7-55
BIBLIOTHEEK KITLV
0003 0302

DE OPKOMST

VAN HET

NEDERLANDSCH GEZAG

IN

OOST-INDIË

VERZAMELING VAN

ONUITGEGEVEN STUKKEN UIT HET OUD-KOLONIAAL ARCHIEF

UITGEGEVEN EN BEWERKT

DOOR

JHR MR. J. K. J. DE JONGE EN M. L. VAN DEVENTER.

SUPPLEMENT

OP HET

DERTIENDE EN LAATSTE DEEL,

BEWERKT DOOR

WIJLEN DR. L. W. G. DE ROO.

Eerste deel.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
MCMIX.

L 50 a

DOCUMENTEN

OMTRENT

HERMAN WILLEM DAENDELS,

GOUVERNEUR-GENERAAL VAN NED. OOST-INDIË.

VERZAMELD

EN

VAN INLEIDINGEN VOORZIEN,

DOOR

WIJLEN DR. L. W. G. DE ROO.

Eerste deel.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
MCMIX.

KONINKLIJK INSTITUUT
VOOR
TAAL-, LAND- & VOLKENKUNDE
VAN
NEDERLANDSCH INDIË

INHOUD.

Voorbericht . . . . . Blz. I—VIII.

I. De partijdigheid van M. L. van Deventer's oordeel over den „Staat der Ned. Indische Bezittingen onder het bestuur van den Gouverneur-Generaal Herman Willem Daendels, in de jaren 1808—1811". . . . . „ 1*—16*

II. De Amerikaansche contracten (*eerste gedeelte*) . . . . „ 19*—70*

DOCUMENTEN.

(Eerste gedeelte).

1. Brief van Van Polanen, 21 Jan. 1800. Geadresseerde onbekend [doch vermoedelijk aan zijn neef Lambrechtsen [1])] . . Blz. 1

2. Brief van Van Polanen, 10 Sept. 1804. Geadresseerde onbekend „ 1

3. Extract uit een brief van Engelhard (waarschijnlijk aan Nederburgh), zonder dagteekening . . . . . „ 2

4. Extract uit een brief van Moorrees (waarschijnlijk aan Nederburgh), 26 April 1805 . . . . . „ 2

5. Resolutie van den Aziatischen Raad, 1 Oct. 1805 . . . . „ 3

6. Zoogenaamd »Appendix voor het uiteinde van het jaar 1805« door Von Liebeherr te Batavia aan vrienden in Holland gezonden . „ 4

7. Brief van Siberg aan Engelhard, 26 Nov. 1806 . . . . . „ 5

8. Dezelfde aan denzelfden, 31 Dec. 1806 . . . . . „ 7

9. Dezelfde aan denzelfden, 24 Jan. 1807 . . . . . „ 7

10. Extract uit een brief van Min. Van der Heim aan den Koning, 27 Jan. 1807 . . . . . „ 8

11. Brief van Siberg aan L. Umbgrove te Amsterdam, 2 Febr. 1807 „ 8

12. Extract uit een brief van Siberg aan Nederburgh, 4 Maart 1807 „ 9

13. Engelhard aan Nederburgh, 20 Sept. 1807 . . . . . „ 10

14. Secreete Instructie voor Van Polanen, 15 Nov. 1807 . . . „ 18

14 *bis*. Bijlagen bij de Secreete Instructie voor Van Polanen (*Supplement*) „ 719

15. Particuliere brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 3 Dec. 1807 . . . . . „ 20

16. Dezelfde aan denzelfden, 16 Dec. 1807 . . . . . „ 22

1) Wat tusschen groote haken gaat, is nader toegevoegd.

17.	Particuliere brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 9 Jan. 1808	Blz.	22
18.	Dezelfde aan denzelfden, 9/10 Jan. 1808	„	27
19.	Brief van Van IJsseldijk aan Engelhard, 10 Jan. 1808	„	32
20.	Aanspraak van Daendels bij zijn installatie als Gouverneur-Generaal, 14 Jan. 1808	„	33
21.	Brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 21 Jan. 1808	„	36
22.	Aanvullingen van den brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 20 Maart 1808, tot hetgeen Van Deventer (Opkomst, XIII, p. 304–314) daaruit reeds afdrukte	„	40
23.	Instructie voor L. W. Meijer, 18 April 1808	„	44
24.	Brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 25 April 1808	„	47
25.	Dezelfde aan den Koning, 27 April 1808	„	59
26.	Besluit van Daendels, 18 Mei 1808	„	66
27.	Missive van den Heer N. aan I. Truter, Juni 1808	„	66
28.	Dezelfde aan denzelfden, 25 Juli 1808	„	67
29.	Brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 12 Juli 1808	„	68
30.	Dezelfde aan L. W. Meijer, 10 Sept. 1808	„	69
31.	Dezelfde aan D'Ozy, 25 Sept. 1808	„	71
32.	Dezelfde aan denzelfden (verzonden 2 Oct. 1808)	„	73
33.	Brief van L. W. Meijer aan Daendels, Buijskes en Van IJsseldijk, 19 Nov. 1808	„	94
34.	Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 21 Nov. 1808	„	98
35.	Brief van Daendels aan den Koning, 23 Nov. 1808	„	99
36.	Brief van Van Polanen aan Goldbach, 1 Jan. 1809	„	106
37.	Dezelfde aan D'Ozy, 24 Jan. 1809	„	107
38.	Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 24 Febr. 1809	„	111
39.	Brief van Van Polanen aan D'Ozy, 6 Maart 1809	„	112
40.	Brief van Van der Heim aan Daendels, 18 Maart 1809	„	114
41.	Brief van Van IJsseldijk aan Van Polanen, 18 Maart 1809	„	116
42.	Brief van Daendels aan den Koning, 19 Maart 1809	„	118
43.	Voordracht van Min. Van der Heim aan den Koning, betreffende Van Polanen, 7 April 1809	„	121
44.	Brief van den Min. van Buitenlandsche Zaken aan James Madison, Staats-Secretaris der Vereenigde Staten, 10 April 1809	„	123
45.	Rescript van den Koning, 12 April 1809	„	124
46.	Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 13 April 1809	„	125
47.	Dezelfde aan Van Polanen, 19 April 1809	„	129
48.	Dezelfde aan Daendels, 19 April 1809	„	132
49.	Brief van D'Ozy aan Van Polanen, 19 April 1809	„	133
50.	Uittreksel uit een brief van P. W. Walbeck aan zijne kinderen, 20 April 1809	„	134
51.	Uittreksel uit een brief van Umbgrove aan Min. Van der Heim, 12 Mei 1809	„	134

52. Brief van Janssens aan Van Polanen, 27 Mei 1809 . . . . Blz. 135
53. Brief van Min. Van der Heim aan Van IJsseldijk, 27 Mei 1809 „ 136
54. Brief van L. W. Meijer aan Min. Van der Heim, 30 Mei 1809 „ 137
55. Rescript van den Koning, 24 Juni 1809 . . . . . „ 139
56. Kabinets-schrijven van den Koning, 26 Juni 1809 . . . . „ 139
57. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 1 Juli 1809, met marginalia van Daendels . . . . . „ 140
58. Brief van Van Polanen aan Min. van der Heim, 14 Juli 1809 „ 149
59. Dezelfde aan D'Ozy, 14 Juli 1809 . . . . . „ 154
60. Voordracht van Min. Van der Heim aan den Koning, 15 Juli 1809 „ 158
61. Brief van denzelfden aan Daendels, 15 Juli 1809. . . . . „ 167
62. Brief van Van Polanen aan Daendels, 16 Juli 1809 . . . . „ 168
63. Brief van Van der Heim aan Daendels, 16 Juli 1809 . . . „ 170
64. Brief van Gicquel Destouches aan Falck, 17 Juli 1809 . . „ 172
65. Brief van Min. Van der Heim aan Van Polanen, 18 Juli 1809 „ 180
66. Dezelfde aan G. G. en Raden van Indië, 18 Juli 1809. . . „ 181
67. Resolutie van denzelfden, 18 Juli 1809 . . . . . „ 182
68. Kabinetsorder van den Koning, 19 Juli 1809 . . . . . „ 184
68 *bis*. Brief van Van Polanen aan den Secretary of State, 20 Juli 1809 (*Supplement*) . . . . . „ 723
69. Brief van Van der Heim aan Daendels, 24 Juli 1809 . . . „ 185
70. Dezelfde aan denzelfden, 24 Juli 1809 . . . . . „ 187
71. Dezelfde aan denzelfden, 24 Juli 1809 . . . . . „ 187
72. Dezelfde aan denzelfden, 24 Juli 1809, met marginalia van Daendels „ 191
73. Dezelfde aan denzelfden, 14 Aug. 1809 . . . . . „ 200
74. Brief van Van Polanen aan Daendels, 20 Aug. 1809 . . . „ 202
74 *bis*. Aanteekening van Van Polanen nopens zijn 1e Contract over de Goldsearcher van 20 Aug. 1809 (*Supplement*) . . . „ 724
74 *ter*. Aanteekening van denzelfden nopens zijn 2de Contract over de Goldsearcher van 22 Sept. 1809 (*Supplement*) . . . . . „ 725
75. Brief van Daendels aan den Koning, 26 Aug. 1809 . . . . „ 204
76. Dezelfde aan denzelfden, 7 Sept. 1809. . . . . „ 208
77. Brief van L. W. Meijer aan G. G. Daendels, Buyskes en Van IJsseldijk, 9 Sept. 1809 . . . . . „ 208
78. Brief van A. Faure aan Van Polanen, 15 Sept. 1809. . . . „ 209
79. Brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 18 Sept. 1809. „ 210
80. Brief van Min. Van der Heim aan G. G. Daendels en de Raden van Indië, 21 Sept. 1809 . . . . . „ 212
81. Dezelfde aan denzelfden, 21 Sept. 1809 . . . . . „ 213
82. Dezelfde aan Daendels, 21 Sept. 1809. . . . . „ 216
83. Dezelfde aan denzelfden, 24 Sept. 1809 . . . . . „ 217
84. Dezelfde aan denzelfden, 1 Oct. 1809 . . . . . „ 218
85. Uittreksel uit een brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 16 Oct. 1809 . . . . . „ 219

86. Brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 16 Oct. 1809 . Blz. 219
87. Dezelfde aan den Koning, 16 Oct. 1809 . . . . . „ 221
88. Brief van Van Polanen aan Daendels, 1 Nov. 1809 . . . . „ 223
89. Brief van Min. Van der Heim aan Van Polanen, 1 Nov. 1809 „ 233
90. Dezelfde aan G. G. Daendels en de Raden van Indië, 1 Nov. 1809 „ 237
91. Rescript van den Koning, 9 Nov. 1809 . . . . . „ 238
92. Brief van Daendels aan den Koning, 30 Nov. 1809 . . . . „ 239
93. Rapport van Van IJsseldijk aan Daendels, 30 Nov. 1809 . . „ 241
93 *bis*. Dispositie van Daendels op een exemplaar van Van IJsseldijk's Rapport (*Supplement*) . . . . . „ 726
94. Brief van denzelfden aan Min. Van der Heim, 7 Dec. 1809 . „ 243
95. Brief van Van Polanen aan D'Ozy, 15 Dec. 1809 . . . . . „ 252
96. Brief van L. W. Meijer aan Van Polanen, 23 Dec. 1809 . . „ 258
97. Brief van Van Polanen aan D'Ozy, 3 Jan. 1810 . . . . . „ 259
98. Brief van L. W. Meijer aan Van Polanen, 7 Jan. 1810. . . „ 261
99. Uittreksel uit een brief van A. Faure aan Van Polanen, 10 Jan. 1810. . . . . „ 264
100. Extract uit de Resolutien genomen in Raden van Indiën op den 19 Jan. 1810 . . . . . „ 265
101. Brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 22 Jan. 1810 „ 269
102. Brief van Min. Van der Heim aan den Koning, 23 Jan. 1810 „ 271
103. Dezelfde aan Daendels, 26 Jan. 1810 . . . . . „ 271
104. Brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 10 Febr. 1810 „ 273
105 Dezelfde aan D'Ozy, 12 Febr. 1810. . . . . „ 283
106. Dezelfde aan Janssens, 12 Febr. 1810 . . . . . „ 286
107. Missive van G. G. en Raden van Indië aan Min. Van der Heim, 20 Febr. 1810 . . . . . „ 287
108. Brief van L. W. Meijer aan Daendels, 22 Febr. 1810 . . . „ 299
109. Brief van A. Faure aan Van Polanen, 24 Febr. 1810 . . . „ 305
110. Contract tusschen J. A. Van Braam en supercarga E. G. Bartsch, 27 Febr. 1810 . . . . . „ 307
111. Brief van Daendels aan den Koning, 4 Maart 1810 . . . . „ 309
112. Particuliere brief van denzelfden aan Min. Van der Heim, 4 Maart 1810 . . . . . „ 310
113. Brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 13 Maart 1810 „ 313
113 *bis*. Uittreksel uit een schrijven van L. W. Meijer, verzonden uit New York aan de Hooge Regeering van Indië, z. d. uit 2de helft van Maart 1810 (*Supplement*) . . . . . „ 726
113 *ter*. Brief van W. C. Van Braam aan Min. Van der Heim, 22 Maart 1810 (*Supplement*) . . . . . „ 727
114. Brief van R. Prediger aan Min. Van der Heim, 30 Maart 1810 „ 315
115. Partikuliere brief van Min. Van der Heim aan zijn ambtgenoot Röell te Parijs, 7 April 1810. . . . . „ 315
116. Dezelfde aan Van Polanen, 9 April 1810. . . . . „ 317

117. Voorloopig Rapport van denzelfden aan den Koning, 9 April 1810 Blz. 320
118. Verbaal van 9 April 1810, Secreet . . . . . „ 323
119. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 9 April 1810 . „ 324
120. Nader rapport van denzelfden aan den Koning, 14 April 1810 „ 325
121. Particuliere brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 19 April 1810 . . . . . „ 328
122. Dezelfde aan den Keizer, 20/21 April 1810 . . . . . „ 332
123. Dezelfde aan Min. Van der Heim, 21 April 1810 . . . . . „ 334
124. Dezelfde aan den Koning, 21 April 1810. . . . . „ 341
125. Aanvullingen van den brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 25 April 1810, tot hetgeen Van Deventer (Opkomst, XIII, p. 458–461) daaruit reeds afdrukte . . . . . „ 343
126. Geheime brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 25 April 1810 . . . . . „ 344
126 *bis*. Extract uit een brief van Van Polanen aan Van IJsseldijk, 18 Nov. 1809, als Bijlage bij Daendels' brief van 25 April 1810 (*Supplement*) . . . . . „ 728
127. Deel eener Missive van G. G. en Raden van Indië aan Min. Van der Heim, 30 April 1810 . . . . . „ 346
128. Brief van Van Polanen aan W. H. van IJsseldijk, 5 Mei 1810 „ 354
129. Uittreksels uit de Bataviasche Koloniale Courant, 9 en 11 Mei 1810. . . . . „ 355
130. Brief van den Directeur-Generaal en de Raden van Indië aan Min. Van der Heim, 15 Mei 1810 . . . . . „ 356
131. Missive van G. G. en Raden van Indië aan Min. Van der Heim, 21 Mei [1]) 1810. . . . . „ 362
132. Rescript van den Secretaris van het Kabinet, 23 Mei 1810 . „ 374
133. Brief van Van Polanen aan den Franschen Gezant in Noord-Amerika, 24 Mei 1810 . . . . . „ 374
134. Brief van Daendels aan den Koning, 25 Mei 1810 . . . . „ 378
135. Rapport van Min. Van der Heim aan den Koning, 26 Mei 1810 „ 378
136. Brief van Daendels aan den Koning, 26 Mei 1810 . . . . „ 379
136 *bis*. Dezelfde aan den Keizer, 26 Mei 1810 (*Supplement*). . . . „ 729
137. Brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 1 Juni 1810 „ 380
137 *bis*. Memorie van De Sandol Roy over Java in Dec. 1809, genoteerd door Van Polanen in Mei(?) 1810 (*Supplement*) . . . . . „ 730
138. Rescript van den Koning, 7 Juni 1810 . . . . . „ 389
139. Brief van Van Polanen aan den Franschen Gezant in Noord-Amerika, z. d.. maar tusschen 1 en 16 Juni 1810 . . . . „ 390
139 *bis*. Uittreksel uit een Nota van Min. Van der Heim, 10(?) Juni 1810 (*Supplement*) . . . . . „ 735
140. Verbaal van Min. Van der Heim, 12 Juni 1810 . . . . . „ 391

1) En *niet* „21 April 1810", zooals er gedrukt staat.

141. Brief van denzelfden aan Daendels, 12 Juni 1810. . . . . Blz. 392
142. Dezelfde aan Van Polanen, 12 Juni 1810. . . . . „ 393
143. Brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 16 Juni 1810 „ 395
144. Brief van Daendels aan den Koning, 5 Juli 1810. . . . . „ 403
145. Rescript van den Stedehouder Le Brun aan Min. Van der Heim, 15 Juli 1810 . . . . . „ 404
146. Brief van denzelfden aan Min. Decrès, 15 Juli 1810. . . . „ 404
147. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 15 Juli 1810 . „ 405
148. Brief van Van Polanen aan D'Ozy, 18 Juli 1810 . . . . . „ 406
149. Concept-brief van denzelfden aan Min. Van der Heim, 30 Juli 1810. . . . . „ 409
150. Brief van Buyskes aan Min. Van der Heim, 31 Juli 1810. . „ 412
151. Brief van Van Polanen aan A. Faure, z. d. . . . . „ 413
152. Nota van de ambtenaren Joostink en D'Ozy, z. d. . . . . „ 415
153. Aanvullingen van den Concept-brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 15 Aug. 1810, tot hetgeen Van Deventer (Opkomst, XIII, p. 471—484) daaruit reeds afdrukte . . . „ 418
154. Verbaal van Min. Van der Heim, 20 Aug. 1810 . . . . . „ 427
155. Rapport van denzelfden aan den Stedehouder Le Brun, 20 Aug. 1810. . . . . „ 428
156. Brief van denzelfden aan Daendels, 24 Aug. 1810 . . . . „ 430
157. Dezelfde aan den oud Gouv.-Gen. Siberg, 25 Aug. 1810 . . „ 431
158. Dezelfde aan Daendels, 25 Aug. 1810. . . . . „ 432

ERRATA IN HET EERSTE DEEL.

Op pag.	1	r.	2	v. b.	*voeg bij:*	[Vermoedelijk aan zijn neef Lambrechtsen.]	
„ „	32	„	7	v. o.	*staat:* 10 Juni 1808,	*lees:* 10 Jan. 1808.	
„ „	56	„	18	„ „	2473.23	„	6473.23
„ „	59	„	7	„ „	van Hoeven	„	Hoesen.
„ „	62	„	19	„ „	et par	„	et pas
„ „	101	„	13	„ „	cantare?	„	Cantaye.
„ „	114	„	15	v. b. „	de Hn. F. en St.	„	de Hn. T[emminck] en St[aring]
„ „	145	„	18	v. o. „	De meiden	„	De lieden
„ „	147	„	11	„ „	Justite	„	Justitie
„ „	207	„	3	„ „	soomis	„	soumis
„ „	315	„	8	„ „	Roëll	„	Röell
„ „	317	„	5	v. b. „	O	„	Op
„ „	356	„	2	v. o. „	Slachtmaand	„	Hooimaand
„ „	362	„	14	v. b. „	21 April 1810	„	21 Mei 1810

VOORBERICHT.

„Het is dan ook mijn bepaalde voornemen", schreef den 5en September 1886 de Directeur van Financiën Dr. L. W. G. de Roo aan zijn vriend Prof. Theod. Jorissen te Amsterdam, „om, wanneer ik het voorrecht mag hebben om te repatriëeren, mij kalm te wijden aan de studie over Daendels, die ik mij sedert jaren heb voorgenomen, maar nimmer heb kunnen beginnen". „Alea jacta est!" ving de volgende brief aan, gedagteekend Batavia 14 November 1886, „eergisteren heb ik den G.G. mededeeling gedaan van mijn voornemen om het volgend jaar bij leven en welzijn te repatriëeren..... Ik had gehoopt hier de schriftelijke bescheiden uit Daendels' tijd te kunnen excerpeeren, maar ik heb dit moeten opgeven..... Waarschijnlijk zal ik mij ook niet geheel onttrekken aan het maatschappelijk leven, maar dit zal van omstandigheden afhangen".

De laatste zinsnede noemt een der oorzaken, waarom het voornemen om Daendels „onder handen te nemen", nader bevestigd in een brief uit Leiden van 29 Juli 1887, niet vroeger tot een resultaat heeft geleid. En toen in den zomer van 1906 de studiën voltooid waren, hadden mijnen vader de krachten begeven om zelf de gereedmaking voor de pers te bezorgen. In aansluiting bij deze mededeelingen van een andere hand dan de zijne omtrent de wording der studiën, moge een levensschets van den schrijver niet misplaatst worden geoordeeld.

Leonard Wilhelm Gijsbert de Roo werd den 17en September 1834 te Moerdijk geboren. De verwachting eener financiëel onbezorgde toekomst, welke zijn ouders bij hun huwelijk in 1833 reden hadden te koesteren, werd hun benomen, toen eenige jaren later, na het overlijden zijns grootvaders, de achteruitgang van het vermogen werd geconstateerd. De druk der geldelijke zorgen, waaronder zijne ouders gebukt gingen, ontging mijnen vader in zijne jeugd niet. Te Enkhuizen, waarheen Ds. D. W. de Roo in 1837 werd beroepen, bezocht mijn vader het Gymnasium, en bereidde hij zich tot de Academische studiën voor. In 1851 aan de Hoogeschool te Utrecht als student ingeschreven, voldeed hij aan het verlangen zijner

en wees de secretarie van den Raad van N. I. als zijn arbeidsveld aan. In Januari 1879 werd hij benoemd tot Inspecteur van Financiën in de eerste afdeeling, met Batavia als standplaats.

„Van Plato tot Plutus!" spotte een vriend bij het vernemen dezer benoeming. Waarlijk bepaalde geen voorkeur de nieuwe richting, ofschoon zij het voordeel bood dat de dienstreizen in de afdeeling, welke zich uitstrekte over West-Java, Oost-Sumatra, en de eilanden tusschen Singapore en Batavia, in de gelegenheid stelde uit eigen aanschouwing toestanden te leeren kennen, waarvan mijn vader totdusver zich alleen uit geschriften een beeld had kunnen vormen. Wat hem aan administratieve ervaring ontbrak, poogde hij zich door ingespannen arbeid eigen te maken, en hoezeer hij hierin mocht slagen bleek uit zijne benoeming tot Directeur van Financiën in het laatst van 1883.

Aan het hoofd van het Departement van Financiën belast met het beheer van een tak van dienst, waarin specialiteit was zijn als Minister van Koloniën opgetreden zwager Sprenger van Eyk, met wiens denkbeelden aangaande begrootings-politiek en uitvoering van de verordeningen op de landsinkomsten hij zich niet in allen deele kon vereenigen, bekleedde mijn vader geene benijdbare positie. Gedurende drie jaren bleef hij daarin werkzaam, toen onthouding door den Gouverneur-Generaal van instemming met de voorgestelde gedragslijn ten opzichte van den opium-verkoop in niet openbaar toegelaten verkoopplaatsen den Directeur aanleiding gaf van zijn recht op verlof naar Europa wegens langdurigen dienst gebruik te maken.

Reeds werd medegedeeld op welke wijze mijn vader zich voorstelde, na zijn, slechts door een kort verlof onderbroken, zes-en-twintigjarigen Indischen diensttijd, in Nederland nuttig werkzaam te kunnen zijn.

In jrg. 1888, p. 820—830, verscheen in De Indische Gids van zijne hand een critisch overzicht van het juist verschenen laatste deel van „De opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië", dat, bewerkt door M. L. van Deventer, over het bestuur van Daendels nieuw licht verspreidde. „In een viertal hoofdstukken, welke aan de officiëele bescheiden voorafgaan," lezen wij in het referaat, „geeft de heer van Deventer een overzicht van de gebeurtenissen, welke plaats hadden vóór de verovering van Java door de Engelschen, en ontwikkelt hij zijne beschouwingen, welke hem geleid hebben tot de overtuiging dat „de onpartijdige geschiedenis met den val van Java onafscheidelijk den naam van Daendels moet verbinden". Met alle waardeering van het talent, waarmede de heer van Deventer tracht zijne overtuiging ingang te doen

vinden, aarzelen wij niet te verklaren, dat zijne beschouwingen ons nog niet tot zijn gevoelen hebben kunnen overhalen. Zonder te willen behooren tot hen, die zich Daendels voorstellen als „den man, die, gedurende zijn kortstondig bestuur, zuiver nieuwe begrippen en beginselen in de plaats stelde van die der Oost-Indische Compagnie, den man, door wien als met een tooverslag een einde aan alle misbruiken gemaakt werd, die den inlander bevrijdde en de vorsten van Java voor goed onderwierp", zijn wij nog te veel onder den indruk der op Java, zelfs onder de inlandsche bevolking, nog levende traditie, dat de Maarschalk een groot man is geweest, om hem op grond der beschouwingen van den heer van Deventer te kunnen aanmerken als een der bewerkers van den val van Java". Het gemotiveerde protest, dat de referent meende te moeten aanteekenen, gaf den heer van Deventer geene aanleiding tot wijziging zijner beschouwingen, zooals uit diens opstel „Daendels-Raffles", geplaatst in de Indische Gids van 1891 blijkt. Nopens een bepaald punt, de waarde namelijk welke Daendels' „Staat" als geschiedkundige bron bezit, verklaarde integendeel de heer van Deventer zich overtuigd te houden „dat ook de heer de Roo (van de tegenstrijdigheden welke de Landvoogd Daendels met den Schrijver van 1814 aanbood) meer doordrongen zal worden, naarmate hij de lezing van Daendels' briefwisseling zal gelieven voort te zetten, en van diens handelingen als Gouverneur-Generaal nader zal willen kennis nemen".

Vooreerst zou het tot de nadere kennisneming niet komen, daar de raadpleging der bronnen in de archieven te 's-Gravenhage mijn vader moeielijk was geworden, na de vestiging zijner woonplaats te Nijmegen, wegens zijn huwelijk in October 1888 met vrouwe D. C. C. J. de Man, weduwe van wijlen den Hoofdingenieur van het Mijnwezen in Nederlandsch Indië, R. Everwijn. Bovendien werd echter zijne aandacht in beslag genomen door den strijd, aangebonden door den Anti-Opiumbond tegen het in Nederlandsch Indië vigeerend stelsel om het recht tot verkoop van opium in het klein te verpachten. De inmenging in dien strijd was begrijpelijk, waar de opium-aangelegenheden hadden behoord tot de punten, waaromtrent mijn vader bij de aanvaarding der directie van Financiën zich „had voorgenomen nog iets tot stand te brengen". „Van mijne optreding af", lezen wij in zijn brief aan Jorissen van 14 November 1886, „heb ik daarvan veel werk gemaakt, zooals al dadelijk kan gebleken zijn uit de organisatie van den dienst der bestrijding van den opiumsluikhandel ter zee. Mijn beginsel is dat vooreerst niets anders kan en dus moet worden gedaan dan bestrijding van den

opium-sluikhandel. Wordt deze gefnuikt dan zullen tal van moeielijkheden en gruwelen, aan de exploitatie van het opiummiddel verbonden, langzamerhand vanzelf verdwijnen". Dit beginsel poogde mijn vader te handhaven tegenover de door den Anti-Opiumbond vooropgezette stelling dat vóór alles diende gebroken te worden met het pachtstelsel, dat door den Bond als de hartader van den smokkelhandel werd beschouwd, en aan welks werking de Bond steeds toenemend opium-verbruik meende te moeten toeschrijven. Schijnbaar een vraag enkel van fiscaal beleid, lag in de omstandigheid dat als gegadigden voor de pacht uitsluitend Chineezen plachten op te treden, een element dat — gegeven de door de pacht geboden gelegenheid om rijk te worden en hun invloed in de binnenlanden te misbruiken — aan velen op zichzelf voldoende reden gaf, aan het denkbeeld om de pacht door regie te vervangen bijval te schenken. Het gewicht der autoriteit van het Lid — later Vice-president — van den Raad van Indië, W. P. Groeneveldt, deed de schaal ten gunste van de regie overslaan, en de Regeering, na aanvankelijke proefneming met het stelsel der regie in de Oostelijke residentiën, tot invoering van dit stelsel over geheel Java besluiten.

In het voorjaar van 1894 bracht mijn vader zijn woonplaats naar den Haag over, en sedert dien kon hij zich aan de Daendels-studie wijden. Archief-onderzoek was hem niet geheel vreemd. Immers had hij den vrijen tijd, dien het praeceptoraat aan het Gymnasium Willem III hem liet, benut tot bestudeering der archieven van den Raad van Justitie te Batavia, uit welken tijd dagteekenen een tweetal opstellen, getiteld: „De Conspiratie van 1721" en „J. W. Cranssen te Ternate (13 September 1799—19 Juni 1801)" verschenen in het tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde. Zijne eerste werkzaamheden aan de Algemeene Secretarie hadden bovendien bestaan in ordening van het oud-archief bij de overbrenging naar de afdeeling Statistiek van het bureau. Aan het Rijksarchief kwam hem welwillend tegemoet Mr. J. E. Heeres, thans hoogleeraar te Leiden, destijds aan het Rijksarchief verbonden. Zelf reeds begonnen met een onderzoek naar de redenen, die geleid hadden tot de vervanging van Daendels in het bewind over Indië door Janssens, waarover na de verschijning der dissertatie van Dr. I. Mendels: „Herman Willem Daendels vóór zijne benoeming tot Gouverneur-Generaal van Oost-Indië (1762—1807)", tusschen dezen en den heer M. L. van Deventer een pennestrijd was gevoerd, stond Mr. Heeres een bundel vervaardigde copiën aan mijnen vader af, waarvan door dezen een dankbaar gebruik werd gemaakt. Belangrijke aanwinsten voor de studie van Daendels' bestuur had het Archief juist in

dien tijd (1890) verkregen waaronder vooral de correspondentie van den Minister van der Heim en die van den bekenden R. G. van Polanen. „De voorname oorzaak van onze gebrekkige kennis van dit tijdvak", had de Roo in zijn referaat van 1888 opgemerkt, „is de schaarschheid en het karakter der beschikbare bronnen. Wij zouden zoo gaarne kennis nemen van het oordeel van meerdere en vooral van niet gegriefde tijdgenooten maar, ofschoon vermoedelijk nog menige kostbare bijdrage voor de kennis dier dagen in particuliere archieven verscholen ligt, moeten wij vooralsnog ons tevreden stellen met de geschriften van partijen, welke slechts met groote omzichtigheid kunnen worden gebruikt." Inderdaad mochten de ijverige nasporingen van Prof. Heeres leiden tot de ontdekking van verscheidene „kostbare" bijdragen uit het particulier archief der familie Daendels (thans in bruikleen bij het Rijksarchief), en uit dat der familie van den Oud-Commissaris-Generaal Van den Bosch. Nochtans is het meerendeel der verzamelde stukken, in deze uitgave vervat, geput uit de bescheiden in het Rijksarchief aanwezig — o.m. ook die behoorende tot het archief der Hollandsche divisie bij het ministerie van Marine en Koloniën te Parijs —, zoomede uit het oud-archief van het Departement van Koloniën.

Het is bekend dat de heer M. L. van Deventer — op het voetspoor trouwens van zijn voorganger — bij de bewerking van het Tiende deel van „De opkomst van het Nederlandsch Gezag over Java", slechts eene bloemlezing gaf uit het omvangrijke materiaal, dat het oud-koloniaal archief bood, en het behoeft derhalve niet te bevreemden, wanneer bij de schifting menig stuk ter zijde werd gelegd — of wellicht onopgemerkt was gebleven — dat volgens inzicht van anderen aan een juiste waardeering van personen en toestanden bevorderlijk kon zijn. Hoe het zij, de aan de verschillende archieven ontleende bescheiden bevatten, naar de meening mijns vaders, genoegzame gegevens tot motiveering eener herziening van het oordeel over Daendels, door van Deventer geveld, en tot verklaring van den invloed, dien de verongelijking van den Gouverneur-Generaal Daendels door zijne vijanden op den gang van zaken heeft geoefend.

Met de studie reeds een goed eind gevorderd, gewerd mijnen vader de vereerende opdracht van het voorzitterschap der bij K. B. van 11 Juli 1899 ingestelde Staatscommissie, onder den naam van „de 14-ton commissie" bekend geworden. De overschrijding met ca. *f* 1.400.000 van de aan het Ministerie van Oorlog verleende credieten voor aanschaffing en aanmaak van kleeding en uitrusting voor onderofficieren en soldaten, had de noodzakelijkheid doen gevoelen van een nauwkeurig onderzoek omtrent het beheer en de comptabiliteit van de korpsen der

Landmacht en van de divisie Marechaussee, zoomede omtrent het comptabel beheer van de kleeding-magazijnen. Het omvangrijk en tijdvereischend onderzoek werd binnen drie jaar volbracht en bij schrijven van 4 April 1902 werd het lijvig rapport der Commissie aan H. M. de Koningin aangeboden. Als blijk van waardeering voor den arbeid der Commissie, werd haar Voorzitter, die reeds vroeger tot ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw was benoemd, met het Commandeurskruis der Oranje-Nassau-orde begiftigd.

Door een noodlottig toeval was in den zomer van 1901 het manuscript, waarin mijn vader de resultaten van zijne Daendelsstudie had neergelegd, en dat hij aan zijnen vriend Dr. J. Meuleman te Nijmegen ter kennisneming had toegezonden, grootendeels vernietigd, en moest, met behulp van de gemaakte aanteekeningen het verlies worden hersteld. Eerst in den zomer van 1906 kon hij er toe overgaan zich met de firma Martinus Nijhoff omtrent uitgave te verstaan.

Eene sleepende ziekte had reeds den schrijver aangetast, en ofschoon nog op herstel hopende, had hij een beroep gedaan op de vriendschap van den heer G. P. Rouffaer, om hem met de persklaarmaking behulpzaam te zijn. Het zou mijnen vader niet gegeven zijn, daartoe persoonlijk bij te dragen. Den 26en Februari 1907 had de doodelijke kwaal het sloopingswerk voleindigd; drie dagen later stonden verwanten en vrienden aan zijne groeve.

Het zij mij vergund met diepe erkentelijkheid te getuigen van de toewijding, waarmede de openbaarmaking der studiën door den heer Rouffaer werd voorbereid, een taak, op zich zelve moeilijk, maar nog verzwaard door het vaak slecht leesbare schrift van den steller, dat aan den corrector, den heer W. C. Muller, maar al te veel last heeft gegeven.

Moge het blijken, dat aan de door den schrijver bijeengegaarde bouwstoffen voor het belangrijke tijdvak der Indische geschiedenis eene waarde kan worden toegekend, welke voldoening vermag te geven aan Prof. Mr. J. E. Heeres, voor den bij de bewerking verleenden steun, aan den heer G. P. Rouffaer voor den arbeid aan de onder zijn toezicht verrichte uitgave ten koste gelegd.

W. DE ROO DE LA FAILLE.

I. DE PARTIJDIGHEID VAN M. L. VAN DEVENTER'S OORDEEL OVER DEN „STAAT DER NED. OOSTINDISCHE BEZITTINGEN ONDER HET BESTUUR VAN DEN GOUVERNEUR-GENERAAL HERMAN WILLEM DAENDELS, IN DE JAREN 1808—1811."

Na zijne terugkomst in het Vaderland had Daendels (1) van verschillende zijden allerlei grieven te hooren over zijn bestuur van Indië, en besloot hij daarvan openlijk rekenschap te geven met „een volledig zamenstel van oorspronkelijke stukken door „den druk publiek te maken, met bijvoeging van 't geen tot „beter verstand, naar zijn inzien, noodig was". De toelichting bestond uit drie afdeelingen, waarvan „de e e r s t e bevat(te) den „staat der zaken op den 1 Januarij 1808; de t w e e d e de ver„anderingen, welke in het bewind, de administratie en culturen „zijn daargesteld"; en „de d e r d e een algemeen overzigt (van) „de voordeelen, welke daaruit dadelijk zijn voortgevloeid" (fol. 1).

Drie lijvige boekdeelen bevatten de wettelijke stukken.

Dat Daendels voor de samenstelling van dit werk hulp van anderen heeft gehad is natuurlijk. Aan niemand minder dan G. K. van Hogendorp zond hij het manuscript bij stukken „om na te zien of er ook iets moest uitgelaten worden." Deze nam dat op zich „zonder eenigzins in te staan voor hetgeen „hij zeide, daar natuurlijk personaliteiten onder" liepen. Hij kon „niet tusschen hem en zijne vijanden beslissen." (2)

Maar voor de bewerking had Daendels nog andere hulp noodig en deze werd hem verleend door den 's-Gravenhaagschen solliciteur Mr. H. Malecotius en den jeugdigen J. H. de Waal, destijds als klerk ten kantore van den solliciteur werkzaam. (3)

---

(1) In al de volgende noten wordt enkel als „Staat" aangehaald de „Staat der Ned. Oostindische Bezittingen, onder het bestuur van den Gouverneur-Generaal Herman Willem Daendels, in de jaren 1808 1811". 's-Gravenhage, 1814, 1 dl. met 3 dln. Bijlagen. — En met „v. D." wordt steeds aangeduid de voortzetting door M. L. van Deventer van Jhr. Mr. J. K. J. de Jonge's serie-werk „De opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië, waarvan dl. I—X door de Jonge werd uitgegeven, dl. XI—XIII door Van Deventer.

(2) Brieven en gedenkschriften van G. K. van Hogendorp, V. bl. 404.

(3) Mr. N. P. van den Berg. Levensbericht van E de Waal (Levensberichten van de Mij. der Ned. Letterkunde 1905 - 1906). - Tot Mr. Malecotius is ook gericht de brief onder dagteekening van 11 Mei 1814 door Daendels uit Parijs geschreven, en openbaar gemaakt in het werk van Dr. I. Mendels: Herman Willem Daendels, Bijlage LVI, F. bl. 204.

Het werk, dat niet zoo vlotte als Daendels verwachtte, kwam eerst in December 1814 gereed en zag het licht onder den titel: „Staat der Nederlandsche Oostindische Bezittingen onder „het bestuur van den Gouverneur-Generaal Herman Willem „Daendels, Ridder, Luitenant-Generaal, etc. in de jaren 1808—1811."

G. K. van Hogendorp gaf aan Daendels de getuigenis „dat „hij het ijs gebroken, een monster van bestuur vernietigd en „een goed politieke administratie in de plaats gesteld" had. (1) Volgens van Deventer was het werk van Daendels „door „latere schrijvers veelal als een evangelie geraadpleegd en ge„bruikt", (2) waarvan „het treurig gevolg sedert een reeks van jaren is geweest eene volmaakte onjuiste waardeering der beweegredenen, handelingen en uitkomsten van Daendels' bestuur" (3).

„Vermakelijk" schrijft hij, (4) „is het hemelsbreed verschil in „waardeering tusschen den Gouverneur Generaal Daendels, die „aan de Regeering in het moederland te berigten had, en den „schrijver van den Staat der Ned. O. I. Bezittingen. Onmiddellijk „na het beëindigen zijner landreis in den zomer van 1808, „meldde hij aan den Minister van der Heim: „alle verwoestin„gen die het gevolg der vroegere onlusten in Cheribon geweest „zijn, waren reeds zoo volkomen hersteld, dat daarvan op mijn „ganschen doortocht geen spoor meer was te ontdekken. In „1814 daarentegen, toen hij zijn bestuur in het openbaar „wilde rechtvaardigen en het er dus op aankwam den staat „van zaken onder het voorgaand bestuur in donkere kleuren te „schetsen, schreef hij: „De verwoestende gevolgen van den op„stand welke in het Cheribonsche had plaats gehad, vielen te „duidelijk in het oog, om niet te worden opgemerkt". (Staat, bl. 39).

Zoo voorgesteld is het verschil in waardeering ongetwijfeld „hemelsbreed", maar van Deventer verzwijgt hetgeen Daendels op de uit zijn brief aangehaalde woorden liet volgen: „Dan, „hoe weinig rekening er te maken zij op een kortstondige rust, „die bij eene blinde en bijgeloovige natie was voorafgegaan door „een langdurige, hachelijke staat van oproer en verwarring, „is op nieuw ten droevigste bewezen door den toestand, waarin „de Cheribonsche landen sedert wederom gedurende de 2 à 3 „maanden van mijn verblijf te Samarang zijn vervallen". Dat Daendels dien toestand voor oogen had, toen hij de door van

1) G. K. van Hogendorp alsvoren bl. 412.
2) v. D. XIII bl. XLVIII noot.
3) Ind. Gids 1891 I, bl. 539.
4) v. D. XIII bl. LVII noot.

Deventer uit den Staat overgenomen woorden schreef, is alleszins waarschijnlijk, en zeker blijkt uit die woorden volstrekt niet van een streven om „den staat van zaken onder het voorgaand „bestuur in donkere kleuren te schetsen."

Volgens van Deventer deed Daendels in den Staat het voorkomen alsof de maatregelen tot herstel der rust in Cheribon, waarvan de eer toekwam aan den gewezen Commissaris Engelhard, door hem zelven waren genomen (1). Hij wijst er op, dat Daendels kort na zijn komst op Java aan den Minister mededeelde, dat „alle vergunningen door Engelhard in 1806 bereids „aan de Cheribonsche ingezetenen toegestaan, door hem „werden ten uitvoer gebracht", maar in den Staat een geheel andere voorstelling van de zaak geeft en het bestaande verdrag tusschen „de Nederlandsch-Indische Regering en de Vorsten „van Tjeribon eenvoudig wordt geignoreerd." (2) De beschuldiging is afkomstig van Engelhard, die beweerde, dat de generaal Daendels „van alles de eer wilden hebben" (3). Hetzelfde is reeds opgenomen door Mackay, (4) maar zonder van Deventer te overtuigen.

Aan den Minister schreef Daendels, dat alle „vergunningen, „welke door den Java's Gouverneur Engelhard in den jare „1806 bereids aan de Cheribonsche ingezetenen waren toe„gestaan, doch welke tot dusver buiten effect waren gebleven, „niet alleen dadelijk zouden worden ten uitvoer gebragt, maar „dat ook aan sommige dier concessiën eene meerdere ruimte „zou worden gegeven." (5)

In zijn Rapport aan de Hooge Regeering (6) vestigde Engelhard zelf de aandacht op enkele zaken, welke alsnog „eene beschikking" vorderden. Later heeft Engelhard beweerd, dat „de „onlusten met de terugkomst van Radja Canoman en zijn aan„stelling tot derden Sultan te Cheribon zouden geëindigd zijn, „had de Generaal D. enkel de plannen gevolgd, door den Gou„verneur van Java in voorstel gebragt. Maar met geheel daarvan „af te wijken en een nieuw stelsel te adopteeren . . . . zijn „de onlusten aldaar blijven voortduren tot aan de komst van „den Generaal Janssens". (7)

Daendels heeft in zijne brieven aan den Minister, Engelhard alle eer gegeven, die hem toekwam en ook in den Staat der

1) v. D. XIII bl. XLVIII noot.
2) Alsvoren.
3) Engelhard. Overzigt van den staat der N. O. I bezitt. onder Daendels, 1816, bl. 98 noot.
4) Mackay. Het bestuur van G.G. Daendels over Java, 1861, bl. 28.
5) Brief van 20 Maart 1808. v. D. XIII bl. 304.
6) Ind. Archief bl. 343.
7) Overzigt bl. 101.

N. O. I. Bezittingen wordt met waardeering gewaagd van „de maatregelen tot herstel der rust en orde" genomen, maar de organisatie van het bestuur was Daendels' werk. (1)

Van Deventer beweert, dat de voorstelling door Daendels van de oorzaken van den oorlog met Bantam gegeven met de waarheid in strijd is en dat hij daarbij een poging deed „om zijne verantwoordelijkheid op anderen over te dragen" (2).

Deze laatste bewering was gegrond op de in den Staat voorkomende mededeeling, dat de hoofdpunten van een te sluiten contract „gedurende zijne afwezigheid, onder het beleid van den „Luitenant Generaal Buyskes waren ontworpen." Daarop volgt: „en wederzijds aangenomen en bij het welke de belangen van „Bantam niet minder dan de onze waren in acht genomen" (3). Om in die woorden het bewijs te vinden, dat Daendels zijne verantwoordelijkheid van den oorlog met Bantam op Buyskes wilde overdragen, moet men vooringenomen tegen Daendels zijn, als van Deventer was. Engelhard vond het opmerkelijk „dat de Luitenant Generaal Buyskes hier in het midden „werd gebragt" (4). Van Deventer wist de reden wel op te geven. Opmerkelijk is het echter, dat, volgens van Deventer, de „afwezigheid" van Daendels, die tijdens de voorbereiding van het traktaat te Semarang verblijf hield, „daarin bestond, dat Daendels zich op Buitenzorg bevond." (5) Tot zijne verontschuldiging kan moeilijk strekken, dat Engelhard deed opmerken, dat „de Generaal D. „bij het „vertrek van du Puy naar Batavia op Buitenzorg was" (6) en „daarom niet begreep „waarom de Luitenant Generaal Buyskes „hier in het midden was gebragt". Zonder letterknechterij kan onmogelijk in Daendels' woorden iets anders worden gelezen, dan afwezigheid wegens zijn reis naar Semarang. De moord van du Puy was, zooals in den Staat wordt vermeld, de rechtstreeksche aanleiding tot het optreden door Daendels tegen den Sultan van Bantam. In hoever die moord het gevolg was van door Daendels gestelde eischen is zeker een belangrijk vraagstuk, maar van Deventer heeft het bewijs niet geleverd, dat Daendels gepoogd heeft „de verantwoordelijkheid" van de door hem gestelde eischen van zich af te werpen. (7).

---

1) Staat bl. 57.
2) v. D. XIII bl. XCV.
3) Staat bl. 54.
4) Overzigt bl. 155 noot.
5) v. D. XIII bl. XCV noot.
6) Alsvoren.
7) v. D. XIII bl. XCVI.

Van Deventer zag een belangrijk verschil tusschen den Staat van Daendels en diens officieele briefwisseling, omdat hij in de laatste uitdrukkelijk verklaarde dat hij „beide vorsten" — nl. den Keizer van Soerakarta en den Sultan van Djokdjokarta — „in eene dreigende houding vond" en in den Staat even uitdrukkelijk, dat „de vriendschappelijke betrekkingen met den Keizer ongestoord onderhouden werden", maar de Sultan „allerlei onaangenaamheden aan het Gouvernement aandeed" (1).

In zijn brief aan den Minister schreef Daendels meer dan van Deventer aanhaalt en wel het volgende: „Ik vond bij mijne komst op Java (2) beide vorsten in eene dreigende houding die zij, gewoon uit de hoogte op de zwakheid van ons vorig gouvernement neer te zien, hadden aangenomen op grond van verkeerde inblazingen welke zij ten aanzien van mijne inzichten te hunwaarts hadden ontvangen" (3). Deze inblazingen zullen wel het werk zijn geweest van den volgens Polanen „onwaardigen Liebeherr", wien Wiese „een post van honderd duizend gulden inkomen 's jaars had bezorgd . . . . eenlijk om te voldoen aan „eene recommandatie van den heer Schimmelpenninck" (4). Hij was indertijd een der hoofdmannen van den patriottentijd geweest, maar door geldelijke moeielijkheden genoodzaakt te trachten in Indië zijn fortuin te herstellen. Hij werd door Wiese benoemd tot resident van Soerakarta en door Daendels ontslagen. Na diens terugkomst in Europa werd hem door Ondaatje, ook een der vroegere partijgenooten, gevraagd „waarom hij Liebe- „herr zoo mishandeld had, en zijn antwoord was: Ik zou hem „hebben kunnen laten ophangen, want ik heb de bewijzen . . . . „in handen, dat hij de Indische vorsten teegens mij opgezet „heeft." (5)

Dat de houding der Javaansche vorsten bij Daendels' komst op Java te wenschen overliet, kan verder worden afgeleid uit hetgeen Wiese in zijne Memorie van overgave van het bestuur aan Daendels deed opmerken: „Alles wat men verder zal willen „doen moet met de meest mogelijke voorzigtigheid en overleg „in 't werk gesteld worden, daar bij den minsten mispas, de „Vorsten bekend worden met onze zwakke magt, hetgeen bij het „jongste aanwezen van den vijand zoozeer is doorgestraald, „gansch Java in rep en roer kan worden gebragt en de ge- „volgen niet te berekenen zouden zijn." (6) Aan eene „dreigen-

---

1) v. D. XIII bl. CX noot.
2) Van Deventer schrijft: „van zijne komst op Java af." XIII bl. CX. Ind. Gids 1891, bl. 355.
3) v. D. XIII bl. 336.
4) Brief van 28 April 1806. v. D. XIII bl. 271.
5) Brief van Blaauw van 17 Nov. 1811. Bijlage 200.
6) v. D. XIII bl. 297.

de houding" van die Vorsten valt dus niet te twijfelen, maar Daendels laat daarop volgen: „Door de goede diensten intusschen van den Minister aan het hof van den Keizer J. A. van Braam, is het mij weldra gelukt de goede verstandhouding met hetzelve volkomen te herstellen." (1)

In den Staat van Daendels wordt van de verhouding na zijn optreden melding gemaakt in de volgende woorden: „Er werd „den 28 July 1808 een nieuw ceremonieel bepaald. Aan het „hof van den Keizer van Solo is hetzelve zonder eenige tegen„kanting aangenomen, en de vriendschappelijke betrekkingen „met dezen Vorst zijn ongestoord onderhouden. Geheel anders „was het gelegen met den Sultan van Djocjocarta." (2)

Het verschil, dat van Deventer zag in Daendels' mededeelingen was dus niet belangrijk, maar gezocht.

Van Deventer heeft beweerd, dat de houding der Vorsten niets te wenschen overliet totdat „het vraagstuk van het ceremonieel ex abruptis opgeworpen, in dien staat van zaken eene omkeering te weeg bracht." (3)

Volgens van Deventer was dit vraagstuk dikwijls minder juist voorgesteld, maar zijne voorstelling getuigt niet van grondige studie.

Vóór Daendels' komst op Java werden de zaken van de Vorstenlanden behandeld door den Gouverneur van Java's Noord-Oostkust. Al spoedig na de aanvaarding van het bestuur gelastte Daendels den residenten rechtstreeks te correspondeeren met den Gouverneur Generaal. Zij zouden voortaan „het Gou„vernement onmiddellijk representeren" en moesten „zich bevlij„tigen om op eene ongevoelige wijze de Vorsten zoodanige in„drukken van de magt en luister der tegenwoordige Koninklijke „regering in Holland en van de bescherming van den grooten „Napoleon te geven, als meest geschikt zullen wezen om die „Vorsten ontzach en eerbied voor het Gouvernement te inspi„reren en hunne gesprekken daartoe altijd doen verzeld gaan „van verzekeringen van genegenheid en vriendschap, welke „Zijne Majesteit de Koning voor hunne hoogheden gevoelt." (4)

Deze opgeschroefde bewoordingen zijn te verklaren uit de algemeene geestdrift, die Keizer Napoleon had weten te wekken, maar de bedoeling van Daendels is duidelijk.

Tijdens zijn verblijf te Semarang en waarschijnlijk voorgelicht door den Minister van Braam oordeelde Daendels het noodig wegens „het hooger caracter en meerder aanzien, hetwelk de Residenten aan de Hoven in vergelijking van de vorige Opper-

1) v. D. XIII bl. 336.
2) Staat bl. 94.
3) v. D. XIII bl. CX.
4) Instructie van 25 Febr. 1808 Ned.-Ind. Plakaatboek XIV bl. 611.

hoofden bekleedden" het ceremonieel en de etiquette te doen wijzigen. Daarom werd den Keizer en den Sultan het „Ontwerp van een vast ceremonieel en etiquette aangeboden om daarop de gedachten van hunne Hoogheden te verstaan." (1)

Artikel 6 van het ontwerp luidde: „Zij — de residenten aan „de Hoven, thans Ministers van Zijne Majesteit den Koning van „Holland — zullen de Vorsten personeel geen wijn of sirie mogen „presenteren, doch zal het eerste door een persoon hetzij hof- „meester of andere bediende, behoorlijk gekleed, moeten ge- „daan worden die de Vorsten en de Residenten, den een na „den anderen de wijn zal aanbieden, tenzij de Vorsten van deze „ceremonie geheel mogten afzien, terwijl aan Hunne Hoogheden „word overgelaten om zich de sirie door een der Prinsen van den „bloede te doen aanbieden."

Nader werd, waarschijnlijk tengevolge eener bemerking van de zijde der Vorsten, bepaald dat het ceremonieel aan de Hoven, door de Secretarissen der Ministers in acht te nemen, op den ouden voet blijft bepaald, „behalve dat zij de wijn en de sirie „niet behoeven te presenteren, doch bij het binnenkomen in den „Dalem zich moeten ontdekken zoodra zij in het gezigt van den „Keizer of Sultan komen, en ongedekt tot aan den Vorst „naderen om Zijne Hoogheid te groeten." (2)

Van Deventer kon niet aannemen dat „de Residenten der Compagnie zouden verplicht geweest zijn aan de Vorsten den wijn en de siriedoos aan te bieden", want dan „kwam het niet te pas die handelingen bij eene nieuwe instructie aan de *Secretarissen* dier residenten te verbieden" en „uit het verhaal van ooggetuigen" bij ontvangst van den Gouverneur van Java's Noord-Oostkust, bleek daarvan niet. (3) Van Deventer beroept zich ook op de getuigenis van Engelhard, die als Gouverneur had weten te bewerken, „dat de Conditien van de Leeden der „Hooge Regeering met die van Zijn Hoog Edelheid den Heeren „Gouverneur Generaal voortaan vóór die van den Vorst zouden „worden gedronken." (4).

In het hem bekende werk van Engelhard (5) had hij kunnen lezen, dat „de Generaal D. met regt aanmerkte (d.w.z. in „een noot de aandacht vestigde) op het vernederende voor de „Residenten daarin gelegen, om de Vorsten het handen-was- „water toe te reiken, of, op den troon gezeten, de Betel of „Sirie aan te bieden." Een andere met de Vorstenlanden vertrouwde autoriteit maakt melding van „de vroeger bestaan

1) Staat Bijlagen II Org. St. Batavia nº. 55.
2) A. v. nº. 56
3) v. D. XIII bl. CXI noot.
4) Ind. Gids 1891 I, bl. 355.
5) Overzigt bl. 312.

„hebbende gewoonte, die medebragt, dat de Residenten aan de „Hoven, wanneer de Keizer zijne handen wiesch, op de manier „van onzen slaven of dienaren, voor zijne koffijkleurige Hoog„heid den waschkom vasthielden of presenteerden." (1)

Slechts blinde ingenomenheid tegen Daendels kan van Deventer er toe gebracht hebben om te meenen, dat deze Gouverneur Generaal in het ontwerp van een nieuw ceremonieel de afschaffing zou hebben bepaald van eerbewijzingen, die nimmer waren gevorderd. De lichtvaardigheid, waarmede door hem een onderwerp is behandeld, dat hij zelf van groot belang achtte, is voldoende om aan zijn oordeel weinig waarde te hechten.

In den Staat van Daendels wordt zijn optreden tegen den Sultan van Djokdjokarta vrij uitvoerig vermeld. Voorop gesteld wordt diens „wispelturigheid", en ten bewijze daarvan wordt aangevoerd, dat hij „zijn' oudsten zoon, door hem bij zijn eerste „vrouw verwekt, een Prins met goede hoedanigheden en ver„stand begaafd, verstooten en den oudsten zoon bij zijne tweede „vrouw Anum Amangkoenegoro, tot Kroonprins benoemd had, „waarover hij in vorigen tijd de goedkeuring van 't hollandsche „Gouvernement had weten te verkrijgen." (2) Terecht heeft van Deventer aangeteekend, dat dit „geheel onjuist" (3) was; maar al blijkt hieruit dat den schrijver van den Staat in 1811 niet helder voor den geest stond wat aan het Djokjasche hof had plaats gehad, van eenig belang is de vergissing zeker niet. Van Deventer zelf maakt melding van het „wispelturig karakter" van den Sultan en in een door hem gepubliceerd verslag van den Gouverneur Engelhard wordt met zoovele woorden gezegd, dat „deszelvs grilzieke aart hem zeeker tot heeden (1803) toe niet heeft doen beminnen en van harte genegen zijn." (4) Die wispelturigheid liet vrij spel over tot intrigeeren, waartoe maar al te veel aanleiding bestond. Reeds bij de troonsbestijging van den Sultan werd gevreesd dat een der prinsen, die van Keizerlijken bloede was en meende van moederszijde meer recht te hebben op de waardigheid van Kroonprins dan zijn daarvoor aangewezen broeder, met medewerking van invloedrijke bloedverwanten tegen de benoeming in verzet zou komen (5). Eenige jaren later schrijft de Gouverneur Engelhard aan de Regering, dat „Een „oogwenk zoude genoeg zijn om dien pangerang (Nottocoesoe„mo) en zijn aanhang, die . . . . . magtig en groot is, aante-

1) Verzameling van officieele rapporten betreffende den oorlog op Java in de jaren 1825 - 1830, door den Kolonel Nahuys, bl. 33/4.
2) Staat bl. 95.
3) v. D. XIII bl. XL noot 5.
4) v. D. XIII bl. 149.
5) v. D. XII. bl. 245.

„vuuren zijn broeder den Sulthan van zijn throon ter needer te „werpen" (1). Zoover kwam het niet, maar in Daendels' tijd werd sterk geïntrigeerd om den Kroonprins te doen vervangen door een zoon van pangeran Notokoesoemo, gehuwd met eene dochter van den Sultan bij zijne meest geliefde vrouw (2).

Pangeran Notokoesoemo en zijn zoon, Noto Diningrat speelden een eerste rol aan het Hof en wisten het zoover te brengen, dat de Kroonprins en de rijksbestuurder door den Sultan buiten de behandeling van zaken werden gehouden. Terzelfder tijd hadden er in Midden Java onder de leiding van een prins van den bloede ernstige ongeregeldheden plaats en werden zelfs in het gebied van den Keizer van Soerakarta strooptochten gemaakt, waarvoor de Sultan in gebreke bleef voldoening te geven. Toen riep de Keizer de tusschenkomst in van den Gouverneur Generaal. Deze zond den met de Vorstenlanden bekenden President der Hooge Regeering naar Djokjokarta met het gevolg, dat de Sultan in de gestelde eischen bewilligde en beloofde bedoelden prins te zullen uitleveren. Deze nam echter de vlucht en verwekte zoo groote ontsteltenis in Midden Java, dat de Gouverneur Generaal derwaarts ging. (3) De gevluchte prins verloor toen veel van zijn aanhang, werd achtervolgd, overvallen en afgemaakt. De Sultan gaf de verzekering van verknochtheid, maar Daendels dwong hem het bestuur over te geven aan den Kroonprins en zoo bleef, zooals van Deventer schrijft „het drama dat vóór 1811 te Jokjokarta werd afgespeeld, gelukkig onbloedig." (4)

Ten bewijze van de onbetrouwbaarheid van Daendels' voorstelling van zaken maakte van Deventer de volgende opmerking: „Het was in de laatste maanden van het jaar 1810, dat de „bekende moeielijkheden ter zake van Raden Ronggo plaats „hadden, dat Daendels zijn ultimatum aan den Sultan stelde „en zich gewapenderhand mengde in de geschillen tusschen „de vorsten, om eindelijk den Sultan te dwingen tot den troons„afstand.

„Niettemin schreef hij op datzelfde tijdstip aan Koning Lode„wijk: „Dans nos relations avec l'Empereur et le Sultan, rien „ne saurait troubler l'harmonie qui règne entre nous." (4)

In den brief, waaraan deze woorden zijn ontleend schreef Daendels: „Je suis heureux, Sire, d'annoncer à Votre Majesté „que dans nos relations avec les Princes Javans, l'Empereur et le „Sultan, nous sommes, sur un pied, que rien désormais ne sau-

1) v. D. XIII bl. 142/3.
2) Tijdschr. v. N. I. 5 III bl. 136.
3) Bat. Kol. Courant van 14 Dec. 1810 nº. 50.
4) v. D. XIII bl CXIII.
5) Ind. Gids 1891, I bl. 356.

„rait troubler l'harmonie qui règne entre nous," en daarop volgt de reden van deze verwachting. Maar van Deventer schrapt het woordje „désormais" en geeft daardoor aan Daendels' woorden een anderen zin dan blijkbaar was bedoeld. De brief werd geschreven 28 September 1810, toen Daendels van Braam in commissie naar Djokjokarta had gesteld en van die zending de beste verwachtingen mocht koesteren.

Voldaan over zijne zending verliet van Braam 15 November 1810 Djokjokarta, (1) maar eenige dagen later veranderde de staat van zaken door de vlucht van raden Ronggo en werd het persoonlijk optreden van Daendels noodig. Van Deventer had dus niet het minste recht om te beweren, dat dit plaats had „op hetzelfde tijdstip", toen hij zijn brief aan Koning Lodewijk schreef, en evenmin mocht hij, in den dwang door Daendels op den Sultan uitgeoefend niet anders zien dan een gebruik maken van het overwicht, dat de toen verzamelde krijgsmacht hem gaf, om dezen te doen boeten voor de tegenwerking, waarop de invoering van het nieuwe ceremonieel aan de hoven steeds was afgestuit." (2)

Van Deventer gewaagt van de „lasterlijke bewering van „Daendels, dat Janssens werkelijk 17000 man troepen onder zijne „bevelen zou hebben gehad," (3) maar waarvan de onjuistheid later door Janssens aan den Franschen Minister van Koloniën werd aangetoond. Dit wordt nog wel geschreven nadat door van Deventer de woorden waren vermeld, waarin Daendels vóór zijne vervanging „onder den indruk van een sentiment d'infériorrité", aan de Regeering des Keizers mededeeling had gedaan van de treurige gesteldheid en het weerstandsvermogen van het leger". Waaruit de aantijging van Daendels zou blijken meldt van Deventer niet; hij verwijst slechts naar twee brieven van Daendels aan den Minister Decrès en een schrijven van Janssens aan denzelfden. (4)

In zijne Memorie van 22 April 1811 aan den Franschen Minister schrijft Daendels: „L'armee Imperiale dans cette isle se monte à 17774 hommes, suivant le tableau ci joint du chef de l'Etat major général." (5)

De brief van Janssens aan den Minister Decrès is een vertrouwelijk schrijven „a Son Excellence seul" en begint aldus: „Oui Monseigneur l'Etat militaire dans l'Etablissement ou j'ai

1) Tijdschr. v. N. I. 5 III bl. 157.
2) v. D. XIII bl. CXV.
3) Alsvoren bl. CXXXI en CXXXII noot.
4) Le Gen. Daendels au Ministre Decrès le 2 Fevrier et le 22 Avril 1811. Le general Janssens au Ministre Decrès, le 1 Janvier 1813.
5) Bijlage 191.

commandé montait à mon arrivée a passé dix sept milles individus" (1) en dan beschrijft hij in groote trekken den treurigen toestand van het leger. Toen hij een en ander schreef was Daendels belast met het bevel over de vesting Modlin in Polen, en bestond er voor hem geen reden om zich met de aangelegenheden van Java in te laten. Zeer waarschijnlijk is het, dat de Memorie van Daendels den Minister aanleiding had gegeven om aan Janssens eenige opheldering te vragen, en dat van Deventer in diens antwoord meer gelezen heeft dan geschreven werd. Zoo las van Deventer in dien brief ook „dat „op een oogenblik zich niet minder dan 2500 zieken alleen in „de hospitalen van Tandjong bevonden." (2), terwijl Janssens had geschreven „il y avait passé deux milles cinq cent malades." Later gaf van Deventer de juiste beteekenis dier woorden weer, toen hij schreef „dat tijdens het korte bestuur van den „Gouverneur-Generaal Janssens niet minder dan 2500 militairen „alleen in de hospitalen van Tandjong verpleegd werden." (3)

Op nog enkele onnauwkeurigheden van van Deventer moet de aandacht worden gevestigd.

Zoo deelt hij mede, dat „hoewel het Collegie van den Hoogen „Raad natuurlijk eene solidaire aansprakelijkheid bezat, nadat „het als zoodanig ontbonden was, slechts twee zijner leden wer„den uitgezocht om te worden verbannen." (4) Die leden waren „de president Maurisse en het gewezen geassumeerd lid Prediger. Beiden werden bij de reorganisatie niet herbenoemd, maar van verbanning was geen sprake. Aan Maurisse werd op zijn verzoek vergunning verleend om te repatrieeren; ook Prediger keerde uit eigen beweging naar Holland terug, al was het dan ook juist wat van Polanen schreef, dat hij „zich gedwongen had gevonden Batavia te verlaten." (5)

Als een eigenmachtige daad stelt van Deventer het voor, dat „het Gouvernement aan Daendels vaste prijzen had gesteld, zoowel op de koffij als op de specerijen" (6). Die vaststelling had geregeld plaats sedert het bewind van Commissarissen-Generaal Nederburgh c. s. (7).

Volgens van Deventer was het „genoeg, dat de Luitenant-

1) Bijlage 208.
2) v. D. XIII bl. CXXXI.
3) Ind. Gids 1891, I bl. 799.
4) v. D. XIII bl. XC.
5) Brief van 10 Febr. 1810. Bijlage 104.
6) v. D. XIII bl. LXXXV.
7) Ned. I. Plakaatboek XII bl. 124.

Kolonel J. van den Bosch een schoonzoon van de Sandol Roy was, om hem in diens disgracie te doen deelen." (1)

Bij besluit van 18 Mei 1808 werd aan den Kolonel J. van den Bosch, op zijn iteratief daartoe gedaan verzoek honorabel ontslag uit den dienst verleend. (2)

Reeds vóór de aanvaarding van het bestuur had Daendels den brigadier de Sandol Roy zijn ontslag doen nemen. In het laatst van 1809 werd hij na ontvangst van het bericht zijner benoeming tot Generaal Majoor naar Holland gezonden tot het overbrengen van depêches aan den Koning. Van den Bosch bleef op Java als landheer totdat, zooals hij zelf schreef, „een onvoorzigtig schrijven van zijn schoonvader uit Amerika voor hem en zijne familie zeer onaangename gevolgen had gehad." (3)

Van Deventer beweert dat „van den Bosch eensklaps gelast werd binnen 24 uren . . . . uit Java te vertrekken". (4) In een brief aan zijn vriend Dozy (5) geeft van Polanen een uittreksel uit een door hem ontvangen schrijven van den supercargo Colt, waarin deze omtrent van den Bosch mededeelt: „The „only warning he received after our arrival was to prepare to „leave the Colony in 60 days, while the Marshall did not wish such correspondents in the Island." De geschiedschrijver van Deventer overdreef in strijd met de waarheid.

„Een Buyskes, door hem zelf (Daendels) als President der „Hooge Regeering geïnstalleerd, en met het doel derwaarts „gezonden om het onmisbare herstel der zeemacht te bewerk„stelligen, verliet met wrevel in het hart, onverrichter zake „de Kolonie". (6) Aldus van Deventer. Daargelaten dat Buyskes volgens officieele mededeeling Java verliet wegens gezondheidsredenen, is van Deventer's bewering niet te rijmen met de verklaring van Buyskes zelven, dat zijne gevoelens „wel „eens strijdig waren met die van den Maarschalk, hoewel hij „in het bijzonder alle redenen had om Zijne Excellentie dank„baar te zijn voor de aan hem bewezen vriendschap gedurende „zijn aanwezen in de Kolonie." (7)

Op gezag van een vijand van Daendels deelt van Deventer mede dat „de generaal Daendels ..... 50.000 rds., die hem in zilver geleend waren, aflegde met even zooveel Probolingopapier", dat „tot de helft der nominale waarde gedaald was." (8)

---

1) v. D. XIII bl. XCI.
2) Bijlage 26.
3) Brief van 13 Mei 1811. Bijlage 192.
4) v. D. XIII bl. XCI.
5) Brief van 12 Maart 1811. Bijlage 188.
6) v. D. XIII bl XCII.
7) Brief van 31 Juli 1810. Bijlage 150.
8) v. D. XIII bl. LXXXI.

Uit eene bijlage van den Staat (1) blijkt, dat de door Daendels geleende vijftig duizend rijksdaalders zilvergeld op 23 Juni 1810 gedeeltelijk naar Samarang voor 's Lands kas verzonden en gedeeltelijk te Soerabaja in kas geteld waren. Tot het verkoopen van het regentschap Probolingo en het uitgeven van Probolingo-papier werd eerst besloten op 3 December 1810. (2) Het feit, dat te Soerabaja slechts een gedeelte der verschuldigde som in 's lands kas was gestort, kan Goldbach in 1812 hebben doen schrijven, zooals door van Deventer wordt medegedeeld.

Kleingeestig is van Deventer's opmerking omtrent het verschil dat er zou bestaan tusschen Daendels' apologie en diens officiëele briefwisseling, hierin bestaande dat het in de eerste heet „aanleggen van een weg", in de laatste „verbetering van den bestaanden grooten weg van het Westen naar het Oosten". (3) Uit de zoogenaamde apologie d.i. den Staat van Daendels, blijkt evengoed als uit zijne officiëele correspondentie van bestaande wegen, die verbeterd werden. Dat „de groote „weg van Bantam tot ver voorbij Pasoeroean om de Oost ge„bracht werd in een staat, waarin zij die van verschillende „landen in Europa zou overtreffen" was wel eene verbetering, die de benaming van „nieuwen weg" volkomen rechtvaardigt.

Niet minder kleingeestig, om geen harder woord te bezigen, zijn van Deventer's bemerkingen omtrent de door hem aangehaalde staaltjes van „de vele berichten, die, als tot de legende„Daendels behoorende nog steeds gangbaar zijn". (4) Volgens die legende zou het Daendels geweest zijn, „die de soliede en prachtige residentietuin van Samarang en Soerabaja g e s t i c h t heeft". (5) Daendels heeft tot dat praatje niet de minste aanleiding gegeven. Niet alleen gewaagt hij in den door van Deventer aangehaalden brief slechts van het a a n h o u d e n van „Bodjong, „het voormalig verblijf van den Java's Gouverneur te Sama„rang, en Simpang, door den gew. gezaghebber in Java's Oost„hoek, D. van Hogendorp bij Soerabaja gesticht" (6) maar in den Staat wordt met zoovele woorden gezegd: „Te Sama„rang is het huis Bodjong en te Soerabaja het huis Simpang aan„gekocht om den Gouverneur Generaal, wanneer hij zich aldaar „zou bevinden, tot verblijf te verstrekken." (7)

1) Staat, Bijlagen I O. S., P. M. nº. 18b.
2) Ned. I. Plakaatboek XVI bl. 501.
3) v. D. XIII bl. LXXVIII.
4) Ind. Gids 1891 I bl. 344 noot.
5) Alsvoren, bl. 541 noot.
6) v. D. XIII bl. 413.
7) Staat bl. 88.

Van Deventer rekent het ook tot de Daendelslegende „dat de „benoemde Gouv.-Gen. op eene avontuurlijke reis over de Ca„narische eilanden, aldaar een schip huurt, dat hem naar Java „bracht, waarna hij geheel alleen (Meinsma zegt met één enkel „adjudant) voor de verbaasde Hooge Indische Regeering ver„scheen." (1)

„Het een zoowel als het ander" — schrijft van Deventer — „is onjuist. Vooreerst legde Daendels, en hij niet alleen, maar „met hem legden vijf heeren van zijn gevolg de reis, tot Anjer, „af op de Koninklijke oorlogsbrik Virginia. Ten andere bevond „zich onder de heeren van zijn gevolg toen stellig Muntinge, „die laatstelijk de betrekking van Fiskaal van den Aziatischen „Raad bekleed had."

Deze opmerking alleen zou voldoende zijn om alle vertrouwen in den ernst van de studie van Van Deventer te benemen.

In een zijner eerste brieven aan den Minister (2) deelt Daendels mede, dat hij „het geluk genoten (had) van, ontsnapt aan de gevaren der zee en van den vijand, met het Amerikaansche Brigantijnschip Virginia, waar ik mij den 15 September j.l. overeenkomstig mijn voornemen aan uwe Excellentie bij missive van den 14e bevoorens medegedeeld, te Teneriffe aan boord begaf, op den eersten dag van dit loopende jaar de kusten van het eiland Java te bereiken en vervolgens behouden te dezer hoofdplaats en op de residentie van den nog fungerenden gouverneur generaal Wiese te arriveren."

In andere brieven (3) is sprake van wissels door Daendels getrokken voor den aankoop van de Amerikaansche Brik Virginia, waarmede hij de reis van Teneriffe naar Batavia had gedaan en ook van uit Cadix en Tanger getrokken wissels.

Uit een brief van den Minister aan Daendels (4) blijkt van 's Konings afkeuring, dat hij de komst van het voor zijne overtocht ingehuurde schip te Lissabon niet had afgewacht, maar de reis had gemaakt over Tetuan en Teneriffe en dat hij van daar zijn adjudant de Fontanges had teruggezonden naar Holland. Dit is waarlijk meer dan voldoende om niet te twijfelen aan de juistheid van Daendels' eenvoudige mededeeling in den Staat (5), dat hij „het Vaderland den 18 February 1807 „verliet en na eene moeilijke reize door het zuidelijk gedeelte „van Afrika" — dit moet zijn van Spanje en Afrika — „en „over de Canarische Eilanden te Anjer op het eiland Java den „1 January 1808 landde."

---

1) Ind. Gids 1891 I bl. 344 noot.
2) Brief van 10 Januari 1808. Bijlage 18.
3) Brieven van 16 Oct. 1809 Bijlage 86 en 23 Oct. 1811.
4) Brief van 3 Dec. 1807. Bijlage 15.
5) Staat bl. 1 noot.

In een uitvoerigen brief van Daendels' adjudant Gicquel des Touches aan den Secretaris Generaal Falck (1) worden verschillende bijzonderheden vermeld uit het verblijf van Daendels te St. Cruz op Teneriffe. Het verhaal van de reis van Daendels door den Schout-bij-nacht Verhuell (2) kan moeielijk beschouwd worden als eene legende, evenmin als de beschrijving welke Mr. P. Mijer van die reis gaf. (3)

Dat Daendels de reis tot Anjer maakte met vijf heeren van zijn gevolg en dat hiertoe stellig behoorde Muntinghe, die laatstelijk de betrekking van Fiskaal van den Aziatischen Raad had bekleed is stellig onwaar. De door Meinsma bedoelde adjudant zal de evengenoemde Gicquel Destouches zijn geweest, die door Daendels op Teneriffe in dienst werd genomen. Mr. Muntinghe was een der rechterlijke ambtenaren, die na de benoeming der Commissarissen Generaal Elout en Grasveld naar Java werd gezonden, aldaar benoemd werd tot tweede Secretaris van het Gouvernement en door Daendels tot „Secretaris van Zijne Excellentie". (4) Waarschijnlijk verwarde van Deventer hem met een naamgenoot, den luitenant kolonel Muntinghe, die aide de camp van Daendels is geweest, met het eerste der door hem naar Bordeaux uitgeruste schepen wegens ziekte naar Europa vertrok, en door Keizer Napoleon in gehoor werd ontvangen. Maar deze kwam niet met Daendels op Java.

De eenige adjudant, die Daendels op zijne reis uit Holland vergezelde was de Fontanges, die met hem te Lissabon zou scheep gaan op het in Holland ingehuurde Portugeesche schip Orozembo, waarop het gevolg van Daendels zich bevond, en dat voor de komst te Lissabon door de Engelschen genomen werd. Berichten, dat de Engelschen op de kust van Portugal kruisten, deden hem besluiten te trachten langs anderen weg naar Teneriffe te gaan. Daar aangekomen zond hij, op het bericht, dat de Orozembo genomen was, de Fontanges naar Holland terug om te zorgen voor de zending van een ander schip naar Teneriffe. Hiervoor was reeds het oorlogsbrikje de Vlieg aangewezen, en 23 Augustus 1807 onder zeil gegaan. Daendels had echter geen geduld om de aankomst van een schip uit Holland af te wachten en wist den gewezen franschen marine-officier Gicquel Destouches te bewegen hem met een ingekocht Amerikaansch vaartuig naar Java over te brengen, zoodat, toen de Vlieg 28 September 1807 het anker liet vallen

---

1) Brief van 17 Juli 1809. Bijlage 64.
2) Het leven en karakter van C. H. Graaf Verhuell, beschreven door G. M. R. Verhuell (1847) bl. 82.
3) Jean Chretien Baud, geschetst door Mr. P. Mijer, bl. 18.
4) Ned. I. Plakaatboek XIV bl. 555.

te St. Cruz, Daendels reeds vertrokken was met de Virginia, die later in Indië dienst deed als oorlogsbrik.

Van Deventer heeft zich veel moeite gegeven om Daendels te beschuldigen van onbetrouwbaarheid in de mededeelingen van zijn Staat der N. O.-I. Bezittingen. Op grond van het vorenstaande zal wel worden erkend dat die beschuldiging minstens zeer overdreven is, en dat zijne opmerkingen hem zelven geen aanspraak geven op vertrouwen in de onbevangenheid van zijn oordeel.

Van Deventer had veel talent en voldoende gegevens om een standaardwerk te schrijven over het bestuur van den Gouverneur Generaal Daendels; hij vergenoegde zich de door hem verzamelde onuitgegeven stukken uit het oudkoloniaal archief te doen voorafgaan door een boeiend bezwaarschrift, gegrond op partijdige en vijandige berichten, en in een later geschrift zijne beschuldigingen te herhalen. Dit is zeer te betreuren voor den naam, door van Deventer als geschiedschrijver verworven, maar vooral voor de nagedachtenis van den Gouverneur Generaal Daendels.

II. DE AMERIKAANSCHE CONTRACTEN.

Een der ernstigste grieven tegen het regeeringsbeleid van den Gouverneur-Generaal Daendels, eene grief die aan zijne nagelaten betrekkingen duur te staan is gekomen, is geweest zijne weigering om uitvoering te geven aan contracten, door Mr. van Polanen, krachtens machtiging van Koning Lodewijk in Amerika gesloten ter voorziening in behoeften van de Oostersche kantoren, met name Ambon en Banda.

Daar deze aangelegenheid niet dan zeer onvoldoende bekend was, heeft de bewerker van het laatste deel van de Jonge's Verzameling van onuitgegeven stukken uit het oud-koloniaal archief, M. L. van Deventer, daaraan bijzondere aandacht gewijd. Zijns inziens bestond er alle aanleiding om in de verbreking der Amerikaansche contracten voor 't minst eene der oorzaken te zoeken, waaraan het verlies van Ambon moet worden toegeschreven en zou het hem niet bevreemden wanneer tengevolge van een eenigszins scherper onderzoek, het vonnis, waarvan de bevelhebber van Ambon het slachtoffer geweest is, blijken zou voor de vierschaar der openbare meening voor herziening vatbaar te zijn. (1)

De uitkomst van een nader onderzoek wordt medegedeeld in de volgende bladzijden.

Zes weken vóór de komst van den Gouverneur-Generaal Daendels op Java werd door den Gouverneur-Generaal Wiese en den Directeur-Generaal van IJsseldijk aan Mr. R. G. van Polanen, Vice-president van den Hoogen Raad van Justitie opgedragen zich naar Amerika te begeven om daar met één of meer solide koopmanshuizen contracten te sluiten ten behoeve van de zoogenaamde „Oostersche Comptoiren". Met deze opdracht werd afgeweken van het tot dusverre gehandhaafd beginsel om „geen schepen van vreemde natiën en in het bijzonder van die der Amerikanen in eenige haven of baaij (van de buiten comptoiren) buiten noodzaak te admitteeren, veel min eenigen handel hoegenaamt aan dezelve toe te staan of toe te laten." (2)

De zware verliezen, welke in de laatste jaren de Engelsche kruisers in de Indische wateren hadden toegebracht zoowel

---

1) v. D. XIII bl. LXXXVII, vgg. Ind. Gids 1891 I bl. 361/2.
2) Resolutie van 13 Sept. 1803. Ned. I. Plakaatboek XIII bl. 788.

aan de oorlogs- als aan de koopvaardijvloot, gaven reden om te vreezen, dat het op den duur niet mogelijk zou zijn de Oostersche kantoren van Java uit van het noodige te voorzien en de specerijen van daar af te halen. Niettemin zou het bevreemden, dat met het besluit om de Amerikanen in de Molukken als handelaars toe te laten, niet werd gewacht totdat de nieuwe Gouverneur-Generaal, wiens benoeming nog wel niet officiëel, maar toch uit particuliere berichten bekend was, op Java was gekomen en zou hebben doen blijken van zijne instemming met eenen zoo belangrijken maatregel, waren er geen aanwijzingen, dat het verlangen om te voldoen aan een wensch van Mr. van Polanen bij den Gouverneur-Generaal Wiese zwaar heeft gewogen.

Volgens van Polanen zelve was hij al spoedig na zijne tweede komst op Java de „Conseiller privé et intime" van den Gouverneur-Generaal Wiese geworden en deze een man, die „altoos heeft moeten geleid en bestuurd worden" (1). De oud-Gouverneur-Generaal Siberg was „overtuigd, dat de Heer Wiese niet alleen met een eerbiedige vreeze den heer Polanen naar de oogen zag, maar ook tevens als het ware blindelings zijne begeerte, voordragt en beschikkingen moest goedkeuren, overnemen en opvolgen." (2)

Van Polanen zag de toekomst van Indië donker in. Tijdens het bestuur van den Raadspensionaris had de tijding „dat men in 't Vaderland bedacht was een Gouverneur-Generaal naar Indië te zenden, niet weinig toegebragt om het reeds wankelend gezag van den tegenwoordigen Gouverneur Generaal meer en meer te ondermijnen." Tevens was men onderricht „dat der Jacobijnen invloed in de Indische zaken verre was van vernietigd te zijn" en „die factie, die daardoor hier weeder het hoofd had opgestoken, deed zich onder het teegenswoordig slap Bewind weeder gelden." (3) „Het ware" volgens Polanen, in die dagen „te wenschen, dat een kordaat en kundig man kon worden overgehaald naar het Vaderland te vertrekken, ten einde den Heer Raadpensionaris den waren staat van zaken te representeeren"(4). Sedert was de Bataafsche Republiek omgezet in een Koninkrijk Holland met een Franschen Vorst en was de toestand in Indië er niet beter op geworden. Wellicht kon persoonlijke voorlichting het bestuur in Holland welkom en van nut zijn.

Teleurstellingen in zijne carrière droegen niet weinig bij tot van Polanen's verlangen om Java te verlaten. Ook waren de

---

1) Brief van Van Polanen van 28 April 1806, v. D. XIII bl. 269.
2) Siberg aan S. Umbgrove 2 Febr. 1807. Bijlage 11. Vgl. Aanteekening I.
3) Brief van Van Polanen van 18 Maart 1806. v. D. XIII bl. 266.
4) Alsvoren van 28 April 1806. v. D XIII bl. 271.

geruchten omtrent de benoeming van den Maarschalk Daendels tot Gouverneur-Generaal weinig opwekkelijk, maar tusschen benoeming en optreding kon nog zooveel voorvallen, dat de komst van Daendels op Java verre van zeker was, en een buitenlandsche zending kon gevolgd worden door een reis naar Holland. (1)

Schriftelijk gaf van Polanen het denkbeeld eener zending naar Amerika den Gouverneur-Generaal in overweging. (2) Uit vrees voor ontijdige openbaarmaking en tegenwerking werd de zaak behandeld buiten den Raad van Indië om. De Gouverneur-Generaal Wiese nam met den Directeur-Generaal van IJsseldijk alle verantwoordelijkheid op zich. (3) Het plan werd verder uitgewerkt door van Polanen in overleg met van IJsseldijk en den Havenmeester van Braam.

Toen in het laatst van de 18e eeuw de geregelde gemeenschap tusschen Holland en de Indische bezittingen door de overmacht der Engelschen ter zee gestremd was, werd de Indische Regeering door Commissarissen-Generaal gemachtigd om de producten, die vroeger voor rekening der O. I. Compagnie naar Holland werden verscheept, op Java te verkoopen, ten einde te voorzien in het groote geldgebrek te Batavia. (4) De prijzen, waarvoor verkocht werd, werden van regeeringswege vastgesteld en naar omstandigheden gewijzigd. (5)

Door van Polanen en van Braam werden berekeningen gemaakt voor welken prijs de specerijen bij afhaal uit de Groote Oost zouden moeten worden afgestaan om aan de Amerikaansche kooplieden gelijke winst te beloven als met den handel op Java werd behaald. Rekening houdende met den verkoopsprijs der specerijen in Amerika bleek het, dat de inkoopsprijs belangrijk lager dan die op Java moest worden gesteld, en de winst der Amerikanen ook dan nog gering zou zijn. Werden de specerijen echter verscheept naar China om daar te worden verkocht, dan zou zoowel de winst der kooplieden als de inkoopsprijs belangrijk hooger kunnen zijn (6). Van Polanen meende zeker te weten, dat sints eenigen tijd de Amerikanen hun handel op China genoegzaam geheel met contanten dreven, en dat in dit uitgestrekt rijk een groot vertier bestond in fijne specerijen. Eene expeditie uit Amerika over Ambon en Banda naar China zou dus zeer voordeelig kunnen zijn. (7)

1) Brief van Van Polanen van 1 Jan. 1809. Bijlage 36.
2) Alsvoren van 12 Juli 1808. Bijlage 29.
3) Wiese aan Van IJsseldijk 15 Nov. 1807. v. D XIII bl. 288.
4) Plakaat van 21 November 1795. Ned I. Plakaatboek XII bl. 124.
5) Ned. I. Plakaatboek XII bl. 878. XIII bl. 700. XIV bl. 14, 16, 106, 304. XV bl. 787, 831
6) Bijlage 14bis.
7) Alsvoren. Vgl. ook v. D. XIII bl. 287.

In de laatste vier jaren waren de prijzen der specerijen in China gemiddeld geweest voor de nagelen 100 Spaansche Matten de pikol, voor de nootmuscaat 325 Sp. M. en voor de foelie 600 Sp. M. Van Braam berekende, dat, om daarbij 75 pct. te kunnen winnen, de inkoopsprijzen op Ambon moesten gesteld worden op 56 Sp. M. voor de nagelen, 180 Sp. M. voor de notenmuscaat en 335 Sp. M. voor de foelie.

Omdat de Amerikanen den handel op China volgens van Polanen, uitsluitend met contanten dreven, achtte deze het voldoende tot goedmaking van de kosten voor den omweg over Ambon, de specerijen daar 25 pct. lager te geven dan daarvoor in China te verkrijgen was, en dus de nagelen voor 75 Sp. M. de notenmuscaat voor 225 Sp. M. en de foelie voor 450 Sp. M. Waarschijnlijk zouden zelfs nog betere prijzen te bedingen zijn, omdat de Amerikanen belangrijke winst konden maken, wanneer zij de specerijen lieten betalen met Chineesche goederen. (1)

Er werd eene Secreete Instructie voor Mr. R. G. van Polanen vastgesteld „waaraan hij zich stiptelijk zou hebben te gedragen in de uitvoering van de open commissie op hem gedecerneerd." (2) Krachtens deze instructie mocht van Polanen slechts met solide koopmanshuizen in Amerika onderhandelen en moest hij zorgen, dat de expeditie zoo spoedig doenlijk zou plaats hebben. Speciaal moesten de reeders zich verbinden, dat hunne schepen uiterlijk met ultimo Augustus 1808 straat Sunda of straat Bali zouden passeeren, en ten aanzien der te bedingen prijzen voor de specerijen moest in het oog worden gehouden, dat tot den verkoop in Amerika was besloten in de veronderstelling, dat zouden worden bedongen de gemiddelde prijzen voor welke de specerijen in China in de laatste vier jaren waren verkocht, na aftrek van een matige winst, in verband met den omweg over Ambon of Banda en de risico van allen aard, die geheel en alleen moest gelaten worden voor rekening van de eigenaars der schepen. In het uiterste geval konden de specerijen voor 10 à 12 pct. minder worden afgestaan en de te verkoopen hoeveelheid specerijen met 10 à 12 pct. worden vermeerderd. Er werd gerekend op den verkoop van hoogstens 1000 Pikols nagelen, 500 Ps notenmuscaat en 200 Ps foelie.

In Amerika gekomen moest van Polanen zich stellen ter beschikking van den Minister van Koophandel en Koloniën in Holland en zich houden aan diens orders. Het Gouvernement te Batavia moest hij op de hoogte houden van alle belangrijke evenementen in Europa, speciaal de zoodanige, welke eenigen

---

1) Bijlage 14 bis.
2) Bijlage 14.

invloed konden hebben op de Indische bezittingen. Behalve 4000 Spaansche realen voor de reis naar Amerika werden hem vóór zijn vertrek uitbetaald 10000 realen ter goedmaking der kosten van het verblijf in Amerika voor den tijd van een jaar en van een eventueele reis naar Europa.

Aan den Minister van Koloniën werd van de opdracht mededeeling gedaan in een brief van den Gouverneur Generaal en den Directeur-Generaal, welke door van Polanen was gesteld (1). In dien brief wordt de noodzakelijkheid van den maatregel uitvoerig betoogd en verklaard dat „onder alle de amptenaren hier te lande daartoe geen in aanmerking konde komen dan de Vice-president van den Hoogen Raad van Justitie Mr. R. G. van Polanen, die door een langdurig verblijf in America en wel in de handelsteden aldaar mocht verondersteld worden de kennis en de geschiktheid te bezitten van deze negotiatie met hoop van een gelukkigen uitslag en op de voor den lande meest voordeelige wijze ten uitvoer te kunnen brengen, en hetwelk dan bij ons ook buiten consideratie heeft gesteld de nuttichheid van dien bekwamen amptenaar bij den Hogen Raad van Justitie, waarbij wij hem gaarne zouden gehouden hebben, indien wij niet hadden begrepen dat het gewigt der commissie daarboven moest praevaleeren, en zijn wij dan ook wel genoodzaakt geweest deezen last hem op te dragen." Van de Secreete Instructie werd wel melding gemaakt, maar geen afschrift gezonden.

Ofschoon van geen invloed op den aard der opdracht, rechtvaardigt de wijze, waarop zij tot stand kwam, eenigen twijfel aan de dringende noodzakelijkheid.

In het laatst van 1807 verliet van Polanen Java en in Maart 1808 kwam hij in Amerika. Welke pogingen hij deed om zijne opdracht te doen slagen, blijkt niet, maar een paar maanden na zijne aankomst schreef hij aan den Minister van Koloniën, dat „door de voortdurende staatkundige gesteldheid van de Vereenigde Staten van America ten aanzien van Frankrijk en Engeland de hoop daartoe was opgegeven." Door den brief van Wiese en van IJsseldijk zou de Minister bekend worden „met de laatste poging op zijn daartoe gedaan schriftelijk voorstel door den Gouverneur Generaal en Directeur Generaal gedaan tot behoud van onze Oostersche Comptoiren in Indië. Zonder de tusschenkomst van het generaal embargo in America zou het hem gelukt zijn aan het oogmerk zijner commissie te voldoen, maar indien deze verhindering door de opheffing van

1) Van Polanen aan Dozy 25 Sept. 1808. Bijlage 31. De brief van den G. G. en D. G. is opgenomen in v. D. XIII bl. 283.

het embargo, na het uiteinde van het jaar mogt ophouden, zou hij zich niet gerechtigd oordeelen dien te volvoeren, omdat alsdan zijne commissie zou zijn geëxpireerd en hij zich zou moeten beschouwen te zijn ontslagen uit 's Lands dienst, tenzij hij eene aanschrijving ter contrarie van den Minister zou ontvangen." Hij was „bereid alle papieren betreffende zijne commissie te overhandigen aan den agent van den Aziatischen Raad Heinecken te Philadelphia, wiens gemeen gedrag, continueele dronkenschap en de algemeene verachting, waartoe hij vervallen was, hem als geen geschikt voorwerp bij de Regeering te Batavia hadden doen beschouwen tot het opdragen van eenige en minder nog van deze belangrijke commissie. En hoewel dit in het vaderland zoowel als in Indië bekend was, had de Heer Wiese hem ook opgedragen den Minister te berigten dat hij van dezen agent zich in geen geval had kunnen bedienen." (1)

Aan de Indische Regeering werd door van Polanen geen bericht gezonden van het mislukken zijner zending en van de voorgenomen reis naar Holland werd afgezien na het vernemen der tijding dat de Maarschalk Daendels het bestuur te Batavia had aanvaard. (2)

Eenige maanden later heropende hij zijne briefwisseling met zijn vriend Dozy, die na de verovering van de Kaap de Goede Hoop door de Engelschen van daar naar het vaderland teruggekeerd en sedert benoemd was tot chef der derde divisie van het Ministerie van Marine en Koloniën.

In zijn Memorie van overgave van het bestuur maakte de Gouverneur-Generaal Wiese met een enkel woord melding van zijne „onlangs genomen gewigtige en geheime maatregelen ter voorziening van de groote oost direct van Amerika, buiten bezwaar van de hoofdplaats" (3). Waarschijnlijk lichtte hij zijn opvolger wel mondeling nader in, maar dat deze aan den maatregel geen waarde hechtte bleek spoedig.

Daendels beraamde zelf plannen om voor de Indische producten geregelden afzet te krijgen en daardoor 's lands kas te stijven. De oud-Gouverneur Generaal Siberg had hem mededeeling gedaan van zijn schrijven aan den Minister, waarin hij in bedenking had gegeven de producten voor rekening van den lande te doen afhalen. Daendels was echter van oordeel, dat het den Minister niet mogelijk zou zijn, over de daarvoor noodige gelden te beschikken en dat, al ware dit mogelijk, de geregelde toezending dier gelden wegens het

1) Van Polanen aan den Minister 12 Juli 1808. Bijlage 29.
2) „ „ Goldbach 1 Jan. 1809. Bijlage 36.
3) v. D. XIII bl. 294.

groote zeegevaar hoogst onzeker zou zijn. Ten sterkste ontried hij daarom op het denkbeeld van Siberg in te gaan. Zijns inziens behoorde aan Hollandsche kooplieden onder zekere voorwaarden vergunning te worden verleend om de Indische producten tegen contante betaling af te halen en naar Holland over te brengen, waardoor de weg zou zijn „afgesneden tot de frequente morserijen en mesures, welke onder de directie der voormalige Compagnie, zoo op de overtocht naar het moederland als in Holland zelve door de overheden der schepen en de administrateurs in prejudice van de belangen hunner betaalsheeren wierden gepractiseerd." (1)

Inmiddels vaardigde hij een besluit uit, dat jaarlijks tot een bedrag van 500.000 rds. zilvergeld producten aan de ingezetenen zouden worden afgestaan en dat daarvoor gedurende twee maanden na de afkondiging van het besluit eene inschrijving zou openstaan. (2)

Tevens werd een dergelijke opdracht als van Polanen had, gegeven aan den eersten secretaris van het Gouvernement L. W. Meyer ten einde in Holland met aangewezen Huizen te Amsterdam contracten te sluiten voor de uitzending van benoodigdheden zoo voor de huishouding in Indië als voor den Japanschen handel te Batavia, te betalen met koloniale producten volgens de voor alle ter markt komende handelaren geldende regeling t. w. de helft in koffie à 18 Sp. M., een vierde in suiker à 6¾ Sp. M. en een vierde peper à 11½ Sp. M. de pikol van 125 pond.

Bovendien werden bedoelde Huizen gemachtigd om tot een bedrag van 375000 Sp. M. producten te ontvangen tegen afgifte van wissels, waarvan het montant moest worden uitbetaald aan personen in Holland, wier namen nader zouden worden opgegeven. (3)

Daendels moet wel zeer hooge gedachten hebben gehad van de ondernemingszucht der Hollandsche kooplieden om van zijn plan een gunstigen uitslag te verwachten. Gehandeld moest er worden, en hoop en verwachting waren bij Daendels dikwijls synoniem. Hij had veel geld noodig en de Indische producten waren de voornaamste bron om dat te verkrijgen. Ook persoonlijk belang van Daendels was, zooals later zal blijken, aan de zending van Meyer niet vreemd.

Van deze zending werd den Minister geen kennis gegeven en toen later de Minister daarover zijne bevreemding te kennen gaf, antwoordde de Gouverneur Generaal, dat Meyer gelast

---

1) Daendels aan den Minister 25 April 1808. Bijlage 24.
2) N. I. Plakaatboek XIV bl 658.
3) Instructie van Meyer van 18 April 1808. Bijlage 23.

was eerst dan opening te doen van zijne commissie, wanneer de Amsterdamsche kooplieden tot uitvoering van het plan genegen zouden zijn bevonden. (1) Dat deze mededeeling den Minister heeft bevredigd, is niet waarschijnlijk.

Meyer maakte, zooals in die dagen gebruikelijk was, de reis over Amerika en kwam in September 1808 te New York. Al spoedig kreeg hij van Mr. van Polanen, die uit Batavia van Meyer's komst verwittigd was, een vriendschappelijk schrijven en de uitnoodiging om hem te komen bezoeken. Daarbij deed hij reeds aanstonds blijken van zijn ongunstig oordeel over den staat van zaken te Batavia. (2)

Meyer antwoordde ontwijkend, maar van Polanen liet zich niet afschrikken en maakte van de gelegenheid, dat hij te New York moest zijn, gebruik om Meyer te bezoeken. De ontmoeting beantwoordde niet aan de verwachting. Van Polanen kreeg den indruk, dat Meyer was aanbevolen hem geen mededeelingen te doen en dat men te Batavia nog voor hem bevreesd was. (3) Hij deed allerlei vragen, maar Meyer liet zich over den toestand van Java niet uit. Van Polanen deelde Meyer mede met welk doel hij naar Amerika was gezonden en vertelde, dat Daendels hem op Batavia vindende gaarne in 's Lands dienst zou hebben gehouden. Meyer hoorde hem aan, maar liet niets los. Van het onderhoud deed hij mededeeling in den eersten brief, dien hij naar Indië schreef en waaruit blijkt, dat hij aan het verhaal van Daendels' gunstige meening omtrent van Polanen geen geloof sloeg. Hij wist waarschijnlijk maar al te goed, dat de oude Siberg met wien Daendels den eersten tijd na zijne komst op Java vertrouwelijk omging, geen vriend van van Polanen was; en dat Daendels uit Holland geen gunstig oordeel van hem had meegebracht, heeft hij zelf later duidelijk uitgesproken. In een particulier schrijven had de Minister Daendels eens gevraagd: „Avez vous fait connaissance avec Mr. IJsseldijk, Engelhard et van Polanen? et qu'en est il?" (4) Met die vraag kan niet anders zijn bedoeld als te weten te komen wat er waar was van de praatjes, die er liepen over oneenigheden tusschen die hoofdambtenaren. Die brief werd waarschijnlijk eerst twee jaren later ontvangen tegelijk met de eerste depêches, die Daendels van den Minister kreeg en niet particulier beantwoord. Onder die depêches was er een, die het bericht meldde van van Polanen's benoeming tot Raad van Indië, waardoor Daendels bitter ontstemd werd. (5) In verband hier-

1) Kantteekening op den brief van den Minister van 1 Juli 1809. Bijlage 57.
2) Van Polanen aan Meyer 10 Sept. 1808. Bijlage 30.
3) „ „ Dozy Oct. 1808. Bijlage 32.
4) Van der Heim aan Daendels 3 Dec. 1807, Bijlage 15.
5) v. D. XIII bl. 437.

mede schreef hij aan de Koning o.a.: „Les principes et le caractère de cet homme étaient si bien connus en Hollande avant mon départ, spécialement à M. van der Heim et à M. Nederburgh, que nous considérions van Polanen et Sandol Roy comme les deux hommes les plus dangéreux de la colonie . . . M. M. van der Heim et Nederburgh n'ont surement pas oublié cette circonstance. (1)

Al was de voorstelling van Daendels allicht gekleurd, zijn beroep op de getuigenis van mannen, die hem onmiddellijk konden logenstraffen, bewijst voldoende hoe Daendels vóór zijn vertrek naar Java over van Polanen oordeelde. En wat hij van den ouden Siberg en anderen over Mr. van Polanen kan hebben vernomen, zal dat oordeel wel niet hebben gewijzigd. De mededeeling van van Polanen was waarschijnlijk een lokvink om Meyer het tegendeel te laten verzekeren en daardoor zijn eigen houding tegenover Daendels beter te kunnen rechtvaardigen. In een uitvoerig schrijven aan zijn vriend Dozy zette hij zijne beschouwingen over den toestand van Java uiteen en dien brief had hij aan Meyer willen voorlezen „om hem, die gezonden was om in het Vaderland de handelingen van den Generaal Daendels te verdedigen, te doen zien welke moeijelijke taak hij op zich genomen had, en dat, welke groote toezeggingen hem op Batavia ook gedaan waren, hem te doen gevoelen, dat, zoo het hem al gelukken mocht het Bewind voor een tijd te bedriegen, de waarheid eens aan den dag zou komen." (2)

Maar Meyer was vertrokken zonder van Polanen daarvan kennis te geven. Hoofddoel van den brief zal wel zijn geweest tegen Meyer te waarschuwen en al verzekerde hij, dat het „in geenen deele zijn oogmerk was om als aanklager tegen den Gouverneur Generaal op te treden of het vertrouwen, dat men in hem had gesteld te verzwakken", zal hij wel gehoopt hebben, dat zijne mededeelingen en beschouwingen ingang zouden vinden.

Hij verzocht Dozy zijn brief te laten lezen aan de vrienden Janssens en Lambrechtsen, maar niet aan andere personen. Dozy zag er echter geen bezwaar in den brief ter lezing te geven aan den Minister (3) en vriend Janssens, toen Staatsraad sprak met den Koning over de verdiensten van van Polanen (4).

Meyer was naar Holland vertrokken via Engeland, waar hij twee maanden lang geen gelegenheid vond om zijne reis voort te zetten. Van dit oponthoud maakte hij gebruik om inlichting te krijgen of het mogelijk zou wezen expeditiën uit Engeland direct naar Indië uit te rusten en welke voorwaarden

1) v. D XIII bl. 490/1.
2) Van Polanen aan Dozy Oct. 1808, Bijlage 32.
3) De Minister aan van Polanen 19 April 1809. Bijlage 47.
4) Dozy aan van Polanen 19 April 1809. Bijlage 49.

daaraan zouden worden gesteld. Onmogelijk werd dit niet geacht, wanneer de prijzen der Koloniale producten belangrijk werden verminderd, en in de eerste plaats zou het noodig zijn, dat in Engeland iemand was, door het Hollandsche Gouvernement gemachtigd om contracten te sluiten (1).

Na aankomst in Holland ging Meyer onmiddellijk naar Amsterdam en bracht hij den Minister de door hem te overhandigen depêches van den Gouverneur Generaal. Hij bracht het denkbeeld eener expeditie uit Engeland naar Indië ter sprake en bood daartoe zijne diensten aan, maar de Minister had er geen ooren naar. Vernomen hebbende, dat de Koning niet te Amsterdam, maar te Assen was, begaf Meyer zich derwaarts. Reeds den dag na zijne aankomst werd hij door Z. M. in particuliere audientie ontvangen. Omstandig deelde hij den Koning mede wat reeds door den Gouverneur Generaal in het belang van Indië was gedaan en ten slotte bepleitte hij den door de Indische Regeering aan Daendels toegekenden vollen eigendom van het landgoed Buitenzorg. Z. M. betuigde zijne tevredenheid over het bestuur van den Gouverneur Generaal, maar kon den afstand van Buitenzorg niet goedkeuren alvorens het advies van den Minister te hebben ingewonnen. Met een enkel woord werd ook gesproken over eene Engelsche expeditie naar Indië, maar de Koning verwees hem naar den Minister, met wien, zooals later bleek, Z. M. het eens was, dat daaraan „wegens de politieke relatiën met Frankrijk" niet viel te denken. Na eene audientie van twee uren kreeg Meyer zijn afscheid met de woorden: „nous nous verrons à Amsterdam."

Daar teruggekomen gaf Meyer den Minister opening van de hem opgedragen commissie en verzocht hij diens bevelen. Z. E. verklaarde, dat al wat zijne commissie, persoon en zending betrof, geheel buiten den Minister was, omdat de Gouverneur Generaal in zijne brieven daarvan geen melding had gemaakt. Hij had dus te handelen overeenkomstig zijne Instructie en eigen gevoelen. Duidelijk bleek, dat de Minister ontstemd was. Ietwat cynisch vroeg hij aan Meyer „waaruit de Maarschalk in zoo korten tijd en terwijl het grootste gedeelte van zijn inkomen in Holland betaald werd, eene remise had kunnen doen van *f* 90.000." Hij hoopte niet dat de Maarschalk ongepermitteerde, in Indië meer dan ergens anders bekende en in gebruik zijnde middelen zou hebben gebruikt om zich te verrijken. Meyer wist natuurlijk, dat een gedeelte van Buitenzorg reeds verkocht was (2) en begreep, dat dit, werd het bekend, reden zou kunnen zijn om 's Konings goedkeuring aan den

1) Meyer aan Daendels 22 Febr. 1810. Bijlage 108.
2) N. I. Plakaatboek XIV bl. 695.

afstand van Buitenzorg te onthouden. Hij verklaarde den oorsprong van de remise niet te kennen, maar tevens overtuigd te zijn, dat de Maarschalk nimmer eenige verkeerde middelen zou gebruiken om zich ten koste van den Lande te verrijken.

Volgens Meyer trachtte de Minister bij elke gelegenheid hem uit te hooren en eenige fouten van het bestuur van den Maarschalk te vernemen; en bood hij hem eene benoeming tot Raad van Indië aan, omdat het wenschelijk was, dat de Gouverneur Generaal in het lichaam der Hooge Regeering een contrepoids zou vinden, en hij zich verzekerd hield, dat Meyer, wanneer hij in die betrekking ontwaarde, dat tegen het belang van het Gouvernement werd gehandeld, daarvan aan den Minister zou kennis geven. Het antwoord was, zooals hij aan Daendels schreef, niet twijfelachtig; hij refuseerde. Aan het slot van zijn brief schreef hij, dat hij in Holland als een creatuur van den Gouverneur Generaal werd beschouwd en als zoodanig tegengewerkt.

De brieven van van Polanen hadden blijkbaar verandering gebracht in de goede verwachting, welke de eerste depêches van Daendels bij den Minister hadden verwekt (1). Sedert was ook de eerste brief van van Polanen aan den Minister ontvangen, waarin hij mededeeling deed van de hem opgedragen commissie, maar waarvan de bezorging maanden lang was vertraagd tengevolge van de gevangenneming van den overbrenger, die naar Engeland opgebracht en daar geruimen tijd aangehouden was. (2) Wel wist de Minister reeds, dat aan van Polanen eene commissie was opgedragen, welke met het einde van 1808 kwam te vervallen, maar niet bekend met den aard dier commissie, had de Minister daaromtrent geene beschikking kunnen nemen (3) Waarschijnlijk in verband daarmede wilde de Minister ook niet met Meyer onderhandelen over hetgeen in het belang van Indië kon worden gedaan.

De pogingen van Meyer, om de hem aangewezen handelshuizen te bewegen tot eene onderneming als door Daendels was beoogd, waren niet geslaagd; onmiddellijk hadden de Heeren verklaard, dat zoodanige onderneming onuitvoerbaar was. (4) Na dit bescheid viel er voor Meyer in Holland niets meer te doen. Hij riep daarom de tusschenkomst van den Secretaris-Generaal Falck in om met depêches teruggezonden en in Amerika geëmployeerd te worden voor de voorziening in de behoeften van Indië. Blijkbaar wist hij niet, dat in die richting reeds eene beschikking was genomen. Van Holland uit was

1) Brief van den Minister van 21 Nov. 1808. Bijlage 34.
2) v. D. XIII bl. 359.
3) Brief van den Minister van 19 April 1809. Bijlage 47.
4) Meyer aan den Minister 30 Mei 1809. Bijlage 54.

het niet mogelijk in de behoeften van Indië te voorzien. De eischen der kooplieden waren zoo buitensporig, dat er niet aan te denken viel daarin te treden. (1) De laatstelijk ontvangen brief van van Polanen had den Minister nader ingelicht omtrent de commissie welke de Indische Regeering hem had opgedragen en, wanneer geen rekening werd gehouden met de latere zending van Meyer, lag het denkbeeld van verlenging der commissie van van Polanen voor de hand; maar het pleit niet voor het toenmalig regeeringsbeleid dat de Minister geen bezwaar zag dat eene Indische Commissie, waarvan de Gouverneur Generaal Daendels blijkens de zending van Meyer niet eens den uitslag had afgewacht, werd vernieuwd, terwijl hij in dezelfde dagen aan den Gouverneur Generaal o.a. schreef: „Mijn vertrouwen in uw doorzicht en volhardende moed is steeds zeer groot geweest en, zoo mogelijk, nog aangegroeid bij de lecture uwer Bataviasche depêches. Gelief nu van uwe zijde overtuigd te zijn dat ik nimmer iets verzuimen zal van hetgeen bijdragen kan om uwe zorgen te verligten en de gesteldheid van het Eiland Java te beoordeelen; maar de algemeene omstandigheden, welker loop geheel buiten mijne macht en buiten die van iemand onzer is, moeten, ik herhaal het, een gunstiger keer nemen, alvorens ik u of mijzelve eenige vrucht mijner welgemeende pogingen zoude durven voorspellen." (2)

Maar Mr. van Polanen was een vriend van Dozy en Janssens en van Meyer's zending was officieel niets bekend. Indien de Minister wellicht vroeger had gedeeld in het minder gunstig oordeel over van Polanen, had hun getuigenis en dat van den gewezen President van den Hoogen Raad van justitie te Batavia Schimmelpenninck hem tot andere meening gebracht, en de brieven van van Polanen getuigden van zaakkennis en toewijding; 's Konings machtiging werd niet gevraagd om aan van Polanen eene nieuwe Commissie op te dragen, maar de Minister gaf den Koning slechts in overweging om door den Minister van Buitenlandsche Zaken bij de Amerikaansche regeering te doen aandringen op eenige oogluiking bij de toepassing van het embargo, teneinde aan van Polanen de uitvoering zijner commissie mogelijk te maken. (3)

Nadat hierin was bewilligd (4) werd van Polanen voorgedragen tot Raad van Indië en machtiging gevraagd om Meyer in staat te stellen naar Java terug te keeren. De Koning keurde het voorstel omtrent van van Polanen goed en bewilligde in diens

1) De Minister aan Daendels 13 April 1809. Bijlage 46.
2) Alsvoren.
3) Voordracht aan den Koning van 7 April 1809. Bijlage 43.
4) Brief van den Minister van Buitenlandsche Zaken van 10 April 1809. Bijlage 44.

zending naar Batavia, niet omdat hij aldaar nuttig zou kunnen zijn, maar onder voorwaarde dat hij zou zorgen voor de uitzending van hetgeen de Maarschalk noodig had en waarvan Z. M. de verzending reeds had goedgekeurd. Aan benoeming van van Polanen tot Agent in Amerika dacht de Koning blijkbaar niet. Zelf gaf Z. M. in het laatst van het jaar nog bevel om uit Bordeaux twee schepen naar Batavia te zenden met oorlogsmateriaal en eenige ambtenaren. Omdat elke onnoodige uitgaaf moest worden vermeden had de Koning bezwaar tegen het vertrek van Meyer op 's lands kosten, te meer omdat reeds anderen waren aangewezen om met depêches naar Java te worden gezonden. (1)

Op het verschil tusschen de Indische commissie van van Polanen en de hem toegedachte nieuwe opdracht werd de aandacht van den Koning niet gevestigd; integendeel was aan den Koning geschreven, dat van Polanen naar Amerika was gezonden „afin d'y arranger des expeditions mercantiles pour nos colonies". De finantieele gevolgen der nieuwe opdracht moesten komen voor rekening van de Koloniale kas, en dit doel werd verzekerd geacht door de bestendiging der oorspronkelijke opdracht, al kwam hierin ook belangrijke wijziging: het scheen voldoende aan den Gouverneur Generaal te schrijven dat „alles betaalbaar (was) uit de Bataviasche kas en in geen geval hier te lande".

In een kort schrijven werd den Gouverneur Generaal, met verwijzing naar het afschrift der aan van Polanen gerichte aanschrijving, kennis gegeven, dat deze in zijne „commissie was gecontinueerd op den voet zooals dezelve hem was opgedragen". (2) Bij die aanschrijving (3) werd van Polanen gemachtigd om, zoo eene opheffing van het embargo de verhinderingen mocht wegnemen, die hem in de uitvoering van zijn last hadden belet, alsdan daarmede op nieuw voort te gaan. Tevens werd hem mededeeling gedaan van het verzoek aan den Secretaris van Staat der Buitenlandsche betrekkingen om van Polanen de uitvoering zijner commissie mogelijk te maken. In een hartelijk schrijven, dat getuigde van groote waardeering, sprak Dozy de overtuiging uit, dat van Polanen met nieuwen lust de belangen der kolonie zou behartigen en door geene bepalingen belemmerd, zoo iemand, daarin zeker zou slagen. (4) Had van Polanen indertijd tegelijk met den brief van Wiese en van IJsseldijk een afschrift zijner Secreete Instructie aan het departement van koloniën gezonden, dan hadden de daarin voor-

1) De Koning aan den Minister 12 April 1809. Bijlage 45.
2) De Minister aan den G. G. Daendels 19 April 1809. Bijlage 48.
3) „ „ „ van Polanen 19 April 1809. Bijlage 47.
4) Dozy aan van Polanen 19 April 1809. Bijlage 49.

komende beperkende bepalingen moeielijk over het hoofd kunnen worden gezien.

De benoeming van van Polanen tot Raad van Indië was reeds den volgenden dag bekend (1), maar van de vernieuwing zijner commissie lekte niets uit. Was men bij het Departement van koloniën misschien bevreesd voor gegronde aanmerkingen van Meyer, die den Koning ter ooren konde komen? Meyer werd op een afstand gehouden. Ofschoon de Koning de hem te Assen verleende audientie had geëindigd met een tot weerziens te Amsterdam, kon hij daar geene particuliere audientie verkrijgen, maar werd hij verwezen naar den Minister en ofschoon deze reeds medio April kennis droeg van Meyer's verlangen van naar Indië terugkeeren, werd eerst in het midden van Juni een beschikking genomen op zijn verzoek om te worden gemachtigd tot het sluiten van contracten in Amerika voor het afhalen van producten van Batavia en het voorzien in de behoeften van Indië. Op zijn door tusschenkomst van den Secretaris Generaal Falck gedaan mondeling verzoek kreeg Meyer Meyer geen bescheid. Misschien hoopte men, dat hij ten slotte voor eigen rekening zou vertrekken, maar Meyer herhaalde zijn verzoek schriftelijk aan den Minister. (2)

Nu werd „den secretaris Meyer opening gegeven van de secreete qualificatie op den in America aanwezigen Raad van Hollandsch Indiën, de Heer Mr. R. G. van Polanen", onder opmerking verder „dat het verstrekken van eenige nieuwe of nadere last op een ander Persoon tot verwarring aanleiding zoude geven," doch dat het echter ten hoogste nuttig konde zijn, dat hij den heer van Polanen in de uitvoering van deszelfs plan behulpzaam was." Hij werd daarom gemachtigd zich te vervoegen bij opgemelden Raad van Indië" en dezen te helpen beramen en uitvoeren al wat in het belang van Indië noodig geacht werd, maar waarvan de beoordeeling geheel en alleen werd overgelaten aan de prudentie van Mr. van Polanen „aan wien de Heer Meyer werd geadjungeerd" (3).

Meyer had verzocht, dat de Indische Regeering zou worden aangeschreven de door hem te sluiten contracten „te honoreeren en te erkennen" en tevens „een certificaat", dat de door hem in geval van noodzakelijkheid getrokken wissels tot een bedrag van tienduizend Spaansche matten in Indië met koloniale producten zouden worden betaald volgens den koers bij de contracten bepaald.

Aan de Indische Regeering werd kennis gegeven van de omtrent Meyer genomen beschikking, maar zonder aanschrijving

1) P. W. Walbeck aan zijne kinderen 20 April 1809. Bijlage 50.
2) Brief van Meyer van 30 Mei 1809. Bijlage 54.
3) De Minister aan den G. G. en Raden van 18 Juli 1809. Bijlage 66.

om de te sluiten contracten te honoreeren, en met mededeeling, dat hem op zijn verzoek was toegestaan in geval van noodzakelijkheid tot het gevraagd bedrag wissels af te geven betaalbaar in producten „tot den prijs bepaald bij de Publicatie van 2 April 1808" (1). Die prijzen waren blijkens de Instructie van Meyer, voor de koffie 18 Sp. M. de pikol, de peper 11½ Sp. M. en de suiker 6¾ Sp. M.

In die dagen rekende de Minister zich dus nog gebonden aan de Indische prijzen der producten, zooals ook duidelijk blijkt uit het later nog door hem zelven gesloten contract, waarbij tot een bedrag van *f* 71.000.— Indische producten werden toegezegd „teegens den gewonen Marktprijs" (2).

Meer dan vreemd is het daarom hoe Meyer er toe gekomen is aan de Indische Regeering te schrijven, dat hij „'s Ministers volle en bepaalde qualificatie had om, bij zijne aankomst in Amerika de Amerikanen ongenegen bevindende op Batavia te handelen, in naam des Ministers contracten aan te gaan en daarbij de prijzen der producten naar tijdsomstandigheden te verminderen." (3)

Wellicht had Meyer uit gesprekken met den Minister den indruk gekregen of zelfs wel de wetenschap, dat deze tegen vermindering der Indische prijzen geen bezwaar had, al achtte hij zich niet gerechtigd daartoe machtiging te verleenen, en meende Meyer, die zelf van de dringende noodzakelijkheid van zoodanige vermindering overtuigd was, zijn betoog daaromtrent te versterken door een beroep op den Minister. De latere houding van den Minister laat deze verklaring toe, maar die niet alles geoorloofd acht ter bereiking van een goed doel kan er geen vrede mede hebben.

In afwachting der te zijnen aanzien te nemen beschikking begaf Meyer zich naar Apeldoorn tot het verkrijgen eener audientie bij den Koning, welke hem door den Minister was toegezegd, maar eerst na drie weken wachten werd verleend. Dit uitstel stond vermoedelijk in verband met het uitblijven van 's Ministers advies over den afstand van Buitenzorg aan Daendels, waarover gesproken was in de eerste audientie van Meyer, maar dat eerst toen werd ingediend. Het advies luidde gunstig ondanks „niet zeer gunstige reflectiën" (4). Op de aan Meyer verleende audientie deed de Koning hem waarschijnlijk het gewicht van die bemerkingen gevoelen, alvorens te laten blijken van zijn besluit tot goedkeuring van het besluit

1) Alsvoren.
2) Brief van den Minister van 21 Sept. 1809. Bijlage 80.
3) Brief van Meyer van 9 Sept. 1809 Bijlage 77.
4) Rapport van den Minister van 15 Juli 1809 Bijlage 60.

der Indische Regeering en verkreeg Meyer daardoor den indruk, dat die goedkeuring door zijn bemoeienis te danken was (1). Mevrouw Daendels had reeds alle hoop op goedkeuring opgegeven.

Voldaan over dit succes hoopte Meyer nu zoo spoedig mogelijk naar Amerika te vertrekken, maar het departement van Koloniën talmde met het opmaken der door Meyer over te brengen depêches zoolang, dat geen gebruik kon worden gemaakt van eene gelegenheid om van Holland uit rechtstreeks derwaarts te gaan, en hij de reis moest nemen via Tonningen.

In het laatst van December 1809 kwam Meyer weder in Amerika. Indien hij zich misschien had gevleid, dat van Polanen als Raad van Indië naar Java zou gaan en aan hem de behartiging der Indische belangen overlaten, zou hem spoedig blijken, dat het een noch het ander in van Polanen's plan lag. Deze was met het bericht der hernieuwing zijner commissie ten hoogste ingenomen. Onmiddellijk betuigde hij den Minister zijn „dank hem weder aan zijn vaderland, hoewel helaas! zuchtend vaderland verbonden te hebben" (2) en aan zijn vriend Dozy schreef hij „de ontvangen aanstelling te beschouwen als het bewijs dat men eindelijk hem in zijn vaderland recht had laten wedervaren." (3)

De benoeming tot Raad van Indië stond hem echter niet aan. Wel verklaarde hij zich bereid de hem opgedragen post te gaan aanvaarden zoodra zijn verblijf in Amerika niet meer noodzakelijk zou zijn of de Minister het gelastte, maar tevens veroorloofde hij zich de bedenking of, zooals het college der Hooge Regeering georganiseerd was, daarvan eenig nut was te verwachten, en op schamperen toon geeft hij zijn oordeel over den door den Gouverneur Generaal Daendels samengestelden Raad, waartoe hij het geen eer rekende te behooren. Alleen de voordracht van den Minister en de directe aanstelling van den Koning maakte de vernedering goed, welke anders in die aanstelling zou zijn gelegen. In die onderscheiding lag zijn roem en Z. E. de Maarschalk zou, bijaldien hij weder op Batavia zou komen, als de representant van zijn Koning, zijne hartelijke en ijverige dienst gebieden kunnen, indien Z. E. daarvan zou willen gebruik maken, of zijn eerbiedig stilzwijgen en gewillige onderwerping, wanneer hij niet met hem zou kunnen instemmen. Het was in vele opzichten gelukkig dat eindelijk begrepen was, dat in een Koloniaal gouvernement

---

1) Brieven van Meyer van 9 Sept. 1809. Bijlage 77, en 22 Febr. 1810. Bijlage 108.
2) Van Polanen aan den Minister 14 Juli 1809. Bijlage 58.
3) „ „ Dozy van denzelfden dag. Bijlage 59.

een eenige gebieder en alle anderen gehoorzamen moeten. Hij vertrouwde, dat van hem niet verwacht werd, dat hij van eenig nut zou kunnen zijn in een Raad, waarin de drie beruchtste en luidruchtigste wargeesten en drijvers om het meesterschap dingen.

Op dit schrijven ontving van Polanen een zeer waardeerend antwoord van den Minister, zonder eenige bemerking over zijne minachtende beoordeeling van den Raad van Indië, maar met de verzekering, dat de noodzakelijkheid van zijn verblijf in Amerika wel was vooruitgezien, en zijne benoeming tot ordinair Raad was geschied met de vereerendste oogmerken (1). Tegelijkertijd werd aan de Indische Regeering kennis gegeven, dat Mr. van Polanen was aangeschreven „om zich tot nader order in Amerika te blijven onthouden," en gemachtigd was wissels tot het volle bedrag van 4000 Amerikaansche dollars, „betaalbaar in producten" te trekken, welke de Minister verwachtte, dat „behoorlijk" zouden worden gehonoreerd (2).

Toen van Polanen het bericht der vernieuwing van zijne commissie ontving, was het embargo in Amerika tijdelijk opgeheven, maar toch waren er de laatste vier maanden slechts een drietal schepen naar Batavia uitgerust. Aan de reeders had hij een opgaaf gegeven van de goederen, die zijns inziens op Batavia het meest noodig waren. Of daarvan gebruik was gemaakt, wist hij niet. Voor de verder te voeren onderhandelingen had hij als regel gesteld „in geen geval Zijner Majesteits Gouvernement tot eenige betaling te verbinden en zonder de uiterste noodzakelijkheid ook het Gouvernement in Indië onder geene verbindtenis te brengen hetzij tot het aannemen van goederen of den voet van betaling." (3)

Aan den Gouverneur Generaal schreef hij te hebben moeten onderstellen, dat deze de hem in Indië opgedragen commissie niet had goedgekeurd, omdat Meyer hem geen nader order had overgebracht, maar dat hij zich „alsnu door het stellig bevel van Z. E. den Minister van Koloniën tot de uitvoering daarvan, zo dit mogelijk zou worden bevonden „verpligt" (4) vond". Over de wijze, waarop hij dacht aan die last uitvoering te geven geen woord; voorloopig had hij niet veel verwachting van de hervatting van den handel op Indië. Vrij uitvoerig weidde hij uit over zijn benoeming tot Raad van Indië. Hij meende reden te hebben om te twijfelen of zijne komst te Batavia den Gouverneur Generaal wel aangenaam zou

1) De Minister aan van Polanen 1 Nov. 1809. Bijlage 89.
2) „ „ „ den G. G. en Raden 1 Nov. 1809. Bijlage 90.
3) Van Polanen aan den Minister 14 Juli 1809. Bijlage 58.
4) „ „ „ G. G. 16 Juli 1809. Bijlage 62.

zijn. Mogelijk hadden enkele personen, die alleen door den gunst van den Gouverneur Generaal invloed hadden verkregen, het in hun belang geoordeeld dezen tegen hem in te nemen en onder die omstandigheden kon hij noch genoegen noch nut verwachten van de waarneming eener post die hij thans noch honorabel noch lucratief achtte. Hij verwachtte daarom van de cordaatheid van den Gouverneur Generaal, dat deze hem zou melden of zijn oordeel omtrent hem was vrijgelaten en hij naar zijne handelingen zou worden beoordeeld, dan wel of hij reeds was „voorveroordeeld" waaromtrent hij „eene openhartige verklaring" zou afwachten alvorens eene beslissing te nemen.

Dat van Polanen op dergelijk schrijven een bevredigend antwoord kan hebben verwacht, is niet te denken.

Nog denzelfden dag dat hij het bericht der vernieuwing zijner commissie had ontvangen, schreef hij aan eenige handelshuizen. Van de daarop gevolgde onderhandelingen is het verloop niet bekend, maar, niettegenstaande van Polanen onderstelde dat Daendels de hem opgedragen commissie niet goedkeurde en niettegenstaande de Minister hem uitdrukkelijk de expeditie had opgedragen van „die articulen, die de Maarschalk Daendels mogt noodig hebben," achtte van Polanen zich onbezwaard met het Huis Jacob le Roy en Zoon te New York twee contracten te sluiten voor de expeditie van eenige bij de commissie van Wiese opgegeven goederen, te betalen met producten tegen belangrijk lagere prijzen t.w.: 125 Ds. de pikol noten, 40 Ds. de nagelen en 250 Ds. de foelie.

In het eerst gesloten contract worden die prijzen niet vermeld, maar werd het aantal pikols opgegeven, dat moest worden ontvangen voor de aangebrachte contanten en goederen.

Volgens het tweede contract zou de Superkarga trachten te Kanton de noodige contanten te verkrijgen ter betaling van bepaalde hoeveelheden specerijen tegen evengenoemde prijzen. In geval van niet slagen zouden de specerijen worden betaald met wissels op het Huis te New York. (1)

Bij de vernieuwing zijner commissie was van Polanen gemachtigd om „zo eene opheffing van het embargo de verhinderingen mocht wegnemen, die de executie van zijne vorige commissie hadden belet, alsdan daarmede op nieuw voort te gaan." Tengevolge van onderhandelingen tusschen den Engelschen Minister in Amerika en het Amerikaansche Gouvernement waren de beperkingen van het embargo tijdelijk buiten werking gesteld, zoodat Polanen bij het openen van onderhandelingen met eenige

1) Bat. Kol. Courant van 16 Febr. 1810.

koopmanshuizen kon hopen, dat hij deze tot het ondernemen eener expeditie naar Java genegen zou vinden. Zeer spoedig kwam echter de tijding dat de Engelsche Minister zijne instructie was te buiten gegaan, en dat Engeland van Amerika verlangde het opgeven van den handel op de Kolonie, aan de vijanden van Engeland toebehoorende.

In een uitvoerig schrijven aan den Gouverneur Generaal ontwikkelde van Polanen zijn beschouwingen over den handel. Zijns inziens was het niet te verwachten, dat de handel in Javasche koffie met het uitzigt van eenig voordeel zou kunnen hervat worden, zoolang de prijs daarvan op Java op Sp. M. 18 de pikol gehouden werd en dit was hetgeen hij zich voornamelijk voorgesteld had te betoogen (1). Dat van Polanen, toen hij dit schreef, nog niet voornemens was contracten voor expeditiën voor Java aan te gaan, blijkt uit hetgeen hij verder schreef: „Mijne commissie van Z. E. den Minister van Marine en Koloniën qualificeert mij tot de expeditie van zoodanige artikelen als U. E. mag noodig hebben; dan, hoezeer mij in het generaal de behoeften van Java bekend zijn, wensch ik, om hierin niet mis te tasten, eene speciale order van U. E. te ontfangen, in de mogelijkheid die er is dat U. E. dienaangaande eenig engagement kan aangegaan hebben. Intusschen zal ik den aanvoer daarvan wel aanbevelen, maar U. E. tot den aanneem daarvan, wanneer de gelegenheid zich daartoe voordoet, niet verbinden." Toen van Polanen bemerkte, dat de kooplieden aan eene expeditie op dien voet niet dachten, meende hij aan de oude commissie, die immers vernieuwd of verlengd was, het recht te kunnen ontleenen tot het sluiten van contracten, en schreef hij vervolgens: „Mijne commissie, jongst door Z. E. den Minister tot de Koloniën vernieuwd, geeft mij volle ruimte, om na mate van het gevaar aan den vaart en handel van hier op Ambon en Banda verbonden, de prijs der specerijen in mijne vorige commissie uitgedrukt te bepalen; dan ik wensch ook dienaangaande door U. E. geïnformeerd te worden of U. E. het alsnog van de hoogste noodzakelijkheid oordeelt, daarmede voort te vaaren? Zoo ja, tot welke hoeveelheid en in welke proportie op dien voet jaarlijks door mij zal kunnen worden gedisponeerd tot nader order? en tot welke bepaaldelijke prijzen?"

Het woord „voortvaren" wijst er op, dat toen besloten was tot het zenden eener expeditie. Wegens de groote gevaren aan zoodanige expeditie verbonden had van Polanen zich „na lange negotiatien laten overhalen, eindelijk het hoogste aanbod aan te nemen, dat hem gedaan was, voor de tegenwoordige expe-

1) v. D. XIII bl. 368.

ditie." Hij trachtte echter te betoogen, dat bij de overeengekomen prijzen der specerijen rekening was gehouden met de voorschriften zijner oorspronkelijke commissie, en beweerde, dat tot die prijzen slechts voor eene expeditie van geringen omvang had kunnen worden gecontracteerd. De grootste aanmoediging tot deze expeditie was geweest de hoop, die van Polanen gegeven had, dat aan het contract mogelijk zou worden voldaan te Soerabaja en was daarop tot het aangaan van het contract eenigszins gerekend." Al moge van Polanen zich tot zoodanige schikking bevoegd hebben geacht op grond der opdracht om naar Indië te zenden wat de Maarschalk noodig had, zij rechtigde hem niet om voor de specerijen bij levering te Soerabaja dezelfde prijzen aan te nemen als bij levering te Ambon waren bepaald. Zelf heeft van Polanen dit, zij het ook met minder edele bedoeling, erkend, toen hij later schreef: „had ik de allerminste mogelijkheid ondersteld, dat het Gouvernement op Batavia onberaden genoeg zou zijn om de brik Goldsearcher hare reize niet naar Ambon te laten vervolgen, zou niets gepaster geweest zijn dan eene distinctie gemaakt te hebben in den prijs der specerijen." (1) De prijsbepaling was een lastig vraagstuk, want alleen voor eene levering in de Molukken had hij voorschriften in zijne Secreete Instructie en toen hij contracten sloot was hij nog niet gemachtigd daarvan af te wijken. En dat van Polanen dit inzag blijkt uit zijn brief aan Dozy, (2), waarin hij schrijft: „Wanneer mij de macht zal zijn gegeven om den prijs der pro„ducten in betaling van de van hier te verzenden goederen te „reegelen, heb ik geen beduchting, dat zelfs in geval van een „oorlog met E(ngeland) B(atavia) daarvan zal worden voor„zien. De onderneemzucht van deeze Natie laat zich door niets „bedwingen, wanneer de mogelijke voordeelen aan de gevaaren „eener expeditie gelijk staan." Hij nam dan ook den schijn aan bij het sluiten zijner contracten zich te hebben gehouden aan de voorschriften zijner oorspronkelijke commissie en verdedigde alleen het sluiten van een tweede contract met een beroep op de gespannen verhouding van Amerika tot Engeland en tot Frankrijk. „Hoezeer ik voorgenomen had in geene verdere „onderhandeling hier te Lande te treeden, alvorens ik een „antwoord op mijne Missive van den 20 Augustus ll. van „U. E. zoude hebben ontfangen, heb ik het onder de teegens„woordige vooruitzigten raadzaam geoordeelt het vorenstaand „contract aan te gaan. De soliditeit van de Huizen van com„mercie daarin betrokken, is zo buiten twijfel en in Holland

1) Van Polanen aan den Minister Aug. 1810. v. D. XIII bl. 473
2) „ „ Dozy 15 Dec. 1809. Bijlage 95.

„bekend, dat ik mij bij Z. E. den Minister van Marine en Kolonien, daarvoor persoonlijk heb verantwoordelijk gesteld." (1)

Dat de Minister bij het verleenen zijner opdracht aan van Polanen er niet aan dacht hem de vrije hand te geven in het bepalen van den prijs der Indische producten lijdt niet den minsten twijfel. Maanden later nog schreef Z. E. o.a. aan van Polanen: „Indien dit doel" — aanmoediging van den ondernemingsgeest der kooplieden — „door een hoop op vermindering in de prijzen „kan worden bereikt, vertrouw ik, dat de Hooge Regeering „op uwe voorstellingen daartoe wel eenige aanmoediging aan „de Americanen zal willen geven.

„Van het bepalen van voorschriften daartoe heb ik mij „altijd zorgvuldig onthouden, en het is mij aangenaam, dat gij „insgelijks wilt vermijden de Regeering aan eenige bepalin„gen te binden. Toch wil ik gaarne erkennen dat de prijzen „der producten op den duur niet op die hoogte kunnen „blijven." (2)

Tegenover den Gouverneur Generaal Daendels achtte van Polanen zich verantwoord met een beroep op de aanschrijving van den Minister, dat deze hem in de wijze op welke de naar Java te zenden artikelen moesten worden geëxpidieerd, door geene bepalingen wilde belemmeren. (3)

Op grond van deze aanschrijving beweerde hij dat zijne commissie hem „volle ruimte gaf om na mate van het gevaar „aan den vaart en handel van hier (Amerika) op Ambon en „Banda verbonden, den prijs der specerijen in zijne vorige „commissie uitgedrukt te bepalen" (4) en achtte hij — zooals hij later schreef — „zich gerechtigd in betaling van de kleine „expeditien naar Ambon en Java,.... de prijzen te bepalen, „dewijl die anders toch onuitvoerbaar zouden zijn". Dat van Polanen van zijn goed recht in gemoede overtuigd was, mag worden betwijfeld op grond van hetgeen hij aan den Gouverneur Generaal Daendels schreef over de plichten, die hem waren opgelegd door „de waarneming van de belangen der O. I. Kolonien in Amerika" en „de verwachting, die men daarvan in het Vaderland" had (5). Veeleer is het aan te nemen, dat hij rekende op het vertrouwen van den Minister, die hem de goedkeuring zijner handelingen niet zou onthouden, waar deze noodig was, en in deze verwachting is hij niet teleurgesteld.

Hij zond den Minister afschrift van zijn brief aan den Gouverneur Generaal en van de eerste twee contracten met de

1) Aanmerkingen bij het tweede contract. Bijlage 74*ter*.
2) De Minister aan van Polanen 1 Nov. 1809. Bijlage 89.
3) „ „ „ „ „ 19 April 1809. Bijlage 47.
4) v. D. XIII bl. 371.
5) Van Polanen aan Daendels 1 Nov. 1809. Bijlage 88.

daarbij gevoegde toelichtende nota's (1), en ging voort met het sluiten van contracten.

Kort vóór de komst van Meyer in Amerika, in het laatst van December 1809, had van Polanen van het Huis Jacob le Roy en Zoon bericht gekregen, dat Meyer uit Tonningen aan een Huis te Philadelphia had verzocht hem bij aankomst aldaar te doen weten welk gevolg was gegeven aan eene opdracht van den Gouverneur Generaal Daendels. Het New Yorksche Huis was daardoor bevestigd in de meening, dat, zooals reeds uit Amsterdam was bericht, Meyer van Polanen zou vervangen of aan hem was toegevoegd. Zelf wist Polanen niet wat hij daarvan gelooven moest (2). Die onzekerheid zou niet van langen duur zijn. Bij zijne eerste komst in Amerika had Meyer het geraden geacht op een afstand van van Polanen te blijven. Maar de opdracht van den Minister om hem behulpzaam te zijn in zijne Commissie maakte het wenschelijk met hem op goeden voet te komen. Hij gaf dan ook reeds den dag na zijn aankomst van Polanen hiervan kennis (3) en kondigde hem een bezoek te Princetown aan, tenzij hij een ander plan voor hunne ontmoeting mocht hebben. Al zal van Polanen op den dienst van Meyer wel niet gesteld zijn geweest, was het ook voor hem zaak Meyer niet terug te stooten, maar ontving hij hem vriendelijk. Hij gaf hem inzage van zijne brieven aan den Gouverneur Generaal geschreven en vergunning om daarvan afschrift te nemen (4). Meyer had na zijne komst „zijne vorige „achterhoudendheid geheel afgelegd" en allerlei vertrouwelijke mededeelingen gedaan, die van Polanen onmiddellijk aan zijn vriend Dozy overbriefde, al waren zij ook minder vereerend voor het beleid van den Minister. Maar wellicht hoopte van Polanen op die wijze te bewerken dat hij spoedig van Meyer's dienst werd ontslagen. Intusschen beval hij hem aan bij zijne handelsvrienden te New York en opende hij de correspondentie over zaken hetgeen aan Meyer de betuiging uitlokte het te betreuren „in het schrijven te zijn voorgekomen; hij hoopte dat van Po„lanen van zijne egards overtuigd zou zijn". (5)

Meyer bleef te New York en had daardoor meer dan van Polanen, die te Princetown woonde, aanraking met de personen, die raad en hulp behoefden voor het voortzetten van hunne reis uit Indië naar Holland en omgekeerd. Belanghebbenden deelden Meyer het plan mede om weder een schip naar Batavia

1) Van Polanen aan den Minister 18 Sept. 1809. Bijlage 79.
2) „ „ „ Dozy 15 Dec. 1809. Bijlage 95.
3) Meyer aan van Polanen 23 Dec. 1809. Bijlage 96.
4) Van Polanen aan Dozy 3 Jan. 1810. Bijlage 97.
5) Meyer aan van Polanen 7 Jan. 1810. Bijlage 98.

te zenden en Meyer achtte zich onbezwaard daarover voorloopige onderhandelingen aan te knoopen. Hij deelde een en ander aan Polanen mede en verzocht te mogen weten of van Polanen goed vond dat hij bij het sluiten van contracten zou optreden als medecontractant en onder welke benaming. (1) Dergelijke rechtstreeksche bemoeienis was waarschijnlijk niet naar den zin van van Polanen, die hem eenvoudig liet weten het „in allen deele „gepast te vinden, dat de contracten voor het Gouvernement „te Batavia aan te gaan gedurende zijn verblijf in Amerika „door hen beiden werden onderteekend." (2)

Meyer had zoo hoog opgegeven van de gunst, waarin Daendels stond bij den Koning, dat van Polanen's vertrouwen op den steun van den Minister, wiens „invloed" volgens Meyer, „van geen beduidenis was", eenigszins geschokt was. Bovendien kreeg hij meer en meer reden om te vermoeden, dat de door hem gesloten contracten niet zouden worden gehonoreerd. De mogelijkheid bestond dat Meyer als zendeling van Daendels in Amerika bleef en dan werd zijn eigen positie onhoudbaar. De jongste tijdingen uit Indië waren van dien aard, dat van Polanen het sluiten van contracten verder „onuitvoerlijk verklaarde (3) en onder die omstandigheden zou hij, wilde hij in 's Lands dienst blijven, als Raad van Indië naar Java moeten vertrekken. Alleen wanneer de Gouverneur Generaal Daendels werd teruggeroepen, zou hij daartoe kunnen besluiten. De mogelijkheid van zoodanige terugroeping bestond, wanneer het Opperbestuur doordrongen was van de gevaren, welke de Indische bezittingen bedreigden ten gevolge van het bestuur van Daendels, waarover de meest onrustbarende berichten waren aangebracht. Van Polanen haastte zich den Minister van Koloniën zoo spoedig mogelijk op de hoogte van die berichten te brengen. Zijns inziens verkeerde het eiland Java „in het eminenste gevaar" en hij sprak de hoop uit, dat de dreigende ramp „nog tijdig door Z. M. tusschenkomst zou kunnen worden afgewend." (4)

Intusschen bleef het vertrek van Meyer gewenscht en al kon hij rechtstreeks daarop niet aandringen, was het niet moeilijk zoodanigen aandrang uit Holland uit te lokken.

Het voorloopig bericht aan den Minister over den treurigen toestand van Java werd spoedig gevolgd door een meer uitvoerig schrijven, (5) waarover van Polanen belangrijke bijdragen had gekregen van een ouden kennis uit Java, die op

---

1) Meyer aan van Polanen 7 Jan. 1810. Bijlage 98.
2) Aanteekening van van Polanen op Meyer's brief (blz. 264 noot 1).
3) Van Polanen aan den Minister 22 Jan. 1810. Bijlage 101.
4) A. v. Vgl. zijn brief aan Janssens van 12 Febr. 1810. Bijlage 106.
5) Van Polanen aan den Minister 10 Febr. 1810. Bijlage 104.

weg naar Holland was om zich over den Gouverneur Generaal Daendels te beklagen. Die oude kennis was het onder Wiese tijdelijk geassumeerd lid van den Hoogen Raad van Justitie R. Prediger, aan wien eene voordeelige commissie naar Ceilon werd opgedragen tot het afhalen van krijgsgevangenen en die, van daar in het begin van het bestuur van Daendels teruggekomen, bij de reorganisatie van den Hoogen Raad in dit college niet werd benoemd. Tegelijk met hem kwam ook de niet herbenoemde President van den Hoogen Raad Mr. Maurisse in Amerika, die zich echter op een afstand hield. Prediger zocht Polanen spoedig op en stelde waarschijnlijk met zijn medewerking de Memorie, welke later aan den Minister van Koloniën werd ingediend en door van Polanen bij zijn Brieven betreffende het bestuur der Koloniën is gepubliceerd.

In zijn brief aan Dozy, dien van Polanen aan Prediger ter bezorging medegaf, schreef hij o.a. dat Meyer „sints de aankomst „van het schip Roxane op zich zelf handelde" als „Agent van „den Maarschalk" en dat hij „nu hem bekend was geworden hoe „verraderlijk Meyer met hem gehandeld had, hem had laten „aanzeggen, dat hij met hem geen personeele omgang kon „hebben, maar dat hij zich aan niets zou onttrekken, waarin „hij ten nutte der kolonien zijne medewerking zou nuttig oor„deelen. Wat hem tot deze determinatie gebragt had zou de „Heer Prediger mondeling hem communiceren." (1)

Meyer had den brief, dien hij na zijn eerste komst in Amerika, zooals hij beweerde, hem „als vriend had geschreven en waarin „hij zich beklaagd had over de mishandeling die de Gouverneur „Generaal Daendels zijn schoonzoon de Marolles deed ondergaan, in originali naar Batavia gezonden" (2). Prediger had van Polanen verteld, dat dientengevolge al zijn vrienden in ongenade waren gevallen. (3) Later schreef van Polanen aan den Minister, dat hij Meyer „door Prediger had laten aanzeggen hoezeer hij „hem voor zijn lage daad verfoeide en dat hij het op hem „zou verhalen bijaldien de Marolles het verdere slachtoffer „van verraad zou zijn. Dit ongelukkig bewaarheid zijnde had hij „hem in tegenwoordigheid van den Brigadier Generaal Sandol „Roy en een ander getuige zoodanige hoonende en bittere ver„wijtingen aangedaan die, ware hij niet de lafhartigste der „menschen, hem zouden hebben moeten bewegen, hem daar„van, als hij hoopte, voldoening te vragen en hem in de ge„legenheid te stellen den dood van zijn schoonzoon en het

---

1) Van Polanen aan Dozy 12 Febr. 1810. Bijlage 105.
2) v. D. XIII bl. 478.
3) Meyer aan Daendels 12 Febr. 1810. Bijlage 108.

„ongeluk van zijne dochter en hare kinderen op eene manne-
„lijke wijze aan hem te wreken." (1)

Waarom de Marolles in ongenade is gevallen is niet bekend, maar dat van Polanen's brief aan Meyer daarvan oorzaak zou zijn geweest, is niet waar. In den bedoelden brief had van Polanen o.a. geschreven dat hij zich zeer had „te beklagen over den „Brigadier Gutzlaff, die door zijn aanstokingen zijn schoonzoon „de Marolles, altoos als een verdienstelijk officier bekend, had „ongelukkig gemaakt en dit alleen omdat hij aan zijne favorieten „in den weg stond." (2) Toen was de Marolles dus reeds in ongenade gevallen.

Aannemelijk is het dat Daendels over den eersten brief dien van Polanen na de vernieuwing zijner commissie hem schreef, en aan het slot waarvan hij een beroep deed op „de grootmoedigheid" van den Gouverneur Generaal ten aanzien van zijn schoonzoon, hoogst verontwaardigd is geweest en in die stemming de Marolles geplaatst heeft bij den havenaanleg aan de Merakbaai, waar hij overleden is; maar niet aan Meyer ware dit te wijten, veeleer aan zijn eigen overmoedig optreden tegenover Daendels.

De ophef, dien van Polanen maakte van dit zoogenaamde schenden van vertrouwen door Meyer, is slechts te verklaren uit verlangen om met Meyer te kunnen breken en de schuld daarvan op dezen te werpen. Meyer had volstrekt geen plan in Amerika te blijven; reeds in Februari 1810 schreef hij aan den Gouverneur Generaal zijn brief „binnen 2 maanden te zullen volgen" (3), maar van Polanen geloofde niet aan dat voornemen, en liet geen gelegenheid voorbijgaan om Meyer in een ongunstig daglicht te plaatsen zoowel bij zijn vriend Dozy als bij den Minister. Aan Dozy schreef hij: „uit vele omstandigheden „heb ik gemeend te onderstellen, dat Meyer er op rekend door „den Mk. in mijne plaats te worden aangesteld . . . . Hij is „in New-York verliefd op eene Miss Rickets en gaat met haar „openlijk op een zoodanigen voet om, dat dit geen geheim is. „De Mk. kan het huwelijk tusschen hem en zijne zwarte vrouw „dissolveren. Zijn landgoed is reeds verkocht" (4). Aan den Minister schreef hij: „De Heer Meyer is nog in New York en „heeft twee scheepsgelegenheden om zich naar Batavia te „begeven laten voorbijgaan. Ik ben in het zekere geïnformeerd, „dat hij in qualiteit als Agent van den Maarschalk met eenige „Huizen van commercie in onderhandeling is. Het komt mij niet

1) v. D. XIII bl. 478.
2) Brief van van Polanen van 10 Sept. 1808. Bijlage 30.
3) Meyer aan den Gouverneur-Generaal 22 Febr. 1810. Bijlage 108.
4) Van Polanen aan Dozy 12 Febr. 1810. Bijlage 105.

„onwaarschijnlijk voor, dat hij hier in voorschreve qualiteit „zal verblijven". (1)

Meyer werd ziek en moest daarom zijn vertrek uitstellen; van Polanen geloofde echter niet aan de noodzakelijkheid van dit uitstel en schreef aan van IJsseldijk: „Ik geloof, dat hij „(Meyer) het er op toelegd om hier te blijven. De vrees om „zijnen Meester onder de oogen te komen zal hem mogelijk „hier doen blijven." (2) Enkele dagen later echter moet hij aan den Minister melden, dat Meyer na een verblijf van zes maanden naar Batavia was gezeild. Hij voegde er bij, dat dit „geschied was op de sterke instantie van die Huizen van „Commercie, waarmede de contracten waren aangegaan en die in „de hoop, dat hij volgens zijne toezegging den Generaal Daen- „dels tot het nakomen der contracten zou trachten over te „halen, tot deeze expeditie, mogelijk de laatste van hier, be- „sloten hadden." (3)

Volgens van Polanen hadden de Heeren aan Meyer „toege- „zegd, dat zij na zijn vertrek aan de orders van den Maarschalk „zouden voldoen, doch aan hem (v. P.) verklaard, dat zij eerst „zouden afwachten of de Maarschalk aan de met aangegane con- „tracten zou voldoen." Meyer had zelf naar Indië geschreven, dat „de geïnteresseerde handelshuizen hem stellig verklaard „hadden na zijn vertrek niets van belang te zullen expedieeren, „voor en alleer zij tijding van de eerste contracten ontfangen" hadden (4). De onjuiste mededeeling van van Polanen moest den indruk maken, dat hij met de kooplieden op beteren voet stond dan Meyer. Deze heeft, voor zoover kan worden nage- gaan, niet de minste reden gegeven tot de vijandige houding van van Polanen. Integendeel, reeds in den eersten brief, dien hij na zijne toevoeging aan de commissie van van Polanen naar Indië schreef, teekende hij o.a. aan: „Sedert ik... in volslagen „vijandschap met hem leef, moet ik approbeeren de door hem „aangegane contracten en daarvoor g'alligeerde redenen." (5)

Met het zenden van van Polanen's brief naar Indië had hij hoogstwaarschijnlijk slechts bedoeld te weten te komen wat hij moest denken van het volgens van Polanen gunstig oordeel van Daendels over hem.

Van Polanen's uitdaging van Meyer is nog minder te veront- schuldigen dan de woede van Daendels tegen van Polanen, die, volgens van den Bosch „tot die hoogte gestegen was, dat hij „in tegenwoordigheid van meer dan 40 menschen gezworen

1) Van Polanen aan den Minister 13 Maart 1810. Bijlage 113.
2) „ „ „ van IJsseldijk 19/23 Mei 1810. Bijlage 167.
3) „ „ „ den Minister 1 Juni 1810. Bijlage 137.
4) Ongedagteekende brief van Meyer. Bijlage 113*bis*.
5) Meyer aan den G. G. Daendels 22 Juli 1810. Bijlage 108.

„had, hem te zullen doen Fusilleeren, bij zijn eerste intrede in „de Colonie, al ware het ook, dat de Koning van Holland hem „als Gouverneur Generaal naar Batavia zond." (1)

De klachten van van Polanen waren echter voor den Minister voldoende om de gebleken wanverhouding te wijten aan Meyer, wien was aanbevolen „om de concert met den Raad van Po„lanen te handelen" en den Gouverneur Generaal aan te schrijven „om den secretaris Meyer bij zijn retour te Batavia over „deze afwijking van zijn stelligen last zijne ontevredenheid te „kennen te geven en hem verantwoordelijk te houden voor „alle de nadeelige gevolgen, welke zijne handelwijze zou hebben". (2) Op dienzelfden dag werd een hoogst waardeerend schrijven van den Minister aan van Polanen gericht. (3)

Ten gevolge der hoogst gebrekkige verzending van brieven waren belangrijke brieven van van Polanen verloren gegaan en eerst later in afschrift door welwillende bezorging van Prediger ter kennis van den Minister gekomen; daaronder was een afschrift van van Polanen's brief aan den Gouverneur Generaal van 20 Augustus 1809: De Minister betuigde daarop van Polanen zijne „uiterste tevredenheid over de voorzichtige en welberaden maat„regelen door hem genomen en de nauwkeurige berekeningen „op de staatkundige en handelsbetrekkingen van Amerika „tot Europa en de Oostersche Kolonien door hem aan den „Gouverneur Generaal medegedeeld." De Minister was voornemens den Koning voor te stellen „hem te mogen machtigen „om bij het aangaan van contracten die prijzen te bepalen, „welke naar den invloed der staatsgesteldheden op den koop„handel daarvoor te bedingen zouden zijn, en den Gouverneur „Generaal insgelijks te zullen geruststellen, dat de exorbitante „vermindering der prijzen door den drang der omstandigheden „onvermijdelijk geworden door Zijne Majesteit als eene nood„zakelijke opoffering word beschouwd voor het beheer der „Oost-Indische bezittingen, welke men zich dient te getroosten."

Tot van Polanen's geruststelling geeft de Minister omtrent zijne opdracht de volgende toelichting:

„Bij het deceraeeren mijner commissie op U . . . . . voor„zag ik wel, dat het maken van bepalingen Uwe handelingen „zoude belemmeren en het was daarom dat ik niet opzettelijk „verklaarde van die te hebben vermijdt. Mijn oogmerk was „niet alleen om U de handen vrij te laten voor de engage„menten voor de Moluccos te maken, maar in het algemeen voor „alle te nemen stappen tot ontzet der Oostersche Colonien.

---

1) Van den Bosch aan van Polanen 13 Mei 1811. Bijlage 192.
2) De Minister aan Daendels 9 April 1810. Bijlage 119.
3) „ „ „ van Polanen 9 „ „ Bijlage 116.

„Deze interpretatie heb ik noodig geoordeeld om U van de „scrupule te ontheffen, welke daaromtrent bij U resideert en die „ik anderszints aan prijswaardige voorzichtigheid toeschrijve. Ik „verwagtte geenszins, dat de vastgestelde prijzen zouden te ver„krijgen zijn. Het was mij uit voorslagen tot het aangaan van „expeditiën gebleken dat de speculateurs werden afgeschrikt „door de hooge prijsbepaling te Batavia. Onkundig door het „gebrek aan berigten van den eigenlijken staat des Amerikaan„schen handels op Batavia meende ik echter op die prijsbe„paling niet te mogen influenceeren en de bezwaren niet weder „te hernieuwen, die het aangaan van contracten hier te lande „in vorige tijden had te weeg gebragt, alsof de Producten op „Batavia tot voordeeliger prijzen konden gedebiteerd worden „dan de hier bedongene. Uit dit beginsel had ik zelf bij den „verkoop van eenige gereed staande artikelen van den Japan„schen eisch, welke met de Urania geheel voor rekening van „de inladers zijn afgegeven om tegen een bepaald avans door „de Hooge Regeering te worden overgenomen en met pro„ducten betaald, aan de prijsbepaling vastgehouden en slechts „de keuze der producten aan den Capitein gedefereerd gelaten. „Maar thans volkomen ingeligt ben ik wel overtuigd, dat „aan die prijzen niet meer zal zijn vast te houden."

Later schreef de Minister aan van Polanen zijn verzoek tot ontslag als Raad van Indië buiten behandeling te hebben gelaten en te „vertrouwen dat hij niet verder zou aandringen" omdat hem zou blijken „dat Z. M. begeerte was, zijne diensten voor „de Colonien verder te vorderen en dat Hoogstdezelve in de „uitkiezing der meest gepaste maatregelen zich op zijne voor„zigtigheid en beleid verliet." (1)

Toen den Minister later bleek, dat van Polanen beducht was, dat voor hem eene „weigering van den Gen. D. om aan de „door hem aangegane contracten te voldoen, van hoogst on„aangename en schadelijke gevolgen kon zijn, omdat „de „authenticiteit van zijn lastbrief" d.w.z. zijne bevoegdheid „kon „in twijfel getrokken worden" en hij buiten staat was dezen te „bewijzen, zond de Minister hem terstond een certificaat „waar„door alle twijfel omtrent zijne bevoegdheid zou worden weg„genomen" (2). Indien de Minister instede van de Indische opdracht aan van Polanen te bestendigen, dadelijk hem een dergelijke commissie had gegeven als in het certificaat werd omschreven, zou van Polanen niet alleen tegenover de medecontractanten zijn verantwoord geweest, maar ook tegenover den Gouverneur Daendels, en zou hoogst waarschijnlijk de loop van zaken geheel anders zijn geweest.

1) De Minister aan van Polanen 12 Juni 1810. Bijlage 142.
2) „ „ „ „ „ 31 Aug. 1810. Bijlage 159.

Door van Polanen en Meyer te zamen werden contracten gesloten voor het uitzenden van benoodigdheden met de Telegraph, de Cornelia, de Governor Strong en de Catharina Augusta.

De Minister twijfelde niet of wanneer de secretaris Meyer aan Daendels verslag had gedaan van zijne verrichtingen, het den Gouverneur Generaal wel zou blijken dat zijn afgevaardigde zelve niet anders dan van Polanen had kunnen handelen. Hij zag echter voorbij, dat Daendels reeds voordat hij dit wist, zou hebben moeten oordeelen over de contracten door van Polanen alleen aangegaan.

Hadden de brieven van van Polanen het vertrouwen in het beleid van den Gouverneur Generaal Daendels reeds doen wankelen, de mededeelingen van Prediger, die in het laatst van Maart 1810 in Holland kwam, veroorzaakten bij den Minister groote ontsteltenis. Terstond schreef hij aan den Koning, die te Parijs was: „Un conseiller de la Cour de justice de Batavia, nommé „Prediger, arrivé hier, fait un rapport alarmant de la situation „de l'Isle de Java" (1) en aan zijn ambtgenoot Roëll, die den Koning vergezelde: „Daendels schijnt in Indië alle banden „en teugels af te schudden, (2) wat daarvan moet worden is „God bekend." Een paar dagen later kwam de Koning in Holland terug en deed de Minister aan Z. M. verslag van hetgeen door van Polanen ten behoeve der Koloniën was gedaan. (3)

Spoedig volgde een den Minister op zijn verzoek door Prediger overhandigd bericht betreffende de verontrustende tijdingen uit Indië. (4) Op enkele daarin vermelde feiten, welke de Minister meende om der gevolgen wille onder 's Konings aandacht te moeten brengen, werd in het bijzonder gewezen.

Van eenig voorstel onthield zich echter de Minister.

Ten gevolge van te Parijs ondervonden teleurstelling verkeerde de Koning bij zijne terugkomst in eene sombere stemming, die waarschijnlijk de behandeling van zaken vertraagde. Meer dan een maand na de indiening van het verslag der verrichtingen van van Polanen werd op het rapport van den Minister beslist met de mededeeling dat, ofschoon Zijne Majesteit de gevraagde approbatie als overbodig beschouwde, Hoogstdezelve niet ongenegen was haar, wanneer zij mocht noodig zijn, te verleenen, doch verlangde vooraf te worden ingelicht door wien en voor welken tijd de Heer van Polanen was gezonden (5). Die opdracht stond den Koning, die indertijd

1) De Minister aan den Koning 2 April 1810.
2) Particulier schrijven van 7 April 1810. Bijlage 115.
3) Rapport van 9 April 1810. Bijlage 117.
4) Nader rapport aan den Koning, 14 April 1810. Bijlage 120.
5) Dispositie van 23 Mei 1810. Bijlage 132.

machtiging had verleend om van Polanen naar Indië te zenden, blijkbaar niet helder meer voor den geest, hetgeen wegens de wijze, waarop de zaak was behandeld, niet kan bevreemden. De Minister antwoordde bij Kabinetsorder van 12 April 1809 gemachtigd te zijn om den Raad van Hollands Indie van Polanen aan den Gouverneur Generaal Daendels de benoodigdheden voor Java te doen geworden. Goedkeuring van van Polanen's handelingen werd noodig geacht omdat „uit mondelinge informatie „was gebleken, dat de uitdrukkelijke Koninklijke goedkeuring „noodig was om de opvolging der door den Minister gedane „aanschrijvingen te verzekeren." (1) Alsnu werd machtiging verleend om den Gouverneur Generaal aan te schrijven zooals door den Minister was voorgesteld. (2) Maar dat de Koning geweten heeft daarmede contracten goed te keuren, met welker goedkeuring de Gouverneur Generaal onmogelijk rekening had kunnen houden, mag worden betwijfeld, ook op grond van de woorden van den Koning: „je les ratifie d'avance". Niet zonder beteekenis is ook het verzoek van den Koning om vertrouwelijk te worden ingelicht, of het niet goed zou wezen de functie van Mr. van Polanen te verbinden met die van den Consul Generaal, omdat beider werking vrijwel even belangrijk en van gelijken aard waren. De beantwoording dezer vraag werd uitgesteld tot de verwachte overeenkomst van den Consul Generaal Smissaert uit Amerika en de toekomstige beschikkingen over het Bestier van Indië. (3) Op hoogen toon werd den Gouverneur Generaal te verstaan gegeven wat van hem verlangd werd. (4). De ministerieele depêche werd ter doorzending naar Java gezonden aan van Polanen, wien de genomen beschikking in voor hem waardeerende bewoordingen werd medegedeeld. (5) Eerst bij de nadere toezending van afschriften der ministerieele depêche werd de opmerking gemaakt „in welke onaangenaamheden het Gouvernement alhier „te lande zou ontwikkeld worden door de reclame, welke in „cas van non-prestatie der engagementen door den Raad van „Polanen gemaakt, door of van wegen de contractanten ter „anderer zijde zouden worden geëntameerd" (6) en ten slotte verklaard „dat alle de gevolgen, welke uit het niet volbrengen „der verbintenisssen op het Moederland mogten redunderen voor

---

1) Rapport van 26 Mei 1810. Bijlage 135.
2) Dispositie van 7 Juni 1810. Bijlage 138.
3) Secreet Verbaal van 12 Juni 1810. Bijlage 140.
4) De Minister aan den G. G. Daendels 12 Juni 1810. Bijlage 141.
5) „ „ „ van Polanen 12 Juni 1810. Bijlage 142.
6) „ „ „ den G. G. Daendels 24 Aug. 1810. Bijlage 156.

„de bijzondere verantwoording (van den Gouverneur Generaal) „zouden moeten blijven." (1)

In het laatst van November 1809, alzoo bijna twee jaar na zijne komst op Java ontving de Gouverneur Generaal Daendels voor de eerste maal brieven van den Minister van Koloniën, waaronder er waren die getuigden van waardeering, maar ook die hem bitter stemden.

Zonder steun of hulp uit het moederland had Daendels onder hoogst moeilijke omstandigheden het bestuur gevoerd en tal van maatregelen genomen, waardoor, naar hij meende, de taak die hij zich gesteld had reeds zoover was gevorderd, dat hij vrijheid had gevonden dringend te verzoeken, dat een opvolger zou worden gezonden. (2)

Niet vreemd is het, dat Daendels, die reeds tweemalen had verzocht te mogen worden vervangen, (3) door de ontvangen depêches in eene stemming was gebracht, die hem den Minister deed „bidden, ja smeeken zijne opvolger aan Zijne Majesteit voor te dragen en met Hoogstdeszelfs goedvinden dadelijk te doen vertrekken". (4) Dat dit slechts geschied zou zijn, zooals van Deventer beweert „in een opwelling van wrevel over het bericht der bevordering van hem ongevallige personen" is een minder juiste voorstelling, en dat „latere brieven geen enkel blijk meer hadden gedragen in het verlangen van Daendels om naar Europa terug te keeren" (5), is stellig onwaar, daar Daendels later rechtstreeks aan den Koning schreef: „Si mes services ont obtenu toujours l'approbation de votre Majesté, je désire bien qu' Elle m'envoye un successeur eventuel." (6)

Hoezeer het gemis aan steun uit het moederland hem ontstemde blijkt uit hetgeen hij in een particulieren brief aan den Minister schreef: „Je dois declarer franchement que je „m'etonne et m'afflige avec la Colonie entière de voir, que la pe„tite possession d'Isle de France reçoit successivement des na„vires de sa nation et entre autres une Fregate Imperiale de „Vlissingue, tant du Gouvernement que de particuliers, tandis „que d'apres la lettre de Votre Excellence rien n'a eté tenté des „ports du Royaume, de la France de l'Espagne ou de la N. „Am. pour les interets de la Colonie depuis le depart de la „fregate Gelderland, du Brick la Mouche et du Vaisseau de „transport l'Esperance dans la fin de 1807 ou commencement de „1808." (7)

1) De Minister aan den G. G. Daendels 31 Aug. 1810. Bijlage 160.
2) Daendels aan den Minister 23 Aug. 1809. v. D. XIII bl. 412 en 432.
3) 23 Aug. 1809 en 16 October 1809. v. D. XIII bl. 412 en 432.
4) v. D. XIII bl. 437.
5) A. v. bl. CXX.
6) Daendels aan den Koning 4 Maart 1810. Bijlage 111.
7) Brief van 30 November 1809. v. D. XIII, bl. 438.

„In de gunst en goedkeuring van den Koning en den Mi„nister, waarop hij steeds zijn oog gevestigd had," vond Daendels „den eenigen steun, die hem in den geïsoleerden toestand der Koloniën van buiten overbleef." (1)

„Maar" schreef hij „hoe gezeleerd voor den dienst van „Zijne Majesteit en overtuigd dat Hoogstdezelve van mij voldaan „is, verlies ik echter de moed en vallen mij de handen slap „bij het ontvangen van Uwer Excellenties depêches, waarbij „mij de benoeming van den gewezen Brigadier de Sandol Roy „tot Generaal Majoor en van den Heer van Polanen tot Raad „ordinair van Indien bekend wierden." (2)

De Sandol Roy had vroeger gediend aan de Kaap de Goede Hoop en was van daar onder verdenking van knevelarij naar Batavia gezonden, maar door bemiddeling van den Commissaris Generaal Nederburgh in den dienst gehandhaafd. Enkele maanden vóór de benoeming van Daendels tot Gouverneur Generaal had de luitenant kolonel van Lawick van Pabst een request aan den Koning ingediend met verzoek naar Java te worden gezonden ten einde den Brigadier de Sandol Roy te ontmaskeren. Dat verzoek werd niet ingewilligd, maar in het door den Minister uitgebracht rapport werd de Sandol Roy aangewezen als iemand „dont tous les rapports publiés sont generalement plus que „desavantageux." (3)

Bij zijne komst op Java had Daendels zijne aanstelling niet bij zich en trachtte de Sandol Roy den Gouverneur Generaal te bewegen met de overgave te wachten tot dat Daendels zijne papieren zou hebben overgelegd (4). In zijn eersten vertrouwelijken brief aan den Minister deelde Daendels mede over de militaire hoofdofficieren in het algemeen zeer content te zijn: „alleen de Brigadier de Sandol Roy verkiest zijne demissie te „vragen en de komst van den Kolonel Rouget niet af te „wachten" (5). Dat dit verzoek van ontslag gedaan werd op aandrang van Daendels mag worden aangenomen. Gegriefd door de benoeming tot Generaal-Majoor deelde Daendels den Minister mede, dat de Sandol Roy op zijn „eisch" „zijne „demissie had moeten nemen, daar hij hem anders zou hebben „moeten stellen in handen van een krijgsraad, wegens de „menigte klachten tegen hem zoo wegens 't verkoopen van „militaire posten, het verhuren der militaire cantines, het com„posceren met pakmeesters en leveranciers der militaire kleeding

1) Daendels aan den Minister 7 Dec. 1809. Bijlage 94.
2) v. D. XIII bl. 436.
3) Request van 28 Oct 1806.
4) D. Van Hogendorp. Memorire bl. 186.
5) Brief van Daendels van 9 Jan. 1808. Bijlage 18.

„en equipage enz." (1) Vooral wegens de latere mededeeling van Daendels aan den Koning, dat van der Heim en Nederburgh met hem van oordeel waren geweest, dat de Sandol Roy en van Polanen waren „les plus dangereux de la Colonie" (2) wier verwijdering, zoo ze bij zijne komst op Java daar nog aanwezig waren, wenschelijk was, is het vreemd, dat Daendels in zijn particulieren brief van 1808 aan van der Heim in meer bedekte termen sprak over de Sandol Roy. Waarschijnlijk echter werd de naam van Rouget, die bestemd was om Sandol Roy te vervangen, (3) voldoende geachte om de herinnering te verlevendigen aan hetgeen in Holland was besproken.

Door hem te belasten met het overbrengen van depêches wist Daendels den Generaal van Batavia te verwijderen. Daar aan de Sandol Roy bij het verleenen van ontslag uit den dienst een som van 8000 rds. was uitbetaald tot bestrijding der kosten van de reis naar Europa, werden nu hiervoor niet op nieuw gelden toegestaan. (4)

Daargelaten hoe Daendels bij zijne komst op Java over van Polanen oordeelde, kon hij, wegens uit zijne brieven gebleken minachting eener Hooge Regeering, waarin dat College „een compleete nulliteit" (5) en de President van den Hoogen Raad van Justitie „een schelm" (6) werd genoemd, zijne benoeming tot Raad van Indië onmogelijk beschouwen als een blijk van vertrouwen en vreesde hij veeleer voor „de gevolgen, welke de verschijning van dezen man in de hoedanigheid van Raad ordinair van Indie zoude kunnen na zich sleepen." (7)

Bovendien was voortzetting der vroeger aan van Polanen opgedragen commissie door de sedert genomen maatregelen (8) onnoodig geworden. Daarom werd van de benoeming van van Polanen aanteekening gehouden, maar tevens besloten hem te doen mededeelen, dat geene expeditiën directelijk uit Amerika naar de Groote Oost dit Gouvernement konden convenieeren, maar wel dat schepen met gelden en goederen alvorens hier ter hoofdplaats aankwamen en van daar hunne verdere expeditie erlangden, hetzij om op Batavia of op Java direct te worden beladen dan wel om desverkiezende naar de Molukko's te stevenen ter afhaal der hier voldane specerijen met een rabat

1) v. D. XIII bl. 436.
2) A. v bl. 490.
3) Daendels aan den Minister 7 Dec. 1809. Bijlage 94.
4) Jean Chretien Baud door Mr. P. Myer, bl. 19.
5) Van Polanen aan Meijer 10 Sept 1808. Bijlage 30.
6) „ „ „ Goldbach 1 Jan. 1809. Bijlage 36.
7) Daendels aan den Minister 7 Dec. 1809. Bijlage 94.
8) Plakaat van 11 Aug. 1809. N. I. Plakaatboek XV, bl. 931.
„ „ 22 Nov. 1809. „ „ „ bl. 976—992.

van 25 pct. op de marktprijs van Batavia." (1)

In het begin van Februari 1810 werd uit den Oosthoek gemeld, dat te Boejoewangi aangeweest en naar Soerabaja in het opzeilen was de Amerikaansche Bark Goldsearcher, geexpidieerd door de Kooplieden Jacob le Roy en Zoon te New York. Wegens de ontvangen mededeeling der vernieuwde opdracht aan van Polanen lag de onderstelling voor de hand, dat de komst van de Goldsearcher daarvan het gevolg was. In verband met de genomen beschikking werd daarom de Prefect van Java's Oosthoek van de noodige instructien voorzien. Maar voor dat deze konden zijn ontvangen, werden reeds de stukken betreffende de expeditie te Batavia aangebracht. Daaruit bleek o.a. van een verschil van 100 à 200 pct. tusschen de bij de contracten van van Polanen voor de specerijen bedongen prijzen, en die welke een paar maanden geleden, na aankomst van eenige Amerikaansche schepen waren vastgesteld. (2)

Bovendien was geen onderscheid gemaakt tusschen de prijzen bij levering te Soerabaja of te Amboina en daarentegen bepaald, dat de Goldsearcher slechts daar mocht lossen, waar de specerijen zouden geleverd worden. Een en ander werd zoo hoogst belangrijk geoordeeld, dat de Gouverneur Generaal tot geruststelling van den handel in het eerstvolgend nummer van de Koloniale Courant (3) mededeeling liet doen van zijn voornemen om aan de Hooge Regeering vernietiging der contracten voor te stellen. Aan van Polanen was kennis gegeven van de wijze, waarop de Indische Regeering van zijne diensten zou kunnen gebruik maken, maar aan uitvoering der nu ontvangen contracten viel niet te denken. Globaal berekend zou nakoming te staan komen op een verlies van ruim honderd en dertig duizend piasters, terwijl een steeds toenemend verlies was te wachten, wanneer van Polanen voortging met het sluiten van zoo bezwarende overeenkomsten. Voorziening in de behoeften der Molukken met verzekering van goede prijzen voor de specerijen was het hoofddoel geweest van de opdracht aan van Polanen. Bij het sluiten van contracten was hij zijne lastgeving zooverre te buiten gegaan, dat zij niet verbindend voor de Indische Regeering konden worden geacht. De Gouverneur Generaal rekende zich daarom verplicht vernietiging der contracten voor te stellen en de Hooge Regeering vereenigde zich met het voorstel. Dit Regeeringsbesluit werd met de contracten in de Koloniale Courant publiek gemaakt. (4)

---

1) Daendels aan den Minister 7 Dec. 1809. Bijlage 94.
2) N. I. Plakaatboek XV bl. 831.
3) Kol. Courant van 9 Febr. 1810.
4) „ „ „ 16 „ „ De aan de vertaalde contracten toegevoegde aanteekeningen zijn afgedrukt in Bijlagen 74*bis* en 74*ter*.

De Indische Regeering besloot 1°. de contracten van Mr. van Polanen niet te homologeeren, 2°. de hem door den Gouverneur Generaal Wiese en den Directeur Generaal van IJsseldijk opgedragen commissie alsmede het besluit van 2 December 1809 finaal in te trekken en den Consul in Amerika te verzoeken aan de Amerikaansche kooplieden kennis te geven van de genomen beschikkingen,welke aan Mr. van Polanen zouden worden medegedeeld door toezending van een extract der resolutie; 3°. aan de superkarga's van de Goldsearcher aan te bieden voor de aangebrachte contanten en voor den lande bruikbare goederen Indische producten naar hunne keuze af te staan tegen de te Batavia vastgestelde prijzen, maar met een advans van 50 pct. op de waarde der over te nemen goederen en met vergunning om de overige te Soerabaja van de hand te zetten; 4°. van deze beschikkingen mededeeling te doen aan den Minister bij een breedvoerig gemotiveerd schrijven, dat met de Goldsearcher zou worden verzonden. (1)

De superkarga Bartsch kwam naar Batavia en den President der Hooge Regeering van Braam werd opgedragen met hem te onderhandelen. De onderhandeling leidde tot eene overeenkomst, krachtens welke de aangebrachte goederen, mits van goede kwaliteit, zouden worden overgenomen met een advans van 75 pct. en dit montant met dat der aangebrachte contanten zou worden verrekend met zoodanige specerijen als de superkarga zou verlangen, tegen de gewone prijzen. (2)

Na terugkomst in Amerika deelde de superkarga Bartsch aan van Polanen mede, dat hij „bij speciale invitatie drie dagen bij „den Gouverneur Daendels op Buitenzorg had doorgebracht, „alwaar deze hem beurtelings door bedreigingen en overdreven „vriendelijke gemeenzaamheid getracht had over te halen hem „eene verklaring te geven, dat het hem bekend was dat het „contract van de Goldsearcher het gevolg was van corruptie, „en eindelijk hem daarvoor de waarde van 1000 Ds. in specerijen had aangeboden, met de toezegging, dat hij daarvan „niet dan secreetelijk in Europa zoude gebruik maken en daarvoor zorg dragen, dat het nimmer ter kennisse zijner princi„palen zoude komen."

Volgens Polanen was dit „eene proeve van welke schandelijke „middelen de G. D. zich bediende om zijne driften en daden te „bedekken en te verzekeren." (3)

Het is zeer wel mogelijk dat Daendels getracht heeft van den

---

1) De Hooge Regeering aan den Minister 20 Febr. 1810. Bijlage 107.
2) Contract van 27 Febr. 1810. Bijlage 110.
3) v. D. XIII bl. 531. De toezegging van Daendels en het oordeel van van Polanen zijn door v. D. weggelaten. (Verg. Bijlage 186.)

superkarga zekerheid te krijgen voor zijn vermoeden, dat van Polanen bij het sluiten der contracten persoonlijk belang had.

De prijzen der producten waren nog niet lang geleden na aankomst van Amerikaansche schepen herzien en men wist niet beter of met de producten werden in Amerika nog goede zaken gemaakt. Dat in den handel het genot van provisie een belangrijke factor was bij het sluiten van contracten, gaf Daendels recht tot zijn vermoeden en van Polanen's verontwaardiging bewijst volstrekt niet het tegendeel.

Bij zijne terugkomst van Java werd Bartsch, volgens van Polanen „een vertrouwelijke hoofdclerk", ontslagen. (1) Van Polanen deelt niet mede, wanneer dit geschiedde, maar als bewijs van de onbillijkheid van Daendels' handelingen kon dit ontslag niet gelden.

Later is er den Gouverneur Generaal Daendels ook een verwijt van gemaakt, dat hij aan de agenten der contractanten op Java zou hebben verboden tegen de niet-nakoming der contracten te protesteeren en dat de notaris geweigerd had dit te doen uit vrees voor verlies van zijn leven. (2)

Reeds door den Gouverneur Generaal van Overstraten was aan de notarissen verboden „om eenige protesten van wat aard ook tegen 's lands regeering te passeeren of te doen, zoo min van ingezetenen als vreemdelingen" (3), een verbod dat „ook van oudsher stiptelijk was geobserveerd"; voor een verwijt daaromtrent aan den Gouverneur Generaal Daendels bestond dus niet de minste reden.

Dat er zelfs onder de belanghebbenden bij de contracten waren, die van Polanen niet vrij van schuld oordeelden, blijkt uit zijn eigen mededeeling, dat van de elf personen, die bij de contracten betrokken waren „sommigen" op hem „onvergenoegd" waren (4); volgens van Polanen natuurlijk „ten onrechte", maar ongetwijfeld hebben die personen minstens getwijfeld aan zijne bevoegdheid om te handelen zooals hij gehandeld had, al waren ook naderhand zijne handelingen gedekt door eene machtiging van den Koning.

De mogelijkheid, welke Daendels onderstelde, dat van Polanen zich in afwachting van bevelen uit Indië niet zou bepalen tot de expeditie van de Goldsearcher bleek spoedig werkelijkheid bij aankomst van de schoener Alert (2 April 1810), eerlang gevolgd door de brik The Batavian (8 April 1810) het schip The Thames (23 Mei 1810), de schoener Cornelia (2 Juli 1810),

1) Van Polanen aan den Minister 3 Jan. 1811. v. D. XIII bl. 531 en Bijlage 186.
2) Verklaring van den Agent Totten van 15 Maart 1815. Bijlage 216.
3) Plakaat van 21 Jan. 1800. N. I. Plakaatboek XIII bl. 11.
4) Van Polanen aan den Minister 3 Juni 1811. Bijlage 186.

het schip The Telegraph (4 Juli 1810), de Governor Strong en de brik Catharina Augusta (beiden medio September 1810), allen met contracten van van Polanen, waarvan vier mede onderteekend door Meyer.

Na aankomst van de Alert werd aan den oud Directeur Generaal van IJsseldijk en den Raad ordinair van Hoesen een onderzoek opgedragen, later uitgebreid tot de expeditiën met the Thames en the Batavian, in hoeverre Mr. van Polanen bij de door hem gesloten contracten had afgeweken van de hem in Indië gegeven instructie en welke schade 's Lands schatkist zou hebben geleden bij uitvoering der contracten in tegenstelling van de winst, die de Amerikaansche kooplieden daarvan zouden hebben getrokken.

In het rapport (1) worden de voornaamste bepalingen der Instructie van 15 November 1807 voorop gesteld en naar het inzien van rapporteurs had de daarbij opgedragen Commissie, waaraan binnen den bepaalden tijd niet was voldaan, beschouwd moeten worden als te zijn vervallen of althans opgeschort tot nader aanschrijven van de Indische Regeering. De bestendiging van de Indische opdracht door den Minister gaf van Polanen geen recht tot dadelijk handelen, omdat door hem ingevolge verlangen van den Koning moesten worden geëxpedieerd „de goederen die de Maarschalk Daendels mocht noodig hebben", en hem niet bekend konden zijn zonder nadere lastgeving uit Indië. Verder was bij bepaling van de leveringsprijzen der specerijen geen rekening gehouden met hetgeen daaromtrent bij de Indische instructie was voorgeschreven, en de belangrijke afwijking daarvan, welke van Polanen zich had veroorloofd, werd niet gerechtvaardigd door de prijzen, welke volgens een prijscourant van September 1809 in America voor de specerijen waren gemaakt.

Op grond van verschillende berekeningen werd aangetoond, dat door uitvoering der besproken contracten 's Lands schatkist zou zijn benadeeld tot een bedrag van Sp. M. 363085.25 en de contractanten ter andere zijde bevoordeeld met eene som van Sp. M. 810969.6. Van de mede door Meyer onderteekende contracten is in het rapport geen sprake; eerst later kwamen zij ter kennis van de Indische Regeering, en toen kon de mede-onderteekening van Meyer, die evenmin als van Polanen door de Indische Regeering gemachtigd was om naar eigen inzicht de prijzen der producten te bepalen, voor den Gouverneur Generaal geen motief zijn om het eenmaal op goede gronden ingenomen standpunt te verlaten. Evenmin was dit het geval toen kort vóór of nà Meyer's terugkomst op Java bleek van

(1) Bat. Kol. Courant van 22 en 29 Juni 1810.

zijne volkomen goedkeuring der door van Polanen gesloten contracten. De meeste schepen waren reeds naar Amerika teruggekeerd of derwaarts onderweg. Wanneer de te verwachten reclames van de Amerikaansche kooplieden waren ontvangen, zou kunnen worden overwogen wat gedaan kon en moest worden. Intusschen zag de Gouverneur Generaal er geen bezwaar in om den Agent van de Amerikaansche kooplieden te doen inlichten omtrent de voorwaarden waarop nieuwe contracten konden worden gesloten (1). Meerdere tegemoetkoming lag niet op den weg van den Gouverneur Generaal en het is zeer wel mogelijk dat Daendels een beroep van dien Agent op de beteekenis der onderteekening van Meyer heeft afgewezen met de ironische opmerking dat deze geen koopman was. De Gouverneur Generaal benoemde hem tot zijn Secretaris Generaal. (2)

Van Polanen heeft beweerd, en zijne bewering ingang doen vinden (3), dat het verschil van Daendels' houding tegenover hem en Meyer, die beiden dezelfde contracten onderteekenden, afdoende bewees, dat die contracten niet werden gehomologeerd alleen wegens ingenomenheid tegen den persoon van Polanen. Die bewering is slechts mogelijk wanneer wordt voorbijgezien dat wanneer twee personen hetzelfde doen, dit nog niet altijd hetzelfde is, en dat, toen Daendels de eerste contracten van van Polanen afwees, daarvoor gegronde en afdoende redenen bestonden.

De mededeelingen van den Minister over de groote bezwaren om de Koloniën uit het moederland van het noodige te voorzien tegen betaling in producten, waarschijnlijk niet weinig versterkt door het bericht van Meyer, dat de Amsterdamsche kooplieden wegens den hachelijken staat van den handel, zijne voorstellen niet hadden aangedurfd, hadden Daendels op het denkbeeld gebracht om de Indische producten met in Amerika aan te koopen snelzeilende schoeners naar Holland te zenden(4). De uitvoerbaarheid van dit plan achtte hij bevestigd, toen „de Nimrod in presentie van een der snelzeilendste Engelsche „fregatten op ligten dag de reede van Batavia verlaten en „den Engelschman de hielen had laten zien." (5) Bij nader inzien kwam het hem echter beter voor schepen te zenden naar een Fransche haven, welke met minder gevaar was te bereiken dan eene Hollandsche en waar hooge prijzen voor

(1) Statement of facts. Bijlage 214.
(2) Bat. Kol. Courant van 28 Sept. 1810.
(3) v. D. XIII, bl. XXXIII.
(4) Id., bl. 437.
(5) Daendels aan den Minister 4 Maart 1810. Bijlage 112.

koffij, suiker en specerijen waren te verkrijgen. Daendels verzocht den Minister dringend zijne medewerking om den Koning te bewegen „de noodige demarches bij Z. M. den Keizer te „willen doen ten einde de schepen niet alleen geadmitteerd „werden, maar ook dat de zware import op den uitvoer der „coloniale producten voor die van Java komende, op de helft „mochten worden verminderd, teneinde daardoor de kolonie „in staat te stellen aan de groote oogmerken van Zijne Majesteit „den Keizer tegen de Engelsche bezittingen in dit werelddeel „op zijn tijd nuttig en dienstbaar te kunnen zijn." (1) Daendels hoopte binnen zes weken een schip te expedieeren, en daartoe werd aangewezen „de Corvet de Javaan, een zeer scherp ge„bouwd en snelzeilend vaartuig, in den jare 1808 uit Amerika „aangekomen en voor den Lande aangekocht."

„Om de risico van deze en dergelijke expeditien te vermin„deren" was de Regeering voornemens „de beladingen daarvan „mede gedeeltelijk te doen voor rekening van het Land, en het „andere gedeelte aan particulieren af te staan ter verzending „van producten tegen een billijke vragt . . . . welke nogtans „niet dan bij behouden reis . . . . zou moeten worden betaald." (2) Of dit voornemen ook geslaagd is, blijkt niet.

In de onzekerheid of de brieven, betreffende deze maatregelen, wel ter kennis van den Koning zouden zijn gekomen, schreef Daendels rechtstreeks aan den Keizer met dringend verzoek „d'être favorable à nos expeditions." (3) Een afschrift van dezen brief werd aan den Koning gezonden.

In het begin van Mei 1810 verliet de Javaan de reede van Soerabaja met bestemming naar Bordeaux, maar op de hoogte van Besoeki werd een lek ontdekt, dat terugkeer noodzakelijk maakte. De herstelling vorderde echter weinig tijd, zoodat de reis „zonder vermindering van lading" (4) spoedig kon worden voortgezet.

De inmiddels uit Amerika aangekomen brik the Batavian, die voor rekening van het gouvernement kon worden overgenomen, werd, ofschoon overigens aan het contract van Mr. van Polanen niet werd voldaan, aangekocht tegen betaling met 100 pct. boven den prijs, waarvoor het schip te boek stond. Aan de brik werd de naam gegeven van de Koninklijke Hollander. Opnieuw uitgerust en met producten beladen vertrok de brik, ook met bestemming naar Bordeaux (5).

---

(1) Daendels aan den Minister 4 Maart 1810. Bijlage 112.
(2) „ „ „ „ 21 April 1810. Bijlage 123.
(3) Daendels aan den Keizer 20/21 April 1810. Bijlage 122.
(4) v. D. XIII, bl. 471.
(5) Ibid., bl. 462.

Met zijne rechtstreeksche expeditiën naar Europa was Daendels echter niet gelukkig. Na Daendels' terugkomst schreef de gewezen ambassadeur Blaauw aan hun beider vriend Valckenaar, dat „van de zes schepen, die Daendels vol en zoet ge„zonden had, er drie in de kaars gevlogen waren" (1), en in den door Daendels uitgegeven Staat der Nederlandsche Oost-Indische bezittingen wordt ter loops melding gemaakt van „zeven schepen naar Holland, Frankrijk en Amerika gezonden, beladen met producten tot een waarde van te samen Rd. 5.000.000 papieren geld, maar waarvoor fondsen noch goederen ingekomen waren"; bedoeld wordt natuurlijk op Java. Behalve van twee te Bordeaux aangekomen schepen, is de behouden aankomst niet bekend.

Daendels was een der heftigste partijmannen geweest en kende bij ervaring den invloed, welken politieke partijen kunnen hebben op den gang van zaken. Hij wist ook maar al te goed, dat er nog invloedrijke voorstanders van de oude orde van zaken waren en aan hun invloed weet hij dat hem in het eerste jaar van zijn bestuur niet de minste versterking was gezonden nadat de oorlogschepen de Gelderland en de Vlieg door de Engelschen waren genomen. Maar hij zou zich niet uit het veld laten slaan en schreef aan den Koning o.a.: „Si ce sont des menées de l'ancien parti des Indes Orientales, „qui croit que frustrée de tous secours de la mère-patrie cette „colonie tombera dans une situation aussi pénible et dans la „même confusion où elle avait été pendant la possession de la „cy-devant Compagnie des Indes, dans l'esperance criminelle „que son système tel absurde qu'il est, profitera de cette calamité „publique; mais Sire! je supplie Votre Majesté d'avoir la con„fiance nécessaire en son serviteur; et son amour pour son „Roi, et son zêle pour son service sauront surmonter les ob„stacles les plus difficiles, en dépit de tous les amis de l'An„gleterre, habillés depuis deux ou trois ans à la française". (1)

Daendels twijfelde aan den steun van den Minister van der Heim, dien hij meende dat als Minister van den broeder van den machtigen Keizer Napoleon voor de kolonien meer kon doen dan hij deed. De benoemingen van de Sandol Roy en van Polanen versterkten dien twijfel niet weinig en toen de aangekondigde bestendiging van van Polanen's commissie spoedig gevolgd werd door de komst van de Goldsearcher met onge-

---

(1) Brief van Blaauw van 27 Nov. 1811. Bijlage 200
(2) Daendels aan den Koning 19 Maart 1809. Bijlage 42.

wenschte contracten, zag hij daarin gevaar voor het slagen der door hem zelven voorgenomen maatregelen. Toen schreef hij aan den Koning: „Sire! malgré qu'il a plu à votre Majesté de m'or-„donner d'écrire ouvertement à mon Auguste Maitre tout ce qui „pourrait avoir respect au bien du service de sa Majesté, je ne „serais par assez hardi de porter des plaintes si dures contre „un Ministre de votre Majesté qui est mon superieur immediat, „mais comme il en dépend le salut de cette colonie, qui „ne peut être sauvée que par des mesures extraordinaires, „dont le non reussite est certaine, si son Excellence le „Ministre des Colonies contrarie nos efforts, au lieu d'en „faciliter l'execution, ce serait un crime de ne pas dire „la vérité toute entière à Votre Majesté et la supplier de „venir au secours de ses fidèles colonies sans l'intermission „du Ministre van der Heim, qui trouverait les moyens d'en-„traver nos mesures, si l'execution lui en etait confiée". (1)

Daendels' wantrouwen jegens den Minister van der Heim steeg tot eene verbittering, welke niets ontzag en hem aan den Koning o.a. deed schrijven: „La fausseté de Monseigneur „van der Heim envers moi, dont les preuves sont entre mes „mains, et son plan décidé de perdre cette colonie, m'em-„pêche dorenavant de correspondre avec lui. Ses lettres et „celles de ses amis excitent tout le monde contre moi et pré-„parent ainsi la perte de la colonie. Nos ennemis les plus „dangereux, Sire! ne sont pas à Londres. La colonie est en „danger". (2)

Na ontvangst van den door Meijer meegebrachten brief van den Koning schreef Daendels iets minder heftig: „C'est „la première fois, Sire, que j'ai la bonheur, depuis mon sejour „à Java, de reçevoir des ordres directs de Votre Majesté. „Cette nouvelle marque de sa bonté me fait éprouver une joie „proportionnée au besoin d'encouragement dans la position „où je me trouve abandonné de Monseigneur le Ministre, „dans un moment où les ennemis de Votre Majesté et les „miens, vendus à l'Angleterre emploient leurs moyens ordinai-„res, la calommie et la trahison, pour perdre cette colonie.

„J'ai dejà pris la liberté Sire! dans mes precedens rapports „de prévenir Votre Majesté contre leurs desseins, mais malgré „que Votre Majesté daigne m'assurer que rien ne peut m'en-„lever l'estime et la confiance dont elle m'honore, je crois de „mon devoir de lui soumettre içi quelques détails, qui justifient „et mes craintes et les mesures que j'ai du adopter pour la „sureté de cette possession importante de Votre Majesté."

---

(1) Daendels aan den Koning 4 Maart 1810. Bijlage 111.
2) „ „ „ „ 25 Mei 1810. Bijlage 134.

Daendels is overtuigd, dat er geintrigeerd wordt en ziet daarvoor aanwijzingen in „la conduite de Monseigneur van „der Heim et dans celle de ses adhérents, M. Sandol Roy et „M. van Polanen". (1)

Ten bewijze werden uittreksels overgelegd van brieven van van Polanen aan IJsseldijk en van Sandol Roy aan zijn schoonzoon van den Bosch, (2) waaruit moest blijken, dat „ces deux „hommes cherchent à troubler l'ordre dans cette colonie, et à y „former un parti contre le Gouvernement, en écrivant qu'ils „sont surs d'y revenir bientot munis de grands pouvoirs".

Beiden hadden over den staat van zaken op Java gesproken met den Franschen ambassadeur in New York en waren over hun ontvangst uiterst tevreden. Van Polanen schreef: „binnen „weinige maanden zal ik UEd.G. gewigtig nieuws te bedeelen „hebben; mogelijk zal ik daarvan zelf de brenger zijn en dan „wel zonder de minste vrees om terug te worden gezonden".

En Sandol Roy schreef: „je suis entièrement content de „differents entretiens, que j'ai eu avec Son Exc. — les ouver„tures que je lui ai données et ce qu'il m'a dit me fait espérer „et plus qu'espérer une entière satisfaction".

Van den Bosch kreeg last om Java te verlaten.

Dat Daendels over de intriges, die hij meende dat tegen hem gesmeed werden, verontwaardigd was, is te billijken, maar hij had geen recht daarin het streven te zien van de voorstanders der oude orde van zaken om de grondslagen der door hem ingevoerde nieuwe orde van zaken te ondermijnen en allerminst om den Minister van der Heim daartoe in staat te achten.

De opdracht van den Minister aan van Polanen en diens daarop gevolgde handelingen gaven Daendels alleszins reden om ontstemd te zijn, dat, welke bezwaren ook verbonden waren aan voorafgaande raadpleging van den Gouverneur Generaal, zij niet had plaats gehad; maar bij alle waardeering van zijn krachtig optreden, is het te betreuren, dat zijne ontstemming ontaardde in eene heftigheid, die hem nog na de inlijving van Holland bij Frankrijk aan den Keizer deed schrijven: „j'ai reçu de nouveau ordre du Ministre van der Heim „pour homologuer les contrats de Mr. van Polanen, qui aurait „perdu la colonie, s'il était venu quelques mois plutot, mais „ayant rompu toute communication depuis un an avec cet „homme dangereux, nous sommes par la dans l'impossibilité „d'y obeir". (3) Eenvoudige mededeeling, dat de last te laat was ontvangen, zou waardiger zijn geweest.

(1) v. D. XIII, bl. 490.
(2) Brieven van 19 Mei en 10 Juni 1810. Bijlage 167.
(3) Daendels aan keizer Napoleon 18 Febr. 1811. Bijlage 187.

Het is niet bekend welken indruk de klachten over het bestuur van den Gouverneur Generaal Daendels gemaakt hebben op Koning Lodewijk, maar wel staat het vast, dat in de laatste dagen zijner regeering ernstig werd gedacht over diens vervanging. De stellige mededeeling van den Minister van der Heim hieromtrent wordt bevestigd door zijn verbaal, blijkens hetwelk de vraag van den Koning omtrent de vereenigbaarheid van de opdracht van van Polanen met het ambt van den Consul Generaal in Amerika onbeantwoord werd gelaten „totdat Z. M. welbehagen zou bekend zijn over de toekomstige „beschikkingen over het Bestuur van Indien" (1) Omstreeks dienzelfden tijd werd in een vertrouwelijke nota van den Minister aan den Koning o.a. aangeteekend: „Si Sa Majesté juge „convenable ou neçessaire d'envoyer un successeur au Gene„ral Daendels, les frais de cette expédition, dont il n'a pas „été question lorsqu'on a rédigé le Budget, ne pourraient se „couvrir avec moins de deux cent mille florins" (2).

De Koning kwam niet tot een besluit en het is niet uit te maken of hij ter vervanging van Daendels geneigd was wegens wanbestuur of ter voldoening aan het verzoek van den Gouverneur Generaal zelven.

Van Polanen werd goed op de hoogte gehouden en schreef nog vóórdat de Koning den Minister had gemachtigd om Daendels naleving der contracten te bevelen, naar Java, dat hij „eerlang gewichtig nieuws zou hebben te melden en daarvan mogelijk wel zelf de brenger zou wezen, zonder de minste vrees van te worden teruggezonden".

Ofschoon hij een paar maanden te voren aan den Generaal Janssens geschreven had (3) in terugroeping van Daendels geen heil meer te zien, schijnt hij later zich te hebben verblijd met uitzicht op benoeming van dezen ouden vriend uit de dagen van hun samenzijn aan de Kaap de Goede Hoop tot Daendels' opvolger, met wien hij als Raad van Indië naar Indië zou kunnen terugkeeren. Maar zoover is het niet gekomen.

Koning Lodewijk, wien door zijn broeder, den Keizer, het regeeren onmogelijk was gemaakt, deed afstand van den troon van Holland (1 Juli 1810) ten behoeve van zijn oudsten zoon, met aanwijzing van de Koningin als Regentes, en verliet in den nacht van 2 op 3 Juli het land.

De Generaal Janssens werd aangewezen om de tijding van den troonafstand aan Keizer Napoleon over te brengen. Inlijving van Holland bij Frankrijk lag reeds eenigen tijd in de

(1) Verbaal van 12 Juni 1810. Bijlage 140.
(2) Nota Bijlage 139*bis*.
(3) Van Polanen aan Janssens 12 Febr. 1810. Bijlage 106.

bedoeling van den Keizer en een ontwerp-besluit daartoe was gereed. Maar de wijze, waarop Koning Lodewijk een einde had gemaakt aan de wanverhouding tot den Keizer, rechtvaardigt diens ontevredenheid. Het besluit werd geteekend en aan den Raad van Regentschap in Holland gezonden met een brief waarin de Keizer o.a. verklaarde: „J'ai vu avec peine ce que „s'est passé. Je ne puis donner mon assentiment à ce que le „Grand Duc de Berg, mon neveu et pupille, soit Roi de „Hollande".

's Keizers oude ambtgenoot in het Consulaat, Le Brun, thans Prince et Architresorier de l'Empire werd aangewezen om Zijne Majesteit in Holland te vertegenwoordigen en kreeg last zoo spoedig mogelijk te vertrekken. De Luitenant-Generaal van den Keizer in Holland kwam den 14en Juli te Amsterdam aan (1).

Reeds den volgenden dag werd den Minister van der Heim opgedragen van de gewichtige gebeurtenissen der laatste dagen onverwijld kennis te geven aan den Gouverneur Generaal Daendels (2). Deze opdracht geschiedde waarschijnlijk op last van den Keizer, want tegelijkertijd werd aan den Franschen Minister van Marine en Koloniën Decrès kennis gegeven, dat de opdracht was gegeven. (3) Nog denzelfden dag ontving Le Brun den voor den Gouevrneur Generaal bestemden brief. (4)

Eenige weken later kwam de Minister van der Heim in het bezit van brieven van van Polanen, geschreven na aankomst van den Generaal de Sandol Roy in Amerika, alwaar hij de gast werd van van Polanen. (5) Deze vernam van hem welken indruk hun beider benoeming op den Gouverneur Daendels had gemaakt en tevens nieuwe bijdragen over zijn ongunstig oordeel over dien Landvoogd. De uitvoerige beschouwingen van van Polanen deden den Minister besluiten den Prins-Stedehouder op de hoogte te stellen van de ernstige grieven tegen het bestuur van Daendels (6). Hiermede had hij willen wachten totdat hij het hem toegezegd rapport zou hebben ontvangen van den inmiddels in Holland gekomen President van den Hoogen Raad van Justitie Maurisse, maar „un nouveau rapport qui „m'arrive de l'Amerique ne me permet pas de cacher à V. E. S. „la crainte des suites facheuses que la conduite imprudente „et arbitraire du G. G. peut avoir pour cette possession in„teressante".

---

(1) Theod. Jorissen. Historische Studiën. Laatste bundel, bl. 408/9.
(2) Le Brun aan van der Heim 15 Mei 1810. Bijlage 145.
(3) „ „ „ Decrès 15 Juli 1810. Bijlage 146.
(4) De Minister aan Daendels 15 Juli 1810. Bijlage 147.
(5) Van Polanen aan den Minister 1 en 16 Juni 1810. Bijlagen 137 en 143.
(6) Rapport van 20 Augustus 1810. Bijlage 155.

De Koning had naar aanleiding van het rapport van Prediger geen beschikking kunnen nemen, maar „il paraissait „dès lors très décidé à rappeller le G. G. Daendels, et le Ge„neral Janssens était celui qui probablement l'aurait remplacé".

De verschillende tegen Daendels bestaande grieven werden kortelijk medegedeeld. Van Polanen, die na aankomst van het schip, waarmede de Generaal de Sandol Roy was overgekomen, zeker kennis had gekregen van het besluit der Indische Regeering betreffende zijne nieuwe opdracht, had van dit besluit in zijne brieven geen melding gemaakt, maar wel medegedeeld vernomen te hebben, dat de Gouverneur Generaal had verklaard hem niet te erkennen „als van wegen Z. M. belast met de O.-I. „Kolonien.... met het noodige te voorzien". Dientengevolge schrijft de Minister in zijn rapport: „S. M. avait autorisé Mr. van „Polanen, qui, après des services très distingués dans l'admini„stration coloniale etait passé aux Etats Unis et qui y réside „encore, à faire des engagements pour pourvoir aux besoins de „la colonie. Il y avait réussi en partie, mais le G. G. malgré „les ordres positifs de S. M. ne juge pas à propos de ratifier „ses engagemens et se prive par là des secours, qu'il pouvait „espérer par cette voie. Les suites d'un pareil procédé se com„prennent et sont dépeintes au naturel dans la lettre de cet „agent". Had de Minister den geheelen inhoud van het Indisch besluit gekend, zou hij zeker anders geoordeeld hebben. Het rapport besluit aldus: „Les rapports multipliés sur la con„duite arbitraire du G. G. et touchant sa rapacité, cruauté „et ineptie semblent exiger son prompt rappel, et que sa „conduite soit examinée impartialement mais rigoureusement, „et enfin que, s'il en est encore tems, il soit remplacé par „un homme probe et intelligent, assisté de tous les secours, „que les circonstances peuvent permettre à lui accorder, afin „de conserver une possession, qui a été une des sources les „plus fécondes de l'ancienne prospérité de la Hollande".

Het rapport zal wel ter kennisneming zijn gezonden aan den Keizer, die groote aandacht schonk aan de koloniale aangelegenheden en wist te handelen. Er werden vertalingen gemaakt van de Instructie van den Gouverneur Generaal en de stukken betreffende van Polanen's werkzaamheid in Amerika (1). De vertaling der Instructie was spoedig gereed, maar die der overige stukken vorderde meer tijd; de translateur had geen groote bedrevenheid in de Fransche taal (2). Intusschen deed de brief van Daendels, waarin o.a. gehandeld werd over de

(1) Van der Heim aan Le Brun 9 Sept. 1810. Bijlage 161.
(2) Le Brun aan den Keizer 10 en 11 Sept. 1810. Bijlagen 162 en 164.

„allerzwakste gesteldheid" van den Hoogen Raad van Justitie te Batavia (1), uitzien naar geschikte personen voor benoeming tot President en Advokaat fiskaal bij dien Raad (2). Le Brun raadpleegde den Minister van der Heim over vier hoogst belangrijke aangelegenheden, „la nomination d'un chef", „l'envoi de troupes", „l'envoi d'effets", t. w. „de fusils, de pierres à feu, de dutes" en ten slotte „l'expedition de jurisconsultes probes et entendus pour Batavia." (3)

Dat in die dagen besloten was tot vervanging van den Gouverneur Generaal Daendels blijkt uit het bespreken door Le Brun met den Minister over benoeming van een chef, waaromtrent deze slechts aanteekende: „C'est de ce chose que tout „le reste depend". Waarschijnlijk hadden de brieven van Daendels van 23 Augustus en 7 September 1809 den Keizer doen besluiten aan zijn verzoek om te worden vervangen te voldoen en tevens te voorzien in de door hem aangevraagde benoodigdheden. Er zijn aanwijzingen, dat in die dagen de Generaal Janssens reeds bestemd was om Daendels te vervangen. Voor de betrekking van advokaat en fiskaal te Batavia was de aandacht gevestigd op iemand, die na de verovering van de Kaap de Goede Hoop door de Engelschen daar was gebleven, maar niet in Britschen dienst had willen overgaan. „Si M. Janssens „en repond, on peut fixer son choix sur lui" (4), schreef Le Brun aan den Keizer. Op zich zelf bewijst dit slechts, dat op het oordeel van den Generaal werd prijs gesteld, maar er is meer. Hij werd geraadpleegd over allerlei koloniale aangelegenheden en maakte in verband daarmede een reis in Holland. Een daarover handelende brief aan den Minister Decrès eindigt met de mededeeling: „Sous peu de jours, monseigneur, „j'espère avoir terminé les affaires de famille, pour autant qu'il „dépend de moi de les terminer. Je ne perdrai pas un moment „et retournerai le plus promptement possible à Paris." (5)

Die regeling van familieaangelegenheden wijst op een te verwachten vertrek naar het buitenland en wel naar de koloniën, met welker belangen hij zich verder bezig hield. Eenige dagen later deelde van der Heim aan Nederburgh mede gehoord te hebben „dat de Hr. Janssens den tegenwoordigen G. G. zoude „gaan vervangen". Hij stond voor het gerucht niet in en kon het zelfs uit onlangs met hem gehouden gesprekken niet opmaken, maar misschien zou het goed zijn de persoon, voor

---

(1) v. D. XIII. bl. 354. (Brief van Daendels van 19 Maart 1809).
(2) Le Brun aan den Keizer 10 Sept. 1810. Bijlage 162.
(3) Van der Heim aan Le Brun 12 Sept. 1810. Bijlage 165.
(4) Le Brun aan Napoleon 10 Sept. 163.
(5) Janssens aan Decrès 3 Oct. 1810. Bijlage 171.

wiens plaatsing in Indië zijn hulp was gevraagd, te verwijzen naar Janssens, die te Parijs was. (1)

Waarschijnlijk wist van der Heim wel meer, maar hij was een bedachtzaam man.

Omstreeks het midden van September 1810 kwam de Generaal de Sandol Roy in Holland en bracht bij den Minister de depêches van den Gouverneur Generaal, met welker overbrenging hij belast was. (2) Onmiddellijk werd hiervan kennis gegeven aan Le Brun, onder mededeeling, dat de Generaal de juistheid der reeds ontvangen tijdingen voor het meerendeel bevestigd, maar tevens verklaard had, dat, zijns inziens, de rust in de koloniën geen gevaar liep wegens de mislukte expeditie naar Bantam, doch dat Indië dringend behoefte had aan soldaten en krijgsartikelen. De Minister opperde het denkbeeld om den Generaal naar Parijs te zenden ten einde den Keizer in te lichten omtrent den stand van zaken in Indië. Le Brun vereenigde zich met dit denkbeeld, maar verlangde, dat de Generaal tevens „een rapport over deze zelfde materie" in verband met de jongste depêches van den Gouverneur Generaal (2) aan den Keizer zou brengen. Inmiddels was de door den gewezen President van den Hoogen Raad van Justitie te Batavia Mr. Maurisse toegezegde Memorie ontvangen, waarvan dus voor het rapport ook gebruik kon worden gemaakt (3).

Behalve die Memorie (4) werd bij het rapport overgelegd eene door van Polanen voor de Sandol Roy gestelde nota „sur l'etat „actuel à l'Isle de Java au mois de Decembre 1809 tant par „rapport aux affaires militaires que civiles" (5), bij het ont„werpen waarvan de Generaal „het geduld van Polanen niet „weinig op de proef gesteld" had. (6)

Het ministerieel rapport werd gesteld door den Secretaris Generaal Falck (7). Aan de hand der Memorie van Maurisse wordt in de eerste plaats gehandeld over de reorganisatie van den Hoogen Raad van Justitie. Zonder over dien maatregel een stellig oordeel te willen uitspreken wordt het gewicht der aangevoerde motieven in twijfel getrokken en komt de steller van het rapport tot deze gevolgtrekking: „C'est qu'en-

1) Particulier schrijven van van der Heim aan Nederburgh 11 Oct. 1810. Bijlage 172.

(2) De depêches waren volgens schrijven van den Minister van 19 Sept. 1810. Bijlage 166, van 7 Dec. 1809. Daaronder zal wel begrepen zijn de depêche van 30 Nov. 1809 (v. D. XIII, bl. 433), aan welke een naschrift was toegevoegd gedagteekend 7 wintermaand.

(3) Verbaal van 21 Sept. 1810. Bijlage 169.

(4) Deze breedvoerige Memorie bevat geene belangrijke bijzonderheden die niet uit andere stukken zijn gebleken.

(5) Bijlage 137*bis*.

(6) Van Polanen aan Faure. Bijlage 151.

(7) Bijlage 168.

„effectuant ce changement et en prenant des mesures que ses, „instructions excluaient formellement de la sphere de son ac- „tivité, le Gouverneur-General a été surtout guidé par ces „dispositions irascibles, cette impatience de toute contradic- „tion, dont sa conduite aux Indes a déja fourni tant de preuves". Een groot aantal stukken over verschillende andere reorganisatien moest in behandeling worden genomen alvorens over het nut daarvan kon worden geoordeeld.

Uit eenige door Daendels gezonden brieven van den Keizer en den Sultan scheen te blijken dat ten hunnen aanzien met beleid was gehandeld.

Naar aanleiding van het verzoek van Daendels om te worden vervangen worden eenige opmerkingen gemaakt over de aanwijzing van den President der Hooge Regeering van Braam tot zijn voorloopigen opvolger in geval van zijn overlijden. De hoop wordt uitgesproken, dat het gunstig oordeel van den Gouverneur Generaal over van Braam niet worde beschaamd maar, wordt er bijgevoegd: „je desire encore plus qu'il ne „devenienne pas nécessaire de le mettre à l'epreuve et que „le gouvernement des Indes passe immediatement des mains „de M. Daendels à celui que l'Empereur dans sa sagesse „jugera digne de ces importantes fonctions".

Nadat de vooornaamste onderwerpen uit de depêches van den Gouverneur Generaal waren behandeld, wordt de aandacht gevestigd op eenige zaken, welke daarin met stilzwijgen waren voorbijgegaan, als de stand der finantien, de vooruitzichten van de koffijcultuur en vooral de opstand in Bantam. Het stilzwijgen hierover zou voldoende geweest zijn om geloof te hechten aan de mededeelingen, die daaromtrent in particuliere brieven gedaan waren, ware het niet dat de Generaal de Sandol Roy eenige geruststelling had gegeven. Intusschen scheen het „que le pays de Bantam est aussi difficile à pos- „seder tranquillement qu'il a été facile à conquerir". Ofschoon de Gouverneur Generaal omtrent den Bantamschen opstand en de verdediging der Koloniën in het algemeen niet uitweidt, drong hij echter aan op spoedige uitzending van soldaten, vuursteenen en ander krijgsmateriaal. Hieromtrent zou de Keizer door niemand beter kunnen worden voorgelicht dan door den Generaal de Sandol Roy. Intusschen wordt gewezen op de mogelijkheid om uit Isle de France eenige versterking aan Java te doen toekomen.

Met enkele woorden wordt melding gemaakt van hetgeen de Sandol Roy had medegedeeld omtrent den koffijoogst, de uitbreiding der koffijcultuur, de toenemende betaling der inlandsche bevolking met kopergeld, dat op Java wordt geslagen, maar waarvoor de aanvoer van Japansch koper noodig is.

De schaarschte van zilvergeld was een groote ramp; de agio was reeds gestegen tot 145 pct. zoodat de uitgifte van meer papiergeld hoogst bedenkelijk was. De verkoop van koffij en andere producten zou uitkomst kunnen geven, maar sedert de Europeesche havens voor den Amerikaanschen handel gesloten waren, was de afzet van weinig beteekenis. De aandacht was reeds gevestigd op de groote moeijelijkheden die van Polanen in Amerika had gehad om een of twee koopmanshuizen te doen besluiten een paar kleine schepen naar Java uit te rusten. Onder het schrijven van het rapport werd tijding ontvangen van de aankomst dier schepen en de terugkomst van een dier schepen, the Goldsearcher, die 24 April 1810 van Java was vertrokken. „Tout y était dans un état" — „tranquille" werd eerst geschreven maar vervangen door — „passable". In zijn jongsten brief had de Gouverneur Generaal zijn ernstige vrees uitgesproken voor de ernstige gevolgen die de sluiting der Europeesche havens zou hebben voor de koloniën: „Je par„tage tout à fait cette opinion, Monsieur", aldus luidde het slot van het rapport „et je souhaite ardemment que, quelles „que soient les circonstances politiques et la necessité d'oppo„ser des represailles au despotisme maritime des Anglais, S. M. „puisse trouver une combinaison favorable à des liaisons de „commerce, des quelles depend non seulement la prosperité „mais aussi la conservation de ses plus riches colonies".

Met eene aanbeveling van Le Brun aan den Keizer werd de Sandol Roy naar Parijs gezonden ter bezorging van het Ministerieel rapport en de daarbij gevoegde stukken (1). Naar het schijnt werd de Generaal echter door den Keizer niet in gehoor ontvangen. Een paar weken na zijne aankomst schreef hij aan den Minister van der Heim gehoopt te hebben hem een en ander te zullen kunnen mededeelen van maatregelen in het belang der koloniën, maar hij was nog even ver gevorderd als den eersten dag van zijne komst te Parijs (2). Hij was zeer gevoelig voor de ontvangst in Holland en te Parijs. De Minister Decrès was uiterst welwillend, maar van den Keizer wordt niet gewaagd. Van de bejegening die hij een poos later ondervond, heeft de Generaal later zelf het volgende verhaal opgesteld (3): je sollicitai journellement mon renvoi dans la colo„nie; enfin, peu de jours avant le départ de Son Excellence „le general Janssens, nommé pour succéder au general Daendels, „je me rendis à l'audience des Thuileries dans l'intention de „demander à Bonaparte à partir avec le nouveau gouverneur,

(1) Le Brun aan den Keizer 22 Sept. 1810. Bijlage 170.
(2) De Sandol Roy aan v. d. Heim 17 Oct. 1810. Bijlage 174.
(3) Autograaf in het familie archief Van den Bosch Bijlage 198.

„mais Bonaparte sans me donner le tems de faire ma demande, „me dit, d'un air menaçant: general il y a de graves accu- „sations portées contre vous; on dit, que vous êtes Anglais et „mauvais Français; alors je demandais à Bonaparte d'être „admis à presenter un memoire pour prouver que j'avais fait „mon devoir comme commandant en chef des troupes „Hollandaises dans les Indes. J'eus pour reponse: au Ministre „des Colonies et de la Marine et toutes mes sollicitations, „pour que ma conduite fut examinée et jugée, n'aboutèrent „qu'à être pensionné et à reçevoir l'ordre de partir pour „Neufchatel en Suisse, ma Patrie".

De Keizer had dus kennis genomen van hetgeen Daendels over de Sandol Roy had geschreven en dit voldoende geoordeeld om van den Generaal niets te willen weten.

Met de Goldsearcher kreeg van Polanen bericht van het besluit der Indische Regeering omtrent de eerste door hem gesloten contracten. Onmiddellijk gaf hij den Minister tijding van dat besluit (1). Hij trachtte zich te verdedigen tegen de bewering van den Gouverneur Generaal, dat zijne instructiën in haren geheelen samenhang beschouwd hem geene vrijheid lieten daarop meer dan hoogstens 25 pct., daaronder de extra-assurantiën begrepen, beneden den marktprijs te Batavia te laten vallen, indien de afhaal van Ambon geschiedde. Daendels bedoelde daarmede natuurlijk de instructie, welke aan van Polanen was gegeven na ontvangst van het bericht der continuatie van de commissie van Wiese en van IJsseldijk. Van Polanen verdedigt zijn goed recht op grond van deze instructie, onder mededeeling dat hem geen andere instructie was gegeven. Dat hij echter zelf het onvoldoende van zijne rechtvaardiging besefte blijkt uit hetgeen hij ten slotte schreef: „Had de G. G. „D. met bedaardheid en zonder vooringenomenheid mijne ver- „rigtingen beoordeeld, zoude hij het gewigtig verschil en den „aart der tijden tusschen November 1807 en Augustus 1809 „als eene toereikende reeden hebben aangezien tot mijne ver- „schoning, al ware ik geheel van de letter en geest van mijne „instructie in zijn oordeel afgegaan. Hij had uit U.E. aan- „schrijving van den 19 van grasmaand kunnen zien, dat de hache- „lijke staat van den handel U.E. heeft doen besluiten mij in „de uitvoering mijner commissie door geene bepalingen te „belemmeren en het strekt mij vooral nu tot eene bijzondere „opbeuring en genoegen uit UE. depêche van den 9en van „grasmaand deezes jaars te ondervinden, dat ik UE. mee- „ning ter rechte ingezien en geinterpreteerd heb. Wat mij

(1) Brief van 30 Juli 1810. Bijlage 149 Vgl. v. D. dl. XIII bl. 471.

„nu gebeurt is strekt echter ten bewijze dat ik niet zonder „reden met huiverigheid daarin ben tewerk gegaan".

De eerste brief dien van Polanen aan den Gouverneur Generaal had geschreven over zijne onderhandelingen met de New Yorksche kooplieden en waarvan hij een afschrift zond aan den Minister van Koloniën (1) kon den indruk maken, dat bij de bepaling der prijzen, waarvoor de specerijen zouden worden geleverd, een dergelijke berekening was gevolgd als gemaakt was vóór de vaststelling zijner instructie. Van die instructie was echter geen afschrift gezonden aan het departement van koloniën, zoodat daar die berekening niet kon worden beoordeeld. Maar toen hij vernomen had, dat zijne eerste contracten in Indië waren verworpen, achtte hij, nog niet zeker van de goedkeuring van den Minister (2), het raadzaam zijne berekening nader toe te lichten en beweerde hij gemachtigd te zijn de vroeger berekende prijzen van 56 Ds. de picol voor de nagelen, 180 Ds. voor de noten en 335 Ds. voor de foelie 10 à 12 pct. lager te stellen en ook te verminderen met hetgeen voor „de risico van allen aard" door de Amerikaansche kooplieden zou kunnen berekend worden. In verband met de te bedingen assurantie vond hij zich volgens de letter zijner instructie gequalificeerd den prijs der specerijen te verminderen met 45 pct., zoodat hij beweerde, ver binnen de termen zijner qualificatie te zijn gebleven met de aflevering der specerijen bedongen te hebben tot de prijzen van 40 Ds. de picol voor de nagelen, 125 Ds. voor de notenmuskaat en 250 Ds. voor de foelie (3).

Uit de instructie blijkt, dat *niet* de prijzen, waarvoor de specerijen konden worden afgestaan, op de aangegeven wijze mochten worden verminderd, *maar* „de gemiddelde prijzen voor welke de specerijen in China in de laatste vier jaren waren verkocht geworden", en deze prijzen waren in Amerika geheel buiten beschouwing gebleven.

Deze opmerking zou zeker door den Minister zijn gemaakt, wanneer niet reeds met 's Konings machtiging de handelingen van van Polanen waren goedgekeurd. Er werd dan ook verder geen rekening mede gehouden.

Ofschoon de Indische Regeering haar besluit omtrent de eerste contracten van van Polanen in een schrijven aan den Minister van 20 Februari 1810 (4) uitvoerig had toegelicht, werd, naar het schijnt, de eerste kennis daarvan door het departement van Koloniën verkregen uit de Bataviasche Koloniale Courant

(1) Van Polanen aan den Minister 18 Sept. 1809. Bijlage 79.
(2) De brief van den Minister van 12 Juni 1810 was nog niet in zijne handen.
(3) v. D. XIII bl. 481.
(4) Bijlage 107.

van 16 Februari 1810, waarin zoowel de regeeringsbeschikking als de contracten waren gepubliceerd.

Deze publicatie wekte groote verontwaardiging bij het departement van Koloniën. De hoofdambtenaar Dozy, de vriend van van Polanen, droeg, om het vermoeden van vooringenomenheid te ontgaan, een zijner ambtenaren op zijne meening omtrent de publicatie uiteen te zetten. Deze schreef eene heftige nota, waarin de Gouverneur Generaal werd beschuldigd van „verzaking van zijnen pligt, ontrouw omtrent het moeder-„land en de onvoorzigtigste en onstaatkundigste openbaarma-„king van geheimen" (1). Volgens den schrijver der nota had de Gouverneur Generaal zich schuldig gemaakt aan plichtverzuim omdat hij contracten had afgewezen, die krachtens machtiging van den Minister en „met voorkennis en toestemming van den Koning" waren gesloten; aan ontrouw jegens het moederland door in het belang der koloniën genomen maatregelen openlijk voor te stellen als verderfelijk"; aan landsverraad door den vijand bekend te maken met de middelen, die beproefd werden om in de behoeften der koloniën te voorzien en daardoor voor het vervolg onmogelijk waren geworden. Het gedrag van den Gouverneur Generaal behoorde ten spoedigste ter kennis van Z. M. den Keizer te worden gebracht; intusschen moest aan den Gouverneur Generaal eene aanschrijving worden gezonden, waarbij zijn gedrag ten hoogste afgekeurd en hij verantwoordelijk gesteld werd voor alle nadeelige gevolgen. In verband hiermede moest van Polanen gemachtigd worden om beslag te leggen op „alle de gelden, goederen en „effecten, welke van den G. G. Daendels zich in N. Amerika „zouden mogen bevinden."

---

(1) Nota van den Heer Joostink. Bijlage 152.

1. Brief van Van Polanen, 21 Jan. 1800. Geadresseerde onbekend.

Het is nu bijna dertien jaren dat ik mijn vaderland heb verlaten en het is deezen dag negen jaren, dat ik in Amerika ben aangeland [n. l. 21 Jan. 1791]. Het levendig deel hetwelk ik in de weederwaardigheden en rampen mijns vaderlands sints gevoeld heb, heeft mij overtuigt, dat ik niet minder dan bevorens aan deszelfs belangen en aan mijne Landgenooten verbonden ben. Sinds meer dan drie jaren heb ik van de weinige oordeelkundige vrienden, welke mij daar zijn overgebleven geen het minste bericht ontfangen, nopens den innerlijken staat des Lands, nog van hunne bedugtingen of gronden van hoop voor het toekomende, alsof een yder hunner eenlijk bedacht is op zijne personeele gewaarwordingen en ongevallen en alle vorige betrekkingen en verbintenissen geheel had vergeten. De publieke gebeurtenissen aldaar, komen enelijk ter mijner kennisse bij de Engelsche Couranten. Den tegenwoordigen geest en de gevoelens mijner natie zijn mij geheel onbekend. Het zal u dus niet verwonderen, dat ik wensche mijn vaderland, mijne famille en vrienden, eens voor een korten tijd weder te mogen zien.

---

2. Brief van Van Polanen, 10 Sept. 1804. Geadresseerde onbekend.

Ik heb verzocht om te worden aangesteld tot Commissaris van het Staatsbewind bij de Regeering in Indië, niet tot het invoeren van nieuwe ontwerpen, maar ter assistentie van het gouvernement gedurende den oorlog. Bij aldien dit niet mogt worden noodig geoordeelt ben ik nu bereid aan te nemen de voordezen meermalen mij voorgestelde post van Raad ordinair van Indië mits de Regeering werd aangeschreven mij daarbij op te dragen een dier posten, welke aan die qualiteit tot heden zijn verbonden geweest en daarmede compatibel zijn. Hierdoor worden geen der tegenwoordige Raden benadeeld, dewijl ik ouder in dienst ben dan zelfs de Heeren Wiese, Engelhard en IJsseldijk.

3. Extract uit een brief van Engelhard (waarschijnlijk aan Nederburgh), zonder dagteekening.

Voor een paar maanden is op Batavia aangekomen het oudste Lid van den Politiquen Raad aan de Cabo de goede hoop, Polanen, met vrouw en kinderen, quasie in Commissie van het Gouvernement dog werkelijk met het voornemen zich alhier te etablisseeren als hebbende zich hier uitgelaten de positive toezegging te hebben tot Raad ordinair van Nederlands Indie te zullen worden aangesteld. Dat de Leeden van de Hooge Regeering in het Vaderland alle bekend stonden als sch..... en van de presente maar twee op het kussen zouden blijven en de rest hun conge krijgen. Met diergelijke gevoelens alhier aankomende en met het oogmerk teevens om andermalig fortuin te beproeven is immers van dezulke niet anders te verwagten als de Ideën in het vaderland aan te vuuren en dengeene die als zodanig in 't vaderland gedesigneerd zijn of verdagt gehouden worden, bij aanhoudendheid onder de blaam te houden ten einde zich boven dezelve te verheffen, ter bereiking van hun doel.

---

4. Extract uit een brief van Moorrees (waarschijnlijk aan Nederburgh), 26 April 1805.

Onder het schrijven deezer ben ik geïnformeert, dat de Heer Polanen aan den generaal geaviseert heeft zijne aanstelling als Raad ordinair tevens te zijn komen inwagten; bij de brieven van het Caabs gouvernement blijkt daarbij echter niets, maar tot mijne verwondering en opmerking heeft gestrekt daarbij te zien, dat voor de commissie boven zijn tractement aan hem *f* 25 mille is geaccordeert, daar het evenzeer door een brief had kunnen worden afgedaan en het Caabsch gouvernement de genegendheid om in den vereischt wordenden onderstand te voorzien, bereids moest gebleeken weesen door de aan hetzelve gelaten vrijheid om Sps. 80 mille van vreemde scheepen aan te houden en die alhier te adsigneren; ten minsten wanneer men over de enorme laste bereids te veel reden van klagte heeft.

---

5. Resolutie van den Aziatischen Raad, 1 Oct. 1805.

De Heeren de Mist en Mollerus, welke ter voldoening aan de secreete resolutie van de 27 September laatstleden, op gisteren hadden geconfereerd met den Heer Raad Pensionaris over de bij die Resolutie voorkomende pointen, hebben gerapporteerd, dat in die conferentie door Zijne Excellentie volkomen was geagreerd, zoowel de voorgedragen missive aan het gouvernement van De Kaap de Goede Hoop, als de propositie tot het zenden van een Extract uit die missive aan de Hooge Indische Regeering en tot het verblijven te Batavia van Mr. R. G. van Polanen, hebbende Zijne Excellentie dezen Raad, zooveel noodig, geautoriseerd, dat een en ander dadelijk te bewerkstelligen op den voet van het geproponeerde naar aanleiding der bovenstaande secreete Resolutie van den 27 September jongstleden, en daartoe ook de nodige aanschrijvingen te doen expedieren.

Waarop gedelibereerd en Heeren gecommitteerden voor de ten dezen genomen moeite en uitgebragt Rapport bedankt zijnde, is goedgevonden en verstaan, als nu finaal te arresteeren de missive aan het Kaapse gouvernement, waarvan het ontwerp was geapprobeerd ter Vergadering van den 27 der afgeloopen maand September, en zooals dezelve is te vinden in het boek der afgezonden brieven voor de Kaap de Goede Hoop; een Extract uit die missive, met een brief ten geleide, te zenden aan de Hooge Indische Regering, om te strekken tot derzelver informatie en narigt; zijnde wijders goedgevonden, dat Mr. R. G. van Polanen, welke bij deze wordt ontslagen uit 's lands dienst in de tot hiertoe door hem bekleedde qualiteit als Lid van den Raad van Policie aan de Kaap de Goede Hoop, te Batavia zal verblijven, in afwachting van zodanig employ als 's Lands gouvernement en den Raad voornemens zijn voor denzelven te zoeken van den dienst der Aziatische bezittingen, te Batavia, en zullende bij provisie door dezelve worden genoten hetzelfde jaarlijks appointement, hetwelk tot hier toe aan hem is betaald geworden in zijne opgemelde qualiteit aan de Kaap de Goede Hoop.

6. Zoogenaamd „Appendix voor het uiteinde van het jaar 1805" door Von Liebeherr te Batavia aan vrienden in Holland gezonden.

Men spargeert hier thans om de welgezinden te intimideeren, te bedroeven en te benauwen, dat Nederburgh en zijn aanhang volkomen zeegepraalt alzoo hij intiem zoude gelieerd zijn met Schimmelpennink. Dat Spoor en Besier niet alleen gevallen maar ook sub reatu zoude zijn. Dat Wiselius en de overige oude leeden van het O.-I. Committée geheel niets meer te zeggen of eenig invloed meer in de Indische zaaken zouden hebben. Dat Hogendorp volstrekt in geen aanmerking meer komt en dat alzo alles weeder op den ouden voet zoude koomen; kortom, het is op alle deeze gronden, dat de goede maar zwakke Wiese, nu hij den braven van Lennep mist, nu hij met een half of liever zonder genoegzaam vertrouwen met von Liebeherr omgaat, en nu hij gevallen is in de handen van den hoe langer hoe meer bekende slimme intrigant Polanen, welke een gedecideerde vijand is van al wat Patriotten heet, ja zelfs een openlijke antagonist van Spoor, Besier, Wiselius enz, nu word de goede man heen en weeder geslingerd en haalt zich magtig veel vijanden op den hals en verliest bijna al zijn vorig vertrouwen in Indie.

Deze Polanen, na veel quaads aan de Caab gestookt te hebben, komt herwaards over onder pretext van Een Commissie voor het Kaapsch Gouvernement, dat gemakkelijk met een brief, zonder aan het Land 15 à 20 duizend gulden te kosten had kunnen geschieden, verlaat alzoo zijn post als Raadslid aan de Caap, zonder voorkennis of goedkeuring van het Bataafsch Bewind, trouwt, zoo als men zegt, aan boord van een Amerikaansch schip, met een Hollandsche juffer, welke in America passeerde voor gouvernante van zijne dochters, aan de Kaap genoemd en behandeld wierd als zijne nicht, en wordt hier openlijk met distinctie behandeld als zijne wettige vrouw. Ja, als Mevrouw van Polanen, daar het bij een ieder te welbekend is, dat zijn wettige vrouw in de Republiek armoedig leeft, en hij mogelijk wel van Tavel en bed gescheijden is, maar dat het huwelijk niet zodanig is gedissolveerd om hier met een andere vrouw als zijne wettige vrouw te paresseeren. Deze man is met dat al geworden **Consulent Generaal** van Wiese en **vertrouweling** van den waarneemenden Directeur-Generaal *IJsseldijk* en **Boezemvriend**

van den alverslindenden traiter Sandol Roy, en teegens alle usantien en ordres **Vicepresident** van den *Hogen Raad van Justitie*. Deze Anglomaansche Aristocraat is thans het factotum van het indisch bestuur waar teegens onderscheiden liberalen zich moeten gaan verzetten en wordt N. B. secreetelijk gedestineerd om den Gouverneur Engelhard op Java, teegen Aug. 1806 te **vervangen** Deze man wordt nu als onmisbaar officieel aangeprezen en moet dus ook de groote man worden bij het Bataafsch Gouvernement.

---

7. Brief van Siberg aan Engelhard, 26 Nov. 1806.

Hoe weinig men op sommigen staat kan maken heeft het jongste voorval op gisteren doen zien, wanneer het den Brigadier Sandol Roy, wiens intrigant caracter en voorheen bekende haat tegens de Fransen, heeft kunnen goedvinden van te elumineeren, en bij een gegeven bal en souperij onderscheidene conditiën te drinken, alles ter eere van de franse Keijser, den Koning van Holland en Zijn Excellentie zonder naam te noemen (denkelijk daarmeede de Heer Grasveld bedoelende) en verder iets van de Hooge Regeering te Batavia te reppen, hebbende deze partij geduurd tot des morgens ten drie uure, wanneer men met muzieq in waagens gereden langs Molenvliet en Jaccatra een tour nam, voor de thuinen der Hooge Reg. stil hield, en telkens op het lang leeven van deze nieuwe Koning Louis hoezeede, waarna alle de stafofficieren tegens daags daaraan wierden geinviteerd tot het teekenen van een brief aan den nieuwen Koning tot verzeekering van onschendbare trouw aan zijn persoon en beveelen, alles buiten voorkennisse van den gouverneur generaal, die dit geval op gisteren aan de Vergadering communiceerende een algemeene verleegendheid deed veroorzaken, zonder blijk van moed om dit te strafbaarder gedrag, daar het gouvernement nog geen legale aanschrijvens ontfangen en dus de verheffing van Louis Napoleon tot Koning van Holland nog niet had gepromulgeerd, in desselfs gevolgen onbereekenbaar op het gezag van het Gouvernement, op eene efficacieuse wijze ten eersten tegen te gaan, als zijnde volgens secreet besluit den gouverneur generaal alleen opgedragen van zich bij Sandol Roy te informeeren na een gebeurtenis, die in

het openbaar geschied en bij een ieder bekend is. Wat men nu na het ingekomen raport besluiten zal moet de tijd leeren; dan ik vreese dat de stafofficieren, na deze stoutmoedige stap gedaan te hebben, nog verder zullen gaan, te meer daar men wil dat zulks door den gedevoueerde Engelsman, de Heer Polanen, een meede feestgenoot met koelen bloede wierd aangezien en den gouverneur generaal in het presente geval als met Sandol Roy heulende, alle raadgeving geweigerd en van de hand geweezen heeft.

Men legt Mahieu ten laste, dat hij vrolijk en als het waare gesard zijnde, zoude hebben gezegd: „Men heeft Koning Philippus de 2e wel het land doen ruimen en zoude het den Koning van Holland ook wel kunnen doen", dan die onvoorzigtige uitlating, dewelke bij een ampel advies van regtsgeleerde wel niet als misdaadig maar als reprochabel word beschouwd, is niet zoo zeer het geval, maar moet die aanmerken als een gepaste geleegendheid voor Sandol Roy om zig te wreeken op het 23e Batailjon, dewelke zo uithoofde van de bevoorens bereids plaatselijke organisatie in het Vaderland als om de wille van de habile en fatsoenlijke officieren zig eenigzints, en dus ook den chef boven de andere troepe verhefte, zijn haat te doen gevoelen, nu de geheele militaire magt in de colonien als Koninglijke troepen konden worden beschouwd.

Moorrees word beschuldigd van een conditie onder vier oogen op Weltevreede zijnde gedronken te hebben van Dam de King, waarover zelfs de generaal Wiese, aan wien hij het verhaalde, hartelijk lachte en zoo meede andere dewelke met Moorrees zulks op den Koning van Engeland toepaste, — dan desniettemin capteerden Sandol Roy en Polanen die geleegendheid om zich te revangieren; — de eerste omdat Moorrees voor den Heer gouverneur generaal had ingesteld een advies om aan de Hooge Reg. voldoende satisfactie te geeven over de voor haar hoogst beleedigende uitdrukking van hem Sandol Roy bij een addres contineerende het commando over de troepen, en waarover hij dan ook zeer ernstig bij een besluit wierd gereprocheerd, — en den tweede of de Heer Polanen, omdat de gouverneur generaal in de questieuse zaak, buiten hem was geadviseerd, en daartoe de pen van Moorrees, die hem bovendien in de weg was, had gebruikt.

8. Brief van Siberg aan Engelhard, 31 Dec. 1806.

Het gehoudene onverantwoordelijk gedrag door het hoofd van militie Sandol Roy had zeeker een exemplaare straf gevorderd, ten einde de hooge Regeering die satisfactie te geven, die haar competeerde, en voor het behoud van derzelver waardigheid, mitsgaders rust en vreede noodzakelijk geworden was. Niets van dit alles heeft er nogthans plaats gehad, en dat wel uit een panike vrees voor geweldadigheden van een opgeruide militaire magt, waarom men dan ook zelve aan het gehoudene gedrag door Sandol Roy den schijn gaf alsof er geene kwade oogmerken meede gepaard zoude geweest zijn, en dit alles navolgens de schriftelijke adviezen van den heer Polanen, dewelke niet alleen met Sandol Roi heuld, maar teevens aan te merken is als de hootdbeleider van alles, om daardoor den Gouverneur generaal zelve te regeeren en zo doende de geheele magt in handen te hebben, zooals hem dit dan ook tamelijk wel, en tot de uiterste verneedering en algemeene veragting van den heer Wiese gelukt is, daar deeze Sandol Roi en Polanen vreest, en niets buiten het goedvinden of schriftelijke consideratien en adviezen van den laatste durft doen ofte ondernemen.

---

9. Brief van Siberg aan Engelhard, 14 Jan. 1807.

De dispositie omtrent de heeren Moorrees en Mahieu is voor een ieder onbegrijpelijk, ja zelve voor de Raden van Indie.

Binnen weinige dagen (wordt) door den advocaat-fiscaal Maurisse en den Procureur generaal Muntinghe bij het van hen door de Hooge Regeering gerequireerd advies stellig verklaard, dat in de uitlating van den luitenant collonel Mahieu geen misdaad, maar een onvoorzichtigheid door een vrolijke dronk veroorzaakt, opgesloten legt — het advies zelve is gesteld bij den heer Muntinghe in een sagte vloeijende steil, en strekt tot bewijs van 's mans oordeel en kunde in regtsgeleerde questien — wordende daarbij tevens in het voorbijgaan de ontijdige vreugdebedrijven, in geen zeer gunstig dagligt gesteld — zeeker niet na den smaak van den intriganten Brigadier en de heer Polanen.

---

10. Extract uit een brief van Min. Van der Heim aan den Koning, 27 Jan. 1807.

Vóór Daendels' vertrek van Java, verzocht hij dat zijn tractement zou ingaan 8 dagen vóór zijn vertrek. Van der Heim maakte toen de opmerking:

„que l'Etat ne peut pas se charger de deux traitements simultanés pour le même poste et cette décision peut devenir d'une importance très majeure comme la même prétension se renouvellera aussi souvent que V. M. sera dans le cas de dépêcher un gouverneur pour une de ses colonies quelconque".

---

11. Brief van Siberg aan L. Umbgrove te Amsterdam, 2 Febr. 1807.

Sedert geene brieven ontvangen hebbende of iets bijzonders meldingswaardig voorgevallen zijnde zo zoude ik deeze schrijfgelegenheid kunnen laten voorbijgaan, indien niet anders het zo gewigtig stuk der agio, waarover ik onder anderen in het slot van mijn brief dato 10 December 1806 gesprooken heb, een gevoeglijk onderwerp voor een brief kwam uit te maken.

Hierbij heb ik gezegd van over de ondragelijke agio op het papieren geld, dat eindelijk zonder toereikende middelen tegens het agioteeren, de schroomelijkste gevolgen hebben zal, een vrugteloos voorstel te hebben gedaan. Om UwE. nu meerder van nabij daarmeede bekend te maken of het somwijlen van nut en vrugt bij het doen van weleer voorgestelde remonstrantien bij het Bewind in Nederland zoude kunnen wezen, zo zende ik hier nevens zeekere Nota, annex bijlagen, bij mij ingesteld, aan den waarnemende gouverneur generaal Wiese overgegeeven, vervolgens in vergadering gediend, dog door een schriftuur van zekere Heer Polanen en een tevens door hem opgesteld advies voor den gem. gouverneur generaal onder de stukken te vinden, geen ingang hebbende gehad. Na deeze mijne vrugteloos bevondene pogingen zoude ik wel getragt hebben zulks tot een nader onderwerp van deliberatien van de Hooge Regeering te maken, te meer daar eenige Heeren sedert de zaak meerder van nabij hadden ingezien door een op de instantie van gedagte gouverneur generaal aangevangene correspondentie met den eerste Secretaris Moorrees, in voege blijkt uit de eerste

brief aan hem geschreven, meede onder de bijlagen, maar deeze intusschen in zijne dienst zijnde geschorst, nadat zijne vijanden, de intrigante Brigadier de Sandol Roy, een man geheel afkeerig van de nieuwe order van zaken, nogthans met den gem. Heer Polanen, een gedevoueerde Engelsgezinde aan het hoofd, een voor de Hooge Reg. zeer honende en beleedigend ontijdig militaire feest op de ontfangene particuliere tijding wegens de proclamatie van een Koning van Holland gegeeven had, en ik hieruit en uit veele andere alom bekende zaken volkomen wierd overtuigd dat de Heer Wiese niet alleen met een eerbiedige vreeze hem Polanen na de oogen zag, maar ook tevens als het ware blindelings zijne begeerte, voordragt en beschikkingen moest goedkeuren, overneemen en opvolgen, zo hebbe ik daarvan afgezien, te meer nog daar gemelde Polanen onze kortzigtige gouverneur generaal hadde geinduceert dat ik alleen mijn eigen belang beoogde, ten minsten tot de verschijning van CC. g. g. die zeer zeeker deeze zo belangrijke zaak met wat meerder doorzigt en attentie zullen behandelen als door de Hooge Regeering is geschied. Vide het daarvan bestaande besluit (1), eerder geschikt tot verhooging dan tot daling der agio, gelijk het gevolg doet zien, dat die seedert tot 87 pct. geklommen is.

Intusschen zal UwE. uit beide voor geciteerde papieren en het evengem. gehoudene gedrag, het carakter van gemelden Polanen kunnen leeren kennen; ik voor mij vermeende daaruit te mogen opmaken, dat menschen van zijn stempel, die niets anders leeren dan de reede door drogredenen verleegen te maken, en aan de leugen de kleur van waarheid weten te geeven, inderdaad voor hoogst gevaarlijk zijn te houden, te meer wanneer zij daarbij met woordenpraal in een vercierd slegt schrijven de begrippen verwarren, en dus andere wegsleepend, in hun belangens overhalende, derzelve gevoelens doen zegevieren.

---

12. Extract uit een brief van Siberg aan Nederburgh, 4 Maart 1807.

Men zegt dat de g. g. getracht heeft eene reconciliatie uit te

(1) Resolutie van 28 October 1806. Plb. XIV, blz. 342.

werken tusschen de heeren van IJsseldijk en Polanen, van den anderen verwijderd sedert het bewuste Militaire feest, maar te vergeefs daar de laatste, hiertoe niet te beweegen was, zeeker uit bizondere redenen waarvan de gevolgen voor den heer van IJsseldijk niet wel te apprehendeeren zijn, en hem dus op hoede moet doen zijn, bizonder daar de heer Polanen zeer naauwkeurig is bekend met de geheel buijten het spoor dravende zaaken van de directie, en de alhier zo veel gerucht-makende successive gedaan wordende ver- en speciaal die van duure kostbare en onnoodige inkoopen, een poinct waaromtrent men wil dat de heer Polanen middelen van voorziening noodig oordeeld die de heer van IJsseldijk niet aangenaam kunnen wezen, dog dewelke in der daad van nabij beschouwd, voor de belangens van de Comp. nuttig zijn te agten dat hoe eerder hoe liever worden daargesteld, op eene wijze nochthans dewelke de geest van partijdigheid niet ademt, off al te sterk schittert tot declin van het teedere ambt van Directeur generaal.

---

13. Engelhard aan Nederburgh, 20 Sept. 1807.

Hoog Edele Gestrenge Heer!

Bij gelegenheid dat de Heer Willem Beeckman geweezen koopman en resident van Pakalongang van hier vertrekt, wil ik niet in gebreeke blijven eenige weinige regels Uw Hoog Edel Gestr. onder zijne bezorging aan te bieden. Hij kan Uw Hoog Ed. Gestr. veel vertellen. Als zijnde oor- en gedeeltelijk ooggetuige geweest van hetgeen in deeze donkere en vooruitziende daagen, is voorgevallen. Ik refereer mij aan zijne mondelinge verhaalen, de tijd laat mij niet toe omslagtig te zijn, ook gebied de voorzigtigheid niet alles aan het Papier te betrouwen, naardien de correspondentie thans minder veilig is, en de brieven voor onderschepping vatbaar zijn.

Toen men te Batavia, op het aller onverwagts de tijding ontfing van de aanstelling van den Veldmaarschalk Daendels tot gouverneur generaal, de benoeming van de Heeren Elout en Appelius tot Commissarissen generaal, zo meede de benoeming van de vier Raaden van Indie &ª &ª &ª was de verslagendheid algemeen en een ieder die in de betrekking is van eene verantwoording te moeten doen, van zijne Post of administratie, ter deegen in het harnas gebragt.

Maar nauwelijks is de tijding overgewaaid dat de Maarschalk Daendels den 21e Februarij ll. met vier fregatten en eenige Transportscheepen was uitgezeild, doch door swaar weeder genoodzaakt geworden Texel weeder binnen te loopen en de hoope zich op deed dat in deeze uitzending wel weederom verandering komen zal, beginnen de Intriguanten te Batavia weeder hunne verfoeielijke en verderffelijke rol te speelen &. Eene volkomene preuve leeverd daarvan op het voorkoomende bij de deeze verzellende documenten. — Wat aanmoedigings heeft heeft den dienst, en dat in deeze donkere vooruitziende daagen — In vroegere tijden zoude men om de gouverneur bij zijne caracter te bewaren, en het vertrouwen bij het Ministerie en de gemeente te doen behouden, zulke afkeuringen en beveelen bij apparte hebben bedeeld. — Maar neen, dit geeft aan de boozen dat genoegen niet dat zij er nu van hebben, nu de zaak eclatteerd en algemeen word. Want het woord bij de officieele aan het Ministerie van *secreet*, doet niets af, inteegendeel de zaak kreigt daardoor zo veel eerder publiciteit, als zijnde het een zeekere waarheid, dat in de Oost Indische waereld een verbod aangezien word als een gebod. Men ziet ook teevens daaruit de lust die de Menschen thans meer als voorheen bekruipen om zijn Evenmensch te bederven. Ik heb de Menschelijkheid, in de zaak doen plaats vinden en kan mijne handelwijze zeer goed verantwoorden.

Ik verlange als een dorstend hart naar water, dat er een gouverneur generaal direct uit Europa aan het hoofd van de zaaken ter hoofdplaats paresseerd. &ª. Eenige bekwaame Leeden voor de Hooge Tavel kunnen ook van nut zijn. Dan de uitzending van eene Commissie ter introductie van een nieuw plan van bestuur &ª kan ik niet inzien, van eenige noodzakelijkheid of succes te kunnen en te zullen zijn. De zaaken de oude loop te doen behouden, is al reeds moeijelijk, wat zal niet in hebben de Introductie van nieuwigheeden. Dan basta, ik verklaare mij omtrend Iets dat ik niet weet, wat ter doele te hebben. Ook laat ik mij somtijds te verre met de zaak in.

Geduurende deeze Maand is onze Cust van vijandelijke scheepen bezet. Den 31 passato verscheen voor Samarang op het alleronverwagts het Engelsche fregat Psyche, capitein Pellew, die zich meester maakte van een ter rheede liggende Cannonneerboot, en een Chinees vaartuig, en naa daarvan alles afgenomen te hebben verbrande het toen. Van meerder schaade aan de wal is de vijand door het Can-

nonvuur belet. Voorts overmeesterde hetzelve in het gezigt van de rheede op drie mijl afstand uit de wal 's Konings Corvet Scipio, de lands-brik Ceres en het Particulier schip de Revolutie, naar een heevig gevegt tusschen het fregat en de Corvet. Capitein Carrega heeft een half uur lang op de Scipio laaten vuuren zonder een schot weederom te doen, laatende het volk plat op het dek leggen teegens de stukken en heeft de corvet zich niet overgegeeven als na dat de Heer Carrega swaar verwond wierd; dan is op dit moment dat wij schrijven den 25 deezer, alle gevaar te boven; van dit convoij is 100 mille rdr. gesauveert, dat met sloepen aan de wal is gezet; over de f 700 mille, buiten de waarde van de Scipio en de Brik zijn verlooren. — Zo meede de staf van het 23e Battaillon die naar Samarang stond over te komen. Capitein Pellew heeft zich echter vergenoegd met het vaandel en de Musikanten aan te houden en het volk aan land gezet, op verzoek van het Gouvernement, de officieren op hun woord van eer — den 1e deezer vertoonde zich ter rheede van Pakalongang het Engelsch fregat Carolina, Capitein Hart, die aldaar drie Chineese Barken overmeesterde en verbrande. Terwijl den 2e daaraan ter rheede van Batavia parresseerde het fregat Fox, Capitein Coycharan, die op de rheede van Batavia ongemolesteerd heeft gelaaten, maar tusschen Batavia en Indramayo meer kwaad heeft gedaan, als hebbende zich meester gemaakt van een aantal vaartuigen en onder anderen van den Lande Twee gewapende Brikken, Twee Galeijen en Een Pentjalang; ook is genomen het schip van de resident van Yoana, Bronckhorst, met een Laading Rijst van den Lande. Het schip Oost en West en een goerap beide aan de Edele Heer Riemsdijk toebehoorende. Voor zo verre men weet is het eerstgemeld schip en de goerap genomen door het fregat Carolina, die te saamen met de Psyche waren gekomen uit de groote oost. En het schip Oost en West door het fregat Fox. De Capiteins van het fregat Psyche en Fox hebben de beleefdheid gehad het eigendom aan voormelde Edelman terug te geeven. N. B. zal men deeze teruggave nu ook als suspect houden. Capitein Pellew is dezelve, die den 6e Xber 1806 de Andromeda ter rheede Samarang aan de eigenaars heeft teruggegeeven, hebbende aan boord de geheele familie van de Tagalsche Resident van Teijlingen. — Den 8e Passeerde onder Rembang een vijandelijk schip en Brik, die den volgenden dag op de rheede van Japara verscheide vaartuigen overmeesterde

en aldaar ses daagen heeft vertoeft, zijnde dit schip Bellequien van 64 Cannons (1).

Actueel is noch op de Cust het schip Fox dat zich ophoud te te Indramayo en een tweede vijandelijk schip, de naam onbekend, onder Auwar Auwar tusschen Lassum en Toebang; de laatste heeft ook reeds verscheiden vaartuigen overmeesterd. Uw Hoog Edele gestr. kan uit deese schets afmeten onze situatie. Beeckman zal Uw meer zeggen.

Daar alles over één schijf loopt te Samarang, behoeve ik Uw Hoog Edele Gestr. niet de zorgen waarmeede ik beladen ben, als de geheele Cust tot de Oosthoek bestierende en ieder zijn beveelen van mij vorderd &c^{a}. Daar een ieder te Batavia loerd om mij te bederven heb ik ook niet nodig te melden dat ik met loode schoenen worde nagegaan, of ook iets op mijn verrigtingen valt te zeggen. Gode zal ik danken in het aanstaande jaar mijn Post aan aan een ander te kunnen overgeeven. Mijn besluit is om teegens ultimo februarij aanstaande mijn ontslag te vraagen, ten einde het Gouvernement onder ultimo Augustus daaraan over te geeven. Mijn Carakter, Eer en Ambitie laat niet toe langer gebukt te gaan onder de last die het Opperbestuur mij doet tortsen. Een goed vriend maakte ik anderendaags met een en andere zaaken, het *bestuur* en *Java* betreffende bekend, onder aanhaaling van de gevolgen van dien; de te verwagt wordende gouverneur generaal &^{a} &^{a} &^{a} wierd niet vergeeten. Zijn antwoord was — Dat de mislukte uitzeiling van de Hooge Commissie eene geheel andere gesteldheid onder de Intriguanten opleeverd, verwonderd mij geenzints als men de meeste menschen kent zo als ze zijn: dezulken, bezield met geene andere gevoelens als van afgunst — wraak en vervolgzugt, oover geknakte hoogheid en teleurgestelde Eerzugt — kunnen na de ontmaskering hunner personeele hoedanigheeden en geopenbaarde daadzaaken niet zo ligt terug keeren om anderen, welke hun in den weg zijn, niet steeds te vervolgen — en kan het ook zijn te bederven. Maar de man, welke op de onschendbaarheid zijner grondbeginselen — op de

(1) In margine staat: Men wil dat Capitein Coygaran expres gezonden was van Madras om langs de Cust te vaaren alles te vernielen en door de naauwte van Menare te dringen en aldaar de twee scheepen Pluto en Revolutie te vernielen. Het schip Bellequien komt uit China en stond van een ander schip gevolgd te worden.

suiverheijd zijner daaden en op de probiteit van zijn caracter steunt, wagt af zo wel alle goede als alle quaade evenementen, geduldig en welbemoedigd. Wij leven te kort om ons te pijnigen en te ontrusten over waereldsche zaaken en goederen, in welken onbestendigheid de bestendigheid alleen plaats vind. De weltevreedenheid en gerustheid onzer ziel is de zeekerste waarborg teegens alle helsche aanvallen van dezulken, welke of misbruik maakende van eene tijdelijke Ja zelvs temporaire magt, — of misbruik maakende van een toevallig invloed op hoogere magten, het recht vermeenen te bezitten om aan anderen te mogen doen hetgeen zij niet zouden begeeren, dat aan hun geschiedde, om anderen te mogen beleedigen, — te moge traiteren en benadeelen, zonder eens daarteegens zich te mogen verzetten — zich daarover te beklaagen, — of selvs te murmureeren; laaten de traiters en judassen maar alzo voortgaan. Zij leven toch in eene gedurige zorg, onrust en vrees, dat het tijdperk hunner wandaaden, vroeg of laat voorbij gaat; zij zidderen en verbleeken over de minste vertwijvelingen, in den loop der dagelijksche zaaken — en moeten gedurig nieuwe intrigues en nieuwe boosheedens uitdenken om zich selven eenige genoegens en zeekerheid te verschaffen; kortom, Intriguanten zijn lafhartige Booswigten, welke terug deijnzen op het hooren of zien verscheinen van elk Eerlijk man — overtuigd van de dubbelzinnigheid hunner gevoelens en daaden — gewoon met verraderlijke oogmerken te handelen en wel weetende het oude spreekwoord *Het kan verkeeren*, vreezen zij gedurig voor de hand der wrake, voor eene wreekende geregtigheid — en voor Eene verantwoording, waarmeede zij, zo veele andere gedreigd — mishandeld — en bedorven hebben en voor het knagend naberouw bedugt, tragten dezulke zo veel doenlijk is, alle voorwerpen van zich te verweideren, of zelvs te vernietigen, welke getuigenissen kunnen geeven van de meenigte der boosheeden bedrog en geweld, welke er hebben plaats gevonden; — of, wanneer men het onweer ziet doorbreeken, zich op eene schandelijke wijze tragten te bevreedigen met hen, die men versmaad, veragt en veroordeeld heeft.

Verheffen wij ons boven zulke schadelijke en schandelijke weezens, door een gandsch teegenovergestelde houding en gedrag, en verlaagen wij ons niet, om eenig deel of gemeenschap te hebben met zulke gevaarlijke Cameleons, — laat de suiverheid van ons hart en

het geruststellen van ons geweeten de eenigste waapens zijn, waarmeede het onregt, eenmaal afgekeurd — en de Intriguanten *kunnen* overwonnen worden, ja gewis, eenmaal zeeker — en compleet, *overwonnen zullen worden.*

Uit hetzelvde oogpunt beschouwe ik de schijnbare veranderingen en verbeeteringen op de wijze van verpagtingen der Javase Domeinen, zowel als op het project van departementaliseren der Jaccatrasche bovenlanden — en vooral het organiseeren van het Militaire weezen in Indien; dit, God beetert, bestaat meer uit een corps officieren als militairen: alzoo de projecten of onbestaanbaar of ten minsten zeer onvolmaakt en onvoldoende met hetgeen dies weegens bij het Hollandsch Koninglijk gouvernement reeds is beraamd of beraamd zal worden, zijn dus vergeefs, kosten en moeijtens, meer geschikt om van de eigenzinnigheeden der projectmaakers aan de bedoelingen der Intriguanten om zommige te bevoordeelen, en anderen te benadeelen, — te voldoen, als wel om reële Reformes daar te stellen — alle trekken van *personaliteiten*, zo in de wijzigingen van het Bestuur, in de form der administratie, — en in de geuseerde Inkomsten, en Lasten van 's Lands hoge Ambtenaaren kunnen en zullen als doekjes voor het bloeden worden aangemerkt, niet zo zeer gebooren uit gevoel van pligtsbetrachtingen — en om het zo algemeen gebuteerde organisatiewerk te bevorderen, als wel om ten kosten van de Eer en de belangens van zommigen individus, welke men goed- of kwaadwillig uit den zaadel wil ligten, te doen strekken, of ten minsten zo het lukken wilde *tot een wegwijzer te doen dienen* voor de toekomstige hoge Commissie, bestemd tot eene algemeene Regeling der Indische zaaken maar niet, om hier wat — en daar wat gebrekkigs in te voeren, tot verlamming van het geheele Lichaam. — Wagten wij dus weeder, met eene lijdelijke gehoorzaamheid af de Resultaten der tusschen werkende Reformateurs, welke voor — of bij het toekomstige Een plasdankje zoeken te verdienen en zich daardoor alleen tragten te sauveeren.

Dat schoonmaken van de Baan gaat egter zo gemakkelijk niet als van te vooren, want met een coup d'authorité is niet alles in eens gedaan: Bij een wel gereegeld Koninglijk Gouvernement zijn eene menigte van argus-oogen, den eenen op den anderen gevestigd, en wanneer men soms denkt, dat men meester van het spel is, omdat men de hoogste trap van invloed en crediet bekleed, dan is men

dikwijls op het glibberig Hoofdrandje van Eene swaare tombade te doen. Voor dit alles vreest de man niet, welke zich met geene intrigues ophoud, maar Regt door zee gaat, en die zelvs, wanneer hij al eens *onverhoord*, voor een korten tijd veroordeeld mogt worden, moeds genoeg bezit om zijne weederparthij onder de oogen te zien en niet ongewroken te sterven. Ik beklaag intusschen alle de slagtoffers der intriguanten voor zo verre zij vrouw en kinderen hebben, maar ik stelle het voor Een Eer en Verdienste om bij traiters en Judassen veragt — en door intrigues alleen vervolgd en mishandeld te moeten worden.

Terwijl ik dit schreive ontfang ik een Bataviasche briev per expresse. Jobs klagten komen daarin voor over onze toestand en de eene overdenking swaarder als de andere. Insonderheid ook over de middelen om Batavia van *Rijst, olie* en *stroozakken* te voorzien terwijl de vijand de voornaamste pointen van de Cust bezet houd, en met argus-oogen uitziet om onze Eigendommen op zee tot zijn proij te maaken. Met Gods hulp vertrouwd men, zo als men zich met ronde woorden verklaard, op de bekende activiteit &ᵉ &ª &ª van de Javas gouverneur Engelhard, dat die niets onbeproeft zal laaten de hoofdplaats van de voormelde behoeftigheeden te voorzien. Men schrijft hem geene middelen voor, maar laat dit volkome over aan zijne plaatselijke kunde en doorzigt, in dat vak van zaaken, en beproefde trouw — viliegantie &ª. En wat is het, nauwelijks is het gevaar niet over en Batavia gered, of de Intriguanten, de traiters, de Judassen zoeken listen en spannen allerhande strikken om deeze zelvde Man, die men nu als een redderaar van de Colonie inroept en alle daartoe vereischten tockend, op wien men uithoofde van zijn aangenomen grondbeginselen zich verlaat, te bederven en te vernietigen. Zonder te letten op alle deeze machinatien of ondermeining van mijn eer en bestaan, zal ik handelen overeenkomstig Eed, Eer en Plicht en dat ik het aan de Natie kan verantwoorden. Van het bestuur ter Hoofdplaats wil ik niet gelaudeert zijn. Ik zal Batavia uit de nood redden, ten spijte van de Engelsche die langs de Cust swerven, met weinig sacrifice en zonder mijn beurs daarbij te maaken, zo als in 1800 heeft plaats gevonden, ter geleegendheid van de fameuse bloccade van de Bataviasche rheede. — Terzelve occasie ontfange ik ook berigten uit Europa tot de 20 Meij ll. Door Londonsche Couranten word bevestigd het uitloopen van een Hollands Esquader, op den

2e Maart en weeder binnen komen te Goere in een zeer gehavende staat door stormweer.

Positif komt ook bij dat nieuws voor, dat de generaal Daandels, met een andere stafofficier naar Batavia zoude vertrekken, zo niet reeds gezeild waaren, de Eerste als gouverneur generaal van Batavia en de laatste gouverneur van Java. Mogte ik zo gelukkig weezen het mij aanbetrouwd gouvernement te mogen overgeeven aan een kundig, braaf Man, direct uit Europa, zoude mij de hoope overlaaten dat g'efaceert wierd alles wat mijne vijanden over mij hebben goedgevonden uit te braaken. Ik proef uit dit alles, dat deeze verandering komt van de zijde der Heeren Capiteins van 's Lands Esquader onder bevel van den Vice-admiraal Hartzinck. Welke spooren van schande deeze hebben nagelaaten in in deeze gewesten zal ras ontdekt worden, bij aldien degeene, die aan het bestuur komt, ernst is zulks te willen weeten &a &a.

Op Java is alles in rust; de zaaken te Cheribon zullen zich meede langzaam wel ten beste schikken, en de Heer van Braam wat beeter doortast. Op Batavia is eene geheele commotie in de Bovenlanden geweest, ook in het Bantamsche; ik verneem dat zich echter alles heeft hersteld tot voorige rust. Een en ander leeverd de blijken op (dat) de Inlander onze swakheid en zijne superioriteit leerd kennen.

In de Molluccosch is alles meede noch in eene goede staat, en de gouverneur Cranssen en gezaghebber Wieling welvaarende.

Ik weet voor teegenswoordig niets bijzonders te melden; ik refereer mij aan de mondelinge verhaalen van de Heer Beeckman, Complimenteer neevens mijne vrouw op het Eerbiedigst Uw Hoog Edele Gestrenges gemalinne en betuige met de meeste Eerbied en achting te zijn.

Hoog Edele Gestrenge Heer
Uw Hoog Ed. Gestr. Zeer gehoorzame en
Trouwschuldige dienaar,
(w. g.) N. Engelhard.

---

14. Secreete Instructie voor Van Polanen, 15 Nov. 1807.

Secreete Instructie voor Mr. R. G. Van Polanen, waaraan hij zich stiptelijk zal hebben te gedragen, in de uitvoering van de opene Commissie, onder hedigen datum op hem gedecerneerd.

Hij zal geene onderhandeling aangaan nog sluiten dan met één of meer Huizen van Commercie in America, van welkers soliditeit hij niet volkomen verzekerd is; de overeenkomst dienaangaande te maken, zal schriftelijk moeten geschieden, bij een behoorlijk en na de wetten van America verbindend contract, waarvan hij in triplo een geauthenticeerd afschrift zal overzenden aan Zijne Excellentie den Minister van Koophandel en Kolonien, en hij zal toezien en zorgen, dat de expeditie der schepen zoo spoedig doenlijk zal plaats hebben.

Hij zal speciaal de rheders moeten verbinden, dat hunne schepen, uiterlijken met ultimo Augustus de Straat Sunda of Straat Balij zullen passeren, ten einde of te Anjer of Banjoewangie onder behoorlijke quitantie af te geven den brief door welken hij aan den Heer gouverneur generaal kennis zal geven, wat in die schepen voor Ambon-Banda afgezonden is.

Ten aanzien der prijzen, welke hij zal bedingen voor de specerijen, die hij bij verkoop in America zal afstaan, zal hij in het oog houden, dat tot dien verkoop alhier besloten is in de verwagting, dat daarvoor zullen kunnen worden bedongen de gemiddelde prijzen voor welke die in China in de laatste vier jaren zijn verkocht geworden, *na aftrek* van eene matige winst, welke zal kunnen worden berekend voor den omweg om de specerijen op Ambon en Banda af te halen, en voor de risico van aller aart, die geheel en alleen moet gelaten worden voor rekening van de Eigenaren der Schepen.

Uit hoofde echter van de groote aangelegenheid, van het bedoelde oogmerk zijner commissie zal hij, wanneer hij te vergeefsch zal hebben beproefd de hiervoren aangewezen prijzen voor de specerijen te bedingen, deselve 10 à 12 pct. lager mogen afstaan, al mede ten aanzien van de kwantiteit over 10 à 12 pct. meerder mogen beschikken.

Hij zal aangaande *dit alles* eene zoo nauwkeurig mogelijke bere-

kening maken, welke hij, benevens de gronden en motiven zijner handelingen zal overzenden aan den Minister van Koophandel en Kolonien.

Hij zal zich bekend maken met de prijzen der goederen welke naar de voormelde kantoren zullen worden gezonden, en voor de levering aldaar die prijzen mogen verhogen met 12 à 15 percent.

Hij zal zich in America stellen en houden aan de orders van den Minister van Koophandel en Kolonien, en op het daartoe van hoogstdenzelven ontvangen bevel zich onverwijld moeten sisteren in het vaderland. Aan dien Minister zal hij in persoon verantwoordelijk zijn, voor de getrouwe uitvoering dezer commissie, en des gerequireerd wordende zich in geschrifte dienaangaande moeten verantwoorden aan de Hoge Indiasche Regeering.

Hij zal trachten eenen zekeren weg van correspondentie in te rigten tusschen het gouvernement te Batavia en den Minister van Kolonien, vice versa, ten welken einde hij zal vermogen aan de overbrengers van gewigtige depêches eene belooning in geld toe te zeggen.

Hij zal in America komende zich informeren of het accoord met kapitein Coates aangegaan en door dezen aan het kantoor W. Clemens en Co. te Philadelphia opgedragen, is uitgevoerd, omtrent de naar herwaards zending van muntgereedschappen, en wapens van verschillende soort; zoo niet zal hij daartoe nader bij dat huis, of bij anderen, aanzoek doen ter verzending van die gereedschappen direct naar Batavia, waarvan de Lijsten dezen zijn bijgevoegd, met andere voor benoodigdheden om welke men hier verlegen is.

Hij zal bij alle gelegenheden het gouvernement te Batavia bekend maken met alle belangrijke evenementen in Europa, speciaal met de zodanige welke op de Indische Kolonien eenigen invloed kunnen hebben.

Buiten vier duizend Spaansche realen die hij voor het transport van Zijn Ed. en famille van hier naar Amerika zal ontvangen, zullen hem nog tot eene compensatie voor het volbrengen dezer commissie en voor het verblijf en reiskosten aldaar voor den tijd van een jaar als mede voor zijn reis naar Europa, bij aldien hij daar zal worden ontboden, worden uitbetaald vóór zijn vertrek van deze hoofdplaats eene somma van tien duizend gelijke realen.

Batavia den 15n November 1800 zeven.

(w. g.) Wiese.

De Heer Willem Jacob Cransen of bij overlijden de tijdelijke gezaghebber van Amboina wordt bij deze gelast en geautoriseerd aan toonder dezer uit den aan handen zijnde voorraad van specerijen af te leveren zoodanige kwantiteiten mits niet excedeerende

1000 Picols nagelen
500 „ nooten muscaat en
200 „ foely

als hem bij aanschrijving van de van hier naar Amerika te vertrekken agent Mr. R. G. van Polanen zal blijken ter onzer order en ten behoeve van het gouvernement Amboina en onderhorige commandementen, in Amerika te zijn verkogt, als mede daarvoor in betaling aan te nemen zodanige somma in Spaansche daalders als daarvoor door denzelven van Polanen zullen bedongen zijn, onder welke somma ook als voor contant en tegens de aangeschreven prijzen zullen ontvangen worden zodanige goederen als blijken zullen door meergemelden van Polanen ten dienste van de Oostersche kantooren te zijn ingekocht.

Batavia den 15 November 1807.
(w. g.) Wiese.

P. S. Bovenstaande quantiteyd specerijen zullen des noods met 10 à 12 pct. kunnen worden verhoogd.

---

15. Particuliere brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 3 Dec. 1807.

Me trouvant depuis un tems infini sans nouvelles de la part de Votre Exce. j'ignore ce qu' Elle est devenue, depuis son arrivée à Teneriffe et malgré tous les bruits contraires, j' ose me flatter que ce moment-ci Elle aura atteint sa destination et que ce sera pour la dernière fois que je me verrai dans la nécessité de Lui communiquer quelque chose qui puisse Lui être désagréable; rien au monde ne pourra y contribuer davantage que si Elle daigne se tenir aux ordres de Sa Majesté, Sa Majesté voulant être obéï. C'est la raison qu'Elle n'a pas approuvé que malgré l'ordre positif de partir de Lisbonne vous avez fait route par Tetuan et Teneriffe. Il est vrai que l'Orozembo

est tombé aux mains des ennemis, mais il y a raison de se flatter, que si vous aviez appris à Lisbonne que depuis longtems ce bâtiment avait été guêté, vous ne vous y seriez pas embarqué, ni le bâtiment pris et tous les fraix perdus. L'envoi de Mr. de Fontanges n'a pas trouvé plus d'approbation et moins encore l'embarquement de Made. Meyer et Mr. . . . . dont le nom ne me revient pas ; ceci m'a occasionné beaucoup d'embarras pour obtenir la permission d'effectuer le payement de votre pension et encore cela n'a été qu'après bien des tentatives et sous de fortes déductions, mais S. M. cependant a fait espérer qu'à la nouvelle de votre arrivée cela se pourra remedier, du moins m'est il permis de revenir alors sur la matière ; mais j'espère que ceci vous engagera à vous tenir le plus strictement possible aux ordres connus . . . . . Les nouvelles des Indes annoncent que l'agio du papier monnoyé augmente tous les jours. J'espère que V. Exc. parviendra à y porter remède, je ne puis assez insister sur cet article, d'autant plus que vu l'affluence d'argent que les Américains y portent, il est impossible que cela ne tienne à quelque vice du Gouvernement . . . . . Je prie V. Exce. d'ordonner à tout individu quel qu'il soit qui repatrie de la Colonie de s'adresser directement à moi, à son arriveé dans le Royaume; le peu de correspondance, l'interception de tant de lettres et papiers rend cette mesure indispensable pour rester plus ou moins au courant . . . . .

Madme Daendels avait envie de passer aux Indes le printems prochain, mais les difficultés de la guerre, le manque d'information de ce qui vous concerne La rendent indécise. Avez-vous fait connaissance avec Mrs. IJsseldijk, Engelhardt et Van Polanen, et qu'en est-il? Dans votre correspondance privée apprenez moi à connaître les individus qui vous environnent, cela peut être de la plus grande utilité pour le service de Sa Majesté. Mr Siberg se prête-t-il à vous être utile par ses lumières? tous les avis sont unanimes à Lui donner une connaissance parfaite du pays et de ses interêts. Comment avez vous trouvé l'état des choses? Mr. de Sandol Roy que fait-il? Quel était l'état des troupes? J'apprends que les Américains approvisionnent la Colonie en tout genre. Enfin en un mot je languis de vous savoir établi, en activité et travaillant avec succès ; et ai l'honneur d'être etc.

Utrecht, 3 Decbre 1807.

16. Particuliere brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 16 Dec. 1807.

En écrivant à Votre Excellence le 3e de ce mois je ne me doutais guères que ce serait la dernière lettre que je vous adresserais en ma qualité de Ministre des Colonies et cependant c'est le cas. Sa Majesté a trouvé bon de me nommer Ministre de la Marine et a donné le Portefeuille des Colonies à Mr. Cambier qui vous en donnera la nouvelle officiëlle; cependant Monsieur! je n'ai pas voulu me borner à vous faire parvenir par un autre cette information; malgré la tournure que l'occasion du moment a donné à notre correspondance, je m'intéresse à votre sort. Une lettre de change de six mille Piastres fortes m'est arrivée de votre part de Ténériffe, mais l'avis et la première manque; j'ai demandé à Sa Majesté l'autorisation de l'accepter, mais n'ai pas pu avoir sa réponse, laquelle est réservée à mon successeur. Quoique sans interêt direct dans la chose, je supplie Votre Excc. par la part que je prends à son bien être et par l'attachement que j'avais voué à la gestion inportante que Sa Majesté m'a confiée, de ne rien précipiter dans ses décisions et de vous tenir en garde contre les séductions de tout genre, qui vous environnent dans votre carrière. Je souhaite sincerement que vous obteniez votre but de rendre les belles possessions que vous administrez profitables à la Mere Patrie et remplissiez les vuës de notre digne Souverain . . . . . Agréez l'assurance de ma sincere considération et veuillez vous ressouvenir quelque fois de &c.

Ce 16 Decbre. 1807.

---

17. Particuliere brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 9 Jan. 1808.

Hoog Edel Gestrenge Heer.

Van de verzending der eerste officiele berichten uit Indie, maak ik tevens gebruik om eene meer bijzondere correspondentie met Uwe Excellentie te openen, die in den geest van Uwe Exc. schrijven van den 11 April 1807 strekken mag om op den verren afstand, waar door wij thans zijn gescheiden, die opene en rondborstige toon te onderhouden welke lieden van eer past en die ik evenzeer als Uwe Excellentie tot goed verstand van zaken noodzakelijk

houde. Hoezeer ik deze rondborstige toon in de gemelde aanschrijving van Uwe Excellentie van 11 April 1807 en in andere deelen onzer laatste correspondentie goedkeurde, deed het mij echter leed daaruit te ontdekken, en ik heb niet kunnen nalaten zulks te ressenteren, dat Uwe Excellentie ten mijnen opzichte de geheel verkeerde opinie had opgevat, alsof ik reeds voor mijn vertrek uit Europa, de *groote quaestie* nopens de kolonie zoude hebben gepraejugeert en niet meer in mijn geheel zijn, om met met die onvooringenomene bedaardheid tot het plaatselijk onderzoek over te gaan welke Uwe Excellentie scheen te verlangen.

Welke aanleiding Uwe Excellentie uit eenige van mijne zijde overgelegde plans of uitgedrukte wenschen of verwachtingen, ook mogt gehad hebben, om deze opinie te vormen, weest verzekerd Mijn Heer de Minister, dat ik, zoo verre af ben van voor mijn vertrek uit Europa de groote zaak in mijne meening beslist te hebben, dat ik zelfs nu, na eene veertiendaagsche ondervinding, welke Uwe Excellentie stelt boven alle boeken der waereld, te dien aanzien nog schoon papier ben. Dit verklaar ik Uwe Excellentie, met zulk eene rondborstigheid en klaarheid waarmede het onmogelijk is elkanderen niet te verstaan, maar — met dezelfde cordaatheid zij het mij geoorloofd, Uwe Excellentie te vertoonen en om der wille der kolonie, van het vaderland en van de goede zaak te smeken, van ook van zijnerzijds niet te veel te prejugeren, en zonder vooringenomenheid, en vertrouwend op de bedaardheid en omzichtigheid, waarmede ik het *plaatselijk onderzoek* zal ondernemen, mijne berichten daarvan in te wachten en te beoordeelen. Uwe Excellentie mag zich overtuigd houden, dat ik zonder mij door eenige geest van partijschap, uit welke oorzaak ook spruitende, te laten wegslepen, alleen trachten zal om recht door zee te gaan en aan het but mijner commissie te beantwoorden. Deze overtuiging zal zo ik vertrouw reeds bij Uwe Excellentie bewerkt zijn door mijne officiele missive van heden, en het daarbij gegeven bericht, dat ik zo wel de verdiensten van den oud gouverneur generaal Siberg, als de trouw van den fungerenden generaal Wiese heb weten te apprecieren en beiden het eereteeken van de Commandeurs-orde van verdiensten heb uitgedeeld.

Alle verdenking dus dat ik omtrent zaken of omtrent persoonen, met vooroordeelen zoude bezet zijn, moet hiermede een einde nemen,

en ik verwacht dat door de explicatien, waarin ik getreden ben, onze correspondentie voor het vervolg zal gebragt zijn op dien voet waarop dezelve behoort te zijn; terwijl ik Uwe Excellentie teevens nog rondborstig moet declareren, dat ik, sterk in het gevoel mijner eigene waardigheid, bij de eerste sporen van eenen ongegronden argwaan, welke ik verders mogt ontdekken, het daarvoor zal houden, dat de voor het welzijn der kolonie zo wenschelijke goede verstandhouding tusschen den Minister Zijner Majesteit en den gouverneur generaal van Indien, niet door eenige schuld van den laatsten, maar eenlijk door verkeerde opvattingen van den eersten, onmogelijk is gemaakt.

Dan deze uitkomst zelve liefst onder de onmogelijkheden stellende, vaar ik voort Uwe Excellentie dat vertrouwen te betoonen, waarop ik wederkerig staat make.

Op den vijfden dezer van Anjer, waar ik aan land was gegaan, door het Bantamsche alhier aangekomen zijnde, heb ik na een compliment aan den gouverneur generaal Wiese op Weltevreden afgelegd te hebben, nog dienzelvden avond, volgens mijne aan Uwe Excellentie bekende intenties, eenen hoogeren bodem opgezocht, en het Landgoed van den Heer IJsseldijk betrokken. Ik bevind mij hier zeer wel, en denk er mij, volgens afspraak, nog eenigen tijd van de verpeste dampkring van Batavia en het Kasteel verwijderd te houden. Mijn eerste werk is hier geweest mij te omringen van die menschen, op wier kunde en probiteit men ook reeds in het vaderland wist te mogen vertrouwen. Ik heb daartoe in het bijzonder gekozen den eersten secretaris der regering Veeckens, den tweeden secretaris Muntinghe, en den Sabandbaar van Braam, die allen beantwoorden aan mijne verwachting, en de goede opinie meriteren, welke men in het vaderland van Hun vormt.

Ik heb bovendien onder de indische dienaren, zowel van de eerste als van de tweede klasse lieden aangetroffen, die mij boven verwachting blijken van schranderheid en kunde hebben gegeven en van welker probiteit ik mij trachtte te verzekeren.

De heer oud gouverneur generaal Siberg heeft mij op de hartelijkste en welmeenendste wijze, met mijne aankomst als gouverneur generaal, geluk gewenscht, ik heb daaruit met bijzonder genoegen zijne goede genegenheid opgemerkt, en zal Hem op zijn hooge jaren alle die egards en zelfs voorkomenheid bewijzen, waarop hij na zijne

verdienstvolle carriere, mag rekenen. Tot herstel van het credit zal Hij mijn eerste raadsman wezen, en het is gesterkt met zijn gevoelen, dat ik nogmaals appuyeer op het verzoek bij mijn officieele missive van heden aan Uwe Excellentie gedaan, ter overzending van dat geen wat tot het in werking brengen der Sourabayasche kopermolens wordt vereischt.

Buiten de raad van den Heer oud gouverneur generaal Siberg, bedien ik mij van die van den Heer Directeur van IJsseldijk, ook van Zijne Exc. Wiese en wordt voorts geassisteerd door die persoonen welke ik Uwe Excellentie hiervoren reeds genoemd heb; waar ik binnen kort na dat ik zijne complimenten van Java zal hebben ontvangen, ook hoop te kunnen bijvoegen de naam van den Heer Java's gouverneur Engelhard.

Welke lieden van verdienste ik verder leer kennen, zal ik Uwe Exc. van tijd tot tijd bekend maken.

Intusschen is mijn voornemen binnen weinige dagen het gouvernement over te nemen, en als dan volgens het met Uwe Excellentie gemaakte overleg, het Lichaam der Hooge regeering provisioneel te laten continueren met aanstelling van een President, om bij mijne afwezigheid voor te zitten; terwijl ik zelf mijn verblijf op Campo Malayo zal houden, en slechts van tijd tot tijd in de vergadering verschijnen. Bij afwezigheid van de Heer Java's gouverneur Engelhard, zal ik de Wd. Directeur generaal van IJsseldijk provisioneel tot Praesident benoemen en voorts de behandeling der zaken provisioneel weder laten op den tegenwoordigen voet.

Door den gang van het werk onder deze provisionele continuatie vlei ik mij in staat te zullen zijn, om na ommekomst van eenige maanden, een gegrond oordeel over persoonen en zaken te zullen kunnen vellen en de vraag beslissen of! en welke veranderingen er worden vereischt.

Van de militaire Hooge officieren, ben ik over het algemeen zeer content alleen de Brigadier de Sandol Roy, verkiest zijne demissie te vragen en de komst van den kolonel Rouget niet af te wachten.

Op de spoedige toezending van alle die middelen van militairen versterking, welke bij mijne officiele missive van heden vermeld zijn, urgeer ik ook bij deze ten sterksten en vooral op de vermeerdering der Europesche magt.

Van mijn voornemen om een schuilplaats aan de schepen of Esquaders van Zijne Majesteit op Java te geven, twijffel ik niet of

Uwe Excellentie zal de dringende noodzaaklijkheid doorgronden.

Vrees echter niet, mijnheer den Minister, dat ik bij het daarstellen van militaire verbeteringen, uit het oog zal verliezen hoeverre de middelen der publieke kas dezelve komen (te) gedogen.

Ik wensch een dementi te geven aan allen die zich voorstellen, dat een militaire geest nimmer met spaarzaamheid en overleg, noch moed en fermiteit met de noodige bedaardheid en omzichtigheid zouden kunnen gepaard gaan.

Mijn voornemen is zelfs, en het zij mij geoorloofd onze correspondentie op dien confidentieelen voet te zetten, dat ik hetzelve uitdruk, om mij in den calculativen en alles berekenenden geest van den ouden heer Siberg eene maatstaf te stellen, waar aan ik mijne eigene berekeningen zal beproeven.

Mogten mijne pogingen tot opbeuring van het vervallen credit, in de eerste plaats gelukken, zooals daartoe eene gegronde hoop is, en mogt mijne wensch tot obtien van de noodige militaire versterking ten spoedigsten vervuld worden, zo zoude ik het behoud en de rust der kolonie vooreerst verzekerd achten, en met vernieuwde lust en ijver tot het onderzoek en de beschouwing van het *groote point in quaestie* toetreden, waaromtrent het mijne hoogste satisfactie zal uitmaken, zodanige consideratien en advies aan Uwe Excellentie te suppediteren, als in staat zullen zijn om alle gemoederen te bevredigen, en of het wankelend vertrouwen te bevestigen van hun die zich gevaren en onzekerheden voorstellen, daar, waar de veiligheid der zaak in voorbeelden aangewezen en de uitkomst kan worden berekend; of de vuurige verbeeldingen van anderen uit te dooven, door hun aan te toonen dat noch eene uitkomst noch eene grond voor hunne bespiegelingen te vinden is.

Dan welke ook hieromtrent mijne opinie en de beslissing van den Koning moge zijn, mijne pogingen zullen nimmer eene andere strekking hebben dan tot heil en welzijn der kolonie en van den Staat in het generaal. En in deze bedoelingen met Uwe Excellentie vereenigd, blijf ik onder betuiging van mijne gevoelens van hoogachting

Hoog Edele Gestrenge Heer,
Uwe Excellentie
Zeer Ootm. Dienr.
(get.) Daendels.

18. Partikuliere brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 9/10 Jan. 1808.

Hoog Edele Gestrenge Heer!

Het geluk genoten hebbende van ontsnapt aan de gevaren der zee en van den vijand, met het Amerikaansche Brigantijn schip Virginia, waar ik mij den 15 September jl. overeenkomstig mijn voornemen aan Uwe Exc. bij missive van de 14n bevorens, medegedeeld, te Teneriffe aan boord begaf, op den eersten dag van dit loopende jaar de kusten van het Eiland Java te bereiken en vervolgens behouden ter dezer Hoofdplaats en op de residentie van den nog fungerenden gouverneur generaal Wiese te arriveren, zoo spoede ik mij Uwe Excellentie van deze voor mijzelven zo heuchlijke, en aan Zijne Majesteit den Koning zo ik vertrouw niet onaangenaame zaak te adverteren, en tevens de verzekering te doen toekomen, dat ik bij den eersten tred op den Javaschen bodem, en na een korte doortocht en overzicht van een gedeelte dezer kostbare bezitting, op nieuws opgewekt, tot het gevoel van het belangrijke mijner zending, geene inspanning zal sparen; zo min tot bedaardheid en beleid als tot het uitoeffenen van kragt en fermiteit, waar die mogten vereischt worden, om dezelve naar de heilzame inzichten van Zijne Majesteit onzen Koning te doen strekken, tot behoud en welzijn der kolonie en van het lieve Vaderland.

Bezield met deze gevoelens heb ik het mijne eerste betrachting gemaakt den toestand der Kolonie, met betrekking zo wel tot zaken als persoonen in het algemeen te leeren kennen, en hoe onvolkomen deze verkregene kennis na een verblijf van weinige dagen ook moge zijn, acht ik mij echter verplicht Uwe Excellentie een kort en voorloopig bericht te geven, van eenige pointen van belang die of onder mijn eigen oog zijn gevallen, of, waaromtrent ik mij terstond na mijn aankomst een speciale en toereikende inlichting heb laten geven.

Dientengevolge heb ik het genoegen Uwe Excellentie te kunnen melden dat de rust onder den inlander, over geheel Java, in het Cheribonsche zo wel, als in de Bataviasche omme-landen, en op de grenzen van het Bantamsche, die ik ben doorgetrokken, volkomen is hersteld; in het Cheribonsche echter met uitzondering van eenige kleine stroperijen die nu en dan nog worden gepleegd, dan die zonder

eenige beduchting te baren, worden te keer gegaan en gestild. Na de beste informatien die ik nopens de aanleidende oorzaak dezer onlusten heb kunnen erlangen en die ik door het officieele rapport van den Heer Gouverneur Engelhard wegens zijn volbragte commissie in het Cheribonsche bevestigd vind, komt het mij tot dusverre voor, dat de knevelarijen en onderdrukkingen die den inlander van de zijde der Chineezen, heeft moeten lijden, zoo niet voor de eenige althans voor de hoofdzakelijke oorzaak van den opstand moet worden gehouden.

Bij de tijding der herstelde rust op Java voeg ik nog met genoegen die van het behoud, zo ver men weet van alle onze bezittingen, en van de verwijdering uit de wateren van Java van een Engelsch Esquader onder bevel van den vice-admiraal Pellew, hetwelk op den 6 December jongstleeden tegens de algemeene opinie, met twee schepen van Linie, twee fregatten en twee brikken, de zee-engte tusschen Menaro en het Eiland Madura zijnde doorgedrongen het hart van onze bezittingen en de voorraad schuren van Indien met eene aanval dreigde.

Dan deze aanval die men genoegzame reden had te duchten, vooral na de bekomene tijding dat een aantal van ongeveer duizend à veertien honderd man landingstroepen, aan boord van het Esquader ware ingescheept schijnt niet in het plan van den vijand gelegen te hebben. Zijne operatien hebben zich bepaald tot de vernietiging van de twee van het Esquader van den vice-admiraal Hartsinck in den oosthoek nog overgebleven en voor Grissee leggende schepen Pluto en Revolutie, benevens het Landschip Rusthof, waarna de vijand op den 14den Dec. jl. de engte van Menaro wederom is gepasseerd; de vrees alleen voor eenen aanval op de een of ander onzer oostersche bezittingen agterlatende.

Mij reserverende Uwe Excellentie nopens het voorgevallene in den Oosthoek en het gedrag der militaire en dienaren, bij die gelegenheid nader verslag te doen, wanneer ik na een volkomen onderzoek van zaken in staat zal zijn daarover te kunnen oordeelen, borneer ik mij thans tot eene enkele reflexie, dan van het hoogste belang voor deze kolonien, en dewelke door de gelukte poging van den vijand, om de zeeengte van Menaro te passeeren, in het helderste daglicht word geplaatst.

Na het verbranden onzer schepen ter rheede dezer Hoofdplaats, in het gezicht van het kasteel van Batavia, en *à la barbe* van alle

de batterijen, welke volgens de militaire denkbeelden ten tijde van den gouverneur generaal van Overstraten tot dekking van dezelve waren opgeworpen, was het eene uitgemaakte zaak, dat op de rhede van Batavia geen veiligheid voor eenig Lands Esquader schip of vaartuig is te vinden. In het denkbeeld alleen, dat de vijand te weinig bekend met het Javasche vaarwater de engte bij Menaro nimmer zou kunnen of durven passeren, vleide men zig nog, in den Oosthoek een bergplaats over te hebben, waar zekerheid voor 's Lands en particuliere schepen was te vinden.

Dan na dat ook deze hoop met de verschijning van den vijand voor de wal van Grissee, en met het verbranden van de Pluto en Revolutie in rook is verdwenen, ziet men het geheele Eiland van Java, gesteld tot eene opene rhee, waar de onweerbare vaartuigen van den particulieren handelaar elk ogenblik de prooi moeten worden, van de eerste vijandelijke kaper die dezelve verkiest aan te randen; en waar ook eene navale magt ten allen tijde zal zijn blootgesteld, om door eene overmagt welke de vijand daar tegens mogt kunnen aanvoeren, te worden overrompeld en vernield.

Het bezef dierhalven van de noodzaaklijkheid om 's Konings zeemagt in Indien, voor 't vervolg te beveiligen voor zulke hoonende en vernederende aanvallen, als waar door het Esquader van den vice admiraal Hartsinck is vernielt; de middelen van onze magt en grootheid, niet op eene verantwoordelijke wijze aan een altoos durend gevaar van vernietiging geëxponeerd te laten; en het besef tevens van de verpligting van het gouvernement, om eene toereikende bescherming zo wel aan hare eigene ongewapende schepen en vaartuigen, als aan de eigendommen van particuliere handelaren te moeten geven heeft mij het plan doen vormen, om zo dra mogelijk eene geschikte haven tot een wijkplaats voor een 's Lands Esquader en voor particuliere scheepen en vaartuigen te doen uitkiezen, en zoo verre tot de beveiliging noodig is, te doen versterken.

Ik twijfel niet of dit voornemen zal door Uwe Excellentie, en door Zijne Majesteit den Koning worden gegouteerd: te meer daar mij een middel is voorgekomen om de eenige bedenking welke mij van de uitvoering had kunnen terughouden, de buitengewone kosten namelijk welke daar door zullen worden veroorzaakt, genoegzaam uit den weg te ruimen, en dezelve te vinden door eene tegenovergestelde besparing van alle de nutteloze uitgaven, welke tot onderhoud van eene menigte

kwalijk begrepene batterijen bij en om deze hoofdplaats en onder anderen tot het oprichten van een nieuw fort te Tangerang zouden zijn besteed terwijl de voortzetting van dit laatste werk, terstond bij mijn passage aldaar op mijn verzoek door den gouverneur generaal Wiese is gestaakt, en ik de overige batterijen langs de Bataviasche stranden zal doen opbreken en abandonneeren.

Het zal Uwe Excellentie hieruit tevens blijken dat ik niet approbeer dat plan van defentie voor de hoofdplaats Batavia hetwelk voor eenige jaren in Indien, was aangenomen en tot nog toe gevolgd.

Dan daarentegen kan ik Uwe Excellentie, mijne volkomen satisfactie uitdrukken over de houding van 's Konings troepen, uitmaakende het guarnisoen van deze hoofdplaats, welke ik ter gelegenheid van mijne aankomst heb geinspecteerd; en niet alleen de houding maar ook de geest dier troepen doet eer aan de welgemeende maatregelen van den gouverneur generaal Wiese, waardoor hij getracht heeft de militaire huishouding van verscheidene ingeslopen abuizen te zuiveren, den staat van den militair langzamerhand en met vermijding van buitensporige kosten te verbeteren, en dus doende de militaire magt zo veel mogelijk aan de dienst van 't vaderland en van den Koning te verbinden.

Dan welke ook de uiterlijke vertooning en de geest dier troepen voor zo verre dezelve uit Europesen bestaan, moge wezen, hunne innerlijke zwakheid valt in 't oog zo dra men let, op het gering getal van deze Europesen, en men daarbij in achting neemt hoe onzeker het is, welke staat men op de schoonste inlandsche Bataillons zo wel tegens eenen Europeeschen vijand als in geval van binnenlandsche onlusten zoude kunnen maken.

Ik behoef Uwe Excellentie de zwakheid onzer Europesche magt niet breedvoerig te ontvouwen daar dezelve bereeds genoegzaam bekend is, ik appuyeer daarom ook niet verder op de noodzakelijkheid van eene voldoende versterking in Europesche militairen, maar verkeer in het vaste vertrouwen dat dezelve zoowel als de geembarqueerd geweest zijnde officieren en de tot de expeditie behoord hebbende ammunitie, goederen, veldstukken, geweeren, vuursteenen enz. werkelijk onderweg zijn en eerstdaags staan te arriveren.

Tot reparatie van een immens getal gebrekkige doch herstelbare geweeren, welke door het gemis van bekwame werklieden zo hier als op Java zonder eenig nut of gebruik in de magazijnen verroesten,

zoude het van groote dienst zijn dat ten spoedigste een aanzienlijk getal bekwame geweermakers, ja zo veel als er te Luyk of in Holland te bekomen zullen zijn, herwaarts wierden gezonden.

En tevens insteer ik bij Uwe Excellentie, dat een toereikend getal muntgezellen, knechts op de kopermolens en jooden stempelsnijders zo spoedig mogelijk tot den dienst der Kolonie moge worden geengageerd en mede bij eerste bekwame gelegenheid herwaards overgezonden, ten einde het slaan van kopere munt op de Soerabaijasche molens, welke tot nu toe geen enkele duit hebben gefourneerd, zoo spoedig mogelijk in werking te brengen, daar ik het genoegen heb te kunnen berichten, dat mijne deswegens aan Uwe Excellentie gedane voordragt door deskundigen zo zeer wordt gegouteerd dat men zich voorstelt dat het doorzetten dezer onderneming alleen in staat is, de agio op het papiere geld 25 percent te doen dalen.

Ten aanzien van Politique dienaren, zaken van regering en administratie, vinde ik mij na een verblijf van weinige dagen in de kolonie nog niet bekwaam in vele bijzonderheden te treden; recht doende aan de welmeenende pogingen van den Gouverneur Generaal Wiese, om in alle zaken, politique en administrative zo wel als militaire, dat geen te doen, wat de dienst van de kolonie en van Zijne Majesteit den Koning vorderde is er mij echter over 't algemeen in 't oog gevallen een gebrek aan de benoodigde klem in vele deelen van bestier, en zoor zeer vereischt om in de presente situatie der kolonie, en in de moeielijkheden waarin zij nog zou kunnen geraken de gemoederen te vereenigen, alle talenten tot welzijn der kolonie te doen zamenwerken, en alle wrevelige en niets beduidende oppositien bij het Ligchaam der regering uit te sluiten; welke ook de oorzaken van dit gebrek mogen zijn, het is mij gebleken dat niets waarachtiger konde zijn dan de uitdrukking, waaraan ik Uwe Excellentie verzoek Zijne Majestelt den Koning te herinneren, „*Un chef est le premier besoin et le plus puissant secours pour la Colonie*".

Vereerd met het vertrouwen van Zijne Majesteit, waar door ik in deze betrekking geplaatst ben zal het een mijner eerste pogingen zijn die klem aan het bestuur terug te geven, en alle mannen van talent op te wekken, om in eensgezindheid en harmonie de belangens der kolonie te helpen bevorderen.

Als een middel hiertoe heb ik begrepen van de gunst van Zijne Majesteit waar door ik gechargeerd ben met de uitdeeling van eenige

teekenen van de orde van verdiensten geen nuttiger gebruik te kunnen maken, dan door beide, den tegenwoordigen gouverneur generaal Wiese en den oud gouverneur en Commissaris generaal Siberg met de Commandeursorder te decoreren, en daar door zo wel de trouw van den eersten als de langjarige diensten en precieuse talenten van den laatstgenoemden te erkennen, en aan mijn gouvernement te verbinden.

Bovendien is het mij een bijzonder genoegen Uwe Excellentie te kunnen melden dat ik zo wel onder de oude indische en in het Vaderland min bekende dienaren, als onder de laatstelijk van daar vertrokkene, menschen heb aangetroffen van wier probiteit en kunde mij overtuijgende blijken zijn gegeven en waarvan ik een nuttig gebruik ten dienste der kolonie hoop te trekken.

Minder gunstig doet het mij leed, mij te moeten expliceeren, over den persoon van den gewezen eersten Secretaris der indische regering Moorrees, nopens wiens zaak en gedragingen ik mij speciaal alle noodige informatien heb laten geven en welke ik bevonden heb van dien aard te zijn, dat dezelve, de ten zijnen opzichten genoomene maatregel, niet alleen volkomen justificeeren, maar mij zelven ook zouden genoodzaakt hebben eene gelijke mesure te nemen, indien dezelve niet bereeds was daargesteld.

Hopende dat ik Uwe Excellentie eerstdaags bij nadere depêche mijne dadelijke aanvaarding van het gouvernement en mijne voorstelling als gouverneur generaal zal kunnen bedeelen, heb ik de eer intusschen met de vuurigste wenschen voor het welzijn der kolonie en de eer van 's Konings dienst met bijzondere hoogachting te zijn

Hoog Edele Gestrenge Heer!

Uwe Excellentie zeer ootm. dienaar,

D.

Batavia, den 10 Juni 1808.

---

19. Brief van Van IJsseldijk aan Engelhard, 10 Jan. 1808.

Ik laat Uw Edg. oordeelen hoe wij gefrappeerd waare over de aankomst. Mijn persoontje werd met van Hoesen, omdat de Heeren v. R. en C. V. [1]) niet thuis waaren, door de generaal uitgekozen Zijn

1) Versta: W. O. H van Riemsdijk, en Mr. C. A. Canter Visscher.

HEd.gestr. op Tangerang te complimenteeren, daar arriveerende vond ik in Zijne Excellentie een gulhartigen Gelderschman, even zoo vif als buspoeder.

Veel, ja zeer veel heb ik moeten hooren over den invloed die de vuilaartige personen in 't algemeen op ons, doch bijzonder op mijn sujet hebben weeten te weege brengen en hetwelk dan ook een der voornaamste reedenen is van 's mans komst.

HDZ. had mij egter verzekerd dat met geen vooroordeel hoegenaamt was ingenomen, dat hij de personen, niet na de rapporten maar na de bevinding zoude beoordeelen, schijnende zo wel van Uw Gestr. als mij veel werk te zullen maaken. Hij vroeg mij waarom wij gebrouilleerd waaren, dat hij dit wilde herstellen en ons vereenigen zoude; mijn antwoord was, dat er geen brouillerie plaats vond, maar alleen een vervlaauwing van correspondentie uit een verschillende opvatting der beoordeeling van eenige verschillende gevoelens over Java veroorzaakt.

---

20. Aanspraak van Daendels bij zijn installatie als Gouverneur-Generaal, 14 Jan. 1808.

Hoog Edele Heeren!

De Roem en Luyster van het Fransch keizerlijk geslacht waarvan de straalen zig tot de uiterste grenzen der Oostelijke waereld-deelen uitspreidende bereids in de oogen der Aziatische Vorsten beginnen te schitteren, en de beginselen van het vaderlijk en beschermend stelsel van bestier, waarna hetzelve regeert, konden niet dulden dat Z. M. onzen Koning, des Keizers broeder, na met den Troon van Holland tevens bezit van deze afgelegene kolonien te hebben genomen, dezelve langen tijd verstoken liet, van het grootste gunstbewijs, 't welk de Monarch aan zijn verwijderde onderdanen konde betoonen, door hun te schenken een man, een chef van zijn keus, bekleed met Zijn vertrouwen, bekend met zijn wil, en in staat om gesterkt door deeze Koninglijke gunstbewijzen, allen tegenstand te overwinnen, en alle gemoederen op te wekken en aan te vuuren om met verdubbelde kragt en ijver te streven naar de Hooge bestemming, welke aan alle volken onder het bestier van het geslacht

van den grooten Napoleon als met de vinger der voorzienigheid schijnt te worden aangeweezen, een vooruitzicht waarmeede zig de Braafste de verdienstelijkste opperbevelhebber nimmer konde vlijen ontbloot van de persoonlijke kennis en innerlijk vertrouwen met de waare wil en bedoeling van Zijne Majesteit onze meester.

Gekoozen door Zijne Majesteit den Koning om dien man, dien chef te zijn, welke door Hoogstdenzelven als de Eerste behoefte en het krachtdadigste redmiddel der koloniën wierd beschouwd, heb ik mij aan de wil en begeerte van mijn meester onderworpen; en na in een hachelijk tijdstip de hoogste moeijelijkheden overwonnen en menig gevaar te hebben ontweeken, vind ik mij gelukkig na behouden de plaats mijner bestemming te hebben bereikt, thans in het midden van de aanzienlijke vergadering der Hooge Indische regeering te mogen verscheinen en die hooge waardigheid te aanvaarden, waarin *U Hoog Ed.heden* mij hebben **erkend**.

Ik doe zulks met genoegen in de naarmate van de betrekking waarin deeze kolonie geplaatst was, boven verwagting gunstige omstandigheeden, welke Uw Excellentie, naar waarheid heeft geschetst in eene memorie, welke Zijne Excellentie Wiese te vooren heeft overgegeven en waaraan Zijn HEd. zig in de gehoudene aanspraak gerefereert heeft, en ik ontfang de tekenen van het oppergezag als g. generaal uit uwe handen onder dankbetuiging voor de welmeenende wenschen, welke Uw Excell. voor mijn regeering heeft gelieven uit te storten.

Doch niet dan na Uwe Excellentie in deszelfs Hooge waardigheden van gouv.-generaal en opperbevelhebber van 's Konings Land en Zeemagt in deeze gewesten op de meest honorabele wijze eene volledige decharge te hebben verleend, gelijk ik dan mits deeze doe, en Uwe Excellentie tevens mijne volkomene satisfactie te hebben uitgedrukt over de onbevlekte Trouw en Braafheid en de onbesweeke ijver en welgemeende pogingen waar mede Uwe Excellentie onder een zorgelijke en moeijelijke regeering niet heeft opgehouden het welzijn der kolonie en den dienst van Zijne Majesteit den Koning zo veel mogelijk te bevorderen.

Ik betuig Uwe Excellentie hiervoor en voor alle overige in verschillende betrekkingen aan den Lande beweezene diensten, mijne hartgrondige dank, en ten blijke daarvan vereere ik Uwe Excellentie uit naam van zijn Majesteit den Koning, met het commandeursorde

van de Hollandsche Koninglijke order van verdienste, waarvan ik Uwe Excellentie de Eereteekenen en decoratiën zal ter hand stellen.

En wensch Uwe Excellentie verders uit den grond mijns harten dat de zegen en voorspoed, waarmede de voorzienigheid zoo zigtbaar uwe deugd en braafheid verzeld heeft, nimmer Uw persoon en Uwe betrekkingen mag verlaaten, maar dat gij onder Hare verzekerde hoede voor alle onheilen gedekt, en in de schoot van het moederland en van Uwe naastbestaanden wederom opgenomen, onder eene blijde en aangenaame herdenking aan Uwe voorigen volbragten loopbaan, het Eindperk moogt bereiken, en tot het laatste oogenblik de genoegens blijven smaaken welke Uwe Excellentie zig van de goedkeuring van Zijne Majesteit den Koning, en van den dank van alle braven voor het behoud en de vermeerderde welvaart van deeze belangrijke kolonie, waarop aller oogen gevestigd zijn, met regt mag voorspellen.

U, mijne Heeren Leden van deeze Hooge Vergadering dank ik ook voor de aan den Lande beweezene diensten voorzoverre gij door uwe mederaad en bijstand de heilzaame oogmerken van den Heer gouverneur generaal en den dienst van Zijn Majesteit den Koning hebt helpen bevorderen en Eindige met de wensch dat ook mijne en Uwe verdere pogingen door 's Hemels zegen ten beste mogen gedijen. Zo dat bij aldien de noodlottige oorlog welke tot nu toe voor zooverre wij weeten de twee groote mogendheden van Europa verdeelt, verder mogte aanhouden, onzen arm gesterkt, en onze middelen vermeerderd mogen werden, om de hoonende en vernederende slagen, waaronder wij tot dusverre hebben moeten bukken, af te weeren, en zo verre ons vermogen reikt niet ongewrooken te laaten, of bij aldien de overwegende invloed van onze groote en zegenrijke Bondgenoot zijn Majesteit de keizer Napoleon de zegeningen van eene herstelde vreede niet alleen over het vaste Land van Europa, maar over alle de deelen der waereld mogt verspreiden, als dan de vrijheid van de zee en handel wel ras alle bronnen van welvaart doende ontspringen, deze kolonie binnen korten tijd tot dien trap van vorigen bloei en welvaart moge werden verheven, waarop zij niet alleen boven alle beduchting voor haar behoud geplaatst, maar ook volgens haare bestemming tot wezendlijk nut en voordeel aan het Moederland moge strekken.

21. Brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 21 Jan. 1808.

Hoog Edele Gestrenge Heer!

Bij mijne voorige depêche van den 9 dezer, waar van het duplicaat hier ingesloten nevensgaat, gaf ik mijne verwachting te kennen, dat ik binnen korte dagen in staat zoude zijn, Uwe Excellentie, mijne dadelijke aanvaarding van het generalaat te kunnen bedeelen, en daar dezelve op den 14 Januarij daar aan volgende, onder de gewoone plegtigheden, ten huize Wel te Vreden heeft gevolg genoomen, spoede ik mij Uwe Excellentie, hier van bij eerste gelegenheid het officiele bericht af te vaardigen. De plegtigheid volbragt, en aan Zijn Excellentie den Heer aftredend gouverneur generaal, Wiese, uitgeleide uit de vergaderzaal der regering gedaan zijnde, oordeelde ik het nuttig, de Leden der regering, terstond bij het openen der eerste zitting, gedeeltelijk bekend te maken met de magt en autoriteit, welke volgens mijne instructive papieren, in de persoon van den gouverneur generaal waren vereenigd.

Ik gaf Hun Ed. opening van 't geen Uwe Excellentie bekend is, dat bij de instructie van de Raden van Indie is vastgesteld; omtrent het uitsluitend regt van den gouverneur generaal om voorstellen ter tafel te brengen; de verpligting der Leden om alle de door Hun te makene propositien, vooraf aan de beoordeeling van den gouverneur generaal te onderwerpen onder de bekende bepalingen, — de magt van den gouverneur generaal, waar mede Hij niet kunnende berusten, in de advisen der meerderheid, concludeert, met de minderheid, of met zijne stem alleen, — en eindelijk van dat artikel der instructie van den gouverneur generaal, waar bij denzelven bij uitsluiting wordt gegeven, het bestier over 's Konings Land en Zeemagt in Indien; en over alle zaken rakende de Hooge Policie.

Ik verklaarde wijders bij een besluit van Zijn Majesteit den Koning te zijn geautoriseerd om bij mijne komst, de fungerende raden van Indie te ontslaan, en dadelijk voor den tijd van 6 maanden provisioneel weder aan te stellen.

En ofschoon ik uithoofde der geheimhouding, welke ik op uitdrukkelijk bevel van Zijn Majesteit den Koning en van Uwe Excellentie moest betrachten, verpligt geweest was, mijne opene brieven van commissie en andere instructive papieren op eene bedekte wijze

herwaards te doen overvoeren, en alsnog buiten staat was dezelve te kunnen produceeren, zo had ik echter op grond van andere niet min toereikende bewijzen, de erkentenis van mijne hoedanigheid van gouverneur generaal bereeds van de zijde der Indische regering geobtineerd; ik begreep dierhalven gebruik te moeten maken, van het vertrouwen, 't welk ik in de gezegde qualiteit konde vorderen; en na in mijne erkende waardigheid van gouverneur generaal van Indien, den hier voren aangevoerden inhoud mijner instructie te hebben bevestigd, en voor de waarheid dier bevestiging mijn woord van eer als maarschalk van het rijk te hebben verbonden, vorderde ik de erkentenis dier magt welke mij bij de aangehaalde artikelen mijner instructie, en bij het gemeld besluit van Zijne Majesteit den Koning was opgedragen. En verklaarde voorts dat nademaal ik mij bij nadere bevelen van Zijne Majesteit den Koning, vervat onder anderen bij eene missive van Hoogst gemelde Zijne Majesteit, aan mij gerigt en geschreven in 's Hage den 28 Maart 1807 ten dringendste zag aangespoord om zo spoedig mogelijk te treden, in de uitoeffening van de aan mij opgedragene waardigheid, en zijne Majesteit zelfs dreigde op mijn persoon te zullen verhalen, elke vertraging welke daar aan wierd toegebracht, ik mij ter volvoering van de wil en begeerte van den Koning onzen meester verbonden achtte, om zonder eenig tijd verzuim ofte vertraging toe te laten, dadelijk bij de aanvaarding van het gouvernement, ter executie te leggen die maatregelen, tot dewelke ik bij het evengenoemd besluit van Zijne Majesteit was geautoriseerd; en terwijl ik aan de persoonlijke verantwoording van ieder ambtenaar niet alleen, maar van ieder onderdaan van Zijn Majesteit den Koning overliet, elke oppositie die van Hoogst deszelfs gemanifesteerde wil en begeerte zoude worden gemaakt; en ik dat verhaal 't welk Zijne Majesteit, gedreigd had op mij te zullen nemen, ingeval de vertraging aan mijne nalatigheid was te wijten overbragt op het hoofd van diegenen, die daaraan schuldig mogten worden; — ontsloeg ik mitsdien de Leden der vergadering uit hunne bedieningen, met last nochtans om op hunne verantwoordelijkheid voor den tijd van zes maanden in dezelve te blijven continueeren, terwijl ik ter mijner bijzondere en personele verantwoording nam alle de gevolgen en sequelen dezer daad, en daar van aanteekening en insertie verzocht bij het register der besluiten van dien dag.

Alle de Leden der Vergadering in dezen maatregel berust hebbende, zo zijn thans de Raden van indien provisioneel op den voorigen voet continueerende. Alleen het bestier van militaire zaken, en van zaken rakende de Hooge Policie, heb ik bij uitsluiting aan mij getrokken en van de overige vermeerderde autoriteit van den gouverneur generaal, vermeld bij mijne verklaring aan de Leden der regering gedaan, maak ik onder de tegenwoordige provisionele continuatie geen verder gebruik dan noodig is om de goede orde te handhaven, en de overgang van zaken, bij eene finale organisatie, na ommekomst van zes maanden te faciliteren.

Vooreerst in persoon de vergadering der regering nog bijwonende, heb ik gesupercedeerd met de benoeming van eenen praesident, tot dat dezelve, bij mijne dadelijke afwezigheid, noodzakelijk zal worden.

Mij vergenoegende Uwe Excellentie voor zoo verre met den tegenwoordige staat van zaken te hebben bekend gemaakt, zoude ik gaarne alle verdere berichten hebben uitgesteld tot de nadere en meer gedetailleerde depêches, welke ik Uwe Excellentie ter gelegenheid van het aanstaand vertrek van den Heer Lieutenant generaal, en oud gouverneur generaal Wiese zal afvaardigen; indien niet de nader bij mij ingekomene rapporten nopens het gebeurde in Java's Oosthoek, ter gelegenheid van de verschijning van het vijandelijk esquader, onder de Schout bij nacht Edward Pellew, mij noodzaakt Uwe Excellentie kortelijk bekend te maken met het lafhartig en schandelijk gedrag 't welk de Oosthoeks bediendens in deze affaire hebben gehouden.

Niettegenstaande wij te Soerabaja eene magt aanhanden hadden, die niet alleen in qualiteit van troupes superieur was aan die der vijand, maar hen in getal ook meer dan dubbeld overtrof; hebben zij zich niet ontzien, zonder eenigen aanval af te wachten met den vijand in onderhandeling te treden, en eene capitulatie aan te gaan, waarbij zij de vernederende voorwaarden hebben toegestaan, dat onze schepen verbrand en zelfs *bedongen*, dat onze batterijen te Sambilangang, op de kust van Madura, met hunne eigene handen zouden worden geslegt, de stukken en affuiten vernield, en zulks niettegenstaande de vijand nog geen voet op de kust van Madura gezet had, en deze batterijen te Sambilangang de eenige waren waarop men zich, bij het passeren der vijandelijke schepen man-

moedig had gekweten, ja zelfs volgens de ingekomene rapporten den brand in een der Engelsche fregatten zoude hebben geschoten.

En niet alleen dat de Oosthoeks bedienden deze schandelijke en vernederende conditien hebben toegestaan, maar bovendien hebben zij de onverantwoordelijke zwakheid gehad, van bij diezelvde voorwaarden aan het vijandelijk Esquader zoo veel provisien aan mondbehoeften en drink water toe te staan, als slechts door den vijand zelven is verlangd.

Hoe misdadig dit gedrag der Oosthoeks bedienden ook moge te houden zijn, heb ik echter om de daarvoor geallegueerde redenen vermeent te kunnen berusten in den voet waar op deze zaak door Zijne Excellentie den Heer Gouverneur Generaal Wiese op den laatsten dag zijner regering, bij een missive van den 13 Januarij 1808 geadresseerd aan den Heer Java's Gouverneur Engelhard is getermineerd. Ik refereer mij nopens de wijze van afdoening tot deze missive zelve in copie hier nevensgaande sub A.

Gelijk mede nopens de voorzieningen, welke ik van mijne zijde heb vermeend te moeten daarstellen, aan mijne missive aan den Heer Java's Gouverneur van den ... Januarij daaraanvolgende, copielijk hierbij geannexeerd sub B. En het verdere verslag dezer zaak uitstellende tot het aanstaande vertrek van den Heer afgaanden gouverneur generaal Wiese of tot der tijd ik de nadere verantwoording van den Kolonel en Kapitein ter Zee Cowell en den Lieutenant Collonel von Franquemont zal hebben gehoord; zij het mij vergund Uwe Excellentie voor het tegenwoordige eenlijk nog te informeren dat volgens de voor weinige dagen bij mij ingekomene mondelinge rapporten van den gewezen waarnemend gecommitteerde tot en over de zaken van den inlander van Lawick van Pabst, welke door den Gouverneur generaal Wiese is gecommitteerd geweest om na voorafgaand overleg en communicatie met den Heer Java's Gouverneur Engelhard een opneem te doen der Cheribonsche Landen, en een plan tot verbetering en uitbreiding der cultures aldaar voor te dragen; den staat dier Landen, ten gevolge van de plaats gehad hebbende onlusten en het nog smeulend vuur van onvergenoegdheid, inderdaad als vrij allarmant kan worden beschouwd daar de ingezetenen, door de van tijden herwaarts geleden mishandelingen, alle vertrouwen zo wel op hunne Eijgene hoofden, als op onze regering schijnen te hebben verloren, en het aan die verbeteringen welke door den Heer Java's gouverneur

Engelhard, na zijne volbragte commissie in het Cheribonsche waren gemaakt, alwederom aan de noodige executie schijnt te hebben ontbroken.

Ik heb dierhalven nodig geoordeeld het plan van den Heer Engelhard, op nieuws, en ten vollen in werking te doen brengen; en daar het schijnt dat de tegenwoordige resident te Cheribon François van Braam, niet zo juist de binnenlandsche betrekkingen in het Cheribonsche schijnt te vatten als men wel zoude kunnen wenschen, en Hij daardoor hoewel met de beste trouw, in opinie verschilt van den Heer Java's gouverneur, zo is het mij voorgekomen dat aan Hem resident, met veiligheid de executie van dit plan niet konde worden toevertrouwd. Ik heb dierhalven voor de publieke belangens noodig geoordeeld, Hem van Cheribon op een honorabele wijze naar elders te verplaatsen en daartoe gelegenheid gevonden door den Heer Macasser's gouverneur Chassé, als Lid van de regering aan de Hooge tafel te rappelleren en den resident van Braam wederom in deszelfs plaats aan de regering voor te dragen.

En voorts tot resident te Cheribon wederom te benoemen den voormaligen waarnemend gecommitteerde van Lawick van Pabst, die voor zich hebbende de opinie van den Heer Java's gouverneur Engelhard, en volmaakt met deszelfs denkbeelden nopens de Cheribonsche betrekkingen instemmende, mij het vooruitzigt geeft, dat met de ijver en goede trouw waarmede Hij bezield is, de rust en het vertrouwen, wel ras weder in de Cheribonsche Landen zal worden hersteld.

In hoop aan Uwe Excellentie hier omtrent binnenkort aangename berichten te kunnen mededeelen heb ik de eer met bijzondere consideratie te zijn

(*w. g.*) DAENDELS.

---

22. Aanvullingen van den brief van Daendels aan Min. van der Heim, 20 Maart 1808, tot hetgeen Van Deventer (Opkomst, XIII, p. 304—314) daaruit reeds afdrukte.

bl. 306: *optewekken*: bij hen die voor dezelve vatbaar waren, en ook anderen naar het schijnt, door vrees en schrik te betoomen.

Inziende dat het tractement van den Directeur-generaal tot rds. 12000 uit 's Lands kas en rds. 4000 ruim van de amphioendirectie, geenzins evenredig was aan het karakter van dien hoogen ambtenaar en

aan de moeilijkheid zijner bediening, heb ik de regering voorgedragen om de waarde van alle koopmanschappen, welke alhier uit de magazijnen van het gouvernement worden verkocht te laten bezwaren met een half percent, toe te leggen voor twee derde gedeelten aan den Directeur generaal behoudens de inkomsten die Hij thans geniet, en een derde aan de opperkooplieden van het kasteel, en de mindere commerciele bediendens; welke propositie door de Leden der regering zijnde geagreëerd zoo houde ik mij thans van de getrouwe en pligtmatige vervulling van deze aangelegene bediening ten volle verzekerd.

Het hoofd der Directie op die wijs aan de ware belangens der kolonie en van 's Konings dienst verbonden hebbende, heb ik verders de details der verschillende administratien nagegaan; en ten dien opzicht reeds aanzienlijke reductien en besparingen ten voordeele der publieke kas bewerkt.

De ongelden der Dienaren in de respective departementen der marine bescheiden, welke onder den 15 Januarij nog beliepen rds. 8472.22½
zijn door mij gereduceert tot 4800.20
't welk eene bezuiniging in de uitgaven heeft tewege
gebragt van 3672.2

ter maand of 's jaars. . rds. 44064.24

Onder de geëmployeerdens in de arthellerie magazijnen heb ik eene vermindering ingevoerd waarvoor 's lands kas zal worden bespaard eene somma van rds. 10129.24 's jaars.

bl. 306: *gekend*: waardoor de zaak zelve eene met de goede order overeenkomstige wijziging zoude verkrijgen, en de eer van hooge ambtenaaren beveiligd worden tegen alle verdenkingen waaronder dezelve bij de vorige inrigting vaak zonder grond kon vallen.

In navolging van de inrigting welke in Holland plaats vindt, volgens welke alle inkoopen en aanbestedingen gedaan worden door den chef van de administratie die het aangaat, na vooraf verkregen consent van den Minister, onder het bepaald toeverzicht van den Inspecteur of ander ambtenaar, welke met het toeverzicht is gechargeerd, zoo nochtans dat geen inkoop of aanbesteding wordt gesloten als onder approbatie van den Minister, is op mijne voordragt, ten aanzien van inkoopen in de civiele Huishouding benoodigd voor de regering, *de volgende cynosure geadopteerd*

bl. 306: *geeft*: en dat den inkoop of aanbesteding, hierna gevolg

neemt door de opperkooplieden van het kasteel ten overstaan van den Directeur Generaal, onder de nadere goed of afkeuring van den gouverneur generaal.

Behoudens echter dat de inkoopen van belang als voren aan de deliberatiën der regering blijven gesubmitteerd, en de voorschrevene synosure, alleen specteert de wijze van Executie.

Terwijl ik bij alle inkoopen voor zaken van oorlog te land en ter zee den Directeur generaal verzocht heb, er dezelfde surveillance over te willen uitoeffenen ter welker einde ik den Luitenant kolonel Filz heb aangesteld, tot Inspecteur generaal over de magazijnen van oorlog, geweerkamer, kruitmolen, affuitmakerijen, en alles wat tot het materieel van geschut, geweren en ammunitie van oorlog behoord, over het geheele Eiland Java en verdere buiten-comptoiren, met last aan Hem Inspecteur Generaal, *ten opzichte van de inkoopen*, om zich door de differente Commisen en inspecteurs het benoodigde te laten opgeven, en de opgave den gouverneur generaal aan te bieden, als wanneer na bekomen schriftelijke permissie, de aanbesteding of aankoop gevolg neemt, ten overstaan van den Directeur generaal en van Hem Inspecteur generaal, houdende den gouverneur generaal echter als boven aan zich gereserveerd, de voorwaarden al of niet goed te keuren en dus ook desnoods het contract te annuleren.

Terwijl ik bovendien nog ten aanzien van zodanige artikelen, waarvan de benodigdheid zich vooraf laat berekenen, aan de opper kooplieden van het Kasteel heb opgedragen eene petitie te formeren, voor een rond jaar ten einde daardoor alle ontijdige inkoopen, en excessive prijzen zoo veel mogelijk te vermijden.

De voordeelen welke door deze inrigting zullen worden verkregen, kunnen niet dan bij gissing worden begroot, en naar evenredigheid der vorige misbruiken welke daardoor zullen worden vermijd.

Tot deze laatsten behoort onder anderen *de intrekking*

blz. 307: *overtrof*: (van de leden der regering) en andere eerste ambtenaren (overtrof), te meer daar die ruime bezoldigingen alleen voedsel geven aan misbruiken waarvan de baatzucht en het eigenbelang der chineezen de instrumenten weet te maken. Onder deze misbruiken behoort onder anderen het geven en nemen van geschenken, waartegen ik dierhalven met renovatie en ampliatie van het daartegens geëmaeerde placcaat van voorm. Commissarissen Generaal heb laten voorzien met interdictie zelfs der vrijheid welke daarbij was gelaten

om geschenken te mogen aannemen, van comestible waren; nademaal het schijnt dat door deze vrijheid een deur was opengelaten voor de overtreding van het geheele verbod.

bl. 311: *geleverd* of van 128 ƒƒ wanneer men genoodzaakt mogt worden de koffij wederom een jaar voor de afscheep in de magazijnen te laten overleggen.

bl. 311: *gecompliceerd*: zijnde ingerigt geweest op de volgende wijze.

dat hun vooreerst wierd toegewezen het *overwigt* op hunne zoogenaamde *binnenlandsche* pikols van 250 of 222 ƒƒ, boven het gewigt van 160 of 146 ƒƒ waarmede zij dezelve wederom afleverden; en voorts eene betaling van 2 rds. papiere munt voor elke pikol van 160 of 146 ƒƒ naar mate van het gewigt waarin hunne leverantie bepaald was; doch waarentegen hun in rekening gebragt wierd, niet alleen het bergloon der koffij in de bovenlandsche pakhuizen, het draagloon, de zakken, de ongelden op het transport naar Batavia, maar ook de bezoldiging en zelfs het ambtgeld van den gecommitteerde tot en over de zaken van den Inlander, de tractementen van de Europesche opzienders der plantagien, die der opzienders in de bovenlandsche pakhuizen, de schrijfloonen zelfs der klerken die de rekeningen van de gecommitteerden opmaakten niet uitgesloten.

Dat daarentegen de betaling der regenten voor het vervolg zal geschieden op deze eenvoudige voet, dat hun voor ieder pikol van 126 of 128 ƒƒ waarmede zij de koffij zullen afleveren, zal worden uitbetaald 1 rd. zilvergeld dat daarentegen het Gouvernement voor zijne rekening zal neemen alle de ongelden, welke loopen op het transport der koffij uit de bovenlandsche pakhuizen naar Batavia, mitsgaders de bezolding van alle Europesche ambtenaren die tot de koffijculture worden geëmploijeerd.

dat hierdoor voor het vervolg alle afrekeningen tusschen den gecommitteerde tot en over de zaken van den Inlander en de bovenlandsche regent zullen komen te cesseren.

dat voorts tegen intrekking der vorige betaling van rds. 2 papieren geld per pikol de zo hoog gestegene schulden der regenten zullen worden kwijtgescholden met verdere verklaring, dat alle de schulden welke de regenten in het vervolg bij Europezen of Chinezen, mogten contracteren voor onduchtig en in regten onbestaanbaar zullen worden gehouden; terwijl daarentegen de gecommitteerde tot en over de zaken van den Inlander, onder wiens toeverzicht en voorzorg zij

ten dezen opzichte gesteld worden in zijn persoon en goederen daarvoor aansprakelijk zal worden gehouden.

blz. 313: *enz. . . .*: de zaken ter dezer hoofdplaats, zo wel ten aanzien der generale Directie als van diverse administratien die aan de meeste misbruiken laboreerden, en ook ten aanzien van het bestier der Jaccatrasche en Preangerlanden zooveel vastheid te hebben gegeven, dat ik durf vertrouwen dat zij ook bij mijne afwezigheid van deze hoofdplaats, eenen goeden loop zullen houden, zo *heb ik*

blz. 313: 20 *a* 25000 *Rds. 's jaars*: en hem van deze mijne keuze en van zijne bekomene honorabele demissie uit het ambt van Gouverneur van Java tegelijkertijd te informeren, mij verzekerd houdende dat het ZijnEd. niet aan ijver noch goede wil zal ontbreken om in die hooge betrekking nuttig te wezen.

blz. 313: *gevolg nemen*: En voorts eenige bepalingen vaststellen waarna bij mijne absentie de zaken zullen worden bestierd, mij voorbehoudende Uwe Excellentie van het een en ander bij nadere depêche rapport te doen.

---

23. Instructie voor L. W. Meijer, 18 April 1808.

Wij ondergeteekenden de Maarschalk Gouverneur en Eerste Raad en Directeur Generaal van de Hollandsche Bezittingen beoosten de Kaab de Goede Hoop qualificeeren en gevolmachtigen bij dezen den eersten secretaris der Hooge Indische Regering Lieve Willem Meijer om in naam en van wegens het gouvernement generaal te Batavia met de Huizen van Commercie onder de firma's Jacob Dull en Zoonen, Consuls van Zijne Deensche Majesteit, Raymond en Theodorus de Smeth en Nicolaas en Jacob van Staphorst, en diegenen, welke door gemelde Huizen verder daartoe zullen worden voorgedragen, te arresteeren en te bepalen de voorwaarden, voor zo verre die in dezen niet gestipuleerd en vervat zijn, waar op bij ons ontfangen zullen worden de door genoemde handelhuijzen voor rekening en risico van het gouvernement generaal te Batavia in drie gelijke parthijen van derwaarts te verzenden benodigdhedens, zoo voor de huishouding in Indie als voor den Japanschen Handel; item eene hoeveelheid van 130000 (zegge) Eenmaal honderd dertig duizend ponden Levantsche amfioen, volgens opgave van genoemde Meijer, alles jaarlijks en tot

wederopzeggens toe, welke voorschreven goederen op naam van neutrale Huijzen en geassureerd naar Noord America verzonden, aldaar ontlast en opgeslagen en in andere schepen weder op naam van neutrale Huijzen en geassureerd op nieuws in drie parthijen naar herwaards gezonden moeten worden, voor welke inkopen met de ongelden van vracht, assurantie, provisiepenn: en . . . . gemelde Huizen van Commercie bij deze geauthoriseerd worden te trekken het montant in Spaansche matten, betaalbaar alhier in Koloniale produkten als koffij, suiker, peper en specerijen, volgens de bepaling voor alle andere alhier ter markt komende Handelaren; zijnde de bepaling tegenswoordig de helfte in koffij à Agttien Spaansche matten, Een vierde suiker à ses en drie vierde en Een vierde peper à Elf en een halve Spaansche mat de pikol van Een honderd vijf en twintig ponden, ofte in stede van het bepaald Een vierde peper, koffij tegens twintig Spaansche matten de pikol en zal door het gouvernement generaal te Batavia gezorgd worden dat voor gezegde sommen bovengenoemde produkten bij de komst der schepen in de pakhuizen gereed liggen, om voor reekening en risico der gemelde Huizen van Commercie in die schepen afgeladen te worden.

Voorts meermelde Huizen van Commercie te kennen te geven, dat de Hooge Indische Regering op den 22 Maart 1808 besloten heeft jaarlijks voor een bedragen van vijfmaal honderd duizend Rds. zilvergeld indiaas, produkten aan de Ingezeetenen af te staan op de navolgende bepalingen als:

Ten eerste: dat die verkoop eenen aanvang zal nemen met dit loopende jaar 1808.

Ten tweede: dat de afgestaan wordende koopmanschappen bestaan zullen in:

½ koffij à 18 Spm. de pikol.
¼ peper " 11½ " "
¼ suiker " 6¾ " "

Ten derde: dat de geprojecteerde hoeveelheid verdeeld zal worden in de volgende proportien en dat, ingevalle de inschrijving de bepaling mogt surpasseeren, als dan de verdeling pro rato de inschrijving geregeld zal worden als:

5	porties	van	rds. 40000	ieder
5	"	"	" 20000	"
10	"	"	" 10000	"

10 portien van . . . . . rds. 5000 ieder
20 " " . . . . . " 2500 "

Ten vierden: dat de betaling zal geschieden aan papieren van credit met de agio op den dag der betaling.

Ten vijfden: dat de indiervoegen afgestaane producten den tijd van een jaar na den verkoop voor rekening en risico van de kopers in 's gouvernements pakhuizen zullen moogen verblijven.

Ten zesden: dat voor de gekogt wordende produkten de vrijheid van uitvoer is toegestaan.

Voor welke operatien genoemde Huizen van Commercie bij dezen insgelijks geauthoriseerd worden mede af te geven wisselbrieven op de Hooge Indische Regering ter somme van 375000 (zegge) driemaal honderd vijf en zeventig duizend Spaansche matten 's jaars om voor dezelve te ontfangen bovengenoemde producten en zal aan genoemde Handelhuizen vervolgens opgegeven worden de namen van zodanige Eigenaren of gevolmachtigdens in Holland, aan welke de voornoemde gelden uitbetaald moeten worden.

Wordende de genoemde Lieve Willem Meijer al verder geauthoriseerd ten deezen sujette zoodanige schikkingen te arresteren en contracten aan te gaan, als Hij ten voordeele en in voldoening aan den last zijner committenten nuttig en noodzakelijk zal oordeelen, aannemende en belovende alle de in dier voege door gemelde Eersten Secretaris der Hooge Indische Regering Lieve Willem Meijer in naam en van wegens het Gouvernement Generaal te Batavia aan te gaane contracten en verbindtenissen te zullen erkennen, opvolgen en naarkomen alsof dezelve door ons in persoon aangegaan en gesloten waren.

De in dezen vervatte last volmacht en qualificatie hebben wij met onze gewoone handteekening bekrachtigd.

Batavia ten huize Weltevreden, den 18 April 1808.

(w. g.) Daendels.
W. H. van IJsseldijk. D. G.
accordeert,
L. W. Meijer.

24. Brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 25 April 1808.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

Occasie gevonden hebbende tot de verzending aan Uwe Excellentie zoo van deze mijne tegenwoordige, als van vorige depeches, maak ik daarvan gebruik om Uwe Excellentie in de eerste plaats te doen geworden de wedergaden mijner letteren van den 9, 21 Januarij en 20 Maart jl.

En wijders om aan Uwe Excellentie kennis te geven, dat ik uit hoofde van de meer en meer aan kortende tijd tot mijne afreize naar Java, welke ik binnen weinige dagen sta aan te nemen, de noodzakelijkheid gevoelende, om de organisatie van het ligchaam der Hooge Regering te bespoedigen, ter voldoening aan de Instructien van den Koning, mijnen Meester, de voorschreven organisatie effectievelijk heb daargesteld en benoemd.

Tot Directeur generaal der Koninklijke financien en domeinen
Wouter Hendrik van IJsseldijk
tot Raden ordinair
Willem Vincent Helvetius van Riemsdijk
Petrus Theodorus Chassé
Mr. Wijnand van Hoesen en
Mr. Herman Adriaan Parvé
en tot Raden, extraordinair
Abrahamus Couperus, oud gouverneur van Malakka
Willem Wardenaar, oud opperhoofd van Japan
Joost Carel Romswinckel, opperhoofd van het generale Tractementskantoor.

De vijf eerstbenoemde Raden allen Leden zijnde van het vorige gouvernement, ben ik daarentegen verplicht geweest bij de nieuwe verkiezing te passeren den gewezen Raad ordinair Canter Visscher en den gewezen Raad extraordinair Baljee, de eerstgemelde omdat hij ontbloot was van alle moraliteit en delicatesse in zijne post, zich zoowel in mijn oog, als volgens de publieke opinie, ongeschikt had gemaakt, om langer in het bestuur over deze kolonie te worden gelaten, en de laatstgenoemde, wijl denzelven als een gevolg van de vernederende behandelingen, die veele personen onder het vorige gouvernement doch inzonderheid de Leden van de Collegien, waarin

hij presideerde, van hem, uit hoofde van zijne verbazende trotschheid, door onkunde gevoed, hebben moeten ondergaan, alle partijen zoodanig tegen zich heeft vereenigd, dat hij, misschien voorziende de slag, die hem stond te treffen, eenige dagen voor de gemelde organisatie, zelve om zijne demissie heeft versocht.

Van de drie overige nieuw benoemde Leden Couperus, Wardenaar en Romswinckel is mij de eerste door den oud Gouverneur generaal Siberg en andere respectable persoonen ten sterkste aangeprezen, als een man, van wiens talenten zeer veel nut voor deze kolonie is te trekken, terwijl de beproefde trouw en eerlijkheid van den tweeden en de onbevlekte reputatie van den laatstgenoemden, gevoegd bij de kennis en ondervinding, die zij door een verblijf in Indien van vele jaren hebben geacquireerd, bij mij zeer voldoende recommandatie zijn geweest om hun tot derzelver presente waardigheden te verheffen.

De Leden van de Hooge Regering voorheen geplaatst zijnde aan het Hoofd van genoegzaam alle collegien en departementen van administratie was het misbruik, hetwelk veele hunner plegen te maken van de beschikking, die Zij hierdoor over 's Lands goederen verkregen, zonder dat zich, zoo het scheen, iemand daartegen, uithoofde van hun karakter, durfde verzetten, zoo groot en diep ingeworteld, dat om hetzelve volkomen uit te roeijen en in den vervolge voor altoos te voorkomen, naar het eenparig gevoelen zoo van den oud gouverneur generaal Siberg, als van alle anderen, welke ik daar over heb geraadpleegd, voor het eenige middel wierd gehouden om voortaan geene presidiums van collegien of andere bedieningen, meer door de Leden van de Hooge Regering te laten bekleden. Hieruit voortgevloeid zijnde, dat ik het waarnemen der presidiums door de Leden der Regering heb afgeschaft en voor altijd ingetrokken, is daaruit ontstaan de verpligting, om de tractementen van de gemelde Leden zoodanig te verhoogen dat zij daar van op eene fatsoenlijke wijze, overeenkomstig met het aanzien en gewigt hunner bedieningen, kunnen bestaan, ten welken einde ik de tractementen heb bepaald voor een Raad ordinair op Rds 15000 en voor de Raden extraordinair op Rds 12000 's jaars, terwijl ik het vaste tractement van den Directeur generaal mede van Rds 12000 tot Rds 15000 heb verhoogd, behoudens het aan hem toegelegd 2/3 gedeelte uit het $\frac{1}{2}$ percent, waarmeede de verkoopprijzen der door het Gouvernement verkocht wordende koopmanschappen, ten laste van de koopers, worden bewaard, doch daaren-

tegen ook met afschaffing van hetgeen hij tot hiertoe heeft genoten uit de zuivere winsten op de amfioen; zijnde de omslachtige directie, welke ik over den handel in dit artikel alhier heb geëtablisseerd gevonden, door mij tegelijkertijd geannulleerd tot besparing van een menigte uitgaven voor den Lande.

Door deze en andere bezuinigingen, gevoegd bij hetgeen den Lande zal profiteren op een naauwkeuriger toezicht in het stuk van publieke administratie, zal zij ruim vergoed krijgen, hetgeen tegenwoordig meer als bevorens aan tractementen door de Leden der Regering wordt genoten.

Met het bij een mijner vorige aan Uwe Excellentie te kennen gegeven oogmerk, om een President van de Indische Regering te benoemen op een tractement van Rds 25000 's jaars, heb ik bedoeld den gouverneur generaal te ontlasten van de bemoeijenissen met die menigvuldige details en kleine zaken, welke in het Vaderland op de bureaux der Ministers en bij de prefecten afgedaan, doch hier alle in de hooge vergaderinge wordende gebragt, vooraf door den gouverneur generaal plegen te worden gelezen en geprepareerd, en aan denzelven de tijd benamen, om zijne aandacht op groote onderwerpen van Regering en administratie te kunnen vestigen, wel verzekerd, dat het bezwaar dezer buitengewone uitgave voor 's Lands kas, niet kan opwegen tegen het groote voordeel, dat in deze mesure voor de belangens van den Lande is gelegen, te minder daar ik aan dit bezwaar ben te gemoet gekomen door provisioneel een Lid minder aan te stellen, als het decreet des Konings van den 9 Februarij 1807 dicteerd.

Ik heb tot dezen post gedespicieerd den nog fungerenden gouverneur en Directeur van Javasch Noord Oostkust Nicolaas Engelhard, eensdeels om hem op een flatteuze wijze het gemis te vergoeden van den post van Directeur generaal, welke ik aan den Directeur generaal van IJsseldijk, na dezelve een zeer geruimen tijd te hebben waargenomen, met geen billijkheid konde ontnemen, en ten andere om hier door mijne deference te betoonen voor de persoonen, die ik weet dat Uwe Excellentie, den Heer Nederburg en den oud Gouverneur generaal Siberg gaarne gekozen zien, een deference waarvan ik in het bijzonder aan den oud Gouverneur generaal Siberg meermalen heb doen blijken, door onderscheidene aanstellingen te doen, die hem aangenaam waren,

gelijk die van Pieter Engelhard tot eerste Resident te Djodjocarta en anderen, zo mede door mijne herhaalde visites en de differente consultatien, die ik in vele zaken van gewicht, vooral in het stuk van administratie, van hem heb ingenomen, zoodat bijna alle veranderingen van eenig belang daar in gemaakt en onder anderen het stuk van de presidien, door hem gelijk ik hiervoren zeide, van de eerste instelling af als een groot kwaad aangemerkt, alvorens die ter conclusie te brengen, door mij aan zijn oordeel en goedkeuring zijn onderwo pen.

Doch ondanks deze ondubbelzinnige preuve van vertrouwen, welke ik gereed sta aan den gouverneur Engelhard te schenken, en waarvan ik hem voorloopig heb geprevenieerd, ondanks de betuigingen van dankbaarheid, mij daarvoor door denzelven in schijn toegebragt, heb ik moeten ondervinden dat hij onder allerlei pretexten, de executie van mijne bevelen vertragende en zich zoowel in officiele als in particuliere brieven permitterende mijne daden te taxeeren, allengskens dezelfde toon van oppositie heeft begonnen aan te nemen, als onder het vorige Gouvernement, daartoe de militaire officieren sterkende in de vreemdste pretensien, zoodat ik ten langen laatste, tot handhaving mijner gegeven bevelen, ter onverwijlde introductie eener bereids door den gouverneur generaal Wiese, zes maanden voor mijne komst in Indië, gearresteerde en door mij goedgekeurde organisatie der troepen voor Samarang en Sourabaja, verpligt geworden ben den chef van mijnen staf, de Brigadier von Gutzlaff, over zee naar Samarang te laten vertrekken, met gevaar zelfs van door den vijand te worden genomen, gevende ik van deze onaangename circumstantie, bij mijne depêches van heden, mede kennis aan Zijne Majesteit den Koning. En ofschoon nu den gemelden Gouverneur Engelhard tot inkeer gekomen is en verschoning heeft gevraagd voor dit zijn gedrag, heb ik nogtans groote redenen de oprechtheid van zijn betoond berouw in twijfel te trekken, alzoo genoegzaam ter zelver tijd, dat hij de gemelde betuigingen aan mij bij missive heeft gedaan, hij niet geschroomd heeft zich op een geheel tegen overgestelde wijze te verklaren tegen een bij Uwe Excellentie bekend en zeer geaccrediteerd persoon, wiens naam de discretie mij verbied hier ter plaatse te noemen, waardoor ik noodzakelijk op het vermoeden heb moeten komen, dat hier een adder in het gras verborgen ligt en het but der opgemelde pretense submissie niet anders zijn kan,

als om daardoor, was het mogelijk, op nieuw mijn vertrouwen te winnen om daarna de aangevangen tegenkantingen met grootere kracht te kunnen hervatten, ondersteund door eenen aanhang waarvan zich wellicht in den tijd meer zal openbaren. — En hoe zeer deze oppositie in hetzelfde oogenblik, dat ik mij met het welzijn der Kolonie onledig houde, mij ook moeijte veroorzaakt, en mij ondanks den wensch om alle partijen tot den dienst des Konings te vereenigen en alzoo van mijne onpartijdigheid te doen blijken, doet aarzelen om den voornoemden Gouverneur Engelhard tot den gedespicieerden post te verkiezen, wil ik echter in deze onaangename affaire vooralsnog niet definitivelijk beslissen, maar zal in de hoop dat den Schout bij Nacht Buyskes, die voorzeker met nieuwe Instructien van Zijne Majesteit en Uwe Excellentie voorzien, hier binnen vijf a zes weken zal arriveren, daar mede zoo lange vertragen, ten einde zoo mogelijk alvorens te komen tot eene finale determinatie, dezelve aan zijn oordeel te onderwerpen.

Na vele verbeteringen in onderscheiden deelen van bestuur en administratie gedurende mijn kortstondig aanwezen alhier, te hebben daargesteld, waarvan ik aan Uwe Excellentie zoo bij vorige, als bij deze mijne tegenwoordige verslag heb gedaan, heb ik het niet minder dienstig geoordeeld de Hooge Regering met een aparte Instructie te voorzien, waarna zij zich in mijne absentie zal hebben te gedragen, en bij dewelke ik mij expresselijk heb voorbehouden het voordragen van nieuwe civile of criminele wetten, het verleenen van remissien aan de debiteuren van het land, alle veranderingen in het stuk van publieke administratie en in de subsisterende orders voor de buitenkantoren, dispositien over 's lands penningen, aanstellingen van ambtenaren en verder in een woord alle dubieuse zaken, waarvan de bevoegdheid voor de Hooge Regering om die af te doen, op grond van de voorschreven Instructie zoude kunnen worden in twijfel getrokken door welke naauwe, doch gewis noodzakelijke bepalingen aan het gemelde ligchaam het vermogen is benomen, om weder te vervallen in de oude gebreken, die onder de vorige huishouding zo menigvuldig waren.

Ik mag voorts niet afzijn ter kennisse van Uwe Excellentie te brengen, dat op het einde van de voorleden maand Maart, tot mijn groot genoegen, alhier gearriveerd zijn vierentwintig officieren, gedeeltelijk tot mijne staf, gedeeltelijk tot andere corps behorende, aan

het hoofd hebbende den Luitenant kolonel Gordon. Zoo mede vier geneeskundigen, welke, zoowel als de verdere passagiers, niet genoeg kunnen louéren de goede behan leling hun op de overtocht van Amerika naar herwaarts door de scheepsoverheden aangedaan, geheel alleen van die, welke zij op de reize uit Holland hebben ondergaan, veroorzaakt door de arrangementen, welke aldaar tot hun transport zijn gemaakt.

Met de voorschreven gelegenheid mede herwaarts overgekomen zijnde het ordinair Lid in den Hoogen Raad van Justitie Knibbe en de Roomsche Priesters Princen en Nelissen, is de eerstgemelde dadelijk getreden in de executie van zijn post, en aan de beide laatste het effect verzekerd der ten hunnen voordeele door Uwe Excellentie gedane aanschrijving bij missive aan de Hooge Regeering van den . . . . . 1807.

De oud gouverneur generaal Siberg mij gecommuniceerd hebbende een gedeelte of extract uit eene door hem onder dato 20 Maart laatstleden aan Uwe Excellentie geschreven missive; waar bij hij van drie door hem in bedenking gegeven middelen, hoedanig den handel op de kolonie voortaan uit het Moederland zal worden gedreven, proponeerd, om de producten voor de rekening van den Lande van hier te laten afhalen, ben ik over dien voorslag met niet weinig surprise aangedaan geweest, omdat ik overtuigd ben, dat het bederf van de kolonie daaraan ten naauwsten verbonden is. Het diep verval van het vaderland is toch aan Uwe Excellentie te wel bekend, om niet te weten dat hetzelve buiten staat is, om, gelijk het plan van den oud Gouverneur generaal Siberg medebrengt, aan de Kolonien, bij wege van advance op de te ontvangene retouren, in de eerste twee jaren drie millioenen guldens 's jaars te fourneren, doch gesteld eens zij konde door buiten gewoone efforts de gevraagde penningen bij een brengen en daarmede jaarlijks continueren, zoo kan nogtans eene enkele rupture met de Kroon van Engeland of andere zeemogendheid, de geregelde toeschikking van die penningen verhinderen, gelijk de oorlogen van de jaren 1780 en 1795, daarvan de droevigste getuigenissen dragen, terwijl ook de aan handen zijnde retouren niet kunnende worden verzonden, hier door plotselings een penurie van penningen in de Kolonie en een nieuw embarras voor het Moederland, om bij gemis van fondsen in die penurie te voorzien, geboren wordt, welke naar mate dat de Ingezetenen, in vergelijk van

vroegere jaren zijn verarmd, ook de stagnatie in het publiek credit te sneller doet gevoelen, met het nu bereids zoo dikwerf ondervonden resultaat, dat de weinigen millioenaires, met deze ongelukkige omstandigheden hun voordeel doende, zoowel hunne eigene fondsen als die zij van naar Europa geretourneerde ambtenaren en andere uitlandige personen onder zich hebben, employeren, om door behulp van Chinesche wisselaars en langs andere wegen de in omwandeling verbleven contanten uit de circulatie te brengen en in hunne koffers op te sluiten, totdat de navrage en het gebrek al hooger en hooger klimmende, zij het tijdstip gunstig oordeelen om, door woekerzucht gedreven, eene naar willekeur gedwongene waarde aan het geld te geven en alzoo de ongepermitteerdste winsten te doen. En ofschoon door eene stipte handhaving der wetten en nog veel meer door de vreeze, waarin ik de agioteurs gehouden heb door mijne gemanifesteerde wil om de papiere munt tot hare bepaalde waarde terug te brengen, het credit zich allengskens begint te herstellen, waarvan onder andere te Samarang het remarquabel effect geweest is, dat de agio op de contanten, die bij mijn komst in deze colonie aldaar tot de verbazende hoogte van 130 percent geklommen was, in een zeer kort tijdbestek tot op dertig percent is gedaald, zoo blijft het nogtans eene waarheid, dat eene reguliere afzetting en betaling der producten het eenigste middel is om dat credit te voeden en te onderhouden, gelijk onwedersprekelijk is bewezen door den verkoop van een partij koffij en suiker aan kooplieden in het Moederland na den vrede van Amiens in het jaar 1802, onder de onereuse conditien dat slechts een gedeelte daarvan alhier zoude worden betaald, welke operatie zoodanige schaarsheid aan contanten heeft doen ontstaan dat de agio van 15 à 20 weldra tot 100 en meer percentos was gestegen, waarvan de schok voor het finantiewezen dezer kolonie nog in zijne gevolgen wordt gevoeld. Was dit het effect in een tijd, dat de Magazijnen met producten waren opgehoopt, zoo kan Uwe Excellentie ligt het gevolg trekken, welke de uitwerking zoude moeten zijn, wanneer tegenwoordig, daar de koffij genoegzaam zoo geplukt en zoo afgeleverd wordt; en het met de overige producten bijna even zoo gelegen is, dezelve zonder betaling van hier werden weggehaald. Voorzeker zoude daardoor de laatste slag aan het publiek credit van deze kolonie worden toegebragt en alle hoop om de kwijnende welvaart dezer bezittingen onder eene

goede directie te doen opluiken voor altijd onherstelbaar zijn verloren. Ik bezweer Uwe Excellentie derhalve bij de liefde tot het Vaderland en het welzijn van Hare kolonie om welverre van eenen voorslag te ondersteunen, gelijk die van den oud Gouverneur generaal Siberg, waarvan de ondervinding en het gezond verstand het schadelijke aantoonen veeleer daar op te willen werken, dat bij eene eventuele vrede, aan de Hollandsche kooplieden wordt toegestaan om op eene attache van Uwe Excellentie, zoowel koffij en suiker als andere producten voor hunne rekening tegen directe betaling van hier te mogen laten afhalen, onder het stellen van voldoende cautie, dat die in geen andere als in havens van het Koningrijk Holland zullen worden aangebragt, waardoor alle risico voor den Lande en de vreeze voor het misbruiken dezer concessie wordt weggenomen, terwijl ook daar door den weg wordt afgesneden tot die frequente morserijen en mesures, welke onder de directie van de voormalige Compagnie, zoo op de overtocht naar het moederland, als in Holland zelve door de overheden der schepen en de administrateurs in prejudice van de belangens hunner betaalsheeren, wierden gepractiseerd. Ik heb reden mij te vleien, dat Uwe Excellentie, doordrongen van de waarheid dat mijne gedane propositie op de ware belangens van den Lande is gegrond zich daarvoor zonder bedenking zal verklaren, vooral wanneer ik hierbij voege, dat ik bij het adopteren van het door mij voorgedragen stelsel, het vooruitzicht voede om een armee van twintig duizend mannen en een esquader van vijftien Fregatten van 44 stukken, in Indien aangebouwd, te zullen kunnen onderhouden buiten eenig ander beswaar voor den Lande, als dat de daartoe nodige officieren, soldaten en matroozen, voor zoover dit getal uit Europesen zal bestaan, alsmede kanons, ankers, ijzer enz. uit het Moederland worden gefourneerd, doch waarvan ook de ongelden worden gecompenseerd door de redoutable staat van defensie, waarin de kolonien volgens dit plan zullen worden gebragt en gehouden, zonder gelijk bevorens geëxponeerd te zijn om bij een opkomende oorlog van het Rijk aanstonds tot eene laagte te zinken, welke het vaderlandsche hart met spijt vervuld en niet dan door nieuwe en aanmerkelijke opofferingen van het Moederland weder kan worden te boven gekomen, kunnende den aanbouw der voorschreven fregatten alhier met ongelijk minder kosten als in het Moederland geschieden, om dat het hout genoegzaam voor niet uit de bosschen verkregen wordt

en de arbeidsloonen zoo gering zijn, dat aan een goed Inlandsch scheepstimmerman naauwelijks meer als 24 a 25 Hollandsche duiten per dag behoefd te worden betaald, terwijl hierin nog het voordeel is gelegen, dat het geld, 't welk daarvoor besteed wordt, niet aan de circulatie wordt onttrokken.

Gelijk aan Uwe Excellentie bekend is, waren mij bij mijne Instructie onder de inkomsten als gouverneur generaal van Indien geassigneerd de revenuen van de landgoederen Weltevreden en Buitenzorg, evenals waren dit domainen, aan den lande behoorende, en wijders de vrijheid gelaten om in sommige gevallen presenten aan te nemen, mits die recompenseerende en daarvan kennis gevende naar het vaderland. Van de laatst gemelde vrijheid heb ik, om mij onder geene verplichtingen te brengen, aanstonds gerenuncieerd en volgens de reeds bij eene vorige aan Uwe Excellentie gedane communicatie, het geven en aannemen van alle geschenken op mijn voorstel door de Hooge Regering bij een Placcaat doen verbieden, verwachtende daarentegen gerealiseerd te zien de beloften, die mij nopens de inkomsten van Weltevreden en Buitenzorg waren gedaan en welke men in het vaderland begrootende op twintig à dertig duizend Rijksdaalders 's jaars, een der voorwaarden hebben uitgemaakt, waaronder ik de hooge charge van gouverneur generaal heb aanvaard, terwijl ik op deze inkomsten vastelijk rekenende, met goedkeuring van Uwe Excellentie ook zoodanige beschikking over mijn tractement heb gemaakt dat ik daarvan, buiten mijn tractement als Maarschalk jaarlijks *f* 68800 in Holland laat staan en hier niet meer dan *f* 50000 touchere, — eene somme, die gewis verre beneden de depenses is, welke eenen gouverneur generaal, om overeenkomstig zijn staat en karakter te leven, verpligt is te maken; doch wel verre van de gemelde verwachting in de uitkomst gerechtvaardigd te vinden, heb ik niet alleen de gemelde goederen als particuliere eigendommen moeten overnemen en betalen, maar ook instede van daarvan revenuen te genieten, welke boven des zeer vergroot zijn opgegeven, mij door de afgevorderde betaling van 's Heeren gerechtigheid, interest op de beleende kapitalen, als anderzins, met ongelden en uitgaven bezwaard gevonden, welke het montant der inkomsten van twee volle jaren verre kwamen te overtreffen. Hierdoor blootgesteld aan het gevaar om, wanneer ik binnen drie Jaren mogt komen te overlijden, bij de gemelde goederen van

het mijne in te schieten, zonder daarvan nog eenige revenuen te hebben genoten, heb ik mij verpligt gevonden mijne bezwaren daartegen aan de Hooge Regering voor te dragen, die geoordeeld heeft daarvan buiten bezwaar van den Lande, op geen geschikter wijze te kunnen te gemoet komen als mij te ontslaan van de verpligting om ingevolge het besluit der Indische Regering van den 29 September 1780, op voorstel van nu wijlen den oud gouverneur generaal Alting genomen, het landgoed Buitenzorg van den eenen gouverneur generaal op den anderen te doen overgaan, terwijl gemelde Regering te gelijkertijd mij het voorstel gedaan hebbende om het landgoed Weltevreden, de residentie van den chef van het gouvernement, voor den Lande over te neemen, ik daarin, ofschoon van de Bazaar en aan grondhuur jaarlijks aan revenuen genietende circa 12000 Rijksdaalders, de interessen en de kosten van onderhoud even wel daar afgerekend, heb bewilligd, uit overtuiging dat de eigenaren van zoodanige precaire posessien zich maar zelden getroosten daaraan amelioratien van eenig belang te doen en dezelve dus, of laten vervallen, of de kosten van gedane vertimmeringen ten laste brengen van hunne opvolgers in den tijd, zooals mij voor reparatien onder de regering van den oud gouverneur generaal Siberg geimpendeerd, Rds 2473.23 zijn aangerekend, 't welk nogtans voor eenen aankomenden gouverneur generaal een zeer onaangenaam bezwaar uitmaakt, te meer wanneer denzelven zich, gelijk ik, met inkomsten, in plaats van uitgaven heeft gevleid. En daar wijders het intrekken van de voorschreven resolutie der Indische Regering van den 29 September 1780 om het landgoed Buitenzorg van den eenen gouverneur generaal op den anderen te doen overgaan, door de Hooge Regering ten regte is beschouwd als het eenige middel om dat land, 't welk op vele plaatsen nog onbebouwd ligt, te doen cultiveeren, nadien het van geen Eigenaar kan worden gevergd, om bij een tijdelijk bezit, tot zware verschotten en opofferingen te komen, die hij niet zeker is immer gecompenseerd te krijgen, zoo volgt daaruit dan ook van zelve dat de voorm. dispositie van de Regering overeenstemd met de belangens van den lande, welke er absolut bij is geinteresseerd dat de door haar uitgegeven landen worden gecultiveerd, terwijl ook daardoor geene praejudicie aan de volgende gouverneurs generaal is toegebragt, wijl dezelve in het bezit van Buitenzorg gerakende, op den voet van het jaar 1780, zich altijd

dezelfde bezwaren ten hunnen opzichte zouden doen gevoelen, zoodat het gemelde landgoed, hoeveel belovende ook bij eene goede directie, noch voor den Lande, noch voor zijnen eigenaar immer van eenig naamwaardig voordeel zijn konde, zoolang hetzelve onder de voorschreven bepaling gedrukt ging gelijk door de staat, waarin ik Buitenzorg gevonden heb, onwedersprekelijk wordt geprouveerd. Ik geef van de voorm. dispositie der Indische Regering bij mijne depeches van heden kennis aan Zijne Majesteit, den Koning, met verzoek om tot geruststelling van mijne familie daar op te verleenen hoogst deszelfs approbatie, waartoe ik Uwe Excellentie onder verzending van de gemelde dispositie solliciteere door een appui van uwe zijde te willen medewerken, en het daar heenen te dirigeren dat mij van de voorschr. approbatie een extract uit de besluiten Zijner Majesteit worde uitgereikt.

De expeditie, met het Engelsch schip Coromandel, 't welk onder parlementaire vlag geemployeerd is geweest om eenige Dienaren van de voormalige Hollandsche Oost Indische compagnie ter kuste Mallabaar en andere personen herwaarts over te voeren, heeft mij in de gelegenheid gesteld om gebruik te maken van het tusschen de kroonen van Holland en Engeland bepaald kartel, volgens hetwelke de krijgsgevangenen van de wederzijdsche Mogendheden kunnen worden uitgewisseld, totdat bij een finale vrede deswegens nadere regulatien worden gemaakt. Ik heb daarvan geprofiteerd in de eerste plaats, om aan het Engelsch gouvernement in Bengalen terug te zenden een Engelsche kadet en vijf matrosen, die door het lot des oorlogs in onze handen gevallen waren, met volkomen vrijheid voor dezelve om weder te dienen, en in de tweede plaats om te voldoen aan mijn verlangen ter inwisseling van de volgende in de wateren van dit eiland door schepen van Zijne Brittannische Majesteit krijgsgevangen gemaakte Hollandsche officieren en kadets, als

van 's Konings marine

de kapitein Luitenant J. H. Carrega

en de Kadets

A. Edet

J. C. Richemont

J. H. Bruggemeyer

H. A. Beijerman

van de Infanterie

de kapitein P. Olivier
de d° F. Getz
de Luitenant Ente
de d° C. Hasse

waarvan ik aan Uwe Excellentie kennis gevende, tevens verzoeke dat hiervan bij de generale lijsten van uitwisseling aanteekening mag worden gehouden. Deze mijne missive tot hiertoe in gereedheid zijnde gebragt, had ik het genoegen den Schout bij Nacht Buyskes den 14 dezer alhier in volkomen welstand te zien arriveren, gemunieerd met zoodanige depeches als waarop ik, voor zo veel nodig; bij een volgende gelegenheid de Eer zal hebben aan Excellentie te rescriberen, voor het tegenwoordige alleen Uwe Excellentie informerende dat den gen. Schout bij Nacht, na eene aandachtige resumtie der tusschen mij en den gouverneur Engelhard gewisselde brieven, met mij van gevoelen is dat den gem. Engelhard zich door Zijne zoo singuliere als laakbare conduites ongeschikt heeft gemaakt om in den hoogen post van President der Indische Regering te worden geemployeerd en het vertrouwen heeft verbeurd, 't welk ik hem sedert den beginne van mijn komst geschonken heb. In deze staat van zaken, zal ik alsnu beproeven om den Schout bij Nacht Buyskes te persuaderen het presidie van de Hooge Regering op zich te nemen, onder den titel van Luitenant Gouverneur, gelijk de Instructie voor gouverneur en Raden dicteerd en ook voor een militair persoon meer gratie heeft als de benaming van President, welke keuze, indien ik daarin reusseere, zeker de goedkeuring van Zijne Majesteit en Uwe Excellentie zal wegdragen en mij om de kennisse die ik heb van des Schout bij Nachts probiteit, zèle voor des Konings dienst, met zooveel te meer gerustheid deze Hoofdplaats zal doen verlaten, waarbij ik nog met zeer veel satisfactie voege dat hij Schout bij Nacht de publieke opinie voor zich heeft, en over het algemeen in deze kolonien zeer wordt geëstimeerd.

Ik heb de Eer met bijzondere consideratie te zijn.

Hoog Edele Gestrenge Heer,
Uwe Excellentie's
gehoorzame en ootmoedige Dienaar,
(w. g.) Daendels.

25. Brief van Daendels aan den Koning, 27 April 1808.

Sire!

Apres avoir eu l'honneur le 20me mars passé de faire mon troisieme rapport à vôtre Majesté depuis mon arrivée dans ce pays, j'ai eu le plaisir de voir arriver le 28me du même mois, les trente quatre officiers et autres personnes, qui furent expédiés par ordre du Ministre, a bord du navire américain *le Logan*; tous en bonne santé, et bien contents de me trouver içi.

Je les fis loger au Camp de Wel-te-Vreden, pour conserver leur santé, et j'ai fait partir depuis la plus grande partie pour Samarang, pendant que les autres sont employés dans mon état major ou au Camp de Wel-te-Vreden.

Le Conseiller de Justiçe Knibbe est déja entré en fonctions.

Le conseil des Indes, assignera dans sa premiere assemblée aux prêtres Catholiques les traitemens, accordés aux ministres de la religion réformée; je tâcherai aussi de leur être utile pour trouver les moyens de faire construire un édifice pour le serviçe Catholique Romain.

En même tems j'ai reçu des lettres du Contre-Amiral Buyskes, qui lors du depart de nos officiers de New-York en Amerique, etoit sur le point de s'y embarquer pour cette colonie, où je me flatte de le voir bientôt arriver, ce qui me sera d'autant plus agreable, par rapport aux circonstances, dans lesquelles je me trouve, et dont j'aurai l'honneur de faire rapport à Vôtre Majesté, dans le courant de cette lettre.

Conformément aux instructions de Vôtre Majesté, j'ai organisé définitivement le 30 Mars passé le conseil des Indes, et nommé

Directeur General des finances et domaines de Vôtre Majesté en Asie

Mr. van IJsseldijk

Conseillers ordinaires

Messrs. van Riemsdijk, Chassé, van Hoeven et Parvé; tous anciens membres

Conseillers Extra-ordinaires

Messrs. Couperus ancien gouverneur de Malacca; Wardenaar ancien chef du commerce au Japon; Romswinckel, chef du Bureau Général de payement.

Mr. Couperus m'est recommandé par Mr. Siberg, ancien gouver-

neur general et par d'autres personnes, pendant que j'ai eû l'occasion de connoître et d'apprecier par moi même les talens et la probité des deux autres. La conduite publique de messrs Canter Visscher et Baljée m'a forçé de les passer; le dernier prévoyant le coup avoit donné sa démission quelque tems d'avançe.

Le Conseil des Indes s'occupe des moindres détails d'administration, qui en Europe sont du ressort des Bureaux des Ministres et des Préfets ou Landdrosten; et le gouverneur général, qui presidoit à toutes les assemblées, étoit obligé de lire et de préparer toutes les pièçes, de maniere qu'il se trouvoit hors d'état de s'occuper des affaires vraiment gouvernementales.

Pour y rémédier il y étoit nécessaire de nommer un président, qui s'occupe de tous ces détails et préside aux conseils, pendant que les affaires du gouvernement se dirigent par moi, ou sont préparées par moi, et porteés en mon nom, par le président du conseil; tels, que les nominations aux plaçes, les loix civiles et criminelles, les changemens dans les administrations, les améliorations dans les cultures, la disposition de la caisse publique etca etca.

Mon projet étoit de nommer à cette plaçe monsr Nicolas Engelhard, Premier Conseiller et gouverneur de Java, malgré les defauts que je connois en lui, espérant, que flatté de cette marque de confiançe, il employeroit ses talens au bien-être de l'etat; et chercheroit ainsi à effacer sa conduite précédente.

Mr Nicolas Engelhard est le beau frère de Mr Siberg, qui le protège jusque dans ses plus graves defauts, et l'ami de Mr Nederburgh qui malheureusement a une trop grande influençe sur Mr le Ministre van der Heim. Mr Nicolas Engelhard est encore la même personne, par rapport à qui, j'ai eû des desagrémens avec Mr le Ministre et Mr Nederburgh, ce qui est connu de Vôtre Majesté.

Je me piquois par rapport à cela, de montrer dans cette nomination, la plus grande impartialité et une grande déferençe pour Messrs van der Heim, Nederburgh et Siberg. Mais pourrois je nommer cet homme à une place aussi importante sans compromettre l'autorité, que Vôtre Majesté m'a confiée, sans compromettre les intérêts de la colonie et sans que je mériterais l'improbation de Vôtre Majesté? Car Mr. N. Engelhard quoique rentré ostensiblement dans le devoir suivant ses dernières lettres, a osé desobeir formellement à mes ordres, soutenir des officiers dans des prétentions ridicules

et contraires aux réglements de Vôtre Majesté, desapprouver mes dispositions militaires et autres, et former un parti qui cherche à me paraliser. L'opposition a été telle, que j'ai été obligé d'envoyer par mer à Samarang, mon chef d' état major, qui se trouve par là en danger d'être pris par les Anglais, qui depuis son depart se sont montré de nouveau sur nos côtes.

Et comme j'ai eu toute la condescendance possible pour Mr Siberg dont mes nominations de Messrs Couperus, Pierre Engelhard, suspendu de ses fonctions par le général Wiese et de quantité d'autres personnes, tous amis et recommandés par lui, sont la preuve; ainsi que mes visites fréquentes pour le consulter sur les affaires, je désirerois pouvoir continuer sur le même pied, afin d'aneantir entièrement, l'esprit de parti qui malheureusement à existé dans ce pays. Et par rapport à cela la conduite de Mr N. Engelhard me cause infiniment de peine.

Car elle me fait craindre que lui au moins fera exceptions à la regle. Mais me défiant de mon propre jugement, dans un cas ou l'on pourroit m'accuser de n'être pas assez impartial, je remettrai la déçision de son affaire jusqu'a l'arrivée du contre-amiral Buyskes, que je me propose de consulter sur le parti à prendre, au moins s'il arrive dans un mois ou six semaines d'içi.

Le papier monnoije a repris faveur depuis mon arrivée et je crois pouvoir assurer Vôtre Majesté que je suis en état de rétablir entierement le credit, en suivant la marche que je me suis proposée: mais *une seule faute* Sire! peût tout perdre; et je crains que malheureusement on ne propose à Vôtre Majesté, à la paix, les mêmes mesures qui déja plus d'une fois, et principalement à la paix d'Amiens ont été les principales causes de la chûte du credit public. Mesures qui seroient bien plus pernicieuses encore actuellement, que nos magasins sont vides, qu'ils ne furent apres la paix d'Amiens, lorsque les magasins etoient remplis de denrées coloniales, et que la recolte de l'année courante remplaçoit celle qu'on venoit d'enlever.

Le Tresor Royal est hors d'état d'envoyer plusieurs millions de florins, tant en espèçes qu'en marchandises, un an avant de reçevoir les denrées coloniales en retour, et la colonie est perdue á l'instant, qu'on lui enleve ses produits sans les payer; en espèçe et dans la colonie même. Si on propose donc à Vôtre Majesté d'envoyer des navires, pour enlever à la paix les denrées coloniales, comme caffé, épiceries, poivre et sucre, on propose en effet la perte de la colonie.

Car les espèçes n'arrivent pas plutot qu'elles ne sont employées par le gouvernement, pour retomber peu après entre les mains de Mr. Siberg et de quelques autres millionnaires, ainsi que des Chinois, qui les exportent clandestinement où les enferment dans leurs coffres sans qu'ils reparoissent de maniere que les sommes qu'on reçoit successivement en payement des denrées, du caffé et des épiçeries, sont à peine en état d'entretenir la circulation.

Une autre raison encore détournera Vôtre Majesté de cette mesure.

Avec bien de la peine je suis venû à bout d'établir un tel ordre dans les administrations, que le pillage que je trouvai comme organisé dans ce pays a cessé: ce pillage reparoitroit de suite et dans les magasins d'içi et en Hollande et en route, aussitôt que les denrées s'expédieroient en Europe pour compte de Vôtre Majesté. Et le Royaume d'Hollande qui a deja tant perdu par la mauvaise conduite de ceux qui administrèrent ce pays, ne peut s'attendre qu'a de nouveaux sacrifices si l'on suit le susdit systême.

Mr. Siberg dans sa lettre au Ministre van der Heim du . . . . . mars de cette année, qu'il m'a communiquée en partie, lui propose ce plan pernicieux et demande, pendant deux années de suite, *trois millions de florins*. Il veut entretenir 8 à 9 mille hommes et par un vaisseau.

De mon côté je ne demande aucune avance et je me fais fort au contraire d'entretenir vingt mille hommes, de bâtir et d'entretenir en mer quinze fregattes de 44 pièçes, et d'annuler le papier monnoye en dix ans; et je ne demande à Vôtre Majesté, que des officiers, sous-officiers et des soldats Européens, du canon, des armes, des ancres, du fer: et des officiers et sous-officiers de la marine royale, et le tiers des equipages pour les frégattes. Je dois commençer à construire le chantier, après les frégattes et il me manque pour cela, deux ou trois officiers constructeurs François, de la marine imperiale de Brest ou de St. Malo; que Vôtre Majesté obtiendra facilement de son auguste frère, et qui doivent être choisis et non pas donnés par le Ministre de la marine Françoise ou par Mr Forfait. Je dois à Vôtre Majesté de parler avec cette franchise, puisque le bien de son serviçe l'exige imperieusement, et je suis obligé de dire, que les constructeurs Hollandois actuels, ne meritent pas la confiançe de Vôtre Majesté, où qu'aucun d'eux n'est certain, que la frégatte qu'il va construire sera un bon voilier, ce qui fait cepen-

dant un des principaux mérites de cet Espece de bâtiment de guerre.

Je suis pour le reste d'accord avec l'opinion générale, sur l'utilité, que Vôtre Majesté prenne des mesures, pour qu'à la paix les principales denrées coloniales ne soyent vendues içi, que sous la condition de les porter aux marchés de la Hollande; ce dont l'execution peût facilement être assurée, par le moyen de cautions a passer par les proprietaires des Batimens Hollandois qui feront le commerçe des Indes.

Sire! plutot que je n'osois m'en flatter, et avant que de finir ce rapport a Vôtre Majesté, j'ai eu le sensible plaisir de voir arriver içi le 14 de ce mois, en parfaite santé, le contre-amiral et aide-camp de Vôtre Majesté Buyskes.

Les raisons exposées çi dessus, qui me faisoient désirer si ardemment sa presence dans les circonstançes ou je me trouve, vis à vis du present Gouverneur de Java Engelhard, m'ont porté avant tout autre chose à prendre son conseil, sur le parti qui me restoit à prendre. J'ai soumis aux yeux du contre-amiral, toute la correspondançe tant officielle que particuliere du Gouverneur Engelhard, et l'ai laissé juge de sa conduite et des entraves qu'il me preparoit d'apres le contenu de ces pieçes. L'avis du contre-amiral, dont l'impartialité et le dévouement à Son Roi, sont connûes de Vôtre Majesté, a été, que le bien du service ne me permettoit point d'employer Mr. N. Engelhard à la haute charge, que je lui avois destinée, apres sa conduite tenue depuis mon arrivée dans la colonie. Fort de l'assentiment d'un officier du merite du contre-amiral Buyskes et dans qui Vôtre Majesté a daigné placer une si haute confiançe, je passerai Mr. Nicolas Engelhard, et le laisserai sans emploi. Cette punition en lui ôtant son influençe et les moyens de nuire suffira pour assurer la tranquilité publique, et une soumission generale aux ordres de Vôtre Majesté.

L'esquadre de Mr. Hartsinck que le contre-amiral Buyskes etoit destiné à commander, ayant malheureusement été détruite entierement avant son arrivée, comme j'en ai fait rapport a Vôtre Majesté, je tâcherai de lui rendre agréable le poste honorable de President du Conseil, et Lieutenant Gouverneur en mon absençe, qui maintenant ne sera pas rempli par Mr. Engelhard.

Ne doutant point que le dessein que j'ai, d'en faire l'offerte au

contre-amiral, ne plaise à Vôtre Majesté. Pendant que je vais m'occuper à Samarang à utiliser pour la mère patrie le gouvernement des côtes septentrionales de Java, et à redresser les abus enormes qui y regnent, et qui demandent impérieusement ma presençe personnelle, l'administration ordinaire des affaires sera par la confiée aux mêmes mains que Vôtre Majesté avoit destinées au gouvernement, en cas que je ne fusse pas parvenû à mon destination.

La partie militaire pour ce qui regarde la defense de Batavia et ses environs, sera mieux assurée en lui remettant en même tems le commandement militaire.

Et en cas que je vinsse à succomber, soit au climat, soit à quelqu'autre accident la succession du gouvernement général, se feroit avec d'autant plus de facilité, suivant l'intention manifestée de Vôtre Majesté.

En outre la personne du contre-admiral Buyskes, placée à la tête du conseil des Indes pendant mon absençe, ne peut être que du plus grand appui pour le gouvernement, par la confiançe connue que Vôtre Majesté a placée en lui; et servira infiniment à faciliter la marche des affaires, comme en tout je pourrai me reposer en lui, comme je ne pourrois le faire, en qui que ce soit dans l'Inde.

Suivant l'article [14] de mon instruction, dont le contre-admiral Buyskes, m'a remis une copie, non authentisée, j'ai l'honneur de rapporter à Vôtre Majesté que la forçe generale de l'armée, lors de mon arrivée, montoit à environ onze mille hommes, dont les meilleures corps se trouvoient içi et aux Molucques.

En consequençe de la nouvelle organisation que j'ai projettée, et qui en partie deja est mise en execution, l'armée sera portée à environ vingt mille hommes et formée en cinq regimens d'infanterie composés de trois bataillons de mille hommes chacun et chaque Bataillon de cinq compagnies, dont une de grenadiers Europeens outre un Bataillon de chasseurs, un regiment de cavallerie de cinq esquadrons, dont deux d'Europeens, et un regiment d'artillerie de trois bataillons, de six compagnies chacun, dont une d'artillerie légère.

Du premier regiment tout composé de Javans, qui sont bons soldats par tout ailleurs qu'a Java même, j'ai destiné les deux premiers Bataillons, à tenir guarnison aux Molucques et le troisième pour occuper les forts à Macasser, Banjermassing, Cheribon, Palembang et Bantam.

Les Bataillons du second Regiment, servirent de guarnison permanente à Batavia, Samarang et Sourabaye, afin que par le changement de guarnison la mortalite n'augmente point.

Les trois autres regimens d'infanterie, de même que le Bataillon de Chasseurs, seront disponibles et composés de maniere, que le premier Bataillon de chaque regiment soit d'Ambonais, le second, partie de Madurais partie de Javans, et le troisième d'esclaves de Macasser et de Bali affranchis au bout de huit ans.

Le recrutement des troupes d'Amboine et de Madure de même que l'achat des esclaves de Bali et de Macasser, qui reçoivent leur liberté en entrant au corps, a été ordonné, et en attendant, je commence a former les cadres des differends corps.

Le manque d'Europeens m'a forçé à ne donner à chaque Bataillon qu'une Compagnie de grenadiers Europeens; sans pouvoir même étendre cette mesure à tous les corps. Le manque d'officiers et sous officiers m'a obligé de même, à former les compagnies de 200 hommes, qui fortes comme elles sont, n'auront encore chacune que deux ou trois officiers, pour les commander pendant que sur ce pied là même un quart des officiers subalternes manquera en Europeens.

Il me reste un point Sire! que la bienveillance de Vôtre Majesté m'enhardit à toucher encore dans ce rapport. Il est connu de Vôtre Majesté que la possession, de *Buitenzorg* et de *WelteVreden* m'avoit été assurée comme des terres appartenantes à l'etat, et estimées au moins à trente mille rixdales de revenu; qui auroient suffi au dela de mes besoins, pour suppléer aux 80 000 florins, qui du consentement de Vôtre Majesté et avec connaissançe du Ministre van der Heim, sont payés annuellement à mon epouse en Hollande. Au lieu de cela j'ai du acheter et payer ces terres; en outre les impots sur le transport, les fraix d'enregistrement et le remboursement des depenses de mes predecesseurs, surpassoient seuls, les revenûs de deux ans. C'est pour cela qu'avec l'agrément de Vôtre Majesté j'ai cedé la terre de Wel te Vreden à l'etat, pendant que le Conseil des Indes a laissé a ma libre disposition la terre de Buitenzorg, en me delivrant de l'obligation de la ceder à mon successeur, afin de pouvoir l'ameliorer et trouver ainsi le supplement à mes traitemens promis dans mes instructions et dont j'aurai besoin pour faire les depenses nécessaires.

J'ai l'honneur de joindre içi la resolution du Conseil des Indes à

cet égard, en priant Vôtre Majesté de vouloir l'hommologuer et m'accorder un arrété de Vôtre Majesté en consequence.

J'ai l'honneur d'être avec le plus profond respect

Le plus obeissant et le plus fidèle serviteur et sujet

Batavia ce 27 Avril 1808. DAENDELS.

---

26. Besluit van Daendels, 18 Mei 1808.

„Extract uit het Register der besluiten van Zijne Excelentie den Marschalk en Gouverneur Generaal.

Woensdag den 18e Meij 1808.

Is besloten aan den kolonel Jan van den Bosch op zijn iteratif daar toe gedaan verzoek deszelfs honorabel ontslag uit den dienst te verleenen.

En word Extract dezes verzonden aan den voornoemde kolonel.

Accordeert
fungerend chef d'Etat Major
L. J. WOLTGRAF."

---

27. Missive van den Heer N. aan I. T[ruter], Juni 1808. [1])

Amice.

Onze vorige brieven hebben elkander gecroiseerd: uwe vriendelijke mededeeling der belangrijke brief van de Heer P. was mij in zoo verre aangenaam als mijn hart, mijns ondanks, nog altijd blijft hangen aan het Lot onzer zo jammerlijke vermorste Indische Bezittingen en ik uit dien hoofde altijd begeerig ben te verneemen, hoe het met deselve

(1) I. A. Truter was secretaris van den Raad van Politie aan de Kaap de goede hoop, waartoe Polanen ook behoorde.

gesteld blijft, maar hoe bedroevend is dan ook niet den inhoud deezer brief voor elk waar Vaderlander! Helaas! elke regel bevestigt de donkere vooruitzigten, die ik sedert lang had, en die ik nog zo zeer hoopte, dat in eene zwaarmoedige wijze van denken en zien en niet in de zaak zelve, mogten gelegen zijn — dan, mijn vriend! het is of alles zamenloopt om dezelve onherstelbaar te bederven; had de heer P. spoedig moge overkomen, zoude zijn cordate taal aan den Koning, misschien nog iets ten goede hebben kunnen uitwerken, men vind zoo weinig lieden, die de nodige kunde om de waarheid in dit vak te kunnen zeggen, paaren met den moed, om dit te durven doen, en als zoodanig beschouw ik den Heer P. — dit maakte zijn overkomst dubbeld belangrijk, doch het komt mij voor, dat wij weinig reden hebben om ons daarmede spoedig te kunnen vleijen, en intusschen word het gevaar dagelijks dringender, of liever elke dag kan thans de laatste zijn van het bezit van die kostbare pogingen, waarop onze Natie — met hoeveel regt — weleer zo veel roem droeg, doch waaromtrent zij thans zo laauw en onverschillig is — zo dat ik waarlijk niet gelove dat het totaal verlies daarvan, thans veel sensatie maken zoude en mij integendeel overtuigd houde, dat het zelfs onder de geenen die zijne Majesteit omringen aan geene Lieden ontbreeken zoude, die zulk voor een nationaal voordeel zouden opdissen.

Zo is de Vlieg dan ook in de kaars gevlogen! opmerkelijk is het, dat de Expeditien, die buiten het Ministerie om, waar ik destijds toe behoorde, gedaan zijn met eminente kosten, totaal mislukt zijn, en dat die door dat Ministerie zelve zijn uitgevoerd met eene groote spaarzaamheid, volkomen zijn gereuseerd.

Veelen in Indien zullen thans zeggen, indien zij nog spreeken kunnen, ach! hadden wij ons door ijdele bedoelingen van eerzugt en belang niet laten wegslepen om van de voorgenomene thuis reisen af te zien! ik beklaag hun intusschen met al mijn hart.

---

28. Missive van den Heer N. aan I. T[ruter], 25 Juli 1808.

In antwoord op de uwe zal ik alleen aanmerken, dat ik met U onze Indische Colonien meer en meer beklage. De besten en nuttigsten verlaten Batavia, dan ik moet U egter betuigen, dat bij elke tijding,

dat een hunner de algemeene ramp, die hun dreigt, nog in tijds ontsnapt is, er een pak van mijn Hart gaat, ik wenschte wel dat al de Braave Menschen reeds hier waren.

Wat een schoon present is het niet voor Batavia geweest van op den Eersten dag van dit jaar aldaar te zien aankomen Een man zoo regt geschikt om de Verwarring te doen ophouden.

---

29. Brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 12 Juli 1808.

Hoog Edel Gestrenge Heer.

Zolang ik heb kunnen hoopen, dat het mij gelukken zoude, de Commissie mij door het Gouvernement te Batavia opgedragen, te zullen kunnen volvoeren heb ik mij, van weegen de onveiligheid der correspondentie tusschen dit Land en Europa, moeten onthouden UE. daarvan kennis te geven, dan daar thans, door de voortdurende staatkundige gesteldheid van de Vereenigde Staten van America, ten aanzien van Frankrijk en Engeland, de hoop daartoe is opgegeven, mag ik niet langer nalaten, door de overzending van de inliggende Missive, UE. bekend te doen zijn met de laatste poging, op mijn daartoe gedaan schriftelijk voorstel, in die Missive overgenomen, door den Gouverneur en Directeur generaal gedaan, tot behoud van onze Oostersche Comptoiren in Indie.

Zonder de tusschenkomst van het generaal embargo in America zoude het mij gelukt zijn, aan het oogmerk mijner commissie te voldoen, dan bijaldien deeze verhindering, door de opheffing van het embargo, na het uiteinde van dit Jaar mogt ophouden, zal ik mij niet gerechtigd oordeelen, die te volvoeren, doordien alsdan mijne commissie zal zijn geëxpireerd, en ik mij zal moeten beschouwen te zijn ontslagen uit 's Lands dienst, tenzij ik eene aanschrijving, ter contrarie, van UE. zal ontfangen.

Ik oordeel mij zelf van geen belang genoeg, om aan UE., in het breede de reedenen te bedeelen die mij bewogen hebben Batavia te verlaten. [Volgen de bekende motieven: „corruptie in Indië", zijn verzet daartegen, gebrek aan waardeering in Nederland, enz.]

. . . . Na ik zal hebben gedefungeerd, met het einde van dit jaar [dit althans verwachtte hij, om verschillende redenen], zal ik bereid

zijn, op de ordre van Uwe E., alle de papieren mijne commissie betreffende, te overhandigen aan den Agent van den Asiatischen Raad Heinicken, te Philadelphia, wiens gemeen gedrag, continueele dronkenschap en de algemeene verachting waartoe hij vervallen is, hem als geen geschikt voorwerp bij de Regeering te Batavia hebben doen beschouwen, tot het opdragen van enige en minder nog van deeze belangrijke commissie. En hoe zeer dit in het vaderland zo wel als in Indië bekend is, heeft de Heer Wiese mij ook opgedragen, UE. te berichten, dat hij van deezen agent zich in geen geval heeft kunnen bedienen . . . . .

. . . . . .

Princeton, New Jersey.

---

30. Brief van Van Polanen aan L. W. Meijer, 10 Sept. 1808.

WelEdel Heer en Vriend.

Met veel genoegen heb ik uw behouden aankomst hier te Lande vernomen. Men schrijft mij van Batavia dat UEd. in commissie van den gouvr. genl. naar Holland gaat. Zeer gaarne wensche ik uw te spreeken, voornamelijk nopens mijne commissie mij door het gouvernement te Batavia hier te Lande opgedragen. Niet zeker zijnde dat UwEd. met het schip Constellation was aangeland, heb ik de Heeren le Roy verzogt, in dit geval, uw mijnentwege eene invitatie te geeven om mij hier te komen bezoeken. Wees zoo goed mij te antwoorden of ik daarop hopen mag en wanneer UwEd. van New York meent te vertrekken. Ik moet daar in het laatst deezer maand weezen, andersints ware ik reeds tot uw overgekomen.

Het nieuws van Batavia heb ik ontfangen tot den 17 Meij, en ik heb niet weinig verwonderd gestaan over de nieuwe compositie der H. Regeering. Zo ik de tegenwoordige staat van zaken wel inzie, is dat college eene compleete nulliteit geworden, en den g. g. regeerd met zijne twee secretarissen en Gutzlaff. Over den laatsten heb ik mij zeer te beklagen, doordien hij het is, die door zijne aanstokingen mijn schoonzoon de Marolles, altoos als een verdienstelijk officier bekend, heeft ongelukkig gemaakt, en dit enelijk, omdat hij zijne favoriten andersints in den weg zoude staan. Ik heb daarover aan

admiraal Linori, den neef van de Marolles, reeds geschreven en zijne intercessie voor mijn schoonzoon afgevraagd bij den Koning. Ik heb te meer reden mij over Gutzlaff te beklagen, daar hij het is die mij altoos met lof over de Marolles heeft gesproken en bij het afscheid neemen mij plechtig heeft beloofd, hem te zullen bevorderlijk zijn. Zijne handelwijze is dus verraderlijk en valsch. En dien man meende ik zo zeer mijn vriend te zijn! De Deensche scheepen waarop Faure, de Raad, Beeckman en Walbeeck en de Hr. Schimmelpenninck van der Oiyen als Passagier zijn overgegaan, zijn door een engelsch oorlog schip genomen en aan de Caap aan wal gezet. Aan geen hunner is toegestaan dan aan de laatsten om met een dier scheepen naar Engeland over te gaan. Walbeek staat hier te komen. Beeckman, die een slegte en schandelijke rol aan de Caap heeft gespeeld, is met een Engelsche brik naar Engeland vertrokken, om zijne genome goederen te reclameeren; waarop hij die reclame gronden kan, kan ik niet gissen. Faure komt naar America. Hij heeft zijn proces in handen gesteld van twee bekwame rechtsgeleerden aan de Caap. De indignatie teegens zijne vervolgers en de N. I. Regeering, zijn daar zodanig ten top gereezen, dat Walbeek de protectie van Faure heeft nodig gehad om hem voor insult te bewaren. De zwakke Wiese heeft na mijn vertrek den schelm Maurisse, bij hem als zodanig bekend en erkend, tot President van den Hoogen Raad aangesteld. Wanneer het Proces van Faure in het Vaderland zal gedrukt en uitgegeven zijn, kan er geen twijfel weezen of die aanstelling zal vernietigd worden.

Mij word niet geschreeven met welk schip Wiese is vertrokken.

Den Adm. Hartsink is gestorven. Van Rossum jongst over Frankrijk vertrokken. Arnold op de reis overleeden.

Wees zoo goed mij uw Logement op te geeven en geloof mij met alle hoogachting

WelEdel Heer en Vriend.
UWEd. onderdanige Dienaar
R. G. van Polanen.

Is Prediker met zijn vrouw
van Ceijlon teruggekomen.

31. Brief van Van Polanen aan D'Ozy, 25 Sept. 1808.

Princeton N. I. den 25 Sept. 1808.

Aan den Heer R. D'Ozy te Amsterdam.

WelEdel Geb. Heer, veel geachte Vriend.

De onzeekerheid nopens de plaats van uw verblijf; de ontmoedigende wisselvalligheid der correspondentie tusschen Batavia en Europa, en mijne onafgebrooke werkzaamheid gedurende mijn verblijf op Batavia, heeft mij verhinderd, Uw te bedanken voor de toezending van uwe vriendelijke en belangrijke brief van den 17 Junij 1806. Door mijne en uwe vrienden aan de Caap, ben ik jongst geïnformeerd geworden, dat UwEd.Geb. thans in betrekking staat met het Bewind over onze O. I. Bezittingen. . . . . .

Veel, zeer veel, zou ik Uw te bedeelen hebben over den staat onzer Colonien in de O. I. en ik vertrouw dat dit Uw in uwe tegenwoordige betrekking niet ongevallig zoude zijn, dan oordeelende dat door de komst van den Gen. D. op Batavia, het lot dier bezittingen nu geheel en alleen in zijne handen is gesteld, en het bewind in het Vaderland, na ouder gewoonte zich zijne daden en ontwerpen zal laten welgevallen, kan ik niets anders verwagten, dan dat ik mij nutteloos vermoeijen zoude.

Aan Uw, mijn vriend, wil ik niet ontkennen, dat mijne eerzugt diep is gewond geworden, door de onverschilligheid door het Bewind in het Vaderland ten mijnen opzigte aan den dag gelegd, en dat ik hoogst ben verontwaardigd geworden, wanneer ik vernomen heb, dat het eenen elendigen Liebeherr gelukt is, mijne trouw aan mijn vaderland verdagt te maken. In al zijn geschrijf, heeft hij mij met niets anders kunnen beschuldigen, dan van Anglomanie, hetwelk in den kwaadaardigen zin daaraan gehegt, zeeker de zwaarste beschuldiging is, die men teegens een Amptenaar kan inbrengen; en het is de onmogelijkheid om zich teegens eene zodanige imputatie te verdeedigen, waarom die door de eigenbelangzoekende booswigten en wargeesten, sints het Jaar 1795, is gebruikt, om al die hun in den weg stonden, uit den dienst van hun Vaderland te verwijderen.

Dit is hun ook ten mijnen opzigte gelukt. Geen gevolg ziende op het besluit van den As. Raad van den 1 October 1805, waar bij is

verstaan: „dat ik op Batavia zoude verblijven, in afwagting van zodanig emplooy, als 's Lands Gouvernement en dien Raad voorneemens waren van mij te maken," en voorgenomen hebbende, geene bevordering als eene gunst aan te neemen van een man, zo ten enemale ongequalificerd tot de hoge en moeijelijke post hem opgedragen, van wiens bestuur ik mij daarenboven geen het minste goed, maar wel eene vermeerdering van moeijelijkheeden voor allen die met hem daarin zouden deelen, konde voorstellen, bleef mij niets anders over, dan mij daaraan te onttrekken. In welken post ook door het Bewind in het vaderland geplaatst, zoude ik mij die hebben laten welgevallen, dan ik wilde niets aan de onberedeneerde willekeur van eenen D. verschuldigd zijn, en mij daar door het recht beneemen van hem te waarschuwen teegens de onberade stappen, die zijne bedrieglijke vertrouwelingen hem doen begaan. Tot openlijke of onderhandsche teegenwerpingen, zo gewoon in Indië, zoude ik mij nimmer hebben verlaagd, en zelf aan het publiek geen bewijs van mijne afkeur, daar waar die plaats vond, gegeeven hebben. Ik oordeel het misdadig, een plaatshebbend bestuur te verzwakken en in verachting te doen vallen, en het is op dit grond beginsel, en uit geene personele consideratien, dat ik dat van de Heer Wiese met alle mijne macht en werkzaamheid ondersteund en verhinderd heb, dat hij daaronder niet bezweeken is. Hierin heb ik mij afgewerkt, en heb, voornamelijk daar door, mij een wolk van vijanden op den hals gehaald.

Dus bevinde ik mij nu weeder in America, en het zal uw uit mijne brieven aan den Minister tot de Colonien, gebleeken zijn, met welke commissie ik mij belast heb, toen ik besloten had Batavia te verlaten.

De opgeschorte zeevaart der Americanen heeft mij verhinderd daaraan te voldoen, en zo die na den laatsten December mogt worden opgeheven, mag ik mij niet gerechtigd oordeelen mijne commissie te volbrengen, doordien die met dien dag expireerd, en ik mij dan zal moeten beschouwen uit 's Lands dienst ontslagen te zijn. In den briet aan den Minister, door de Heeren Wiese en IJsseldijk onderteekend, heb ik de noodzakelijkheid en het groot gewigt van het oogmerk mijner commissie, zo ik meen, zo klaar betoogd, dat ik het overbodig oordeele daar meerder bij te voegen. Tot heeden heb ik nog tot geen besluit kunnen koomen, wat ik hier tot mijn bestaan zal aanvangen; dan mijne Vrienden hebben geene reedenen dien-

aangaande zich te verontrusten. Tot de posten die ik in Indië zoude hebben kunnen aanneemen, is niet meer dan een sober bestaan verbonden en dus heb ik, met van daar te vertrekken, mijnen staat niet verergerd. Ik heb van daar geen geld, maar die genoegelijke zelfvoldoening meede gebragt, dat ik, zo veel in mijn vermogen is geweest, mij heb nuttig gemaakt, en dat het aan mijnen goeden wil niet ontbroken heeft om het overige van mijn leeven daar ten nutte van den publieken dienst te besteeden; dan hiertoe moest ik ten minsten, een wenk van goedkeuring en aanmoediging van het Bewind in het Vaderland hebben ontfangen die ik het recht had te verwagten, zelf zonder de mij gedane toezegging van het vorig Bewind, sints door het teegenswoordige, in effectu, herroepen. Dan ik beklaag mij niet.

Ik weet welken invloed den aart der tijden, ten uwent op allen heeft, en verwonder mij niet, dat men daar voortgaat, met in het bestuur onzer Indische bezittingen, in het blinde daarheenen te tasten, in die momenten, wanneer men uit de gewone slaperigheid en onverschilligheid, nu en dan eens word opgewekt, daarop den aandacht te vestigen. Den tegenwoordigen *innerlijken* zwakken en precairen staat dier Bezittingen, is aan dien alouden geest in het Vaderlandsch bewind te danken. . . . . .

. . . . . .

Uw vriend en Dienaar.

Aan mijnen hooggeachte vriend Janssens, heb ik, in duplo, jongst geschreeven . . . . .

---

32. Brief van Van Polanen aan D'Ozy.

Verzonden met de Brik Batavia, gezeild den 2 October 1808, voor Bourdeaux denkelijk onder bestelling van de Heer Langenberg.

Toen de bovenstaande brief (1) is afgegaan, had ik berichten van Batavia ontvangen, bij welke mij de nieuwe organisatie van het

(1) Die van 25 Sept. 1808.

Gouvernement aldaar was bedeeld geworden. Toen ook was de Heer Meijer, tweede Secretaris der Hoge Regeering, reeds in New York aangeland met Depêches voor het Gouvernement in het Vaderland. Met hem op Batavia op eenen vriendelijken voet zijnde geweest, nodigde ik hem uit mij te komen zien, dit ten tweeden male herhaald hebbende schreef hij mij het volgende ten antwoord:

Ik ben reeds geëngageerd tot verscheidene reijsen binnen 's Lands, doch na het aflopen daar van en voor mijn vertrek naar Holland, 't welk nog verre af is, hoop ik de eer te hebben UG. te ontmoeten. In zo verre men den last om bij het behandigd rapport van den teegenswoordigen staat der Colonie, alle mogelijke mondelinge ophelderingen te voegen, zonder het welk hetzelve onvolledig, onverstaanbaar en van geen nut is, eene commissie kan noemen, ben ik er meede gechargeerd, en mijne geheele commissie bestaat in de overbrenging van Papieren en het doen van mondeling rapport, zo wel omtrent de gemaakte veranderingen in het algemeen, als de oorzaken die daar voor pleijten.

In New Jork moetende zijn, ging ik hem daar opzoeken, en onze ontmoeting was, zo het mij toescheen wat hij liever gewenscht had te vermijden en ik vond hem zeer agterhoudend, wanneer ik hem op het sujet van den teegenswoordigen staat van zaken op Batavia bragt. Dit bemerkende, meende ik hem geene directe vragen te moeten doen, maar deed hem begrijpen, dat ik berichten van Batavia, met het schip waarmeede hij is overgekomen ontfangen had, en hierdoor kreeg ik van hem enige bijzonderheeden verder te weeten, die mij in mijne brieven niet bedeeld waren.

Deeze zijne agterhoudenheid, zo verschillende van zijne vorige vertrouwelijke meededeelingen op Batavia, doed mij voor vast stellen, dat hem aanbevolen is mij geene communicatien te doen en dat men, nu nog, daar voor mij bevreesd is. Van daar ook zeeker, dat veele brieven mij toegezegd daar zullen zijn aangehouden, en dat mij bij het laatst aangekomen Schip geene andere zijn ter hand gekomen, dan een van mijn Dochter de Marolles en een van mijn Neef van Beusechem, en deeze beide nog, na dat men die geopend had, hetgeen ik klaarlijk bespeurd heb.

Deze behoedzaamheid verwonderd mij niet. De nieuwe organisatie der Hoge Regeering en verre de meeste aanstellingen tot hoge ampten, moet de verbazing en verontwaardiging opwekken, van alle die met

de nieuwe begunstigdens in het minst bekend zijn, en die daarbij in het oog houden, dat den Gouvr. D. is uitgezonden, onder anderen ook, om meerdere kunde en meerdere eerlijkheid in het Bataviaasch bestuur en in alle de Departementen van de administratie in te voeren. Zodanig waren ook zijne luidruchtige verklaringen al aanstonds na zijne aanlanding op Batavia. Hij bedreigde met te laten hangen en fusilleeren, en zwoer dat hij zich door niets en door niemand zoude laten voorinneemen, het nut van 's Konings dienst en de belangen des Lands, deezen en deezen alleen, zouden in alle zijne daden geraadpleegd worden. Vox et preterea nihil! van dit alles is niets gekomen.

Dan zal men zich in het vaderland daarover verwonderen, of liever zal men het recht hebben daar over verwonderd te zijn? Zo ja, dan zal men daar door het bewijs geeven, dat men daar onkundig was, welken zwaren last men op de schouderen van den Generaal Daendels geplaatst heeft. Onverschrokken moed, of eerder, reukeloosheid en onbezonnenheid in gevaar, is volgens het lang en algemeen aangenomen gevoelen, 's mans uitsteekende caractertrek. Hierbij voegt men ook edelmoedigheid en gulhartigheid, en alle deeze hoedanigheeden kunnen in zeekere gevallen en omstandigheeden hunne waarde hebben, dan zijn juist de zoodanige niet, die hem geschikt maken om het opperbevel te voeren in Gewesten, en staatkundige en handelsbelangen te onderhouden met Natien, die hem enelijk en mogelijk maar gedeeltelijk bij naam bekend zijn. Wanneer hij, die het eens over zich heeft kunnen verkrijgen, door geweld van wapenen het wettig Gouvernement van zijn Vaderland om te keeren en te vernietigen, en daar door den Rubicon, ook in eenen zeedelijken zin, overschreeden heeft, zich vervolgens, door Papiere besluiten, uit het Veld en op de Heide laat jagen, geeft hij daar door een onweederspreekelijk bewijs, dat hij voor geene groote daden of moeijelijke onderneemingen geschapen is. Had hij talenten tot regeeren bezeeten, zoude hij veeleer, in die rampzalige dagen, de teugels van het bestuur, die zo lange in den wind hebben gewaaijd, in handen genomen en met het revolutionair gedierte hebben voortgehold, dat niets anders wenschte dan door sterkere handen bestuurd te worden, en te gedwee was om eenen wakkeren Rijder, door den zweep van den grooten Piqueur ondersteund, uit het zadel te werpen. De Gen. D. heeft te lang het oog op zich ge-

trokken, en men heeft te veel van hem gewagt of gevreesd, dan dat een ijder hem niet zoude kunnen beoordeelen. Ik ken hem dus bij de publieke beoordeeling en uit de Historie van deezen tijd, die ik alhoewel verre van het toneel verwijderd, waarop hij zich vertoond heeft, met aandacht en eene hartelijke deelneming heb gevolgd.

Toen mij dan de tijding van de aanstelling van den Gen. D. tot het oppergebied in Indië ter kennisse kwam, moest ik verwagten, dat zijne woeste drift daar alles zoude ten onderste boven keeren, of dat, wanneer hij op de plaats, waar hij zo veele groote daden te verrigten had, zoude zijn aangekomen, en daar bevindende het gewigt van de taak dien hij had ondernomen, zijn verstand bewilderd en zijn oog aan het scheemeren zouden geraken, waar door het vorig vertrouwen op zig zelf plaats zoude maken voor het diep gevoel van zijne ongenoegzaamgeid en ongeschiktheid voor het groote werk hem opgedragen. Dat, in het laatste geval, beseffende dat hij niet stille staan, niet met den ouden stroom voortdrijven, maar om aan het oogmerk zijner zending te voldoen, zich eenen nieuwen weg tot het bedoelde en in het vaderland aangeweezen ontwerp baanen moest, dan eerst zijne afhankelijkheid aan anderen en de noodzakelijkheid zoude bevinden om de voorligting en de meedehulp van kundige en belangeloze mannen in te roepen, ten einde door hen bekend te worden met de veele bronnen van 's Lands deerlijk verwarden en diep vervallen toestand, en om vervolgens op eene bedaarde en reegelmatige wijze, het veele kromme en verdraaijde, dat zich allerweege aan zijn oog zoude opdoen, regt en effen te maken. Dan dat hij ook dan zoude gewaar worden, hoe moeijelijk voor hem die keuze te doen is, uit menschen hem geheel onbekend, teegens sommige van welken hij reeds in het Vaderland voor- of nadeelige indrukselen had opgevat, en veelal bestaande uit slimme en doortrapte weezens, die zich in allerleije gedaantens aan hem zouden voordoen, dan echter bedektelijk te samenspannen om zijn oordeel te verbijsteren en hem van het rechte spoor te verwijderen. Uit de kennis van persoonen, belangens en betrekkingen, voorzag ik welke combinatien om hem te verstrikken en in verleegenheid te brengen zouden gevormd worden, en dat, wanneer hij dit al zoude ontdekken, hij oordeelen zoude, dat hem geene andere keuze was overgelaten, dan zich in het wilde er door heenen te slaan, of er zich door te laten wegsleepen en bestuuren; dit laatste heeft dan ook ogenschijnelijk plaats gehad, zodanig zelve,

dat het klaarlijk te ontdekken is, dat hij tot het oude middel om zich van verantwoordelijkheid te bevrijden, heeft toevlugt genomen, en welke aanstellingen ten reguarde van enige personen van het Bewind in het vaderland, of door welken bijzonderen invloed in Indië, iedere andere aanstelling gedaan is: in beide gevallen is even zeer het belang van den dienst uit het oog verloren. Dan hier door is niets gewaagd: de oude gasten op Batavia zullen den Gen. D. wel hebben doen begrijpen, dat door zijne toegeevendheid aan de begeerten van de eersten, hij geene afkeuring of eene gestrenge beoordeeling ten aanzien van het bewerkte door de laatsten te vreezen had. Hierop is, door alle tijden heen, bij het bestuur in Indië gereekend, en de vraag bepaalde zich maar, in hoe verre men daarop reekenen konde, zonder de maat te overschreeden, waartoe eene kennis van de kaart van het Bewind in het Vaderland, in Indië altoos van veel belang is gereekend. Met deezen was de Gen. D. beeter bekend, dan een zijner voorgangeren en heeft daarop dan ook met meerdere zeekerheid kunnen te werk gaan. Hem kan niet onbewust zijn, dat allen die zijne aanstelling hebben bewerkt, en aan wiens leiding en voorschriften hij zich mogelijk verbonden rekend met hem een gemeen belang hebben, om zijne misstappen en de gevolgen daar van te bedekken of te verschoonen. Zo zijne regeering, gelijk te verwagten is, door noodlottige evénementen zal gevolgd worden, zal de Koning de laatste zijn aan wien de ware beweegoorzaken daarvan zullen bekend worden gemaakt. Dan hoezeer men dat tijdstip ook verschuiven zal, den val of de totale veragtering onzer bezittingen in Indië, zal dáár en in het Vaderland, eene stem doen opgaan, die door geene kunstgreepen zal kunnen worden versmoord. Dan eerst zullen alle menées en intrigues, waaraan sints jaren het belang en het behoud onzer Indische Bezittingen zijn opgeofferd, aan den Koning niet langer kunnen verborgen blijven: dan zal het openbaar worden, dat de worsteling om het gezach en den invloed in Indië te verkrijgen, gebooren is in ijver- en eerzugt, en de begeerte om gunstelingen en afhankelingen te kunnen bevorderen, en eene lage en laf hartige wraakzugt teegens anderen te kunnen uitoeffenen.

Zo men in het Vaderland de onbeschaamdheid zo verre niet trekken zal om te ontkennen, dat in de organisatie van het Gouvernement te Batavia, door den Gen. D., bijzondere belangens en consideratien boven die van het algemeen belang, zijn geraadpleegd, zal

men tot geene andere verschoning toevlugt kunnen neemen, dan met voor te geeven, wat door den zendeling Meijer zal worden gesuppediteerd, dat den dwang der omstandigheeden, hen daartoe gedwongen heeft: dan dit is eene onwaarheid. Wat men ook deezen aangaande moge voorgeeven, zeeker is het, dat een Gouverneur Generaal met de onbepaalde macht welke aan den Gen. D. gegeeven is, voorzien, verantwoordelijk kan gehouden worden voor zodanige verregaande afwijkingen van zijne hoge amptsverpligtingen, als waaraan hij zig heeft schuldig gemaakt in de organisatie der Hoge Regeering en in de meeste aanstellingen tot hoge bedieningen. Hij kan, zonder teevens zijne zwakheid en onbekwaamheid te belijden, niet voorgeeven, dat het geweld der weederstreevingen te groot ware, om daaraan, met een gunstig uitzicht, het hoofd te bieden. Hij had niet dan ernstig het goede te wilien, en niets zoude hem daarin verhinderd hebben. Dan dit konde niet uitgewerkt worden door onverstandige en overijlde bedreigingen, door opwellende driften, die eens uitgewerkt zijnde, den geest en het oordeel verzwakken, en dan openlaten tot het aanneemen van begrippen strijdig met de bevorens aangenomene, en tot onderwerping aan zijdelingschen invloed, waarteegens men meende, door opstuivende exclamatien, zich gewapend te hebben; maar wel, na onbevooroordeelde raadplegingen en rijp beraad, door teegenswoordigheid van geest en het neemen en aankleeven van een vast besluit. Hierdoor konde hij, alleen en op zich zelven staande, de verderflijke woelingen der eer- en baatzugtigen het hoofd bieden, met eene imposeerende fermiteit die aan alle wrevele en onrustige hoofden het zwijgen en gehoorzamen zouden hebben geboden. Het zijn enelijk persoonen wiens hoofd en hart op deezen toon gestemd is, die geschikt mogen geoordeeld worden om te gebieden, om een ingeworteld kwaad aan te tasten, en uit wanorde, orde te doen geboren worden. Het is kloekheid van beraad en standvastigheid van besluit, die in de behandeling der publieke zaken de algemeene belangens beslissen.

Dan waarlijk! niet dan eene geringe mate van alle die hoedanigheeden die in het bestuur van andere maatschappijen zo zeer vereischt worden, zijn voor den Gen. D. nodig geweest om zich te doen gelden en alle teegenwerkingen te doen ophouden. Onder allen van wien dit te wagten was, is er geen enige die in een gezond lichaam een manlijk hart omdraagd. De jammerlijkste willekeur heeft in onze be-

zittingen in Indië alle manlijk gevoel sints lange uitgedoofd. Aan den wellust en geldzugt en buitensporige verkwistingen overgegeeven, ziet men daar, met eene niet noemenswaardige uitzondering, voornamelijk in de hoogere rangen, niet dan schepselen in geest en lichaam geenerveerd, en tot niets in staat dan tot lage kunstgreepen, cabaleeren, vleijen en kruipen. In de situatie van volkomen afhankelijkheid waarin daar alle amptenaren zich geplaatst vonden, was het gevoel van eigene waarde een misdaad en ongeluk en het was dus een ieder geraden dat gevoel te onderdrukken of zich daarvan als den grootsten hinderpaal tot avancement, geheel te ontdoen. Sints het overlijden van den g. g. v. d. Parra, is deeze ongelukkige staat van zaken meer en meer toegenomen. Zijne Regeering was verre van volmaakt, dan hij was niet overschillig voor het publiek opinie zowel in Indië als in het Vaderland, en hij stelde er een belang in om deugdzaam en zelf godsdienstig te schijnen. Na hem is door het Bewind in het Vaderland, het hoofdbestuur in handen gegeeven van Riemsdijk en de Klerk, beide afgeleefde en in hunne tweede kinsheid vervallene menschen, en met hun is de hooge achtbaarheid voorheen aan de post van gouverneur generaal verbonden, zo zeer gekrenkt, en een zo openlijk bewijs gegeeven van de onverschilligheid van het Bewind, ten aanzien van het bestuur en 's Lands belangens in Indië, dat hunne opvolgers Alting en Sieberg op niets anders zijn bedagt geweest, dan om zich en hunne talrijke nabestaanden te verrijken, waarin men hun ongestoord heeft laten voortgaan, waarvan de tusschenregeering van den gouv. van Overstraten, geene interruptie is geweest, door dien hem de moed en mogelijk wel, door de bijzondere omstandigheid waarin hij zich geplaatst vond, de macht heeft ontbroken, om zich van den zo diep gevestigden invloed van den laatsten los te maken. Het Revolutionair Bewind, na 1795, onder hunzelven oneens, aan wien hunner creatuuren, zij 's Lands bezittingen in Indië ter plundering zouden overgeeven, is het Generalaat vervallen in handen van enen Wiese, een mensch zo ten enemale en in allen opzigte nietig, onkundig en onbekwaam, dat men zonder de waarheid te verkragten, gerustelijk zeggen kan, dat het moeijelijk zijn zoude, zijn wedergâ te vinden, geen wonder dan ook, dat onder een onafgebrooken wanbestuur van 27 Jaren, alle publieke deugd uit Indië geheel verbannen is; dat daar door het voorbeeld door eenen Alting en Siberg gegeeven, het

zeedelijk gevoel onder alle de amptenaren zodanig is verzwakt, dat zij gewedijverd hebben om bewijzen van lafheid en laagheid te geeven, en het niet langer nodig hebben geoordeeld, in hunne malversatien bedektelijk te werk te gaan, wanneer zij eens de gunst van deeze hunne Patronen verworven hadden en door het verkragten van hunne plichten hunne onafhankelijkheid hadden opgeofferd, en dus verbonden waren om dezelve, hoe wederregtelijk ook, in alles ten dienst te staan; dat daarbij ook alle emulatie in den dienst, door de complexie van het Vaderlandsch Bewind en het Indisch bestuur, geheel is uitgedoofd, en dat door dit alles, gedurende dat lang tijdsbestek, geene caracters zijn gevormd, in staat om door hunne bekwaamheid en moedig genoeg om door hunne halstarrigheid enen gouverneur generaal teegen te werken, en al hetgeen hij ten nutte of zelf ten nadeele van den publieken dienst zouden goedvinden daar te stellen: een meer bedorven maar teevens ook een meer buigzamer slag van menschen is zeeker nergens aan te treffen.

En wanneer men hierbijvoegd, dat het caracter en het officieel gedrag van alle amptenaren, door de onverschilligheid om beiden te bedekken, een langdurig of moeijelijk onderzoek onnodig maakte; dat de afgunst die noodwendig bestaan moet, onder ene Verzameling van Menschen, die alle de hoogste uitzigten zich vormen en elkanderen daarin den weg staan, enen sterken prikkel is om de verkeerde en slegte daden van een ieder aan het licht te brengen; welken zeekeren kans heeft daardoor ook enen Oppergebieder in Indië, om allen te leeren kennen en alles te weeten, wanneer het hem aan geenen vasten wil, aan geene bescheidenheid en doorzigt ontbreekt, om laster van waarheid te onderscheiden, en wanneer hij zich ten wet heeft gemaakt zijn oordeel nopens personen op niets anders te doen berusten, dan op daden en verrigtingen, nopens welke hij het recht en den macht heeft een ieder reekenschap te doen geeven.

Wanneer men verder daarbij niet uit het oog verliest, dat door de buitengewone uitzending van enen Gouverneur Generaal, het oogmerk is geweest, of heeft behoren te weezen, niet alleen om aan het Indisch bestuur ene andere gedaante te geeven, maar om daar in enen nieuwen geest te doen ontstaan, van welken noodzakelijkheid men in het vaderland zo zeer overtuigd was geworden; hoe veel en welk eene gewigtige zaak men aan den Gen. D. heeft toevertrouwd; hoe veel macht hem daar toe gegeeven was; hoe gemaklijk het hem geweest

is aan het groote oogmerk zijner zending te beantwoorden, en men dan weet te beoordeelen, hoe weinig hieraan voldaan is, zal men de uitspraak niet te gestreng vinden, dat alle die grote verwagtingen, door laffe toegeevenheeden, zijdelingsche consideratien, of wel door eene volkomene ongeschiktheid en onbekwaamheid van den Gen. D., in rook zijn verdweenen. Was Hij, die wij beiden zoo hoog waardeeren en achten, tot deezen post geroepen,[1]) ene hoop die mij zo lang verlevendigd en opgebeurd heeft, welken eervollen loopbaan zoude hij zich daardoor hebben geopend gezien en wat roem zoude hij zich verworven hebben.

Wat men dienaangaande in het algemeen in het Vaderland ook denken moge, verwagt ik, dat niet weinigen die de zaak kunnen inzien, het verre van onverschillig, maar integendeel, van het hoogst belang reekenen, dat in de nieuwe organisatie van het Gouvernement op Batavia, al de kunde, werkzaamheid en eerlijkheid zoude zijn verzameld geworden, welke in Indië konden worden gevonden. De zodanigen die het beloop der publique zaken in Europa, en wat er gebeuren moet, alvorens men op enen staat van vreede hopen kan, kunnen doorgronden, moeten inzien, dat zich daartoe geene de minste uitzigten opdoen en dat er bevorens zo groote veranderingen in den teegenswoordigen staat van zaken moeten plaats hebben, die niet dan door de gewigtigste événementen kan worden te weeg gebragt. De lijdelijke staatkunde door de Verenigde Staten van America tot heeden gevolgd, kan niet langer voortduuren. De pusilanimiteit van het gouvernement, welke de agressien op den Americaansche scheepvaart heeft uitgenodigd, heeft het doen verwagten, dat de opschorting van den Americaanschen zeehandel, den oorlogende Mogendheeden dwingen zoude hunne Decreeten en Orders nopens de vaart der neutralen in te trekken, dan daar dit van geene de minste uitwerking is geweest, en het ongenoegen teegens deeze mesure van het gouvernement dagelijks meer en meer hier te Lande toeneemt, is het te voorzien, dat van deeze zijde, in de verlegenheid, waarin men nu gebragt is, besluiten zullen genomen worden, die in de gevolgen ene vredebreuk met Frankrijk of Engeland, of wel met beiden zullen te weeg brengen.

Hetzij dan dat de thans plaats hebbende situatie van zaken blijve voortduren, dan wel dat America met een of beiden de Mogendheeden in oorlog gerake, of een deezer zal blijven voortgaan den handel der Americanen met de bezittingen van den anderen te verbieden of te

1) Versta: Janssens.

blijven belemmeren, moet uit een deezer voorgestelde omstandigheeden volgen, dat den handel der Americanen op Batavia, nu reeds gedurende bijna een jaar opgeschort, niet zal hervat worden, daar de Producten van daar niet werden afgehaald dan om die op het Vaste Land van Europa ter markt te brengen en er thans voor de consumtie van America, voor tien à twaalf Jaaren in voorraad is.

Het is echter geheel en alleen van dien handel, dat buiten den aanvoer van voor den dienst noodwendige articulen, de publique kas op Batavia in staat gesteld word, hare uitgaven te gemoed te koomen. Deezen kunnen ongetwijffeld door ene beetere economie en vooral wanneer den nood ten hoogsten zal zijn gekomen, — en eerder zal men daarop niet bedagt zijn, — aanmerkelijk verminderd worden; dan zij die met den aart dier uitgaven bekend zijn, zullen weeten, dat wil het Gouvernement zich daar staande houden en hare relatien en contracten niet verbroken zien, er ene considerable som daartoe aarlijks nodig is. In de maand Meij dezes jaars, was er niet meer dan 270,000 Rds. aan harde muntspecien in 's Lands Kas, en men bleef daar nog onbedagt voortleeven in de verwagting, dat binnen weinig maanden de Americaanen daar weeder zouden ten handel koomen. . . . . .

Het bestuur in Indië is dus, zelf nu reeds, in enen allermoeijelijksten toestand gebragt; de zwarigheeden en privatien waarmede het nu te worstelen heeft, zullen van dag tot dag aanwasschen, en dus het uitgebreidste doorzigt, de grootste omzigtigheid en beleid van het Gouvernement vereischen, om den stroom van wederwaardigheeden, waarmeede het te strijden zal hebben, het hoofd te bieden.

In deezen hachelijken toestand, zal de Gen. D. te vergeefsch tot den door hem te samengestelden Raad, zijne toevlugt neemen; eene Raad die hij zelve in het oordeel van het Publiek en zelfs van den Inlander verneederd heeft, door zijne onberadene aanstellingen en door daarin Leeden te laten aanblijven, die zich sinds lange de algemeene en welverdiende verachting verworven hadden. Hij zal nu bevinden, dat hij zelve daardoor zijn eigen bestuur verzwakt heeft, op een tijd waarin het de meeste kracht behoefde en dat hij die achtbaarheid van het openbaar bestuur, die aan het hoogst gezach, vooral in tijden van nimmer ondervondene moeijelijkheden en gevaar de meeste klem moet bijzetten en zich het vertrouwen en ene vrijwillige medewerking verzeekeren, zelf ondermijnd en vernietigd heeft.

Ik kan niet verwagten, dat niettegenstaande de gewone onbedagtzaamheid, waarmeede men de zaken der Colonien in het Vaderland behandeld en beoordeeld, men dit daar als ene onverschillige zaak zal aanmerken.

Men zal weldra, ondanks zich zelve, in het Vaderland de ogen openen, en zich te laat beklagen, dat in plaats van Jaren lang doorgebracht te hebben met over nieuwe formen van bestuur voor onze bezittingen in Indië te haijrkloven en daarbij wel het meest bedagt te zijn geweest om nieuwe gunstelingen in de plaats van die van het vorig bewind in te dringen, men de tijd heeft laten verloren gaan, waarin het een gouvernement, tot den taak bereekend, mogelijk zoude zijn geweest, door ingevoerde spaarzaamheid en orde, en door het vermeerderen van de producten, enen voorraad van eerste noodwendigheeden en contanten op te leggen, waardoor in den nood en het gevaar, die nu onze nationale existentie in Indië, binnen kort, zullen bedreigen, ten minsten voor enige Jaren zouden zijn voorzien geworden.

Hoezeer in den tegenwoordigen staat van zaken en na ene zo langjarige verwaarlozing der colonien, veelen dier gevaren en moeijelijkheeden, door geene menschelijke wijsheid zullen kunnen worden afgeweerd, kan ik uw verzekeren dat den onberaden ijver van den Gen. D., het gevaar van onze situatie op Java reeds vermeerderd heeft.

Hem mag niet onbekend zijn, dat een krijgsbevelhebber zijne sterkte niet zoeken moet in het getal maar in den aart zijner soldaten, en dat het wapenen van vijanden, om zich daarvan in zijne verdediging teegens anderen te bedienen ene onderneeming is, waar door te veel en mogelijk alles gewaagt wordt wat hij zich voorsteld te verdedigen; en echter, om een begin te maken met zijne nodeloze vermeerdering van de reguliere gewapende macht, heeft hij een Battaillon van slaven opgericht, waarin een ieder zich van zijne deugnieten en dat wel teegens betaling van 170 Rd^{s}. per hoofd, heeft ontslagen. Dit is een allergevaarlijkst experiment, zo men het een experiment heeten mag na het geen, zo ik meen, in den Jaare 1783 is gebeurd, toen een gewapend schip der O. I. Comp: waar op men bezig was slaven als Mariniers te disciplineeren, door hun is overmeesterd en zodanig teegens twee onzer gewapende scheepen is verdeedigd, dat het daardoor is verlooren gegaan. De algemeene overtuiging, van allen die onze slaven op Batavia aanzien als onze vijanden en hun

kennen als lafhartig, verraderlijk en moordzugtig en daar door gevoelen hoe veel wij van hun te vreezen hebben, behoorde de Gen. D. wederhouden te hebben hun de wapenen in de hand te geeven en door hun neevens de Europeanen te plaatsen, de laatsten aan hunne verradelijke moordzugt te exponeeren. Wat er eigenlijk met dit Battaillon op Cheribon heeft plaats gehad, is mij niet omstandig bekend, maar wel dat het daar reeds de vrees bevestigd heeft, die men op Batavia daarteegens had opgevat. Welke verdere vermeerderingen in het militaire weezen de Gen. D. zich wijders op Javaasch N. O. kust voorsteld, is zoo ik verneem, zelf aan de Hoge Regeering niet bekend gemaakt, dan uit zijne uitlatingen verwagt men, dat hij voorgenomen heeft, de reguliere gewapende magt in Indië te brengen op 19300 Man, waaronder niet meer dan 1200 Europeaansche effective soldaten zullen gevonden worden, welken getal door ziektens en sterfgevallen van tijd tot tijd zal afneemen. Welk een gevaarlijke evenredigheid!

Ik heb hiervoren deeze vermeerdering van de militaire macht nodeloos geheeten, en vertrouw daarin gegrond zijn. De oogmerken der Engelschen in Indië, na hun oogenschijnelijk belang beoordeelende, de enige en zekerste berekening waarop men in staatkundige vooruitzigten kan te werk gaan, meen ik voor zeeker te mogen stellen, dat zij het bezit van Java niet begeeren, en in deeze veronderstelling ben ik te meer versterkt, daar mij uit veele publicatien in Engeland, nopens hunnen staat en handel in de O. Indien gebleeken is, dat men daar algemeen van gevoelen is, dat de Engelsche bezittingen in dat waereldeel reeds te zeer uitgebreid zijn, zodanig zelf, dat men, enelijk op dien grond reeds enige Jaren geleden het abandonneeren van Poeloe Penang, bij hun het Prince of Wales Island geheeten, ene gewigtige en bloeijende bezitting, in serieuse overweging heeft genomen.

De Landmagt der Engelschen, hoe formidabel ook op het vaste Land van Indië, heeft daar, in de continueele beduchting voor nieuwe oorlogen in een of ander gedeelte dier zo uitgebreide possessien, eerder ene aanhoudende versterking nodig dan dat die zouden verzwakt worden door expeditien, die geen permanent nut of tijdelijk voordeel beloven. De Engelschen hebben daarenboven, nu reeds, de hoofdproducten van Java in enen zodanigen grooten overvloed, dat zij daar geen markt in Europa voor kunnen vinden. Door het vernielen van onze zeemacht in Indië, hebben zij, uit de havenen van

Java, niets teegens hunnen vaart en handel in de Indische zeeen te vreezen, hierdoor is dat Eiland als het ware nu geneutraliseerd. De Gen. D. mag daar zijne militaire magt tot veele duizende vermeerderen, om die zo verre het getal betreft, een Leeger te doen schijnen, zonder dat dit de minste ongerustheid of de opmerking der Engelschen zal verdienen. Was Batavia nog wat het in het midden der vorige Eeuw is geweest, toen het door ene opgelegde brandschatting, de kosten van ene expeditie rijkelijk zouden vergoed hebben, zoude men daarvoor mogelijk te vreezen hebben, dan uitgeput en verarmd als die voorheen zo rijke en bloeijende hoofdstad nu is, zullen zij niet dwaas genoeg zijn om hunne Land en Zeemacht daarteegens nutteloos te exponeeren.

Door het verbranden van Batavia zouden zij ons enen te grooten dienst doen. Zij hebben te veel doorzigt om niet in te zien, dat zo lang wij blijven volharden om in- en bij Batavia, den voornamen zeetel van onze macht en bestuur op Java te vestigen, wij zelve al het mogelijke doen om die macht te verzwakken, en wanneer die tot ene dadelijke defensie eens zal nodig zijn, nutteloos te maken.

Het is op Batavia bekend, dat de Engelschen ene compleete kennis van onzen algeheelen staat van zaken op Java, en zelf van de secreete besluiten der Hoge Regeering, bezitten, hetgeen mij, door den Commissaris tot den afhaal der krijgsgevangenen van Ceylon, Prediger, van daar ook geschreeven is, en echter heeft de Gen. D. het zijner moeite niet waardig geacht, zich dit aan te trekken, maar ter contrarie in de Hoge Regeering, dat Lid laten aanblijven, die zich aan deezen ontrouw door zijne domheid en driften schuldig maakt, en die ik daarvan bij de H^{n}. Wiese en IJsseldijk beschuldigd heb, onder aanneeming van het te zullen bewijzen.

Hoedanig men ook nopens de waarde mijner vorenstaande onderstellingen mag oordeelen, houde ik mij echter volkomen van de overeenstemming van allen, die door enig verblijf op Java, met het caracter der Javanen, en met de historie van de door ons daar gevoerde oorlogen bekend zijn geworden verzeekerd, namelijk hierin, dat hoedanig ook gedisciplineerd, hetwelk geen ander uitwerksel kan hebben dan hunnen afkeer van den militairen dienst te vermeerderen, men niet anders van hun verwagten kan dan dat zij op den eersten ernstigen aanval het op een lopen zullen zetten en zo het gering getal Europeanen hen daarin zullen verhinderen, hunne wapenen, in

woede, teegens deezen keeren zullen. Ik kan niet bevatten, dat men iets anders van ene vadsige, laffe, verraderlijke en trouwloze natie verwagten kan, die daarenboven geen het minste belang kan gevoelen om zich in onzen dienst te laten doodschieten of verminken. Dit is het gevoelen van alle de Militaire officieren en voornamelijk der Franschen, die anderzints het best met hun weeten om te gaan, en die hun tot genen anderen dienst bekwaam oordeelen dan tot ene overrompeling in den nacht, of om bij eene verwarde vlucht van enen vijand, de vlugtenden te vermoorden.

Door de militaire ontwerpen van den Gen. D. word dus onze veiligheid op Java in een eminent gevaar gesteld, zonder eenig uitzigt dat wij daar door in onzen staat van verdediging tegens den vijand versterkt worden.

Wat men van zijne civiele administratie te wagten hebbe, valt ook niet moeijelijk te voorzien.

Bijaldien het geschreeuw, 't welk men in het Vaderland sints zo vele Jaren tegens de malversatien in Indië heeft opgeheeven niet eenlijk op afgunst is gegrond geweest, omdat *de welgezinden* er hun deel niet in hadden, mag men zigh daar wel voorbereiden om enen hogeren toon dienaangaande op te heffen.

Nopens de voorkeur door den Gen. D. in zijne aanstellingen, aan onbekwame sujetten gegeeven, zal ik mij niet uitlaten; mogelijk is hij buiten staat over de bekwaamheid of onbekwaamheid van civile amptenaren te oordeelen, of de aanbeveelingen en den invloed waaraan hij zich heeft onderworpen, kunnen daarvan oorzaak zijn; maar dat hij personen tot aanzienlijke en voordeelige posten, met voorbijgang van anderen die daartoe recht van aanspraak hadden, heeft benoemd, die van verregaande malversatien in hunne officien openlijk aangeklaagd en voor het Gerecht waren gebragt, dit mag ik niet onderstellen dat hem voor zijn vertrek uit het vaderland is aanbevolen geworden, dan dat dit heeft plaats gehad, zullen de volgende voorbeelden bevestigen.

De Commissaris voor den Inlander Pieter Engelhard, met zijnen adjunct Lawick van Pabst, in verschil geraakt zijnde en hem van malversatien geaccuseerd, en dit door valute verklaringen hebbende getragt te bewijzen, is niet alleen daarin te kort geschoten, maar heeft tot recriminatien van de kant van Lawick aanleiding gegeeven, en te gelijkertijd gebleeken zijnde, dat de schulden der Regenten in de

Preanger- en bovenlanden, tot de verbazende hoogte van Rds 458247 — en dus boven een millioen guldens gereezen waren, is door den G. g. W. de Commissie, die dit aan den dag gebragt had, verder gequalificeerd, om de vorige gehoudene afrekeningen van Engelhard met die Regenten nader te examineeren en te confronteeren met de Resolutie van Commissarissen Generaal van den 17 Febr. 1798, en met ene Resolutie der Hoge Regeering, bij welke als ene vaste wet voor de aanstaande was bepaald geworden, wat voordeelen de Commissaris zoude mogen genieten en hoedanig hij zijne afrekeningen met de Regenten houden zoude.

Bij het Rapport van die Commissie, gebleeken zijnde, dat den Commissaris Engelhard, in zijne vorige jaarlijksche afrekeningen de Regenten bedrogen en benadeeld had tot een bedragen van Rds 45846:47 in zilver, Rds 1415:38 in kopergeld en Rds 211.918:35 in papieren van crediet, is dat Rapport, nadat Engelhard geweigerd had, de herreekening der commissie te debatteeren, gesteld in handen van den Advocaat Fiscaal Maurisse, om het belang van den Lande in die zaak in rechten voor te staan.

Van deezen Officier der Justitie, die reeds bevorens zo veele blijken van eerloosheid in de uitoefening van zijn ampt gegeven had, was het niet te verwagten dat hij in eene zaak, waarin zijn patroon Sieberg en zijnen neef Engelhard betrokken waren, met gemoedelijkheid zijn plicht betrachten zoude, het zoude te wijdloopig worden, wanneer ik hier alle de uitvlugten zoude aanhalen, waarvan hij zich beholpen heeft, om niettegenstaande de herhaalde aanmaningen van de Hoge Regeering en van den Hogen Raad de gerechtelijke actie buiten vervolg te laten, die hij teegens Engelhard amptshalve en zonder eenige speciale qualificatie of aanmaning behoorde te hebben aangevangen. De adviezen en propositien, die ik voor de Heer Wiese gesteld en ter Vergadering der Hoge Regeering ingebragt zijn, en mijne adviesen ten Rade ingediend, zijn te volumineus om met de besluiten daarop gevallen, deezen bij te voegen, dan in weerwil van dit alles was door Maurisse geen stap gedaan om daaraan te voldoen ten tijde van mijn vertrek van Batavia, en kort daarna heeft de Heer Wiese, niettegenstaande de aan mij gedane toezegging ter contrarie, en zijne eigene overtuiging, dat door de aanstelling van Maurisse tot President van den Hogen Raad, de correspondentie der Justitie tot zodanig ene hoogte zoude stijgen dat alle toevlugt en

het gering overblijfsel van vertrouwen op den Hogen Raad, daardoor zoude benomen worden, hem in dat gewigtig ambt geplaatst, in steede van de Heer Muntinghe, die ik daartoe had aanbevolen.

Zolang echter Engelhard onder de beschuldiging ligt van de Regenten en door hun de publieke kas, meer dan een half Millioen guldens ontvreemd te hebben, ene beschuldiging die niet van grond kan geoordeeld worden te zijn ontbloot, daar hij aan de Hoge Regeering geweigerd heeft zich daarteegens te verdeedigen en met den adv. Fisc. heeft samengespannen om het onderzoek bij de Justitie onvervolgd te laten; is het ene ongepaste en ongeoorloofde daad in den gen. D. dezen Engelhard, die daarenboven bekend is door zijne eigenzinnigheid in het aanplanten van nieuwe coffijtuinen en het doen kappen der Dadapboomen in enige oude tuinen, de publieke inkomsten ene schade van enige millioenen te hebben toegebragt, met een der aangenaamste en voordeeligste posten op Java, begunstigd te hebben, en door dit bewijs van zijne speciale gunst de Hooge Raad te hebben doen verstaan, dat hij de misdaad van Engelhard, als geen misdaad aanziet, en dus dit College, waar van de Leeden van hem afhangen en hunne bevordering verwagten te intimideeren, om al bevinden zij de beschuldiging zodanig beweezen dat ene infaamverklaring en vergoeding aan den Lande daarvan het gevolg behoord te zijn, ene zodanige Sententie teegens hem uit te spreeken.

Smissaard, van den Boogaard en Keuchenius, zijn bij twee in forma van verantwoording aan de Hoge Regeering ingediende schrifturen, in confessie, van ontrouwe behandeling in den dienst, in de waarneeming van de administratie der Suikerpakhuizen. De overwigten op de geleeverde suiker, die ten voordeele van het Pakhuis moesten koomen hebben zij door enen Chinees, Bappa Tjang genaamd, weeder als ware het ene nieuwe leverantie aan het Pakhuis laten leeveren en het bedragen daarvan is tusschen hen verdeeld. In hun eerste schriftuur hebben zij erkend de stellige wet nopens het in- en afweegen der suiker niet geobserveerd te hebben, dan voorgegeeven dit nagelaten te hebben met voorkennis van den Directeur generaal. In hun tweede geschrift hebben zij dit voorgeeven ingetrokken, en gezegd: *zoo wij hier toe niet gequalificeerd waren, moesten wij, met eerbied gezegd, hier toe gequalificeerd zijn geweest!* dat zij bij ontstentenis van die qualificatie *soldaat en zeemanschap* in de afleevering van Suiker hebben gebruikt en de door hun bezworen

Instructie niet hebben agtervolgd, en dat daaraan moest worden toegeschreeven, dat in den driejarigen tijd hunner administratie, (in plaats van 4 à 500000 Ponden) niet meer dan 17000 Ponden als overwigten bij den opneem zijn bevonden.

Door de meineed en ontrouw van deeze drie Personen, is dus aan de publieke kas ene importante schade toegebragt, en deze hunne ontrouw hebben zij door valsche voorgeevens zoeken te verschoonen, die al wilde men die voor waar aanneemen, hun niet minder schuldig zoude maken. Hunne zaak was aan de Justitie verzonden en op welke termijn het daar gevorderd was, is mij onbekend, dan wel dat door den gen. D. ene wenk aan de Justitie is gegeeven, dat zij onschuldig moeten verklaard worden. Van den Boogaard is door hem in de post van administrateur in de Westzijdsche Pakhuizen bevestigd, Smissaart aangesteld tot President van de Weeskamer en Keuchenius tot President van het College van Heemraden. De beweeze en erkende eerloosheid van de twee laatsten en hunne compleete onbekwaamheid tot die posten, nog de gerechte aanspraak die anderen en kundige Leeden van die Collegien daarop gemaakt hebben, heeft den gen. D. niet wederhouden, de capitalen der weezen in handen van den eersten en de kas van Heemraden in die van den tweeden te plaatsen.

Van Braam, een ziekelijk, gemelijk, eigenzinnig en verwaand Mensch, die op Cheribon zo zeer bewezen heeft, tot geen bestuur hoegenaamd bekwaam te zijn, en geene geschiktheid te hebben om met den Inlander om te gaan, is om die reden van daar genomen, dan teevens aangesteld tot Gouverneur van Macasser, alwaar de voorname moeijelijkheid is de staatkundige betrekkingen met Inlandsche Vorsten te onderhouden, waartoe veel behendigheid vereischd word. Had men het voorneemen de Engelschen in de hand te werken, kon men op geen beeter middel zijn bedagt geweest dan om onze belangens daar in handen van deezen Man toe te vertrouwen.

Enen Collier, die zijne roemvolle carriére in Indië begonnen heeft, met bij den Gouvr van Java van Rheede, de post te bekleeden die in het Seraglio aan gesneedenen wordt toevertrouwd, een gemeenen, kruipende en domme hoogduitscher, die nog zijne moedertaal, nog de onze, verstaanbaar kon schrijven, was echter door de hooge protectie van Sieberg tot den gewigtigen post ge-

komen van Secretaris bij den Hogen Raad van Justitie, waarvan hij de waarneeming geheel aan den Eerste gezwore Clercq moest overlaten. Kort na mijne aanstelling tot Vice-Precident in dat College, nam hij zijne demissie, daar hij niettegenstaande zijne domheid het middel had gevonden, in zijne post en door enige laage streeken, zich schatrijk te maken: deezen Man is door den Gen. D. weeder in zijne vorige post hersteld. De schandelijke beweegreedenen voor deeze aanstelling zijn niet moeijelijk te gissen.

Moorrees, den geweezen eersten Secretaris der Regeering, door den Genl Wiese, na ene opeenstapeling van slegtigheeden en het verwaarlozen van zijnen post, daarin gesuspendeerd; die bekend is op zijne reis naar Indië de Bureau van den Raad van Justitie van Hoeven geforceerd en bestolen te hebben; de ontwerper van het plan (in mijne bezitting) om de authoriteit van den Koning over onze O. I. Colonien niet te erkennen, en Java onafhankelijk van het Moederland te verklaren; hij die op den 22 Nov. 1806, met luider stemme in presentie van de Leeden der Regeering en een geselschap van meer dan honderd personen, op de verdoemenis van den Koning gedronken heeft; een insolent en turbulent schepsel, van een ieder veragt, dan van veele gevreesd, omdat hij bewijzen van de malversatien van veele der hoogste amptenaren, door het openbreeken en aanhouden van brieven en andere kunstgreepen, in handen heeft; deezen man, den waardigen vertrouweling van Sieberg, is door den genl D. eene Jaarwedde Rds 6000 *toegelegd* totdat hij gelegenheid zal hebben hem voordeeliger te plaatsen.

Zie daar, uit veelen, enige staaltjes van het bestuur van den Gen. D. dan die genoegdoende zijn, om daar uit den geest van dat bestuur te ontdekken. En wat andere gevolgen heeft men daar van te verwagten dan dat de corruptie en malversatien in Indië, voortaan tot ene bevorens ongehoorde hoogte zullen stijgen; dat allen moed en emulatie in den dienst geheel is vernietigd; dat een ieder onbeschroomd de geleegenheid zal waarneemen, om zich ten kosten van den Lande te verrijken, en dat 's Konings bestuur over de Colonien, waarvan men in Indië zo veel gehoopt heeft, nu reeds daar in veragting is gevallen.

En vraagd gij mij, mijn vriend, waarom ik mij verleedige om uw hier van kennis te geeven? antwoorde ik uw: ter mijner eigene verdediging. Men zal nu kunnen ontdekken, waarom ik in Indië

zoo gehaat en gevreesd ben geweest, wijl ik mij teegens zodanig een godloos misbruik van macht en vertrouwen in enen Gouverneur Generaal, waartoe men de Hr Wiese ook getragt heeft over te haalen, met effect verzet heb. En ten anderen, is dit een antwoord op den afkeur van sommigen in Indië, en mogelijk van mijne vrienden in het Vaderland ten aanzien van mijn vertrek van daar. Men heeft mij voorgehouden, dat den Gen. D. door zijne favorable uitlatingen ten mijnen opzigte, een bewijs heeft gegeeven, dat hij mij in de Hooge Regeering zoude hebben geplaatst: dan dit is juist wat ik gevreesd heb. Den geest van het Bewind over de Colonien in het Vaderland kennende en bewust van de personeele vijandschap van een der daarin praedomineerende Leeden, konde ik geene eer, geene goedkeuring, maar wel vervolging verwagten, wanneer ik had voortgegaan ook onder den Gen. D. met eerlijkheid en cordaatheid te handelen. . . . . Waare mij den voorstand dier [publieke] belangens door den Koning enigermate opgedragen, zoude ik in de opvolging van mijne ambtsverpligtingen hebben pal gestaan, en mijne rust en personeele genoegens daar aan hebben opgeofferd; dan 's Konings Bewind over de Colonien had mij doen verstaan, dat het mijnen dienst niet begeerde en dus had ik volkomen vrijheid mij uit den dienst te ontslaan. Nu kan ik mij beroemen zonder oneer en vrijwillig afgetrokken en niet uit het veld gejaagd te zijn.

De Brigadier de Sandol Roy, zal nu wenschen mijne raad en voorbeeld gevolgd te hebben; hij zoude zich daardoor veel verdriet en verneedering bespaard en voorgekoomen hebben dat de Gen. D., op naam des Konings, in zijne demissie eene schandelijke onrechtvaardigheid meer heeft begaan. Hij heeft voorgegeeven, dat hij aan het verzoek van den Brigadier om te weeten met wat misdaden hij beschuldigd is en om in zijne defensie te worden gehoord *verboden was gehoor te geeven*. De Gen. D. heeft dus in het aanneemen der Commissie, om de Brigadier, na zo veele jaaren dienst, smadelijk daaruit te stooten, het eervolle ambt van scherprechter op zich genomen. Deezen voerd lijdelijk en onverschillig uit, de marteling zijner medemenschen, zonder zich te bekreunen of hij een rechtvaardig of onrechtvaardig vonnis uitvoerd; maar dat een man van eer en gevoel, een veldmaarschalk, zich daartoe kan verlagen, kan niet worden overeengebragt met dat zeedelijk gevoel aan het welk een ieder weldenkend mensch zijne daden toetst, maar moet verklaard worden

alleen mogelijk te zijn door die versatiliteit van caracter en die absentie van eigene waarde en grondbeginselen, welke het iemand mogelijk maken, den enen dag den rol te speelen van een gloeijende Republicain en Koningshater, en den anderen dag, om een ambt te behouden of te verkrijgen, zich te herscheppen in enen ijverige Koningsgezinde; de zodanige zijn tot alles bekwaam, en het is aan dat slag van weezens dat de Brigadier zijne condemnatie te danken heeft. Hij die geen politieke Tartuffe is, heeft sints 1795, het Jacobinisme in Indië te zeer in den weg gestaan, en mij daarna daarin getrouwlijk behulpzaam geweest, dan dat hij zich de wraak van de nu met Koninglijke Ridder ordens versierde Jacobijnen, niet zouden hebben op den hals gejaagd. Bij deezen moet het als een misdaad beschouwd worden, ter goeder trouwe Koningsgezind te zijn . . . . .

Wel dra zal men de gevolgen van het bestuur van den Gen. D. ondervinden. Ene compleete derelectie van al wat wijs, rechtvaardig en loflijk in een bestuur kan genoemd worden, moet zich spoedig doen gevoelen; gelukkig zal het zijn, wanneer onzen Koning de ogen zullen worden geopend alvorens het kwaad onherstelbaar zal weezen.

De Heer Meijer is van hier vertrokken zonder mij van zijn vertrek kennis te geeven, hoe zeer hij mij toegezegd had mij alvorens te komen zien, dan hij heeft zeeker op Batavia order gekreegen, mij te vermijden. Mijn oogmerk was hem deezen meede te geeven en voor te leezen, om hem die gezonden is om in het Vaderland de handelingen van den Gen. D. te verdeedigen, te doen zien welken moeijelijken taak hij op zich genomen heeft, en dat welke grote toezeggingen hem op Batavia ook gedaan zijn, hem te doen gevoelen, dat zo het hem al gelukken mag het Bewind voor een tijd te bedriegen, de waarheid eens zal aan den dag komen waaraan men ook dan gedwongen zal worden gehoor te geeven, wanneer men door volgende événementen, door wanbestuur veroorzaakt, bedugt zal worden voor den totalen ommekeer of het verlies van alle onze bezittingen in Indië.

Het enige oogmerk door mij in deezen bedoeld Uw hiervoren verklaard hebbende, verzoek ik Uw deezen mijnen brief te communiceeren aan de Heeren Janssens en Lambrechtsen, wanneer ik vertrouw dat zij zullen overtuigd zijn, dat de vooruitzigten waarmeede

ik Batavia verlaten heb, reeds meer dan bewaarheid zijn geworden en dat ik het aan mij zelf ben verschuldigd geweest, mij aan een dienst te onttrekken, waarin nu, minder dan immer bevoorens, enige eer of genoegen kan gevonden worden.

Aan andere personen verzoek ik Uw geene visie van het hiervooren geschreeven te geeven. Mijn oogmerk is, in geenen deele, om als aanklager teegens den Gen. D. op te komen, of het vertrouwen het welk men in hem gesteld heeft, te verzwakken. Men kan nu niet beeter doen dan hem te laaten voortgaan en de gevolgen van zijne handelingen af te wagten. Zonder de domkoppen en deugnieten, die hij in de Regeering en in de eerste posten van vertrouwen en gewigt gesteld heeft, daaruit te ontslaan, kan men niets verbeeteren, en daar men in het Vaderland, door gebrek aan kennis van de meerdere waardige personen in Indie, geene beetere keuze doen zoude, zoude men gevaar loopen de kwaal te verergeren. Het is beeter dat de Voorstanders van gen. D. door eige bevinding overtuigd worden, dat, wil men de aloude kwaal in Indië geneezen, men dit niet zo zeer zoeken moet in de verandering van de form van bestuur, maar van het aanneemen van deezen eenvoudigen stelregel: dat eerloosheid gestraft, en kunde en ijver de enige aanbeveeling tot bevordering zij: Het is vooral in colonien, dat men zich hiervan behoord overtuigd te houden: Il faut un prix au Juste, il faut un frein au crime. De onbepaalde macht waarmeede een gouv. gen. bekleed is, en die men hem moet toevertrouwen maakt hem de opvolging van deezen reegel mogelijk en is de enige grond waarop hij het welgelukken van zijn bestuur verwagten kan. Wanneer hij eens in compositie met de misdaad komt, verzwakt hij zijn eigen gezach en bereid zich duizende moeijelijkheeden in het vervolg, hij maakt zich zelf daarenboven een deelgenoot in de misdaad.

Het plan hetwelk men met den Gen. D. voorhad, heeft men met het compleetste succes in het werk gesteld. Men had voorgenomen hem eerst te laten uitbulderen en schelden op de schelmen en schurken, en hem in zijne bedreigingen zich te laten vermoeijen, om hem daarna des te gemakkelijker te kunnen leiden. Ook is hij, behalve in zijne militaire ontwerpen, gedurende zijn verblijf te Batavia, ten enenmale door de voor hem onzigtbare hand van den ouden en doortrapten Sieberg, bestuurd geworden.

Op al wat hiervoor geschreeven staat, durf ik mij gerustelijk,

zelf op het getuigenis van de Heer Meijer beroepen. De daadzaken kan hij met geen mogelijkheid ontkennen; men vrage hem, wat gevolgen men van het bestuur van den Gen. D. te wagten hebbe? Bijaldien zijn geweeten te Batavia onder geene te sterke banden is gelegd is hij zo zeer als iemand in staat, deze vraag te beantwoorden.

---

33. Brief van L. W. Meijer aan Daendels, Buijskes en Van IJsseldijk, 19 Nov. 1808.

HoogEdele Gestrenge Heeren!

Ik heb de eer Uw HoogEd. bij dezen in allen eerbied kennis te geeven, dat ik den 4 September alhier behouden gearriveerd ben; en geduurende de reijze van den kapitain William Hamilton en den superkarga George R. A. Ricketts alle mogelijke beleefdhedens voor mij, en zorge voor mijne papieren ontvangen heb; en, daar ik zulks met rechte vermeen te mogen attribueeren aan derzelver eguards voor mijn Gouvernement, ben ik zoo vrij UwHoogEd. zo eerbiedig als instantelijk te solliciteeren om, in gevalle een van die Heeren weder te Batavia mogte komen dezelve te doen jouisseeren van die voordeelen van den handel, waardoor de bepaalingen daaromtrent eenigsints vatbaar zijn.

Op de Amerikaansche kusten zijn wij eerst door een Engelsche Brik, en twee dagen daarna door een Engelsch Fregat gevisiteerd; de afgezondene officier van de Brik, hoewel geinformeerd zijnde, dat er zich een Hollandsch passagier aan boord bevond, heeft hoegenaamd geene notitie van mij genomen, en de zendeling van het Fregat heeft zich vergenoegd mij, behalve eenige questien omtrent schip en laading, te vraagen wat ik op Batavia geweest was, waarop ik hem in gebrooken Engelsch gerepliceerd heb dat ik mijn brood met de pen gewonnen had; — beijde hebben mij zeer beleefd behandeld.

Deeze ondervinding en het alhier algemeen erkend gevoelen der Engelsche heuschheijd omtrent Hollanders in 't algemeen, zal mij aanspooren, om, ingevalle er na de opheffing van het embargo geene directe gelegenheijd naar Holland is, liever over Engeland, voorzien

met eene wel verkrijgbaare Sweedsche pas, dan over Frankrijk te gaan; — waaromtrent en omtrent mijne andere verrigtingen ik de eer zal hebben UwHoogEd. bij een nader verslag mijn eerbiedigst rapport te suppediteeren: hieromtrent kan ik UwHoogEd. noch niets positifs bedeelen, alzo zulks geheel dependeerd van de omstandigheden en situatie na het embargo; — doch dit is zeker dat het vervolg mijner reijze aan duijzende ongemakken en veele gevaaren bloot gesteld is; — waaromtrent UwHoogEd. nader informatie zullen ontvangen van den overbrenger deezes de Hr Klaas Heijnis, die voordeezen een der verdienstelijkste klerken bij mij als Visitateur generaal geweest is, en die ik den Hr Directeur generaal in 't bijzonder op mijne verantwoordelijkheijd kan aanbeveelen als een man, van wien in 't vak van Finantien en Commercie zeer veel parthij kan getrokken worden; — hij retourneerd na de Indien, om aldaar geemployeerd te worden, en ik houde mij ten vollen verzekerd, dat hij in allen deelen zo veel aan mijne aanbeveeling als aan Uw HoogEd. daarop gefundeerde verwagting zal voldoen en eene acquisitie in 't getal van zo zeer benoodigde dienaaren zal zijn: — de Hr Visitateur generaal Bauer zal zekerlijk niet hesiteeren mijn getuijgenis te bevestigen en te appuijeeren.

Uijt het verslag, 't welk UwHogEd. zo van den Hr Blok als van den Hr Heijnis omtrent de plaats gehad hebbende omstandigheden bij mijn aankomst alhier, zullen ontvangen, kunnen UwHEd. opmaaken en nagaan in welk eene verlegenheijd ik mij bij mijn arrivement alhier bevond; daar er hoegenaamd geen acceptable gelegenheijd was om mijne reijs te vervolgen en het vooruijtzicht tot een gunstiger passage zeer duijster was en noch blijft. Wel is waar dat er sedert mijn aanwezen alhier een Brik naar Bourdeaux is vertrokken, doch ik konde ter dier tijd geen Sweedsche pas krijgen, en het was te voorzien, ja zeker te berekenen, dat dien bodem, waarop zich een groot aantal Fransche en Hollandsche passagiers bevonden in Engeland zoude opgebragt worden alwaar de selve, volgens zekere alhier ontvangene tijdingen, in prison worden gedetineerd: — 't welk dan ook de reden is, dat ik na ingewonnen advis van de Heeren Blok, le Roy en Bayard van die zo desperate gelegenheijd geen gebruijk gemaakt heb.

Het alhier nu bijna een jaar plaats gehad hebbend Embargo moet

Batavia zeker in de uijterste verlegenheijd gedompeld hebben; daar de handel met de Americaanen de eenigste ons overgebleevene resource was om de Indien van contanten en behoeftens te voorzien, en ik zal het derhalve mijne ernstigste betrachting maken, om de kooplieden alhier zo veel mogelijk te animeeren om, na de opheffing van het Embargo, hunne schepen, beladen met 2/3 aan contanten en 1/3 aan benodigde articulen naar Batavia te zenden: — doch daar ik mij niet als zendeling aan een ieder bekend mag en wil maaken, zo zal ik de Hr Smissaert, die daartoe alleen als Hollandsch Consul bevoegd gerekend kan worden, schriftelijk en op de instantelijkste wijze sommeeren, de kooplieden in America in 't generaal uijt te noodigen hunne schepen naar Batavia te zenden, en Zijn Ed. door ouvertures en informatien in staat stellen aan die voorstellen zodanige gunstige voornijtzichten op eenen voordeeligen handel bij te zetten, als in staat zullen zijn de handelaaren alhier daartoe op de krachtdaadigste wijze te animeeren, van mijne cynosuren daaromtrent en den uijtslag daarvan zal ik de eer hebben Uw HoogEd. bij een nader rapport te informeren.

Eenige dagen naar mijn aankomst alhier hebbe ik de inclosa van den Hr van Polanen ontvangen, en dezelve zodanig beantwoord, dat ik mogt veronderstellen, dat Zijn Ed. alle correspondentie met mij zoude afbreeken; — doch sedert is Zijn Ed. alhier geweest, heeft mij verscheijdene questien gedaan, willen doen gelooven, dat Uw Excellentie hem op Batavia vindende gaarne in 's lands dienst had gecontinueerd, voorts verteld, dat de Zijn Ed. opgedraagene Commissie bij het voorig gouvernement reguardeerde het aangaan van contracten met Amerikaanen om de specerijen tegen contante betaaling direct van de Moluccos af te haalen.

De Heeren le Roy en Co. schijnen zeer genegen, om, na de opheffing van het Embargo een of twee schoeners naar Batavia te zenden, om aldaar permissie te erlangen voor de aanbrengende contanten specerijen op de Moluccos in te laaden en de Heeren B. en J. Bohlen te Philadelphia zijn van voorneemen, om als dan ook een schip naar Batavia te zenden; — aan beijde handelshuijzen zal ik opgeeven welke articulen, buijten specie, het gewildst op Batavia zullen zijn.

Kort na mijne aankomst alhier heb ik de Heeren le Roy en Co.

ten verkoop aangeboden de mij door Uw HoogEd. gecedeerde 500 pics koffij tegen Sps 9000, — doch die Heeren betuijgden mij zeer genegen te zijn mij gelden voor te schieten, doch volstrekt ongenegen om zelv tot een mindere prijs die koffij te koopen; — ik heb gemelde Heeren daarop nader schriftelijk gepresenteerd UwEd. die koffij tegen Sps 8000 af te staan, doch daarop zodanig een weijgerend antwoord ontvangen, als Uw Hoog Ed. uijt de bijlaagen deezes zullen zien; weshalven ik mij genoodzaakt heb gevonden bij mijn aanwezen te Philadelphia daarover in onderhandeling te treeden met de Heeren B. en J Bohlen, die dezelve hoeveelheijd van mij gekocht hebben voor Sps 8000; — ik solliciteere Uw HoogEd. derhalven die koffij volgens endossement der bewijzen te willen afgeeven.

De vooruitzichten tot eene spoedige opheffing van het Embargo zijn grootendeels verdweenen en zo hetzelve al opgeheven mogt worden, zal hetzelve opgevolgd worden door eene Acte van Non intercours met de belligerende Mogendheden en derzelver geallieerdens, weshalve ik mij alle moeijte gegeven heb om met behulp van de Heeren le Roy en Bayard een Zweedsche pas te verkrijgen. Hier ben ik niet alleen in geslaagd, maar heb ook een certificaat van den Engelschen Ambassadeur voor die pas geobtineerd, mijne passage met de Paketboot van December besproken en half betaald en moet mij nu alle oogenblikken gereed houden om te vertrekken alzoo men verwacht dat ingevalle er in 't congres iets bijzonders voorvalt met betrekking tot Engeland, de kapitein van de Paket ordre zal ontvangen, om binnen 24 uuren te vertrekken.

Ik zal voorzien worden met introductiebrieven voor Londonsche kooplieden, so door de Heeren Le Roy en Bayard als de Heeren B. en J. Bohlen, welke ik hoop dat mijne passage naar Holland, die anders moeijelijk is, zullen faciliteeren.

Omtrent mijne papieren heb ik naar ingenomen advies van die Heeren de meeste omzichtigheijd gebruikt en hoop, dat mijne maatregelen daaromtrent met eenen voordeeligen uitslag en goed succes bekroond zullen worden, hoewel er in dit tijdstip en bij de tegenswoordige combinatie van zaken weinig vooruitzicht is, om het voornaam doelwit mijner zending te bereiken.

Drie vierde mijner uitrusting en mijne eigene particuliere papieren en de meeste der brieven ben ik verplicht hier te laten.

Met den hartelijksten ijver voor Uw HoogEd. dienst, verschuldigde trouw en diepen eerbied heb ik de eer te zijn

Excellentie

New York den 19 November 1808. HoogEdele Gestrenge Heeren

Uwer HoogEdelheden

onderdanigste dienaar

L. W. Meijer.

---

34. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 21 Nov. 1808.

Heden ontfang ik de eerste tijding van Uwe Exce en zie uit uwe officiële dat ik een vorige mis. Hartelijk wensch ik Uw Exce geluk met deszelfs behouden aankomst en de goede staat waar in Uw Exce over het geheel genomen de zaken heeft gevonden. Mijne laatste was van den 16 Decbr van voorleden jaar . . . . , zedert de Ministerien van Marine en Colonien vereenigd zijnde heeft alle gelegenheid tot communicatie ontbroken. Uwe Excells eerste stappen op Java's grond hebben bij mij de hoop verlevendigd, dat de enorme Depense van uwe reis geene verspilde kosten zullen zijn, en Z. M. heeft mij ook deszelfs genoegen deswegens betuigd. Uwe beide meer confidentiële hebben mij veel plaisier gedaan. De benoeming van den Directr Genl. geloof ik, dat Uw Exce zich over zal loueeren, minder algemeen schijnen de nieuwe benoemde Raden te worden bewonderd. De aankomst van den Heer Buijskes en de Heer Gordon zijn met bijhebbend gezelschap mitsgaders van de toegezonden goederen bij eene andere gelegenheid was mij bijzonder aangenaam; maar daar en tegen mist Uw Exce veel aan de neming van het fregat *Gelderland*; ook is *de Vlieg* in de kaars gevlogen en van *de Hoop* is nog geen tijding. De Finantiële omstandigheden verergeren hier bij den dag, dat is te zeggen, wat de ruimte aangaat, want anders is er hoop dat Z. M. door de bezuiniging in alle vakken van administratie en door de wijze maatregelen, welke Hoogstdezelve neemt, den Boedel zal redden, en het schip van staat voor zinken bewaren. Het blocus van America en van alle de havens van dit Rijk, de oorlog met Zweden en de inwikkeling met Rusland en Denemarken benemen voor het tegens-

woordige alle hoop om aan het gevraagde van hier te kunnen voldoen. De Heer Wiese ligt, zoo veel ik weet, nog ziek in Noorwegen. De aankomst van den Heer Meijer uit America zie ik reikhalzend te gemoet, en na van een [van] beide iets nader te hebben vernomen, hoop ik Uw Exce breedvoeriger te schrijven. Intusschen beveel ik mij in de voortduring uwer meer bijzondere correspondentie en wensch meer en meer te vernemen dat uwe ijverige pogingen met de beste uitkomst mogen worden bekroond (1) . . . . . Mevr. Daendels is met de Haren volmaakt welvarende.

Ik heb de eer met alle consideratie te zijn.

---

35. Brief van Daendels aan den Koning, 23 Nov. 1808.

Sire!

Retourné de Samarang depuis quelques jours, après avoir été assez heureux de réorganiser ce vaste et beau domaine de votre Majesté, connu sous le nom de gouvernement de Java, a la satisfaction presqu'universelle et au delà de mes espérances, l'occasion se presente que le colonel Gicquel des Touches, adjudant général de la marine, le pilote à qui je dois principalement mon heureuse arrivée et la création d'une flotille dans cette colonie, qui a fait façe à une masse inombrable de pirates, desire retourner, étant engagé aux Isles Canaries dans des speculations commerciales.

Sachant le besoin, qu'il avoit de retourner, j'ai pressé son départ, afin de profiter de cette occasion pour faire mes rapports à Votre Majesté, sur la situation favorable de ses possessions dans les grandes Indes, malgré la non arrivée des Batimens Americains, qui nous ôte les ressources pécuniaires de la vente du caffé, poivre et sucre; mais te est le changement dans ce pays, telle est la confiance dans le gouvernement de Votre Majesté, qu'une négotiation personelle et forcée, dans la quelle j'ai taxé moi même au de là de mes moyens a été reçu par le public avec une approbation générale, et que le

---

(1) Bij gelegenheid verzoek ik te mogen weten, wat er is van zekere Cranzen, daar wij over hebben gesproken, en beveel ik Uw Excell. den ongelukkigen van Teijlingen aan, niet als een man van doorzigt, maar van probiteit.

fier sultan du Mataram offre à prêter au gouvernement cinq à six cent milles piastres fortes: à ces ressources Sire! se joignent une augmentation considérable dans les revenus du ci devant gouvernement de Java, qui sont payés en espèces; et des nouvelles voies de commerce crées, procureront par des negotians arméniens arabes et maures, la vente d'une partie de nos productions et l'achat des articles, dont nous ne pourront nous passer.

La nouvelle organisation du gouvernement de Java, dont je rends compte en detail au ministère des colonies, a pour base

1e une amelioration dans le sort du Javan, sans rien changer aux contingens, ni aux livraisons forcées, mais en le délivrant de vexes de differente nature, comme les services arbitraires, le mise en gage des individus, une espece d'esclavage, et le louage ou mise en gage de villages entiers etca.

2e L'abolition des contributions et presents journalieres, dont etoient chargés les chefs Javans, appellés *Regenten*.

3e Idem des Chinois.

4e La creation et payement de traitemens fixes aux Employés Europeens.

5e La creation d'une inspection et d'une administration des forets: Je puis assurer à Votre Majesté, ayant parcouru presque toute l'Isle de Java, qu'avec une bonne administration, le bois ne manquera jamais, et suffira pour créer une marine militaire.

6e La creation d'un Inspecteur général des plantations des arbres à caffé. Cette administration ainsi que les forêts, etoit entierement négligée.

7e La cessation de toute commerce illicite et de la contrabande qu'exercèrent principalement les premiers employés Européens et les Chinois, permis à ces derniers, pour les mettre en état de payer les contributions journalieres au gouverneur, resident etca.

8e L'amelioration de la Justice en général, et la création d'un college de Justice à Sourabaja.

Avant mon départ de Java, cette nouvelle organisation etoit arretée et publiée; Et le pays de Cheribon, où le bon ordre a été de nouveau troublé un instant, par suite des fausses mesures, employées par Mr N. Engelhard, commissaire du gouvernement précédente, pour organiser ce pays après les troubles précédens, recevra au gré de ses habitans à peu près la même organisation.

Le premier secretaire general Veeckens, resté à Samarang, surveille l'introduction de la nouvelle organisation; et l'arrivée du general Buyskes à Sourabaya, pour où il s'est mis en route, assurera sa pleine et entiere execution.

Ce general qui pendant mon absence de Batavia a parfaitement rempli les fonctions politiques, qui lui étoient confiées, commandera à Sourabaya pendant mon sejour içi, et surveillera l'execution des travaux politiques et militaires, et Vôtre Majesté peut se convaincre, que si je venois à mourir ses possessions seront bien administrées sous ses ordres.

Ces occupations organiques n'ont pas retardé les autres travaux. J'ai l'honneur Sire! de joindre içi la carte, sur la quelle sont marquées les fortifications commencées, et deja très avancées, pour mettre les vaisseaux devant Sourabaja à l'abri d'insultes ennemies, et nous avons les meilleures esperances que la construction du Fort capital de Menaré, marqué sur la carte, réussira et couvrira le canal principal; pendant que nous tâcherons de former un port intérieur dans la rivière même de Sourabaija, par des jettées jusqu'a dans la profondeur des eaux, couvertes à leurs issues par des têtes de pont, dont l'une est presqu'achevée, et marquée sur la carte; une des jettées est aussi commencée, qui doit finir contre l'oreillon gauche de la premiere redoute.

Penetré de la nécessité de posséder en même tems un port et un refuge assuré pour les vaisseaux de ce coté de l'Isle nous avons trouvé dans le détroit de la Sonde une Baie, formée par une Isle, nommée cantare [?] ou Meeuwen Eiland, que le General Buyskes a fait occuper depuis deux mois, d'apres mes ordres et commencer à fortifier.

J'ai l'honneur d'offrir à Vôtre Majesté une seconde carte, sur la quelle sont marqués les projets de cette Baie interessante; mais une forêt presqu' impénétrable, ainsi que les pluies continuelles, mettent beaucoup d'entraves aux travaux, dont est chargé le colonel Cowell.

Depuis mon départ pour Java, l'occasion ne s'est presentée qu'une seule fois pour faire mes rapports à Vôtre Majesté, dont le géneral Buyskes a profité; ce qui m'a été impossible, vû que le navire americain partoit à l'improviste de Batavia; aussi n'aurois je alors pu donner à Vôtre Majesté que des rapports incompletes, les travaux politiques et militaires etant dans leur naissance et sans resultats. J'avais vu à Batavia ce qui etoit de bon dans toute l'Isle de Java

en militaire; les debris des corps, que je trouvois à Samarang et Sourabaija, ne méritoient pas ce nom; mais aidé par le Colonel de Kock à Sourabaija, je suis venu à bout de creer trois Régimens d'infanterie de campagne de 3 bataillons chacun; un Bataillon de chasseurs, six bataillons de garnison, trois bataillons d'artillerie, ayant chacun une compagnie d'artillerie légère; un Regiment de cavallerie de cinq escadrons, et en sûs trois cents Européens et Ambonnais dans les trois forts de Solo, Klatten et Djocjocarta, une garnison à Banjoewangie et une autre à Passourouang. J'ai l'honneur de joindre içi le tableau general de l'armée de terre de Vôtre Majesté aux grandes Indes, en observant cependant, que les recrutements auroient beaucoup mieux réussi, sans le dégout que montre le Madurien pour l'etat militaire et la désertion continuelle, qui en est la suite, causée par les pertes considerables, qu'a essuié cette nation, autrefois si guerriere, le soldat ayant été exposé à l'air si malfaisant des lignes de Batavia, actuellement abandonnées, à celui de Cheribon etc^{a}, pendant que le Javan n'est nullement propre au service militaire dans son Isle.

Une autre cause a frustré jusqu'içi l'armée de 2500 Chretiens Ambonnais de la Côte de Menado, Gorontalo etc, dans l'Isle de Celèbes, les meilleurs soldats du monde dans ce climat, par les vexations de la part du Gouvernement, mais qui ont cessé depuis la demission donnée au gouverneur Cranssen, remplacé par le gezaghebber Wieling, de Ternaten, Homme probe et généralement aimé, de manière qu'au retour du printems on peut compter au moins sur 3000 recrues Ambonnais.

En attendant, nous achetons continuellement des esclaves à Balij et à Macasser, pour en faire des soldats: ces nations sont braves, et par les bons traitemens devouées à leurs chefs.

Notre plus grand besoin est en officiers et sous-officiers Européens. Il constatera à Votre Majesté par le tableau de l'armée que beaucoup de corps en manquent; mon prédécesseur et moi n'avons cessé d'en demander an general de Caen à l'Isle de France; mais quoique nous tachions de satisfaire de nôtre coté à toutes les demandes pour le besoin de ses isles, il ne repond pas même sur l'article; ce qui a valu un reproche à ce general de notre part; specialement puisqu'il lui est facile d'y satisfaire, ses deux Isles étant remplies de jeunes gens sans etat et à charge à leurs familles.

Et on est parfaitement instruit, que le sort de l'officier est amelioré et qu'on a le plus grand soin de la santé du militaire en tout tems, specialement dans les Hospitaux, que j'ai fait établir à l'instar de l'Europe; et qu'on ne laisse dans les endroits malsains que des guarnisons fixes, acclimatées et proportionnées au plus grand besoin de la defense et de la police, et que le reste de l'Isle est sain, specialement les hauteurs; qui commencent à quelques lieues des côtes et parcourent l'Isle entiere.

Je puis assurer à Votre Majesté qu'içi, a Buitenzorg, à douze lieues et demie de Batavia, où je passerai la moitié de l'année l'air est aussi sain qu'en France; aussi ma santé se trouve mieux pendant tout le tems de mon sejour dans cette Isle, que j'aurrais pu m'en flatter si je n'avois quitté l'Europe.

A mon arrivée dans cette Isle il n'y existoit des chemins pour les voitures, que dans les environs de la capitale et des Residences qui etoient separées entre eux par des montagnes, forêts et marais, inaccessibles pendant six mois de l'année pour un passager à cheval; et le courier de la poste, qui partoit dans les tems des pluies une fois par semaine avoit souvent besoin de six semaines pour aller et venir de Batavia à Sourabaija: actuellement la poste part et vient regulierement deux fois par semaine; et cette même route se fait en douze jours. Et en six mois d'içi on parcourera l'Isle entière en voiture de poste et en voiture publique, sans la quitter qu'a sa destination: J'aurai l'honneur de donner dans mon prochain rapport a Votre Majesté un detail sur les routes, dans une description statistique des possessions de Votre Majesté dans cette Isle, dont je suis occupé. Je dois aussi rendre compte à Votre Majesté de ses possessions aux Isles Molucques, qui sont également dans une situation satisfaisante, à l'exception d'un mécontentement general, qui a existé parmi les Emploijes civils et militaires, et parmi les habitans contre le précédent gouverneur Cranssen, mais ce qui doit être changé en un contentement et joie générale par la nommination de l'Homme que le public demandoit au poste de Gouverneur.

Les pertes, que l'Etat a essuyées par le dégat des noix de muscade, sont reparées par une meilleure manipulation, et des bonnes recoltes: — le fiscal est chargé de cette affaire.

On craignoit en Hollande et à Batavia que si le Javan venoit à connoitre le changement dans le gouvernement et l'aneantissement

de la Compagnie des Indes, il se croiroit dégagé de tout engagement, et qu'il ne payeroit ou fourniroit *les contingens* ni les *livraisons forcées:* Et qu'on auroit tout à craindre des deux cours de Java, du Soesoehoenan et du Sultan du Mattaram qui avoient depuis longtems empieté sur l'autorité et les droits du gouvernement des Indes, pour le quel ils avoient perdu toute considération, et on craignoit spécialement le Sultan, de qui on essuyoit, dans la personne du Resident à sa cour, des humiliations journalières.

A mon arrivée à Samarang je trouvai ces deux cours unies et en armes contre nous; le Resident de sa Majesté à la cour du Soesoehoenan avoit fait croire à ce Prince que mon intention étoit de l'attaquer, ainsi que le Sultan: J'ai été assez heureux de dissiper ces nuages; de désunir de nouveau ces princes; de substituer un réglement de cérémonie digne du representant de Votre Majesté à un autre, qui le deshonoroit; Et j'ai fait grâce au résident Liebeherr, qui avoit si cruellement trahi son devoir.

Il y avoit même des personnes et entre autres monsieur Nederburg, qui déclarèrent qu'il seroit dangereux de substituer la livrée de Votre Majesté à celle de la Compagnie. Je n'ai pas suivi leur conseil: dès mon arrivée, j'ai annoncé la dissolution de la dite Compagnie; que Votre Majesté desapprouvoit la conduite des serviteurs de cette compagnie, et qu'Elle m'avoit envoyé pour ameliorer le sort du Javan et faire cesser toutes sortes de vexations.

J'ai substitué partout les armes de Votre Majesté a celles de la Compagnie, et le Soesoehoenan m'a déclaré en présence de sa cour et du Ministre van Braam, que dorénavant il ne porteroit plus une étoile dont la compagnie lui avoit fait présente, et dans la quelle se trouvent les armes de la Compagnie. Aux jours de cérémonie la santé de Votre Majesté est bue, en place de celle de la Compagnie à la cour de ces Princes.

Et l'anniversaire de Votre Majesté qui a été célébré le 25 aout passé par toute l'Isle, avec le plus grand éclat, spécialement à Samarang, Batavia, et Sourabaija, a été celebré de même à la cour de ces Princes et le vieux Sultan, qui autrefois ne venoit jamais au logis du résident y a assisté jusqu'apres les Toasts suivants:

1° à la santé de Sa Majesté Louis Napoleon, roi de Hollande, l'ami des princes javans, le père de son peuple; aussi du peuple Javan.

Le salut fut de 45 coups de canon.

2e à la santé de Sa Majesté, le grand et invincible Napoleon; l'Empereur des François, frere de Sa Majesté le Roi d'Hollande, 45 coups de canon.

3e à la santé de Sa Majesté la Reine d'Hollande, l'exemple de vertu et de bonté.

36 coups de canon.

4e à la santé de son altesse royale, le prince royal de Hollande l'Espoir de tous ses bons et fidèles sujets.

36 coups de canon.

5e à la santé du Gouverneur General des Indes

28 coups de canon.

6e à la santé de Son eminence le Soesoehoenan, ou Sultan du Mataram

21 coups de canon.

De cette même journée j'ai profité Sire! pour donner aux fidèles serviteurs de Votre Majesté une marque de Votre bonté pour eux, en créant parmi eux quelques chevaliers, dont Elle a bien voulu me donner le pouvoir. J'avois deja distribué auparavant cinq décorations; Votre chancelier de l'ordre a qui je fais mon rapport en detail les mettra sour les yeux de Votre Majesté.

J'etois avec mon rapport avancé jusqu'ici à Buitenzorg lorsque je fus appellé à Bantam par un horrible assassinat, commis dans la personne du commandeur, d'un officier et de quelques soldats dans le chateau du Prince et sous ses yeux par le premier ministre, les frêres du Sultan et autres Princes. Dans quatre jours j'ai fait venir mille hommes de Batavia et entourer son chateau, fortifié d'un cordon Bastionné defendu par une artillerie nombreuse, et par trois milles hommes; mais qui l'abandonnerent successivement, ainsi que la cour de maniere que lorsque nous cernames avant hier un soir le chateau, les restes de la cour et 800 hommes, qui lui restoient, l'abandonnerent, se sauvant l'un apres l'autre, et le Sultan fut trouvé seul dans le fort, entouré de ses femmes, lorsque nous avions escaladé la muraille et forcé la porte du chateau.

Par un arreté d'hier j'ai joint ce Royaume à la Couronne de Votre Majesté, proclamant cependant le demi frere légitime du Sultan, lui même étant batard, comme Sultan, d'une partie du cidevant Royaume de Bantam, mais comme sujet de Votre Majesté et reçevant les ordres du Prefet, que j'ai nommé à la place du Commandeur.

Les Lampongs, qui forment la principale partie du çi-devant Royaume de Bantam, situées dans l'Isle de Sumatra, de l'autre coté du détroit de la Sonde, sont mises sous une administration particuliere et une autre partie considérable du çi-devant Royaume de Bantam, qui s'approche de quatre lieues et demi de Batavia, est jointe à la province de Batavia nommée Ommelanden, ce qui avoit été desiré depuis longtems, mais dont on n'avoit pas même pu réussir devenir locataire, avec droit d'y faire la police, qui y manqoit et inquiettoit très souvent les environs de Batavia.

Telle est Sire! la vraie situation des possessions de Votre Majesté dans ces regions. Et le zèle pour le service de Votre Majesté, et l'espérance de mériter son approbation, me mettra à même de surmonter tous les obstacles, qui pouvoient se rencontrer.

Je ne demande de l'Europe Sire! que des officiers, sous-officiers et soldats, car je n'ai plus d'Europeens. Les soldats qui portent ce nom sont des invalides; des mortiers-obusiers, et pieces de 6 de campagne, avec leurs ammunitions, et rien de plus.

Que Votre Majesté donne seulement ses ordres de faire publier le véritable etat des choses dans cette Isle, et qu'on fasse connoitre, qu'on ait soin ici de la santé de chaque individu; — le chateau meurtrier de Batavia évacue par les Bureaux, qui sont etablis à une demi lieue hors la ville, dans un local très sain: et alors un grand nombre de personnes estimables de toutes classes se presenteront pour être employées ici.

J'ai l'honneur d'etre avec le plus profond respect

Sire!
De Votre Majesté,
Le plus fidèle,
le plus zèlé
et le plus obéissant serviteur
et sujet
(*signé*) DAENDELS.

Ceram, à deux
Lieues de Bantam
le 23 novembre
1808.

---

36. Brief van Van Polanen aan Goldbach, 1 Jan. 1809.

Las de lutter sans fin et la plupart de temps sans fruit contre

la corruption, l'inertie et l'indifference qui distinguent tant le gouvernement de votre cousin et n'y voiant pas de fin j'ai quitté Batavia dans l'intention de continuer mon voyage pour la patrie apres avoir executé une commission en Amerique, dont j'ai été chargé a cette occasion, mais à mon arrivée içi j'ai appris celle de Monsieur Daendels à Batavia, et voyant par la que le sort de la colonie etait deja entre ses mains, j'ai prevu le peu d'utilité de mon projet d'ouvrir les yeux à cet egard au gouvernement dans la patrie. J'ai çependant donné connaissance de ce projet au Ministre des colonies, de même que de mon intention de rester en Amerique, quoique me tenant toujours à sa disposition, si je ne reçevais pas un ordre contraire; je n'ai pas encore reçu de reponse à çet egard. Cependant, Mon ami, j'ai appris avec grand plaisir de Monsieur van Alphen que Monsieur Daendels a rendu justice à vos merites en vous nommant Prefet de Samarang. Je n'ai pas osé l'esperer. Dans les nominations à Batavia dont l'influence de Siberg par Muntinghe sur le general Daendels est si manifeste, l'ignorance et souvent l'ignominie ont été tellement des recommandations que j'ai du craindre qu'on vous aurait passé dans les nominations multipliées. J'espere de tout mon coeur que vous eprouverez plus de jouissances dans votre nouveau poste que dans votre precedente.

---

37. Brief van Van Polanen aan D'Ozy, 24 Jan. 1809.

[Verzonden met de Mentor.]

De tijding jongst van Batavia hier aangebragt, oordeel ik van zo veel gewigt, dat ik niet kan nalaten Uw die te communiceeren, bij deeze eerste gelegenheid die zich daartoe voordoed. Het volgende word mij in enen brief van de Hr. van Alphen, gedagteekend Baltimore den 18 dezer voorl. maand, geschreeven: van de publieke zaken in Indië kan ik niets zeggen. Alle de plans van den Gen. Daendels zijn regt opposit aan alles wat het oude sijstema was. De Regimenten worden geformeerd — de Militie op 30000 gebragt — *de Sulthan verneederd* — de Keizer zeer geëstimeerd — *de troupes waren in het veld teegens den Sulthan*, die meer en meer toegeeft — te Cheribon waren nieuwe onlusten gereezen, doch nu weeder gestild.

Op ene nadere brief aan de Heer van A. geschreeven, heb ik geen antwoord en dus kan ik Uw geene meerdere particulariteiten bedeelen: dan uit het bovenstaande blijkt het, dat den Gen. D., in den reeds allesints precairen toestand waar in wij door het gebrek aan Europesche militairen en door den geheel uitgeputten staat onzer geldmiddelen, gebragt zijn, geene bedugting heeft voor enen oorlog op Java en om het thans bestaande evenwigt tusschen den Keizer en Sulthan te verbreeken. Uit een brief van New Jork ontfangen, verneem ik, dat men bij het vertrek van het laatste schip van Batavia, daar zeer geallarmeerd was voor de gevolgen van de toen plaats hebbende toestand op Java, en dat verscheide personen zich bij den Cap. vervoegd hadden om passage naar America — in enen anderen brief word mij gezegd: we hear that some unpleasant circumstances have happened at Batavia, but we cannot discover of what nature they are.

Het vooruitzigt dat den invloed waaronder den Gen. D. handeld en waar door hij reeds zo veele misstappen heeft begaan, het oogmerk om zijne ongeschiktheid tot zijnen post aan den dag te brengen, zo verre zoude drijven, om hem in enen Javaschen oorlog te wikkelen, is nimmer in mij opgekoomen en kan nog bij mij niet ondersteld worden, wijl dit ene zo algemeene ramp zoude tengevolge hebben, waaraan niet dan met schrik te denken is. Hij moet dus geoordeeld worden, in dit geval, uit zich zelve te handelen en totdat wij den uitslag van deeze veel gewaagde onderneeming vernomen hebben, mogen wij ons met de hoop vleijen, dat het tot het uitterste niet zal zijn gekomen. In het Vaderland zal deeze tijding denkelijk geene groote ongerustheid veroorzaken, wijl men daar zo weinig met den staat van zaken op Java bekend is. Ik zelf heb het moeijelijk gevonden, op Batavia zijnde, van de inwendige staatkundige gesteldheid van Java en van de relative macht, belangens en dispositien der vorsten meer dan ene oppervlakkige kennis te verkrijgen. De Memorie van den Gouvr Hartingh, in enen eenvoudigen stijl geschreven en daardoor te meer geloof verdienend, spreide een groot licht over die onderwerpen in zijnen tijd, dan die van zijne opvolgers en wel voornamelijk die van Engelhard, zijn zoo volumineus en geextortilleerd, zo zeer van systhema en samenhang ontbloot, en veelal zo contradictoir door de zugt om het geliefd oogmerk of de bedoelingen van den dag in een voordeelig licht te plaatsen, dat die

meer geschikt zijn om het oordeel te verbijsteren dan te verligten. Men heeft echter maar ene oppervlakkige kennis van Java nodig, om overtuigd te weezen, van de waarheid der verklaring van den Gouv. H. dat alle oorlogen of *wat er na zweemt of gelijkt, ene totale ruine voor Land en Volk is.* Een hongersnood is daarvan de eerste en geene der minste gevolgen.

De politieke situatie der Vereenigde Staten van America, ten aanzien van F. en E. is tot ene crisis gekomen, welke niet missen kan binnen weinige maanden aan den tegenswoordigen tusschenstaat van vreede en oorlog, een einde te maken. Wat daar van ook de uitkomst zijn zal, is het niet te voorzien, dat den vorigen handel van America op Batavia, op den vorigen uitgebreiden voet, gedurende deezen oorlog zal hernieuwd worden. Te veele zaken staan daarmeede in verband, dan dat ik in deezen uw die alle zoude openleggen. Ten dien einde heb ik de Hr. Meijer bij herhaling uitgenodigd mij een bezoek te geven, dan hij heeft het voor het belang van zijne commissie noodzakelijk geoordeeld, van zijn vertrek van hier, voor mij een geheim te maken. Men weet te wel op Batavia hoedanig ik de handelingen van den gen. D. zal beoordeelen, dan dat men niet zouden vreezen dat het Bewind dienaangaande de oogen zal worden geopend, voor het door de misrepresentatien van Meijer gebragt zal zijn die goed (te) keuren.

Een Huis van Commercie in New York, kennis dragende van de Commissie, waarmede ik hier van weegen het vorig gouvernement ben gechargeerd geweest, heeft met mij dienaangaande in onderhandeling willen koomen dan ik heb mij niet gerechtigd geoordeeld, wijl die Commissie met het einde van dit Jaar geëxpireerd is, enige officiele verbintenis aan te gaan. De expeditie is dientengevolge opgegeven en naar de Manillas bestemd, dan ik heb den supercarga die teevens voor een gedeelte daarin geinteresseerd is, overgehaald om eene Javasche haven aan te doen, om te beproeven of hem daar voordeeliger uitzigten zullen worden aangeboden. Het schip heeft bij veele daar ook hoog benoodigde artikelen, 100000 Ds aan contanten ingeladen. Zo weinig kan het embargo, en alle de poenale wetten waarmeede het versterkt is, den Americaanschen handelgeest bedwingen. Men heeft mij afgevraagd, of bijaldien America in enen oorlog met F. zoude gewikkeld worden, Americaansche scheepen bij het gouvt. op Java ten handel zouden worden geadmitteerd? Ik heb

niet anders kunnen doen, dan deeze vraag te renvoijeeren aan den Agent Heinicken te Philadelphia, die het vertrouwen van het Bewind over de Colonie bezit, en het zal in het vorenstaande geval van belang zijn, dat het Gouv. in Indie en de Kooplieden in America, met het goeddunken van het Bewind dienaangaande, bekend worden gemaakt.

In den laatst ontvangen Brief van Neef v. B. schrijft hij mij dat hij en anderen bedacht worden herwaarts te koomen. Daar hij door den gen. D. tot Sabandbaar bevorderd, verkwistend is en ene Indische vrouw heeft, en dus niet denken kan om immer Indie te verlaten, moeten er beduchtingen bij hem plaats hebben, die hij niet geraden heeft geoordeeld mij te bedeelen.

Hoe het ook gelegen moge zijn, is uit het weinige dienaangaande mij bekend, blijkbaar, dat men zonder tijdverzuim bedagt moet zijn om, is het enigsints mogelijk, hulp uit het vaderland, in manschappen en geld, naar Java te zenden. Nu men goed gedagt heeft een Militair een onbepaalde macht daar te geeven, moet men verwagten, gelijk dit reeds blijkt, dat hij zich door den militairen geest zal laten vervoeren en de zaaken van financien zich niet zal aantrekken. De Heer IJsseldijck is geen financier; zijne goedwilligheid en zugt om een ieder genoegen te geeven, staan daarenboven altoos in den weg van zijn beeter oordeel. Van den Raad van Indië, zodanig die nu is te samengesteld, kan men niets verwagten.

Er zijn nog enige Americaansche Scheepen in Indie, welke men binnen weinige maanden te gemoed ziet, bij aldien ik daarmeede enige nadere berichten van daar zal bekoomen, kunt gij verzeekerd zijn, dat ik alle gelegenheeden zal waar neemen om die te bedeelen. Voor een mijner vrienden die ik van de Caap verwacht, heb ik in deeze plaats een huis en thuin gekogt, waarin ik mijn verblijf heb genomen, en daar dit een van de goedkoopste plaatsen in America is, zullen wij hoogstwaarschijnlijk ons daartoe bepalen.

Ik geef de hoop nog niet ten enemale op dat men mij eens in mijn Vaderland recht zal laten weedervaren, en intusschen is mij geen ander middel tot verbeetering van mijn bekrompen bestaan hier te Lande over, dan met vertalingen uit het Hoogduitsch te onderneemen of in den politieken oorlog door het schrijven van Pamphletten deel te neemen.

Ontfang mijne beste wenschen voor uw geluk en wees verzeekerd dat ik met alle hoogachting steeds blijve

24 Janij 1809. Uwe Vriend en Dienaar.

---

38. Brief van Minister Van der Heim aan Daendels, 24 Febr. 1809.

Op den 22 van Slagtmaand des voorgaanden jaars zijn bij mij ontvangen Uwe duplicaat Missive van de 10 en originele van den 20 van Louwmaand deszelfden jaars.

Niet lange daarna wierd ik door particuliere berigten geinformeerd van de aankomst in Noord-Amerika van den gewezen Eersten secretaris der Hoge Regering L. W. Meijer, belast met de overbrenging van depêches van Batavia herwaards; welke depêches ik met verlangen te gemoet zie, in vertrouwen van daarbij bevestigd te zullen vinden de voorloopige particuliere tijding, dat de fungerende Directeur generaal van IJsseldijk door U tot die effectieve waardigheid is verheven; mitsgaders dat ook daarbij zullen voorkomen de redenen, die U hebben kunnen permoveren om aan den Schout bij nacht Buyskes, behalven het commando onder den titel van Lieutenant gouverneur generaal, ook op te dragen het presidie in Raden van Indiën, gedurende uw afwezen van de hoofdplaats.

Ene breedvoerige rescriptie dierhalve tot na de ontvangst dier depêches uitstellende bepaal ik mij thans voornamelijk om ter uwer kennisse te brengen eene Decisie van Zijne Majesteit in dato den 12 van Louwmaand dezes jaars n°. 14, houdende dat de som van *f* 68000.— toegestaan om door Uwe gemagtigdens hier te Lande te worden ontvangen over het jaar 1810 en vervolgens alhier, niet verder kan worden uitbetaald, maar dat het bedragen daarvan voortaan door U te Batavia zal kunnen worden getoucheerd en genoten, zijnde Zijne Majesteit daartoe bewogen door de overweging eensdeels van de noodzakelijkheid het aan U toegelegd tractement tot het ophouden van deszelfs karakter en waardigheid in Indien zelve te besteden en anderdeels van de bezwaarlijkheid om geduurende den zeeoorlog gelden of goederen uit Europa naar Batavia te kunnen overmaken.

Voorts captere ik deze gelegenheid om U te informeren dat het

Zijne Majesteit heeft behaagd bij Decisie van den 16 dezer n°. 3 te gelasten om voortaan in alle rapporten en andere geschriften gebruik te maken van de Hollandsche benamingen der maanden van het Jaar, als Louwmaand, Sprokkelmaand, Lentemaand enz.

Waarmede ik de eer heb Uwe Excellentie van mijne hoogachting te verzekeren.

---

39. Brief van Van Polanen aan D'Ozy, 6 Maart 1809.

Bij mijne laatste van den 24 Janij. heb ik Uw toegezegt, Uw te zullen bedeelen de tijdingen, die ik in het vervolg van Batavia ontfangen zoude, en het doed mij leed, dat ik, bij de aankomst van de Brick Resort, op den 13e der vorige maand te Newport, Rhode Island, geene brieven van Batavia heb ontfangen, nog door den verren afstand van die haven van hier, geene mondelinge berichten van den Capt. heb kunnen verkrijgen. Uit de nieuwspapieren zie ik enelijk, dat die Brik op den 18 Septr. a. p. Batavia heeft verlaten, alwaar zich toen bevonden drie Americaansche Scheepen, waarvan de zeildag naar herwaards onzeeker was. Een dier scheepen is van hier in het laatst van 1807 vertrokken zonder geld of koopgoederen in te hebben, dan wat de oorzaak is, dat de twee anderen geene lading in hadden in de maand September, na dat een groot gedeelte der koffijoogst reeds twee maanden in de Pakhuizen gemeenlijk is opgeslagen, kan ik niet gissen. De Americanen laten geen tijd verloren, om hunne lading in te neemen, en vertrekken veelal op den dag dat hunne scheepen volladen zijn.

De politieke situatie der Vereenigde Staten van America heeft geene verandering in de laatste zitting van het Congress ondergaan, dan in het volgende besluit is uitgedrukt: Resolved, that the several laws laying an embargo on all Ships and Vessels in the ports and harbors of the U. S. be repeated on the 15th day of March next, except as to great Britain and France and their dependencies; and that provision be made by law, for prohibiting all commercial intercourse with those nations and their dependencies, and the importation of any article into the U. S., the growth, produce or manufacture, of either of the said nations or of the dominions of either of them.

Deeze wet houd ook in, de nonadmissie in enige der americaansche havenen van oorlog- of gewapende scheepen, voerende de vlag van E. of F.

Het Congress vergaderd weeder den 22 Mey aanstaande, en zal in zitting blijven, totdat het antwoord, op het ultimatum van hier aan de Fransche en Engelsche Hoven afgezonden, zal zijn ontfangen.

Ik moet uw nogmaals herhalen, dat men ten uwent, geene gunstige vooruitzigten zich vormen moet, dat den handel van hier op Batavia zal worden hervat, en dat men dit niet verwagten kan, alvorens de geschillen tusschen de V. S. v. A., en *de beide* oorlogende mogendheeden zullen zijn bijgelegd. Batavia moet dus, uit het Vaderland, voor al met contanten, worden te hulp gekomen, en te meer daar het nieuwe bestuur allerkostbaarst is ingerigt, zonder den bekrompen staat der financien in aanmerking te neemen, en de wisselvallige staat der tijden, die den verkoop der Producten zo onzeeker maakt en reeds heeft doen ophouden. Onder andere extravagantieu van den Gen. D., is mij bedeeld, dat hij een nutteloos ambt voor den jongsten zoon van de Heer IJsseldijck, een onbekwamen losbol op Sourabaija, heeft gecreëerd, met een inkomen van Rds. 12000 zilvergeld, en aan den opziener van den weg tusschen Sourabaija en Samarang R. 6000 zilvergeld heeft toegelegd.

Hij heeft, uijt het Vaderland, de stelling meedegebragt, dat de malversatien der ambtenaren zouden ophouden, wanneer men hun hoge jaargelden zouden toeleggen. Zo verre dit door de vorige commissarissen generaal beproefd is, is dit reeds vrugteloos bevonden, en alle de regulatien, door die commissie vastgesteld, zijn reeds lang in onbruik gevallen.

Men sluit in het Vaderland de oogen, voor het eenige redmiddel om een einde aan alle de desordres in Indië te maken, waartoe niet anders nodig is, dan een eerlijk en doorzichtig Gouv. Gen., en eene beetere inrichting der Justitie. Men werpt schatten weg, om nuttelooze ambtenaren te verrijken en de Leeden van het hoogste college van Justitie, laat men in behoefte en afhankelijkheid leeven, en steld hun nodeloos bloot, aan het ongezond climaat van Batavia. . . . . Zo lange het Bewind in het Vaderland hiertoe niet zal besluiten, zal men in Indië, zooals men nu doed, te recht oordeelen, dat het geene ernstige begeerte heeft het diep verval te herstellen in alle onze bezittingen aldaar, ten grooten deele door de eerloosheid en

straffeloosheid der ambtenaren veroorzaakt. Nu ziet men ten klaarsten, uit het gedrag van den Gen. D. dat al den ophef, die men zo veele jaaren in het vaderland gemaakt heeft, over het algemeen bederf in de colonien, aan gantsch andere bedoelingen is toe te schrijven, dan aan het oogmerk om daarteegens te voorzien en ene beetere orde van zaken in te voeren. In een tijdstip waarin 's Lands bezittingen in Indië aan gevaren van allerleijen aart zijn blootgesteld, zijn die in handen gegeeven van een man, die zich door zijne militaire projecten geheel laat vervoeren, en in de civile administratie zich aan enen nvloed onderwerpt, waar door de publieke belangens, tot den teegenswoordigen staat van veragtering gebragt zijn. Het is te beklagen, dat 's Konings heilzame bedoelingen zo zeer te leur worden gesteld, en dat dit niet ter zijner kennisse zal komen, dan wanneer de zaaken mogelijk onherstelbaar zullen zijn geworden.

De laatste brief van de Hn. F. en St., bij mij ontvangen, was van den 20 Julij 1808. Bijaldien mijn brief aan den Minister tot de Colonien, afgezonden onder bestelling van de Heeren Coster en Schuurman, ontfangen is, zal UwEd. mij verpligten mij dit te bedeelen. Ook zal ik met genoegen verneemen, dat mijne brieven aan den Heer Minister van oorlog Janssens, van hier gezonden, zijne E. ter hand zijn gekoomen. De tijd is mogelijk voorhanden, dat alle correspondentie tusschen America en Holland zal zijn afgesneeden.

Verzonden met
de Mentor, over l'Orient.

---

40. Brief van Minister Van der Heim aan Daendels, 18 Maart 1809.

Eerst dezer dagen arriveert den door U afgezondenen Heer Meijer en brengt mij Uwe brieven over. Uit dezelve heb ik, met zeer veel genoegen, gezien Uw Excellies eerste verrigtingen in Indien, en dat Uw Excellie, bij de noodige fermeteit, bedaardheid en een luisterend oor paart; de keuze van personen door Uw Excelle in Indien gedaan kan ook niet anders dan in het algemeen mijne goedkeuring weg dragen, en het geen Uw Excellie niet minder aangenaam zal zijn, is, dat ik Uw Excellie ook de goedkeuring van Z. M. mag verzekeren. Hoe gaarne ik den Heer Engelhard, als

Hem een van de nuttigste Dienaren voor Z. Ms. dienst beschouwende, had geëmployeerd gezien, stem ik volmaakt in, dat geen kunde, hoe groot ook, van een stipte gehoorzaamheid en de noodige ondergeschiktheid mag ontslaan, en kan dus niet anders dan volkomen justificeeren, dat Uw Excelle, liever dan eenige tegenstand te laten veldwinnen, denzelven geheel hebt laten vallen. Op den grooten afstand van het Moederland en bij de onvolkomenheid van informatiën, is het niet mogelijk alle bijzondere daden juist te beoordeelen, anders zoude ik mij verwonderen, dat Uwe Excelle, tegens de teneur van deszelfs Instructie, eerst den Heer Engelhard en daar na den Heer Buyskes met zulk een ampele macht, boven den Directeur Generaal hebt voorzien, ofschoon, ten aanzien der laatstgemelden de aan Hem in het Moederland verleende qualificatie, daar toe, op zich zelf, veel aanleiding gaf. Dat de Heer Siberg Uw Excelle van zijne, aan mij, geschreven brief, visie heeft gegeven, is mij ten uitersten aangenaam geweest; hoe veel goeds ook dezelve in zich bevat, behoeft Uwe Excelle zich niet te bekommeren, dat ik onberaden, tot het laatste alternatief, door Hem voorgeslagen, noch zelfs eenige andere, zoude besluiten, en stem veel meer in, met Uwe Excellies denkbeelden, desaangaande. Zedert ruim vijf weken, aan hand en beenen, met de jicht, gekweld, zit ik aan mijn stoel gebonden, en buiten de mogelijkheid van eenige ernstige occupatie, echter heb ik niet willen af zijn, bij voorraad, Uw Excelle eenig berigt van de aankomst der tijding uit Indiën, ook in mijn particulier te geven. Bij aldien deze Uwe Excelle gewordt, hope ik, dat Uw Excelle. tevens zal ontvangen de publieke nieuws-tijdingen van de gebeurtenissen hier te Lande. Daaruit zal Dezelve ontwaren: de groote veranderingen bij het Ministerie voorgevallen: het verlies van den Heer Nederburg bij het zelve en de geheele veranderde form en inrigting; de gebeurtenissen in Spanje; de ramp der overstrooming en het, bij die gelegenheid verrigte, door Z. M. het welk zoodanig alle harten aan Hoogstdenzelven heeft verkleefd, dat de natie nu, naar waarheid, kan gezegd worden een hart en eene ziel te zijn; het gevreesde onheil, dat de rust op het Vaste Land, op nieuws, worde gestoord; de staat der zaken in het Noorden; het sluiten der havenen van het Rijk en de daar mede aangroeijende moeijelijkheden om aan de Koloniën den noodigen bijstand te verleenen, zoo wel als het mislukken van vele der pogingen, daar toe,

van tijd tot tijd, aangewend. De Heer Rouget is nog altoos krijgsgevangen in Engeland, en de Heer Kok is aldaar overleden.

Mevrouw Daendels en haare famille geniet, bij aanhoudenheid, den volmaaksten welstand, terwijl Uwe oudste Dochter, naar verdiensten, door een ieder hoog wordt geschat, het geen op zulk een afstand Uwe Excellie niet onaangenaam kan zijn te vernemen.

Uit mijne officieële zal Uwe Excelle ontwaren, dat de aanhoudende penurie van 's Lands schatkist heeft doen besluiten, Uw Excellies tractementen in Indiën te laten voldoen, uitgezonderd dat gedeelte, het welk voor Mevrouw en hare famille, alhier, moet worden voldaan. Ontfang de verzekering om mijne steeds toenemende hoogachting en consideratie.

---

41. Brief van Van IJsseldijk aan Van Polanen, 18 Maart 1809.

Wel Edele Gestrenge Heer!

Het vertrek van het Amerikaens schip Isis mij gelegenheid geevende te antwoorden op UEdGs. geeerde van de maend . . . . profiteere ik daer van, met denzelve aenvangkelijk te bedanken voor het nader daarbij genoteerde, omtrent den algemeene staat van zaken in Europa. — Het word maar al te zeer beweesen, dat UEdG. politique vooruitzigten op goede gronden steunden, daar wij steeds verstoken blijven van eenige toevoer hoegenaemt, een paer schepen waer onder ook de Isis, zijn hier aengekomen ter vereffening van noch eenige uitstaende zaeken, doch hebben even zo min geld als provisien aengebragt. Voorts komt er van tijd tot [tijd] eens een Fransch schip van de Eijlanden, en daar toe alleen bepaald zich de communicatie met andere natien: zo dat UEdG. kan nagaen hoe het met de geld middelen gesteld is, echter heeft de scheppende geest van de Maerschalk ons tot noch toe voor de laetste verlegenheid bewaert: de quotisatie, eerst over de amptenaeren, en bemiddelde lieden en vervolgens over de Chineezen en Mooren, is met bereijdwilligheid doorgegaen, zo dat wij ons in dit lopende jaar noch kunnen redden, en waar toe niet wijnich contribueert, de organisatie, die bijzonder op Java is ingevoerd, daar een ijder een billijk middel van bestaan heeft, doch alle andere voordeelen in 's Lands kas

vloeijen, waar door de Inkomsten van dat Gouvernement zeer important toegenomen en daar en tegen veele bezuini[gin]gen, zo wel daar als ter Hoofdplaetse ingevoerd zijn, die de politicque uitgaven meer als voor een Millioen vermindert hebben. — Den Militaire Staet is op eene zeer formidable voet gebragt, en gecommandeert wordende door een man, die alles zelve van nabij nagaet, zich dan op Batavia, en dan weer op Java bevind, werwaarts de verbeeterde publicque wegen de reijse zeer gemakkelijk maken, en in een woord, nagt en dach werkzaem is, mach men daar uit voorzien dat het den algemeen vijand apparent duur te staen zoude komen, als Hij Java wilde attaqueeren. — Met dat al blijven de voor[uit]zichten steeds even kommerlijk, als er niet spoedig verandering ten goede komt.

De Generaal Buijskes commandeert in den Oosthoek, alwaar een duijten munt, en constructie winkel &c^{a} &c^{a} zijn opgerigt, die beijde van veel nut zijn, en is dien oost door het erigeeren van een fortificatie werk, vlak in het naauw van Menahre! genoegzaam verzeekert voor den Insultes van den vijand. Bij de Regeering hebbe ik de Eere den perzoon van de Maerschalk te representeeren, daar bij gaat alles even vreedzaem en geregeld toe. Al die tegen werkingen, hatelijke aenteekeningen en tijd verspillende disputen, die het Gouvernement, onder de waerde Wiese zoo moeijelijk maekte hebben een eijnde genomen. De Gouverneur Generaal geeft aen de Regeering alle de éguards die zij pretendeeren kan, maer laet ook niets slippen van het houden der teugels van het oppergezach die bevorens wel eens wierden los gelaten. — Dit ondervond onlangs den Hr v. R. die meer uit gebrek aen doorzigt, als uit malice, den G. G. door eene onbedagte aenteekening verre gaende beledigde, waar van de gevolgen, aller nadeeligst voor Zijn Ed^{e} zoude geweest zijn, indien niet begreepen had, dat eene satisfactoire reparatie te doen, het eenigste middel was ter redding . . . . . .

Mijn vrouw en ik, die steeds even welvarende zijn, leggen onze complimenten van respect verzeekering aen UEdG. en Mevrouw aff, en hebbe ik de Eer te zijn

Batavia,
den 18e Maart
1809.

Wel Edele Gestrenge Heer!
UWelEdele Gestr. Gehoorz. dienaer,
Van IJsseldijk.

42. Brief van Daendels aan den Koning, 19 Maart 1809.

Sire!

J'ai eu l'honneur le 23 novembre passé, de faire mon dernier rapport à Votre Majesté du camp de Céram, près de Bantam, dont je joins ici le duplicata.

Depuis ce tems la tranquillité la plus parfaite, règne dans ce pays, qui commence à se réorganiser, et dont les habitans scavent déja apprécier le bienfait d'être gouvernés comme sujets de Votre Majesté, d'apres des loix douces et humaines.

La réorganisation du pays de Cheribon s'est operée, et l'habitant est actuellement content; retourné sous l'administration de ses Sultans, qui sont les sujets immediats de Votre Majesté et sous les ordres du Prefet.

Le plus grand ordre et la plus parfaite tranquillité regne aussi dans ce pays. La nouvelle organisation dans le ci devant gouvernement de Java est introduite; nous avons journellement des preuves qu'elle est conforme à l'esprit du Javan, et qu'il scait apprecier tout le bien, qui en resulte pour lui; pendant que les finances de Votre Majesté se ressentent des avantages du changement opéré.

L'inspection sur les jardins à caffé a déja operé beaucoup de bien, dans le çidevant gouvernement de Java; et le pays de Cheribon repond à l'attente, qu'on s'en etoit formé.

L'inspection et l'administration des forets Royales, sont en pleine activité; et son utilité se manifeste de tous cotés.

Depuis le nouvel an une méthode plus simple et plus vraie, est introduite dans la tenue des livres; on trouve *recette* et *depense* au lieu de *profit* et *perte*, dont le secrèt consistoit à marquer les dilapidations à Batavia, par des profits supposés, qu'on mettoit tous au profit de Batavia, et d'où resultoit une perte énorme pour les comptoirs extérieures.

Une chambre-generale des comptes, est établie a l'instar de la mère patrie, et surveille scrupuleusement toutes les branches de l'administration. Et je suis actuellement occupé d'une revue générale des administrations de Batavia, dont le resultat sera une nouvelle economie de près de six cent mille rixdales par an.

Depuis ce nouvel an l'armée de Votre Majesté aux Indes Orientales

est augmenté d'un bataillon de chasseurs, de deux bataillons de garnison; et de deux compagnies d'artillerie, qui manquèrent au complet du 2e et 3me Battaillon, comme il paroitra à Votre Majesté par le tableau cy joint; Et malgré que le recrutement ne put se faire pendant cette mousson, je ne doute nullement que les Molucques, Macassar, Banjermassing et Bali fourniront suffisamment des recrues, dans 2, 3 et 4 mois, pour completter tous les cadres, ce qui laissera disponible un corps de 7, 8, a 9000 hommes pour des expéditions hors l'Isle de Java.

Les travaux dans le Meeuwenbaay, ou l'Isle de Cantaye [?] n'avancent guère par les maladies, causées par l'humidité du terrain et l'evaporation des bois abattus; mais il est à espérer que la mousson séche fera avancer les travaux au point que l'etablissement sera à l'abri d'insulte, si l'ennemi nous en laisse le tems; Le colonel Cowell est succombé par cette insalubrité; le Lieut. colonel Schultus est retourné tres faible, et nous ne savons si le Lieut: col: Henriet, qui est relevé de même, retournera vivant. On fait l'impossible d'apres mes ordres, pour rendre cet endroit salubre, et si on nous laisse tranquille, je suis assez sûr de réussir; mais dans cette incertitude, j'examinerai dans quelques jours par moi même, si dans le détroit de la Sonde, à l'endroit marqué sur la carte, le 4e point, il ne sera pas plus facile de faire un port assuré, dans la riviere de Passang-Tenang, qui est profonde de 24 pieds, par une coupure et par deux jettées jusqu'a 200 toises en mer. Pendant qu'on est occupé des travaux mentionés çi dessus dans cette partie de l'isle, le general Buyskes est occupé a Sourabaya pour accélerer les travaux maritimes et autres etablissemens utiles.

Le fort de Menaré, honoré du nom de son prince (fort Lodewijk) etoit deja armé de 24 pieces de gros calibre, et de 4 mortiers il y a quinze jours; et sera sous peu en etat d'arreter une forte escadre de vaisseaux de Ligne suivant l'opinion du Général Buyskes et du chef de division François Bourayne, qui y a séjourné avec deux fregattes Françoises.

Une des jettées, qui formeront le port intérieur à Sourabaya est deja avancée jusqu'au fort qui en fait la tête, et se trouve entierement armé; ce travail sera fini dans six mois.

Les autres travaux se poussent avec la même activité; et le general Buyskes est occupé a chercher le local pour un chantier

Royal de construction, et en attendant l'arrivée d'officiers constructeurs, j'ai nommé un commissaire général de la marine qui organize l'administration, et met le plus grand ordre dans les payemens et l'emploi des magasins de la marine.

Je fais presser ces travaux maritimes avec d'autant plus d'activité que nous nous flattons toujours de voir arriver içi sous peu, quelques forces navales de Votre Majesté, qui trouveront un abri contre une force superieure ennemie; et notre esperance se fonde encore sur ce qu'il nom est connu, par les gazettes Européennes que mes premiers rapports sont arrivés jusqu'à Votre Majesté, pendant que nous n'avons encore été si heureux de recevoir les ordres de Votre Majesté dans ces colonies, ni aucune nouvelle directe de la mère patrie, ce qui est d'autant plus douloureux, que frustrés des secours en argent et en marchandises par les Americains et Danois, nous voyons par nos rélations avec l'Isle de France, que cette colonie, malgré son peu d'importance, reçoit successivement des batimens François, soit de l'etat, soit avonturiers, qui apportent des nouvelles, du vin, et d'autres denrées Europeennes, si nécessaires dans les colonies.

Je sçais que la frégate Gelderland est sortie avec le batiment de transport de Hoop, que la premiere apres s'etre bien battue est prise au nord de l'Ecosse, et que le navire de Hoop est pris et conduit au cap de Bonne Esperance, dont je tacherai de faire arriver ici l'équipage et les passagers, en echange des prisonniers Anglais, que le capitaine Bourayne a mis à ma disposition. Mais il ne m'est pas connu que d'autres navires soient sortis et destinés pour içi.

Si ce sont des menées de l'ancien parti des Indes Orientales, qui croit que frustrée de tous secours de la mère patrie, cette colonie tombera dans une situation aussi penible, et dans la même confusion, où elle avoit été pendant la possession de la cydevant compagnie des Indes, dans l'esperance criminelle, que son système tel absurde qu'il est, profitera de cette calamité publique; mais Sire! je supplie Votre Majesté d'avoir la confiance nécessaire en son serviteur; et son amour pour son Roi, et son zèle pour son service sauront surmonter les obstacles les plus difficiles, en depit de tous les amis de l'Angleterre, habillés depuis deux ou trois ans à la françoise. J'ai les notions les plus certaines, que les Anglais ont une corres-

pondance suivie dans cette Isle; qu'il a été fourni au contre amiral Pellew les plans des fortifications projettées pour le detroit de Ménarè, et que ce general, encouragé par la situation, où il trouva Sourabaya il y a 16 mois, a proposé une attacque contre cette Isle, qui n'a pas eu de suite, apres qu'ils ont connus nos dispositions militaires.

La santé delabrée de mon aidecamp le capitaine Cuneo d'Ornano, depuis l'expedition de Bantam, me l'a fait choisir, pour porter ces depêches à Votre Majesté, espérant que ce voyage lui fera rétablir sa santé, et que son caractére doux et aimable le fera placer aupres la personne sacrée de Votre Majesté.

Nos besoins sont ceux connus de Votre Majesté; nous ne les rappellerons à la mémoire de Votre Majesté, ni émettrons des plaintes, penetrés de la solicitude paternelle de Votre Majesté pour ses colonies, et pour celui, qui ne connoit d'autre bonheur, que de bien servir son Roi et sa patrie.

J'ai l'honneur d'etre avec le plus profond respect

Sire!

Batavia ce 19 Mars 1809.

De Votre Majesté
Le plus soumis
le plus fidéle
et le plus obeis-
sant serviteur et sujet

(*signé*) DAENDELS

---

43. Voordracht van Min. Van der Heim aan den Koning, betreffende Van Polanen, 7 April 1809.

Sire!

En consequence de la proposition que V. M. a daigné agreer, le Ministre des affaires Etrangeres doit faire les plus fortes instances aupres du gouvernement Americain pour que M. van Polanen, qui avait été envoyé de Batavia aux Etats Unis afin d'y arranger des expeditions mercantiles pour nos colonies, eprouve quelques facilités dans cette intéressante mission et pour que, notamment, la mesure de l'Embargo soit modifiée et adoucie à son egard. Personne n'est plus propre a réussir en Amerique que M. van Polanen; car il y a fait une longue residence et il y est fort estimé de tous les partis.

Mais il serait egalement utile à Batavia ou il a été Vice President du Haut conseil de Justice. M. Schimmelpenninck van der Oije, qu'il a assisté en cette qualité, a confirmé par son temoignage, tous les rapports avantageux qui m'en avaient été faits precedemment.

Je ne doute point que le Marechal Daendels ne soit bien aise d'acquerir un tel collaborateur, d'autant plus que le nombre des hommes . . . [1]) et probes diminuent journellement dans nos colonies. Mais M. van Polanen n'etant plus au service, ne se resoudra point à retourner à Batavia, sans avoir une connaissance positive de la maniere dont il y sera reçu et employé. C'est ce qui m'engage à proposer a V. M. de lui conferer une place au conseil des Indes, en laissant au gouverneur general le soin et la faculté de lui attribuer les fonctions auxquelles il le jugera le plus propre.

Les appointemens en cette qualité, exclusivement payables a Batavia pourraient commencer du jour ou il s'embarquera en Amerique pour sa nouvelle destination & ce depart même ne devroit avoir lieu qu'apres qu'il aurait tiré tout le part possible des demarches que V. M. a ordonnées aupres du gouvernement des Etats Unis.

Le prochain retour des navires Americains offrirait une excellente occasion de faire repartir le sieur Meyer, qui à apporté les depêches du Marechal *Daendels*. Ce dernier parait en faire un cas particulier; et cela est naturel puisque le sieur Meyer, quoique jeune encore, compte deja plusieurs annees de travail assidu et joint à beaucoup de zèle une grande connaissance des affaires commerciales Si V. M. consent à le laisser partir je demanderai egalement d'etre autorisé à lui payer une somme de six mille Florins, à compte sur les frais de sa mission qui seront réglés et liquidés à Batavia. Il a d'autant plus de droit à un pareil secours qu'il n'a presque rien reçu à son depart des Indes et qu'ainsi il a du trouver dans ces propres moyens de quoi faire face aux depenses tres considerables de son voyage. La somme de six Mille Florins, qui d'apres cela, doit paraitre tres modique, pourra être prise sur les cent mille que le Budget de 1809 accorde pour les assignations du gouvernement general des grandes Indes.

---

1) Onleesbaar.

44. Brief van den Min. van Buitenlandsche Zaken aan James Madison, Staats-Secretaris der Vereenigde Staten, 10 April 1809.

ZEER SECREET. Amsterdam le 10 Avril 1809.

Monsieur.

Vers la fin de 1807 le gouvernement de Batavia fit partir pour l'Amerique *Mr. van Polanen*, afin d'y faire des arrangemens avec quelques maisons de commerce au sujet d'une expedition de denrées et de marchandises pour les colonies Hollandaises. Mais à son arrivée il trouva l'embargo decrété et ne pouvant, à cause de cette mesure, reussir dans sa mission, il s'empressa d'en rendre compte en Hollande. Le Roi, mon maitre a pendant longtems nourri l'espoir que les circonstances politiques deviendraient plus favorables, et permettraient au gouvernement des Etats Unis de rendre une entière liberté à la navigation Americaine, si interessante sous tous les rapports pour les Nations commerçantes. Mais, plus l'embargo a pris un caractere marqué de stabilité et de permanence, plus Sa Majesté a du s'allarmer sur le sort de nos colonies orientales, qui, privées depuis plusieurs années de toute communication directe avec la Mêre Patrie, ont été reduites à se reposer principalement sur les secours, qu'y apportaient les navires Americaines. La suppression de ces secours, tolérable pendant un certain tems, ne pourrait, si elle se prolongeat, qu'entrainer les suites les plus funestes; et d'apres cette consideration. Sa Majesté m'a prescrit de m'adresser à vous, Monsieur, et de vous témoigner, qu'en accordant à M. van Polanen la faculté d'expedier pour les grandes Indes trois ou quatre navires sous pavillon Americaine avec des cargaisons de denrées permises, le gouvernement des Etats Unis rendroit à la Hollande un service extrémement important.

Le Roi a trouvé plusieurs motifs de croire que cette proposition sera accueillie par son Excellence le President, à qui je vous prie, Monsieur, de la soumettre et de la recommander. Mais la confiance de Sa Majesté à cet egard repose principalement sur la connaissance qu' Elle a des rélations amicales et réciproquementables, qui ont toujours existé entre les Etats Unis et la Hollande, et sur la conviction où Elle ést d'avoir donné en toute occasion des preuves

de l'intéret avec lequel Elle envisage ces liaisons, ainsi que de son estime pour la Nation Americaine. Depuis même que les circonstances et la nécessité de combattre un ennemi puissant avec ses propres armes, ont amené la clôture des ports du Royaume, Sa Majesté a favorisé plus d'une fois les navires Américains en leur permettant de mettre en mer et de retourner chez eux. Je me persuade que M. le Consul general Booms n'aura pas manqué de vous en rendre compte, ainsi que de l'empressement de Sa Majesté à lever complettement l'embargo Et apres avoir ainsi fait des exceptions aux lois les plus rigoureuses de ce pays en faveur d'une Nation amie, on peut, sans injustice, reclamer une exception passagere aux mesures que cette Nation a prises chez elles. M. van Polanen aura l'honneur de se présenter chez Vous, Monsieur, pour vous entretenir plus amplement sur l'objet mentionné ci dessus, et en le recommandant de nouveau à votre bienveillance et à celle de votre Gouvernement, je dois ajouter que le Roi, mon Maitre, conservera une reconnaissance particuliere du bon accueil qu'eprouveront les propositions et les instances de cet agent, et que Sa Majesté s'empressera de marquer cette reconnaissance par des facilités reciproques en tout ce qui peut concerner les interèts de la Nation Américaine. Je vous prie, Monsieur, d'ágreer les assurances de mon haute consideration

Le Ministre des affaires Etrangères.

---

45. Rescript van den Koning, 12 April 1809.

Monsieur van der Heim. J'approuve la proposition que vous m'avez faite d'envoyer Mr. van Polanen aux grandes Indes, mais plus sous le rapport ou avec la condition qu'il transportera ou fera arriver au Marechl Daandels tout ce qui lui est nécessaire & dont j'ai approuvé l'expédition, que sous le rapport de l'utilité dont ce Mr pourra être, quoique je sache que c'est un homme de mérite, par la raison qu'il ne faut negliger aucun moyen de faire des economies & d'éviter les depenses, car loin de se relacher sur cela, il faut devenir de plus en plus stricte, c'est par cette raison aussi que Je n'approuve pas le retour de Mr Meijer, puisque J'ai désigné nouvellement, vous le savez un jeune homme pour faire ce voyage &

un officier supérieur, & que, sans faire tort à Mr Meijer, il n'est pas assez nécessaire, pour augmenter cette depense de tous les fraix qui lui seroient necessaires, & que vous savez mon intention de ne conserver à votre ministère aucun officier de terre, en envoyant tout ce qui est utile à Batavia & en congediant les autres. Je désire qu'à ce sujet, vous vous entendiez avec le ministre de la guerre & me fassiez une proposition convenable le plustot possible; mon intention étant que Mr de Mellet et l'autre jeune homme partent le plus tôt possible & par des voyes differentes, afin d'être sur qu'un des deux arrive; occupez vous a rendre leur expedition la plus complète en ordres, instructions & nouvelles, Je remettrai à chacun des dépêches pour le marechal et pour Mr Buyskes; il faut pour les instructions du marechal qu'il sache que Je suis content de ce qu'il a fait, principalement de ce qu'il s'est occupé d'ameliorer la defense & des moyens de conserver la santé des Européens: Vous pouvez lui dire que la chose à la quelle Je suis le plus sensible, c'est qu'il entretienne la bonne harmonie avec les princes du Pays; Je désire surtout qu'il se garde bien de les mepriser, & qu'il continue le bon traitement & la loyauté que dans ces parages ont assuré aux Hollandais une preference marquée sur toutes les autres nations. Je desire que vous fassiez l'acquisition d'une douzaine de fusils de chasse a deux coups & d'autant de paires de pistolets garnis en argent & bien conditionnés, vous les enverrez au maréchal pour qu'il en fasse présent aux principaux des naturels du Pays, & bien entendre les meilleurs aux princes.

J'ai vu avec peine que votre indisposition se prolonge si long tems. J'espère vous trouver rétabli à mon retour.

Sur ce, Monsieur van der Heim, Je prie Dieu qu'il vous ait en sa sainte garde.

Au Loo le 12 Avril 1809. Louis.

---

46. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 13 April 1809.

SECREET.

Mijnheer de Maarschalk,

Na het schrijven mijner hiernevens gaande missive van den 24

van Sprokk. j.l. n°. 26 is de Heer *L. W. Meijer* alhier aangekomen, en heeft mij ter hand gesteld de allezins belangrijke depeche, welke Uwe Excellentie mij op den 20 Maart 1808 sub L^a^ D. heeft gelieven te adresseeren. Hoewel ik nog steeds bezig ben met den inhoud van dezelve bedaardelijk naar te gaan en te overwegen, kan ik echter niet afzijn van U reeds nu en in het algemeen mijn genoegen te kennen te geven over de meeste der dadelijk na Uwe aanvaarding van het Generalaat, daargestelde maatregelen met betrekking tot de veiligheid en inwendige rust van het Eiland Java, tot de aanmoediging der cultures en de wegneming van alle bezwaren die derzelver bloei en voortgang hinderlijk zouden kunnen zijn; tot eene betere verdeeling eindelijk en eene naauwkeurige omschrijving van verschillende administratieve posten en eene meer behoorlijke wijziging van de verantwoordingen omtrent inkoopen, contracten enz. Ik zoude zelfs, al had een onpartijdig onderzoek bij mij omtrent de doelmatigheid en de uitvoerbaarheid der voorschrevene maatregelen eenige gewigtige bedenking of twijffeling doen ontstaan, ten gevolge van welke ik U tot eene verandering in dezelve moest inviteren, in dit geval zelfs, zeg ik, zoude ik vermeenen bij deze gelegenheid niet dan ter loops daarvan te mogen gewag maken en eene gedetailleerde rescriptie gevoegelijkst te moeten uitstellen tot dat *en* de correspondentie aan minder moeilijkheden onderhevig *en* de colonie zelve in zoo gunstige omstandigheden herplaatst ware dat men eene vrije keuze had omtrent de wijze van derzelver bestier, industrie en handel in te rigten en te bepalen. Immers zoo als de zaken nu staan begrijpe ik ligtelijk dat veel al niets anders dan de nood des ogenbliks kan worden geraadpleegd en dat eene angstvallige verkleefdheid aan voorschriften die voor gewone, en dus voor geheel andere tijden dan de tegenwoordigen berekend waren, geen ander gevolg zoude hebben dan het verhaasten [van den] ondergang der volkplanting. En deze denkwijze uit ik met des te meer vertrouwen omdat het den Koning behaagd heeft die met Hoogstdeszelfs goedkeuring te vereeren; mogende ik U dus, als het ware, uit naam en op last van Z. M. te kennen geven dat, daar gedurende dit tijdperk van voorbeeldeloozen druk en bezwaar, de instandhouding en de redding onzer belangen in Oost Indien naauwelijks door iets anders worden gewaarborgd dan door uw beleid, standvastigheid en dévouement, en ook nimmer eenige questie zijn kan van maatregelen en schikkingen tot een zoo

heilzaam en groot doeleinde strekkende aan onze begrippen of aan de handelingen uwer voorgangers te toetsen en dat hier, zoo immer, de middelen gëoordeeld zullen worden geregtvaardigd te zijn door het oogmerk.

Op één point echter ben ik uitdrukkelijk gelast van U bij herhaling en ten overvloede te zeggen dat Z. M. een zeer hoogen prijs stelt: het voortduren namelijk der goede verstandhouding met den Inlander, en de volharding in dat stelsel van billijkheid en loyauteit waar aan de Hollanders de achting en het vertrouwen der Javaansche vorsten en Regenten hebben te danken gehad, en hetwelk dus de sterkste zuil is van hunne magt op het geheele Eiland.

Het zal, hope ik, onnodig zijn U. Exc. te verzekeren, dat ik vooral zedert dat ik kennis heb bekomen van het algemeen embargo in Noord Amerika ernstiglijk ben bedagt geweest op eenen geschikten weg om Batavia in deszelfs bekommerenden toestand te hulp te komen, en eenen genoegzamen toevoer der meest noodzakelijke behoeften derwaarts te bewerkstelligen of te bevorderen. Maar de Neutrale vaart, reeds door de politieke gebeurtenissen der twee voorgaande jaren zoo deerlijk gefnuikt, is door het evengemeld embargo zoo goed als geheel vernietigd; eene verandering des te beklagenswaardiger, omdat het aan geen van 's Konings vaartuigen laatstelijk naar de Oost Indien bestemd en werkelijk vertrokken geweest, heeft mogen gebeuren, die belangrijke reis te volvoeren. Het ongeluk heeft, ook in dit opzicht, de koninklijke Hollandsche Marine vervolgd; want het fregat Gelderland en het gewapend schip de Hoop waren in volle zee, en konden geacht worden het meest gevaarlijke deel van hunnen tocht achter den rug te hebben, toen zij door vijandelijke overmacht ontmoet en vermeesterd zijn, terwijl de Brik de Vlieg, ter onvermijdelijke reparatie van bekomen schade, zich zoo lang heeft moeten ophouden in Brazilien totdat de aankomst van het Portugeesche hof aldaar, en de misvatting, dat de Portugeesche eigendommen in dit Rijk verbeurd waren verklaard, aanleiding hebben kunnen geven tot de arrestatie van dat vaartuig, en tot ontscheeping van den Luitenant Colonel Kreekel en van deszelfs equipage.

De zucht der particulieren, om voor eigen rekening eene mercantiele expeditie naar Batavia te doen is verflaauwd in dezelvde mate in welke de omstandigheden moeilijker zijn geworden. Nu zelfs ben ik deswege in onderhandeling, dog mag u niet ontveinzen,

dat de voorwaarden welke mij tot dusverre voorgeslagen zijn mij toeschijnen buitensporig onereus te zijn, en zelvs in dezen nood, onaannemelijk; weshalven ik schier vreeze dat de gedeeltelijke opheffing van het Embargo in Noord-Amerika, met welke men volgens de jongste berigten, meent zich te mogen vleijen, de eenige maatregel is door welken aan den toestand onzer volksplantingen hulp en verligting kan worden toegebracht.

De onderhandelingen met particulieren, waarvan ik zooeven sprak, worden bijzonder moeijelijk gemaakt door mijne stellige begeerte dat de koopprijs der af te halen producten niet hier, maar te Batavia en niet alleen in goederen, maar ook grootendeels en voornamelijk in piasters overgebragt en betaald worden.

Uwe Excellentie kan hieruit tot hare geruststelling ontwaren, dat het moederland, te vrede van zijne bezittingen gedurende den oorlog te behouden, ten eigenen behoeve niets zal onttrekken aan de ressources dier Bezittingen en dezelve geheel en al laten ter beschikking van het Coloniaal Gouvernement, om, zoodoende deszelfs pogingen tot behoud en beveiliging te ondersteunen en te faciliteeren. Doch daarentegen moet ik even stellig aan Uwe Exc. 's Konings intentie en wil te kennen geven, dat, zoo lange het moederland geene voordeelen of inkomsten van het bezit der colonien trekken kan, door u geene assignatien ten laste der publieke schatkist worden afgegeven, als zijnde dezelve, hoewel de Coloniale Kassen daarin zijn overgestort, geheel ontoereikende tot het dragen van buitengewone lasten van dien aard, en daarvoor zelvs op het zeer nauw berekende Budget van het lopende jaar geene noemwaardige somma uitgetrokken.

Ik meene thans genoegzaam te te hebben aangeduid de betrekkingen die, in den tegenwoordigen stand van zaken, tusschen dit Rijk en deszelfs bezittingen in Oost-Indien bestaan kunnen en moeten; en hieruit is gemakkelijk af te leiden hoe ik over de natuur mijner relatien tot Uwe Excellentie, als Oppergezaghebber in die bezittingen, oordeele.

Mijn vertrouwen in uw doorzicht en volhardende moed is steeds zeer groot geweest, en, zoo mogelijk, nog aangegroeid bij de lecture Uwer Bataviasche depeches. Gelief nu, van uwe zijde, overtuigd te zijn dat ik nimmer iets verzuimen zal van het geene bijdragen kan om uwe zorgen te verligten, en de gesteldheid van het Eiland

Java te bevoordeelen; maar de algemeene omstandigheden welker loop geheel buiten mijne magt en buiten die van iemand onzer is, moeten, ik herhale het, een gunstiger keer nemen, alvorens ik U of mij zelven eenige vrucht mijner welgemeende pogingen zoude durven voorspellen.

Uwe Excellentie gelieve inmiddels te agreeeeren de hernieuwde verzekering van mijne consideratie en bijzondere hoogachting.

---

47. Brief van Min. Van der Heim aan Van Polanen, 19 April 1809.

SECREET.

Mijn Heer!

Uwe belangrijke missive van den 12 van Hooijmaand des afgelopenen jaars, gewierd mij eerst op den 16 van Lentemaand ll., en uit dezelve, en uit de Missive van den afgetredenen Gouverneur Generaal Wiese en den Directeur Generaal van IJsseldijk in dato Batavia den 15 Nov. 1807, daarnevens gevoegd, verkreeg ik voor het eerst, eene duidelijke opening van de Commissie, door deze Hooge Ambtenaren, aan UEd. opgedragen. Voorlopig had ik uit uwen brief aan den Hr D'Ozij in d° 15 van Slagtmaand 1808, door zijn Ed. aan mij medegedeeld, kunnen opmaken dat Uw verblijf in America de uitvoering eener Commissie, van wegens het Bataviasch Gouvernement ten oogmerk hadt, welke met December 1808 stond te eindigen; doch den aard daarvan niet kennende, konde ik geene dispositie ten uwen aanzien neemen, en het is dus aan den laaten ontvangst van opgemelde Uwe Missive van den 12 van Hooijmaand 1808, ook alléén toe te schrijven, dat Uwe Commissie, niet in tijds is geprolongeerd geworden.

De omstandigheden waarin wij leeven, gebieden maar al te dikwijls afwijkingen van maatregelen, aan welke men in gewone tijden onwrikbaar meende te moeten vasthouden. — Onder de zoodanige behoord zeker Uwen last, en het is mij dierhalven voorgekomen, dat, zonder mij intelaten over de beoordeeling derzelve, (waartoe ik ook door het gemis der calculative bereekening waarop het plan is gebaseerd, niet volkomen in staat ben), ik mij met opzigt tot de bepaling der mid-

delen, welke de Hooge Regeering tot ontzet der Oostersche Comptoiren dienstig scheenen, op derzelver prudentie en doorzigt moest verlaten, en daar in, en in hunnen iever voor 's Lands belangen, genoegzaame waarborgen moest vinden, om met vertrouwen aan Z. M. voorstellingen te doen, strekkende om al nog de uitvoering uwer Commissie te bevorderen.

En daar UEd. zich aan den Gouverneur Generaal en Directeur Generaal in der tijd had verbonden, om ter mijner dispositie te blijven, heb ik tevens aan Z. M. voorgedragen, om door Uwe medewerking, de middelen daartoe beraamd en nog te beramen, ten uitvoer te brengen. — Ik heb dien ten gevolge het genoegen UEd. bij deeze namens Hoogstdezelve in Uwe Commissie te continueeren; en UEd. te autoriseeren, om, zo eene opheffing van het Embargo de verhinderingen mogte wegneemen, die UwE. in de executie van Uwen last hebben belet, als dan daarmede op nieuw voorttegaan.

Doch, daar het aangenomen systema bij het Gouvernement der Vereenigde Staten, dit, hoe wenschlijk ook, voor den Handel der O. I. Bezittingen, dit niet als waarschijnlijk doet aanzien, heeft Z. M. wel een stap verder willen gaan, door Hoogstdeszelfs Minister tot de Buitenlandsche Zaaken te beveelen, bij den Secretaris van Staat der Buitenlandsche Betrekkingen van het Americaansch Gouvernement aanzoek te doen, om, aangezien de faciliteit welke de Americaansche onderdanen hier te Lande tot nu toe, en zelfs in oogenblikken dat de strengste maatregelen gehandhaaft moeten worden, hebben ondervonden, ook eenige verzagting te gedogen, op de bepalingen van het Embargo, en door het vrijstellen van drie a 4 schepen al nog de uitvoering Uwer Commissie mogelijk te maken; en daartoe wel te willen aanneemen de voorstellingen, die door UEd. deswegens zullen worden gedaan.

Z. M. verlangd, dat die articulen die den Maarschalk Daendels mogt nodig hebben door Uwe bemiddeling worden geëxpediëerd. In de wijze op welke, wil ik UEd. door geene bepalingen belemmeren. — Alleen, moet UEd. daar bij in 't oog houden, dat de betalingen voor dezelve op Batavia geschieden; de fondsen voor den dienst van dit jaar bestemd, gedogen niet, dat men daarop eenige dispositien make; en de omstandigheden gebieden meer en meer, dat de hoogstmogelijke bezuiniging worde betracht, daar Z. M. van de aangenomene regelen, op het stuk der Finantien geene afwijkingen wil dulden.

De verlegenheid waar in de H. R. zich zal bevinden, nu dat door het ophouden der Americaansche vaart, den afhaal van Producten, bijna onuitvoerbaar is geworden, gevoel ik op het levendigst. — Deze maatregel van het Americ. Gouvern^{t} heeft de zending van den H^{r} Sec^{s} Meijer, die dit belangrijk point ten doel hadt, — en waarmede ik veronderstel dat UE. bekend is — zoowel als Uwe Commissie infructueus gemaakt. — De hulpmiddelen die van hier nog te bewerken zouden zijn, vrees ik dat niet genoegzaam zouden beantwoorden, aan het hoofd oogmerk, om naamlijk klinkende specie aantevoeren; het gevaar van genomen te worden, schrikt de ondernemzucht af: — en het is dus in dezen stand van zaaken, dat ik UEd. niet te sterk kan aanbeveelen, om ingeval het Americ. Gouv$_{t}$. aan Uwe voorstellingen gehoor mogt willen verleenen, als dan te tragten, dat daaraan te gelijk alle mogelijke extensie gegeven worden.

Ten einde gepaste aanleiding te vinden, om den Secretaris van Staat ouvertures van uwe Commissie doen, gaat het Triplicaat der Depeche van Z.Exc. den Minister van Buitenlandsche Zaaken aan ZEd. hier nevens: — Hij wordt tot het onderhandelen met UEd. daarbij uitgenodigd.

Indien UEd. het van belang oordeelt, om bij reussite met een der schepen medetegaan, wordt zulks aan UEd. overgelaten; doch zoo UEd. beter keurt in America te verblijven, en aldaar de belangens der Colonien waarteneemen, en de betrekking tusschen dezelve en dit Land gadeteslaan en levendig te houden zijt gij daartoe volkomen geautoriseerd bij deeze, tot nader order.

De Gouverneur Genl. Wiese nog niet hier te Lande zijnde, ben ik van veele dingen onkundig, die mogelijk over uwe zending meerder licht hadden kunnen verspreiden, onder anderen ook van den pecunieelen voet, op welke UEd. dezelve heeft aanvaard — met UEd. derhalven in Uwe Commissie te continueeren, wil ik het daar voor houden, dat ook de voorwaarden daarbij gestipuleerd in kracht blijven: zullende het Gouv^{t}. te Batavia gelast worden, UEd. het effect daarvan te doen genieten.

Bovendien heb ik het genoegen UE. kennis te geven dat het Z. M. bij Kabinets order van den 12 dezer, heeft goedgedacht, te approuveeren, mijn daartoe gedaan voorstel, om UE. te benoemen tot Raad Ordinair van Hollandsch Indien, van welke benoeming ik UE. bij deeze kennis geeve, gelijk ik zulks mede doe aan den Gouverneur

Genl den Maarschalk Daendels, met aanschrijving tevens, om zodanige emploiij van uwe erkende Talenten te maken, als ten beste voor 's Lands dienst, en ter uwer satisfactie, zal bevonden worden te behooren.

Ik houde mij overtuigd, dat dit blijk van vertrouwen, bij UEd. zal uitwisschen de gedagte, als of uwen iever voor de belangens van den Lande zoude zijn miskent, en ik verlate mij volkomen daarop, dat UEd. door eene gewillige aanvaardiging van de, U bij deeze opgedragene, belangrijke taak, mij in die opinie, niet zult te leur stellen.

De beste uitslag over uwe pogingen wenschende, onderschrijve ik mij overigens, met bijzondere consideratie

De Minister voornoemd
Van der Heim.

---

48. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 19 April 1809.

Uwe Excellentie zal gewisselijk kennis dragen van de maatregelen door Uwen Predecesseur en den Directeur Generaal van IJsseldijk genomen, tot ontzet der Bezittingen op de Moluccos, en van de daaruit gevloeide zending van den Heer van Polanen naar America. Dit Plan, dat mij uit eene Missive door opgemelde Ambtenaren aan mij geschreeven, in dato Batavia 15 Nov. 1807, eerst onlangs bekend wierd, zoude zonder de beletselen die het Embargo in America daaraan hadt toegebragt, zijn gereusseerd. Daar het mij echter van belang toescheen, om te beproeven om het alsnog te bevorderen, heb ik den Heer van Polanen, blijkens de hiernevens gaande Copie Missive, in die Commissie gecontinueerd, op den voet, zo als hem dezelve was opgedragen, en tevens met continuatie van zodanige pecunieele onderhoud, defroyement, Tractement, of onder welke benaaming zulks in der tijd, zal zijn gestipuleerd; alles betaalbaar uit de Bataviasche Kas, en in geen geval hier te Lande.

Ik heb geoordeelt Uwe Excel. hiervan behoorlijke kennis te moeten geven, alsmede dat het Zijne Majesteit heeft goedgedagt den voorm. heer Mr. R. G. van Polanen te benoemen tot Raad Ordinair van Hollandsch Indien, en dat, in het vertrouwen, dat Uwe Excell. van dezen kundigen Ambtenaar een zeer nuttig employ zal kunnen maken ter bevordering van 's Lands dienst, en Zijne

eigene satisfactie, de bepaling van Zijne toekomstige bestemming dan ook aan Uwe Excellentie is overgelaten.

Ik refereere mij overigens tot de brief aan den Heer Polanen terwijl ik Uwe Excell. van mijne bijzondere consideratie verzeekere.

---

49. Brief van D'Ozy aan Van Polanen, 19 April 1809.

Amsterdam den 19 April 1809.

WelEdelGeboren Heer, HoogGeacht Vriend!

Het officieel aanschrijvens van ZExc. den Minister, hetgeen Uw EdG. nevens deze zult ontfangen, is reeds eene gedeeltelijke beantwoording van Uwe Missive van den 25 Sept. 1808. UEd. zal daar uit ontwaren, dat dezelve hoewel tijdig ontvangen, echter onverklaarbaar bleef tot aan het inkomen Uwer Missive aan ZExc. van den 18 Julij bevorens, als mede, dat 'er na het ontfangen van laatstgem. Uwe Letteren, geen ogenblik is verzuimd, om UEd. in uwe commissie te bevestigen. Dit vertrouw ik, zal dus het spreekendst bewijs zijn dat den invloed van een hoop elendelingen niet zo groot is, als misschien Uwe correspondenten UEd. dezelve, hoewel ter goeder trouw, of, vergun mij te zeggen, Uwe verbeelding, U die wel afschilderen. Onzen edelen vriend Janssens heeft er zelf de proef van genomen bij Z. Majt; de Koning kent Uwe verdiensten en bij den Minister, meene ik te mogen veronderstellen, dat de beginselen van eenen L. genoeg worden veracht, om eenigen invloed op zijne opinie te hebben.

Naar deze verzeekering dus te hebben ontfangen, houde ik mij overtuigd, dat Uw EdG. met nieuwen lust, de belangen onzer Colonien, zult gadeslaan: door geen bepalingen belemmert, zal Uw EdG., zo iemand, daar in gewisselijk slagen.

De Maarschalk D. ontvangt Copie van de Depeche aan UwEdG. Hij zal daar uit des Ministers denkwijze zien. — UEdG. weet, dat hij UwEdG. meer waardeert, dan UwEd. veronderstelde. Ook vallen veele maatregelen door hem genomen, boven verwachting, toe. — Zo dat in het geval, dat UwEdG. mogt naar Batavia overgaan, zal, de M. D. zekerlijk aan Uwe aanstelling tot ordinair Raad, niet die

lijdelijke uitlegging geven, om UwEd. een plaats aan de Hooge Tafel te vergunnen; maar de Rang en het aanzien, UEdG. daardoor toekomende, verbinden, met het nuttigst emploij van Uwe precieuse talenten te maken.

Uit hetgeen ik uit uw brief van den 28 Nov. ll. aan den Hr. T[emminck] mag opmaken, kan het UEd. niet onaangenaam zijn, dat UEd. met volle ruimte, in Uwe Commissie wordt gecontinueerd. — Onder het schrijven dezes verspreid zich het gerugt, dat het Embargo naar Oost & West is opgeheven. Dit zal zo het bewaarheid wordt de uitvoering veel faciliteeren.

R. Dozij.

---

50. Uittreksel uit een brief van P. W. Walbeck [1]) aan zijne kinderen, 20 April 1809.

Men heeft mij gisteren verzekerd, dat Polanen wederom na Batavia vertrekt. Gisteren morgen was ik bij den Minister van der Heim, die scheen zeer tevreede over de cappaciteiten van Meijer dog niet met al over 't verrigte te Batavia en Samarang. Ik heb over 't een en ander een ampel abouchement gehad, dog vond 't best mij buiten die verwarde boel te houden. De komst van Meijer heeft veel goed aan de zaak van Daendels gedaan. Ik merk dat Meijer compleet aan de intentie voldaan heeft.

---

51. Uittreksel uit een brief van Umbgrove aan Min. Van der Heim, 12 Mei 1809.

De ophef van het Embargo van Amerika heeft zulk eene verandering in den stand der zaak te weg gebragt, dat het groot belang bij dezelve schier verdwenen is, en wanneer, gelijk sommigen meenen, dit zich nog tot Europa mogt uitstrekken, zoude het nog minder worden. In alle gevallen is het fixeeren van prijzen voor het gouvernement geheel onraadzaam geworden, en misschien ook voor degenen die de entreprise zouden willen doen. Over de oude

1) Oud-geassumeerd Raad-extraordinaris van Hollands India, in 1807 gerepatrieerd.

prijzen is zeker niet te denken, en om nieuwe te vinden zoude men niet alleen die van de coffij, maar ook der verdere artikelen moeten regelen en dit laatste vooral zoude voor de entreprise niet voordeelig zijn, maar de coffij zelf, zoude ik voor 5 stvs niet gaarne afstaan. Het komt mij dus voor dat de zaak althans provisioneel voor vervallen kan worden beschouwd.

---

52. Brief van Janssens aan Van Polanen, 27 Mei 1809.

Wel Edele Gestrenge Heer veel geachte Vriend!

Ik hoop dat mijn stilzwijgen op UEgst. geene ongunstige indruk zal hebben gemaakt, trouwens ik ondervinde het tegenovergestelde door UEG. zo belangrijke als minzaame brieven; mijne hoogachting Uwaards rust op de kennis die ik het geluk gehad te bekomen zo van UEGst. caracter als kunde — een en ander maal ben ik in de gelegenheid geweest Z. M. onze Koning over UEGst. te kunnen onderhouden — uit officieele aanschrijvingen van den Minister der Marine en Colonien, uit de brieven van de Heeren Temminck, Dozij en anderen, zal UEGst. reeds weeten, dat men UEGst. meer recht doet wedervaaren, als UEG. scheen te veronderstellen, en het koomt mij voor, dat dit niet zal verminderen maar wel toeneemen.

Ik heb zeer veel geschrijf over onze Volkplantingen en buitenlandsche bezittingen geleezen — door in ééne geweest te zijn, gaat mij het Lot van alle ter harte — oprecht en zonder eenig vleien, moet ik verklaaren, niets over Indien gelezen te hebben, dat mij zo waar, zo onbevooroordeeld en zo helder voorkomt als het geen in UEGestr. berichten voorkoomt . . . . .

Ik had gaarne na Indien gegaan, en heb niet opgehouden dat verlangen te koesteren niet om er de eerste post te hebben, met een ondergeschikte graad zelve verlangde ik er te zijn en ik wil er wel in een vierde of vijfde betrekking na toe als UEGestr. het Hoogst gezag er uit oeffende en als dan zoude ik mij gaarne Uwaard gedragen zo als UEG^{e}. het mijn waards gedaan hebt. Maar onder of, nevens D. verkies ik er aan geen prijs te zijn hier toe ken ik de persoon te veel — God geve dat niet alles wat met grond te vreezen

is gebeure — De Koning wil het goede, heeft een allerjuist oordeel, bijzonder veel tact, en steld het levendigste belang in Java, maar wie kan overtuigen wie en wat bij uitsluiting moet worden geloofd? — Als mijne verzwakte gezondheid zich hersteld, wenschte ik wel nog eens met UEGst. in amptsbetrekking in volkplantingen te staan. Ik ben verzeekerd dat wij ons voortaan nog beter, zo het mogelijk waare, als aan de Kaap zouden verstaan. De Heer Wiese is hier, het scheind mij als mensch beschouwd een goed hubsch man te weesen, maar het moet een klein opperbevelhebber zijn en wel zeer klein. Omstandigheeden die UEG. straks zuld kunnen beoordeelen beletten mij over Indien uitteweiden, anders schreef ik er vellen papier over, meest alle vragen bevattende.

. . . . . .

Ik beveel mij UEG. vriendschap en aandenken, en hernieuw de verzeekeringen van mijne waare Hoogachting.

J. W. Janssens.

---

53. Brief van Min. Van der Heim aan Van IJsseldijk, 27 Mei 1809.

Amsterdam, 27 Mey 1809.

Den Hr Directr Genl. van IJsseldijk te Batavia.

Eerst heden ontfang ik de Uwe van de 11e Mey 1808 en zie uit dezelve, dat de mijne van den 28 Novbr 1807. . . op dien tijd bij UwEdG. nog niet was ontfangen. Ook merk ik uit dezelve dat mij een groot aantal van de Uwe moet hebben gemist. . . . . Uwe benoeming tot Directeur Generaal is onder de zaken, welke mij de gunstigste verwachtingen van de aanstaande verrigtingen van Z. E. den Hr Gouverneur Genl. hebben ingeboezemd, zoo wel als die van den Hr Engelhard, welke mij spijt door zijn eige toedoen aanleiding te hebben gegeven, dat de Colonie van een man daar men zich veel van scheen te mogen belooven is gepriveerd. . . . . De bezuinigingen, door Z. E. geintroduceerd, heb ik met het meeste genoegen gezien, en vleije mij, dat dezelve aan den anderen kant door geene vermeerderde uitgaven mogen worden vervangen. De ondervinding zal zijn Exc. de noodzakelijkheid van bezuinigingen hebben doen

zien, en de, door particuliere tijdingen, aangebragte informatie van de genomen maatregel omtrent de gelden onder de bijzondere gevolmagtigde, overtuigen mij daar van ten volle: want niets dan de hooge nood kan zulk eene despotieke daad rechtvaardigen. Echter heeft mij dezelve niet verwonderd, daar ik bezig was, om de allerdrukkendste maatregelen te beproeven, tot ontzet van de Engte, waar in ik begreep dat Batavia gebragt moest zijn, door het Embargo der Amerikanen, maar met den ophef van dien zijn dezelve nog in tijds vervallen: en bij het ontzet vertrouw ik dat men bedacht zal zijn om aanstonds tot de restitutie over te gaan; en misschien had men tot vermeerdering der securiteit voor de particulieren des noods product tot onderpand kunnen geven, mits den verkoop aan zich behoudende. Minder reden kan ik vinden voor den naam van Prefect over den Inlander, die een vreemdigheid is, zonder iets eigenaardigs aan te duiden. De afgebroken correspondentie maakt het ondoenlijk de zaken uit het regte oogpunt te beschouwen, of van hier zich in détails in te laten; zoo geen grove abuizen plaats hebben en de zaken niet uit zijn geheel raken, is er alle reden om zich vergenoegd te houden en tot gelukkiger tijden uit te stellen, om zich over vele zaken uit te laten, wanneer men, door volledige berigten, oogmerken en omstandigheden kan kennen.... Ik zal.. de mijne bekorten, maar mag echter niet voorbij UwEdGeb. de voortduring der Principes in de Uwe vermeldt, ten ernstigste aan te bevelen, mij verzekerd houdende, dat dezelve, bij de Hoofden der Regeering, bestaande, van de grootste invloed op de onderhorigen moeten zijn en dat bij een zuinige, verstandige en belanglooze administratie, Java nog eens het behoud en de redding van het Moederland kan worden.

Ontfang enz.

---

54. Brief van L. W. Meijer aan Min. Van der Heim, 30 Mei 1809.

Volgens den teneur mijner commissie heb ik aan de Heeren Dull, de Smeth en N. en I. R. van Staphorst de daarbij vervatte transactie voorgesteld en van hun Ed. ten antwoord ontvangen, dat zoodanige negotiatie in de tegenwoordige omstandigheden onuitvoerlijk was, en dat hun Ed. bij eene schriftelijk onderteekende memorie

derzelver reflectien ter mijner decharge zouden noteeren. Na best vermogen heb ik getracht Uwe Excellentie alle ouvertures omtrent den staat van Indien bij en na mijn vertrek te suppediteren en daardoor Uwer Excellentie's aandacht te vestigen op de noodzakelijkheid om de colonie op de eene of andere wijze door een spoedig ontzet van contanten voor het moederland te behouden.

Ik kan dus hier van geen dienst meer zijn, en echter vereischt de staat van Indien het nemen en *wel spoedig nemen* van maatregelen, waardoor de Colonie secours en ontzet verschaft zouden kunnen worden. Ik ben dus zoo vrij geweest Uwe Excellentie door den Hr Secretaris generaal Falck mondeling te laten voorstellen, en gebruik de vrijheid om bij dezen in geschrifte nader aan Uwe Excellentie voor te stellen, ja zelfs eerbiedigst te solliciteeren om na ontvangst der rescriptie van Zijne Majesteit en Uwe Excellentie op de door mij overgebragte depêches, permissie te mogen erlangen om van de eerste gelegenheid gebruik te maken om langs zoodanigen weg als tijdsomstandigheden veroorloven zullen, naar America te vertrekken; om door Uwe Excellentie gequalificeerd te worden aldaar uit naam van het Ministerie alhier contracten en verbindtenissen aan te gaan om gelden en goederen naar Indië te voeren en aldaar in betaling te ontvangen coloniale producten volgens de prijzen bij contract gestipuleerd, van mijne handelingen en verrichtingen verantwoording te doen aan het gouvernement in Indie en gedetailleerd gemotiveerde communicatie aan Uwe Excellentie te geven en om voorts, zoodra hierin tot behoud der colonie voldoende zal zijn voorzien, naar Indie te zullen vertrekken en aldaar van alle mijne handelingen en demarches in persoon verantwoording af te leggen. Met verzoek aan Uwe Excellentie om te mogen worden voorzien met Uwer Excellenties aanschrijvens aan het Gouvernement in Indie de door mij aangegane contracten te honoreeren en te erkennen, en een certificaat, dat de door mij ingevalle van noodzakelijkheid op de Hooge Indische Regeering getrokken wordende wisselbrieven tot een bedrag van vierduizend Spaansche matten in Indië in coloniale producten betaald zullen worden volgens de cours bij de contracten gestipuleerd.

Aannemende en verklarende om voor de kosten mijner reize herwaards en retour uit mijne eigene gelden in voorschot te zullen zijn en op den Eed bij de aanvaarding mijner betrekking afgelegd verklarende het gouvernement in Indie nimmer eenige buitengewone

ongelden boven mijne bepaalde daggelden, voor mijne werkzaamheden in America in rekening te zullen brengen.

Na de obtineerde permissie van Zijne Majesteit en Uwe Excellentie om te mogen vertrekken, gebruik ik eerbiedigst de vrijheid Uwe Excellenties resolutie op den inhoud dezes te verzoeken en Uwer Excellenties gunstige intercessie te imploreren om voor mijn vertrek met eene afscheids audientie bij Zijne Majesteit begenadigd te mogen worden.

Ik heb de eer enz.

Amsterdam den 30 van Bloeimaand 1809.

---

55. Rescript van den Koning, 24 Juni 1809.

Monsieur van der Heim. Le maréchal Verhuell m'ayant annoncé qu'une expedition se préparait à Bayonne par les soins des Frères Lorraguès, negocians de Bourdeaux, qui font équiper le navire *La Nymphe*, destiné pour L'isle de France & Batavia, Je désire que vous profitiez de cette occasion, pour faire parvenir au marechal Daandels les choses les plus pressantes dont il a besoin & que vous ne laissiez pas échapper cette occasion favorable, pour executer autant que possibles mes intentions & les faire connaître au Gouverneur General. Je previens le ministre des affaires étrangères de cette expédition, Je vous autorise a vous arranger avec lui pour prendre les mesures les plus propres pour bien exécuter mes ordres.

Sur ce, Monsieur van der Heim, Je prie Dieu qu'il vous ait en sa Sainte Garde.

Au Loo le 24 Juin 1809. Louis.

---

56. Kabinets-schrijven van den Koning, 26 Juni 1809.

Cabinet du Roi. Loo ce 26 Juin 1809.

Au Ministre de la Marine.

J'approuve entièrement le rapport que vous m'avez fait relativemt au contenu de la Dépeche de la Haute Régence de l'Inde, datée du 30 Novembre 1808; il faut non seulement annuller la disposition irrégulière faite par cette Régence, mais je vous charge en

outre de prendre les mesures nécessaires pour qu' Elle ne s'avise plus à l'avenir de s'arroger le droit de Souveraineté.

Vous ferez connaitre au Gouverneur Genéral, qu'elle a été ma surprise de le voir disposé à accepter, d'une autorité qui lui est entièrement subordonnée le Don d'une propriété, qui fait nécessairement partie des Domaines *de la Couronne*; vous lui témoignerez en même tems, ma satisfaction pour les diverses améliorations, qu'il a introduites dans les principales branches de l'administration de la Colonie; vous lui direz que j'ai vu avec plaisir le zêle et l'Energie avec lesquels il a su faire respecter la dignité du Gouvernement, et qu'il ait mis les forces militaires sur un pied respectable. Enfin vous l'engagerez à continuer de maintenir l'ordre et la tranquillité par tous les moyens en son pouvoir, et vous l'assurerez que, malgré que j'ai désapprouvé la concession inconvenante, qu'on voullait lui faire, il doit être sans inquiétude sur son sort, s'il est persuadé, comme il doit l'être, que je veux et saurai toujours recompenser dignement mes bons et fidèles serviteurs. Recommande lui surtout de ne pas tirer plus de trois cent mille florins par an, sans quoi je laisserais protester ses Lettres de change.

LOUIS.

---

57. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 1 Juli 1809, met marginalia van DAENDELS.

Ik maak mij het aanstaand vertrek van den Heer Secretaris Meijer ten nutte om de depeches welke ik van Uw Excellentie hebbe ontvangen in dato 9 en 21 van Louwmaand 20 van Lentemaand en 25 van Grasmaand 1808 meer opzettelijk te beantwoorden dan ik zulks voorloopig zooverre de twee eerstgem. betreft hebbe gedaan bij de mijne van den 24 van Sprokkelmaand dezes jaars.

Bij gemelde mijne missive gaf ik Uw Excellentie kennis van de berigten, welke ik ontvangen had van de aankomst van den Heer Meijer in Noord Amerika, alsmede van mijn verlangen naar deszelvs overkomst en naar de depeches, waarvan ik dagt dat hij brenger zijn zoude, om als dan een breedvoeriger rescriptie aan Uw Excellentie te kunnen doen afgaan.

De Heer Meijer was gechargeert om U. E. opening te geven van deszelfs commissie en de approbatie van Z. M. en van U. E. op dezelve te vragen, wanneer met de Heeren de Smeth, Dull en Staphorst zooverre geconvenieerd was, dat U. E. de executie van het plan voor uitvoerlijk en als nuttig voor de kolonie zou kunnen beoordeelen, hetgeen wegens de ongelukkige omstandigheden der tijden niet heeft mogen gebeuren. D.

Eenigsints moet het mij echter bevreemden, dat deze afgezondenen niet het minste bewijs aan mij overbragt, het welk hem bij mij konde accrediteeren en dat ik den aart zijner commissie, alleen heb moeten leren kennen uit de vrijwillige opening die hij mij daarvan heeft gegeven.

Dit heeft dan ook ten gevolge moeten hebben, dat ik hem als een afgezant van Uw Excellentie, hetzij meer onmiddelijk aan Zijne Majesteit of ter verrigting van eenen bijzonderen last van Uw Excellentie aan zich zelve heb moeten overlaten en bijzonder ten aanzien van alle pecunieele arrangementen tot Uw Excellentie en den Raad heb moeten overwijzen.

Om dan ter beantwoording van Uw Excellenties missives over te gaan zal ik daarin de van ouds gebruikelijke order volgen en de onderscheidene daarbij voorkomende pointen aanstippen.

§ 1. Het kort en voorloopig bericht dat Uw Excellentie mij bij missive van den 9 van Louwmaand omtrent eenige pointen van belang geeft was mij ten hoogste aangenaam.

§ 2. Bijzonder dat de rust op Java genoegzaam was hersteld, en dewijl de bevordering der cultuure en de daaruit belovende welvaart de colonie door de vermeerdering van derzelver resources daarvan zoo geheel dependent is, kan alles wat tot voortduuring en bevestiging van dien staat van rust dienen kan, niet dan ten hoogsten worden aanbevolen.

§ 3. De nadere verzekering dat er door den vijand niets tegen onze Oostersche possessien zal zijn ondernomen, ben ik met ongeduld te gemoet ziende, daar de passage door de engte van *Madura* en de vernietiging onzer schepen de bedugtheid daarvoor niet gering maakte

§ 4. Ik approbeer dan zeer het uitzien naar een veilige wijkplaats voor gouvernements ongewapende schepen en particuliere vaartuigen.

§ 5. Ook draagt het mijne goedkeuring weg, dat men de kosten daartoe te impendeeren, in eene besparing op andere ter defensie min noodzakelijk gekeurde voorwerpen zoekt.

§ 6. En verlaat mij in de bepaling dier voorwerpen op de militaire kunde van Uw Excellentie, wijl de afstand mij belet van mij in de beoordeeling der plans van defensie vooralsnog in te laten.

§ 7. Het strekt den afgetreden gouverneur generaal *Wiese* tot bijzondere eer, en mij tot veel satisfactie dat de goede inrigtingen van het militaire wezen, ook zelfs aan het kundig oog van Uwe Excellentie hebben mogen gevallen, die in dezen zoo bevoegd richter is.

dit heeft zich echter slechts bepaald tot Batavia. D.

§ 8. Intusschen moet ik met Uw Excellentie betreuren, dat dezelve in het tegenwoordig moment niet kunnen worden versterkt, om redenen die den Secretaris *Meijer* door de eenvoudige mededeeling van den staat der zaken in Europa, aan Uw Excellentie zal kunnen doen gevoelen, en die ik bij deze voorzigtigheidshalve, niet zal behoeven te detailleeren; — Daar het gecommuniceerde met betrekking tot de rust op *Java* eenigzints strekt tot geruststelling, dat voor de binnenlandsche veiligheid de militaire magt niet anders behoeft te worden gebezigd, dan tot het onderhouden van het gezag en aanzien van het Gouvernement en het gedrag van den algemeenen vijand geen vermoedens geeft dat eenige onderneming op *Java* ligtelijk zal plaats hebben, meen ik dat de hoop niet geheel ongegrond is, of het schadelijke dat ongetwijfeld uit gebrek van aankomend volk voor den militairen dienst moet ontstaan, zal nog wel eenigen tijd door het aanwenden van gepaste middelen kunnen worden afgeweerd.

God geve dat de pogingen, welke thans worden aangewend om direct van hier op Frankrijk de producten te zenden, en Europesche benoodigdheden en manschappen in retour aan te voeren mogen reusseren, alzoo men zonder een zeker getal Europezen in ieder corps, ten minste voor officieren en onderofficieren, voor niets zou kunnen instaan, zoo van de kant van den Inlander als van eigen troepen, behalven dat ik voorzie dat er uit Europa van het Britsche Ministerie orders zullen komen om deze volkplanting te attacqueren, wanneer zij hunne troepen op het

§ 9. De Heer Meijer zal Uwe Excellentie ten aanzien van mijne pogingen om in het gebrek aan muntgezellen en geweermakers uit Amerika te voorzien verslag kunnen doen.

§ 10. Daar men zich wel overtuigd houd dat het bestuur in de laatste tijden, eene verlamming heeft ondergaan, kan men niet dan

vaste land van Europa en in de West Indien niet meer zullen kunnen employeren. En wie weet hoe nabij dit tijdstip niet is! ofschoon ik vrij zeker ben dat zij thans niet zullen reusseren. D. ten hoogsten laudeeren de pogingen die Uw Excellentie beloofd aan te wenden om daaraan de noodige veerkragt weder te geven en ik oordeele met Uw Excellentie, dat het bewerken van eensgezindheid daar toe het beste middel zal bevonden worden waarvan ik de heilzame gevolgen eerlang hope te vernemen.

§ 11. Van het gebruik dat Uw Excellentie van de mede gegevene decoratien van de Koning orde der Unie heeft gemaakt heb ik Zijne Majesteit gerapporteert, en ik vertrouwe dat door den Groot Canselier hoogst deszelfs tevredenheid over die schikking van Uw Excellentie zal worden betuigd.

§ 12. Goedkeuring aan kundige en eerlijke, afkeuring aan onkundige of kwaadwillige ambtenaren te betonen, moet steeds nuttig zijn, maar vooral in de colonien, — en uit hetgeen ik van de gedragingen van den secretaris *Moorrees* zoo uit officieele als bijzondere rapporten heb kunnen ontwaren kan ik zelfs de blijken van afkeuring die zijne handelingen hebben ontmoet, waarlijk niet te streng keuren.

§ 13. Uit uw Excellenties depeche van den 21 van Louwmaand heb ik Uw Excellenties installatie met al wat daarbij plaats heeft gehad ontwaard, en houde mij deswegens voor geinformeerd.

§ 14. Gelijk ik mij almede voor geinformeerd houde ten aanzien van al hetgeen Uw Excellentie mij bedeelt, met opzigt tot de gebeurtenis in den Oosthoek. — Ik heb het lafhartig gedrag der ambtenaren niet vernomen dan met gelijk gevoelen van afkeuring en verontwaardiging, als waarmede Uwe Excellentie deswege is aangedaan geweest, en het ware wel te wenschen geweest, dat hunne zaak bij een behoorlijk rechterlijk onderzoek, ware getermineerd; instede van de politieke mesures, die men daarin heeft genomen, wijl zulke maatregelen veel al strekken om de zaken uit

deze ambtenaren, volgens den geest van de vorige regering gehandelt hebbende konden niet gejugeert worden na de beginselen van eer, welke Z. M. door mij in deze kolonien liet introduceeren en zou het begin van mijn regering in de oogen van het publiek voor hard, ja barbaars gehouden zijn, indien ged. ambtenaren voor een militaire commissie of hooge mili-

taire vierschaar betrokken en door dezelve ter dood veroordeelt waren. D.

Cheribon is thans compleet in rust en begint voor den Lande zeer voordeelig te worden. D.

refereere mij aan mijn voorgaande officieele en de beide laatste secrete brieven. D.

haar geheel te brengen.

§ 16. De voorzieningen door Uw Excellentie aan den Javaschen gouverneur voorgeschreven hoop ik dat efficacieus voor het vervolg zullen bevonden worden, als mede dat de gunstige wending welke de staat van zaken te Cheribon, wegens uwe missive van den 20 van Lentemaand (tot welker beantwoording ik nu overga) heeft genomen duurzaam toe bevonden worden.

§ 16. Ook moet ik mij ten aanzien van de genomene maatregelen en de verheffing van den Prins *Radja Canoman* tot derden sultan, tot den wensch bepalen, dat dezelve mogen strekken tot eene geheele uitroeijing van den oorsprong der onlusten daar het niet mogelijk is, op dezen afstand het doelmatige daarvan te beoordeelen, en het bovendien gewisselijk aan de ondervinding zal moeten worden overgelaten, om op de plaats zelve het nuttige daarvan door de uitwerkselen te leeren kennen.

§ 17. Met meerder vertrouwen hecht ik mijne goedkeuring aan de gestelde orders, omtrent het verwijderen van gehaatte personen, het weeren van Chineezen uit de *dessa's*, het afschaffen of naauwer bepalen van het houden van verpandelingen, en welk een en ander als basis der verbeterde inrigtingen wordt opgegeven; En geheel in overeenstemming is met het 30 en 31 artikel Uwer Instructie.

§ 18. Het is mij niet wel mogelijk na te gaan hoeveel het inkomen van den Directeur generaal zal bedragen, na de veranderingen door Uwe Excellentie in de generale Directie gebragt veel min het verschil op te maken tusschen hetzelve en het vorige en het zal mij dus niet onaangenaam zijn, dienaangaande nader te worden ingeligt.

§ 19. omtrent de bezuiniging in de departementen der Marine en Artillerie moet ik Uwe Excellentie mijn genoegen betuigen.

§ 20. Ik ben verlangend om te vernemen, of de genomene proef met de afschaffing van het ambachtsquartier over 't geheel zal gelukken. In colonien, waar de mededinging gering is, kan men van de aanbestedingen niet wel even als in 't vaderland verwachten,

dat men daar door de zaken tot den minsten prijs heeft, diegeenen welken de aannemingen convenieeren, vereenigen zich spoedig en de concurrentie bestaat veelal in schijn, daar de laagste bieder, en de hoogste gelijkelijk deelen: zoo gaat het almede met daghuuren, in volksplantingen, men verhoogt naar willekeur en op de onbeschaamste wijze de dagloonen en het gouvernement dat de handen niet ontbeeren kan, en er maar door weinige werkbazen meede gerieft kan worden, wordt de dupe van de cupiditeit der Eigenaars, die handwerkslieden onder hunne slaven hebben, of ook van andere particulieren.

Ik wil echter hiermede de ambachts quartieren niet aanprijzen, ik weet dat dezelve moeijelijk te bevrijden zijn van veelerlei abuizen, maar het is in zommige colonien op de proef noodzakelijk bevonden in derzelver plaats andere maatregelen te substitueeren en eigene werkstellen, op eenen zoo men oordeelde beteren voet aan te schaffen.

De constructiewinkel te Soerabaya en den voet waar op dezelve is ingerigt, strekt ten bewijze dat het kwaad niet schuilt in de ateliers zelve, maar in de samenstelling derzelve en in verouderde misbruiken, welke van den eersten tot den laatsten er van maakten.

De meiden b. v. werden gebruikt tot het witten der huizen van G.-G. Raden, enz. en het wierd voor een zeer eerlijk man gerekend, die de kalk betaalde. Zoo was het mede gesteld met de timmerlieden, metselaars, smits, glazemakers, verwers, loodgieters enz, enz.

Het gewezen ambachtskwartier had nog een administratie en een omslag, als toen het tienmaal grooter was. Het was gelegen op de ongezondste plaats binnen Batavia en deszelfs totale vernietiging was het eenigste middel om de delapidatien en de dood der nog resterende Europezen voor te komen. Over dit point zijn ook

Deze noodzakelijkheid zal misschien op Batavia minder gevoeld worden dan elders, omdat alle werk door de Chineezen als *vrije lieden* wordt verricht, en niet door huurlingen, die het Eigendom of *de slaven* van particulieren zijn, en om dat dus de competitie aldaar grooter is dan in volksplantingen, alwaar het laatste plaats heeft.

§ 21. De inkopen onder behoorlijke surveillance te doen geschieden, kan niet dan bevorderlijk zijn voor de zuinige administratie, en het zal mij gewis aangenaam zijn, nader te worden geinformeert in hoeverre de ge-

alle menschen het eens en het zou bij de verbeterde manier van handelen, waarna men zijne discourssen moet rigten, thans een schande zijn het ambachtskwartier alhier thans in een enkel punt te verdedigen. D.

§ 21. Mijne vorige particuliere zullen U. E. over deze zaak volkomen hebben ingelicht. Ik ben altoos tevreden over den nieuwen Directeur generaal. D.

De rust en tevredenheid is onder de chinezen op geheel Java nooit grooter geweest als thans, wordende volkomen tegen de vorige vexatien gewaarborgt, gelijk U. E. in het voorbeeld, aan den fiscaal van den Broek gesteld, zal zijn gebleken. D.

Deze is thans zoo goed als in Europa. D.

maakte schikkingen het daarvan verwacht nut en besparing zullen hebben aangebragt.

§ 22. De intrekking van de som van 6000 rijksd. voor den capitein chinees een gevolg zijnde van de afdanking der compagnie onder zijn bevel, evenals die van 45000 rijksd. bij de officieren dier natie uit het rendement der pachten genoten wordende, is mij deze aanmerkelijke bezuiniging zeer gepast voorgekomen, vooral ten aanzien van het laatste, dat door de meerdere rendementen der pachten zedert de laatste jaren verre de oorspronkelijke palen der tegemoetkoming welke daarmee beoogd wierd, had overschreden.

§ 23. De verdere gemaakte schikkingen voor de huishoudelijke administratie dezer Natie, hoop ik, dat de tevredenheid onder dezelve zal bewaard hebben, en dat de maatregelen tot weering de misbruiken efficacieus zullen bevonden worden.

§ 24. Ik moet mijn genoegen betuigen over de energie met welke Uwe Excellentie de herstelling van het zoozeer vervallen crediet van het papiere geld heeft trachten te bewerken en reets dadelijk bewerkt heeft.

§ 25. Ook moet ik Uw Excellentie, geluk wenschen van in het gebrek aan Justitie en Politie in de Bataviasche Bovenlanden te hebben kunnen voorzien, waarover zoo dikwijls en zoo dringend geklaagd is.

§ 26. Voor gecommuniceerd houdende de daargestelde inrigtingen ter beheering der Jaccatrasche en Preanger Regentschappen, moet ik tevens opmerken, dat mij dezelve billijker doelmatiger en

eenvoudiger voorkomen, dan de te voren bestaan hebbende, en zoo het nieuwe stelsel al meerdere kosten, zooals ik vreeze, zal na zich sleepen, zal men zich dit daarom wel kunnen getroosten.

§ 27. Dat Uwe Excell. in persoon den Staat des Lands in oogenschijn heeft willen nemen, kan niet anders dan nuttig geweest zijn, en ik behoude mij voor U over de resultaten dier reize, die mij onder het schrijven dezes door de aankomst van den Heer Giquel Destouches kenbaar geworden zijn, nader te onderhouden.

§ 28. Met stilzwijgen ga ik voorbij hetgeen Uw Excell. mij bedeeld, nopens deszelfs voornemen om den Heer Engelhardt tot president van de Hooge Regeering te benoemen, alzoo ik uit latere ontvangene depêches gezien hebbe, dat zulks geen plaats heeft gevonden.

Door mijne vorige particuliere zal U. E. ook op dit punt, volkomen zijn ingelicht geworden en gelijk ik zeker vertrouw mijne determinatie gebillijkt hebben.

D.

§ 29. Terwijl ik eindelijk voor communicatie aanneme, het bedeelde omtrent eenige Militaire Officieren, betrokken in de bewuste zaak van den Oosthoek.

§ 30. En hiermede overgaande ter beantwoording uwer missive van den 25 van grasmaand.

§ 31. Houde ik mij in de eerste plaats voor geinformeerd van de organisatie der Hoge Indiasche Regeering.

§ 32. Gelijk ik mede voor notificatie hebbe aangenomen het bedeelde omtrent het gedrag van den geweezen Javaaschen Gouverneur, door Uw Excellentie aan Zijne Majesteit ingezonden.

§ 33. De aankomst van den Coll. Gordon en verdere officieren als ook die van den Raad van Indie [Justite?] J. Knibbe en de Roomsch Catolique Priesters was mij zeer aangenaam.

§ 34. Deeze laatste staan door twee andere, reeds door Zijne Majesteit benoemd, bij de eerste geschikte gelegenheid gevolgd te te worden.

§ 35. Ik heb de redenen, welke Uwe Excell. tegens het plan van den oud gouverneur generaal Siberg mij medegedeeld, bij missive van den 20 Maart 1808 aangevoerd, aller opmerkenswaardigst gevonden, en zal daarop het nodig reguard slaan, bij de regeling der betrekking tusschen Holland en Java, waaromtrent vooralsnog niets definitivelijk is bepaald, en ook niet bepaald kan worden, al-

Ik heb in een van mijne voorgaande officieele hieraan voldaan. D.

Ik begrijp wel dat de ellendige situatie van de finantien dit doet wenschen, maar ook dat de belangens van Z. M. op den duur meer zullen worden bevoordeeld, door indirecte, dan door directe voordeelen, welke de ruine van deze kolonie zouden kunnen na zich sleepen, immers de massa der voordeelen zeer verminderen, wanneer hier in niet met zeer veel overleg wordt gehandelt.

Het is nu eerst dat men hier een idée begint te krijgen van de sommen, welke de gerepatrieerden mede voeren en wanneer daar nog bij komen aanmerkelijke remises voor het moederland, is het onmogelijk of de bronnen van welvaart moeten door gebrek aan circulatie opdroogen: Dat ik eenmaal het geluk hadde de balance hieromtrent met U. E. op te maken. D.

vorens de consideratie, welke Uw Excell. bij het 27 art. van deszelfs Instructie verpligt is dienaangaande te suppediteren, zullen zijn ingekomen.

Ik moet echter hierbij aanmerken dat Zijne Majesteit hoopt en verlangt, dat de colonien niet alleen indirecte, maar ook dadelijke voordeelen aan het Moederland zullen toebrengen, en dat dus de plans, welke men in werking zoude willen brengen, ook altoos die strekking behooren te hebben.

§ 36. Met betrekking tot de voorstellingen omtrent de Landen van Weltevreden en Buitenzorg heb ik nog niet mogen vernemen, de intentie van Zijne Majesteit aan wien Uw Excellentie zich deswegens hadt geaddresseerd, alleenlijk heeft het hoogst denzelven behaagd, mij van het Besluit van de Hooge Regeering inzage te verleenen.

§ 37. Van de uitwisseling der krijgsgevangene officieren van 's Konings Marine, is op de registers der Marine aantekening gehouden.

§ 38. De Schout bij Nacht Buyskes had mij reets zelve bij missive kennis gegeven, dat hij het hem opgedragen presidium had aanvaard en het schijnt mij op de door Uwe Excellentie voor die benoeming aangevoerde redenen toe, dat deze keuze moet worden gebillijkt.

En hiermede dan ook voor afgehandeld houdende de onderscheidene pointen bij opgemelde Uwe missives voorkomende, zal ik deze

besluiten onder verzekering dat ik met de meeste consideratie verblijve

(was get.) Van der Heim.

---

58. Brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 14 Juli 1809.

Ik heb gister de eer gehad te ontfangen U. E. gerespecteerde aanschrijving van den 19 van grasmaand deezes Jaars. Het was mij een waar genoegen in een tijd waarop ik beschouwde dat alle ambtsbetrekkingen tusschen mij en mijn Vaderland had opgehouden, mij weeder door U. E. tot den dienst daarvan geroepen te zien. Het word door sommigen in twijffel getrokken en is aan weinigen met mij gegeeven bij eene veeljarige bevinding te ontwaaren, hoe zeer een langdurig afweezen van het Land onzer geboorte ons daaraan te sterker verbind; dat wij dan eerst gevoelen hoezeer eerste indrukselen te diep geworteld zijn en door genoegelijke herinneringen zich aan onzen geest voordoen, om immer te kunnen worden uitgewischt; dat veelal nog door andere gevoelens, andere gewaarwordingen en andere attachementen bezield worden dan de van ons ook daarin verschillende natie waaronder wij leeven, en dat ook wat eene moderne wijsbegeerte leeren moge, wij enelijk behooren tot de maagschap van dat volk, waaronder wij gebooren en opgevoed zijn: ik dank dierhalve U. E. mij weeder aan mijn Vaderland, hoewel helaas! mijn zugtend Vaderland, verbonden te hebben.

Hoezeer de gedeeltelijke opheffing van het embargo den Americaanschen Koophandel weeder vrijheid laat den vorigen handel met onze Oostersche bezittingen te hervatten, blijft dezelve echter weinig minder dan bevorens gestremd door de nog voortduurende onzeekerheid der staatkundige betrekkingen van America, en de bekendwording hier te Lande, van Zijne Majesteits Proclamatie van den 4_e van grasmaand deezes Jaars.

De Americaansche onderneemgeest en de groote hoeveelheid van Indische producten hier opgestapeld, heeft de kooplieden hier te Lande het niet te min doen waagen expeditien naar Holland te doen; van het gevolg daarvan zal het afhangen of den Americaanschen handel op Java, weeder hervat, of zal blijven opgeschort.

De koffij en suiker voor de consumptie alhier, verkrijgen de Americanen in de West-Indie en de peeper halen zij direct van Sumatra. Een algemeen verbod teegens den invoer van die Producten in Holland en in de havenen van het noordelijk gedeelte van Europa, staat dus, buiten de Engelsche blockades en Proclamatien, gelijk aan een verbod voor de Americanen om op onze O. I. bezittingen ten handel te vaaren; dit kan ten onzent niet onbekend zijn, en beklaaglijk is het dus, dat andere imperieuse reedenen van staat niet toelaaten de gewigtige belangens die door dit verbod in de waagschaal gesteld of opgeofferd worden, in dit noodlottig tijdstip in aanmerking te neemen.

Het is nu reeds bijna vier maanden geleeden, dat het embargo ten aanzien van onze colonien is opgeheeven en tot heeden zijn, om de voorschreve reedenen, geene andere scheepen naar Batavia vertrokken dan een schoener, een brik, en een schip van Philadelphia; aan de eigenaars waarvan ik eene lijst heb afgegeeven van de articulen die ik oordeelde het meest op Batavia benodigd te zijn, dan in hoeverre daar aan voldaan is, is mij onbekend. Zo verre mij bewust is, zijn er van hier geen andere expeditien van scheepen naar Batavia voorhanden.

Ik heb echter reeds deezen ochtend, aan drie huizen van commercie in New-York, Philadelphia en Baltimore die van mijne vorige commissie kennis dragen, bekend gemaakt met de commissie, waarmeede ik door U. E. ben vereerd geworden. In de uitvoering daarvan, wanneer gunstiger tijdsomstandigheeden dit mij mogelijk maken, zal ik mij ten reegel doen strekken U. E. interdictie om in geen geval Zijn Majesteits gouvernement tot enige betaling te verbinden, en zonder de uitterste noodzakelijkheid, zal ik ook het gouvernement in Indie onder geene verbintenis brengen hetzij tot den aanneem van goederen of den voet van betaling. Van alle mijne handelingen en wat hier ten aanzien van den handel op onze bezittingen in Indie zal plaats hebben zal ik U. E. een omstandig bericht doen toekoomen, zo veel de onzeekerheid der correspondentie dit mij zal toelaten, thans is mij enelijk de tijd gelaten om U. E. kennis te geven van den ontfangst van U. E. gerespecteerde aanschrijving van den 19 van grasmaand en van mijne bereidvaardigheid om daaraan te voldoen.

Den pecunielen voet waarop ik de Commissie van den Heer gouv.

gen. Wiese en den Direct. gen. IJsseldijk, naar America heb aanvaard, is door hun niet bepaald dan voor het eerste jaar, met overlating aan U. E. bijaldien U. E. de voortduuring daarvan zoude nodig oordeelen, dienaangaande alsdan verder te bepalen. Ik leef thans op een dorp 42 mijlen van Philadelphia en 40 mijlen van New York; dan het is noodwendig dat ik in de nabijheid van een dier zeesteeden mij etablisseere; en daar in de verteering hier te lande een Dollar niet verder strekt dan een gulden in het Vaderland, vertrouw ik dat U. E. eene jaarlijksche toelage van vier Duizend Dollars, betaalbaar in Producten bij het Gouvernement te Batavia, eene matige compensatie zal oordeelen, wanneer ik eerbiedig verzoek dat U. E. het gouvernement te Batavia daartoe gelieve te qualificeeren, alsmeede, eventueel, tot de betaling van mijn passagegeld van hier naar derwaards. Ik heb reeds een mijner vrienden te New York verzogt voor mij na een verblijf bij die stad uit te zien. De Captains van Americaansche scheepen meerdere zorg dragende voor de brieven aan een voornaam huis van Commercie, scheepseigenaars zijnde, geaddresseerd, verzoeke ik U. E. order te willen geeven, dat U. E. nadere beveelen aan mij worden ingesloten aan het huis van Jacob le Roy & Son te New York.

De gratieuse voordragt van U. E. aan Zijne Majesteit, en de daar op gevolgde aanstelling tot Raad ordinair van Indie, is mij het overtuigendst bewijs, dat het vertrouwen van de hoogste macht in mijn vaderland, in mijne probiteit en ijver voor den publieken dienst, niettegenstaande de verzekeringen die ik ter contrarie heb ontvangen mij steeds — en mijn geweten zegt mij niet onverdiend — vergund word. Als zodanig en als zodanig alleen, beschouw ik die aanstelling voor mij als van de hoogste waarde, en ik verzoeke U. E. de betuiging van mijne levendige dankbaarheid daar voor aan te nemen, en mag het zijn, deze mijne gevoelens en die van mijne trouw en verkleefdheid aan Z. M. voor te dragen.

Aan een werkzaam leven gewoon en verbonden, en eerzugtig om onderscheiding te verdienen, zal ik bereid zijn den post, mij op Batavia opgedragen, te gaan aanvaarden, zodra mijn verblijf hier te lande niet meer noodzakelijk zal zijn, of U. E. dit stellig zal bevelen. De moeijelijke omstandigheden der tijden aldaar, zullen mij daar van niet terug houden, maar veeleer daartoe eene aansporing zijn. Het is vooral in zodanige omstandigheden, dat eene loflijke eerzucht,

die nimmer aan het behoud der publieke zaak wanhoopt, zich aangevuurd vind, om alle hinderpalen te bestrijden en te boven te komen, en daar door die opmerking op zich te trekken, welke in gelukkiger tijden zo zelden kan verkregen worden.

Dan Hoog E. Gestr. Heer! vergun mij aan U. E. de bedenking voor te dragen, of zodanig het collegie der Hoge Regering nu georganiseerd is, daar van enig nut is te verwagten. Te recht is het verstaan, dat Z. E. den Maarschalk, zich aan geene besluiten of voordragten der Hoge Regering behoefd gebonden te rekenen: de grootste wijsheid moet zeeker niet gezogt worden in het grootste getal eener vergadering, en waar dit verondersteld word, is het zo zelden moeijelijk door wederkerige complaisances en ten kosten van het gemeen belang, eene meerderheid te verkrijgen. Dan wijl den Gouverneur Generaal nu alleen regeerd, en het college, hoe wel nog onder de naam van de Hoge Regering, niet anders kan beschouwd worden, dan als zijnen Raad, vermeen ik, dat wil het zelf aan dit meer bepaald oogmerk voldoen, het behoorde gecomposeerd te zijn uit leden door voorbereidende kundigheden daar toe bekwaam; uit zelf denkende en werkende wezens, aan wien regeerkunde geene geheimnis is. De Heere Maarschalk heeft dit anders beoordeeld, en zijne compositie der Hoge Regering, is met eene zeer geringe uitzondering, blijkbaar het resultaat van arrangement en compositie, waarin de vereischte qualificatien tot die posten, in geene aanmerking zijn gekoomen. Geen wonder is het dan ook, dat dit collegie in die algemeene minachting is gebleven, in vergelijk van de hoge waardigheid daar aan in vroegere tijden, nog in mijn geheugen, toegekend, waar in de revolutionaire wargeesten, door hunne onberadene aanstellingen, het hebben doen vervallen. Zodanig het nu bestaat, kan ik het mij geene eer rekenen, daar toe te behooren. Het is de voordragt en door mij of mijne vrienden ongevraagde voordragt van U. E. en Zijne Majesteits directe aanstelling, die de vernedering welke andersints daarin voor mij zoude gelegen zijn wegneemt; in die, voor mij zoo vereerende onderscheiding, legt mijnen roem en Z. E. de Maarschalk, zal bij aldien ik weder op Batavia zal aankomen, als den Representant van mijnen Koning, mijne hartelijke en ijverige dienst gebieden kunnen bij aldien Z. E. daar van zal willen gebruik maken, of mijn eerbiedig stilzwijgen en gewillige onderwerping, dan wanneer ik met hem niet zal kunnen instemmen. Het is, in veelen

opzigte, gelukkig, dat eindelijk begrepen is, dat in een Coloniaal Gouvernement, een eenige gebieden en alle andere gehoorzamen moeten. Ook vertrouw ik, dat van mij niet verwagt word, dat ik in eenen Raad van enig nut zal kunnen zijn, welke uit de meest mogelijke incoherente en heterogene materialen is samengesteld en waar in de drie beruchtste en luidrugtigste wargeesten en drijvers om het meesterschap zullen dingen: het is een strijdperk, waaraan ik bij gebrek aan dispositie van krachten moet het zijn, niet zal intreden, dan om daar in een lijdelijk aanschouwer te zijn. Ik hoop mij dus niet te bedriegen in mijne interpretatie van die periode, waar in U. E. mij Zijne Majesteits goedgunstig appointement hebt gelieven te bedeelen, namelijk dat Z. E. de Maarschalk gequalificeerd is om van mijnen dienst een nuttiger gebruik te maken.

De Heer Meijer heeft zo veel hij konde, zijne aankomst in America, zijn vertrek van hier, en het oogmerk van zijne missie voor mij verborgen gehouden; aan de hem afgedwongen belofte om mij te koomen zien en onderrigt te worden onder welke volgende en mogelijke omstandigheeden en hoedanig dan, ik aan mijne commissie zoude kunnen voldoen, hetgeen ik hem ter verdere informatie aan U E. wenschte bedeeld te hebben, heeft hij niet voldaan, en is teegens zijne aan mij gegeven verzeekering, dat hij in lange niet meende dit Land te verlaten en eerst enige reizen binnen 's Lants zoude doen, onverwagts en zo hij meende, zonder mijne kennis, vertrokken. Met hem voorheen op eene gemeenzame en vriendschappelijke voet bekend zijnde geweest, heb ik deze verandering en zijne gedwongen houding te mijwaards, aangezien als het gevolg van eene aan hem gegeeve order of van het gerucht op Batavia verspreid en uit Europa overgebragt, dat ik in de ongenade van U E. en van de Leeden van de Sectie tot de Colonien in den Staatsraad, was vervallen, en het is eenen vasten stelregel in de O. I. staatkunde, de besmetting van zodanige personen te vermijden. Koomt hij hier terug, zal ik hem weeder opzoeken, en waarschijnlijk dan minder huiverig vinden, en volgaarne mij met hem beraden. Hij is een man van oordeel en met den staat onzer bezittingen en voornamelijk met het vak der financien bekend. Hier zijnde zal hij te eerder kunnen bevatten, hetgeen ik door hem als ook bij andere geleegenheeden, aan Z. E. den Maarschalk wensch te doen verstaan, dat de prijs der producten op Batavia, wil men die afgehaald zien, in geen geval, moet verhoogd

worden, maar ter contrarie, dat aan de Americanen hoop moet worden gelaaten dat die zal verminderd worden in geval van de voortduuring der teegenswoordige laage prijzen in America en de onzeekere uitzigten bijaldien die blijven aanhouden, om daarvoor eene markt in Europa te vinden. Eene waarschijnlijke winst van 25 pct op eene zo langduurige expeditie als is die van hier naar Indie en van daar terug naar America, de uitlading en overscheep daarvan en de volgende overbreng naar Europa, word hier een zeer middelmatig handelvoordeel gereekend, zodanig zelf dat toen daar nog op konde gecalculeerd worden verscheidene huizen van commercie den handel op Java hebben opgegeeven. Spaansche Dollars zijn thans, in vergelijk van vorige jaaren schaars, zo door den grooten uitvoer naar Engeland, den meer en meer uitgebreiden handel op China en de Engelsche possessien in Indie, als door de onlusten in Spaansch Z. America. Ook dit heeft eenen directen invloed op den handel met Java, waarbij moet gevoegd worden, den algemeenen en onzeekeren staat van den handel, en alle de événementen in Europa, die daarop influenceren, buiten en behalve de precaire positie waarin de Verenigde Staten van America zich bevinden ten aanzien van Frankrijk en Engeland, en eene vrees die nog bestaat, dat enen oorlog of ten minsten eene staat van vijandelijkheid met een van beiden, zal kunnen plaats hebben, die eene verdere belemmering in den zeehandel zal veroorzaken.

---

59. Brief van Van Polanen aan D'Ozy, 14 Juli 1809.

Weledgeb. Heer, veel geachte Vriend.

Neevens de aanschrijving van Z. E. den Minister van Colonien, van den 19 April, had ik het genoegen te ontfangen Uwe Letteren van den 19 en 28 dier maand.

Aan uwe vriendelijke deelneeming in wat mij weederwaard, heb ik nimmer getwijffeld, en ik houde mij verzeekerd, dat ik ook daaraan, als aan de tusschenkomst van onzen waardigen vriend, den Minister Janssens, verschuldigd ben, dat men mij eindelijk in mijn vaderland, recht heeft laten weedervaren.

Dusdanig beschouw ik de aanstellingen jongst van daar ontfangen, en als zodanig zijn die mij van de hoogste waarde.

De commissie die ik hier te Lande op mij genomen heb, noodzaakt mij in of nabij eene der zeesteden mij te etablisseeren, en de toelage van Dr 4000, die ik daarvoor van den Minister gevraagd heb, is niet meer dan een dedommagement van de meerdere verteering waartoe ik genoodzaakt zal zijn.

Aan de post van ord. Raad van Indie is thans, zo ik wel geinformeerd ben, een inkomen van Rds 15000 gedeprecieerd papier geld verbonden. Dit is voor mij genoegsaam om daarvan fatsoenlijk, hoewel niet in den gewoonen stijl te leeven; dan de uitgaven tot een etablissement bij Batavia, in slaven, rijtuigen, paarden en meubelen, kunnen niet minder zijn dan 25 a 30000 Rds en men is daarenboven genoodzaakt een thuin te koopen, die op eenen gezonder stand, tusschen Rijswijk en Weltevreeden ten minsten voor eene gelijke som moet gekogt worden. Ik heb daar gedurende mijn laatst verblijf, een klein bouwvallig huis gekogt voor 17000 Rds en weeder verkogt voor 25000 Rds.

Daar rijk te worden de minsten mijner zorgen en gedachten is, ben ik volkoomen te vreeden met hetgeen in het Vaderland voor mij bewerkt en gedaan is. Aan mij zelf, aan Z. E. den Minister van Colonien, die door zijne gunstige voordragt aan Z. M. zich, als het ware, voor mij verantwoordelijk heeft gesteld, en aan mijne vrienden die zich voor mij geinteresseerd hebben, ben ik nu verpligt in de betrekking waarin ik geplaatst ben, mij nuttig te maaken.

Het is enelijk den tweeden dag sints ik mijne nieuwe Commissie ontfangen heb, en dus begrijpt Uw G. wel dat ik alsnog nopens de mogelijkheid nog de wijze der uitvoering, geene gedachte kan maaken, dan ik zal mij zonder tijdverlies daartoe bevlijtigen en den uitslag mijner werkzaamheeden aan Z. E. den Minister zoo spoedig mogelijk te bedeelen. Bijaldien mijne van hier te verzenden berichten niet of niet tijdig, zullen aankomen, hoop ik, dat het aan geene nalatigheid, maar aan den onzekeren staat der correspondentie, zal worden toegeschreven.

De aanschrijvingen die aan mij zullen verzonden worden, behooren, voor meerdere zeekerheid, onder eene enveloppe aan het Huis van Jacob le R. en S. New-York, gedepecheerd te worden: over Engeland is wel de zeekerste weg. Ook wensche ik een adres te hebben

waaronder ik mijne brieven van hier aan Z. E. den Minister verzenden kan, zodanig dat die den schijn van koopmansbrieven en niet van officieele depêches hebben.

Vergun mij bij U G. aan te dringen dat mij zo spoedig mogelijk de dispositie van Z. E. den Minister, nopens den pecunielen voet, waarop ik hier geëmployeerd ben, aan mij in triplicaat worde toegezonden. Met van hier op te breeken, zal mijne aanstaande verteering, mijne bekrompene inkomsten reeds aanmerkelijk te boven gaan.

Met alle hoogachting en attachement heb ik de eer mij te noemen:

W. G. Hr

Uw Gestr. onderd. Dr en Vd.

P. S. Tot het verzenden van dit Duplicaat nog enige uuren tijd hebbende, kan ik niet nalaten, hierbij nog het volgende te voegen.

In uwen brief van den 19 April, vinde ik, dat veele maatregelen door den G. G. D. genomen, boven verwachting toevallen.

Bij aldien het naschrift door mij bij het Duplicaat van mijne brief van den 25 Septr gevoegd en mijne volgende brieven van den 24 Janij en 6 Maart deezes jaars, bij UG. ontfangen zijn, zal daaruit aan UG. bekend zijn hoedanig ik over het bestuur van den g. g. D. zoo verre mij dat toen en nu bekend is, oordeele.

In mijnen brief van den 15 October 1805, aan den Heere toen Raadpensionaris Schimmelpenninck geschreeven, zal het gebleeken zijn in hoeverre ik een voorstander van het oude bestuur in Indie en van de huishoudelijke inrichtingen op Batavia ben. Sommigen der laatsten zijn bij eene langjarige bevinding, beweezen te zijn gebrekkig en vicieus, en anderen zijn, door de gewigtige veranderingen in den staat van zaaken aldaar voorgevallen, van dien aart, dat die niet langer geduld konden worden te bestaan. Dan bij het invoeren zelf van hoog nodige en ontwijfelbaare verbeeteringen in het algemeen, behoord men zich ook af te vraagen of de omstandigheeden van tijden, daartoe gunstig en eene hervorming mogelijk doen zijn. Wanneer eens in Indie, een weezenlijk toeverzigt over de handelingen der ambtenaren zal plaats hebben, hetwelk daar nu *niet* gevonden word, dan zoude ik ten hoogsten goedkeuren, dat al die voordeelen, nu bekend onder de benaming van *middelen van bestaan* die tot de grootste malversatie noodwendig aanleiding geeven,

werden afgeschaft, en dat de ambtenaren volstrekt geene andere voordeelen zullen genieten dan hunne jaargelden.

Dit echter kan niet geschieden dan met een important bezwaar van de publieke schatkist, en dus behoord die daartoe eerst in staat te worden gesteld, en niettemin is dit door den g. g. D. ingevoerd, in een tijd dat die kas, genoegzaam tot op den bodem leedig was. In de bepaling der jaargelden, behoord ook in aanmerking genomen te worden de meerdere of mindere bekwaamheden tot de verscheidene posten vereischt, de werkzaamheid daaraan verbonden en de gezonde of ongezonde situatien, waarin die uitgeoeffend worden: dit ook is door den g. g. D. uit het oog verlooren.

Niets is door hem gedaan, om de baldadige en verkwistende weelde der ambtenaren, die ogenschijnelijk niet dan door onbehoorlijke geldwinningen van veelen hunner kunnen worden gaande gehouden, teegen te gaan. Zijne Militaire ontwerpen, meen ik Uw ook in mijn naschrift bij mijnen brief v. d. 25 Septr. betoogd te hebben, te zijn onnodig, hoogstgevaarlijk, en boven het vermoogen van den teegenswoordigen staat der finantien. Zoo min als het rechtvaardig zoude zijn, zijne administratie geheel af te keuren, behoord men niet minder zich wel te wagten die goed te keuren, voor men bij bevinding zal ontwaard hebben of in de situatie waarin hij zich geplaatst vond, door hem niet onberaden en te voorbarig is gehandeld, en of de verandering door hem ondernomen, weezenlijke en bestendige verbeeteringen zullen bevonden worden. Het Bewind over de Colonien in het Vaderland, is dienaangaande zoo dikmaals te leur gesteld, dat het te vertrouwen is, dat het zal geleerd hebben, niet voorbarig te zijn, om het zeegel van haare goedkeuring te hechten aan de handelingen van het bestuur in Indie. En ik vinde mij gerechtigd te verklaren, dat bijaldien dat Bewind zal goedkeuren, de overdragt door de Hooge Regeering gedaan van het Landgoed Buitenzorg aan den G. G. D., dat hij dan geene zwarigheid behoefd te maken in het amplecteeren van enige middelen om zich onwettig te verrijken; en de Regeering in den aanstaande niet beducht zal zijn om hem daar in ook verder van dienst te staan.

60. Voordracht van Min. Van der Heim aan den Koning, 15 Juli 1809.

Sire!

Ik heb de eer bij deze te voldoen aan Uwer Majesteits geëerbiedigde last bij marginaal appointement van den 22 der gepasseerde maand n°. 1 gesteld op mijn rapport van den 14 daartevoren; en dientengevolge bij deze op te geven mijn consideratien omtrent het Besluit der Hooge Indische Regeering van den 29 van Lentemaand 1808 bij hetwelk aan den Maarschalk *Daendels* in vrijen eigendom aan hem en zijn Erven is afgestaan het Landgoed *Buitenzorg* en voor rekening van den Lande is overgenomen het gedeelte van het Landgoed *Welteevreeden* tot daartoe bij de successive gouverneurs generaal bezeeten.

Ik heb, om mij hiertoe in staat te stellen, mij bekend gemaakt met alle de stukken betrekkelijk tot de oorspronkelijke uitgifte van dat Land aan den gouverneur generaal *Imhoff* in den Jare 1745 en de consecutive overgang van den eenen gouverneur generaal op den anderen, daarop nageslagen, naar aanleiding van het Rapport van den Directeur generaal *van IJsseldijk*, ten einde aan die bevinding te toetsen de gevolgtrekkingen in dat Rapport daaruit afgeleid, en de gronden op welke de Hooge Indische Regeering tot den afstand heeft besloten.

De oorspronkelijke uitgave van de plaats *Buitenzorg* is geschied aan den gouverneur generaal *van Imhoff* op een door hem in Raade gedaan voorstel na zijne terugkomst van een tocht door het Koningrijk *Jaccatra* in den Jaare 1745 op approbatie van het Bewind hier te lande — het schriftuur waarbij dat voorstel geschiedde geeft daarvoor de navolgende drie motieven:

de *eerste*, de bevordering van den Landbouw, door het geven van een goed voorbeeld aan den van den arbeid afkeerigen Javaan.

de *Tweede*, eene uitspanning voor den gouverneur, dat te gelijk diende als een ongevoelig middel om deszelfs aandacht op een der allerbelangrijkste takken van 's Lands welvaart, de culture naamelijk te vestigen.

de *derde*, de Verbetering der Revenuen van de Hooge doch niet profijtelijke charge van gouverneur general, en alzoo niet om zich met deze acquisitie persoonlijk te verrijken; maar dat hetzelve stuk

Lands voor hem in zijn ambt zou zijn gedespicieerd en om te zijn geaccrocheerd aan hem in officio en zijne opvolgers in der tijd.

De gouverneur generaal *Imhoff* bedong voor hem eene vergoeding der uitschotten die hij noodzakelijk moest impendeeren bij het defricheeren van het Land, de helfte van de voordeelen, en dus de overige helft zoude blijven voor zijne successive opvolgers in officio; ofte ingeval van desapprobatie, restitutie zijner deboursementen, waarvan de Commissaris over den Inlander inmiddels behoorlijk aantekening zoude houden.

Het Bewind schreef daarop bij Missive van den 15 September 1747 dat het den gouverneur generaal *van Imhoff* gaarne het genoegen wilde geeven te bekrachtigen de uitgifte van een gedeelte van het Landschap *Baroe*, doch niet aan zijnen successeur in der tijd, onder zodanige conditien als bij het boven aangehaald geschrift omschreven en cedeerde bij nader schrijven van den 8 Sept. 1750 dit Land aan hem finaal tegens billijke taxatie geschikt naar de waarde tijdens de uitgifte in eigendom voor hem en zijne Erfgenamen op dienzelven voet als alle andere Landen aan particuliere Bebouwers en beplanters, zodat de vruchten daarvan komende aan de Maatschappij moesten geleverd worden.

Op deze wijze wierd dan de generaal *van Imhoff*, voor zich en zijne Erven, in het bezit gesteld van het gedeelte van het Landgoed *Baroe* dat den naam van *Buitenzorg* verkreeg. Bij deszelfs overlijden ging het als een *particulier Eigendom* aan den gouverneur generaal *Mossel* over, en uit de Resolutien van 1776 blijkt dat de koopschat wierdt bepaalt op 41500 RDs voor welke de successieve gouverneurs het van de Erfgenamen van Hunne voorgangers in officio ook hebben blijven overneemen. Doch bij de overname in den Jaare 1780 door den gouverneur generaal *Alting* werd besloten om de goedkeuring van het Bewind alhier te verzoeken om als een vasten regel te bepalen dat het Landgoed *Buitenzorg* van den eenen gouverneur op den anderen moest overgaan, op deze Consideratie »dat om hetzelve behoorlijk te doen cultiveeren en niet weder te laaten vervallen, deszelfs beheering, zo wegens de verre afgelegenheid als de groote omslag, die daar reeds was, niet voeglijk door een particulier kon worden waargenomen, en dat men buitendien ook steeds geoordeeld hadt, dat de possessie daarvan behoorde te blijven aan een Regeerend gouverneur generaal als mede dat de Voordeelen die hetzelve af-

werpen daarenboven niet alleen moeten dienen, maar ook noodzakelijk waren tot goedmaking van de zware kosten die een Regeerend gouverneur generaal verplicht is in die hoogaanzienlijke waardigheid te doen. De oorsprongelijke uitgifte van het Landgoed *Buitenzorg* hiermede aangetoond hebbende zal ik mede hier een woord zeggen van die van *Weltevreden*.

Dit Landgoed is in den Jare 1797 door den gouverneur generaal *van Overstraten* van den toenmaligen Eigenaar, den Heer *Senn van Basel* gekogt onder voorwaarde dat een gedeelte van hetzelve tegen taxatie zoude worden overgenomen door de Compagnie om te dienen tot een convenabel verblijf van den gouverneur generaal in der tijd, en tot een vaste verblijfplaats van de Troupes van het Bataviasche garnizoen en dat het resteerende gedeelte met het daaraan gehechte Land *Quitang* telkens door den aankomenden gouverneur generaal van den afgaanden dan wel deszelvs Erven zou moeten worden overgenomen, ten welken einde de *Weeskamer* de gelden aan de respectieve gouverneurs zou voorschieten tot ½ pct 's maands.

En het is van dit resteerende gedeelte van welkers overneming in het onderhavig Besluit van de Hooge Indische Regeering van 29 van Lentemaand wordt melding gemaakt.

De Directeur Generaal *van IJsseldijk* alle de stukken hiertoe betrekkelijk in het breede bij zijn Rapport overgelegd hebbende is dus daarin terecht minder uitvoerig geweest, doch ik heb het daarom niet ongepast geoordeelt door deze uitweiding daaraan te suppleeren. En daarna alsnu overgaande tot de examinatie der gevolgtrekkingen daaruit afgeleid en op welke de Hooge Regeering genoegzame grond heeft gevonden om tot den afstand in vrijen Eigendom van het Landgoed *Buitenzorg* en de overname van die van *Weltevreeden* met het daaraan gehechte Land van *Quitang* te besluiten komen hier drie punten voor, uit welker oogpunt de Rapporteur de zaak voornamelijk beschouwd.

het *eerste*, de bevordering welke daardoor aan den Landbouw zal worden toegebragt, bijzonder de *Rijst*culture tot groot gerief van de hoofdplaats.

Het *tweede* de door den Maarschalk opgegevene teleurstelling in de toezegging aan den gouverneur generaal hier te lande geschied, om uit de inkomsten der Landen van *Buitenzorg* en *Weltevreden* zijne revenuen zoodanig aanzienlijk vermeerderd te zien, dat hij met het in Indien

uitbetaald wordende gedeelte van deszelfs Tractement zoude kunnen leeven overeenkomstig zijne Hooge Charge,

en *het derde*, dat dit ook niet kon worden gereekend ten prejudice te strekken van de opvolgende gouverneurs generaal.

De eerste consideratie, de bevordering der Rijstcultuur, komt in dezen het meest gewichtig voor. Het was datzelve oogmerk dat de generaal *van Imhoff* op de verkrijging van het Land deed aandringen en bij het Bewind hier te Lande ook genoegzame ingang vondt, om hetzelve toe te staan, ofschoon men toen reeds oordeelde dat men het effect van de daartoe voorgeslagene middelen van de tijd moest afwagten; van den goeden uitslag hiervan verkrijgt men echter geen al te gunstige denkbeelden uit het nazien der Retroacta, en het schijnt, dat onder het lijdelijk bestier, waaronder die landen geweest zijn geduurende dat die bij opvolging door de gouverneurs bezeten zijn, dezelve niet tot die trap van cultivatie zijn gekomen, waarvoor dezelve aangezien derzelver zo hoog opgegeeven vrugtbaarheid wel vatbaar waren, zodat ik mij dus met den Rapporteur wel kan vereenigen in het bovendien algemeen aangenomen en door de ondervinding bevestigd sustenue, dat de eigendomlijke possessie van Land de grootste aanmoediging tot verbetering der grond en voortzetting der culture in zich bevat, en dat het precair bezit, dat de gouverneurs daarvan gehad hebben, de zorge om die tot eene grootere volmaaktheid te brengen, in den weg heeft gestaan. Of echter een gouverneur generaal, op wien zo veele andere zware ambtsverplichtingen rusten, zich daaraan in dien uitgestrekten zin als het bebouwen van een zoo considerabel goed als *Buitenzorg* is, veronderstelt, kan overgeven, is eene consideratie, die misschien in dezen wel in aanmerking had mogen komen, te meer daar het geheele Landgoed *Weltevreden* hem een nog vrij uitgestrekt Buitenverblijf aanboodt, hetwelk in allen opzichte kan worden gereekend voldoende te zijn aan het oogmerk om den gouverneur eenig agrement en recreatie in den Landbouw te verschaffen, waarop door den gouverneur generaal *van Imhoff* bij zijn schriftuur zoozeer was geappuyeerd en dat bij het Bewind hier te Lande bijsonder schijnt in aanmerking genomen als een motif tot het doen der concessie van *Buitenzorg* omdat er toen nog niets van dien aard bestond. Hierbij komt nog eene bedenking of een gouverneur wel landbezitter behoord te zijn, waarover men van ouds reeds in gevoelens schijnt

te hebben gevacilleerd, gelijk men het dan ook dan eens verboden en dan weder toegestaan heeft zooals de Resolutien op dat stuk voor en tegen genomen zulks aantonen.

Hoe weinig het in dezen ter zaake doet, hetgeen de Rapporteur aanhaald dat hem nergens zoude gebleeken zijn dat de Heeren XVII zich over de dispositie bij de overgang van het Landgoed *Buitenzorg* op den gouverneur generaal *Alting* en het daarop gedaan verzoek om ontheffing van de gewone ongelden, hebben verklaard, zal ik hier ter aanvulling van dat ontbreekende in zijn rapport aantekenen, dat de Heeren XVII bij brief van den 22 November 1782 verklaard hebben, die vrijstelling van de ongelden te desapprobeeren omdat hun daartoe geen genoegzame gronden waren voorgekomen; in tegendeel dat daar dit Land wierd beschouwd als iets dat strekken moest om de revenuen van een gouverneur generaal te vermeerderen, dat daarin juist naar het inzien dier vergadering een bewijs lag opgesloten dat die revenuen van dat aanbelang moesten zijn dat de uitgaaf van de ongelden bij den koop nauwlijks in consideratie konden komen, en dat dus bij de alienatie van dit goed, hetzelve evenals andere vaste goederen aan de gewone lasten onderhevig moest blijven.

Het aangehaald voorbeeld van den afstand van het Land van *Nanquebar* aan den Regent van *Tjanjoer* en vervolgens aan den Raad ordinair van *Riemsdyk* moge ten bewijze kunnen worden aangehaald van de bevoegdheid die de Hooge Regering voormaals is toegekend om Landerijen uit te geven, maar men zal toch moeten erkennen, dat deze uitgifte van een andere natuur was geworden — geheel iets anders is het toch Land aan een Hoofdgebieder af te staan; dan aan een Regent of particulier; — voor deze laatsten is de culture een hoofdbezigheid, voor de eerste een bijwerk en bijzonder moest bij deze uitgifte in aanmerking komen al hetgeen omtrent deeze Landen met betrekking tot de successive gouverneurs generaal had plaats gehad en hetgeen hier voren beknoptelijk is opgegeven.

De bevoegdheid der H. Rg. tot het uitgeven van Landen met opzigt tot particulieren dus ook al niet in twijffel getrokken wordende, moet ik echter opmerken dat die aan gouverneurs of Raadsleden steeds is gesubordineerd geweest aan de approbatie van hoger gezag hier te Lande. En ofschoon die approbatie ook in dit geval

wel is voorbehouden, meent men echter dat de Hoge Regering zich is te buiten gegaan door het in Deliberatie neemen zo als op het slot van haare Resolutien wordt gezegd, om het gedeelte van Weltevreeden of het stuks Lands genaamd *Quitang* en de Bazar te verkopen; want door dien verkoop wordt de zaak gebragt buiten haar geheel, ingeval de concessie hier te Lande wierd geimprobeerd, omdat daardoor de revenuen, die de gouverneurs tot nu toe daarvan trokken en in het verslag van commissarissen generaal worden begroot op ruim 10 000 Rds voor altoos zouden wegvallen; men had dus met reden mogen verwachten, dat de Hoge Regering op het voetspoor van hunne Voorgangeren wijsselijk en voorzichtiglijk zodanige bepalingen en voorzieningen zouden hebben gemaakt, dat de zaken altoos wederom te herstellen waren, hetgeen men in de suppositie dat tot dien verkoop besloten is, reeden heeft te vreezen dat niet gemaklijk zal zijn.

Het tweede punt waarop den Directeur generaal zijn advis grond, de toezegging namelijk aan den Maarschalk Daendels hier te lande gedaan, dat de inkomsten van *Buitenzorg* en *Weltevreden* veel aanmerkelijker zouden zijn als hij die bevonden had, zal bij eene blote inzage van het 3e artikel van de Instructie van den gouverneur gl van alle kracht gedemunieerd bevonden worden; wijl aldaar wordt gezegd: „de Schikkingen omtrent de bewoning van *Weltevreden*, mitsgaders omtrent het Landgoed *Buitenzorg* zullen blijven voortduuren gelijk zij op autorisatie van het vorig Bestuur over de Oost-Indische Bezittingen zijn vastgesteld geworden".

Hier in wordt dus van geene bepaling gesproken. Doch het is bekend dat de Gouv. Genl de inkomsten van Buitenzorg hebben geschat op 17 000 rds waarbij gevoegd de 10 000 welke Weltevreden rendeerde, zal zulks nagenoeg de som uitmaken, op welke de Maarschalk opgeeft dat hem de inkomsten van die Landen waren voorgesteld. Dan hoe het er mede zij, dit is zeker, dat de bepaling bij de Instructie de eenigste is waarop konde gerekend worden en daaruit was niets af te leiden.

En wanneer ik nagaa Uwer Majesteit Decisie van den 12 van Louwmaand ll. no. 14, waarbij Hoogstdezelve heeft bepaald, dat de uitbetaling der som van *f* 68 800 hier te lande met den Jare 1810 zal ophouden, uit overweging dat de som van *f* 50 000 ontoereikende was om face te maken aan de noodzakelijke Depenses van den Maar-

schalk in deszelfs Hooge betrekking, dan meen ik eerbiediglijk daaruit te mogen afleiden, dat Uwe Majesteit zelve niet bedoeld heeft, dat de Maarschalk door het bezit van die Landgoederen meerder zou bevoordeeld worden als zijn predecesseuren.

Ik erken dat de Directeur generaal hiervan bij het opmaken van zijn Rapport geen kennis droeg, wijl hij zulks alleen konde geweten hebben uit de Instructie waarvan hij ten dier tijd nog onkundig moet geweest zijn, en zelfs is het mogelijk dat de Maarschalk, ontbloot van Zijne Instructie, welke men kan nagaan, dat Hij eerst circa een maand nadat de zaak deszelfs beslag reeds had, moet ontvangen hebben met den Schout bij Nacht Buijskes, daardoor minder zeker is geweest in de opgave der toezeggingen omtrent de Inkomsten der meergenoemde Landgoederen. Maar indien de Hooge Regering met minder precipitance in deze was te werk gegaan en de decisie eenigen tijd hadt vertraagd, zoude de aankomst van de S. B. N. Buijskes hebben gestrekt om dezelve omtrent de voorwaarde der benoeming van den Maarschalk Daendels tot gouv. g^{l} beter te zijn ingelicht en te kunnen oordeelen, wijl zij tot nu den gouv. g^{l} blotelijk hadden erkend op de verzeekering, die de Maarschalk hun bij zijn arrivement bij monde had gedaan.

Het zou misschien opmerking verdienen, dat men bij de concessie geene som ter erkentenis had bepaald, waarop men anders wel had moeten veronderstellen, dat men van zelve zou bedacht geweest zijn omdat de gewoonte om Landen *naar taxatie* uit te geeven steeds was geobserveerd en ook zelfs bij de eerste uitgifte aan den gen^{l} van Imhoff was in acht genomen ; doch daar de vrijwillige afstand van het genieten van geschenken kan gereekend worden eene opoffering te zijn van de zijde van den Maarschalk, waardoor 's Lands kas indirectelijk wordt gemenageerd doordien het geven van tegenpresenten daardoor vervalt; kan men reekenen dat zulks enigermate daarvoor subintreerd en dus deze omissie met stilzwijgen voorbijgaan.

Het *derde* punt dat dit ook niet kan worden gerekent tot praejuditie van een opvolgend gouverneur, wordt slechts als in 't voorbijgaan aangestipt; dit toch had wel eenige meerdere overweging verdiend en indien men, zoals boven gezegd is, gewacht had tot men kennis zoude hebben gedragen van de Instructie van den generaal Daendels, zoude men gezien hebben, dat daarbij op het bewoonen en bezitten van die Landgoederen als op een toevoeglijk agrement en voordeel

was gerekend, en dat de bepaling daaromtrend op eene wijze was ingericht, waarin duidelijk doorstraalde dat men alhier in het begrip stond, dat het gebruik dier Landen accessoir was aan den post van Gouverneur gl.

Indien men nu al het vorenstaande vergelijkt tegen het Rapport van den Directeur generaal, zal men daaruit dit Besluit moeten opmaken.

Dat men in deezen met te veel overhaasting is te werk gegaan, en men zig in geval van improbatie aan inconvenienten heeft bloot gesteld, die door een rijper overleg of wel door de zaak vooraf aan het oordeel van Uwe Majesteit te onderwerpen, alvorens die tot stand te brengen, ten minsten door voorzichtige maatregelen van voorziening waren te voorkomen geweest.

Het zijn gedeeltelijk deze inconvenienten, maar nog meer de moeilijke staat van afscheiding, waarin het Rijk zich met hare Colonien bevindt, Sire! die mij weerhouden, na de beschouwing van dit alles een voorstel te doen, hetgeen in ordinaire tijden gepaster zou voorkomen en ook beter strooken met de bedenkingen hier te voren opgegeven, dan dat waartoe ik mij bij het slot dezes zal verstouten.

Hoewel ik aan de eene zijde gemeend heb deze voor de zaak zelve zowel als voor de form, waarin die behandeld is, niet zeer gunstige reflectien voor Uwe Majesteit niet te mogen verbergen, schijnt het mij aan den anderen kant toe, dat men te verre gegevorderd is om in dit tijdstip op redres aan te dringen, hetgeen niet zonder het maken van veel ophefs zoude kunnen geschieden, die welligt voor de goede rust zeer gevaarlijk en voor de algemeene belangens zeer schadelijk konden uitlopen.

In dit oogenblik dat door de in werking gebragte nieuwe bestellingen en inrichtingen van Bestuur op Java, deze Colonie als het ware in eene crisis staat, welke zoals het zich tot nog toe laat aanzien ten goede kan uitvallen indien de verwondering, welke eene plotselinge overgang van een slap tot een krachtig Bestuur op den vadsigen Inlander heeft moeten bewerken, tot eerbiedige vrees overgaat, en om welker indruk te behouden, men vooral den moed van den general Daendels niet zal behooren uit te blusschen, maar hem tot volharding noopen, wijl het te vreezen is, dat moedeloosheid, eene terugkeering tot slapheid konde ten gevolge hebben, die zo als de zaken nu gespannen staan, van de verui tziendste gevolgen konde zijn.

Ik zoude derhalve om deze gewichte consideratie allermeest, en ook als eene daarbij komende om de gewisselijk niet onverschillige uitwerking, welke de concessie van dit Vruchtbaar land kan hebben op de Rijstteelt, die aanmerkelijk kan contribueren om de Hoofdplaats van dit onontbeerlijk artikel te voorzien, en tegens Hongersnood te beveiligen, Uwe Majesteit eerbiedig durven voordragen

1°. De gedane concessie van het Landgoed Buitenzorg aan den Maarschalk Daendels voor hem en zijne Erfgenamen te approberen onder de bepalingen bij de Resolutie van de Hooge Regering van den 29e van Lentemaand 1808 gemaakt en hem in 't bezit daarvan te confirmeren

2°. Te approberen de overname voor den Lande van het gedeelte van het Landgoed Weltevreden, met last om, indien de verkoop van hetzelve niet mogt zijn geschied, dezelve alsdan niet te doen voortgang hebben; maar dit Land gedurende het Bestuur van den generaal Daendels te doen administreren als een domein ten voordeele van den Lande om indertijd wederom te worden gecedeerd aan deszelfs opvolgers in officio.

3°. Dientengevolge te verklaren, het derde artikel van de Instructie van den gouv. generaal te houden voor vervallen en in deszelfs plaats te substitueren het navolgende

Artikel.

De tegenwoordige gouverneur generaal zal zich moeten tevreden houden met de bewoning van den Huize Weltevreden.

Hij zal zonder onze voorafgaande toestemming niet vermogen eenig meerder Land te acquireeren als het aan hem geconcedeerd bij Resolutie van de Hooge Regering van den 29e van Lentemaand 1808, gelijk ook des zelfs opvolgers in officio niet zullen vermogen eenige Landerijen in Eigendom te verkrijgen of daartoe eenige demarches te doen, zonder vooraf daartoe onze speciale goedkeuring te hebben verzogt en geobtineerd, doch zullen deszelfs opvolgers wederom worden gesteld in het genot der Inkomsten van het Land Quitang en dat der Pedakke op de Bazaar, hetzij indien dezelve onverkogt zijn gebleven, door hem wederom te stellen in het bezit, zo als het tot nu toe heeft plaats gehad of zo dezelve mogten zijn veralieneerd, door alsdan aan denzelven uit de verpachting der Domeinen jaarlijks toe te leggen eene som van 10 000 Rds als zijnde

die inkomsten nagenoeg primitivelijk door den Gouverneur generaal van Overstraten op die somma geevalueerd.

Deze mijne consideratie aan de wijsheid van Uwe Majesteit op het nederigst onderwerpende heb ik de eer met den diepsten eerbied te zijn, enz.

---

61. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 15 Juli 1809.

Mijnheer de Maarschalk!

Door de Hoge Regering aan mij gecommuniceerd zijnde, derzelver dispositie van den 30 van Slagtmaand des gepasseerden jaars, waarbij dezelve aan Uwe Excellentie, als een bewijs harer erkentenis voor de reductie van het Bantamsche Rijk heeft aangeboden, het Land *Jasinga*, heb ik zulks aan Zijne Majesteit gerapporteerd, dewelke deze daad der Hoge Regering heeft gedesapproveerd en mij heeft gelast om aan Uwe Excellentie kennis te geven:

Dat het Hooggedachte Zijne Majesteit zoude bevreemden Uwe Excellentie gedisponeerd te vinden om van eene autoriteit, die U ondergeschikt is, eene gift aan te nemen van een Eigendom, dat uit deszelfs aard een gedeelte der Domeinen uitmaakt, en dat hoogst dezelve verlangd, dat die onregelmatige dispositie worde vernietigd.

Ik ben tegelijkertijd geautoriseerd Uwe Excellentie te betuigen de tevredenheid met welke Zijne Majesteit de onderscheidene verbeteringen heeft vernomen, welke door Uwe Excellentie in de verschillende takken van Bestier zijn ingevoerd, en dat hoogst dezelve met het grootste genoegen heeft gezien, dat Uwe Excellentie de waardigheid van het gouvernement met zooveel ijver en energie heeft weten te handhaven en de Militaire Magt op een respectable voet heeft gesteld.

Ik ben verder gechargeerd Uwe Excellentie aan te moedigen om voort te gaan alle middelen onder uw bereik aan te wenden ter bewaring van de rust en goede orde en mag er bijvoegen, dat, niettegenstaande Zijne Majesteit de ongepaste concessie, welke men aan Uwe Excellentie had willen doen, afkeurt, Uwe Excellentie echter, zonder ongerustheid over haar lot behoord te zijn, zo zij slechts overtuigd is, gelijk Zijne Majesteit verwacht, dat zij zal moeten zijn, die hoogstdezelve steeds zijne getrouwe Dienaren op eene waardige wijze wil en zal weten te beloonen.

Eindelijk moet ik op streng bevel van Zijne Majesteit alsnog inhaereren, hetgeen ik de eer had bij mijne Missive van den 13 van Grasmaand te kennen te geven, dat Uwe Excellentie geene assignatien ten laste der publieke schatkist moet afgeven, wijl daartoe geene naamwaardige sommen bij de begrooting der Staatsbehoeften is bepaald, en Zijne Majesteit verklaard heeft, alles wat dit geringe montant mogt te boven gaan, te zullen doen protesteren.

Ik heb de Eer Uwe Excellentie van mijne hoogachting te verzekeren.

---

62. Brief van Van Polanen aan Daendels, 16 Juli 1809.

HoogEdel Gestrenge Heer!

Bij de aankomst van den Heer Reijser te Baltimore is mij van weegen Z. E. den Minister van Marine en Kolonien geworden de inliggende Missive aan U. E. geadresseerd, welke ik bij deeze eerste zich daartoe voordoende gelegenheid, de eer heb aan UE. te depecheeren.

Ingevolge van de particuliere aanschrijving tevens bij mij ontfangen van welgem. Heer Minister werd bij de voorschreeven Missive aan UE. kennis gegeeven, dat Z. E. goedgevonden heeft mij te continueeren in de commissie mij te Batavia den 15 Nov: 1807 opgedragen door den toenmaligen Heer Gouverneur Generaal en den tegenwoordigen Heer Directeur Generaal, ten einde des mogelijk de Oostersche Comptoiren van hier direct van contanten en behoeften te voorzien.

Bij mijne aankomst in America vond ik de uitvoering van deeze commissie door het toen plaats hebbend algemeen embargo onmogelijk, en al de papieren daartoe betrekkelijk door mij aan hoogst gem. Heer Minister met een geleidende missive van den 12 Juli 1808 afgezonden zijn, doordien de persoon die ik daar meede gechargeerd had, in Engeland opgebragt aangehouden was, aan Z. E. niet ter hand gekomen dan op den 15 Maart 1809, waar op dan vervolgens het besluit gevallen is van den 19 April daaraan, vermeld in de deezen ingesloten brief aan Uwe Excellentie.

Hoezeer ik heb moeten onderstellen, dat U. E. de commissie mij door de Heeren Wiese en IJsseldijk in hunne toenmalige qualiteit

opgedragen niet heeft goedgekeurt, wijl de heer Meijer dienaangaande met geen naadere order van weegens U. E. aan mij is belast geweest vinde ik mij als nu door het stellig bevel van Z. E. den Minister tot de Colonien tot de uitvoering daarvan, zal dit mogelijk bevonden worden, verpligt, dan, daar ik die niet dan op eergisteren heb ontfangen, is mij den tijd niet gelaten om antwoord te bekoomen op de brieven, welke ik reeds dien dag aan eenige huizen van Commercie op dit onderwerp heb laten afgaan. Het antwoord hetwelk ik daarop te gemoet zie, is echter niet moeijelijk te gissen, namelijk dat de hervatting van den Americaanschen handel op onze bezittingen in Indien geheel zal afhangen van de admissie van Indische producten, nu geinterdiceerd, in de havens van Holland en die van het Noorden van Europa; dienaangaande ziet men dagelijks van daar tijdingen te gemoet.

Zo ongevraagt, als onverwagt, heb ik het berigt ontvangen, dat het Z. M. behaagd heeft mij op den 12 April dezes jaars te benoemen tot Raad Ordinair van Indië; eene benoeming die ik vertrouw niet te zullen zijn geschied, ware de intentie daar toe aan mijne vrienden in tijds bekend geweest. Hoedanig ik deze aanstelling beschouw zal Uwe Exc. des gelievende, blijken uit een extract van mijnen brief aan Z. E. den Minister van Coloniën, welke ik de vrijheid gebruike [bij] dezen in te sluiten en tevens aan Uwe Exc. te verklaren, dat ik te meer tot heden onbepaald ben, van deze aanstelling gebruik te maken, daar ik reden heb te twijfelen, of mijne komst op Batavia, in die qualiteit, aan Uwe Exc. aangenaam zal zijn. In de zonderlinge omstandigheid, waar in ik mij, gedurende mijn laatst verblijf te Batavia, geplaatst vond, heb ik de lafheid, het wanbestuur en de corruptie van het toenmalig Bestuur, somwijl en somwijlen met effect tegen gegaan, en mij daardoor in de hoogere rangen een aantal vijanden op den hals gehaald. Enige dezer, door hunnen stand en door Uwe Exc. gunst, en daar door alleen, aanzienelijke perzonen hebben het mogelijk van hun belang geoordeeld of zullen het nu verder hun belang oordeelen, Uwe Exc. tegens mij voor in te nemen en mij dat vertrouwen berooven, zonder het welk ik nog genoegen nog nut zoude kunnen vinden, in de waarneming van een post, die thans nog honorabel nog lucratief kan beschouwd worden, en ik verzoeke dierhalven Uwe Exc. en verwagte van Uwe cordaatheid mij te willen melden, of het oordeel van Uwe Exc. ten mijnen opzigte is vrij gelaten, om

mij, in den aanstaande, uit mij zelve en mijne handelingen te beoordeelen, dan of ik, in uwe opinie, reeds voorveroordeeld ben. Zonder eene nadere en stelligen last van Z. E. den Minister van de Colonien, zal ik de verklaring van Uwe Excellentie dienaangaande, het welk zo ik vertrouw, eene openhartige verklaring zijn zal, afwagten, alvorens ik besluiten zal den mij opgedragen post op Batavia te aanvaarden, en ik verzoeke Uwe Exc. eerbiedig mij daar mede te willen begunstigen. Het is mij goed gunstig door Z. E. den Minister vrij gelaten, zonder het effect van Z. M. gratieuse nominatie te verbeuren, voor eerst hier te lande te verblijven en ik begeere geen ambt te aanvaarden zonder de hoop dat ik daar in, na mijn vermogen, zal kunnen nuttig zijn.

De tijd die mij heden gelaten is, om deezen naar Newjork te verzenden, gebiedt mij dezen te bekorten, dan het zij mij vergunt aan Uwe Exc. eene zaak die mij na aan het hart legd nog te mogen voordragen, en waar in het lot van een verdienstelijk man, mijn schoonzoon de Marolles en dat van mijne dochter zo nauw betrokken is. Men schrijft mij, dat hij in de ongunst van Uwe Exc. is vervallen; heeft hij dit verdiend, kan hij in mij geen voorspraak vinden; dan, is het gevolg van eene bedekte en aan Uwe Exc. onbekende wraakzugt tegens mij of van anderen hunne vijandschap tegens hem, dan smeek ik Uwe Exc. dezen braven man niet langer het smartelijk gevoel van uwe ongenade te doen ondervinden, zo hij daar onder niet reede, door mismoedigheid en wanhoop, bezweeken is.

Ik heb de eer mij met verschuldigde hoogachting en hoogste consideratie te noemen.

Hooggestrenge Heer,
Uw onderdanige Dienaar,
R. G. Van Polanen.

Princeton, Newjersey
den 16 Julij 1809.

---

63. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 16 Juli 1809.

Amsterdam, 16 Julij 1809.

Aan Z. E. den Gouverneur Genl Daendels te Batavia.

Schoon geene particuliere brieven van Uwe Exc. hebbende te be-

antwoorden, wil ik echter, bij aldien de Hr Meijer, gelijk ik hoop eerstdaags vertrekt Hem een lettertje mede geven. Het publiek nieuws zal Uw Excell. beter blijken uit de Couranten, zoo wel als de voorgevallene veranderingen, dan ik in staat ben die te melden. Ik heb met veel genoegen gezien in een brief aan een ander geadresseerd, dat de verovering van Bantam de algemeene goedkeuring in Indiën wegdraagt. De Hr Siberg, schoon zomwijlen wat zeer onderwetsch denkende, heeft zich daar zeer breedvoerig aan zijne vrienden over uit gelaten, echter kan ik Uw Exc. niet te sterk aanbeveelen den Inlander te menageeren en in een goede luim te houden. Z. M. heeft mij belast een present van Jagtgeweeren uit Zijn naam, voor den Keizer en Sultan over te zenden en Uw Exc. te bevelen, de hollandsche goede trouw, door welke die natiën op onze hand zijn, ten sterksten te maintineeren. Ik mag het genoegen hebben Uw Exc. te melden, dat Hoogstdezelve over het algemeen met deszelfs directie zeer te vreden is; dat ik favorabel heb geadviseerd op de propositie om Uw Exc. het Land van Buitenzorg af te staan; doch nog de approbatie niet heb ontfangen; maar dat Z. M. ten hoogsten afkeurt de daad van de hooge Regeering om Uw Exc. een gedeelte van het Bantamsche Rijk aan te bieden, zoo als zulks uit mijne officieele, welke ik echter eenigzins heb verzacht, zal blijken. Ik mag ook niet nalaten Uw Exc. te herinneren aan de belofte, om Java voor het Moederland binnen korten een bron van inkomsten te maken. Uw Exc. weet dat Z. M. daar door directe inkomsten verstaat, en niettegenstaande verscheide nuttige veranderingen en inrigtingen, vreze ik, dat de hooge Tractementen en geldspendatien, oorzaak zullen zijn, dat in lange geen remises uit Indiën te verwachten zijn, zoo maar de kas dezelve op den duur kan goed maken. Ofschoon ik niet, dan uit particuliere berigten, kennis drage, zoo van den opeisch der gelden van de gevolmagtigden als van een geforceerden opbrengst, heb ik niet geaarzeld de eerste daad gunstig aan Z. M. voor te stellen, als het eenigst middel om U te redden; maar het tweede is wat kort daar op gevolgd, en gaarne had ik gezien dat voor het eerst[e] eenige maanden zekerheid was gegeven, als een belofte van restitutie als de kas het zal gedogen. Zoo die belofte bij den eersten afhaal van Producten was gedaan, kon men, was het nood dezelve maatregel andermaal herhalen. De verzendingen uit het Moederland worden bezwaar-

lijker als ooit, en het denkbeeld van Z. M. om Zijne uitgaven met de inkomsten te vereffenen, maakt dat de zuinigheid geheel aan de order van den dag is, en dat bijaldien Uw Exc. zoo wel voor 's Lands Kas, als voor zich zelf eenige remise kan doen, dezelve bijzonder welkom zal zijn. Ik meen ook mij daar mede eenigzins te mogen vleijen, daar het overzenden van alle producten geheel onmogelijk wordt; echter is het behoud der Colonie de eerste zaak en had het Americaansch embargo langer moeten voortduren, was ik zelfs bedacht, om Uw Exc. over vijands land een ontzet van penningen te doen geworden, het geen ik nu vertrouw onnoodig te zijn. De Fransche Colonel [1]) alhier gearriveerd heeft Z. M. gunstig ontfangen, ofschoon ik vrees, dat hij maar matig tevreden zal zijn, daar hij in 's Konings zeedienst niet kan overgaan en blootelijk zijne reiskosten en achterstallig tractement hier ontfangt. De Hr Wiese heeft Uw secreete brieven overgebragt, maar zonder dat ik mij, bij toeval, daar bevond zoude dezelve verloren zijn geraakt, en zoo Uw Excellie er eenige dispositie op verlangt, geloof ik, dat het altoos veiligst [is] den Minister tevens van den inhoud te informeeren. Lieberherr is nog niet aangekomen. De Hr van Alphen verkiest de retraite en heeft zich niet laten presenteeren. Hoe staat het met den boedel van den Heer van Hogendorp? daar eenig legaal berigt van te hebben, zoude dien heer zoowel als mij, niet onaangenaam zijn. Hij is benoemd geweest voor de missie naar Berlijn in plaats van den Heer Goldberg: doch heeft zich geëxcuseerd en nu is de Heer Reijnolds benoemd. De Heer van Zuylen, daar Uw Excell. in Frankrijk kennis mede heeft gemaakt, gaat als Secretaris naar Petersburg, dat met Napels nog al eenig onderscheid maakt. Ontfang enz.

---

64. Brief van Gicquel Destouches aan Falck, 17 Juli 1809.

Mon respectable Monsieur falck.

Plusieurs personnes me font connaitre que l on croit generalement et peutetre dans le gouvernement, que je suis revenu de Batavia, Riche et comblé des Bienfaits de S. E. Mr Le Marechal Daendels:

1) Destouches.

craigniant que ce soupçon qui offense ma Delicatesse en même tems quil n'est pas conforme aux vues qui m'ont portées a Entreprendre de Conduire S. E. aux Indes, n'ait été une des principales causes pourquoi j'ai été remercié de mes services, m'engage aprendre la Liberté de vous adresser confidentiellement la présente afin que vous puissiez juger par vous même de ma conduite et de ma Loyauté; je vous jure sur ma Parole D'honneur que je vais vous citer la verité de telle maniere, que Mr le Marechal ne pouvait en récuser une Parole; pouvant en appeler a tous ceux de Teneriffe et de Batavia qui ont connu mes relations avec S. E. Il n'y avait que 15 jours que j étais reuni a ma famille après une absence de 3 ans et 3 jours, lorsque S. E. le Marechal Daendels arriva aux îles Canaries; peu de jours après ayant été informé que j avais fait 4 voyages dans Linde en qualité D'offr sur les Batimens de guerre français, S. E. rechercha ma connaissance et vient le premier me visiter; a notre 3e Entrevue, S. E. se faisant connaitre a moi sous la promesse de garder le secret, me proposa de le conduire a Batavia avec le Batiment même qu'on avait frété pour lui a Lisbonne, sur lequel S. E. Etait prévénu quil n'y avait personne qui Eusse été dans Linde; Mr le Marechal me promettait de me faire gagner 12 a 15,000 P. f. dans ce voyage; quil réexpedierait desuite ce navire pour l'Europe, que je serais chargé de ces Paquets pour la cour et que je pouvais être de retour a Ténériffe dans 14 a 15 Mois au plus; il y avait trop peu de tems que j étais chez moi, et j'entréprenais un commerce qui me promettait trop d'avantage pour me laisser tanter par 12 ou 15000 P. f.; mais S. E. ayant augmenté ses instances, me faisant connaitre que S. M. Exigeait quil Employat toutes sortes de Moyens pour se rendre a Java, ou sa présence etait d'une absolue nécéssité; me priait au Nom de S. M. de le servir dans cette occasion; qu'en cette consideration et sur le Desir que je manifestais de vouloir rentrer dans l'Etat Militaire, que je préferais a celui du commerce; il me renverrait desuite sur le meme navire L'orosembo portant ces Dépêches pour le Gouvernement et une recommendation particuliere pour S. M. la priant de m'admettre dans sa Marine Royale, en qualité de Colonel; pouvant par ce moyen révenir mettre ordre a mes affaires de famille dans 14 ou 15 Mois, comme je le Desirais. S. E. me promettait encore de me Donner avant le Depart un Ecrit pour ma Surrété et Celle de ma famille: je ne consultai plus des lors que mon Devoue-

ment pour servir S. M. et promis a S. E. de faire tout ce qui Dépendrait de moi pour prouver mon zele et meriter la bienveillance de S. M. me resolvant au bout d'un mois de séjour, a abandonner encore une fois toute ma famille, alaquelle je suis tendrement attaché, autant par amitié que par reconnaissance; mais javais l'espoir de les revoir dans 14 ou 15 Mois.

Peu de tems se passa après cet arrangement, que nous sûmes la capture du Nre Lorosembo; Mr le Ml en fut très inquiet, particulierement a cause de la Perte de ses instructions, car il ne lui restait alors qu'une lettre de S. M. qui pouvait servir a faire reconnaitre S. E. comme Gouverneur Gl; je Connaissais le pays assez pour assurer S. E. que cette piece suffirait pr sa reception, ne présumant pas que la Regence aurait assez de force de Caractère pour le refuser; (ainsi que le fait la prouvé) S. E. se Decida alors a renvoyer son aide de Camp fontange avec des Dépêches pour la Cour, et L'ordre de faire fréter un autre navire de 400 tonnaux a Lisbonne. Aprés le Depart de Mr fontange S. E. voulut fréter un navire sous Pavillon americain, ancré alors au Port de la Orotava, mais il a pu heureusement pour lui, Decouvrir que le Capne Etait Anglais et daprès ses procedés indiscrets, même a Teneriffe, n'aurait pas Manqué de Livrer S. E. a Lennemi; il parvint aussi a notre connaissance que l'on avait pu faire passer a L'Ennemi, des avis sur le sejour de S. E. dans les îles; quoi qu'inconnu il Etait soupconné d'etre un personnage de grande importance. Tous les jours S. E. venait chez moi plusieurs fois, et m'appelait autant de fois chez lui, tant pour me demander des renseignements sur les Indes que pour me communiquer ses inquietudes sur la crainte qu'il avait de Manquer sa Mission et de ne pouvoir Executer les ordres de S. M.; alors je déclarai a S. E. que je repondais sur ma tête de le conduire a bon Port, s'il voulait me Laisser le maître du choix du navire et des Moyens que je jugeais nécéssaires pour sa sureté; S. E. m'accorda sa confiance et des ce moment la, je fus d'avantage occupé de son Départ; je negligeai mes propres intérêts pour m'occuper des siens, j'examinais avec soin tous les navires qui entraient a Sta Crux, jusqu'enfin que je rencontrai un petit Brick de 132 Tonnaux qui me convenait; le Marché en fut conclu pour 11,500 P. f., et je L'armai en 8 jours; mais craignant des Lors d'être suspecté de ne chercher a obliger S. E. et servir sa Majesté que par interêts; je ne voulus manipuler aucun fonds! je n'ai Eu en

mains que 1000 P. f. dont je me chargeai pour payer la toile a voile, un peu de cordage et quelques Bagatelles qu' avait fourni un mes voisins; tout le reste; navire, et autres fournitures furent payés par le S$_r$ Armstrong, en qui S. E. mit sa confiance.

A L'achat du Brick nommé la Virginie, je ne Demandai plus a S. E. a faire avec moi aucuns arrangements, je comptais sur ceux quil m'avait promis et que j'avais acceptés, il me promit encore de nouveau de me renvoyer desuite en Europe car je ne pouvais sortir de chez moi sans cette condition; je m'en rapportais toujours a sa parole, mais au moment de mettre a la voile le 15 Sept. 1807 au matin, etant même rendu abord du navire, voyant que S. E. ne me remettait point l'ecrit qu'il m'avait promis et proposé Lui-même pour ma Surété et celle de ma famille, je le pris a l'ecart et le lui Demandai; S. E. me repondit, „je crains de compromettre ma „personne et ma mission en laissant quelques Ecrits; vous dévez „croire qu'un homme de ma classe ne manquera pas a sa parolle; „ainsi soyez tranquille sur l'avenir! je repondis, Mais Mr Colas „(S. E. Etait alors sous ce nom) je ne sai ce que je dois croire, „vous me l aviez promis de vous même! vous en avez Donné a deux „capitaines americains pour les Engager a aller a Batavia et ils „doivent vous être plus suspectes que moi! vous en avez laissé „un a la famille Armstrong pour des arrangements particuliers entre „vous, et moi qui abandonne mes interets et ce que jai de plus „cher au monde femme et Enfants, vous ne suivez pas les mêmes „mesures! Mr Colas m'observa encore que je devais etre plus tranquile „que les autres puisque je Laccompagnais; que je serais toujours „a lieu d'éxiger ce quil me promettait, et les autres non, puisquils „s'en separait! je repondis Encore; ma famille est dans le même cas „elle reste! a votre recommendation j ai gardé le secret sur le lieu „de notre destination; je ne lai pas même dit a mon Epouse, par-„ceque je suis persuadé que si elle avait su que cetait pour aller a „Batavia, elle aurait Employé le pouvoir de la justice pour m'obliger „a rester. Les Loix Espagnoles sont en sa faveur et nul personne „n'aurait pu les Enfreindre! je comptais le lui faire connaitre en lui „laissant votre billet cacheté pour ouvrir seulement a une Epoque „determinée tel que vous me l'aviez observé vous même; que pen-„sera telle de moi, si je part sans lui faire connaitre Le lieu de ma „Destination? elle aura tout motif de croire que je la trompe, et

„cependant j'agis avec elle de bonne foi, comme avec tout le monde! „et si nous sommes pris et vous reconnu Mr Colas, que deviendraije „moi? R. alors vous serez le seul qui m'accompagnera, je vous ferai „passer pour mon aide de Camp.

Tous ces arguments dans lesquels je ne Decouvrai rien de Loyal ne me firent point de plaisir; si je n'avais pas Eu mon Bagage à bord et 15 Pipes de vin que S. E. m'avait Engagé d'Embarquer pour vendre a Batavia, je crois que je n'aurais pas parti; mais „j'avais Espéré trop tard! le Batiment Etait deja désamaré! je me „contentai d'aller a terre chez mon ami l'administrateur general des „Douanes, parrain de mon Epouse; je lui racontai ce qui me succe„dait; il me conseilla de ne point partir et d'abandonner plûtot ce que „j avais abord, que d être la Duppe de qui que ce soit et quil allait „a l'instant me rembourser la valeur de mon vin et de mes effets; je le remerciai de sa generosité, en lui observant que mon honneur etait compromis quoique je n'avais donné qu'une promesse verbale que je considerais comme sacrée; je me bornai a Lui laisser une Lettre cachetée pour rèmettre a mon Epouse 15 jours apres mon depart; je l'instruisais du Lieu de ma Destination et du nom du personnage que jaccompagnais (car S. E. n'etait connu chez moi que sous le nom de Mr Bonjean et il prit celui de Mr Colas au moment du depart) je ne fut pas a ma maison et il m'a été impossible de prendre aucuns arrangements avec ma famille; je laissais aussi mes interets entre les mains d'un ami, sans instructions ni conventions Positives, dans la persuasion ou jetais de retourner dans 14 ou 15 Mois. Je retournai donc abord, mais avec un préssentiment sinistre dans le coeur; je fis de suite mettre a la voile, quoi que je fusse instruit que la frégate anglaise L'argo était deja depuis 3 jours entre les iles; je fus assez heureux pour ne pas la rencontrer; et jai su depuis quelle setait presentée devant St Crux et parlemanté, deux jours après notre départ. Notre traversée fut heureuse, le 107e jour, 1e Janvier 1808 j'eus le plaisir de mettre S. E. a terre Sur Lîle Java au village D'anniere, d'ou nous nous sommes rendus a Batavia.

Ce que j'avais prévu arriva! les personnes pusillanimes qui composaient la regence, admirent S. E. comme gouverneur general, sur la simple lettre de S. M. quil leur montra, sans Exiger l'exibition de Lettres de credit, d'instructions etc; indispensables dans une affaire de cette importance; Donc si S. M. Etait la cause premiere de la

fortune de S. E. j'etais la cause secondaire! j'avais lieu d'apres cela d'en Esperer l'accomplissement de sa parole, surtout pour mon prompt retour à une recommendation auprès de S. M. pour le prier de m'admettre a son service, seule recompense a la quelle j'aspirais.

»mais je fus bientot desabusé sur mes Esperances; très peu de »jours après notre arrivée, S. E. Etant informé que l'Ennemi avait »detruit toutes ces Embarcations de guerre du Pays, et prevenu »que la Virginie pouvait être utile pour la service, m'appela et me »dit quil lui etait impossible d'expedier la Virginie en retour, puis»quelle etait d'une indispensable nécessité dans la colonie, et que »puisque mon but etait d'entrer en service de S. M. il me proposait »des ce moment de me Donner en son Nom le Brevet de Colonel »de la Marine Royale et que je resterais aupres de lui en qualité »d'adjudant general, comme le colonel De Kort l'etait aupres du »gl Wiese; que j'aurais sa table; les appointements comme les autres »Colonels et comme Eux le Rang de Conseiller des Indes. Lorsquil »reglerait les Rangs (voyez ce qui en a eté par le reglement des »Rangs!) et Enfin que je receverais 2000 P.f. pour mes frais de »voyage depuis Teneriffe; qui D'après mon acceptation il Destinerait »Mr De Kort pour une autre place, et quil me donnait 24 heures »pour me decider: je représentai a S. E. combien ces nouvelles »propositions que j'etais loin d'Esperer, derrangeait le plan de mes »affaires particulieres et d'interets avec ma famille, que ne sachant »par d'ailleurs la Langue hollandaise je préférais ne retirer aucun »fruit de mon voyage plutot que de manquer a mes Engagements »avec mes parents de qui je devais tout Esperer; au lieu que ce que »j'avais a gagner a Batavia serait peut être bientot suivi d'un sort »funeste pour tous: S. E. me répéta encore de réfléchir a ses propo»sitions et de lui rendre reponse dans 24 heures.

»il y avait en rade un navire americain prêt a partir; je fus trouver »le Capne pour lui demander passage; il s etait deja Engagé a prendre »le Capne de la Virginie son Equipage et autre et pour nulle »somme ne voulut me passer; il n'y avait pas d autres Batiments en Expedition.

»Le L'Endemain je Donnai une reponse négative a S. E. Nouvelles »instances de sa part; Encore 24h de Delai; nouvelles demarches de »ma part pour Effectuer mon retour, mais sans succes.

»Le Surlendemain je Donnai encore une reponse negative a S. E.

„ses instances furent plus vives, jointes a de nouvelles Esperances, „encore avec 24 deplus de Delai; a cela tous mes amis se reunirent pour me solliciter d'accepter et de ne pas refuser la protection de S. E. on me fit voir un avenir si beau, qu'enfin je me Laissai seduire, et le 3e jour je declarai a S. E. que j'acceptais ses propositions, dans l'Esperance quil me renverrait aussitot que l'occasion se presenterait pour porter ses Depeches a la Cour, afin d'etre confirmé dans mon grade et que je puisse passer chez moi mettre ordre a mes affaires. Cet Espoir me fut Donné.

Je reçus Donc 2000 P. f. pour mes frais de voyage afin de m'equiper suivant mon rang: cette somme me tenait lieu de 4 mois de solde a bord du Brick et deux mois de soins de Teneriffe; si donc depuis 6 Mois on m'avait payé comme Colonel j'aurais du récévoir 2430 P. f. ou seulement comme Lt Colonel 1980 P. f.: quelle faveur ma Donc fait Mr le Ml en me faisant compter 2000 P. f.? mon commerce a Teneriffe me rapportait plus de 1000 P. f. par mois; la somme que je recevais ne me dedommageait certainement pas de ceque j aurais gagné en restant chez moi! je n'en n'ai fait aucune observation a S. E.; ce n'est donc par l'interêt qui me guidait pour entrer au service? Si j avais Eu des vues de cupidité j aurais eté en droit de faire des reclamations, puisque S. E. a accordé des gratifications a tous les officiers qui se sont rendus a Batavia, independamment de la solde de leurs appointements et l augmentation d'un grade; je crois que les Lts Colonels ont reçus 800 P. f., ils ont donc été plus favorisés que moi.

en suivant la plus grande oeconomie il m'en couta 3000 P. f. pour m'equiper convenablement, je fus donc obligé d'Emprunter 1000 P. f. sur les 3500 que javais fait de la vente de mon vin.

quand S. E. fut en tournée a Java il me fut compté Egalement qu'au Brigadier, aux colonels franquemont et Gordon, 1500 P. f. pour frais de voyage et nos habillements; jai depensé plus que cette somme pour me procurer tout ce qui m'etait préscrit.

Jai depensé 1500 P. f., tant pendant mon sejour a Cheribon pour l'Expedition d'Embarcations que j'envoyai en decouvertes et porter des ordres aux 4 transports chargés de troupes se rendant de Batavia a Samarang, que l'apparition de l'Ennemi sur la Côte mettait en Danger, lesquels je suis parvenu a faire entrer a Cheribon, Taggal et Paccalongan; tant pour l'Expedition du Convoy de ces 700 hommes que je pris sur moi de conduire a Samarang sur des Petits bateaux

Pecheurs; tant enfin en objets que j ai achetés pour la flotille et argent compté de ma bourse aux Charpentiers et Matelots, afin d'accelerer la construction et Larmement: cette somme ne me fut point remboursée parce que me trouvant malade lorsque les comptes furent réglés a Samarang, je ne put Donner le Mien, et S. E. ne put le comprendre dans les siens.

A la prise de Bantam jai reçu pour ma part la valeur de 530 P. f. mais les Capitaines ont reçus autant. Les Lieutenants Colonels Davantage; et quoique S. E. nait rien gardé pour lui, MM. IJseldek, Chassé et le Commissaire Motmaan on reçu chacun la valeur de 7000 P. f. au moins, en Bijoux, en quoi aije donc été favorisé? il est vrai que je ne voulais rien recevoir. Enfin lors de mon Expedition pour l'Europe son Exelence me fit rembourser les 1500 P. f. que j avois deboursé pour la flotille et 2500 P. f. pour mes frais de voyage jusqu'a L'amerique, mais vu la pénurie de numeraire, jai ajouté 2000 P. f. a cette somme et jai retiré une traite payable en caffé a 18 P. f. le Picle, et jai Depensé pour mes frais de voyage jusqua l'amerique: pour le N^re^ seulement 1500 P. p^r^ ma personne; p^r^ celle de mon Domestique 250 P.; pour provisions 769 P. perte sur ma traite de caffé pour me procurer de quoi suivre mon voyage 473 P. renvoy de mon Domestique 50 P. total 3042 P. f. perte 542 P. f. ou 1355 florins.

mes frais depuis l'amerique ne m'ont coutés que 1089 florins 10$_s$

D'apres un exposé si veridique vous voyez M^r^ que je n ais pas fait ma fortune pour avoir conduit S. E. dans linde comme on le croit, et la preuve la plus convaincante est, qu'apres avoir Eu sa table et tenu la conduite la plus réguliere, je n'ai pu oeconomiser mes appointements qui pendant 17 mois d'Emploi devraient se monter a 18360 f. plus, la valeur d'un cheval d'ont on m'avait fait present et que jai vendu 600 f. fait 18960 f. je n'avais en tout, Lorsque je suis arrivé içi que: en Bijoux qui n'ont pas ici cette valeur, 3250 f. — en traite 2790 f. en ce qui j'attend pour 6½ mois Dappointements et le remboursement de mes frais de voyage depuis l'amerique montent a 8109 f ½; total 14149 f ½: Deficit 4810 f 10s.

Voyez donc M^r^ la belle fortune que 14149 florins pour un homme comme moi, qui a perdu de gagner pendant 2 ans, 4 fois autant en restant chez Lui! combien cette somme diminuera-telle encore pendant mon sejour ici et avant de parvenir chez moi? quand surtout y

parviendraije, dans ce tems de guerre et de revolution de l'Espagne?

Si etant a Teneriffe on m'avait proposé d'aller a Batavia p^r y rester un an et courir les risques d etre plus de 15 mois hors de chez moi, je ne m'y serais pas Exposé pour 20000 P. f. outre mes frais de voyage parceque j'etais avec ma famille au dessus du Besoin et jouissant même d'une honnête aisance, faisant un commerce Lucratif qui ne m'incommodait pas et cependant jai abandonné tout, dans l'Espoir seul d'être admis dans la Marine de S. M. parceque je préfére l'Etat Militaire a Celui du commerce: tout a coup je me vois Déchu de mes Esperances, peut être par une Perfidie.

Daprès les Dernieres informations que jai de Teneriffe, si mon ami a été pillé comme tous les autres français; j'aurai perdu les ¾ de ce que je possedais: qui es ce qui m'en dédommagera? j aurais peut être evité ce Malheure en restant chez moi.

jai tout Lieu de croire que si S. M. etait informé de tous les Malheurs que ma occasionné le voyage que jai fait aux Indes, dans la vue seule de la servir, si, surtout elle connaissait mon Devouement pour sa personne, elle aurait la Bonté de me considerer avec plus de bienveillance.

Recevez mon respectable Monsieur, les salutations et les assurances de la plus haute consideration de Celui qui a L'honneur d être.

Votre très humble serviteur,

(signé). P. Gicquel Destouches

Amsterdam 17 Juillet 1809.

---

65. Brief van Min. Van der Heim aan Van Polanen, 18 Juli 1809.

Amsterdam den 18 van Hooijmaand 1809.

De Minister van Marine & Colonien.

SECREET. Aan den Heere M^r. R. G. van Polanen benoemd Raad van Hollandsch Indiën in Commissie te Princeton te Newyerseij.

Mijn Heer!

De geweze Secretaris der Hooge Regering L. W. Meijer, thans wederom op deszelfs vertrek naar Batavia staande, had eene Commissie

voornamelijk strekkende om door het aangaan van contracten den noodigen aanvoer van Goederen en Gelden naar Batavia te bewerken. Hij heeft mij gedurende zijn verblijf, te meermalen den noodzakelijkheid van daar in te voorzien voorgesteld, & qualificatie gevraagd, om bij zijn retour over America in mijnen naam nader contracten te mogen aangaan. — Ik heb hem daarop opening gegeven van de Commissie aan U opgedragen, vertrouwende op uwe bereidwilligheid van die te hebben aanvaard hem doen opmerken, iets waarvan hij ook overtuigd bleek te zijn, dat het ongepast zijn zoude eenen anderen last aan hem te geven dan alleen om UEd. behulpzaam te wezen. Deze is vervat in mijne order van heden waarvan ik Extract hiernevens voege ter Uwer informatie.

Ik veronderstelle dat de adjunctie van den Secretaris Meijer UEd. aangenaam en nuttig zijn zal, wijl er op onderscheidene plaatsen of uit verschillende Havens eenige Expeditie geschiedende, hij U, waar U zelve niet kan tegenwoordig zijn voegzaam zal kunnen vervangen.

Ik voege hierbij Duplicaten van mijne vorenbedoelde depeches en blijve met consideratie.

De Minister voornoemd:
Van der Heim.

---

66. Brief van Min. Van der Heim aan G. G. en Raden van Indië, 18 Juli 1809.

De geweezen Secretaris Meijer, welke door den Maarschalk Daendels in commissie naar Noord-America en herwaards was gezonden, de terugreize staande aan te nemen, heb ik aan denzelven niet kunnen weigeren, het getuigenis, dat Hij met alle bereidwilligheid heeft voldaan, met het geven van elucidatien, betrekkelijk den staat der kolonie, en haaren handel en particulieren toestand.

Ik heb in dezen ambtenaar met genoegen ontdekt dat de verkleefdheid aan de belangen der volkplanting onder Uw bestier, hem de ieverigste pogingen heeft doen aanwenden, om dezelve te bevorderen, en ik meen te mogen veronderstellen dat indien hij niet door onvoorziene hindernissen was buiten staat gesteld zijnen last uit te voeren, hij daarin, wel zoude zijn geslaagd. Omtrent de pecuniele belooning welke hij voor het aanvaarden der commissie zal dienen te erlangen, heb ik hier geene beschikking kunnen maken en ik renvoyere hem

daarmede aan UEd. alleenlijk heb ik hem op zijn verzoek toegestaan om in cas van noodzakelijkheid uit Noord-America op UL. te mogen afgeeven Wisselbrieven tot het beloop van vierduizend Spaansche matten betaalbaar in Producten tot de prijs, bepaald bij UL. Publicatie van den 2 van grasmaand 1808.

Hetgeen hij op dien voet zal trekken verwacht ik, dat door UL. promptelijk zal worden voldaan, en het bedragen daarvan zal bij het regelen van zijn dedommagement in aanmerking kunnen genomen worden.

Mondeling zal hij UL. verslag geeven van zijne verrichtingen de concert met den Hr van Polanen, aan wien ik hem, in de uitvoering van de UL. bekende Commissie heb geadjungeerd en waarvan ik den besten uitslag hope. Ik verwacht, dat Gijl. bij het regelen der belooning van den geweezen L. W. Meijer, zult in 't oog houden, dat hij aanspraak maken kan op eene convenable post, evenredig aan de door hem bekleeden changes; en naar den aanleg van zijne talenten en verkreegene kennis der Indische zaken, bereekend; ten welke einde ik hem aan ULieden op het gunstigst aanbeveele zullende het mij aangenaam zijn indertijd te verneemen dat hij geene reden heeft gevonden van zich te beklagen over de opofferingen die hij ten dienste van den Lande mag hebben gedaan en dat hij zich daardoor te meer aan de Javasche colonie verbonden reekenen zal.

---

67. Resolutie van Min. Van der Heim, 18 Juli 1809.

Secreet.
Litt. G. G. G. Amsterdam den 18 van Hooijmaand 1809.
3e Divisie 2 bureau.

De Minister van Marine en Colonien
gehoord hebbende de voordragt van de op deszelfs vertrek naar Batavia staande gewezen Secretaris van Hollandsch Indie L. W. Meijer, houdende

1° om door den Minister te worden geautoriseerd tot het aangaan van contracten in Noord-America ten einde den afhaal van Producten van Batavia te verzekeren en om van daar in de behoeften voor Indien te voorzien

2° om &a.

En alsnu disponerende op de vorenstaande onderscheidene pointen heeft den Minister omtrent *het eerste* goedgevonden den Secretaris Meijer voornoemd opening te geven van de Secrete qualificatie op den in America aanwezigen Raad van Hollandsch Indien den Heer Mr R. G. van Polanen, welke zich thans te Princetown bevindt, verleend, houdende in het algemeen om voor den onderstand der Oost-Indische Colonien alles te doen en te verrigten wat de omstandigheden zullen gedoogen en heeft daarbij aan denzelve doen opmerken, dat het verstrekken van eenigen nieuwen of naderen last op een ander Persoon tot verwarring aanleiding zoude geven, doch dat het echter ten hoogsten nuttig konde zijn dat hij den Heer *van Polanen* in de uitvoering van deszelfs plan behulpzaam was.

Authoriseert dienvolgens den gewezen Secretaris L. W. Meijer bij aankomst in America zich te vervoegen bij opgemelden Raad van Indien van Polanen en denzelven te helpen beramen en uitvoeren de middelen welke tot den aanvoer der behoeften naar, en den afhaal van Producten van de Oost Indische Bezittingen kunnen strekken, met dien verstande nogthans, dat indien door eene vrijwillige Vaart en Handel uit America evenals voorheen de gemelde Colonien toevoer van goederen en geld ontvangen, in consideratie zal behooren genomen te worden of men van deze qualificatie wel eenige nadere extensie zal behooren te geven, dan voor zooverre dezelve op bijzondere artikelen voor 's Gouvernements dienst, geene gewone objecten van Handel zijnde betrekking heeft, wordende de beoordeeling des wegens van het of niet aangaan van eenige contracten even zoo als zulks bij Secreete Missive van den 19 van Grasmaand 1809 reeds is geschied, ook nu wederom bij herhaling geheel en alleen overgelaten aan de prudentie en de beoordeeling van den meergem. Raad Ordinair Mr. R. G. van Polanen, aan wien den Heer Meijer wordt geadjungeerd, om communicatief en met deszelfs toestemming de uitvoering van alles wat ter voorziening in de behoeften dier colonien zal wezen of worden beraamd te faciliteeren &a.

Informeert met toezending van extract dezer order voor zooveel het eerste lid betreft den Heer Mr. R. G. van Polanen bij Missive.

De Minister voornoemd
(w. g.) VAN DER HEIM.

De Minister van Marine en Colonien certificeert bij deze aan alle die zulks zoude mogen aangaan, Dat hij op last van Zijne Majesteit den Koning van Holland, uitgedrukt bij Hoogstdeszelfs Kabinetsorder van den 12 van Grasmaand 1809, bij officieele depêche van den 19 derzelve maand, heeft geautoriseerd den Heer *Mr. R. G. van Polanen* Raad van Hollandsch Indien tot het aangaan van contracten ter voorziening van Zijner Majesteits Colonien op het Eiland Java en de Moluccos, tegens den verkoop van de voortbrengselen dier colonien, en dat den gouverneur generaal over die bezittingen is gelast om alle zodanige contracten te respecteren en na te komen — en dat wijders deze autorisatie alsnog bij voortduring in volle kracht blijft.

Amsterdam den 31 van Oogstmaand 1810.

De Minister voornoemd,

(w. g.) VAN DER HEIM.

---

68. Kabinetsorder van 19 Juli 1809.

Monsieur Van der Heim, j'écris aujourd'hui au Maréchal Daandels pour lui faire connaitre que j'ai reçu toutes ses lettres et notamment celle que le Colonel Destouches m'a apportée; je lui renouvelle mes instructions pour la conservation de la colonie, et je lui prescris surtout de n'introduire, (et encore avec beaucoup de prudence) que les améliorations qui ne peuvent indisposer les habitans, les indigènes, ni les Européens, en ajournant, jusqu' à la paix, le système définitif que l'expérience me mettra dans le cas d'adopter; je lui dis que j'ai jugé convenable qu'il touche son traitement à Batavia, à l'exception des douze mille florins, par an, que Madame Daandels a demandé de pouvoir conserver, et qu'ainsi il doit toucher le reste à Batavia pour y vivre conformément à son rang, attendu qu'il doit être tranquille sur sa fortune et sur celle de sa famille, si, comme je l'espère, il continuë à me conserver cette Colonie jusqu' à la Paix, et à y faire aimer son administration; Enfin je lui fais connaitre que, malgré que je n'aye pu trouver régulier, ni sanctionner ce qu'a fait le Conseil des Indes, qui lui est entièrement subordonné, relativement au pays de Jasinga, j'ai cependant approuvé les arrangements relatifs aux campagnes de Wel-te-Vreden et de Buiten-Zorg. J'autorise en même tems le retour du Général Buyskes

auquel j'écris aussi dans ce sens, ne pouvant pas prévoir l'instant ou il me sera possible d'envoyer une Escadre dans l'Inde; ainsi, M. Buyskes reviendra dès que sa santé et celle du Maréchal seront bien affermies.

Envoyez-moi le Rapport fait en 1802, sur l'Isle de Java, par M. IJsseldijk, en réponse au Mémoire de M. de Hogendorp.

Sur ce, Monsieur Van der Heim, je prie Dieu qu'il vous ait en sa sainte garde.

Loo ce 19 Juillet 1809. LOUIS.

Je lui renouvelle la deffense de tirer plus de trois cents mille florins, par an, de Lettres de change; et je lui fais connaître que je ne veux rien changer au mode de la vente des productions de la colonie, comme il le propose, et que j'ajourne, jusqu'à la Paix, tout changement à cet égard, en cas qu'il soit jugé nécessaire.

LOUIS.

---

69. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 24 Juli 1809.

Mijnheer de Maarschalk!

Nadat alle de onderscheidene Depêches, welke ik heden aan Uwe Excell. doe afgaan, reeds gereed waren, ontfang ik eene Cabinets order van Z. Majt., waar bij mij wordt bedeeld, dat Hoogstdezelve op alle uwe brieven & bijzonder op die met den Colonel *Destouches* ontfangen heeft geantwoord, dat Zijne Majesteit daarbij deszelfs orders heeft herhaald voor de bewaring der colonie, en aan Uwe Excellentie heeft voorgeschreven om vooral geene andere verbeteringen in te voeren dan diegenen welke de Ingezetenen noch de Naturellen noch de Europesen konnen indisponeren, en zelfs in dat geval nog met de grootste voorzigtigheid; tot aan den vrede uitstellende het adopteren van zoodanig Systema als de ondervinding Zijne Majesteit het best zal doen keuren; wijders dat Zijne Majesteit het convenabel heeft geoordeeld dat Uwe Excellentie deszelfs Tractementen te Batavia toucheerde, uitgenomen Twaalf Duizend Guldens, welke Mevrouw Daendels heeft gevraagd te mogen behouden, en dat Uwe Exc. het overige te Batavia zal moeten ontvangen om aldaar overeenkomstig Uwer Excell. hoogen Rang te leeven; kunnende Uwe Excell. over deszelfs Lot en dat van deszelfs

Familie gerust zijn zoo Uwe Excell. gelijk de Koning hoopt, voortgaat de Colonie tot aan den vrede te bewaren en Uw bestier over dezelve aangenaam te maken.

Dat niettegenstaande Z. Maj^{t}. onregelmatig heeft beschouwd en daarom niet heeft kunnen sanctioneeren het geen den Raad van Indiën, die aan Uwe Excell. ondergeschikt is, heeft gedaan, met opzigt tot het Land van Jasinga, Hoogstdezelve echter de Schikkingen heeft geapprobeerd, betrekkelijk de Landgoederen Buitenzorg en Weltevreden.

Dat Zijne Majesteit het retour van den Schout bij Nacht Buijskes heeft toegestaan aan wien Hoogstdezelve daarvan ook kennis geeft, omdat het tijdstip niet vooruit te zien is, wanneer een Escader naar Indien zal kunnen afgaan, zoodat de Heer Buijskes zal kunnen herwaard komen zoodra de Staat zijner gezondheid zulks zal toelaten en die van Uwe Excellentie zal blijven voortduren.

Dat Zijne Majesteit herhaald heeft hetgeen ik bij de mijne van den 15 dezer n^{0}. 15 reeds hebbe aangevoerd over het trekken van wissels etc.

Eindelijk, dat Zijne Majesteit zooals zulks door Uwe Excellentie was voorgesteld geene verandering wil gebragt hebben in de wijze waarop de verkoop der producten tot nu toe plaats heeft gehad, maar dat Zijne Majesteit alle veranderingen ten dien aanzien in geval dat die al noodig mogten worden bevonden, verschuift tot aan den vrede.

Ik heb geoordeeld Uwe Excell. van deze communicatien opening te moeten geven en ten aanzien van de Tractementsbetaling Uwe Excellentie te moeten herinneren, dat dezelve kragtens Zijner Majesteits decisie van den 12 van Louwmaand n^{0}. 14 (waarvan de inhoud aan Uwe Excell. is kennelijk gemaakt bij mijne missive van den 24 van Sprokkelmaand n^{0}. 26^{a}) dezen Jare op den thans plaats hebbenden voet zal continueeren edoch dat met Louwmaand 1810 de door Zijne Majesteit gemaakte bepaling eenen aanvang zal nemen.

Voor zooveel betreft de approbatie der concessie van Buitenzorg en de schikkingen over Weltevreden zal Uwe Excell. van deze mijne kennisgeving het noodig gebruik kunnen maken ten einde dezelve voorloopig aan den Raad te communiceren, zullende ik aan Gouvern. en Raden mijne formeele dispositie op het bij hunne Raden deswegens geresolveerd op den 29 van Lentemaand 1808 toezenden,

zoodra ik op mijn rapport aan den Koning, Zijner Majesteits Decisie in de gewone form zal vernemen.

Ik ben met achting enz.

---

70. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 24 Juli 1809.

Ik heb de Eer bij dezen te accuseren de receptie Uwer Missive, gedateerd Ceram boven Bantam, den 23 van Slagtmaand 1808, waarbij Uwe Exc. mij van de zending van den kollonel Destouches informatie geeft, en dezen verdienstelijken officier aan mij aanbeveeld.

Zijne Majesteit, die over den spoed waarmede hij deszelfs last had volbragt, zoowel als over de informatien die hij gesuppediteerd heeft hem herhaaldelijk hoogstdeszelfs genoegen heeft betuigd, heeft hem op eene honorabele wijze uit den dienst ontslagen, en mij gereedelijk geauthoriseert om aan denzelven zijne Tractementen en reiskosten te doen uitbetalen.

Een ander gunstbewijs dat ik op de aanbeveeling aan Uwe Exc. voor hem had gevraagd heb ik niet kunnen verwerven. Ik hoope echter dat hij van mijne goede gezintheid zal overtuigd zijn en dat Uwe Excellentie mijne pogingen van aan deszelfs aanbevelingen gehoor te doen verleenen, voor aangenaam zal gelieven te houden, ofschoon die in dezen niet aan het oogmerk hebben mogen beantwoorden.

Ik heb de eer Uwe Excellentie van mijne bijzondere hoogachting te verzekeren.

---

71. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 24 Juli 1809.

Bij mijne depeche van den (1) dezer gaf ik Uwe Excellentie mijne bijzondere goedkeuring te kennen over de vermindering der agio op het papieren geld van 80 a 90 tot op 40 a 45 pct. En daar Uwe Excellentie ter zelfder tijd berigt had, dat er een plan was beraamd, waardoor men zich vleide die agio langzamerhand geheel te zullen kunnen bedwingen, doch hetwelk nog niet in werking was gebragt, uit vreeze dat eene te rasse daling tot ruine van veele

(1) Vermoedelijk 1 Juli 1809. Bijlage.

Ingezetenen zoude strekken, was ik zeer verlangende te vernemen, door welke middelen dit zoo zeer gewenschte doel, zoo spoedig zonde kunnen worden bereikt.

Uit bijzondere berichten ontwaard hebbende dat dit middel in de oprichting eener wisselbank zoude bestaan, informeerde ik mij des bij den gewezen secretaris Meijer, die dit ook bevestigde en op mijne aanvrage mij eene korte en beknopte schets van het plan eener te Batavia op te rigten gico-courant en wisselbank, in geschrifte suppediteerde, dewelke, hoezeer naar zijn best geheugen opgesteld, echter een volledig denkbeeld van het plan konde geven, en waaruit mij is gebleken de hoofdtrekken hierop neder te komen.

Dat de Bank contanten zal verwisselen of uitgeven tegen papier van crediet met de agio, zooals die bij de oprigting door de Hoge Regering zal worden bepaald.

dat dezelve ook papier zal uitgeven tegen inwisseling van contanten doch met ½ pct. minder agio, dan waarvoor dezelve verwisselt dat de agio 's maandelijks 1 pct. zal worden verminderd totdat dezelve op pari zal zijn gebragt.

dat de Bank gelden a deposito zal nemen op Bankobligatien tegen den intrest van 3 pct.

dat de Bank belening zal doen op vaste goederen tegen Bankkennissen, mitsgaders gelden a deposito zal geven onder borgtogt;

dat het primitieve Fonds der Bank zal bestaan [uit] Rds 200 000 in zilver en Rds 200 000 in papier door het gouvernement voor te schieten voor den tijd van drie jaren, en uit Rds 250 000 in zilver en Rds 250 000 in papier door de Hoofdparticipanten te fourneren.

dat de Bank ook Bankbrieven in circulatie zal kunnen brengen van Rds 500 tot Rds 25, betaalbaar bij presentatie in klinkende spetie met den intrest gerekend tegen 3 pct. in het jaar, doch dat de circulerende Bankbrieven het beloop van Rds 600 000 niet zullen mogen surpasseren, en dat deze Bankbrieven ten allen tijde in 's Gouvernements kas zullen worden geaccepteerd.

dat de pachten, de amphioen en de Maccassaarsche pas zullen worden verkogt tegen papier van crediet.

dat het gouvernement nimmer eene willekeurige ligting van gelden uit de Bank zal doen: en niet alleen geen credietbrieven meer zal aanmaken, maar zelfs zich verbindt om uit het provenu van eenen

geprojecteerden verkoop van Gouvernements Landerijen, aan de Bank ten fine van ceremoniele publieke Roya af te geven

het eerste jaar	400 000 Rds
— tweede	300 000 —
— derde	200 000 —
— vierde	100 000 —

dat bij eene statutaire wet zal worden bepaald, dat alle Europeezen, welke geconvinceerd zullen worden contanten of Papieren geld particulier te hebben verwisseld, zullen behandeld worden als smokkelaars, terwijl Chineezen of Javanen, die slegts daarvan verdagt worden gehouden, naar China of Ambon zullen worden gerelegeerd.

Gaarne wil ik erkennen, dat wanneer de Bank naar dat plan zal kunnen worden gevestigd, dezelve binnen zeer weinig jaren het papier van credit tot de representative waarde zal kunnen terugbrengen, en daardoor een van de wezenlijkste diensten aan 's Lands Financien in Indien zal zijn bewezen.

Er is echter bij mij bedenking ontstaan, of het primitive fonds der Bank toereikende zal zijn om aan alle de voorgestelde engagementen te kunnen voldoen, en hieraan te kort schietende of dan het redmiddel de kwaal niet zal verergeren.

Deze bedenking rust op de onevenredigheid tusschen de som van 450 000 Rds aan contanten, waarmede de Bank hare operatien zal aanvangen, en het aanzienlijk bedragen van ruim 4100 000 Rds aan papier van credit successive aangemaakt. Dit bedragen van het papier wordt bij de oprigting van de Bank wel verminderd door de 200 000 Rds, welke het gouvernement aan de Bank zal voorschieten, en de 250 000 Rds die de hoofdparticipanten moeten fourneren, doch dan resteren er nog ruim 3600 000 Rds en al stelt men zelfs nog, dat van dit bedragen gerekend kan worden de helft in de kassen zoo van het gouvernement als van eenige collegien en vermogende Ingezetenen buiten dadelijke circulatie te zijn, dan blijft er nog eene aanzienlijke som van ruim 1800 000 Rds in omloop, waarvoor contanten kunnen worden gevorderd, en tot welker verwisseling de Bank altoos gereed behoort te wezen.

Kan nu met enige grond worden verondersteld, dat het primitieve Fonds der Bank van 450 000 Rds aan specie sufficient zal wezen om aan de aanvrage om contanten aanhoudend te kunnen voldoen, ongeacht nog de aanvragen om contanten op belening of a deposito,

op welker hoeveelheid geene begrooting is te maken? De Bank neemt wel is waar gelden a deposito op Bankobligatien, maar is het te presumeren, dat tot den geringen intrest van 3 pct. contanten a deposito zullen worden aangeboden, ten minsten in die hoeveelheid, dat het Fonds der Bank daarmede genoegzaam zal worden gestijfd?

Indien al gelden tot dien intrest a deposito worden aangeboden zullen het zeer apparent alleen zijn de anderzins werkelooze kapitalen in papier van credit, van vermogende bezitters, met oogmerk om die na verloop van vier jaren tot de nominale waarde te zien verbeterd, en tot zoolange, met voordeel voor toevallige schade te secureren.

Het creëren van Bankbrieven, betaalbaar bij preferentie in klinkende specie met den intrest van 3 pct. in 't jaar is naar mijn inzien mede geen hulpmiddel om aan de behoeften van specie te gemoet te komen; veeleer is het te vrezen, dat de daaraan toegezegde preferentie, die behoefte zal vermeerderen, omdat de uitgifte daarvan de massa van het in omloop zijnde papier vermeerdert en gevolglijk ook de aanvrage van contanten voor papier van crediet moet doen toenemen.

Konde de Bank bij de oprigting van een toereikend fonds aan specie worden voorzien, om aan alle aanvragen te kunnen voldoen en daardoor haar credit vestigen, dan zouden de voorgestelde bepalingen tot employ van het papier van credit, ongetwijfeld zeer veel medewerken om successive weder contanten naar de Bank te doen toevloeijen, en de waarde van het papier te maintineren.

Doch, daar ik vreeze, dat de Bank misschien al zeer kort na de oprigting, onvermogend zal zijn om aan alle de voorgestelde engagementen te voldoen, zal dit evenement te weeg brengen, dat de contanten, waarvan men zich door de Bank zal hebben meester gemaakt, vaster dan ooit zullen worden opgesloten, en de agio van het papier op nieuw doen stijgen tot een hoogte, waarvan dezelven alsdan zoo gemaklijk niet zal kunnen teruggebragt worden.

Misschien zoude tot wegneming der zwarigheid wegens het te veel in omloop zijnde papier van credit, een kragtdadig middel wezen, wanneer vóór de oprigting der Bank, eene negotiatie konde worden tot stand gebragt, op en ten bedragen van de geprojecteerde amortisatie door den verkoop van Domeinlanden, door de deelnemers te tellen

alleen n papier van credit, met een voordeel aanbiedende agio, van eene weinige pret minder dan de cours van den dag der telling, om successive te worden afgelost in specie uit het provenu van die Domeinlanden. Zodanig eene operatie zoude het plan der Bank in zooverre bevorderen, dat, ten minsten ruim een vierde der massa van het circulerend papier, dadelijk buiten roulering werd gebragt, hetgeen den aandrang tot verwisseling tegen contanten, aanmerkelijk zoude soulageren en de Bank gelegenheid geven om haar credit volkomen te kunnen vestigen.

Ik heb gemeend deze mijne bedenking ter kennisse van Uwe Excellentie te moeten brengen, geenszins met oogmerk om daardoor aan de waarde van het plan enigzints te kort te doen, het welk ik integendeel volkomen approbere en hartelijk wensch dat hetzelve op dien voet met succes in werking zal kunnen worden gebragt, maar alleen om dezelve aan Uwe Excellenties oordeel en reeds verkregen locale kennis te onderwerpen, ten einde, indien dezelve niet ten eenemale ongegrond mogten zijn, alsdan zodanige maatregelen te kunnen beramen, waardoor de gevreesde zwarigheid zal kunnen weggenomen worden.

Ik heb de Eer Uwe Excellentie van mijne bijzondere hoogachting te verzekeren.

---

72. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 24 Juli 1809, met marginalia van Daendels.

§ 1. Ik heb met den Colonel Giquel Destouches den 13 van Zomermaand ontvangen uwe depêches van den 12 en 23 van Slagtmaand des gepasseerden Jaars.

§ 2. Het belangrijk verslag, mij daarbij gegeven, van Uwer Excellenties bevindingen en verrigtingen op deszelfs Landreijze, aan Zijne Majesteit in 't algemeen medegedeeld zijnde, heeft hoogst denzelve mij gelast u deswege zijne goedkeuring te betuigen, gelijk ik zulks ook bij mijne opzettelijke missive van heden heb gedaan, waartoe ik mij refereere.

§ 3. Ik zal dus bij deze overgaan tot het aanstippen der onderscheiden pointen bij die depêches behandeld.

§ 4. De order op het Bestier der zaken gesteld in Uwer Excel-

lentie's afwezigheid ten hoogsten laudeerende, heb ik het daarvan gegeven berigt aangenomen voor notificatie.

§ 5. Het bevestigend bericht van den staat der coffijculture, is ten hoogsten aangenaam, en het is bijzonder te wenschen, dat alle de aansporingen tot den afhaal van dat voordeel aanbrengende product, dezerzijdsch gegeven, het gewenscht gevolg zullen hebben.

De brief der H. R. voor grasmaand aanstaande, zal U E. een volkomen idee geven van de importante verbeteringen, welke aan deze culture toegebragt zijn en nog dagelijks toegebragt worden.

§ 6. dat de welvaart der binnenlanden noodzakelijk bevorderd wordt door eene geregelde communicatie, is te tastbaar, om de verbetering der wegen niet als een hoogst nuttig werk te beschouwen, dan ik geve in bedenking of de tijdsomstandigheden, bij het invoeren van zoodanige verbeteringen niet behoren te worden in aanmerking genomen, en of het niet beter ware met sommige, hoewel erkende amelioratien te temporiseren, totdat een sterk vertier van producten de kassa zal stijven en tot het doen van zulke enorme uitgaven als deze zijn in staat stellen.

D.

Daar nu dit werk echter als reeds bijna voltooid wordt opgegeven zal het mij bijzonder aangenaam zijn te vernemen, dat op de daarvoor geassigneerde somma van 30 000 rds nog iets naamwaardigs zal hebben kunnen worden bespaard, en bijzonder, dat de instandhouding der wegen geen al te aanmerkelijke kosten zal vereischen.

§ 6. Na de introductie van het nieuwe postreglement met den eersten van Zomermaand aanstaande, worden de wegen overal door de ingezetenen onderhouden, met uitzondering alleen van de weg door de ommelanden van Batavia, waarvan de kosten begroot zijn op rd. 4000 papieren geld of rds 2000 zilveren munt, doch dit wordt ruim gecompenseerd door de geintroduceerde heffing van 1/2 percent van de waarde der in gen. ommelanden gelegen landerijen, jaarlijks, zoo tot onderhoud van deze weg, de administratie der ommelanden en andere nuttige eindens, zijnde hierin gevolgt hetgeen ten aanzien van de huizen en tuinen buiten de stad van Batavia reeds plaats vond.

De rds. 30 000 zullen, denk ik, in de Jaccatrasche en Preanger

bovenlanden ten naasten bij besteed zijn, hebbende de Prefekt Tesseire zijn rekening nog niet overgegeven.

§ 7. Het transport van alle koopwaren met karren met breede wielen, welke ik geintroduceert heb, wordt bevordert door de nieuwe wegen, 't welk te voren onmogelijk was, wanneer men verpligt was de Javanen als lastdieren te gebruiken en aan de cultures te onttrekken. Van Samarang tot Soerabaya wordt ten dienste van den Lande geen eene Javaan meer gebruikt om te piekelen of te torschen, maar honderd duizenden ponden ijzer, koper, zwavel, salpeter, buskruit, zeildoek enz. enz. door de gemaakte vaarten en door karren met breede wielen getransporteert, en binnen kort zullen deze karren algemeen in gebruik zijn, even als de blokwagens, mallejans en ordinaire houtwagens voor het transport der houtwerken.

Bij een landing van den vijand zullen de goede wegen ons nog van meer nut zijn en den vijand minder, welke wij zullen zorgen dat gebrek heeft aan trek en draagbeesten. D.

§ 8. De verandering van de namen van prefectures in drostambten en van de onderprefecten in drosten, zal ik overmorgen aan den H. R. proponeren, zijnde mij bij het organiseren der prefectures de intentie van Z. M. in deze onbekend geweest. D.

§ 7. De bevordering der communicatie mede geschikt geoordeeld wordende, om aan de gedurige vernieuwing der onlusten in het Cheribonsche perk te stellen, vinde ik daarin eene bijkomende grond, om de gestelde maatregelen goed te keuren, en vertrouwe, dat de verwoestingen, welke de roverijen dier woelzieke natie, ons herhaaldelijk hebben veroorzaakt, daardoor voorgekomen wordende, men zig hierdoor in de gevolgen zal schadeloos gesteld vinden, voor de gemaakte onkosten, En dat de bemeestering der hoofden, de rebellie voor het vervolg zal hebben gefnuikt.

§ 8. De splitsing van het Cheribonsche Rijk in twee prefectures voor gecommuniceerd houdende, moet ik echter opmerken, dat ik wel gewenscht had, dat Uwe Excellentie aan deeze onderdeelen hollandsche benaming had gegeven, als waarop Zijne Majesteit zeer gezet schijnt en waarvan het benoemen van Landdrosten bij de organisatie der departementen, ten voorbeeld kan strekken, deeze gezetheid is zelfs, ja onlangs door de order van aan de maanden des Jaars, in officiele stukken de hollandsche namen te geven duidelijk betoond.

§ 9. Deze reflectie komt van den heer van Middelkoop, die de secretaris was van den heer Engelhard en present te Cheribon, en als zijn vriend hem nog in alle zaken, die billijk zijn, voorspreekt. De hoofden, door U E. bedoelt, waren van de zoogenaamde partij van Kanoman waarvan Bagoes Itam het hoofd was en welke zich echter nooit hebben willen onderwerpen noch het aangeboden pardon aannemen. Bagoes Rangsen exteert nog maar de goede behandeling der Ingezetenen, een goede politie en een goed corps strikruiters, maakt dat Cheribon compleet in rust is. D.

Deze periode is mij wat duister, maar kan Uwe Exc. verzekeren, dat de organisatie ten volle beantwoord aan de verwachting.

D.

§ 9. De wederuitbarsting der onlusten in het Cheribonsche, heeft mijns inziens niet zoo geheel en al beweezen, dat de stelling van den Javaansche gouverneur *Engelhard* (dat namelijk de terugroeping van *Radja Canoman* het eerste en voornaamste middel zou zijn om de rust te herstellen) geheel erroneus was, wijl volgens de vorige berigten nog altoos eenige hoofden der muitelingen bestonden, die men niet had kunnen achterhalen, gelijk dit ook door de uitkomst is bevestigd. En zelfs is het gevaar, dat men na het dempen van den eersten en groten opstand, op gaf, alsnog te bestaan, hoewel men het zekerlijk niet groot stelde om een aanhang te maken, gebleken niet ongegrond te zijn, alzoo Kiay Koeloer en Drachman hebben gereusseerd.

Dat zoude even zoo zeer hebben kunnen gebeuren, indien Uwe Excellentie het plan van den Heer *Engelhard* niet had gevolgd, en de tegenwoordige inrigting dadelijk had daargesteld. Zonder dat het een bewijs zijn zoude dat de inrichting der prefectures niet beantwoorden aan het oogmerk der instelling.

Ik zal mij dus in geene beoordeeling inlaten, die als voorbarig kan worden beschouwd, maar van den tijd afwachten, of deze concentratie van het Bestuur, het gewenschte effect zal hebben.

Het Tafereel der plaats gehad hebbende misbruiken op Java is zekerlijk ten uitersten schrikbarend, doch daar Uwe Excellentie die beschouwd als gevolgen der gebrekkige inrichtingen en niet als persoonlijke misdrijven en dezelve daarom ook niet ten lasten van den Gouverneur Engelhardt brengt,

De Heer Engelhard is, buiten de verwaarlozing van de koffij

culture, in sommige opzichten een minder drukkend Gouverneur geweest dan eenige zijner voorgangers. D.

moet men hopen, dat de door Uwe Excellentie daargestelde verbeteringen zullen strekken om dit kwaad met wortel en tak uit te roeijen.

§ 10. Intusschen meen ik, dat men bij de beoordeeling van het gedrag van den Heere Engelhardt wel eenigzins zal moeten in het oog houden, dat hij aan de plaats gehad hebbende inrigtingen door eene langdurige gewoonte, verkleefd, bevreest is geweest voor nadelige uitwerkselen, die soms eene plotselinge afschaffing van dezelve konden hebben, en dat, in dien hij niet dadelijk met Uwe Excellentie instemde, zijne oppositie eerder aan deeze huiverigheid, dan wel aan eene opzettelijke tegenstreving, tegens de bevelen van Uwe Excellentie kan zijn toe te schrijven.

§ 11. En zonder hiermede verstaan te willen worden van de verdediging van den Heer *Engelhardt* op mij te nemen, acht ik het

§ 11. De sententie van den opziender Koch is geweest, dat hij zijn pligt gedaan heeft, wijl hij aan den gouverneur kennis heeft gegeven van het omhakken van een nieuwe tuin en nooit in het straffen der hoofden, wegens verzuim in het schoonhouden der tuinen, is gemaintineerd geworden. Deze nieuwe tuin was gelegen in het district Jamboe vier uren van Samarang en als onder het oog van den Gouverneur, welke district zoo uitmuntend vruchtbaar en voor de koffijculture geschikt is, dat nu reeds de recolte vier maal meer bedraagt, als in 1808, en dit hoofdzakelijk door de zorg die thans voor deze culture gedragen wordt wijl de nieuwe aanplantingen nog geen vruchten hebben kunnen

onder de mogelijkheden, dat de verwaarlozing der koffijculture ook niet uit wandirectie, maar door andere bijkomende omstandigheden is veroorzaakt, want doch het is overbekend, dat het eigenlijk zoogenaamde Java, op veele plaatsen ongeschikt tot den teelt der koffij is, en dat men in den aanleg van onderscheidene plantagien niet met oordeel was te werk gegaan als het ware om slechts aan de orders te voldoen, bomen had geplant zonder de geschiktheid van den grond in aanmerking te nemen, en ofschoon dus de culture aldaar geene grote vorderingen heeft gemaakt, schijnt dezelve echter allengskens te zijn toegenomen zooals mij zulks uit de successive Rapporten is gebleken. Dan daar Uwe Excellentie den opziener van

geven. D. eenige plantagien voor de verwaarloozing derzelve heeft ter verantwoording geroepen, zal uit dit onderzoek zoo ik vertrouwe, de ware reden van den verachterden staat dezer belangrijke zaak, aan het licht komen, en tot dat ik met den uitslag daarvan zal bekend zijn, zal ik mijn oordeel opschorten.

§ 12. Ik zal insgelijks afwachten Uwer Excellenties nadere informatien over de beweegredenen welke den Heer *Engelhardt* heeft kunnen hebben, om het gedrag der bedienden in den Oosthoek bij de verschijning van het Escader van den Engelschen Admiraal Pellew goed te keuren, alvorens mij in eene beoordeeling daar over uit te laten, omdat ik met grond vermeene te mogen veronderstellen, dat deze Bediendens zich nader aan Uwe Excellentie zullen hebben verantwoord.

§ 12. Hare geheele defensie is geweest, dat zoo zij anders gehandelt hadden, hun dit onder het vorige bestuur tot misdaad zou zijn toegerekend, 't welk den Heer van Alphen aan Uwe Excellentie zal kunnen repeteeren.

D.

§ 13. Ik bedank Uwe Excellentie voor de provisioneel medegedeelde schets der nieuwe inrichtingen en verwagte het daarvan beloofd nader en omstandiger Rapport — gelijk het met alle nieuwe inrichtingen is, zoo is het ook met deze gelegen, de tijd zal alleen beslissen, of dezelve beantwoorden, aan het heilzaam doel Uwer Excellentie.

§ 13. Het recueil, 't geen eerstdaags het licht zal zien en gedrukt zal worden, zal mij in staat stellen Uwe Exc. de differente organisatien tot in hare minste details te doen kennen, 't geen anders wegens den omslag van het schrijfwerk en andere bezigheden, nog vooreerst onmogelijk zou zijn geweest. D.

Het is algemeen toegestaan, dat de Tractements betaling der Indische Ambtenaren te gering was en de stille winsten, aan dezelve gepermitteerd, en door het heffen van een ambtgeld als het ware gesanctioneerd, de deur tot veele misbruiken openstelden, en dat hier in verandering diende te weeg gebragt te worden, scheen bij allen, die over die materie geschreven hebben, buiten kijf, alleen is het mij voorgekomen, of in een tijd als deeze, waarin het klinkend geld bijna onverkrijgbaar is, het wel

het gunstigste moment was, de behoefte aan spetie, door de verhooging dier Tractementen te vergrooten, want hoezeer het wel waar is, dat thans alles wat voormaals de ambtenaren voor zich genoten, tot 's Lands kas toevloeit, vrees ik echter dat de uitgaven in zilver groter zijn zullen, dan het meerder rendement der Domeinen en de directe of indirecte hiervoren bedoelde vermeerdering van Inkomsten, zullen bedragen.

De Directeur generaal van IJsseldijk heeft nooit Java gekend. Mijne brieven zullen U. E. deswegens reeds gerust gesteld en doen zien hebben dat Java thans honderd duizenden Rijksdaalders minder noodig heeft dan te voren, niettegenstaande de groote werken in den Oosthoek, het vermeerderde militaire weezen en dat Samarang en de Hoven ons leveren de complete kleding, equipering en alle de paarden voor de armee. Den Oosthoek fourneert gelden aan Samarang en de groote Oost, terwijl van Batavia dit jaar aan specie niet meer naar Samarang is gezonden als Rd 40000 en naar de groote Oost van Rd 50000 zonder dat ik geloove dat men dit jaar een penning meer derwaarts zal behoeven te zenden.

Ik gronde deze bedenking ten opzichte van Java, op de berekeningen van den Directeur generaal van IJsseldijk zelven, bij zijne consideratien over dat gouvernement gesuppediteerd en voor zooverre als ik in staat ben de vaste uitgaven aan zilvergeld na te gaan zal die som enorm surpasseeren, de geene welke men voorheen daarvoor stelde en die volgens de daarvan door den secretaris Meyer aan mij opgegevene calculatie 700000 Rds bedroeg.

D.

§ 14. Van de schikkingen tot verbetering van het lot van den gemeenen Javaan, hoop ik den besten uitslag te zullen vernemen, en het is mij aangenaam, dat de zamenkomst der Regenten daartoe zoowel geslaagd is.

§ 15. De voortduring der contingenten en verpligte leverantien rekene ik niet alleen ten hoogsten nuttig, maar het invoeren van eenige andere belasting zoude mijns inziens de zaken ook te verre buiten haar geheel gebragt hebben, en daardoor illusoir zijn geworden de precautie bij het 28 art. van Uwe Excellenties Instructie gemaakt.

§ 16. Reeds hiervoren onder § 13 de beduchting te kennen gegeven hebbende, of de nieuwe inrichtingen niet veel meer geld

zullen doen uitgeven, dan men door het tot zig trekken der voordeelen, welke de ambtenaren genoten, terug ontvangen zal, is het mij aangenaam hier de geruststelling te vinden, dat de bezolding der civile Dienaren op Java, met voordeel voor 's Lands kas, daar uit zal te vinden wezen: welk vooruitzigt ik hoope dat door de uitkomst zal bevestigd worden.

§ 16, Dit wordt door de ondervinding compleet bevestigd en is op § 13 beantwoordt. D.

§ 17. De verligting welke den Javaan door de afschaffing der Heerendiensten zal genieten en de ontheffing van veele andere bezwaren zal, hoop ik, strekken om hem de verbetering van zijn lot te doen erkennen en hem van 's Konings gematigde Regering gunstige indrukken te geven, en Uwer Excellenties Bestier volgens Zijner Majesteit's verlangen te doen beminnen.

§ 18. Hier omtrent kan UE. volkomen gerust wezen, dragende ik boven alles zorg voor goede prefecten, waardoor ik alsnog word teruggehouden aan de H. R. de vervulling voor te dragen van de vacante post van Prefect te Tagal, zijnde den jongsten Prefect F. van Braam voor eenige dagen overleden.

§ 18. Vooral is het te hopen, dat de Regenten, welke daar mede schijnen ingenomen, oprecht zijn in de betoning hunner verkleefdheid en ondergeschiktheid; welke ook hunne houding zij, het zoude onraadzaam zijn af te gaan van de waakzaamheid en van het scherpe toezicht, waartoe ons hun geveinsde aard, tot dusverre verplicht heeft.

§ 19. De verandering der Regtspleging wensch ik dat aan het oogmerk zal beantwoorden.

§ 20. Terwijl ik tevens hartelijk verlange dat de vermeerdering van Inkomsten, welke Uwe Excellentie uit de nieuwe gemaakte schikkingen verwagt daarvan het onfeilbaar gevolg zal zijn. Bijzonder is mijn aandacht gevallen op de gemaakte schikkingen omtrent den Rijsthandel. Zoo als die uit de opgave, die Uwe Excellentie mij daar van doet, voorkomt zoude het schijnen, dat de Leverantie der meerdere rijst, dan het contingent, een vrijwillige daad is van de zijde van den planter, en dat deze dusdanig geleverde Rijst, de eenige is, voor welke den uitvoer is opengesteld, zonder dat het echter blijke, dat de uitvoer van rijst, welke de planter voor zich behoud, verboden zij.

Ik kan hieruit nu niet afleiden welke redenen er kunnen bestaan, die den planter zoude bewegen om de Rijst die hij meer dan zijn contingent inoogst aan den Lande te leveren, tot eenen bepaalden prijs, liever dan dezelve tot de meest voordeeligen aan particulieren te verkoopen, daar het toch altoos moeilijk zijn zal, om (gesteld dat den uitvoer van de particulier verhandelde rijst verboden is) zulks te beletten, als er eens een uitvoer is toegestaan.

§ 20. Dit moet worden verstaan indien de markt te laag liep of dat zij dezelve niet konden kwijt worden, waartegen nu is voorzien door den planter de gelegenheid te laten dezelve aan den Lande tegen Rd 17 de koyang te kunnen verkoopen, 't geen een sterke teugel is voor de opkoopingen tegen spotprijzen. D.

Ik veronderstelle wel, dat door een kenbaar teken, aan de emballagie van de ten uitvoer vrijgestelde te doen, hieraan kan worden te gemoet gekomen, doch dan noch zal het altoos moeilijk zijn, dat strikt te doen observeeren, en eene ongepermitteerde uitvoer zoude de wet illusoir kunnen maken en de hoop veriedelen, die men daar op voor de vermeerdering van 's Lands Inkomsten had gebouwd.

Hoe het er mede gelegen zij, het ware wel te wenschen geweest, dat het placaat door Uwe Excellentie geëmaneerd [1]), bij uwe missive ware gevoegd geworden om deze schikking beter te kunnen beoordeelen, dewijl de zaak door mij van het uiterste aanbelang gerekend wordt.

Intusschen hoop ik mij hier in niet te bedriegen, dat de woorden des *verkiezende* aantonen, dat de Leverantie vrijwillig is daar dwang in dezen zoo zeer strijdig is met de Javaansche constitutie, en van ver uitziende gevolgen konde wezen.

De geforceerde leverantie vindt geen plaats, maar was het geval onder den gouverneur van Java, toen niemand koopen mogt en Hij al de rijst uit het Demaksche aldaar door zijn Boekhouder tot een willekeurige prijs liet opkoopen, die zelfs door zijn knevelen in twee en drie jaren een som van 25 a 30 000 Rd zilver geld kon bijeenbrengen, zooals het geval was met den laatsten Boekhouder Atera, welke drie jaren voor mijn komst hier te lande nog was ordonnance.

Daendels.

§ 21. Als een allergewenschte zaak, heb ik de voortgang der

1) Nl. van 25 Mei 1808; zie Plakkaatboek XIV, bl 759.

duitenmunterij op Java vernomen, hetwelk ik vertrouwe dat alle ongelegenheden uit gebrek aan die munt, waarover zoo dikwijls is geklaagd zal hebben weggenomen.

§ 22. Het bedeelde omtrent de oprichting der posterijen voor gecommuniceerd houdende inhereer ik slechts het hierboven § 6 geavanceerde gevoelen, omtrent de verbetering der wegen.

§ 23. Insgelijks voor notificatie aannemende het berigt van de versterking van straat *Menaro*.

§ 24. En dat der oprichting van een Atelier, over de noodzakelijkheid waarvan ik bij § 20 mijner vorige missive over de Ambachtsquartieren sprekende, eenige denkbeelden in het midden bragt.

§ 25. Zou mij alleen overblijven met den wensch te besluiten, dat de goede verstandhouding met den Keizer en Sulthan, bij voortduring zal worden bewaard, als de gewigtigste van alle belangens.

§ 26. Indien niet de aangename taak mij overbleef, Uwe Excellentie geluk te wenschen met den goeden uitslag der onderneming tegen het Bantamsche Rijk, waarvan met grond de heilzaamste gevolgen kunnen worden te gemoet gezien. Zijne Majesteit heeft Uwe Excellentie reeds daarover door mij hoogst deszelvs tevredenheid doen betuigen, doch ik heb mij het genoegen bij deze niet willen ontzeggen, die verzekering te herhalen, waartoe mij het naschrift van uwe missive gedateerd 23 van slachtmaand eene gepaste aanleiding gaf.

Ik heb de eer Uwe Excellentie van mijne bijzondere hoogachting te verzekeren.

---

73. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 14 Aug. 1809.

Schoon ik op dit oogenblik zeer bezet ben en weinig zakelijksch te melden heb, wil ik de gelegenheid, welke zich waarschijnlijk opdoet ter verzending dezes, niet laten voorbijgaan zonder met een woord Uw Excelle te melden de tegenwoordigen toestand van zaken.

De bloedige toneelen in Oostenrijk voorgevallen, het succes der Fransche wapenen, de daarop getroffen wapenstilstand, en de hoop op eene daar op volgende vrede zullen Uw Excell. uit de nieuwspapieren bekend zijn: maar waarschijnlijk nog niet dat de Vijand eene onderneming op dit Land heeft beproefd, en in Zeeland met de

grootste magt, welke zij zeggen immer te hebben uitgezonden, is geland; en dat op het tijdstip op hetwelk onze troupes in Spanje, en in Duitschland de gemeene zaak met roem helpen voorstaan, en Vrankrijk deszelfs grootste magt over den Donau heeft zamengetrokken. Echter zoo veel wij weeten houd Vlissingen nog vol, is de Fransche vloot, daar het bijzonder op schijnt te zijn gemunt, de Schelde op achter de Forten van Lillo en Liefkenshoek, en door een aantal Peniches en klein vaartuig bevestigd, en zijn wij niet zonder veel hoop deze expeditie, evenals die in den Jaare 1799 te zien afloopen. Als altoos, daar het Vaderland in gevaar is, bevind zich den Koning. De geestdrift der Natie neemt hand over hand toe; de middelen van defensie vermeerderen dagelijksch, en de van buiten aankomende hulp mag men vertrouwen dat meer en meer zal toeneemen. In Walcheren en Zuijdbeveland heeft de vijand zijn meeste magt; Schouwen dat onbezet was, is in zijn magt, en de Zeeuwsche wateren met zijn schepen bedekt. De zeemagt schijnt zich wel te houden en met den besten geest bezield te zijn, dit verzoek ik Uwe Excell. aan den Heer Buijskes te bedeelen. De Maarschalk de Winter bevind zich aan deszelfs hoofd; De Schout bij nagt nu Vice admiraal Bloys is bij den Koning. De Schout bij nagt Ruijsch commandeerd op de stroomen. De aide de Camp Melvill; de adjudant Twent, de Colonel Rijsterborch en veele anderen, zijn allen aan de hand, en alles word door den Koning, die de gecombineerde magt in persoon commandeerd, bezield.

Onder dit alles gevoelt Uwe Excelle hoe de schatkist lijdt, en hoe meer dan ooit al mijn vorig geschrevene ten dien opzigte van volle kragt is, en al gelukt het mij, gelijk ik hoop Uwe Excelle per mijn eerstvolgende onze bevrijding te melden, hoe aangenaam het zal zijn, als de Colonie iets tot steun van dezelve zal kunnen bijdragen. Dit brengt mij van zelve op de maatregelen door Uwe Excelle gebezigd wordende, en de noodzakelijkheid om de oogenblikkelijke uitgaven in contanten zoo veel doenlijk te besnoeijen, voor al daar het niet is door te zien welke maatregelen America voor het vervolg zal daar stellen en of het Embargo niet zal worden vernieuwd of den uitvoer zoodanig belemmerd dat den afhaal der Producten daar door verflauwt. De Hr Meijer die op zijn vertrek stond en van alle depeches was voorzien, wordt nu op nieuw door het Embargo terug gehouden en alle hoop op eenige expeditie van hier meer en

meer onmogelijk gemaakt. Omzigtigheid, spaarzaamheid en berusten op eige middelen en kragt kan ik Uw Excelle niet te veel aanraden; terwijl ik mij daar op verlatende de eer heb Uw Exc. van mijne ware hoogachting te verzekeren.

---

74. Brief van Van Polanen aan Daendels, 20 Aug. 1809.

New York, 20 Aug. 1809.

Hoog Edel Gestrenge Heer.

Bij de aanschrijving van Z. E. den Minister van Marine en Coloniën van den 19 April deezes Jaars, bij welke mij is kennis gegeven, dat het Z. M. behaagd had, my te continueeren in de Commissie mij op den 15 November 1807, door de toenmalige heeren gouverneur generaal en Directeur generaal te Batavia, in America opgedragen, is de volgende periode betreffende den pecunieelen voet, op welke ik die commissie heb aanvaard.

„De Gouverneur Generaal Wiese, nog niet hier te lande zijnde, ben ik van vele dingen onkundig, die mogelijk over uwe zending meerder licht hadden kunnen verspreiden, — onder anderen ook van den pecunieelen voet, op welke UwEd. dezelve heeft aanvaard. Met UE. dierhalve in Uwe Commissie te continueeren wil ik het daarvoor houden, dat ook de voorwaarden daarbij gestipuleerd, in kracht blijven, zullende het Gouvernt. te Batavia gelast worden UE. het effect daarvan te doen genieten."

Bij de voorz. Commissie is mij toegelegd 10 000 Sp. Drs voor de reis en het verblijf van een jaar hier te Lande, en daar het voorzien was, dat binnen dien tijd, het welbehagen van Z. E. den Minister van Koloniën mij zoude kunnen geworden nopens de continuatie in die Commissie, was het meede aan Z. E. gedefereerd gelaten alsdan den pecunieelen voet verder te bepalen. Uit de vorenstaande periode uit Z. E. Missive blijkt het dat Z. E. dit niet ingezien heeft, maar zich laat welgevallen hetgeen bij het Gouvernt. te Batavia dienaangaande zou vastgesteld zijn. En daar dit bij het vorig Gouvernt. niet geschied is, moet ik besluiten dat Z. E. dit aan UE. niet minder verstaat gedefereerd te laten.

De nieuwe werkzaamheden mijner Commissie laaten mij niet toe in Princetown, een inlandsch dorp, met er woon te verblijven, maar verpligt mij in of bij New York mij te etablisseeren, hetgeen den bekrompen staat mijner finantiën mij niet toelaat. Ik vertrouw dus, dat UE. mijne pretensie om daarvoor met een Jaargeld van Ds 4000 geremunereerd te worden, niet dan een matig dedommagement zal gelieven te reekenen, in aanmerking van de kostbare levenswijze in of bij een der zeesteeden hier te Lande, de reizen, die ik naar andere zeesteeden genoodzaakt ben te doen, en de hooge brievporten die ik betaalen moet; en ik verzoek U. E. eerbiedig den Capt. of Supercargo van de boot Goldsearcher die som, als waare die bij hun aangebragt, op den voet van het contract van den 20 Augustus te laaten valideeren, in welk geval die aan mij door de eigenaars van dat Vaartuig zal worden uitbetaald. U. E. gelieve verder daarbij te bepaalen of het Jaargeld aan mijne tegenwoordige Commissie geattacheerd, zal zijn ingegaan met den 13 Maart, den dag wanneer de vorige toelage heeft opgehouden of wel van den 19 April deezes Jaars, op welke Z. E. den Minister mijn Commissie heeft vernieuwd of op den 13 Julij daaraan, wanneer de aanschrijving daartoe bij mij is ontfangen.

Ik heb de eer mij met alle hoogachting te noemen

Hoog Edel Gestrenge Heer
U. E. onderdanige Dienaar.

Naschrift met de Alert en Batavian verzonden.

Bijaldien de Brik Goldsearcher niet behouden mogt aangekomen zijn, zij het mij vergund, U. E. te verzoeken aan den bevelhebber van de Schoener Alert of van de Brik Batavian, voor reekening van de eigenaars die dezelve zijn als die van de Brik Goldsearcher, de waarde van Ds 4000 in producten op den voet van hunne contracten van den 28 October 1809 te laten afgeven, in welk geval de eigenaars zich verbonden hebben mij die som te zullen betaalen, zoodra zij daarvan bericht hebben ontfangen.

75. Brief van Daendels aan den Koning, 26 Aug. 1809.

Sire!

Vos Colonies dans les grandes Indes se trouvent dans un état plus heureux, que les circonstances faisaient prévoir à ma dernière du 19 Mars passé, dont j'ai l'honneur de joindre ici le duplicata, ainsi que le triplicata de mon rapport du 13 Novembre 1808, non obstant que la recolte de riz n'est pas abandonnante cette année, et que les productions de la Colonie restent en magasin, ou sont trocquées contre des toiles ou autres marchandises, dont la Colonie a besoin; mais sans qu'il entre des espèces sonnantes.

Depuis trois semaines il nous sont arrivés trois avanturiers Americains, amenant du vin et d'autres articles, mais point d'espèces sonnantes, neanmoins nous pourrons nous flatter d'en recevoir par les navires, qui suivront où les circonstances, dans les quelles se trouvent la plus grande partie des negocians de la Nord Amerique.

Le vin venait pourtant très à propos, car la bouteille de vin rouge de Bordeaux, d'une qualité inferieure coûtait déjà sept rixdales. L'organisation de cette Isle, et de toutes les administrations est achevée et repond entierement au but proposé.

Je rends compte au Ministre de Votre Majesté dans le plus grand détail de la situation de la Colonie et je le prie de porter au pieds de Votre Majesté mes voeux, qu'il vous plaise, Sire! de m'envoyer un successeur, avec les raisons, qui me font croire, que les intérets de la Colonie, et la confiance, que Votre Majesté et son Ministre peuvent avoir dans les changemens, que j'ai opéres, les commandent.

Mais il faut, Sire! que mon successeur soit envoyé de l'Europe et que Votre Majesté le fasse accompagner de quelques personnes probes, qui ont des réputations à perdre, et qui ont des talens administratives et financières, car la Colonie en a besoin, et quoiqu'il s'y trouve des gens probes et de bonne foi, ils en manquent entièrement les talens pour gouverner et administrer la Colonie.

La santé du Contre Amiral Buyskes me faisant craindre pour sa vie et les travaux importans dont il a ete chargé a Sourabaya, des Fort Louis et autres étant presqu' achevés, je n'ai osé lui refuser de retourner en Europe, ce qu'il effectuera sous peu et apportera à Vôtre Majesté de nouveaux desseins de ces forts, qui ont surpassé mon attente,

et m'ont rempli de surprise, lorsque je les ai visité dans les mois de Juin et de Juillet: Le Fort Louis surpassant en force, grandeur et execution, tout ce que j'avais oui jusqu' içi. Il etait dejà armé de 83 pièces et mortiers de gros calibre.

Ce Géneral apportera en même tems à Votre Majesté les desseins des Hotels à Weltevreden, Buitenzorg, Bodjong près de Samarang, et de Simphang près de Sourabaija, ce dernier bâti par Mr. D. van Hogendorp. Les quatre Hotels seront tres necessaires pour loger le Gouverneur Général, s'il veut entreprendre annuellement le voyage jusqu' à Sourabaija, ce que j'ai trouvé par moi même, être de la plus haute importance, car le projet seulement de son voyage fait remplir les devoirs à tout le monde.

Je me flatte, Sire! que Votre Majesté aura sanctionné les arrangemens, prises par le Conseil des Indes rélatifs les biens de Weltevreden et de Buitenzorg: Le premier est vendu avec son Passer, et la caisse de l'etat y gagne à peu pres cent cinquante mille rixdales.

J'ai trouvé sous l'approbation de Votre Majesté un moyen pour dédommager les Gouverneurs Généraux dans le tems, non seulement des pertes supposées des revenues de ces deux biens; mais encore de tous les voyages, présens et dépenses, qui en dependent, en leur permettant de partager pour la moitié dans l'achat des niz d'oiseaux, que les deux Ministres aux cours de l'Empereur et du Sulthan de Mataram ont en achat perpétuel, et qui peuvent lui rendre au moins un bénéfice annuel de cinquante mille Rixdales en espèces: Ce qui fut autrefois un des émolumens des Gouverneurs de Java. Les chemins sont achevés à peu de chose près et surpassent beaucoup ceux de la Hollande. J'ai fait trente six lieues par jour, et on peut faire le chemin d'içi à Sourabaya en cinq jours. La diligence marche dejà sur différents points et dans quelques mois la poste et les relais seront établis à l'instar de la France.

L'attélier de construction à Sourabaija travaille avec sept cent cinquante ouvriers pour l'armée et pour la marine, et rivalise avec le plus beau attélier en Europe.

Les Hopitaux sont dans un tres bon état et pour les soins des malades et pour l'administration. On compte qu'il ne meure, dans les mois les plus malsains, que cinq sur cent, tandis qu'il en meure en Zelande sept sur le même nombre; Mais il nous manque des Mede-

cins et des chirurgiens, que nous attendons de la bonté paternelle de Votre Majesté.

Les salpètrières nouvellement établies suffisent déjà aux besoins de la Colonie.

Les magasins d'artillerie sont mis sur un bon pied et son administration est purgée des défauts, qui rivalisaient avec les fautes des autres administrations.

A Batavia sont introduites les améliorations et épargnes, que j'avais l'honneur d'annoncer à Votre Majesté dans ma précedente, et le resultat répond entierement à l'attente.

Des casernes sont preparés à Molenvliet à une demi lieue de la ville, pour recevoir le malheureux garnison, qui fut exposé jusqu'içi a son climat pernicieux.

Weltevreden s'embellit des débris des Hôtels du chateau et de la ville. On y construit des chemins, des ponts, des balustrades, on applane une plaine considerable d'exercice ou champ de Mars.

Les maisons, qui, il y a six mois, ne trouvaient de locataires, et dont la valeur était baissée de la moitié, sont montées au delà des prix primitifs et ne suffisent au nombre des personnes qui en demandent; dont la cause est que j'ai fait arriver à Weltevreden et dans les environs les troupes, que je tiens prêtes à s'embarquer s'il nous arrive des vaisseaux et des ordres de Votre Majesté, consistant en:

6 Bataillons d'Infanterie
2 d° de chasseurs
2 Esquadrons de Cavallerie
2 compagnies d'artillerie légère
2 d° d° de ligne.

et que j'espère porter sous peu à un nombre de huit a neuf mille hommes, les recrues venant en force.

Votre Majesté me dispensera d'ajouter ici les tableaux des troupes, puisque je n'ose arrêter davantage le bâtiment americain, qui se chargera de cette dépêche, et que le départ prochain du General Buyskes me mettra à même de l'envoyer à Votre Majesté. Je ne puis cependant m'empêcher d'assurer Votre Majesté que les troupes de toutes les armes surpassent beaucoup l'opinion, que je m'y avais formée et je me croirai heureux de conduire la division surditte en rase campagne, contre une division Anglaise de la même forçe, consistant toutes en troupes Européennes.

L'esprit du Militaire est excellent et pour attâcher de plus en plus l'officier au service de Votre Majesté, j'ai creé de nouveaux trois Brigadiers, dont chacun commande une division permanente à Batavia, à Samarang en a Sourabaija; pendant que les deux autres sont le chef de l'Etat Major et le commandant de la division mobile.

L'ambition de mériter l'approbation du gouvernement et les décorations de l'ordre Royal de Hollande surpasse même l'Europe. Pour ne pas les éteindre et pour suivre entierement les intentions et les intérêts de Votre Majesté, je me seus autorisé d'en decorer plusieurs, ainsi que des emploiés civils au jour prochain de la naissance de Votre Majesté, malgré qu'il me manque des décorations mais que l'orfèvre Javan imite déja tres bien, et j'ose prier Votre Majesté pour le bien de son service de m'envoyer ou de charger mon successeur de trente décorations de chevalier et de cinq décorations de commandeur, pour les distribuer à d'autres occasions et à remplacer ceux qui sont faites ici.

Je ne fatiguerai pas Votre Majesté des ménées et de la correspondance coupable que les Anglais entretiennent dans cette colonie. J'ai cru de mon devoir d'en instruire le Ministre et je reponds à Votre Majesté de la Colonie sur ma tête, et en même tems, que ces malheureuses machinations ne sont punies qu'en donnant le conseil à ces coupables personnes de quiter la colonie.

J'ai reçu la premiere lettre de mon Epouse par le Beaufrere du General Buyskes, Monsieur B. Blok, à qui j'ai confié le poste de griffier de mes Bureaux établis à l'instar de la secretarie de Votre Majesté, dont Monsieur Dassevael fut le griffier, et je suis très content de son travail et assiduité. La lettre de mon Epouse m'a rempli de joie, et puisque ma famille se trouvait en bonne santé, et que Votre Majesté la comblait de ses bontés. Je prends la liberté de la recommander dans la continuation des bonnes graces de Votre Majesté. J'ai l'honneur d'être avec le plus profond respect

Sire!

De Votre Majesté

Le plus soomis le plus fidele et le plus obeissant serviteur et sujet.

DAENDELS.

Buitenzorg
ce 26 Aout 1809

76. Brief van Daendels aan den Koning, 7 Sept. 1809.

Sire!

La situation de cette colonie est changée depuis mon dernier rapport du 26 aout, dont j'ai l'honneur de joindre ici le duplicata, ainsi que le triplicata de mon rapport du 19 Mars.

L'amiral anglais Drury ayant declaré cet isle ainsi que les Molucces en état de blocus, dont j'ai l'honneur de joindre içi la declaration, cet amiral a envoyé en même tous différentes fregattes pour éxecuter cet ordre, de manière qu'a présent ni les Maures, Arabes et Armeniens ni les Nord Americains pouront apporter les articles nécessaires pour la colonie, ni prendre de nos productions.

Votre Majesté sera convaincu que la colonie a besoin d'un prompt secours en vaisseaux, pour faire lever le blocus, et voudra en même tems donner ses ordres pour que cet Escadre nous amène un approvisionnement complet d'articles dont la colonie a besoin, ainsi que des administrateurs que j'ai demandé dans ma precedente, des officiers et sous officiers, des medecins et chirurgiens et des ministres des cultes chrétiennes et des armes a feu et pierres à fusils.

Je fais part du notre situation au ministre, et entre en quelques details qu'il mettra sous les yeux de Votre Majesté.

J'ai etc.

Weltevreden ce 7 Septembre 1809

---

77. Brief van L. W. Meyer aan G. G. Daendels, Buyskes en Van IJsseldijk, 9 Sept. 1809.

Tonningen.

Is ook al mijne zending in commissie vruchteloos en de mij opgedragen last onuitvoerlijk geweest, zoo is daarentegen mijn verblijf in Holland dienstig geweest om het Ministerie aldaar van de situatie der kolonie te onderrichten en UwHoogEdelheden personeele belangens pligtmatig bevorderlijk te zijn, zooals ik dan ook, tegen de schriftelijke consideratien van den Minister, eindelijk en na veel moeite van Zijne Majesteit de approbatie van den afstand van het

landgoed Buitenzorg heb weten te verkrijgen. Hoezeer het Ministerie tegens Uw HoogEd. zendelingen ingenomen is, heb ik ten volle ondervonden en blijkt daaruit, dat men den Collonel Gicquel Destouches den dag na zijne aankomst ontslagen heeft.

De Handel is in alle weereldeelen gestremd, de Amerikanen worden noch in Frankrijk noch in Holland of Duitschland g'admitteerd, vinden dus geen débouchees voor hunne koloniale goederen en alzoo ook geen aanmoediging om den handel op Batavia voort te zetten, te meer noch daar de prijs van 18 Spm. voor de pikol koffij niet geëvenreedigd is aan de risico van dien handel en de prijs daarvan in Amerika, 't welk een ende ik de vrijheid gebruik Uw HoogEd. eerbiedigst in consideratie te geeven zoowel als de noodzakelijkheid, van die scheepen, welke noch ten handel komen, zoowel bij den inkoop hunner factuures als het afstaan van retourladingen te favoriseeren en daardoor den handel aan te moedigen . . . . . .

Uw HoogEdelheden zullen moogelijk minder zwarigheid in eene vermindering van Prijs der koffij vinden, nadat ik de eer gehad heb Uw HoogEd. te melden, dat ik 's Ministers volle en bepaalde qualificatie heb om bij mijne aankomst in Amerika, de Amerikanen ongeneegen vindende op Batavia te handelen, in naam des Ministers contracten aan te gaan en daarbij de prijzen der producten naar tijdsomstandigheden te verminderen.

---

78. Brief van A. Faure aan Van Polanen, 15 Sept. 1809.

Kaap de Goede Hoop den 15 Septbr. 1809.

Hooggeachte Vriend!

Door de bloccade van Isle de france, en een aantal prijzen, die ons successivelijk van daar aankomen, krijgen wij alhier ook nu en dan tijding van het Eijland Java. De rust heerschte aldaar tot laat in Maart van dit jaar. De Maarschalk was van zijn Javase reis terug en resideerde op Buijtenzorg. De L. G[1]. Buijskes was met de Marine c.a. na Sourabaija, alwaar de Coll. de Cock het militair gezach voerd. De charlatan en Prefect du Puy was in de Bantamsche Dalem wre-

delijk vermoord door zijn B. Majesteits Minister van b. z. Deezen was wegens disobedientie door de Maarschalk opgeëijscht, en is na dat de G[l]. zich aan het hoofd van een vliegend leger had geplaatst met den Koning gevangen genomen en gefusileerd, intusschen dat den Koning is afgezet en na Madura verbannen geworden. Het zal moeijlijk te bepalen zijn hoe lang de H[r] D. zich zal kunnen mainctineeren, en wat de uitkomst zal weezen van zijne violente handelingen en bedrijven, die zo zeer schijnen aftewijken van de oude politie. Vooral nu men weet dat Java en de Moluccos ook begreepen zijn onder het Decreet eener even strenge bloccade als de fransche Eijlanden in de O.-I.

A. Faure.

---

79. Brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 18 Sept. 1809.

New-York, 18 Sept. 1809.

Ik heb de eer, deezen ingeslooten, aan U. E. te laaten toekoomen een afschrift van mijnen brief aan den Maarschalk Daendels van den 20 der vorige maand, aan welkers inhoud ik de vrijheid gebruike mij eerbiedig te refereeren.

De politieke relatien der Vereenigde Staten van America zijn tans tot dezen stand gekoomen dat het meer dan bevorens bedenkelijk is geworden of het aan deeze zijde mogelijk zal zijn met Fr. en Eng. den vreede te onderhouden. In zooverre de gebeurtenissen op het vaste Land van Europa een invloed hebben op het Systhema van F. en E. ten aanzien van America, verwagt men dat de jongste decisieve actie van den Franschen Keizer met den aartshertog Karel, waarvan men na die van den 21 en 22 Meij bevorens, eenen anderen uitslag gehoopt had, het Engelsche Kabinet tot meer gematigde gevoelens ten aanzien van America brengen zal, en men ziet het dus niet als onmogelijk aan, dat de teegenswoordig hangende negotiatien met Engeland, een gunstig uiteinde zullen neemen. Wat dit ten gevolge zal hebben ten aanzien van Frankrijk, meent men te kunnen voorzien, zo uit vorige verklaringen als ook uit twee brieven in de maand Meij in Parijs door den druk gemeen gemaakt, en dáár openlijk en dus met het consent van het Gouvernement verkogt, en hier in het begin der voorl: maand ontfangen, vertaald en uitgegee-

ven. Deeze brieven, gedagteekend Parijs 19 en 20 Mei 1809, geteekend D. C. en gerigt à Monsr le Comte de XXX, houden in, zeer uitgewerkte aanmerkingen over de vorige opheffing van het embargo ten aanzien van Engeland, en eene stellige verklaring dat Frankrijk *niet dulden kan en zal*, dat de Americanen den handel in coloniale Producten met het vaste Land van Europa zullen drijven, doordien den Engelschen handel daardoor indirectelijk gebenificieerd zoude worden. Die publicatien zijn, wel is waar, in Parijs door de politie opgehaald, toen men daar de tijding had ontfangen, dat het provisioneel arrangement tusschen Engeland en America door het Engelsch Gouvernement was vernietigd, dan dit meent men hier niet minder als een bewijs te moeten aanzien, wat men van de zijde van Frankrijk te wagten heeft, bijaldien America haare geschillen met Engeland zal bijleggen.

Het kan, vertrouw ik, nog aan U.E. nog aan het bestuur in Indië onverschillig zijn van hier geinformeerd te worden, wat er te hoopen is ten aanzien van den Americaanschen handel op Java en ik mag niet nalaaten, ook aan U.E. mijne vaste overtuiging te bedeelen, dat den aanbreng van contanten van hier naar Batavia niet op den vorigen voet zal plaats hebben tenzij de prijs der koffij aanmerkelijk laager word gesteld.

In eene bij mij ontfangen particuliere brief van den Heer Directeur Generaal van IJsseldijk van den 18 Maart 1809 bericht hij mij dat de Quotisatie eerst over de ambtenaren en bemiddelde Lieden en vervolgens over de Chineesen en Mooren, het Gouvernement op Batavia in staat had gesteld zich voor dit loopend Jaar te redden, dan dat de vooruitzigten voor het vervolg, aller kommerlijkst zijn bijaldien de Amerikaansche vaart niet weeder hervat wordt. Bijaldien U.E. daaraan ook dat groot gewigt zal hechten, zoude hierop te spoediger te hoopen weezen, bijaldien U.E. mogt goedvinden mij te qualificeeren tot eene prijsverlaaging der koffij op Batavia, en hoe ongaarne ik mij dienaangaande meer stellig verklaare zij het mij vergund als mijn gevoelen aan U.E. voor te draagen, dat tenzij de prijs der koffij op D^s 14 de Picol gesteld word, er geen hoop is, zelfs onder gunstiger omstandigheden dan de tegenwoordige, dat den vorigen handel op Batavia van hier zal hervat worden.

Ik heb de eer mij met alle hoogachting en verschuldigde consideraties te noemen.

Afgezonden over Tonningen.

P. S. Javakoffij word heeden nog aangebooden voor 24 à 25 cents, met het recht van drawback en op lang crediet, hetwelk de prijs op 19 a 20 cents het Pond brengt, betaalbaar 3, 4 en 6 maanden, dan hiervoor worden geene koopers gevonden. De Brik Goldsearcher zal niet van hier vertrekken dan op den 26 aanstaande; bijaldien die niet te lang op Sourabaija word opgehouden kan ik over ses maanden een antwoord van den Maarschalk Daendels te gemoet zien.

---

80. Brief van Min. Van der Heim aan den G. G. Daendels en de Raden van Indië, 21 Sept. 1809.

Mijne Heeren!

Hiernevens doe ik U toekomen de factuur van de goederen geladen in het Amerikaansche schip *Urania*, kapitein J. M. Peck ter waarde van *f* 47400.— welke ik naar luid van een op heden met hem gesloten contract, aan hem hebbe verkogt met 50 pct. advans en dus voor eene somma van *f* 71100: zegge een en zeventig duizend een honderd guldens om door Ul. te worden betaald in eene retourlading ten belope van evengem. sommen, ter keuze van den Kapitein uit de volgende Producten, hetzij uit een der zelve artikelen of uit sommige of allen te zamen, te weeten: uit koffij, zuiker, peper, specerijen, zoo nogtans dat wanneer hij geheel of ten deele specerijen verkiest hij niet anders dan de gewone proportie in de onderscheidene artikelen der specerijen zal kunnen vorderen: en Drogerijen, zoo dezelve aanhanden zijn, alles tegens den gewonen Marktprijs, de Piaster gerekend à 50 Str^{s} Hollandsche Courant, zullende de kapitein door U moeten worden voorzien met een certificaat dat de goederen op Batavia zijn ingenomen teneinde hij daarvan kan doen consteeren, waar zulks zou kunnen behoren of gevorderd worden.

De Kapitein heeft mij doen blijken dat hij wel genegenheid zoude hebben deze lading naar Japan over te brengen en ik heb op zijn verzoek niet willen afzijn U hem daartoe aan te bevelen, indien het schip U geschikt voorkomt.

---

81. Brief van Min. Van der Heim aan den G. G. Daendels, en de Raden van Indië, 21 Sept. 1809.

Mijne Heeren!

Ik heb de Eer UE. kennis te geven

§ 1. dat ik op den 29 van Zomermaand ll. aan den Heer C. L. de Veije op deszelfs verzoek toegestaan heb om zig met zijne huisvrouw en kinderen na Batavia te mogen begeven, mits ten zijnen koste en buiten bezwaar van den Lande, dat ik echter bij mijn secreet besluit van den 25 van Oogstmaand daaraan volgende Lett. Z.Z.Z. den gewezen secretaris van de Hoge Regering L. W. Meijer geauthoriseerd heb om aan gen. Heer de Veije in America, wanneer dezelve zulks tot de verdere voortzetting zijner reize mogte noodig hebben te mogen voorschieten tot een somma van Een duizend Spaansche matten en daarvoor op denzelfden voet als zulks bij Secreete order van den 18 van Hooijmaand Letter G.G.G., van welke order ik uL. bij mijne aanschr. van denzelfden datum heb kennis gegeven is bepaald op uL. te mogen trekken wisselbrieven welke de Heer de Veije zich verbinden zal aan 's Gouvernements kassa te voldoen uit het beloop der gelden te ontvangen uit eene aan zijne huisvrouw te beurt gevallen erfenis van wijlen den Baron van Nijvenheim onder berusting van de Heeren Hemert en Blanke, doch tot welker overname aan den Heer Vogelaar te Batavia volmagt was gepasseert.

§ 2. dat ik bij order van den 7 van Hooijmaand ll. n°. 26 tot klerk voor Indië aangesteld heb den persoon van Jan Hendrik Christoffel Schroder onder voorwaarde dat hij de reis naar Indië zal doen op eigen kosten zonder eenig bezwaar voor den Lande doch met vergunning om bij zijn arrivement te Batavia dadelijk te kunnen ontvangen de gagie die hij gedurende de reize zal hebben te goed gemaakt; waartoe hij zal moeten overleggen zodanig bewijs wegens den dag van zijn vertrek uit dit Rijk als waarmede gijl. genoegen zult kunnen nemen en onder uitdrukkelijke verplichting van de reize te aanvaarden uiterlijk binnen drie maanden na de dagtekening van gem. Besluit op verbeurte van het effect dezer zijner aanstelling.

§ 3. de Heer M. D. Popkens zich bij requeste aan mij geadresseerd hebbende om naar Batavia te mogen vertrekken en aldaar in

81. Brief van Min. Van der Heim aan den G. G. Daendels, en de Raden van Indië, 21 Sept. 1809.

Mijne Heeren!

Ik heb de Eer UE. kennis te geven

§ 1. dat ik op den 29 van Zomermaand ll. aan den Heer C. L. de Veije op deszelfs verzoek toegestaan heb om zig met zijne huisvrouw en kinderen na Batavia te mogen begeven, mits ten zijnen koste en buiten bezwaar van den Lande, dat ik echter bij mijn secreet besluit van den 25 van Oogstmaand daaraan volgende Lett. Z.Z.Z. den gewezen secretaris van de Hoge Regering L. W. Meijer geauthoriseerd heb om aan gen. Heer de Veije in America, wanneer dezelve zulks tot de verdere voortzetting zijner reize mogte noodig hebben te mogen voorschieten tot een somma van Een duizend Spaansche matten en daarvoor op denzelfden voet als zulks bij Secreete order van den 18 van Hooijmaand Letter G.G.G., van welke order ik uL. bij mijne aanschr. van denzelfden datum heb kennis gegeven is bepaald op uL. te mogen trekken wisselbrieven welke de Heer de Veije zich verbinden zal aan 's Gouvernements kassa te voldoen uit het beloop der gelden te ontvangen uit eene aan zijne huisvrouw te beurt gevallen erfenis van wijlen den Baron van Nijvenheim onder berusting van de Heeren Hemert en Blanke, doch tot welker overname aan den Heer Vogelaar te Batavia volmagt was gepasseert.

§ 2. dat ik bij order van den 7 van Hooijmaand ll. n°. 26 tot klerk voor Indië aangesteld heb den persoon van Jan Hendrik Christoffel Schroder onder voorwaarde dat hij de reis naar Indië zal doen op eigen kosten zonder eenig bezwaar voor den Lande doch met vergunning om bij zijn arrivement te Batavia dadelijk te kunnen ontvangen de gagie die hij gedurende de reize zal hebben te goed gemaakt; waartoe hij zal moeten overleggen zodanig bewijs wegens den dag van zijn vertrek uit dit Rijk als waarmede gijl. genoegen zult kunnen nemen en onder uitdrukkelijke verplichting van de reize te aanvaarden uiterlijk binnen drie maanden na de dagtekening van gem. Besluit op verbeurte van het effect dezer zijner aanstelling.

§ 3. de Heer M. D. Popkens zich bij requeste aan mij geadresseerd hebbende om naar Batavia te mogen vertrekken en aldaar in

81. Brief van Min. Van der Heim aan den G. G. Daendels, en de Raden van Indië, 21 Sept. 1809.

Mijne Heeren!

Ik heb de Eer UE. kennis te geven

§ 1. dat ik op den 29 van Zomermaand ll. aan den Heer C. L. de Veije op deszelfs verzoek toegestaan heb om zig met zijne huisvrouw en kinderen na Batavia te mogen begeven, mits ten zijnen koste en buiten bezwaar van den Lande, dat ik echter bij mijn secreet besluit van den 25 van Oogstmaand daaraan volgende Lett. Z.Z.Z. den gewezen secretaris van de Hoge Regering L. W. Meijer geauthoriseerd heb om aan gen. Heer de Veije in America, wanneer dezelve zulks tot de verdere voortzetting zijner reize mogte noodig hebben te mogen voorschieten tot een somma van Een duizend Spaansche matten en daarvoor op denzelfden voet als zulks bij Secreete order van den 18 van Hooijmaand Letter G.G.G., van welke order ik uL. bij mijne aanschr. van denzelfden datum heb kennis gegeven is bepaald op uL. te mogen trekken wisselbrieven welke de Heer de Veije zich verbinden zal aan 's Gouvernements kassa te voldoen uit het beloop der gelden te ontvangen uit eene aan zijne huisvrouw te beurt gevallen erfenis van wijlen den Baron van Nijvenheim onder berusting van de Heeren Hemert en Blanke, doch tot welker overname aan den Heer Vogelaar te Batavia volmagt was gepasseert.

§ 2. dat ik bij order van den 7 van Hooijmaand ll. n°. 26 tot klerk voor Indië aangesteld heb den persoon van Jan Hendrik Christoffel Schroder onder voorwaarde dat hij de reis naar Indië zal doen op eigen kosten zonder eenig bezwaar voor den Lande doch met vergunning om bij zijn arrivement te Batavia dadelijk te kunnen ontvangen de gagie die hij gedurende de reize zal hebben te goed gemaakt; waartoe hij zal moeten overleggen zodanig bewijs wegens den dag van zijn vertrek uit dit Rijk als waarmede gijl. genoegen zult kunnen nemen en onder uitdrukkelijke verplichting van de reize te aanvaarden uiterlijk binnen drie maanden na de dagtekening van gem. Besluit op verbeurte van het effect dezer zijner aanstelling.

§ 3. de Heer M. D. Popkens zich bij requeste aan mij geadresseerd hebbende om naar Batavia te mogen vertrekken en aldaar in

gewesten te worden waarin zijn vader ook reeds met lof heeft gediend.

§ 8. Ik voege hiernevens nog eene copy van eene order van den 27 van Hooimd ll. nº. 27 betrekkelijk den missionaris H. Waarden, waarvan ik uL. bij mijn missive van dien datum heb kennis gegeven.

Ik heb de Eer uL. van mijne achting te verzekeren.

---

82. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 21 Sept. 1809.

Mijnheer de Maarschalk!

Ik heb tot mijn innig leedwezen uit de jongst ontvangene berichten lopende tot Zomermaand dezes jaars uit America gezien, dat de afhaal der Producten, ook na het opheffen van het Embargo, met geen de minste vigueur is geëntameerd. Dit brengt mij in veele bekommering over den toestand der volkplanting onder Uw bestier, te meer, wijl ik vreeze, dat alle de door Uwe Excellentie genomene maatregelen, om in de behoefte van contante specie te voorzien, niet meer dan kortstondige redmiddelen zullen zijn, waartoe men slechts maar één toevlucht kan neemen.

Deze hulpmiddelen, welke ik bedoelde, zijn de door Uwe Excell. gedane opeisching der contanten van Gerepatrieerden onder hunne gemachtigden te Batavia liggende & de geforceerde leening bij Uwe Excell. Secreet Besluit van den 2 van Wijnmaand gearresteerd — operatien, waarvan ik had mogen verwachten, dat de mededeeling van derzelver daarstelling mij op eene officieele wijze en niet door de overzending der authentieke stukken, zoo van Gemachtigden als van Gerepatrieerden zou zijn geschied.

Ik mag Uwe Excell. niet verbergen dat het mij ten uittersten bevreemdt, dat de Col. Destouches die eerst in Wintermaand van het afgelopen jaar, & dus verscheidene maanden na het neemen der differente besluiten tot deze Geldlichtingen, vertrokken is, geen het minste bericht van die besluiten, zoo min als van de uitwerking die dezelve hadden gehad of beloofden, heeft overgebracht: daar het immers van het hoogste belang was, dat Z. M. daar van kennis droeg, & dat ik mij ook daarna in de eventueele bereekeningen van het nodig secours konde richten.

Indien men op de calculative bereekeningen staat maken kan,

welke som men van de opbrengst der Geldlichting van de Gerepatrieerden zou kunnen verwachten, was dit zo gering, dat het wel te voorzien was, dat zonder het gewoon ontzet, door den afhaal der Producten, deze operatie door andere middelen zou moeten worden opgevolgd; en hoe verre deze laatsten als dan zouden kunnen strekken gereekend op de volle Som der Leening van Rd. 600,000, ben ik niet in staat te bepalen, daar ik de Jaarlijksche behoefte van contanten, ten gevolge der door Uwe Excell. gemaakte inrigtingen, niet kan nagaan.

Het is dus blijkbaar, dat dit een zeer belangrijk point was, waarvan men zich mijns inziens niet onthouden mogt, met de eerste gelegenheid communicatie te doen; alware het ook dat men in ogenblikken van eenen algemeenen stilstand van den gewonen loop der zaken hier te lande niet genoegzaam in staat mogt geacht worden om in eene beoordeeling van dezelve te treeden.

Ik heb de Eer Uwe Excell. van mijne consideratie te verzeekeren.

---

83. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 24 Sept. 1809.

Z. E. den Maarschalk Daendels.

Daar ik niet gaarne eenige gelegenheid laat voor bij gaan, om Uw Excell. de bewijzen mijner achting te geven, maak ik gebruik van het vertrek van de Heer Holmberg van Beckfelt, om Uw Excell. deze te adresseeren. . . . . Mijne berigten uit America zijn mede niet gunstig, en volgends dezelve moet Uw Excell. van die kant weinig toevoer hebben bekomen. Ik houde mij bezig, om Uw Excell. zoo mogelijk eenige kundige lieden in het vak van Medicijnen toe te zenden, maar alles is zoo kostbaar, zoo moeijelijk, en zoo gewaagd, dat er schier geen doen meer aan is. Daar bij komt de noodzakelijkheid van bezuiniging, welke het zelfs onmooglijk maakt de drie Ton aan adsignatien, welke Z. M. als het ultimatum had bepaald, te voldoen, alzoo dezelve niet in het Budget hebben kunnen worden begrepen. De Heer Meijer is over America weder vertrokken, doch zijne betaling is geheel aan Uw Excell. over gewezen, echter zal die ten deelen ten minsten in een goed employ, en uitzigten kunnen bestaan.

Volgens ingelope berigten, welke echter niet bepaald genoeg zijn, om er mijne gedachten op te fixeeren, zoude Uw Excell. de standsverwisselingen zeer kort op den anderen doen volgen. Bijaldien dit te vermijden is, houde ik zulks om meer dan eene reden verkieslijk, voor eerst omdat als men eenigen tijd in dezelfde post blijft, men er zich meer in bekwaamt, en er meer liefde voor krijgt, ten anderen omdat men minder in verzoeking is, zich te zegenen en te verrijken, als men geen staat kan maken te blijven die men is. . . . Ik miste zederd een geruime tijd alle berigten van Uw kant, en hoop dat de mijne gelukkiger in hunne aankomst moge zijn. Het is mij aangenaam Uw Excell. van de aanhoudende welwillendheid van Z. M. en mijne bijzondere consideratie te mogen verzekeren.

P. S. Zoo veel mij bekend is, bevind Mevrouw Daendels en hare familie zich in de volmaakste welstand, Mevrouw Janssens daarentegen zegt men in facheuse omstandigheden te zijn. . . . .

---

84. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 1 Oct. 1809.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

Pas weinige dagen geleden had ik de gelegenheid Uw Excell. met de Heer Holmberg te schrijven, en de tevredenheid van zijn Majesteit te kennen te geven, deze in dus eeniglijk dienende aan Uw Excell. den Brenger ernstig aan te bevelen. De Heer Cluver, reeds voor veele jaaren tot Predikant voor Indien benoemd. Zijne bereidvaardigheid, tevredenheid om alle schikkingen zich te laten welgevallen, en zagt voorkomen maken het mij tot een pligt hem dit getuigenis te geven.

Hij is bijzonder sober uitgerust en vergenoegd zich met het vooruitzigt van een gunstig onthaal in Indien, zich daarvoor alle verloochening getroostende. Het gebrek aan leeraars in de Colonie maakt mij deze afzending belangrijk, schoon het mij voorkomt, dat Hij de taal maar matig magtig is en nog veel van zijn Moedertaal, het Hoogduitsche daar onder mengt. Hartelijk wensch ik dat Hij een behouden reijs mag hebben, Uw Excell. in goede welstand mag aantreffen, veel goeds mag stichten en een nuttig leeraar voor de

Indische kerk mag zijn. Hij heeft een broeder Predikant op Ceylon gehad, doch is onbewust van zijn wedervaren. Wij hebben zulk een ongunstig saijzoen, dat er nauwlijks voorbeeld van is. Bij aanhoudende stormen zijn de Plasregens onafgebroken, de rivieren zijn hoog gezwollen, het vee op veele plaatsen reeds op stal en de koude als in Slagtmaand. Verder zijn in de omstandigheden geen aanmerkelijke veranderingen. De Heer Wiese schijnt zich te Haarlem te willen nederzetten. Ontfang de herhaaling van mijne oprechte hoogachting.

---

85. Uittreksel uit een brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 16 Oct. 1809.

Ik heb bevonden dat waare ik geautoriseerd de prijs der koffij op 12 dls de picol op Batavia te bepaalen, dit de onderneemingsgeest van enige kooplieden zoude opwekken, in de hoop dat binnen den tijd die verloopen moet alvorens een expeditie van hier naar Batavia kan volbragt zijn, de tans zoo geheel ontmoedigende vooruitzigten enigsints ten beste zullen zijn veranderd. Hiertoe echter vinde ik mij niet gemagtigd bij UE Missive van den 19 April dezes jaars, welke ik beschouw als de commissie, waarna ik mijne handelingen regelen moet.

(Uit brieven is gebleken) dat de Hr Secrets Meijer, mij in mijne commissie is toegevoegd en met een ampele Instructie voorzien, . . . Hij word dienvolgens hier dagelijks te gemoed gezien, en bijaldien zijne aankomst niet te lang verschoven blijft, zal ik tot niets van belang besluiten, en niet dan provisioneele engagementen aangaan.

---

86. Brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 16 Oct. 1809.

Hoog Edele Gestrenge Heer.

Ik heb de Eer Uwe Excellentie hiernevens aan te bieden een door mij opgemaakte rekening van het gebruik der 25 000 Spaansche daalders, welke ik gedurende mijn aanwezen te St Croix op de Kanarische Eilanden op Uwe Excellentie getrokken heb, tot inkoop, equipering en uitrusting van het Amerikaansche schip Virginia, en

het aanschaffen van de nodige kajuitsprovisien, waar uit Uwe Excellentie ontwaren zal dat door mij 551 Spaansche daalders meerder zijn uitgegeven, dan het bedragen van de voormelde wissels.

Ik zoude reeds lange het gebruik dier gelden onder het oog Uwer Excellentie gebragt hebben ware het niet, dat ik de gewigtige bezigheden in den dienst van Zijne Majesteit niet aan mijne eigene zaken had voorgetrokken, en indien ik had kunnen vooruitzien, dat deze rekening zoowel als de reeds bevorens gedane tot een montant van *f* 13000 hollands, zoo uit Cadix als Tanger ter goedmaking van mijn extra ordinaire reiskosten door Spanje en Afrika naar de Kanarische Eilanden enige zwarigheid zoude hebben opgeleverd tot de uitbetaling van mijn tractement aan mijne gemagtigden te Amsterdam; als hebbende ik onlangs bij missive van den 16 Julij 1808 van mijne vrouw vernomen, dat zij buiten mijn tractement als Maarschalk van Holland en 't surplus a *f* 3000 van dat gedeelte van mijn tractement als Gouverneur-Generaal, hetwelk ik, ten behoeve van mijne vrouw en kinderen in Hollland staan laat, om die reden weinig ontvangen had.

Deze tijding heeft mij zeer gesmart, daar mijne vrouw, verstoken zijnde van Haren echtgenoot, nog dit grievende moet ondervinden 't geen ik mij vleije dat ophouden zal na de ontvangst der voormelde rekening en bijlagen bestaande in:

A. het transport van het Brikschip de Virginia, voor den Franschen Consul-Generaal Cuneo Dornano, op den 8 September 1807, gepasseerd a 12000 Spaansche daalders, doch in het Register op 11000 Spaansche daalders gesteld om den Kapitein, welke participanten in het schip had, met 1000 Spaansche daalders te bevoordeelen.

B. De Engelsche quitantie van den Kapitein H. Davis.

C. Besluit van de Hooge Indische Regering van den 8 Januarij 1808 waar bij consteert, dat het Brikschip Virginia voor rekening van dit gouvernement overgenomen is.

D. Declaratoir van den Directeur Generaal Van IJsseldijk van den 30 September 1809 tot bewijs dat voor hetzelve door het Gouvernement in Indien niets is betaald geworden.

E. Declaratoir van den Kolonel en Commandant der Haven te Batavia Van Hek, mede van den 30 September 1809, tot bewijs, dat het bovengen. Brikschip, na de overname van hetzelve in dienst is gesteld geworden.

En dat mijne vrouw zal jouisseeren van de volle somme, welke mij sedert mijn vertrek uit Holland, op den 20 Februari 1807 wettig toekomt, na aftrek echter van 1000 Spaansche daalders die ik op de Kanarische Eilanden voor mijn priverekening getrokken heb, en nog eenig geld in Frankrijk 't geen uit mijn brieven consteren zal, als Uwe Excellentie met de Heeren Jacob Dull en Zoonen te Amsterdam deze zaak zult gelieven te termineeren, en Uw Ed. boven de *f* 25000 bij Perigaud en Comp. te Parijs voor rekening van het Gouvernement op order van Zijne Majesteit voor mijne reiskosten getrokken, en de bovengem. *f* 13000; als mede mijne dispositie voor reiskosten van mijn aide de Camp van de Kanarische eilanden naar Holland, te vertoonen de verder voor mij betaalde wissels, welke echter niet meer zijn dan de genen van welke hierboven gewaagd is.

Ik heb de eer met bijzondere consideratie te zijn.

---

87. Brief van Daendels aan den Koning, 16 Oct. 1809.

Sire!

La santé diminuante du general Buijskes, necessitant son retour en Europe, apres avoir rendu de tres grands services je profite de son depart par faire parvenir à votre Majesté le duplicata de mon rapport du 7 Septembre, le triplicata de celui du 26 aout, le quadruplicata de celui du 19 Mars envoyé par mon Aide de Camp Cuneo d'Ornano, et le quintuplicata de celui du 23 Novembre 1808 envoyé par l'adjudant general Gicquel Destouches, qui forment l'ensemble des changemens introduits dans cette colonie depuis mon arrivée.

Le general Buijskes aura l'honneur de remettre a votre Majesté les desseins du nouveau Hotel gouvernemental à Weltevrede, des maisons de Buitenzorg, de Bodjong et de Simpang, trois desseins du fort Louis et un de la baie Merak, ainsi que le tableau de l'armée de votre Majesté aux grandes Indes.

Le general se trouve à même de rapporter a Votre Majesté tout ce qu'Elle desire de savoir et il connoit nos besoins que nous attendons de la sollicitude paternelle de Votre Majesté.

Je profite de cette occasion d'envoyer au ministre de Votre Majesté les copies de mes dépêches depuis le depart du colonel Gicquel, et je rends compte à Son Excellence, dans le plus grand détail, des changemens opérés dans la Cour de Justice, dont j'ai fait nommer President mon secretaire general Muntinghe, qui est tres favorablement connu en Hollande, que j'ai remplacé, comme mon secretaire general, par le ministre aupres l'Empereur de Souracarta J. A. van Braam; mais tel est le denuement d'hommes à talens dans cette colonie, que je ne saurois remplacer Monsieur van Braam apres le depart du general Buijskes; me trouvant alors dans la necessité de le nommer President du Conseil des Indes et mon successeur provisoire, car je ne dois cacher â Votre Majesté que sans cette precaution la colonie, si je venois a mourir, se trouveroit en trois mois dans un danger imminent de tomber au pouvoir des Anglais, etant certain que le plan de neutraliser cette colonie existe toujours et auroit été executé sans mon arrivée en cette colonie, dont les preuves sont encore augmentés depuis mon dernier rapport. Mais je puis donner l'assurance positive a Votre Majesté que par ces mesures ses colonies se trouveront hors de tout danger, jusqu'a l'arrivée des personnes de marque, civils et militaires ainsi que d'un escadre que je ne cesse de solliciter à Votre Majesté et dont le besoin devient de jour en jour plus urgent.

Je prends aussi la liberté de reïterer ma priere, qu'il plaise a Votre Majesté de m'envoyer un successeur, dont les raisons, que j'ai pris la liberté d'enoncer a Votre Majesté, sont encore augmentées par le delabrement de ma santé, causé par trop de travail et d'inquietude, comme attestera le general Buijskes.

Nous nous trouvons Sire! toujours sans des ordres de Votre Majesté, et de son Ministre, ce qui est d'autant plus douloureux, qu'il arrive par chaque batiment americain une quantité de lettres pour des individus ici et que rien au monde ne me soulageroit plus, dans ma carriere penible que de savoir si mes travaux ont obtenu l'approbation de V. M.

Je me flatte, que puisque nous avons a offrir un post assuré et a l'abri des ennemis aux flottes combinées Françaises et Hollandaises et qu'aucune partie du monde offre l'occasion favorable de porter des coups decidés aux Anglais que cette partie du globe, oui, Sire! je me flatte, que le moment n'est pas eloigné, qu'il

nous arrivera une flotte assez considerable et de troupes de terre Européennes.

J'ai etc.

Batavia ce 16 Octobre 1809.

---

88. Brief van Van Polanen aan Daendels, 1 Nov. 1809.

Hoog Edel Gestreng Heer!

Bij mijne Missive van den 16 Julij deezes Jaars heb ik de eer gehad aan U.E. ingesloten te doen toekoomen eene Missive van Z. E. den Minister van Marine en Kolonien, in welke zo Z. E. mij meld, aan U.E. is kennis gegeeven, dat het Z. M. behaagd had, mij op den 12 April bevorens te benoemen tot Raad ordinair van Hollands Indien en tevens te continueeren in de Commissie mij op den 15 Novr 1807 op Batavia opgedragen door den toenmaligen Heer gouverneur generaal en den tegenwoordigen Heer Directeur Generaal, ten einde, des mogelijk, de Oostersche Komptoiren van hier direct van contanten en behoeften te voorzien, met deeze verdere extensie dier Commissie.

„dat Z. M. verlangd, dat die articulen, die den Maarschalk Daandels mogt nodig hebben, door mijne bemiddeling zullen worden geëxpedieerd; dat in de wijze op welke Z. E. mij door geene bepalingen wilde belemmeren, uitgenomen dat ik in het oog zoude houden dat de betalingen voor dezelve op Batavia zullen geschieden."

In mijne Missive onder dagteekening van den 20 Augustus daaraanvolgende heb ik aan U.E. in het breede mijne bedenkingen voorgedraagen over den staat der politieke relatien der Vereenigde Staten van America, en den invloed daarvan op den handel in O. I. producten; waarbij ik de stellige verklaring gevoegd heb, dat den vorigen handel van hier op Java niet zoude worden hervat, zo lang de koffij aldaar op 18 Ds de Picol zoude gehouden worden; zo als ik ook aan het oordeel van UE. heb overgelaaten aan deeze mijne verklaring en de gronden en bereekeningen waarop die bij mij gedaan is, dat gewicht te hechten en die besluiten te neemen en mij te doen toekomen als UE. in derzelver wijsheid raadzaam zoude oordeelen.

Hierbij bedeelde ik UE. wijders dat het contract met de Reeders van de Brik Goldsearcher geslooten, waarbij niet dan ten deele aan de behoeften van de Oostersche Komptoiren werd voorzien, ook voornamelijk was aangegaan om UE. au fait te stellen van den teegenwoordigen staat van zaaken, met relatie tot den O. I. handel, en om UE. gelegenheid te geeven mij uwe ordres te doen toekomen; teevens UE. mijne determinatie bedeelende om alvorens die bij mij zouden zijn ontfangen, den aanvoer van noodwendigheeden naar Java, wel te zullen aanbeveelen, maar UE. tot den aanneem daarvan niet te verbinden.

Voor die Brik zeilvaardig was, namelijk op den 25 September waren de uitzigten ten aanzien van den Americaanschen zeehandel reeds verslimmerd, en het was met moeijte dat ik de Reeders heb kunnen overhaalen hun contract van den 20 Aug^{ts} te extendeeren tot dat van den 22 September daaraan.

Na dien tijd zijn hier uit Europa ontfangen de berichten, met welke moeijelijkheden zijn verzeld gegaan de landing in Hollandsche havenen van enige ladingen Javasche Producten, niettegenstaande den invoer daarvan bij Publicatie van den 30 Junij was vrijgesteld; — dat op den 29 Julij, die vergunning weeder bij Decreet van dien dag was ingetrokken; — dat den keizer Napoleon op den 30 Julij had herroepen, zijn Decreet van den 4 Juni bevorens, en bij vernieuwing van dat van den 16 Septr 1808 had gestatueerd, dat geene koloniale Producten in Holland op het Fransch territoir zullen worden toegelaten, om het even hoedanig die mogen zijn geimporteerd of met welke certificaten voorzien; en dat alle scheepen met Koloniale Producten geladen, welke de Elbe, de Weezer en de Jade zouden binnen komen, in beslag zullen worden genomen.

De uitvaardiging van deeze Decreeten strekt ten bewijze van hetgeen ik reeds UE. heb verzeekerd bij mijne missive van den 20 Augustus deezes Jaars, dat men reeden heeft in den geest, die tans de oorlogende Mogendheeden bezield, geduurende deezen oorlog telkens te vreezen eene plotselijke vernieuwing van de vorige geweldige en willekeurige Decreeten teegens den invoer van Koloniale producten zo wel in Holland als in Frankrijk en de Landen daaraan onderworpen. En het zal U E. niet verwonderen dat men die Decreeten hier te Lande met den naam van geweldig en willekeurig bestempeld, wijl die in Europa worden gepromulgeerd zonder in aan-

merking te neemen, dat op grond van vorige Decreeten, Americaansche handelaaren Hollandsche en Fransche coloniale Producten hier ingekocht en naar Hollandsche en Fransche havenen hebben verzonden, alwaar hun in plaatse van de toegezegde vrijheid tot verkoop, confiscatie of sequestratie, plotselijk werd aangekondigd; of alwaar zij bij weegen van gratie, werden afgeweezen, zonder te weeten naar welke andere haven zij zich met veiligheid wenden kunnen. Ik zoude hieraan geen meerder gewicht hechten dan aan andere der menigvuldige evenementen van deezen tijd, nog mij veroorloven daarover enige aanmerkingen te maaken, waare het niet dat ik diep getroffen ben door het gevoel hoezeer hierdoor alle vertrouwen op de plaatselijke handelwetten in Europa word vernietigd, en de Engelschen word in de hand gewerkt om de Americanen te doen afzien van den handel in Hollandsche Koloniale Producten. En ik zoude onwaardig zijn de dubbele betrekkingen te behouden, die mij aan Z. M. Kolonien in de Oost Indien verbinden, bijaldien ik onbedacht of onverschillig was aan de noodlottige gevolgen, waarmeede hierdoor die belangrijke bezittingen worden bedreigd.

Sints het vertrek van de Brik Goldsearcher van New York heb ik enige dagen in Philadelphia en Baltimore doorgebragt, en in mijnen omgang met kooplieden voorheen op Java handelende, ontwaard, dat alle gedagten daarop bij hun, zoowel als in New York geheel is opgegeeven, tenzij de koffij op Java voor 10 en volgens enige weinige hoogstens voor 12 Drs de Picol zal verkrijgbaar zijn, in welk geval zij van oordeel waaren (en dit voor Z. M. Decreet van den 29 Julij hier te Lande was bekend geworden) dat dien handel nog met een zeer onzeeker vooruitzigt op voordeel zoude gedreeven worden, dan hun echter in de verzoeking zouden brengen, op hoop van eene verbeetering in den staat van dien handel in Europa, in den tijd die verloopen moet, alvorens eene expeditie van hier naar Batavia kan zijn volbragt.

Deeze prijsverlaging in het algemeen, niet in de termen mijner Commissie zijnde, moet ik afwagten, totdat UE. of ZE. den Minister zich dienaangaande zal hebben geëxpliceerd; dan tot dien tijd den handel van hier op Batavia als opgeschort beschouwende, heb ik mij zelf afgevraagd of ik aan het oogmerk van mijne aanstelling als agent voor de O. I. Kolonien in Amerika zoude beantwoorden met dien tusschentijd, geheel en al, lijdelijk en werkeloos af te

wagten, hoezeer, sints het afzenden van mijne Missive aan U E. van den 20 Aug^{s} de uitzigten op eene verbeetering in den staat van den Kolonialen handel aanmerkelijk verergerd zijn?

De uitdrukkingen door Z. E. den Minister van Kolonien gebeezigd, qualificeeren mij, tot het expedieeren van die articulen, die U E. mag nodig hebben, *zonder mij in de wijze door enige bepalingen te belemmeren* dan dat de betalingen niet in Holland maar op Batavia zullen geschieden.

Ingeval van de voortduring van het Americaansch embargo ben ik speciaal gequalificeerd drie à vier scheepen van hier te depêcheeren bijaldien ik daartoe het consent van het Gouvernement zoude kunnen erlangen; dit embargo is wel is waar sints opgeheeven, dan den handel op Java heeft niet te min opgehouden en deeze opschorting van den handel, hoezeer aan andere oorzaken toe te schrijven, heeft aldaar dezelfde uitwerking als waare het embargo niet opgeheeven, en ik vertrouw daarop het besluit te moeten opmaken, dat alsnog van mij verwagt word drie à vier scheepen naar Z. M. Oost Indische Kolonien, des mogelijk, van hier te depecheeren.

Met die scheepen was aan mij overgelaten al- of niet naar Batavia over te gaan, maar bij aldien ik het beeter keurde in America te verblijven, *om aldaar de belangens der Kolonien waar te neemen* ben ik daartoe geautoriseerd, tot nader order. Zo ik den aart en werking van het teegenwoordig Gouvernement in het Vaderland ten rechte beoordeele, is mij uit het weinige dat mij dienaangaande is voorgekoomen, gebleeken, dat Z. M. van Zijne ambtenaaren eene ijverige en geene flauwe of lijdelijke behartiging van de belangens hun toevertrouwd verwagt en vorderd.

Aan mij zijn de waarneeming der belangens der O. I. Kolonien in America opgedragen, en te meer ik mijne gedagten laat gaan op de plichten die mij daarbij zijn opgelegd, op de verwagting die men daarvan in het Vaderland heeft, en daarbij in aanmerking neem, dat eene voortduurende opschorting van den Americaanschen handel op Batavia, niet bij Z. E. den Minister heeft kunnen zijn voorzien, en Z. E. aanschrijving aan mij en de qualificatien daarin vervat, deeze omstandigheid niet in aanmerking heeft kunnen neemen; dat echter bij den geest en letter van die aanschrijvinge veel aan mijn oordeel en discretie is overgelaaten, en voornamelijk dat de politieke situatie van ons Vaderland sints de Engelschen het Eiland Walcheren in

bezit hebben, het uitzenden van enige hulp naar Indie, meer dan bevorens ondoenlijk maakt, en die der Vereenigde Staten van America, tot dat pas zijn gekomen, dat eene open staat van vijandelijkheid met Frankrijk of Engeland, onder de hoogstwaarschijnlijke vooruitzigten gereekend word; na deeze samenloop van omstandigheeden vreeze ik mij verantwoordelijk te zullen maaken, bijaldien ik den tusschentijd, die mij nog gegund word, zoude laaten voorbijgaan zonder eene poging te doen om U E. nog enigen bijstand van hier te doen toekoomen, alvoorens dit mogelijk te laat zal zijn.

Dan diezelfde reedenen en bedugtingen die mij daartoe aanspooren, hebben eene teegenwerkende invloed op hun, door wien ik dit moet bewerkstelligen. De tegenswoordige en aanstaande gevaaren, en de kansreekeningen van winst en verlies, worden door geen koopman in het ontwerpen van eene handelsexpeditie een oogenblik uit het oog verlooren.

Dit heb ik niet dan te zeer bevonden op alle mijne voorstellen, ten oogmerk hebbende om U E. van eene somme in contante specien te voorzien. De propositien mij daartoe gedaan, zijn zo extravagant geweest, dat ik die in geene bedenking heb kunnen neemen.

Ik heb dus weeder terug moeten keeren tot de huizen van commercie welke in de expeditie van de Brik Goldsearcher deel hebben genomen.

Deezen, hoewel niet minder goede bereekenaars en bedagt op voordeel, bezitten groote kapitalen, en eigenaars van verscheide scheepen zijnde, waarvoor tans geen gebruik is in den beperkten handel van dit Land, verklaarden zich te zullen vergenoegen met eene speculatie waarop zij zouden kunnen bereekenen de gewone intrest van de som daar in belegd, en de ordinaire vragtloon voor hunne scheepen; dan zij ook hebben van de hand geweezen mijn voorslag aan hun gedaan om 100.000 Sp. D^s naar Batavia te zenden en daarvoor in betaling te neemen koffij teegen 12 D^s de Picol.

Equipage goederen, schoenen voor de Militairen en zoolleer, alle thans als contrabande articulen gereekend, zijn bij mij als ten hoogsten op Java benodigd, vervolgens in aanmerking gekoomen en daar deeze articulen in een zeer klein snel bezeild vaartuig kunnen verzonden worden, ben ik met hun dienaangaande overeengekomen als bij het hierin geslooten contract uitvoerig is uitgedrukt.

Een vaartuig in eene zodanige expeditie gebruikt niet dan met een verdubbeld gevaar kunnende terugkomen, heb ik besloten de Brik Batavian voor den dienst van Z. M. in Indien in te koopen, waartoe ik te meer vrijheid gevonden heb, na mij gebleeken is, dat de Heer Schout bij Nacht Buiskes hier te Lande zijnde, aan een der geinteresseerde huizen heeft voorgeslagen het uitzenden van twee a drie dusdanig snelbezeilde gewapende vaartuigen, voor reekening en den dienst van Z. M. Marine in Indien, en bij Missive van den 13 November 1807 heeft aangenomen die te zullen accepteeren met 50 p^{ct} advance op het vaartuig en 150 p^{ct} op het cargasoen. Ik heb 100 p^{ct} advance op beiden toegestaan, dewijl dit voordeeliger was, daar het cargasoen in inkoopswaarde de prijs van de Brik overtreft.

Den 20 Maart 1807 is bij het toenmalig gouvernement te Batavia een contract aangegaan met I. S. Coates qq tot het leeveren van 5 of 6000 soldaten geweeren, teegens 15 Sp. D^{s} het stuk. Bij mijne commissie van den 15 Novr daaraan, is mij opgedragen, na mijne aankomst in America mij te informeeren, of daaraan voldaan was, en zoo niet, daartoe bij de Principalen van Mr Coates, of anderen nader aanzoek te doen. Mr Coates heeft mij, bij afvragen, verklaard dat zijne Principalen geweigerd hadden aan dit contract te voldoen, doordien de daarbij bepaalde prijs voor de geweeren te laag was, en de Producten die daarvoor in betaling zouden worden aangenomen, teegens den couranten prijs, te hoog waren: dezelfde teegenwerping is mij door anderen ook gemaakt.

In de Geweerfabriek te Newhaven in Connecticut, is mij door den Directeur aangetoond, dat het Gouvernement der Vereenigde Staten 14 D^{rs} voor een geweer en bajonet bij contract betaald, en dit zo verre boven den prijs zijnde welke daarvoor in Europa gegeeven word, heb ik niet mogen besluiten voor de op Batavia benodigde 6000 geweeren te contracteeren, dan de Reeders van een Schoener overgehaald daarvan 150 stuks tot eene proeve in te koopen, zo als zij ook vervolgens gedaan hebben met 250 Europeesche geweeren, zoodanig die hier bij de Militie in gebruik zijn en welke partijen bij het cargasoen zijn gevoegd. U. E. gelieve, na gedane inspectie, mij des noodig oordeelende, Uwe ordres dienaangaande te doen toekoomen.

In zo verre ik tot heeden gehandeld heb op de Algemeene In-

structie van Z. E. den Minister van Marine en Kolonien en dit na mijn beste oordeel en met het oogmerk om aan Z. M. Bezittingen in Indien nuttig te zijn, waarop ik mij dan ook vlije met de goedkeuring van welgemelde Z. E., gevoel ik echter, dat in den verlatene staat waarin die bezittingen zich reeds tans bevinden en de gegronde vreese voor een erger toekomende, te resulteeren uit de politieke relatien van dit Land met Frankrijk en Engeland, de hoop van U E. echter zal blijven gevestigd op de hulp in benodigdheeden en geldspecie, welke niet dan van hier kunnen verkreegen worden.

Dat die onzeekere staat van den Americaanschen handel in O. I. producten met Europa, wel de voorname, maar niet de enige reden is waarom de Americaansche vaart op Java blijft opgeschort, is U E. uit mijne voorige communicatien van hier gebleeken, en ik vertrouw dat U E. zal overtuigd zijn, dat dien handel niet zal worden hervat, alvorens den prijs der Producten op Java geëvenreedigd zullen zijn aan de marktprijzen daarvan hier te Lande, en het is zeeker onnodig daarbij te betoogen, dat hoop op voordeel de enige aanmoediging daartoe kan zijn. In betaling van de kleine expeditien naar Ambon en Java, waartoe ik overgegaan ben, vind ik mij gerechtigd de prijzen hier te bepaalen, dewijl die andersints onuitvoerlijk zouden zijn, dan hiermeede word aan de algemeene behoeften, vooral in geldspecien niet voorzien, en echter mag ik mij niet gemagtigd oordeelen verder te gaan.

Met de expeditie van de Brik Goldsearcher beoogde ik dierhalve, zo wel aan de behoefte van Ambon enigsints te gemoet te koomen als U E. in de geleegenheid te stellen mij Uwe determinatie ter mijner instructie te doen toekomen; dan de hoop op eene behouden terugkomst van die Brik in America, is tans bij mij genoegzaam opgegeeven, sints hier is bekend geworden, dat drie Americaansche scheepen, The Jefferson, Jenny en Derby, jongst in de Indische Zee door de Engelschen zijn genomen, weeder op grond, dat den handel op de Manilhas en van daar naar eene andere haven gereekend word onder de verbodenen bij de Engelsche admiraliteit, als den americanen ongeoorloofd zijnde in vreedenstijd, hetwelk op Ambon en van daar naar China niet minder toepasselijk is. Ik heb dus, onder dit vooruitzigt, bij de eigenaars van de Goldsearcher aangehouden op het uitzenden van een ander snelbezeild vaartuig naar Sourabaija, met een cargasoen, zodanig te samengesteld, dat die met de meest

mogelijke extensie aan het woord contraband, niet onder die termen kan vallen en hieruit is geresulteerd het contract van den 28 October laatstleeden, waarbij bepaald is, dat zodra de Schoener Alert weeder zal geladen zijn, die met U E. Depeches aan mij regtstreeks naar eene Americaansche haven zal terugkeeren.

En hoezeer ik tot die expeditie beslooten heb om U E. bij de terugkomst van dit vaartuig eene zeekerder en spoediger geleegenheid te geeven mij Uwe ordres te doen toekoomen, vertrouw ik echter, dat de opium daarin gelaaden met voordeel zal kunnen worden van de hand gezet en dienen zal om het gebrek eenigsints te vervullen, hetwelk ik onderstel dat door de nu geinterrumpeerde vaart der Deenen, waarmeede die voorheen wierd aangebragt zal zijn ontstaan.

De gemeene prijs der opium is van 5 tot 7 Ds het pond, dan de schaarschheid daarvan heeft de prijs tot 10 Ds gebragt en niet lang geleeden is die geweest op 20 Ds het Pond waarop die binnen kort weeder koomen zal, wijl alle Americaansche Scheepen, door Fransche kapers in de Middelandsche Zee ontmoet wordende, worden genomen en opgebragt, waardoor men van hier de vaart op Smirna ook heeft moeten opgeeven.

De politieke relatien van de Verenigde Staten van Amerika met Frankrijk en Engeland, hebben geene verandering ondergaan, sints ik de eer gehad heb U E. die te beschrijven bij mijne Letteren van den 20 Augustus deezes Jaars. De geruchten, die dienaangaande ter contrarie verspreid worden, zijn zonder grond, hoezeer de onderstellingen kunnen bewaarheid worden, waaronder niet de minst waarschijnlijke is, dat de Americanen geduurende deezen oorlog den handel in koloniale producten met Europa geheel zullen opgeeven, hetwelk eene zeer geringe opoffering tot het bijleggen der geschillen met Engeland zijn zoude, doordien Holland en Frankrijk, welkers kolonien door dien handel zo zeer bevoordeeld worden, door het verbod van invoer van die Producten in hunne eigene Kolonien gewassen, het gewicht hetwelk de Americanen daarin andersints zouden blijven stellen, hebben verminderd, zo niet geheel hebben doen ophouden. De connectien door mijne vorige diplomatieke relatien tot dit gouvernement geformeerd, stellen mij nog in de geleegenheid, dienaangaande onder de hand, representatien te doen, en ik zal, geduurende de naaste zitting van het Congress, wanneer men tot de

voorschreeve renunciatie geneigd zal zijn te besluiten, eene poging doen om eene middenweg dienaangaande in bedenking te doen koomen.

Ik mag UE. niet ontveinsen, dat die waarschijnelijken keer der zaaken, zo verre die betrekking op den Americaanschen handel met Java hebben, uit welk oogpunt beschouwd, niet dan een donker vooruitzigt uitleeveren. Bijaldien de uitzigten dienaangaande verergeren, of de teegenswoordige prohibitieve wetten in Holland en Frankrijk, teegen den invoer van koloniale producten blijven voortduuren, is er geene de minste hoop dat den voorraad van koffij op Java aanhanden tot enigen prijs, hoe laag ook, zal worden afgehaald. Is echter de noodzakelijkheid en het gebrek aan contanten zo groot als ik die onderstel te zijn, en zodanig dat die enige opoffering gebieden om van hier 2 a 300 000 Spaansche Dollars te verkrijgen, zal ik, wanneer UE. het nodig oordeeld mij daartoe te qualificeeren en den prijs der Producten daarvoor te ontfangen aan mij over te laaten, daartoe trachten te contracteeren. Bijaldien UE. daartoe zal besluiten mag UE. van mij verwagten, dat ik daarvan geen gebruik zal maaken, bijaldien den staat van zaaken dit niet volkoomen wettigen zal, zo als ik ook niet dan in een zodanig geval, mij zal bedienen van eene qualificatie van den prijs der producten in het algemeen, zodanig die door UE. zullen mogen worden verlaagt, bekend te maaken. Mijne bedugting nopens de verleegenheid waarin UE. zal zijn gebragt door de voortduurende interruptie van den Americaanschen handel met Java, heeft mij aangezet UE. niet onkundig te laaten welke daarvan de reedenen zijn en mijne vooruitzigten voor den aanstaanden, zo verre die tot heeden kunnen gevormd worden, te bedeelen. Zo dienaangaande teegens mijne en de algemeene verwagting, enige verandering ten beste zich moge voordoen, zal ik mij beijveren, UE. daarmeede ten spoedigste bekend te maaken, om UE. in geenen staat van onzeekerheid en bekommering te laaten. Deeze mijne Missive aan UE. laat ik ook, in copie, binnen korte daagen, aan Z.E. den Minister afgaan, en niets zal mij aangenaamer zijn dan den ontfangst van positive aanschrijvingen van Z.E. en UE. *bereekend naar de mogelijke voortduuring of verandering in den staat van den Americaanschen handel in koloniale producten*, ten einde een voorschrift te hebben, waarna ik mij in den vervolge zal kunnen gedragen.

Het doet mij leed te moeten observeeren, dat zij aan wien, ten onzent, de expeditie der Depeches over zee zijn toevertrouwt, zo wel nu als geduurende mijn vorig zeevenjarig Ministerie hier te Lande, onkundig schijnen te zijn van de gewoone omweegen waarvan de kooplieden zich, niettegenstaande alle belemmeringen, weeten te bedienen om de correspondentie met dit Land gaande te houden. De vaart van hier op Holland is nu geheel opgegeeven, en het zal dus niet dan door eenen veelal kostbaaren omweg zijn, dat mij de ordres van Z. E. den Minister zullen kunnen ter hand koomen.

Dit schrijvende word mij bericht, dat verscheidene Depéches van weegens Z. E. den Minister aan mij zijn afgegaan, dan uitgenomen die van den 19 April, zijn mij geen andere ter hand gekoomen, hoewel verscheidene particuliere brieven uit Holland, bij mij zijn ontfangen. Mij is ook voorgekoomen, dat de Americaansche handelaaren op China wel zouden inclineeren hunne scheepen naar China bestemd, Batavia te laaten aandoen, om voor Spaansche Dollars, Bloktin en peeper in te neemen, bijaldien den prijs van die articulen ten minsten 25 pct. laager op Batavia zouden te bekoomen zijn, hetgeen vereischt word om het gevaar dat daarmeede zoude verzeld gaan te vergoeden. Hierdoor zoude Batavia jaarlijks met 100 à 150 duizend Sp. Dollars kunnen voorzien worden. Den handel op China zal, zelfs ingeval van eenen oorlog met Frankrijk of Engeland niet door de Americanen worden opgegeeven.

Ook zoude het in de teegenswoordige ten hoogsten critique omstandigheid, geene geringe aanmoediging voor den Americaanschen vaart op Java zijn, bijaldien de Producten in de haven van Sourabaija zouden te bekomen zijn, alwaar zij in veiligheid zouden kunnen inladen.

Sints het Decreet van Z. M. van den 29 Julij hier te Lande is bekend geworden, is den prijs der Javasche koffij, waarvan nog eene groote voorraad aan handen is, van 23 op 20 cents het Pond, met het recht van drawback, gevallen; dat is, op 15 cents het Pond, en daarvoor zijn geene koopers te vinden.

Ik heb de eer mij met alle hoogachting te noemen,

HoogEdelGestreng Heer

Uw Excellenties onderdanige Dienaar.

New York,
den 1 November 1809.

Eenen Heer L. Top van Rotterdam, sints bijna drie Jaaren hier te Lande aangekoomen met oogmerk om zijne destinatie naar Delmina te vervolgen, en geene scheepsgeleegenheid daartoe hebbende kunnen bekoomen, waardoor hij in de grootste verleegenheid is gebragt, heeft zich aan mij geadresseerd om naar Batavia over te gaan, ten einde daar in den dienst aangenomen te worden. Ik heb gemeend hierin te moeten bewilligen, wijl mij gebleeken is, dat hij een man van goed gedrag en fatsoenlijke connectien is, en in Indien, op een der comptoiren zal kunnen nuttig zijn. Hij gaat over met de Brik Batavian, waarvan de eigenaars hem, zooveel hun betreft, vrije passage hebben gegeeven; dan daar de Cap$_t$ altoos zijn aandeel in het passagegeld heeft, hebben zij daarover niet kunnen disponeeren. Zijn passagegeld is dus van D$_s$ 500 op D$_s$ 200 verminderd, die den Capt door mij zijn toegezegd in Producten, en ik late het aan UE. over te bepalen of, en hoedanig die som door den voormelden L. Top zal worden gerembourseerd.

Het schip Thames is van hier aangelegd naar Batavia, enelijk met het oogmerk, om het beloop van de lading van de Schoener Nimrod en van de Schoener zelve, bijaldien die aan het Gouvernement zal zijn verkogt, af te haalen. Ik ben sints enige dagen met de eigenaars van dat schip in onderhandeling, over het verzenden van enige noodwendigheedens naar Batavia, waartoe zij tot heeden niet hebben kunnen besluiten.

---

89. Brief van Min. Van der Heim aan Van Polanen, 1 Nov. 1809.

Amsterdam, 1 van Slagtmaand 1809.

De Minister van Marine & Colonien aan den Raad Ordinair van Hollandsch Indien Mr. R. G. van Polanen, resideerende in Noord America (adres: Messrs Jacob Le Roy & Son. Newyork).

Mijnheer!

Het was mij ten hoogste aangenaam door Uwe Missive van den 14 van Hooijmaand ll. in antwoord op de mijne van den 19 van grasmaand daar te voren bevestigd te worden in de denkbeelden die ik van Uwe bereidvaardigheid had gevormd om U op nieuw aan den

dienst van Uw vaderland te verbinden en de belangen van deszelfs colonien te helpen bevorderen. Trouwens, dat ik daaraan geensints hebbe getwijfeld zullen de successivelijk aan U toegezondene orders bewijzen, welke in die volkomene overtuiging zijn afgevaardigd. Intusschen stelt mij de ontvangst der stellige verzekering daarvan in staat mij nader ten aanzien van Uwe bestemming te verklaren.

Ik ben het volkomen met U eens, dat het van het grootste belang is, dat het Gouvernement te Batavia van den algeheelen staat der zaken, zoo ten aanzien van Europa, als Amerika, op den handel betrekking hebbende, nauwkeurig geinformeerd zij, en ik ben daarom van oordeel, dat gedurende dat de zaken in den tegenswoordigen stand blijven, gij in America zult dienen te vertoeven om aldaar tusschen het gouvernement hier te Lande en dat van Batavia de wederzijdsche communicatien te bevorderen.

Hoezeer ik de noodzakelijkheid van Uw verblijf in America wel vooruit zag toen ik U in Uwe commissie continueerde, meende ik echter dat ter bevordering daarvan konde strekken, dat Gij Lid waart van het Hoogst Collegie in Indie, omdat dit collegie moet verondersteld worden het diepst vertrouwen van den gouverneur generaal te bezitten, en er dus geene schroomvalligheid bij den Maarschalk konde overblijven om U zijn geheimste oogmerken te openbaren en Uwe voorstellingen als van een der gouvernementsleeden met fiducie aan te nemen, terwijl ik er tevens mede beoogde om bij eene eventueele terugkomst op Batavia daardoor allen twijffel weg te nemen omtrent den Rang in welke ik het dienstig oordeelde, dat iemand die het vertrouwen der wederzijdsche administratien in dien hoogen graad had bezeeten, aldaar behoorde erkend te worden.

Deze explicatie, vertrouw ik, zal u doen zien, dat wat betreft de benoeming tot ordinair Raad, dezelve is geschied met de vereerendste oogmerken ten Uwen aanzien. Ik ben geconvinceerd, dat het ontvangen van de verzekering daarvan, dezelve eene verhoogde waarde bij U zal geven, en in die overtuiging belaste ik mij dan ook gaarne met de zorg om bij de eerste gepaste gelegenheid aan Zijne Majesteit de uitdrukkingen van Uwe dankbaarheid en verkleefdheid aan Hoogst deszelfs dienst over te brengen.

Indien Uwe aanmerkingen op dit onderwerp mij geene aanleiding hadden gegeven hierover uit te weiden, zoude ik deze opheldering overtollig hebben geacht. Evenzoozeer had ik mij voorgesteld te

kunnen berusten wat betreft den pecunieelen voet op welke uwe aanstelling is geschied en mijne aanschrijving van den 19 van grasmaand ll.

Ik ben door den oud gouverneur gen^l *Wiese* geinformeerd, dat UE. had aangenomen de u opgedragene Commissie te volvoeren op een inkomen van 8000 Rx zilver voor het eerste jaar. Deze bepaling niet alleen voor het verstreeken jaar van 1808 geapprobeerd hebbende maar ook aan den Maarschalk en gouverneur gen^l aangeschreven hebbende dat dezelve aan U zoude worden gecontinueerd, meen ik het als nog daarvoor te mogen houden, dat de pecunieele voet, op welke UE. in Uwe commissie is bevestigd ook daarbij finaal is bepaald.

Intusschen schrijve ik de Hoge Regeering bij de inliggende Missive nader aan om U die betaling te continueren, met kennisgeving dat indien door eene nadeelige wisselkoers de som van 8000 Rx zilver geen 4000 Americ. Dollars mogten rendeeren, gij bevoegd zijt om voor het mindere rendement tot de volle 4000 Dollars toe jaarlijks te traceeren; welke als het minimum van uwe bezoldiging worden gefixeerd; alsmede wordt de Hooge Regeering geautoriseerd om eventueel uwe passage uit America naar Batavia te betalen.

Met verlangen zie ik de nadere rapporten van Uwe verrichtingen te gemoet. Hoezeer ik hoop dat dezelve tot ontzet van Java zullen strekken, kan ik U echter niet verbergen, dat de zwarigheden die gij mij opgeeft den afhaal der Producten uit America in den weg te staan, mij onoverkomelijk voorkomen, omdat de groote belangen van Europa de vasthouding der geadopteerde strenge maatregelen gebieden, waartoe dit land, uithoofde van deszelfs verbindtenis verplicht is te concurreren, met opoffering van deszelfs commercieele belangen, en die van deszelfs Colonien. Men zal zich dus op den onderneemgeest der speculanten moeten verlaten. Ik gevoele te wel, dat de hoop, die daarop kan gebouwd worden niet zeer groot zijn kan, zo lange men hier de belofte niet kan geven om de Producten in onze of andere havens van het Vaste land te mogen aanvoeren, en dat deze verzekering niet kan gegeven worden, zal U zijn gebleken uit de missive van den Minister van Buitenlandsche zaken van Frankrijk aan den generaal Armstrong, welke aan het publiek in de Nieuwspapieren is medegedeeld, en waarin de redenen die de voortduring van dit systhema eischen in 't breede zijn ontvouwd. Indien dit

doel dus door een hoop op vermindering in de prijzen kon worden bereikt, vertrouw ik dat de Hooge Regering op Uwe voorstellingen daartoe wel eenige aanmoediging aan de Americanen zal willen geven.

Van het bepalen van voorschriften daartoe heb ik mij altijd zorgvuldig onthouden, en het is mij aangenaam dat gij insgelijks wilt vermijden de Regering aan eenige bepalingen te binden. Toch wil ik gaarne erkennen dat de prijzen der producten op den duur niet op die hoogte kunnen blijven. Dit is mij in alle onderhandelingen welke ik met speculanten hier te Lande heb gehouden, om staande het Embargo in America, den afhaal van hier te beproeven, klaarlijk gebleken, en de Heer Meijer, daarover geconsulteerd, moest ook zelve advizeren, dat door eene matige vermindering van den prijs, expeditien kunnende bewerkt worden, men daarop uit hoofde der groote schaarsheid aan geld, welke er noodwendig te Batavia door den stilstand der vaart uit America moest plaats hebben, niet al te zeer moest blijven staan.

Dan wat betreft de bedenkingen die gij ten aanzien van den afneem der consumtien van coloniale voortbrengselen opgeeft, zoude ik vermeenen, dat men vooreerst geene groote beduchting behoeft te hebben voor de vermindering van het gebruik der koffij in Europa, wanneer men in aanmerking neemt, dat sedert de ongewone duurte van dit artikel, men door de bereiding van allerlei kunst-koffij aan die behoefte heeft zoeken te gemoet te komen, welke hulpmiddelen veel spoediger bij een daling der echte koffij worden geabandonneerd dan daartoe bij de ongehoorde stijging van den prijs waren bij de hand genomen.

En wat betreft het geavanceerde omtrent de extensie der koffijcultuur, hierop moet ik repliceeren, dat dezelve volgens de jongste berigten zeker op veele plaatsen zeer is uitgebreid doch op andere zeer is verminderd, hetzij dan, dat dit aan verwaarlozing of aan de ongeschiktheid der gronden waarop de aanplantingen waren geschied, moet toegeschreven worden, zoodat de vermeerdering van den inzaam niet aanmerkelijk veel de daarvoor door Commissarissen generaal bepaalde hoeveelheid zal surpasseren. Het zal dus mijns inziens niet nodig zijn om de culture vooralsnog te beperken. Bij eene gewenschte vreede zullen de kosten op den afhaal zeer verminderen en dus zal eene mindere prijsbepaling alsdan door de grootere hoeveelheid der afhaal de rendementen der producten gelijk

stellen aan de welke men van eene mindere quantiteit tot hoogere prijzen bekomt. Voor den staat der meerdere aan te voerene koffij zal men in 't vooruitzicht zich minder behoeven te bekommeren, daar de verwoestingen der Plantagien op St. Domingo ten gevolge zullen blijven hebben eene aanzienlijke minderheid in de aanvoer der W.-I. koffij aan de Europeesche markt, waarvoor de Javasche (die, dat zij in 't voorbijgaan gezegd, vooral in Duitschland het meest begeerd wordt) zal kunnen subintreeren.

Ik heb onlangs middel gevonden op eene directe wijze aan den Eisch voor Japan gedeeltelijk te voldoen, en ik vleije mij dat de daarvoor geschikte goederen reeds haare bestemming zullen bereikt hebben, wanneer U deze zal geworden. Het heeft mij gesmert, dat de expeditie geene meerdere extensie gedoogde, en gaarne had ik het overschot der voor dien handel gereed gemaakte goederen aan U geconsigneerd, doch geene der Americaansche schepen wilde zich daarmede belasten.

De Vreede tusschen Frankrijk en Oostenrijk eindelijk tot stand gebracht zijnde, sluite ik eene Koninklijke Courant hierin, waarin de voorwaarden zijn vervat.

En hiermede sluitende heb ik de eer UE. van mijne achting te verzekeren.

(w. g.) VAN DER HEIM.

---

90. Brief van Min. Van der Heim aan den G. G. Daendels en de Raden van Indiën, 1 Nov. 1809.

Bij secreete Missive van den 19 van grasmaand ll. gaf ik aan den Maarschalk en gouvr generaal afzonderlijk kennis dat het Zijne Majesteit bij kabinetsorder van den 12 bevorens had goedgedacht op mijn daartoe gedaan voorstel te benoemen tot Raad van Hollandsch Indien den Heer *R. G. van Polanen*, zich bevindende in America en dat in den gede Heer *van Polanen* had gecontinueerd in de hem opgedragen commissie door den afgetredenen gouverneur generaal *Wiese* en den toenmaligen Directeur generaal van IJsseldijk met continuatie van zoodanig Tractement als hem bij de eerste benoeming was toegelegd.

Thans is deze dienende om U te informeeren, dat op het inkomen der tijding dat vorenstaande order bij opgemelden Raad Ords Mr R. G. van Polanen wel was ontvangen, ik denzelven alsnu aanschrijve, om zich tot nader order in America te blijven onthouden, om aldaar tusschen dit Ministerie en de Oostersche Colonien de correspondentie levendig te houden en de wederzijdsche belangen te surveilleeren.

En daar het dierhalven noodig is, dat zijne subsistentie aldaar op eene betamelijken voet en overeenkomstig zijnen rang worde verzeekerd, geve ik UL. kennis, dat hoezeer persisteerende bij mijne aanschrijving van den 19 van grasmaand waarbij ik had verklaard, dat de pecunieele voet op welken den Raad Ords *van Polanen* in deszelfs commissie wierd gecontinueerd, dezelfde zoude zijn, waarop hij door den oud-gouverneur generaal *Wiese* daartoe was geëngageerd, ik het daarvoor wil gehouden hebben, dat de door evengenoemde oud gouverneur generaal Wiese gefixeerde som in geen geval minder zal moeten rendeeren dan 4000 Americaansche Dollars. Ik heb hem dienovereenkomstig bij mijne Missive van heden, geautoriseerd wissels op UL. af te geven, ter somma van het hem toegelegde jaarlijksche Tractement door den gouvr-gen[l] *Wiese* (zijnde zooals deze mij geinformeerd heeft acht duizend Rijksds Zilver, betaalbaar in producten, welke hij in geval van een nadeeligen wisselkoers, zoodat dezelve geen vierduizend Americaansche Dollars mogten rendeeren, zal mogen te boven gaan tot het volle rendement van 4000 Americ. Dolls toe, als zijnde het bepaald minimum waarop hij wordt verstaan te zijn aangesteld.

Ik verwachte dus dat Gijl. zijne traittes behoorlijk zuld honoreeren, en wensche dat zijn verblijf aan de belangen der Colonien hoogst dienstbaar zal bevonden worden.

Alverder autoriseer ik ULen. om eventueel de kosten zijner terugreize naar *Batavia*, wanneer door verandering van omstandigheden zijn verblijf in America van geen noodzakelijkheid meer bevonden mogt worden, te voldoen.

De vreede enz.

---

91. Rescript van den Koning, 9 Nov. 1809.

Mijn Heer Van der Heim. Ik begeer dat Gij aan den Majoor Van

Braam, de nodige order zende, ten einde de twee eerst gemelde schepen vermeld op den staat bij deszelfs missive in dato 25e van Hooi maand 1809 alsnu finaal voor mijne rekening aan te koopen. . .

Dezelve schepen zullen met alle spoed afgetimmert en in zijlvaardigen staad gebragt worden, ten einde in het begin van het aanstaande jaar zee te kiezen. De goederen door den Maarschalk Daandels gevraagd, bestaanden in 10,000 geweren, 5,000 losse pandeksels en een genoegzaam aantal vuurstenen, moeten te Bordeaux worden aangekogt en met dezelve schepen vervoert worden. Alsmeden zullen alle de door den Maarschalk Daandels gevraagde personen door U aan mij worden voorgedragen terwijl voor aan het hooft der Finantien, kan genoemd worden de heer Bosveld zig thans in Oostvriesland bevindende. Den Majoor van Braam zal U met allen spoed melden wanneer de schepen zoover gevordert kunne zijn om hunne Equipage aan boord tenemen, de manschappen welke deze Equipages uitmaken zullen in Détachementen naar Frankrijk rijzen en niet anders met zig nemen als de benodigde klederen, terwijl hunne Hangmatten, en toebehoren en verdere klederen voor de rijs in Bourdeaux kunne worden aangekogt.

LODEWIJK.

Loo 9 Novembre 1809.

---

92. Brief van Daendels aan den Koning, 30 Nov. 1809.

Sire!

J'ai eu le bonheur de recevoir avanthier les premieres depeches du Ministre de Votre Majesté pour la Marine et les Colonies et en même temps l'approbation gracieuse de Votre Majesté sur le commencément de mes travaux dans ces colonies, dans la quelle je mêt plus de prix que dans tous les grades et tous les trésors du monde.

Depuis mon dernier rapport avec le General Buyskes, qui fut en même tems porteur des Cartes, Plans et tableaux qui peuvent interesser Votre Majesté.

Je me suis occupé de nommer un President et un Successeur provisoire, en cas que je venois à mourir, d'organiser les Moluccos et la Direction des Finances et Domaines avec un succes complet; dont

j'ai l'honneur de rendre compte dans tous les details au Ministre de Votre Majesté.

Les Domaines, droits et impositions ont été alouës à Samarang pour l'année suivante, non obstant la situation penible de cette colonie, et quoique le district de Touban est placé dans l'administration de Sourabaya, 107000 Rxds en especes au delà de ceux de l'année passée, ce qui tient au prodige, et prouve sous quelles énormes charges vivaient les fermiers du tems passé. Nous nous flattons aussi Sire! que ceux de Sourabaya monteront dans la même proportion, dont j'aurai l'honneur de rendre compte a Votre Majesté dans mon prochain rapport. La garnison de la Ville de Batavia a occupé le nouveau etablissement sur le Molenvliet, dans le voisinage de la maison Gouvernementale ou sont placés tous les Bureaux de l'administration. Le cimetière des Chinois occupant, dans les plus beaux environs de Batavia, un terrain tres etendu, fut consideré comme une des causes de l'insalubrité, a été condamné et transferé dans un terrain eloigné de la ville ou l'evaporation des morts ne peut nuire a la santé des habitans. Le cimetiere des esclaves est changé en même tems, et on est occupé de preparer un nouveau cimetiere pour les Europeens: pendant qu'on prepare les chefs et les Prêtres Javans pour les engager de se defaire de leurs habitudes d'ensevelir leurs morts, aux portes de leurs cabanes.

Les travaux publics Sire! rapportés dans mes precedentes continuent avec la même activité.

D'autres travaux pas moins utiles, comme un canal de Samarang et de Japara jusqu'a Rembang sont commencés, et deja 700 Poutres ont passé par ce canal de la rivière de Joana, jusqu'a Japara.

Et je projette actuellement un autre canal de Cheribon jusqu'a Batavia, qui serait dans tous les tems, mais principalement en tems de guerre, d'une grande utilité.

J'expedie cette depêche par le General Major Sandol Roy, qui ayant obtenu son congé, il y a deux ans, et une somme de 8000 Rxs pour son passage, m'a cru la personne la plus propre pour porter cette depêche a Votre Majesté et au Ministre, étant très agé et hors d'etat d'etre employé utilement dans cette colonie.

Ma santé diminuant journellement, je supplie Votre Majesté de m'envoyer un successeur, ayant organisé actuellement toutes les branches de l'administration, et achevé differens travaux utiles,

craignant, que ma maladie, ou des causes Etrangeres a moi, pourraient nuire au bien du Service de Votre Majesté dans ses colonies, ce qui cesserait peut être apres mon depart, et je pourrais alors, sans inconvenient, montrer mon amour, mon zêle et mon devouement a Votre Majesté dans d'autres relations.

Veuillez aussi Sire! continuer vos bontés pour ma famille en Europe, qui pleurent continuellement mon absence et qu'il plaise a Votre Majesté de sanctionner les arrangements pris par le Gouvernement içi, pour la terre de Buitenzorg, qui par mes soins et ameliorations est devenue tres productive et par la d'un grand prix ce qui mettrait ma famille dans le cas de tenir le rang, auquel les bontés de Votre Majesté les a élêvés, par ma nomination au grade eminente de Marechal de Votre Royaume d'Hollande et de Gouverneur General de ses Indes Orientales.

J'ai l'honneur etc.

Batavia ce 30 Novembre 1809. DAENDELS.

---

93. Rapport van Van IJsseldijk aan Daendels, 30 Nov. 1809.

Aan Zijn Excellentie H. W. Daendels
Maarschalk van Holland en Gouverneur Generaal van Indie etc. etc.

Hoog Edele Gestrenge Heer

In voldoening aan het verlangen van Uw Excellentie dezen morgen aan de Hooge Regering te kennen gegeven, dat ik aan Hoogst denzelve nadere opening zoude suppediteeren nopens de commissie waarmeede den Heer Mr. R. G. van Polanen door Zijn Excellentie den voormaligen gouverneur generaal Wiese en mij, destijds als waarnemend Directeur generaal is gechargeert geworden,

Vereere ik mij hierbij te noteeren, dat vermits van de papieren relatief dier commissie op het speciaal verzoek van Hooggem. Zijn Excellentie Wiese door mij geen copie gehouden is, ik mij daarom op dit oogenblik alleen in staat bevinde, daaromtrent die opening te geeven, die de herinnering dier zaken gedoogd. Na mijn best onthoud, daarin bestaande, dat gemelde van Polanen is gechargeert geworden met de commissie om in Amerika komende een of meer

Huijzen van commercie, des doenelijk te persuadeeren om de Moluccos of liever Zijner Majesteits Bezittingen in dien Oost, direct van daar van het nodige te voorzien, zo wel ten aanzien van contanten als goederen, en dat de quantiteit derzelve, benevens de conditien die daaromtrent konden worden gemaakt, aan denzelven zijn opgegeven

Dat een van de speciale voorwaarden in dezen is geweest, dat ingevalle de opgem. contanten en goederen niet voor ultimo Augustus 1808 aldaar konden worden bezorgd, die commissie alsdan beschouwd zoude worden als vervallen

Dat meermelde Heer van Polanen, voor zooverre ik mij zulks kan herinneren, voor die commissie is bevoordeelt met een bedragen van 10 000 Sp. matten voor eens, door denzelven in producten genoten en aan hem de vrijheid gelaten is zonder daartoe last ontvangen te hebben, vooreerst in Amerika te blijven en de Hooge bevelen van Zijne Excellentie den Minister van Marine en Colonien af te wachten, hetwelk een en ander zo ik meen ook zal bekend zijn aan den tegenwoordigen Heer President der Hooge Regering van Braam denwelke in het in gereedheid brengen der papieren daartoe relatief, meede is geemployeerd geworden.

Dit het alles zijnde wat ik mij van die zaak herinner, zij het mij vergund nog aan te merken, dat, vermits er zo min in de bepaalde tijd als naderhand aan het eerste oogmerk is kunnen voldaan worden, en onlangs op de voorstellen van Uw Excellentie, ten aanzien van de Groote Oost in de organisatie derzelve zodanige arrangementen zijn gemaakt, dat men zich voor het aanstaande jaar zo wel in contanten als goederen niet alleen zal kunnen redden, maar dat die maatregelen daar heenen strekkende zijn, dat de verzending derwaarts aan contante specien voortaan geheel zal kunnen worden geexcuseerd — daar door het eerste oogmerk is komen te vervallen; en er apparentie is dat wij de benodigde goederen voor die bezittingen door andere wegen en canalen zullen machtig worden.

Hier ten slotte bijvoegende dat het, na de tegenwoordige staat van zaken, den Lande niet meer zoude convenieren dat dergelijke expeditien uit Amerika na de Moluccos wierden gedaan, maar wel dezulken, dat de scheepen alvorens met gelden en goederen hier ter Hoofdplaatse aankomen en van daar Hunne verdere Expeditie erlangen, hetzij om van hier of Java direct beladen te worden dan wel des-

verkiezende na de Moluccos te steevenen ter afhaal van hier betaalde specerijen.

Hiermede verhopende aan de Hoge Intentie voldaan te hebben, vereere ik mij met de meeste eerbied te zijn

HoogEdele gestrenge Heer.

Uw HoogEd. gestr. onderdanige en gehoorzame dienaar,

Batavia den
30 November 1809.

(w.g.) W. H. VAN IJSSELDIJK.

---

94. Brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 7 Dec. 1809.

Hoog Edele Gestrenge Heer!

Onder toezending van een duplicaat en triplicaat van mijne vorige depêches van den 16 October en 7 September jl. alsmede van een duplicaat over de geimpendeerde kosten over de Brik de Virginia laat ik deze voornamelijk dienen om Uwe Excellentie, zo spoedig mogelijk, te accuseren den ontvangst van Hoogst deszelfs depêches met de Amerikaansche schoenjer de Nimroth, onder bestelling van den Heer Mr. H. G. Nahuijs, op den 28e dezer alhier aangebragt, bestaande in

een missive van Uwe Excellentie gedagteekend Amsterdam 24 van Sprokkelmaand 1809 n°. 26, 3e divisie 2e bureau,

eene missive van Uwe Excellentie, gedagteekend Amsterdam den 13 van grasmaand 1809, gemerkt L^a. D D

eene missive van Uwe Excellentie van denzelfden datum, gemerkt L^a. E. E.

eene missive van Uwe Excellentie gedagteekend Amsterdam den 27 van grasmaand 1809 n°. 2 3e divisie 2e bureau

en eene besloten pacquet, allen gesuperscribeert aan den gouverneur generaal van Hollandsch Indien.

benevens nog

eene missive van Uwe Excellentie, gedagteekend Amsterdam 26 van Sprokkelmaand 1809 n°. 26 3e divisie 2e bureau, waarbij ingesloten kopijen authentiek van de twee navolgende Decreten van Zijne Majesteit als

een in dato 31 Mei 1808 n°. 5 bepalende de wijze van schadeloosstelling voor de bijzondere classen van ambtenaren in de benoeming zo wel als de terugroeping der gewezen commissarissen generaal Grasveld en Elout betrokken geweest

en het andere in dato 28 Juni 1808 n°. 1 houdende benoeming van den Brigadier de Sandol Roij te Batavia tot generaal Majoor en eene missive van Uwe Excellentie gedagteekend Amsterdam den 4 van Bloeimaand 1809 n°. 7 3e divisie en 4e Bureau

beiden gesuperscribeert aan den gouverneur generaal en de Raden van Hollandsch Indien.

Deze twee laatstgemelde depêches ter zitting van den 30e dezer door mij aan H H. Edelheden zijnde overgelegd, zij het mij geoorloofd Uwe Excellentie in de eerste plaats en in het algemeen te rapporteeren, dat alle de daarbij zo wel als bij de afzonderlijk aan mij gerichte missives voorkomende decreten en orders van Zijne Majesteit en van Uwe Excellentie in schuldplichtige observantie zullen worden gehouden en voorts mijn bijzonder genoegen te betuigen, dat die depêches, welke sedert mijne komst in deze Kolonie, de eerste waren, welke mij door Uwe Excellentie zijn geadresseerd, mij tevens de onwaardeerbare blijken der hooge goedkeuring van Zijne Majesteit onzen Koning en van Uwe Excellentie op mijne aanvankelijke verrigtingen in Indien hebben mogen aanbrengen.

Mij vleiende, dat de oogmerken, welke Uwe Excellentie in mijne eerste operatien kan ontdekt hebben, en welke voornamelijk daar toe strekten, om alle nodeloze en verspillende uitgaven, zoo veel mogelijk, te besnoeien en daar en tegen alle middelen en ressources der Kolonie, tot de inwendige kragt en uitwendige zekerheid van Zijne Majesteits bezittingen, te vereenigen en in te spannen, in mijne volgende verrigtingen, nog meer en meer zullen doorstralen, zo vlei ik mij tevens, dat de rapporten daar van, successivelijk met den Kol[1]. Gicquel Destouches, den Kapitein aide de camp Cuneo d'Ornano en laatstelijk met den Schout bij Nacht Buijskes, aan Uwe Excellentie afgevaardigd, mij de Hooge gunst en approbatie van Zijne Majesteit en van Uwe Excellentie niet zullen doen verbeuren.

Het is deze Hooge gunst en approbatie, waar op ik steeds mijn oog gevestigd houde; en waarin ik, vertrouwende op de zuiverheid mijner bedoelingen, en op mijne onwankelbare trouw aan den dienst van Zijne Majesteit, de eenige steun vinde, die mij in den geiso-

eerden toestand van deze Kolonie, van buiten overblijft, en de kragt, om zoo lang de Hemel mij het leven spaart, onbezweken in mijnen loopbaan voort te gaan, en met de innerlijke vermogens der volkplanting alleen, tot mijnen laatsten ademtocht voor Haar behoud, rust en veiligheid, te durven instaan.

Dan daar niettegenstaande de opbeuring, welke ik van deze hoop ontleene, de invloed van het climaat, met de onophoudelijke werkzaamheid en inspanning, welke de voorbeeldeloze situatie der Kolonie van mij vordert, blijft samenwerken, om mijne gezondheid en ligchaamskragten meer en meer te ondermijnen, zo heb ik mij, na die verrigtingen, waar van ik Uwe Excellentie bij mijne vorige depêches heb verslag gedaan, in de eerste plaats verpligt gerekend, die voorzieningen te maken, welke de dienst van Zijne Majesteit vorderde, bij aldien ik voor de aankomst in deze Kolonie van eenen opvolger, door Hoogstdenzelven benoemd, onder den invloed van dit climaat mogt komen te bezwijken.

Ten dezen opzichte heb ik twee voorzieningen waarvan ik Uwe Excellentie bij dezen rapport doe, noodzakelijk en toereikend geoordeeld, — de eerste betreffende de *generale Directie* en de andere de keuze van den persoon, aan wien bij mijn overlijden, en zoolang mijn opvolger van wegens Zijne Majesteit zal zijn benoemd, het opperste gezag met gerustheid konde worden toevertrouwd. Tot mijn leedwezen ondervonden hebbende, gelijk Uwe Excellentie zulks uit mijne confidentieele van heden nader zal blijken, dat de maatregelen welke ik bereids genomen had, zoo ten aanzien van het doen van publieke in- en verkoopingen, aanbestedingen enz. als ook tot eene ruimere bezoldiging van den post van den Directeur generaal en de verdere ambtenaren aan de generale Directie verknocht, nog ontoereikend waren om de zaken bij dit departement, anders dan met mijn bestendig op- en toezicht in het regte spoor te houden, zoo heb ik mij voor het vervolg en bijzonder in geval van mijn overlijden geen gerustheid voor de goede behartiging van dat gedeelte van Zijne Majesteits dienst kunnen bezorgen dan door zoodanige schikkingen als Uwe Excellentie uit de hiernevensgaande Instructien voor den Directeur generaal over 's Konings Finantien en domeinen in Asia, — voor een administrateur generaal, — voor den Hoofdadministrateur van het departement der groote Oost en Buitenkantoren, — voor den hoofdadministrateur van het departement Batavia en voor de

Hoofdadministrateurs van Samarang en Soerabaja, mitsgaders uit mijn schriftelijk voorstel tot vaststelling dezer Instructien aan de Hooge Regering gedaan, zullen kenbaar worden, en van welke stukken sub Litt. F—M ik derhalve ook verzoek mij onder welduiding van Uwe Excellentie ten dezen opzichte te mogen refereren.

Eenlijk zij het mij vergunt Uwe Excellentie te doen opmerken, dat mijn oogmerk bij het ontwerpen van dezelve Instructien hoofdzakelijk geweest is, van door de nieuwe form, welke daarbij aan de generale Directie gegeven wordt, een beter ensemble in de werkzaamheden en een meerdere verantwoordelijkheid tusschen de verschillende ambtenaren van dit departement in te voeren, en wel voornamelijk om door de verantwoordelijkheid van den administateur generaal, den post van Directeur generaal minder gevaarlijk te doen zijn.

Dan de keuze vooral, welke ik tot vervulling van den post van administrateur generaal heb gedaan in den persoon van den gew. majoor titulair C. W. Thalman, in wien ik vertrouw daartoe de noodige kunde, probiteit en fermiteit van caracter te hebben aangetroffen, stelt mij gerust, dat, met de tegenwoordige inrigtingen, ook bij mijn overlijden, de belangens van Zijner Majesteits dienst ten dezen opzichte, genoegzaam zullen zijn gewaarborgd. Na mij deze gerustheid, ten aanzien der zaken van de generale Directie, te hebben verschaft was vooral bij het vertrek van den Schout bij Nacht en aide de camp van Zijne Majesteit A. A. Buijskes, mijne tweede zorg, dat bij mijn overlijden en tot zoo lang mij door Zijne Majesteit den Koning eenen opvolger waren gegeven, het roer van zaken niet mogt vallen in handen die of te zwak of onbekwaam waren om hetzelve te bestieren.

Vermeenende, dat hier het behoud en de welvaart van Zijne Majesteits Bezittingen, mijne eenige en supreme wil was, heb ik ook vermeend onafhankelijk van alle andere bedenkingen, doch zonder daardoor aan de verdiensten of trouw van andere dienaren te willen te kort doen, mijne keuze te moeten vestigen op dien persoon, welke mij boven alle andere alleen voorkwam daartoe het nodige beleid, caracter, trouw en doorzicht te bezitten.

Deze hoedanigheden van nabij in onderscheidene betrekkingen zo politique finantiéle als administrative, hebbende leeren kennen, in den Heer J. A. van Braam, heb ik ook niet geaarseld denzelven terstond

na het vertrek uit deze Kolonie van den Schout bij Nacht Buyskes, eerst te benoemen in deszelfs plaats tot President bij de Hooge Indiasche regering en vervolgens te despicieren tot mijnen provisionelen opvolger, onder zodanige restrictien en bepalingen als Uwe Excellentie uit de hiernevens gevoegde extracten uit het register mijner besluiten van den 25 October j.l. sub Litt. N en het daarop gevolgde voorstel aan de Hooge Regeering van den 26 October daaraan sub Litt. N. nader zal blijken, aan welke stukken ik mij deswegens verzoek te mogen refereeren.

Ik vleie mij dat deze maatregelen tot zekerheid van Zijne Majesteits Bezittingen, in cas van mijn overlijden genomen de goedkeuring van Uwe Excellentie niet minder mogen wegdragen dan zij door de algemeene opinie van alle weldenkenden in deze kolonie gesterkt en onderschraagt worden.

De gerustheid, welke mij deze maatregel, nopens het toekomstig lot van Zijne Majesteits bezittingen inboezemde, heeft mij met eenen nieuwen lust en met eenen vasteren tred doen voortgaan in den loopbaan, welke mij tot reorganisatie, van het geheele indische Bestier, was voorgesteld.

Het noodlottig uiteinde van den geachten Prefect van Amboina C. L. Wieling, waardoor hij zo wel mijn op hem gesteld vertrouwen als de hoop van alle de zijnen te leur stelde, maakte tevens en voor dat dezelve tot zijne kennis kwam vrugteloos, de last welke ik hem blijkens mijne depeche aan Uwe Excellentie van den 23 Augs ll. had opgedragen, om dit gouvernement te dienen van zijne consideratie nopens eene reductie, welke in de huishouding van Amboina en Banda met in het ooghouding van het belang der cultures aldaar zouden kunnen worden daargesteld, en om te gelijkertijd naar zijn oordeel en bevinding, op Ternate eene vermindering in den omslag te bewerkstelligen, evenredig aan die welke op het voormalig gouvernement in Macassar was ingevoerd.

Geene ambtenaren na het verlies van den Prefect Wieling in de Groote Oost aanwezig zijnde, van welke ik de uitvoering van de voorschreven last konde verwagten, noch aan wien ik dezelve konde toevertrouwen, heb ik gebruik makende van de verkregene kennis van sommige leden der Hoge Regering met bijvoeging van den geeligeerden Prefect van Amboina L. Heukervlugt, welke in onderscheidene bezittingen in de Groote Oost en laatstelijk als gezaghebber

van Banda aldaar was geëmployeerd geweest, best geoordeeld aan de Hooge Regering te proponeren het benoemen eener commissie tot het ontwerpen van een plan van reorganisatie van onze Oostersche Bezittingen, in het rapport van welke commissie ik uit hoofde van de compositie der commissie niet minder fiducie vermeende te mogen stellen dan in de consideratien, welke door eenen enkelen ambtenaar in de Moluccos zouden zijn uitgebragt.

Het rapport van de gedachte commissie bij mij zijnde ingediend heb ik na redactie van hetzelve dien conform eene reorganisatie onzer Oostersche Bezittingen aan de Hooge Indische regering geproponeerd in dier voege als dezelve aan Uwe Excellentie uit mijn op den 22 November jl. gedane voorstellen en de daarop genomen besluiten der H. R. met derzelver bijlagen, aan dezen annex van Litt. O. tot I.I. kennelijk zal kunnen worden en waaraan ik mij mede tot bekorting dezer depêche eerbiedig verzoek te mogen refereren.

Na eene resumtie van deze stukken zal Uwe Excellentie gewisselijk hebben opgemerkt dat daarbij schikkingen zijn beraamd dat men zich over het aanstaande jaar niet alleen in contanten en goederen zal kunnen redden, maar dat die maatregelen ook eene strekking hebben om de verzending derwaarts van contante specien geheel te kunnen excuseeren.

De maatregelen, welke ik hier bedoelde, zijn deze, dat de in de Moluccos in omgang zijnde *crediet Papieren*, zonder eenige bepaling van som door de Prefecten aldaar in cas zullen mogen worden geaccepteerd, tegens wissels, betaalbaar ter dezer Hoofdplaats in zilver of in papieren geld, met de bepaalde agio.

Dat daarentegen geene Oostersche Crediet Papieren van daar zullen mogen worden uitgevoerd, nog eenige kopere munt anders dan van gouvernementswege aldaar worden ingevoerd.

Van het doelmatige van deze schikkingen, en zoo niet van het zekere, althans van het waarschijnlijke van derzelver reussite zal Uwe Excellentie overtuigd zijn, wanneer ik Hoogstdenzelven herinner dat in de groote Oost op Ambon, Banda en Ternaten gangbaar was, een afzonderlijke Papiere munt, onderscheiden van dien, welke ter hoofdplaats Batavia in omloop is, en dat niet alleen den uitvoer van deze papieren munt, uit de groote Oost zonder eenige restrictie was, maar dat zelfs bij besluit der voorm. H. I. R. deze

crediet papieren in 's gouvernements cas te Batavia tegen zilver moesten worden ontvangen en uitbetaald.

Dat te gelijkertijd op deze credit-Papieren geene agio, zo min tegens het koper als het zilvergeld, aldaar in omwandeling wierd gevalideerd, — en dat te gelijkertijd geene prohibitie tegen den particulieren invoer van koperen munt in de groote oost bestond, niettegenstaande deze kopere munt den meesten tijd op Java, gelijkstaande ongeveer met de Papieren munt tegens het zilver aan agio leed van 50 tot 100 Pct, zoo als de cours in de twee of drie laatste jaren meestal, heeft gevarieerd, en het dus klaarblijkelijk was, dat een ieder, die kopere munt van de Hoofdplaats Batavia of van Java, naar de groote Oost vervoerde en aldaar tegens de Molucsche credit-Papieren verwisselde, op deze wisseling het volle montant der agio tusschen de kopere en zilvere munt, zo als dezelve ter hoofdplaats Batavia geëstimeerd werd, konde profiteren.

Dan na dat door de aangehaalde bepalingen alle uitvoer van Oostersche crediet-Papieren van daar is verboden — de particuliere invoer tevens van kopere munt op de strengste straffen geprohibeerd, — en de uitweg niettemin over de rendementen van alle der aldaar aangebragt wordende cargasoenen verzekerd, door de onbepaalde qualificatie, welke aan de Prefecten in de groote Oost is verleend om, zonder onderscheid Papiere, Kopere en Zilvere munt in cas te accepteeren op wissels, ten laste van deze Hoofdplaats, betaalbaar in zilver of in papier, met de bepaalde agio — na deze schikkingen herzeg ik, dat het dan ook notoir is, dat de eenmaal van gouvernementswege aldaar in omloop gebragte Papiere, Kopere en Zilvere munt, in die gewesten zal moeten verblijven, en dat daardoor, alle aanvoer van contante specien van buiten geheel onnoodig kan worden geoordeeld.

En deze reflectie brengt mij van zelven op den inhoud van het pacquet hiervoren, gementioneerd sub n°. 5, waarin

1mo. eene missive van den Heer Mr. R. G. van Polanen, aan mij gerigt de dato 16 Juli 1809;

2'. eene extract missive van denzelven van Polanen, aan Uwe Excellentie gericht dd°. 14 Juli 1809, waar van copien hier nevens;

3tio. eene missive van Uwe Excellentie aan mij gerigt, gedagteekend Amsterdam den 19 van grasmaand 1809;

en 4to. eene secrete copie van Uwe Excellentie's missive, gerigt

aan den evengedachten R. G. van Polanen, te Prince Town, New-Yersey in Noord-Amerika.

Zonder onmiddelijk te treeden tot het point, 't welk ik mij voorstelde te behandelen, zij het mij geoorloofd Uwe Excellentie te preadverteren, dat ik bij het openen van dit pacquet verbaasd en geergerd, over de hoonende en indelicate expressien, welke de Heer Mr. R. G. Van Polanen zich bij zijne daarin vervatte missives, zo wel ten laste van de zamenstelling, als van de individuele verdiensten, van het Ligchaam der Hooge Regering veroorloofde, vermeend heb, na den inhoud van Uwe Excellentie's missive van den 19 van grasmaand 1809 ten zijnen opzichte te hebben begrepen, personeel verantwoordelijk te zullen worden, voor de gevolgen, welke de verschijning van dezen man, in de hoedanigheid van Raad ordinair van Indien zoude kunnen na zich sleepen, wanneer ik niet, terstond na ontvangst dezer missives, daar van secrete ouverture en communicatie aan het Ligchaam der Hooge Regering hadde gegegeven, met overlating aan Hoogstdezelve en aan de posteriteit, om zo wel derzelver inhoud, als 's mans voorige gedragingen in deze Kolonie, onpartijdig te beoordeelen.

Dan ongeacht welke stilzwijgende beoordeeling ik vermeend heb, om in stricte obedientie aan Uwe Excellentie's bevelen, aan Hun Hoog Edelheden te moeten voorstellen om den ged: Van Polanen, bij extract resolutie door den Secretaris te communiceren, dat van zijne aanstelling tot Raad-ordinair van Indien aanteekening bij de resolutie van Haar Hoog Edelen is gehouden, en dat gemelde H. H. E. zich dezelve tot naricht en observantie zullen laten strekken.

En ter aanzien der Commissie, door den gew. Gouverneur Generaal Wiese, benevens den Directeur Generaal Van IJsseldijk, aan gedachten Van Polanen opgedragen, om zo mogelijk de Groote Oost, directelijk, uit Amerika, van contanten & behoeften te voorzien; hier op heb ik vermeend voor en al eer ik mij positief verklaarde, de nadere illucidatien van den Directeur Generaal nog te moeten innemen, van wiens rapport ik de eer heb Uwe Excellentie hiernevens copie ... aan te bieden, terwijl ik dien conform bij eene voordragt aan de Hooge Regeering ... heb geproponeerd, om, ofschoon de commissie van den Heer Van Polanen met Augs. 1808 voor vervallen en zijne transactien, zo uit hoofde van de onmogelijkheid, om zich daar op te kunnen verlaten, als uit hoofde van de voor-

zieningen bij besluit der Hooge Regeering van 22 Nov., als een gevolg van de organisatie der Molucco's daargesteld voor geheel nutteloos konden gerekend worden, de door Uwe Excellentie aan hem Van Polanen opgedragene Commissie niettemin te respecteren door aan den meerverm. Van Polanen te kennen te geven, dat het de Kolonie niet meer convenieerde, om zodanige expeditien directelijk uit Amerika naar de Groote Oost te laten geschieden, maar wel, dat de schepen, met gelden en goederen, alvorens hier ter Hoofdplaatse aankwamen, en daar hunne verdere expeditie erlangden, het zij om van hier of Java direct beladen te worden, dan wel, om des verkiezende, naar de Molucco's te stevenen, ter afhaal van hier betaalde specerijen met een advance van 25 prct. op de koopprijs te Batavia.

Even als door deze maatregelen, ten aanzien van den Heer van Polanen, vertrouw ik ook aan de intentie van Uwe Excellentie ten aanzien van de benoeming van den Brigadier de Sandol Roy tot Generaal Majoor, ten vollen te hebben beantwoord, door aan denzelven onmiddellijk na den ontvangst, het decreet van Zijne Majesteit, houdende zijne benoeming te expedieeren — de orders van Zijne Majesteit aldus uit te voeren, — doch hem te gelijkertijd te chargeren om deze depêches aan Uwe Excellentie, in persoon te overhandigen, als kunnende hij noch om Zijne hooge jaren, noch om gepasseerde zaken met nut in deze Kolonie worden geëmployeerd.

Zo als ik Uwe Excellentie bij mijne confidentieele van heden nader zal detailleeren.

Op welke gronden ik dan ook hoop, dat mijne vis-a-vis aan den Generaal Majoor de Sandol Roy gehoudene directie aan Uwe Excellentie niet onaangenaam zijn zal, al zo ik daarin eene volkomene obedientie aan de orders van Zijne Majesteit den Koning gepaard heb, met het geene de representant van Zijne Majesteit zich zelven verschuldigd was, en met hetgeen de rust en veiligheid der kolonie bij onvoorzien overlijden van mij vorderde.

De gen. Brigadier de Sandol Roy bij het obtineren van zijne demissie in het begin van Januarij 1808 eene som van rds. 8000 tot goedmaking van Zijne thuis reize op voorstel van den Gouverneur Generaal Wiese genoten hebbende, heb ik vermeend den zelven geene verdere uitbetalingen te mogen accorderen, alzo Uwe Excellentie daaromtrent een volkomen stilzwijgen had geobserveerd.

In antwoord op Uwe Excellentie's gerespecteerde van den 13 van Grasmaand dezes jaars voeg ik hierbij drie missives van den Keizer en Sulthan van den Mataram, waaruit Uwe Excellentie zal ontwaren den voet waarop wij met deze Hoven thans staan, terwijl Uwe Excellentie eindelijk uit onze vorige mede reeds zal gezien hebben dat wij, beseffende de omstandigheden van de kas in het Moederland, geheel afgezien hebben iets op dezelve te trekken, terwijl de gevoelens van Uwe Excellentie om de Kolonie niet te belasten met ordres om producten af te geven, zonder dezelve te betalen, ons ten hoogste heeft verblijd en gerustgesteld tegens maatregelen, welke de val der Kolonie ten gevolge zouden kunnen hebben.

Voor en aleer ik deze mijne officieele besluite, moet ik Uwe Excellentie nog mededeelen dat op den 2 September j.l. 's Konings geboortedag op alle de plaatsen en prefectures van het eiland Java zoo mede aan de Hoven van de Mataram met de meest mogelijke solemniteiten is gecelebreert, bij welke gelegenheid ieder onderdaan en ingezetenen, zoo ook de Javasche Vorsten de hartelijkste blijken van devouement en verkleefdheid voor Zijne Koninklijke Majesteit hebben aan den dag gelegd.

Terwijl ik U HoogEdGestr. nog berigte dat de jongste verpachtingen op Samarang op nieuw hebben gehaald eene somma van nog een honderd duizend rijksdaalders zilvergeld boven het rendement van het vorige jaar ofschoon het regentschap Toeban thans onder de Samarangsche verpagtingen niet begrepen maar bij den Oosthoek gevoegd is, van waar het rapport wegens de gehouden verpachting aldaar nog wordt ingewacht.

Ik heb overigens de eer met alle consideratie te verblijven

HoogEdel Gestrenge Heer

Uwe Excellentie zeer onderdanige en geh. Dienaar

DAENDELS.

---

95. Brief van Van Polanen aan D'Ozy, 15 Dec. 1809.

WelE.geb. Heer veel geachte Vriend.

Voorlopig heb ik Uw, na het ontfangen van uwe Letteren van den 24 Aug^{s} op den 3 Nov^{r}, den 6 daaraan mijn antwoord toegezonden, hoofdzakelijk hierin bestaande, dat ik *de officieele brieven die succes-*

sive aan mij zijn afgegeven, niet heb ontfangen; zo als mij, tot heeden 15 December geene andere is toegekomen dan die van den 19 April deezes jaars. Verscheide zeekere geleegenheeden om mij die te doen toekoomen, hebben zich geduurende dit jaar opgedaan en onder anderen, in de maand October met de oorlogsloep der 1e Statie Entreprise, en de schoener Urania; de eerste aan geene visitatie of oponthoud onderhevig en de laatste zoo snelbezeild, dat die, als gebleken is, met een volle lading, in het gezicht van Engelsche scheepen van oorlog, uit Texel is geloopen.

De R. C. Priesters, hebben ook geene officieele, wel particuliere brieven voor mij meedegebragt, en de Hn. Le Roy & Son schrijven mij, een brief van Uw ontfangen te hebben, waarin gezegd werd, dat van mij verwagt word, dat ik voor hun zorgen en eene passage naar Batavia zal bewerken.

Die eerwaarde Vaders hebben zich dan ook bij mij om onderstand vervoegd, en ik heb hun ten antwoord geschreeven dat mijne bekrompen finantien mij daartoe buiten staat stelden, dan dat ik, op grond van uwe aanschrijving aan het huis van I. le Roy & Son, bereid ben wanneer zich eene scheepsgelegenheid naar Batavia opdoed, voor hunne passage, *betaalbaar aldaar* te contracteeren en dan te beproeven of de Reeder van het schip, mijn wissel op het Gouvernement te Batavia zal willen aannemen voor zodanige somme, als zij hier te Lande, voor hun vertrek zullen nodig hebben; meerder dan dit, vertrouw ik, kan van mij niet verwagt worden.

Zodanig zal ik ook handelen met den 3en chirurgijn Reinecke, en den 1e apotheker Ponsen, ingevolge de aanschrijving van de Heer Secretaris Generaal Falck.

Bijaldien Z. E. den Minister goedgunstig zal disponeren op mijn verzoek bij missive van den 14 Julij deezes jaars gedaan om een salaris van Ds 4000, betaalbaar in Producten te Batavia, hoe veel tijd zal er zelf dan nog verloopen, alvorens ik daarvan het effect zal kunnen genieten! Zo veelen omstandigheeden kunnen dit vertraagen, dat ik daarop als nog geen de minste reekening maken kan.

Intusschen ben ik door mijne reizen sints mijne aanstelling, mijn lang verblijf in New York en de hooge en veelvuldige betaalde brieveporten, reeds in voor mij considerable uitgaven gevallen, waarbij ik geen voorschotten of personele verbintenis voor naar Indie uitgaande persoonen voegen kan.

Het doed mij te meer leed dat de officieele brieven aan mij afgezonden, zijn vermist wijl ik daar door verstooken ben van een beeter inzigt in de teegenwoordige Indische inrichtingen, welke ik, uit uwen brief van den 24 Aug^{s} reeden meen te hebben, daarin te zullen hebben gevonden.

Kortelijk heb ik uw in mijne vorige reeds doen verstaan, hoe zeer ik afkeure dat bij de nieuwe inrichting van het bestuur in Indie, aan den G. G. geene volkoome macht is gegeeven. Kortelijk moet ik uw hier weeder herhaalen —, want de onzeekerheid der correspondentie is te ontmoedigend, om die en andere zaken enigsints uitgebreid te behandelen, welke bedenking de enige is die aan mijne schrijflust paalen kan zetten; — dat de ondervinding, (en ik kenne geene andere leiddraad in de wetgeeving) reeds niet dan te klaar geleerd heeft, dat eene regeering bij meerderheid van stemmen uit allen de slechtste is, en dat dit, boven enige bedenking op die van Indië toepasselijk moet worden gemaakt. Het beneemt den systematischen gang van een bestuur, maakt besluiten langwijlig en noodzaakt een G. G. zowel in loflijke als misdadige oogmerken zijn toevlugt tot corruptie te neemen.

Met eene geringe maate schranderheid en beleid, kan een g. g. altoos eene meerderheid gebieden, met dit voordeel daarenboven voor hem, dat hij zich als het waare daar door laat dwingen en overhaalen en zijne verantwoordelijkheid verminderd. Wij zijn geleerd dat *in* de veelheid der Raadslieden, wijsheid gevonden word, en deeze stelreegel rust ook op bevinding, maar men is gewoon dit zodanig te verdraaijen alsof niet in dat is *onder*, maar collectivelijk *bij de meerderheid* van een gegeeven getal van Raadslieden de hoogste wijsheid zoude gevonden worden. Ik kan niet beeter doen om de waarde van deeze stelling handtastelijk te doen gevoelen, dan te doen opmerken, dat de teegenswoordige meerderheid der Illustre Hooge Regeering van Hollands Indien gevonden word in de persoonen van Riemsdijck, Van Hoesen, Wardenaar, Romswinkel en Hartsinck!

Waar was de hooge wijsheid dier Regeering toen zij uit 's Konings Domeinen aan den Maarschalk een geschenk hebben gedaan? Ik antwoorde die wijsheid, zo verre die daar in te vinden is, heeft plaats gemaakt voor de zugt om aan den M. te behagen, ten einde voor nabestaanden en vrienden, voordeelige ambten te verkrijgen.

Deeze zugt is de teugel waardoor een g. g. de meerderheid in bedwang houd. Over het totaal gebrek van eene dadelijke verantwoordelijkheid in het systhema zal ik hier niet spreken; dit zoude mij mij te ver leiden.

Ten hoogsten nadeelig voor den dienst en beklaaglijk voor de ambtenaaren is het ook, daarenboven, wanneer niet de g. g. alleen, maar de H. R. over de begeeving van ambten beschikt. Nadeelig, dewijl aan ieder Lid der Vergadering beurtelings genoegen moet worden gegeeven, zal de g. g. voor zijne vrienden geen oppositie vinden, en dus word het begeeven van ambten een handel, waarbij den publieken dienst onmisbaar lijden moet; en beklaaglijk, dewijl de ambtenaaren daar door afhankelijk worden gemaakt van niet één maar een tiental meesters, en het dus hunne opzettelijke studie moeten maaken geene deezer nog hunne nabestaanden en gunstelingen enig ongenoegen te geeven. Van daar dien slaafschen geest en kruipende laagheid, die onze natie in Indie kenmerkt en waardoor alle zelfgevoel en eigen waarde word uitgedoofd, en welke in die eerst vertrapte en verneederde schepselen, wanneer zij eens tot hoogen stand geraaken, de ondraagelijkste en grofste insolentie doed ontstaan. In ondergeschiktheid opgevoed, heeft die mij nimmer hard gevallen, dan het is mij gebeurd dat wijl ik niet konde besluiten te kruipen en mij te verneederen voor eenen Jan Greeve een slechte, gemeene, maar schrandere knaap en niet minder algemeen veracht als gevreesd, ik in de aanstelling tot Secretaris van den Raad van Justitie in 1782 ben voorbij gegaan, hoe zeer de GG. kort te vooren had verklaard, dat mijne optreeding tot dien post buiten enige bedenking zoude plaats hebben. Thans ken ik op Batavia waardige Persoonen, die enelijk aan de vijandschap van den elendigen Ridder van Hoezen te danken hebben, dat zij bij zo veele gedane aanstellingen zijn voorbijgegaan. Het is meestal mogelijk eenen opperheerscher te ontzien en hem uit den weg te blijven, maar tien Dwingelanden en hunne bijzondere aanhangers altoos te ontgaan, is onmogelijk en aan zoo veelen eene lage onderwerping te betoonen, dat is meer dan men van een rechtschapen Man verwagten kan.

Hoe zeer ik ongevoelig verder uitgeweid ben dan ik mij voorstelde, besef ik te wel, dat het thans geen tijd is, om particuliere belangens en gewaarwordingen in aanmerking te neemen, of aan ver-

beeteringen in het Indisch bestuur te denken, in zo verre dit niet rechtstreeks met het behoud dier Bezittingen verbonden is. De M. heeft reeds genoeg doen blijken dat de meerderheid der Regeering hem in niets verhinderd, en in het Vaderland heeft men het genoegen, om de begunstigde theorie, van eene regeering bij meerderheid te hebben doen voortduuren.

Voor het behoud onzer O. I. Bezittingen heeft men meer en meer reeden beducht te worden na mate de beduchting hier grond wind, dat America in eenen oorlog met Engeland zal gewikkeld worden; of wel zal afzien van den handel op de Kolonien, behoorende aan de oorlogende Mogendheeden, waar toe eene propositie in het Huis der Representanten reeds gedaan is.

Wat van de teegenswoordige deliberatien van het Congres is te verwagten, is, onder eene regeeringsvorm als die der V. S. v. America, niet voor uit te zien, dan dat is zeeker, dat eindelijk den staat van zaaken met Engeland hiertoe zijn gekoomen dat die eene allergewigtigste verandering zou moeten ondergaan, die het te duchten is, dat in de gevolgen voor de kolonien in de O. Indien, hoogst nadeelig zal zijn. Wat ik hier ten voordeele dier kolonien aanvankelijk heb gedaan, en wat men verder van mij dienaangaande verwagten kan, zal aan Z. E. den Minister uit mijnen brief van den 18 September en het daarbij gevoegde afschrift van die aan den M. D. van den 20 Aug. gebleeken zijn. Van mijne verdere jongste verrigtingen mag ik in deeze geen gewag maaken, daar ik in het zeekere geïnformeerd ben, dat in E. de paquetten naar H. bestemd, op het postkomtoir geopend worden. Deezen moet ik echter weeder bij dien weg verzenden.

Uit mijnen vorigen brief zal het, vertrouw ik, blijkbaar zijn, dat wil men mij in staat stellen, B. van het nodige te voorzien, ik behoore gequalificeerd te worden en de betaling aldaar in Producten te contracteeren, bereekend naar de prijzen in America, die der assurantie en een voordeel op de expeditie van ten minsten 25 p^ct.

Bij eene schoener te Philadelphia in 78 dagen van B. aangekomen, zijn berichten ontfangen, dat de goederen die ik in 3 s. derwaards gezonden heb, juist de zodanige zijn, waaraan men het grootste gebrek had. Ik heb een der snelbezeildste vaartuigen van dit Land gebruikt om van den M. D. eene speciale authorisatie te vraagen, voor

het aangaan van volgende contracten, ten einde men hier zeekerheid zal hebben, dat daaraan door hem zal worden voldaan.

Wanneer mij de macht zal zijn gegeeven, om den prijs der producten in betaling van de van hier te verzendene goederen, te reegelen, heb ik geene beduchting, dat zelf in geval van eenen oorlog met E., B. daarvan zal worden voorzien. De onderneemzugt van deeze Natie, laat zich door niets bedwingen, wanneer de mogelijke voordeelen aan de gevaaren eener expeditie gelijk staan. Den E. handel zal, in eenen oorlog met A. eenen formidablen vijand vinden in de meenigte Kaperscheepen, die nu reeds aanwezig zijn, en tot duizenden in getal kunnen vermeerderd worden. Men kan zich in Europa geen begrip maken van de macht die door America op zee kan gedeployeerd worden.

Ik bid UwEG., laat het depecheeren van de aanschrijvingen van Z. E. den Min^{r}., aan andere handen toevertrouwd worden. Het is eeven zo gegaan met de correspondentie van den Minister van buit. Zaaken, geduurende mijn 8 jarig Ministerie hier te Lande.

Wees verzeekerd van de voortdurende hoogachting en attachement van Uwen onderd. D^{r}.

Princeton N. I.
Dec. 15 1809.

Heeden den 16 Dec., wordt mij door de R. C. Priesters, toegezonden de Missive van Z. E. den Mr. van den 15 Septr., die zij in het doorzoeken hunner Papieren jongst gevonden hebben. Zij schrijven mij, dat zij door hunne geestelijke gaaven geen bestaan kunnen vinden. Ik hoop hun binnen een maand te depécheeren en zal trachten op de manier, hiervoren vermeld in hunne behoeften te voorzien.

Met het uitterst leedweezen, zie ik, dat Z. E. een antwoord verwagt, op de *onderscheiden gewigte depèches*, die aan mij zijn afgegaan. Het verdriet mij ten sterkste, aan die verwagting niet te kunnen voldoen, en ik hoop van de rechtvaerdigheid van Z. E. dat dit aan de waare oorzaak zal worden toegeschreeven Het huis van J. L. R[oy] & S. vermist geene enige brief van hunne correspondenten in Holland. Van mijne particuliere brieven gaan, zo veel ik ontdekken kan, geene verlooren, en ik heb er, jongst ontfangen van de maanden Sept. en Oct. uit Gelderland.

Het schip Henry, waarmeede de H^{r}. M[eijer] overkomt, is nog niet

koomen opdagen; met hem, hoop ik, dat afschriften van de aan mij toegezonden depêches zijn meedegegeeven. Dat schip heeft reeds, lang geleeden, moeten binnen zijn. De zeerampen van dit najaar, op en bij de kust, zijn zonder voorbeeld.

Bij de schoener van B[atavia] te Philad. aangekomen, heeft een huis van commercie te New York, op aanbeveeling van Meijer, van den M. D. eene onbepaalde qualificatie gekreegen, tot het uitzenden van noodwendigheeden naar B., met toezegging dat de Producten in retour te ontfangen, op zodanige prijzen zullen gesteld worden, dat daarop een goed voordeel (a handsome profit) zal te behaalen zijn. Meijer heeft, hierop reekenende, aan dat Huis, van Tonningen, geschreeven, om hem bij zijne aankomst te Philadelphia, onder het adres van B. & I. Bohlen, te berichten, welken afscheep, zij ingevolge die qualificatie, reeds naar B. zullen gedaan hebben. Dit word mij door I. Le R. & S. geschreeven, en heeft een einde gemaakt aan de onderhandeling, welke ik met hun begonnen had. Daar mijne commissie hier te Lande aan M. niet kan onbekend zijn, is dit eene tusschenkomst die I. Le R. & S. in de gedachten bevestigt, dat het voorgeeven van Meijer, hun en aan anderen uit Amsterdam overgeschreeven, dat hij mij hier zoude vervangen, of aan mij is toegevoegd, waarlijk zo is. Ik zelf weet niet wat ik daarvan gelooven moet.

---

96. Brief van L. W. Meijer aan Van Polanen, 23 Dec. 1809.

De Heer & Mr. R. G.
van Polanen, Princeton. Philadelphia de 23 Decr 1809.

WelEdel Gestrenge Heer!

Den 22 dezer behouden alhier gearriveerd zijnde, maak ik van de eerste oogenblikken gebruik, om zoo wel, UEd. daar van te verwittigen, als dat ik gechargeerd ben met brieven van het Ministerie van Kolonien in Holland voor UEd. en dat ik UEd. geadjungeerd ben in de Commissie, om Kontracten aantegaan, ter voorziening van spetie en noodwendigheeden voor het Gouvernement in Indiën. De wijze, waarop ik mijne papieren heb gesecreteerd, is oorzaak, dat ik de bezorging van de uwen uitstellen moet, tot dat ik op mijne

reijze van hier naar N. York Princeton passeer, 't welk zonder verhindering over 6 à 7 dagen zijn zal, ten zij ik omtrend de bezorging dier papieren en het houden eener conferentie met UEd. nadere aanwijzing van UEd. mogt ontvangen. Zoo UEd. informatie mogt hebben van evenementen, welke op de publieke belangens der Kolonie influentie hebben, zoude UEd. mij door de bedeeling .... ten hoogsten verplichten.

Ik zal mij door UEd. antwoord op dezen bijzonder vereerd achten, en heb de Eer mij met de meeste consideratie te onderschrijven.

WelEdelGestrenge Heer!

UwelEdele Gestr.

Onderd. dienaar,

L. W. Meijer.

---

97. Brief van Van Polanen aan D'Ozy, 3 Jan. 1810.

Bij mijne vorige brieven, in datis 6 November en 15 Decr. des vorigen jaars, heb ik Uweg. bedeeld, dat *de officieele brieven die successive aan mij zijn afgegaan, uitgenomen die van den* 19 *April* 1809, (vermeld in Uwe Missive van den 24 Aug^s.) van dat jaar, bij mij niet zijn ontfangen. Ik was echter in de hoop, dat de H^r. M. met Duplicaten of afschriften van die brieven zoude zijn belast geweest, maar met hem is mij geene anderen geworden dan eene aanschrijving van Z. E. den Minister tot de Koloniën, en eene order van Z. E., beiden van den 18 Julij 1809, en bevattende de verleende autorisatie op hem Meijer, om mij in de uitvoering mijner commissie hier te Lande behulpzaam te weezen.

De H^r. M. heeft zich al aanstonds na zijne aankomst bij mij vervoegd, wanneer ik hem eene volkome opening heb gegeeven van alles wat door mij voor den dienst der O. I. Kolonien is verrigt, waarover hij zich bijzonder voldaan heeft betoond; ook heb ik hem lecture gegeeven van alle mijne brieven aan den Maarschalk afgezonden, in welken ik getracht heb, Z. E. bekend te maaken met den staat der publieke relatien der V. S. v. A. ten aanzien van de oorlogende Mogendheeden, zo verre dit op den zeehandel betrekking heeft, als meede onder anderen, ook met den algemeenen staat van

de Koffij cultuur en Koffij handel met de W. I. en Z. America. Op de uitgedrukte begeerte van de Hr. M., om die brieven over te leezen die hij zo gewichtig vond, om het Indisch bestuur een algemeen inzigt te geeven in den handel en de waarde der O. I. Producten, heb ik hem alle die brieven meede gegeeven ten einde daar van... afschriften te laten nemen....

Zijne vorige agterhoudenheid is nu geheel afgelegd. Mij nu beschouwende als een lid der I. H. I. Regeering, heeft hij mij de geheimnissen van het I. bestuur opengelegd, hoofdzakelijk hierop uit komende: dat men in Indie begrijpt en het hem gebleeken is, in drie gesprekken gehouden met Z. M., dat den M. het volkomen vertrouwen van den K. bezit; dat Z. M. hem zal beschermen en soutineeren teegens de woelingen, in het vaderland van hen die Zijne daden afkeuren en zoeken te misrepresenteeren; dat het gezach en den invloed van den Minister over de Kolonien, van geene beduidenis is; en de Sectie in den Staatsraad voor de Kolonien zich die niet aantrekt; dat de H. R. dus maar te zorgen heeft op eenen goeden voet met den Mk. te blijven, dewijl zijne verklaring, *dat hij alles bij den K. kan goed maaken* en daarenboven op de protectie van den Fr. K. reekenen kan, hem Meijer volkomen gebleeken is; dat de Leeden der H. R. dus te recht begrijpen, dat zij den M. niet moeten teegengaan, dewijl zij daar door niets anders uitwerken, dan zich nutteloos zijnen haat op den hals te haalen en hunne vrienden te benadeelen.

Hij heeft mij wijders gezegt, dat de Hr. S. G. hem uit naam van Z. E. den Mr., eene bevordering in den dienst heeft aangeboden; dat hij dit beleefdelijk had van de hand geweezen, om den Mk. niet te mishagen, van wien hij het recht heeft het voordeeligst avancement te verwagten, dewijl den Mk. *aan hem alleen* te danken heeft dat den verkoop van B. niettegenstaande de oppositie van Z. E. den Minister door den K. is goedgekeurd.

Wat ik van dit alles denke, kan Uedg. licht bevroeden. Het minste dat ik daar van zeggen kan is, dat ik zo mij nu blijkt te veel gehoopt heb van de nieuwe orde van zaaken in het Vaderland ten aanzien van het Bewind aldaar over de Kolonien. Ik heb mij verheugd dat Bewind de alverdervende handen der Jacobijnen ontnomen te zien en overgebragt in een Minister, uit het achtbaar bloed van Hollandsch oude Regenten gesprooten en met loffelijke personeele

qualiteiten begaafd, op wien het Bestuur in Indië met ontzach en eerbied zoude opzien en van wien den geringste onder de ambtenaaren in Indië de aloude vaderlijke zorge en bescherming weeder zoude kunnen verwagten. In plaatse van deeze blijde hoop, word mij nu aangekondigd, dat het hoogst Gezag in Indië geheel in den M^k^. gevestigd is, dat hij geene banden erkend en zijne zendeling hem de verzeekering overbrengt van eene volkoome straffeloosheid. In deezen stand van zaaken, heb ik alle gedachten laaten vaaren, om al ware mijn verblijf hier niet noodzakelijk, mij naar Indië te begeeven. Dáár, waar geldzugt en willekeur in één persoon verbonden zijn, heeft men alle uittersten te verwagten.

---

98. Brief van L. W. Meijer aan Van Polanen, 7 Jan. 1810.

De Heer & M^r^. R. G. van Polanen
te Princeton. New York den 7 Januarij 1810.

WelEdel Gestrenge Heer!

Ik vinde mij niet alleen vereerd, door UEd. letteren van den 5e deezer, maar dezelven zouden mij ook in allen deele, ten hoogsten aangenaam zijn, zoo ik niet regretteerde, door UEd. in 't schrijven voorgekomen te zijn; ik hoop echter, dat UEd. van mijne egards overtuigd zal zijn, en de uitstelling van mijn schrijven attribuëeren aan eenige beezigheeden, die ik hier bij mijne aankomst gevonden heb, de zorgen voor de mij aanvertrouwde Heeren van IJsseldijk en de ongewisheid der zaak waarover ik wenschte UEd. te schrijven.

Direct na mijne aankomst alhier hebben zich bij mij vervoegd de twee R. K. Missionarissen, een apothecar en derde chirurgijn, welke ik allen uit UEd. naam beloofd heb eene passage naar Batavia te zullen bezorgen; de twee eerste heb ik toegezegd, dat de onkosten van hunne boarding door de Heeren I. Le Roy & Son betaald zouden worden zonder meer en den laatsten, geheel onvoorzien van eenige middelen zijn door dat Huis Sp. 100 afgegeeven. Vervolgens heeft zich de H^r^. Martheze aan mij g'addresseerd, wien ik aan UEd. gerenvoijeerd heb, en voor wiens passage als nu volgens Uwe qualificatie meede gezorgd zal worden, het is echter zijne intentie, om zonder zijne vrouw & kinderen te vertrekken, daarentegen smeekt

bij om onderstand, hier omtrend verwachte ik UEd. orders en de bepaaling van de som.

De Heer de Veije met voorKennis van den Minister van Kolonien naar Indien vertrekkende en voorzien van Zijn Exc. aanschrijvens aan ons, is benevens zijne vrouw, dochter en twee kinderen te Salem g'arriveerd, ik heb hem direkt geschreeven, ingevalle zijne intentie was om naar Indien te vertrekken, op den ontfangst van mijne brief herwaards over te koomen.

De Heeren I. Le Roy & g'interesseerdens hebben beslooten het schip Télégraaph binnen 3 weeken onder kontract naar Batavia te zenden; — aangemoedigd door UEd. gunstige ja vleijende brieven aan die Heeren, heb ik geene zwarigheid gemaakt, provisioneel des wegens met die Heeren in onderhandeling te treeden.

Geconsidereerd de toegenomene critique situatie van den Amerikaanschen handel, de stijging der assurantie zeedert het laatste kontract van 25 tot 33 en meer pr cts en de weinige hoop die er is, op eene spoedige verbeetering van zaaken, heb ik onder Uwe approbatie aan hun Eds. beloofd, 50 pcs. advans, op de goederen, welke daarin afgelaaden zoude worden, betaalbaar in Koloniale produkten, ter hunner verkiezing, volgens de prijzen bij voorgaande kontracten gestipuleerd

voor ieder passagier op Batavia bij aankomst te betaalen 1000 Spen
kinderen beneeden de 14 jaar $333^1/_3$
Domestieken 200 Sp. m. ieder.

alles benevens de alhier aan die lieden op Uwe qualificatie door de Heeren I. Le Roy voorgeschooten en voor te schieten gelden, betaalbaar in koloniale produkten ter hunner keuze en volgens de prijzen bij kontrakt gestipuleerd.

Daarentegen zullen die Heeren moeten zorgen voor goede accommodatien in de kajuit en Stuage, de kapiteinstafel, vrij bier en brandewijn.

Mij vleijende dat door UEd. geene zwarigheid gemaakt zal worden, ook indiervoege de passage te engageeren voor de famille van de Veije, de Heeren Popkens en Van IJsseldijk, welke, hoewel in dienst aangenomen hebben op hunne eijgen kosten naar Indien te zullen vertrekken, zal ik, in gevalle van Uwe approbatie, hunne passage engageeren en van hun ten onzen behoeve requireeren, eene acte van verbindtenis om het betaald passagegeld 14 dagen na aan-

komst te zullen rembourseeren tegens zodanige termen en berekeningen als het Gouvernement in Indien zal goedvinden te bepalen. Gemelde Heeren Le Roy en geinteresseerdens zijn van meening om vervolgens het schip de Governor Strong naar Batavia te zenden doch daarmeede geen passagiers te laten vertrekken, zoodat alle Personen, voor Indien bestemd met de Telegraaf zullen dienen te vertrekken; ik zelfs en de Hr. Gicquel des Touches zullen met de schoener gaan, welke later zeijld.

Op verzoek der geinteresseerde Huizen heb ik een project lading voor de Telegraaph tot een bedraage van Spm. 30.000 geformeerd waarvan kopia hiernevens gaat en welke ik morgen ochtend aan die Heeren zal overgeeven en solliciteeren met Uw goedvinden deswegens gemunieerd te worden en of UEd. verkiest dat daarbij nog eenige andere artikelen gevoegd worden. Zoo ik wel heb zijn er buiten de opium, bier, papier en penneschachten geene van die artikelen verzonden en UEd. is doch van de benoodigdheid daarvan ten volle overtuigd. Lood, blik in blaaden, kardoes papier en garen zullen als contrabande goederen benevens andere met de schoener verzonden worden.

Volgaarne wil ik meede werken, tot het plan ter verzending van (een) schoener en eene lading amunitie, équipagie en andere kontrabande goederen, doch in allen gevalle met UEd. te zamen. Zoude UEd. niet denken dat 100 pc°. op zoodanig vaartuig en eene op Batavia ten hoogsten benoodigde lading Equipage, en ammunitie goederen, reedelijk, en voor den intrest onzer committenten is, betaalbaar op den voet der voorige kontracten?

Ik solliciteer te mogen weeten, of UEd. goedvindt, dat ik op fundament der qualificatie van Zijne Excellentie den Minister van Koloniën bij de kontracten, zal paraisseeren, als meede kontractant en als aan UEd. in de agencij g'adjungeerd, en onder welke benaaming; inzelver voegen bij de kontracten voor de passagiers.

Ik heb noch brieven noch nieuws pr. de Roxana bekoomen, eenlijk heb ik gehoord, dat de Hr. Prediger & vrouw daar meede overgekoomen zijn, aan wien ik direct geschreeven en gemeld heb, dat UEd. zich te Princeton bevindt, en verlangende is zijn Ede. te zien, ofte het bataviasche nieuws van hem te hooren.

De kopijen der brieven zijn noch niet af; de nota's van het naamboekje bekomt UEd. hiernevens.

In afwachting Uwer Ordres en eene rescriptie op deezen heb ik, na aflegging van mijn respect aan Mevrouw, de Eer met de gedistingueerdste Hoogachting te zijn

WelEdel Gestrenge Heer

U E. Gestr. Dw. Dienaar

L. W. Meijer.

P. S. De Heer Ricketts is gechargeerd geweest met eene ordre van den Marschalk aan de Heeren Le Roij, Bayard & Mr. Evers om bij de Hr. Smissaert te informeeren, na de onder zijne berusting zijnde, voor Batavia ge[des]tineerde duiten en drukletters, en ingevalle die noch niet verzonden waaren, de verzending daarvan te willen bevorderen. Ik vermeen, dat *alleen UEd.* uit krachte van Uwe qualiteit als 's Konings Agent voor de Indiesche Kolonien, zoodanige informatie kan verlangen, en die goederen reclameeren, doch refereere zulks volmaakt aan UEd. prudentie. [1])

---

99. Uittreksel uit een brief van A. Faure aan Van Polanen, 10 Jan. 1810.

Onze berigten [van Batavia] lopen tot de Maand September. Ze bevestigen de penurie die daar plaats heeft en het despotisme van den Maarschalk. Van Braam de sabandhar speeld daarin een zeer strafbare rol, hij was in blakende gunst, en buijten zijne commissie bij den Keijser nog aangesteld tot Secretaris, en instede van IJsseldijk, tot directeur generaal. Van Riemsdijk geprotesteerd hebbende tegens zeker besluit had twee weken arrest doorgestaan en daarop zijn demissie bekomen. De president Maurisse was met den toenmaligen H. Raad verjaagd en nevens Prediger met hunne vrouwen vertrokken. [2]) De prefect van Cheribon ridder Gerlach was gestorven.

---

1) Hieronder staat de volgende eigenhandige aanteekening van Van Polanen. „Ik vind het in allen deele gepast, dat de contracten voor het Gouvern. te Batavia aantegaan, gedurende UG. verblijf in America door ons beiden worden onderteekend."

2) In een duplicaat van dezen brief staat: „Onder het voorzitterschap van Muntinghe is een nieuwe raad gecreëerd, waarin den gekken onderkoopman, die op zekere partij bij den Gouverneur Janssens in de vijver is gesprongen, en zich op Batavia de geringste bediening onwaardig maakte, sessie heeft als eerste Lid."

Van Naerssen had binnen de 12 uur de Colonie moeten ruijmen met agterlating van alles. Garrisen had hem op een cartel van Tranquebar waarmeede Cuperus en zijne famille was overgebragt op die reijs verzeld en bevind zich tans aan de Caap. De L. G. Buijskes heeft ook reeds de vlugt van dat Eijland genomen [1]) met een vaartuig onder zijn opzigt aldaar gebouwd. Fraaije toestand! . . . . . .

---

100. Extract uit de Resolutien genomen in Raden van Indiën op den 19den January 1810.

Op een rapport van den Heer Directeur generaal van IJsseldijk en de Heeren Raden ordinair Chassé, van Hoesen en Parvé, benoemd bij Besluit dezer Tafel van den 12den dezer om van Z. Ex. den Heer Maarschalk en gouverneur generaal opening te ontvangen van den voet en wijze, waarop den Heere gouverneur generaal zich in der tijd zal zien geplaatst ten aanzien van deszelfs financieel bestaan, met de huishoudelijke schikkingen daar aan verbonden alsmede nopens de daar mede direct in verband staande omstandigheden dezer kolonie en met de middelen die Zijne Excellentie zich heeft voorbehouden om ter bestrijding van het tekort in de uitgaven voor dit Jaar aan deze Regering voor te stellen etc.

Zoo als dit nader consteert uit het voors. rapport zelve bij deze geinsereerd.

Hoog Edele Heeren!

Ingevolge de op ons gedecerneerde commissie bij Besluit van den 12en dezer, hebben wij ons op den 16en dezer na het Landgoed Buitenzorg begeven ten einde van Z. Exc. den Maarschalk en gouverneur generaal ouverturen te ontvangen over den voet of wijze waarop Hoogstdenzelve vermeend dat de Heer gouverneur generaal zich in der tijd zal zien geplaatst ten aanzien van deszelfs Financieel bestaan; met de huishoudelijke schikkingen daaraan verbonden, als mede de daarmede direct in verband staande omstandigheden dezer kolonie en met de middelen die zijne Exc. zich heeft voorbehouden om ter bestrijding van de uitgaven van dit Jaar aan deze Regering voortestellen.

1) In het genoemde duplicaat heet het „het overhaastend vertrek van den Schout bij Nagt B."

Bij die gelegenheid heeft vermelde Z. Exc. ons bekend gemaakt met de uittreksels uit Hoogstdeszelfs brieven zoo aan Z. M. den Koning als aan Z. Exc. den Minister van Koophandel en Kolonien, waarbij Hoogstdenzelve voordraagt, dat vermits de luister en het aanzien van een gouverneur generaal zeer aanzienlijke depenses vorderden, zoodat de gewone inkomsten voor die eminente waardigheid bepaald daarmede meerendeels zouden worden geabsorbeerd, indien de Revenuen van de goederen van *Weltevreden en Buitenzorg* niet werden gecompenseerd door aan een gouverneur generaal te laten de helft der Pagt van de in der Vorsten Landen, den Soesoehoenang en Sultan vallende vogelnestjes, dewelke door die Vorsten aan de Ministers aan hunne Hoven in pagt worden afgestaan, en waarvan de opgem. helft bevorens door den Gouverneur op Java werd genoten, waardoor Hoogstdenzelve vermeende dat de gouverneur generaal meer als schadeloos zoude worden gesteld van het gemis van opgemelde revenuen van Buitenzorg en Weltevreden en in staat gesteld alle reiskosten, geschenken, festiviteiten etc. buiten eenig bezwaar van den Lande te bestrijden, gevende Hoogstdeszelfs verlangen te kennen dat hiervan aanteekening zal gehouden worden ter Vergadering inmiddels dat de finale dispositie van Zijne Maj. daarop zal worden afgewagt, terwijl den tegenwoordigen gouverneur generaal inmiddels die pagt zal blijven aanhouden, om bovenstaande onkosten goed te maken.

Verder communiceerde Z. Exc. ons uit gemelde Brieven aan Hoogstgemelde Zijne Majesteit en Minister te hebben onder het oog gebragt, het belang en het voordeel dat er voor den dienst van Zijne Majesteit in gelegen is, dat een gouverneur generaal, even zoo als zulks door Zijne Excellentie wierd gedaan, zelve in persoon van tijd tot tijd langs Java reisde, ten einde zelve te onderzoeken en van nabij te doen nagaan of de orders van het gouvernement worden nagekomen en alle zaken ten meesten voordeele van Zijner Majesteits dienst ter harte worden genomen, hetwelk Hoogstdenzelve betuigde te beschouwen als het eenige middel en waarborg van dien: Dat het daarom nodig was er voor het verblijf van een gouverneur generaal zoowel te Samarang als te Sourabaja hotels voorhanden waren en voorts dat vermits een gezond verblijf in de nabijheid van Batavia voor een uitkomend gouverneur generaal als een der eerste vereischten moest worden geconsidereerd, en waartoe de behuizingen

van Buitenzorg in een behoorlijke staat was gebragt, dat voorts Zijne Excellentie vermeende dat in navolging van de aangenomene cynosure in Europa, bij alle gouvernementen een zoodanig Ambtenaar niet dient bezwaard te zijn met het ameublement, zoo min van het het gemelde huis te Buitenzorg als de voornoemde Hotels te Samarang en te Soerabaya.

Na welke communicatie Zijne Excellentie den Maarschalk en gouverneur generaal ons in consideratie gaf:

1°. Om het Huis Buitenzorg met dat gedeelte van Baloeboer, hetwelk tusschen de Rivier Tjidanie en de groote rivier boven het Huis en tusschen de groote rivier en de Slokkan beneden hetzelve gelegen is, met uitzondering van een kleine strook gronds boven de passer gelegen tusschen de groote weg en de groote Rivier, hetwelk is afgestaan aan ..... over te nemen voor den Lande en zulks voor de somma welke de verbeteringen, navolgens daarvan over te geven Rekening aan de nieuwe gebouwen en reparatien zullen komen te kosten, gecalculeerd cc. op Rijksds. 100.000 zonder voor den hiervoren genoemden grond, ofschoon meer als Rds. 50.000 waardig geschat, zoo min als voor oude gebouwen iets te pretenderen.

2°. Om de vaste huismeubelen van Buitenzorg en Bodjong almede over te nemen na de daarvan geformeerde Inventarissen en over te leggen bewijzen en waarvan het bedragen gecalculeerd wordt op circa Rijksds. 100.000.

3°. Om de Basaar of markt van gemeld Landgoed, voor den Lande over te nemen voor Rds. 200.000, zoo omdat dezelve in het gemeld Domein van Buitenzorg gelegen is als omdat de inkomsten die van die markt thans bereids getrokken worden, ruim toereiken ter dedommagement voor het onderhoud van opgenoemde gebouwen en de renten van het Capitaal.

Offrerende Zijne Excellentie om gedurende Hoogstdeszelfs aanwezen in deze kolonie de gebouwen van Buitenzorg zonder bezwaar van den Lande te zullen onderhouden en voorts om van opgenoemd 400.000 Rds. de somma van Rds. 300.000 zonder eenig hypotheek a ½ pct. 's maands, en de overige Rs. 100.000 te laten voortlopen zonder intrest tot tijd en wijle het Zijne Excellentie zal convenieren om de aan Hoogstdenzelve bij Besluit van den ..... voorgeschoten Rds. 50.000 zilver aan den Lande te restitueren met verklaring wijders, dat 's Lands kassa daardoor met eene somma cir-

cum circa van Rds. 400.000 zoude kunnen worden gestijft, als deze penningen onder eene groote somma op Hypotheek aan de Weeskamer worden opgenomen.

4°. Om de revenuen van de Rijstvelden, behoorende tot de hiervoren vermelde gedeelte van het Landgoed Buitenzorg, dewelke bereids meer dan 12.000 Akkers of zoogenaamde Petaks bedragen te laten strekken tot een permanent inkomen voor den Inlandsche Regent van dat district, zonder daarvoor iets te betalen of uit te keeren, trekkende integendeel van de Velden enz. van de Javanen in dit gedeelte van Buitenzorg, hetgeen anders den Eigenaar zoude genoten hebben.

Alle welke artikelen den Maarschalk en gouverneur generaal aan onze overweging gedefereerd gelaten hebbende, is daarvan het gevolg geweest dat wij Uw HoogEdelheden gerustelijk durven voorstellen om in de door Zijne Excellentie aan ons gedane propositie te treden, en op grond van de volgende redenen:

Dat vermits een gezond verblijf voor een aankomenden gouverneur generaal boven alles influeerd op de waarneming van die Eminente waardigheid, en de presentie van tijd tot tijd van dien hoogen Ambtenaar op het oostelijk gedeelte van Java ten hoogsten nuttig en noodig is om de tegenwoordige orde van zaken te observeren, het dus van zelven spreekt, dat daartoe de Localen met het daartoe behorende ameublement aan een gouverneur generaal dienen bezorgd te worden.

Dat de Bazaar van Buitenzorg die thans bereids een inkomen heeft van Rds. 18.000 half koper en half zilver, en waarvoor dezelve nog in dit en het volgende jaar verhuurd is, door de vermindering der Lasten, dewelke door denzelve in het verleden Jaar ten onregte gedragen zijn, is vatbaar geworden voor aanmerkelijke verhooging, die men in der tijd kan rekenen op Rds. 30.000, door welk inkomen zoowel het onderhoud der gebouwen als de van het capitaal betaald wordende renten, ruim kunnen worden goedgemaakt, en Eindelijk dat het zoowel voor de veiligheid van Buitenzorg zelve als dier omliggende Landen van belang is, dat daarin gevonden wordt een Regent, die door een ruim middel van bestaan te eerder in staat gesteld worde aan Zijne verplichtingen, waaraan hij voornamelijk met opzicht tot de koffij culture aan het gouvernement verbonden is, te voldoen en waardoor hij ook te meer aan deszelfs belangens verbonden zal worden.

Om alle welke redenen wij dan ook voorstellen om Conform het in deze gedetailleerde te besluiten.

Batavia den 16 van Louwmaand 1810.

W. H. van IJsseldijk.
P. T. Chassé.
Mr. W. van Hoesen.
H. A. Parvé.

---

101. Brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 22 Jan. 1810.

Over Engeland verzonden.

Aan den Minister van Marine en Kolonien.

Hoog Edel Gestreng Heer.

De tijdingen jongst van Batavia aangebragt, zijn zo gewichtig en allarmant, dat ik mij verpligt vinde, voorlopig en kortelijk, door gebrek aan genoegsaamen tijd, U.E. daarmeede bekend te maken.

Na herhaalde inbreuken op de integriteit en de onafhankelijkheid van de Justitie, heeft den Maarschalk het geheele college van den Hogen Raad gelicentieerd, en eenen nieuwen Raad aangesteld, waartoe speciaal heeft aanleiding gegeeven, eene eerbiedige representatie van den Hogen Raad, teegens het onttrekken van drie van diefstal beschuldigde persoonen aan de Justitie, teegens wien de enquesten nog niet waren afgeloopen, en die met geweld uit 's Raads Boeijen zijn afgehaald, en ter order van den Maarschalk, aan een ten dien einde opgerichten galg, op het jaagpad, zijn opgehangen.

Het Kasteel, de wallen der stad en alle de buitenposten op de aangangen der stad, zijn geraseerd, waardoor alle bescherming der Ingezeetenen teegens eenen oploop hunner slaven, of eenen opstand der Inboorlingen, hun is ontnomen; en dit op een tijdstip, waar in daar voor eene welgegronde vrees is ontstaan, door eene buitengewone schaarsheid en hoogen prijs der Rijst, veroorzaakt door de duizende Javanen die op gantsch Java, van den akkerbouw worden afgetrokken, tot het maken van weegen, die zodanig moeten ingerigt zijn, dat den Maarschalk met Zijne Koets van het eene tot het andere gedeelte van het Eiland, zal kunnen rijden.

De geweldige mishandelingen die de Bantammers hebben ondergaan, na de depositie van hunnen Koning, heeft daar weeder een opstand doen ontstaan. De Prefect Moorrees, is, na zwaar gekwetst te zijn, van daar gevlugt, en de troupes zijn weeder in aantogt naar het Bantamsche.

Door alle de marschen en contramarschen versmelt het reeds klein getal der Europeaansche soldaaten. De Fransche auxiliairen zijn, teegens hun wil, de Fransche cocarde ontnomen, en ingelijfd in de nationale Bataillons.

Aan de Hoge Regeering is allen invloed, zowel als enig dadelijk deel in het politiek bestuur ontnomen. Den Raad ordinair van Riemsdijk, na zich te hebben verzet teegens den afstand, in eigendom, van het Regentschap Bandong, aan den Maarschalk, in verwisseling van de Landen in het Bantamsche aan hem geschonken, is in arrest genomen, heeft militaire inkwartiering ondergaan, en zich daar van bevrijd, door zijne demissie te neemen. De Heer van IJsseldijck is bedreigd hetzelve lot te zullen ondergaan zo dra bij de minste oorzaak van ongenoegen aan den M. geeft.

Den Gouverneur op Ambon Wieling, na eene bedreigende en insulteerende brief van den Maarschalk te hebben ontfangen, heeft zich in wanhoop door het hoofd geschooten.

De Heer Schout bij nacht Buijskens, stond op zijn vertrek naar Europa, met een ingekogt schip, dat daartoe in gereedheid wierd gemaakt.

Het bevoorens onregelmatig en willekeurig bestuur van den Maarschalk, is in een dadelijk schrikbewind overgegaan; niemand is zeeker in ambt, persoon of leeven.

Het militaire weezen is onvergenoegd, van weegen de brutale insolentien, die zo wel hooge als lage officieren ondergaan. Den Inlander wordt gevexeerd en mishandeld, en is rijp tot eenen opstand: dit kan de Engelschen niet onbekend blijven, en het is niet dan te zeer te vreezen dat zij daar van gebruik zullen maaken.

In deezen staat van zaaken, kan het behoud van het Eiland Java, niet anders gereekend worden, dan in het eminentste gevaar gesteld te zijn, en het is de gegrondheid van deeze beduchting, die het mij een plicht maakt, hier voor onbewimpeld aan U.E. uit te koomen, in de hoop, dat deezen ramp, nog tijdig door Z. M. tusschenkomst zal kunnen worden afgewend.

Ik heb van hier reeds vijf expeditien naar Java gedaan, en met concurrentie van Meijer stond ik die te vervolgen, dan de rapporten door den Capt. van het Amerikaansch schip Roxana, laatst van Batavia aangebragt, en hier te Lande verspreid, maken dit nu onuitvoerlijk. In deeze stad worden dien ten gevolge, twee scheepen met allen spoed in gereedheid gebragt, om den Americaanschen eigendom van Batavia af te haalen.

De Heeren Maurisse en Prediger, respectivelijk President en Lid van den voorigen Raad van Justitie, zijn met de Roxana overgekomen, en ik zal mij beijveren hunne overgang naar eene haven in Europa, te bespoedigen.

Ik heb de eer mij met de meeste hoogachting te noemen.

NewYork, 22 Jan. 1810.

---

102. Brief van Min. Van der Heim aan den Koning, 23 Jan. 1810.

Sire!

Ik heb de Eer bij deze wederom eene Missive van den G.G. van Holl. Indien *Daendels* aan Uwer Majesteits adres af te zenden en tevens ter kennis van Hoogstdezelve te brengen den hoofdzakelijken inhoud van twee brieven, welke ik van den gemelden Gouverneur Generaal heb ontvangen, de eerste in dato 23 van Oogstmaand en de tweede gedateerd den 7 van Herfstmd beide van het afgelopen Jaar.

. . . . . .

Bij het overzien van dit Verslag, strekt het mij tot genoegen Uwe Majt te betuigen, dat in 't algemeen al het geen daar in voorkomt het Vak van Bestier betreffende, mij ten hoogsten voldoet. . . . . .

Ik ben met den diepsten eerbied.

---

103. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 26 Jan. 1810.

26 van Louwmaand 1810.

Aan den Gouverneur Generaal van Hollandsch Indien Daendels.

Ik heb het genoegen Uwe Excell. kennis te geven van den ontvangst van het Duplicaat der belangrijke Dépeche van den 19 van

Lentemaand [zie dl. XIII, p. 341], op den 27 der afgeweken maand, en van het Orig^{l}. en Dupl^{t}. van den 23 van Oogstm^{d}. [ibid. p. 386] & Origi. van den 7 van Herfstm^{d}. [ibid. p. 419], allen van het afgelopene Jaar, met de daarbij gevoegde duplicaten van vorigen, op den 20sten dezer.

De spoed waarmede deze brieven zijn overgekomen, was mij ten uitersten welgevallig & ik moet Uwe Excell. mijne te vredenheid betuigen zoo over de wijze der verzending, als in het algemeen over de gemaakte Schikkingen in het Bestier.

Noch de tijd, die mij ter verzending dezer overschiet, noch de omstandigheden gedogen, dat ik thands in eene gedetailleerde beantwoording trede.

Dit tot eene andere gelegenheid uitstellende voege ik hier alleenlijk bij de begeerde authentieke copien der Instructien voor den gouverneur generaal en de Raden van Indien.

De absentie des Konings laat niet toe voor de tegenwoordige expeditie van dezelve over de door Uwe Excellentie daarin verlangde alteratien de nodige voorstellen aan Zijne Majesteit te doen en zijn dezelve dus volkomen gelijk aan die door den Schout bij Nacht Buyskes overgebragt. Ik weet slechts door particuliere brieven het behouden arrivement van den Raad van Justitie Blok.

Het zal mij bijzonder aangenaam en voor den dienst in veele opzigten bevorderlijk zijn, dat in Uwe depeches opgave geschiede van de aankomst der successivelijk van hier uitgezondene personen of ten minste dat wanneer men omtrend personen geene andere berigten overzendt, de uitzending der gewone naamboekjes niet worde geomitteerd. Het laatste dat ik ontvangen hebbe, is van het jaar 1807.

Ik wensche hartelijk, dat alle Uwe pogingen voor het behoud der rust en veiligheid der Colonie met den gelukkigsten uitslag mogen bekroond worden, en dat die volstandigheid en energie, welke door U in het bestier zijn gedeployeerd, U.E. ook onder de moeilijkere gesteldheid van zaken, zullen blijven ondersteunen. Wat ter verligting daarvan met mogelijkheid van hier te bewerken is, zal door mij niet onbetracht blijven, doch ik mag U.E. niet verbergen, dat, naar onzen tegenwoordigen toestand te oordeelen, er weinig hoop is, dat dit aan Uwe verwagting kan beantwoorden.

Eene uitvoerige mededeeling der bijzonderheden tot dien toestand betrekkelijk zoude niet raadzaam zijn bij eene zoo onzekere briefwisseling als de onze, hoewel ik dezelve voor ten uiterste wenschelijk

en nuttig houde, om de vooruitzichten van het Indiesch Bestuur op de hulp uit het Vaderland te wijzigen en te matigen. Het zij dus genoeg hier met een woord gewag te maken van de telkens verminderende ressources der Publieke Schatkist, die naauwelijks meer de hoogstnodige kosten bestrijden kan, en onlangs, ten gevolge der Engelsche expeditie tegen Zeeland nog geheel onverwacht gedrukt is geworden. Daarbij komt thans de door Frankrijk gevorderde afstand van aanzienelijke gedeelten van 's Rijks grondgebied, omtrend welken sedert het begin van wintermaand door Zijne Majesteit zelve te Parijs onderhandeld word, en welks eindelijke regeling en gevolgen de aandacht onverdeeld bezig houden en niet nalaten hier veel bekommering te verwekken.

Ontvang Mijn Heer de Maarschalk de verzekering mijner bijzondere consideratie.

---

104. Brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 10 Febr. 1810.

Met de Heer Prediger verzonden.

Hoog Edel Gestreng Heer.

Bij mijne Missive van den 22e. der vorige maand, heb ik de eer gehad U.E. voorlopig kennis te geeven, van de tijdingen, met het schip Roxana, het welk den 19 September des vorigen jaars van Batavia is gezeild, van daar aangebragt, nopens den zo zeer ontrustende en gevaarlijken staat, waartoe door het onberaden bestuur van den Maarschalk, Z.M. Bezittingen in Indie, gebragt zijn.

De veele daadzaaken mij ter kennisse gekomen, zijn zo in het bijzonder, als te saamen genoomen, zo veele bewijzen, dat den Mk, na een kort bestek van schijnbaare moderatie, nu voorgenoomen heeft alles te braveeren, en die voorzigtigheid en beleid die zijn bestuur, in den gevaarlijken en moeijelijken staat waar in hij zich bevind, behoorden te kentmerken, heeft laaten vaaren, en daar voor in de plaats heeft aangenoomen, een stelsel van geweld en onberaden willekeur.

Het lot van alle hervormers, die in eens eene langgevestigde staat van zaaken omkeerden en zich daarin door niets dan eenen blinde en heftigen ijver laaten bestuuren, is nu ook het zijne. Na veele teegenstrijdige en spoedig afwisselende ontwerpen te hebben beproefd, bevind hij zich van zijn met zo veel ophef verklaarde doelwit, dat van eene verbeeterde orde van zaaken in te voeren, en menschen en zaaken na zijnen wil te zullen buigen, zo verre verwijderd; in zo veele moeielijkheeden ingewikkeld, en zoo zeer beducht voor de schadelijke gevolgen zijner daaden, die zich reeds openbaren, dat hem nu niets anders overblijft, dan zijne misstappen te bedekken door daaden van geweld en vervolging, ten einde het daar door te doen voorkoomen, dat de verachtering der publieke zaak, niet aan hem, maar aan anderen te wijten is.

Dit moest noodzakelijk het gevolg zijn van het bestuur van den Maarschalk, begonnen met, zonder voorafgegaan onderzoek, en van den dag van zijne aankomst, zonder onderscheiding, alles af te keuren en een ieder voor schurk en schelm te verklaaren; met eerst zijn vertrouwen, bij onophoudelijke afwisselingen, aan onwaardige persoonen te hebben geschonken; en, na hier door in verleegenheid te zijn geraakt, zijn toevlugt genoomen te hebben tot diezelve persoonen, bij hem tot schurken en schelmen verklaard, waar van het gevolg moet zijn, dat het vertrouwen op zich zelf en op anderen, hem benoomen is. Dit is den blijkbaaren loop en gevolg van zijn bestuur, en aan niets anders is het mogelijk toe te schrijven, de radelooze en meer en meer onbedachte stappen, die, vooral latelijk, zijn bestuur kenmerken. Men naderd hem niet dan met vrees en beevend, en zelf zijne gunstelingen van het oogenblik, genaken hem niet dan met schrik.

Zo lang echter door dit alles geene andere uitwerking wierd voortgebragt, dan de veragtering der publieke belangen en het ongeluk van bijzondere persoonen, betaamde het een ieder van Z.M. onderdanen, dit stilzwijgende aan te zien, daar den M^{k} zich, in alle zijne daaden, op den wil van Z.M. beroept, en zich beroemd in het vertrouwen van Z.M. zo wel gevestigd te zijn, dat alle representatien en klagten teegens hem ingebragt, bij Hoogstdenzelven niet dan met indignatie zullen worden ontfangen.

Dan nu het blijkbaar is, dat door het toeneemend wanbestuur van den M^{k}, het behoud van Z.M. bezittingen in Indie, in het eminentste

gevaar is gesteld; nu het eindelijk hier toe is gekoomen, dat die bezittingen, het laatste plechtanker van 's Lands aanstaande welvaard, door binnenlandsche onlusten; door eene moedwillig verwekte en als te wagten was voortduurende opstand in het Bantamsche Rijk; door het nodeloos uitputten der reeds zo zeer verachterde finantien, en door het gegrond ongenoegen en den wanhoop van alle de ambtenaaren en Ingezeetenen, in gevaar zijn gebragt verlooren te gaan, en aan verwoesting blootgesteld zijn, nu gevoel ik het eene misdaad in mij te zullen zijn, bijaldien de vreeze van de ongenade van Z. M. te zullen incurreeren, en een wantrouwen op Z. M. rechtvaardigheid mij zoude weederhouden, aan U. E. de schroomelijke gevolgen voor te stellen, die uit den teegenswoordigen staat van zaaken in Z. M. bezittingen in Indiën, te verwagten zijn.

Zo ergens, kan op Java, schrik en geweld niet duurzaam het gebrek aan macht vergoeden. Dit gebrek aan macht is den Javaan te blijkbaar, dan dat zij zich lang aan een geweldig en wispeltuurig bestuur zullen onderwerpen. Het getal der Europeanen in de gewapende macht, staat in eene geringe en schroomelijke evenreedigheid, met dat der nu bijeengeraapte verzameling van het uitschot der Indische volken, waaruit die macht is samengesteld, en waar van de nationale hoofdtrekken in het caracter, zijn moordzugt, verraderij, lafhartigheid, wanneer hunne woede niet is gaande gemaakt, en afkeer teegens Europeanen. Teegens eenen regulieren aanval der Engelschen is op hun niet te vertrouwen, dan onze veiligheid, ons algeheel bestaan op Java, is in gevaar gebragt, door hun in een zo groot getal, de wapenen in de hand te geeven en de behandeling daar van te doen kennen.

De Inlandsche vorsten hebben, tot heeden, bewijs gegeeven, dat zij de Hollandsche overheering de voorkeur geeven aan die, welke hun onder de Engelschen te wachten staat, maar enelijk om deeze reede, dat onze betrekking tot hun, door eene wijze en zagte staatkunde is gereegeld geworden. Zo dra dit stelsel word opgegeeven, ontvreemd men hun den enigen grond van hunne lijdelijke voorkeur. Het geweld aan den Koning van Bantam gepleegd, om zijne schatten in juweelen meester te worden; de volgende onttroning van den koning in zijne plaats gesteld; het ombrengen van een Minister, opperpriester en andere voornaame persoonen; de verwoesting van het beste gedeelte van het Bantamsch Rijk en de harde behandeling,

welke de Ingezeetenen na dit alles nog blijven ondergaan, moet noodwendig de verdere Javasche Vorsten ontrusten en hun voor een gelijk lot doen vreezen. Het valt ligt hunne landen te verwoesten, dan bosschen, moerassen en bergen, bieden den Javaan eene zeekere schuilplaats aan; den landbouw staat stil; het vee voor den akkerbouw geschikt, word verdreeven of tot voedsel gebruikt, en het gevolg daar van is een gebrek aan Rijst, waarmeede onze eigen troupes en een talrijke populatie moeten gevoed worden, en waardoor den Inlander tot opstand gedwongen word. Na het opofferen van schatten en volk, moet men eindigen met den Inlander hunne vorsten, voor wien zij eene bijgeloovige verkleefdheid hebben, te rug te geeven, en den weg van zagtheid en gematigdheid in te slaan, gelijk dit alleen, nu latelijk, onder het vorig bestuur, de vreede in het Cheribonsche heeft hersteld. Den Javaan kan enelijk door het gezach en de meedewerking hunner vorsten en hoofden, door zagtheid en langzamerhand, geleid worden tot het geen zijne zwakke physique gesteldheid en onoverkomelijke vooroordeelen hem in staat stellen, en toelaaten uit te voeren; geweldige aansporingen en mishandelingen hebben op hun geenen anderen invloed, dan hun te verbitteren; hunne laffe en verraderlijken aart, buigt zich voor een tijd daaronder, dan met het oogmerk, om op het onverhoedste hun daarover te wreeken, wanneer hunne bloeddorstige woede geene paalen kend.

Onder alle de verstandige gronden van regeering is altoos deze gereekend, om de populatie in en rondom Batavia, zeeker de gevaarlijkste van het gantsche Eiland, het aan geen Rijst te laaten ontbreeken. Door nieuwe inrichtingen in dien handel; door het aftrekken van zo veele Javanen van den landbouw, tot het aanleggen van uitgestrekte weegen, en door de onrechtvaardige mishandeling een Said op Cheribon, ter order van den Maarschalk aangedaan, is de Rijst te Batavia, zo wel schaars te bekoomen als op eenen hoogen prijs gesteegen, en dit gevoegd bij andere gronden van bedugting, doed de Europeaansche Ingezeetenen, dagelijks voor eenen opstand vreezen, waarteegens hun nu, na het demolieeren der binnenforten, geene bescherming nog schuilplaats is overgelaaten.

Het kan niet ondersteld worden, dat de Engelschen het van hun belang zouden hebben geoordeeld, het Eiland Java te bemagtigen, dewijl zij alle de producten van dat Eiland reeds in te groote hoeveelheid bezitten, daar hun geenen weg is opengelaten, die op het

vaste Land van Europa van de hand te zetten. Java echter door verwoesting, voor lange jaaren, of voor altoos, onnut te maaken, hier toe mag men onderstellen, dat het hun aan geenen goeden wil ontbreekt. Wanneer dus eens het bestuur op Java, binnenlandsche oorlogen of onlusten heeft doen ontstaan, dan moet men verwagten, dat de Engelschen die geleegenheid niet zullen voorbijzien, en den Inlander daarin zullen bijstaan, al waare het maar door hun te voorzien met geweer en wapenen. Binnenlandsche rust en vreede, is de enigste macht, die den Engelschen op Java kan worden teegengesteld, en door die noodeloos en moedwillig te verbreeken, word hun in de hand gewerkt in al wat zij teegens Java, eventueel in het oog moogen hebben.

Ook vorderd het geen betoog, dat den laagen staat der finantien, het Indisch bestuur niet te bedagt kan maaken, om die niet verder te bezwaaren, door het marcheeren en contramarcheeren van troupes, hetwelk daarenboven, aan zo veele Europeanen, het leeven kost. Hoe groot ook den buit is geweest, in den Dallam te Bantam gevonden, het geringe daar van in den publieken schatkist overgebragt, is in verre na niet toereikende geweest, om de kosten dier expeditie te vergoeden, en dien bron is daar door, nu in eens uitgeput geworden.

Even zodanig is het geleegen met 's Konings eigendommen in het Koningrijk Jaccatra; deezen zijn allen verkogt, en aan de groote verwagting die men daarvan in het Vaderland heeft doen ontstaan, is daar door, in geenen deele, beantwoord. En geen wonder, het Landgoed Buitenzorg, waardig 500,000 Rds. had den Mk. zich bevorens, door eene van hem geheel afhankelijke Hooge Regeering, voor 40,000 Rds. in eigendom laaten afstaan.

De zogenaamde organisatie en reorganisatie op Batavia en Java, en de groote kosten van het Militair etablissement, hebben de gezette jaarlijksche uitgaven van het Gouvernement, verre doen stijgen boven de zeekere inkomsten. De hooge jaargelden aan de ambtenaaren toegelegd, worden voorgegeeven te zullen dienen, om hun daar toe te bepaalen in hunne inkomsten, en om de bronnen waaruit zij bevoorens hunne inkomsten vonden, over te brengen ten voordeele van den Lande: dus is de publieke kas met den zeekeren uitgaaf van groote sommen bezwaard, in het vooruitzigt van een onzeeker voordeel, het welk meede aan de verwagting niet kan beantwoorden. Het minste dat daar van kan gezegd worden, is dat dit systhema

ontijdig is beproefd geworden. [1]) In een tijd waarin misreekeningen, ook in zaaken van finantien, de fataalste gevolgen kunnen hebben, gebied de voorzigtigheid geene gewaagde experimenten te beproeven, die eene verdere veragtering in het finantieweezen kunnen te weeg brengen. En zo iets in het onbedacht en kortzigtig bestuur van den M^k^, verwondering konde baaren, zoude het zijn, dat hij deeze en andere niet min gewaagde nieuwigheeden, heeft beproefd, in een tijd, waarin het, aan een ieder bedachtzaam opmerker, niet dan te zeer gebleeken is, dat de hulpmiddelen om een wezenlijk of schijnbaar kwaad te verbeeteren, veeltijds dat kwaad, onder eene andere gedaante, verergerd heeft.

De hulpmiddelen om het finantieweezen te sterken, moeten nu reeds beschouwd worden, als uitgeput. De capitalen van Hollandsche Ingezeetenen, onder hunne gemagtigden op Batavia en Java berustende, zijn reeds in de publieke schatkist overgenoomen. De Weeskamer heeft, op speciale authorisatie van den Maarschalk, 600,000 Rd^s^. aan papieren munt in de circulatie gebragt. 's Konings domeinen zijn verkogt of aan den M^k^ in eigendom afgestaan, en dus blijft, voor het vervolg, niets overig, dan de inkomsten der Pagterijen en den verkoop van producten aan de Americanen, waarop zo lang den invoer daar van op het vaste Land van Europa is verbooden, niet te reekenen is, ten minste niet dan voor zeer verminderde prijzen en dat nog voor een klein gedeelte daarvan.

En het is in deezen toestand der finantien, dat kostbaare en onstaatkundige afbraaken van Forten, en gebouwen bevoolen zijn; dat groote sommen worden uitgegeeven tot het aanleggen van weegen en tot den aankoop en verbeetering van andere gebouwen; dat het Paleis op Buitenzorg word vergroot en de fundamenten op Wel te Vreede reeds gelegd zijn en den aanbouw voortgaat, van een nieuw Paleis, bestemd voor de residentie van den Maarschalk, wanneer hij Buitenzorg zal hebben verkogt, en waar van het kostende op meer dan 600,000 Rd^s^. bereekend is. En wanneer hierbij gevoegd word, de kostbaare inrichtingen van den Militaire Staat, waarvan de tractamenten der Hooge en lage officieren alleen, eene somme van 1,309,920 Rds. beloopt, en de hooge jaargelden aan 's Maarschalks gunstelingen toegelegd, dan blijkt hier uit, dat met eene uitgeputte

1) Conf. Brief van Van Polanen, dd. 28 April 1806 (v. Dev. XIII, 268 vlg.).

schatkist, de kosten van het bestuur op Java, die der bloeijendste tijden der O. I. Bezittingen, verre te boven gaan.

In den teegenswoordigen bedenkelijken staat van zaaken; met eenen onderneemende vijand op de kusten van Java, en onder den drang en in het vooruitzigt van toeneemende moeijelijkheeden en gevaaren binnen 's Lands, behoorden iederen stap van den Mk. door voorzigtigheid en bedagtzaamheid en eene stricte economie bestuurd te worden, dan het gevolg van zijne willekeurige en onberade stappen, is reeds blijkbaar, in den algemeenen haat en verachting, en in het zigtbaar ongenoegen, van alle de Europeaansche en Inlandsche Ingezeetenen en Ambtenaaren, en zelf onder de militairen, wijl een ieder, niemand uitgezonderd, in onophoudelijke vreeze leeft het slagtoffer van zijne opwellende driften en brutaliteit te zullen worden. Alle die institutien welke eene welgeordende Regeering kenmerken en kracht bijzetten, en door hem nog geduld worden in naam te bestaan, dan waarvan hij den invloed op het publiek opinie, door schimp en smadelijke uitlatingen geheel ontneemd, zijn ten enemale aan zijnen wil en wenk onderworpen. De Hooge Regeering diend tot niets anders, dan om zijne beveelen te registreeren. De uitspraaken der Justitie collegien, worden door hem van alle vrijheid beroofd, door zijne tusschen koomende verklaringen hoedanig hij over de zaaken oordeeld en door de ap- of disapprobatien die hij zich aanmatigd over alle crimineele vonnissen. In civile zaaken benoemd hij de adjt Reviseurs, en als in de zaak van P. Engelhard, schrijft hij hun voor, hoedanig zij stemmen moeten, waardoor, in dat geval, 's Lands kas, eene gerechte vergoeding van ruim 200.000 Rds. is onttrokken. [1]) Dan de compositie van den teegenswoordigen Hoogen Raad, waar van hij zich daarenbooven, de blinde onderwerping door het voorbeeld van zijne wraak aan den door hem gedimitteerden Raad, heeft verzeekerd, zal het middel van Revisie, in den vervolge, tot de bedoelingen van den Mk., nodeloos maaken.

Dus zijn thans Z. M. onderdanen in Indiën, en alle de Ingezeetenen in Zijne Majesteits bezittingen aldaar, geheel aan den willekeur van één Man onderworpen, en aan hun is niets overgelaaten, ter be-

1) Over dit feit en de houding van Maurisse, Siberg, later van Daendels, daarin, handelt Van Polanen in den breede in zijn brief aan D'Ozy van 2 October 1808.

veiliging van hunne eer, belangens en leeven. Dit heeft reeds eene staat van moedeloosheid doen ontstaan, die ligt tot wanhoop kan overslaan, waarvan men verwagten moet, dat de gevolgen het verlies of de verwoesting dier Bezittingen zullen zijn.

En hoe zeer staan de bedugtingen nu reeds ontstaan, toe te neemen, wanneer den zendeling van den Maarschalk, Meijer, op Java zal aankoomen, met de tijding aan mij bedeeld, dat het Koningrijk Holland met het Fransche Keizerrijk weldra zal worden ingelijfd en den M^k als dan te wagten heeft in zijn bestuur te worden gecontinueerd; en daar hij, volgens de verklaring aan mij gedaan, aan den M^k zo wel in geschrifte, als bij monde, 's Konings verzeekering overbrengt, van Z. M. voortduurend vertrouwen en bescherming, en eene aansporing om in het sijsthema bij hem aangenoomen voort te gaan, en zich daar in door niets te laaten verhinderen. Welk misbruik hier van door den M^k. zal gemaakt worden, en hoe zeer daar door het vertrouwen van ambtenaaren en Ingezeetenen op Z. M. rechtvaardigheid en bescherming, den enigen hoop die hun was overgebleeven, zal worden onttrokken, is uit de vorige gedragingen van den M^k., niet dan te klaar voor uit te zien. Ik kan daaraan zonder schrik niet gedenken, en het is den diepen indruk, welke het tegenwoordige en het vooruitzigt van het aanstaande beklaaglijk lot van Z. M. onderdanen in Indië op mij gemaakt heeft, en de rampzalige gevolgen die noodzakelijk daar van te wagten zijn, die mij heeft aangezet aan U. E. de vorenstaande vrijmoedige en schuldpligtige openlegging van den ongelukkige en gevaarlijke staat van 's Konings Bezittingen in Indiën, te adresseeren, en U. E. eerbiedig te verzoeken, Z. M. daarmeede bekend te maaken. Ik ben hier toe te meer gedrongen, wijl niemand in Indië, zich verstouten durft, uit vreeze voor de wraak van den M^k., en in de overtuiging die hij heeft doen ontstaan, dat dit doch vrugteloos zoude zijn, aan Z. M. den Koning, 's Lands rampen en gevaaren, en de algemeene grieven van de ambtenaren en Ingezeetenen, voor te draagen.

De bedenking dat ik daar door de ongenade van Z. M. kan incurreeren, heeft bij mij niet opgewoogen, teegens de overtuiging, dat ik aan mijnen Koning geen grooter bewijs van mijne trouw en verkleefdheid kan geeven, dan mij vrijwillig daar aan bloot te stellen en gemoedelijk aan mijnen plicht te voldoen. En ten einde alle verdenking af te weeren, als of ik in deezen door enige personeele

bedoelingen gedreeven worde, verzoeke ik U. E., aan Z. M. te laaten agréeeren mijne demissie als Raad ordinair van Indië, en daar bij mijne eerbiedige verklaring te voegen, dat ik daartoe heb moeten besluiten, ook wijl mij geene andere keuze gelaaten is, dan om in die qualiteit met den Mk. meede te werken, tot den ondergang van Z. M. bezittingen in Indiën, en in de mishandeling en vervolging van Z. M. getrouwe onderdanen; of mij nutteloos aan de grove brutaliteiten en personeele mishandelingen van den Mk. bloot te stellen.

Ik zal tot U. E. nadere orders blijven voortgaan de Koloniën, zo veel de omstandigheeden dit zullen toelaaten, van hier, zo veel mogelijk, behulpzaam te zijn, en ik mag niet afzijn U. E. kennis te geeven, dat wijl het mij zo in geschrifte als mondeling is bekend gemaakt, dat den Mk, in het openbaar, te meermalen heeft verklaard, dat hij de autoriteit van U. E. in het bestuur der O. I. bezittingen niet erkend, het geen mij door de Hr. Meijer nader onbewimpeld bevestigd is; en bedugt zijnde, dat daar ik handele uit krachte van de autorisatie van U. E., den Mk. niet zoude voldoen aan de contracten door mij, op grond daar van, hier te lande aangegaan; hem heb verzogt, om eene nadere qualificatie en zijne speciale aanschrijving, hoedanig ik mij verder in de uitvoering mijner commissie zal hebben te gedraagen. Niets dan de consideratie, dat den dienst van den Lande, dit van mij vorderde, heeft mij kunnen doen besluiten, deeze hulde te bewijzen, aan het alvermogen van den Mk. En dit alvermogen is in alle zijne daden en uitlatingen, te klaarblijkelijk dan dat daaraan kan getwijffeld worden, gelijk men niet minder gedwongen word hem te gelooven, dat hij het middel bezit, om zich van straffeloosheid te verzeekeren. Het kan op geenen anderen grond ondersteld worden, dat hij zoude hebben durven onderstaan, de Hooge Regeering voor te slaan, om hem, quasie in ruiling voor het uitgeputte en ontvolkte Land Tjassingie, het vrugtbaar Regentschap Bandong, in eigendom af te staan. Enelijk door de oppositie van den Heer van Riemsdijk, is dit hem toen niet gelukt, dan het geen dien Heer vervolgens heeft ondergaan, is eene waarschuwing voor alle de Leeden dier Regeering, om den Mk. niet teegen te staan in zijne ontwerpen, om zich ook, ten kosten van 's Konings belangens, voortduurend te verrijken.

Het zij mij verder vergund, mij nopens mijne verrichtingen en de

gronden waarop ik in de uitvoering van U. E. commissie, gehandeld heb, te refereeren aan de papieren, door mij aan de Hr. Prediger in bestelling meede gegeeven.

De Heer Prediger, is een der slagtoffers van de onbepaalde willekeur van den Maarschalk. Daar door van zijn sober bestaan beroofd en voor erger gevolgen beducht, heeft hij zich gedwongen gevonden Batavia te verlaaten, alwaar hij zo wel de welverdiende agting van het publiek door een allesints onberispelijk gedrag, als het algemeen vertrouwen in zijne cordaatheid en probiteit als Rechter, verworven heeft.

De Heer President Maurisse, gaat over Tonningen naar Holland over. Zijne langduurige en voorzigtige onderwerping aan den wil van den Maarschalk [1]), heeft hij eindelijk moeten laaten vaaren, toen de openlijke verkragting van de reguliere administratie der Justitie, de algemeene indignatie daar door ontstaan en de vrees voor de gevolgen, hem eindelijk zijne plichten heeft indagtig gemaakt, en hem heeft doen bevinden dat vorige toegeeflijkheeden, tot niets anders gediend hebben, dan om den Mk. aan te moedigen, zelf de schijnbaare onafhankelijkheid der Justitie, niet langer te eerbiedigen.

Ik heb mij verpligt gevonden, wijl de aankomst van den Presi dent Maurisse in Holland, lang zal kunnen worden vertraagd, voor de Heer Prediger, eene directe passage naar derwaards te bedingen. Het zal aan U. E., als Minister der Marine, uit mijnen brief aan den commandanten der Hollandsche havenen blijken, onder welke voorwaarde dit mij gelukt is, en ik verzoeke U. E. de eigenaars van het Schip Whampoa, het effect van mijne aan hun gedane toezegging te laaten genieten. Ik vertrouw, dat ik aan de aankomst van de Heer Prediger in Holland niet te veel gewigt heb gehecht, en hoop dat mijnen ijver in deezen, U. E. goedkeuring zal moogen wegdraagen.

Met de meeste hoogachting heb ik de eer mij te noemen

H. E. G. Hr.

U E. onderdanige Dienaar.

---

1) In zijnen brief aan D'Ozy van 2 Oct. 1808 gebruikt Van Polanen minder zachte termen, sprekende over Maurisse; zie No. 32.

105. Brief van Van Polanen aan D'Ozy, 12 Febr. 1810.

Het vorenstaande is een afschrift van mijnen brief van den 3 Jan.

Sints heb ik bij de aankomst van het schip Roxana van Batavia, van daar tijdingen ontfangen, die het vooruitzigt van hun die met het Caracter van den M^k. bekend zijn en de gevolgen hebben kunnen bereekenen van de onbepaalde macht die hem in handen is gegeeven, volkoomen bewaarheid. Men moet in het Vaderland weinig met den staat van onze bezittingen bekend zijn, wanneer men verwagt, dat en Europeanen en Inlanders, zich lang aan het teegenwoordig schrikbewind van den M^k. zullen onderwerpen. Hij heeft daardoor een algemeen belang doen ontstaan en zelfbehoud wijst het middel om zich daarvan te ontslaan een ieder aan, bijaldien eenen opstand onder de Inlanders, dit niet voorkoomen zal. Hoe zeer ik mij overtuigd houde dat het middel van voorziening het welk daarteegens kan aangenomen worden, te laat zal komen, heb ik echter niet kunnen nalaten om Z. E. den Minister rondelijk het wangedrag van den M^k. onder het oog te brengen. Is het ook waar dat H[olland] in Fr[ankrijk] zal worden geïncorporeerd, dan is alle hoop verlooren, daar die tijding in Indië eene hoogst gevaarlijke sensatie zal veroorzaaken.

Sints de aankomst van het schip Roxana, handeld M[eijer] op zich zelf en heeft zo mij van Philadelphia word geschreeven als *Agent van den M^k.* propositien aan enige Huizen van Commercie dáár en te Baltimore gedaan tot het uitzenden van contanten met 30 pct. avance, betaalbaar in koffij tegen 12 D^lls de Picol.

De Huizen van Commercie in N Y., waarvan ik Uwg. in mijnen brief van den 15 Decr. 1809 heb gewag gemaakt hebben van den M^k. last gekreegen tot het uitzenden van enige goederen en van drie gewapende brikken of schoeners. Met het willekeurig bestuur van den M^k. bekend zijnde, hebben zij zich aan mij geadresseerd om dienaangaande met mij te contracteeren. Ik heb hun aan Meijer, als agent van den M^k., verzonden, dan op hunne nadere instantie laaten overhaalen om de contracten meede te onderteekenen. Hierop heeft Meijer mij quasie afgevraagd, of hij ook de contracten zoude onderteekenen, en ik heb hem daarop geantwoord: dat ik het allesints

gepast oordeel, dat de contracten voor het Gouvt. te Batavia aan te gaan, geduurende zijn verblijf in America, door ons beiden worden onderteekend.

Dit is eene zonderbaare verwarring. De Huizen van commercie met welke ik bevoorens gehandeld heb en die dezelve zijn aan wien den Mk. zich geadresseerd heeft, vreezen dat hij aan de contracten met mij aangegaan niet zal voldoen. Met mijne Commissie bekend zijnde, en den Mk. weinig vertrouwende, meenen zij meerdere zeekerheid te hebben, wanneer en Meijer en ik met hun contracteeren. Bijaldien ik mij daar aan onttrokken had, zouden zij zo ver zij dit nu gedaan hebben aan de ordres van den Mk. niet hebben voldaan. Een hunner scheepen gaat leedig naar Batavia, het andere neemt enige weinige goederen in, en in plaats van drie, zenden zij eene schoener. Aan Meijer hebben zij toegezegd, dat zij na zijn vertrek aan de ordres van den Mk. zullen voldoen, dan aan mij hebben zij verklaard, dat zij eerst zullen afwagten, of den Mk. aan de contracten met mij aangegaan, zal voldoen.

Meijer heeft alle mijne papieren nog in handen om daar van afschriften te laaten neemen. Ik heb hem daar van twee afschriften afgevraagd om die aan Z. E. den Minister, met de Hrn Prediger en Maurisse, weeder te kunnen overzenden. Drie weeken heb ik daarna in Newyork gewagt, dan heb die nog niet bekoomen.

Na mij is bekend geworden hoe verraderlijk hij met mij gehandeld heeft, heb ik hem laaten aanzeggen dat ik met hem geene personeele omgang kan hebben, dan dat ik mij aan niets zal onttrekken, waarin hij ten nutte der Kolonien mijne medewerking zal noodig oordeelen. Wat mij tot deeze determinatie gebragt heeft, zal de Hr. Prediger Uwg. mondeling communiceeren.

Van Batavia wagt ik voortaan niet dan de noodlottigste tijdingen. Alle gedagten om mij eens naar derwaards te begeeven heb ik laten vaaren. Veel kan hersteld worden, doch de disorder en den lagen staat der finantien is onherstelbaar en van hier is weinig te hoopen, te meer daar de politieke situatie tusschen America en Engeland tot dien staat gekoomen is dat eene vreedebreuk daar van het gevolg kan zijn. Worden ook de Noordsche havenen gesloten teegens den invoer van Koloniale Producten, het geen hier verwagt word, dan houd alle vaart van hier op Java, geheel op.

Binnen 3 a 4 maanden zal ik weeten, of den Mk. aan de contracten

door mij hier aangegaan, al of niet voldaan heeft. In het laatste geval, moet ik ophouden verder te handelen.

Uit veele omstandigheeden heb ik grond te onderstellen, dat Meijer er op reekend door den M_k in mijne plaats te worden aangesteld. Hij verwagt voor den dienst aan hem beweezen de post van Minister aan het Hof van Djocjocarta, wanneer hij na twee jaaren hier meend te rug te keeren. Hij is in Newijork verliefd op eene Miss Rickets en gaat met haar openlijk op een zodanigen voet, om, dat dit geen geheim is. De M_k kan het huwelijk tusschen hem en zijn zwarte vrouw dissolveeren en wanneer aan Meijer de Minister plaats ontvald, zal hij zeeker trachten als agent van den Mk. hier te rug [te] keeren. Hij heeft mij stellig verzeekerd, dat hij van hier gaat om te rug te koomen. Zijn Landgoed is reeds verkogt.

Ik gedraage mij verder aan het geen de Hr Prediger Uwg. zal communiceeren: hij verdiend alle vertrouwen en als zodanig beveel ik hem Uwg. aan.

Mijn lot staat nu alweeder eeven onzeeker als bevoorens. Door mijne reizen en verblijf in enige steeden van dit Land ben ik nu seederd verscheide maande mijne inkomsten verre te boven gegaan. Het is Uwg. bekend dat mij niets voor mijne commissie hier te Lande is toegelegd. Bij mijne missive aan Z. E. den Mr. van den 14 July 1809 heb ik om een jaargeld van Ds 4000 betaalbaar te Bat: verzogt, dan hier op is mij geene dispositie toegekomen en wanneer hierop al eene gunstig besluit is of zal worden genoomen, is het nog ten hoogsten onzeeker of den Mk daaraan voldoen zal. Hij heeft te meermalen verklaard dat hij met *den kaerel*, onder welke benaming hij van Z. E. den M_r. spreekt *niets te doen heeft* en dat hij met zijne brieven en besluiten *naar den Duivel kan loopen*. Het koomt mij waarlijk voor dat den Man vlaagen van onzinnigheid heeft.

In de onzeekerheid waartoe ik genoodzaakt zal zijn te besluiten, wanneer ik weeder ambteloos zal zijn, verzoek ik Uwg. aan te nemen mijne Procuratie en het toezigt over mijne ongehuwde Dochters. Aan de Heer Temminck en Staringh heb ik *f* 2000 geremitteerd voor het jaargeld aan mijne familie te betaalen voor 1810 en voor het uiteinde van dat jaar zal ik weder *f* 2000 remitteeren voor 1811. Oordeelt Uwg. dat het capitaal van die som met enige zekerheid in Europa kan worden belegd, ben ik bereid dit aan UwG. te remit-

teeren. Zo het mogt gebeuren teegens mijne verwagting, dat ik enig Jaargeld voor mijne teegenswoordige commissie zal genieten, zal ik UwG. de helft daarvan voor mijne famille jaarlijks overmaaken. UwG. zoude mij ook verpligten mij te bedeelen hoedanig het met mijn schoonzoon Scharenberg gesteld is.

Vaarwel mijn veel geachte vriend; geloof mij bestendig

Uwen Dienaar en heilwenschende vriend.

---

106. Brief van Van Polanen aan Janssens [1], 12 Febr. 1810.

Hoog Edel gestreng Heer, hoog geachte vriend.

Den 3 Nov. had ik het genoegen te ontfangen U. E. Letteren van den 27 Meij 1809, en ik bedank U E. voor dit bewijs van uw aandenken en vriendschap te mij waards.

Veel zoude ik U. E. op dien brief te antwoorden hebben, dan de jongste berichten van B[atavia] ontfangen doen mij onze Bez. in Indië als verlooren aanzien, zelf zo den Koning besluiten zoude den dollen Dwingeland van daar te rug te roepen en eenen ander in zijne plaats uit te zenden.

De Hr. Pr[ediger] die U E. deezen overhandigen zal zal U E. een omstandig bericht van den akeligen staat van Z. M. bezittingen geeven. Vergun mij hem aan U E. te introduceeren als een waardig en verdienstelijk Man, op wiens rapporten het Gouvernement volkoomen staat kan maken.

De hoop die ik zo lang gevoed heb om met U E. in Indien in dezelve betrekking als aan de Caap te staan is nu geheel opgegeeven daar ik het lot der Colonien als wanhoopig beschouw. Alvorens het Gouvernement in Europa tusschen beide kan koomen, moeten er ten minsten 10 a 12 maanden verloopen, en wat kan in dien tijd niet geschieden! Ik ben volkoomen overtuigd dat D. bij

---

1) De brief is zonder adres; maar uit N°. 52 blijkt dat hij aan Janssens gericht is.

tijden zinneloos is, en aan deezen man heeft men eene onbepaalde macht in handen gegeeven!

---

107. Missive van G. G. en Raden van Indië aan Min. Van der Heim, 20 Febr. 1810.

In het begin dezer maand wierd den eerst geteekenden uit den Oosthoek van Java verwittigt, dat te Banjoewangie aangeweest en naar Sourabaya in het opzeilen was de Amerikaansche brik Goldsearcher, uitgerust door de kooplieden Jacob le Roy en Zoon te New-York, doch zonder eenig verder narigt over den voet der expeditie of de lading van welm: bodem te ontvangen. De hier bekende entreprisen van het gem. huis gaven echter grond te onderstellen, dat de verschijning van gem: Brik een effect konde zijn van de commissie door den gouverneur generaal en den directeur generaal in der tijd op den Heer Mr. R. G. van Polanen verleend, en door Uwe Excellentie gecontinueert, om namelijk Ambon van gelden en benoodigdheden te voorzien, welke volmagt bij ons besluit van den 2 van Wintermaand anno passato, in de tegenwoordige omstandigheden wel als nutteloos was verklaard, ten gevolge van de gemaakte inrigtingen bij de kortlings bevorens door ons gearresteerde organisatie voor de groote Oost, waardoor dezelve niet alleen van contanten en benodigdheden is voorzien geraakt, maar ook de verzending derwaarts van contante specie voortaan geheel zal kunnen worden vermijd, doch niet te min, om de verlenging der voorn. Commissie op den Heer van Polanen door Uwe Excellentie pligtschuldig te respecteren, besloten was aan hem te kennen te geven dat geene expeditien directelijk uit America naar de groote oost aan dit gouvernement konde convenieeren, maar wel dat de schepen met gelden en goederen alvorens hier ter hoofdplaatse aankwamen en van daar hunne verdere expeditie erlangden, hetzij om op Batavia of op Java direct te worden beladen, dan wel om desverkiezende naar de Molukkos te stevenen, ter afhaal der hier voldane specerijen met een rabat van 25 percent op de marktprijs van Batavia, weshalve de eerst geteekende dan ook, om een onnoodig oponthoud voor gem: bodem voor te komen, en de onderstelde verbindtenissen tusschen de Reeders van denzelve en den Heer van Polanen, zo spoedig immer mogelijk en in den geest van het hierboven vermelde besluit te vervullen,

terstond eene aanschrijving liet afgaan aan den Prefekt van Javasch oosthoek, om wanneer ged. Brik geen goederen, maar alleen gelden aan boord had of de fondsen nog moesten worden genegotieerd dezelve alsdan dadelijk naar de Molukkos door te zenden, met achterlating van de gelden in handen van opgem: Prefect, en geen gelden of er geen genoegzaam montant voor een volle lading aan boord hebbende, een of beide de superkargas mede te doen achterblijven, ten einde naar Batavia over te komen, om aldaar de benodigde fondsen op wissel te negotieeren, voorts over de hoeveelheid specerijen die de superkargas mogten verlangen, met hun te contracteren, de prijzen gerekend met 25 percent beneden die van Batavia en Sourabaja, mitsgaders het contract in triplo te sluiten, en een van dezelve te verzenden aan den Prefect van Ambon, waarbij een te gelijker tijd aan de oosthoeks Prefect geëxpedieerde order voor denzelve, tot de nakoming van zodanig aan te gaan contract was verbonden; eindelijk om bij aldien de nu meerm: Brik een lading voor het Gouvernement, of voor particuliere rekening der Reeders in mogt hebben, welke van eenig aanbelang was, daar van de origineele factuur over te zenden, ten einde daar uit te kunnen beoordeelen, of het nodig zoude zijn, de Brik naar Batavia te laten opkomen, dan wel of het den lande zoude kunnen convenieeren de lading voor hare rekening te Sourabaya te doen opslaan, en vervolgens het vaartuig met achterlating van den superkarga of superkargas, op den voet, zo als hier boven beschreven is, naar de groote oost te laten vertrekken dan wel aan hetzelve te Sourabaja een Lading koffij, specerijen of andere aldaar aan handen zijnde producten, na het goedvinden van de superkargas in te geven.

Dan deze aanschrijving was naauwelijks verzonden, wanneer allen twijfel omtrent den aart der expeditie van de onderwerpelijke Brik wierd weggenomen; door de ontvangst van Sourabaija van de volgende papieren, als

twee brieven van den heer van Polanen aan den eerst getekenden gerigt gedateerd New York den 20 van Oogstmaand 1809

een contract tusschen gemelde Heer van Polanen en Jacob le Roy en Zoon tot den ontvangst en aflevering aan hunne order van een lading specerijen te Sourabaija of Ambon, tegen de daar in gestipuleerde prijzen en conditien, gedateerd als voren

een nader contract van denzelve van Polanen met Jacob le Roy

en Zoon, en Le Roy Bayard en Mc Evers aangegaan op den 22 van Herfstmaand 1809, om tegen gelden, op Canton te verkrijgen of hierin niet slagende op simpele quitantien specerijen te Ambon te ontvangen volgens de prijzen, bij het eerste contract bedongen:

een missive van de superkarga's van de Brik Goldsearcher, in name E. G. Bartsch en W. Henry aan den eerstgeteekende gerigt, gedateerd Sourabaya den 28 van Louwmaand 1810 waar bij dezelve de vervulling van gemelde contracten reclameren.

en eindelijk het cargo van dezelve Brik bedragende in geld en goederen Sps 61400 —

Deze stukken vervolgens door den eerst getekenden te onzer vergadering in deliberatie zijnde, hebben wij daarbij niet zonder verbazing opgemerkt dat den afstand van specerijen en wel van allen in de beste qualiteiten, door den Heer van Polanen was gecontracteerd voor de volgende prijzen, gerekend tegens indisch zilvergeld als

de nooten a Sps 125 de pikol of 64 st. 't ƒƒ
" nagelen " " 40 " " " 20½ " " "
" foelij " " 250 " " " rds 2.32 't ƒƒ

terwijl na de bepaling door ons omtrent de prijs der specerijen op den 11 van oogstmaand 1809 gemaakt, dezelven hier verkocht worden mede tegen Indisch zilvergeld, als

de nooten a rds 2.25 het ƒƒ
" nagelen " " 1.12 " " de beste en rds 1 : 2 het ƒƒ
wanneer dezelve in de kisten over de noten zijn gestort, en
de foelie à rds 5.16 het ƒƒ

hetgeen dus een verschil in prijs, op ieder pond specerijen ten nadeele van deeze kolonie uitmaakt van 56 stuivers op de nooten en rds 2:32 op de foelie, of op de eerste bijna en op de laatste ten volle 100 percent; voorts van 39½ stuiver op de beste soort nagelen of omtrent 200 ten honderd.

Dat, of het niet genoeg ware, zulke ruineuse prijzen voor den Lande te contracteren, in het geheel geen distinctie is gemaakt tusschen de prijzen te Sourabaija en te Amboina, en dus niet is in het oog gehouden, de risico en het gevaar waarmede den Heer van Polanen in een zijner voorm. brieven, zelve zegt, dat den afhaal der specerijen van Ambon naar Java vergezeld gaat.

Dat wijders bij het eerste contract bepaald is, dat de Brik Goldsearcher niet zal ontladen, als op de plaats, waar de retourlading

ontvangen wordt, hetgeen hetzelfde was als te bedingen dat de belading niet te Ambon, maar te Sourabaija zou geschieden na dien den Heer van Polanen overtuigd moet zijn geweest, volgens de kennis die van de behoeftens van de groote Oost in hem uithoofde van de op hem gedecerneerde commissie moet worden ondersteld, dat de aangebragte cargo door gem. Brik al waren de Molukken niet reeds voorzien van contanten en benoodigdheden, voor dezelve ten eenemale ongeschikt is in deze tijden, en onder een zuinig en economisch gouvernement.

en eindelijk, dat na den inhoud van het tweede contract de specerijen tegen dezelfde lage prijzen zouden kunnen worden betaald, met quitantien.

Wij vertrouwen, dat Uwe Excellentie over deze onereuse stipulatiën met geene mindere verbazing als wij zelven zullen zijn getroffen, doch wij houden ons overtuigd, dat dit gevoel zal opklimmen tot verontwaardiging, wanneer wij de opgemelde contracten nog nader voor Uwe Excellentie zullen hebben geanaliseert, en met Uwe Excellentie doorgeloopen het verschiet hetgeen uit dergelijke onderhandelingen, voor deze dierbare kolonie zou zijn te voorspellen, indien wij hare welvaart met geen meerdere hartelijkheid als den Heer van Polanen waren toegedaan, en even roekeloos en onverschillig als ZijnEd. over hare belangens heenen liepen.

Immers had de commissie van den Heer van Polanen alleen ten doel, om wegens den afhaal van specerijen van Ambon direct uit America in zooverre te contracteren, als tot den overbreng van specie en noodwendigheden voor de groote oost vereischt wierd, gegrond op beduchting, dat men die van Java derwaarts niet zoude kunnen aanvoeren, en hier in zelfs was hij bepaald tot de quantiteit specerijen, waar over hij zoude mogen beschikken, en tot de prijzen, die daarvoor moesten worden bedongen, welke laatsten hem waren opgegeven:

de nagelen a Sps 56 de pikol
" noten " " 180 " "
" foelie " " 335 " "

ten minste indien der waarheid conform is hetgeen hij deswegens poseert in zijnen brief, waaruit de opgave hier van getrokken is, al zoo men dit niet heeft kunnen nagaan uit de papieren, betrekkelijk de Commissie van den Heer van Polanen zelve, die verlegt of ver-

nietigd zijn, omdat de opgem. Commissie reeds lang voor vervallen gehouden was, gelijk zij naar luid van de Instructie voor Zijn Ed. met den laatsten van wintermaand 1808 effectivelijk was geëxpireert, terwijl ook den Heer van Braam, President van de Hooge Indische Regering, zich de bepaling der prijzen niet meer heeft kunnen te binnen brengen, volgens een rapport daar omtrent door zijn HoogEd. ingegeven, doch waaruit niet te min blijkt, dat niet den Heer van Braam en den Heer van Polanen beiden zoo als den laatsten, dit in zijn brief doet voorkomen, maar den laatsten alleen de beleider en beweeg oorzaak is geweest, dat de prijzen der specerijen in China, en niet die in Europa of Amerika tot eene basis van voorschr. aan hem opgegeven prijsbepaling zijn genomen.

Dan hoe het hier ook mede gelegen zij, zo consteert het door het eigen doen van den Heer van Polanen en de informatien van den Heer oud Directeur generaal van IJsseldijk, ten klaarste, dat door den gouverneur generaal en den Directeur generaal in der tijd, met de beste oogmerken zeer naauwe restrictiën zijn gemaakt die niet waren opgeheven door de continuatie der commissie van den Heer van Polanen door Uwe Excellentie, hoezeer hij voorwend daardoor volle ruimte te hebben verkregen om, na mate van het gevaar, aan den vaart en handel van Amerika op Ambon en Banda verbonden, den prijs der specerijen te bepalen, dan welke uitbreiding zijner volmagt ons niet gebleken is bij de aanschrijving, die Uwe Excellentie aan denzelven heeft gedaan, en door Hoogstdenzelve aan den eerst geteekenden in kopij is medegedeelt, trouwens die indien wij ons een regt denkbeeld van eene continuatie maken daaruit alleen ook nimmer kan worden afgeleid. En den Heer van Polanen de prijzen in China volgens zijne eigene bekentenis ignorerende had geen grond de juistheid te mistrouwen van de berekening, die hem deswegens voor zijn vertrek van hier was gesuppediteerd, doch bij aldien hij echter deze berekening niet had kunnen nemen ten grondslag van zijne onderhandelingen, uithoofde van een ongeneigdheid bij de kooplieden daarop af te gaan, had immers de importante prijs, die de specerijen tegenwoordig in Europa en Noord-America gelden, de naaste en zekere basis van zijne regulatien moeten uitmaken, te meer daar 't hem vermoedelijk niet onbekend geweest is dat dezelfde huizen, waarmede hij de opgemelde schadelijke contracten gesloten heeft, voor de nooten die zij in retour van hier ont-

vangen hebben met het schip the Constellation, waarmede den Schout bij Nacht Buijskes in het jaar 1808 in deze Kolonie is aangekomen, acht en tien piasters per pond hebben gemaakt, welke prijzen sedert weinig vermindert zijn.

Dan het schijnt in het plan van den Heer van Polanen te hebben gelegen de ware prijzen der specerijen voor ons verborgen te houden, 't geen volkomen bewezen wordt door den inhoud van zijn geëlargeerden brief over den staat der politieke zaken in Amerika, waarin hij een zeer gedetailleerde opgave doet van de prijzen der koffij, suiker en peper, maar volstrekt zwijgt van die der specerijen, onder het specieuse voorwendsel, dat dezelve niet zouden behoren onder de courante artikelen van den handel, trouwens welk stilzwijgen niet vreemd is, daar hetzelve dienen moet om zijn schuld te bedekken, dan hoezeer den Heer van Polanen ook tracht dezelve door deze en andere wendingen te coloreren, wordt zij middag klaar bloot gelegt door eene opmerkelijke passage in zijnen voorm: brief, waarin hij zegt dat men in America berekende dat de specerijen op Ambon voor het gevaar van deze den Amerikanen nog ongewone navigatie, en de grootere distantie, 15 a 20 percent lager behoorden te worden gesteld dan op Batavia, met bijvoeging van het verschil in de assurantien tusschen Batavia en Ambon, dit verschil wordt vervolgens door den schrijver aangetoond te bestaan in 10 percent aannemende de waarheid van zijne opgave, dat de assurantie van een handel onderneming naar Batavia tegenwoordig bedraagt 15 percent, en voor de Brik Goldsearcher uit hoofde van den critieken staat der zaken, tusschen Amerika en Engeland, en dus mede in den tegenwoordigen tijd niet is kunnen worden verkregen dan tot 25 percent, wanneer men nu hiertegen rekent, dat den Heer van Polanen, uithoofde van het ged: verschil 25 percent advance op de goederen heeft toegestaan, en de kooplieden in hunne opgem: calculatie voorzeker hunne interest niet zullen hebben uit het oog verloren, mag men het veilig daar voor houden, dat ons besluit van den 2en van Wintermaand anno passato om de specerijen, indien zij door de Amerikanen uit de Molukkos worden afgehaald, af te staan met een rabat van 25 perct beneden den door ons bepaalden verkoopsprijs te Batavia, op goede gronden genomen is, als de calculatie der kooplieden in Amerika genoegzaam egaliserende, zo dat wij met reden mogen vragen, welke de beweegredenen voor den Heer van Polanen

kunnen zijn geweest om de prijzen van Sourabaija en Ambon egaal te stellen, en verder om in het geheel zulke lage prijzen te bedingen! Zelvs al ware het dat de prijzen der specerijen hier zodanig waren bepaald geweest als bij voorgeeft, dat zijne informatien inhouden, aangezien het verschil tusschen dezelve, en tusschen de prijzen door hem gecontracteerd, dan nog omstreeks 80 perct. uitmaakt, terwijl wij nogtans de echtheid van deze informatien stellig moeten wederspreken, vermits de prijzen der specerijen sedert 1807 tot op ons besluit van den 11en van oogstmaand 1809, waarin sedert geen verandering is gemaakt, weinig hebben gefluctueert, en hoogstens in de nooten voor een tijd een different gegeven hebben van 12 tot 24 stuivers per pond.

Wij worden hier door van zelve gebragt tot het onderzoek, of het contracteren van de opgemelde lage prijzen door den Heer van Polanen, tegen het voorschrift van zijne Instructien aan, misschien door een equivalent voordeel wordt opgewogen, doch 't geen wij negatif moeten beantwoorden daar dit voordeel zou moeten zijn gelegen in eene aanbreng van geld en van benodigtheden tegen evenredige lage prijzen, die ofschoon van geen directe dienst voor de groote Oost, ons een nuttig secours hadden kunnen verschaffen, dan behalve dat de lading van de Brik Goldsearcher over het algemeen daartoe weinig geschikt is, denoteerd ook het geringe montant dezer lading in goederen, tot slegts Sps 16 844, geen groote vervulling, gezwegen, dat deze goederen ten duurste aangerekend en dus hoogst waarschijnlijk considerabel zijn gechargeert, 't welk bij de Amerikanen vrij algemeen in gebruik is, en dat daar op buitendien nog een advance is berekend van 25 percent. De eenige verlichting voor het Gouvernement in het drukkende van deze transactie, namelijk om de specerijen op Ambon te doen innemen, is haar mede afgesneden door de bepaling, dat de Brik niet zal ontladen als op de plaats waar de retourlading ontvangen wordt, niet alleen door de veranderde omstandigheden, waardoor de groote Oost van contanten en noodwendigheden is voorzien geraakt, maar bijzonder ook door de ongeschiktheid der cargo, waarvan de keus opzettelijk zodanig schijnt te zijn gedaan, om dit gouvernement te noodzaken de ontlossing op Sourabaija te laten geschieden, en daardoor vervuld te krijgen de hoop, die den Heer van Polanen betuigt tot aanmoediging van deze Expeditie te hebben gegeven, dat namelijk aan het con-

tract op Sourabaija zou worden voldaan, gelijk hij verder erkend dat daarop bij het aangaan van hetzelve door de Reeders is gerekent; en mitsdien ten volle aan den dag legt; dat den geheelen toeleg *en* van de opgem. belemmerende bepaling *en* van de keus van het cargo, geene andere is geweest, als aan de onderneemers van voorn. expeditie het voordeel van de inlading op Sourabaija, boven Ambon te verzekeren, en daardoor de schadelijkheid van het contract voor den Lande opzettelijk te vermeerderen, daar er anderzins geen termen waren om de prijzen van Sourabaija gelijk te stellen met die van Ambon; zooals het tevens uit deze combinatie blijkt, hoe weijnig den Heer van Polanen het oogmerk zijner commissie, welke was de groote oost uit hare verlegenheid te redden, bij dit alles heeft in het oog gehad, wordende de verzaking der hem aanbetrouwde belangen nog nader en tot de hoogste trap van evidentie bewezen door het tweede contract, volgens 't welk voor gelden op Canton te verkrijgen, of hier in niet slagende voor simpele quitantien, specerijen te Ambon zoude kunnen worden ontvangen tegen dezelfde lage prijzen als bij het eerste contract zijn bedongen; daar nu den uitvoer van contante specien uit China op Lijfstraffe is verboden, daar dit verbod niet nieuw maar van jaren herwaarts bekend is, daar den Heer van Polanen dus zeker was, dat geen gelden in China konden worden verkreegen, daar de alternative stipulatie bij het voorschr. contract gemaakt, derhalve eene openbare misleiding is, ter kwader trouw in gebezigt om daarachter het ware oogmerk te verbergen, en eindelijk daar geene hoegenaamde voordeelen tegen den afstand van specerijen voor spotprijzen en betaalbaar met quitantien, voor het gouvernement bedongen zijn, worden de vues van den Heer Polanen, en van zijnen geheele handelwijze hierdoor meer en meer ontmaskert.

En berekenen wij de gevolgen die zodanig gedrag voor deze kolonien zoude kunnen na zich sleepen, waardoor haar op de expeditie van de Brik Goldsearcher alleen, bij het homologeren der beide voorm: Contracten, een verlies van ruim honderd en dertig duizend piasters zoude worden toegebragt, zoo was de val van deze kolonie spoedig voltooid, en haren ondergang onvermijdelijk, indien wij aan den Heer van Polanen de mogelijkheid niet benamen om zijne commissie tot eene meerdere hoeveelheid specerijen of even willekeurig tot andere producten te extendeeren. Want even zoo zeer Hij zich

berechtigd heeft gevonden, om de specerijen af te staan met zulk een enorm verlies voor het gouvernement, daar hem zijne Instructien, in hare geheele samenhang beschouwt geen vrijheid lieten daarop meerder te laten vallen als 25 percent beneden de marktprijs te Batavia, indien den afhaal van Ambon geschied, waaronder de extraordinaire assurantie mede is begrepen, zoude hij zich ook geauthoriseert kunnen achten zijne Commissie tot andere producten en tot proportionele lage prijzen en schadelijke conditien uit te breiden, en op de meermaals gemelde contracten eene goedkeuring verwervende, die goedkeuring met grond kunnen aanmerken als een onbepaalde qualificatie, om de generale factoor van het Indische gouvernement te wezen tot onderhandelingen van allerlei aard, hetgeen buiten de onmiddelijke nadeelen aan dergelijke transactien verbonden, tevens van de schadelijkste invloed zoude moeten zijn op de prijzen der producten in het generaal, en op een bederf van de markt zou moeten uitlopen, waar door aan deze kolonie hare hartader afgestoken, en alle onze speculatien zouden worden vernietigd, zo mede onze zorgen en moeite vruchteloos gemaakt om in de presente calamiteuse omstandigheden en den geisoleerden toestand der kolonien, van buiten, alle middelen tot deszelfs behoud te vereenigen.

Het misbruik 't welk den heer van Polanen gemaakt heeft van het vertrouwen van Zijne Majesteit, van Uwe Excellentie en van den gouverneur generaal en den Directeur generaal indertijd, zo mede van de aan hem gedefereerde gelimiteerde magt, is zoo groot en klaarblijkelijk, dat al was deze magt minder naauw beperkt en zo uitgestrekt geweest, dat dezelve hem ruimte gelaten had op een arbitrairen voet te contracteren, wij in twijfel zouden hebben gestaan of onze pligt niet zoude hebben gevordert dergelijke ruineuse contracten te annuleren, vermits, hoezeer wij wenschen een ieder voor te gaan in het betrachten eener stipte gehoorzaamheid aan de beveelen van Zijne Majesteit en van Uwe Excellentie, de onverantwoordelijke handelwijze van den Heer van Polanen ons in tweestrijd zoude hebben gebragt, of niet het gevoel van hetgeen wij aan het behoud dezer kolonie verschuldigd zijn, en den eed van trouw, die ons tot voorstand der belangens van Zijne Majesteit in het Moederland verbind, een dergelijke stap van ons zoude hebben gevordert.

Dan nademaal er geen noodzakelijkheid is voor zodanige mesure, wijl den Heer van Polanen gegaan zijnde boven het oogmerk en het

voorschrift van zijne last, daar door zijne onderhandelingen van zelfs aan nulliteit zijn onderworpen, zo zouden wij vermenen ons ten hoogsten verantwoordelijk, ja even schuldig als den Heer van Polanen zelve te maken, indien wij door eene bekrachtiging van gem. contracten zijne onwettige handelingen kwamen te bevestigen en daardoor de kolonie overgaven aan 't eminente gegaar, 't geen daaruit zou moeten resulteren, en wij hebben derhalve in onze vergadering van 5 dezer met eenparigheid van stemmen besloten

1°. de contracten door den heer van Polanen met de Amerikaansche kooplieden Jacob Le Roy en zoon en Le Roy Bayard en M. Evers gesloten niet te homologeren; onder verklaring, dat deze contracten zijn in nadeel van het gouvernement en geheel afwijken van de Instructien van hem van Polanen, dat hij daardoor zijn magt is te buiten gegaan en misbruik heeft gemaakt van het vertrouwen van Uwe Excellentie, en wel op eene wijze, die het bederf van deze kolonie zoude moeten ten gevolge hebben, indien hij bleef voortgaan hare kostbare producten tegen de bedongen geringe prijzen, en de aangegane onereuse conditien te verkopen.

2°. finaal in te trekken de commissie op denzelven, door den gouverneur generaal Wiese en den Directeur generaal van IJsseldijk in der tijd verleend, ten einde de Amerikaansche kooplieden te beveiligen voor de te leur stellingen, die zij door het gedrag van den Heer van Polanen verder in hunne speculatien zouden kunnen ondervinden; en mits dien mede buiten effect te stellen ons besluit van den 2 van Wintermaand 1809, voor zo ver hetzelve hem tot eenige onderhandelingen mogt kunnen autoriseren, en te verklaren, dat geen verbintenissen, op zijn naam aangegaan en gesloten, alhier zullen worden erkend; voorts den Consul van Zijne Majesteit den Koning bij de Vereenigde Staten van Noord-Amerika de Heer Smissaert te verzoeken hiervan aan de kooplieden te New York en in andere zeesteden van Noord-Amerika kennis te geven; mitsgaders daar van door toezending van een Extract uit onze resolutien onder geleidebrief van onzen Secretaris, mede den Heer van Polanen te doen informeeren.

3°. van deze onze dispositie bij extract uit onze resolutien alverder kennis te geven aan de zich op Sourabaija bevindende superkarga's van de Brik Goldsearcher in name E. G. Bartsch en W. Henry, met aanbieding om voor de door hun aangebragte fondsen, specerijen of

andere producten te ontvangen, ter hunner keuze tegen de geetablisseerde marktprijzen in deze kolonie en onder vergunning verder om zoodanige artikelen van hun cargo als aan den Lande niet convenieren en niet van hun worden overgenomen met 50 percent advance, volgens de wet, te Sourabaija van de hand te zetten. Wij hebben ons verpligt gerekend Uwe Excellentie hier van, onder aanbieding van kopijen van alle de daartoe relative stukken, bij de allereerste gelegenheid te moeten kennis geven, en durven ons vlijen, dat Uwe Excellentie niet zal aarzelen aan de in deze zaak door ons genomene besluiten, Hoogstdeszelfs volle en vereerende goedkeuring te hechten, met bede voortaan geen vertrouwen te willen stellen dan op Expeditien door Uwe Excellentie zelfs geordonneert, of bij aldien de omstandigheden de uitoeffening hier van verhinderen, liever het behoud van deze kolonie aan onze Zorge en vaderlandsche liefde te willen overlaten, daar het gedrag van den Heer van Polanen in Zijne Engelsch gezindheid, die bij elke bladzijde van zijne brieven doorstraalt, noemende de heerschende en den Franschen toegedane partij in Noord-Amerika eene factie, en de partij der Engelschen of de onderliggende partij, de natie, terwijl hij een geforceert stilzwijgen aanneemt omtrent de groote, nieuwe en decisive overwinningen door Zijne Majesteit, Keizer Napoleon op het huis van Oostenrijk behaald, doch daarentegen zeer luidruchtig is, over de nederlaag die de Franschen bij Madrid den 27 en 28 van Hooimaand 1809 zouden hebben geleden, 't welk hij opgeeft, als een facta die geconfirmeert is, hoezeer die confirmatie in geene van de hier ontvangen couranten is aangetroffen, Uwe Excellentie zoo veele overtuigende bewijzen oplevert, hoe weijnig deze man vertrouwen heeft verdient, en hoezeer men zich kan bedriegen in personen, die niet van nabij bekend zijn, of van wiens probiteit wij geen genoegzame blijken voor ons hebben.

De overtuiging nogtans dat deze kolonie zich op den duur niet kan staande houden zonder secours en dat dit secours moet worden verwacht van het debiet der voortbrengselen van hare grond, nademaal alle overige recources, die wij ons tot nu toe hebben kunnen verschaffen om in de uitgaven en de velerlei andere behoeften te voorzien, niet anders dan als temporaire en gedeeltelijke hulpmiddelen kunnen worden beschouwt, heeft ons mede het oog doen werpen op de aan ons gebleken gunstige dispositie van Zijne Majesteit den Keizer der Franschen, om den invoer van Hollandsche

koloniale producten in Frankrijk te vergunnen; wel is waar dat het decreet, deswegens door Hoogst ged. Zijne Majesteit den 4 van Zomermaand 1809 genomen, een maand later is herroepen, dan hetwelk wij billijk mogen onderstellen, niet door een verandering in de opgem. gunstige dispositie te zijn veroorzaakt, maar een effect te wezen van het misbruik dat van de voorm. vergunning gemaakt is of geoordeelt is gemaakt te kunnen worden.

En vermits wij derhalve de hoop voeden, dat aan Zijne Majesteit den Keizer der Franschen niet zullen mishagen de vertoogen, die deswegens aan Hoogstdenzelven mogten worden gedaan, maar integendeel met alle fidusie verwachten dat dezelve op de grootmoedige sentimenten van dien doorluchtigen Monarch, eene gewenschte ingang zullen verwekken, solliciteeren wij uwe Excellentie aan den voet des troons van Zijne Majesteit onzen Koning, te willen voordragen ons eerbiedig verzoek dat het Zijne Majesteit goedgunstig mag behagen, bij Hoogstdeszelfs Broeder den grooten Napoleon te bewerken, de permissie om de producten dezer kolonie directelijk van Java komende, en in Fransche of Hollandsche schepen geladen, varende onder hare eigen vlaggen en scheepspapieren, in Frankrijk te mogen invoeren, 't welk met meerder veiligheid als direct op Holland geschieden kan, vermits de scheepen, die naar de havens van ons Koningrijk stevenen, vrij meerder geëxponeerd zijn aan de kruisende Engelsche schepen in de Noordzee, vooral wijl wij alsnog verstoken zijn van de schooners pijl-bootswijze gebouwd, die den eerstgeteekenden gelast heeft in Amerika in te kopen, op welkers wel bezeildheid men zich anderzins nog zoude kunnen verlaten, en in dat geval de expeditien over Holland en Frankrijk verdeelen; wij twijfelen niet, dat bij aldien zodanige concessie in de voornaamste handelsteden van Frankrijk ter kennis van de kooplieden wordt gebragt, of de ondernemingsgeest zal hierdoor algemeen worden opgewekt, en de resultaten niet alleen aan onze verwachting beantwoorden, maar daar uit ook handel betrekkingen geboren worden, die zonder beduchting over te laten, dat zij hinderlijk zouden kunnen wezen aan de groote oogmerken van Zijne Majesteit den Keizer der Franschen, voor Frankrijk en voor deze kolonien belangrijk en nuttig kunnen worden, terwijl daardoor de weg tot het onderhouden van een min belemmerde correspondentie tusschen het moederland en deze kolonie tevens zal worden geopend; twijfelende wij te minder aan het succes, 't geen wij ons

hiervan mogen voorstellen, omdat de werken, waardoor de Marakbaai, gelegen westelijk van Bantam in straat Sunda, wordt versterkt, reeds zoo verre voltooid zijn, dat ged. baai een veilige ligging aan de schepen tegen de ondernemingen des vijands verzekert, waarvan reeds in eenige gevallen de gunstige uitwerking ondervonden en proefondervindelijk bewezen is, zullende in het vleiende vooruitzicht dat ons voormeld verzoek een gunstig accueil bij Zijne Majesteit den Koning en door Hoogstdeszelfs bemiddeling, mede bij Zijne Majesteit den Keizer der Franschen zal ontmoeten, waartoe wij het vermogende appui van Uwe Excellentie bij den Koning imploreren, reeds in de aanstaande maand door ons eene verzending van koloniale producten naar een der Havens van Frankrijk met een Hollandsch vaartuig worden gedaan om te dienen tot een preuve van zodanige expeditie, en tevens tot het overbrengen van depêches aan Zijne Majesteit en Uwe Excellentie.

Wij hebben de Eer met alle verschuldigde hoogachting te verblijven.

---

108. Brief van L. W. Meijer aan Daendels, 22 Febr. 1810.

Excellentie!

Daar ik hoop, deezen binnen 2 maanden te zullen volgen, zal ik mij der kortheid bevlijtigen, en eenelijk mij tot de cardinale pointen bepaalen. Den 9 Januarij 1809 in Engeland arriveerende, vondt ik ter dien tijd, niettegenstaande ik daartoe alle mogelijke middelen beproefde en zelfs tot 80 guineas boodt, geene gelegenheid mijne reijze direct naar Holland te vervolgen. Van mijn verblijf aldaar tot den 1 Maart heb ik gebruik gemaakt, om onder de hand bij geaccrediteerde kooplieden informatien in te winnen en derzelver gevoelens te horen of het mogelijk zoude zijn expeditien van Engeland direct naar Indiën te doen, en wat de voornaamste pointen van zoodanige ondernemingen zouden zijn. Unanim was derzelver gevoelen, dat men waarschijnlijk door bemiddeling van solide in aanzien staande huizen licences zoude kunnen obtineeren, om van Engeland scheepen onder neutrale vlag naar Batavia te zenden, mits inneemende Engelsche Manufactuur wharen, en de retourlading coloniale producten in Engeland invoerende, dat echter niemand genegen was, om zoodanige

periculeuze en kostbaare ondernemingen te doen, zoo lange de prijzen der coloniale produkten in Indien op den vorigen voet bleven, en dat om hun te animeeren, eene prijsvermindering van 60 a 70 pct. vorderd, en het dierhalven vereischt wierd dat een Hollandsche zendeling, voorzien met de volmacht tot zoodanige vermindering en de authorisatie, om contracten aan te gaan zich in Engeland bevondt, om de nodige arrangementen te maken. Dit heb ik bij mijne aankomst in Holland, niet alleen den Minister van Marine en Colonien voorgesteld en daartoe mijn persoon aangebooden, maar ben zelfs stout en onderneemend genoeg geweest, zulks aan Zijne Majesteit zelfs voor te stellen, doch ontfing van beide het antwoord, dat men wel ten vollen overtuigd was, van de noodzakelijkheid, om de colonien te assisteren, doch onder de tegenswoordige politieke relatien met Frankrijk nimmer tot zoodanige middelen zoude durven overgaan.

Te Londen hoorende, dat de generaal Majoor Rogier zich te Bath bevondt, begaf ik mij derwaards. Zijn Ed. vertelde mij, dat de expeditie onder hem weinige uuren na het uitloopen, door de Engelschen achterhaald en krijgsgevangen gemaakt was, dat alle Hollandsche krijgsgevangenen en daar onder die van de expeditie uitgewisseld waren, en naar Holland gezonden zouden worden, dat men ZijnEd. echter, als gebooren Franschman, hoewel vijftien jaren in Hollandschen dienst geweest zijnde niet wilde uitwisselen, dat ZijnEd. differente voorschotten voor uwe rekening gedaan had aan Mevr. Meijer, die naar Frankrijk vertrokken was, aan den Heer La Cocardine, die zich te Bath bevond, en aan verscheidene van Uwe hofhouding en domestiquen, en daarvoor tot tijd en wijlen die gelden door den Hr. Dull, die daartoe volstrekt ongenegen was, gerestitueerd zouden zijn, bij de Hr. Thurret verbonden had, Uwe Excellenties gouden snuifdoos, met 's Konings portret en met Diamanten g'entourneerd. Onder de krijgsgevangenen, welke met mij naar Holland overgegaan zijn, bevonden zich de Heeren Bisschop en van Onsenoordt, deeze hebben zich bij aankomst in Holland, iterativement aan het Ministerie g'addresseerd, om naar Indien verzonden te worden, doch hebben de daartoe nodige schaadeloosstelling en voorschotten niet kunnen obtineeren en hebben daarom moeten opgeeven hunne intentie Uw Excellentie naar te volgen.

Bij mijn arrivement in Holland en nadat ik op eene onbegrijpelijke wijze het op mij gemunt musketvuur ontsnapt was, begaf ik mij

direct naar Amsterdam, hoorende, dat Zijne Majesteit op reize was, vervoegde ik mij tot den Minister van der Heim, overhandigde ik ZijnEd. Uwe Excellenties depéches en informeerde mij naar de plaats, alwaar ik Zijne Majesteit zoude kunnen vinden. Over den aart en de intenties [van] des Ministers questien en de wijze waarop ik dezelve beantwoord heb, zal ik de eer hebben Uwe Excellentie mondeling en in persoon ouverture te geeven. Volgens ontfangene aanwijzing begaf ik mij den anderen daags naar Assen op reize, reisde dag en nacht door en vond Zijne Majesteit den 16.... aldaar.

Ik obtineerde denzelven dag eene particuliere audientie bij Zijne Majesteit (*een zeldzaame en groote gunst tegenswoordig*), overleverde Uwe Excellenties depéches en detailleerde Zijne Majesteit naar best vermogen den presenten staat van de colonie, en de nuttigheid en noodzakelijkheid der door Uwe Excellentie gemaakte veranderingen; solliciteerde om de approbatie van den formeelen koop van het landgoed Buitenzorg en allegeerde met natuurlijke hartelijkheid de daarvoor pleijtende reedenen in de voordeelen, welke daaruit en uit eene beetere cultivatie van dat landgoed voor de Colonie zouden voortspruiten.

Zijne Majesteit ontfing mij zeer gracieus, betuigde Hoogstdeszelfs genoegen over uwe verrichtingen en bestier, gaf mij te kennen Uwe Excellentie zeer genegen zijn, doch zijne approbatie voor een volmaakten afstand van het Landgoed Buitenzorg niet te kunnen en willen verleenen voor en aleer daarop de schriftelijke consideratien van den Minister van Marine en kolonien ontfangen te hebben, renvoyeerde mij met mijne Commissie en voorslag aan voormelden Minister en congedieerde mij na eene audientie van twee uuren in Hoogstdeszelfs slaapkamer met de woorden „nous nous verrons a Amsterdam". Des anderen daags retourneerde ik na Amsterdam, begaf mij naar den Minister, overhandigde Zijne Exc. mijne commissie en verzogt om zijne orders.

„Wat uwe Commissie, perzoon en zending betreft is geheel buiten „mij, daar de Maarschalk in zijne brieven aan mij daarvan geen gewag „gemaakt, U handelt dus daarin overeenkomstig uwe instructie en „gevoelen, doch als een ambtenaar van de Colonie verwacht ik uwe „schriftelijke consideratien, omtrent een voorstel mij gedaan, om eene „partij koffij te Batavia leggende alhier te verkoopen" was het antwoord. Hierop volgden differente questien meer personen dan zaken

betreffende, en onder anderen op eene ironique wijze, „waaruit heeft „de Maarschalk in zoo korten tijd, en daar het grootste gedeelte „zijner appointementen alhier betaald wordt, eene remise van f 90000 „kunnen doen, ik hoop immers niet, dat hij ongepermitteerde in Indien „meer dan ergens anders bekende en in gebruik zijnde middelen „gebruikt heeft, om zich te verrijken?"

Vreezende, dat een met de waarheid overeenkomstig antwoord den Minister nog meer stof zoude geeven, om de approbatie voor Buitenzorg tegen te gaan, antwoorde ik niet te weeten, waaruit de betaling van dien wissel voortsproot, doch dat ik zoowel als een ieder, die de eer heeft Uwe Excellenties karakter te kennen, overtuigd was, dat Uwe Excellentie nimmer eenige verkeerde middelen zoude gebruiken, om zich ten kosten van den lande te verrijken.

Alle conversatien met den Minister hadden van zijne zijde ten but mij uit te horen, om eenige fouten in Uw bestier te vinden, niettegenstaande hij verklaarde over Uwe Excellentie te vreeden te zijn, in eene daarvan echter verklaarde hij, „dat het hoogst noodzakelijk ware, dat Uwe Excellentie in het ligchaam der Hooge „Regeering een contrepoid vondt, en dat dus mannen van talenten „tot Raaden van Indien aangesteld wierden", offreerde hij mij tot Raad van Indien te willen benoemen, met bijvoeging „ik houde mij „verzeekerd, dat zoo gij in die betrekking ontwaard, dat tegens „'s gouvernements belangens gehandeld wordt, gij mij daarvan zult „kennis geven." Mijn antwoord was niet twijfelachtig; ik refuseerde. Zijne Majesteit te Amsterdam komende, addresseerde ik mij op de gewoonelijke wijze schriftelijk aan den chambellan de service om eene particuliere audientie, doch bij het hier ingeslotene antwoord wierd ik tot den Minister gerenvoyeerd. Ik addresseerde mij alsdan tot den Hr. Dull en door ZijnEd. aan de Heeren de Smeth en N. en I. R. van Staphorst, die het voorstel direct onuitvoerlijk verklaarden en mij deswegens de ingesloten decharges verleenden. Ziende dat ik dus in mijne commissie niet konde resusseeren, verklaarde ik den Hr. secretaris generaal Falck hartelijk te wenschen, zoo spoedig mogelijk met depêches teruggezonden en in America g'employeerd te worden, om contracten aan te gaan, Indien van spetie en behoeftens te voorzien. Eenige dagen daarna verklaarde mij de Minister, dat Zijne Majesteit in mijn vertrek geconsenteerd had, en dat ik dus kon vertrekken, zonder eenige melding te maken, dat ik met depêches

gechargeerd zoude worden. Ik vermeende hierin niet te kunnen berusten en addresseerde mij dierhalve schriftelijk, welk adres hier nevens gaat.

De dispositie daarop was, dat men de depèches voor mij gereed zoude maken, en dat ik eene afscheidsaudientie bij Zijne Majesteit zoude hebben, ten dien einde vervoegde ik mij naar het Loo, alwaar ik drie weeken opgehouden wierdt, en na twee publique audientien bijgewoond te hebben, tot eene particuliere audientie toegelaten wierd.

In dezelven maakte ik van alle mogelijke welspreekendheid gebruik om Zijne Majesteits approbatie voor den afstand van Buitenzorg te erlangen, en reusseerde eindelijk niettegenstaande Mevr. Daendels, die zich aldaar bevondt alle hoop daartoe opgegeven en de Minister van der Heim schriftelijke consideratien daartegen gediend had.

Bij die audientie verklaarde Zijne Majesteit Uw Excellentie zeer genegen te zijn en zulks ten allen tijde aan U en Uwe famille te zullen betoonen, over uw rapport en verrichtingen zeer te vreeden te zijn, doch Uwe Excellentie aanbevelende, alle veranderingen peu a peu in te voeren, geene te groote depenses te maken en niet meer dan *f* 300.000 Jaarlijks op Holland te trekken.

Omtrent het rapport wegens de overmeestering van Bantam antwoorde Zijne Majesteit „j'approuve, ce que le Marechal a fait lorsqu'on a „peu de force, on doit se soutenir en inspirant de crainte, mais en „même tems observant la probité et la justice." Wat de gedaane gift van een stuc land in 't Bantamsche door de Hooge Regeering aan Uwe Excellentie betreft, zeide Zijne Majesteit zulks volstrekt niet te kunnen bekrachtigen, als geschied zijnde door *een aan Uw Excellentie ondergeschikte collegie*, 't welk daartoe niet gerechtigd was, overigens beloovende Uw Excellentie bij andere gelegenheden zooveel te zullen favoriseeren, als in Zijne Majesteits vermogen was. „Ik erken in U een verdienstelijk ambtenaar, vertrouwen waardig, „en die hetzelve van den Maarschalk ten vollen bezit, en zal u dus „met eene particuliere commissie voor den Maarschalk chargeeren," vervolgde Zijne Majesteit; „De Collonel generaal der guardes Travers, „mijn gunsteling en een man van verdiensten, voor wiens fortuin ik „zal zorgen, en Mej^v. Daendels voelen genegenheid voor elkanderen. „Mevr. Daendels verklaard hare inwilliging tot dat huwelijk niet te „kunnen geven zonder consent van den Maarschalk, die mij

«dus zoude verplichten zulks bij de eerste gelegenheid te zenden.»

Ik ontfing vervolgens de brieven van Zijne Majesteit aan Uw Excellentie en den generaal Buiskes, die gerappelleerd wordt, vertrok naar Amsterdam en verzogt den Minister om zijne depêches, die echter daarmede tardeerde, tot dat alle gelegenheid om direct van Holland naar Amerika te gaan gepasseerd, en ik na den ontfangst daarvan genoodzaakt was over land naar Tonningen te reijzen en mij aldaar voor Amerika in te scheepen. De heer Gicquel des Touches, die eenlijk, omdat hij bij alle gelegenheden betoond heeft ten sterksten aan Uw Excellentie g'attacheerd te zijn, en omdat hij Uw Excellentie behouden over Teneriffe naar Batavia gebragt heeft — op voorstel van den Minister, 's daags na zijne aankomst als collonel ontslagen is, vertrekt binnen weinige dagen in een schoenjer van hier naar Batavia, heeft mij van veel dienst geweest, om dat vaartuig te expedieëren en daarin zoodanige goederen te laden als van het grootste nut en noodzakelijkheid geoordeeld kunnen worden, Zijn Ed. is in de gelegenheid Uw Excellentie mondeling te informeeren, hoedanig ik in Holland als een creatuur van Uw Excellentie beschouwd, en als zoodanig gecontracaveerd en tegen gewerkt ben.

De brieven van Mevr. Daendels en de Hr. Dull, die ik zelfs zal overbrengen, zullen dit bevestigen. Voor mijn vertrek uit Holland en ter dispositie op mijn laatst adres, informeerde mij de Minister, dat de Hr van Polanen gequalificeerd was, tot het aangaan van contracten en adjungeerde mij aan denzelve bij decreet van den 18 Juli 1809 geduurende mijn verblijf in America. Bij mijn arrivement in America op den 23 December vervoegde ik mij direct tot gemelde Hr van Polanen, ontfing van ZijnEd. opening en lecture van de bereids aangegane contracten en geschreven brieven, en niettegenstaande ik sedert de aankomst van de Heeren Prediger en Maurisse en sedert hij door die Heeren ontdekt heeft, dat ik bij mijn vorig verblijf albier aan Uwe Excellentie toegezonden heb een brief die hij mij toen geschreeven heeft, en op fundament van dewelke men hem heeft willen doen geloven, dat alle zijne vrienden in disgratie zijn, in volslagen vijandschap met hem leef, moet ik approbeeren de door hem aangegane contracten en daarvoor g'alligeerde redenen en heb geene zwaarigheid kunnen maken op dezelfde gronden de contracten van de Telegraaph en Cornelia aan te gaan, de eerste zal alle voor Indie bestemde personen overvoeren, en de laatste wordt afgezonden

op Uw Excellenties verlangen bij brief aan de Heeren Le Roy, Bayard en Mc. Evers het solidste en aangezienste huis in America, 't welk door zijne fondsen en betrekkingen alleen in staat is nog iets in de tegenwoordige tijden te doen; zoo er eenige verandering ten besten voorvald, zullen die heeren niet ongenegen zijn, om nog twee schoenjers te zenden, om welke reedenen ik nog 6 a 8 weeken zal hier blijven, en alsdan met een schip gemelde Heeren toebehoorende vertrekken.

Door ziekte verhinderd deeze te eindigen, ben ik met de meeste Eerbied

Excellentie:

Uw Excellenties onderdanige dienaar,

L. W. Meijer.

Newyork den 22 Feb. 1810.

---

109. Brief van A. Faure aan Van Polanen, 24 Febr. 1810.

Kaap de Goede Hoop, den 24sten Februari 1810.

P. S. Met een Fransch cartel zijn heeden alhier aangekomen van Isle de France 153 Engelsche prisonniers zo officieren als gemeenen en de officieren van een op de Portugeezen verovert fregat. Dat schip brengt ons ook narigten van het Eijland Java die tot medio November lopen, en niet voordeelig schijnen. Het blijkt onder anderen dat de Bantammers steeds door de wapenen in bedwang moeten worden gehouden, dat de reformatie van het Koningrijk Bantam strijdig met het oud Politieq sijstheem, in de gevolgen niet zo gunstig is, of dat de rust aldaar zo gemakkelijk niet bewaard kan worden als den Maarschalk zich heeft voorgesteld, dat integendeel op den 14e November in dat gedeelte van Java alles in rep en roer was; zo door de invasie en de vereenigde onderneemingen der zeerovers van de Overwal, van 't Eijland Lingen en van de Lampongs, die in verstandhouding leven met de misnoegde onderdanen van een afgezette en verbannen vorst, als de zamenrottingen van de Bantammers zelve, meest op dat gedeelte van de kust in St. Sunda bewesten Anjer, dat na ons vertrek is gefortificeerd geworden. De Brigadier Von Jett, meld een geloofwaardig Man, commandeert daar en cheff,

en had in het begin der Maand November, een gedugte nederlaag geleeden. Bij een aanval van de voorschreve gecombineerde rovers had hij een aanzienlijk verlies bekomen van 12 à 14 gedistingueerde officiers en 150 gemeenen dooden en ruijm zo veel gequesten. De Maarschalk dit berigt ontfangende op den weg na de Baaij van Marak werwaards hij de schout bij Nagt B. had geconduiseert, en van waar B. den 5e November zoude zijn vertrokken na Europa, zeer onvergenoegd meld men, van de handelingen van den GG. D., had deezen op dit berigt in persoon eenige corpsen van Ceran aangevoerd tot onderstand van den Brigadier Von Jett, die na de gerugten, toen gevaarlijk ziek was.

Men was aan de hoofdplaats niet minder te onvreeden over de verkiezing vau den Sabandhar van Braam tot president der zogenaamde Hoge Regeering en in der tijd van zijne nominatie tot G. Generaal. Door deeze acte van onbepaald gezach had den Maarschalk niet alleen de agting der politieken, maar ook het vertrouwen der Militairen verloren. Van IJsseldijk, dit zal uw niet verwondren, blijft fungeeren onder van Braam als D. G. met een vermeerdering van tractement. Deeze omstandigheeden zullen voor uw mijn waarde vriend van te veel gewigt zijn, om casu quo desselfs aanstaande en mij meede gedeelde determinatie niet nader intezien en ernstig te overweegen.

Mij is ook in handen gevallen zeeker in de maand September passo te Batavia in druk uitgekomen verslag over de toenmalige staat en toestand van het Eijland Java. — Schoon, voordeelig en groot is het tafreel welk de geheimschrijver van den Maarschalk, de ridder Veeckens daar van vertoond. Maar de daarop door de Heeren Siberg en Engelhard, aan hunne voorstanders in Europa, gesuppiditeerde secrete bedenkingen, die de fataliteit van den oorlog mij meede heeft doen bekend worden, komt even zo verdagt voor, als alle memorien en advijsen door Hun in der tijd over dergelijke en andere onderwerpen in het ligt gebragt. Die Heeren behandelen de voornaamste onderwerpen (: de reformes in het Java's bestier) in een brief aan zeker voornaam ambtenaar in Holland, met te veel partijdigheid en animositeit, en met te weijnig gronden, om zich niet overtuigd te houden dat den voornamen autheur, de oude Hannes, in den hoogsten graad onvergenoegd en gedisappointeerd in de verwagting die hij zich beloofde van de vervanger van Père W[iese]

toen hij bij brief van 15 Maart 1806 (die mij hier meede in handen is gevallen) de Persoon en het bestier van dien Heer, even als de Caracters en handelingen van de Heeren V. P. en F. op eene hem Sib... eer aandoende maar wreede en ongehoorde wijs, afschilderde en bij die brief op de noodzakelijkheid aandrong van een ander authoriteit, even als hij nu in het quaestieus geschrift, geen ander bedoeling heeft dan den Maarschalk ook de voet te ligten. Door het bezit van die beijde geschriften heb ik het in de magt den ouden nijdigaard en valscharis een gedugte tour te speelen. Ook heeft hij het dubbel aan ons verdiend, en hoe zeer ik mij tans erinner de spreuk, la vengeance est un présent du ciel, zal ik egter de wraak over het geen mij door deezen grijsaard is berokkend, liever aan zijn eijgen gewise en aan een hoger magt overlaten.

---

110. Contract tusschen J. A. van Braam en supercarga E. G. Bartsch, 27 Febr. 1810.

Uit krachte van de door Zijne Excellentie den Maarschalk en gouverneur generaal H. W. Daendels, aan mij verleende magt heb ik J. A. van Braam, President der Hoge Indiasche Regeering met den supercarga E. G. Bartsch van de te Sourabaija liggende Amerikaansche Brik Goldsearcher het volgende koop en verkoop contract geslooten te weeten

Art. 1. Het Gouvernement accepteert de door voormelde Brik aangebragte lading ten bedraagen van Spm. 16.844 volgens het hierbijgaand Factuur geteekend door de Heeren Jacob le Roy Son, met een advans van 75 pct., dan wel in het geheel voor de somma van Sp. matten 29.477, onder conditie dat alle de daarin vermelde goederen van goede en deugdzaame qualiteijten zijn, zullende in contrarie geval dat dezelve bedorven of te min uijtgeleverd worden, tegens dezelve prijzen als dezelve ingekogt, met de daarop gegeevene advans van 75 pct. van het geheele bedragen gedisconteerd worden.

Art. 2. Voor het bovengemeld montant van 29.477 Spm. dan wel zooveel als het resteerende (na decortatie van de te min uijtgeleverde dan wel bedorven goederen) zal bedragen, neevens de door voormelde Brik aangebragte contanten, ten bedragen van 40.345 Sp. m. dan wel in het geheel voor een somma van Sp. m. 69.822

zal aan den supercarga Bartsch, te Sourabaija afgeleeverd worden zodanige specerijen als hij zal komen te verlangen dan wel invoegen als bij de hier annexe Nota gespecifieerd staan.

Art. 3. Voor eene somma van rds. 400 zilvergeld, zijnde het bedragen van 300 ƒƒ Foely, welke door den supercarga Rickets van het in de Maand Augustus 1809 alhier ter handel geweest zijnde Americaansch Brik scheepje Emilia ter suppletie zijner lading teegens rd. 6:32 't ƒƒ betaald zijn, en die volgens de bepaaling der prijzen destijds maar bedroeg rd. 5:16 en dus rd. 1:16 st. p. ƒƒ meerder zijn uitbetaald, zal aan den voormelden supercarga E. G. Bartsch als voor hetzelve huijs vaarende, specerijen afgegeeven worden, tegen de bepaalde prijzen.

Art. 4. Het zal aan den supercarga E. G. Bartsch voornoemd vrijstaan om ter suppletie zijner lading, hetzij in specerijen dan wel in zodanige andere producten als hij zal komen te verkiezen, gelden van Particulieren te mogen negotieeren en zullen de door hem ten dien einde gevraagde Producten afgestaan worden tegen de bepaalde prijzen en tegens betaaling in Papieren geld, met de door het gouvernement bepaalde agio.

Art. 5. Voor het bedragen der door den Capiteijn en Eerste officier van gemelde Brik aan den Lande geleverde amphioen bereekend teegens 1200 Sp. matten de kist van 130 ƒƒ, mids van een voldoende qualiteit, zal aan dezelve meede zodanige specerijen of andere Producten afgeleverd worden als zij zullen komen te verlangen tegens de bepaalde prijzen.

Aldus gecontracteerd ten huijze Buijtenzorg den 27 Febr. 1810.

Nota der afreekening met den supercarga E. G. Bartsch van de Amerikaansche Brik Goldsearcher.

Het aangebragte Factuur bedraagt Inkoops . . .	Sp. m.	16.844
Hierop 75 pct. advans volgs accoord	"	12.633
dan wel Sp. m.		29.477
In contanten aangebragt volgs nota	"	40.345
of te zamen Sp. m.		69.822
Makende rd.		93.096

Waarvoor in rethour

20	Pics of	2500 ℔	Foelij a rds.	5:16	is rds. . .	13.333:16
200	" "	25000 "	noten in kisten a rds.	2:74	" . . .	62.500
100	" "	12500 "	Nagelen "	1:2	" . . .	12.552:40
15	" 9 ℔	1884 "	Noten apart	2:24	" . . .	4.710
						93.096:8 [1])

111. Brief van Daendels aan den Koning, 4 Maart 1810.

Sire,

Dans mon rapport a Votre Majesté du 19 Mars 1809, par le Capitaine Cuneo d'Ornano, je portais mes doléances aux pieds du trône, sur l'abandon entier dans lequel on laissait cette colonie, et je fis entrevoir mes craintes à Votre Majesté, que le système de l'ancien parti des Indes Orientales, en pourrait être la cause: Et dans mon dernier rapport du 30 Novembre 1809 je témoignai ma crainte à Votre Majesté, que ma présence pourrait nuire aux interets de Votre Majesté dans cette colonie, car les nominations de Messieurs Sandol Roy et Van Polanen et la commission donnée à ce dernier, étaient des preuves très convaincantes pour moi que cette colonie était sacrifiée.

Sire, malgré qu'il a plu à Votre Majesté de m'ordonner d'écrire ouvertement à Mon Auguste Maitre tout ce qui pourrait avoir rapport au bien du service de Sa Majesté, je ne serais pas assez hardi de porter des plaintes si dures contre un Ministre de Votre Majesté, qui est mon superieur immediat; mais comme il en dépend le salut de cette colonie, qui ne peut etre sauvée que par des mesures extraordinaires, dont la non reussite est certaine, si Son Excellence le Ministre des Colonies contrarie nos efforts, au lieu d'en faciliter l'exécution, ce serait un crime de ne pas dire la vérité toute entière à Votre Majesté, et la supplier de venir au secours de ses fidèles colonies, sans l'intermission du Ministre Van der Heim, qui trouverait les moyens, d'entraver nos mesures, si l'exécution lui en était confiée.

. . . . . [2])

. . . . . Il [Van der Heim] a très bien su calculer l'étendue

1) De Spaansche mat is 64 stuivers de Rijksdaalder 48 stuivers.

2) Hier detailleert Daendels zijne grieven tegen Van der Heim, die volgens hem de Koloniën geheel heeft verwaarloosd.

de nos moyens d'où devait resulter la confusion et le malheur de cette Colonie, dans l'intention de mettre ces événements sur mon compte, moi, dont le seul crime est d'avoir toujours été attaché à l'alliance avec la France, et d'avoir détesté les Anglais et leurs adhérans, pour faire revivre s'il était possible, l'ancien systême des Indes, tel absurde et criminel qu'il fut.

Ma santé, Sire, souffre beaucoup de l'idée, qu'un Ministre de Votre Majesté ait pu oublier son devoir au point d'exposer cette importante Colonie à un danger imminent, dans l'intention criminelle, sans doute, de faire revivre son parti & son systême. Mais s'il plait à Votre Majesté de venir au secours de ces fidèles colonies, sans l'intermission du Ministre, et si mes services ont obtenu toujours l'approbation de Votre Majesté, je désire bien qu'Elle m'envoye un successeur éventuel, sans néanmoins quitter ce poste avant que le danger soit passé . . . . . .

Buitenzorg . S. . . . . .
ce 4 Mars 1810. DAENDELS.

---

112. Particuliere brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 4 Maart 1810.

HoogEdel Gestrenge Heer.

Sedert mijne laatste confidentieele van den 7 van Wintermaand a°. p°. met the Nimrod, brengende de generaal de Sandol Roi waar van het duplicaat hiernevens, is mijn gezondheid zo verergerd, dat ik meest het bed en de Kamer moet houden, hebbende de gesteldheid van mijn zenuwgestel, eene nederplotzing van kragten, eene verdwijning van eeten lust en van spijsverteering veroorzaakt, welke de Doctoren nog niet te boven kunnen komen, en niet ligt tot beterschap zal overgaan, wegens de ingespannenheid, welke den critiquen staat der Kolonie elken dag van mij vordert en de schokken, welke het onbegrijpelijk gedrag, het welk costi waards omtrent deze interessante Kolonie gehouden wordt, mij veroorzaaken.

Ik zal in deeze particuliere de accoorden van den Heer van Polanen evenals in mijne officieele met stilzwijgen voorbijgaan daar dezelve in de depeche van de Hooge Regering behandelt worden. Door de toezending der stukken, welke het geeven der demissie van

den Directeur generaal van IJsseldijk verzeld hebben, zal Uwe Exc. met genoegen ontwaaren, dat ik in mijne vorige geheel de waarheid ontvouwd heb: En het is met genoegen, dat ik UExc. kan bedeelen, dat ik over den heer Chassé als nieuwen Directeur generaal zeer tevreden ben; hetgeen in deeze tijden, vooral zo ik mogt komen te overlijden, voor de Kolonie van een onberekenbaar voordeel zal zijn. De kolonie is geheel ontbloot van Europische artikelen, eenige weinige uitgezonderd, en hetgeen er nog is hoe slegt in qualiteit tot ongehoorde prijzen gestegen: zonder vooruitzigt van noemenswaardige aanbreng door de Americanen, wegens de situatie waarin zij zig zelven bevinden.

Bij mijn vorige had ik de eer Uw Exc. voor te dragen om een gedeelte der producten van deeze Kolonien met snelzeilende vaartuigen, speciaal met schooners, peilbootsgewijze gebouwd, direct naar Holland te zenden; de Nimrod in praesentie van een der snelzeilendste Engelsche Fregatten op ligte dag de reede van Batavia verlaten, en den Engelschman de hielen hebbende laten zien, heeft mij bevestigd in het uitvoerlijke van dit plan. Doch sedert mij bekend is geworden de goede dispositie van Keizer Napoleon om Hollandsche koloniale producten in zijn Rijk te ontfangen, en de hooge prijzen der koffij, suiker en specerijen aldaar: doch vooral het veel minder gevaar om een haven van Frankrijk te bereiken dan wel eene Hollandsche, hebben mij bewogen om het grootste gedeelte der ladingen naar Bordeaux, Nantes en L'orient te expedieeren en ik solliciteer op het dringendste dat Uw Exc. Zijne Majesteit onzen Koning gelieft te engageeren, om de nodige demanches bij Zijne Majesteit den Keizer hoogst deszelfs broeder te willen doen, ten einde onze scheepen niet alleen geadmitteerd worden, maar ook dat de zwaare import op den invoer der koloniale producten voor die van Java komende, op de helft mogen worden verminderd, ten einde daardoor deeze kolonie in staat te stellen aan de groote oogmerken van Zijne Majesteit den Keizer tegen de Engelsche bezittingen in dit werelddeel, op zijn tijd nuttig en dienstbaar te kunnen zijn; dat voorts UwExc. Hoogstdesselvs depeche naar Bordeaux gelieft te zenden en personen van bekende probiteit aldaar de nodige qualificatie te geeven, durvende veilig recommandeeren de Heeren Lodewijk Hovy en zoon en het huis van den Deenschen Konsul van Hemert, welke mede onze korrespondenten

zullen zijn, en gequalificeerd worden om te betalen niet alleen al hetgeen voor de kolonie zal worden ingekogt, maar ook de uitrustingen der scheepen welke officieren, politieke persoonen, soldaten en matroozen zullen transporteeren, met qualificatie op gemelde huizen om in andere fransche havens alwaar onze scheepen zouden kunnen binnen vallen, de kommissie aan haare korrespondenten aldaar op te dragen.

Binnen zes weeken hoop ik het eerste schip te verzenden, en het zou zeer te wenschen zijn indien hetzelve in een der fransche havens behouden aankomende, bij retour buiten een lading wijn, ijzer, lakenen, zeildoek van Brest, mede vuursteenen en vier a zes duizend nieuwe fransche geweeren konde medebrengen, hetwelk door Zijne Majesteit onzen Koning zeer gemaklijk van Hoogstdesselvs broeder keizer Napoleon *tegen betaling daarover* zal te verkrijgen zijn; welke geweeren veel beter en ligter zijn als de onze en daardoor geschikter voor de inlanders, welke zwakker zijn dan de Europeërs.

Met volgende scheepen wenschte ik successivelijk veertien a zestien duizend dito geweeren te ontvangen, op gelijke konditiën alsmede vuursteenen, en in alle scheepen een aantal officieren, politieke persoonen, soldaten en matroozen, solliciteerende eenige kundige en ter goeder naam en faam staande politieke persoonen voor de administratie en finantie, eenige gedistingueerde hoofdofficieren voor de staf, artillerij magazijnen en de comptabiliteit der armée en hospitaalen, een aanzienlijk aantal Doctooren en chirurgijns, welke vak bijna geheel uitsterft, en voorts drie a vier honderd jonge officieren, zes a zeven honderd onderofficieren, drie duizend soldaaten, alsmede een aantal zeeofficieren en eenige honderden matroozen, welke successivelijk zouden kunnen worden afgescheept op de scheepen die wij van Java zullen zenden, en verder op die welke fransche negotianten zullen willen avantureeren.

Het zal zijn groote nuttigheid hebben indien Zijne Majesteit mogt gelieven goed te vinden, ter facilitering der militaire transporten en directie over dezelven, een van Hoogst desselvs aide de camp naar Bordeaux te zenden, tevens om de enbarquatien aldaar te dirigeren, en met magt om alle voorkomende zwarigheden uit den weg te ruimen.

Indien dit plan gecombineerd wordt met het in mijne vorige voorgedragene, en met activiteit en belangneming wordt doorgezet, flat-

teer ik mij dat de kolonie het nog zo lang zal kunnen uithouden tot het retour dezer scheepen, waarvan ik reken dat twee derde behouden zullen arriveeren, doch indien deeze maatregelen niet mogten worden geägreeerd en tegen gewerkt, wassche ik mijn handen in onschuld, en late de verantwoording over aan die geene welke met het bestier deezer colonie in Europa belast zijn geweest en geene pogingen ter wereld voor derzelver behoud in het werk zullen hebben gesteld.

Mij voorts refereerende aan mijne vorigen zo konfidentieel als officieel, heb ik de eer enz.

DAENDELS.

---

113. Brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 13 Maart 1810.

Met het schip Suwarow.

Hoog Edel gestreng Heer.

Bij mijne Depéches aan U. E., van den 22 Jany. en 10 Feby. deezes Jaars heb ik U. E. kennis gegeeven van de hoogstontrustende tijdingen hier te Lande aangebragt van Batavia. Thans heb ik de eer U. E. te communieeren, dat hier bericht is ontfangen, dat op den 21 Feby., te Bermuda is opgebragt, het Hollandsch schip de Havik, gemonteerd met 10 stukken, bemand met 52 Man en gecommandeerd door den Heer Schout bij nacht Buijskes. In het laatst des vorigen jaars, was het hier door de onbedachtzaame publiciteit daaraan op Batavia gegeeven, en gevolglijk kort daar aan in de Wt. Indiën, reeds bekend, dat dit schip van Batavia, met eene lading specerijen, naar herwaards stond te vertrekken. Uit brieven van Bermuda, blijkt het, dat dien ten gevolge, de Fregatten Milan, Aeolus, Euridice, en de Schoener Thistle, daarop gekruist hebben, en dat deezen rijken buit in de macht van den laatsten is gevallen. Het gebruik van de Manschappen, tot deze zoo gewaagde expeditie is in den gevaarlijken staat waarin het Eiland Java zich bevind, mogelijk het meest te regretteeren. Het is waarschijnelijk, dat de Heer Schout bij nacht Buijskes, die gewond is, als krijgsgevangene naar Engeland zal gezonden worden, en dat U. E. hier door lang zal kunnen verstooken blijven van de berichten welke Z. E. tot in de maand October uit Indiën overbrengt.

Bijaldien mijne hier vorengenoemde depeches, U. E. ter hand zullen koomen, zal U. E. daaruit gebleeken zijn, in welk gevaar Z. M. bezittingen in Indië gebragt zijn, door het allesints onberaden bestuur van den Maarschalk. Alles opofferende aan de zugt om zich ten spoedigsten te verrijken, heeft hij nodeloos den nog voortduurende oorlog op Bantam doen ontstaan; de finantien en de ressources waardoor die twee à drie jaaren hadden kunnen worden gesterkt, reeds uitgeput, en door zijne gewelddadige mishandelingen aan Europeanen en Inlanders, een algemeen belang doen ontstaan, om door het middel een ieder door wanhoop en de zugt tot zelfbehoud, aangeweezen, zich daaraan te onttrekken. Daardoor, en daar door alléén, kan het gebeuren, dat de Bezittingen van Z. M. in Indiën, in handen der Engelschen zullen vervallen. Door mondelinge informatiën, waar van ik hier geen verder gewach mag maaken, zal, hoop ik U. E., na den ontfangst deezes, in staat gesteld worden, de gegrondheid mijner beduchtingen te beoordeelen.

Met leedweezen verneem ik, dat mijn volumineuze depéche, en bijlaagen, aan U. E. onder dato 18 Sept. afgezonden, in welkers behoude overkomst ik zo veel belang stelde, de Engelschen in handen is gekomen: ik vrees dat anderen het zelve lot te beurt is gevallen.

De Heer Meijer is nog in Newyork, en heeft twee scheepsgeleegenheeden om zich naar Batavia te begeeven, laaten voorbijgaan. Ik ben in het zeekere geinformeerd, dat hij, in qualiteit *als Agent van den Maarschalk*, met enige Huizen van Commercie in onderhandeling is, en de Javasche koffij voor 12 Ds. de Picol, en 30 pct. advance in Indien, op de Spaansche Daalders, heeft aangebooden. Het koomt mij niet onwaarschijnlijk voor, dat hij hier in de voorschreeven qualiteit, zal verblijven.

Ik heb de eer mij met alle hoogachting te noemen

Princeton, N. J. Hoog Edelgestreng Heer

13 Maart 1810. U. E. onderdanige Dienaar.

114. Brief van R. Prediger aan Min. Van der Heim, 30 Maart 1810.

Hoog Edel Gestrengen Heer!

Ik heb de Eer Uwe Excellentie bij deezen kennis te geeven, dat ik heeden alhier met het Noord Americaansche Schip Whampoe van New York gearriveert ben, welke plaats door mij in December laastleeden bereikt is, koomende van Batavia, na die Hoofd plaats van Indien den 19e September bevoorens te hebben verlaaten.

Door den Heer van Polaanen met depeches aan Uwe Excellentie gechargeert zijnde, zal ik morgen ochtend vroeg mijne Rijze na Amsterdam vervorderen, en de Eer hebben dezelve bij mijn aankomst onverwijld te overhandigen, bij welke geleegenhijd ik teevens Uwe Excellentie plichtschuldig zal bekend maaken met de reeden waarom Batavia door mij is verlaaten; de heer Maurisse, geweezen Praesident van den Hoogen Raad van Justitie, is met mij tegelijk van daar na New York vertrokken, en heeft zijn passage op het schip the George Smith, gedestineerd na Tonningen genoomen, welk schip wijnige dagen na mijn vertrek konde zijlen.

Java, de Moluccen en Mauritius zijn in staat van Blokkade verklaard, dit is den 4e September ll. te Batavia geannonceerd, bij mijn vertrek lag het Engelsche Fregat the Piemonteese tot dat einde ter Bataviasche Rheede ten anker.

Den Helder . . . . . .

den 30e Maart 1810. R. Prediger.

---

115. Partikuliere brief van Min. Van der Heim aan zijn ambtgenoot Roëll te Parijs, 7 April 1810.

Amice! Ik dacht niet, dat UwE. zoo susceptibel was aan de besmetting der lucht, maar ik had echter wel eenig encouragement noodig; want hoeveel UwE. mij over mijn stijl prijst, heb ik nooit het geluk gehad iets voor het Conseil te stellen, dat eenige goedkeuring heeft verworven en daar het stellen niet direct tot mijne attributen behoort heb ik in de laatste tijd er mij ook van onthouden: maar lang genoeg over dit art.

Het decreet wegens den ontslag van den Eed is zeker vrij droog, waarom doch is de Proclamatie agtergebleven? Dit decreet vind ook geen best accueil, dat gaat zoo. De bedenkingen en reflexien zijn er menigvuldig op. Men oordeeld, dat het zeker plotseling de anarchie daarstelt, dat men na hetzelve geen orders meer kan geven, en ik weet niet welke zwarigheden al meer. Daar hetzelve niet hoord aan den Raad heb ik mij bepaald om te zeggen dat er geen deliberatie over kon vallen, maar dat elk die er iets omtrent had voor te dragen zijn rapport Maandag zou inbrengen. Uw raisonnement over de geheimhouding ben ik zoo eens, dat ik juist op dezelfde wijze er over heb gesproken. De geheimhouding is nog al beter geweest als ik mij had voorgesteld, want of ik ook al de artikelen heb hooren vertellen, was er altoos eenige wijziging of aflating bij.

De brief van den Koning door Uw hand geschreven is waarlijk curieus. Risum teneatis amici is er bij noodig. Preparatien zonder spenditien, activiteit en niets doen, schepen die in het Dok liggen, het commandement van te doen opnemen, demonstratien te doen met woorden, de kusten met kapers te bezetten, daar het gouvernement niets aan kan doen dan door uitloven van Praemien, van de verrigtingen in de courant te spreken, zijn zooveel onuitvoerlijke zaaken. Wij zullen ons er egter wel door redden, beter als door het Finantieele, daar hoort meer toe dan woorden. Het schijnt dat het humeur op zijde was, dit beloofd niets goeds. Mijn Hollandsch briefje was fel en dat van den Minister van Oorlog had hem geheel neergeslagen. De ambassadeur doet ons vreezen dat het retour nog zoo spoedig niet zal zijn, dat was het ergste, dat ons kan gebeuren. Intusschen zullen wij er van den avond al weder in gala dansen.

Daendels schijnt in Indie alle banden en teugels af te schudden, wat daarvan moet worden is God bekend. Ik moet op het Decreet van ontslag uit den Eed nog eens terugkomen. Zullen er wederzijdsche commissarissen benoemd worden? of hoe moet de overgaaf geschieden? Hoe de wederzijdsche limieten en belangen worden geregeld? Of zal dit alles aan het hazard worden overgelaten? Nu, mijn vriend, kom spoedig terug, dat is het wenschelijkst dat te beurt kan vallen aan hem die onveranderlijk blijft

T. a. v.

Van der Heim.

116. Brief van Min. Van der Heim aan Van Polanen, 9 April 1810.

Amsterdam, den 9e van Grasmaand 1810.

Mijn Heer!

O den 20 van Louwmaand ll. gewierd mij Uwe Missive van den 16 van Wijnmaand des vorigen jaars, bij welke gij U gedraagd, betreffende de consideratien omtrend den staat des Handels, aan Uwe Missives aan den Gouverneur Generaal Daendels in dato 20 van Oogstmaand & 22 van Herfstmaand. Deze laatsten zijn mij niet, dan voor weinige dagen ter hand gekomen, en de afschriften welke gij daarvan aan den Heer R. Prediger had medegegeven, zijnde die bij Uwe Depêche van den 18 van Herfstmaand gevoegd geweest, door het gemis dier depêche mij niet geworden.

Eerst na het leezen van deze belangrijke stukken, vinde ik mij in staat gesteld, een overzigt te maken, van Uwe werkzaamheden, en ik kan niet voorbij, U mijne uiterste tevredenheid te betuigen, over de voorzigtige en welberadene maatregelen door U genomen, en de naauwkeurige bereekeningen op de Staats- en Handel-betrekkingen van America tot Europa en de Oostersche Coloniën door U, aan den Gouverneur Generaal meedegedeeld.

En het is dan ook naar aanleiding van alle de bedenkingen bij Uwe Missives voorgedragen, dat ik Zijne Majesteit het verslag Uwer verrigtingen zullende aanbieden, tevens zal voorstellen, om U te mogen autoriseeren, bij het aangaan van contracten, die prijzen te bepalen, welke naar den invloed der staats gesteldheden op den Koophandel daarvoor te zullen te bedingen zijn en om den Gouverneur Generaal insgelijks te willen gerust stellen, dat de exorbitante vermindering der prijzen door den drang der omstandigheden onvermijdelijk geworden, door Zijne Majesteit als eene noodzakelijke opoffering wordt beschouwd, voor het behoud der Oost Indische Bezittingen, en welke men zich dus zal dienen te getroosten. Bij het decerneeren mijner Commissie op U, bij Missive van den 19e van Grasmaand 1808 [1]) voorzag ik wel, dat het maken van bepalingen, Uwe handelingen zouden belemmeren, en het was daarom dat ik

1) Lees terecht: 1809; zie no. 47 hiervóór.

opzettelijk verklaarde »van die te hebben vermijdt.« — Mijn oogmerk was niet alleen, om U de handen vrij te laten, voor de engagementen voor de Moluccos te maken; maar in 't algemeen voor alle de te neemene stappen tot ontzet der Oostersche Colonien. — Deze interpretatie heb ik noodig geoordeeld, om U van de scrupule te ontheffen, welke daaromtrend bij U resideert, en die ik anderzints aan eene prijswaardige voorzigtigheid toeschrijve. — Ik verwagtte geenzins, dat de vastgestelde prijzen, zouden te verkrijgen zijn. Het was mij uit voorslagen tot het aangaan van expeditien gebleeken dat de speculateurs wierden afgeschrikt door de hooge prijsbepaling te Batavia — onkundig, door het gebrek aan berigten van den wezenlijken Staat des Americaanschen Handels op Batavia meende ik echter op die prijsbepaling niet te moeten influenceeren om de bezwaren niet weder te hernieuwen, die het aangaan van contracten hier te Lande, in voorige tijden, had te weeg gebragt, als of de Producten op Batavia tot voordeeliger prijzen konden gedebiteerd worden, dan de hier bedongene. Uit dit beginsel had ik zelf bij den verkoop van eenige der gereed staande Artikelen, van den Japanschen Eisch, welke met de Urania geheel voor Rekening van de inladers zijn afgegaan, om tegens een bepaald avans door de Hooge Regeering te worden overgenomen, en met producten betaald aan de prijsbepaling vastgehouden, en slechts de keuze der producten aan de Capitein gedefereerd gelaten.

Maar thans volkomen ingeligt, ben ik wel overtuigd, dat aan die prijzen niet meer zal zijn vast te houden. Van de zooeven geciteerde transactie nu dezelve toch volbragt kan zijn, meen ik u alsnu opening te mogen geven.

Het geheim schijnt in America wel bewaard te zijn en ik veronderstel dat de goederen zelve in de *Thames* zullen zijn overgeladen. Hoewel de Urania voor New York was uitgeklaard was het echter niet het oogmerk die plaats aan te doen, doch stormen en tegenspoeden hebben dit veroorzaakt, en hieraan is het toe te schrijven dat gij met dien Bodem geen berigt van mij hebt ontfangen. De brieven voor Noord America waren slechts aan de passagiers medegegeven om de directe destinatie te beter te bedekken.

Het zal niet ondienstig zijn, U, bij deze gelegenheid te informeeren dat, bevorens, alle onderhandelingen over den verkoop der Goederen voor den Japanschen Handel gereed staande, zijn gedreven

door de tusschenkomst van den Secretaris Meijer, en het schijnt dus eenlijk, aan de indiscretie van zijne vertrouwelingen te wijten, dat daarover, met zoo veel vergroting en ophef, naar America, is ingeschreven.

Het heeft mij zeer leed gedaan, dat mijne dispositie in dato 1 van Slagtmaand 1809 op Uwe voordragt nopens den pecunieelen voet Uwer aanstelling bij Uwe Missive van den 14 van Hooimaand daar te voren gedaan, niet behoorlijk is ontvangen — de apothecars Troost, welke reets in America bij den ontvangst dezes zullen zijn aangeland en U hun wedervaren zullen hebben gemeld, waren overbrengers der origineelen, en deeze hebben met de overige hun aanbetrouwde Depêches het Lot getroffen van wederom te zijn teruggekomen. — Ik heb sedert de nadere expeditie daarvan bevolen, welke ik hoope dat U zal zijn geworden, zooals al wederom het Triplicaat hiernevens gaat.

Deeze alleen tot eene voorlopige rescriptie dienende, in afwachting van de komst van Zijne Majesteit welke ieder ogenblik in het Rijk staat te retourneeren, voege ik hierbij het Tractaat, waarbij de verschillen tusschen Hoogstdenzelven en den Franschen Keizer, zijn getermineerd.

Ik reekene het van veel aanbelang dat de Gouverneur Genl. van het retour van Zijne Majesteit, ten spoedigsten worde geïnformeerd, waartoe de bijgaande hoofdzakelijk is ingerigt, welke ik U verzoeke met de eerste gelegenheid te verzenden. Ik bepaale mij nu ook alleen tot de accusatie der receptie Uwer beide Missives van den 22sten van Louwmaand en 10 van Sprokkelmaand 1810. Den overbrenger op den inhoud derzelve gehoord hebbende, zal ik des wegens verslag aan Zijne Majesteit doen, en zorg dragen U van Hoogstdeszelfs dispositien te verwittigen.

Ik vertrouwe dat gij zult volharden in den iever voor de verzorging der Oostersche Bezittingen aan den dag gelegd en U bij voorraad wel verzekerd willen houden van mijne goedkeuring en consideratie.

Van der Heim.

117. Voorloopig Rapport van Min. Van der Heim aan den Koning, 9 April 1810.

SECREET.

Sire,

Eerst dezer dagen zijn mij geworden afschriften der Missives die de in Noord Amerika residerende Raad van Hollandsch Indien, Mr. *R. G. van Polanen* in het gepasseerde jaar aan den gouverneur generaal *Daendels* geschreven heeft, en ik haast mij onder Uwe Majesteits oogen te brengen een kort verslag der maatregelen ter gedeeltelijke voorziening van de *Molluccos* en *Java*, door dien ieverigen agent bewerkstelligd; en mij eerst door die missives in derzelver aard en geheelen omvang kennelijk geworden. Ik heb niet dan met het uiterste genoegen gezien, dat de handelingen van den Raad van *Polanen* rusten op de allergrondigste kennis van den Indischen Handel en op wel doordachte beschouwingen over de betrekkingen, waarin de Vereenigde Staten van *America* zich tot de oorlogvoerende Mogendheden bevinden. Den invloed dien de staatsgebeurtenissen op den afhaal der Producten van *Java* door *Americanen*, voornamelijk op den afhaal van Koffie hebben — de weinige vooruitzichten, welke er voor het debiet van dit artikel overblijven, in relatie tot de aanteelt daarvan in de West Indien en Zuid America — en de gevolgen welke de toeneemende cultuur in laatstgenoemde Landen op den prijs daarvan in onze Oostersche Bezittingen hebben moet — dit alles is in de brieven van den meergem. Raad van *Polanen* zoo uitvoerig behandelt, dat het Gouvernement te *Batavia*, evenzeer als ik er dus niet dan ten hoogste voldaan moet zijn over alle deze gewigtige belangen zo volkomen te zijn ingelicht.

In deze brieven wordt almede verhandeld de comparative staat der suikercultuur van andere Landen tot die van Java en de marktprijzen der Peper te *Poelo Pinang* en *Sumatra*, met die van Java vergeleken; welke op de eerstgenoemde plaatsen veel minder zijn; en door bereekeningen over eene Lading van ieder dier Producten t. w. de koffij, zuiker en Peper wordt aangetoond dat dezelve tot de tegenwoordige, in Indien vastgestelde Prijzen, alle bij den verkoop in Noord-Amerika verlies afgeven, waarom het dan ook niet doenlijk is de Amerikaansche kooplieden tot den afhaal derzelve over te halen zo het Indisch gouvernement de prijzen niet vermindert.

Ten einde gelegenheid te hebben alle deze bedenkingen onder het oog van den gouv. generaal te brengen besloot de Raad *van Polanen* zoodra hij in zijne vorige Commissie, hem door den gewezen gouverneur generaal opgedragen, was gecontinueerd geworden, eene expeditie, tot afhaal van specerijen van de Molluksche Bezittingen te beproeven, om dat gouvernement daardoor met eenige behoeften en contante spetien te voorzien. — De critieke staat der zaken, verhinderde daaraan een zoo groote uitgebreidheid te geven, als men wel had verlangd en de prijzen te bedingen welke men daarvoor bij het decerneeren der commissie in 1807 op Batavia naar de geaveereerde verkoopsprijzen in China gecalculeerd had te zullen verkrijgen — zoo dat men zich moest bepalen tot eene expeditie ter waarde van zestig duizend Spaansche matten, welke met de Brik *Goldsearcher* wierd ondernomen. Deze Bodem is op den 4 van Wijnmaand jl. uit New York gezeild.

Deze eerste expeditie wierd spoedig opgevolgd van een tweede, en het was in Slachtmaand dat de Brik *Batavia*, met equipagie goederen, schoenen voor de Troupes, zoolleer en andere artikelen, waaraan men wist dat op Java groot gebrek was, vertrok. Dit vaartuig zeer snel bezeild zijnde, was voor Z. M. dienst ingekocht, ten einde aan het verlangen van den schout bij nacht *Buijskes* gedeeltelijk te voldoen, welke aan het huis van commercie, waaraan dit scheepje behoorde, voorslagen had gedaan tot het uitzenden van 2 a 3 welbezeilde vaartuigen, en zelf over de prijzen was overeengekomen.

Bij deze gelegenheid had de Raad *van Polanen* ten gevolge van den last hem bij zijn vertrek van *Batavia* gegeven, zich geinformeerd of aan zeker contract door den gouv. gen^{l} *Wiese* met J. S. Coats qq. aangegaan, ter leverantie van 5 a 6000 soldaten geweeren tegens 15 Sp. Dollars het stuk was voldaan, en hij was overtuigd geworden dat zulks niet had kunnen geschieden, uit hoofde, dat deze bepaalde prijs te laag, en die der producten, welke daarvoor in betaling zouden worden gegeven, te hoog was, zich echter niet gerechtigd oordeelende de benodigde geweeren in te kopen tot den exorbitanten prijs van 14 Dollars waarvoor het Amerikaansche gouv^{t}. die zelf laat aanmaken, als zo zeer verschillende met dien welken men daarvoor in Europa betaalt, had hij de Reeders van dit vaartuig overgehaald 150 stuks tot eene proeve mede te neemen; gelijk

zij ook nog gedaan hebben van 250 Europische snaphanen ten einde de G. G^{l}. na gedane inspectie zoude kunnen decideeren, of men tot de verzending al of niet zoude overgaan; het in het eerste geval niet onwaarschijnlijk achtende, van daar in te zullen reusseeren.

Eene derde expeditie bestond in het afvaardigen naar Soerabaija van den schooner *Alert*. — Bij het contract daartoe aangegaan was bepaald dat dezelve dadelijk naar een Americaansche haven zoude terug keeren, om de determinatie van den G. Genl. over alle de voorslagen van de zijde van den agent gedaan, te kunnen overbrengen, ten einde de verdere voorziening der colonie, overeenkomstig de bevelen van den G. G. te kunnen uitvoeren.

Volgens nadere berigten wierd in Wintermaand wederom eene afzending van goederen, met het schip *The Thames*, ondernomen, zoo voor het gouvernement als voor particuliere speculatie geschikt. De koopmanschappen van de laatste descriptie, aldaar te gelde gemaakt zijnde, berekende men dat dit provenu, tot 's gouvernements schatkist zoude toevloeien, in ruiling van producten.

Er heeft nog een vijfde expeditie, door de zorg van den agent *Van Polanen* plaats gehad, doch de naam van het schip is niet ter mijner kennisse gekomen. Daarenboven ben ik geinformeerd, dat er in Sprokkelmaand in lading lagen, de scheepen Telegraph, Cornelia & Governor Strong. Hoezeer nu alle deze expeditiën ontoereikende zijn om in de behoeften der colonie en vooral in het gebrek aan contante specien te voorzien, en zoo langer de prohibitive wetten tegens den invoer van coloniale producten, in Frankrijk en hier te lande zullen voortduren, er geen uitzigt overblijft dat die voortbrengselen van *Java* in genoegzame quantiteit zullen worden afgehaald, zo dat daardoor een aanzienlijk montant geëvenredigd aan de behoefte in 's Lands kas zal verkregen worden, zoude er echter, naar het scheen, met eenige opoffering te bewerken zijn, dat uit America 2 à 300 000 Spaanse Dollars gezonden worden. Althans hier op geeft den Raad van Polanen den G. G^{l}. hoop, onder plegtige verzekering, dat hij van de daartoe noodige qualificatie tot de prijsvermindering geen gebruik zal maken, indien de staat van zaken dit niet volkomen mogt wettigen.

Onder de middelen tot vermeerdering der geldressources heeft de Agent almeede voorgeslagen om de Amerikanen toe te laten om voor hunne Chinasche scheepen op *Batavia* Tin en Peeper te mogen

innemen, waardoor jaarlijks 100 a 150 m. D_s. specie in de colonie zoude kunnen verkreegen worden; en de vergunning om veiligheidshalve, op *Soerabaija* in steede van op *Batavia* Producten te mogen laden zoude naar zijn oordeel, zeer veel tot aanmoediging van de vaart strekken.

Ik vertrouw dat de G. Genl. op alle de voorsz. pointen zijne determinatie aan den Raad *van Polanen* zal hebben bekend gemaakt, en dat deze daardoor in staat zal zijn gesteld om voort te gaan in de meest dringende behoeften der colonie, zoo veel mogelijk te voorzien.

Ten einde echter hier in eenige zeekerheid te hebben, en zoo wel den Gouv. Genl. *Daendels* als den Raad *van Polanen* meerder gerustheid te geven om in den zoo critieken toestand van den Amerikaanschen Handel, naar voorkomende omstandigheden te mogen handelen, neem ik de vrijheid Uwe Majesteit te verzoeken mij te autoriseren om aan den Gouv. Genl. te kennen te geven, dat het Uwer Majesteits begeerte is, dat alle contracten door den Raad *van Polanen* tot voorziening van Indien gesloten, door hem G. G^{l}. zullen moeten worden gerespecteerd en gestand gedaan, dat hij met gemelden Raad *van Polanen* zal moeten corresponderen en handelen omtrend de verzorging van al het gene ter aanhoudende voorziening van Indien zal nodig wezen; en dat indien de voorwaarden op welke dit groot oogmerk moet bereikt worden, ook al eenige opofferingen ten aanzien der vermindering der Producten vorderen, Uwe Majesteit zich dezelve om het belang der zake zal getroosten, en het aan het beleid van Hoogst deszelfs Agent in America laat aanbevolen om bij het sluiten van contracten te handelen, naar dat de gesteldheid der tijden zulks uitvoerlijk zal maken.

Ik ben met den diepsten eerbied, enz.

---

118. Verbaal van 9 April 1810.

Secreet.

Gezien hebbende twee Missives van den Raad van Hollandsch Indien M^{r}. *R. G. van Polanen* in N^{d}. America resideerende,

de Eerste in dato Newyork den 22 van Louwmaand dezes jaars, bevattende een kort en voorlopig berigt, van de ontrustende tijdingen,

ten aanzien van de gesteldheid der zaken in de Oost Indische Bezittingen, in N^d. America ontvangen,

en de tweede in d^o. 12 van Sprokkelmaand daaraanvolgende, houdende eene uitvoerige beschouwing van de oorzaken en gevolgen, die dezelve bereids hadden gehad en daar in verder te voorzien waren,

zijnde beide deze Missives aangebragt door het gewezen lid van den gelicentieerden Hoogen Raad van Justitie *R. Prediger*,

En op alle de daadzaken bij deze missives opgegeven, Summier gehoord zijnde den overbrenger dier brieven, den opgen. *R. Prediger*, & van denzelven gerequireerd zijnde, een schriftelijk berigt, van de gebeurtenissen op Java, & de redenen van bezwaren welke er zijns inziens tegen het Bestuur van den tegenwoordigen Gouv, Genl. bestaan mogten,

Heeft in afwachting van dat berigt aan Z. M. den Koning voorlopig kennis gegeven, dat deswegens bij Hoogstdeszelfs terugkomst [1]), een gedetailleerd rapport pligtschuldig zoude worden gemaakt en heeft inmiddels de ingekomene Missives gedeponeerd bij den Chef der 3 Divisie.

---

119. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 9 April 1810.

Mijnheer de Gouverneur Generaal,

Ik heb met veel genoegen ontvangen de afschriften der Missives door den Raad van Polanen aan U geschreven. Ik vlije mij dat de zorge, door de daarstelling van dit intermediair voor de colonien gedragen, U ten uittersten aangenaam zal zijn geweest, daar dezelve een gelijke strekking had, als de commissie met welke Uwe Excell. den Sec^s. *Meijer* had afgevaardigd. Ik kan echter niet voorbij, op te merken, dat het te beklagen is, dat die zendeling niet aan mij is geaddresseerd, waar door veel goeds zoude hebben kunnen worden gedaan, en het kwaad dat tegenstrijdige orders moeten veroorzaken zoude zijn voorgekomen.

Ik heb bij het vertrek van den secs. *Meijer* dit zo veel mogelijk zoeken te herstellen, door hem te beveelen, in Amerika koomende,

1) Op 11 April d. a. v. kwam Koning Lodewijk uit Parijs terug.

de concert met den Raad *van Polanen* te handelen. Hier aan schijnt hij in den beginne te hebben voldaan, doch is zedert op zich zelven werkzaam geweest. De zonderlinge en nadeelige verwarring welke dit veroorzaken moest, laat zich gemakkelijk bevroeden en het is alleen de verzekering, dat den Raad *van Polanen* zich in geen geval onttrekken zal, om de belangen der Colonie te bevorderen, die mij over de gevolgen eenigermate gerust stelt.

Ik verzoeke U, den Secs. *Meijer* bij deszelfs retour te Batavia, over deze afwijking van mijnen stelligen last, mijne ontevredenheid te kennen te geven, en hem verantwoordelijk te houden voor alle de nadeelige gevolgen, welke deze handelwijze zal hebben.

Ik heb overigens het bijzonder genoegen U bij deze kennis te geven, dat de Koning ieder oogenblik in het Rijk wordt te rug verwagt.

De zaken in verschil tusschen Hoogstdezelve en den Keijzer zijn getermineerd bij het nevensgevoegd Tractaat.

Hoe zeer ik tot na Z. M. retour moet uitstellen mij met Uwe Excell. over de belangen der Colonie te onderhouden, heb ik de mededeeling dezer heugelijke tijding niet willen differeeren; overtuigd, dat niets belangrijker konde zijn, dan te doen ophouden de onzekerheid, waar in Uwe Excell. over het lot van dit land, na mijn Jongste schrijven, en naar aanleiding der publieke gerugten zich bevinden moest.

Ik heb de eer U E. van mijne consideratie te verzekeren.

---

120. Nader rapport van Min. Van der Heim aan den Koning, 14 April 1810.

Voorloopig gaf ik Uwe Majesteit kennis dat er ontrustende tijdingen uit Indien waren ingekomen. R. Prediger, gewezen Raad van Justitie te Batavia en onlangs van daar geretourneerd heeft mij, op mijne requisitie het nevensgaand bericht dienaangaande overhandigd. [1])

Wel verre dat de Rust in het Bantamsche Rijk zoude zijn hersteld, zoo als de Maarschalk rapporteert, blijkt uit hetzelve, dat de onlusten, die steeds voortduren aldaar door den G. G. zelven zijn geprovoceerd; dat, na de verovering, de Rijksbestierder niet eenvoudig gefusilleerd, maar bevorens op een wreede wijs is gefolterd om zijne schatten te

1) Zie dit Rapport-Prediger in »Brieven, betreffende het Bestuur der Koloniën enz. »[anoniem, maar van R. G. van Polanen], Amsterdam 1816, als 2e Bijlage.

ontdekken — dat de Bantammers na dien tijd *Ceram* hebben overvallen, en den aangestelden Prefect *Moorrees* hebben op de vlugt gedreven — dat deze is opgevolgd geworden door den Prefect *van den Boogaard*, onder wien de vier Raadslieden van den nieuwen Koning en bijzonder de Hogepriester en Tolk, zijn gefussilleerd, — dat deze Prefect overleden zijnde en niemand derwaards willende de mesties *Dekker* hem als Prefect is opgevolgd — dat de nieuwe Koning naar Batavia is opgezonden, alwaar men hem de geheiligde geslachtskris heeft afgenomen — dat men bedugt was voor verdere gevolgen, waar nog bijkwam het gebrek aan Rijst. —

Evenals men de Binnenlandsche rust in gevaar beschouwde, achtte men het voor de buitenlandsche veiligheid onvoorzigtig dat Hij G. G. den Engelschen Ingenieur *Ross* had toegelaten zich van de waare sterkte van Java te kunnen onderrichten — dat hij den cap. *Ekenholm* zonder krijgsraad had veroordeeld om zes jaaren onder zijne eigen compagnie van Inlanders te dienen, waarom ook die officier heeft verkozen zich voor den kop te schieten — dat de Europeesche Posthouder en kapitein Chineesch, ofschoon naderhand hunne onschuld bleek, onverhoord waren gestraft — dat te Pacalongang wegens Diefstal twee a drie soldaten gestraft zijnde, dezelve op last van den G. G. nog daarenboven zijn gefussilleerd.

dat te Soerabaija een werkman door Hem voor gelijke misdaad is veroordeeld drie maanden aan een Paal te worden gebonden, en dagelijks 25 stokslagen te ontfangen, en daarna 25 Jaren in de ketting te worden geklonken; en dat zelfs een vreemdeling een Moorsch Capitein (zijnde een Said of Hogenpriester) op zijnen last met Bamboeslagen is gestraft, en gedwongen daarvan quitantie te geven, tot merkelijken afschrik voor de Mooren om op Batavia te handelen.

Het nevensgaand berigt behelst verder dat hij drie Dienaars der justitie door den Hoogen Raad in hegtenis genomen, uit dezelve heeft laten uithalen en zonder vonnis ophangen, — dat kort daarop den Hogen Raad is gelicentieerd, strijdig met zijne Instructie, welke dit uitdrukkelijk verbood, en dat hij een geheel nieuwen Raad op een veel kostbaarer voet ingerigt heeft ofschoon daartoe geen geschikte voorwerpen aanwezig waaren, — dat de armée verre van 20 duizend man te bedragen schaars 12 a 13 duizend zoude belopen; schoon men daartoe slaven a 175 en 150 rds het stuk had aange-

kogt, en het getal officieren uitermaten had verhoogd; zijnde het Tableau daarvan hiernevens gevoegd, — dat zoo in het slopen van een menigte 's Rijks gebouwen als het oprigten van nieuwen, daaronder een residentie voor den Gouverneur Genl. welke alleen op 600.000 Rijksd^{s}. wierd geschat, enorme sommen wierden verspild; dat de agio op het Papierengeld wederom van 35 tot op 100 per cent was gerezen, dat Hij had getragt de Hooge Regering te permoveren om de aan Hem afgestane landen in het Bantamsche, welken afstand Uw Maj. heeft gedesapprobeerd, tegens een der beste Regentschappen te doen verruilen en eindelijk dat Hij reeds 4 Commandeurs kruijssen en 30 Ridderorders had uitgegeven.

Al het welke Ik heb geoordeeld Uwe Majesteits attentie te verdienen, en om der gevolgen willen aan Hoogstdezelve te moeten rapporteeren.

Bijlage bij Prediger's Rapport: Extract uit het Vendu-Nieuws van Zat. 3 Juni 1809.

PUBLIEKE WAARSCHUWING.

Discours van de HoogEdele Vrouwe, Huisvrouwe van de Edele Heer President van den Hoogen Raad van Justitie van Hollandsch Indien Maurisse, geb. Van der Hoeven, gehouden ten huize van de Edele Heer van Hoesem [1]).

Uw Man, Mevrouw, met de Zijnen, is oorzaak dat mijn Man den Rang niet heeft bekomen bij den Maarschalk van Raad ordinair van Indiën, en dat de Edele Heeren Canter Visscher en Baillé van 't kussen zijn geraakt, maar daarvoor komen ook al die Dames op Buitenzorg, ik zou er niet komen, al wierd ik Duizendmaal gevraagd, want 't past niet aan Vrouwen te gaan Logeren, daar geen getrouwde Vrouw in Huis is.

Een Raad van Indiën is in Holland niets gezien, maar de President van den Hoogen Raad van Justitie, die kan wat uijtvoeren in Holland, die is gezien, en als de Maarschalk op de een of andere

---

(1) Lid van den Raad van Indië.

manier eens gouverneur generaal afraakt, dan zal geen een van de Raden gouverneur generaal worden, en Niemand anders als de Edele Heer N. Engelhard.

Dit oproerige, en de goede order stoorende Discours, is op eene Legale wijze ter ooren van den Maarschalk en Gouverneur Generaal gekomen en word Mevrouw Maurisse gerecommandeerd zich voorzichtiger te gedragen, want op eene repetien (?) van dezen aard zoude zij den OnEdelen Heer van Naerssen moeten volgen.

Weltevreeden, den 2 Junij 1809.

(was get.) C. Papet,
Kapt. Adjoint bij Zijne Excellentie.

---

121. Particuliere brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 19 April 1810.

Hoog Edele Gestrenge Heer.

Met het Amerikaansche schip Thames, hetgeen door tegenwinden in straat Sunda wordt opgehouden, waardoor ik niet weet of er officieele depeches voor mij aan boord zijn, kom ik te ontvangen Uwer Excellenties beide particuliere brieven, van den 16 van Hooimaand, per duplicaat en van 14 van Oogstmaand ll. zijnde deze de eerste depeches sedert de komst van den Heer Nahuis, en de tweede sedert mijn arrivement in deze kolonie.

Het was mij aangenaam de approbatie te ontvangen van Zijne Majesteit en van Uwe Excellentie, omtrent de Bantamsche zaken, waarvan het gewigt meer en meer wordt gevoelt.

Met de vorsten van Java leven wij in de beste verstandhouding zonder de waardigheid van het Gouvernement uit het oog te verliezen, en de *herstelde* Hollandsche goede trouw, wordt door die vorsten, zoowel als door elken Javaan gevoeld en erkend, gelijk daarvan tot een bewijs kunnen verstrekken de dezen geincloseerde twee besluiten, waarbij ik den Javaanschen Prins Ario Praboe Prang Wedono in het wettige erfdeel van zijnen grootvader heb hersteld. De invloed hiervan zal bij de Javasche vorsten nog worden versterkt wanneer hun de genegenheid van Zijne Majesteit den Koning nader zal blijken, bij de aanbieding der jachtgeweren, welke Zijne Majes-

teit volgens het mij door Uwe Excellentie aangekondigde gracieuselijk voor die vorsten heeft bestemd en zoodra die hier worden ontvangen, namens Zijne Majesteit met al den luister en plegtigheid, aan deze zending voegende, ten hove zullen worden gepresenteerd.

Daar Zijne Majesteit de goedheid gehad heeft, zich over de schikking omtrent Buitenzorg, allezins favorabel aan mijne vrouw te expliceren en het rapport van de zijde van Uwe Excellentie mede gunstig geweest is, zooals Uwe Excellentie mij de eer aandoet te bedeelen en waar voor ik mijn pligtschuldigen dank aflegge, zal Uwe Excellentie, voor het vertrek van den Heer Meijer, wel gelegenheid gehad hebben, Zijne Majesteit aan het nemen van een besluit deswegens te herinneren, en ik vleije mij hetzelve met gemelde Heer te zullen ontvangen, wordende zijne komst binnen een maand of zes weeken te gemoet gezien. Alle besluiten van Zijne Majesteit en van Uwe Excellentie, welke ik in de geannonceerde officieele te gemoet zie, zullen dadelijk ter executie gelegd worden, terwijl ik tevens altoos in het oog zal houden, dat het belang van Zijne Majesteits Kolonien medebrengt, dat Hoogst deszelfs representant in deze critique tijden niet verlieze, het zoo noodige respect en vertrouwen; kunnende deze critique situatie door geen woorden en argumenten worden verzwakt noch twijfelbaar gemaakt. Ik zal mij enz. . . . .

Nadat ik het geluk gehad heb dezelve te regenereren, de finantien te herstellen en de Kolonie nuttig te maken voor mijn Meester en het Moederland, op de wijze als ik zulks in mijne vorige brieven heb geënonceerd, kunnende ik het met geen mogelijkheid in Uwe Excellentie voor ernst houden om pecuniele remisen, in dit ogenblik van ons te verlangen, daar de geheele wereld het bewonderd, dat wij het nog vol kunnen houden, en niemand moet geacht worden zulks beter als Uwe Excellentie te penetreren, welke bekend is met de accoorden, welken de Heer van Polanen zich gepermitteerd heeft op nieuw in Noord Amerika te sluiten, waardoor de prijs der ingevoerde goederen ons 75 a 100 pct. boven de inkoopsprijs komen te kosten, terwijl hij bovendien de koffij tot op twee derde der gestelde prijs zou verhoogt hebben en dus de gewichtige ressources welke deze kolonie van dit product steeds heeft getrokken en nog trekken kan, met een derde zou hebben vermindert, indien het Indisch gouvernement deze prijs-verlaging had aangenomen, en daar de artikelen,

welke gemelde Heer van Polanen ons toezend, bovendien niet bestaan in de hoogst noodzakelijke behoeftens als wijn, brandewijn, ijzer en laken, heeft dit alles het volkomen voorkomen of de Heer van Polanen de zaken met den Engelschen Minister te New York overlegd. Zijn haat tegen Keizer Napoleon en zijn anglomanie is ook zoo groot, dat hij dezelve in geene zijner brieven kan cacheren, de laatste is van dien aart, dat ik mij verpligt heb gevonden dezelve in originali Zijne Majesteit aan te bieden.

De spoed waarmede ik onder 't schrijven van mijne depeche met den kolonel Gicquel, in het laatst van 1808, naar Bantam ben vertrokken, is oorzaak van het verzuim om Uwe Excellentie van de gedane heffingen in 1808 kennis te geven, en ik hoop, dat zulks uit dien hoofde en wegens de werkzaamheden, welke mij te dier tijd als overhoopten, bij Uwe Excellentie verschooning zal vinden.

Het is mij tevens een bijzonder genoegen Uwe Excellentie ter kennis te brengen, dat een aanzienlijk gedeelte van gem. heffingen reeds zijn gerembourseert in producten, welke een ieder vrijheid heeft voor de geforceerde gelden te nemen. Hierdoor kan men de mesures, op een volgend jaar, indien noodig, repeteren, zooals Uwe Excellentie wel gelieft aan te merken, doch slechts in papieren van credit, want spetie is er niet op Batavia en word op Java weder zeer schaars.

De ingevoerde maandbrieven door Hunne Hoog Edelheden aan Uwe Excellentie guarandeeren in het vervolg zoodanige verzuimen, alzo de resolutien thans inhouden alle finantiele en administrative zaken van bestuur, de aanstellingen en nieuwe bepalingen, welke door den secretaris moeten gevolgd worden, 't geen zeker de approbatie van Zijne Majesteit en Uwe Excellentie zal wegdragen; zoowel als dat ik bijna alle zaken van eenig belang, alvorens ter conclusie voor te stellen, commissoriaal make en het rapport door twee Raden doe uitbrengen, hetgeen voor mijne opvolgers vooral van groot nut zal zijn en allen invloed van faiseurs zal kunnen weeren.

Niet minder zal Zijne Majesteit en Uwe Excellentie approberen, dat ik de Indische Regering heb geproponeert en doen besluiten om alle de gemaakte organique wetten, sedert mijn komst in deze Kolonie, door een commissie uit hun midden te doen verzamelen, geadsisteerd voor de redactie door den Heer Muntinghe, President van de Hooge Raad van Justitie, om dezelve te brengen tot een

generaal recueil, met opgave van 't incomplete, 't welk er nog in mogt gevonden worden: dit rapport staat eerdaags uitgebragt te worden en zal vervolgens worden gedrukt, wanneer Uwe Excellentie beter over het geheel zal kunnen oordeelen, hetgeen mij besparen zal in Uwe Excellenties brieven te lezen van *geld-spendatien*, *hooge tractementen* etc. en zulks als mij van alle kanten, het ontoereikende der tractementen, in deze ongehoorde duure tijden, word onder het oog gebragt, en mijne conscientie mij zegt, dat daar ik alle noodeloze uitgaven heb ingetrokken Zijne Majesteit dienst zou veragteren, indien ik aan nuttige zaken een penning minder besteedde. Deze zal met het eerste schip voor eene expeditie op de havens van Frankrijk bestemd, direct naar dat rijk worden afgezonden, en zoo het ons gelukken moge, hetzelve door een menigte andere te doen volgen, en wij in deze expeditien gelukkig zijn, zullen de hooge prijzen, welke wij in Europa verwachten te maken ons misschien in staat kunnen stellen het Moederland met pecuniele onderstanden te gemoet te komen, ofschoon de Hollandsche schulden en uitgaven van dien aart zijn, dat eenige honderd duizend guldens weinig zullen kunnen opdiepen.

Ingevolge van het verlangen van Uwe Excellentie om de alhier nog hangende boedelzaken van den Heer Dirk van Hogendorp en zijne familie tot eene afdoening te brengen, houdt men zich thans bezig, waarmede reeds zoover gevordert is, dat de papieren ter examinatie zijn overgebragt bij de Generale Rekenkamer en ik mij vleijen durf per eerstvolgende occasie Uwe Excellentie het finale resultaat ter kennis te zullen kunnen brengen. Dan ik arripieer ook deze gelegenheid om Uwe Excellentie in alle ernst te verzoeken mij buiten uitdrukkelijk bevel van Zijne Majesteit den Koning, in het vervolg van dergelijke commissien te verschoonen, daar de continuele occupatien en inspanning van geest, over de groote belangens van deze Kolonie mij niet toelaten zaken op mij te nemen van zoodanigen aart, die mij veel hoofdbreken en moeite veroorzaken en niet zelden kosten, gelijk het geval geweest is in de recherches na de zaak van den Heer Bangeman Huijgens, waaromtrent ik na het nodige onderzoek bevonden heb, de famille in Holland alhier niet te voren staat.

Eindelijk mij refererende aan mijne vorige en het inleggend extract uit eenige Bengaalsche brieven van Lentemaand ll. over de

situatie der Engelsche possessien in Indiën, heb ik de eer met alle hoogachting en consideratie te verblijven

HoogEdele Gestrenge Heer
Uwe Excellentie's gehoorzame Dienaar
DAENDELS.

---

122. Brief van Daendels aan den Keizer. 20/21 April 1810.

Sire!

Les colonies Orientales de Sa Majesté le Roi de Hollande, mon maitre, se trouvent dans une situation critique et malheureuse: Les circonstances empêchent les Américains de chercher nos denrées coloniales, a l'exception de quelques épiceries, et de nous apporter des piastres et des denrées Européennes, comme du vin, eau de vie, du fer, du drap, etc.

Notre besoin le plus grand consiste encore en officiers, sous-officiers, soldats et matelots, car la colonie n'a reçu depuis 1794 aucun secours, à l'exception d'un seul Bataillon, et de quelques recrues à la paix d'Amiens.

Le dénuement en Européens, Sire! est si grand, que dejà une grande partie de nos officiers et sous-officiers sont ou des invalides, ou tirés d'une classe d'hommes, peu propres au métier des armes. Ne trouvant d'autres moyens de sauver ces colonies, dont le soin et la defense m'est confiée, j'ai prié Sa Majesté le Roi mon maitre, dans mes dépêches précédentes, d'interceder auprès de Votre Majesté, pour qu'il lui plaise, de nous permettre l'importation en France de nos denrées coloniales, sur des navires François et Hollandois, venant directement de l'Isle de Java, sans avoir passé par la Nord Amérique, ou autre pays quelconque.

Il m'est inconnu Sire! si ces dépêches parviendront au Roi, mon maitre, ce qui m'oblige, de prendre la liberté, avec le premier navire Hollandois le Javan, qui part pour cet effet pour le port de Bourdeaux, chargé de caffé et d'épiceries, de m'adresser directement à Votre Majesté, et le prier d'être favorable à nos expeditions; de

vouloir permettre l'importation de nos denrées coloniales; les décharger de la moitié des droits d'entrée, dont sont assujetties les denrées coloniales étrangères; de permettre l'exportation des articles Européens, dont nous avons un si grand besoin, comme des bonnes armes à feu, des pierres à fusil, du drap, des toiles à voile, des cordages, du brai, du goudron, du fer, du cuivre, du vin, de l'eau de vie &ª; et de vouloir donner des ordres, que vingt mille armes à feu de la fabrique de France, et un million de pierres à fusil, qui ne sont pas encore des articles de commerce, peuvent être tirés successivement des magasins de l'Etat; par nos correspondans à Bourdeaux Louis Hovy et fils et le consul Danois van Hemert, en payant le prix, que ces articles ont coutés a l'Etat.

J'ai prié aussi Sa Majesté le Roi, mon maitre, de m'envoyer en retour de nos expéditions

300 officiers subalternes.

600 à 700 sous-officiers

3000 soldats,

Une quantité d'officiers et sous-officiers de marine et des matelots, ainsi qu'une quantité de medecins et chirurgins, quelques officiers supérieurs distingués, et quelques bons administrateurs, hommes probes et qui ont des réputations à perdre.

Si nous recevons ces secours, Sire! dont tous les frais seront payés par la colonie, je me flatte que ces possessions précieuses, que j'ai eu le bonheur de régénérer et de rendre utile pour le Roi, mon maitre, et la mêre-patrie, seront hors de tout danger, et pourront même coöperer à une prochaine humiliation des Anglois dans cette partie du globe.

L'entrée de la baye de Sourabaya et de Grissee est fortifiée et à l'abri d'être forcée par une force assez considérable; un autre port se prépare dans le détroit de la Sonde de maniere que nous auront bientot à offrir deux abris assurés aux flottes Imperiales Françoises et Royales Hollandoises, avec dix mille hommes de troupes noires, mais en etat de combattre les troupes Angloises Européennes, si j'avais le bonheur de les commander dans une expedition combinée contre ces hautains insulaires.

Je prends la liberté Sire! d'adresser à Votre Majesté quelques extraits de lettres, qui nous sont arrivées recemment du Bengale, et qui prouvent que la situation des Anglois n'est par tres brillante

même dans l'Inde, et que c'est peut-être içi, ou la morgue de cette nation, pourrait le plus faciliment être baissée, ce que la haute sagesse de Votre Majesté pourra le mieux décider.

Je suis avec le plus profond respect.

Sire!

de Votre Majesté

Batavia, le plus soumis et respectueux

le $\frac{20}{21}$ Avril 1810 serviteur,

DAENDELS.

---

123. Brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 21 April 1810.

Bij mijne officieele en confidentieele van den 7 van Wintermaand 1809 en van den 4 van Lentemaand ll. waarvan de duplicaten nevens de triplicaten mijner vorige depeches dezen vergezellen, de eer gehad hebbende Uwe Excellentie te verwittigen van mijn voornemen om een proef te nemen van de verzending van producten dezer kolonie, onmiddelijk van hier naar een der havens van Frankrijk, heb ik mij daartoe in mijne keuze bepaald tot 's Konings Koloniale Corvet de Javaan, 't welk een zeer scherp gebouwd en snel zeilend vaartuig is, alhier in den Jare 1808 uit Amerika aangekomen en voor den Lande ingekocht. Hetzelve vertrekt van Sourabaija onder commando van den eersten Luitenant van 's Konings Marine Baggelaar, welke een onzer beste zeeofficieren in deze kolonie is, doch uithoofde van een borstziekte reeds lang naar de gelegenheid heeft omgezien om te repatrieeren, en ofschoon en zoowel uithoofde van de goede bezeildheid van het vaartuig, als de kunde en activiteit van voorn. officier, alle vooruitzicht is om zich met de behouden overkomst der gem. corvet te kunnen vlijen, heb ik echter, tot meerdere omzichtigheid en om de risico van dergelijke expeditien na vermogen voor het land te verminderen, aan de Hooge Regering voorgesteld om de beladingen daar van maar gedeeltelijk te doen voor rekening van het Land, en het andere gedeelte aan particulieren af te staan ter verzending van producten tegen een billijke vragt van twee stuivers Hollandsch voor ieder pond koffij, zijnde vier honderd guldens voor 't last van vier duizend ℔ en zoo pro rato

voor de andere producten, welke vragt nogtans niet dan bij behouden reis, volgens koopmansstijl, zal moeten worden betaald, zijnde deze propositie door de Hooge Regering geagreert en de verdere uitvoering daarvan aan mij, met overleg van den Directeur Generaal gedefereert.

Dan vermits de onzeekerheid of mijne depeches aan Uwe Excellentie die ik aan Hoogst Denzelven met de Amerikaansche Brik Goldsearcher over Noord Amerika heb afgezonden, bij Uwe Excellentie ontvangen of vroegtijdig genoeg aangebragt zullen worden, om voor de verschijning van de Corvet de Javaan in de havens van Frankrijk de verzochte intercessie bij Zijne Majesteit den Koning en door Hoogst Denzelve bij Zijne Majesteit den keizer der Franschen te hebben kunnen aanwenden tot obtenu der permissie om de producten dezer Kolonie in de Fransche havenen te mogen invoeren, 't geen ten aanzien dezer expeditie eenige ongelegenheid zou kunnen veroorzaken, heb ik mij tot wegneming hiervan de vrijheid gebruikt eene missive te adresseeren aan Zijne Majesteit den Keizer Napoleon, waarin ik de situatie dezer kolonie en de beweegredenen van welm. expeditie heb ontvouwd, als ook de gunst verzocht om met de halve tol tot geregtigheid op den invoer dezer producten te mogen volstaan, gelijk Uwe Excellentie breedvoeriger zal blijken uit het afschrift van dien brief, 't welk ik de eer heb hiernevens te voegen. Ik solliciteer Uwe Excellentie Zijne Majesteit, den Koning, insgelijks daarmede en is het geheel met mijne genomene mesures in dezen te willen bekend maken en mij daarop de hooge goedkeuring van Zijne Majesteit en van Uwe Excellentie te doen verwerven, waarmede ik mij vermeen te mogen flatteeren, aangezien de omstandigheden, waarin deze kolonie zich bevindt door het achterblijven van alle ontzet van dien bedenkelijken aard worden, dat dezelve extra ordinaire middelen wettigen en ik zoude rekenen mij ten hoogste verantwoordelijk te maken, indien ik eenige poging tot behoud dezer kolonie voor het Moederland, hoezeer afwijkende van vorige maatregelen, onbezorgt gelaten had.

Met de Corvet de Javaan vertrekt mede naar Europa mijne aide de camp de Luitenant Kolonel Muntinghe ter herstelling van een borstkwaal, waaraan hij sints een geruimen tijd laboreert. Denzelve is gezamelijk met den eersten Luitenant van 's Konings marine Baggelaar tevens gecharcheert met het overbrengen der depêches, welke ik met voorn. Corvet zende, dan vermits den eersten Luite-

nant Baggelaar zijnen bodem bij desselfs komst in Frankrijk niet aanstonds zal kunnen verlaten, maar de lading eerst behoorlijk zal moeten lossen en uitleveren, solliciteer ik Uwe Excellentie, om zoodra Hoogst Denzelve van zijn arrivement aldaar zal wezen verwittigt, hem in het commando over de Corvet door een ander officier te laten vervangen en naar Holland te doen overkomen, gelijk mede, dat de personen, die Uwe Excellentie voor den dienst van deze kolonie, ingevolge van mijne herhaalde dringende verzoeken, zal hebben gedespicieert, insgelijks ten spoedigste op de tijding van de aankomst der Corvet, zich begeven naar Bourdeaux, om aan boord van hetzelve vaartuig passage te nemen voor Batavia, rekenende men dat zestig a zeventig personen op gem. Corvet kunnen worden geborgen; zelfs al ware het dat de retourlading dan eenigzins moest worden gediminueert en de scheepsruimte in diezelfde evenredigheid vergroot, welke men toch noodig zal hebben om de fondsen van de Corvet de Javaan en volgende vaartuigen, in koopmanschappen te remitteeren, waartoe ik order gegeven heb om bij provisie dadelijk vijf schepen te Bourdeaux in te huuren en te beladen met wijn, Brandewijn, teer, azijn, ijzer en vuursteenen, gelijk U Excellentie nader blijken zal uit de Instructien aan mijne Correspondenten te Bourdeaux, waarvan ik de eer heb de afschriften hiernevens te voegen. Na mate van die scheepsruimte zal Uwe Excellentie mij verpligten het engagement van personen voor Indien te extenderen voor deze vijf schepen tot drie a vier honderd, zich in Hoogst Deszelfs keuze daartoe in de eerste plaats bepalende tot Doctoren en chirurgijns, welke hier bijna finaal zijn uitgestorven, als mede lieden, die in het civile tot posten van enig belang nuttig te employeeren zijn, waarvan het gebrek mede dagelijks toeneemt, zoodanig dat men verlegen is hoe de posten op een geschikte wijze te vervullen, en eindelijk tot Hoofdofficieren van poids, welke hier mede zeer schaars gevonden worden alsmede nog tot soldaten en matroozen. Deze personen behoeven niets voor hunne passage te bekostigen, en zullen ten laste van de kolonie zijn, zoodra zij te Bourdeaux zullen zijn gearriveert, werwaarts ik Uwe Excellentie verzoek hun bij voorraad te laten vertrekken en wel te zorgen, dat zich een gedeelte van hen te Bourdeaux bevinde 14 dagen nadat Uwe Excellentie van de aankomst van de Corvet de Javaan kennis zal bekomen hebben, ten einde de gelegenheden naar Batavia niet na hun behoeven te wachten of

zonder hun vertrekken, hetgeen in beide gevallen zoude strekken tot veriedeling van een gedeelte van het but dezer expeditien.

Aan den Luitenant Kolonel Muntinghe en den eersten Luitenant van 's Konings marine Baggelaar, is alhier een voorschot geaccordeert van zes maanden tractement, gerekend van den eersten van grasmaand dezes Jaars, verzoekende ik Uwe Excellentie, dat hun van de expiratie van dit termijn af aan, hunne appointementen op den voet van andere officieren van hunne rang in Holland, mogen worden te goede gebragt, en in het bijzonder ten aanzien van den Luitenant Kolonel Muntinghe, dat het Uwe Excellentie behagen mag voor Denzelve te bewerken, dat hij geplaatst worde bij den staf van de Stad Amsterdam, alzoo deze stad door hare verdikte dampkring welligt de eenige plaats in het rijk is, welken verblijf nog hoop van herstelling voor ged. Luitt. Kolonel overlaat, indien de ziekte zelve niet reeds te hardnekkig geworden is, om daarvan eene herstelling te kunnen verwachten.

Sedert mijne jongste depèche zijn geen zaken, de attentie van Uwe Excellentie waardig in deze kolonie voorgevallen buiten degenen, welke aan Hoogst Denzelve door de Hooge Regering bij haar gewoon verslag onder den laatsten van Lentemaand Jongstleden zullen worden bedeelt. Alleen heeft zich sedert bevestigt het nemen door de Engelschen van het in het voorleden Jaar voor Japan afgehuurde Amerikaansche schip Rebecca, 't welke op de Manilha's is opgebragt, alwaar de ingehad hebbende lading, door den sterken aanvoer van Engelsche goederen, tegen zeer lage prijzen verkocht is. Het nieuw aangestelde opperhoofd van Japan, de gewezen Secretaris van de Hooge Regering Kruythoff en den kapitein ter zee Belmer, welke beiden met dien bodem voor Japan vertrokken waren, zijn in de gepasseerde maand alhier over Canton geretourneerd per een Amerikaansch schip, 't welke hun te Banjoewangie heeft afgezet. Volgens hunne opgaven, die zich sedert langs andere wegen heeft geconfirmeert en ook overeenstemt met de tijding, die daarvan reeds te voren met een Chinesche Jonk ontvangen was, zou door de Engelschen een formidable expeditie te Colombo worden gereed gemaakt, welke men giste of tegen Isle de France of tegen deze kolonie gerigt te zijn. Ik houde het voor niet onwaarschijnlijk, dat de berigten, welke de Engelschen ongetwijfelt van den opbouw van het Fort Lodewijk erlangt hebben, hunne naijver kan hebben aangevuurd om een aanslag

op dit Fort te ondernemen, dan zoo zij door de gedragingen onder het vorige Indische gouvernement aangemoedigt, in den waan mogten verkeren dat hunne verschijning alleen, evenals bevorens, toereikende zoude wezen om schrik aan te jagen en alle tegenstand te doen wijken, zullen zij zich hierin deerlijk misgissen, daar ik mijne maatregelen zoo wel genomen heb, dat hoe sterk ook hunne magt moge zijn, ik mij verzekerd houde, dat den vijand het zich zoude beklagen een aanslag op deze bezittingen te hebben gewaagt, terwijl ik om het behoud van het Fort Lodewijk zooveel te beter te verzekeren ten rigoureusten de overgave daarvan, onverschillig onder welke omstandigheden, heb verboden, als moetende de troepen die de eer hebben hetzelve te verdedigen, prefereren tot den laatsten man te sneuvelen, als zich met de schande te bevlekken van een Fort van zulk een formidable sterkte en de naam dragende van hunnen vorst, den vijand in handen te stellen. Solliciteerende ik Uwe Excellentie derhalve geen de minste ongerustheid over de desseinen der Engelschen aan te nemen, maar te reposeren op mijne trouw en verkleefdheid aan de belangens van Zijne Majesteit en het Moederland, voor dewelke ik de belangrijke bezittingen zal weten te bewaren, waar van Zijne Majesteit mij de zorgen heeft aanbetrouwd; terwijl ik bijaldien de Engelschen een coup op de Moluccos mogten in het oog hebben, almede niet twijfele of de troepen aldaar zullen hunne pligt betragten, vertrouwende op de moed en trouwe van den Kolonel Filz, die aldaar het commando heeft, een Franschman van geboorte is en blijken van activiteit en zêle heeft gegeven, hebbende ik hem van de desseinen des vijands per een expres daartoe afgezonden wel bezeild vaartuig doen verwittigen.

Eindelijk heb ik de eer hierbij te voegen eenige nieuwe naamboekjes voor Zijne Majesteit en voor Uwe Excellentie, het vervolg op de Bataviasche courant waarvan ik Uwe Excellentie bij mijne laatstvorige depêche de eerste Nommers heb aangeboden. Uwe Excellentie zal daarbij onder anderen vinden ingelijft de sententie van den Hoogen Raad van Justitie van Hollandsch Indien, tegen den gewezen gouverneur van Ambon W. J. Cranssen, volgens welke Hij vrijgekend is van alle aanspraak over het bederf, 't geen aan de specerijen is bevonden, welke na de door hem voorgeschrevene manier van preservatie waren behandelt, met opheffing van het arrest deswegens op zijne goederen gelegt, doch daarentegen is verwezen de

schaden, kosten en interessen zonder eenig verhaal te dragen, die Hij door het voorn. arrest mogt hebben gehad en geleden of nog hebben en lijden, welke schade hem door den regter als een correctie is toegerekend voor zijne eigendunkelijke afwijking van de orders, die omtrent de behandeling der specerijen in vigeur waren.

Bij eene inzage van het negende nommer van de courant, zal het waarschijnlijk aan de aandacht van Uwe Excellentie niet ontgaan, dat daarbij de apologie gemaakt is van de maatregel, tot dewelke ik mij omtrent den Fiscaal van Javasch Oosthoek van den Broek verpligt gevonden heb. Dit is buiten mijn voorweten en tegen mijne intentie geschiedt en ook zoodra niet door mij opgemerkt, of daaromtrent maatregelen door mij genomen, dat zulks niet weder kan gebeuren, daar ik het ongepaste volkomen gevoele, hetgeen er in gelegen ligt, dat particulieren in eene beoordeeling treden van de daden van het gouvernement en ook nimmer iets van dien aard zal toelaten, 't geen in Europa algemeen wordt gedesapprouveert, hebbende ik noodig geoordeelt hiervan mentie te maken ten einde Uwe Excellentie de consequentien zoude kunnen tegengaan, die andersins daaruit zouden mogen worden getrokken.

Nadat deze tot dusverre was ingesteld, ontvang ik tijding van Sourabaja van de aankomst aldaar van de Amerikaansche Schooner the Alert en de Amerikaansche Brik Bataviaan, beiden geëxpedieert navolgens contracten door den Heer van Polanen met de Reeders van die vaartuigen aangegaan. De Heer van Polanen aan Uwe Excellentie kennis hebbende gegeven van deze expeditien, zoo kan ik mij dispenseren afschriften der van hen ontvangen daartoe betrekkelijke stukken hiernevens te voegen, geenzins twijfelende of de inzage van die stukken zal in het oog van Uwe Excellentie aan de gepastheid van de resolutie der Hooge Regering, om geen contracten van den Heer van Polanen te homologeren, een nieuw licht hebben bijgezet, daar van den Heer van Polanen bij de bovengem. Contracten niet alleen is voortgegaan de specerijen tot dezelfde lage prijzen af te staan als voor de lading van de Brik Goldsearcher door hem waren gecontracteerd, maar ook zijne onderhandelingen ten nadeele van deze kolonie gelijk ik voorzien had, heeft geextendeert tot de koffij, voor dewelke Hij geen hooger prijs heeft bedongen, als Sp^{s}. 10 de pikol of sp$_{s}$. 8 per pikol beneden de hem bekende prijs, aangezien Hij van de daar in gemaakte vermindering tot Sp. 15 de pikol des-

tijds niet kon zijn geinformeert geweest. Het ruineuse van deze willekeurige prijsbepaling, die zoo zij ware gevolgt geworden, niet zoude hebben kunnen missen of de markt geheel te bederven of ons credit bij de Amerikanen te verzwakken, wanneer het Gouvernement hare producten tegen verschillende prijzen afstond, wordt nog vergroot door het beding van den Heer van Polanen, dat de voor Batavia in de schooner the Alert geladen goederen zouden moeten worden geaccepteerd met een advance van vijfentwintig ten honderd, vooral daar de factuur van deze schooner geen artikelen inhoudt, die ons van eenige aanmerkelijke dienst kunnen wezen, en de amfioen zoo hoog is berekend geworden, dat ook het aanslaan van dezelve volstrekt geen rekening kan opleveren, hebbende het Gouvernement mitsdien aan den kapitein van dien bodem overgelaten zijne cargo aan particulieren te verkoopen buiten de amphioen, met aanbieding om voor zijne fondsen te worden voorzien van producten tegen de vastgestelde prijzen bij het gouvernement. De lading van de Brik Bataviaan daarentegen convenieert den Lande voor het grootste gedeelte en vermits de reders de lading en vaartuig tot het transport van deze contrabande goederen hebben geëxponeerd, zijn deswegens zonder op het contract zelfs eenige reflectien te slaan waarbij de afstand der producten tot dezelfde lage prijzen was bedongen en een advance op vaartuig en lading van honderd geaccordeert, aan den kapitein van voorn. Brik propositien tot den overneem van vaartuig en lading gedaan, waarvan het resultaat nog wordt afgewacht. De beoordeeling, welke den Heer van Polanen zich over de Politieke gebeurtenissen in zijne te dier gelegenheid weder ontvangen brieven permitteerd en zijne taxatoire expressien omtrent de decreten van Zijne Majesteit den Koning en van Hoogst deszelfs broeder, den Keizer Napoleon heb ik bevonden zoozeer met de pligt van onderdaan en met de bescheidenheid te strijden, dat ik mij verpligt gevonden heb zijne laatste missive in originali onder het oog van den Koning mijnen meester te brengen.

Nog later als de mij geannonceerde aankomst te Sourabaya van de bovengenoemde Schooner en Brik, is in straat Sunda gearriveerd en thans in het opzeilen naar de reede van Batavia het Amerikaansche schip the Thames, waar mede zijn overgekomen mijne aide de camp, den kapitein Hartje-lief, den Predikant Cluver, den advocaat Burger, den Luitenant der marine Prey, den klerk Holmberg de Beckfeld en

zekeren Heer Top, welke laatste den Heer van Polanen meldt, dat voor de kust van Guinea bestemd was geweest, doch sedert de reize naar Oost Indien had geprefereert. Onder de brieven, die mij per dezen bodem geworden zijn, heb ik geen officieele depêches van Uwe Excellentie ontvangen en verseer nog in de onzekerheid of er zich zoodanige aan deszelfs boord bevinden, terwijl ik, indien mij die nog mogten geworden den ontvangst per p. s. zal noteren en dezelve bij eerstvolgende gelegenheid pligtschuldig beantwoorden.

Ik heb de eer met verschuldigde hoogachting te zijn.

---

124. Brief van Daendels aan den Koning, 21 April 1810.

Au Roi

Sire

J'ai eu l'honneur de rapporter à Votre Majesté le 4e Mars passé par le Brig Americain le Goldsearcher, que les besoins croissans de la Colonie nécessitaient l'envoi direct des denrées coloniales pour les ports de France et de Hollande, et de tirer en retour les articles dont la Colonie a un besoin très urgent.

Notre situation n'a pas permis, Sire, d'attendre l'approbation de Votre Majesté, ni que l'arrivée des depêches expediées par le Goldsearcher soit connue; ce qui me met dans la nécessité, au depart du premier navire le Java pour les ports de France, de m'adresser à Sa Majesté l'Empereur et Roi, pour qu'il lui plaise d'admettre nos denrées Coloniales en France &a, dont j'ai l'honneur d'offrir la copie a Votre Majesté, me référant d'ailleurs à mes dépêches officielles et particulieres à son Excellence le Ministre des Colonies, de ce meme jour, dans lesquelles j'ai detaillé tout ce qui a rapport à cette expédition, en envoiant copies des instructions données à nos correspondans a Bordeaux.

J'adresse, en même tems, à Votre Majesté, les extraits des nouvelles, récemment reçues de Bengale, ainsi que la derniere lettre officielle de Monsieur van Polanen, dont le contenu m'a paru être de nature à ne pouvoir être laissé inconnue à Votre Majesté, puisque son anglomanie et haine contre l'Empereur Napoleon se montrent sur chaque page.

Dans les factures jointes à la dite lettre Vôtre Majesté observera, qu'il nous envoie cinq mille paires de souliers, pendant qu'il sait qu'il nous manque des Europeens pour les porter, et à un prix quatre fois au de-la du prix qu'il lui est connu que nous pouvons les avoir içi; car chaque article est chargé de cent pour cent de benefice, et qu'au lieu de deux ou trois cent mille pierres-à-fusil, il ne nous en envoie que dix mille.

Le fort Lodewijk se trouve dans l'etat, designé dans le tableau et rapport officiel, que j'ai l'honneur d'adresser çi joint à Votre Majesté.

Les travaux à la baie de Marac se poussent avec activité, et dans mon prochain rapport j'aurai l'honneur de faire passer à Votre Majesté une carte, sur laquelle se trouveront les travaux finis, les travaux commencés et les travaux projettés, sans être encore commencés; ce qui mettra Votre Majesté entièrement en etat de juger de l'importance, ainsi que de l'enorme travail qu'il y a faire, mais que nous nous flattons de pouvoir être assez avancé avant le mois de Novembre prochain qne nous pourrons travailler sans aucun empêchement pendant la mauvaise saison suivante; et qu'avant ce tems, les travaux se trouveront dans un état, qu'une escadre y trouvera un abri assuré contre une force superieure et contre la mauvaise saison. Ma santé Sire! se trouve un peu soulagée et l'arrivée des depêches plus frequentes, qui m'apportent l'approbation de Votre Majesté sur mes travaux d'administration et ameliorations feront l'effet, que je me flatte de pouvoir annoncer dans mon prochain rapport mon retablissement entier; car je ne crains pas, que mes ennemis pourront jamais me nuire dans l'esprit de mon Maitre, qui voit dans chaque depêche, non seulement mon zêle et mon devouement pour son service, mais aussi que tous mes travaux ont un plein et entier succes.

La colonie se trouve tranquille, et toutes les administrations occupées pour consolider l'oeuvre d'organisation, et de faire jouir l'etat des ressources qui en sont la suite.

Je suis avec le plus profond respect
Sire
de Vôtre Majesté le plus zélé, le plus respectueux et le plus fidèle serviteur et sujet

Buitenzorg
ce 21 Avril 1810.

DAENDELS

125. Aanvullingen van den brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 25 April 1810, tot hetgeen Van Deventer (Opkomst, XIII, p. 458—461) daaruit reeds afdrukte.

bl. 461: *geimpendeerd:* twee van den 1e en van den 24 van Hooimaand 1809, de eerste dupt no. 26, 3e divisie 2e bureau en de tweede mede dupt no. 1 3e divisie 2e bureau, welke ik om de kortheid des tijds en om het belang voor Uwe Excellentie om de daarbij gevraagde elucidatien ten spoedigste te ontvangen per kantteekening heb beantwoord, 't welke ik vertrouw dat om die reden door Uwe Excellentie zal worden goedgekeurd.

Van den 24 van Hooimaand 1809 dupt no. 1 3e divisie 2e Bureau handelende over een op te rigten Bank waarop ik de eer zal hebben Uwe Excellentie bij een volgende te rescriberen.

Van den 24 van Hooimaand 1809 dupt secreet La. K. K. K. 3e divisie 2e Bureau, welke ik mij tot informatie zal laten strekken, biddende ik Uwe Excellentie mijnen nederigen dank aan Zijne Majesteit te willen betuigen voor de approbatie omtrent het Landgoed Buitenzorg ten mijnen opzigte genomen en Uwe Excellentie mijne erkentenis te aanvaarden voor het gunstig rapport over hetzelve.

Van den 21 van Herfstmaand 1809 Secreet origineel La. A. N. N. N. 3e divisie 2e Bureau over het opeischen van contanten der gerepatrieerdens en van eene gedane quotisatie onder de gegoede Ingezetenen, waaromtrent in mijne particuliere van den 19 dezer, welke met deze zelfde scheepsgelegenheid vertrekt, zoo ik vertrouwen mag, na Uwe Excellentie genoegen geantwoord is.

Van den 24 van Hooimaand relatief de kolonel Gicquel Destouches. Alsmede Uwe Excellentie particuliere van den 16 van Hooimd. dupt, 14 van Oogstmaand dupt, 24 van Herfstmaand met den Heer Holmberg de Beckfeld, welke mij toeschijnt zeer geschikt te zijn tot Raad extraordinair van Justitie, waartoe ik hem zal voordragen, zijnde een plaats vacant door den dood van den Heer Lakke, indien van de zijde van de President Muntinghe of de notabelste leden van de Hooge Regering nog geene gegronde bedenkingen daartegen worden opgegeven.

Ik heb voor denzelve en voor den predikant Cluwer [sic] logement gevraagd bij den Oud Directeur generaal van IJsseldijk en den Raad

ordinair van Hoezen, om hun bij provisie te sauveren voor de besmette stad van Batavia. Den predikant Cluwer heeft mij Uwe Excellentie brief van den 1 van Wijnmaand medegebragt, op welke alle voorschr. brieven ik Uwe Excellentie niets verder te antwoorden heb, als te bedanken voor de medegedeelde nieuwstijdingen.

En eindelijk zijn mij geworden de volgende missives, welke ik op overmorgen ter tafel van de Hooge Regering zal doen brengen als een van den raad der Aziatische Bezittingen van den 26 van Sprokkelmaand 1805, met twee bijlagen over eene menigte artikelen, een van Uwe Excellentie van den 5 van Zomermaand 1809 dupt. nº. 5, 3e div: 2 Bureau over het request van Johannes Cornelis Obreen, Guillaume Elie Teisseire en Mr. J. G. van Rossum.

van den 24 van Hooimaand 1809 dupt. secreet La. K. K. K. 3e div. 2e Bureau over de decisie van Zijne Majesteit over mijn tractement en de Landgoederen Buitenzorg en Weltevreden.

een van den 15 van Hooimaand 1809 dupt. nº. 15 3e divisie 2e Bureau over het Landgoed Jassinga.

een van den 18 van Hooimaand 1809 dupt. secreet la. G. G. G. 3e divisie 2e Bureau over den oud Secretaris Meijer, zullende Uwe Excellentie verlangen ten zijnen opzichte worden voorgedragen.

een van 24 van Hooimaand 1809 dupt. nº. 2 Konings dienst 3e div: 2 Bureau, over de kolonel Filz wegens de uitbetaling van penningen in Holland tot opvoeding van zijn kind.

bl. 461: *accordeert!*: Een van 20 van Herfstmaand 1809 origineel nº. 30 3e divisie 2e Bureau handelende over differente personen en zaaken zullende de daarin gegevene orders en bevelen worden naargekomen en met de eerstvolgende gelegenheid daar van nader verslag worden gedaan.

Ik heb de eer met alle hoogachting en consideratie te verblijven.

---

126. Geheime brief van Daendels aan Min. Van der Heim, 25 April 1810.

SECREET.

Hoog Edele Gestrenge Heer.

Het is niet voor mij maar voor Zijne Majesteits ware belangens

in deze kolonie, dat ik Uwe Excellentie moet verzoeken om bij Zijne Majesteit aan te dringen, dat het Hoogstdenzelve behagen moge regard te slaan op mijne sollicitatien, bij mijne eerbiedige van den 26e van oogstmaand ll. gedaan, en dezelve, zoo daaraan niet reeds mochte voldaan zijn, goed gunstig in te willigen en mij te doen toekomen een aantal van ten minste dertig decoratien van Ridders en vijf van Commandeurs om uitgedeeld te worden aan verdienstelijke hoge civile en militaire ambtenaren. De brief van Zijne Excellentie den kanselier van de orde communiceert mij, dat Zijne Majesteit wel heeft gelieven te approuveren de benoemingen van vier commandeurs en twaalf Ridders maar op de overige geen regard heeft geslagen. Indien deze decisie, de eenigste, welke ik mij verpligt rekene voor mij te houden, bekend werd, welk een effect zoude zulks niet alleen hebben op Raden van Indie, Brigadiers, Kolonels en Prefecten, die reeds benoemd en gedecoreerd zijn en terug moesten treden? en hoe ontmoedigend zoude zulks mede zijn voor Raden van Indie, Kolonels, Prefecten en andere hoge ambtenaren, welke zich daardoor voor altoos verstoken zoude zien van zodanige eeretekenen, welke in Holland als het ware aan den rang alleen gegeven worden? Ik heb aan Zijne Majesteit in mijne depêche van den 26 van oogstmaand ll. verzekerd en doe zulks ook aan Uwe Excellentie, dat hier op dezelve veel meer gezien wordt als in Europa en dat onder anderen de kolonel Filz liever de helft van zijn aanzienlijk fortuin zoude willen verliezen, dan verstoken te zijn van het voornitzicht om deze vereerende tekens eens te kunnen dragen. Ik hoop dat dezelve voor de aanstaande geboortedag van Zijne Majesteit, hetwelk nu eindelijk bekend werd op den 4e van herfstmaand in te vallen moge arriveren, ten einde op die heugelijke dag daarvan een nuttig gebruik te maken.

Gelieft Zijne Excellentie den kanselier van de redenen te verwittigen, waarom ik Zijn Hoog Edel Gestrenge geen antwoord op Hoogstdeszelfs missive kan doen toekomen, voordat ik die van Uwe Excellentie op deze zal hebben ontvangen, welke ik mij vleije om 's Konings dienst alleen, dat aan mijn verlangen en verwachting moge beantwoorden, zullende ik in onverhoopt contrarie geval mij alleen beklagen, voor zooverre Zijne Majesteits dienst daarbij mocht komen te lijden.

Om Uwe Excellentie een bewijs te geven van het misbruik, het-

welk er gemaakt word van de minste improbatie van mijne gehoudene directie, heb ik de eer Uwe Excellentie hiernevens extract uit eenen briev van den Heer van Polanen aan den Heer van IJsseldijk aan te bieden. [1])

Ik heb de eer met verschuldigde hoogachting te zijn.

---

127. Deel eener Missive van G. G. en Raden van Indië aan Min. Van der Heim, 30 April 1810.

§ 42. In den loop dezer maand hebben wij de Eer gehad, met het Noord-Americaansche schip The Thames, allen voor de Eerste maal te ontvangen Eenige *Brieven*, en wij zullen de vrijheid nemen bij de aanhaling van Elk derzelve onze dispositie, die wij daarop genomen hebben Uwe Excellentie te bedeelen als:

Een kopy missive van den voormaligen Raad der Aziatische Bezittingen en Etablissementen, gedateerd den 26 van Sprokkelmaand 1805 zonder bijlagen;

Eene duppl. missive van Uwe Excellentie nº. 5, 3 divisie 2 bureau gdt. den 5 van Zomermaand 1809, welke beide brieven wij gesteld hebben in handen van Twee Leden onzer Vergadering, om dezelve te examineren en de dispositien, aanschrijvingen en poincten van rescriptie voor te dragen, welke daaruit zullen behoren te volgen.

Een duppl. secreete La. G. G. G. 3 divisie 2 bureau, gedateerd den 18 van Zomermaand 1809, houdende aanbeveeling van den gewezen Secretaris dezer Vergadering Meijer bij zijn retour alhier.

Waaromtrent den Eerstgeteekende ons geinformeerd heeft, dat Hoogstdenzelve bereeds aan Uwe Excellentie de verzeekering had gegeven, dat hieraan zal worden voldaan.

Eene Duppl. gedt. den 24 van Hooimaand 1809 nevens Eene duppl. Secreete order La K. K. K. 3 divisie 2 bureau houdende.

Ten 1e bepaling wegens den ontvangst van het Tractement van den Eerstgeteekende als gouverneur generaal hier te lande.

Ten 2e approbatie van den door ons bij resolutie van den 29 van Lentemaand 1808 gemaakte schikkingen omtrent de Landgoederen Buitenzorg en Weltevreeden, met last, om indien den verkoop van het overgenomen gedeelten van Weltevreeden, nog niet mogt zijn ge-

1) Zie het extract uit dezen brief dd. New York 18 Nov. 1809 in het Supplement.

effectueerd, dezelve geen voortgang te doen nemen tot nader order, waarop wij Uwe Excellentie informeeren, dat op den ontvangst van het Tractement van den Eerstgeteekende als gouverneur generaal, hier te lande bereeds ingevolge van eene vroegere deswegens ontvangen aanschrijving de noodige orders zijn gesteld, en de volle uitbetaling daarvan ter somme van ƒ 118 800 zilver geld 's jaars met het begin van dit jaar aanvang heeft genomen, en dat wij van de approbatie der schikkingen omtrent Buitenzorg en Weltevreeden notitie hebben gehouden, terwijl wij voor zooverre den verkoop van het overgenomen gedeelte van het landgoed Weltevreeden niet reeds effect heeft gehad daarmede tot nader order van Uw Excellentie zullen vertoeven, zijnde echter daarvan alles verkocht, buiten de tuin, die geapproprieerd is voor militaire etablissementen en rijstmagazijnen.

Eene duppl: n°. 2, 3e divisie 2e Bureau, gedateerd den 24 van Hooimaand met een P. S. van den 27 van Herfstmaand daar aan, houdende aanbeveling om van het Tractement van den Kolonel Filz voor het Jaar 1809 en vervolgens Duijzend guldens 's jaars te korten, welke som in Holland door de Heeren Teyset en Comp. voor zijne rekening zouden worden uitbetaald.

Wij hebben hiervan aan den Directeur generaal en de generale Rekenkamer kennis gegeven, met last te zorgen dat hieraan voldaan wordt.

Twee originaal Secreete La. O. O. O. O. 3 divisie 2 Bureau, gedateerd den 21 van Herfstmaand 1809, houdende informatie, dat per het scheepje de Urania den overbreng was gecontracteerd van een geschikte lading voor den Japansche handel, zijnde de artikelen gespecifeerd bij een daar nevens gevoegd Factuur om alhier te worden ontvangen met 50 P. Ct. advans tegens de afgave van producten volgens de marktprijs; deze stukken zijn gesteld in handen van de Commissie, die wij gedecerneerd hebben om te onderzoeken in hoeverre de Heer Mr. Rogier Gerard van Polanen, in het aangaan van de door hem gesloten contracten afgeweken is van de instructie, aan hem indertijd door den gouverneur generaal Wiese en waarnemend Directeur generaal van IJsseldijk gegeven, en welk nadeel hij den Lande door deze onereuse contracten, indien wij dezelve gehomologeerd hadden, had toegebragt, en waarvan wij Uw Excellentie het resultaat bij ons volgend verslag zullen verhandelen, ten einde aan te toonen het groot verschil 't welk ten voordeele van den Lande in

de door Uw Excellentie aangegane transactie zoo blijkbaar doorstraalt.

Eene origineele n°. 30 3e divisie 2e bureau gedt den 21 van Herfstmaand 1809.

Order van Uwe Excellentie n°. 9, 3 divisie 2 bureau gedateerd den 25 van Hooimaand 1809 over zeekeren Hendrik Joseph Lupke.

Order mede van Uwe Excellentie n°. 27 3e divisie 2 Bureau, van den 27 van Hooimaand 1809 wegens Hendricus Waanders, welke wij mede aan een Commissie uit ons midden afgegeven hebben, ten einde voor te dragen welke dispositien, aanschrijvingen en Rescriptien hieruit zullen behooren te volgen en eindelijk

Een duppl. aan den Directeur generaal en Raden n°. 15, 3e divisie 2e Bureau gedt. den 15 van Hooimaand 1809 over het Landgoed Jassinga, over welke zaak den eerstgeteekende ons geinformeerd heeft gereed te zijn tot de overgifte aan den Lande van het Landgoed Jassinga in dien staat van amelioratie, waarin hetzelve door Hoogstdenzelve was gebragt geworden, zonder daarvoor eenige compensatie te verlangen, met verklaring tevens, dat Hoogstdenzelve zich genoeg beloond zoude achten, wanneer door de depeches over dit onderwerp aan Uwe Excellentie, bij Zijne Majesteit den Koning de overtuiging zoude te weeg gebragt worden, dat Hoogstdenzelve, hoezeer met een geoorloofd vooruitzicht op eigen voordeel, nogthans het Landgoed Jassinga minder om die reeden had geaccepteerd, als om hetzelve te trekken uit den staat van woestheid, waarin het zich te voren bevond, en door het oponthoud van roovers en kwaad volk, tot een geesel was van de ommelanden.

Op welke verklaring van den Eerstgeteekende en in voldoening aan de geeerbiedigde wil van Zijne Majesteit, wij besloten hebben den Directeur generaal te authoriseeren het meermeld Landgoed Jassinga van de Eerstgeteekende voor het gouvernement over te nemen, terwijl wij ons verder refereeren aan de missive door den oud Directeur generaal en de Leden onzer Vergadering welke tot dat besluit geconcurreerd hadden, aan Uwe Excellentie geschreven en nevens deze missive verzonden.

§ 43. De eerstgeteekende heeft ons gecommuniceerd, dat Uwe Excellentie aan Hoogst denzelve had opgemerkt, dat het Zijne Majesteit gevalliger zoude geweest zijn, wanneer voor het woord prefectures een Hollandsche benaming verkozen waare en ons tevens te kennen gegeven, dat Hoogstdenzelve van het verlangen van Zijne

Majesteit bij het veranderen van de Namen der residentien enz. voor die van Prefectures niet geinformeerd is geweest; en niets vuuriger wenschte, als de Hooge goedkeuring van Zijne Majesteit op alle deszelfs verrigtingen te erlangen, ons daarom voorstelde om de benamingen van Prefect, onder Prefect en Prefectures en onder Prefectures af te schaffen, en die te doen vervangen door die van Landdrosten, Drosten, Landdrostambten en Drostambten, met welke voordragt wij ons vereenigd hebben; en wij verzoeken Uwe Excellentie deze dispositie onder de geëerde aandacht van Zijne Majesteit den Koning te brengen.

§ 44. In het Jongst afgezonden verslag van Lentemaand gaven wij onder het hoofddeel *Producten* § 37 te kennen, [1]) dat wij bij onze volgende Uw Excellentie mede zouden aanbieden de Lijsten van de restanten aan producten, welke in de onderscheidene Landdrostambten langs Java opgestapelt waren; hieraan nu voldoende bieden wij Uw Excellentie onder Lett. A. n°. 1 en 2 de Lijsten dezer restanten aan, welke gevoegd bij die onzer vorige, eene verbazende hoeveelheid vooral aan koffie uitmaken, hetgeen aan Uwe Excellentie eene gerustheid omtrent de situatie dezer kolonie zal te weeg brengen, die wel in dit oogenblik zeer neipende is, maar bij vertier van onze producten aanmerkelijk zal verbeterd, en onze finantieele Staat geheel hersteld worden; in deze vooruitzigten worden wij te meer gesterkt, als wij ons oog wenden op de menige nieuw aangelegde koffietuinen, welke op dit ijland in haare volle fleur zich allerwegen verspreiden, en die door de zorg en de maatregelen, welke de Eerstgeteekende speciaal voor deze bron van het welzijn dezer kolonie steeds bezielt, en genomen heeft, importante verbeteringen hebben ondergaan, en nog dagelijks meer en meer in uitgebreidheid toenemen, zoodat wij Uw Excellentie verzekeren kunnen, dat dit rijke product in zulk een ruime mate zal overvloeijen, dat wij daaruit de voornaamste resources, tot de welvaart van deze kolonie kunnen verwagten. Om Uw Excellentie een denkbeeld van derzelver uitgebreidheid, en tevens van de toenemende bloei te geven, zo nemen wij de vrijheid Hoogstdenzelve hiernevens aan te bieden een rapport, welke door den inspecteur generaal Winkelman over zijne gedaane opneem en bevinding op den 27 van Wintermaand 1809 gediend is, en een Rapport, welke in deze maand door hem is ingeleverd en door den eerst geteekenden ons gecommuniceert, houdende het laatste verslag van

1) Zie Opkomst, XIII, p. 455.

de gedane aanplantingen van koffijboomen in 1809/10, in de Landdrostambten van Javasch Noord-Oosthoek, Cheribon, de Cheribonder Preanger Regentschappen en de Javasche Preanger bovenlanden, met twee Tabellen, en een missive dienende als een gevolg op het gem. Rapport; zijnde deze stukken gem. met La B nº. 1, 2, 3, 4 en 5. Wij mogen niet afzijn Uw Excellentie bij deze gelegenheid ons bijzonder genoegen en tevredenheid te betuigen over de zêle en ijver, welke gem. ambtenaar in de waarneming van zijn ambt aan den dag legt; — met de overige takken van culture is het even zo voordeelig gesteld, bijzonder het rijstgewas, welke door de maatregelen van den Eerstgeteekende niet alleen langs geheel Java bijna verdubbelt is; maar speciaal in de ommelanden van Batavia tot eene aanmerkelijke uitgebreidheid is gebragt: het in order brengen der wegen en het voorbeeld, welke den Eerstgetekende met het cultiveeren van het Landgoed Buitenzorg heeft gegeven, moedigd thans alle Landeigenaren aan, om hun Landerijen uit dien Staat van slaapte, waar in de natuur lag, op te beuren, en in vrugtbaare en werkzaame velden te veranderen, en er begint meer en meer een geest van cultuure onder de ingezetenen dezer kolonie te komen; dientengevolgen zal hebben, dat niet alleen de Landen ontgind en Jaarlijks aanmerkelijke inzamen van Producten gedaan zullen worden, maar dat ook particulieren hunne fortuinen in Landerijen zullen steken, en andere door industrie haar fortuin zullen kunnen maken, door het kopen en bearbeiden van Landen, waartoe wij de weg aangewezen hebben, door de Weeskamer te authoriseeren om 2/3 te leenen op die perceelen, welke door het gouvernement verkocht zullen worden, door welke middelen de ommelanden en het aangrenzende Crauwang en Bantamsche, welke nu nog voor een groot gedeelte en laatstgem: geheel, woest en ledig leggen, in vrugtbare streken zullen veranderd worden, dat tot een algemeen voordeel zal strekken, en eindelijk deze woeste onafmetelijke stukken gronds, daar niemand nut van heeft, in aangenaame oorden, waar de menschen meer en meer geciviliceerd zullen werden, veranderen, en die deze kolonie eene Situatie zullen maken waar in men genoeglijk verblijven kan; daar in vroeger tijden elk verlangde om dezelve te verlaten; om deze niet te veel uit te breiden zullen wij bij ons volgend verslag, de Eer hebben Uw Excellentie aan te bieden de rapporten, welke wij omtrent de Staat der Rijstcultuur ontvangen, en waaruit Hoogst-

denzelve meer speciaal den staat van dit onontbeerlijk product zult ontwaaren.

§ 45. Onder het hoofddeel

Ambtenaren brengen wij ter geëerde Kennisse van Uw Excellentie dat zig aan ons geadresseerd heeft den Landdrost der Bataviasche Ommelanden L. Z. Veeckens, met verzoek dat hem, mits de groote Extensie, welke zijne jurisdictie door de vereeniging van de geconquesteerde Bantamsche Landen, het Regentschap Tangerang, en een gedeelte van het Regentschap Crawang met de ommelanden had verkregen, en het bezwaar om zijn ambt zonder assistentie na behooren waar te nemen, een adjunct mogt worden toegevoegd: zoo hebben wij op voorstel van den Eerstgetekende hierin bewilligd, omdat wij overtuigd waaren, dat de uitgestrektheid der ommelanden den Landdrost de waarneming van zijn ambt op den voormaligen voet te moeijlijk maakte, en hij door de verpligting om zich met alle details te bemoeijen op den duur agterlijk zoude moeten blijven in de vervulling van hetgeen hem volgens zijn bediening incumbeerde; kunnende wij Uw Excellentie met genoegen van de zèle en ambitie van dezen ambtenaar ter kennis brengen, dat Hij de nieuwe inrigtingen omtrent de Justitie en politie, in de ommelanden met een compleet succes heeft georganiseert; tot deze adjunct hebben wij onder de benaming van Drost benoemd den Boekhouder en klein kassier, mitgaders Lid in den Raad van Justitie te Sourabaya J. de Bruin, en wij kunnen Uw Excellentie bij deze occasie verzekeren, dat de nieuwe inrigting van Politie en Justitie in de ommelanden van Batavia volkomen aan haare verwagting beantwoord; hetgeen mede niet weinig bijdraagt tot de bevordering der welvaart van de Inlanders in deze omtrek woonachtig, welke bevoorens geen veiligheid van goed, nog leven hadden, doch thans beide beveiligd ziende zich toeleggen om haare bezittingen te vermeerderen en door haare beteren kleeding en andere Luxe zulks aan den dag te leggen, hetgeen zij bevoorens nimmer durvden doen, uit vreeze, dat zij om deze goederen vermoord zouden worden; dat zulks een gewenschte invloed op de industrie en nijverheid van den (na zijn gesteldheid hoogmoedige) Javaan heeft, waardoor de culture en andere takken van welvaart vermeerderen, behoeft voor Uw Excellentie geenszins betoogd te worden.

§ 46. Onder de ambtenaren, die almede als zeer gewigtig voor

deze kolonie kunnen beschouwd worden, zijn zeker president en Leden van de nieuw opgerigte generale Rekenkamer; en welkers werkzaamheden na den eisch harer instructie zeer uitgebreid zijn; zo als Uwe Excellentie (des gelievende) zal kunnen ontwaaren uit de hier nevens sub L^a. C gevoegd rapport, van de generale Rekenkamer wegens haare verrigtingen zederd den 1 van Hooij tot ultimo van Wintermaand des voorleeden jaars, en de specifieke Lijst van alle zodanige Rekeningen als geduurende de zes laatste maanden van het gepasseerde Jaar door haar kamer geexamineerd en nagegaan zijn; het nut welke door deze kamer te weeg gebragt word, is zeer groot, dewijl daardoor in eens de weg afgesneden is, van alle bedrog, en omwegen, welke hier te dikwijls in het werk gesteld wierden, om verduisterde goederen, opzettelijk verkogte Producten, uit de magazijnen, door middel van een Politiek besluit, of onder allerlij voorwendselen wederom goed te maken en dezelve maar te laten afschrijven; dan daar dus deze ambtenaren van zo veel belang zijn, en tevens honorable en zeer laborieusen posten bekleeden, doch geen evenredige betaling genieten, met andere ambtenaren, welkers Tractementen nogthans namate van hunne werkzaamheden en rangen niet te hoog gesteld zijn, zo hebben wij op de instantie daartoe aan ons door den President van gem. Rekenkamer gedaan, de Tractementen van President en Leden verhoogd, als van de President tot Tien duijzend, en van de Leden tot vijf duizend Rijksdaalders ieder zilvergeld 's jaars, en wij vertrouwen dat Zijne Majesteit, door Uw Excellentie onderrigt van het nut, en de veele werkzaamheden van den President en de leden dezer kamer, zal Hoogstdeszelvs goedkeuring aan deze dispositie niet ontzeggen.

§ 47. De met het voormelde schip The Thames alhier aangekomen Predikant F. C. H. A. Cluver hebben wij als Leeraar bij de gereformeerde gemeente dezer hoofdplaats op het daartoe staande Tractement beroepen.

§ 48. Den advocaat J. Burger hebben wij toegestaan, in deze betrekking, voor den Hoogen Raad van Justitie en het Kollegie van Schepenen te mogen postuleeren en hem toegevoegd het gewoon Tractement voor Advocaten van *f* 60 's maands, gedurende de drie eerste Jaren van zijn functie.

§ 49. Kort na den aankomst van de Klerk Mr. P. G. van Holmberg de Bekfeld, overleed de Extra ordinair Raad in den Hoogen

Raad van justitie Klaas Lakke, waarop den Eerstgetekende denzelve ons voorstelde tot de vervulling van dat ambt, onder communicatie van Uw Excellenties aanschrijving, omtrend zijn braaf en cordaat gedrag bij de noodlottige overstrooming in Gelderland gehouden, daar hij zig zeer wel bij ons voorgedaan heeft, en een onbedorven hart scheen te hebben; zoo hebben wij volgaarn in deze voordragt van Zijn Excellentie toegestemt, en wij twijfelen geenszins of dit zal Uw Excellentie niet ongevallig zijn.

§ 50. Ten slotte van dit verslag hebben wij nog de Eer Uw Excellentie te informeeren, dat de Eerstgetekende ons gecommuniceerd heeft, dat de aanmerkelijke sommen, welke Hoogstdenzelven gebleken waren door den gewezen Resident van Banjermassing Willem Bloem R. Z. den Lande op rekening te zijn gesteld voor ongelden van Fortificatien en marine, niet hadden kunnen missen Zijn Excellentie's aandacht tot zich te trekken; dat Hoogstdenzelve ook reeds gedetermineerd was zich de dispositie daaromtrent te reserveren, als zaken ten onderwerp hebbende, waarvan de cognitie alleen tot Hoogstd. competentie behoord, dan dat sedert dat bij ons ingekomen en op Hoogst deszelvs voorstel commissoriaal gemaakt was de bevinding van den President van de generale Rekenkamer Bauer, als gewezen visitateur generaal op de Negotieboeken van Banjermassing van den Jare 1806/7 en 1807/8 Zijne Excellentie van deze determinatie in zoo verre was terug gekomen, dat Hoogst denzelve geoordeelt had, de in rekening gebragte ongelden voor de marine daarvan te kunnen Eximeren, wijl dezelve bij de bevinding van den voorn. President Bauer, zoo wel als alle verdere afwijkingen, met de vereischte naauwkeurigheid zijn onderzocht, en door hem aangetoond is de vergoeding waartoe den gewezen Resident Bloem zou behoren te worden gehouden, bedragende voor onkosten van vaartuigen alleen *f* 33055 : 18.8, die Hij hiervoor boven het bepaalde bij de memorie van menage heeft afgeschreven.

Doch dat de aan den Lande door welm. gewezen Resident in rekening gebragte uitgaven voor Fortificatien integendeel niet onder het onderzoek van den gewezen visitateur generaal hadden kunnen vallen, uit consideratie voor de authorisatie dezer Regering, waar mede den gewezen resident Bloem zich heeft beschouwd te zijn gedekt, en dat Zijne Excellentie derhalve zich tot deze zaak dan ook bijzonder bepaald had en den gewezen Resident Bloem moeten

opleggen de vergoeding aan 's Lands kas der laatstgem. afgeboekte uitgaven, ten somme van *f* 29427 : 12.8 gelijk aan ons zou consteeren uit het bij die communicatie verzellende Extract uit het Register der besluiten van den Eerstgeteekende gedt. den 12 van grasmaand, waar in tevens de gronden en motiven die hoogstdenzelve daartoe hadden verpligt, breedvoerig zijn aangehaald; en wij nemen de vrijheid kopy van dat Extract hiernevens (Lr. D gem.) Uw Excellentie aan te bieden.

Wij hebben de Eer met alle verschuldigde hoogachting te verblijven.

---

128. Brief van Van Polanen aan W. H. van IJsseldijk, 5 Mei 1810.

Princeton N. I.

WelEdel groot achtbare Heer.

Met het grootste genoegen heb ik de eer UwEd.Gr. A. te melden, dat bij de laatste berichten uit Europa, het voor zeeker is, dat Holland als een onafhankelijk Rijk zal blijven bestaan en eene vermeerdering van territoir zal verkrijgen, wij behouden ook daarbij onzen welbeminden Koning Louis, die na het voltrokken Huwelijk van den Franschen Keijzer, in Holland terug komt.

De Constitutionneele Adel in Holland is afgeschaft; zoo als ook, bij Decreet van Z. M. van den 14 February, de ambten en tituls van Maarschalk van Holland.

De Heer Prediger is den 28 Maart in Texel aangekomen, ik heb mij ook beijverd eene passage voor den Heer Generaal Majoor Sandol Roy te verkrijgen, die intusschen bij mij gelogeerd is, en uitgenomen een verkoudheid, volmaakt wel is.

Binnen weinige Maanden hoop ik UwEd. A., of in persoon of bij brief, gewichtiger nieuws te zullen bedeelen; in het eerste geval, zonder de minste vrees, om terug te worden gezonden.

Vergun mij UwEg. A. te verzoeken inliggende aan mijne ongelukkige Dochter te willen doen inhandigen.

---

129. Uittreksels uit de Bataviasche Koloniale Courant, 9 en 11 Mei 1810.

Batavia den 9den van Bloeimaand.

Men heeft het ongenoegen van te vernemen, dat het eiland Amboina bij kapitulatie, geteekend den 18 van Sprokkelmaand j.l. aan twee vijandelijke fregatten, de Cornwallis en de Dover, en de corvet Scipio is overgegeven. Het garnizoen is overgebracht naar Samarang. De Kolonel Filz heden aangekomen, is in crimineel arrest aan den Fiscaal bij de Hooge Militaire Vierschaar overgeleverd. Het besluit van Zijne Excellentie, en de stukken tot die overgaaf betrekkelijk, in onze volgende.

Vrijdag, den 11den van Bloeimaand 1810.

Het verdient eenige opmerking, dat de Koninklijke Courant van den 4 van Oogstmaand jl. in dezelfden geest, als onze Koloniale van den 9 van Sprokkelm. zich uitdrukt, opzigtelijk de vermoedelijke uitwerking welke de Engelsche expeditie, hoe noodlottig anders, nog ten goede hebben zoude ter ontdekking van de ware gevoelens van menschen jegens hun Vaderland.

Eene overeenstemming van gedagte op zulk eenen afstand, schijnt eenige gegrondheid te waarborgen aan de verwachting, dat er voor sommigen niet meer noodig ware, dan eene gunstig schijnende omstandigheid, dat, in weerwil van alle ijverbetoon voor Vaderland en gevestigde orde van zaken, in eens het masker af te ligten, en openlijk terug te keeren tot eene partij, aan welke men steeds heimelijk bleef toegedaan. 't Is onzer opmerking niet ontgaan, dat de Engelsche Nieuwspapieren aan het Ministerie den misslag verwijten, van den aanval niet gedaan te hebben op de Maas, wanneer men veelligt meerder bijval zoude gekregen hebben.

De voortspruiting van al die kwade geruchten uit Holland, van hetgene in Duitschland, Spanje enz. ten nadeele van Frankrijk zoude

zijn voorgevallen, en waarover in de Fransche Dagbladen geklaagd wordt, laat zich dan ook gemakkelijk beoordeelen: te meer, daar deze zelfde kwade tijdingen na deze Kolonie zijn overgezonden, om het publiek in te nemen, en soortgelijke meer, om hetzelve in den waan te brengen, dat Zijne Majesteit alle veranderingen en nieuwe organisatien afkeurde, en men wel spoedig andere maatregelen zoude daargesteld zien; terwijl men zich zelfs hatelijke en gewaagde uitdrukkingen omtrent de eerste personen in het bestier veroorlooft.

Er komt bij, dat een zeer bekend vriend der Engelschen, die zich deed benoemen tot Agent voor de kolonie in Amerika, ondernomen heeft contracten te sluiten, welke den val der kolonie ten gevolge zouden gehad hebben, indien daarin door de Hooge Regering niet was voorzien, gelijk uit Hoogstderzelver besluiten in eene vorige aan ons is bekend geworden. De brieven van dezen man geven op elke bladzijde de duidelijkste bewijzen van Anglomanie en haat tegen het Fransche gouvernement.

Van het een en ander is Zijne Majesteit en de Minister onderrigt geworden; zullende deze woelingen nergens anders toe strekken, dan om de trouw en verkleefdheid van deze Kolonie aan Zijne Majesteit en het Moederland meer en meer te doen zien, en zich waardig te maken de hulp en bescherming, welke dezelve van de vaderlijke zorg van Zijne Majesteit te gemoet ziet.

---

130. Brief van den Directeur-Generaal en de Raden van Indië aan Min. Van der Heim, 15 Mei 1810.

Batavia den 15e van Bloeimaand 1810.

Hoog Edel Gestreng Heer!

Wij hebben ons mogen vereert zien met Uw Excellenties hoogst gerespecteerde schrijven van den 15 van Slagtmaand a° p°, geadresseerd aan den Directeur generaal en Raden van Hollandsch Indien,

en maken van de eerste gelegenheid, die ons voorkomt, gebruik om daarop eerbiedig te antwoorden, met vooraf Uwe Excellentie ter geëerde kennisse te brengen:

Dat wij conform de daarbij voorkomende aanschrijving om ingevolge de Hoge begeerte van Zijne Majesteit den Koning onze genomene dispositie, waarbij het Land Jassinga aan Zijne Excellentie den Maarschalk en Gouverneur Generaal, in eige dom was afgestaan, te annulleeren, ter eerste vergadering aan die geheiligde last pligtelijk voldaan hebben, zo als Uwe Excellentie dit zal gelieven te beoogen uit het Extract Resolutie van den 28 passato, hetwelk wij de eer hebben Hoogstdenzelve bij deezen aan te bieden.

De gevolgtrekking, Hoog Edele Gestrenge Heer! die uit gem. onze demarche is voortgevloeijd, dat wij daardoor en door het willen beloonen van den Maarschalk en Gouverneur Generaal aan wien wij ondergeschikt zijn, een stap gedaan hebben, die als een uitoefening van de rechten der souvereiniteit, alleen toekomende aan Zijne Majesteit den Koning is beschouwd geworden, heeft niet dan ten uiterste moeten treffen aan ambtenaren, die hare zêle en trouwe met de verpligtte gehoorzaamheid en onderwerping aan een geëerbiedigd vorst plegtig bezworen hebbende, geen andere maatstaf in hare gedragingen kennen als de zodanigen, die daar mede volkomen bestaanbaar en overeenkomstig is. Deezen geest, — te meer voor en aan een Vorst wiens betrachtingen zich alleen bepalen tot het behoud en opbeuring van het zo zeer lijdend vaderland, hetwelk de waarborg is, dat hetzelve in weerwil van de vernielende pogingen van een onversoenlijken vijand behouden blijven zal, en wiens deugden en onvermoeijden ijver ter redding van hetzelve Hoogstdenzelve voor altoos verzeekert hebben van de liefde, hoogachting en verkleefdheid eener dankbare natie voor een aan Hoogstdeszelvs dierbaar pers on, waarvan de getuigen benevens zoo vele doorslaande bewijzen ook tot deeze verre afgelegene gewesten zijn overgeslagen —, deezen geest, zeggen wij bezielde steeds onze harten, en het is in het overtuigend zelfsgevoel, dat die principes bij ons altoos dezelvde zijn en blijven zullen, dat wij het wagen Uw Excellentie meer in detail met dat ons gehouden gedrag bekent te maken, met geen ander oogmerk nochtans als alleen om daardoor in het gunstig appuy van Uwe Excellentie Zijne Majesteit over die demarche, is het mogelijk, in een gunstiger denkbeeld te brengen, en te overtuigen, dat gem.

onze dwaling, eene dwaling is geweest, waarin wij geen andere bedoeling gehad hebben als om te gelijk met het belang van 's Majesteits possessien in deeze colonie, ook dat van den Maarschalk en Gouverneur Generaal te bevorderen, en door dien weg is het mogelijk, uit te wisschen de traces van ongenoegen, die daarover in 's Konings herte mogten zijn overgebleeven.

Om nu dit oogmerk, hetwelk bij ons boven alle wenschen gaat, te bereijken, kan het van geen nut zijn, dat wij aan Uwe Excellenties geheugen terug brengen de motieven, die daartoe aanleiding gaven; het voorstel daartoe gedaan bij Uwe Excellentie bekent zijnde, is het voorzeker niet aan Hoogstdenzelve ontslipt, dat hadden wij daarin de hooge geëerbiedigde afkeuring van Zijne Majesteit en Uwe Excellentie kunnen voorzien, zeer zeeker den Maarschalk en gouverneur generaal even zo min tot de aceptatie van dat Land zoude zijn overgegaan als wij tot den afstand van hetzelve. Dan, hetgeene daaraan ontbrak, is de meerdere ontwikkeling van die reedenen, en speciaal die, waarom wij de gevolgtrekking niet hebben opgemerkt, die bij Zijne Majesteit daaruit is voortgevloeijd. Het zij ons vergund Uwe Excellentie onder het oog te brengen, dat van de onheugelijkste tijden af, het gouvernement in Indien op de qualificatie van het vorig bewind geauthoriseerd is geweest om zulke Landen, die woest en ledig lagen ter cultivatie aan dezulken, die dit wilden ondernemen in eijgendom af te staan. — Hiervan getuigen zoveele Donatie Brieven, als daarvan ter Secretarije deezer Regeering voorhanden, en steeds door Gouverneur Generaal en Raden uitgegeven zijn; zo dat die handeling, voor zo verre dit is kunnen worden nagegaan, sedert het Jaar 1714 ten tijde van den gouverneur generaal van Zwol tot op den tegenwoordigen tijd plaats heeft gehad, en dat het ook niet aan voorbeelden ontbrak dat zodanige afstanden gedaan zijn door den Raad van Indien aan den Heer Gouverneur Generaal word bewezen uit de hiernevens in copia gaande donatiebrieven, die in de Jaren 1730, 1749, 1753, 1767, 1769, 1771 en 1802 op die wijze door den Raad van Indien zijn verleend geworden, en, ofschoon het ons niet is mogen gelukken, onder de archieven de stellige authorisatie daartoe te vinden, zo blijkt het bestaan van een zoodanige authorisatie uit het authentiek extract Resolutie van den 11 October 1652 hetwelk wij zo vrij zijn Uwe Excellentie hier nevens almede aan te bieden. — Daar wij nu zo min in de ons voorgeschreeven In-

structie als door speciale bevelen geinformeert waren van een andere intentie zijner Majesteit, en Uwe Excellentie te dien opzichte, dewelke voortaan als een heijlige wet zal worden geobserveert, zijn wij voortgegaan met een handeling, waar toe wij ons te dier tijd noch gerechtigt agtten, en dit deeden wij met te meer gerustheid, daar het Land Jassinga volkomen viel in de termen, waarom een zodanige authorisatie weleer gegeeven is, te weeten, dat door het afstaan van meerendeels onbebouwde en woeste streeken ter cultivatie aan particulieren, en voor den Heer van den Lande, en voor den ondernemer, beider belang zouden bevordert worden. Om dit te betoogen, zijn wij zo vrij hier te noteeren, dat het Land Jassinga een streek lands was, waar van den Bantams Koning geen het minste voordeel trok, en hetzelve door hem bij wijze van appanage afgestaan zijnde, aan vier Ingebeijs of Hoofden; deezen daar in een bijna onafhangelijk gezach, schoon op de gebrekkigste wijze uitoeffenden, dat de daar in gevonden wordende bijna ontoegangkelijke wildernissen, veelal ten verblijve strekkende van weggelopen Lijfeijgenen, en slegt volk, niet meer arbeidende, als waartoe de dringendste nooddruft om te leeven hun verpligtte, als het ware, zo voor de Colonie in het algemeen, als voor den Vorst, aan wien hetzelve als een domain toebehoord, voor altoos onnut bleeven, Ja! ten hoogste schadelijk waren voor de aangrenzende Landen, die daarvan zeer veel te lijden hadden, waar bij eindelijk noch kwam het inconvenient, dat de verafgelegenheid van het zelve en de slegte wegen derwaarts veroorzaakten, dat den Landbouwer wierd terug gehouden om van den grond meer voordeel te trekken als tot zijn bestaan noodig was, daar de gelegenheid hem ontbrak om die voortbrengsels ter markt te brengen, en door dien weg zo wel zich zelve te bevoordeelen als anderen te gerieven.

De onvoordeelige situatie nu van dit Land, indien het in dien Staat bleeve, gevoegd bij de zugt, die wij bereeds in den Maarschalk en Gouverneur Generaal hadden mogen opmerken, voor de bevordering van den Landbouw en de kunde, die Zijne Excellentie daar in bereeds hadde aan den dag gelegd, waren zo veele beweegredenen, die ons deeden besluiten, om te gelijk bij het daarstellen van een blijk van des Regeerings erkentenis voor het verrigte in het Bantamsche, ook de algemeene welvaart die door eene meerdere cultivatie van die Landstreek konde worden voorzien, te bevorderen, waartoe wij noch te eerder overgingen, omdat wij den Maarschalk

en Gouverneur Generaal als de Hoge persoon beschouwden, die en door Hoogstdeszelvs invloed en vermoogen en door het bezit van het Landgoed Buitenzorg boven anderen in staat was, dat oogmerk te bereiken, te meer noch daar zulks niet geschieden konde, als door het doen van opofferingen, die om de wille van den noch onzeekeren uitslag minder aan het gouvernement als aan Zijne Excellentie konnen convenieeren. — En dat dit begrip niet ongegrond is geweest, vermeenen wij daar door beweezen te zijn, dat zedert de beheering van dat Land door Zijne Excellentie niets meer van de voorige roof en plunderzugt aldaar vernomen word, en hetzelve door het daar in aanleggen van een openbare markt, het maken van bruikbare wegen, waarlangs de producten na de beneden Landen kunnen worden afgevoert, en andere verbeeteringen, gebragt is tot die welvaart, dat het gedagte Land aan de Chineezen is kunnen worden verpagt voor een somma van 5000 Sps Jaarlijks voor den tijd van drie Jaren, om naderhand tot een dubbelde somma verhoogd te worden, hetwelk zeeker nimmer het gevolg zoude hebben kunnen zijn, indien den pagter van hetzelve niet hadde voorzien, dat hij door eene betere inrichting van de administratie en cultivatie dier Landstreek in Staat zoude worden gesteld die Somma op te brengen, zo dat wij ons wel durven vleijen, na de aanmoedigingen welke ons uit de couranten gebleeken zijn dat Zijne Majesteit tot de ontginning van onbebouwde Landen aan de Ingezetenen van het Koningrijk heeft gelieven te geeven, dat, wanneer Zijne Majesteit door Uwe Excellentie bekend zal zijn gemaakt met de situatie, waarin het Land Jassinga ten tijde van de donatie was, Hoogstdenzelve den afstand uit een gunstiger en welligt uit een ander oogpunt als te voren zal gelieven te beschouwen, blijvende ons nu noch over om dit met de verpligte bescheidenheid ook te beproeven over de belooning, die wij daardoor aan den Maarschalk en Gouverneur Generaal hebben willen geeven. — Wij mogen niet voor Uwe Excellentie ontveinssen, dat het onwedersprekelijk regt, aan wien zulks toekomt, destijds bij ons is in aanmerking gekomen, zo dat een ijder onzer als het ware aarzelde daar in te treden. — Dan de omstandigheeden, die bij het geval plaats vonden, gevoegd bij de orders, die wij van het vorig Bewind, zo als die hier boven zijn genoteerd, voor ons hadden, deeden ons de daad uit een oogpunt beschouwen, die de zwarigheid in dezen meerendeels wegnam,

Zijne Excellentie had ons bereeds aan het begin van Hoogstdesselvs komst met de Intentie gelieven bekent te maken, om na het volbrengen van de Hoge last Zijner Majesteit, om Indien te organiseeren Hoogstdesselves ontslag te verzoeken, en met permissie van Hoogstdenzelve na het vaderland terug te keeren, een voorneemen, dat te meer wierd aangeraden door den nadeeligen invloed, die het scheen dat het Indische climaat op desselvs lichaamsgestel in weerwil van het verblijf op Buitenzorg op den duur zoude hebben. Wij begreepen, dat met alvoorens op den afstand van het Land Jassinga de hooge approbatie van Zijne Majesteit te verzoeken en af te wachten, te meer om de omstandigheeden van den oorlog het in deezen bedoelde oogmerk zeer zoude zijn vertraagd geworden, dat indien den Maarschalk het gemelde Land zoude aanvaarden en daaraan de verbeeteringen ontginnen waarvoor hetzelve vatbaar was, het tijdsverloop, waar in die hoge approbatie konde worden afgewagt, een essentieele hinderpaal zoude toebrengen aan het oogmerk, dat daarmede bedoeld wierd. — En eijndelijk, dat ofschoon den Heere Gouverneur Generaal aan het hoofd deezer Regeering geplaatst zijnde, de zaken van Regering door het Lichaam van Gouverneur Generaal en Raden worden afgedaan, dit om der wille van den aart der zaeke niet in aanmerking konde komen, en wij in dit bijzonder geval een Lichaam bleven uitmaken, gelijkstandig met dat, zooals het ons is voorgeschreeven bij de Instructie ingevalle van aflijvigheid van een heer Gouverneur Generaal, om Zijne Majesteit den Koning in de souvereiniteijt van deeze Landen te representeeren; en deeze redenen, met het regt, dat wij vermeenden noch als voorheen in de Hoge Regering te berusten, deed ons tot een stap besluiten, die in alle gevallen doch door Zijne Majesteit moest worden gesanctionneerd — Zie daar Hoog Edele Gestrenge Heere de motieven kortelijk geschetst die ons tot dat besluit bewoogen hebben; mogen wij zo gelukkig zijn, dat dezelve bij Uwe Excellentie in eenige aanmerking komen, dan vleijen wij ons, dat Uwe Excellentie ons de voldoening niet zal weijgeren, van die te brengen voor den throon van een Vorst, die wij Hoogstdenzelve bidden uit onzen naam de eerbiedige verzeekering aan te bieden, dat geene onzer zich waardig zoude oordeelen eene plaats aan de tafel der Hoge Regeering te bekleeden, indien hij zich in staat gevoelde willens en weetens een stap te doen, die onze plicht als getrouwe onderdanen van een geeerbiedigd Koning zoude overschrijden,

en het is met deeze gevoelens, dat wij ons vereeren met de verschuldigde eerbied en hoogachting te zijn

Hoog Edel Gestrenge Heer

Uw Hoog Edele Gestrenge onderdanige gehoorzame dienaren,

W. H. van IJsseldijk.
D. T. Chassé.
I. W. van Hoesen.
H. A. Parvé.
W. Wardenaar.
J. C. Romswinckel.
A. Hartsinck.

---

131. Missive van G. G. en Raden van Indië aan Min. Van der Heim, 21 April 1810.

§ 51. Voortgaande Uwe Excellentie verslag te doen van onze verrigtingen, hebben wij de eer betrekkelijk de *Finantien*, Hoogstdenzelve te bedeelen, dat daar wij bij onze vorige missive van Lentemaand § 44 Uwe Excellentie communiceerden hoezeer de geest van culture zich onder de ingezetenen dezer kolonie vertoonde, en dat verscheiden Land Heeren, aangemoedigd door het voorbeeld van den Eerstgeteekende, zich beijverden den Landbouw te verbeteren, en aanmerkelijk uit te breiden, welke tot niets anders dan het welzijn dezer kolonie en voorspoed der ingezetenen kan strekken, aangenaam in onze vooruitzigten hieromtrend zijn te gemoet gekomen door het verslag welke den eerst geteekende ons gedaan heeft der verkoop van zes Perceelen Land, welke behooren tot dat gedeelte van het gewezene Regentschap Crauwang, hetwelk aan de Bataviasche Ommelanden is gevoegd, waaruit ons gebleken is, dat deze zes perceelen afgeworpen hebben, de aanzienlijke som van zevenmaal Hondert een en Negentig duizend Rijksdaalders; 's Lands geregtigheid daaronder niet begrepen. Dat deze koopschat, welke verre overtroffen heeft de waarde waarvoor de voorschreven Landerijen door den Directeur generaal, en den Landdrost der Bataviasche ommelanden waren getaxeerd, zoozeer in 't voordeel van den Lande

is, dat Zijne Excellentie niet geaarzeld heeft dezelve met Hoogst Deszelfs approbatie te bekragtigen, terwijl H: D: ons daar bij heeft voorgedragen door de opgemelde gehouden verkooping, en de daaraan door Hoogst Deszelfs gehegte approbatie, bij onze resolutie aanteekening te doen houden, en tevens met genoegen geannonceerd heeft, dat met dezen verkoop het plan van finantiën voor dit jaar zoude zijn voltrokken en 's Gouvernements uitgaven ruim zouden kunnen worden bestreden, nadat wij zouden hebben aangenomen het volgend voorstel, hetwelk Hoogst Denzelve nog overbleef bij deze communicatie te doen.

Dat de ongelukkige situatie waarin deze Kolonie door den aanhoudenden oorlog en door de verschillen tusschen Noord America en de Europeesche mogendheden, zich ten aanzien van het finantiëele bevind, de overvloed harer producten, welke onder andere omstandigheden de balance grootelijks in haar voordeel zoude doen overhellen, niet oneigen kan worden vergeleken bij een goed, waar van het genot niet dan na een tijd vergund is; dat het bij ons en bij ieder te zeer bekend was, dan dat het eenig betoog zoude behoeven, dat de Extra ordinaire middelen, welke tot stijving van de Finantien sints twee Jaren waren gebezigd, daarvan een noodzakelijk gevolg hebben moeten zijn, en dat daar mede zal moeten worden voortgegaan, zoo lange die situatie niet verandert; dan dat het ook tevens de zorge van het gouvernement ten volle waardig was, die middelen zoo voor haar zelve, als voor de goede Ingezetenen het minst drukkende te doen zijn, en vermits Hoogst Deszelfs betragtingen in het kiezen der daartoe dienstige maatregelen, steeds zulks een strekking hebben, meende Zijn Excellentie ons te moeten proponeeren, om het rendement der op den 29 van Slagtmaand 1809 verkogte Tangerangsche Landen, tot rds: 419800 en het rendement der Crauwangsche Landen [tot rds: 791000 te samen rds: 1210800 papiere geld, waarvan het provenu bestemd was om te worden vernietigd, met oogmerk om de massa van de credit papieren te verminderen, uit het fonds van Amortisement aan 's Lands kas te doen leenen, tot dat gunstiger omstandigheden zullen toelaten, het daaromtrent geresolveerde te realiseeren, vertrouwende Zijn Excellentie dat deze maatregel door een ieder zoude worden geoordeeld allezints aan onzen tegenwoordigen toestand te voegen; dan dat ofschoon dezelve ook moge vorderen de vermindering van een gedeelte der in omloop gebragte

papieren munt, voor een tijd te verschuiven, Zijn Excellentie nogtans bij H. D. determinatie bleef, om het circuleerende papiere geld, door geen nadere aanmakingen te *vermeerderen*, gevoelende dat het Gouvernement, zal zij het vertrouwen der Ingezetenen behouden, verpligt is de daaromtrent gedane toezegging te solemniseeren; waarom Zijn Excellentie bij deze gelegenheid proponeerde, om eene som van rds. 300000 aan oude papieren van credit, hetwelk montant ingevolge van ons besluit van den 13 van Lentemaand 1809, nieuwe creditbrieven van rds: 10, 5, 3, 2 en 1 zijn aangemaakt, te vernietigen.

§ 52. Welke voorstellen wij allesints aan ons tegenwoordige toestand geëvenredigd, regtmatig en noodzakelijk gevonden hebben; waar om wij dan ook geenzints hebben geäarseld daaraan onse toestemming te hegten, en ons volkomen daarmede te vereenigen, vertrouwende dat Zijne Majesteit en Uwe Excellentie met ons, zulks als het minst drukkende middel zullen beschouwen om in dezen zorgelijken toestand onze financieele situatie gaande te houden en met Hoogst Deszelfs approbatie zullen vereeren.

§ 53. Bij deze zelfde gelegenheid heeft den eerstgeteekende ons te kennen gegeven, dat het ons uit de hiervoren § 52 gedane voordragt zoude zijn gebleken, dat in de finantien voor dit jaar zoo volkomen was voorzien dat alle uitgaven daardoor ruim zullen kunnen worden bestreden, Hoogst Denzelve het vooruitzigt voede, daar in voor het volgende jaar niet minder gelukkig te zullen zijn, zonder de schulden merkelijk te vermeerderen, dan dat vermits men niet te vroeg tijdig daar over zijne gedachten konde laten gaan, ten einde daar in niet dan na rijp oordeel te beslissen, Zijne Excellentie had gemeend ons te moeten informeeren, dat Hoogst Denzelve bekend was gemaakt met het idee om van particulieren zoo door hun zelve als voor hunne uitlandige principalen, papieren geld met vijftig ten honderd als zilvergeld in kas te accepteeren, of honderd en vijftig voor honderd rijksdaalders, en daar voor aan de tellers bewijzen af te geven, dat zij de door hun getelde sommen met het voorschreven rabat bij den Lande te goed hadden zonder renten; beschouwende dit ontwerp in zijne gevolgen niet onvoordeelig voor den Lande, wijl het geen twijffel konde onderhevig zijn, of het credit van het papieren geld moest zich bij een verandering van omstandigheden herstellen, doch dat H. D. in hetzelve geen genoegzame waarborg gevonden had voor de tellers, wegens den tijd wanneer zij over deze hunne

fondsen zoude kunnen beschikken, en het even min billijk geacht, dat zij inmiddels van het genot van renten zouden wezen verstoken; dat Zijne Excellentie derhalve de houders van de fondsen had laten sondeeren, in hoeverre zij voor hun zelve, als gemagtigdens genegen mogten zijn, den Lande tegens het aanstaande jaar, zestienmaal hondert duizend rijksdaalders aan papieren geld te schieten, op voorwaarde dat zij voor iedere hondert en zestig rijksdaalders aan papiere geld, hondert rijksd: zilver munt, dan wel voor iedere hondert rijksdaalders papiere geld, twee en zestig en een halve rijksd: in spetie, 't geen een verlies geeft van zeven en dertig en een halve rijksdaalders Papiere geld op het hondert zouden terug bekomen, hetzij alhier in Producten welke ten allen tijde kunnen worden ontvangen of in spetie, dan wel in wissels op Holland, in beiden gevallen binnen vier jaren na de telling, dan wel binnen het jaar na den vrede, indien de zelve intusschen en voor de expiratie van het derde jaar mogt vallen, genietende inmiddels tot den dag der aflossing zes percent aan renten van het getelde kapitaal, in voege voorschr: het zilver geld gereäliseerd, betaalbaar in papieren van crediet, met de bij het gouvernement bepaalde agio; dat dit ontwerp over het algemeen gegouteerd was, doch dat de gevolmagtigdens zwarigheid gemaakt hebben daartoe te concurreeren voor hunne principalen, zonder eene authorisatie van het gouvernement waarmede zij wenschten te worden gemunieerd ingevolge de reserve bij onze publicatie van den 14 van Wijnmaand 1809 voorkomende, om bij benoodigtheid mede van de op Hypotheek uitgezette gelden van uitlandige personen te beschikken voor het gouvernement, terwijl zij nog hadden doen blijken van hun verlangen, dat op het papiere geld, 't geen conform publicatie van den 10 van Louwmaand 1809 gesteld is, dezelfde schikking zoude mogen worden geappliceerd; proponeerende Zijne Excellentie daar bij aan ons, om de Leden onzer Vergadering van IJsseldijk en Romswinkel te committeeren, om deze propositie te examineeren en ons zoo spoedig mogelijk te dienen van consideratie en advies, ten einde het plan van finantiën voor het aanstaande jaar in tijds kan worden geärresteerd.

§ 54 en wij zullen bij onze volgende de Eer hebben Uw Excellentie het resultaat van deze Commissie te bedeelen.

§ 55. Bij onze missive van Louwmaand § 16 hadden wij de Eer Uwe Excellentie kennis te geven, dat wij de Weeskamer alhier ge-

authoriseerd hadden tot het creëeren van nog twaalf maal hondert Duijsend Rds. aan papieren van credit, om daarvan Een millioen onder verband van 's gouvernements domainen voor den Lande te leenen; in den loop van deze maand hebben wij op voorstel van den eerstgeteekende besloten, om vermits de Weeskamer op nieuw tot groote voorschietingen verpligt is, aan de Koopers der onlangs verkogte perceelen Lands, behoord hebbende tot het gewezen Regentschap Crawang, dat collegie te qualificeeren tot de creatie van een millioen rds: aan papieren van credit, om daar mede op de zelve wijze te handelen als wij bij de eerste autorisatie bepaald hebben.

§ 56. Wij houden ons verzekerd, dat deze maatregel door Zijne Majesteit en Uwe Excellentie volkomen goedgekeurd zal worden, dewijl wij hier door de Weeskamer een aanmerkelijk voordeel toebrengen, de gemeente gerieven, en de verkoop der dikwerf genoemde Crauwangsche Landerijen bevordert hebben, dewijl geen particulieren zoo veel gelden ledig hadden liggen om die te kunnen betalen, terwijl deze nieuwe aanmaking geen invloed kan hebben op het credit van het papiere geld, alzoo daar voor Landerijen en vastigheden verbonden werden, tegens $^2/_3$ van de getaxeerde en Essentiëele waarde, onder goede borgtocht, zoo dat voor dit papier altoos meer wezentlijke waarde verbonden is, als haar bedragen beloopt.

§ 57. In gem. onze missive van Louwmaand § 15 informeerden wij Uw Excellentie onder anderen, dat wij voor den Lande van den Eerstgeteekende hadden overgenomen: ten eerste de behuizingen van Buijtenzorg met een gedeelte van dat Landgoed, eenlijk tegens betaling der uitgaven die gedaan zijn moeten worden, om de gebouwen tot het verblijf van een Gouverneur Generaal geschikt te maken, begroot op c.c. Hondert duizend rds., en zonder dat verder iets voor de oude gebouwen of voor het gemelde stuk Land door Zijn Excellentie wierd gepretendeert, ofschoon het laatste actueel vijftig duizend rds. waardig is, waarvan de revenuen tot een permanent inkomen voor den Regent van Buijtenzorg zijn geässigneerd; ten 2e de vaste huismeubelen van Buijtenzorg en Bodjong mede calculatief waardig geschat, op Hondert duizend rds.; en ten 3e de Bazaar of markt van het Landgoed Buijtenzorg voor tweemaal Hondert duizend Rds., en om de inkomsten van die Bazaar, thans bedragende rds. 18000 half

zilver en half kopergeld 's jaars, na aftrek van de interest, te doen dienen tot een fonds om daar uit het onderhoud der gebouwen, buiten schade van den Lande te vinden enz. —

§ 58. Door den eerstgeteekende van het Provenu dezer gebouwen, meubelen, Bazaar enz. gediend zijnde van Inventaris en rekening courant, zoo hebben wij de Eer Uw Excellentie een kopy van die rekening courant met L^a. A. gemerkt, hiernevens aan te bieden, en tevens te informeeren, dat wij deze rekening courant gesteld hebben in handen van de Raden Extraordinair W. Wardenaar en J. C. Romswinkel, ten einde dezelve te examineeren en om te dienen van consideratie en advis, of de interessen van het batig saldo dezer rekening courant, zullen aanvang nemen met den eersten van Louwmaand jl. of den eerste dezer maand, die ons gerapporteerd hebben dat HunEd. zoowel de ged. rekening courant, als de daartoe gehoorende stukken, hebben geëxamineerd en bevonden, dat alles in behoorlijke en in goede order is, accordeerende de rekening courant volkomen met de overgelegde rekeningen, en Inventarissen der Huismeubelen, enz. terwijl HunEd. voorts nog geadviseert hebben, om de interessen op het den eerstgeteekende competeerende saldo, groot viermaal hondert Duijsend rds. aan papieren van credit met primo dezer te laten ingaan.

§ 59. Op welk rapport, wij besloten hebben, meermelde rekening courant te approbeeren, en de generale directie de Executie van ged. overnaame door het gouvernement op te dragen.

§ 60. Ten slotte van hetgeen wij Uw Excellentie onder dit Hoofdeel van Finantien te melden gehad hebben, diend noch, dat het steeds toenemend gebrek aan kopergeld, meestal veroorzaakt doordien de stukken zoo zwaar en groot waren, dat de inlandsche koperslagers er hun voordeel bij vonden, om de stukken te smelten en tot ketels, keukengereedschappen enz. te verwerken, en baatzugtigen om dezelve uit te voeren, dewijl de zwaarte van ieder munt de essentieele waarde van het koper, waar voor dezelve gedebiteerd wierd overtrof, ons bedagt heeft doen zijn op middelen, om daar in zooveel mogelijk te voorzien; wanneer bij de overweging van dit point ons door den Raad Extraordinair Wardenaar aangetoond is, dat de stukken van 3, 2 en 1 stuivers zeer veel konden verkleind en vermindert worden, weshalve wij ZijnEd. opgedragen hebben, de surveillance van die vermindering en verstempeling, waar

van Zijn Ed. ons in den loop dezer maand verantwoording heeft gedaan, en van welk rapport wij de vrijheid nemen Uw Excellentie kopij hiernevens met L^a B n^0. 1 en 2 gemerkt, aan te bieden, waar uit Hoogst Denzelve zal blijken, dat op het verkappen en verstempelen van de oude koperen muntstukken een aanzienlijke som geprofiteerd is van rds. vier en vijftig duizend drie hondert en negentig kopergeld en 11.459½ ℔ gruis van koper, kunnende wij Uw Excellentie tevens verzekeren, dat deze vermindering van het gewigt der kopere stukken geen de minste hinder op de circulatie van hetzelve heeft te weeg gebragt, en grootendeels verminderen zal het versmelten, en uitvoeren van dezelve, alzoo nu daar van geen voordeel te behalen is, dus dat wij kunnen vertrouwen, dat deze, voor onze Kolonie onmisbare muntspecie, niet meer zoo schaars zal worden als het vooruitzigt was, dat dezelve tot groote stagnatie in den smallen handel en in andere belangrijke gevallen, zoude hebben kunnen worden.

§ 61. In ons verslag van Sprokkelmaand hebben wij onder het hoofddeel *Administratie* dezer kolonie, de Eer gehad te bedeelen bij § 51 en seqq: ons besluit ten aanzien van de vergoeding welke de geweesene Leden van Policie te Amboina was opgelegd, ten bedrage van Rds 33162:43¼ wegens het fonds der diakenij en andere gestichten enz. — Door de Generale directie gediend zijnde van rapport wegens de Examinatie der stukken, waarop twee der ged: Leden van Policie zich beroepen hebben, bij hun verzoek om de opheffing van de hun opgelegde vergoeding en voordragt welke besluiten daaruit zouden resulteeren, zoo hebben wij, de Eer Uw Excellentie daar van kopij L^a C n^0 1—7 inclusive nevens dit verslag aan te bieden, en tevens te bedeelen, dat wij op voordragt van den eerst geteekende conform gem: rapport in deze zaak besloten hebben; vertrouwende dat de allezints billijke beslissing de hooge goedkeuring van Zijne Majesteit en Uw Excellentie zal wegdragen.

§ 62. Het zal zeker reeds bij Uw Excellentie bekend zijn, dat Amboina op den 17 van Sprokkelmaand door het laf hartig en schandelijk gedrag van den Commandant aldaar J. P. F. Filz, aan de Engelschen bij kapitulatie is overgegaan; den eerstgeteekende heeft ons daarvan communicatie gedaan en te kennen gegeven dat nadat wij op het einde van het voorleden jaar ingevolge van H. D. voordragt, en het rapport der daartoe benoemd geweest zijnde Commissie

hadden geärresteerd eene nieuwe organisatie door Zijne Majesteits possessien in de groote Oost, waardoor het Gouvernement ontheven was van het bezwaar, om gelijk te voren aanzienlijke sommen in specie derwaards te zenden en te gelijker tijd van deze bezittingen voordeel en nut zoude hebben kunnen trekken, Zijn Excellentie met een hartelijk verlangen de eerste tijdingen van die Possessien te gemoet zag, zich vleijende met het vooruizigt dat de zelve de invoering dezer nieuwe organisatie zoude bevatten en bereeds de eerste resultaten ons de satisfactie zouden schenken, het nut van ged: nieuwe organisatie bevestigd te zien. Dan dat instede het H. D. heeft mogen gebeuren, deze wensch voltrokken te zien, het niet zonder aandoening was dat Zijn Excellentie zich kwijte van de onaangename pligt, om ons ter kennisse te brengen, dat de kolonie van Amboine op den 17 van Sprokkelmaand jl. aan de Engelsche bij kapitulatie was overgegaan, gelijk meer in detail consteeren zou uit het verslag deswegens van den Kolonel en gewezen Commandant militair van de Molukkos Filz, en de verdere daartoe relatieve papieren, welke bij deze communicatie allen aan ons geëxhibeerd zijn en omtrent welke stukken wij de vrijheid nemen Uw Excellentie te renvoyeren, na de Bataviasche koloniale kourant n°. 20 en 21. Dat Hoogst Denzelve overtuigd was, dat wij deel namen in de verontwaardiging, dewelke de lecture dezer stukken bij H. D. verwekt had, nademaal daar uit blijkt dat de magt der Engelschen eenlijk bestaan heeft in twee Fregatten en een Corvet en in niet meer dan tusschen de 3 a 400 man gedebarqueerde troepen, waar aan zich het Hollandsch guarnisoen, sterk veertig hondert drie en Negentig man garde troupes, de gewapende burger magt ten getalle van 282 koppen daar onder gerekend tot onuitwischbare schande heeft overgegeven.

Dat dit kleine Esquader volgens informatie geen verdere last had, als om Amboina te blokkeeren, en dat de versterking had moeten agterblijven door den zwaren oorlog, waarin de Engelschen om de West van Indie met de Maratters zijn gewikkeld, en dat voorzeker deze inferieure en niet noemenswaardige magt, al schielijk hare gehazardeerde stap om Amboina te attaqueeren zoude hebben opgegeven, indien zij door een volstrekt gebrek aan tegenweer van onzen kant niet waren aangemoedigt haar plan voort te zetten, de confusie, de onwil, en de lafhartigheid, welke den kolonel Filz beweerd, dat onder onze troepes geheerscht heeft, zijn verdedigingsmiddelen,

waar mede hij zijn onverklaard gedrag tragt te verschoonen, doch die na hare waarde beoordeeld, in de eerste plaats op hem zelve zullen moeten terug werken; dat uit H. D. besluit van den 10 Passato, hetgeen mede in de Courant geplaatst is, en waar na wij Uwe Excellentie renvoyeren, blijkt: dat H. D. welm: kolonel Filz gesteld heeft in handen van den Fiscaal van de hooge Militaire vierschaar, om tegens hem na 's Lands wetten te procedeeren, en verder tot geruststelling der brave armee van Zijne Majesteit den Koning van Holland in Indie, hoogst Deszelfs determinatie aan den dag gelegd heeft, om, welke ook de uitspraak der hooge Militaire vierschaar mogte zijn, den Kolonel Filz nimmer meer de eer te doen genieten onder de vanen van Zijne Majesteit den Koning van Holland in Indie te dienen; aanmerkende dat niemand die Eer en alle vertrouwen volledigen had verbeurd, als hij, die behalve de overgave van een onzer gewigtigste possessien, aan een handvol volks, daardoor oorzaak is, dat de gunstige vooruitzigten, die wij tot opbeuring van onzen verlaten toestand van de nieuwe inrigtingen der oostersche possessien hadden verwagt, ons zijn ontnomen, dat alle onze schepen, misschien op twee na, welke zich te Banda hebben kunnen bevinden, in 's vijands magt zijn gevallen, en hetgeen meer beteekend, dat de roem van Zijne Majesteits armee bevlekt, en de hollandsche braafheid ten sterkste is gedishonoureerd, 't geen Zijn Excellentie verklaarde meer smert te veroorzaken, als H. D. aan ons in staat was met woorden uit te drukken; en dat den gewezen Landdrost van Amboina, Levinus Heukevlugt, die daar reeds eenige dagen vroeger als den kolonel Filz van daar vertrokken was, gisteren te Batavia was gearriveerd.

Ten aanzien van gemelde Heukevlugt heeft den eerstgeteekende ons gecommuniceerd mede besloten te hebben, denzelve te verklaren vervallen te zijn van deszelfs charge en van den Rang die hij tot hiertoe heeft bekleed, mitsgaders onwaardig om Zijne Majesteit den Koning van Holland te dienen, wegens deszelfs laffe toegevenheid en strafbare onverschilligheid betoond, en het concipieeren van artikelen van kapitulatie voor de Kolonie van Ambon, op verzoek van den ged. Commandant Filz, twee dagen voor dat de Engelschen te Amboina waren geland.

Wij houden ons verzekert dat Zijne Majesteit onze Koning en Uw Excellentie, zoowel als wij, de grootste verontwaardiging over het schandelijk en ten hoogste strafwaardig gedrag van gem. komman-

dant Filz zullen gevoelen, en wij twijffelen ook geenzins of de hooge Militaire vierschaar, waar voor tegens hem over deze overgaaf geprocedeerd werd, zal hem zijne wel verdiende straf doen ondergaan.

§ 63. Den 20 van Sprokkelmaand jl. communiceerden wij Uw Excellentie bij onze aparte brief de aankomst van de Amerikaansche Brik Goldsearcher, met de onereuse contracten door den Heer Mr. R. G. van Polanen, met de kooplieden Jacob Le Roy en Zoon te New York, reeders van dat schip aangegaan en ons besluit om gem. contracten niet te homologeeren; hoezeer wij wel verwagten dat deze Expeditie door andere van deze schandelijke aart, zoude gevolgd worden, hadden wij nimmer kunnen veronderstellen dat de onbeschaamdheid van ged. van Polanen zoo verre zoude gegaan zijn als wij ondervonden hebben dat hij heeft durven wagen, in de contracten met gem. kooplieden en nog andere huizen van Commercie in Newyork aangegaan en wij danken het beleid van den eersten teekenaar, die ons bij het contract met de Brik Goldsearcher de voordragt heeft gedaan om hetzelve niet te homologeeren, dewijl wij, door dit eerste contract te erkennen, in de verpligting gebragt waren aan de volgende mede te moeten voldoen, hetgeen de ruine dezer kolonie ten gevolge zoude gehad hebben; — ten einde Uwe Excellentie een waar denkbeeld te geven van de schandelijke handelingen door ged. van Polanen met differente huizen van commercie in Newyork aangegaan, van het voordeel welke die huizen daar bij zouden gehad hebben, en het groot verlies welke deze kolonie bij de nakoming Derzelve zoude geleden hebben, zoo hebben wij de Eer Hoogst Denzelve hier nevens met La D gemerkt aan te bieden het rapport welke den oud Directeur generaal Van IJsseldijk en den Raad ordinair van Hoesen ons daaromtrend gediend hebben; na welkers lecture Uw Excellentie verbaast zijn en veragting zult gevoelen tegens een man, die zulk een schandelijk en strafwaardig misbruik heeft gemaakt van het vertrouwen, welke Uw Excellentie hem geschonken heeft.

§ 64. Ondertusschen is den eerstgeteekende niet onledig geweest, in de behartiging der belangens dezer kolonie, ten aanzien van de differente schepen, die met gem. contracten hier na toe gekomen zijn, en heeft door den Landdrost van Sourabaija laten inkoopen, de Americaansche Brik the Bataviaan, en de lading door dezel e aan-

gebragt, met een advans van hondert ten hondert, te weten op de waarde van de brik en de goederen van de lading, welke contrabande zijn, doch van de artikelen, die hier niet onder hooren, slegts met vijf en zeventig percent, onder conditie, dat alle zoodanige goederen, welke bij examinatie afgekeurd wierden, aan den carga terug zouden gegeven worden, met voorstel om de betaling van het montant van gem. Brik en lading ten emporte van 92694 spaansche matten en 10 cents, in specerijen tegens de door ons tans bepaalde prijzen, of indien dezelve niet voorhanden zijn in koffij te doen, waarmede wij ons volkomen vereenigd hebben.

§ 65. Zijnde ook door het gouvernement overgenomen het Factuur door de onlangs alhier geärriveerde Amerikaansche Brik Columbia aangebragt, bestaande hetzelve in ijzer en staal, met een advans van hondert percent, zoo uithoofde van de benoodigtheid dezer artikelen, als wijl het faktuur niet gechargeerd geweest is en het gantsche Provenu der lading slegts 12 a 15000 Spaansche matten bedraagt, waar uit alle ongelden, benevens de winst op het Factuur moet worden gevonden.

§ 66. Betrekkelijk de *Producten*, hebben wij op voorstel van den Directeur P. T. Chassé, besloten, om vermits de aanhanden zijnde quantiteit noten musschaten vorderde, dat in de verdeeling bij verkoop der differente qualiteiten van dezelve, eene verandering gemaakt wierdt, dezelve voortaan in de volgende proportiën te verkoopen, als $\frac{1}{8}$ vette noten, $\frac{3}{4}$ middelbare en een agste magere noten.

§ 67. Terwijl wij Uwe Excellentie voorts communiceeren dat van de geinfecteerde noten, waarvan wij in ons vorig verslag § 38 breedvoerig melding gemaakt hebben, op publieke vendutie verkogt zijn 58000 ℔ tot een bedragen van rds: 88992:12, en dat de resteerende quantiteit wegende 63733 ℔, aan zekere Chinees uit de hand zijn verkogt tegens 70 stv. het ℔, zoodat het met dezelve nog beter en minder schadelijk afgeloopen is, als wij hadden durven verwachten.

§ 68. Daar er onderscheidene *Dienaren* zijn, welke bij het verzoeken van hun ontslag uit hunne betrekking, hetzij uithoofde van ouderdom, veele jaren gedane diensten, ziekelijke omstandigheden, of andere belangrijke redenen, tevens ons solliciteeren om met zekere rang begunstigd te mogen worden, en zoodanig verzoek aan ons door den Vice President van het Collegie van Huwlijksche en kleine

gerechtszaken Jan Velthuijzen, gedaan is, zoo hebben wij op propositie van den eerstgeteekende, den oud Directeur generaal Van IJsseldijk, en den Raad Extraordinair Van Basel verzogt en opgedragen, om ons te dienen hun Ed. bedenking, of bij het accordeeren van zekere rang in 't vervolg niet zoude behooren te worden bepaald, het doen van een arme gift aan de Diaconij, door de geene die daarmede worden begunstigd, na mate van de classe waaronder de toegestane rang, volgens de ranglijst valt, en zoo hun Ed. van dat gevoelen waren, de bepalingen, welke hieromtrent zoude kunnen worden gemaakt voor te dragen; aan deze onze begeerte door hun Ed. voldaan zijnde, hebben wij conform hunne voordragt, op het daartoe gedaan voorstel van den eerstgeteekende bepaald, dat voor het verkrijgen van de volgende rangen, zal worden betaald aan de Diaconij armen, als over de rang in de tweede classe rds: 2000, in de derde classe rds: 1000 en in de vierde classe rds: 500.

Wij beschouwen dit als een middel om de inkomsten van de Diaconij te verbeteren, hetwelk niemand drukt, en van de vrije keuze van elk afhangt.

§ 69. Voordat wij deze eindigen, hebben wij nog de Eer ter kennisse van Uwe Excellentie te brengen, dat zich bij request aan ons geadresseert heeft den gewezen gecommitteerde tot en over de zaken van den Inlander P. Tencij, houdende verzoek om ten zijnen koste te mogen hebben Extract uit onze resolutiën, genomen op den 16 van Zomermaand 1807 in quadruplo, waar bij aan den Suppt. is toegestaan, dat twee assignatiën van zoodanige gelden als door hem in kas geteld waren om in Holland te worden voldaan, zoude mogen worden geconverteerd en gesteld op naam van zijn gemagtigdens Tijset & Compe te Amsterdam, uithoofde, blijkens de door hem bij zijn request overgelegde stukken, in der tijd door Uw Excellentie was gedifficulteerd daarop uitbetaling te laten doen aan zijne ged. gemachtigdens, vermits het daarover handelende Extract uit de Notulen voorm: door Uw Excellentie niet genoegzaam geëxtendeerd was beschouwd, op welk verzoek wij op de daartoe gedane propositie van den Eerstgeteekende, den Eerst gezworen klerk gequalificeerd hebben om het meerm. extract uit de Resolutie, aan den Suppliant in quadruplo, tegens de gewone betaling af te geven.

Wij hebben de eer met alle verschuldigde hoogachting te verblijven, enz.

132. Rescript van den Secretaris van het Kabinet.

Haarlem den 23 van Bloeimaand 1810.

De Eerste Secretaris van het Kabinet des Konings heeft de Eer hier mede ter kennis van den Minister van Marine en Colonien te brengen met toezending van deszelfs hier bij gementionneerde Rapport, dat ofschoon Zijne Majesteit de ter zake hiernevens gen. [1]) gevraagde approbatie als overbodig beschouwt Hoogstdezelve egter niet ongenegen is die approbatie wanneer dezelve mogt nodig zijn, te verlenen, doch dat in dat geval het 's Konings verlangen is om door hem Minister alvorens te worden geinformeerd door wie en voor welken tijd de voorn. Heer Van Polanen is gezonden geworden.

De Eerste Secretaris voornd.
Bij absentie van denzelven
De Secretaris Archivist
G. Dassevael.

---

133. Brief van Van Polanen aan den Franschen Gezant in Noord-Amerika, 24 Mei 1810.

A Son Excellence Monsieur Turcan, Ambassadeur.

Votre Excellence.

Votre E. ayant bien voulu me permettre de Lui adresser quelques notes sur l'etat des Colonies de Sa M. le R. d' H. dans les Indes Orientales, je prens la liberté de faire connoître à V. E. les dernières nouvelles qui me sont parvenues de Batavia, avec prière de les faire parvenir à la connoissance de Sa Majesté mon Souverain.

Au mois de Novembre 1809, une troisième insurrection a eu lieu dans le Royaume de Bantam. Quatre mille hommes principalement composés de la Guarnison de Batavia, ont marché sur le territoire

1) Nl. „der verrigtingen van den Raad Ordr *Van Polanen*, omtrent de door hem aangewende middelen tot gedeeltelijke voorziening van Indien." (Minuut Secreet besluit van den Min. van Marine en Kolonien dd. 26 April 1810).

de Bantam. Selon leur usage les Bantammois se sont généralement retirés dans les Bois & derrière les marais. Ceux qui n' avoient point pris parti, au moins ouvertement, avec les insurgés, & etoient restés dans leurs villages, ont été tués, & leurs villages mis en cendres. A 15 lieues de Bantam nos troupes ont été arretés à Tjiebogor par une fortification que les Bantammois y ont construit, garni de 40 cannons. Deux fois ils sont montés à l'assaut & ont été obligés de se retirer, après que le Coll. Henrie eut été blessé mortellement. La nouvelle en étant parvenue à la connoissance du Général Daandels, qui se trouvoit au Maraks baije, il a fait publier dans les ordres du jour qu'il marchoit lui-même à Tjiebogor & qu'il prendroit la place sans perdre un homme. Arrivé devant le Fort, il a cru nécessaire de l'approcher régulièrement par des tranchées qu'il a poussées jusqu'a 60 toises. Le Fort a été bombardé & les Bantammois s'y sont conduits avec un courage jusque là sans exemple. Après la perte de beaucoup de monde, tant par le feu de la place que par les maladies & le manque de provisions, [1]) le General a lévé le siège & est retourné à Batavia.

Cette guerre de Bantam que le Général a provoqué sans nulle raison peut avoir les suites les plus funestes sur le sort de l'Isle de Java. Aux Bantammois réduits au désespoir par les continuelles violences qu'on exerce contre eux, se sont joint les Pirates qui infestent les parages de l' Isle de Java, & qui ont des cannons et des fusils & savent s'en servir. Il est plus que probable que les Anglois donneront des secours aux Bantammois. Ils ont une parfaite connoissance de l'etat interieur de l' Isle, & du mécontentement général, le Gen. D. ayant permis à un capitaine Ingenieur Anglois prisonnier de guerre, de voyager dans l' intérieur de l' Isle de Java & de decouvrir le faible état de defence à Batavia, occasionné par la démolition du chateau & des lignes & meme des forts dans l'interieur qui etoit la seule sureté pour le petit nombre d' Européens, contre les insurrections des Javanois dont ils sont menacés.

Au premier de Decembre 1809 le nombre total d' Européens dans la force armée a l' Isle de Java etoit reduit à 2513 tetes, le General, les officiers & les créoles y compris. [2]) Le nombre de soldats Européens

1) Hier behoort waarschijnlijk te huis de kantteekening: »d'ammunition & de cannon de calibre.«

2) Op den kant staat: »Une sixième partie de ce nombre sont des invalides.«

diminue tous les jours tant par les fréquentes marches que parce qu'ils sont moins bien traités et soignés que ci-devant avant l'arrivée du G. D. à Java, la nourriture du S(oldat) E(uropéen) consistant en partie en Pommes de terre, qu'ils avoient au prix de 40 sols la Mesure. Depuis que le Gen. est devenu propriétaire de la terre de Buitenzg, le seul endroit ou les Pommes de terre croissent, il a diminué la mesure & augmenté le prix à 144 sols, un prix fort au dessus des moyens du soldat qui par-la est obligé de se passer de la plus saine partie de sa nourriture. La dernière malheureuse expédition à Bantam a couté la vie à 1 Lieut. Col[1], 2 Capitaines, 4 Lieut. & 40 Européens & 300 soldats noirs, sans compter les morts de maladie. Le 16 Decembre il y avoit [1]) plus de 1000 hommes dans l'hopital & le nombre s'augmentoit tous les jours; depuis un grand nombre des soldats noirs sont desertés avec armes & bagage, par bandes de 30 à 40 hommes.

On est à Bat. dans une apprehension continuelle pour une insurrection des Javanois. Si cela aura lieu, aucun Européen ne pourra l'échapper. Les assassinats se multiplient. Il n'y a plus de sureté à la campagne, pas même près de Batavia.

Le General a fait une nouvelle émission de 1200000 Rds. de papier monnoyé. La conséquence en est que la valeur en est diminué a raison de 245 Rds. en papier par 100 Rds. en argent. Les grandes dépenses du Gen. le forceront à d'autres spéculations de finance qui détruiront entièrement le peu de confiance qu'on a dans le papier monnoyé. C'est cette manque de confiance qui fait disparoître de la circulation les espèces d'argent & de cuivre. Les dépenses seules de l'etat militaire vont au-delà du revenu fixe de l'Isle.

Le Général a reformé le corps d'auxiliaires Francais [2]) et l'a incorporé dans les Troupes hollandoises.

Il est resolu de recommencer la siége de Tjiebogor après la saison des pluijes qui finit généralement au mois de Mars ou en Avril. Les Bantammois ayant eu le tems de se fortifier davantage & de

---

1) Op den kant: »en consequence de cette expedition.«

2) Hier stond oorspronkelijk: „Il a obligé les officiers et soldats, contre leur gré, de se défaire de la cocarde Française et de s'assimiler en tout aux Troupes hollandoises."

Op den kant staat: „ci devant reconnu dans la denomination du 12 battaillon de l'Empire François."

recevoir des secours des Pirates & des Anglois, l'expédition prochaine dans le Roijaume de Bantam reduira encore le petit nombre d'Européens qui font la seule force de l'armée.

Le General ayant abandonné le système pacifique & d'économie par lequel seul les Hollandois ont pu jusqu'à présent se soutenir dans l'Isle de Java, il est de toute necessité pour la conservation de cette possession importante de Sa M. Le Roy d'Hollande, qu'au plutot un secours en hommes y soijent envoijés d'Europe. Si le présent établissement dispensieux de l'Etat Militaire et civil doit être continué il ne sera par moins nécessaire d'y envoyer des secours en argent.

J'ai eu l'honneur de me présenter à V. E. comme chargé de la part de S. M. Le Roij d'Hollande de pourvoir d'ici aux besoins des Colonies dans les Indes Orientales. J'ai réussi de faire des contracts & d'envoijer quelque argent & plusieurs articles de la première nécessité à Batavía. Mais comme le Général n'approuve pas ma nomination & refuse de me reconnoître je dois prévoir qu'il ne remplira pas les contracts [1]). Mr. Smissaert qui est connu de V. E. comme un Anglomane tres décidé est l'homme de confiance du Général & c'est à lui qu'il adresse les dépêches secrètes pour le Roi.

Le General a témoigné aussi sa désapprobation de la nomination faite par S. M. du Brigadier Sandol Roy comme General Major a Batavia, et l'a renvoyé en conséquence en Europe.

Comme il est possible que le General S. R. sera pris par les Anglois & emmené en Angleterre & que par-la S. M. sera privé du Rapport qu'il se propose de Lui faire sur l'etat de l'Isle de Java, et comme il est de la plus haute conséquence que S. M. soit instruit de l'état extrêmement dangereux dans lequel les Possessions de S. M. dans l'Inde sont reduits, je prens la liberté de prier tres instammant V. E. de vouloir a l'arrivée de V. E. en Europe communiquer a Sa M. les ouvertures que le General Sandol Roy & moi ont eu l'honneur de donner a V. E. au sujet des dangers qui pourront amener la perte des Colonies de Sa M. mon Souverain.

24 May 1810 [2]).

---

1) Op den kant: „En ce cas trés probable je serai obligé de discontinuer mes fonctions."

2) Hieronder staat: „The Catherina Augusta sailed the 30 May."

134. Brief van Daendels aan den Koning, 25 Mei 1810.

Sire!

. . . . . .

Je prend la liberté d'adresser a Votre Majesté les depeches destinés pour Son Excellence le Ministre de la Marine et Colonies. La fausseté de Monseigneur Van der Heim envers moi, dont les preuves sont entre mes mains et son plan decidé de perdre cette Colonie, m'empeche de correspondre dorénavant avec lui. Ses lettres et celles de ses amis excitent tout le monde contre moi, et preparent ainsi la perte de la Colonie.

Nos ennemis les plus dangereux, Sire! ne sont pas à Londres. La Colonie est en danger, mais elle ne sera remise aux Anglais, qu'apres ma mort.

Venez a notre secours, mon Roi! pendant qu'il est encore temps, mais veuillez, en attendant, être convaincu, que je tacherai de rendre *l'impossible possible*, pour sauver cette Colonie, pour donner une dementie a ceux, qui ont vendu la Colonie et pour conserver la reputation d'aimer mon Roi, ma patrie et de detester les Anglais et leurs adhérans. . . . . .

J'avais prévu, Sire! ce qui arrive, que ma personne serait nuisible dans cette Colonie, et j'avais demandé par rapport à cela mon rappel. Mais je me suis pourtant trompé en partie, car on voulait à moi par rapport, que j'utilisais la Colonie et que je rendais sa prise plus difficile aux Anglais . . . . . .

Buitenzorg
ce 25 Mai 1810.

---

135. Rapport van Min. Van der Heim aan den Koning, 26 Mei 1810.

Sire!

Ik heb de Eer ter voldoening aan de Order van Uwe Majesteit van den 23 dezer N°. 1 ter verdere elucidatie op het hier bij wederom te rug gaand Rapport van den 9e van Grasmd ll. te berigten: in de eerste plaats, dat het Uwe Majesteit heeft behaagd, op mijn daartoe

gedaan voorstel, bij Kabinets order van den 12e van Grasmaand 1809, den Raad van Hollands Indien *van Polanen*, te autoriseeren, om aan den Gouvr Genl *Daendels* de benoodigdheden voor *Java* te doen geworden.

En in de tweede plaats; dat ik de gevraagde approbatie zelve als overbodig zoude hebben aangezien, ware het niet, dat het mij uit mondelinge informatien was gebleken, dat de uitdrukkelijke Koninglijke goedkeuring, in de Oost Indien in veele gevallen noodig is, om de opvolging der door mij gedane aanschrijvingen te verzekeren. In dit bijzonder geval rekene ik dezelve ter gereede nakoming der contracten, van het hoogst belang en durve er Uwe Majesteit bij herhaling eerbiedig om verzoeken.

Ik ben met enz.

---

136. Brief van Daendels aan den Koning, 26 Mei 1810.

Sire!

Amboina, Isle principale des Moluccos, est prise par deux fregates et une corvette anglaisse. Le Colonel Filz, Francois de nation, qui jouissait de la meilleure reputation, y commandait et son garnison etait composé de quinze cent hommes de nos meilleures troupes. Je l'ai fait arrêter pour être jugé: les pieces y relations se trouvent dans mes depêches de ce jour au Ministre, ainsi que les noms et cargaisons de batimens, qui ont été prises a cette occasion, en nombre assez considerable.

L'Isle de Ternate se trouve par la depourvu d'approvisionement de toute espece, ainsi que Menado et me fait perdre l'esperance de tirer des recrues Chretiens de cette côte.

Et comme l'ennemi a laissé une garnison à Amboina, il me parait certain, qu'une nouvelle expedition se prepare contre Banda et le reste des Moluccos.

Un accident imprévu a empeché l'amiral Drury de se joindre pour le moment, avec les principales forces, à cette expedition; qu'on debite être une nouvelle guerre contre les Marattes, pendant que d'autres disent, que l'amiral a été pris dans un combat naval contre une Escadre Française, mais je prêfere de croire la premiere nouvelle,

puisqu'il m'est inconnu qu'un seul vaisseau de Ligne francais se trouve dans les grandes Indes.

Je prends la liberté d'adresser a Votre Majesté les depeches pour Son Excellence le Ministre de la marine et colonies. La fausseté de Monseigneur van der Heim envers moi, dont les preuves sont entre mes mains et son plan decidé de perdre cette colonie, m'empeche dorenavant de correspondre avec lui. Ses lettres et celles de ses amis excitent tout le monde contre moi et préparent ainsi la perte de la colonie.

Nos ennemis les plus dangereux Sire! ne sont par a Londres. La colonie est en danger, mais elle ne sera remise aux anglais, qu'apres ma mort. Venéz a notre secours, mon Roi, pendant qu'il est encore temps, mais veuillez, en attendant être convaincu, que je tacherai de rendre *l'impossible possible*, pour sauver cette colonie, pour donner une dementie a ceux, qui ont vendu la colonie et pour conserver la reputation d'aimer mon Roi, ma Patrie et de detester les Anglais et leurs adherens.

J'expedie ce rapport a Votre Majesté, par le Koninglyke Hollander, le second batiment, qui part pour Bordeaux, chargé de nos productions et j'ai l'honneur de joindre pour Votre Majesté les duplicatas et triplicatas de mes lettres precedentes a Votre Majesté et a Son Excellence le Ministre, ainsi que le plan de la Baije et des Isles Marak.

---

137. Brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 1 Juni 1810.

Hoog Edel gestreng Heer.

Bij de aankomst van de Schoener Nimrod heb ik van Batavia het berigt ontfangen, dat U. E. Missive aan den Generaal Daandels, houdende een afschrift van U. E. aanschrijving aan mij, van den 19 van Grasmaand 1809, aan den Generaal is overhandigd. Bij de verzending van die Missive, was het mij reeds bekend, dat den Generaal Daandels zich niet gehouden reekend aan de aanschrijvingen van U. E. te gehoorzaamen, waarom ik het noodig heb geoordeeld hem te verzoeken, mij te willen informeeren, of en hoedanig ik aan de commissie mij door U E. opgedraagen, zoude voldoen, en teevens beleefdelijk te kennen gegeeven, dat ik van Z. M. aanstelling tot Raad ordinair van

Indien, geen gebruik zoude maaken, tot dat hij mij zoude hebben verzeekerd, dat mijne overkomst, in die qualiteit, hem aangenaam zoude zijn.

Den eerbied welke ik aan Z. M. en aan U. E. verschuldigd ben, laat mij niet toe te herhaalen, welke uitdrukkingen den Gen. D. zich veroorloofd heeft, op den inhoud van U. E. voorgemelde Missive, dan het slot en de substantie daarvan, koomt hier op uit: „dat hij mij niet erkend, als van weegen Z. M. belast met de O. I. Kolonien van hier met het nodige te voorzien, en dat bijaldien ik op Batavia mogt aankoomen, hij mij met het zelve schip, waarmede ik zal zijn overgekoomen, zal te rug zenden."

Deeze verklaring van den Gen. D. staat gelijk aan een vernietiging van de commissie en eene ontzetting van het ambt, mij door U. E. uit naam van Z. M. opgedraagen, en ik ben volkoomen bereid mij dit te laaten wel gevallen. Het staat aan mij niet te beoordeelen in hoe verre den Generaal Daandels gerechtigd is, zich teegens den uitgedrukten wil van Z. M. en van U. E. te verzetten; het is mij genoeg te weeten, dat hij dit recht uitoeffend, en mij dus, de facto, uit den dienst van Z. M. ontslagen heeft.

Hier in heeft hij voorgekoomen, het verzoek het welk ik de eer gehad heb U. E. voor te draagen, bij mijne Missive van den 10 Februarij deezes jaars, zo verre mijne demissie als Raad ordinair van Indië betreft, dan de gevolgen van de vernietiging van de commissie mij door U. E. hier te Lande opgedragen, kunnen voor mij te ernstig zijn, dan dat ik mij daaraan met stilzwijgen en gelatenheid zoude onderwerpen.

Vertrouwende in de oppermacht van Z. M. over zijne Kolonien, in de O. Indiën, heb ik mij van het oogenblik van den ontfangst van U. E. geëerde aanschrijving van den 19 van Grasmaand 1809, beijverd om aan den last, mij daarbij opgedragen, te voldoen, te meer, wijl de kort daaraan ontstane bedugting voor eene ophanden zijnde oorlog van de V. St. v. A. met Engeland, mij in mijn gevoele daar toe verpligte zonder de nadere qualificatie van den Gen. D. ontfangen te hebben. Ik heb het genoegen gehad, te bevinden, dat juist diezelve articulen waarmeede ik Ambon en Batavia voorzien heb, daarna door den Generaal Daandels als articulen van de eerste noodwendigheid, van dezelfde Huizen waarmeede ik gecontracteerd heb, van hier ontbooden zijn, en dat ik die aan hem heb doen geworden 8 à 10

maanden vroeger, dan hij die andersints zouden hebben kunnen verwachten bijaldien zijne propositien specificq en aanneemelijk bevonden waaren.

Hoe zeer daar toe ongehouden, heb ik bij de komst van de Heer Meijer, aan hem alle mijne handelingen opengelegd en hem, ongevraagd, vergund van alle mijne Papieren, daartoe betrekking hebbende, afschriften te laaten neemen. Hierdoor heeft hij een inzigt in de gronden van mijn handelingen verkreegen, zijne volkoome overeenstemming daarmede betuigd en verklaard dat den Gen. D. alle reeden zouden hebben, over mij voldaan te zijn. Op mijne vraage, of hij dan verwagte, dat den Gen. D. aan de door mij aangegane contracten zoude voldoen? heeft hij mij ten antwoord gegeeven: dat hij op U. E. zeer gepiqueerd is, en in de eerste opwelling van drift, het mogelijk in het hoofd zoude krijgen, geen reguard op de contracten te slaan, dewijl hij, geene tusschenkomst van iemand, hoe genaamd, in het bestuur der Koloniën kon dulden, dan dat hij echter niet zonder hoop was, dat den nood waarin den Gen. D. zich zoude bevinden hem tot beeter gedachte zoude brengen, en dat hij, (Meijer) het zijne zoude toedraagen, om hem daartoe te beweegen.

Na de aankomst van Meijer, heb ik mij geheel lijdelijk gedraagen en alle de contracten door hem aangegaan, onderteekend, om ten minste in die gevallen, den Gen. D. aan de daaden van *zijnen* gevolmagtigde te verbinden. De beede van de contracteerende Huizen en het belang van den dienst hebben mij daartoe doen besluiten, dewijl, hoe irregulier en hoedanig de zaaken hier te Lande behandeld wierden, ik mij aan niets wilde onttrekken, waardoor de belangens der O. I. Koloniën kunnen bevorderd worden.

Dan sints de aankomst van de Schoener Nimrod, is mijne voorige onzeekerheid opgehouden. Ik heb daarmeede geen antwoord van den Gen. D. ontfangen, maar wel het bericht, het welk mij mondeling door den Generaal Sandol Roij bevestigd is, *dat hij met mij niets te doen wil hebben*. Meijer heeft eene naderen last van den Gen. D. gekreegen, en heeft aan de Huizen van Commercie verklaard, dat mijne tusschenkomst nu niet meer noodig is, en getragt nadere contracten, zonder mijne bemoeijenis, aan te gaan. Hierin is gedifficulteerd, en Meijer heeft, dien ten gevolge, toegestaan, dat die contracten ook door mij, in mijne qualiteit, zijn onderteekend, dewijl de contractanten ten andere zijde, daar op bleeven insteeren, ten

einde het recht te hebben om bij nonvoldoening daarvan, eene schadeloosstelling van Z.M. Gouvernement in Holland, te kunnen vorderen en daarin de tusschenkomst van het Americaansche Gouvernement te verkrijgen. De laatstaangegaane contracten, kunnen echter niet beschouwd worden dan eventueel, dewijl de Americaansche contractanten zich voorbehouden hebben, die binnen 6 maanden te volbrengen, om binnen dien tijd de tijding van Batavia te kunnen afwagten, of de contracten, door mij aangegaan, door den Gen. D. zullen zijn voldaan. Bijaldien hij dit geweigerd heeft, zullen de laatste contracten, als vervallen beschouwd worden.

De gevolgen welke daarvan als dan te wagten zijn zullen, voor de verdere verzorging der Kolonien, kunnen geene andere zijn, dan dat dit geheel zal ophouden, wijl niemand in America, zo lang den teegenswoordigen staat van zaaken blijft voortduuren, ene expeditie van hier naar derwaards doen zal, zonder een prijs bedongen te hebben voor de over te brengen goederen, en voor de producten die in betaling zullen worden ontfangen.

Voor mij kan de weigering van den Gen. D. om aan de door mij aangegane contracten te voldoen, van hoogst onaangename en schadelijke gevolgen zijn. Ook volgens de Americaansche rechtsleere, ben ik in persoon niet aanspreekelijk, voor het geen ik uit krachte van den last van U. E. verrigt heb, en wijl deeze mijne qualificatie in de contracten is uitgedrukt, dan ik verneem, dat de authenticiteit van mijnen lastbrief kan in twijffel getrokken en het van mij kan gevorderd worden, dit te bewijzen, waar toe ik buiten staat ben: hier door kan ik in moeijelijkheeden gewikkeld worden, die mij noodzaken zullen kunnen, dit Land te verlaaten [1]).

De Huizen van Commercie, in de Contracten geïnteresseerd, hebben een vertrouwd pensoon naar Bermuda gezonden, om van den Heer Schout bij nacht Buijskes zijn gevoelen te verneemen of den Gen. D. aan de contracten zal voldoen, en het antwoord van de Heer Buijskes ontfangen, heeft hun dienaangaande niet gerust gesteld.

Verscheide maanden kunnen verloopen, alvorens de onzeekerheid dienaangaande zal ophouden, dewijl het Eiland Java effectivelijk geblokkeerd is, en de scheepen naar derwaards verzonden, op de uit- en te rug reize groot gevaar loopen, genomen te worden. Intusschen

1) Zie het verlangde Certificaat op p. 184; dd. 31 Aug. 1810.

houd alle verzending van hier naar Java noodwendig op.

Toen ik bij mijne Missives van den 22 Januarij, 10 Februarij en 13 Maart deezes jaars, de eer had U. E. den gevaarlijken staat van Z. M. Indische bezittingen bekend te maken, heb ik moeten voorzien, dat de volgende tijdingen van Batavia te ontfangen, eene verergering in dien toestand zouden aankondigen. Een bestuur enelijk op willekeur en geweld gevestigd, moet noodwendig daar in voortgaan, en het is in den aart der zaake, dat het van stap tot stap, tot meer geweldige daaden moet gebragt worden: de onverwagte aankomst van den Generaal Majoor Sandol Roij van Batavia heeft dit niet dan te zeer bevestigd.

Bij de aankomst van den Gen. D. op Batavia, heeft hij verklaard, van Z.M. eene stellige last te hebben om deezen verdienstelijken officier uit Z.M. dienst te demitteeren, dan, als het waare, uit toegeeflijkheid, vergunde hij aan den Gen. Wiese, hem honorabel uit den dienst te ontslaan.

Het was dus met geene geringe verwondering, dat de Heer Sandol Roij bij Extract uit het Register der Besluiten van den Gen. D. van den 29 November 1809, bekend wierd gemaakt, dat het Z. M., reeds op den 28 Junij 1808, behaagd had, hem, *commandant der troupes te Batavia*, te bevorderen tot Generaal Majoor; eene benoeming die in zich zelf, en in de bewoordingen waarin die in het Decreet van Z. M. is uitgedrukt, eene rechtstreeksche teegenspraak is, van de verklaring van den Gen. D., dat hij van Z. M. stelligen last had, de Heer Sandol Roij als commandant der troupes te Batavia, uit den dienst te ontslaan.

Bij hetzelve besluit van den Gen. D., werd teevens aan den Gen. M. S.R. te kennen gegeeven: „dat Z. E. wenschende gebruik te maaken, van een persoon, die het vertrouwen van Z. M. bezit, tot het overbrengen van depêches aan hoogst denzelven, hem Generaal Majoor hiertoe heeft gedespicieerd, met order mitsdien, om zich gereed te houden tot zijn vertrek, (binnen 7 dagen) met de te Rheede leggende Schoener the Nimrod."

De Gen. S.R. zoude zich deeze verzending van Batavia volkoomen hebben laaten welgevallen, bijaldien het hem was toegestaan met een bekwaam schip, toen meede ter Rheede leggende, en met zijne geheele famille van daar te vertrekken, dan dit is hem geweigerd, en hij heeft zich genoodzaakt gezien, met een verswakt lichaam en een

periodicq pijnlijk ongemak, zich te embarqueeren in eene kleine schoener van niet meer dan 80 Lasten, waarin hij de grootste ongemakken heeft ondergaan.

Den overbrengst van die gewigtige depeches is echter niet aan den Gen. Majoor S.R., maar aan den Capᵗⁿ. van de schoener Nimrod toevertrouwd, die dezelve aan den Consul te Newyork Smissaert heeft overgegeeven; en het is enelijk door de tusschenkomst van Z. E. den Franschen Ambassadeur, dat de Heer Smissaert, teegens de ordre van den Gen. D., is overgehaald geworden, die Dépêches aan den Gen. S.R. over te geeven, nadat hij aan boord zal zijn van het schip, waarmeede hij naar Europa overgaat.

De volgende zijn de voornaame publieke voorvallen, die mij van Batavia bedeeld en door den Genˡ. Sandol Roij bevestigd zijn.

Bij Publicatie van den 14 Septᵇʳ. 1809, is de Weeskamer weeder geautoriseerd 600000 Rd . aan credietbrieven te laten aanmaken, die eeven als de vorige 600000 Rdˢ. gangbaar zijn verklaard. Twee daagen daaraan is het papiere geld gevallen op 245 Rds voor de 100 Rds. Zilver, en eene verdere depreciatie wierd te gemoed gezien.

Den 25 October is, bij Publicatie, de Heer J. A. van Braam door den Gouverneur-Generaal Daandels, tot zijnen eventueelen opvolger benoemd, en den 27ᵉ daaraan tot President der Hooge Regeering.

. . . . . .

[Hier volgen de bijzonderheden over den oorlog met Bantam, reeds vermeld in de nota aan den Franschen Ambassadeur. Alleen spreekt hij nu van een verlies van 4 kapiteins en 8 luitenants.]

Voor het vertrek van den Gen. S. R. waaren de Bantammers reeds op den afstand van tien Paalen genaderd, tot de plaats waar jongst de vesting Tangerang geslegt is.

Zelf voor dien tijd, was de onveiligheid in de Bovenlanden zodanig, dat alle de Landeigenaren, voor een geruimen tijd hunne Landen hebben verlaten en het sints niet waagen durven hun verblijf daarop te neemen, dan voor een korten tijd, en als dan wel vergezeld en gewapend. Ook in de nabijheid van Batavia, leeven de Inwooners in onophoudelijke vrees, het slagtoffer van de woede van den mishandelden Javaan te zullen worden: door het slechten der buitenposten, is hun geene wijkplaats nog bescherming overgebleeven.

De Gouverneur Generaal heeft gemeend den gevreesden opstand der Javaanen, en de menigvuldige moorden in de bovenlanden, te

zullen teegengaan door het infligeeren van gestrenge doodstraffen en dien ten gevolge zijn op het Landgoed van Van der Hill vier en op Trogon vijf Javaanen leevendig verbrand geworden. Dit echter volgens zijne nieuwe rechtspleeging, zonder behoorlijk onderzoek en bewijs van schuld, waardoor te onderstellen is, dat onschuldigen ter dood gebragt en de schuldigen het ontkoomen zijn, het geen den Javaan, die aan eene reguliere rechtspleeging gewoon is, te meer verbitterd en het kwaad doed toeneemen.

Sints lange heeft den Gen. D. zijn verlangen te kennen gegeeven, om de geleegenheid te hebben een Prefect en opziener te laaten ophangen, en aan deezen zijnen wensch is reeds gedeeltelijk voldaan. Bij een brief van den Prefect te Bantam bericht hebbende gekreegen, dat den opziener Evertsen door sommige werklieden wierd beschuldigd, hun in hun daggeld te verkorten, en dat hij zich gereed maakte, om op de plaats, na de gronden dier beschuldiging onderzoek te gaan doen, heeft den Genl. in andwoord, aan den Prefect, den last gegeeven, om op zicht van zijnen brief, den opziener Evertsen voor zijn deur te laten ophangen, het geen dan ook dadelijk ter uitvoer is gebragt en hierna is het voorgestelde onderzoek, door den Prefect voorzigtigheidshalve agtergelaten.

Den nieuwen Hoogen Raad zo wel en met het zelfde oogmerk te samengesteld als het lichaam der H. R. voldoed niet minder aan den onweerstaanbaren wil van den Gen. D. De vrees voor personeele mishandeling en de nutteloosheid van eene andersints pligtmatige oppositie verdoofd in alle ambtenaren, den uitspraak van plicht en geweeten. Een ieder oordeeld zich onverantwoordelijk voor zijne daden, en laat de gevolgen daarvan over aan hem, aan wien de macht is gegeeven, na willekeur, zelf over hun leeven te beschikken; die handeld als of hij geen beduchting heeft immer tot eene verantwoording gehouden te zullen zijn, en die zo wel in de Vergadering der Regeering als in zijne tafelgesprekken verzeekerd, *dat hij alles bij den Koning kan goedmaken.*

Daar het niet dan te waarschijnlijk is, dat den Gen. Sandol Roij op zijne reize naar Europa in Engeland zal worden opgebragt en daar zal worden aangehouden, en in den teegenswoordigen staat van zaaken, de correspondentie van hier met het vaste Land van Europa genoegsaam afgesneeden is, hebben wij het onze plicht geoordeeld aan Z. E. den Franschen Ambassadeur, die binnen kort verwagt

naar Frankrijk te rug te keeren, opening te geeven van den gevaarlijken staat waar toe Z. M. Bezittingen in de O. Indiën gebragt zijn, met verzoek dit aan Z. M. onzen Souverain te willen bekend maaken.

Bij een brief van de Caap de goede hoop, van den 24 Febij. deeses jaars, word mij gemeld dat daar enige Fransche scheepen zijn opgebragt en dat men daar door zodanige berichten nopens den toestand van Java gekreegen heeft die een zigtbaar genoegen onder de Engelschen aan de Caap heeft verspreid. Deeze berichten kunnen laater zijn dan die door de Heer Sandol Roij hier aangebragt.

Uit het teegenswoordig mij bekende van den innerlijken staat van het Eiland Java, moet ik voor uit zien, dat ik aan U E. niet dan de noodlottigste tijdingen in den aanstaande van daar zal hebben te bedeelen. U. E. zal nu reeds de hooge noodzakelijkheid inzien, dat zonder tijdverzuim een onderstand in Manschappen of uit Europa, of van Isle de France, naar Java worde gezonden.

De Generaal D. stelde zich voor den Bantamschen oorlog na de Reegen Mousson weeder te hervatten, dan hoedanig daarvan ook den uitslag zijn zal, deeze tot opstand getergde en verbitterde Natie kan niet ondergebragt worden, dan met een groot verlies van onze zijde, al is het dat men hun niet door Engelschen ondersteund zal vinden, aan wien nu, een vrijen ingang op Java, door deesen oorlog gegeeven is, en niet in onderwerping worden gehouden dan door eene permanente Militaire macht, ten zij het voorneemen om hun geheel te extermineeren, ten uitvoer kan worden gebragt.

Op den 1 December 1809, waaren op gantsch Java de Europeaansche Militairen, de lafhartige Créolen daaronder gereekend, reeds versmolten op 2513 koppen, den Generaal, zijnen staf en alle de officieren daaronder begreepen. Onder dit getal, bevinden zich een derde gedeelte onbekwaam voor eenen veldtocht. Buiten de hier voorgemelde in de expeditie gesneuvelden is het te verwagten dat een aantal van de Europeanen in dien tocht gebruikt aan hunne ziektens in het Hospitaal zullen gestorven zijn.

God geeve, dat, door Z. M. tusschenkomst, eene te rug keer tot het oude zagte en vreedelievend bestuur ten aanzien van den Javaan, en van gematigdheid en rechtvaardigheid voor onze thans zo zeer mishandelde Landgenooten, nog tijdig genoeg zal kunnen worden beproefd, om de rampen waarmeede Java bedreigd word, af te keeren. Ik mag U. E. niet ontveinzen dat er te veele gronden van bedugting zijn, om hierop te kunnen hoopen.

Na de tijdingen hier heeden ontfangen van de restrictien waaronder, zelf in het Noorden van Europa, den Americaanschen handel gelegd is, is van hier weinig voor den onderstand voor Java verder te verwagten, ook dan, wanneer teegens verwagting, aan de door mij reeds aangegaane contracten, door den Gen. D. zal voldaan worden. Ik mag niet nalaaten hier weeder te herhaalen, dat aan den vrijen invoer van Hollandsche O. I. Producten op het vaste Land van Europa, den handel van hier op Java, onafscheidelijk verbonden is. De Koffijcultuur is zodanig in de W. I. en Zuid America toegenoomen, dat de laatste lading in Newyork van de Rivier Oronoque aangebragt, gedeeltelijk voor 5 en hoogstens voor 8 D^rs de honderd Ponden, is in betaling aangenomen. . . . . .

Gisteren is de Heer Meijer na een verblijf van zes maanden in een Brik naar Batavia gezeild, op de sterke instantiën van die Huizen van Commercie waarmeede de contracten zijn aangegaan, en die in de hoop dat hij volgens zijne toezegging den Gen. D. tot het nakomen der contracten zal trachten over te halen, tot deeze expeditie, mogelijk de laatste van hier, beslooten hebben.

Ik heb de eer mij met de grootste consideratie te noemen

Princeton N. J. H. E. G. Heer
den 1 Junij 1810. U E. onderdanige Dienaar.

Het vorenstaande is het afschrift van mijne Missive, welke ik de eer heb gehad, U. E. met den Gen. Sandol Roij te doen toekomen. Daar de Commissie tot het overbrengen van een Pacquet, eenelijk het praetext is om hem van Batavia te verwijderen, is hij ook met geene de minste mondelinge communicatie van den gen. Daendels belast. Mag hij niet behouden overkoomen, kan ik echter aan U. E. bedeelen, dat hij zich voorsteld, aan Z. M. den hoogstgevaarlijken staat van zaaken omstandig voor te dragen en de hooge noodzakelijkheid te doen inzien dat, zonder tijdverzuim, eene versterking van Europasche Manschappen, of kan het zijn, van enige Militaire hulp van Isle de France, worde toegezonden. De gevolgen van den nodeloos en moedwillig verwekten Bantamschen oorlog, zijn nu reeds te klaarblijkelijk, dan dat men zal kunnen in twijffel trekken dat daar door onze geheele existentie op Java is in gevaar gebragt. Dit is

door een ieder voorzien, dan aan niemand, zelf niet aan de Hooge Regeering, is het recht gegeeven zich teegens den wil van den Gouvr. Genl. door representatien te verzetten en nog minder aan het Bewind in het Vaderland te doen blijken dat zij in zijne daden niet dan gedwongen geconcurreerd heeft. Wat ook is van eene Regeering te verwagten, door den Gen. D. zelf te samengesteld, en waarvan hij de Leeden naar zijnen wil kan buigen of door het uitdeelen van Ridderordens, of door bedreigingen met militaire executie, verzending uit de Kolonie en het appliceeren van stokslagen. Na zo veele Jaaren strijds over eene verbeetering in het Indisch bestuur, en het ontwerpen van Instructien, is dat bestuur nu dadelijk met eene onbepaalde macht in den Gen. D. alléén gesteld, die wel dra die Papiere banden verscheurd heeft; en dit volgens zijne verklaring, »om daar door de volmaakte uitvoering van Z. M. wil en begeerte, *aan hem alleen bekend*, in alle gevallen te verzeekeren, het Gouvernement klem en energie te geeven, en Z. M. onderdanen in Indiën aan dat Gouvernement te verbinden!« Op deezen bespottenden toon, word een Koning belasterd, die het voorwerp van de verdiende liefde en hoogachting van alle recht geaarde Hollanders is, en wiens naam zelf bij de Koning-hatende Americanen, nimmer dan met eerbied genoemd word.

---

138. Rescript van den Koning, 7 Juni 1810.

Monsieur van der Heim! Je vous autorise conformement á la proposition que vous m'avez faite par votre rapport du 9 Avril dernier, de faire connoitre au Gouverneur General Daendels, que je desire qu'il respecte et remplisse les engagemens contractés par le conseiller van Polanen, tendants à pourvoir aux besoins des Colonies, qu'il devra correspondre et traiter avec le conseiller susdit, sur les moyens d'assurer l'envoi des objets nécèssaires aux Indes, et qu'en cas que ce but important ne puisse être atteint, sans faire quelques sacrifices par rapport à la diminution des prix des productions, Je les ratifie d'avance, et que Je m'en rapporte à la prudence du conseiller van Polanen pour agir conformément à l'exigence des circonstances, en contractant des engagémens pour le but susdit.

Je desire en outre que vous me fassiez savoir confidentiellement s'il ne conviendroit pas de reunir les fonctions de Monsieur van

Polanen, a celles de Consul General près des Etats Unis, puisque les deux missions ont tant de Rapport entre elles et sont également importantes. Sur ce Monsieur van der Heim! Je prie Dieu qu'il vous ait en sa sainte garde.

Amsterdam ce 7 Juin 1810. (Signé) Louis Napoleon.

P. S. Bien entendu que vous prendrez les mesures nécessaires afin que ceci n'augmente pas les lettres de change qu'on tire sur l'Etat sans beaucoup de retenue et qu'au contraire vous dirigerez vos operations et vos instructions vers le but que les colonies se suffisent à elles mêmes jusqu'a la paix maritime et durant l'état de gêne du tresor public.

(Signé) Louis.

---

139. Brief van Van Polanen aan den Franschen Gezant in Noord-Amerika, zonder datum; maar tusschen 1 en 16 Juni 1810.

L'interet que S. M. l'Empereur et Roi prend en ce qui concerne ceux de S. M. le R d'Hollande mon Souverain me fait prendre la liberté de Vous prier de vouloir me permettre de Vous adresser mes depeches pour le Ministre de la Marine & des colonies du Royaume Hollande, supposant que V. E. aura le moyen de les expedier par le Batiment qui partira dans peu de Balt[imore] pour Bourdeaux.

Depuis que j'ai eu l'honneur de rendre mes devoirs à VE. à Princeton, J'ai reçu une lettre du Cap de bonne Espérance, ecrite par un Hollandois detenu prisonnier de guerre, & en date du 24 Février 1810, par laquelle il me mande que par la prise d'un batiment Francoys on venait d'apprendre au Cap, la nouvelle de la levée du siege du Fort de Tjiebogor par le Gen. Daandels & de la retraite précipitée des troupes vers Batavia, & qu'en consequence les insurgés de Bantam étoient entrés sur le territoire Hollandois & a 2½ heures de marche de l'endroit ou le General a fait detruire le Fort Tangerang, qui auroit pu les arrêter. Cette nouvelle a causé la plus grande satisfaction parmi les Anglais au Cap & pas sans raison. La

guerre de Bantam leur ouvre l'entrée dans l'Isle de Java, ruine les finances du Gouvernement & diminue les forces militaires dans une guerre intestine, qui dêjà par la nature du climat s'affaiblissent de jour en jour.

De tout tems les guerres à l'Isle de Java ont été très désastreuses pour le Gouvernement Hollandois mais en même tems le moyen pour les Gouverneurs Generaux de s'enrichir: dans ce moment la perte de toutes les possessions de S. M. dans l'Inde, en peuvent être la conséquence.

Le consul Hollandois Smissaert part dans peu pour l'Angleterre pour se rendre de là en Hollande avec l'intention de solliciter la place que S. M. m'a confiée en Amerique. Il se flatte que les amis du Gen. D. le feront réussir dans son projet.

J'ai l'honneur d'être avec la plus parfaite considération etc.

---

140. Verbaal van Min. Van der Heim, 12 Juni 1810.

SECREET.

12 van Zomermaand 1810.

Ontvangen hebbende eene Kabinets order des Konings in dato 7 dezer houdende ten gevolge van des Ministers Rapport van den 9 van Grasmaand daar te voren, autorisatie om den G. G. *Daendels* aan te schrijven, om de contracten door den Raad *van Polanen* in *Amerika* ten behoeve der Oostindische Colonien aangegaan wordende, te respecteeren & naar te komen,

Heeft van deze order bij Missive kennis gegeven aan den G. G. voornoemd,

Mitsgaders aan den Raad *van Polanen*.

En bij het tweede Lid dezer Kabinetsorder gelast zijnde, om confidentieel aan Z. Majt. te rapporteeren, of de functien van Consul Generaal bij de Vereenigde Staten, mede niet zouden kunnen worden waargenomen, door den Raad van Polanen, bij zijne tegenwoordige missie, alzo beide deze missiën een groote overeenstemming hadden en van even gelijk aanbelang waren,

Heeft het doen van een voorstel dienaangaande verschoven, tot de

aankomst van den verwagt wordende Consul *Smissaert*; en tot dat Z. Majt. welbehagen zal bekend zijn, over de toekomstige beschikkingen over het Bestier van Indiën.

---

141. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 12 Juni 1810.

SECREET. Aan den Gouverneur Generaal van Hollandsch Indien.

den 12 van Zomermaand 1810.

Mijn Heer de Gouverneur Generaal!

Deze is dienende om U. E. kennis te geven, dat het Zijne Majesteit behaagd heeft mij bij Kabinetsorder van den 7 dezer te autoriseeren, aan U. E. te verstaan te geven, dat het Hoogstdeszelfs begeerte is, dat U. E. zal respecteeren en naarkomen de engagementen door den Raad *van Polanen* gecontracteerd, strekkende om in de behoeften der Colonie te voorzien; dat U. E. zal behoren te correspondeeren en handelen met opgemelden Raad, over de middelen om de verzending der noodwendige goederen naar *de Indien* te verzekeren, en dat ingeval dit gewigtig oogmerk niet kan worden bereikt, zonder het doen van eenige opofferingen ten opzichte van de vermindering der prijzen van de Producten Zijne Majesteit dezelve bij voorraad approbeert, en het aan de prudentie van den Raad *van Polanen* overlaat, om naar omstandigheden te handelen bij het aangaan der contracten, tot het voorschreven einde dienende.

Uw Excell. zal in deze beschikking van Z. M. wel gelieven te zien de ernstige begeerte van Hoogstdenzelven, en van mij, om niettegenstaande de zoo zeer gestremde communicatie alle middelen bij de hand te nemen, om de Colonie aan Uwe zorg aanbetrouwd op allerleij wijze te hulp te komen.

Het spreekt overigens van zelve dat U. E. den Raad *van Polanen* zal dienen in staat te stellen, de behoeften te kennen, welke den dienst van Java het gebiedendst vordert, wijl het mijn oogmerk is, dat de opofferiug, welke men ten zich opzigte der vermindering der prijzen zal laten welgevallen, bepaaldelijk geschiede voor de voor-

werpen, welke noodzakelijk voor den dienst van Java gevorderd worden en niet voor die van welke men zich zou kunnen passeeren.

Inmiddels, Mijnheer de Gouverneur Generaal! heb ik de Eer U van mijne consideratie te verzekeren.

---

142. Brief van Min. Van der Heim aan Van Polanen, 12 Juni 1810.

SECREET.

Amsterdam den 12 van Zomermaand 1810.

Mijn Heer!

Mijne laatste letteren, waren van den 9 van Grasmaand, waar bij ik voorlopig beantwoorde Uwe Missive van den 16 van Wijnmaand, en mij blotelijk bepaalde tot de accuratie der receptie, van Uwe nadere brieven van den 22 van Louwm^{d} en 10 van Sprokkelmaand dezes jaars, omdat ik op de mededeeling van derzelver inhoud aan Zijne Majesteit Hoogstdeszelfs welbehagen wilde inwagten alvorens in eenige explicatie te treeden.

Zedert is mij op den 4 der gepasseerde maand nog geworden Uwe Missive van den 13 van Lentemaand, behelsende de confirmatie van het eerst door de Morning Chronicle op het vaste Land bekend geworden ongeluk, het scheepje de Havik en den Schout bij nagt Buijskes overgekomen.

Thans is deze hoofdzakelijk ingericht, U te informeeren, dat het Zijne Majesteit heeft behaagd op mijn daartoe gedaan voorstel, tengevolge van de door U aan mij ingezondene rapporten, mij bij Kabinetsorder van den 7 dezer te authoriseeren »om den Gouverneur Generaal Daendels te verstaan te geven, dat het Hoogstdeszelfs begeerte is, dat hij de engagementen door U gecontracteerd wordende, om in de behoeften der Colonien te voorzien, zal moeten respecteeren en naarkomen; dat hij met U zal behoren te correspondeeren en te handelen over de middelen, om de verzending der noodwendige goederen naar de Indien te verzekeren, en dat ingeval dit gewigtig oogmerk niet kan worden bereikt, zonder het doen van eenige opofferingen, ten opzigte van de vermindering der Prijzen van de Producten Zijne Majesteit dezelve bij voorraad approbeert, en het aan

uwe prudentie overlaat, om naar omstandigheden te handelen bij het aangaan der contracten ten voorsz. einde dienende."

De hier ingeslotene brief aan den Gouverneur Generaal Daendels is tot dat einde ingerigt; weshalven ik U verzoeke derzelver expeditie te soigneeren.

Ik heb den Gouverneur Generaal bij dezelve doen opmerken, dat het van belang is, dat hij U de behoeften doe kennen, welke voor den dienst van Java op de meest gebiedende wijze gevorderd worden, en voor welker verkrijging men zich de meeste opoffering in de vermindering der prijzen dient te laten welgevallen, ten einde de Producten bepaaldelijk tot verminderde prijzen worden gegeven voor goederen, welke onontbeerlijk voor den dienst van Java zijn, en niet voor dezulke van welke men zich zoude kunnen passeeren.

Van alle de door U opgegevene daadzaken bij brieven van den 22 van Louwmaand en 10 van Sprokkelm^{d}, heeft de Heer Prediger een schriftelijk Rapport ingediend, dat onder het oog des Konings gebracht is. Ik heb dus geoordeeld de informatien mij door U gesuppediteerd als aan mij in 't particulier ingerigt te moeten beschouwen, en ik heb daarom geen reguard geslagen op de aanbieding uwer demissie, als Raad van Indien, waar op ik vertrouwe dat gij niet verder zult aandringen, daar het U uit de bij dezen gecommuniceerde order blijkt, dat het Zijne Majesteits begeerte is, Uwe diensten voor de Coloniën, verder te vorderen, en dat Hoogstdezelve in de uitkiezing der meest gepaste maatregelen, zich op uwe voorzigtigheid en beleid verlaat.

Zijne Majesteit verwagt echter, dat gij zult voortgaan uwe maatregelen zodanig interigten, dat alle betalingen daar uit voort vloeijende in Indien geschieden, en dus zult helpen zorgen, dat de Colonien zich zelven blijven souteneeren, tot aan den vreede ter zee, en dat geduurende den gegeneerden staat van de Publieke schatkist, ten behoeve van dezelve geen traittes op het moederland worden afgegeven.

Ik heb de eer U van mijne achting te verzekeren.

Van der Heim.

143. Brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 16 Juni 1810.

Heeden vind ik mij bij de aankomst van het fregat John Adams, vereerd, met U. E. geëerbiedigde aanschrijving van den 1 van Slagtmaand, 1809, en het zij mij vergund U. E. te verklaren, dat in de hoogst onaangename situatie waarin ik mij hier geplaatst vinde, het mij tot geene geringe opbeuring verstrekt, weeder een bewijs ontfangen te hebben, van U. E. gunstige en vereerende geneigdheid te mijwaards.

Uit mijne hiervoorgaande copia Missive, zal het aan U. E. kunnen blijken, dat de onvriendelijke dispositie van den Gen. Daandels, ten mijnen opzigte verklaard en aan den dag gelegd, mij geen uitzigt geeft, dat aan U. E. goedgunstige intentie zal worden beantwoord, om mij een dedommagement voor mijne diensten hier te Lande toe te leggen, en waaruit ik had kunnen hoopen eene vergoeding te zullen genieten, voor de voor mij groote uitgaven, waartoe de uitvoering van U. E. commissie mij reeds genoodzaakt heeft. Bovendien heeft den staat der politicque relatien tusschen het Fransche Keizerrijk en de Vereenigde Staten van America eene zo ongunstige keer genomen, dat het te verwagten is, dat eene geheele opschorting van den Americaanschen handel met Java, daarvan een gevolg zal zijn.

Aangemoedigd door de consideratien die U. E. mij heeft gelieven te suppediteeren, op mijne bedenkingen teegens eene uitbreiding der coffij cultuur op Java, vertrouw ik de vrijheid te mogen gebruiken, U. E. de gronden te mogen bedeelen waarop dit mijn gevoelen is gevestigd. En ik vinde mij te meer daartoe genoopt, wijl zo iets, de communicatie van dit mijn gevoelen, en van het algeheel sijsthema door de Hoge Regeering geduurende deezen oorlog aan te neemen, in mijne particuliere correspondentie met den Heer Van IJsseldijck voorgeslagen en aangedrongen, den grond heeft gelegt, tot den haat door den Gen. D. nu teegens mij openlijk verklaard.

Al aanstonds na mijne aankomst in America in het voorjaar van 1808, heb ik dien Heer omstandig mijne vooruitzigten bedeeld nopens de waarschijnelijke gevolgen die den teegenswoordigen oorlog op het lot en de belangens van Z. M. in Indien zoude hebben. Ik heb niet stellig verklaard dat dien oorlog 10 a 12 jaaren langer zoude voortduren, maar wel dat de voorzigtigheid vereischte, dat de Regeering in

Indiën de mogelijkheid met mij daarvan onderstellen, en haare maatreegelen daarna inrigten zoude. Dat ik dierhalven van oordeel was, dat in de nieuwe inrigtingen, niets zoude beproefd worden, waar door in de gevolgen, de finantien eenigermate zouden kunnen worden bezwaard; dat eene stricte bezuiniging in alle takken der publieke uitgaven, de hoofdbedoeling van alle de daden van het Gouvernement behoorde te zijn; dat den aart der tijden niet toeliet enige gewaagde experimenten te doen, waar van den uitslag nimmer dan door de bevinding konde beoordeeld worden. Dat bovenal de vreede op Java moest geconserveerd worden, zelf, bijaldien dit onvermijdelijk was, ten kosten van enige temporaire opofferingen. Dat het innerlijk bestuur behoorde te worden gesimplificeerd en de ambtenaren geduurende den oorlog de verwagting moesten opgeeven om hun fortuin te verbeeteren. Dat ik hoopte dat den nieuwen Gouverneur Generaal het voorbeeld zoude geeven, van belangloosheid en van eene eenvoudige leevenswijze, in teegenstelling van die baldadige en verkwistende trant van leeven, die ik na een twintig jaarige absentie van Batavia, zo zeer had toegenomen gevonden, en die alleen genoegdoende was om oneerlijke geldwinningen noodzakelijk te maken. Dat ik verwachten moest dat den Gouverneur Generaal in de verzoeking zoude vallen met zich verdienstelijk te willen maken, door eene uitbreiding der koffij cultuur, waar van men in het Vaderland sints zo veele jaaren zo een behaaglijk tafereel heeft opgehangen, dan dat dit moest uitgesteld worden tot na den vreede, wanneer het eerst bekend zoude zijn, welke hoeveelheid koffij met voordeel zoude kunnen in Europa ter markt worden gebragt. Dat het lijdelijk en temporiseerend sijsthema van America, eens zoude moeten worden opgegeeven, en dat welke partij het ook genoodzaakt zoude worden in het einde te kiezen, eene staat van vijandelijkheid met eene der oorlogende Mogendheeden en eene bijna volkome stremming in den afhaal van koffij van Java zoude veroorzaaken.

In mijnen brief aan den Gen. Daandels van den 20 Augs. 1809, heb ik mij nopens het laatste poinct meer omstandig uitgelaten en de bedenking weg genomen als of de verwoesting van St. Domingo eene vermindering in de geheele coffij cultuur had te weeg gebragt. De opgave daarbij gedaan, kan ik thans, na nadere informatie in zo verre rectificeeren, dat men nu bereekend, dat de coffij cultuur, tot een aanmerkelijk hooger bedragen dan door mij in dien brief is

uitgedrukt, is toegenoomen, en vooral in Spaansch en Portugeesch Z. America, jaarlijks toeneemt.

Wat dan ook den staat van dien handel bij eene toekomstige vreede zijn moge, zeeker is het, dat geduurende den oorlog de koffij op Java, ten zij een nietswaardig gedeelte, in retour van aangebragte goederen, niet zal worden afgehaald, al waare dit op 10 Dlls. de Picol, en aager, gesteld.

Intusschen moet de koffij, die den Inlander gedwongen word, op Java te doen wassen en te leeveren, met zilver geld betaald worden. In eene pompeuse bereekening van de teegenswoordige bloeijende staat en de harssenschimmige inkomsten, van Java, waarop den Gen. D. reeds in zijne uitgaven reekening maakt, zie ik dat de coffij cultuur, voorgegeven word, op 150m Picols gebragt te zijn: dit voor waar aangenomen zijnde, maakt dit eene uitgave van ruim 600000 Rd. in zilver of kooper jaarlijks. De koffijgewassen van 1808, 1809 & 1810 zijn daarenboven aan handen, en zo verre mijne informatiën strekken is daar van hoogstens 7 à 8000 Picols afgehaald. Geene contanten zijn daar voor aangebragt. Het is mij niet mogelijk geweest, meer dan 40000 Dlls. na Amboina, te betalen in specerijen, af te zenden, en de Heer Meijer heeft in de 6 maanden van zijn verblijf, het niet verder kunnen brengen, dan de uitzending van 30000 Dlls., te Batavia te ontfangen met $33^1/_3$ pr. Ct. advans, en de koffij teegens 12 Dlls. de Picol, met optie echter aan de contractanten om andere Producten, teegens gestipuleerde prijzen, in plaats van koffij aan te neemen. Hoe zeer ik tot deeze termen niet zoude hebben durven te besluiten, vond ik die in de omstandigheeden der tijden zo voordeelig, dat ik geene zwarigheid heb gemaakt het contract te onderteekenen. Dit contract is aangegaan na het de Heer Meijer bekend was dat den Gen. Daandels, zich zelf en alle de Americanen, met zijne gewoone vervloekingen heeft bedreigd, bijaldien hij immer de koffij onder de 15 Dlls. de Picol zoude afgeeven; en het heeft plaats gehad voor de jongste aanschrijvinge van den Gen. D., waar van den inhoud voor mij is verborgen gehouden, bij de Hr. Meijer ontfangen is.

Na de aankomst van het Fregat the John Adams is er geene de minste verwagting dat een enige expeditie van hier naar Java zal worden gedaan, alvorens de relatiën tusschen dit Land en het Fransche Keizerrijk eene gunstiger keer zullen neemen, dan men grond heeft nu te hoopen.

Hoe zeer ik mij dan schuldplichtig aan het wijzer gevoelen van U. E. onderwerpe, nopens de gepastheid van eene meerdere cultuur der koffij in geval van eene algemeene vreede, zoo vertrouw ik eerbiedig, dat U. E. mijne raisonnementen, die op de niet dan te zeer gegronde voortduring van den oorlog gebaseerd zijn, en op het onvermogen van het Gouvernement te Batavia, om de betaling der koffij aan den Inlander geduurende dien oorlog en zonder den aanvoer van geldspeciën van hier, gaande te houden, niet geheel van grond zult gelieven ontbloot te vinden. Dit is eene opinie ter goeder trouwe en op het vooruitzigt van wat sints is bewaarheid geworden, reeds twee jaaren geleeden uitgedrukt. Sints de opheffing van het embargo in 1808 en dus in bijna drie jaaren zijn geene contanten, de hiervorengemelde niet naamwaardige sommen uitgezonderd, van hier naar Batavia gezonden, en het is heeden nog twijffelagtig, of zelf die kleinigheid daar is aangekoomen. Mijne verdere hiervoren uitgedrukte opinien behoeven, vertrouw ik, aan het doorzigtig oordeel van U. E. niet door enige ontwikkeling betoogd te worden. A priori zijn die zelf-evident, en den teegenswoordigen staat waartoe Java vervallen is, heeft helaas! die verder gestaafd . . . . . .

Het is geensints mijne intentie geweest, zonder U. E. verkreege qualificatie, naar Batavia van hier over te gaan. In de mogelijkheid die eens geëxisteerd heeft, ten minsten waarmeede sommigen zich hebben gevleid, dat de geschillen tusschen dit Land en Frankrijk en Engeland zouden kunnen vereffend worden, zoude ik de zaken zodanig hebben kunnen inrichten, dat mijne presentie hier niet langer noodzakelijk zoude zijn geweest. In die mogelijkheid heb ik ook aan den Gen. D. zijn goedvinden dienaangaande afgevraagd. Kort daarna heb ik echter alle gedagten dienaangaande opgegeeven.

De Heer Consul Smissaert heeft mij kennis gegeeven, dat hij binnen weinige dagen over Engeland naar Holland vertrekt. Mij is bekend, dat zijn voorneemen is, om in mijne plaats te worden aangesteld. Daar hij het vertrouwen van den Gen. D. bezit, vorderd mogelijk het belang van den dienst dat dit in aanmerking worde genomen.

Dat den Gen. D. voorgenomen heeft, van mijnen dienst hier te Lande geen gebruik te maaken, is reeds boven twijffel gesteld bij een brief door hem den 9 Dec. 1809 van Batavia aan zeeker huis van commercie geschreeven, die na U. E. aanschrijving mij betreffende, bij hem ontfangen is.

Dien brief bevat eene propositie, om 25 of meer schoeners, van

120 tot 150 tonnen, van hier naar Batavia te verzenden, geladen met Dollars en Hollandsche Duiten, ijzer en andere articulen, waar voor zal geleeverd worden koffij teegens 15 Dlls; specerijen en andere articulen. De Gen. reekend, dat drie vierde van het getal dier schoeners behouden in eene Hollandsche Haven zullen aankoomen, en om de inkomst daarvan te verzeekeren neemt aan die onder de Hollandsche vlag te zullen stellen. Het bedragen van die schoeners en uitgebragte goederen en gelden, zullen van Batavia in andere scheepen moeten worden afgehaald.

Bijaldien echter de Americaansche ondernemers in die speculatie wenschen te participeeren of die geheel voor hunne reekening te neemen, zal men hun dit toestaan, en de Generaal verzeekerd hun, dat zij vrijelijk in het eerste geval in Amsterdam van dit hun gedeelte zullen kunnen disponeeren. Hij verklaard niet te twijffelen of de groote voordeelen aan deze expeditien verbonden wijl de koffij in Amsterdam voor 37 a 38 stuivers het Pond zal worden verkogt, zijn voorstel zal doen aanneemen; en slaat laatstelijk voor, om een gedeelte dier schoeners in fransche havenen uit te rusten en met wijn te beladen. De geheele risico van deeze expeditien zal in alle gevallen zijn voor reekening van de Americaansche onderneemers.

Het Huis waaraan deeze voorslag gedaan is [1]), heeft zich niet weinig daarmeede geamuseerd, dan in vorige contracten betrokken zijnde, heeft het raadsaam geoordeeld den Generaal in antwoord te schrijven dat het die in serieuse overweeging heeft genomen.

Den Gen. D. schijnt niet in te zien, dat een willekeurig Gouvernement, dat door niets dan door de opwellende driften en caprices van het ogenblik bestuurd word, niet geschikt is, om vertrouwen in zaken van handel voornamelijk in te boezemen. Van zijne onberedeneerde willekeur, is onder anderen, ook hier het volgende bekend.

Het schip Montezuma in het voorl. Jaar van Philadelphia naar Isle de France bestemd, vond deeze plaats te nauw door de Engelschen geblocqueerd en steevende ingevolge van de instructie aan den Capt. in dat geval gegeeven naar Batavia. Daar aangekoomen zijnde, bedong het eene goede prijs voor de uitgebragte lading, dan hoe zeer er overvloed van koffij daar aan handen was, gelastte den Generaal, dat het koffij op Indramaijo zoude gaan inneemen. De Captain represen-

1) Nl. de firma Le Roy, Bayard & Mc. Evers te New York. Een copie van Daendels' brief berust in het Archief-Van Polanen.

teerde hierteegens, dat hij dit niet vermogt te doen, wijl het schip en lading geassureerd was voor Isle de France en Batavia en van daar te rug, en dat het effect van die assurantie zoude verlooren gaan, bijaldien hij naar eene andere haven ging. Daar het volgens het begrip van den Gen. eene zwakheid is van een eens gegeeve bevel te rug te koomen, is hij daarbij blijven persisteeren; de Montezuma is naar Indramaijo gezeild en had reeds lang geleeden hier moeten te rug zijn, en word dus verondersteld den Engelschen Fregatten die toen op de kust van Java waaren, in handen te zijn gevallen, in welk geval de Rheeders hun schip, lading en de premie van assurantie daarenboven zullen verliezen. Dit geval heeft reeds veel gerugt gemaakt, en zal na gewoonte in al de couranten van America, wel dra worden gepubliceerd. Den Captain van de Roxana heeft zich niet minder in het publiek over den Gen. D. beklaagd, door gedwongen te zijn de Heer Maurisse en Famille in te neemen. Het overvoeren van Passagiers steld veelal een schip in gevaar genomen en opgebragt te worden, en meestal aan eene kostbare detentie. Hierom word dit door de meeste scheepseigenaars aan hunne Captains verboden en veelal in het contract van assurantie uitgedrukt. Word hierteegens gehandeld, zijn de assu[ra]deurs aan geene schadevergoeding gehouden.

Den precairen voet waarop Java onder het teegenwoordig Gouvernement bezeeten word, is hier te Lande geen geheim meer; dit gevoegd bij de jongste tijdingen uit Europa aangebragt, doed mij vreezen, dat ik geene scheepsgeleegenheeden zal kunnen vinden ter verzending van de brieven door den Heer Secret^{s}. Falck mij voor Batavia geadresseerd.

Ik heb de eer mij met de hoogste consideratie te noemen.

20 Juni 1810. Juist als ik gereed was, deezen te sluiten onfang ik U. E. geëerde Letteren van den 9 van Grasmaand deezes jaars, bij dewelke U E. hoogst deszelfs goedkeuring mij hebt gelieven te kennen te geeven over mijne verrigtingen zo verre die aan U. E. uit mijne afgezondene brieven aan den Gen. D. zijn gebleeken: eene goedkeuring H. E. G. Heer, die mij ten troost verstrekt in de hoogst [on-] aangename en verontrustende onzeekerheid waarin ik verseere en die nog lang zal kunnen voortduuren, nopens de gevolgen welke er voor het aanstaande nut van den dienst en voor mij zelve te wagten

zijn, wanneer den Gen. D. zal blijven persisteeren, om mij in de qualiteit mij door U. E. hier te Lande opgedragen, niet te erkennen.

Bij het geen ik U. E. dien aangaande hier voren bekend heb gemaakt, kan ik thans niets bijvoegen; het hangt geheel van den Gen. D. af, of mijne dienst hier langer van enig nut zal kunnen zijn.

Bijaldien ik door de nakoming mijner vorige contracten in staat gesteld worde, anderen aan te gaan, ben ik zeeker dat ik van het certificaat van de Heer van Alphen gebruik en waarschijnelijk een voor dien Heer voordeelig gebruik zal kunnen maken. Ik zal mij daar toe, ook in nakoming van U. E. bevel, zo veel mogelijk beijveren en U. E. van den uitslag daarvan ten spoedigsten verwittigen. . . .

Den vorm waarin ik aan U. E. mijne voorgaande en de teegenswoordige depèche laat toekoomen, hoop ik dat U. E. mij ten goede zal houden. Ik ben genoodzaakt mijne pacquetten zo klein mogelijk te maken, om de overbrengers daarvan niet af te schrikken die aan te neemen, en beeter in staat te stellen die te verbergen.

Ik heb ook heeden een bezoek van de heer Jausaud een fransch Heer die eens in dienst der O. I. C. op Batavia is geweest, en sints neegen reizen tusschen Batavia en Isle de France heeft gedaan. Hij heeft Batavia in de jongste maand September verlaaten en beklaagd zich ook zeer over de willekeurige behandeling die hij en andere zijner Landgenooten van den Gen. D. ondergaan hebben en die hun den handel met Java heeft doen opgeeven. Volkoomen bekend met den innerlijken staat van dat Eiland en de teegenswoordige dispositie van den Inlander, verklaard hij, eeven als mij de Heer Sandol Roy heeft gedaan, dat er op het behoud daarvan niet te reekenen is, ten zij eene onderstand in troupes naar derwaards ten spoedigsten worde toegezonden. Met de meeste hoofdofficieren daar bekend zijnde, gelijk mij uit zijne correspondentie is gebleeken, betuigd hij mij dat zij allen teegen den Gen. D. ten uittersten verbitterd zijn, over de brutaliteiten die zij van hem ondergaan. In een brief van den Coll. Fr . . . . t, na zijn vertrek op Isle de France, ontfangen zijn uitlatingen, die mij verwagten doen dat bij het overlijden van den Gen. D. de officieren zich niet zullen onderwerpen aan het commando van zijn benoemden successeur Van Braam. De Brigadiers von Gutzlaf en Von Lutzow, hadden hunne demissie uit den dienst gevraagd, dan dit was geweigerd, en te recht, doordien hun voorbeeld, zegt de H^{r}. J. door alle

anderen zouden gevolgt worden, die eenigermate hoe gebrekkig ook, buiten den dienst kunnen leeven.

De Heer Jausaud bedeeld mij verders, dat den Gen. D. eene versterking van manschappen en ammunitie van den Gen. de Caen heeft gevraagd, dan dat de laatsten daarin gedifficulteerd heeft. Ook kan den Gen. de Caen deze aanvrage niet overeenbrengen, met de opgave van den Gen. D. dat hij een Leeger van 24000 Man reeds georganiseerd heeft en met de plans van coöperatie voorgeslagen om offensief teegens de bezittingen der Engelschen in Indien te ageeren.

Bekend met het ongenoegen van den Inlander, voornamelijk over het harde werk aan de weegen op Java, hetgeen reeds enige honderden hunner het leeven heeft gekost, vreesde de Heer Jausaud niet minder voor de gevolgen van het opbreeken van de beleegering van Tjiebogor. Hij is getuigen geweest van de bedugting waarin men op Batavia voor eenen opstand van den inlander, leefd.

In een brief van een Huis van Commercie in Newyork heeden ontfangen, is deeze passage: For if the present commercial restrictions should continue, we have no Market for the Productions of Java in Europe and it will be impossible to put the prices so low in Java, as to make it an object for Merchants in this country to adventure that way.

Mogt ik gequalificeerd worden bij Z. M. om verzeekering te geeven dat alle scheepen, direct van Batavia en met behoorlijke certificaten van het Gouvernement aldaar in Holland zullen worden toegelaten, zoude dit mij in staat stellen, enigen onderstand in geld en goederen naar Java te zenden en de prijs der producten daarvoor te ontfangen, aanmerkelijk te verhoogen.

De Huizen van Commercie waarmeede ik tot heeden gehandeld heb, zijn van de vermogendste en aanzienlijkste van dit Land, en in Amsterdam wel bekend. De Heer Meijer heeft zo wel als ik, bij andere huizen voorslagen gedaan, dan bij geene, beetere of zo goede voorwaarden kunnen bedingen. Bijaldien het hun belang konde gemaakt worden, zouden zij een millioen D^{lls}, en meer, in dien handel kunnen uitleggen.

Mijn adres is voortaan aan

John F. Gordon, New york.

144. Brief van Daendels aan den Koning, 5 Juli 1810.

Sire.

Le Javan et le Koninglyke Hollander etant entrés successivement en mer, par le detroit de Baly J'ai l'honneur d'envoyer a Votre Majesté ce rapport par le Goede Trouw, le troisieme navire qui part pour Bordeaux: le Batiment et deux autres sont heureusement retournés de Banda, avec des riches cargaisons en Epiceries.

Pour sauver les Epiceries, qui n'ont encore reçu les preparations necessaires pour leur conservation nous avons fait embarquer et partir de Banda la nouvelle et ancienne recolte de maniere que d'içi a quinze mois les Anglais ne trouveront rien a enlever dans ces Isles.

Le conseil de guerre supreme a condamné a mort le Colonel Filz, qui a rendu si lachement l'Isle d'Amboine. L'execution s'est effectuée au champ de Mars en presence de huit a neuf mille hommes de la garnison et de la division mobile a Batavia. Cet exemple terrible etait necessaire dans une Colonie ou l'etat militaire etait autrefois meprise et avili; et ou on aurait puni un officier pour avoir fait une belle defense si elle contrariait quelques interets particuliers. De l'Isle de France nous sont arrivés une trentaine de jeunes gens, que j'ai placés comme officiers dans les differens cadres de l'armée.

Par la meme voie nous sont arrivées les nouvelles importantes, que la Hollande est incorporée à l'Empire François et que Votre Majesté a changé le Trone de la Hollande contre celui de l'Italie Rome et l'Etrurie y comprises.

Ce changement doit plaire à Votre Majesté a beaucoup d'egards; sous ce rapport malgré le chagrin de perdre un Maitre a qui mon coeur est devoué pour toujours, et sans le rapport du bonheur qui en doit resulter pour la Hollande cette nouvelle m'a comblée de joie.

J'ai pris les mesures necessaires Sire! pour que les ennemis ne profitent point de l'effet que cette nouvelle pourrait faire sur les Esprits; et j'attends avec impatience la nouvelle officielle et les ordres de Votre Majesté et de Sa Majesté l'Empereur et Roi, pour regler ma conduite.

Je suis avec le plus profond respect

Sire

De Votre Majesté le plus zelé le plus respectueux et le plus fidele Serviteur et sujet

Sourabaija ce 5 Juillet 1810

Daendels

145. Rescript van den Stedehouder Le Brun aan Min. Van der Heim, 15 Juli 1810.

Il est important Monsieur que le Général Daendels qui commande à Java connoisse les derniers événements de la Hollande et ne soit pas trompé pas les versions mensongères de l'Angleterre.

Vous voudrez bien Monsieur écrire par octuduplicata à cet officier général une lettre qui lui rende compte de ces événements et de la situation de ce pays.

Vous me la remettrez pour que je l'envoye moi-même au Ministre de la Marine et des Colonies.

Recevez Monsieur l'assurance de tous les sentiments que je vous ai voués.

Le Prince Archi-trésorier
Lieutenant Général &a.

Amsterdam ce 15 Juillet 1810. LE BRUN.

Je desire que cette lettre me parvienne dans la journée.

Au Ministre de la Marine du Royaume de Hollande.

---

146. Brief van den Stedehouder Le Brun aan Min. Decrès, 15 Juli 1810.

Monsieur le Comte. Je demande au Ministre de la Marine la lettre par octuduplicata pour le Général Daendels et je la lui demande pour aujourd' hui.

Recevez Monsieur le Comte l'assurance de mon inviolable attachement.

Le Prince archi-trésorier
Lieutenant Général

Amsterdam 15 Juillet 1810. LE BRUN.

Mr. le Comte Decrès, Ministre de la Marine et des Colonies.

---

147. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 15 Juli 1810.

Mijnheer de Gouverneur Generaal!

Ik haaste mij te uwer kennisse te brengen de gewigtige gebeurtenissen welke in de jongstverlopene weken alhier hebben plaats gehad en als een gevolg waarvan dit Rijk met het Keizerrijk van Frankrijk is vereenigd.

Uit de bijgevoegde stukken zal Uwe Excellentie den geheelen toedragt der zaken blijken welke tot den afstand der Regering door Zijne Majesteit Lodewijk Napoleon betrekking hebben, alsmede de maatregelen door Zijne Majesteit den Franschen Keizer op het Rapport van Hoogstdeszelfs Minister van Buitenlandsche Zaken genomen welke zoo als Uwe Excellentie uit de Moniteur van Amsterdam consteren zal, reeds op gisteren effect hebben gesorteerd.

Zijne Doorluchtige Hoogheid de Prins Aartstresaurier van het Rijk bij Tit. II Art. 5 van het Keizerlijk Decreet benoemd tot des Keizers Algemeene Stedehouder heeft mij belast deze evenementen onverwijld ter kennisse van Uwe Excellentie te brengen ten einde Uwe Excellentie niet misleid mogt worden door verkeerde berigten of leugenachtige wendingen welke van wegens den vijand aan de gebeurtenissen mogt worden gegeven.

Alles is hier te lande in de volmaakste rust. Hiervan zal Uwe Excellentie de Ingezetenen en Javasche vorsten bij de Proclamatie waarbij Uwe Excellentie deze gebeurtenis zal bekend maken ook dienen te informeeren en na zelve den Eed van getrouwheid aan Zijne Majesteit den Keizer der Franschen, Koning van Italien, Beschermer van het Rhijnverbond op de plechtigste wijze te hebben afgelegd, die ook van de Troepen onder Uw bevel, alle Hooge en Lage Ambtenaren dienen af te nemen, en van deze verrigting een Proces verbaal formeren en zonder verwijl aan mij doen toekomen.

Ik heb de Eer Uwe Excellentie van mijne bijzondere achting te verzekeren.

(w. g.) Van der Heim.

148. Brief van Van Polanen aan D'Ozy, 18 Juli 1810.

Wg. Hr. veel geachte Vriend.

De Heer Prediger in Holland zijnde aangekoomen met het bericht van den staat van zaaken in de O. I. Kolonien tot op den 19 Sepbr. des vorigen jaars, vertrouw ik dat men eindelijk zal beginnen in te zien, welke de gevolgen zullen zijn, van die belangrijke bezittingen aan het doldriftig wanbestuur van één Man, en dat wel van een Daendels, overgegeeven hebben. In de verzending van den G.M.S[andol] [Roy] die den 16 December daaraan Bat. verlaten heeft, zal men weeder een bewijs vinden, dat hij niet schroomt zich openlijk teegen den uitgedrukten wil des Konings te verzetten. Dien invloed waaraan D. zijne aanstelling en Instructie verschuldigd is, zal waarschijnelijk hem blijven beschermen en alle representatien vrugteloos doen zijn. Lang heb ik dus in twijffel gestaan of ik mij het lot der Kolonien zo moedwillig opgeofferd om een Man te verrijken, zoude aantrekken, dan het verzoek mijner vrienden in Indiën, en zelf van de zodanige, die voorheen mijne vrienden niet zijn geweest, heeft mij overgehaald, om het Bewind in het Vaderland, door het enige mij bekend, daar ik, zo weinig als men dit in Indië weet, onbewust ben, waar dat Bewind wezenlijk berust, den hachelijken staat van 's Konings bezittingen aldaar kortelijk voor oogen te stellen.

Wat daarvan de gevolgen voor mijzelf zullen zijn, is mij volkomen onverschillig. Hoe zeer ik mijn tijd en door het heen en weeder reizen en het verblijf in New York een gedeelte van mijn gering vermogen opgeofferd heb, moet ik mij gelukkig reekenen mij niet in de macht van D. geplaatst te hebben. Dien man moet of krankzinnig zijn, of verzeekerd, dat hij zich alles strafloos mag veroorlooven. [1]) Men heeft zich in het Vaderland gehaast goed te keuren daaden van den G. D. die niets anders bedoelden dan hem alvermoogend te maaken en hem verder aan te moedigen zich ten kosten van het algemeen belang ja van onze existentie op Java te verrijken. Men moet geheel met persoonen en zaaken in Indië onbekend zijn, wanneer men dit niet gezien heeft aan de goedkeuring die men gegeeven heeft aan de organisatie der

1) Hier stond nog, maar is geschrapt: «het laatste koomt mij het waarschijnelijkst voor.»

H. R., de frauduleuse cessie van Buitenz. en den Bantamschen oorlog. Het gevolg van dit alles is reeds, dat D. schatrijk is, dat alle ressources die Java in zich had verspild zijn, en dat onze existentie daar in het uitterste gevaar gebragt is. Den moedwillig verwekten oorlog in het Bantamsche heeft den Engelschen, wanneer zij het begeeren, eenen vrijen ingang op Java gegeeven, de finantien bezwaard, onze Militaire macht verzwakt en door de schandelijke vlugt van D. van voor Tjiebogor, onze zwakheid opebaar gemaakt en zo wel de Bantammers als den getergden Javaan aangemoedigd ons van Java te verdrijven. Door het slegten van alle de binnenposten, ten allen tijde onze enige veiligheid teegens den Javaan gereekend, zijn alle de Europeanen in hunne macht overgeleeverd. Van deeze dolle daad heeft D. aan niemand reeden gegeeven.

Het zal Uw G. uit mijnen brief aan Z. E. den Mr. blijken dat D. mijne benoeming hier te Lande zo min als mijne aanstelling tot R. O. van Indiën, wil erkennen. Als een gevolg daar van word verwagt, dat door hem aan de contracten door mij hier aangegaan, niet zal worden voldaan, in welk geval ik aan moeijelijkheeden zal blootgesteld zijn, die mij noodzaaken zullen dit Land te verlaaten.

Dan zelf wanneer hij daaraan zal voldoen en mij geen jaargeld toelegd, het geen ook aan hem is overgelaaten, kan ik niet blijven voortgaan mijne situatie verder te verergeren; word aan mijn verzoek door den Minr. eindelijk voldaan en mij een jaargeld, te B. betaalbaar toegelegt, zal ik daardoor niet verder gevorderd zijn, dewijl D. aan het Bew. in H. geene gehoorzaamheid verschuldigd is. Men kan het dus in mij niet laaken dat zelfbehoud mij zal doen besluiten mij uit 's Konings dienst ontslagen te reekenen en niet voortgaan zal langer het slagtoffer te zijn van de onvoorbeeldelijke verwarring die in het bestuur der Kolonien plaats heeft. [1])

Het algemeen gevoelen op Java is, dat D. zich onder de bescher-

---

1) Hier stond nog, maar is geschrapt: „Er is echter wel eene hoop over dat D. aan de contracten zal voldoen, en dat is, dat hij aan een der Huizen, daarin geïnteresseerd, considerable sommen heeft overgemaakt en dus voor represailles moet bedugt zijn, dan dit zal hem niet beweegen mij een jaargeld toe te leggen. Ik verneem dat hij, ook op mij, sints mijne aanstelling tot R. v. I. woedend verbitterd is, dan het is mij niet mogelijk de reeden daarvoor te ontdekken.

ming van het E. gouvt onafhankelijk zal verklaren, wanneer men besluiten mogt, hem te rappelleeren. [1])

Ik bid Uwg. onzen geachten vriend J[anssens] in mijnen naam af raaden, in geen geval en in geene qualiteit, hoe ook genaamd, op B. zich te laten emploijeeren. Veel zoude door hem kunnen worden geredresseerd, dan de finantien zijn onherstelbaar geduurende deezen oorlog uitgeput, en zonder geld kan het Gouvernement in welke handen ook geplaatst zich niet lang staande houden. [2])

Bijaldien men ook in het Vaderl. niet in staat is Java eene versterking van 1000 tot 1200 Man op het spoedigste te doen toekoomen, is het best geraden de ruïne der O. I. K. door D. te laaten volbrengen; de schuld daar van zal dan op geene onschuldigen maar op hun vallen die de bewerkers in het Vaderland zijn geweest, dat aan hem de Koloniën zijn in handen gespeeld.

Van het ogenblik van mijne aankomst in America, heb ik bij alle geleegenheeden eerst in mijne brieven aan de Hr. IJ[sseldijk] en daarna aan D. aangekondigd, dat de crisis op handen was die eene staat van zaaken zoude te weeg brengen, waardoor allen handel en hulp van hier zoude afgehouden zijn. Zo men zich niet bedriegd in de vooruitzigten op het geen men weet nu reeds gebeurd te zijn, namelijk, eene geheele uitsluiting van den handel der Am. op het vaste Land van Europa, in coloniale producten, dan is die crisis, zo verre de Koloniën betreft, reeds daar. Mijne raad op deeze vooruitzigten gegrond, is geweest, niets in Indien te innoveeren dan wat tot bezuiniging van geldspecien en papiere munt, met zeekerheid zoude leiden, de vreede binnenlands te behouden en de coffij cultuur zoo niet te verminderen, ten minsten niet te extendeeren. Hierop heb ik, vooral in mijne brieven aan de Hr. IJ., met allen ernst aangedrongen en hem aangeraden wanneer daarteegen door D. gehandeld wierd zich aan het bestuur te onttrekken, en van daar moet den haat van den laatsten teegens mij zijn ontstaan.

---

1) Hier stond nog, maar is geschrapt: „Zoo men dan al er toe zal kunnen overgaan moet men wel bedacht zijn weeder geen gunsteling daar toe te verkiezen, maar iemand waar in men geen belang steld of hij door D. zal worden opgehangen of gefusilleerd."

2) Hier stond nog, maar is geschrapt: „Alle andere consideratien ter zijde gesteld, kan geen Mensch die zijne reputatie het minste waard is, een taak op zich neemen die niet dan als hopeloos kan beschouwd worden."

Ik verwagt dat ik weldra met de Kolonien geene andere betrekking zal gevoelen, dan zo verre mij het beklaaglijk lot van mijne kinderen en vrienden die zich daar bevinden daar aan zal indagtig maaken. Mijn partij is reeds genomen en ik ben niet beducht voor mijn aanstaand lot. Ik hoop spoedig een antwoord te zullen verkrijgen op het verzoek UG. gedaan, om zich de belangens mijner famille in Holland aan te trekken. Waar toe ik ook besluiten moge, in geen geval zal ik het capitaal tot de jaarlijksche overzending van f 2000.— hier belegd, aanspreeken. Ik wensch dat UwG. of de Hr. Temminck daarvoor jaarlijks konde trekken op het huis I L R & S. De Heer Gen. M. Sand. R. die UwG. deezer zal overhandigen beveele ik aan uwen goeden raad en assistentie.

Mijn schoonzoon de Marolles is in de Maraksbaaij overleeden.

Nader geschreeven
met Mr. Jaussaud
18 Julij 1810.

---

149. Concept-brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 30 Juli 1810.

De G. G. zegt in zijn voorstel, dat *mijne Instructien* in haaren geheelen zamenhang beschouwd, mij geene vrijheid lieten daarop meerder dan hoogstens 25 pct. daaronder de extra assurantie begreepen, beneden *den marktprijs te Batavia* te laten vallen, indien de afhaal van Ambon geschiedde.

Mijne Instructie is geschreeven op één vel Papier, waaraan met eene roode zijden draad de tweede Nota van den Heer v. B. gehecht is en *geene andere Instructie is mij gegeeven*. De G. G. beschouwd dan met mij die Nota als makende een gedeelte en behoorende tot mijne Instructie en spreekt daarom in het meervoudig getal. Uit het afschrift van die Nota blijkt, dat de marktprijzen op *Batavia* nog in geene aanmerking zijn gekoomen nog daarin genoemd zijn. Mijne Instructie spreekt eenelijk van doch drukt niet uit de gemiddelde prijzen in China en renvoyeerd mij dus dienaangaande aan de daaraan gehechte Nota van den Heer v. B.

In zijne eerste Nota had hij aangetoond, dat men het vooruitzigt dat de winst op den inkoop van specerijen gelijk zoude moeten

stellen aan die op eene lading koffij, dat is op 75 pct. De gegrondheid deezer stelling, die zoo klaarblijkelijk was, door den G. G. en D. G. aangenomen zijnde, trekt hij in zijne tweede nota die gecalculeerde en bepaalde winst af van de gemiddelde prijzen in China, en zegt dat dienvolgens het Picol Nagelen *zoude moeten verkogt worden* voor 56 Dls., het picol Nooten voor 180 Dls. en dat men *het debiet van de Foely* ook niet meerder kan stellen dan op 335 Ds de Picol.

Dat de G. G. en D. G. niet in de gedachten hebben kunnen zijn, dat de gemiddelde prijzen in China op Ambon zouden kunnen worden verkreegen, zonder den aftrek van eene gelijke winst, die de Americanen eventueele contractanten daarop zouden begeeren, blijkt nader ten vollen uit de Notitie van noodwendigheeden voor Amb., Banda en Ternaten door den Heer D. G. opgemaakt, die hij calculatief steld op Sp. M. 256603 en hij laat daarop volgen
hetwelk zou kunnen worden betaald als volgt.

1000 Picols Nagelen a 75 Sp.
500 " Noten a 225 "
200 " Foelij 450 "

zodat er nog voor misrekening zoude overschieten enz.

Deeze Notitie is onderschreeven Batavia den 14 October 1807 en onderteekend Van IJsseldijk — en hierin was door hem gereekend op de prijzen, die ik gecalculeerd had op China te verkrijgen te zullen zijn, en niet op de zuivere gemiddelde prijzen. Dan tusschen den 14 October en den 15 November toen mijne commissie gearresteerd is, was men tot het gevoelen en de calculatie van den Heer v. B. overgegaan en dienvolgende wierd zijne calculatieve berekening aan mijne commissie gehegt. Mij was qualificatie gegeeven tot den verkoop van

1000 Picols Nagelen
500 — Noten
200 — Foelij

welke quantiteit ik met 10 a 12 pct zoude hebben kunnen vermeerderen.

Bij het contract met de Goldsearcher heb ik gedisponeerd voor niet meer dan

320 Pic. Noten
160 " Nagelen
60 " Foelij

en bij mijnen brief daarmeede overgezonden heb ik den G. G. te verstaan gegeeven dat ik het daarbij zoude laaten tot zijne nadere orders. En echter geeft hij voor daardoor zo geallarmeerd te zijn en beducht voor het bederf der colonien dat hij zich verpligt vond dat contract te annulleeren. De volgende expeditien, die hij toen niet voorzien kan hebben, zijn geschied, zooals den inhoud van mijn brieven aantoonen, onder den indruk van eene verergering in den vorigen staat van zaaken en eene beduchting dat in de toen aanstaande zitting van het Congress tot maatregulen zoude worden besloten, gelijk dit algemeen verwagt wierd, die een vredebreuk met F. of E. of wel met beiden ten gevolge zoude hebben, en daar door allen verderen handel met Java geheel zoude zijn afgesneden.

Na de aankomst van den Sec^{s}. Meijer heb ik mij en sousordre beschouwd, dewijl hij in effecte een hogere qualiteit *als Agent van den Maarschalk* bekleede. Dan hoewel ik van toen af aan lijdelijk ben geweest in het beramen zijner expeditien, heb ik mij daarbij met de volkomenste overtuiging gevoegd, dat daardoor den dienst der O. I. K. bevorderd wierd; en het is er verre af, dat ik mij aan de verantwoordelijkheid daarvan zoude willen onttrekken. Ik maak ook geene aanspraak op de verdienstelijkheid dier mesures die de G. G. meer en meer gedwongen zal worden te erkennen, dan in zooverre ik mijne welgegronde gevoeligheid voor de pretentien van Meijer en voor het grievend leed dat hij mij berokkend heeft, geen gehoor heb gegeeven en den publieken dienst daarbij niet heb laaten lijden.

Had den G. G. D. met bedaardheid en zonder vooringenomenheid mijne verrigtingen beoordeeld, zoude hij het gewigtig verschil in den aart der tijden tusschen November 1807 en Augustus 1809 als eene toereikende reeden hebben aangezien ter mijner verschoning, al waare ik geheel van den letter en geest van mijne Instructie in zijn geheel afgegaan. Hij had uit U. E. aanschrijving van den 19 van Grasmaand kunnen zien dat den hachelijken staat van den handel U. E. heeft doen besluiten mij in de uitvoering mijner Commissie door geene bepalingen te belemmeren en het strekt mij vooral nu tot eene bijzondere opbeuring en genoegen uit U. E. depêche van den 9 van Grasmaand deezes jaars te ondervinden, dat ik U. E. meening ten rechte ingezien en geinterpreteerd heb. Wat mij nu gebeurd is strekt echter ten bewijze dat ik niet zonder reeden met huiverigheid daarin ben te werk gegaan.

150. Brief van Buyskes aan Min. Van der Heim, 31 Juli 1810.

Zijn Excellentie Van der Heim.

Halifax den 31 Julij 1810.

Confidentieel.

Hoog Edele gestrengen Heer!

Van de Barmudas Eijlanden, had ik de Eer Uwe Excell. officieel kennis te geeven, van het ongeluk, mij op mijne te rug reijze overgekomen; [1] . . . . . .

Ik vleije mij als nu binnen kort na Engeland te zullen vertrekken, waarna ik zeer verlangende ben, wijl dan in de geleegentheijt zal zijn om nijtgewisseld te werden ofte op mijn parool na Holland over te gaan. [2] . . . . . .

Ik wil hopen als dat Zijn Majesteijt en Uw Excellentie de order van den marschalk Daendels wegens mijn retour zullen hebben gelieven te homologeeren, een langer verblijf had mij dodelijk geweest en was van geen nut van aanbelang voor Zijn Majesteijts dienst meer; zo als ik mondeling de Eer hoop te hebben Uw Excellentie te overtuijgen; ik vrees als er een andere Commandant met een Esquader komt, slegt met Zijn Excell. zal harmonieeren; mijn toestand laat niet toe de redenen hier van Uw Excell. op te geeven, het doet mij zeer leed, ik in de verpligting ben geweest om niet alleen alle de officieele depeches over boord te laten werpen, maar ook mijn correspondentie zo officieel als particulier gehouden en waar uijt ik ten allen tijde mijn gedrag en gevoelens konde verantwoorden, welk laast gemelde wel eens strijdig waren met die van de maarschalk hoewel ik in het bijzonder alle redenen heb, om Zijn Excell. dankbaar te zijn, voor de aan mij beweezen vriendschap gedurende mijn aan wezen in de Colonie, het geen ik mij dan ook ten allen tijde met genoegen zal herinneren, de elementen voor mijn rapport zijn ook verloren geraakt waar door ik buijten staat ben gesteld, om

---

1) Hij was op de terugreis naar Java gevangen genomen door de Engelschen.

2) In Febr. 1811 kwam hij in Den Haag. Den 8 Febr. schreef hij aan Van der Heim, dat hij zich „zo dra het geheel open water was, naar Amsterdam zou begeven, om [zijne] opwagting bij [Van der Heim] te maken."

het zelve volledig en naar behoren in te richten, daaren boven vermoed ik er veel veranderingen onder zullen zijn voorgevallen die Uw Excell. waarschijnlijk reeds zullen bekend gemaakt zijn; onder tussen zal ik trachten Uw Excell. een gedrukt exemplaar van het tableau van Java bij deeze geleegentheijd over te zenden, dat op last van de marschalk publiecq gemaakt en een aanzienlijke hoeveelheid exemplaren na Holland verzonde zijn; ik twijffel niet of Uw Excell. zult met den toestand der Colonie ten opzigte van het pecunieele bekend zijn, zo als ook met de maatregelen dien aangaande, genomen; verscheijde ambtenaren van aan zien gerepatrieerd zijnde of succesivelijk zullende volgen, hebben zeker Uw Excell. dien aangaande van rapport gediend; intusschen kan ik mijne bezorgdheid niet ontveijnzen, daar wij waarschijnlijk thans in oorlog met America zijn, en dus van alle resources verstoken; de expeditie van den Heer Meijer en van Polanen hebben zig ten opzigte van contanten slegts tot 40^{m} Sp. matten bepaald; het geen niet veel af doet; als de tweede Japans order nog behouden is aangekomen (de eerste genomen zijnde) zal nog eenig ontzet geeven, daar men te Sourabaija bij mijn vertrek reeds 20,000 Rds 's maands aan duijten munte; de agio van het papier stegen boven peijl 135 pct bij mijn vertrek; zo dra ik een nader gelegentheijd heb zal ik Uw Excell. omstandiger schrijven, dan Uw Excell. gelieve mij te vergeeven ik zulks confidentieel doe, om mijn rapport niet voor uijt te lopen . . . .

A. A. Buyskes.

---

151. Brief van Van Polanen aan A. Faure, zonder datum.

Waardste vriend.

Niet weinig zijn wij verheugd geworden bij den ontfangst van uwe volgende brieven . . . . Ook [heb ik] ontfangen den brief van de Heer Truter van den 15 April 1810 . . . .

Het genoegen van Uw, de Heer Fiscaal Truter en mijne verdere Caapsche vrienden over mijne vorige onverwagte promotie, zal van korten duur zijn geweest, wanneer het ter uwer en hunner kennis zal zijn gekoomen dat ik de facto daar van gedepossedeert ben door een besluit van den G. G. D. van den 5. Febr. deezes jaars, te

vinden in de Bataviasche Coloniale Courant van den 16 dier Maand, die uw waarschijnlijk voor deezen zal zijn ter hand gekomen, daar hij zich beijverd, die zo wel, als zijn boekje, geintituleerd *Korte aantoning enz.* zelf in de Engelsche O. I. possessien te doen circuleeren.

. . . . . .

Van de Hn Janssens, d'Ozy en Prediger heb ik . . . berichten, dat men ten uitterste in het Vaderland over mij voldaan is.

Den Dwingeland op Java . . . . bekreund zich in geenen deele aan de authoriteit waarvan hij zijne commissie houdt en men heeft hem dikmaals hooren verklaren: Je me f . . . . du Roy & du Ministre.

De Heer Prediger hier aangekoomen zijnde heb ik hem eene directe passage naar Holland bezorgd, alwaar hij in 29 dagen, den 30 Maart, is aangeland. Mr. Simon [Maurisse] kon de kastijding die ik hem in uw proces heb gegeeven, niet vergeeten, en heeft met mij ook niets te doen willen hebben. Hij is dan naar Tonningen gezeild, is in Engeland opgebragt en was in Julij nog daar.

Ook heb ik de Hr Sandol Roy bij mij gehad. Zodra de tijding op Batavia aankwam dat hij als *Commandant der troupes*, tot Generaal Majoor was bevorderd, heeft D. hem in eene kleine schoener ingescheept en naar America gezonden. Den titul hem bij zijne nieuwe benoeming gegeeven, is een bewijs dat het voorgeeven van D. eene onwaarheid is, dat hij van den K. expressen last [had] de Hr. S.R. uit den dienst te ontslaan.

S.R. is nog dezelve. In het ontwerpen van een Memorie, die ik voor hem gesteld heb, heeft hij mijn geduld niet weinig op de proef gesteld. Hij is in Junij van hier naar Gottenburch gezeild.

De depêche die ik aan den M. met P. heb verzonden en houdende mijne aanmerkingen over het wanbestuur in Indië, is in April voor den K., zo als ik verzogt had, gelegd. Ik verwagt dagelijks het resultaat daar op af.

Den 26 Meij is Lieve Meijer naar Batavia gezeild, na het aangaan van contracten op denzelven voet als den mijnen, als agent van den Maarschalk.

Wars en moede van weeder te leur gesteld te zijn, in mijnen ijver voor den publieken dienst heb ik Z. E. den M. aangekondigd, dat ik mij aan het hogere gezach van D. onderwerpe en mij uit den dienst ontslagen houde. Het zoude nu dwaasheid zijn in deezen verwarden staat van zaaken langer mij af te werken en mij aan verdere

onaangenaamheeden bloot te stellen. Mijn partij is dus genomen. Ik heb mijn Huis in deeze plaats verkogt met eene winst van Ds. 200. In weinige dagen gaan wij naar Connecticut om daar naar eene kleine farm uit te zien, en mij daar voor de rest van mijn leven te begraven . . . . . .

Alle vaart van hier op Java houd geheel op. De koffie is op 13 Cts., omtrent 6½ Sts. het Pond, op Bat. 15 Ds. de Picol . . . .

---

152. Nota van de ambtenaren Joostink en D'Ozy, zonder datum.

Zoude het voor den ontvangst der Bataviasche Coloniale Courant van Vrijdag den 16 van Sprokkelmaand 1810, immer hebben kunnen geloofd worden, dat de Gouv. Gen. D. zich zulk een verregaand eigendunkelijk, willekeurig en onstaatkundig gedrag zoude veroorloven, als bij die courant blijkt door hem te zijn gedaan.

Door de daarbij geinsereerde Extract Resolutie, genomen in Rade van Indien op den 12 van Sprokkelmaand 1810, welke eenlijk eene getrouwe navolging is van de schriftelijke voordragt door hem aan die Vergadering ingezonden, heeft hij zich schuldig gemaakt aan verzaking van zijnen pligt, aan ontrouw omtrent het moederland en aan de onvoorzigtigste en onstaatkundigste openbaarmaking van geheimen die niemand buiten de Leden hadden behooren bekend te zijn en waardoor hij (dus) niet alleen zijn vaderland heeft verraden omtrent de geheime middelen die tot ondersteuning der colonien worden bewerkstelligd, maar ook de daarin betrokken Americaansche huizen van commercie van hunnen goeden naam beroofd en aan den algemeenen vijand als trouwlozen gedenuncieerd, ja zelfs welligt het gouvernement van N. America daarin gecompromitteerd. Immers, is het geen pligtverzaking om contracten die op authorisatie van den Minister met voorkennis en toestemming van den Koning zijn aangegaan niet alleen niet te respecteeren maar zelfs eigendunkelijk te annulleren?

Is het geen ontrouw aan het Moederland de maatregelen aldaar beraamd om de colonien in derzelver ongunstige omstandigheden

zooveel doenlijk te hulp te komen te miskennen en als verderfelijk openlijk ten toon te stellen?

Is het niet onvoorzigtig en onstaatkundig ja Landverraad om niet alleen contracten tot dat einde aangegaan openlijk te divulgeren en daar door aan den vijand kenbaar te doen worden en daardoor dezen eenigen nog open weg van onderstand te vernietigen? maar ook om de geaccrediteerdste Huizen van commercie in N. America, die deze expeditien alleen op gerustheid omtrent de geheimhouding hebben kunnen ondernemen, opentlijk van hunne eer en reputatie te beroven en als trouwloze handelaren bekend te maken, en den vijand in staat te stellen zich deswegens bij het Americaansch Gouvernement te beklagen. En eindelijk, zal het niet vervullen der contracten niet ten gevolge hebben, dat de schadens en nadeelen welke uit de vernietiging dier contracten voor de ondernemers noodwendig moeten voortvloeijen, door de benadeelden worden gereclameerd aan het gouvernement alhier, hetwelk tot het aangaan en sluiten daarvan de noodige authorisatie heeft gegeven?

Het is dus om der gevolge wille hoogst noodzakelijk, dat dit zoo onverwacht als ongehoord gedrag van den G. G. D. ten spoedigste worde ter kennisse gebragt van Z. M. den K. & K. ten einde Hoogstdeszelfs dispositie dien aangaande te vernemen, en dat zoo daartoe gelegenheid mogte wezen, intusschen een aanschrijving van Z. E. aan gem. G. G. worde afgezonden, waarbij dit zijn gedrag ten hoogste wordt afgekeurd en hij verantwoordelijk gesteld voor alle de nadeelen, welke daaruit zouden mogen resulteren en dat tot verzekering daarvan de Raad van Polanen werde gequalificeerd om ook aldaar in beslag te nemen alle de gelden, goederen en effecten, welke van gem. G. G. D. zich in N. America zouden mogen bevinden.

Vervolg-nota van D'Ozy.

Men moet zich inderdaad verwonderen, hoeverre de doldriftige handelwijze van den G. G. D. gaat — de commissie van den Hr. Polanen spruit uit de *geheimste* Besluiten door den Koning genomen, en de G. G. veroorlooft zich dezelve te divulgeren, daardoor de Huizen van commercie te compromitteeren, en alzoo alle beschikkingen dezerzijds illusoir te maken.

De daad van den G. G. is de ingeving van volstrekte willekeur. — Hij beoogt daarmede de Koning en den Minister te tonen, dat hij

derzelver besluiten iedel zal weten te maken, en zelfs alle middelen tot redres afsnijden, door de publiciteit die hij er aan geeft. Hij bedenkt evenwel niet, dat hierdoor ook alle uitwerking wordt weggenomen van de contracten die zijne zendeling de Heer Meijer in zijnen naam heeft gesloten en wel met dezelve Huizen.

Te regt wordt het in zekere nota genoemd pligtverzaking: ontrouw jegens het vaderland en onstaatkundig. Indien de contracten van den Heer *van Polanen* al eens slecht gecombineerd waren, dan nog zelfs bestond er geen geval, waarin een maatregel als deze kon gewettigd worden: de Heer P. was daarvoor verantwoordelijk aan den Minister; de G. G. behoorde *te gehoorzamen* en de bezwaren, die er mogten bestaan daarvan op te geven; doch de Koning wist dat de conditien waarop de Colonien konden voorzien worden, met opofferingen moesten gepaard gaan en wilde zich dezelve getroosten. Wat zal de G. G. zeggen van de contracten door zijnen afgezant gesloten? zal hij die ook niet volbrengen? Meijer heeft zelf aan den Minister geschreven, dat er geen betere vues op den Handel waren, als die er den Heer *v. P.* op hadt en heeft tot mindere prijzen als waartoe de Hr. van Polanen durfde te besluiten gecontracteerd.

Hoe weinig strookt deze violente stap met de toon waarin de G. G. zich uitliet, toen hij zich over de benoeming van den Heer v. Polanen beklaagde! wie zou durven denken, dat die man, die bij die gelegenheid zo wel als bij de benoeming van den Brigd. Sandol Roy tot Genl. Majoor, welke hem onaangenaam was, gehoorzamen tot de eerste pligt stelde, (hoewel hij er een middel op zogt, om er zich aan te onttrekken) tot dit aan razernij grenzend, ongehoorzaam gedrag zou overslaan! Het gouvt. te Parijs is met de Missie van den Hr. v. Polanen bekend gemaakt. Het heeft eene vertaling van zijn belangrijke brief over den Handel, het kan dus met kennis van zaken oordeelen en men zou dus eerbiedig van gedagten zijn, dat dit stuk ter kennis van Z. M. dient gebragt te worden en in dat licht gesteld waarin het bij de aangehaalde nota naar waarheid (werd) beschouwd.

Ik heb in deze de voorligting bij die nota begeerd omdat ik den schijn niet wilde hebben, dat mijne vriendschap voor den Hr. v. Polanen mij van het spoor deedt dwalen — maar de verontwaardiging die dit stuk mij inboezemde, was haaren oorsprong aan het

rechtsgevoel verschuldigt, hier in vinde ik mij nu bevestigd door de censure van eenen onpartijdigen.

Het is nu zeer duidelijk dat de Hooge Regeering een werktuig in zijn hand is, om alle besluiten hoe dwaas ook op haar naam te laten uitgaan, — en dat het waar is, dat hetzelve een kostbaar nutteloos lichaam is geworden waarop de G. G. de verantwoordelijkheid afschuift, waaronder zijn geweldenarijen haar zouden leggen.

Ondertusschen blijven de Leeden der Hoge Regg. aansprakelijk voor hun elendig gedrag, en men zou even zo wel op hun als op den G. G. de schaden en nadeelen moeten verhalen, die hieruit voor den Lande zullen resulteren.

Het motif dat de G. G. voor deze handelingen heeft, is waarschijnlijk niet blotelijk de personeele haat tegen Polanen en de gedeclareerde veronderstelling waarin de G. G. is, dat zich den Minister ook niet mag inlaten met het Bestier van Zaken in de Indien; maar het eigen belang heeft daarin zigtbaar de overhand, wijl men zelve wil verkopen en daardoor meester blijven van de remises en van de inkomende spaanse matten.

---

153. Aanvullingen van den Concept-brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 15 Aug. 1810, tot hetgeen Van Deventer (Opkomst, XIII, p. 471—484) daaruit reeds afdrukte. [1])

bl. 481: achter *te zullen winnen* en vóór *Die waardige*: [2]) En ten aanzien der prijzen zegt hij in dit Schriftuur „diend vooreerst in „aanmerking genomen te worden, dat, wanneer dezelve naar America „zouden vervoerd worden, het niet wel mogelijk is, daarop eene „calculatie te maken, vermids een buitengewone aanvoer dien prijs „*niet alleen merkelijk deed dalen, maar er zelfs geen vertier voor*

1) Het stuk bij Van Deventer draagt op p. 471 geen datum, maar heet „Minute van Augustus 1810". In den Inhoud vooraan vindt men echter als datum: 26 Augustus 1810. Dit moet gelezen: 20 Augustus. Maar het hierboven gedrukte Concept is van 15 Augustus, en geeft aan het eind veel meer dan hetgeen Van Deventer afdrukte.

2) In het stuk door Van Deventer afgedrukt vindt men op deze plek géén lacune aangegeven.

„*te vinden is*", en waarom men in dat geval ook de voorm. prijscourant tot geen basis kan neemen.

Hij bereekend vervolgens „dat de Amerikaansche prijzen niet wel hooger kunnen gecalculeerd worden het Pond dan

van de Nagelen 60 cents, Nooten 2 à 2½ Dls. en Foelij 5 Dlrs. „Behalve" vervolgd hij, „nog de aanmerking, dat deeze articulen „in lange dat vertier niet als de koffie hebben en deeze fondsen „lange ongeemployeerd somtijds blijven liggen, hetgeen tot merkelijk „bezwaar voor den handel strekt." Wel is waar dat hij, met mij, teevens van gedachte was dat in China hoger prijzen zouden te verwagten zijn, waarom dan ook zijne berekening *op die onderstelling gegrond* nog ter voorschrift is gegeven, en door mij, in het aangaan der contracten is in het oog gehouden; in welke berekening zo als daarbij is uitgedrukt, *nog enige vracht of andere ongelden* bereekend is, met welk important bezwaar, de voorgeschreven prijzen nog bij mij hadden kunnen worden verminderd. Hoezeer dan hier, bij het aangaan van het contract voor de Goldsearcher op de mogelijke prijzen in China gerekend is, hebben de Captn. en Supercarga van die Brik, na bekomen informatie op Batavia, nopens de prijzen in China, het best geraden gevonden hunne destinatie naar derwaarts niet te vervolgen, maar hunne lading direct naar America over te brengen.

bl. 482: *crapuleuse:* Als een nader bewijs kan dienen, welke voordeelige gedachten het huis van Jacob Le Roy & Son van de beide expeditien met de Brik Goldsearcher hebben gehad, dat zij daarin hebben laten participeeren de Huizen van . . . . en . . . . en . . . . en . . . . . en het kan niet ondersteld worden, aangezien de erkende rijkdom van de eerstgenoemde en het onbepaald crediet daaraan gegeeven, dat eene expeditie van Ds. 60000 boven hun vermogen is geweest.

Het is mij na een lang tijdsverloop onmogelijk alle de bedenkingen te herinneren, die de contractanten hebben voortgebragt nopens de veele casualiteiten, waaraan hunne drie eerste expeditien onderhevig konden gereekend worden, dan het zal uit mijne brieven van dien tijd aan den G. G. U. E. kunnen blijken, dat vrees voor een oorlog tusschen America en Frankrijk of Engeland, of wel met beiden die Mogendheeden, eene der voorname is geweest. Ook hebben zij nog daarbij deeze consideratie gevoegd, dat al zoude het

tot geenen openbaren oorlog koomen, America hare geschillen met eene der Mogendheden niet konde vereffenen zonder dat, ten minsten genomen, de Decreten en dadelijkheden van den anderen de Americaansche scheepvaart geweldig zoude blijven belemmeren en hoogst wisselvallig maken. Dat bijaldien enige ondernemende kooplieden desniettegenstaande enige expeditie naar Java zouden ondernemen, hetgeen van het groot gebrek aan veele articulen aldaar te verwagten was, dit niet zoude zijn dan in kleine snelbezeilde vaartuigen, die geen koffie of suiker, maar specerijen in retour zouden neemen, en dat het dus te verwagten was, dat den prijs van dat product ongemeen zoude dalen, en zelf geheel onverkoopbaar zoude worden. Op de verkoop in China is zo als bij de uitkomst blijkt, geene vaste bereekening gemaakt.

blz. 483: *opgehangen*: een lot, dat waarschijnlijk nu reeds den Secretaris Meijer is te beurt gevallen in plaats van de groote beloning, die hij zich heeft voorgesteld.

blz. 483: *Daendels*: Er zijn geene moeijelijkheden nog opofferingen, die mij in de volharding van mijnen dienst konden terughouden; deezen heeft een Souverein, die ik onder de politieke ambtenaren op Batavia de eerste geweest ben, met vreugde te erkennen, na zulks, het recht van mij te vorderen; dan de opoffering van mijnen goeden naam, het lijdelijk dragen van openlijke beleedigingen, zonder dat het in mijn vermogen is gelaten mij daarover genoegdoening te verschaffen of enige hoop overblijft dat ik daarteegens bescherming kan vinden, zijn opofferingen, die het zij met eerbied gezegd, Z. M. hoe hoog ook bij mij geschat, niet van mij vorderen kan, en een vordering die ik van een Vorst, begaafd met de eminente qualiteiten, welke aan Z.M. zo algemeen worden toegeschreeven niet kan verwagten.

blz. 483: *aanvaarden*: het geen thans, naar mijn inzien, en dat van veele anderen, een veel gewaagde onderneeming zoude zijn.

blz. 484: *zilver*: Het packet van den G. G. voor den Consul Smissaert bestemd zal, daar hij zich nu in Holland bevind bij dat aan U. E. geadresseerd en meede met de Brik Goldsearcher overgekomen, door de eigenaars dier Brik, bij eene zooveel mogelijk zeekere gelegenheid, U. E. worden toegezonden. Zijne absentie van hier heeft gelukkig voorgekomen, dat aan den last door den G. G. hem gegeeven niet voldaan is, en ik dus voor het Americaansche publiek niet geprostitueerd ben.

In navolging van U. E. geëerde aanschrijving van den 9 van Grasmaand deezes Jaars heb ik aan het huis van Smith en Buchanan, te Baltimore, verzogt de order ten behoeve van den Heer van Alphen op de Treasury te Batavia ter mijner dispositie te willen houden. Zoo verre het zich thans laat aanzien, zal ik geene gelegenheid vinden daarvan gebruik te maken. Van New-York bericht ontvangen hebbende, dat het gerucht daar ging, dat het Huis van B. en I. Bohlen een schip naar Batavia stond uit te zenden, heb ik het de orders van den Heer van Alphen aangeboden. Het antwoord daarop ontfangen, heb ik de eer hier in copie bij te voegen, waaruit U E. teevens zal ontwaren, dat den Secs. Meijer, buiten, zoo hij meende, mijne voorkennis, maar wel zonder mijne concurrentie met dat Huis in onderhandeling is geweest. Ook blijkt het, uit den brief, welke vooruitzigten er zijn dat enige expeditie van hier naar Java zal gedaan worden.

blz. 4 bij: *De Heeren Troost enz.*: De Heeren Troost heb ik reeds bekend gemaakt, dat zij niet meer verwagten kunnen, dat ik hun eene passage naar Batavia zal kunnen bezorgen.

De Huizen in de Contracten geinteresseerd zenden de Brik Goldsearcher naar Batavia terug met een protest en remonstrantie aan den G. G. en met order aan hunne Supercarga's aldaar, hunne zaken zo goed mogelijk te liquideeren en ten spoedigste terug te keeren, en met het oogmerk zich daarna tot het verkrijgen van schadevergoeding aan Z. M. Gouvernement in Holland te adresseeren. Mijne correspondentie met hen zal ik de eer hebben U. E. bij de eerste zeekere geleegenheid aan te bieden.

Thans de facto door den G. G. Daendels uit Z. M. dienst ontslagen vermeen ik geen minder recht te hebben aanspraak te maken op een schadevergoeding voor de kosten, zonder mijne werkzaamheden te bereekenen, tot welke de uitvoering der Commissie mij door U. E. namens Z M. opgedragen mij genoodzaakt heeft en die aangezien mijne bekrompen pecunieele situatie voor mij belangrijk zijn. Dan ik kan te wel beseffen welke moeijelijkheden en zorgen van eenen dringender en hoogeren aart Z. M. gouvernement thans occupeeren, om te kunnen verwagten, dat op mijne belangens en rechtmatige bezwaren enige de minste aanmerking zal worden geslagen. Ik moet mij dus mijne teleurstelling getroosten en mij gelukkig reekenen, dat mij hier te Lande nog uitzigten, hoewel geen genoeg-

lijke zijn overgebleven om mij uit de verleegenheid, waarin ik mij nu bevind door van mijn eerst gevormd ontwerp bij mijne komst in America, te zijn afgetrokken, te redden. Wat nu gebeurd is, heb ik reeds voorzien en heb mij dus daartoe voorbereid.

Hoezeer de betrekking, waarin ik de eer heb gehad tot U. E. te staan heeft opgehouden zij het mij vergund U. E. mijne verpligting te betuigen voor het vertrouwen in mij gesteld, en de gracieuse wijze, waarop U. E. deszelfs genoegen over mijne werkzaamheden hebt gelieven te betuigen. Na de verdere ouvertures, welke ik aan U. E. van de gronden van mijne officieele gedragingen in deeze heb gegeeven, vertrouw ik, dat U. E. bevinden zal, dat ditzelfde vertrouwen in mij niet kwalijk geplaatst geweest is, en dat ik U. E. achting niet verbeurd hebbe. Deeze laatste verzeekering van wegen U. E te mogen ontfangen zoude mij tot een waar genoegen verstrekken.

Ik heb de eer mij met alle hoogachting en consideratie te noemen

Hoog Edel Gestreng Heer
Uwer Excellentie onderdanige Dienaar
(w. g.) R. G. VAN POLANEN.

[Nu volgt in het concept de hieronder afgedrukte:]

Calculatieve bereekening voor de expeditien van de Brik Goldsearcher over Soerabaya naar Ambon.

Cost & outfits of the Brig as per Bills, inclusive of Insurance	Ds.	23727.66
Amount of Cargo per Invoice, inclusive of Insurance		66193.
	Ds.	89920.66
Outward Disbursments for Vessel & Cargo and two years Interest from the outset to the home the returns may get realized at in cash a 6 pct per ann.		10790.48
	Ds.	100711 14
wages & expenses on her return & supercarga's commission estimated at		9500
	Ds.	110211.14
Deduct		
Valuation of the Brig on her return		12000
Total cost:	Ds.	98211.14

In payment of which, should the contracts have been complied with, the concerned were to receive, viz.:

320 Pic: nutmegs, weighing nett in the U. S.
40000 ff a Ds. 4 Ds. 160000
160 d°. Cloves — 20000 ff a 80 cents 16000
80 d°. Mace — 7500 ff a 8 Dlr. 60000
Ds. 236000

Duties:

on 40000 ff	Nutmegs	a 50 cents	Ds. 20000		
20000	Cloves	20 "	" 4000		
7500	Mace	125 "	" 9375	"	33375
				Ds.	202625

Insurance home:

on Brig	Ds. 20000	a 30 pct & policy	Ds. 6001.25	
on Cargo	Ds. 200000	d°. d°.	60005.—	66006.25
			Ds.	136618.75
		deduct cost as above		98211.14
		profits:	Ds.	38407.61

or about 39 pct upon cost.

Bij deze winst moet gevoegd worden de teruggave van de Inkomende regten van dat gedeelte der cargo hetwelk binnen één jaar zoude kunnen worden uitgevoerd.

[Verder wordt door Van Polanen aangeteekend:]

Staat hierop aan te merken:

Dat deeze bereekening nu gemaakt is, en bewijst dat ware aan het contract met de Goldsearcher voldaan, de winst op de expeditie niet hooger dan 39 pct zoude zijn geweest.

Dan bij het aangaan van het contract reekenden de contractanten daarop eene winst te behalen van 70 a 80 p.ct zonder welk vooruitzigt zij daartoe niet zouden besloten hebben.

De bereekeningen van dien tijd, heb ik, met eene interessante memorie van eenen Mr. Brown, over den staat van den koffijhandel, aan den Secs. Meijer afgegeven, die ik hem wel heb laten terugvragen, maar niet terug bekomen heb.

Op den vervoer van specerijen van Ambon naar China hebben de contractanten niet gereekend. De supercarga was op Batavia informatie in te winnen nopens de prijzen in China, en daarbij te besluiten of het voordeeliger was van Ambon naar China of van Ambon naar America de lading over te brengen. Ingevolge van de bereekening dat het eerste zijne Principalen aan een grooter verlies dan het

laatste zoude bloot stellen, is hij van Soerabaja naar America teruggekomen.

Toen de Goldsearcher in New York is aangekomen verkochten de eigenaars hunne nog in handen zijnde specerijen met het schip Constellation in 1807 aangebragt, voor Ds 4½ het pond bij de enkele of ten hoogste 3 a 4 kisten. Na de aankomst van de Goldsearcher is het Pond Nagelen, bij de kist op Ds 4 gevallen. Op lang crediet hebben zij aan Mr Jaussaud 4 of 5 kisten voor 4½ Ds het pond verkogt.

De stelling van den Hr. van Braam is dus volkomen gegrond. Eene buitengewone aanbreng van Specerijen in America deed de prijs daarvan niet alleen aanmerkelijk dalen, maar er zelf geen vertier voor vinden. Dit is, bij bekoomen informatie, ook ten volle toepasselijk, op de prijzen in China. De Chineese Jonken zijn nu gedwongen enige specerijen, volgens de bij den G. G. gestelde prijzen aan te nemen, dan men laat hun de vrijheid om het verlies daar op in China te vallen, te bereekenen op de prijzen die zij stellen op de van daar aangebragte goederen.

Nota van den Heer van Braam [zie Van Deventer, p. 480, r. 3—2 v. o.] *bij mijne Commissie gevoegd om mij daarna te reguleeren in de bepaling der prijzen.*

In de laatste vier Jaaren hebben de Prijzen der garioffel nagulen in China geloopen op 120, 110, 70, 75 à 100 Spmt het picol, men zoude dus door een te rekenen wel kunnen calculeeren dezelve te kunnen verdebiteeren, tegens 100 Spm. per picol. In dat geval zoude men dezelve met daarop 75 pct te willen laten winnen het picol moeten verkoopen tegens 56 Spm. als wanneer het ℔ te staan komt op 28¾ Str.

Want als men bereekent den inkoop met	Sp. 56	't Picol
bezwaard met 5 perct assurantie tot	2.80	
en den gecalculeerde winst van 75 pct tot	41	

dan komt bereeds den gestelden verkoopprijs van $ 99.80 't Picol zonder nog eenige vragt off andere ongelden te bereekenen.

De Prijs van de Nooten Musschaat hebben in de laatste drie jaaren ook al gevarieerd van 250, 300 à 350 Spm. per picol. Men zoude echter kunnen calculeeren dat dezelve wel tegens Spm. 300 à Spm. 350

per picol konden verdebiteerd worden, vooral wanneer de qualiteit goed is.

De gemiddelde prijs daarvan tot Spm. 325 tot basis neemende zoude men de nooten op denzelfden voet als vooren het Picol moeten verkoopen tegens Spm. 180 't Picol, hetgeen het ℔ op $92\frac{1}{6}$ str. te staan doet komen.

Want als vooren den Inkoop tot	$ 180	't Picol
bezwaard met 5 pcto assurantie tot	„ 9	„
& de bepaalde winst van 75 pcts tot	„ 135	„
dan komt den als voren gecalculeerde verkoop tot	$ 324	't Picol

zonder verdere ongelden.

De Foelij schijnt in verscheijdene Jaaren daar niet aangebragt te zijn, ten minsten den verkoops Prijs schijnt daarvan zoo wel niet bekend te weezen. Volgens genoomene informatien hebben dezelve echter in het gepasseerde Jaar 600 Spm. het Picol in China gerendeerd en men heeft reeden van met grond te mogen gelooven, dat deezen prijs daar wel steeds voor zoude te bedingen zijn. In dat geval kan men op de boovenste Basis, het debiet van dat articul alhier ook niet meerder stellen dan 335 Spm. de Picol hetgeen op 2 Spm. en $43\frac{1}{2}$ sts. 't ℔ komt. Want op den gestelden Inkoop

van	Sp. 335	't Picol
bezwaard met 5 procento assurantie tot	„ $16\frac{3}{4}$	„
en den gecalculeerde winst van 75 prct. tot	„ $251\frac{1}{4}$	„
Dan beloopt het weder 2m. den gestelden verkoop tot	$ 603	't Picol

zonder eenige verdere ongelden te bereekenen.

Echter diend omtrent deezen Handel het volgende in aanmerkinge te koomen. Den Chinees gebruikt deeze articulen zelven niet en strekt tot een tak van handel voor de aldaar ten handel koomende vreemdelingen uit de West van Indien. — De voorengecalculeerde prijzen zijn gecalculeerd teegens contanten verkoop dat altoos ruim een 25 prcto. scheeld. Bij aldien dus deeze whaaren door iemand aangebragt worden, die daarvoor Theeën kan contracteeren scheelt dit dus ook in den winst en zoude men dus de vooren gecalculeerde Prijzen van debiet aldaar, wel voor de laagste kunnen reekenen.

[In de nota gevoegd bij den brief van Mr. van Polanen van 15 Aug. 1810 komt o. a. behalve de calculatieve bereekening van de expeditie van de Goldsearcher en de Nota van Van Braam voor

een *Extract uit mijne Secreete Instructie, gedagteekend* 15 *November* 1807:]

»Ten aanzien der prijzen — Minister van koophandel en kolonien«. [1])

[en vervolgt daarna]:

Ik was dus expresselijk bij deze commissie, ten aanzien der prijzen, gerenvoyeerd aan de berekening van den Heer van Braam, gegrond op de gemiddelde prijzen in China. In zijne eerste Nota had hij aangetoond, dat op eene lading koffij te Batavia ingekogt 75 pct. winst in America konde gerekend worden. In tegenoverstelling daarvan voorzag hij, dat de Americaansche Contractanten minstens een gelijk voordeel zouden begeeren op eene reis van America over Ambon naar China, die gelijk mocht gesteld worden aan een reis van hier naar Batavia en terug, maar meto neindig meerder zeilgevaar, verzeld is, waarom hij er in zijne tweede Nota, de gemiddelde prijzen met gelijke 75 pct. verminderd heeft. Ten overvloede werd mij echter bij mijne Commissie toegestaan nog eene matige winst te bereekenen voor den omweg van de specerijen op Ambon of Banda af te haalen, dewijl dit een intricate en voor de Americanen ongewoone en dus onbekende vaart is.

Met deze Commissie ben ik van Batavia gezonden, in een tijd, dat de Americaansche handel aan geene interruptie onderhevig was, en zoodanig was toegenomen, dat de Pakhuizen van Producten geheel ontleedigd waaren, en men geen het minste vermoeden had, dat dien handel toen reeds gestremt en geheel was opgehouden. De vernieuwing van die Commissie, ontfing ik na de opheffing van het embargo, en na het gebleken was, dat die opheffing geene vernieuwing van dien handel, had ten gevolge gehad om reeden van den nog voortdurend hachelijken en bedreigenden staat van zaken. De correspondentie met het Bataviaasch Gouvernement was mij dus afgesneden. Ik wist bij bevinding hoe onkundig men daar is nopens den stand des algemeenen handels in O. I. Producten en hoe noodzakelijk het dus was het Gouvernement dienaangaande voor te ligten. Hoe huiverig ik ook was met mijne Commissie voort te varen, daar de onbepaalde oppermacht in Indie in handen van een Man was gesteld, die alle de daden

1) Dit Extract wordt hier niet afgedrukt, aangezien het op blz. 18–19 hiervóór reeds te lezen staat.

van het vorig Gouvernement berispte en afkeurde besloot ik die niet dan gedeeltelijk te volvoeren en het zal uit mijne brieven bij die gelegenheeden aan hem afgezonden, blijken, dat een der voorname reeden daarvan was hem in zo zagte termen mij mogelijk, te zeggen „dat hij den prijs der O. I. Producten aanmerkelijk laager moest stellen, wilde hij, zelfs onder gunstiger omstandigheeden, dan voorcerst te wagten waaren, hoopen kunnen, dat de Americanen die zouden koomen afhalen."

Welke constructie hij dan ook zal gegeeven hebben aan den letter mijner Commissie, afgescheiden van de Nota daaraan verbonden, welke men hem mogelijk niet heeft durven vertoonen, de kennis die hij met de Goldsearcher van den waaren staat der zaaken en de reedenen van de voortduurende opschorting van den handel met Java verkreeg, was hem niet alleen nuttig en hoogst noodwendig, maar hij bekwam daarbij ook de verzeekering, dat ik mij in het vervolg geheel door hem in de uitvoering mijner commissie zouden laaten bestuuren. En echter neemd hij den schijn aan alsof van mij te vreezen was, dat ik, zo niet ten spoedigste in mijnen vaart gestuit, het bederf der Kolonien zoude bewerken!

En dat op een tijd, waarin ik, door de overgebragte lading en contanten, hem een allergewigtigsten dienst bewees. De G. G. zegt in zijn voorstel, dat mijne Instructien in haren geheelen samenhang beschouwd, mij geene vrijheid lieten daarop meerder dan hoogstens 25 pct, daaronder de extraassurantie begreepen, beneeden *den marktprijs te Batavia*, te laten vallen indien die afhaal van Ambon geschiede.

---

154. Verbaal van Min. Van der Heim, 20 Aug. 1810.

Ontvangen hebbende twee missives van den Raad van Indien Mr. R. G. van Polanen, residerende in America, zijnde de eerste duplicaat van den 1 Junij en origineel van den 16 tot den 20 Junij, behelsende de door den Generaal Majoor Sandolle Roij van Batavia overgebragte, verontrustende tijdingen, over den staat van zaken aldaar,

Heeft bij Missive aan Z. D. H. den Prins Stedehouder daarvan kennis gegeven;

Stelt de ingekomene brieven in handen van den Chef der 3 Divisie, ten einde bij voorkomende gelegenheid daar op eene rescriptie ter tafel te brengen.

---

155. Rapport van Min. Van der Heim aan den Stedehouder Le Brun, 20 Aug. 1810.

A son Altesse Sérénissime
le Prince Archi Trésorier de l'Empire &a &a.
Le 20 d'Août 1810.

Monseigneur!

Le 14e Avril de cet année j'eus l'honneur de communiquer au Roi par un rapport tres détaillé la situation critique de l'Isle de Java, en y joignant l'original de la rélation, que le Conseiller de la haute Cour de Justice, Mr. *Prediger*, m'en avoit fait.

Les circonstances d'alors et les événemens arrivés depuis n'ont pas permis à Sa Majesté de prendre aucune détermination finale à ce sujet. Cependant S. M. paroissoit des lors tres decidée à rappeller le G. G. *Daendels*; et le Général *Janssens* étoit celui, qui probablement l'auroit remplacé.

Les Principaux griefs, enoncés dans le memoire de Mr. *Prediger* étoient l'infidelité des rapports du gouverneur général, qui annonçoit la Paix et la tranquillité intérieure de l'Isle, tandis que la guerre avec le royaume de *Bantam* continuoit toujours; l'imprudence du G. G. d'avoir provoqué cette guerre; et celle plus grande encore d'avoir laissé à des officiers Anglois et notamment à un officier du genie la faculté de prendre tous les renseignements possibles sur la situation locale de l'Isle, et sur les moyens de défense, et enfin des excès de pouvoir de tout genre poussés jusqu' à la cruauté; une delapidation inouie, et une tyrannie sans pareille.

Le Président de la même Cour, revenu depuis, m'a confirmé verbalement les faits y contenus, et j'attends encore son rapport, ce qui m'a fait differer d'entretenir jusqu' ici V. A. S. de cette matière; mais un nouveau rapport, qui m'arrive de l'Amérique ne me permet pas de cacher à V. A. S. la crainte des suites fâcheuses que la

conduite imprudente et arbitraire du G. G. peut avoir pour cette possession interessante.

S. M. avoit autorisé Mr. van Polanen, qui, après des services très distingués dans l'administration coloniale étoit passé aux Etats Unis et qui y réside encore, à faire des engagemens pour pourvoir aux besoins de la Colonie. Il y avoit réussi en partie, mais le G. G. malgré les ordres positifs de S. M. ne juge pas à propos de ratifier ces engagements et se prive par là des secours, qu'il pouvoit espérer par cette voye. Les suites d'un pareil procédé se comprennent et sont dépeintes au naturel dans la lettre de cet agent.

Dans les premiers momens après son arrivée aux Indes il avoit destitué le Brigadier *Sandol Roy*. Le Roi avoit au contraire avancé cet officier au grade de Général Major et la nouvelle en étant parvenue à Batavia, le Gouverneur Général n'osant desobéïr à un Décret aussi positif a su du moins en éluder l'effet en obligeant M. *Sandol Roy* à s'embarquer pour l'Amérique.

C'est par cet officier qu'on y a su, que le général avoit émis de rechef pour la valeur de 600000 rixdalers en papier monnoyé, dont la valeur étoit tombé au taux de 245 Rds. les 100; qu'il avoit nommé Mr. *J. A. van Braam* son successeur éventuel et l'a nommé Président de la Régence; qu'une nouvelle insurrection avoit lieu dans le Royaume de *Bantam*, et que les troupes qu'il avoit envoyées pour la réprimer avoient été repoussées devant un retranchement armé de 40 pièces de canon; qu'à cette nouvelle le G. G. avoit annoncé, qu'il alloit s'emparer de cette place sans perdre un seul homme, mais qu' après y avoir perdu un Lt. Colonel, 4 Capitaines, 8 Lieuts., 40 Soldats Européens et 300 Indiens, il avoit du se retirer faute de munitions et provisions, et qu'une maladie s'étoit manifestée parmi les troupes, de sorte que le 16 Décembre dernier il y avoit au delà de 1000 hommes dans les hôpitaux;

Que la désertion y étoit générale parmi les Indigènes, et, en un mot, qu'on craignoit pour Java le sort de S. Domingue, le militaire Européen étant réduit au premier Décembre dernier au nombre de 2513 hommes, dont la sixième partie étoit hors d'état d'entrer en campagne. Qu'afin d'intimider les indigènes et pour empêcher les meurtres (?) il avoit fait bruler dix neuf Javans sans forme de Procès;

Qu'il avoit de même fait pendre dans sa porte un Employé Européen à *Bantam*, nommé *Evertsen*, sans information préalable, sur

le rapport qu'il étoit accusé de faire des retenues sur la paye des soldats.

Et que l'État critique de la Colonie étoit connu au Cap de Bonne Espérance par des lettres interceptées, ainsi qu' au général Decaen, au quel le G. G. *Daendels* s'étoit adressé pour avoir des secours, qui lui avoient été refusés.

Les rapports multipliés sur la conduite arbitraire du G. G. & touchant sa rapacité, cruauté et ineptie semblent exiger son prompt rappel, et que sa conduite soit examinée impartialement, mais rigoureusement et enfin, que, s'il en est encore tems, il soit remplacé par un homme probe et intelligent, assisté de tous les secours, que les circonstances peuvent permettre de lui accorder, afin de conserver une possession, qui a été une des sources les plus fécondes de l'ancienne prospérité de la Hollande.

J'ai l'honneur d'être avec le plus profond respect, etc.

---

156. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 24 Aug. 1810.

Ik heb de Eer U. E. bij deze te doen toekomen het Triplicaat mijner Missive van den 12 van Zomermaand l. L^a^. G. G. G. *secreet*, houdende Zijner Majestieits stellig bevel om de contracten door den Raad van Polanen in America aangegaan, naar te komen en te vervullen.

Daar Zijner Majesteits uitdrukkelijke wil is, dat door dit middel de Oostersche Colonien, al dat secours zouden ontvangen, dat in de tegenwoordige omstandigheden bij mogelijkheid daaraan kon worden gegeven, en deze maatregelen dus ten hoofddoel hadden om U. E. in de administratie der colonien te faciliteren, verwacht ik dan ook, dat zulks geen difficulteit bij U. E. zal ontmoet hebben, te minder daar dezelve volmaakt overeenstemmen en door mij verder in verband zijn gebragt, bij mijne order van den 18 van Hooijmaand 1809 L^a^. G. G. G., met de missie door U. E. aan den secrs. Meijer opgedragen; hoewel de laatst gemelde getracht heeft van mijne bevelen af te wijken waar voor ik hem persoonlijk verantwoordelijk houde zo als ik zulks aan U. E. heb te kennen gegeven bij mijne missive van den 9 van Grasmaand 1810.

Het zal niet nodig zijn, dat ik U. E. doe opmerken, in welke onaangenaamheden, het gouvernement alhier te Lande zou gewikkeld worden, door de reclames welke, in cas van non-prestatie der engagementen door den Raad van Polanen gemaakt door of van wegens de contractanten ter andere zijde zouden worden geentameerd.

en het kan U. E. niet onbekend zijn hoeveele questien over bevrachting van scheepen er nog hangende zijn, en dagelijks tot drukking van de finantien moeten worden afgemaakt, welke als zo veele voorbeelden kunnen dienen, om de Coloniale Bestieren opmerkzaam te maken, om zich letterlijk aan de primitieve contracten en charterpartijen te gedragen, ten einde het Gouvernement alhier buiten onaangenaamheden en schade te houden. Immers zo lange de Colonien het Moederland geen voordeel aanbrengen, behoord men zorgvuldig te waken, dat dezelven het geen nadeelen veroorzaken, en het is dit punt dat Z. M. mij ten allen tijde heeft gelast aan U. E. sensibel te maken. [1])

---

157. Brief van Min. Van der Heim aan den oud Gouv.-Gen. Siberg, 25 Aug. 1810.

Amst. 25 v. Oogstm^{d}. 1810.

Den H^{r}. Siberg oud Gouvern^{r}. Genl. van Indien te Batavia.

Wat zal ik Uw Exc. veel melden . . . De voorgevallen gebeurtenissen alhier . . . zullen U reeds bekend zijn. Uit Uw schrijven aan den Heer Umbgrove moet ik onderstellen, dat de meeste mijner brieven niet doorkomen, en ik er misschien ook van de uwe misse. Over de gebeurtenissen op Java schrijf ik niet, om dat dezelve niet genoegzaam zijn ontwikkeld. De heer Maurisse heb ik maar een oogenblik gezien, en zijn beloofd rapport blijft lang achterwegen. De toekomst is meer dan ooit moeijelijk vooruit te zien, en wij moeten eeniglijk het beste hopen, en voorts vertrouwen op de Voorzienigheid, door wiens goedheid wij nog zijn, dat wij dan zijn. Ik heb echter geene gelegenheid

---

1) Deze laatste alinea, beginnend dus met „en het kan, enz" is in de Minuut doorgehaald.

willen laten voorbij gaan om Uw Exc. een blijk van mijne aanhoudende achting te geven en te verzekeren dat ik de eer heb, met de opregtste deelneming in uw welzijn mij te noemen.

---

158. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 25 Aug. 1810.

De mijne van 24e. van Herfstmaand en 10e. van Wijnmd. 1809 copielijk hier nevens gevoegd zijn mijne laatste particuliere; nog geen blijk hebbende dat een eenige van alle de mijne U is geworden, verflauwt mijn ijver. Ook is zedert zoo veel voorgevallen, dat mij weinig tijd is overgebleven, om meer dan het volstrekt noodige te doen. Wij verwachten nu hier dagelijks de Keizer. Volgens geruchten zijn de evenementen in Indien, zoo menigvuldig als in het Vaderland, maar tot hier toe is mij weinig gebleken van al het voordeelige, hetwelk Uw Excelle. voor des zelfs vertrek en bij deszelfs officieële heeft doen hopen van deszelfs verrigtingen, misschien door gebrek aan informatie. De zagtheid en het menagement voor den Inlander Uw Exc. door Z. M. zoo ernstig aanbevolen, vrees ik volgens de geruchten, dat Uw Exc. nu er dan wel eens uit het oog verliest. . . . Het ongeluk van den Hr. Buyskes heeft mij te meer gespeten, om dat ik door denzelven onpartijdige berigten ben hopende. De Hr. Wiese zijn overlijden zal Uw Exc. bekend zijn. Zijn Weduwe heeft dit land verlaten. De Heeren van den Berg, Prediger, Maurissen en andere zijn behouden aangekomen. De Heer Sandol Roy wordt nog verwacht. . . . Gaarne had ik Uw Exc. eene bezending van duiten, geweeren, en vuursteenen gedaan; maar de gelegenheid tot inlading ontbrak. Men vleit zich, dat het laatste Decreet omtrent den Amerikaanschen Handel eenige meerdere communicatie naar Indien zal veroorlooven. Hier is alles nog te onbepaald, om Uw Exc. buiten mijne officieële veel te kunnen bedeelen. Ontfang de verzekering mijner consideratie en de geruststellende tijding omtrent den welvaart van Mevr. Daendels en Uwe famille.

DE OPKOMST

VAN HET

NEDERLANDSCH GEZAG

IN

OOST-INDIË.

VERZAMELING VAN

ONUITGEGEVEN STUKKEN UIT HET OUD-KOLONIAAL ARCHIEF

UITGEGEVEN EN BEWERKT

DOOR

JHR MR. J. K. J. DE JONGE EN M. L. VAN DEVENTER.

SUPPLEMENT

OP HET

DERTIENDE EN LAATSTE DEEL,

BEWERKT DOOR

WIJLEN DR. L. W. G. DE ROO.

Tweede deel.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
MCMIX.

L
50 a

DOCUMENTEN

OMTRENT

HERMAN WILLEM DAENDELS,

GOUVERNEUR-GENERAAL VAN NED. OOST-INDIË.

VERZAMELD

EN

VAN INLEIDINGEN VOORZIEN,

DOOR

WIJLEN DR. L. W. G. DE ROO.

Tweede deel.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
MCMIX.

KONINKLIJK INSTITUUT
VOOR
TAAL-, LAND- & VOLKENKUNDE
VAN
NEDERLANDSCH INDIË

INHOUD.

II. De Amerikaansche contracten. (*Vervolg*) . . . . . Blz. 71*–121*

Aanteekeningen:

A. Biografische aanteekeningen betreffende Mr. R. G. Van Polanen . . . . . „ 125*–132*

B. Daendels' toeëigening van Buitenzorg . . . . . „ 133*–150*

DOCUMENTEN.

(Tweede gedeelte).

159. Brief van Min. Van der Heim aan Van Polanen, 31 Aug. 1810 [1]) Blz. 433

160. Dezelfde aan Daendels, 31 Aug. 1810 [1]) . . . . . „ 434

161. Dezelfde aan den Stedehouder Le Brun, 9 Sept. 1810 . . . „ 435

162. Missive van den Stedehouder Le Brun aan den Keizer, 10 Sept. 1810 . . . . . „ 435

163. Dezelfde aan denzelfden, 10 Sept. 1810 . . . . . „ 436

164. Dezelfde aan denzelfden (excerpt), 11 Sept. 1810 . . . . . „ 436

165. Rapport van Min. Van der Heim aan den Stedehouder Le Brun, 12 Sept. 1810 . . . . . „ 437

166. Rapport van denzelfden aan denzelfden, 19 Sept. 1810 . . . „ 438

167. Drie Bijlagen tot den brief van Daendels aan den Koning van 28 Sept. 1810, gepubliceerd door Van Deventer (Opkomst, XIII, p. 489–497). . . . . „ 439

I. Brief van Van Polanen aan den Directeur Generaal Van IJsseldijk, 19 (en 23) Mei 1810. II. Brief van De Sandol Roy aan Van den Bosch, 10 Juni 1810. III. Brief van Van Polanen aan Mevr. De Marolles, z. d.

168. Rapport van Min. Van der Heim aan den Stedehouder Le Brun, 21 Sept. 1810 . . . . . „ 442

169. Verbaal van denzelfden, 21 Sept. 1810 . . . . . „ 448

170. Missive van den Stedehouder Le Brun aan den Keizer, 22 Sept. 1810 . . . . . „ 449

171. Brief van Generaal Janssens aan Min. Decrès, 3 Oct. 1810 . „ 446

172. Extract uit een particulier schrijven van Min. Van der Heim aan Nederburgh, 11 Oct. 1810 . . . . . „ 450

1) Zie de Errata hierachter.

173. Schrijven van Min. Van der Heim aan den Stedehouder Le Brun, 15 Oct. 1810. . . . . Blz. 451
174. Brief van Generaal De Sandol Roy aan Min. Van der Heim, 17 Oct. 1810. . . . . „ 451
175. Rapport van Min. Van der Heim aan den Stedehouder Le Brun, 5 Nov. 1810. . . . . „ 452
176 Benoeming van Generaal Janssens tot Gouverneur-Generaal, bij Besluit van den Keizer van 16 Nov. 1810 . . . . . „ 454
177. Brief van Gen. Janssens aan Min. Decrès, 17 Nov. 1810 . . „ 454
178. Dezelfde aan denzelfden, 19 Nov. 1810 . . . . . „ 455
179. Postscriptum van een brief van denzelfden aan denzelfden, 22 Nov. 1810 . . . . . „ 456
180. Brief van Min. Decrès aan Daendels, 22 Nov. 1810 . . . . „ 457
181. Rapport van denzelfden aan den Keizer, 23 Nov. 1810. . . „ 457
182. Brief van denzelfden aan Daendels, 24 Nov. 1810. . . . . „ 458
183. Brief van Gen. Janssens aan Min. Decrès, 26 Nov. 1810 . . „ 460
184. Nota van Min. Decrès, Nov. 1810 . . . . . „ 470
184 *bis*. Nota van denzelfden op de „Lettre de la Haute Régence en date 31 Janvier 1810", begin Dec.(?) 1810 (*Supplement*) . . „ 736
185. Brief van Gen. Janssens aan Min. Decrès, 28 Dec. 1810 . . „ 461
186. Aanvullingen van den brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 3 Jan. 1811, tot hetgeen Van Deventer (Opkomst, XIII, p. 531–534) daaruit reeds afdrukte . . . „ 463
186 *bis*. Uittreksel uit een brief van A. Faure aan Van Polanen, 14 Jan. 1811 (*Supplement*) . . . . . „ 736
187. Brief van Daendels aan den Keizer, 18 Febr. 1811 . . . . „ 466
188. Brief van Van Polanen aan D'Ozy, 12 Maart 1811 . . . . „ 468
189. Brief van den Stedehouder Le Brun aan den Keizer, 1 April 1811 „ 471
190. Missive van G. G. en Raden van Indië aan Minister Van der Heim, 10 April 1811 . . . . . „ 471
191. Rapport van Daendels aan Min. Van der Heim over den toestand van Java, 22 April 1811 . . . . . „ 477
192. Brief van Van den Bosch aan Van Polanen, 13 Mei 1811. . „ 485
193. Brief van G. G. Daendels aan Gen. Janssens, 13 Mei 1811. . „ 487
194. Brief van Gen. Janssens aan G. G. Daendels, 14 Mei 1811 . „ 488
195. Besluit van Janssens, 21 Mei 1811. . . . . „ 488
196. Dagboek van den afgetreden G. G. Daendels van 27 Maart tot en met 31 Mei 1811 . . . . . „ 494
197. Brief van den oud-Gouv.-Gen. Siberg aan Min. Van der Heim, 20 Juni 1811 . . . . . „ 516
198. Nota van Gen. De Sandol Roy, zonder datum . . . . . „ 519
199. Brief van Daendels aan Min. Decrès, 18 Oct. 1811 . . . . „ 521
200. Drie brieven van J. Blaauw aan J. Valckenaer, 5 Nov., 17 Nov. en 27 Nov. 1811 . . . . . „ 524

201.	Audientie-aanvraag voor Daendels bij den Keizer, 15 Nov. 1811; met Napoleon's antwoord	Blz.	527
202.	Brief van oud-Gouv.-Gen. Daendels aan den Keizer, 14 Dec. 1811.	„	528
203.	Dispositie van 24 Dec. 1811	„	529
204.	Brief van A. Goldbach aan Van Polanen, 7 (?) Jan. 1812 . .	„	529
205.	Brief van Min. Decrès aan Gen. Daendels, 20 Jan. 1812 . .	„	533
206.	Dezelfde aan denzelfden, 7 Febr. 1812	„	533
207.	Brief van A. Faure aan Van Polanen, 12 Maart 1812 . . .	„	534
208.	Brief van den oud-Gouv.-Gen. Janssens aan den Min. van Marine en Koloniën, 1 Jan. 1813	„	534
209.	Uittreksel uit den staat van dienst van Generaal Janssens, 5 Jan 1813	„	535
210.	Verbaal van den Min. van Koophandel en Koloniën Goldberg 8 Dec. 1814.	„	536
211.	Koninklijk besluit van 10 Dec. 1814, nº. 32	„	538
212.	Twee briefjes van H. J. de Veer aan J. Valckenaer, z. d., en 12 Dec. 1814	„	539
213. [1]	Brief van G. A. Reinking aan S. I. Wiselius, 19 Jan. 1815	„	540
214. [1]	Statement of facts and observations, subjoined to the pepition to His Royal Highness the Sovereign Prince of the Netherlands, [by Le Roy, Bayard & Mc. Evers]. Jan. 1815.	„	548
215 [1]	Request van I. Iselin en Co., q.q. Le Roy, Bayard en Mc. Evers, 20 Dec. 1814 . . . . , ...	„	566
216.	Declaratie van G. Totten voor den »Judge & Justice of peace« te New Haven (Conn. U. S. A.), 15 Maart 1815	„	573
217.	Request van Van Polanen aan den Koning, zonder dagteekening	„	574
218.	Rapport van Min. Goldberg aan den Koning, 2 Mei 1815 . .	„	575
219.	Koninklijk besluit van 9 Mei 1815, nº. 5	„	583
220.	Brief van Van Polanen aan Min. Goldberg, 17 Aug. 1815 (?)	„	584
221.	Request van Daendels aan den Koning, zonder dagteekening	„	585
222.	Koninklijk besluit van 27 Oct. 1815, nº. 15	„	586
223.	Brief van Van Polanen aan Janssens, 27 Aug. 1816. . . .	„	587
224.	Antwoord van Janssens aan Van Polanen, 6 Sept. 1816 . .	„	588
225.	Extract-Besluit van Commissarissen-Generaal van Ned. Indië, 28 Aug. 1817	„	589
226.	Brief van denzelfden aan Min. Goldberg, 3 Sept. 1817, Secreet L[a] R	„	601
227.	Koninklijk besluit van 13 April 1818, nº. 149	„	603
228.	Request van Van Staphorst, q.q. Le Roy, Bayard & Mc. Evers (Aug. 1818) . . . . , ...	„	604
229.	Rapport van Veeckens, Dozy en Baud aan Commissarissen-Generaal, 30 Nov. 1818. secreet	„	608

1) Nummer 215 had vóór nos. 213—214 gedrukt moeten zijn naar tijdsorde.

230.	Brief van Commissarissen-Generaal aan Min. Goldberg, 17 Dec, 1818. Met Bijlage: het Rapport Bousquet - Van der Meulen, van 30 Juli en 28 Dec. 1818	Blz.	619
231.	Brief van Commissarissen-Generaal aan Min. Falck, 25 Dec. 1818	„	662
232.	Minuut-missive van Van Polanen aan Van den Bosch, van tusschen 25 Nov. 1819 en 20 Maart 1820.	„	672
233.	Rapport van Min. Falck aan den Koning, 24 Jan. 1821, nº. 56	„	673
234.	Dito, dito, 24 Jan. 1821, nº. 69	„	676
235.	Rapport van den Min. van Justitie Van Maanen aan den Koning, 30 Maart 1821	„	680
236.	Extract uit het advies van den Raad van State, 15 Oct. 1821, nº. 5	„	684
237.	Kabinetsorder van 23 Oct. 1821	„	685
238.	Rapport van den Min. van Finantiën Elout aan den Koning, 25 April 1822. Secreet	„	686
239.	Kabinetsorder van 27 April 1822. Secreet	„	689
240.	Rapport van Min. Falck aan den Koning, 12 Sept. 1822 . .	„	690
241.	Extract uit een brief van Spoors aan Constant, 24 Sept. 1822	„	697
242.	Rapport van Min. Falck aan den Koning, 12 Jan. 1823 . .	„	698
243.	Koninklijk besluit van 14 Jan. 1823, nº. 25.	„	699
244.	Brief van Van Polanen aan Van den Bosch, 17 Jan. 1829. .	„	702
245.	Brief van Van den Bosch aan Van Polanen, 12 Juni 1829 .	„	703
246.	Brief van Janssens aan Van Polanen, 24 Jan. 1830	„	705
247.	Brief van Van den Bosch aan Van Polanen, 10 Oct. 1831. .	„	706
248 [1]).	Brief van Hertog Bernard van Saxen-Weimar aan Van den Bosch, 7 Nov. 1834	„	707
249 [1]).	Brief van de Weduwe Daendels aan den Hertog Bernard van Saxen-Weimar, 12 Aug. 1834	„	707
250.	Rekest van de Weduwe Daendels en hare kinderen (Aug. 1844)	„	708
251.	Rapport van den Min. van Koloniën Baud, 10 Aug. 1844. .	„	710
252.	Koninklijk Besluit van 12 Aug. 1844, nº. 24	„	713

[1]) De nummers 248 en 249 hadden omgewisseld moeten worden naar tijdsorde.

ERRATA IN HET TWEEDE DEEL:

Op pag. 434 moet de *bovenste* regel „eene prompte voldoening zijner traites voor zijne eigene betaling" *onderaan* staan, dus volgen op de woorden „dat den Raad *van Polanen* op".

„ „ 458, r. 6 v. b. *laten vervallen* de woorden: „devant être seul chargé".

„ „ 467, r. 13 v. b. *staat* homologner, *lees* homologuer.

„ „ 477, „ 9. „ o. „ Tholman. „ Thalman.

„ „ 608, „ 1 „ b. „ Veecnens, „ Veeckens.

„ „ 708, „ 1 „ „ „ Brief Van den Bosch, *lees* Brief van Van den Bosch.

De Amerikaansche Contracten.

(*Vervolg*).

Door deze beschouwingen van „een onpartijdige", waarmede Dozy zich volkomen vereenigde, achtte hij zich bevestigd in zijne overtuiging, dat zijne verontwaardiging berustte op zijn „rechtsgevoel". Zijns inziens echter was het nu ook duidelijk dat „de Hooge Regering een werktuig in de handen van den Gouverneur Generaal was", maar bleven de Leden „aansprakelijk voor hun elendig gedrag" en „zou men even zoowel op hen als op den G. G. de schade en nadeelen moeten verhalen, die hieruit voor den Lande zullen resulteren".

Volgens Dozy was het motief der handelingen van den Gouverneur Generaal Daendels niet alleen „de personele haat tegen Polanen en de gedeclareerde veronderstelling, waarin de G. G. was, dat zich de Minister ook niet mag inlaten met het Bestuur van Zaken in de Indien"; maar had „het eigenbelang daarin zigtbaar de overhand, wijl men zelve wil verkopen en daardoor meester blijven van de remises en van de inkomende Spaansche Matten". Blinde verontwaardiging alleen kan verband hebben gezien tusschen de prijzen, welke de Indische Regeering voor de producten meende te kunnen vorderen en het persoonlijk belang van den Gouverneur Generaal Daendels.

De openbaarmaking der contracten werd niet slechts onstaatkundig geheeten, maar niet minder dan „landsverraad" genoemd. Volgens Dozy was de commissie van van Polanen gegrond op „de geheimste besluiten" van den Koning, had de Gouverneur Generaal „zich veroorloofd dezelve te divulgeren, „daardoor de Huizen van Commercie te compromitteren en alzoo „alle beschikkingen" van het departement „illusoir te maken".

Bij de voorbereiding van de opdracht van het departement aan van Polanen was namens den Koning een beroep gedaan op de welwillendheid van de Amerikaansche Regeering om „eenige verzachting te gedoogen in de bepalingen van het embargo", maar hiervan wordt in de gepubliceerde stukken met geen enkel woord gewag gemaakt.

De uitrusting van Amerikaansche schepen voor eene expeditie naar Java zal in Amerika wel reeds bekend zijn geweest voordat de contracten gepubliceerd werden en dat de openbaarmaking dier contracten de Huizen van Commercie „open„lijk zou hebben beroofd van hun eer en reputatie en als

„trouwelooze handelaren bekend gemaakt", was niet meer dan eene phrase; „het frauduleuse" dat Daendels in het tweede contract van van Polanen meende te zien, was niet aan de Amerikaansche kooplieden geweten, maar aan den contractant van Polanen.

Het vooruitzicht dat het departement van koloniën zou worden aangesproken tot vergoeding der schade, welke de Amerikaansche kooplieden hadden geleden door de afwijzing der contracten zal wel hoofdoorzaak zijn geweest van de verontwaardiging bij het departement. Daar moet gevoeld zijn, dat de vernieuwing der opdracht van Mr. van Polanen niet was geschied met de noodige zorgvuldigheid, en met onderschatting van de positie van den Gouverneur Generaal, die in Indië den Koning vertegenwoordigde. Volgens Dozy had niet de Gouverneur Generaal, maar de Minister te beoordeelen of van de aan van Polanen verleende bevoegdheid was afgeweken. „De Gouverneur Generaal behoorde *te gehoorzamen*" schreef Dozy. De aan van Polanen gegeven machtiging werd beweerd gegeven te zijn met voorkennis van den Koning en moest dus geëerbiedigd worden. Maar bij deze bewering werd voorbijgezien, dat aan den Gouverneur Generaal slechts kennis was gegeven van eene machtiging tot nadere uitvoering eener Indische opdracht, waarbij bepaalde voorwaarden waren gesteld en ter uitzending van hetgeen de Gouverneur Generaal Daendels noodig had. Goedkeuring der handelingen van van Polanen had eerst plaats gehad nadat reeds verschillende expeditiën waren uitgerust en het bericht dier goedkeuring had de Gouverneur Generaal eerst ontvangen lang nadat de meeste contracten waren afgewezen. Maar met hieraan te herinneren zou aan de grieven van het departement alle grond zijn ontvallen en had het departement de aansprakelijkheid moeten aanvaarden voor de gevolgen der handeling van den Gouverneur Generaal.

In den geest van de nota's zijner ambtenaren deed de Minister mededeeling van de publicatie in de Bataviasche Koloniale Courant aan den Prins Stedehouder (1). Hij was overtuigd dat deze „se convaincra aisément que cette demarche est reprehen„sible sous tous les rapports, puisque le Roi lui-même avait con„couru aux contrats, puisque ces contrats étaient faits pour rester „secrets et que la publication des conditions y stipulées rend „une fois pour toutes illusoires les mesures du même genre „que le gouvernement aurait voulu tenter pour venir aux secours „des colonies et puisqu' enfin ceux avec qui l'on a traité, se „voyant sans aucune faute de leur part frustré dans leurs espé„rances, ne tarderont pas à reclamer des dedomagements".

(1) De Minister aan Le Brun 5 Nov. 1810. Bijlage 175.

De Minister zou daarom terstond het voorstel hebben gedaan om den Gouverneur Generaal en de Leden der Hooge Regeering aansprakelijk te stellen voor de gevolgen hunner handelingen, ware het niet dat de aankomst van twee schepen van Java te Bordeaux hem deed verwachten spoedig in het bezit te zullen komen van het officieel rapport van den Gouverneur Generaal, waaruit zou kunnen blijken van de motieven der Indische Regeering en andere bijzonderheden, en dat hem daardoor in staat zou stellen tot het vormen van „un jugement définitif".

Tot dit voorbehoud zal waarschijnlijk ook wel hebben bijgedragen de verwachting van de vervanging van den Gouverneur Generaal Daendels, die na zijne terugkomst zeker niet zou berusten in eene beschikking als door het departement van koloniën werd verlangd.

Het rapport, gedateerd 5 November 1810, werd door Le Brun opgezonden aan den Keizer, op wiens last het zonder eenige aanteekening 11 November d.a.v. werd teruggezonden aan den Minister Decrès. Vijf dagen later teekende Keizer Napoleon het besluit der benoeming van den Generaal Janssens tot „Gouverneur General de nos Etablissemens à l'est de l'Isle de France" (1).

Dirk van Hogendorp heeft beweerd dat de Generaal Janssens, die belast was met het overbrengen van de tijding van den afstand van den troon door Koning Lodewijk, een lang onderhoud had met Keizer Napoleon, dat van dit oogenblik af de Keizer groot wantrouwen had opgevat tegen den Gouverneur Generaal Daendels en diens plaats had toegezegd of althans doen hopen aan den Generaal Janssens, die haar altijd had begeerd en nagejaagd (2). Het vermoeden, dat dit wantrouwen zou zijn gewekt door Janssens is, volgens van Deventer, eene „insinuatie", waarvoor „alle schijn van bewijs" ontbreekt (3). Zelf erkent hij echter, dat aan Hogendorp's bewering een deel waarheid ten grond lag, hierin bestaande „dat werkelijk de tegenstanders van Daendels 's Keizers oor hadden en Janssens beslist tot die tegenstanders behoorde". Voor het eerste wordt geen enkel bewijs aangevoerd, maar het laatste gestaafd met eene aanhaling uit een brief van Janssens (4), waarin hij o.a. schrijft: „Ik had gaarne naar Indie gegaan..... Maar onder of nevens D. verkies ik er om geen prijs te zijn." De daartusschen staande woorden „en heb niet opgehouden dat verlangen te koesteren" worden echter door van Deventer

(1) Bijlage 176.
(2) Mémoirés du général Dirk van Hogendorp, publiés par son petit-fils M. le Comte D. C. A. van Hogendorp 1887 bl. 257.
(3) v. D. XIII bl. CXXII.
(4) Janssens aan Van Polanen 27 Mei 1809. Bijlage 52.

niet overgenomen. Hoewel die woorden geschreven werden een jaar vóór den troonsafstand van Koning Lodewijk, hadden zij van Deventer moeten weerhouden om het te doen voorkomen, dat eene benoeming tot Gouverneur Generaal in de toenmalige omstandigheden voor Janssens „weinig uitlokkend was en dat als om diens weerzin te overwinnen de Keizer hem benoemde tot Groot-Officier van het Legioen van Eer „à dater du jour, où il prendrait possession du gouvernement qui lui était confié" (1).

Na ontvangst van het bericht zijner benoeming, schreef Janssens aan den Minister Decrès: „Pénétré de reconnaissance pour cette marque éclatante des bontés de mon Souverain, je supplie votre Excellence de mettre aux pieds de Son Trône l'hommage de ma sincère gratitude et l'assurance que je m'efforcerai de remplir tous les devoirs que m'inspire un emploi de cette importance" (2). Enkele dagen later schreef hij: „Votre Excellence voudrait-elle joindre à toutes ses bontés celle de m'obtenir un grade dans la légion d'honneur avant mon départ je me croirai alors entièrement Français" (3). De onderscheiding werd dus door Janssens zelf uitgelokt. Omdat niet aanstonds een hooge graad kon worden verleend, werd hij 24 November 1810 benoemd tot Membre de la Legion d'honneur, den volgenden dag tot Officier de la Légion, bij zijn vertrek uit Frankrijk tot Commandeur en vervolgens tot Grand Officier tegen het door van Deventer vermeld tijdstip (4).

Het verlangen van Janssens om Gouverneur Generaal van Indië te worden zal voor Napoleon wel geen motief zijn geweest om tot die benoeming over te gaan en evenmin is het waarschijnlijk dat hiertoe reeds na de eerste ontmoeting zou zijn besloten. Maar daarom gaat het nog niet aan het verhaal van van Hogendorp als „eene insinuatie" te wraken.

Van Hogendorp kwam in de laatste dagen van Juli 1810 als lid eener Hollandsche deputatie, welke op last van den Keizer was afgevaardigd (5) naar Parijs; werd daarna opgenomen in de Commissie van reunie (conseil de Hollande), vervolgens gebracht op de rol van het leger als Divisie-Generaal en eenigen tijd later aangesteld tot Aide de Camp van den Keizer. De Generaal Janssens kwam ongeveer gelijktijdig te Parijs en van Hogendorp mag dus wel geacht worden op de hoogte te zijn geweest van wat er aan de benoeming van Janssens is voorafgegaan en welke rol Janssens daarin heeft gehad.

(1) v. D. XIII bl. CXXVII.
(2) Janssens aan Decrès 17 Nov. 1810. Bijlage 177.
(3) Postcriptum van Janssens aan Decrès, 22 Nov. 1810 Bijlage 179.
(4) Staat van dienst en decoratiën. Bijlage 209.
(5) Dirk van Hogendorp. Memoires bl. 261.

Officieel werd Daendels vervangen op eigen verzoek, maar dit neemt niet weg, dat klachten van Janssens en anderen over het bestuur van Daendels een ongunstigen indruk kunnen gemaakt en wantrouwen gewekt hebben. Wat van Hogendorp verstaat onder „grande défiance" wordt niet nader omschreven, maar met van Deventer kan worden aangenomen, dat daarmede bedoeld werd „vrees, dat Daendels zich aan het inlijvingsbesluit niet onderwerpen en bij Engeland steun zoeken zou".

Volgens van Deventer bestond echter daarvoor „geen redelijke „grond, en was, wat tegenstanders van Daendels ook ten zijnen „nadeele mochten aangevoerd hebben, het zeker niet in hen „opgekomen hem daartoe in staat te achten" (1). In Maart 1810 deelde de zeeofficier W. C. van Braam uit Bordeaux aan den Minister het daar loopend gerucht mede, dat de Gouverneur Generaal Daendels zich als opperhoofd van het eiland Java beschouwde en als zoodanig die bezitting onafhankelijk had verklaard (3). In een brief van Juli 1810 schreef van Polanen aan zijn vriend Dozy o.a.: „het algemeen gevoelen van Java „is, dat D. zich onder de bescherming van het E. gouvt. „onafhankelijk zal verklaren, wanneer men besluiten mogt hem „te rappelleeren" (2). En Dozy antwoordde op de vraag van Decrès: „Ce système de neutralité existe t-il reëllement à Java? „Monsieur Prédiger m'a souvent assuré que si le général Daendels ne le provoque pas, l'idée ne viendrait pas" (4).

Tegenstanders van Daendels waren dus wel degelijk in staat Daendels te verdenken en wanneer Janssens, wat zeer mogelijk is, in dergelijken geest zich tegenover den Keizer heeft uitgelaten, kan veilig worden aangenomen, dat dit eenig wantrouwen heeft gewekt bij Napoleon, die volgens Metternich overtuigd was, dat eigenbelang de eenige drijfveer is voor de handelingen van allen, die aan het openbaar leven deelnemen (5).

Van Deventer zag in het ontslag van Daendels „een daad „van rechtvaardigheid, waartoe met volledige kennis van zaken „besloten werd en waarvan de noodzakelijkheid wel als drin„gend erkend moest zijn nu zij op een der gevaarvolste oogen„blikken van dit tijdperk tot rijpheid kwam en verwezenlijkt „stond te worden „dans les 24 heures"" (6).

Dit was echter niets meer dan een maatregel van zuinigheid ter voorkoming, dat gedurende eenigen tijd aan twee personen het tractement van den Gouverneur Generaal zou moeten worden uitbetaald. Daarom was ook niet getreden in het verzoek

(1) v. D. XIII bl. CXXIV.
(2) Brief van 22 Maart 1810. Bijlage 113*ter*.
(3) Brief van 18 Juli 1810 Bijlage 148.
(4) Bijlage 184.
(5) Mr. J. A. Sillem. Dirk van Hogendorp bl. 234.
(6) v. D. XIII bl. CXXIII.

van den Gouverneur Generaal Daendels, dat zijn traktement zou ingaan acht dagen vóór zijn vertrek (1). Ten bewijze, dat aan het ontslag „een omstandig onderzoek zou zijn voorafgegaan" beroept van Deventer zich op den aanhef van den brief, waarin de Minister Daendels mededeeling doet van zijne vervanging, luidende: „l'Empereur dans ses derniers travaux s'est fait présenter toute votre correspondance" en — wat van Deventer echter weglaat — „notamment vos Lettres au Roi" (2). Overigens zijn de brieven van Decrès geschreven in zeer waardeerenden toon, tenzij men met van Deventer in de woorden: „L'Empereur vous recommande de bien traiter les habitans „et naturels du pays" (3) de uitdrukking leest van „de verbitte„ring der Indisch-Europesche Maatschappij, de wanhoop van „den inlander op Java".

Ook de korte door Napoleon onderteekende brief aan Daendels (4) getuigt niet van eenige ontevredenheid, maar wel van waardeering van hetgeen hij gedaan had „pour le bien-être „et la prospérité de la Colonie".

De bewering, dat die brieven zouden wijzen op een omstandig onderzoek is minstens zeer gewaagd. Het lijdt echter geen twijfel, dat Napoleon van verschillende klachten over Daendels heeft kennis gehad. Van Deventer schrijft daarover het volgende: „Over Amerika waren de eerste klachten omtrent Daen„dels' wanbestuur Napoleon ter oore gekomen; en dit was „niet te verwonderen, wanneer men bedenkt dat van Polanen, „in diens zending door Daendels gedesavoueerd, met zijne „door den Maarschalk uit Java verbannen geestverwanten een „kern van ontevredenen vormde, die bij het Ministerie in Hol„land zelfs steun gevonden had. De even handige als schrandere „Polanen had Napoleon's gezant bij de Vereenigde Staten voor „zijne inzichten weten te winnen, en sedert bereikte de voor„stelling van zaken, zooals de partij der uitgewekenen die zoo „gaarne opmaakte en waartoe Daendels' handelingen al te „gegronde aanleiding gaven, geregeld Parijs en de Fransche „Regeering. Vandaar dat Napoleon waarschijnlijk reeds slecht „gesticht over die handelingen was op het oogenblik zelf, dat „Daendels zich gouden bergen van de regeering des Keizers „voorstelde" (5).

Meer dan eene phrase is dit niet. Want daaruit blijkt volstrekt niet welken indruk de klachten over Daendels' bestuur op Keizer Napoleon hebben gemaakt; hiervan is tot

(1) Brief van Van der Heim 27 Jan. 1807. Bijlage 10.
(2) Decrès aan Daendels 22 Nov. 1810. Bijlage 180.
(3) id. id 22 Nov. 1810. Mendels LVI c.
(4) Napoleon aan Daendels 25 Nov. 1810 Mendels LVI d.
(5) v. D. XIII bl. CXXII.

dusver niets gebleken. Ook staat het volstrekt niet vast, dat de klachten Napoleon zijn ter oore gekomen door bemiddeling van zijn gezant. Na de komst van de Sandol Roy in Amerika ging van Polanen met hem op audientie bij den gezant, die voornemens was eerlang naar Parijs te gaan. Dezen werd medegedeeld, dat de Sandol Roy naar Holland ging om verslag te geven van den staat van zaken op Java en daar het mogelijk was, dat het schip, waarmede de Generaal de reis maakte, in handen van de Engelschen viel, werd den gezant verzocht in dat geval aan Zijne Majesteit de mededeelingen te willen doen, die de Sandol Roy niet zou kunnen overbrengen. De briefwisseling waarop van Deventer zich beroept, bestaat uit twee brieven van van Polanen (1), houdende mededeeling van de jongste Indische berichten. In den tweeden brief verzoekt van Polanen de hulp van den gezant om zijne correspondentie met den Minister van Koloniën te verzenden met een naar Bordeaux bestemde paketboot. Later heeft van Polanen zelf verklaard, dat de gezant hem gezegd had „geen lust te hebben zich in de zaken van den Koning van Holland te inmisceeren" (2).

Wanneer de gezant te Parijs is gekomen en welk gebruik hij maakte van van Polanen's mededeelingen is niet bekend, maar dat er in elk geval weinig waarde aan gehecht is, mag worden afgeleid uit de vraag, welke de Minister Decrès in de laatste dagen van November 1810, toen Janssens reeds benoemd was tot vervanger van Daendels, deed: „quel est le carac„tère connu de Mr. van Polanen" (3), eene vraag, die zeker veel eerder zou zijn gedaan, wanneer van Polanen's mededeelingen de aandacht hadden getrokken. Ook de wijze, waarop de Generaal de Sandol Roy door Keizer Napoleon werd ontvangen, getuigt niet van belangstelling in hetgeen door Daendels' vijanden werd overgebracht.

Napoleon nam kennis van eenige brieven van Daendels aan den Koning en waarschijnlijk ook van het rapport van den Minister van der Heim aan Le Brun, waarin hij o.a. mededeelt dat Koning Lodewijk scheen besloten te zijn Daendels terug te roepen, maar daaruit volgt nog niet, dat de Keizer hiertoe zou zijn overgegaan, wanneer niet Daendels zelf herhaaldelijk ontslag had verzocht.

Nadat reeds besloten was tot benoeming van zijn vervanger schreef de Minister Decrès o.a.: „Sa Majesté a reçu la lettre „que vous lui avez adressée le 20 Avril. Elle me charge de „vous dire qu'elle a prévu vos besoins, prévenu vos demandes „et qu'elle y aurait eu égard lors même que l'intéressante colo-

(1) Brieven van 24 Mei en Juni 1810. Bijlagen 133 en 139.
(2) Brief van Van Polanen van 3 Jan. 1811, aanvulling Bijlage 186.
(3) Nota van 30 Nov. 1810. Bijlage 184.

„nie que vous gouvernez n'aurait pas acquis de droits directs „à sa puissante protection par la réunion du Royaume de Hol„lande à l'Empire Français"; en verder „vous recevrez proba„blement en même tems que cette lettre les premiers envois „d'hommes et de munitions dont vous avez besoin"..... „Sa Majesté sait, Monsieur le Gouverneur Général, tout ce „que vous avez déjà fait dans des circonstances difficiles, et „tout ce que vous êtes en état de faire pour la conservation de „l'isle de Java. Aussi recevrez-vous de l'Empereur directement, „et Sa Majesté me charge de vous l'annoncer, l'assurance „particulière de l'estime et de la confiance dont elle vous „honore" (1).

Niet minder bemoedigend was de door Napoleon onderteekende brief, waarin aan Daendels kennis wordt gegeven van de reeds genomen maatregelen: „Je fais partir un grand nombre „de frégates, corvettes, et autres expéditions pour ravitailler „Java. Des officiers, des sousofficiers et soldats, des admini„strateurs, et avec eux des fusils, des munitions de toute „espèce vous sont dirigés, et j'ai favorisé plus de soixante „expéditions de commerce, pour vous porter tout ce qui vous „est nécessaire. J'ai exemté des droits de douane les denrées „coloniales qui viendront de l'isle de Java dans mes ports. „Votre aide de camp (2), que j'ai retenu quelques jours à Fon„tainebleau, m'a fait connaître ce que vous avez fait pour le „bien-être et la prospérité de la colonie. Je vous écris la pré„sente lettre pour vous en témoigner ma satisfaction. Je con„nais vos talents et votre zèle pour mon service" (3).

Van gelijke waardeering getuigt de brief, waarin aan Daendels wordt medegedeeld, dat aan zijn verzoek om te worden vervangen, was voldaan (4).

De in deze brieven uitgesproken ingenomenheid van Keizer Napoleon met hetgeen Daendels voor de koloniën had gedaan was, volgens Mr. Mendels, zoo groot, dat hij daarmede niet het terzelfder tijd verleend ontslag kon rijmen. Hij meent daarom dat het ontslag niet kan dagteekenen van 24 November 1810 en dat het besluit van den Keizer om de macht in de koloniën te centraliseeren en den Gouverneur Generaal van Java en onderhoorigheden in geval van gezamenlijk optreden met den Kapitein Generaal der Fransche bezittingen in de Indische wateren aan dezen ondergeschikt te stellen,

---

(1) Mr. I. Mendels l c. Bijlage LVI. C.
(2) De luitenant-kolonel Muntinghe Vgl. Brief van Daendels 21 April 1810. Bijlage 123 en van Janssens 19 Nov. 1810. Bijlage 178.
(3) Mr. I. Mendels o. c. LVI. D.
(4) Brief van 24 Nov. 1810. Bijlage 182.

waarvan hem 22 December 1810 werd kennis gegeven, het motief voor het ontslag van Daendels zou zijn geweest (1).

Verontwaardigd over van Deventer's heftig requisitoir werd Mr. Mendels door zijn bewondering voor „de heldennatuur" van Daendels gedrongen daartegen op te komen, ongelukkig zonder opzettelijk onderzoek naar de dagteekening van het besluit, waarbij de Generaal Janssens tot opvolger van Daendels werd benoemd. Het kostte van Deventer dan ook weinig moeite om door openbaarmaking van den brief van 24 November 1810, dien Janssens aan Daendels had te overhandigen (2) de onjuistheid van Mendels' onderstelling te bewijzen.

Met recht toonde echter Ising (3) aan, dat daarmede van Deventer's opvatting van het ontslag van Daendels nog niet gerechtvaardigd was. Dat ontevredenheid over Daendels' bestuur Napoleon zou hebben doen besluiten om hem te doen vervangen, is bewezen noch te bewijzen, maar evenmin, dat het vertrouwen van den Keizer in Daendels ongeschokt was toen daartoe werd besloten. De waardeerende toon der brieven, welke aan Daendels werden geschreven, is zeer wel overeen te brengen met het vermoeden, dat Keizer Napoleon geloof kan hebben geslagen aan de mogelijkheid eener onafhankelijkheidsverklaring van Java. Dan is het ook duidelijk waarom de benoeming van Janssens zooveel mogelijk geheim werd gehouden en dat aan Daendels de meest volledige steun van den Keizer werd toegezegd (4).

Met leedwezen had de Keizer van den brief van Daendels aan den Koning vernomen, dat de slechte staat zijner gezondheid hem verplicht had te verzoeken om te worden vervangen. Met alle waardeering van zijn ijver voor den dienst en ondanks zijne latere mededeeling, dat hij eenige beterschap ondervond, meende de Keizer, dat na eenige jaren van zwaren arbeid in het klimaat van Java, een tijd van rust dringend noodig was voor algeheel herstel. Daarom had de Keizer „dans sa „sollicitude pour sa colonie et sa bienveillance pour sa personne" zijn verzoek om te worden vervangen ingewilligd en den Generaal Janssens tot zijn opvolger benoemd. Het was de bedoeling van den Keizer, dat de Generaal Janssens terstond na de overbrenging van den brief als Gouverneur Generaal zou worden erkend en aan hem binnen 24 uren daarna het bestuur zou worden overgegeven. De brief eindigt aldus: „Le Général Janssens a ordre de mettre immédiatement à „votre disposition un bâtiment bien voilier et bien équipé pour

(1) Mr. I. Mendels bl. 208.
(2) Nederlandsche Spectator van 19 April 1890.
(3) id. id. van 14 Juni 1890.
(4) Rapport van den Minister Decrès aan den Keizer 23 Nov. 1810. Bijlage 181.

„votre retour en France où vous recevrez à votre arrivé les „distinctions meritées par vos honorables services et les témoig„nages de l'estime particulière, dont l'Empereur vous honore".

Op deze wijze werd het plan van onafhankelijkheidsverklaring, indien het bestond, vrij wel verijdeld; de andere brieven, van welke één door den Keizer zelven was onderteekend, waren voldoende om, indien zij door de Engelschen werden onderschept, deze vooreerst van bemoeienis met Java te doen afzien, en wanneer Daendels ze ontving, zijn vertrouwen op den steun van den Keizer te verlevendigen.

Zoo iemand dan heeft Le Brun, Napoleons' oude vriend en 's Keizers vertegenwoordiger in Holland, geweten hoe deze over Daendels dacht. Maar er bestaat slechts één enkel kort briefje, dat daaromtrent eenige aanwijzing bevat.

De indertijd door Koning Lodewijk verleende machtiging om van de aan Daendels bij zijne benoeming toegezegde inkomsten zeker bedrag in Europa aan zijne echtgenoote uit te betalen, was gedeeltelijk herroepen (1), waardoor de familie in groote geldelijke verlegenheid was gekomen. Le Brun deelde dit den Keizer mede met een beroep op 's Keizers welwillendheid. In dat briefje schrijft Le Brun o.a.: „Daendels a eu beaucoup d'ennemis et sans „doute aussi il a fait bien de fautes, malheur de son caractère, „mais où il n'est entré ni infidélité ni trahison"; en verder „la femme et les enfants toucheraient certainement le coeur de „Votre Majesté et peut-être elle finira par traiter le père même „avec bonté" (2). De klachten van Daendels' vijanden hadden dus ongetwijfeld eenigen indruk op Napoleon gemaakt. Maar uit Le Brun's nadrukkelijke verzekering, dat er van ontrouw noch verraad sprake kon zijn, mag worden afgeleid, dat juist hieromtrent bij Napoleon twijfel bestond. Indien Napoleon Daendels had vervangen wegens wanbestuur, kon Le Brun moeilijk rekenen op latere goedheid van den Keizer, maar wel, wanneer het hem eenmaal zou blijken, dat de twijfel aan zijne trouw ongegrond was geweest, waarvan Le Brun zeker was. Welke misslagen van Daendels door Le Brun worden bedoeld is niet na te gaan en evenmin welk gewicht aan de mededeelingen daaromtrent is gehecht door Keizer Napoleon. Daar het briefje van Le Brun eerst eenige maanden na de benoeming van Janssens werd geschreven, kunnen ook zeer wel na dien tijd ingekomen brieven en berichten een ongunstigen indruk hebben gemaakt.

Niettegenstaande tal van klachten over het bestuur van Daendels de ronde deden, werd, naar het schijnt, door het

(1) Verg. Bijlagen no. 68 en 69.
(2) Brief van Le Brun van 1 April 1811. Bijlage 189.

publiek, dat in Indische aangelegenheden belang stelde, weinig of geen geloof geslagen aan een ongunstig oordeel van Keizer Napoleon. Kort na terugkomst van Daendels in Europa schreef de bekende patriot Blaauw, die na afloop zijner diplomatieke zending naar Weenen, zich te Parijs had gevestigd, over die terugkomst aan hun beider vriend Valckenaer (1). Toen Daendels te Parijs kwam maakte Keizer Napoleon met zijne gemalin een reis in Holland, zoodat hij niet terstond audientie kon vragen. Blaauw sprak met hem over enkele beschuldigingen, waarop Daendels beweerde „zich compleet te kunnen verantwoorden." Volgens Blaauw twijfelde niemand dat Daendels door den Keizer „wel ontvangen zou worden", maar dat hij „tot zwaaren actieven dienst niet meer te employeeren „was uit hoofde zijner gezondheid." Belangrijker is wat Blaauw schrijft in een volgenden brief: „Het clabaudeeren van een „partij teegen hem misnoegde menschen zal hem minder kwaad „doen als zekere memorie, zegt men, door den heer Polanen „van America ten zijnen laste overgezonden — deeze Memorie „is aanwezig bij de Marine alhier, en heeft zeer veel impressie „gemaakt. Ik sprak twee menschen, die ze gelezen hebben, „en deeze hebben mij gezegd, dat het een meesterstuk van „Redeneerkunde is. Hij toont aan, dat de Generaal geen regt „bezat willekeurig te verbreken contracten, die hij met „Eerste Huizen van Amerika gesloten had, ten beste van de „Colonie, daar hij gemunieerd was met plein pouvoir niet „alleen van de Hooge Regeering te Batavia, maar van den „Koning van Holland ook — hij bewijst, dat zijne verbindte„nissen wel verre van onereus, na de tijdsomstandigheden voor„deelig voor den Staat waaren, en dat onkunde en willekeur „dezelve alleen verbrooken hebben — hij zegt ronduit, en geeft „daarvan de bewijzen, dat die openbaare schending van de „goede trouw alleen oorzaak is, dat alle de Moluccos in handen „der Engelschen zijn gevallen, terwijl de Americanen hem door „andere verbindtenissen in staat zouden gesteld hebben alle „die Colonien dermate van volk en al het nodige te voorzien, „dat een kleine Engelsche magt het niet gewaagd zou hebben „om er zich van te empareeren, zooals geschied is — hij „zegt in zijne Memorie, dat de Generaal aan zijne wraak alleen „opgeofferd heeft den Commandant van Amboina, en om „voor te komen, dat deeze geen getuige teegen hem was, dat „de Colonie van alles bij de overgaave ontbloot was. De gevolg„trekkingen zijn meesterlijk, zegt men, gededuceert en moeten „noodwendig hier sensatie gemaakt hebben ten nadeele van „den Generaal — ik geloof echter niet, dat hem iets onaange-

(1) Brieven van Blaauw van 5, 17 en 27 Nov. 1811. Bijlage 200.

„naams deswegen zal wedervaaren, maar het zou wel invloed „kunnen hebben op verdere gunstbewijzen en ook geen hoog „denkbeeld geven van de Administratieve talenten van den „Generaal".

Een Memorie als waarvan Blaauw gewaagt, is niet aangetroffen. Waarschijnlijk werd bij het departement van Marine en Koloniën, naar aanleiding van verschillende brieven van van Polanen, eene nota gesteld, waarin de door Blaauw vermelde feiten waren medegedeeld. De brief, waarin gewezen wordt op een verband tusschen het verbreken der Amerikaansche contracten en het verlies van Amboina, is van 3 Januari 1811 (1) en kan dus niet hebben bijgedragen tot het besluit van den Keizer om Daendels te vervangen.

De voorstelling, welke van Polanen gaf van de oorzaak der capitulatie van Amboina, was ongetwijfeld zeer geschikt om een voor Daendels ongunstigen indruk te maken. Maar van Deventer's oppervlakkigheid en ingenomenheid met van Polanen deden hem zelfs vergeten, dat in de door hem zelven gepubliceerde brieven — gezwegen van de vele andere die hij ook had kunnen raadplegen — voldoende aanwijzingen bestaan om de juistheid dier voorstelling minstens te betwijfelen.

Van Deventer doet het voorkomen alsof reeds vóór de aankomst van the Goldsearcher Amerikaansche schepen door Daendels onbillijk waren behandeld. Hij schrijft toch: „De Goldsearcher, een der genoemde schepen, door Polanen in New York bevracht, was voor Amboina bestemd geweest met eene lading contanten en levensmiddelen. Daendels verbrak echter ook (sic) dit contract en noodzaakte dien bodem, die eerst Soerabaja aangedaan had „zijne lading daar te lossen" (2). De brief, waarin van Polanen den Gouverneur Generaal kennis geeft van de e e r s t e door hem gesloten contracten t.w. voor de Goldsearcher is door van Deventer afgedrukt (3). In dien brief schrijft hij o.a.:

„De grootste aanmoediging tot deeze expeditie is geweest „de hoop, die ik gegeven heb, dat aan het contract..... „op Soerabaja mogelijk zal worden voldaan; dan in dit geval „heb ik geene vermeerdering in den prijs der specerijen kun„nen bedingen, dewijl daarop eenigsints bij het aangaan van „het contract is gerekend" (4).

Van lossing te Soerabaja mocht dus in geen geval aan Daendels een verwijt worden gemaakt. Van Polanen's bewering dat „onder het onware voorgeven, dat Amboina reeds van contanten „en behoeften voorzien was, de Generaal Daendels de con-

(1) v. D. XIII bl. 531. Aangevuld bij Bijlage 186.
(2) „ bl. LXXXVI.
(3) „ bl. 306 vgl.
(4) „ bl. 373.

„tracten had geannuleerd" (1) wordt door van Deventer grifweg overgenomen (2). In een mede door van Deventer gepubliceerden brief van den Gouverneur Generaal deelt deze den Minister o.a. mede, dat in Wintermaand (1809) en Louwmaand (1810) verschillende schepen naar Ambon waren „afgezonden „tot het overbrengen van de gewone behoeften van rijst en „andere provisien alsook kleedingstukken voor de troepen en „een klein gedeelte contanten" (3). Dat eenige van deze schepen in de baai waren aangekomen, met name de Mandarijn, Rembang, de Hoop en de Madurees, blijkt uit het kort verslag van den gewezen kommandant Filz betreffende het verlies der Ambonsche koloniën (4). De Goldsearcher kwam eerst in de laatste dagen van Januari of de eerste van Februari 1810 te Soerabaja. Van Deventer's bewering, dat „de Amerikaansche „Goldsearcher reeds te Soerabaja was lang vóór dat schepen „van Java naar de Groote Oost gezonden werden" (5) is dus stellig onwaar, en meer dan lichtvaardig is zijne opmerking dat „de komst der onzijdige Amerikaansche schepen (sic) „in de bestaande behoeften, den hoog gestegen nood (van „Ambon) had kunnen voorzien". De Batavian, het tweede door van Deventer genoemde schip, kwam 8 April te Soerabaja (6) en 19 Februari te voren was Ambon reeds aan de Engelschen overgegeven. Maar zelfs de Goldsearcher, die eerst in Februari de reis had kunnen vervolgen, zou zijne bestemming niet hebben bereikt en hoogstwaarschijnlijk in handen der Engelschen zijn gevallen, die reeds in de eerste dagen van Februari voor de kust van Ambon kruisten en 6 Februari een tweetal vaartuigen hadden buitgemaakt (7). Ware dit ook het lot geweest van de Goldsearcher, dan zou Daendels zeker het verwijt van misdadige roekeloosheid niet zijn gespaard, te meer daar de reeders immers eenigszins gerekend hadden op lossing te Soerabaja.

Treurig is van Deventer's instemming met van Polanen's voorstelling van het gebeurde te Ambon, volgens welke Daendels niet alleen „onder het onware voorgeven, dat Ambon reeds „van contanten en behoeften voorzien was, de contracten (had) „geannuleerd", maar ook „den ongelukkigen Filz, dien hij bui„ten staat gelaten had het eiland te verdedigen, laten fusil„leeren" (8). Hierop laat van Polanen volgen: „Deze overtuiging

(1) v. D. XIII bl. 532.
(2) Ind. Gids 1891 I bl. 362.
(3) Brief van Daendels van 25 Mei 1810. v. D. XIII bl. 465.
(4) Bat. Kol. Cour. van 25 Mei 1810 n°. 21.
(5) Ind. Gids 1891, I bl. 362.
(6) Bat. Kol. Cour. 20 April 1811 n. 16.
(7) „ „ „ 25 Mei 1810. no. 21.
(8) v. D. XIII bl. 532. Ind. Gids, 1891, I bl. 362.

„was zoo algemeen, dat een ieder het harde lot van den „Colonel Filz beklaagd heeft, en om dezen indruk, ware het „mogelijk, weg te nemen heeft de Generaal Daendels tot „het zonderlinge hulpmiddel toevlugt genomen om bij de aan- „komst der tijding van het verlies van Ambon, in zijne courant „van den 11 Meij eene tirade van zijne compositie te plaatsen, „die met de volgende periode besluit: Er komt bij, dat een „zeer bekend vriend der Engelschen, die zich deed benoemen „tot agent van deze koloniën in Amerika ondernomen heeft „contracten te sluiten, welke den val deezer kolonie ten ge- „volge zouden hebben gehad, bijaldien daarin door de Hooge „Regeering niet was voorzien. De brieven van dezen man „geven op elke bladzijde de duidelijkste bewijzen van Anglo- „manie en haat teegens het Fransche Gouvernement" (1). In plaats van deze tirade over te nemen laat van Deventer drukken: „om dezen indruk ware het mogelijk weg te nemen, heeft „de Gouv. Daendels in zijne courant tirades van zijne com- „positie doen plaatsen".

Volgens van Polanen was het algemeen gevoelen, dat de val van Ambon had kunnen worden voorkomen, wanneer daar tijdig in het noodige was voorzien, hetgeen door niet-nakoming zijner contracten zou zijn verijdeld. In de tirade van Daendels wordt beweerd, dat een zeker iemand contracten had gesloten, die den val dezer kolonie ten gevolge zouden hebben gehad, wanneer daarin niet door de Regeering was voorzien. Maar in die tirade wordt onder „deze kolonie" niet Ambon, maar de kolonie in het algemeen verstaan. Van Polanen noemt zelf het een „belachelijke kunstgreep" door die tirade „eigen schuld aan den val van Ambon te bedekken", maar treuriger kunstgreep was het eenig verband te zoeken tusschen die tirade en het bericht van den val van Ambon.

Al had men op Java Daendels verweten niet tijdig in de behoeften van Ambon te hebben voorzien, niemand kan daar beweerd hebben, dat dit mogelijk zou zijn geweest door uitvoering van Polanen's contracten, om de eenvoudige reden, dat daarvoor reeds de eerste Amerikaansche expeditie te laat in Indië was gekomen. Het artikel, waarin de door van Polanen overgenomen tirade voorkomt, bevatte eenige opmerkingen over de gevolgen van slechte tijdingen, die door de voorstanders der oude orde van zaken werden verspreid en ook naar Indië gezonden. Bij die beschouwingen gewaagt het artikel van de poging om het publiek op Java in den waan te brengen „dat Zijne Majesteit alle veranderingen en nieuwe organisatien afkeurde en men wel spoedig andere maatregelen zoude zien

(1) v. D. XIII bl. 532. Aanvulling in Bijlage 186.

daargesteld, terwijl men zich zelfs hatelijke en gewaagde uitdrukkingen over de eerste personen in het bestuur veroorloofde". Dan volgt de voormelde tirade aan het adres van van Polanen.

Voor dezen moge voor het zien van verband tusschen die tirade en het bericht van den val van Ambon eenige verontschuldiging te vinden zijn in den persoonlijken uitval van Daendels; maar van Deventer gaf blijk van onbetrouwbaarheid door niet alleen de onjuiste en kwaadaardige voorstelling van van Polanen over te nemen, maar zelfs diens brief te laten afdrukken zonder de bedoelde tirade, waarvan alleen de lezing voldoende is om te twijfelen aan het door van Polanen beweerd verband met den val van Ambon.

De geschiedenis der capitulatie van Ambon wordt door van Deventer besloten met de volgende opmerkingen: „In plaats „van gebruik te maken van de neutrale vlag, waagde het „Gouvernement van den Gouverneur Generaal Daendels, uit „haat jegens de Amerikaansche contracten en vooral jegens „den persoon die ze gesloten had, liever de eigene vlag. En het gevolg dier roekelooze daad was, dat „bijna het geheele overschot onzer met veel moeite en groote kosten bij elkander gebrachte „schepen en vaartuigen den vijand in handen viel". Veeleer dan „met Daendels aan te nemen dat dit verlies een gevolg" — Daen- „dels schrijft „min of meer een gevolg" — „der overgave „van Amboina zou zijn geweest, schijnen alle omstandigheden „er voor te pleiten, dat die overgaaf het noodlottig gevolg „van het uitblijven der schepen was. De stellige toon, waarop van „Polanen zich tegenover den Minister van Koloniën uitlaat „over de bekende oorzaken, waaraan het verlies van dat eiland „was toe te schrijven, moet tot nadenken stemmen. En het zou „ons niet bevreemden, wanneer tengevolge van een eenigszins „scherper onderzoek, het vonnis, waarvan de bevelhebber van „Ambon het slachtoffer geweest is, blijken zou voor de vier- „schaar der openbare meening voor herziening vatbaar te zijn" (1).

Zonder te laten blijken van „een eenigzins scherper onderzoek" is van Deventer in zijne voorstelling blijven volharden (2), ofschoon een nader onderzoek waarlijk niet moeielijk was en het zich kon bepalen tot overweging van de in de Bataviasche Courant openbaar gemaakte stukken, t.w. de crimineele eisch van den waarnemenden fiskaal en de sententie crimineel van President en Leden van de Hooge Militaire Vierschaar in Hollandsch Indië (3). Wd. fiscaal was het Lid van de Vierschaar

(1) v. D. XIII, bl. LXXXVII.
(2) Ind. Gids 1891 bl. 362.
(3) Bat. Kol. Cour. van 27 Juni 1810. no. 30.

van Sevenhoven en de andere leden waren de President Lambertus Zeegers Veeckens, Zacharias van Hek, Pieter Veeris, Jean Emanuel Bonnelle, Jacob Paulus Barends, Antony Lubertus van Diermen, Pieter Lucas Mullenbeek, Gerrit Drost, Godfried Jacobus Holsman en Johan Christiaan Schultze.

Aan deze Vierschaar is „zoo uit de ingewonnen enquesten en „verdere bescheiden, als uit de gedane vrijwillige concessie „genoegdoende bewezen en gebleken:

„dat Jean Philippe François Filz,..... Kommandant Mili„tair van de Molukkos, en als zoodanig speciaal het gezag „gevoerd hebbende op het eiland Ambon..... in stede van „getrouw te zijn aan de pligten van een braaf officier, en „door een manmoedig gedrag den hem aanbetrouwden post „met eere te beveiligen en te verdedigen, integendeel op eene „lafhartige wijze op den negentienden dag van Sprokkelmaand „dezes jaars een duizend acht honderd en tien, het eiland „Ambon bij kapitulatie heeft overgegeven aan Eduard Tucker, „kapitein ter zee in dienst van de Kroon van Engeland, als „Kommandant van de fregatten Cornwallis en Dover en de „corvet Scipio".

Bij de toezending der stukken aan de Hooge Militaire Vierschaar sprak de Gouverneur Generaal het volkomen vertrouwen uit „dat in deze zaak het regt door de Hooge militaire vier„schaar, zonder eenige oogluiking of conniventie, zal worden „gehandhaafd, en Hoogstdezelve ook van geene andere mee„ning is, dan om den Kolonel Filz, voor zoo veel de regterlijke „gevolgen van zijn gedrag betreft, geheel en al aan zijnen „competenten regter over te laten", maar gaf hij tevens aan de brave armee de verzekering dat „hij nimmer, na de verdenking, „waaronder hij zich wegens gebrek aan moed en beleid ge„bragt heeft, de eer wederom zal genieten, van nevens andere „brave officieren van Zijne Majesteit in Indië te worden ge„ëmploijeerd" (1).

De geëischte en uitgesproken straf was voorgeschreven bij de Wet van 26 Junij 1799, voor Indië toepasselijk verklaard bij de instelling van de Hooge Militaire Vierschaar (2).

Een militair als de Gouverneur Generaal Daendels was, is het te vergeven, dat hij reeds vóór de terechtstelling zijn oordeel over den kolonel Filz uitsprak. Het verlies van Ambon was een geduchte slag en Daendels' vertrouwen in den kolonel zeer groot geweest. Nog kort vóór de tijding der capitulatie werd ontvangen (3) had Daendels aan den Minister o.a. geschreven, dat hij „bijaldien de Engelschen een coup op de

(1) Bat. Kol. Cour. van 18 Mei 1810 no. 20.
(2) Plb. XIV. bl. 691.
(3) Daendels aan den Minister 21 April 1810. Bijlage 123.

„Moluccos mochten op het oog hebben, alsmede niet twij-„felde of de troepen aldaar zouden hunnen pligt betragten, „vertrouwende op den moed en trouwe van den Kolonel Filz, „die aldaar het comando heeft, een Franschman van geboorte „is en blijken van activiteit en zèle heeft gegeven, hebbende „ik hem van de desseinen des vijands per een expres daar-„toe afgezonden wel bezeild vaartuig doen verwittigen".

Ruim een maand verliep er tusschen de aankomst van den Kolonel te Batavia en de uitspraak van de Vierschaar. Zoowel de eisch van den fiscaal als de motiveering van het vonnis getuigen van een ernstige behandeling der zaak.

De Gouverneur Generaal verleende het fiat executie.

In waardige bewoordingen werd van de executie mededeeling gedaan in de Courant (1) en in een brief van Daendels aan den Koning werd zij genoemd een „exemple terrible" (2). Dat de Opperbevelhebber van het leger het recht zijn loop liet gaan, kon Daendels niet euvel worden geduid en slechts lichtvaardige partijdigheid kan doen vermoeden, dat het uitspreken zijner verontwaardiging invloed heeft gehad op de uitspraak der rechters. Van zoodanige partijdigheid deed van Deventer blijken door met geen enkel woord melding te maken van het in de hem bekende dissertatie van Mr. Mackay uitgesproken oordeel, dat „de schuld van Filz voldoende" was gebleken, terwijl bovendien wordt medegedeeld, dat door den Generaal de Kock, een vriend van Filz, die de executie bijwoonde „de voltrekking der straf werd goedgekeurd" (3).

De onbevooroordeelde lezer beslisse welke waarde te hechten zij aan van Deventer's oordeel.

In de laatste dagen van April 1811 ontving de Gouverneur Generaal een schrijven van den Kommandant van het fregat La Nymphe, houdende mededeeling van zijne aankomst te Banjoewangi, aan boord hebbende den Generaal Jumel en 150 man troepen. Tegelijkertijd meldde hij de te verwachten komst van nog zeven oorlogschepen, aan boord van één van welke de nieuw benoemde Gouverneur Generaal Janssens zich bevond.

Bij dit schrijven was gevoegd de brief van den Minister Decrès, waarin den Gouverneur Generaal mededeeling werd gedaan van de inlijving van Holland bij Frankrijk (4).

Onmiddellijk zond hij den Kolonel Giquel Destouches naar Soerabaja om daar met den Commissaris voor de Marine de noodige maatregelen te nemen voor de te verwachten vloot en militairen en verzocht hij den Generaal Jumel onmiddellijk

(1) Van 15 Juni 1810 nº. 24.
(2) Brief van 5 Juli 1810. Bijlage 144.
(3) D. J. Mackay. bl. 80. Herinneringen van Mr. Nahuijs. bl. 50.
(4) Dagboek van Daendels van 27 Maart t/m. 31 Mei 1811. Bijlage 196.

met zijne officieren naar Buitenzorg te komen, daar hij elk oogenblik een aanval van de Engelschen voorzag. Toen dit schrijven verzonden werd, was de Generaal Jumel reeds onder weg. In den avond van 30 April meldde hij zich aan en bracht bij Daendels een brief van den Minister Decrès en dien van Keizer Napoleon, die hem zeer gelukkig maakte. Op het bericht der te verwachten komst van den benoemden Gouverneur Generaal zond Daendels zijne gelukwenschen aan Janssens, die 26 April te Banjoewangi aankwam en van daar over Soerabaja de reis te land vervolgde. Daendels, die zelf eerst verscheidene dagen na zijne aankomst te Batavia het bestuur had overgenomen, stelde in verband met de tijdsomstandigheden aan zijn opvolger eenig uitstel van de overneming voor, maar na ontvangst der mededeeling van Janssens, dat het een uitdrukkelijk bevel van den Souverein was, dat hem het bestuur dadelijk na zijne komst zou worden overgegeven, antwoordde Daendels zich gereed te maken „à lui remettre le „Gouvernement, au jour même, que Votre Excellence le „desire" (1).

Janssens kwam 15 Mei te Buitenzorg en nam den volgenden dag het bestuur over in eene Vergadering van de Hooge Regeering, welke door verscheidene officieren werd bijgewoond (2).

In afwachting der uitrusting van het voor zijne terugreis naar Europa bestemde vaartuig bleef Daendels nog eenige weken te Batavia (6). In dien tijd had hij verschillende besprekingen met zijn opvolger, wien hij omtrent onderscheidene aangelegenheden inlichting gaf. De brieven, welke Janssens nog vóór het vertrek van Daendels aan den Minister schreef (3) geven echter reden om te twijfelen of de goede verstandhouding wel ongestoord is gebleven.

Met de Sappho, een der schepen van Janssens' eskader, verliet Daendels het land, dat hij bijna drie en een half jaar als alleenheerscher had bestuurd. In het begin der tweede helft van October 1811 kwam hij na een reis van 111 dagen in Europa (4).

Na terugkomst van den Keizer, die toen met zijne tweede gemalin een reis maakte in Hollandsche gewesten, verzocht Daendels audientie (5). Hij werd echter niet in particulier

(1) Staat. Bijlagen II. A. S. nº. 30.
(2) A. v. nº. 33. Bat. Kol. Courant van 24 Mei 1810 nº. 21. N. I. Plakaatboek XVI. bl. 646.
(3) Brieven van 16 en 21 Juni 1811. v. D. XIII. bl. 539 vgg.
(4) Daendels aan den Minister 18 Oct. 1811. Bijlage 199.
(5) Decrès aan Napoleon 15 Nov. 1811. Bijlage 201.
(6) Tot 13 Juni 1811. Bijlage 197.

gehoor ontvangen, maar met verscheidene andere personen gepresenteerd. „De Couranten hebben er geen melding van „gemaakt; dit duid geen hooge faveur aan" schreef Blaauw aan Valckenaer (1).

Het is dus zeer wel mogelijk, dat de beschouwingen van van Polanen over het verlies van Ambon ook op Keizer Napoleon indruk hebben gemaakt, maar, zooals Blaauw vermoedde, heeft dit dan verder geen gevolgen gehad. In het laatst van December 1811 werd Daendels op last van den Keizer door den Minister van Marine en Koloniën gesteld ter beschikking van den Minister van Oorlog en in het begin van het volgend jaar werd hij benoemd tot divisie-generaal, in welke hoedanigheid hij belast werd met de verdediging van de vesting Modlin in Polen. Hij bleef daar bijna twee jaren, maar moest na den nederlaag van Keizer Napoleon bij Leipzig zwichten voor de overmacht der Russen en 1 December 1813 wegens gebrek aan levensmiddelen de vesting overgeven. Intusschen hadden de berichten omtrent de vrijheidsbeweging in Holland en de algemeene staat van zaken in Europa zoozeer zijne belangstelling gewekt, dat hij reeds den dag na de overgave van Modlin aan den Czaar van Rusland zijne diensten aanbood voor het leger, dat bestemd was om Holland te bevrijden (2). Een paar dagen later deelde hij dit mede aan den Erfprins van Oranje Nassau. Hij zou zijn ontslag nemen uit den Franschen dienst en na antwoord van den Czaar te hebben ontvangen in persoon zijne opwachting komen maken bij den Prins „pour prendre ses ordres et pour lui donner les assurances de „(son) zèle et de (son) dévouement à sa Personne, à sa Maison „et à son Service" (3). Eerlang maakte hij zijne opwachting bij des Prinsen Moeder te Berlijn, die later aan G. K. van Hogendorp vertelde, dat Daendels „toen dezelfde rol in ons „Vaderland wilde spelen, dien hij (v. H.) reeds gespeeld had" (4).

Het optreden van Daendels voordat hij ontslag uit den dienst van Keizer Napoleon had verkregen, maakt een ongunstigen indruk, maar een oordeel valt niet uit te spreken bij gemis aan de daarvoor noodige gegevens.

In Holland teruggekomen hield Daendels zich bezig met allerlei koloniale plannen, die echter niet behooren tot deze studie.

Nadat bij de Conventie van den Souvereinen Vorst der Vereenigde Nederlanden met den Koning van het Vereenigd

(1) Brief van Blaauw van 27 Nov. 1811. Bijlage 200.
(2) Mendels. o. c. Brief van Daendels aan den erfstadhouder 4 Dec. 1813. bl. 202.
(3) A. v.
(4) Brieven en gedenkschriften van G. K. van Hogendorp. VIe dl. bl. 513.

Koningrijk van Groot-Brittannië en Ierland van 13 Augustus 1814 de teruggave der Indische bezittingen aan Nederland waren toegezegd, dienden de Amerikaansche Huizen, met welke van Polanen en Meijer contracten hadden gesloten, een adres in. Op grond, dat door hen „aan de verbintenissen punctueel „was voldaan, maar deze van de zijde van het Javasche Gou„vernement willekeurig waren verbroken, door welke verbre„king de adressanten op een enorm verlies gebragt waren, „waarvan zij recht hadden eene billijke schadeloosstelling te „reclameren", verzochten zij den Souvereinen Vorst om „Hoogst„deszelfs Minister van Staat voor de zaken van Colonien of „wien het anders zijne Koninglijke Hoogheid mogt behagen „daartoe te designeren, te authoriseren om met de adressanten „ter reguleering en vereffening der schadevergoeding, hen com„peterende, zoodanige arrangementen aan te gaan en te execu„teeren als op grond van billijkheid en regtvaardigheid zou „bevonden worden te behooren" (1). Bij dit request was eene Rekening van geleden schade gevoegd, volgens welke aanspraak werd gemaakt op eene vergoeding van Sp. M. 227849 benevens de interest van 4 jaren (2).

Dit adres werd gesteld in handen van den Staatsraad, belast met de portefeuille van het Departement van Koophandel en Koloniën, Goldberg, die een rapport uitbracht, geheel in den geest van hetgeen tijdens de regeering van Koning Lodewijk over het verbreken der contracten was geschreven. Beweerd werd „dat alle verrigtingen van Mr. van Polanen de goed„keuring van het hoogste bestuur hadden erlangd, doch daar„op de Gouverneur Generaal Daendels geen prijs had gesteld, „daar hij zich had durven veroorloven aan den Koning te „schrijven, dat hij met deszelfs Minister niets te doen wilde „hebben" (3). Ook nu werd geen aandacht geschonken aan de verantwoording der Indische Regeering bij haren brief van 22 Februari 1810 en werd buiten rekening gelaten, dat Daendels, toen hij de contracten nietig verklaarde, niets bekend was van eene onbeperkte volmacht van van Polanen, noch van 's Ministers goedkeuring over diens handelingen. Ook getuigt het niet van onpartijdigheid, dat Daendels, die toen persoonlijk kon worden gehoord, niet in de gelegenheid werd gesteld om zijne handelwijze te verklaren en te verdedigen. Waarschijnlijk voorzag men Daendels' verantwoording, terwijl aan de rechtmatigheid van het verzoek der Amerikanen niet viel te twijfelen. De contracten waren gesloten op machtiging van den Minister namens den Koning en van Polanen's handelingen

(1) Request van Iselin c. s. Bijlage 215.
(2) Bijlage 215.
(3) Rapport van 2 Mei 1815. Bijlage 218.

waren onvoorwaardelijk goedgekeurd. Dus was het Opperbestuur als lastgever voor de naleving der contracten aansprakelijk. Het Departement van Koloniën wist de behandeling der zaak van zich af te schuiven met de bewering, dat „het „bestendig beginsel der Nederlandsche administratie was, dat „pretensien ten laste van Koloniën in de Koloniën zelve moes„ten worden verevend". Bovendien werd overwogen „dat in „het onderhavige geval de plaats gehad hebbende handelingen „zoo ten aanzien der aangebrachte goederen als omtrent de „daarvoor afgestane producten, nergens dan op Java konden „worden onderzocht en met volledige juistheid beoordeeld".

Aan de tot overneming der O.-I. Bezittingen benoemde Commissarissen Generaal werd opgedragen de schadeloosstelling te regelen en te voldoen en tevens gelast ernstig te onderzoeken of en in hoeverre de Gouverneur Generaal en Raden van Indië, die medegewerkt hadden tot het besluit om de contracten niet te homologeeren, voor de daaruit voortgevloeide financieele verantwoordelijk konden worden gesteld, zoodat de schadeloosstelling op hen zou kunnen worden verhaald (1).

Commissarissen Generaal namen 19 Augustus 1816 het bestuur van de Engelschen over en al spoedig daarna (20 September) werd aan eene Commissie bestaande uit den gewezen Gouverneur van Java's Noord Oostkust, N. Engelhard, den herbenoemden President van den Hoogen Raad van Justitie Mr. P. S. Maurisse en I. S. Timmerman Thijssen, opgedragen omtrent de verschuldigde schadevergoeding te adviseeren.

Daar in beginsel was besloten tot toekenning eener schadeloosstelling werd al dadelijk een bedrag van 8000 pikols koffij tegen den prijs van 9 dollars ter beschikking gesteld van den Agent der Amerikaansche Huizen, met toezegging van eenige tegemoetkoming in geld, wanneer deze noodig mocht zijn.

De verschillende ter zake dienende bescheiden werden in handen gesteld van de Commissie aan welke tevens de voorlichting werd verzekerd van enkele personen, die bij de lossing en lading der Amerikaansche schepen betrokken waren geweest.

Na verloop van drie maanden diende de Commissie een uitvoerig rapport (2) in betreffende de op elke expeditie, naar haar inzien, beloopen schade. Bij samentrekking was de slotsom, dat de schadevergoeding moest worden gesteld op Sp. Ds. 206683.68 wegens de hoogere prijzen waarvoor de producten waren afgestaan dan overeengekomen was, benevens Sp. Ds. 30012.45 wegens minder rendement van de aangebrachte goe-

(1) Kon. Besluit van 9 Mei 1815.
(2) Rapport van 20 Dec. 1816 in het Archief van het Dep. van Koloniën.

deren dan waarop gerekend was, alles behoudens de interessen, die nader zouden moeten worden berekend van den dag af, dat de contracten waren vernietigd tot den dag van de betaling der schadeloosstelling.

Van dit rapport werd onmiddellijk een afschrift gezonden aan den Directeur Generaal van het departement van Koophandel en Koloniën, maar de vele werkzaamheden, verbonden aan de overneming der bezittingen en de vereffening van allerlei vorderingen en particuliere aangelegenheden namen den tijd van Commissarissen Generaal zoozeer in beslag, dat eerst na verloop van verscheidene maanden hunne aandacht kon worden gewijd aan de bepaling der schadeloosstelling.

Na zorgvuldige kennisneming van de contracten en overige bescheiden en herhaalde bespreking met de leden der Commissie van Advies en met den Agent der Amerikaansche Huizen stelden Commissarissen Generaal de volgende beginselen voor hunne beslissing vast.

Voor elke expeditie moest de schadeloosstelling afzonderlijk worden bepaald.

Winstderving werd niet in rekening geleden omdat zij noch te bewijzen noch te bepalen was; interest over verloopen jaren werd niet te goed gedaan, maar slechts van den dag der toewijzing van de schadevergoeding over het bedrag daarvan tot de betaling.

Onkosten wegens beweerd aanhouden van het scheepsvolk werden niet vergoed als niet te wijten aan het toenmalig Hollandsch Gouvernement. Evenmin werd vergoeding toegestaan wegens onvoldoende qualiteit der geleverde specerijen, die geweigerd hadden kunnen worden en in enkele gevallen ook door levering van betere qualiteit waren vervangen.

Rekening moest worden gehouden met de wijze, waarop de Amerikaansche Huizen aan de gesloten verbindtenissen hadden voldaan en met de hoogere prijzen die hen in sommige gevallen in plaats der bedongen prijzen waren toegekend.

Met die beginselen tot richtsnoer werd voor elke expeditie overwogen welke schadevergoeding verschuldigd was en kwamen Commissarissen General tot het besluit, dat geene vergoeding verschuldigd was voor de beweerde schade op de expeditiën met the Goldsearcher en de Alert. Voor the Goldsearcher niet, omdat de aangebrachte goederen waren betaald met 50 pct. meer dan aan de kooplieden volgens hun eigen opgaaf toekwam en omdat in plaats van Spaansche matten onder de bedongen contanten verscheidene in de Koloniën niet gangbare specien waren geweest. Evenmin werd vergoeding van schade voor de expeditie met de Alert toegekend, omdat het beweerd verlies het gevolg was van de slechte

qualiteit der aangebrachte opium, waarvan zelfs een gedeelte als geheel onbruikbaar moest worden afgekeurd.

Voor de overige expeditiën werd schadevergoeding toegekend tot een totaal bedrag van Sp. M. 164347.74 of 361554 Indische guldens. De waarde der aan den Agent in voorschot geleverde koffij bedroeg Sp. M. 72000 en aan contanten waren hem verstrekt Sp. M. 2000 — zoodat van de toegekende schadeloosstelling reeds was voldaan Sp. M. 74000 of 162800 Indische guldens en nog te betalen bleef *f* 198754, welke som zou worden voldaan in drie termijnen met 6 pct. interest van den dag der vaststelling van de schadevergoeding tot aan de geheele afbetaling.

Het belangrijke verschil tusschen het bedrag der door Engelhard c. s. berekende schade en dat van Commissarissen Generaal was voornamelijk het gevolg hiervan, dat volgens Commissarissen Generaal schadevergoeding slechts verschuldigd was in de gevallen van deugdelijk bewezen schade, maar niet wanneer ook bij homologatie der contracten schade zou zijn geleden ten gevolge van wanprestatie der contractanten ter andere zijde (1).

De beschikking van Commissarissen Generaal werd door den Koning goedgekeurd (2).

Nadat de schadeloosstelling was geregeld, werd eene Commissie benoemd voor het door den Koning verlangd onderzoek naar de verantwoordelijkheid van den Gouverneur Generaal Daendels en de leden der voormalige Hooge Regeering voor de geleden schade en de mogelijkheid om die schade op hen te verhalen.

Commissarissen Generaal meenden dit onderzoek te moeten opdragen aan andere personen dan die omtrent het bedrag der schadevergoeding hadden geadviseerd en meer bepaald „aan zoodanigen, die door hunne onpartijdigheid en kunde geschikt konden geacht worden tot dit belangrijk en teeder onderzoek". Het werd opgedragen aan „twee nieuw aangekomen en kundige „ambtenaren, den Secretaris van den Raad van Financiën „Bousquet en het lid van den Hoogen Raad van Justitie „B. R. van der Meulen" (3), die niet de minste bemoeienis hadden gehad met het bestuur van den Gouverneur Generaal Daendels en, voor zoover bekend, in geenerlei betrekking stonden tot dien Gouverneur Generaal of eenig lid der toenmalige Hooge Regeering.

Afgezien van hunne rechtskennis was de taak hoogst moeielijk voor Bousquet en van der Meulen, die, pas in Indië gekomen, van de Indische aangelegenheden nagenoeg geen ken-

(1) Brief van Commissarissen Generaal van 3 Sept. 1817 la R. Bijlage 226.
(2) K. B. van 17 April 1818, nº. 149. Bijlage 227.
(3) Brief van Commissarissen Generaal van 17 Dec. 1818. Bijlage 230.

nis hadden en voor de kennis der zaak beperkt waren tot de officieele bescheiden, die wegens den verwarden staat der archieven, zeer onvolledig waren, terwijl de verplichte geheimhouding der opdracht het vragen van inlichting bij nog in leven zijnde getuigen verbood. Geregelde gedachtenwisseling van de adviseurs werd niet weinig belemmerd door de verplaatsing van van der Meulen naar Soerabaja als President van den Raad van Justitie, en hunne gewone ambtsbezigheden vorderden ook den noodigen tijd. Een en ander was oorzaak, dat aan de opdracht eerst na verloop van ruim een jaar werd voldaan (1). Van de Secretarie van Commissarissen Generaal ontvingen de adviseurs een origineel extract uit de Resolutie van de Raden van Indië van 5 Februari 1810, betreffende de nietigverklaring der eerste contracten van Mr. van Polanen; een copij der dispositie van den Minister, waarbij Meijer werd toegevoegd aan de Commissie van van Polanen; een copij van het Rapport van den Staatsraad-Minister Goldberg van 2 Mei 1815 met 8 bijlagen.

Het Archief van den Raad van Indië stelde hen in staat kennis te nemen van de Missive van den Minister van 13 April 1809, en de besluiten der Indische Regeering van 30 November 1809 en 2 December 1809 betreffende de continuatie van van Polanen's zending.

Vruchteloos was op alle plaatsen gezocht naar de oorspronkelijke instructie van van Polanen, een stuk, dat, volgens de adviseurs „ofschoon niet volstrekt onontbeerlijk, echter veel zou „hebben toegebracht om met vasten tred in hun onderzoek en „in de beschouwing der zaak voort te gaan".

Nadat het advies was uitgebracht en ingediend, werd het stuk gevonden. Was dit toeval of opzet, mag worden gevraagd, wanneer men weet, dat de trouwe vriend van Mr. van Polanen, de gewezen afdeelingschef van het Departement van Koloniën, Dozy, met Commissarissen Generaal in Indië was gekomen als Secretaris Generaal.

Niettegenstaande het gemis van dit belangrijke stuk waren Bousquet en van der Meulen van oordeel dat zij in de beschikbare stukken, in onderling verband beschouwd, eene vrij volledige verzameling hadden van gegevens voor hun advies. Aan de hand van het rapport van den Staatsraad Minister Goldberg, geven zij een kort overzicht van de feiten, welke moeten dienen tot grondslag voor de behandeling „der juridieke questie". Daarom werd in de eerste plaats onderzocht of de Hooge Regeering van Indië al dan niet b e v o e g d was om de contracten van van Polanen te verbreken en de hem

(1) Rapport van 28 Sept. 1808. Bijlage 230.

opgedragen Commissie in te trekken. Volgens adviseurs was de Hooge Regeering lastgeefster en Mr. van Polanen procurator, aan wien eene procuratie was gegeven, welke speciaal was ten opzichte van het object en generaal ten opzichte van de wijze van executie. Wel is waar was de commissie aan Mr. van Polanen niet verleend door de Hooge Regeering, maar door den Gouverneur Generaal Wiese en den Directeur Generaal van IJsseldijk, doch dit was geen bezwaar omdat het geen motief voor de afwijzing der contracten is geweest en de intrekking der commissie bewees, dat zij als een commissie der Hooge Regeering is erkend. Bovendien was van Polanen door het Gouvernement in zijne commissie gehandhaafd en de verlenging der commissie nam alles weg wat in den oorsprong minder legaal mocht zijn geweest.

Door hare lastgeving was de lastgeefster verbonden tegenover hem met wien de lasthebber had gehandeld. De lastgeving kon zijn openbaar of geheim; in het laatste geval was de lastgeefster, ook wanneer de lasthebber zijn last was te buiten gegaan, niettemin verbonden tot het nakomen der gesloten engagementen; behoudens de verplichting van den lasthebber tot vergoeding der schade welke hij door het te buiten gaan van zijn last had veroorzaakt. Omdat de aan van Polanen gegeven last begrepen was in eene Secreete Instructie, kon worden beweerd, dat de Hooge Regeering niet bevoegd was om de door hem gesloten contracten te verbreken. Deze opmerking zou zeker niet gemaakt zijn, wanneer de adviseurs kennis hadden kunnen nemen van de Secreete Intstructie, aan welker hoofd geschreven staat: Secreete Instructie voor Mr. R. G. van Polanen, waaraan hij zich stiptelijk zal hebben te gedragen, in de uitvoering van *de opene Commissie*, onder huidigen datum gedecerneerd. Van Polanen's last was dus wel begrepen in eene Secreete Instructie, maar de Commissie was openbaar. Trouwens uit den brief van Wiese en van IJsseldijk aan den Minister blijkt voldoende, dat door hen slechts geheimhouding in Indië werd noodig geoordeeld.

Omdat Van Polanen zelf in de contracten zich had beroepen op zijne instructie en de Hooge Regeering hare weigering om de contracten te homologeren had gegrond op de overweging, dat van Polanen de palen van zijn last was te buiten gegaan, achtten adviseurs het toch noodig ook dit te onderzoeken.

Adviseurs erkennen bij gemis van de instructie niet in staat te zijn over haren geheelen inhoud te oordeelen, maar achten het voldoende het betoog van van Polanen's overschrijding zijner instructie, zooals dit voorkomt in het besluit der Regeering van 5 Februari 1810 en in het rapport der Commissie van

IJsseldijk en van Hoesen van 5 Mei 1810, op den voet te volgen en te ontleden.

Blijkens die stukken betrof de beweerde overschrijding van van Polanen's last:

1°. de prijzen, waarvoor de te leveren producten waren afgestaan;

2°. den aard der uitgezonden goederen; en

3°. den voor de missie gestelden tijd.

Bousquet en van der Meulen zagen een hoogst belangrijk verschil in hetgeen de Indische stukken bevatten betreffende van Polanen's bevoegdheid tot vaststelling der prijzen waarvoor de specerijen konden worden afgestaan, en hetgeen deze zelf daaromtrent bekend stelde in zijn brief aan den Minister van 15 Mei 1810 (1). Volgens de Indische stukken was van Polanen, behoudens eenige vrijheid, gebonden aan de prijzen, welke voor van Polanen's commissie door van Braam waren berekend, maar volgens van Polanen was hij bevoegd die prijzen nog te verminderen met een matige winst en het bedrag der assurantie. Het komt adviseurs verdacht voor, dat in de Indische stukken geen nadere omschrijving wordt gegeven van die matige winst en dat geen melding wordt gemaakt van „de risico „van allen aart, die geheel en alleen moest gelaten worden „voor rekening van de eigenaars dier schepen", waarop van Polanen in het bijzonder de aandacht vestigde. Van Polanen deelt wel mede, dat hij bij zijne instructie was bepaald tot de gemiddelde prijzen voor welke de specerijen in de laatste vier jaren in China waren verkocht geworden, maar noemt geen prijzen en dit was, naar het schijnt, voor de adviseurs voldoende om te beweren, dat in het rapport van van IJsseldijk en van Hoesen wel werd beweerd, dat de gemiddelde prijzen waren gecalculeerd op 100 Sp. D. de pikol nagelen, 325 de pikol noten en 600 de pikol foelij, maar dat uit de Secreete Instructie en meer bepaald de daaraan gehechte nota van van Braam „consteerde", dat de prijzen „respectivelijk op 56, 180, en 335 Sp. D. berekend waren geworden".

Er wordt de aandacht op gevestigd, dat Wiese en van IJsseldijk „uit den aard der zaak veel aan Polanen's discretie „en voorzichtigheid hadden moeten overlaten" (2) en rapporteurs meenen daarom dat Polanen niet geacht moet worden aan de in Indië berekende prijzen gebonden te zijn geweest. Zij geven zelfs hunne hoogste verwondering te kennen als medeteekenaar van het besluit van 5 Februari 1810 en het rapport

(1) Deze brief is niet aangetroffen, maar in volgende brieven van van Polanen komen de door de adviseurs vermelde cijfers ook voor.

(2) v. D. XIII bl. 288.

van 5 Mei d.a.v. dienzelfden Directeur Generaal te hebben gevonden, welke in November 1807 de Secreete Instructie had helpen opmaken en dus „bij het verzwijgen van die bij-„zonderheden, welke ten gunste van de handelingen van Pola-„nen pleitten, niet kon geacht worden zulks uit gebrek aan „kennis te hebben gedaan".

Wat in den brief van Wiese en van IJsseldijk geschreven werd, behoefde waarlijk niet te worden overgenomen in een besluit van de Hooge Regeering of een aan haar gericht rapport, en evenmin was het noodig in dat rapport met zooveel woorden melding te maken van de wijze, waarop de matige winst behoorde berekend te worden, welke in het rapport van IJsseldijk niet verzwegen werd, maar aangegeven door de letters *enz.* die voor de Regeering, aan welke gerapporteerd werd, zeker voldoende waren. Veeleer is het Bousquet en van der Meulen euvel te duiden dat zij geen ernstige aandacht hebben geschonken aan het uitdrukkelijk voorschrift „dat tot den verkoop (van specerijen) besloten was in de verwachting dat daardoor zouden worden bedongen „de gemid-„delde prijzen, voor welke die in China in de laatste vier jaren „zijn verkocht geworden" enz. Zonder aarzelen achtten zij van Polanen overeenkomstig diens voorstelling gerechtigd om den prijs der specerijen, „na aftrek van 5 % (door van Braam reeds berekend) met 45 % te verminderen en des noods met nog 10 à 12 %."

Op dit standpunt viel het niet moeijelijk te betoogen, dat de specerijen hadden kunnen zijn afgestaan voor respectievelijk 22, 72 en 134 Sp. M. terwijl van Polanen 40, 125 en 250 Sp. Ds. had bedongen en dan naar de letter zijner instructie de daarbij voorgeschreven palen volstrekt niet zou hebben overschreden.

Aangenomen echter, dat van Polanen gebonden was aan de door van Braam berekende prijzen, behoudens aftrekking van 5 % assurantie en 12 % voor eventueele lagere marktwaarde, dan zou hij, volgens rapporteurs, toch in den geest zijner instructie hebben gehandeld. De prijzen van 56, 180 en 335 Sp. D., verminderd met 17 %, werden 46½, 140½ en 278 Sp. D. en het dan verkregen prijsverschil was van geen beteekenis vergeleken met het groote belang, dat de Kolonie had bij de voorziening in verschillende behoeften, die het hoofddoel der oorspronkelijke Commissie was geweest.

Hetgeen in de Indische stukken voorkomt omtrent den aard der gevonden goederen en den voor den duur der Commissie gestelden tijd, was van ondergeschikt belang en werd door de Indische Regeering minder aangevoerd ter rechtvaardiging der afwijzing van de contracten dan als aanwijzing, dat van

Polanen had behooren te bedenken dat sedert op andere wijze in de behoeften der Molucco's was voorzien. De rapporteurs wijzen er op, dat de aangebrachte goederen van denzelfden aard waren als bij de opdracht der commissie waren bedoeld en ook van veel nut voor de Kolonie, die daaraan dringend behoefte had. Dat de commissie niet was uitgevoerd binnen den gestelden termijn mocht geen bezwaar zijn omdat de Indische Regeering tijdig was onderricht van de continuatie der commissie en van Polanen volgens zijne instructie zich moest stellen ter beschikking van den Minister van Koophandel en Koloniën, wiens orders hij moest observeeren. Rapporteurs zien voorbij dat de verlenging der commissie was gegrond op het verlangen van den Koning „dat de articulen die de Maarschalk Daendels mogt noodig hebben door (van Polanen's) bemiddeling (zouden) worden geëxpedieerd", en dat hij dus diens orders had behooren te vragen alvorens aan de verlengde commissie uitvoering te geven.

Volgens rapporteurs waren de drie voor de afwijzing der contracten aangevoerde redenen „van allen grond ontbloot" en was „de Hooge Regeering als lastgever niet geregtigd om „deze contracten niet te homologeeren, maar integendeel ver„pligt om dezelve gestand te doen en, voor zooverre de con„ditiën aan de eene zijde geïmpleerd waren, de vervulling „derzelve aan de andere ook gevolg te doen nemen". Zij maken nog de opmerking, dat de intrekking der oorspronkelijke commissie bij besluit van 5 Februari 1810, nadat de verlenging was erkend bij besluit van 2 December 1809, „van „geene applicatie konde zijn geweest op dat gedeelte der „Last, hetwelk vóór dien tijd bereids uitgevoerd was". Maar zij vermelden niet, dat die erkenning was geschied onder uitdrukkelijke bepaling van de wijze waarop de commissie moest worden uitgevoerd, en waarvan aan van Polanen kennis was gegeven. Naar hun inzien had de Hooge Regeering zelve begrepen, dat na haar besluit van 2 December 1809, intrekking der oorspronkelijke Commissie, geen terugwerkende kracht kon hebben en daarom „goedgevonden ook dat besluit buiten effect te stellen".

Rapporteurs zijn bitter verontwaardigd over den gewezen Directeur Generaal van IJsseldijk, op wiens rapport het besluit van 2 December 1809 was gegrond en noemen dit rapport een „ellendig stuk", waarschijnlijk omdat het aan de juistheid van hun betoog ernstig afbreuk deed. Zij veroorloven zich zelfs de betrouwbaarheid van IJsseldijk in twijfel te trekken omdat hij in zijn rapport had medegedeeld op verzoek van den Gouverneur Generaal Wiese geen copij te hebben gehouden van de papieren betreffende van Polanen's commissie, maar niette-

min had beweerd, dat eene van de speciale voorwaarden was geweest, dat in gevalle de uit Amerika te ontbieden contanten en goederen niet vóór ult. Augustus konden worden bezorgd, alsdan de commissie zou worden beschouwd als vervallen. Dit was volgens rapporteurs niet alleen uit den aard der zaak bijna onmogelijk, maar daarvoor was ook geene de minste quaestie in de fragmenten der Secreete Instructie, welke zij bezaten en streed bovendien met den geheelen inhoud van de missive van den Gouverneur Generaal en Directeur Generaal van 25 November 1807.

Zij letten er niet op, dat de gewraakte bepaling ook wordt medegedeeld in het rapport, later door van IJsseldijk en van Hoesen uitgebracht, waarin vijf verschillende bepalingen der Instructie worden vermeld, hetgeen bewijst, dat toen de Secreete Instructie geraadpleegd was kunnen worden.

Waarschijnlijk was het ongunstig oordeel over van IJsseldijk, die inmiddels was overleden, het gevolg van de ongunstige reputatie, die hij als gewezen President der Weeskamer had nagelaten (1), maar juist onder deze omstandigheden mocht meerdere omzichtigheid van onpartijdige mannen worden verwacht.

Volgens de adviseurs bleek uit hun betoog ten volle, „dat „er noch een gebrek in den persoon had bestaan, noch een „gebrek in zijne handelingen — welke de nietigverklaring der „contracten kon rechtvaardigen en dat dus de Hooge Regee„ring van Indië, al ware zij zelfs een independent lichaam „en geene rekenschap aan iemand verschuldigd geweest, als „contractante door middel van een derden hare contracten „had moeten gestand doen en dus veel te meer, daar zij hare „macht niet uit haar zelve ontleende, maar voor het gebruik „daarvan verantwoordelijk was". Er bestond geen twijfel meer, maar het was een daadzaak geworden, dat de Hooge Regeering de contracten had verbroken „ofschoon de volmagt van „den Heer van Polanen uitgestrekt genoeg was om dezelve „aan te gaan. Er was dus, aangezien die volmagt emaneerde „uit de Hoogst gebiedende magt zelve, willens en wetens „door de Hooge Indische Regeering gehandeld strijdig met „een uitdrukkelijke en positieve last, met een „expres en direct bevel in eene speciale en be„schrevene zaak van het Gouvernement zelve", zoodat nu moest worden onderzocht „of een inferieur bestuur „bevoegd kan zijn om de bevelen der Hoogst„gebiedende Magt niet op te volgen en contra„rie dien te handelen". Vreemd is het de stellige verzekering, dat gehandeld was in strijd met een uitdrukke-

(1) Brieven van en aan Mr. H. J. van de Graaff. Uitgegeven door P. H. van der Kemp. II bl. 22.

lijke en positieve last te lezen in een rapport, waarin met zoovele woorden was erkend, dat het Hollandsch Gouvernement door den Minister van Marine en Koloniën eerst „bij missive van 12 Juni 1810 den Gouverneur Generaal deed „gelasten om de contracten, die door den Heer van Polanen „zouden zijn of worden aangegaan, na te komen en te vervullen, „welke aanschrijving echter de vernietiging dezer contracten „niet kon voorkomen, dewijl zulks reeds op den 5den February „bevorens had plaats gehad".

In zijn voorstel betreffende de eerste contracten had de Gouverneur Generaal verklaard het misbruik, dat van Polanen had gemaakt van het vertrouwen van den Minister zoo groot te achten dat hij „in twijfel zou hebben gestaan of zijn plicht „niet zoude hebben gevorderd aan de Regeering voor te stellen „die schandelijke contracten, als voor de Kolonie in hare ge„volgen ten hoogste ruineus zijnde te annuleeren, al ware „het ook dat van Polanen eene volmacht had, uitgestrekt ge„noeg om op zulk een onvergeeflijken voet tot het bederf der „Kolonie mede te werken".

Deze opmerking gaf Bousquet en van der Meulen aanleiding tot behandeling der vraag „of disobedientie eener „geconstitueerde autoriteit aan de Hoogstgebiedende Macht „geoorloofd is ter bevordering van een grooter nut dan het„geen uit de strikte opvolging van hare bevelen zoude zijn „geboren".

Zij stellen op den voorgrond, dat „orde en ondergeschikt„heid aan de Wet de wezentlijke bolwerken zijn van het geluk „en de welvaart der volken" en dat de zeer enkele gevallen, waarin andere belangen in strijd komen met die orde en ondergeschiktheid aan de Wet, beschouwd moeten worden „als ex„ceptien, die den regel confirmeeren". Maar zij achten het niet moeielijk de questie op juridische gronden op te lossen. Weliswaar was zij noch in het Burgerlijk Wetboek, noch door schrijvers over het Publieke recht bepaald behandeld, maar „uit hetgeen de analogie van rechten doceert", kan de oplossing worden gevonden.

Uitgaande van de stelling, dat de verhouding van de ondergeschikte autoriteit tot den Souverein van gelijken aard is als die van den lasthebber tot den lastgever, viel het niet moeielijk met tal van aanhalingen uit de werken van Hugo de Groot en anderen te betoogen „dat het er dus zeer verre van af is, dat „het aan eene geconstitueerde autoriteit geoorloofd zoude zijn „om een positief bevel van de Hoogstgebiedende Magt, om „het even ook om welke redenen, zelfs dan wanneer met eene „contrarie handelwijze grooter nut zoude kunnen worden be-

„vorderd, tegen te streven, tenzij misschien in het enkele geval,
„wanneer zodanig een bevel tegen Goddelijke en menschelijke
„wetten mocht strijden". Maar dit was het geval niet geweest bij de Hooge Regeering. „Zij had eene duidelijke en speciale
„last van Zijne Majesteit ontfangen. Zij had die ontfangst erkend,
„het twijfelen dus of zij dezelve wel observeeren zoude, was
„reeds misdadig, en hare finale weigering om dezelve gestand
„te doen, het annulleeren namelijk van contracten, die haar
„expresselijk waren bevolen te respecteeren, en het eigendun-
„kelijk revoceeren eener Commissie, die door de Hoogste Macht
„zelve geconstrueerd was, en dus niet meer aan eene revo-
„catie onderworpen dan door diegeen van wien zij opnieuw
„haar aanzijn had verkregen, voltooide de maat harer disobe-
„dientie. Zij was dus noch als oorspronkelijke Lastgever, noch
„als mandataris van den Souverein bevoegd om de contracten
„door den Heer van Polanen in America met of zonder den
„Secretaris L. W. Meijer gesloten, te verbreeken, en de com-
„missie waarin de Heer van Polanen door het Hollandsch
„Gouvernement was gesteld, eigener autoriteit te revoceeren".

Ware de voorstelling, welke Bousquet en van der Meulen zich van den loop van zaken hadden gevormd, juist geweest, zou hun juridisch betoog zeker minder woordenrijk, maar meer afdoende zijn geweest.

De onjuiste voorstelling der feiten heeft invloed op de behandeling der quaestie van verhaal. Adviseurs stellen de volgende vragen:

1°. Welk recht heeft het Gouvernement, als hoogstgebiedende macht, wegens de overtreding van deszelfs bevelen door de Hooge Indische Regeering, met den Heer van Polanen niet te continueeren in zijne Commissie en met het verbreken der contracten door dezen agent krachtens dezelve gesloten?

2°. Tegen wien en in welke verhouding moet dit recht worden gevorderd?

De Indische Regeering had van Polanen niet te continueren in zijne commissie; dit was geschied door den Minister van Koloniën. Had van Polanen krachtens die continuatie contracten gesloten overeenkomstig de hem door Wiese en van IJsseldijk gegeven opdracht, dan zouden die contracten ongetwijfeld door de Indische Regeering moeten zijn uitgevoerd. Zij gaf echter bij ontvangst van het bericht der continuatie aan van Polanen onmiddellijk kennis, dat contracten als oorspronkelijk bedoeld waren, niet meer noodig waren, maar dat op andere wijze in de behoeften van Indië moest worden voorzien. Eerst toen het bleek, dat van Polanen eigenmachtig contracten had gesloten, waarbij afgeweken was van de hem gegeven instructie, achtte de

Indische Regeering zich gerechtigd hare oorspronkelijke commissie in te trekken en ook hare machtiging om andere contracten te sluiten.

Van overtreding van bevelen van den Souverein mocht dus geen sprake wezen; en heel het betoog van Bousquet en van der Meulen, hoe juridisch ook, gaf wel een antwoord op de door hen gestelde vraag, maar geene oplossing van de te behandelen quaestie.

Volgens Bousquet en van der Meulen was het niet alleen naar de regelen van het burgerlijk recht maar ook en wellicht nog duidelijker, nog stelliger, door die van het publieke recht, dat de eisch van schadevergoeding den Souverein tegen zijne onderdanen wordt toegekend en sprak het „van zelfs, dat het Gouvernement gerechtigd was de geleden schade te verhalen" op de Hooge Indische Regeering.

De vraag was nu van welke schade vergoeding kon worden gevorderd. Indien aan de Amerikaansche Huizen de hoeveelheid producten, waarop zij volgens de contracten recht hadden, geleverd was, dan zou er van schade geen sprake kunnen zijn; zelfs niet wanneer het te min geleverde later was aangevuld uit den aanwezigen voorraad. Dit was echter niet geschied; met de verovering van Java door de Engelschen waren de beschikbare producten verloren gegaan voor het Nederlandsche Gouvernement, dat nu genoodzaakt was uit andere middelen de Amerikanen schadeloos te stellen voor hetgeen hen door het voormalig Gouvernement was onthouden. Indien de zaken gebleven waren als vóór de verovering van Java, zou er, volgens adviseurs, ook „geene repetitie van de schade uit „hoofde van het verbreken der contracten, tegen de verbreekers „kunnen worden gesustineerd". Maar „het was juist deze om„standigheid, en deze omstandigheid alleen welke de zaak van „aard deed veranderen" en „deze repetitie van schade alles„zints fundeerde".

De waarde der in de magazijnen op Java aanwezige producten, berekend naar de prijzen waartegen aan de Amerikanen had moeten zijn geleverd, bedroeg tijdens de invasie der Engelschen dertien maal zooveel als volgens het besluit van Commissarissen Generaal als schadevergoeding was toegekend, en daar na Daendels' vervanging geen aanvoer had plaats gehad, had dus ongetwijfeld de aan de Amerikanen toekomende hoeveelheid zonder eenig bezwaar kunnen zijn geleverd.

Ware dit geschied, dan zou de in de handen der Engelschen gevallen hoeveelheid producten zooveel minder en ook het verlies van het Indisch Gouvernement „een aanzienlijk capitaal minder hebben bedragen".

Het was dus, volgens rapporteurs „aan de nalatigheid of

„het verzuim in den hoogsten graad van de Hooge Indische „Regeering te wijten, dat het Nederlandsch Gouvernement „deze schade heeft bekomen, welke hetzelve dus nu te recht „op haar kan verhaalen".

Beroep op ingetreden oorlogsevenementen, die als onvoorziene gebeurtenissen of toevallige oorzaken zouden kunnen worden beschouwd, welke de verplichting tot schadevergoeding opheffen, ging niet op. Die verplichting houdt alleen dan op, wanneer de schade niet het gevolg is van eigen schuld. De gevorderde hoeveelheid producten had kunnen zijn geleverd, maar de Indische Regeering had dit niet gewild. Bovendien mocht de verovering van Java met hare gevolgen niet als een onvoorziene gebeurtenis worden beschouwd, omdat de vijand reeds zoo dicht in de nabuurschap was, dat het integendeel bijna als onmogelijk moest doen stellen, dat een zoo rijke buit als Java hem zou kunnen ontsnappen.

Zoo donker zag de toekomst er echter nog niet uit toen de Indische Regeering geen gevolg wilde geven aan de Amerikaansche contracten; nog gedurende een groot jaar bleek van eene ernstige onderneming der Engelschen tegen Java niets. Bovendien gaat het niet aan een Generaal als Daendels den eisch te stellen, dat uitzicht op een onderneming tegen Java voor hem een motief had moeten zijn om uitvoering te geven aan contracten, die naar zijn inzicht voor de Kolonie hoogst nadeelig waren.

Het antwoord der adviseurs op de eerst gestelde vraag was „dat buiten en behalve de straf, welke aan de toenmalige „Hooge Indische Regeering ter zake van laesie van het opperste „gezag kan worden geinfligeerd, aan haar de gantsche ver„goeding incombeert van hetgeen door het Gouvernement aan „de Amerikaansche Huizen gegeven of betaald is geworden".

Alvorens over te gaan tot behandeling der tweede vraag: op wien en in welke verhouding de schade moet worden verhaald staan adviseurs stil bij de mogelijke bewering, dat de Hooge Indische Regeering een moreel lichaam is en de tijdelijke leden dus niet individueel aansprakelijk kunnen worden gesteld voor hetgeen zij collectief in hunne qualiteit hadden gedaan. Ofschoon de juistheid van die leer betwijfelende, laten adviseurs haar rusten, omdat zij naar hun inzien niet van toepassing is op het onderhavig geval.

Er was hier geen sprake van een misslag uit onkunde of onachtzaamheid, waartegen geen uitdrukkelijk bevel bestond, maar van overtreding van een bevel, gegeven in een speciaal en distinct geval, waar geene kunde of overleg meer te pas kwam en slechts strikte opvolging van de ontvangen last werd

gevorderd. Volgens de leer van den „onsterfelijken wetgever van het publieke recht", Hugo de Groot, is „de faculteit „van regeeren, welke de geconstitueerde autoriteit bezit, zoo- „danig aan de Hoogstgebiedende macht onderworpen, dat al „wat tegen den wil van den Hoogsten gebieder wordt gedaan „als verstoken van die faculteit en dus als eene private „handeling beschouwd moet worden". Het was dus niet het lichaam der Hooge Regeering, maar het waren eenige individuen, die het gezag aan hen als leden der Regeering toevertrouwd, hadden misbruikt, en op wie dus de schade den Staat toegebracht kon worden verhaald. Blijkens den brief van den Staatsraad Minister Goldberg was dit ook voorheen in Indië algemeen geschied.

In dien brief (1) is sprake van de in Indië voorheen algemeen gevolgde wijze van verhaal voor de nadeelen van wandirectie op hen, die haar bedreven hadden, maar eenig geval van verhaal wegens wandirectie op een Gouverneur Generaal of ander lid der Hooge Regeering wordt niet vermeld. Hadden Bousquet en van der Meulen daaromtrent eenig onderzoek ingesteld, dan zou hun zijn gebleken, dat die straf werd toegepast op ontrouwe beheerders van magazijnen en andere instellingen, maar nooit op eenig lid der Regeering als zoodanig. Zij vonden zich echter onbezwaard om op de gestelde vraag te antwoorden, dat die Leden der Hooge Regeering, welke tot het besluit van 5 Februari 1810 hadden medegewerkt, aansprakelijk waren, ieder in solidum, tot vergoeding der geleden schade. Het betoog, dat ook de Gouverneur Generaal aansprakelijk moest worden gesteld was voor de adviseurs bij hun opvatting der aansprakelijkheid niet moeijelijk, maar moeijelijker was beantwoording der vraag in welke verhouding de schade op den Gouverneur Generaal en de Leden der Hooge Regeering moest worden verhaald.

De Hoogste Macht was bevoegd naar verkiezing en zonder inachtneming van eenige verhouding één of meer schuldigen voor de geheele schade aan te spreken, behoudens hun recht om eene vordering in te stellen tegen hunne medeschuldigen, maar adviseurs zijn tevens van oordeel, dat zoodanig optreden allicht tot onbillijkheid aanleiding zou geven. Allen, die tot het besluit om de contracten van van Polanen af te wijzen, hadden medegewerkt, waren schuldig, maar waarschijnlijk niet allen even schuldig. Er moest dus onderscheid worden gemaakt tusschen hen, die het besluit hadden voorgedragen of doorgedreven en hen die zich tot aanneming hadden laten overhalen.

Maar bepaling van elks schuld was onmogelijk, omdat on-

(1) Rapport van 2 Mei 1815 n°. 18. Bijlage 218.

bekend was welken invloed de Gouverneur Generaal had gebruikt om zijn voorstel te doen aannemen, door wien en in welke mate voor dien invloed was gezwicht, wie zich tegen het voorstel had verklaard en zoo meer. Het instellen van een onderzoek daaromtrent was hen verboden door de gewenschte geheimhouding en adviseurs moesten zich dus bepalen tot gronden van recht en billijkheid.

Rekening houdende met alle omstandigheden, bestond er voor de adviseurs niet de minste twijfel of de Gouverneur Generaal Daendels was de eerste en voornaamste schuldige geweest en deze moest dus ook worden beschouwd als de persoon, op wien in de eerste plaats de schade moest worden verhaald, behoudens zijn recht tot verhaal op de leden der Regeering, indien daartoe termen bij de wet mochten worden gevonden.

Het rapport van Bousquet en van der Meulen werd blijkbaar geschreven in vol vertrouwen op de juistheid der mededeelingen en beschouwingen van van Polanen en den Minister Goldberg, en zonder waarde te hechten aan hetgeen in de Indische stukken was aangevoerd tot verdediging der handelingen van de Indische Regeering. Hadden zij zich werkelijk moeite getroost om alles te verzamelen wat over de quaestie der contracten was geschreven, zou hen waarschijnlijk de verantwoording der Indische Regeering bij schrijven aan den Minister van 20 Februari 1810 niet onbekend zijn gebleven. Maar zij meenden voldoende licht te hebben in de door Commissarissen Generaal in hunne handen gestelde stukken.

Het rapport werd in afschrift gezonden aan den Minister en daarbij gevoegd eene kopij van de inmiddels gevonden Secreete Instructie, waarvan „de substantiele inhoud", volgens Commissarissen Generaal „genoegzaam was bekend" (1). Naar hun inzien was in het rapport het feitelijke nauwkeurig uiteengezet, zoover dit bij den verwarden staat der archieven mogelijk was; en zou de Minister zeker met genoegen zien met welk een nauwgezetheid de adviseurs het onderwerp hadden behandeld en hoeveel rechtskennis door hen was aan den dag gelegd.

Bij Commissarissen bestond wel eenige twijfel of alle redeneringen hetzij voor of tegen de gehoudenheid van den Gouverneur Generaal en de Raden van Indië aangevoerd, even richtig waren, maar zij meenden daarover niet in bijzonderheden te moeten treden. Ter wille van onpartijdigheid was het onderzoek naar de aansprakelijkheid der Indische Regee-

(1) Brief van Commissarissen-Generaal van 17 Dec. 1818 La OO. Bijlage 230.

ring opgedragen aan andere personen als die verslag hadden uitgebracht over het bedrag der te verleenen schadeloosstelling; om diezelfde reden meenden Commissarissen Generaal ook zelf zich te moeten onthouden van een stellig advies. Te eerder vinden zij daartoe vrijheid omdat de quaestie nu meer van rechtskundigen aard was en dus door kundige rechtsgeleerden in het Vaderland even goed en met meer onzijdigheid kon worden beoordeeld. Het zou daarom den Koning kunnen behagen de consideratiën en het advies in te winnen van den Minister van Justitie of van andere bekwame rechtsgeleerden. Alleen veroorloven zij zich eerbiedig de vraag of niet in allen gevalle de Gouverneur Generaal Daendels, die — dit waren Commissarissen Generaal met de door hen benoemde Commissie eens — in de eerste plaats aansprakelijk zou zijn, zijn tegenzeggen behoorde te hebben, m.a.w. of niet de afdoening dezer belangrijke zaak behoorde tot de gewone rechtsvordering.

De naar Holland gezonden stukken gingen verloren door de schipbreuk van Z. M. oorlogschip de Evertsen, waarmede zij verzonden waren. Nieuwe afschriften ontving het Departement van Koloniën eerst in Mei 1820, twee jaren nadat de Gouverneur Generaal Daendels ter kuste van Guinea was overleden.

Met de door Commissarissen Generaal geregelde schadevergoeding waren de Amerikaansche Huizen niet tevreden geweest; zij wendden zich daarom tot den Koning met het verzoek om herziening der beschikking dan wel aanwijzing van arbiters of van een gerechtshof, waarbij zij hunne vordering zouden kunnen instellen (1).

De Minister van het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en Koloniën, Falck, die in de eerste plaats had te adviseeren, wachtte daarmede tot de terugkomst van den Commissaris Generaal Elout uit Indië. In eene uitvoerige nota deelde deze zijne beschouwingen over de vordering der Amerikaansche kooplieden mede, en verklaarde hij o.a. „dat hij als rechter op de voorgebrachte stukken en ingewonnen berichten geen ander vonnis zou hebben geveld, dan overeenkomstig het genomen besluit." Ondanks deze vrij wel afdoende verklaring getroostte de Minister Falck zich de moeite de argumenten der adressanten te vergelijken met die, welke door Commissarissen Generaal voor hunne beslissing waren of konden worden aangevoerd. Alles wel overwogen gevoelde hij zich ten eenemale onbezwaard om op het verzoek tot eene billijke suppletie en

(1) Rekest van Staphorst c. s. Bijlage 228.

verbetering der reeds uitbetaalde schadeloosstelling afwijzend te adviseeren (1).

De Minister van Justitie deed nog opmerken dat er van rechtsvordering geen sprake kon zijn; de adressanten hadden over de posten der schadevergoeding niet alleen gedebatteerd, maar de toegekende schadevergoeding zonder protest in ontvang genomen. Er had dus eene transactie plaats gehad, die dezelfde kracht had als een gewijsde in het hoogste ressort. Hij adviseerde aan de supplianten zonder meer te doen kennen, dat in hun wensch niet kon worden getreden en dienovereenkomstig werd door den Koning besloten (2).

Waarschijnlijk kwam deze beschikking niet ter kennis van belanghebbenden. Eenige jaren later werd nog door den gemachtigde der Amerikaansche firma's op eene beschikking aangedrongen. De Ministers van Koloniën en Justitie overwogen toen opnieuw de zaak, maar kwamen tot de overtuiging, dat de reclame in geen enkel opzicht voor een gunstige beschikking vatbaar was. Bij de vroeger genomen beschikking werd eenvoudig volhard (3).

Na advies te hebben uitgebracht over de schadeloosstelling nam de Minister Falck het vraagstuk van verhaal op de Indische Regeering in behandeling, in verband met eene nog onafgedane vordering van den Gouverneur Generaal Daendels.

De 400.000 Rds. papier, waarvoor de Indische Regeering het gedeelte van Buitenzorg met Paleis, inventaris en Bazaar van Daendels had teruggekocht, had deze in 's lands kas gelaten en zich daarvoor bij zijn vertrek van Java 30 bons laten afgeven, elk ter waarde van 10.000 Rds. zilver, betaalbaar met 500 pikols producten, 1/3 koffij, 1/3 peper en 1/3 suiker, en met bepaling, dat de producten te allen tijde uit 's lands magazijnen zouden kunnen worden ontvangen.

Na zijne terugkomst in Europa deed Daendels van deze transactie mededeeling aan den Franschen Minister van Binnenlandsche Zaken (4). Hij trachtte die bons te verkoopen aan Fransche handelshuizen, maar vond geene gegadigden. Het bleek hem echter, dat er onder de Amerikanen liefhebbers waren, wanneer hen eenige voorrechten door het Gouvernement werden verzekerd. Daendels deed daartoe beroep op de welwillendheid van den Keizer, maar eene gunstige beschikking werd niet ontvangen en de bons werden niet verevend.

Na zijne benoeming tot Gouverneur Generaal ter kuste van Guinea liet Daendels een request aan den Koning indienen,

(1) Rapport van 24 Jan. 1821, nº. 56 Bijlage 233.
(2) Rapport van 23 Febr. 1821, Ia P6.
(3) Beschikking van 21 Maart 1811, nº. 105.
(4) Daendels aan den Keizer 14 Dec. 1811. Bijlage 202.

waarin hij verklaarde te begrijpen, dat het Koloniaal Gouvernement niet in staat was om in den eersten tijd de schuld te voldoen en daarom verzocht hij, dat zijne pretentie mocht worden verklaard preferent te zijn, met aanschrijving aan Heeren Commissarissen Generaal om hem of zijne gemachtigden te Batavia te onderrichten wanneer de bons hetzij in eens hetzij bij gedeelten ter betaling zouden kunnen worden aangeboden. (1)

De Directeur Generaal Goldberg, op wiens advies Commissarissen Generaal waren belast met de regeling der aan de Amerikaansche Huizen toegekende schadeloosstelling, en tevens met een onderzoek naar de aansprakelijkheid der Indische Regeering tot vergoeding dier schadeloosstelling, gaf in overweging hen aan te schrijven om in afwachting van nadere bevelen geen der bons te erkennen, veel min te voldoen en een onderzoek in te stellen omtrent den aard der transactie der Indische Regeering met Daendels wegens de overname van zijne vaste goederen. Deze opdracht werd aan Commissarissen Generaal gedaan (2).

Na het overlijden van Daendels diende zijne weduwe een request in, waarbij zij toekenning van pensioen verzocht dan wel geheele of gedeeltelijke voldoening der vordering wegens de Indische bons. Het verzoek om pensioen werd afgewezen, omdat het pensionneeren van weduwen van ambtenaren niet gebruikelijk was behalve in zeer bijzondere gevallen van kennelijk onvermogen. De quaestie der bons hield verband met de regeling van den Indischen achterstand, welke nog in behandeling was (3). Toen die regeling was tot stand gekomen (4) bracht de Minister tegelijk met zijn advies over de reclame der Americaansche kooplieden de quaestiën der geldelijke verantwoordelijkheid van de Indische Regeering en van de bons weder onder de aandacht van den Koning, met overlegging van het inmiddels ingekomen rapport van Bousquet en van der Meulen (5). In afwachting van het door den Koning te nemen besluit had de Minister de Indische Regeering aangeschreven omtrent de bons van wijlen den Gouverneur Generaal Daendels vooralsnog geene beslissing te nemen, maar afdoening dezer zaak was nu wenschelijk. Zijns inziens was de rechtmatigheid van verhaal der uitbetaalde schadeloosstelling in de eerste plaats op den gewezen Gouverneur Generaal Daendels in het rapport van Bousquet en van der Meulen voldingend betoogd en bewezen, maar terecht ook hadden Commissarissen

(1) Bijlage 221.
(2) Besluit van 27 Oct. 1815 nº. 15. Bijlage 222.
(3) „ van 31 Oct. 1818 nº. 98.
(4) „ van 5 Maart 1820. Ind. Stbl. 1821 nº. 27a.
(5) Rapport van 24 Jan. 1821 nº. 69. Bijlage 234.

Generaal bij de indiening van dat rapport het voorstel gedaan om „vóór alles" dien Gouverneur Generaal „zijn tegenzeggen" toe te staan en „zelfs in bedenking gegeven om de geheele zaak te beschouwen en te behandelen als behoorende tot de gewone rechtsvordering". Tengevolge van het overlijden van Daendels was de quaestie echter van aard geheel veranderd en moest de Koning nu beslissen of de schadeloosstelling zou worden verhaald op de weinig bemiddelde weduwe en kinderen van Daendels of op de leden van den Raad van Indië, die op zijn voorstel en aandringen tot het verbreken der contracten hadden besloten.

Het tweede alternatief kwam hem bedenkelijk voor, niet alleen omdat de meeste leden der voormalige Hooge Regeering reeds overleden waren zonder iets van belang na te laten, maar vooral omdat met geen mogelijkheid was uit te maken in hoeverre gehandeld was uit vrijen wil dan wel onder den dwangzieken invloed van den Gouverneur Generaal.

Mevrouw Daendels en hare kinderen bezaten geen vermogen en zouden zelfs hetgeen zij hoopten door de verevening der bons te ontvangen, gebruiken moeten tot het afdoen van schulden.

Van bestraffing van den hoofdschuldige kon geen sprake meer zijn; en misschien zou zelfs de vraag kunnen worden gesteld of de Generaal Daendels „indien hij in het geval „ware van zich te verdedigen, niet met eenigen grond de „schuld, die hij onder eene vroegere regering op zich laadde, „zoude trachten te bedekken met den iever, dien hij nog vóór „de vestiging van de tegenwoordige, ten behoeve der onafhan„kelijkheid van Nederland en van de herstelling van het Huis „van Nassau aan den dag had gelegd en met de bereidwillige „aanvaarding van eenen post" (het bestuur ter kuste van Guinea) „niet alleen in aanzien en belang verre beneden de betrekkingen „in welke hij zich sedert twintig jaren had bevonden, maar ook „bij uitstek gevaarlijk voor gezondheid en leven, en, wat nog „erger is, gevaarlijk zonder kans op uitzicht op het behalen „van roem".

Van overwegend belang uit een finantieel oogpunt was de zaak niet. Bij vergelijking met het totaal bedrag der Indische schulden, in welker afdoening reeds was voorzien, zou door niet-betaling der bons slechts een onbeduidende som worden bespaard, en de reeds uitbetaalde schadeloosstelling zou slechts ten halve worden vergoed, wanneer Z. M. „mocht besluiten „om het regt van den Lande in deszelfs volle gestrengheid te „laten werken op het door hem in min gunstige omstandigheden „nagelaten huisgezin".

De Minister onthield zich van advies, maar hoopte voor

het vormen van een oordeel voldoende gegevens te hebben geleverd.

De Koning stelde dit rapport in handen van den Minister van Justitie van Maanen. Deze verklaarde door het eerste gedeelte van de memorie van Bousquet en van der Meulen ten eenemale overtuigd te zijn, dat de Gouverneur Generaal Daendels en de Raden van Indië in alle opzichten willekeurig en tegen hun plicht hadden gehandeld door contracten af te keuren, welke zij uit gehoorzaamheid aan het Hoog Bestuur en uit den aard der zaak gehouden waren te eerbiedigen.

Maar niettegenstaande erkenning der daadzaken was hij er verre van zich te vereenigen met de daaruit afgeleide gevolgtrekking, dat de Staat de geleden schade zou kunnen verhalen op den boedel van Daendels of van de leden der Hooge Regeering.

Daargelaten de daartegen reeds door zijn ambtgenoot Falck ingebrachte bedenkingen was de Minister van Justitie van meening, dat in geen geval, ook al bleek ten duidelijkste, welke der ambtenaren voor den willekeurigen maatregel hadden gestemd, door het Gouvernement met hoop op slagen tot eenige schadevergoeding tegen die ambtenaren kon worden geageerd.

Het betoog van Bousquet en van der Meulen ging uit van het beginsel, dat er tusschen het Gouvernement en zijne ambtenaren zou bestaan l a s t g e v i n g en l a s t a a n v a a r d i n g en dat er dus een c o n t r a c t bestond, waarop alle regelen van rechten, welke in dit geval konden worden ingeroepen, toepasselijk waren. Deze opvatting was volgens den Minister van Justitie ongegrond. Tusschen het Gouvernement en zijne agenten of ambtenaren bestond geen c o n t r a c t, waaruit eene civiele actie kon worden geboren, maar wanneer het hoog bestuur door verzuim van zijne ambtenaren schade lijdt, moest die schade worden toegeschreven aan teleurstelling van het vertrouwen, waarmede de ambtenaren ten onrechte vereerd waren geweest. Van zijne comptabele ambtenaren kon het Gouvernement rekening en verantwoording eischen. Zoodra echter de functiën van een ambtenaar van dien aard waren, dat tot de uitoefening daarvan een openbaar gezag werd vereischt, kon het plichtverzuim of het misdrijf van den ambtenaar wel aanleiding geven tot afzetting of strafrechtelijke vervolging, doch nimmer en in geen geval kon tegen den ontrouwen ambtenaar civiliter worden geageerd, tenzij het misdrijf, waaraan deze zich had schuldig gemaakt, ook tegen particulieren had kunnen worden gepleegd. Vervolging in rechten achtte de Minister zoo bedenkelijk, dat hij de vrijheid nam daartegen te adviseeren (1).

(1) Rapport van 30 Maart 1821 La. Ou Bijlage 235.

Daarop werd de Raad van State geraadpleegd. Dit Hooge Collegie meende het belangrijke vraagstuk der verhouding tusschen het Gouvernement en zijne agenten of ambtenaren te mogen laten rusten, omdat de behandeling daarvan niet noodzakelijk en zelfs niet geraden was. De Raad bepaalde zich tot de vraag of het in de gegeven omstandigheden doelmatig en zelfs maar aan te raden was om rechtsmiddelen tegen de Erven Daendels en de Leden van den Raad van Indië te beproeven. Na nauwgezette overweging aarzelde de Raad niet die vraag ontkennend te beantwoorden „al ware het ook" voegde de Raad er bij „dat men in overeenstemming met de „gevoelens van de beide geraadpleegde departementen het voor „in facto moest houden voor bewezen, dat de gewezen „Gouverneur Generaal Daendels en die Raden van Indië, welke „voor het niet erkennen der contracten hadden gestemd, strijdig „met hunne verplichting hadden gehandeld en uit hoofde van „ongehoorzaamheid aan hoogere bevelen strafbaar zouden zijn „geweest".

Hiervan overtuigd was de Raad van State dus blijkbaar niet. Hij wijst er op, dat er bij gerechtelijke vervolging motieven van verdediging zouden kunnen worden aangevoerd, die, wanneer zij met ernst werden behandeld, den goeden uitslag der procedure ten uiterste twijfelachtig zouden maken. Enkele dier motieven worden aangegeven en ten slotte wordt de vraag gesteld of men niet zou kunnen beweren, dat de Gouverneur Generaal zou hebben volgehouden, dat hij in de moeijelijke positie, waarin hij zich destijds gedurende den oorlog geheel afgesneden van en buiten alle gemeenschap met het Moederland bevond, de verbreking der contracten als eene volstrekt noodzakelijke en door den drang der omstandigheden geboden daad had beschouwd, en dat hij alzoo ter goeder trouw en in de hoop van de hooge goedkeuring van zijnen Souverein te zullen ondervinden, had gehandeld, zoodat hij daarvoor zoude behooren te worden beschouwd van alle verantwoordelijkheid en verplichting tot schadeloosstelling vrij te zijn (1).

Ofschoon de Koning erkende, dat het bedenkelijk zou kunnen zijn een proces te beginnen, verlangde Z. M. toch dat alsnog door den Minister van Finantiën zou worden overwogen of het niet geheel iets anders was aan de Erven Daendels uit te betalen hetgeen zij op den Indischen achterstand te vorderen hadden en of er voor het Gouvernement geen termen waren om door het inhouden daarvan gebruik te maken van het eenige

(1) Extract advies van 15 Oct. 1821. no. 5. Bijlage 236.

middel om ten minste gedeeltelijk het door den Staat geleden verlies te herstellen (1).

Minister van Finantiën was toen de gewezen Commissaris Generaal Elout, die in de gelegenheid was geweest zelf in Indië zich een oordeel te vormen over de handelingen der voormalige Indische Regeering. Hij was het met de reeds geraadpleegde autoriteiten volkomen eens, dat het niet geraden was tegen de Erven Daendels en de nog in leven zijnde leden der Hoolge Regeering een rechtsvordering in te stellen.

Hij meende, dat ook de Koning zelf tot zoodanig besluit overhelde en achtte het dus onnoodig de redenen daarvoor nader te ontwikkelen. Van meer belang was de vraag of niet door inhouding van hetgeen aan de Erven Daendels toekwam het door den Staat geleden verlies zou kunnen worden vergoed.

Elout meende in allen eerbied deze vraag ontkennend te moeten beantwoorden. Wanneer er geen termen bestaan voor eene rechtsvordering, dan is er ook geen recht tot het weigeren van een betaling, die anderszins behoorde betaald te worden. De vordering der Erven Daendels op den Indischen achterstand mocht niet in verband worden gebracht met de zaak der Amerikaansche schadevergoeding. Over den aard dier vordering hadden Commissarissen Generaal indertijd rapport uitgebracht, maar wat daarop gevolgd was, was den Minister van Financiën onbekend. Wellicht zou een nader onderzoek kunnen worden ingesteld. (2)

Het onderzoek was indertijd opgedragen aan eene Commissie, bestaande uit den President van den Raad van Finantiën Veeckens, den Secretaris Generaal Dozy en den Secretaris van het Gouvernement Baud, in wier handen mede werden gesteld het Koninklijk besluit, waarbij afwijzend was beschikt op een request van den gemachtigde van den gewezen Gouverneur Generaal Daendels, houdende verzoek om beslissing in eene quaestie tusschen den gewezen Gouverneur Generaal en zijn opvolger Janssens, betreffende de opbrengst van voor rekening van eerstgenoemde verkochte vogelnestjes, alsmede een nader verzoek van dien gemachtigde aan Commissarissen Generaal om beslissing in die quaestie.

Het onderzoek leidde tot de verklaring, dat er geen verband bestond tusschen de bons en eenige overdracht van vaste goederen. Onder opmerking, dat de afstand van Buitenzorg aan Daendels door den Koning was goedgekeurd, meende de Commissie, dat het terugkoopen van het Paleis te Buitenzorg met de Bazaar enz. eene niet nadeelige cessie voor den Lande was geweest, zoodat de toenmalige Hooge Regeering deswege

(1) Rescript van 23 Oct. 1821 no. 26. Bijlage 237.
(2) Rapport van 25 April 1822. Bijlage 238.

van alle verantwoordelijkheid behoorde te worden vrijgekend.

Wat betreft de opbrengst der vogelnestjes was de Commissie van oordeel, dat de Gouverneur Generaal Daendels zich die inkomsten eigenmachtig had toegeeigend en dus een onderzoek omtrent de wenschelijkheid van terugvordering in overweging moest worden genomen. De quaestie tusschen de gewezen Gouverneurs Generaal hield daarmede verband. Intusschen hadden Commissarissen Generaal op het verzoek van den gemachtigde van Daendels om beslissing in het geschil met Janssens afwijzend beschikt, op grond van het daaromtrent door den Koning genomen besluit.

Na ontvangst der rapporten van de Commissie van onderzoek namen de Commissarissen Generaal de beide quaestiën te zamen in behandeling, omdat in het rapport over de vogelnestjesquaestie redeneeringen voorkwamen, die naar hun inzien ook golden voor de quaestie der bons. Op grond van die rapporten stond het voor Commissarissen Generaal vast, dat men redelijkerwijze niet twijfelen kon aan het verband tusschen de afgegeven bons en de overdracht der Buitenzorgsche goederen. M.a.w. dat de gelden, voor welke de bons waren afgegeven, hadden gestrekt tot betaling van het door de Regeering weder ingekochte gedeelte van Buitenzorg. Zij brengen de geschiedenis van den afstand in herinnering en beweren, dat deze betrof het l a n d g o e d, maar geenszins het r e g e n t s c h a p. Wanneer de Koning en de Minister behoorlijk waren ingelicht, zou nimmer voor 39.900 Rds. een bezitting zijn afgestaan, die een m i l l i o e n waard was. Ten slotte worden de volgende vragen gesteld: Zou het toenmalig Hollandsch Gouvernement, had het de omstandigheden gekend, den afstand goedgekeurd hebben? Zou het zich, wanneer die omstandigheden ook na die goedkeuring waren bekend geworden, hebben kunnen gebonden achten aan de eenmaal gegeven goedkeuring, die op geheel andere inlichtingen rustte?

Is het tegenwoordig Nederlandsch Gouvernement daaraan gebonden? Kan het daarentegen overgaan tot geheele vernietiging van het gebeurde?

Zijn er redenen van algemeen belang om eene zaak, welke uit haar geheel gebracht is en waarbij zoovele personen belang hebben, als niet vatbaar voor verandering te beschouwen, m.a.w. haar te laten rusten?

Zijn de redeneeringen, door den Gouverneur Generaal Daendels bijgebracht, ten betooge van de noodzakelijkheid eener vermeerdering van tractement in die tijden, wichtig genoeg om hem te laten behouden het bezit van het genomene, waarin hij door de opgevolgde goedkeuring van het toenmalig Gouvernement, hoe dan ook verkregen, meende zeker te zijn?

Is men daarenboven nog gehouden de aanmerkelijke som, welke na al het gebeurde nog gevorderd wordt, te betalen? Is het onrechtvaardig, onbillijk, hard die vorderingen te ontzeggen aan een man, die, zoo men hem in het bezit laat van hetgeen uit die weinig loffelijke onderhandeling is genoten, boven het hem toegestane tractement een winst van 600,000 Rds. in drie jaren gemaakt heeft, welke zonder eenige reden aan het Land is onthouden?

Het antwoord op die vraag wordt overgelaten aan hen, die de Koning nader zou willen hooren.

De toeëigening van de opbrengst der vogelnestjes zou volgens Commissarissen Generaal geacht kunnen worden van eenigszins minder ernstigen aard te wezen, omdat de vogelnestklippen in de Vorstenlanden door den Keizer en den Sultan aan de Residenten in pacht werden afgestaan. Door hen werd de opbrengst gedeeld met den Gouverneur van Java's Noord-Oostkust, wiens ambt door den Gouverneur Generaal Daendels was ingetrokken. Door zich diens aandeel toe te eigenen, trok hij dus geen landsinkomsten aan zich. Maar in plaats van den Gouverneur van Java, die geen noemenswaardige bezoldiging van den Lande genoot, werden een Commissaris (Hoofdadministrateur) en een Landdrost benoemd, die uit 's lands kas werden bezoldigd. Hoe dit ook zij, het was, volgens Commissarissen Generaal, niet te ontkennen dat de Gouverneur Generaal eigenmachtig zich vermeerdering van inkomsten had bezorgd. Dit was allerminst te verwachten van dien Gouverneur Generaal, die reeds door de toeeigening van Buitenzorg zijne inkomsten belangrijk had vermeerderd. Hij had beter gedaan met de opbrengst der vogelnestjes in 's lands kas te storten in afwachting dat het Opperbestuur voor eene vermeerdering van inkomsten eene beslissing zou hebben genomen. Dit had den Gouverneur Generaal Daendels betaamd, die met zooveel ijver streed tegen ongewettigde inkomsten van andere landsdienaren. Commissarissen Generaal stelden de vraag of het Gouvernement de handelingen van Daendels ten aanzien van de vogelnestjes moest afkeuren en de daaruit genoten voordeelen terugvorderen, dan wel of er redenen bestonden om hem te laten in het bezit van het genotene. Zij lieten de vraag rusten welken invloed 's Konings te nemen beslissing zou hebben op het geschil tusschen Daendels en Janssens en of het noodig was dit punt bij de quaestie der bons in overweging te nemen. De zaak was, naar hunne meening, nu voldoende voorbereid voor een nader onderzoek, dat Z. M. zou kunnen opdragen aan deskundige mannen in het Vaderland (1).

(1) Rapport van Commissarissen generaal van 25 Dec. 1818. Bijlage 231.

Nadat de Minister van Finantiën Elout advies had uitgebracht, werd zijn ambtgenoot Falck nader gehoord, onder toezending van alle rapporten over de quaestie van verhaal en het rapport van Commissarissen Generaal over den aard der bons en de quaestie der vogelnestjes.

Bij het uitbrengen van zijn vorig rapport had de Minister Falck zich geplaatst op het standpunt van genade voor recht en dit standpunt bleef hij getrouw.

Wel was hij, ondanks de bedenkingen van zijne ambtgenooten van Justitie en Finantiën, nog van meening, dat er wel degelijk grond voor eene rechtsvordering bestond en dus ook voor inhouding of vergoeding. Maar van nadere beschouwingen onthield hij zich, omdat tegen toepassing van bedoeld recht bij hem dezelfde bedenkingen bestonden, die hij in zijn eerste rapport had uiteengezet. Daarom kon hij ook niet adviseeren voor zijdelingsch verhaal als opgesloten lag in het recht van inhouding. Eene andere vraag was het of dit middel zou worden toegepast op de vordering van de Erven Daendels ten laste van den Indischen achterstand. Hij achtte het bewezen, dat de 30 bons de winst waren van zeer berispelijke handelingen van den Gouverneur Generaal Daendels.

Omtrent het *recht* bestond bij den Minister niet den minsten twijfel; maar wat betreft de uitoefening van dat recht gedroeg hij zich aan de in zijn vorig rapport ontwikkelde bedenkingen. Intusschen was bij hem de vraag gerezen of, indien de Koning om redenen van staatkundig belang, door het weigeren der uitbetaling van de bons een voorbeeld wilde stellen, Z. M. niet zou kunnen goedvinden om tevens aan de weduwe Daendels, gedurende haar leven een matige jaarrente of gratificatie te verzekeren, waardoor het haar zou blijken, dat het Gouvernement niet geleid werd door redenen van pecunielen aard en evenmin de vernietiging bedoelde van uitzichten, waarmede zij, die aan al het gebeurde geen deel of schuld had, persoonlijk zich mocht hebben gevleid.

In de quaestie der vogelnestjes was de Minister van oordeel, dat de Gouverneur Daendels zich ook weder had schuldig gemaakt aan een hoogst ongeoorloofd bedrijf en zich een inkomen had toegeëigend, waarop hij — en vooral hij — niet de minste aanspraak had, veel min eenig recht kon doen gelden. Hetgeen hij uit dien hoofde had genoten zou met de interest kunnen worden teruggevorderd en bij weigering zou hij eene gerechtelijke veroordeeling niet kunnen ontgaan. Bij de bekende omstandigheden van de Erven Daendels was echter van eene terugvordering weinig te wachten en zou eene veroordeeling ten hunnen laste ook niet het minste voordeel opleveren. Daarom werd gerechtelijke vervolging ontraden.

Een nader onderzoek omtrent het door den Gouverneur Generaal Janssens van de gemachtigden van Daendels opgevorderd aandeel in de opbrengst der vogelnestjes had voor het Gouvernement niet het minste belang. Die gelden waren Janssens bij de afrekening zijner tractementen door het Fransche Gouvernement finaal toegewezen (1).

Er verliepen verscheidene maanden voordat de Koning een besluit nam. Het viel blijkbaar Z. M. moeijelijk af te zien van elke tegenvordering, maar tot toekenning van een pensioen aan de weduwe Daendels verklaarde de Koning zich niet ongenegen.

Den Minister Falck werd opgedragen een besluit te ontwerpen, waarbij alles werd afgedaan wat betrekking had op de handelingen van Daendels als Gouverneur Generaal van de Oost-Indische bezittingen (2). Bij de aanbieding van zoodanig concept deelde de Minister mede met geen woord melding te hebben gemaakt van een pensioen voor de weduwe Daendels, omdat het hem beter voorkwam, dat zij eerst zelf daartoe aanzoek deed.

Overeenkomstig het gemotiveerde concept besloot de Koning:

a. geen gevolg te geven aan de verantwoordelijkheid, Gouverneur Generaal en Raden van Indië indertijd opgelegd voor de schadevergoeding, die het verbreken der contracten van Mr. R. G. van Polanen het Rijk in het geval brengen mocht aan belanghebbenden toe te kennen;

b. het onderzoek betreffende de pacht der vogelnestjes en het geschil deswege tusschen de Generaals Daendels en Janssens gerezen, te houden voor voldongen en afgeloopen;

c. te verklaren, dat de dertig stuks bons niet vatbaar waren voor verevening ten laste van het Rijk of van de Kolonale kas (3).

Van de laatste beschikking werd kennis gegeven aan den solliciteur Boellard, die indertijd het verzoek van Daendels om preferentverklaring zijner vordering had ingediend.

Voordat die beschikking werd genomen was het reeds bekend, dat de gewezen Commissaris Generaal Elout, later Minister van Finantiën, niet twijfelde aan de rechtsgeldigheid eener tegenvordering van den Staat (4).

---

(1) Rapport van 12 Sept. 1822. Bijlage 240.
(2) Id. 12 Jan. 1823. Bijlage 242.
(3) Kon. Bes. 14 Jan. 1823, n°. 25. Bijlage 243.
(4) Brief v. Spoors. Bijlage 241.

Waarschijnlijk werd Mevrouw Daendels ondershands ingelicht omtrent de mogelijkheid pensioen te verkrijgen, maar een verzoek daartoe werd niet ingediend. De optreding van Elout als Minister van Koloniën was vermoedelijk voor de Erven Daendels reden om de quaestie der bons voorloopig te laten rusten, maar een paar jaren later wendde Mevrouw Daendels zich tot den Koning met het verzoek om verevening van de 30 bons op den voet van het besluit nopens den Indischen achterstand, dan wel benoeming eener Commissie ten einde eene schikking te maken, of aanwijzing der rechtbank, voor welke zij den Staat zou kunnen aanspreken.

Het antwoord was, dat werd volhard bij het besluit, waarbij de bons verklaard waren voor verevening ten laste der Indische kas niet vatbaar te zijn, en dat de adressante omtrent de aanwijzing van een rechtbank zich behoorde te verstaan met haren praktizijn.

Eerst na verloop van verscheidene jaren (in 1833) werd de zaak weder aan de orde gebracht door een request van de Erven Daendels waarbij zij mededeeling verzochten van de gronden van afwijzing hunner vordering, dan wel daaromtrent in schikking te treden.

De toenmalige Minister van Koloniën Brocx zag bezwaar in de gevraagde mededeeling, welke allicht zou leiden tot een lastig proces, maar beval het reeds vroeger geopperd denkbeeld aan om aan de Weduwe Daendels een pensioen toe te kennen behoudens afstand harerzijds van elke verdere vordering. Ondershands werd met de Erven daarover van gedachten gewisseld, maar deze bleven aandringen op eene beschikking op hun request.

De Minister gaf toen in overweging aan de adressanten mede te deelen dat de afwijzing hunner vordering gegrond was op eene tegenvordering van het Gouvernement wegens het overnemen van Buitenzorg voor eene som ver beneden de waarde, hetgeen nimmer zou zijn goedgekeurd, wanneer het Gouvernement de juiste toedracht der zaak had gekend. Nadat hieromtrent het gevoelen was ingewonnen van de Ministers van Justitie en van Finantiën kwam de zaak in handen van den inmiddels opgetreden Minister van Koloniën van den Bosch.

Door dezen werd het indertijd overeenkomstig de beschouwingen van den Minister Falck ingenomen standpunt ten aanzien van de bons zoo goed mogelijk verdedigd en ten slotte in overweging gegeven om de gronden voor weigering der erkenning van de bons in meer algemeene bewoordingen mede te deelen dan vroeger was voorgesteld. Bovendien werd aanbevolen den weg van transactie te blijven bewandelen door toekenning van een pensioen of een ronde som in eens.

Hangende de beschikking op dit rapport werd een adres van Mevrouw Daendels ontvangen, houdende verzoek om pensioen, na haar overlijden overgaande op hare twee ongehuwde dochters. Daar echter niet tevens afstand werd gedaan van de vordering op den Indischen achterstand, werd het request buiten behandeling gelaten, en de Minister gemachtigd om te handelen zooals deze hem in overweging was gegeven.

In die dagen werd door Hertog Bernard van Saksen Weimar, die een exemplaar van zijn „Précis de la Campagne de Java en 1811" aan Mevrouw Daendels had gezonden en van haar een hartelijke dankbetuiging had ontvangen voor zijne groote waardeering van den Gouverneur Generaal Daendels (1), een beroep gedaan op de grootmoedigheid van den Minister van den Bosch ter wille van de weduwe Daendels (2). Maar het was voor den Minister niet weggelegd eene minnelijke schikking te bewerken. De Erven Daendels waren door mededeeling der gronden voor eene tegenvordering niet bevredigd, en eerlang bleek uit eene aan het Departement van Koloniën ter legalisatie aangeboden volmacht, dat zij wilden trachten hunne vordering in Indië geldig te doen maken.

Bij het Departement van Koloniën werd nu overwogen of, en zoo ja, welke instructiën aan het Indische Bestuur zouden worden gegeven, maar nog voordat hieromtrent eene beslissing was genomen, werd uit Indië het bericht ontvangen dat de gemachtigde der Erven, de Heer J. C. Daendels te Samarang, zich tot de Indische Regeering had gewend met een verzoek om minnelijke schikking en onder mededeeling, dat hij van de hier te lande beweerde tegenvordering geen kennis droeg, maar bereid was haar in rekening te doen lijden.

Bij den brief, waarin dit medegedeeld werd, verzocht de Gouverneur Generaal de Eerens, onder vermelding der feiten, die zijns inziens ten laste van den Gouverneur Generaal Daendels konden worden gebracht, nadere inlichting en instructie; over toekenning van pensioen aan de weduwe Daendels zou hij gaarne in onderhandeling zijn getreden, wanneer hij de daarvoor noodige gegevens had bezeten en ten slotte opperde hij de bedenking of de zaak niet moest worden behandeld voor de rechtbank in het Moederland, omdat de Gouverneur Generaal in geen geval in Indië gerechtelijk kon worden aangesproken.

Inmiddels werd door den Heer Daendels een nader request ingediend, in antwoord waarop het verzoek om verevening

---

(1) Brief van 12 Aug. 1834. Bijlage 249.
(2) „ „ 7 Nov. 1834. Bijlage 248.

der bons door den Gouverneur Generaal werd afgewezen op grond van drie tegenvorderingen wegens:

1°. de verbreking der Amerikaansche Contracten;
2°. de schade aan het Gouvernement berokkend door het overnemen van Buitenzorg beneden de waarde;
3°. de toeëigening van de opbrengst der vogelnestjes.

Daarop werd de Indische Regeering gedagvaard ter voldoening der bons, maar het Hooggerechtshof verklaarde de zaak niet vatbaar voor eene rechterlijke uitspraak (1). In revisie werd dit arrest bekrachtigd.

In Holland werden toen door den advocaat der Erven Daendels pogingen in het werk gesteld om de zaak in der minne te doen beëindigen, maar de Regeering was daartoe niet genegen, omdat eene schikking na de in Indië gevoerde procedure geen houding had en de voorgestelde schikking bij arbitrage onaannemelijk was.

Daarop werd de Staat der Nederlanden voor den Hoogen Raad gedagvaard tot voldoening der bons ter waarde van 396.666:32 rijksdaalders of *f* 134.256,41, vermeerderd met de interest van 6 pct. 's jaars van 1 Augustus 1816 tot ult. December 1843, waardoor de vordering in het geheel bedroeg *f* 394.015,46.

Met tal van gronden en in welsprekende bewoordingen bepleitte de advocaat der Erven Daendels, Mr. Lipman, hun goed recht, maar de Hooge Raad verklaarde de eischers niet ontvankelijk in hunne vordering, op grond hoofdzakelijk, dat niet de Staat der Nederlanden, maar de Indische Regeering had behooren te zijn aangesproken (2).

Daar van het middel van revisie niet het minste heil werd verwacht, besloten de Erven Daendels nu in het arrest van den Hoogen Raad te berusten en een beroep te doen op de grootmoedigheid van Z. M. Koning Willem II (3).

De Koning verklaarde den Minister van Koloniën Baud genegen te zijn door eene vrijgevige beslissing de diensten van wijlen den Gouverneur Generaal Daendels te erkennen. Dientengevolge gaf de Minister in overweging aan Vrouwe A. E. R. van Vlierden, weduwe van den oud-Gouverneur Generaal H. W. Daendels uit de Koloniale kas een pensioen te verleenen van *f* 3500.— 's jaars, gerekend van 1 Mei 1818, en voor zooveel betrof de verloopen jaren te betalen met promessen, af te geven door den Gouverneur Generaal van Ned. Indië, aflosbaar

(1) Sententie van 19 Juli 1837.
(2) Arrest van 28 Juni 1844.
(3) Bijlage 250.

in tien gelijke jaarlijksche termijnen, met bijvoeging van 6 pct. rente.

Aan het slot zijner voordracht deed de Minister opmerken, dat, wanneer de bons werden gekweten op den voet van den Indischen achterstand (waaronder verscheiden schulden van dezen aard waren gerangschikt), de erfgenamen wegens kapitaal en interest zouden hebben te ontvangen gehad een bedrag van *f* 409.300.—. Thans zou de opoffering, behalve het loopende pensioen, hetwelk om de zeer hooge jaren der weduwe, niet lang meer zou behoeven te worden gekweten, zich bepalen tot eene som van *f* 124.709, die voor het gemak van splitsing en met het oog op eene mogelijke daling van den wisselkoers, kon worden uitgedrukt in eene ronde som van *f* 130.000.—.

De Koning keurde dit voorstel goed en nam dienovereenkomstig een besluit (1).

Hiermede eindigde de jarenlang hangende gehouden quaestie over de geldelijke verantwoordelijkheid van Daendels voor de finantieele gevolgen zijner handelingen als Gouverneur Generaal. Al was reeds lang afgezien van verhaal der aan de Amerikaansche koopmanshuizen uitbetaalde schadeloosstelling, toch wist het Departement van Koloniën het denkbeeld van Koning Willem I, om het daardoor geleden verlies althans gedeeltelijk te verminderen door afwijzing der vordering van de Erven Daendels op den Indischen achterstand, feitelijk te verwezenlijken.

De geschiedenis der Amerikaansche Contracten geeft geen hoogen dunk van het regeeringsbeleid van het Departement van Koloniën van die dagen.

De verlenging of vernieuwing der aan Mr. van Polanen, tot voorziening in de behoeften „der Oostersche Comptoiren" met name Ambon, Banda en Ternate, door de Indische Regeering opgedragen commissie, ten einde te doen voorzien in de behoeften der Indische bezittingen in het algemeen, getuigt niet van goed inzicht in de verhouding van het Opperbestuur tot den vertegenwoordiger des Konings in Indië. Uit de wijze, waarop van dien belangrijken maatregel zonder behoorlijke toelichting en stellige bevelen aan den landvoogd werd kennis gegeven, blijkt van volkomen gemis van deferentie, en dat nog wel in benarde tijden, tegenover een Gouverneur Generaal als Daendels. Al konden sommige zijner daden niet worden goedgekeurd, is het niet te ontkennen dat hij ter zake van de Amerikaansche contracten bevoegd was te handelen zooals hij gehandeld heeft. De gronden, waarop hij beweerde, dat Mr. van Polanen was

(1) K. B. van 12 Aug. 1844, n°. 24 Bijlage 252.

afgeweken van zijne opdracht, waren vrij wat deugdelijker dan de redeneringen, waarmede deze zijne afwijking verdedigde of ontkende. Voor het overnemen der aangebrachte ladingen werden met de superkarga's contracten aangegaan, en de last om de contracten van Mr. van Polanen gestand te doen werd door den Gouverneur Generaal eerst ontvangen, nadat zij reeds waren afgewezen en de schepen, behalve één enkel, dat Meijer overbracht, naar Amerika waren teruggekeerd.

Hoe ook moge geoordeeld worden over het bestuur van den Gouverneur Generaal Daendels, stellig behoort hij te worden ontlast van den blaam, die door Mr. van Polanen op hem is geworpen wegens de niet-uitvoering der door dezen gesloten contracten. Dat tengevolge daarvan de Amerikaansche handel is gestaakt, kan evenmin worden bewezen als wat het lot van Java zou zijn geweest wanneer Daendels Gouverneur Generaal ware gebleven. En zeker is het, dat het door van Polanen beweerde verband met de capitulatie van Ambon slechts is kunnen opkomen in eene door haat verhitte verbeelding.

Het eenige voor den Staat nadeelige gevolg is geweest de rechtmatige eisch der Amerikaansche handelshuizen ter vergoeding hunner geleden schade. Die schade had echter behooren te worden geweten aan het Departement van Koloniën, dat eene ondoordachte opdracht gaf ten einde ten laste van de Indische geldmiddelen eene positie te verzekeren aan Mr. van Polanen.

Aanteekeningen:

A. Biografische aanteekeningen betreffende Mr. R. G. van Polanen.

B. Daendels' toeëigening van Buitenzorg.

A. Biografische aanteekeningen betreffende Mr. R. G. van Polanen.

Rogier Gerard van Polanen, geboren 3 Mei 1757 te Rotterdam, was de zoon van Jan van Polanen en Sara Macquelin. Van de familiebetrekkingen en levensomstandigheden der ouders is niets bekend. Volgens overlevering stamde de familie af van Dirk van Polanen, die met andere Edelen Graaf Floris den vijfden hielp ombrengen en wiens vlucht naar Braband gevolgd werd door verbeurdverklaring zijner goederen. De ruïne van zijn kasteel nabij IJsselstein werd in het verloop des tijds eigendom van de familie Strick van Linschoten. De schrijver dezer mededeelingen geeft aan Rogier Gerard den titel van Jonkheer. (1)

Van zijn jongensjaren is niets bekend. In het album der leerlingen van het Gymnasium Erasmianum komt zijn naam niet voor. Hij moet echter eene degelijke opleiding hebben gehad. Op achttienjarigen leeftijd, werd hij door de kamer der O. I. compagnie Delft naar Batavia gezonden als adsistent, waar hij 28 Januari 1776 aankwam. Al spoedig werd hij klerk bij den Raad van Justitie. Tweemalen werd hij door de regeering aan de kamer van XVII voorgedragen voor bevordering tot onderkoopman, maar niet benoemd, omdat nog genoeg onderkoopliеden gezegd werden in dienst te zijn. Bij de begrafenis van den Gouverneur Generaal de Klerck was hij een der gequalificeerde dragers van het lijk. (2)

Hij trouwde met Helene Wilhelmine de Vos, geboren te Vlissingen 22 October 1762, dochter van Mr. Francois Jacob de Vos, in 1765 als extraordinair lid van den Raad van Justitie naar Batavia gezonden en aldaar 7 Februari 1770 overleden, en Elisabeth Kroef.

Toen de aan van Polanen voorgespiegelde benoeming tot secretaris van den Raad van Justitie aan een ander ten deel viel, verzocht hij „verlossing naar patria" en werd hem 10 Juni 1783 vergunning verleend om huiswaarts te keeren met zijne huisvrouw, twee kinderen en eene slavin. Blijkbaar was hij dus een meer of min bemiddeld man geworden.

In Holland vestigde hij zich voorloopig te IJsselstein. Na eenigen tijd, waarschijnlijk van voorbereiding, liet hij zich aan de Hoogeschool te Harderwijk inschrijven als juris utriusque

(1) Algemeene Vaderlandsche Letteroefeningen 1834. II, bl. 116.
(2) Ary Huysers. Het leven van Reinier de Klerk. Bijlage La. G.

candidatus; den volgenden dag, 22 October 1785, werd hij na verdediging van stellingen bevorderd tot juris utriusque doctor.

Hij had in Zeeland enkele relatiën en werd niet lang na zijne promotie benoemd tot adjunct-pensionaris van Vlissingen, de geboorteplaats zijner vrouw. Waarom hij in 1787 deze betrekking weder opgaf en naar het buitenland vertrok, met achterlating van zijn gezin, blijkt niet.

Hij vestigde zich te Lausanne, maar vond, naar het schijnt, ook daar niet wat hij zocht, want omstreeks 1790 vertrok hij naar Noord-Amerika, ook nu zonder zijn gezin. Vermoedelijk hield hij zich daar onledig met journalistieken arbeid.

Toen in September 1795 de Staten-Generaal besloten den gezant der Bataafsche Republiek bij de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, van Berckel, terug te roepen, werd tegelijkertijd van Polanen in diens plaats benoemd. (1)

Na de Staatsregeling van 22 Januari 1798 legde hij schriftelijk de plechtige verklaring af „altoos te hebben afgekeurd en steeds af te keuren het stadhouderschap, het foederalisme, de aristocratie en de regeeringloosheid, en voor zijn Vaderland te wenschen een wettige constitutioneele regeering, welke gelijke regten en het volle genot van burgerlijke vrijheid aan zijne Landgenoten verzekerde".

Door de Indische Regeering werd de medewerking van den Minister van Polanen ingeroepen „ten einde de Amerikaansche kooplieden te animeeren, om hunne schepen naar (Java) ten handel te zenden. (2) Zijne medewerking werd beantwoord met eene dankbetuiging van den Gouverneur Generaal van Overstraten „voor hetgeen hij in het werk had gesteld, om Batavia van contanten en gezouten provisiën te voorzien". (3)

In 1799 verzocht en verkreeg hij verlof naar Europa en tijdens dit verlof deed hij, wegens onzekerheid van zijne positie in Amerika, pogingen herplaatst te worden in den kolonialen dienst. Voorloopig keerde hij naar Amerika terug. Ditmaal werd hij vergezeld door twee zijner dochters. De andere bleven met hunne moeder in Holland. Blijkbaar was het huwelijk niet gelukkig. Er bestaan aanwijzingen, dat een verzoek tot echtscheiding werd ingediend, maar niet ingewilligd, en door tijdgenooten is hij beticht in Amerika een tweede huwelijk te hebben gesloten, zonder dat echtscheiding was voorafgegaan. (4) Volgens het Wapenboek van Vorsterman van Oyen werd dit huwelijk 12 September 1803 te Boston gesloten met Bernardina Adelaide van Doorninck, dochter van den in 1787, om staat-

(1) Resolutie der Staten-Generaal van 2 Sept. 1795.
(2) Ned. Ind. Plakaatboek XII, bl. 972.
(3) Brief van 6 Juli 1797.
(4) Bijlage n°. 6.

kundige redenen naar Amerika uitgeweken en in 1797 overleden Mr. Martinus van Doorninck.

„12 Mei 1831 overleed in den ouderdom van ruim 68 jaren Vrouwe Helene Wilhelmine de Vos, echtgenoote van den Heer Mr. Rogier Gerard van Polanen" zooals de advertentie van het overlijden in de Leidsche Courant luidt.

Als gevolg van het besluit van het Amerikaansche Gouvernement om niet langer een Minister bij het Bewind der Bataafsche republiek aan te houden, nam in 1802 ook de politieke werkzaamheid van van Polanen in Amerika een einde. Hem werd een plaats aangeboden als lid van den Raad van Justitie aan de Kaap de Goede Hoop, die terstond werd aangenomen.

Daar werd hij bevriend met den Gouverneur Janssens en den Secretaris Dozy, die hem hoog waardeerden, maar niet vindende wat hij verwacht had, verzocht hij na een paar jaren dienst:

„te worden aangesteld tot Commissaris van het Staatsbewind „bij de regeering in Indië, niet tot het invoeren van nieuwe „ontwerpen, maar tot assistentie van het Gouvernement gedu„rende den oorlog. Bijaldien dit niet mogt worden noodig geoor„deeld, was hij bereid aan te nemen de voorheen meermalen „voorgestelde post van Raad ordinair van Indië, mits de Re„geering werd aangeschreven hem daarbij op te dragen een „dier posten, welke aan die qualiteit steeds verbonden waren „geweest en daarmede compatibel waren. Hierdoor werd geen „der Raden benadeeld, dewijl hij ouder in dienst was, dan „zelfs de heeren Wiese, Engelhard en IJsseldijk." (1)

In afwachting der beschikking van den Aziatischen Raad, wist hij eene zending te verkrijgen naar Batavia, om te trachten van daar eenige ondersteuning te bezorgen aan het Kaapsche Gouvernement.

In deze commissie, welke, naar een zijner vijanden beweerde, „gemakkelijk per brief had kunnen geschieden" (2) slaagde hij niet, maar al spoedig na zijne komst te Batavia werd hij, de „conseiller privé et intime" van den Gouverneur Generaal" (3) en ondanks de bedenking van den Raad van Indië, dat de beschikking van den Aziatischen Raad omtrent van Polanen's bestemming behoorde te worden afgewacht, benoemd tot Vicepresident van den Hoogen Raad van Justitie. Groot was zijne teleurstelling, toen de beschikking van den Aziatischen Raad werd ontvangen, dat hij was „ontslagen uit 's lands dienst in de door hem bekleede qualiteit, als Lid van den Raad van Policie, aan de Kaap de Goede Hoop" met bepaling, dat hij te Batavia zou verblijven in afwachting van zoodanig

(1) Brief van van Polanen vermoedelijk aan zijn neef Lambrechtse. Bijlage nº. 2.
(2) Bijlage nº. 4 en 6.
(3) v. D. XIII bl. 269.

employ als 's Lands Gouvernement en de Raad voornemens zouden zijn van hem te maken voor den dienst der Aziatische bezittingen te Batavia, en zullende bij provisie door hem worden genoten hetzelfde jaarlijks appointement, hetwelk tot hiertoe aan hem (was) betaald geworden". (1)

De teleurstelling was nog bitterder, toen hem bekend werd, dat in verband met eene zending van Commissarissen Generaal, eenige hoofdambtenaren zouden worden uitgezonden, o.a. een President en een Procureur Generaal bij het Hoog Gerechtshof en een Lid van den Raad van Indië. (2)

Te begrijpen is dan ook zijne verzuchting dat „zijne eerzucht diep gewond (was) geworden door de onverschilligheid, door het Bewind in het Vaderland ten (zijnen) opzichte aan den dag gelegd" (3), maar even goed te begrijpen is, dat van Polanen ook bij invloedrijke personen op Java geen persona grata was. Het optreden van iemand, die van oordeel was: „dat zoowel de posten van regeering, als genoegzaam alle „lucratieve bedieningen, ten grooten deele vervuld waren „door fielten, zwendelaars en dobbelaars" (4), kan moeijelijk geacht worden sympathiek te zijn geweest.

De oud-Gouverneur Generaal Siberg, vriend van Nederburgh en verwant aan personen van aanzien, hield van Polanen voor „een gedevoueerden engelschgezinde". (5). Met den Gouverneur van Java's Noord-Oostkust Engelhard, geraakte hij op gespannen voet (6) en von Liebeherr, die indertijd Lid van het Comité tot den O. I. Handel was geweest en na terugkeer in Indië de vrienden in Holland, op de hoogte hield van zaken en personen, schilderde van Polanen af als een „slimmen intrigant en anglomaanschen aristocraat" (7).

Zeer aannemelijk is dan ook het vermoeden van van Polanen, dat het aan eenige personen in het Vaderland gelukt was, hem het vertrouwen van den Raadpensionaris te doen verliezen en dat hij het daaraan te wijten had, bij de benoemingen voor Indië te zijn voorbijgegaan. (8)

Eene hem door den Gouverneur Generaal Wiese en den Directeur Generaal van IJsseldijk opgedragen commissie naar Amerika stelde hem in staat om Java te verlaten. Het verloop dier commissie blijkt uit de geschiedenis der Amerikaansche contracten.

---

(1) Resolutie van den Aziatischen Raad van 1 Oct. 1805. Bijlage 5.
(2) Schimmelpenninck, Muntinghe e. a.
(3) Brief van 25 Sept. 1808. Bijlage 31.
(4) v. D. XIII bl. 271.
(5) Brief van Siberg van 26 Nov. 1806. Bijlage 7.
(6) Bijlage 3.
(7) Bijlage 6.
(8) Brief aan R. J. Schimmelpenninck 28 Sept. 1806.

Toen hem gebleken was, dat de door hem gesloten contracten door de Indische Regeering niet waren goedgekeurd, beschouwde hij zich ontslagen uit den dienst en besloot hij zich te vestigen op eene kleine farm, in Connecticut, „om zich daar voor de rest van zijn leven te begraven". (1)

Het is vreemd, dat de opvolger van Daendels, de Gouverneur Generaal Janssens, die indertijd aan van Polanen schreef, niet te hebben opgehouden te verlangen, naar Indië te gaan, en dat zelfs in een ondergeschikte betrekking, wanneer van Polanen er het hoogste gezag uitoefende (2), geen poging schijnt gedaan te hebben, om zich van de diensten van zijn vrind van Polanen te verzekeren. Hij gaf hem zelfs geen kennis van zijne benoeming, die van Polanen „bij geruchte" vernam. (3)

Intusschen verzocht deze zijn vriend Dozy, hem in te lichten „of hij zich nog kon beschouwen als Raad van Indië. (4)

Later heeft hij geschreven geweigerd te hebben den eed van gehoorzaamheid aan den toenmaligen Franschen Keizer af te leggen, en zich daardoor uit den dienst had ontslagen. (5)

Gedurende het Keizerrijk deed van Polanen ook geen poging, tot herstel zijner grieven; maar na het herstel van Nederland's onafhankelijkheid, liet hij door zijn gemachtigde een request indienen aan Zijne Koninklijke Hoogheid den Prins van Oranje, houdende het verzoek om in het genot te worden gesteld van het hem, als gewezen Agent in Amerika, toekomend bedrag van 18666 Rijksdaalders zilver geld.

Aan Commissarissen Generaal van N. I. werd opgedragen, om na de herstelling van het Nederlandsche gezag op Java, en bij bevinding der rechtmatigheid van het verzoek, aan Mr. van Polanen, of zijnen gemachtigde, zoodanig bedrag te doen uitbetalen, als naar hun oordeel in billijkheid toekwam. (6)

De reclame werd gegrond bevonden en in de Vergadering van Commissarissen Generaal van 27 November 1817 werd aan van Polanen toegekend een som van *f* 30198 I.c.

In 1815 was van Polanen in Nederland gekomen, om te trachten als Raad van Indië te worden herplaatst. Daartoe diende hij een request in aan den Koning, waarop, naar het schijnt, geen beschikking werd genomen. Een zijner Kaapsche vrienden schreef hem, dat de heeren Elout en Buyskes er geen

---

(1) Brief aan Faure. Bijlage 151.
(2) „ van Janssens van 27 Mei 1809. Bijlage 52.
(3) Van Polanen aan Dozy 12 Maart 1811. Bijlage 188.
(4) A. v.
(5) Rekest aan den Koning. Bijlage 210.
(6) Besluit van 10 Dec. 1814. Bijlage 211.

geheim van (hadden) gemaakt „dat zij zich verzet hadden tegen zijne plaatsing in Indië". (1)

Tijdens zijn verblijf in Nederland schreef van Polanen „Brieven betreffende het bestuur der Koloniën", welke zonder vermelding van den naam van den schrijver, het licht zagen.

De door Daendels uitgegeven Staat der N. O. I. Bezittingen had den kolonel van den Bosch, trouwen vriend van van Polanen sinds hunne kennismaking in Indië, aanleiding gegeven, om zijne denkbeelden over het bestuur der Koloniën uiteen te zetten en zijn oordeel over dit werk publiek te maken, (2) ook zonder vermelding van des schrijvers naam. Toen dit werkje het licht zag, was Daendels als Gouverneur Generaal ter kuste van Guinea derwaarts vertrokken. Een recensent maakte de opmerking, dat het „niet edelmoedig was, dat deze aanmerkingen juist op denzelfden dag en niet eer, in den boekhandel kwamen, waarop de Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië, thans tot Opperbevelhebber op de kust van Guinea aangesteld, derwaarts moest onder zeil gaan, en dus geene gelegenheid had, zich te verdedigen. Zijne Memorie had toch lang genoeg het licht gezien, om daarop vroeger 100 bladzijden druks te doen verschijnen". (3)

De ambtenaar bij het Departement van Koloniën, H. D. Campagne, gaf een tegenschrift (4) uit, waartoe hij zich gerechtigd achtte door zijn verblijf in Indië, op Ceylon, Batavia, de Kaap de Goede Hoop en in Engeland.

De recensie in de Vaderlandsche Letteroefeningen, waarvan de schrijver, volgens van Polanen (5), „den auteur van de „aanmerkingen op de Memorie van H. W. Daendels, zoo „ongegrond als kwaadaardiglijk had aangevallen", deed van Polanen zich in den strijd mengen, ten einde, door het publiceeren van eenige authentieke stukken en daarbij gevoegde brieven, het bewijs te leveren van de rechtmatigheid zijner afkeuring „van de wijze en de middelen, door welke het zoo- „genaamde groote hervormingswerk door Daendels op Java „is uitgevoerd."

Het werkje maakte eenigen opgang en van Polanen verwachtte,

---

(1) Van Polanen aan Janssens. Bijlage 223.

(2) Brief inhoudende eenige onpartijdige aanmerkingen op eene memorie enz. enz. 1815.

(3) Vaderlandsche Letteroefeningen. Eerste stuk van 1816, bl. 40.

(4) Java, zijnde een kort overzigt van deszelfs waardij en handel met betrekking tot Nederland, in antwoord aan den schrijver der aanmerkingen op het nieuwe ingevoerde stelsel, op dit eiland, door H. D. Campagne 1815.

(5) A. v.

„van den schrijver in de Letteroefeningen en den Recensent „ook der recensenten, een hevigen aanval" (1). Campagne kwam slechts in kalme bewoordingen op tegen de minachting, waarmede van Polanen zijn persoon had bejegend in het voorbericht zijner Brieven.

Exemplaren van van Polanen's boekje werden ook naar de kust van Guinea gezonden, waarin Daendels, in verband met andere brieven, het streven zag, om „den Gouverneur Generaal het „vertrouwen en respect bij zijne onderhoorige ambtenaren te „doen verliezen."

Van Polanen keerde in October 1816 naar Amerika terug. Na eene reis in Duitschland te hebben gemaakt, had hij er van afgezien zich daar te vestigen; daar hij wegens de ondervonden teleurstelling in Nederland niet wilde blijven, schoot hem „geen andere keuze over dan naar Amerika terug te keeren." (2)

Hij vestigde zich weder in Connecticut, te Bridgeport, waar hij zeer gezien was.

Toen zijn vriend van den Bosch in 1828 was aangewezen voor de betrekking van Gouverneur Generaal van N. I., wenschte deze hem benoemd te zien tot lid van den Raad van Indië, en deelde hij dit aan van Polanen mede, die hem echter verzocht, indien hij bij den Koning niet reeds te ver was gegaan, het dan daarbij te laten; „aan wat gij reeds mocht gedaan hebben", schreef hij, „zal ik mij echter niet onttrekken". (3)

De benoeming ondervond zooveel tegenstand bij den Minister van Marine en Koloniën Elout, dat van den Bosch het geraden vond, de samenstelling van den Raad van Indië, zoolang mogelijk te vertragen, totdat hij het oogenblik gekomen achtte, om den Koning te stellen voor eene keuze tusschen den Minister en hem. Er waren trouwens nog „andere belangrijke punten van verschil". Van den Bosch wist den Koning te overtuigen van „de gegrondheid zijner gevoelens", zoodat Z. M. „voldeed aan al zijne verlangens" en ook van Polanen benoemde.

De Minister verzocht daarop zijn ontslag „na de verlangde voordracht te hebben ingezonden." (4)

Van den Bosch wenschte zich zelven geluk „met eene benoeming, die hij van het eerste oogenblik af beschouwd had als een der beste middelen, om de gewichtigste doeleinden

(1) Brief aan Janssens. Bijlage 223.
(2) A. v.
(3) Van Polanen 17 Jan. 1829. Bijlage 244.
(4) Van den Bosch 12 Juni 1829. Bijlage 245.

zijner zending te bereiken." Van Polanen's bezwaren zouden, hoopte hij, door de schikkingen, welke op Java konden worden worden gemaakt, werkelijk verminderen, en hij was overtuigd in van Polanen te zullen vinden een getrouwen raadsman, in wiens uitgebreide kunde en langdurige ondervinding hij die voorlichting zou kunnen vinden, welke hij in zijne moeijelijke betrekking zoozeer noodig zou hebben."

Ondanks de hem bekende bezwaren, rekende van den Bosch er op zijn vriend van Polanen op Java te zullen zien komen. In deze verwachting werd hij echter teleurgesteld. Op grond van zijnen gevorderden leeftijd en van eene doorgestane ziekte, zag van Polanen er van af, de reis te ondernemen. (1)

In een hartelijk schrijven betuigde van den Bosch als „onveranderlijke vriend" zijn groot leedwezen, over de zware teleurstelling. (2)

Toen van Polanen tot lid van den Raad van Indië werd benoemd had hij reeds den ouderdom van 72 jaren bereikt; vier jaren later overleed hij, 9 September 1833.

„The Widow Bernardina Adelaide van Polanen" wijdde een uitvoerig grafschrift aan zijne nagedachtenis.

Verscheiden jaren later werd door haar, te Bridgeport, een „van Polanen Chapel" gesticht, welke 4 October 1849 werd ingewijd. Zelve overleed zij aldaar 3 December 1852; zij werd begraven op hetzelfde kerkhof als van Polanen (3).

In Nederland werd van het overlijden van Mr. van Polanen met waardeering melding gemaakt, in het Algemeen Handelsblad (4) en de Algemeene Vaderlandsche Letteroefeningen. (5)

In de Javasche Courant (6) werd een kort levensbericht geplaatst.

---

(1) Bijlage 246.

(2) Bijlage 247.

(3) Deze bijzonderheden zijn ontleend aan twee zeldzame boekjes, in het bezit van den Hoogleeraar Mr. J. E. Heeres:

1°. Notices of the life and Character of Rogier Gerard van Polanen. (From the Christian register, of October 12, 1833) Printed December 1847 (not published.)

2°. A Sermon, preached at the consecration of the Polanen Chapel, Bridgeport Ct, Thursday, October 4, 1849. By Frederik A. Taily, pastor of the church of the Saviour, Brooklyn N. Y. (Printed by request, New York). (Printed by Henri Speirs 1849.

(4) A. H. van 30 Jan. 1834.

(5) V. L. van 1834, II, bl. 116.

(6) Javasche courant van 4 Juni 1834.

B. Daendels' toeëigening van Buitenzorg.

Ofschoon niet rechtstreeks behoorende tot de geschiedenis der Amerikaansche Contracten, werd bij de behandeling der vraag of de aan de Amerikanen toegekende schadevergoeding zou kunnen worden verhaald op de voormalige Indische Regeering, de aan den G.G. Daendels toegekende volle eigendom van Buitenzorg ter sprake gebracht. Volgens de CC. GG. Elout c. s. zouden de Koning en de Minister, wanneer zij behoorlijk waren ingelicht, nimmer voor 39.900 rds. eene bezitting hebben afgestaan, die een millioen waard was (1). Door dien afstand achtten zij het Land benadeeld voor meer dan de helft der waarde, hetgeen grond opleverde voor eene rechtsvordering. Deze werd wel niet aangeraden, maar de opmerking was voor den Minister Falck voldoende om mede te deelen dat bij hem omtrent de rechtmatigheid van zoodanige vordering niet de minste twijfel bestond (2). Aan het oordeel van den rechter is de quaestie niet onderworpen, maar uit een historisch oogpunt verdient zij nog de aandacht.

Bij artikel 3 der Instructie voor den Gouverneur-Generaal, vastgesteld den 9en Februari van het jaar 1807, was aan Daendels voorgeschreven „de schikkingen omtrent de bewoning van Wel te Vrede, mitsgaders het Landgoed Buitenzorg (te doen) blijven voortduren, gelijk zij op autoriteit van het vorig Bestuur over de Oostindische bezittingen zijn vastgesteld geworden." Het is noodig de wording van dit voorschrift na te gaan, omdat blijken zal dat er aan de kennis, die men aan het departement van Koloniën van die „schikkingen" droeg, niet weinig haperde.

Toen de Commissie-Generaal-Nederburgh hare taak op Java aanving, had het kasteel van Batavia opgehouden den Gouverneur-Generaal goede gelegenheid tot huisvesting te bieden. Wegens ongezondheid der plaats werd door den Gouverneur-Generaal aan bewoning van een eigen particulier landgoed de voorkeur gegeven. Eenerzijds van oordeel dat het noodig was voor den Gouverneur-Generaal een vast verblijf aan te wijzen, en wel in de onmiddellijke nabijheid van het garnizoen in de omgeving der stad, maar anderzijds van meening dat de lasten dier huisvesting niet door de Compagnie behoorden te worden gedragen, kwam de Commissie, na de aanvaarding van het

(1) Brief van CC. GG. van 25 Dec. 1818, Bijlage 231.
(2) Rapport van 12 Sept. 1822. Bijlage 240.

bewind door van Overstraten, met dezen overeen, dat van het landgoed Weltevreden, door van Overstraten uit eigen middelen van den heer J. H. Senn van Basel gekocht, een gedeelte door de Compagnie zou worden overgenomen voor den aanleg van het garnizoens-kampement tegen een bij schatting te bepalen som, maar dat het overige gedeelte „telkens door den aankomenden heer Gouverneur-Generaal van den afgaanden zoude moeten worden overgenomen", tegen den prijs, dien van Overstraten voor aankoop had besteed, na aftrek van hetgeen de Compagnie voor het door haar over te nemen gedeelte zoude betalen. Werd aldus buiten bezwaar van den lande in de huisvesting van den Gouverneur-Generaal voorzien, tevens werden middelen beraamd om den maatregel van het minste bezwaar te doen zijn voor een nieuw benoemden landvoogd. Daartoe werd aan de Weeskamer te Batavia de verplichting opgelegd om den „aankomenden" Gouverneur-Generaal desgewenscht voor het volle bedrag van de overnemingssom eene beleening toe te staan tegen een rente van een half percent 's maands. En men becijferde dat deze rentelast gemakkelijk kon worden bestreden uit de inkomsten, die den eigenaar van Weltevreden toevloeiden uit de opbrengst van het tot het goed behoorende land Quitang en het aan den eigendom gehechte bazar-privilege, zoomede van de verhuring der verkoopplaatsen op de bazar. Daarentegen werden geen waarborgen gegeven voor behoorlijk onderhoud en herstel der woning en voor den goeden staat der bezitting bij de overgave aan den opvolgenden Gouverneur-Generaal, aan wien evenmin vrijstelling werd gegeven van de belasting en de andere ongelden, vallende op de verplichte overschrijving bij elke wisseling van eigenaar (1). Niettemin was de Staatscommissie van 1802 van de voortreffelijkheid der schikking zoozeer overtuigd, dat zij hare bestendiging aanbeval (2) en zij formuleerde dit voorstel bij artikel 4 der Ontwerp-instructie voor den Gouverneur-Generaal, waaraan artikel 3 der Instructie voor Daendels bijna woordelijk is ontleend.

Ook ten aanzien van Buitenzorg werd het voorstel der Staatscommissie gevolgd, blijkbaar in de onderstelling dat ook nopens dit particuliere landgoed eene „schikking" was vastgesteld van gelijken aard en strekking als die omtrent Weltevreden. Men had er zich intusschen geen rekenschap van gegeven dat, wel

(1) Ned. Ind. Plakaatboek, dl. XII, bl. 495, vgg. — Met miskenning van het verbod dat „immer eenige verandering zal mogen worden gemaakt, die tot meerder bezwaar van een aankomend Gouverneur-Generaal zoude kunnen strekken", wist J. Siberg te bewerken dat de prijs van overneming (rds. 127803:47) met rds 10000 werd verhoogd (o. c. dl. XIII, bl. 431).

(2) M. P. Mijer, Verzameling enz. bl. 166.

verre van een bezwaar voor den aankomenden Gouverneur Generaal te zijn, de gebruikelijke overneming der Buitenzorgsche goederen gold als een recht, ten einde hem door de revenuen eenig meerder inkomen te bezorgen." Zonder onderzoek en motiveering werd eenvoudig de „overneem" van Buitenzorg aan de schikking omtrent Weltevreden vastgekoppeld in hetzelfde artikel der Instructie, met het gevolg dat deze laatste zou worden misverstaan, en later „het bewonen en bezitten der beide landgoederen" aangemerkt als een aan de bezoldiging van het ambt „toevoeglijk agrement en voordeel."

Voor Daendels, die niet, zooals zijne voorgangers, schatrijk was toen hij tot het bewind over Indië werd geroepen, kon de pecuniëele voet van benoeming geene zaak van ondergeschikt belang zijn. Er is dan ook geen redelijke grond om te twijfelen aan den ernst zijner bewering dat, waar hem aan het departement van de Koloniën in het vooruitzicht gesteld was dat de schikkingen omtrent Weltevreden en Buitenzorg hem eene bate zouden opleveren van twintig à dertig duizend rijksdaalders 's jaars, hij op de verwezenlijking van deze toezegging had gerekend als op de vervulling van een voorwaarde, waarop de aangeboden benoeming was aanvaard (1).

„Il est connu de Votre Majesté", schreef Daendels in zijnen brief aan den Koning van 27 April 1808 (2), „que la possession de Buitenzorg et de Weltevreden n'avoit été assurée comme des terres appartenantes à l'état, et estimées au moins à trente mille rixdales de revenu; qui auraient suffi au delà de mes besoins pour suppléer au 80.000 florins qui du consentement de Votre Majesté et avec connaissance du Ministre van der Heim, sont payées annuellement à mon epouse en Hollande. Au lieu de cela j'ai du acheter et payer ces terres; en outre les impots sur le transport, les frais d'enregistrement et le remboursement des dépenses de mes prédecesseurs surpassaient seuls les revenus de deux ans. C'est pour cela qu'avec l'agrément de Votre Majesté j'ai cédé la terre de Wel te Vreden à l'état, pendant que le Conseil des Indes a laissé à ma libre disposition la terre de Buitenzorg, en me délivrant de l'obligation de la céder à mon successeur, afin de pouvoir l'améliorer et trouver ainsi le supplément à mes traitemens promis dans mes instructions et dont j'aurai besoin pour faire les dépenses nécessaires."

Aldus Daendels' voorstelling van de toeëigening van Buitenzorg, in overeenstemming met de feitelijke toedracht, blijkende uit het den Koning gezonden extract uit de notulen der Vergadering der Hooge Regeering van 29 Maart 1808.

(1) Bijlage 24.
(2) „ 25.

Bij request van den 26en Maart had Daendels zijne bezwaren tegen den aankoop op den traditioneelen voet van de landgoederen ontwikkeld, en als maatregel van tegemoetkoming daaraan verzocht „hem te ontslaan van de verpligting om het Landgoed Buitenzorg aan (zijn) opvolger te geven." Alvorens op dit verzoek te beschikken had de Regeering aan den Directeur-Generaal van IJsseldijk opgedragen Haar omtrent de geschiedenis der bestemming van het landgoed voor te lichten. In het uitvoerig rapport, ter zake uitgebracht, was op den voorgrond gesteld dat in 1745 door de Regeering was besloten om het land, waaraan van Imhoff den naam Buitenzorg zoude schenken, kosteloos uit te geven, onder voorwaarde dat het niet mocht worden vervreemd, maar „geaccrocheert" zoude blijven aan het ambt van Gouverneur-Generaal. Deze voorwaarde had de goedkeuring van Heeren Majores niet kunnen wegdragen, en gaf aanleiding tot eene nadere correspondentie, die tot het resultaat leidde, dat in de uitgifte werd toegestemd, mits zij geschiedde „even en in voegen" als andere Landen aan particuliere bebouwers en beplanters waren overgelaten d.w.z. aan gemelden Gouverneur-Generaal „en deszelfs erfgenamen." Op dien voet werd Buitenzorg in 1751, daar van Imhoff inmiddels was overleden, aan zijnen opvolger J. Mossel *tegen taxatie* afgestaan (1). Ook de Gouverneurs-Generaal van der Parra, van Riemsdijk en de Klerck waren in het genot van den vollen eigendom van Buitenzorg geweest, zonder verplichting om het land aan den opvolgenden Gouverneur-Generaal over te geven; evenmin geschiedde de gebruikelijke overneming door dezen ter nakoming eener verplichting. In den jare 1780 zoude echter „in Raade van Indië op den 29 September bepaald (zijn) dat gemeld Land door den aankomenden van den afgaanden Gouverneur-Generaal zal overgenomen worden, vooreerst om de cultuur voor achteruitgang te behoeden, maar ook om als het ware door die schikking de revenuen van den Gouverneur-Generaal te vermeerderen."

(1) In Opkomst deel X blz. XXXII, wordt gesteld dat het door Heeren XVIIen aan van Imhoffs erfgenamen gegeven verlof tot verwerving van Buitenzorg „verviel in 1761, toen het bleek dat de erven van van Imhoff niet in staat waren het landgoed Buitenzorg te beheeren of te doen beheeren". Deze voorstelling is niet zuiver. De waarheid is dat de beschikking van Heeren XVII in Indië werd ontvangen, na het overlijden van van Imhoff, en dat zijn opvolger Mossel wist te bewerken dat op den door Heeren XVIIen goedgekeurden voet, de uitgifte aan hem geschiedde, onder voorwaarde dat hij zich ter zake met de Weeskamer „als van Imhoffs boedel onder zich hebbende", zou verstaan. Het is dan ook niet juist dat Buitenzorg aan Mossel werd afgestaan „in officio"; hij verkreeg het goed „voor zich en zijne erven" (o. c. blz. 189 in de noot). Zie over de poging van Mossel om door een fide-commissaire beschikking in zijn testament Buitenzorg voor zijne erven te behouden, het opstel van Dr. F. de Haan: „De Heer Faes en de Geschiedenis van Buitenzorg" (Tijdschrift voor Nijverheid en Landbouw in N. I., deel 65, bl. 159).

Kennelijk hadden deze beschouwingen ten doel aan te toonen dat aan Daendels door de inwilliging van zijn verzoek om ontheffing van de verplichting tot overgave van Buitenzorg aan zijnen opvolger geen grooter gunst zoude worden bewezen dan die de Gouverneurs-Generaal Mossel, van der Parra, van Riemsdijk en de Klerck hadden genoten. Van IJsseldijk laat dan volgen een betoog dat de verwachting bij de zoogenaamde bepaling van 1780 gekoesterd, door de uitkomst niet was verwezenlijkt. Immers geen der opvolgende Gouverneurs-Generaal was, in verband met de verplichting om het land voor een bepaalde som aan zijnen opvolger over te geven, bereid gebleken zich de uitschotten te getroosten die, met name voor de uitbreiding der rijstcultuur, werden gevorderd, en dientengevolge waren ook de inkomsten van Buitenzorg niet zoo aanzienlijk om in aanmerking te kunnen komen bij de regeling der bezoldiging van den Gouverneur-Generaal (1). De eigendomsbeperking had derhalve haar doel gemist niet alleen, maar bovendien was zij een beletsel gebleken voor de bevordering der rijstcultuur, waarbij 's Lands belang in het bijzonder was betrokken. Op die gronden concludeerde van IJsseldijk dat — mits aan den Lande de voordeelen, uit de verplichte koffieteelt, verzekerd werden, en in verband daarmede het gezag van den Regent over de bevolking en het toezicht van den Gecommitteerde tot de zaken van den Inlander gehandhaafd bleef — de intrekking der „bepaling" van 1780 in het belang van den Lande moest worden geacht, terwijl ook de billijkheid medebracht daartoe te besluiten, teneinde den Gouverneur-Generaal Daendels, die aangeboden had voor de verbetering van het land uitschotten te doen, in de gelegenheid te stellen, ten volle de vruchten daarvan te plukken en langs dien weg de inkomsten te verkrijgen, hem bij zijne benoeming toegezegd.

De actueele waarde van Buitenzorg bleef, zoowel in het rapport als in het dienovereenkomstig genomen besluit der Hooge Regeering, buiten beschouwing, en bezien van het standpunt, waarop men zich had gesteld, terecht. Buitenzorg had door de uitgifte *tegen taxatie* aan Mossel opgehouden landsdomein te zijn; van zijnen voorganger, niet van den Lande, zou Daendels den eigendom verkrijgen; aan dien voorganger werd de voor de overneming op 39.900 rijksdaalders bepaalde prijs betaald. Van eene nieuwe uitgifte tegen taxatie kon geen sprake zijn.

(1) Daendels had ook zijn request van 21 Maart 1808 aangevangen met de vermelding dat „bij het regelen van (zijn) tractement (hem) als inkomsten (waren) aangerekend de revenuen van de Landgoederen Weltevreden en Buitenzorg, ofschoon het particulier eigendom zijnde van den Gouverneur-Generaal, en nooit bevorens, zelfs niet door de voormalige Commissarissen-Generaal onder de inkomsten van dien ambtenaar in computatie gebragt."

In de verwaarloozing dezer feitelijke toedracht ligt het zwakke punt der redeneering in het rapport van Commissarissen-Generaal van 25 December 1818, dat, aangezien Buitenzorg bij den perceelsgewijzen verkoop blijken zoude een millioen waard te zijn, het Land door de ten gunste van Daendels genomen beschikking voor meer dan een vierde benadeeld, en op dien grond de schikking, ofschoon door den Koning goedgekeurd, voor vernietiging vatbaar zou zijn. De bewering kan enkel gebouwd zijn op de meening dat Buitenzorg aan Daendels door den lande zou zijn verkocht, en die meening is met de feiten niet in overeenstemming.

De voorstelling van de opheffing der aan Buitenzorg gegeven bestemming als eene „uitgifte" was intusschen reeds het uitgangspunt geweest der consideratiën, aan den maatregel gewijd in de voordracht van den Minister van der Heim aan den Koning van 15 Juli 1809. „Het zou misschien opmerking verdienen", wordt daar aangeteekend, „dat men bij de concessie geene som ter erkentenis had bepaald, waarop men anders wel had moeten veronderstellen dat men van zelve zou bedacht zijn geweest, zijn, omdat de gewoonte om Landen naar taxatie uit te geven, steeds was geobserveerd en ook zelfs bij de eerste uitgifte aan den genl. van Imhoff was in acht genomen" (1). De aanteekening laat zich kwalijk rijmen met de in den aanhef der voordracht in herinnering gebrachte resolutie van 1776, waaruit „blijkt dat de koopschat wierdt bepaald op 41.500 rds. (2), voor welke de successieve Gouverneurs het *van de erfgenamen van hunne voorgangers in officio* ook hebben blijven overnemen". Door de bepaling dat het Landgoed Buitenzorg van den eenen Gouverneur op den anderen moest overgaan" verviel niet de verplichting voor den aankomenden Gouverneur om het land van zijnen voorganger of diens erven te koopen. Buitenzorg was *particulier* eigendom gebleven.

Zwak is in de ministeriëele voordracht de wederlegging van een tweetal opmerkingen, door van IJsseldijk in zijn rapport aan de Hooge Regeering gemaakt, blijk gevende van twijfel aan de verbindende kracht, aan de „verklaring in de resolutie van 29 September 1780" gehecht. Van IJsseldijk had vooreerst opgemerkt dat bij de resolutie de goedkeuring van Heeren XVII en was voorbehouden, en dat hem niet was gebleken dat de Heeren zich over die dispositie hadden verklaard. Het ministeriëele rapport vindt daarin aanleiding te verwijzen naar den brief

(1) Bijlage 60, bl. 164.
(2) Wegens den afstand van Nemgewer aan den Regent van Tjiandjoer. Ned. Ind. Plakaatboek XIII, bl. 179, gereduceerd tot 39.900 rds.

van Heeren XVIIen en van 22 November 1782 (1), waaruit echter blijkt dat de zoogenaamde „bepaling" niet anders was dan eene overweging, een beroep op eene vermeende, niet nader gedocumenteerde bestemming van Buitenzorg, gebezigd als argument voor de redelijkheid om den G.G. van de belasting van 's Heeren gerechtigheid en andere ongelden, vallende op de verplichte overschrijving bij de overneming van het landgoed, vrij te stellen. Heeren XVIIen weigerden de vrijstelling, deden m.a.w. de resolutie te niet, en toch werd buiten twijfel geacht dat door de resolutie de oorspronkelijke voet van uitgifte van Buitenzorg was gewijzigd, en het volle eigendomsrecht den Gouverneur-Generaal toekomende, had plaats gemaakt voor een ambtelijk vruchtgenot!

De andere opmerking van van IJsseldijk bedoelde in het licht te stellen dat de Hooge Regeering zelve aan de bepaling van 1780 niet de hand gehouden, immers zelve toegestemd had in den afstand van het tot Buitenzorg behoord hebbende land Nemgewer uit den boedel van van Overstraten aan den Regent van Tjiandjoer, die vervolgens dit land aan het lid van den Raad van Indië van Riemsdijk had overgedragen (2). Hoewel aangehaald als een inbreuk op de bepaling van 1780, mocht volgens het ministeriëele rapport uit dit feit niets meer blijken dan „de bevoegdheid die de Hooge Regeering voormaals is toegekend om landerijen uit te geven".

Het ministeriëele rapport verwijt de Hooge Regeering, dat zij niet in aanmerking had doen komen „of een Gouverneur-Generaal op wien zoo vele en andere zware ambtsverplichtingen rusten, zich aan (de verbetering van den grond en voortzetting der cultuur) in dien uitgestrekten zin als het bebouwen van een zoo considerabel goed als Buitenzorg is veronderstelt (3), kan overgeven." Dat dit argument „de bepaling van 1780" in gelijke mate treft als den veronderstelden „afstand" aan Daendels, schijnt niet te zijn ingezien.

Van gebrekkige kennis getuigen vooral de beschouwingen in de ministeriëele voordracht, betreffende de schikking omtrent de bewoning van Weltevreden. De mededeeling dat van het oorspronkelijk door van Overstraten gekochte landgoed niet alleen het voor den aanleg van een kampement voor het Bataviaasch garnizoen benoodigde terrein, maar ook het ge-

---

(1) Ned. Ind. Plakaatboek, X, bl. 631.

(2) Vgl. Ned. Ind. Plakaatboek XIII, bl. 17 en 39.

(3) Ongegrond is dus de latere bewering dat als voorwerp der concessie aan Daendels enkel het eigenlijke Lustverblijf van den Gouverneur-Generaal was verstaan, en niet de uitgestrekte landerijen die door Daendels aan particulieren werden verkocht. (bl. 668).

deelte dat dienen moest tot een „convenabel verblijf van den Gouverneur-Generaal indertijd" door de Compagnie zou zijn overgenomen, is, behalve feitelijk onjuist, een bron van misverstand. Het ontging den rapporteur dat uit de inkomsten van het aan Weltevreden gehechte land Quitang en de bazar bestreden moesten worden de kosten van overneming, onderhoud en herstel, en dat derhalve bij het wegvallen der „verplichte overneem" uit den aard der zaak geene vergoeding voor het gemis van revenuen te pas kwam. Een zonderlingen indruk maakt dan ook het voorstel, aan het slot der Ministeriëele voordracht gedaan om het artikel 3 der Instructie voor den Gouverneur-Generaal, dat wegens de beschikking der Hooge Regeering van 29 Maart 1808 als vervallen moest worden beschouwd, te vervangen door eene bepaling van den volgenden inhoud: „De tegenwoordige Gouverneur-Generaal zal zich moeten tevreden houden met de bewoning van den Huize Weltevreden (1). Hij zal zonder Onze voorafgaande toestemming niet vermogen eenig meerder Land te acquireeren, als het aan hem geconcedeerd bij Resolutie van den 29en van Lentemaand 1808, gelijk ook deszelfs opvolgers in officio niet zullen vermogen eenige Landerijen in Eigendom te verkrijgen of daartoe eenige demarches te doen, zonder vooraf daartoe onze speciale goedkeuring te hebben verzocht en geobtineerd, *doch zullen deszelfs opvolgers wederom worden gesteld in het genot der Inkomsten van het Land Quitang en dat der Pedakken op de Bazaar, hetzij, indien dezelve onverkogt zijn gebleven, door hen wederom te stellen in het bezit, zooals het tot nu toe heeft plaats gehad, of, zoo dezelve mogten zijn veraliëneerd, door alsdan aan denzelven uit de verpachting der Domeinen jaarlijks toe te leggen eene som van* 10.000 *rds., als zijnde die inkomsten nagenoeg primitivelijk door den Gouverneur Generaal van Overstraten op die somme geëvalueerd'.'*

Het in deze ontwerp-bepaling opgenomen verbod van „meerder" landbezit hield verband met het even tevoren gedaan voorstel om „de gedane Concessie van het Landgoed Buitenzorg van den Maarschalk Daendels voor hem en zijne erfgenamen te approbeeren, onder de bepalingen bij de resolutie van de

(1) „Het Hotel op Weltevreden, 't welk voor de residentie van den Gouverneur-Generaal had gediend", deelt Daendels in zijnen Staat (bl. 87) mede „kon niet bewoonbaar gemaakt worden, zijnde hetzelve door de witte mieren geheel ondermijnd, waaruit het ontwerp geboren is, om op Wel te Vreden een nieuw Gouvernementaal Hotel te stichten." Daendels woonde, wanneer hij te Batavia was, niet op Weltevreden, maar op Goenoeng Saharie. Vgl. over den aankoop van zijne woning door Janssens voor rekening van den Lande de resolutie van 21 Bloeimaand 1811 (Bijlage 195).

Hooge Regeering van den 29en van Lentemaand gemaakt, en hem in 't bezit daarvan te confirmeeren."

De Indische Regeering had de goedkeuring des Konings voorbehouden, doch, in stede van daartoe een voorstel te doen, akte genomen van Daendels' toezegging die beschikking zelve te bewerken. Daendels kwam de toezegging na bij een particulier schrijven aan den Koning, terwijl hij eveneens bij particulier schrijven aan den Minister van der Heim diens steun verzocht. Met de overbrenging der brieven belastte hij zijnen Secretaris L. W. Meijer, toen deze zich naar Holland begaf ter vervulling van zijne zending om te trachten den afhaal van producten uit Java door Amsterdamsche huizen te bevorderen.

Bij den Minister had Daendels' verzuim om hem met het doel van Meijer's zending langs officieelen weg in kennis te stellen ontstemming gewekt, waaraan zich wantrouwen paarde na de kennisneming eener belangrijke remise door Daendels aan zijne gemachtigden in Holland gemaakt. Wellicht is hieraan toe te schrijven dat niet terstond, nadat Meijer zijne brieven had overhandigd, tot verkrijging van 's Konings goedkeuring stappen werden gedaan. Daarbij kwam dat Daendels, de getroffen schikking met de Hooge Regeering als eene particuliere zaak beschouwende, alleen bij zijnen brief aan den Koning een afschrift der resolutie van de Hooge Regeering had gevoegd, en dat dit stuk bij renvooi van 's Konings kabinet den Minister was ter hand gesteld „pour en prendre connaissance et le conserver" (1). Eerst bij rapport van 14 Juni 1809, daags na de ontvangst aan het Departement van het besluit der Hooge Regeering betreffende schenking aan Daendels van Jasinga, verzocht de Minister 's Konings intentie te vernemen nopens de met het derde artikel van Daendels' instructie strijdige maatregelen, die ten opzichte van Weltevreden en Buitenzorg waren genomen. Aan den naar aanleiding van dit verzoek ontvangen last om te dienen van consideratiën, voldeed de Minister bij zijn voordracht van 15 Juli 1809.

Als leiddraad voor de consideratiën werd in de voordracht genomen het rapport van van IJsseldijk, ofschoon dit, voor zooveel Buitenzorg betreft, alleen ten doel had de Hooge Regeering voor te lichten omtrent de vatbaarheid voor inwilliging van het door Daendels gedaan verzoek om ontslag der verplichting tot bewaring der bezitting en overgave aan zijnen opvolger. Het door Daendels voorgebrachte motief dat hij zich „door de afgevorderde betaling van 's Heeren gerechtig-

(1) Vgl. Bijlage 57 § 36.

heid, interest op de beleende kapitalen, als anderszins, met ongelden en uitgaven bezwaard (had) gevonden, welke het montant der inkomsten van twee volle jaren verre kwamen te overtreffen", en hij „hierdoor blootgesteld (was) aan het gevaar om, wanneer (hij) binnen drie jaren mogt komen te overlijden, bij de gemelde goederen van het (zijne) in te schieten, zonder daarvan eenige revenuen te hebben genoten", werd met stilzwijgen voorbijgegaan, en geen consideratie waardig gekeurd. Alleen werd betreffende „het tweede punt waarop de Directeur-Generaal zijn advies grond, de toezegging namelijk aan den Maarschalk Daendels hier te lande gedaan, dat de inkomsten van Buitenzorg en Weltevreden veel aanzienlijker zouden zijn als hij die bevonden had", opgemerkt dat het „bij eene blote inzage van het 3e artikel van de Instructie van den Gouverneur Generaal van alle kracht gedemuniëerd bevonden (zou) worden", wijl hierin van geene bepaling (was) gesproken, en uit de Instructie niets was af te leiden! Hetzij men Daendels' critiek op de bestaande schikkingen niet begreep, hetzij men die ongegrond oordeelde, gispte men de voorbarigheid der Hooge Regeering. „Indien", lezen wij, „met minder precipitance in deze was te werk gegaan en (de Regeering) gewacht had tot men kennis zoude hebben gehad van de Instructie van den Generaal Daendels (welke men kan nagaan dat Hij eerst circa een maand nadat de zaak deszelfs beslag reeds had, moet ontvangen hebben met den Schout bij Nacht Buyskes) dan zoude men gezien hebben dat (bij de Instructie) op het bewoonen en bezitten van die Landgoederen als op een toevoeglijk agrement en voordeel was gerekend en dat de bepaling daaromtrent op eene wijze was ingericht, *waarop duidelijk doorstraalde dat men alhier in het begrip stond dat het gebruik der Landen accessoir was aan den post van Gouverneur Gl.*"

Hiervóór werd reeds gewezen op den door IJsseldijk te kennen gegeven twijfel aan de deugdelijkheid van den grondslag der „bepaling" van 1780, in verband met het in herinnering gebrachte feit dat door Heeren Majores bij de toestemming in de uitgifte van Buitenzorg aan van Imhoff niet getreden was in diens „intentie om (het landgoed) te dispiciëeren tot een eigendom in officio, om bij deszelfs opvolgers bezeten te worden, welke periode de Heeren Meesters van dien tijd wel expresselijk schijnen te hebben gepasseert." Weliswaar was niettemin het aan den Gouverneur Generaal Mossel „en erfgenamen" in vollen eigendom afgestaan land successievelijk overgegaan op de volgende Heeren Gouverneurs-Generaal", doch „zonder dat er eenig spoor gevonden werd, als was die (overgang) het gevolg geweest van eenige verpligting."

Laat ook de steller der ministeriëele voordracht het raadsel der conversie van den vollen eigendom in een ambtelijk vruchtgenot onopgelost, dat nog om andere dan fiscale redenen 's Lands belang vorderde het gebruik van Buitenzorg accessoir te laten aan den post van Gouverneur-Generaal, werd niet gesteld, laat staan aannemelijk gemaakt. Integendeel verklaarde de Minister zich „met den rapporteur van IJsseldijk wel (te kunnen) vereenigen in het bovendien algemeen aangenomen en door de ondervinding bevestigd sustenue dat de eigendomlijke possessie van land de grootste aanmoediging tot verbetering der grond en voortzetting der cultuur in zich bevat en dat het precair bezit, dat de Gouverneurs daarvan gehad hebben, de zorge om die tot eene grootere volmaaktheid te brengen, in den weg heeft gestaan."

De instemming met dit sustenu kon nochtans niet wegnemen de bedenking „of een Gouverneur Generaal, op wien zooveel andere zware ambtsverplichtingen rusten, zich (aan de verbetering van den grond en voortzetting der cultuur) in dien uitgestrekten zin als het bebouwen van een zoo considerabel goed als Buitenzorg is veronderstelt, kan overgeven," waarbij nog komt de bedenking „of een Gouverneur wel landbezitter behoord te zijn, waarover men van ouds reeds in gevoelens schijnt te hebben gevacilleerd." Had bovendien wel eenige meerdere overweging verdiend het door van IJsseldijk „slechts als in 't voorbijgaan aangestipte punt dat de concessie van Buitenzorg niet kan worden gerekend tot praejuditie van een opvolgend Gouverneur", allerminst achtte de Minister te verdedigen dat, ofschoon de approbatie van hoger gezag hier te lande was voorbehouden, de Hooge Regeering „zich is te buiten gegaan door het in deliberatie nemen zo als op het slot van hare Resolutie wordt gezegd, om het gedeelte van Weltevreden of het stuk Lands genaamd Quitang en de Bazar te verkopen; want door dien verkoop wordt de zaak gebragt buiten haar geheel, ingeval de concessie hier te Lande wierd geïmprobeerd, omdat daardoor de revenuen die de Gouverneurs tot nu toe daarvan trokken voor altoos zouden wegvallen."

Op grond van deze bedenkingen kwam men tot het besluit: „dat men in deezen met te veel overhaasting is te werk gegaan, en men zich in geval van improbatie aan inconvenienten heeft bloot gesteld, die door een rijper overleg of wel door de zaak vooraf aan het oordeel van Uwe Majesteit te onderwerpen alvorens die tot stand te brengen, ten minste door voorzichtige maatregelen van voorziening waren te voorkomen geweest.

„Het zijn gedeeltelijk deze inconvenienten, maar nog meer de moeilijke staat van afscheiding, waarin het Rijk zich met

hare Colonien bevindt, Sire! die mij weerhouden, na de beschouwing van dit alles een voorstel te doen, hetgeen in ordinaire tijden gepaster zou voorkomen en ook beter strooken met de bedenkingen hier te voren opgegeven, dan dat waartoe ik mij bij het slot dezes zal verstouten. Hoewel ik aan de eene zijde gemeend heb deze voor de zaak zelve zoowel als voor de form, waarin die behandeld is, niet zeer gunstige reflectien voor Uwe Majesteit niet te mogen verbergen, schijnt het mij aan den anderen kant toe, dat men te verre gevorderd is om in dit tijdstip op redres aan te dringen, hetgeen niet zonder het maken van veel ophef zoude kunnen geschieden, die welligt voor de goede rust zeer gevaarlijk en voor de algemeene belangens zeer schadelijk zouden kunnen uitlopen. In dit oogenblik dat door de in werking gebragte nieuwe bestellingen en inrichtingen van Bestuur op Java, deze Colonie als het ware in eene crisis staat, welke, zooals het zich tot nog toe laat aanzien ten goede kan uitvallen indien de verwondering, welke eene plotselinge overgang van een slap tot een krachtig Bestuur op den vadsigen Inlander heeft moeten bewerken, tot eerbiedige vrees overgaat, en om welken indruk te behouden, men vooral den moed van den Generaal Daendels niet zal behooren uit te blusschen, maar hem tot volharding noopen, wijl het te vreezen is, dat moedeloosheid eene terugkeering tot slapheid konde ten gevolge hebben, die zooals de zaken nu gespannen staan, van de veruitziendste gevolgen konden zijn. Ik zoude derhalve om deze gewichtige consideratie allermeest, en ook als eene daarbij komende om de gewisselijk niet onverschillige uitwerking, welke de Concessie van dit vruchtbaar land kan hebben op de rijstteelt, die aanmerkelijk kan contribueeren om de hoofdplaats van dit onontbeerlijk artikel te voorzien, en tegen hongersnood te beveiligen, Uwe Majesteit eerbiedig durven voordragen: 1°. de gedane concessie van het Landgoed Buitenzorg aan den Maarschalk Daendels voor hem en zijne erfgenamen te approbeeren" enz.

Het verdient de aandacht dat op denzelfden dag waarop het rapport werd verzonden, geteekend werd de brief van den Minister aan Daendels, strekkende tot mededeeling dat hij de beschikking der Hooge Regeering, waarbij aan Daendels, als een bewijs harer erkentenis voor de reductie van het Bantamsche Rijk het land Jasinga werd aangeboden, aan den Koning had gerapporteerd „dewelke deze daad der Hooge Regeering heeft gedesapprobeerd en mij heeft gelast om aan Uwe Excellentie kennis te geven dat het Hooggedachte Zijne Majesteit zoude bevreemden Uwe Excellentie gedisponeerd te vinden om van eene autoriteit, die U ondergeschikt is, eene gift aan te nemen van een Eigendom, dat uit deszelfs aard een gedeelte der Domeinen

uitmaakt, en dat hoogst dezelve verlangd, dat die onregelmatige dispositie worde vernietigd."

Het was met herinnering hieraan, dat Koning Lodewijk in zijnen brief aan Daendels van 19 Juli 1809 mededeelde: „Quoique je n'aye pas trouvé regulier ce qu'a fait le Conseil des Indes, qui vous est entièrement subordonné, (relativement au pays de Jasinga) (1), j'ai cependant approuvé les arrangements relatifs aux campagnes de Weltevreden et de Buitenzorg." De brief eindigt met het eigenhandig naschrift: „Soyez bien tranquille sur la confiance et l'estime que j'ai pour vous."

„Daar het intrekken van de resolutie van 29 September 1780 om het landgoed Buitenzorg van den eenen Gouverneur-Generaal op den anderen te doen overgaan, door de Hooge Regeering ter regte is beschouwd als het eenige middel om dat land, 't welk op vele plaatsen nog onbebouwd ligt, te doen cultiveeren, nadien het van geen eigenaar kan worden gevergd om bij een tijdelijk bezit tot zware verschotten en opofferingen te komen, die hij niet zeker is immer gecompenseerd te krijgen, zoo volgt daaruit dan ook van zelve dat de voorm. dispositie van de Regering overeenstemd met de belangens van den lande, welke er absoluut bij is geïnteresseerd dat de door haar uitgegeven landen worden gecultiveerd." Het is gebleken dat dit argument in Daendels' brief aan den Minister (2), aan van IJsseldijks rapport ontleend, tot berusting in de concessie heeft bijgedragen.

In het kort na Daendels' vertrek van Java door een zijner grootste vijanden, N. Engelhard, bij den G.G. Janssens ingediende verhaal van de toeëigening van Buitenzorg en den perceelsgewijzen verkoop van dit landgoed (3), is aan van IJsseldijk verweten door eene onware voorstelling van den staat der cultuur in de Buitenzorgsche landen, Regeering en Opperbestuur te hebben misleid. Het van locale kennis getuigend bericht, nader uitgewerkt in Engelhard's in 1816 verschenen Overzicht (4), heeft op de latere beoordeeling der „toeëigening" een onmiskenbaren invloed geoefend, ofschoon de gevoelens, die de schrijver ten opzichte van Daendels koesterde, op vertrouwen in de onbevangenheid zijner voorstelling der feiten en critiek van de getroffen maatregelen, geen aanspraak konden

(1) De tusschen haakjes geplaatste woorden ontbreken in den brief, zooals die staat afgedrukt in Mendels' werk over Daendels (bl. 200). Dat de interpolatie de bedoeling van den schrijver weergeeft, moge blijken uit Bijlage 68.

(2) Bijlage 24, bl. 56.

(3) Brief van 15 Juni 1811, opgenomen als derde bijlage in van Polanens „Brieven betreffende het Bestuur der koloniën" (1816).

(4) Blz. 109 vgg.

geven. Van den staat van cultuur tijdens de komst van Daendels wordt in het „Overzigt" een boeiend tafereel opgehangen, samengevat in de stelling dat „dit Land was in den allerflorisantsten staat, en ieder opgezetene jouisseerde van zekere welvaart." De schildering treft intusschen het doel niet, daar van IJsseldijk's argument — volgens Engelhard door Daendels in de pen gegeven (1) — slechts een schakel is in het betoog ter afkeuring van de dispositie van 1780. In dit verband was als uitkomst der ondervinding aangevoerd dat „de rijstcultuur" — over andere cultures, speciaal de koffie-cultuur, waaruit de eigenaar geen voordeel trok, wordt niet gesproken — „waarvoor (het) Landgoed bij eene actieve zorg, oplettendheid en moeite bijzonder vatbaar is, evenmin ten behoeve van den eigenaar, als van den Lande, zoodanig is verbeterd, dat de inkomsten daarvan in aanmerking zouden kunnen gekomen zijn voor een Gouverneur-Generaal, of dat de daarin gebouwd wordende rijst van een eenigszins belangrijken invloed zoude zijn geweest op de benoodigdheid van Batavia". Hiertegenover stellende dat bij Daendels' komst op Java, Buitenzorg „het gecultiveerdste van alle Landen in de environs van Batavia was, en dat hetzelve in de regenmousson, als de vaart van Java gesloten was, tot eene broodschuur strekte voor den stedeling", weerlegt Engelhard niet dat in het overige gedeelte van het jaar, de stedeling voor de voorziening in de rijstbehoefte afhankelijk was van den aanvoer van Cheribon en Oost-Java, — eene afhankelijkheid, welker opheffing Daendels een dringend Landsbelang oordeelde met het oog op het verwachte beleg van Batavia van de zeezijde, daar „bij belemmering van den aanvoer, de hoofdstad aan gebrek en hongersnood werd blootgesteld", gelijk het geval was in 1800 „toen de reede van Batavia door de Engelschen zeer nauw geblokkeerd werd" (2). Uit landbouw en veeteelt trok de eigenaar, volgens Engelhard's eigen opgaven, niet meer dan 5500 rds. 's jaars, m.a.w. minder dan de bazarpacht, die 8000 rds. 's jaars opleverde. „Ik zoude hebben kunnen volstaan", roept Engelhard uit, „met het aangehaalde van den Generaal Daendels wegens den ongecultiveerden staat van Buitenzorg . . . . . tegen te spreken, met den lezer attent te maken, dat de Generaal D. den 26 (ten regten 29) Maart 1808 in het ongereserveerd bezit van Buitenzorg geraakt zijnde, bereids op den 23 April het land Campong Baroe, dat op nog geen zevende gedeelte van den geheelen koop konde gerekend worden, aan den Landmeter Pieter Tency, bij wijze van gunst, heeft afgestaan voor rijksd. 70.000 zilver."

(1) Overzigt, bl. 113.
(2) Staat, bl. 12 en 61.

Engelhard's verdienste zou grooter geweest zijn, indien hij duidelijk gemaakt had, welke redenen Tency hebben kunnen bewegen voor 70.000 rds. zilver te koopen een *zevende* gedeelte van het landgoed, welks waarde, volgens zijn eigen berekening over de revenuen van 10 pct. per jaar — voor twee derde nog hun bron vindende in de bazar van Buitenzorg — niet meer beliep dan „eenmaal honderd duizend rijksdaalders zilver." Elders deelt hij mede dat „aangehaalde Tency hem bij zijn leven had gezegd, dat bij den koop van Campong Baroe de Generaal D. hem verzekerd had van steeds te zullen zorgen dat de rijst nooit lager daalde dan een honderd rijksdaalders de Coyang"(1). Wanneer men bedenkt dat Daendels de prijsverhooging der rijst eene noodzakelijkheid oordeelde ter opbeuring van de „vervallen cultuur", die hij in de Bataviaasche Ommelanden had waargenomen (2), is er reden om in den door Tency betaalden prijs eene afspiegeling te zien van de verwachtingen, welke van Daendels' reorganisatie gekoesterd werden. De veranderingen in bestuur en de rechtspraak hadden haar beslag reeds gekregen door de resolutie van 14 Maart 1808 (3).

Volgens Daendels zou „het eigenaardig gevolg van het precair bezit steeds geweest zijn dat geen Gouverneur de noodige onkosten wilde doen om de inkomsten der gezegde goederen te vermeerderen" (4). Eene illustratie dezer bewering biedt Engelhard's mededeeling dat „de Gouverneurs-Generaal Buitenzorg beschouwden als eene Lustplaats, om zich eenmaal in het jaar, met hunne familie en vrienden derwaarts te begeven, ten einde zich van het laborieuse van den post, als continueel ingespannen gedachten vorderende, aldaar, ontdaan van de zorgen, eene recreatie te bezorgen, waartoe de tuinen te Pondok Gedé, Tjeceroa, alwaar men met een rijtuig kon komen, en Tjepanas, in het Tjiandjoersche gelegen, zeer geschikt waren, zijnde hier alles, op eene eenvoudige wijze, op zijn Europeesch ingerigt, terwijl men van een climaat als dat van ons Vaderland jouisseerde" (5). Meende Engelhard met deze beschouwing de „bepaling van 1780" te kunnen ver-

---

(1) Overzigt, bl. 172.
(2) Staat, bl. 60.
(3) Bij de concessie aan Daendels was het land ontheven van de verplichte rijstleverantie, maar deze beschikking kan op de inkomsten van den eigenaar geen invloed hebben uitgeoefend, wanneer juist is, wat Dr. F. de Haan in zijn aangehaald opstel mogelijk acht, dat de op papier gehandhaafde verplichting tot rijstlevering, inderdaad reeds geruimen tijd niet was gehandhaafd. — De bevoegdverklaring van den eigenaar om van de opgezetenen meer dan een tiende van de opbrengst te heffen, door welken maatregel later beweerd is geworden dat Daendels zijn inkomsten zou hebben verdubbeld, werd eerst in het volgende jaar (26 Febr. 1809) afgekondigd.
(4) Staat, bl. 29.
(5) Overzigt, bl. 114.

dedigen, Daendels stelde zich ten opzichte van Buitenzorg andere eischen. In zijnen brief aan den Minister van 23 Augustus 1809 — geruimen tijd derhalve vóórdat hij in kennis kwam met de approbatie des Konings op het ontslag der bepaling van 1780 — deelde hij mede dat hij „de gebouwen op Buitenzorg (had) laten bewoonbaar maken, en, op het oogenblik nog daarbij (voegde) het middelgebouw, hetwelk daaraan ontbrak, ten einde hetzelve te brengen in een staat, om door een representant van Zijne Majesteit waardiglijk bewoond te kunnen worden, zijnde mijn voornemen om hetzelve in dien staat met een klein gedeelte van het door verbeterde inrigtingen important geworden landgoed aan de Hooge Regeering tegen een matigen prijs aan te bieden, om te strekken tot een principaal verblijf van een nieuwen Gouverneur-Generaal bij deszelfs aankomst in deze kolonie, en vervolgens als een lustplaats, ter recreatie en herstelling van gezondheid en kragten van Hoogstdenzelve" (1). Engelhard heeft niet kunnen ontkennen dat Daendels zich voor de bevordering der cultuur moeite heeft gegeven, zij het dan ook met de schampere opmerking dat de Generaal Daendels zich van deze lap grond (het land Sindangbarang) een speelpop maakte (2). En met den Regent trof Daendels eene schikking „ten einde denzelve te brengen in eenen staat van opulentie, welke hem meer en meer aan de belangen van het Gouvernement zal verbinden, zijnde hij bij mijne aankomst alhier tot desperatie gebracht geweest door de knevelarijen van groote en kleine Europeesche bediendens, zoodanig dat hij zijne demissie wilde vragen en met zijne handen de kost winnen" (3).

„Intusschen", erkent Daendels in zijnen Staat „heeft Buitenzorg mij veel meerder opgebragt dan ik had kunnen verwachten, want nadat door eene verbeterde inrigting de jaarlijksche inkomsten gebracht waren op rds. 60.000, heb ik hetzelve bij gedeelten verkocht voor rds. 860.000 papieren geld."

Deze belangrijke voordeelen zullen wel de hoofdoorzaak zijn geweest van de ergernis, welke later de met de Regeering getroffen schikking, die aan Daendels het onbelemmerd recht van verkoop van Buitenzorg verzekerde, gewekt heeft. Inderdaad hebben de verkregen voordeelen verre overtroffen de compensatie van de „voorschotten en opofferingen", die Daendels zich getroost had — de onevenredig lage aankoopsom,

(1) v. D. XIII bl. 411. Daendels zelf had na zijn aankomst in Indië zich genoodzaakt gezien, gebruik te maken van de gastvrijheid van den Directeur-Generaal van IJsseldijk (Bijlage 17).
(2) Overzigt, bl. 176.
(3) v. D. XIII bl. 459.

aan Wiese betaald, en de op de overneming vallende ongelden mede in aanmerking genomen —, en wat als redelijke belooning voor de als eigenaar „betoonde oplettendheid en moeite" kan gelden. Daendels heeft niet waar kunnen maken dat voor de verkrijging der inkomsten, hem bij zijne benoeming toegezegd, en voor de „verbetering" van het landgoed, zooals die door hem werd tot stand gebracht, het recht van den „vollen" eigendom noodig is geweest.

Maar iets anders is het de aanvraag der concessie, en het misbruik door Daendels gemaakt van de meegaandheid der Hooge Regeering af te keuren, iets anders zijn handelswijze voor te stellen als zelfverrijking met bewuste benadeeling van den Lande en misleiding van het Opperbestuur. De voorstelling van Weltevreden en Buitenzorg als landsdomein was, evenals de aan Daendels bij zijne benoeming gedane toezegging van aanzienlijke inkomsten uit die goederen, met den voet, waarop het bezit moest worden aanvaard, in strijd. Bovendien was de handhaving der bestaande schikkingen bevorderlijk noch aan het publiek belang, noch aan de rechtmatige belangen van den Gouverneur-Generaal, verplicht als deze was om uit de inkomsten, behalve de niet onaanmerkelijke kosten van overneming, ook de rente der opgenomen kapitalen, zoomede de uitgaven voor onderhoud en herstel, zelfs die van verbetering te bestrijden. Het bleek Daendels dat de bestemming der Buitenzorgsche landen tot bron van inkomsten voor den regeerenden Gouverneur-Generaal werd afgeleid uit eene beschouwing, welke, voorzoover zij het belang der cultuur betrof, den toets der critiek niet kon doorstaan, en dat vóór 1780 de Gouverneurs-Generaal, krachtens den door Heeren XVIIen goedgekeurden voet van uitgifte, den eigendom van het Landgoed formeel „voor zich en hunne erfgenamen" hadden gehad. Dit maakt verklaarbaar dat hij in de meening kon verkeeren zich niet *ten koste van den Lande* te bevoordeelen, met de tenietdoening der „bepaling" van 1780 te bewerken, onder voorwaarde dat het koffie-servituut ten behoeve van den Lande bestendigd bleef. Daarbij handelde Daendels in de verwachting dat de Koning genegen zou worden bevonden in de herziening van den pecuniëelen voet zijner aanstelling te bewilligen, en in die verwachting heeft hij zich niet bedrogen. Wanneer het juist is dat, zooals de C.C. G.G. Elout c.s. onderstelden, maar door kennisneming van de stukken niet bevestigd wordt, de Koning ten aanzien van den omvang der concessie niet voldoende was voorgelicht, dan is het onredelijk hiervan een grief te maken aan Daendels, die mocht aannemen dat het departement van kolo-

niën over de gegevens beschikte om volledige inlichting te verschaffen.

Ten slotte staat vast dat Daendels bij den verkoop aan den Lande van het gedeelte van Buitenzorg, dat de bestemming tot verblijf van den Gouverneur-Generaal zoude behouden, en de Buitenzorgsche bazar niet van baatzucht heeft doen blijken; voor de „behuizing" vorderde hij niet meer dan „de somma, welke de verbeteringen aan de nieuwe gebouwen en de reparaties (zouden blijken te kosten), zonder voor den grond, zoomin als voor oude gebouwen iets te pretenderen" (1).

Het was juist deze schikking, waarvoor de Regeering in het moederland hem den bedongen prijs zou onthouden.

Gestanddoening van Koning Lodewijks approbatie zou waardiger geklonken hebben dan de grief wegens laesio ultra dimidium, welke — behalve te onpas aangebracht — volgens het nieuwe recht niet langer een grond voor vernietiging eener koopovereenkomst zou opleveren. Het pleit nochtans voor den Minister Falck, die de rechtmatigheid der grief staande hield, dat hij het middel heeft weten aan te wijzen om door toekenning van een gekapitaliseerd pensioen aan de Weduwe Daendels eenigszins goed te maken wat door de weigering van betaling van hetgeen Daendels wegens op Java in 's Lands kas gestorte gelden van den Lande had te vorderen, aan de erven werd te kort gedaan.

De gevolgen der toeëigening van Buitenzorg hebben de aandacht afgeleid van de kortzichtige behoudzucht, welke na de aanvaarding der nalatenschap van de Oost-Indische Compagnie „de schikkingen omtrent de bewoning van het Landgoed Weltevreden, mitsgaders het Landgoed Buitenzorg", liet voortduren, in tegenstelling met het beginsel, aanvaard bij de Instructie voor den Gouverneur-Generaal van 3 Januari 1815 door de bepaling: „De Gouverneur-Generaal wordt gehuisvest ten koste van den Lande".

---

(1) Bijlage 100.

159. Brief van Min. Van der Heim aan Van Polanen, 31 Aug. 1810.

SECREET.

Amsterdam den 31 van Oogstmaand 1810.

De Minister van Marine & Colonien aan Den Raad Ordinair van Hollandsch Indien Mr. R. G. van Polanen te Princeton in Newyerseij, Noord-America.

Mijn Heer!

Den 16 dezer gewierd mij het Duplicaat uwer Missive van den 1e van Zomermaand met de vervolgen daarop tot den 20e.

Ik heb daaruit met genoegen ontwaard dat mijne onderscheidene depeches tot den 9 van Grasmaand dezes jaars inclusive aan U waren ter hand gekomen . . . . . .

Zedert het schrijven dezer laatste [1]) zijn de omstandigheden van dit Land aanmerkelijk verandert door de inlijving van hetzelve in het Fransch Keizerrijk . . . . . Ik verwagt dierhalven dat Gij mij eene schriftelijke verklaring zult inzenden behelzende: „dat gij zweert gehoorzaamheid aan den Keizer, en getrouwheid in de waarneming der U aanbetrouwde functien" . . . . . .

Ik heb den inhoud van Uwe brieven van den 1e tot den 20 Junij (: waarvan ik den ontvangst hierboven melde:) ter kennisse van den Prins Aarts-Thesaurier gebragt, en zie daarop nog de dispositie te gemoet. De Generaal Major *Sandol Roij* is nog niet aangekomen.

Uit de depeche van den 12 van Zomermaand, zal UEd. zien, dat ik niet heb nagelaten de stellige bevelen van den Koning aan den Gouverneur Generaal bekend te maken, om de Contracten door U aangegaan te respecteren. En heb ik zulks nog onlangs op nieuw herhaald bij mijn schrijven van den 24 dezer en bij eene nadere aandringende Missive die heden onder cachet volan aan U afgaat

1) Van 12 van Zomermaand 1810.

eene prompte voldoening zijner traites voor zijne eigene betaling bij welke gelegenheid ik denzelven heb gelast, de wissels voor Uw appointement getrokken wordende te voldoen.

Ik twijffel niet of dit zal het verlangd effect hebben, en indien de Secretaris *Meijer* het verslag Uwer en Zijner verrigtingen geeft, zal het den Gouverneur Generaal ten overvloede blijken, dat zijn afgevaardigde zelve, niet anders heeft kunnen handelen

Ten einde U te behoeden voor alle onaangenaamheden, die U misschien zouden kunnen worden aangedaan ten gevolge van de door U gevreesd wordende weigering van den Gouverneur Generaal *Daendels* zende ik U, om daarvan het gepaste gebruik, is 't nood te maken, een Certificaat [1]) waardoor ik vertrouw dat alle twijffel omtrent de authenticiteit van Uwen lastbrief zal weggenomen worden.

Den overigen inhoud Uwer Missive, mededeelingen van eenen aard zijnde welke geene rescriptie vordert, alvorens de decisie van Zijne Majesteit den Keizer zal bekend zijn, eindige ik deze met U aantemoedigen, om ter voorziening der volkplantingen te blijven arbeiden, wanneer de publieke betrekkingen tusschen Frankrijk en America daartoe, gelijk zich laat aanzien gunstiger mogten worden, en met U de verzekering van mijne bescherming en welwillendheid te herinneren.

---

160. Brief van Min. Van der Heim aan Daendels, 31 Aug. 1810.

SECREET.

Mijn Heer de Gouverneur Generaal!

Bij gelegenheid dat ik Uwe Excellentie het quadruplicaat toezende van mijne Missive van den 12 van Zomermaand ll. Secreet Litt. GGGG en het triplicaat van die van den 24 dezer Litt. EEEEE kan ik niet afzijn nogmaals te insteren, op de nakoming der Contracten door den Raad *van Polanen* ingevolge van 's Konings beveelen op mijne order aangegaan en verder aangegaan zullende worden, om dat alle de gevolgen welke uit het niet homologeren dier verbintenissen op het Moederland mogten redonderen, voor Uwer Excellenties bijzondere verantwoording zullen moeten blijven. Insgelijks verwagt ik ook dat den Raad *van Polanen* op

1) Zie dit certificaat dd. 31 Aug. 1810, reeds afgedrukt op p. 184 hiervóór.

getrokken, zal kunnen rekenen overeenkomstig mijne order van den 1 van Slagtmaand 1809, gebaseerd op Zijne Majesteits uitdrukkelijke autorisatie, terwijl in een contrarie geval aan zijne reclames toch hier te Lande zoude moeten worden gehoor verleend, hetgeen in dadelijke oppositie zoude komen met de door Zijne Majesteit den Koning gegevene beveelen, welke door het tegenwoordig Keizerlijk Gouvernement ook ten grondslage blijven gelegd, van de beoordeeling en de behandeling der zaken.

Ik heb de Eer Uwe Excellentie de verzekering mijner consideratie te reïtereren.

---

161. Brief van Min. Van der Heim aan den Stedehouder Le Brun, 9 Sept. 1810.

A S. A. S. Le Prince Archi Tresorier.

J'ai l'honneur de faire parvenir à Votre Altesse Serenissime la charte et j'y joins le rapport de la commission dont elle est le resultat. Le rapport est surtout intéressant. Je suis mortifié que le tout est en langue du Paijs. Votre Altesse verra que c'est imprimé. Cependant je n'en ai aucun exemplaire dans mes Bureaux et ai du faire demander celui ci à la Secretairie d'Etat où les exemplaires sont également rares; parceque la pièce n'a jamais été sanctionée, et que l'impression n'a été faite que pour l'usage des membres du Gouvernement de ce temps la. Je fais traduire l'Instruction de Monsieur Daendels et les pièces concernant M. van Polanen, ce qui est la raison qu'il me faudra un peu plus de temps pour pouvoir les fournir à Votre Altesse.

J'ai l'honneur d'être avec le plus profond respect, etc.

Amsterdam ce 9 Septembre 1810.

---

162. Missive van den Stedehouder Le Brun aan den Keizer, 10 Sept. 1810.

Sire.

J'ai l'honneur d'adresser a Votre Majesté la traduction de l'instruction donnée au Gouverneur général des Colonies et possessions asiatiques de La Hollande.

Amsterdam ce 10 7bre 1810.

Hommage et respect
Le Brun.

---

163. Missive van den Stedehouder Le Brun aan den Keizer, 10 Sept. 1810.

Sire.

Il ne faut à Batavia que deux magistrats d'un grand caractère et d'un grand talent, un président et un procureur général impérial.

M. Elout actuellement à Paris avoit été destiné à la présidence et c'étoit un bon choix; mais les circonstances sont changées; il a peut-être conçu de meilleures espérances; il a une femme et sept enfants.

On cherche ici ceux qui pourroient remplir ces deux places.

Il y a un M. Maurice jurisconsulte, qui à été à Batavia, qui voudroit peut-être y retourner. On n'accuse point sa probité. Mais il est moins juge que chicaneur.

Il y a au Cap un homme qui est connu et estimé de M. Janssens.

Après la prise du Cap on voulut le faire fiscal. Il ne voulut point être l'homme d'un gouvernement qui n'étoit pas le sien. On le fit sécrétaire; il a renoncé à la place de sécrétaire et s'est fait simple avocat. On lui croie de l'honneteté et du talent.

Si M. Janssens en répond, on peut fixer son choix sur lui. Il seroit aisé de le faire passer à Batavia.

Il y a d'ailleurs plusieurs jurisconsultes de second ordre.

Hommage et respect

Amsterdam, ce 10 7bre. 1810. Le Brun.

---

164. Excerpt uit een missive van den Stedehouder Le Brun aan den Keizer, 11 Sept. 1810.

Sire.

. . . . . .

Je n'envoye point encore le détail de ce qui s'est passé en Amérique relativement à Java. Il faut traduire beaucoup de pièces et le traducteur n'est pas bien fort dans notre langue.

Hommage et respect.

Amsterdam ce 11 7bre 1810. Le Brun.

---

165. Rapport van Min. Van der Heim aan den Stedehouder Le Brun, 12 Sept. 1810.

Amsterdam 12e Sept.bre 1810.

A S. A. S. le Prince Archi tresorier.

L'affaire dont V. A. S. m'a fait l'honneur de m'entretenir revient à quatre points principaux.

Le premier est la nomination d'un chef. C'est de ce choix que tout le reste dépend.

Le second, l'envoi des troupes, si le Decret organique de l'armée ne s'y oppose pas on pourrait y despicier le second bataillon de la troupe qui est en Espagne et y joindre le bataillon qui devoit servir à remplir les lacunes des autres et les diriger vers l'Espagne. Cette destination permet d'en tirer les gens mariés et ceux d'un âge trop avancé, et de doubler le nombre des officiers subalternes et des bas-officiers.

Le troisième, est l'envoi d'effets, consistant 1°. dans un envoi de fusils, dont V. A. m'a indiqué un dépôt; mais dès que je m'en informe, on en soupçonnera le but, au lieu que le Ministre de la guerre ou un particulier de confiance les dirigeant sur Anvers on n'y verra rien d'extraordinaire. Les pierres à feu n'ont pas besoin d'etre envoyés d'ici. Quant aux dutes il me faudrait un ordre de les envoyer au Préfet d'Anvers pour les faire fondre vu leur inutilité dans mes magazins; ceci occasionnera des clameurs que loin d'opprimer, je fomenterai plutôt dans le même but.

Enfin l'expédition de jurisconsultes probes et entendus pour Batavia par la voye de l'Amérique; mais pour y réussir il faudrait d'abord constituer la haute Cour de Justice; fixer les appointements et determiner les attributions de la dite Cour. La charte projettée et le rapport y joint traite cet objet à fond. Cependant Monsieur Schimmelpenninck dans un moment bien plus favorable que n'est le présent, a échoué dans ses recherches.

Il se trouve à Batavia le Président actuel, Mr. Munting, parfaitement calculé pour cette place; un Mr. Knibbe, homme borné à la vérité, mais parfaitement honnête qui a été longtems Membre du Tribunal à Breda.

J'y ai expédié dernièrement deux jeunes gens assez instruits et

qui semblent promettre pour l'avenir: Mrs Piepers et de Jong. Pour un Procureur Fiscal je ne crois pas qu'on pourrait se fixer à celui du Cap; d'abord il y est encore en place comme Sécrétaire de la Cour de Justice, en second lieu, il y aurait de la difficulté de lui faire parvenir sa nomination, et enfin il y aurait de l'incertitude, s'il trouverait l'occasion de se rendre à son poste.

Quand la Cour se sera constituée le meilleur moyen serait de m'adresser au Ministre de la Justice, et le règne de la terreur, qui y est à l'ordre du jour, étant passé, je me flatte qu'on trouvera un sujet pour ce poste et en y ajoutant un couple de Conseillers intelligens la Colonie pourra fournir le reste.

Les frais de transport et d' équipement de ces Messieurs doivent être calculés au moins de six à huit mille florins pour chacun d'eux et doit être réglé d'avance, sans quoi les réclames sont excessifs. Si on peut l'obtenir je voudrois que les appointemens ne prissent cours que du moment de l'arrivée, malgré que cela est contre la coutume ordinaire des envois. J'ai l'honneur &ca.

---

166. Rapport van Min. Van der Heim aan den Stedehouder Le Brun, 19 Sept. 1810.

A S. A. S. le Prince Archi Trésorier
& a. & a.
19 Septembre 1810.

Monseigneur.

Le Genl. Major *de Sandol Roy* arrive de *Batavia* & m'apporte des dépêches très volumineuses du Gouvn. Génl. *Daendels* en date du 7 Xbre dernier. Je n'ai pas eu le loisir de les dépouiller, mais je m'empresse d'informer V. A. S., que le susdit Général confirme la plupart des nouvelles que nous avons déja; que cependant d'après son avis, le repos de la Colonie ne couroit aucun risque par suite de l'expédition manquée contre le royaume de *Bantam*, à moins que contre toute apparence les Anglais ne parvinssent à se mêler dans cette affaire. Il insiste sur la nécessité d'envoyer à Java des secours en hommes & en munitions.

Les lettres roulent principalement sur deux objets: l'envoi du

Général comme porteur de dépêches & la personne de M. *van Polanen*, qui se trouve employé en Amérique pour l'intérêt de la Colonie. Peut-être serait-il utile d'envoyer le premier à l'Empereur pour faire rapport de l'état des choses. Le principal grief contre le second est l'imprudence qu'il a commise en s'expliquant trop librement, peut-être indécemment sur la conduite du G. G. & de la Haute Régence.

Monsieur *Daendels* marque encore dans ses lettres, que, sans autre secours que celui que la Colonie peut fournir, il croit pouvoir garantir que cette année elle se trouve en état de se défendre contre toute attaque imprévue.

Je suis avec le plus profond respect, etc.

---

167. Drie Bijlagen tot den brief van Daendels aan den Koning van 28 Sept. 1810, gepubliceerd door Van Deventer (Opkomst, XIII, p. 489—497).

I. *Kopij.*

Aan den Directeur Generaal Van IJsseldijk.

Prince town N. I. Meij 19. 1810.

WelEdele Groot Achtbaar Heer!

. . . . . .

Den Heer Prediger is, den 28 Maart, van hier in Texel gearriveerd.

Den Generaal Sandol Roy is thans bij Z. E. den Franschen Ambassadeur in New-York, aan wien den waaren en allezints hachelijken staat van Z. M. bezittingen in Indien omstandig is opengelegt en die dierhalven het gewigt gevoeld, dat den Generaal zo spoedig mogelijk in Europa aankoomt.

Lieve Meijer . . . . heeft, ingevolge den last van Zijnen Meester [Daendels] getragt UWel Eg. A. in de opinie van eenige persoonen van invloed, te benadeelen, dan zonder effect, dit is enelijk het gevolg geweest van die zonderbare cessie van Buitenzorg en Tjanssingie. Bij aldien den ex- [1]) Maarschalk enige vrienden in het Vaderland

1) Dit doelt op een bericht in een vorigen brief, dat de waardigheid van Maarschalk van Holland door Koning Lodewijk was afgeschaft. Zie blz. 354.

heeft, zal hem niet onbekend zijn, dat zijn zendeling hem daar verraaden heeft, om zijn ouden Patroon Nicolaus [Engelhard] in zijn plaats te dringen, hier toe heeft hij zelfs de Hr. Wiese in den arm genomen. Nicolaus heeft echter niets te hoopen.

Met diep ontzag en het grievendst leedweezen heb ik de determinatie van den ex-Maarschalk verstaan om mij bij mijne aankomst op Batavia, met het zelfde schip weder te rug te zenden. Het is vrij hupsch in Zijne Excellentie mij dit in tijds te hebben laaten weeten, dewijl die te rug reis mij weinig zoude bevallen hebben. Ik heb reeds gelegenheid gehad van de voorsz. declaratie en de verzending van den generaal Sandol Roij aan Z. M. kennis te geven, ten bewijze hoe zeer zijnen Gouverneur Generaal het voorbeeld van gehoorzaamheid en onderwerping aan Z. M. onderdanen in Indië, geeft. De tijd zal leeren of Z. M. zich straffeloos zal laaten bespotten.

. . . . . .

Meijer heeft hier doen verstaan, dat zijn Meester, de contracten door mij hier aangegaan, niet zal voldoen. Daar hij het gezag van Zijne Majesteit over de O. I. Kolonien, niet erkend, zoude mij dit niet verwonderen, dan dit zoude in de gevolgen eene ernstiger zaak zijn, dan hij in staat is te beoordeelen. Ik heb de waarschijnelijkheid hier van, in mijnen brief aan Z. E. den Minister, met Prediger mede gegeven, reeds te kennen gegeven.

Binnen weinige maanden zal ik Uw Ed. G. A. gewigtig nieuws te bedeelen hebben: mogelijk zal ik daar van zelf den brenger zijn, en dat wel zonder de minste vrees om te rug te worden gezonden, maar wel onder de bedugting dat Java in handen der Engelschen zal gespeeld zijn. Dan zeeker keer ik te rug.

Vergun mij . . . . Uw Ed. G. A. aan te beveelen den brenger dezes de heer Colt, een broeder van een mijner vrienden in New Jork, deze Heer is jongst uit Frankrijk aangekomen en is met den tegenswoordigen staat van dat Land wel bekend . . . . . .

(was get^{d}.) R. G. VAN POLANEN.

23 Meij.

Sints drie dagen ben ik in New-Jork, en heb met Gen. Sandol Roy twee conferentien met Z. E. den Franschen Ambassadeur gehad. Z. E. vertrekt binnen weinige dagen van hier naar Frankrijk, en

heeft aangenomen, onzen Koning, den waaren staat van zaken in Indien bekend te maken.

Gen. Sandol Roy vertrekt binnen 14 dagen mede naar Frankrijk, met een Parlementaire, een buiten gemeen sterkbezeild schip.

Meijer houd zich zeer ziek. Ik geloof dat hij het er op toelegd om hier te blijven . . . . De vrees om zijnen Meester onder de oogen te koomen zal hem mogelijk hier doen blijven in verwagting van zeker evenement, dat hij ook voor uit ziet . . . . . .

Pour copie conforme
B. Blok
Greffier de S. E. le Marechal et G. G.

II. *Copie.*

Mon cher van de Bosch.

Un voyage que j'ai fait a Philadelphie, pour parler à l'Embassadeur de France, m'a fait perdre une occasion de vous écrire, je suis extrèmement contant des différents entretiens, que j'ai eu avec Son Exc. — les ouvertures que je lui ai données et ce qu'il m'a dit me fait esperer et plus qu'espérer une entière satisfaction; tout ce que nous faisons, est absollument connu [of connivé], des copies de lettres envoyés en Europe, que j'ai vu ici, m'ont extrêmement etonnées, et sont pour moi le Messie & &. . . . . .

L'embassadeur de France étant présentement à Neufyork Mr. de Polane et moi ont quitté Prince Toon, pour s'aprocher de sa personne, regler mon passage qui sera prompt et sure . . . . . .

. . . . Je finirai par vous assurer, que tant qu'il me restra une goutte de sang je l'employerai à ma justification et au bonheur de ma famille.

Je vous embrasse touts.
(signé) De Sandolroy.

Neuf Yorck ce 10 Juin 1810.

Conforme à l'originale copiée literalement
B. Blok.
Greffier de S. E. le Marechal et G. G.

III. *Copij.*

A Madame de Marolles a Batavia.

Mij dearest Nancy.

. . . . . .

I have passed a week in New Jork, with Gen. Sandol Roy. He is now lodged with me and is to remain here, till his departure for France, within a short time. It will be a sore disappointment for some people, that the Gen. is arrived safe & in good health in America, this certainly was not intended, nor expected. They may prepare themselves to hear the unwelcome news of his arrival in Europe & the certain result of it.

Your affectionate father.
(signed) R. G. VAN POLANEN.

---

168. Rapport van Min. Van der Heim aan den Stedehouder Le Brun, 21 Sept. 1810.

A S. A. S. le Prince Archi-Trésorier de l'Empire &a. &a.

21 Septembre (1810).

Monseigneur.

J'ai deja eu l'honneur d'annoncer a V. A. S. que j'attendais sur les affaires de l'Inde un Mémoire de M. Maurisse qui a été President de la Cour de justice à *Batavia* et est revenu en Europe, il y a peu de mois, apres avoir été destitué par le gouverneur général Daendels. Ce mémoire m'étant parvenu je m'empresse de le placer sous les yeux de V. A. S. accompagné d'un sommaire en langue Française qui m'a paru suffisant pour faire connâitre ce qu'il renferme d'essentiel, d'autant plus que M. *Maurisse* s'étend particulierement sur ce qui est rélatif à l'administration de la Justice et ne donne sur l'état de défense de la colonie et sur l'administration générale que des détails déja connus par des rapports précédens et auxquels le général *Sandol Roy* parti trois mois après lui peut en ajouter de plus récens et qui, par là même, offrent plus d'interet.

Dans les dépêches apportées par ce general, j'ai trouvé un exposé des motifs qui ont engagé le gouverneur à congédier la cour de Justice telle qu'elle existait depuis 1798, et à eu créer une nouvelle à laquelle il n'a appellé qu'un seul des anciens conseillers M. Knibbe et dont il a dressé lui même les Instructions. M. Daendels cite, en premier lieu, l'impéritie des membres de l'ancienne cour et le mépris public qu'elle leur avait attiré et il ajoute qu'elle tendait à devenir un foyer d'opposition où se seraient bientôt ralliés tous les mécontens et qui ainsi eut exposé le repos de la Colonie aux plus grands dangers.

Sans vouloir émettre à cet égard une opinion positive il me semble que l'une des raisons alléguées doit nécessairement diminuer le poids de l'autre. Si les conseillers ne jouissaient d'aucune considération, comment pouvaient ils devenir des chefs de parti? Comment pouvaient ils entraver la marche des affaires, eux dont les fonctions se bornaient à l'administration de la justice? Et dans la supposition qu'individuellement il ne se soyent pas montrés favorables à l'ordre des choses établi, pouvait il en résulter aucun inconvénient pour un gouvernement que réunissait à peu près tous les pouvoirs et qui dès le principe s'était empressé de les exercer dans toute leur étendue? Le rapport de M. *Maurisse*, loin d'indiquer en lui ou en ses collégues des sentimens frondeurs ou un esprit général d'opposition, donne lieu de soupçonner qu'ils ne sont pas réstés exempts de la faute contraire, et que pénétrés de l'idée de leur inferiorité et de leur situation isolée, ils ont, lors des premieres atteintes portées à l'autorité judiciaire, montré une complaisance qui peut avoir eu hardi le gouverneur à s'en permêttre chaque jour des plus graves. Quant à l'impéritie des membres de l'ancienne cour, ce motif serait plus valable si la colonie eût fourni, pour les remplaçer, des individus vraiment dignes par leur savoir et par leur expérience d'exercer les nobles fonctions de juge. Mais M. *Daendels* convient lui même d'une disette absolue à cet égard. Il n'y a dans la cour qu'il a formée qu'un seul Jurisconsulte hormis le Président et ce Jurisconsulte est précisement le Conseiller nommé plus haut, qui appartenait déja à la cour congédiée. La comparaison des nouveaux élus avec ceux qu'ils remplaçent donne à peu près une portion égale de mérite et d'intégrité des deux cotés et ainsi, pour ce qui regarde l'administration de la Justice, les Colons n'auront ni perdu ni gagné. Mais

la nouvelle cour coute beaucoup plus que l'autre et pour la completter il a fallu retirer de la carriere administrative des sujets qui s'y étaient depuis longtems rendus nécessaires. Que faut il conclure de tout cela? C'est qu'en effectuant ce changement et en prenant des mesures que ses Instructions excluaient formellement de la sphere de son activité, le gouverneur general a été surtout guidé par ces dispositions irascibles, cette impatience de toute contradiction, dont sa conduite aux Indes a déja fourni tant de preuves. Les depêches apportées par M. *de Sandol Roy* paraissent visiblement redigées dans le dessein de persuader que le Gouverneur général poursuit non seulement avec activité mais aussi avec succès le travail important de la reorganisation des différens Etablissemens. Une foule de réglemens et de papiers y rélatifs, doivent subir un examen approfondi avant que je puisse décider si ces opérations sont vraiment utiles et si les anciens abus ont été abolis sans être remplacés par des inconvéniens plus dangereux encore.

Quelques lettres de l'Empereur et du Sultan de Java, dont M. *Daendels* m'a transmis les originaux, semblent prouver que du moins dans ces operations, il a ménagé assez les intérets et l'amour propre de ces Princes pour ne pas altérer les dispositions amicales qu'ils professent depuis longtems envers les Hollandais.

M. *Daendels* me mande, que, livré à des travaux continuels & pesant des fréquens voyages dans l'Isle de Java, il n'est pas resté à l'abri des atteintes du climat; que sa santé est beaucoup moins robuste que lors de son arrivée dans la colonie, & que, si l'on consulte son opinion & ses desirs, on doit s'empresser de lui envoyer un successeur. En attendant il a cru devoir prendre des mesures pour que, dans le cas où il viendrait là mourir, les rênes du Gouvernement tombent entre des mains non seulement fidèles, mais aussi assez fortes pour les tenir dans les circonstances singulièrement pénibles, où se trouvent toutes nos possessions d'outremer. Ce soin lui a paru devenir plus urgent par le départ de Contre Amiral *Buyskes*, que le Roi avoit désigné pour successeur de M. *Daendels*, en cas du décès de celui-ci, mais que des indispositions fréquentes ont forcé de s'en retourner en Europe. Mr. *J. A. van Braam* a fixé le choix du Gouverneur Général. Il y a vingt et deux ans qu'il a quitté la Hollande, d'ou résulte pour moi l'impossibilité d'avoir une opinion precise et définitive sur l'étendue et la forçe de ses moyens.

Cépendant il est sûr qu'il a l'experience des affaires commerciales et la plupart de ceux qui reviennent des Indes lui prêtent du talent. Il était, il y a trois ans, *Sabandhar* de Batavia, emploi qui ressemble assez à celle de Directeur des Douanes. L'arrivée du gouverneur actuel fut pour lui le signal d'un avançement rapide. Il devint Résident à la Cour de l'Empereur de Java et ce poste très lucratif il a toujours conservé depuis, quoiqu'il ait nommé peu de tems après a la place de secretaire general du gouvernement, d'ou il est passé au mois d'Octobre dernier à la Présidence du Conseil des Indes. Il est superflu d'ajouter que dans cette charge éminente il est en butte à la jalousie de plusieurs fonctionnaires dont le rang etait superieur au sien.

Mais Monsieur *Daendels* s'efforce de justifier le choix, qu'il a fait de Mr. *van Braam* en dépit de l'ancienneté de service & il assure que celui seul possède la fermeté d'esprit & les connaissances politiques & financières indispensables, pour exercer honorablement une grande autorité. Je desire que ce jugement ne soit par erroné. Je desire plus encore qu'il ne devienne pas nécessaire de le mettre à l'épreuve & que le Gouvernement des Indes passe immédiatement des mains de M. *Daendels* à celui que l'Empereur dans sa sagesse jugera digne de ces importantes fonctions.

Après avoir indiqué ce que les depêches de l'Inde renferment de plus interessant je prie V. A. de permettre que je l'entretienne de quelques objets que j'ai été surpris d'en trouver exclus. Elles glissent sur l'etat des finances et elles ne disent rien ni des progrès de la culture ni de la derniere récolte de caffé. Le silence du gouverneur général sur la rebellion des Bantammois est encore plus remarquable et eut suffi pour me faire ajouter foi aux bruits allarmans transmis par des lettres particulieres, si M. Saudol Roy ne m'eut plus ou moins rassuré. Il parait que le pays de Bantam est aussi difficile à posséder tranquillement qu'il a été facile à conquerir. Les changemens opérés par le général Daendels vers la fin de 1808 y ont soulevé une grande partie des habitans et les détachemens qu'on a envoyés de *Batavia* loin de pouvoir retablir le repos, ont fait des pertes considerables tant par le fatigue et les maladies que par l'opiniatreté des Insurgés. La seule expedition contre le fort Tjiebogor, au mois de Novembre 1809 a couté un Lieutenant Colonel, huit officiers et trente soldats Européens, deux cent cinquante Indigenes. Le general *Daendels* accourut en personne,

a fait des vaines tentatives pour s'emparer du Fort, jusqu'a que la saison des pluies lui a fait lever la siege. Cet échec ne compromet point la sureté de la colonie, mais en affaiblissant l'ascendant des armes Europeenes, il relevera le courage des Bantammois et rendra la revolte plus difficile à éteindre. Au reste si le Gouverneur Général n' entre dans aucun détail sur cette révolte ni sur la défense de la colonie, il n'en insiste pas moins sur le besoin qu'elle a d'un secours considerable et prompt en sousofficiers et soldats, armes, pierres a fusil et munitions, faute de quoi il déclare ne pouvoir répondre de la conservation de Java que jusque vers la fin de l'année actuelle. Si, comme je me le persuade S. M. veut avoir egard à cette demande, personne ne pourra être consulté avec plus de fruit que M. *de Sandol Roy*, qui, ayant été pendant un grand nombre d'années à la tête de l'état militaire aux Indes, en connait à fond la constitution, les ressources et les besoins. En m'en rapportant entierement à lui pour cet objet je prendrai cependant la liberté de rappeller que l'Isle de France a, dès le commencement de la guerre, joui de l'avantage d'être assez régulierement approvisionnée. Peut être s'y trouve-t-il en fusils, en sabres, en munitions quelque chose au delà du nécessaire et si tel est le cas, je ne vois aucun moyen plus efficace et plus expéditif pour rendre la situation de Java moins inquietante que d'y faire passer de l'Isle de France tout ce que celle-ci aura de disponible sur les articles que je viens d'indiquer. Un ordre expres de l'Empereur sera nécessaire pour cet effet; mais une pareille mesure une fois prise on aura plus de loisir pour concerter et preparer une expedition des ports d'Europe proportionnée à l'importance des possessions qu'elle sera destinée à secourir et à garantir de toute entreprise de la part des Anglais.

Le general *de Sandol Roy* annonce aussi que la recolte du caffé a été trés abondante, et cette culture parait déja avoir atteint la limite qu'on lui avoit assignée il y a quelques années. Le gouvernement reussit de plus en plus à le payer aux indigenes en monnaye de cuivre, qu'il fait battre dans la colonie et par suite du desir de continuer sur le même pied, il regardera comme un événement très heureux le retour d'un batiment qu'il a expedié au Japon pour y chercher du cuivre.

Mais quelque louables que soient de pareils efforts, on ne peut se dissimuler que l'argent est d'une necessité absolue et que faute

de piastres, ni les payemens relatifs à l'armée ni les appointemens dus aux fonctionnaires civils ni tant d'autres objets de dépense ne pourront être tenus au courant, d'ou doit resulter un grand relachement dans les ressorts de l'autorité publique. Le papier monnaye deja tombé a 145 p'/. au dessous du numeraire n'est plus une ressource à laquelle il soit possible de recourrir. Les capitaux des particuliers ont cessé depuis longtems de s'alimenter par le commerçe, outre que des emprunts plus ou moins volontaires en ont entamé plusieurs d'une manière très sensible. Il ne reste donc d'autre moyen de salut que la vente du caffé et des autres productions de la colonie. Mais les Américains, les seuls negoçians qu'on voye dans les ports de Java n'y font que peu ou point d'achats depuis que les denrées coloniales ne peuvent plus s'importer en Europe. Un de mes rapports precedens a fait connaitre a V. A. S. avec quelles peines et au prix de quels sacrifices *M. van Polanen* a decidé une ou deux maisons de New York à faire partir quelques petits navires pour *Batavia*. Je reçois en écrivant çeci, la nouvelle qu'ils sont parvenus à leur destination et que l'un d'eux, le Goldsearcher est de retour en Amerique après avoir quitté l'isle de Java le 24 Avril dernier, tout y étant dans un état passable [1]) à cette époque. Mais combien ces expéditions sont insignifiantes quand on les compare a celles de 1806 et des tems antérieurs ainsi qu'a l'immense quantité de caffé deposée dans les magasins de *Batavia*. Le général Daendels, en écrivant sa dernière depêche [2]) venait d'apprendre les mesures rigoureuses, prises, il y a un an, pour écarter les Americains du continent, et il me témoigne de vives inquiétudes sur le contrecoup qu'en allaient ressentir les colonies. L'existence de celles çi tant que durera la guerre maritime est, d'apres lui, très étroitement liée à la navigation Américaine qui sera nulle ou du moins insignifiante pour les Indes aussi longtems qu'elle devra se borner à pourvoir à la consommation des Etats-Unis et que les produits de Java et des Moluques, apportés par elle dans les marchés Europeens, y seront refusés ou confisqués.

Je partage tout a fait cette opinion. Monseigneur, et je souhaite ardemment que, quelles que soient les circonstances politiques et

---

1) Voor „passable" stond eerst „tranquille". Maar dit werd doorgeschrapt.

2) Dd. 23 Aug. 1809. Zie bij Van Deventer, Opkomst XIII, p. 398, en verg. 342.

la nécessité d'opposer des represailles au despotisme maritime des Anglais. S. M. puisse trouver une combinaison favorable à des liaisons de commerce desquelles dépend non seulement la prosperité mais aussi la conservation de ses plus riches colonies.

Je suis avec le plus profond respect, etc.

---

169. Verbaal van Min. Van der Heim, 21 Sept. 1810.

Van den Prins Algemeenen Stedehouder vernomen hebbende, dat Z. D. H. den onlangs uit Oost-Indien aangekomen Generaal Majoor *de Sandol Roy* hoe eer hoe liever naar Parijs wenscht te verzenden, ten einde aan Z. M. den Keizer en Koning de meest naauwkeurige renseignementen omtrent den staat der oostersche volkplantingen mede te deelen; doch dat dezelve tevens brenger zijn moet van een rapport over deze zelfde materie in het welk van de jongste depeches van den Gouverneur Generaal eenig meerder gebruik worde gemaakt dan zulks bij het voorloopig berigt van derzelver ontvangst, vervat in het aan Z. D. H. op den 19 dezer ingediend rapport, mogelijk geweest is,

En bij deze gelegenheid examineerende de voor korten tijd door den gerepatrieerden President van den voormaligen Raad van Justitie Mr. S. H. Maurisse overgegevene memorie en Bijlagen,

Zendt dezelve memorie . . . . aan Z. D. H. den Prins Algemn. Stedehouder onder opgave tevens van de meest aanmerkelijke bijzonderheden die de lecture der jongste Indische depeches aan het ministerie heeft doen kennen en van den aard der hulpmiddelen, die het, ten gevolge daarvan, langs hoe noodzakelijker wordt aan de Colonie te beschikken,

Voegt bij dit rapport eene ongeteekende nota over de Indische zaken in de Fransche taal en door den Generaal *de Sandol Roy* aan den Minister ter hand gesteld . . . . .

---

170. Missive van den Stedehouder Le Brun aan den Keizer, 22 Sept. 1810.

Sire.

M. Sandol Roy arrivé de Batavia va porter à Votre Majesté les pièces que contenoit le paquet, et le Rapport du Ministre de la Marine. Elle trouvera dans cet officier général la connoissance la plus étendüe des affaires de l'Inde et une énergie de caractere qu'elle saura mieux apprecier encore que moi.

Je le recommande à sa bienveillance

Hommage et respect.

Amsterdam le 22 7bre 1810. Le Brun.

Il a fallu attendre le rapport du ministre et M. Sandol Roi part plus tard que je ne l'avois attendu.

---

171. Brief van Generaal Janssens aan Min. Decrès, 3 Oct. 1810.

Monseigneur!

Les informations que je suis dans le cas de donner à Votre Excellence ont perdu le peu d'importance qu'elles pourroient avoir par l'arrivé à Paris du Général Sandol Roi, venant de Batavia, à qui les besoins en tous genre, pour ce qui regarde la partie militaire dans ce paijs, doivent être exactement connus. Je peut donc les passer sous silence.

En passant par Gouda, j'y ai vu un corps d'infanterie Hollandaise, au quel on venoit de donner une nouvelle formation, très bien adaptée au service de la Colonie. Si tel pouvoit être sa destination, je crois qu'il seroit utile d'ajouter à chaque compagnie un officier de santé . . . . Et en demandant au Ministère de la Guerre ici, je me tiens assuré que Mr. Brugmans, professeur en medecine à l'Université de Leyden et président du Conseil de Santé de l'armée, se fairoit un devoir de choisir d'excellens sujets.

Il y a dans les magazins des Colonies à Amsterdam quelques objets qui seroient fort utile à la Colonie et qu'on ne sauroit trop se presser d'y faire parvenir . . . . . .

Quelques armuriers entendus et de bonne conduites seroient d'un prix inestimable à Batavia; on y desireroit aussi des ouvriers monnoieurs.

J'ai déjà eu l'honneur de faire connoitre à Votre Excellence qu'un bon nombre de Lieutenans et des sous officiers de mérite pourroient être employé dans la Colonie.

Des jurisconsultes intègre et instruit trouveroient à se placer dans le premier Tribunal.

Plusieurs jeune gens sachant très bien lire, écrire et l'arithmétique manquent dans les Bureaux du Gouvernement.

Sous peu de jours, Monseigneur, j'espère avoir terminé les affaires de famille, pour autant qu'il dépend de moi de les terminer. Je ne perdrai pas un moment, et retournerai le plus promptement possible à Paris.

Je prens la liberté de me recommander dans la bienveillance de Votre Excellence, vous priant, Monseigneur, d'agréér les nouvelles assurances de la haute consideration avec la quelle j'ai l'honneur d'être

de Votre Excellence
le très humble et très obeisant serviteur
JANSSENS.

Amsterdam le 3 d'Octobre
1810.

---

172. Extract uit een particulier schrijven van Min. Van der Heim aan Nederburgh, 11 Oct. 1810.

.... Heden is mij verteld, dat er een gerugt zoude zijn, dat de Hr. Janssens den tegenswoordigen G. G. zoude gaan vervangen Schoon ik voor dit gerugt niet insta en zelfs uit de onlangs met dien Hr. gehoudene gesprekken zulks niet kan opmaken, zoude het misschien te wagen zijn om Hem [waarschijnlijk] v. d. Berg aan denzelve naar Parijs te zenden zoo dit zijn overig zijnde fortuin kan toelaten.

---

173. Schrijven van Min. Van der Heim aan den Stedehouder Le Brun, 15 Oct. 1810.

Amst. 15 d'Octob.

[A. S. A. S. le Prince Archi-Trésorier.]

Je suis mortifié pue la traduction des pièces ci-jointes a trainé jusqu' à ce jour. La pièce du 5 Nov. 1809 a été arrêtée finalement par le Roi, celle du 9 Juin de cette année ne l'a pas été et n'est par là qu'une proposition, la quelle manque de suite.

J'ai l'honneur etc.

---

174. Brief van Generaal De Sandol Roy aan Min. Van der Heim, 17 Oct. 1810.

A Son Excellence, Monsieur van der Heim,
Ministre de la Marine et des Colonies.

Monseigneur,

J'avois toujours espéré pouvoir vous annoncer quelques résolutions sur les dispositions que l'on prendroit relatives à nos colonies, mais en vérité je suis aussi peu avancé que le jour de mon arrivée à Paris, présentement que Son Excellence Monsieur le Comte Decres se trouve en Hollande, j'espère pour s'aboucher avec votre Excellence. Le Plan du gouvernemt. adopté sera promptement éxécuté, car je m'assure que l'on est persuadé de la nécessité d'un prompt secours. La prise d'Amboine, que a mis le roi déposé de Bantam entre les mains des Anglois, mettra tout empêchement au rétablissement de la paix dans ce Royaume, car il est à supposer qu'ils le conduiront à Bantam.

Pour ce qui m'est personnel, je suis extrêmement sensible et flatté de la réception que j'ai reçue en Hollande et ici; son Excellence Monsieur le Comte Decres en outre de toutes les honnêtetés possibles, m'a fait l'honneur de me dire que le payement de ma paye en entier m'étoit dû; je n'ai donc à réclamer que mes fraix de poste depuis Gothembourg jusqu' à Paris. J'ose espérer, Monseigneur, que vous

voudrez ajouter à toutes vos bontés celle de lui en parler, afin que je sois porté sur votre Etat de payement, puisque j'appartiens au département de la Hollande.

. . . . . .

Paris le 17 8bre 1810. De Sandol Roy.

---

175. Rapport van Min. Van der Heim aan den Stedehouder Le Brun, 5 Nov. 1810.

Le Ministre de la Marine et des Colonies.
A Son Altesse Sérénissime Le Prince Archi Trésorier Duc de Plaisance, Lieutenant Général de Sa Majesté l'Empereur et Roi en Hollande.

Renvoyé au Ministre de la Marine
par ordre de l'Empereur.

Fontainebleau le 11 9bre 1810.

Monseigneur.

J'ai eu l'honneur, il y a quelque tems, de faire connaitre a Votre Altesse Sérénissime les mesures prises pour l'approvisionnement des Colonies dans les grandes Indes par l'intermediaire de Monsieur van Polanen. Je ne dissimulai pas à Votre Altesse Sérénissime la crainte que je nourissais, que le Gouverneur Général ne remplirait pas les contrats, que Monsieur Van Polanen avait fait avec des maisons de commerce en Amérique, mais je ne m'imaginais pas qu'il aurait poussé l'imprudence beaucoup plus loin.

Dans la gazette de Batavia en date du 16 Février 1810 (dont un Exemplaire m'est parvenu) le Gouverneur-Général a fait insérer un Extraict des Résolutions prises au Conseil des Indes le 5. du même mois, tendant à donner connaissance au public, de tous les arrangemens, faits entre Mr. van Polanen et la maison de Jacob le Roy, Bayard et Mc. Evers en publiant litteralement les deux contrats,

en date 20 Aout et 22 Septembre 1809, pour freter le(s) navire(s) le *Goldsearcher*.

Dans cette Resolution le Conseil arrête, conformément à la proposition du Gouverneur Général.

1°. de ne respecter aucun des contrats conclus par Mr Van Polanen.

2°. . . . . .

Votre Altesse Sérénissime se convaincra aisément que cette démarche est répréhensible sous tous les rapports puis que le Roi lui même avait concourru aux contrats, puisque ces contrats étaient faits pour rester Secrets, et que la publicité des conditions y stipulées rend une fois pour toutes illusoires les mesures du même genre que le Gouvernement aurait voulu tenter pour venir aux secours des Colonies, et puis qu' enfin ceux, avec qui l'on a traité se voyant, sans aucune faute de leur part, frustrés dans leurs espérances, ne tarderont pas à reclamer des dedommagemens.

La haute Régence ayant donné dans cette occasion une nouvelle preuve qu'elle suit aveuglément tout ce que le Gouverneur Général lui dicte, il me semble que l'on doit en rendre les membres, ainsi que le Gouverneur Général lui même responsables, en leurs personnes et leurs biens, des suites fâcheuses que cette affaire peut produire, et j'en ferais dès aujourd'hui la proposition si l'arrivée de deux batimens des Indes à Bordeaux après une assez courte traversée, ne m'autorisait à croire que je serai bientot en possession du rapport officiel que le Gouverneur Général a du m'adresser et qui en fesant connaître les motifs et toutes les circonstances de sa conduite en rompant les contrats nous mettra à même de porter à cet egard un jugement définitif.

Je suis avec le plus profond respect

. . . . . .

Amsterdam
le 5 Novembre 1810. Van der Heim.

176. Benoeming van Generaal Janssens tot Gouverneur-Generaal, bij Besluit van den Keizer van 16 Nov. 1810.

Pour le Ministe seul.
Extrait des Minutes de la Secrétairerie d'Etat.

[1]) ——

Au palais des Tuileries le 16 [2]) 9bre 1810.

Napoleon, Empereur des Français, Roi d'Italie, Protecteur de la Confédération du Rhin, Médiateur de la Confédération Suisse,

Nous avons décrété et décrétons ce qui suit:

Article 1er.

Le Général Janssens est nommé Gouverneur Général de nos Etablissemens à l'Est de l'Isle de France.

Arte. 2.

Notre Ministre de la Marine et des Colonies est chargé de l'exécution du présent décret.

Signé Napolèon.
Par l'Empereur
Le Ministre secrétaire d'Etat
Duc de Bassano.

---

177. Brief van Gen. Janssens aan Min. Decrès, 17 Nov. 1810.

Monseigneur!

Votre Excellence m'a fait part que Sa Majesté l'Empereur & Roi a daigné me confier le Gouvernement Général de l'Isle de Java et que je dois me préparer à partir incessament pour cette destination.

Pénétré de reconnaissance pour cette marque éclatante des bontés de mon Souverain, je supplie Votre Excellence de mettre aux pieds

---

1) Kantteekening: „Expedit" donnée au Genal Janssens le 23 9bre.
2) Er heeft eerst gestaan „le 21 9bre".

de Son Trône l'hommage de ma sincère gratitude & l'assurance que je m'efforcerai de remplir tous les devoirs que m'impose un emploi de cette importance.

Je vais, Monseigneur, faire tous mes préparatifs de départ; ils seront bientôt terminés. Mais au moment de quitter l'Europe, qu'il me soit permis de déposer dans le sein de Votre Excellence, la seule inquiétude qui s'offre à moi sur l'avenir.

Mon devouement pour l'Empereur est sans bornes, & j'expose avec plaisir ma vie pour Son service. Mais, Monseigneur, Votre Excellence sait que je laisse en Hollande trois enfans & que je n'ai pas de fortune. Leur existence est attachée à la mienne. Si je viens à mourir, ils sont dans un état voisin de la misère et cette pensée est la seule qui dans ce moment soit capable de troubler le bonheur que j'éprouve d'être à même de donner à Sa Majté Imple des preuves de zêle et de fidélité.

Qu'il plaise à S. M. de mettre mon esprit en repos sur le sort de mes Enfans et je pars le coeur libre d'un souci, qui, je l'avoue, empoisonneroit mon existence . . . . . .

Paris, Rue Royale, Hotel des Etrangers. . . . . .
le 17 9bre 1810. JANSSENS.

---

178. Brief van Gen. Janssens aan Min. Decrès, 19 Nov. 1810.

Monseigneur!

La chartre pour le Gouvernement et l'administration des possessions dans l'Inde orientale proposée dans le tems par une commission composée de personnes instruites et adoptée par le grand pensionaire Mr. Schimmelpenninck mérite des Eloges; mais alors la Métropole étoit la Hollande sous un gouvernement Republicain; d'ou il résulte qu'elle doit subir des changemens pour la mettre en harmonie avec l'Empire.

L'esprit pourroit en être conservé provisoirement, avec ordre au nouveau Gouverneur Général de faire dans une année après son arrivé à l'Ile de Java des observations raisonnées sur tout ce que

contient la chartre, et de les adresser au Ministre de la Marine et des Colonies.

L'exemplaire que j'ai devant moi, Monseigneur, est en langue Hollandaise. Je crois que Votre Excellence en a une traduction française, si elle vouloit me la confier écrite en mimarge, je pourrois à la hate noter les changemens indispensable, le tems ne permettra pas de refondre en entier l'ouvrage qui est assez long.

Les besoins qu' a la Colonie seront mieux connu à Votre Excellence par les informations qu'ont pû donner le Gén[l]. Sandol Roy et M[r]. Muntinghe, que je ne pourroit le faire. Pour en citer cependant les principaux . . . . . .

. . . . . .

Paris le 19 9bre 1810. JANSSENS.

---

179. Postscriptum van een brief van Gen. Janssens aan Min. Decrès, 22 Nov. 1810.

Votre Excellence voudroit elle encore joindre à toutes ses bontés, celle de m'obtenir un grade dans la légion d'honneur [1]) avant mon départ, [2]) je me croirai alors entièrement Français. [3])

---

1) Den 25 Nov. 1810 vraagt hij het Kruis van het Legioen van Eer voor twee zijner hoofdofficieren; den 2 Dec. voor den gezagvoerder der schepen, waarmêe hij vertrekt, Raoul.

2) Zijn benoeming tot „légionaire" dateert van den 24sten, die tot „officier" van den 25sten November.

3) Den 1 Dec. 1810 vraagt hij, om zekere financieele beschikkingen ten voordeele der hem vergezellende Nederlandsche officieren ook toepasselijk te verklaren op hunne Fransche collega's, die met hem mêe gaan, en hij eindigt aldus: „Veuillez, Monseigneur, pardonner la démarche que je fais, mais l'idé me peine que les Hollandois qui m'accompagnent, jouiroient d'un avantage, dont les anciens Français seroient privés."

180. Brief van Min. Decrès aan Daendels, 22 Nov. 1810.

Dictée
par S. E.

Paris, le 22 Novembre 1810.

M. Le Gouverneur général de l'Isle de Java.

Monsieur Le Gouverneur général, un grand événement a eu lieu! La destinée de la Hollande vient de se raffermir par son association à l'Empire français.

L'Empereur du haut de son Trône a communiqué au monde les motifs de ce grand événement par la réponse qu'il fit le 16 Août dernier à ceux de vos Compatriotes, qui vinrent le remercier d'une détermination qui fixoit enfin, d'une manière invariable, leur sort trop longtems incertain.

Cette réponse de notre auguste maitre, vous la trouverez dans le n°. du Journal officiel ci joint, ainsi que l'expression des sentiments de toutes les Provinces de Hollande représentées par une députation composée de l'élite de la Nation.

Ces pièces ne me laissent rien à ajouter. Il est probable qu'elles vous sont déja parvenues soit par l'envoi officiel qui vous en a été faite par des bâtimens légers, conformément aux ordres de l'Empereur, soit par des voies indirectes.

Sa Majesté Impériale et Royale, assurée de votre fidélité, m'a ordonné de vous faire savoir que son intention est, que, si déjà n'a été fait, vous lui en prêtiez le serment d'une manière solennelle . . . . . .

Recevez, Monsieur le Gouverneur G^{al}, l'assurance de ma haute consid^{on} et de mes sentimens inviolables.

---

181. Rapport van Min. Decrès aan den Keizer, 23 Nov. 1810.

J'ai remis au general Janssens les decrets de sa nomination, de ses grades dans la legion d'honneur; des lettres patentes, l'ordre de son depart.

V. M. remarquera que prevoyant le cas ou le general Janssens serait retardé dans son voyage jusqu'a l'époque des glaçes ou les

fregates couraient risquer de se perdre dans la rivière j'ordonne au Capitain Raoul d'appareiller sans rien attendre et de faire route pour sa destination.

Dans ce cas il n'emporterait rien qui portat des traçes du general Janssens. Cet officier general n'etant point annoncé dans les postes, et devant être seul chargé de depêches, et devront être seul chargé des depêches qui seront adressées au general Daendels sur leur destination respective.

Je soumets aussi à Votre Majesté un projet de lettre que je propose d'ecrire au general Daendels pour tous les avonturiers qui vont partir, par le Sappho et même par les fregates, pour lui dire que V. M. a reçu la sienne du 20 Avril, et m'a chargé de l'assurer de ses bontés.

Un second projet de lettre pour lui annoncer la reunion et lui demander les prestations de serment. Je doute que V. M. en agrée la formule peut-être trop peu authentique.

Enfin un troisième projet de lettre qui lui sera porté par le Sapho et servant de type pour toutes les expeditions de cette espeçe.

Je prie V. M. de vouloir bien faire expédier sa lettre pour le general Daendels si elle juge à propos de lui ecrire soit par les fregates de Nantes soit par le Sappho.

Il ne me reste a faire que la lettre de rappel du general Daendels; elle sera soumise demain a V. M.

---

182. Brief van Min. Decrès aan Daendels, 24 Nov. 1810.

Le Ministre

Au general Daendels, gouverneur general de L'Isle de Java.
(remise le 27 au general Janssens seul pour être remise par lui au gen. D.)

Monsieur le gouverneur general! L'Empereur dans son dernier travail sur ces Colonies Orientales s'a fait representer votre correspondance et notamment vos Lettres au Roi.

Sa Majesté à eprouvé un sentiment pénible, en remarquant dans votre lettre du 30 Novembre de l'année derniere que le mauvais état de votre santé vous obligeait de supplier le Roi de vous nommer un successeur.

Elle a apprecié le zéle qui par votre Lettre du 21 Avril, vous faisait annoncer que vous eprouviez quelque soulagement; mais elle a pensé qu' apres plusieurs années d'une administration penible sous le climat de L'Isle de Java, votre entier retablissement ne pouvait s'obtenir que par quelque repos.

L'Empereur en consequence dans sa sollicitude pour sa colonie et sa bienveillance pour vous, a bien voulu agréer le voeu que vous avez exprimé sur votre remplacement, et ayant à pourvoir à la nomination de votre successeur, Sa Majesté a fixé son choix sur Mr. le general Janssens grand officier de la Legion d'honneur, le quel a été nommé par décret Imperial du 16 de ce mois, gouverneur general des Etablissemens français a L'Est de l'Isle de France, et pourvu en sa dite qualité de Lettres patentes en date du 22 du même mois, signées par l'Empereur, scellées du sceau Imperial, et contresignées par les Ministres Secretaires d'Etat et de la Marine et des Colonies, ce que Sa Majesté m'a prescrit d'avoir l'honneur de vous notifier, comme je vous le notifie par cette depeche.

L'Empereur m'a ordonné de vous faire savoir que son intention est qu'immediatement apres la reception de la presente, qui vous sera remise par le general Janssens, vous le reconnaissiez en sa qualité de gouverneur general, et que dans les 24 heures qui lui succederont, vous lui ayez remis le gouvernement et l'ayez fait reconnaitre par le conseil suprême et par l'armée en sa susdite qualité.

Le general Janssens a ordre de mettre immediatement à votre disposition un batiment bon voilier et bien equipé, pour votre retour en france, où vous recevrez à votre arrivée les distinctions meritées par vos honorables services et les temoignages de l'estime particuliere dont L'Empereur vous honore.

Recevez Mr. le gouvr. genl. l'asscе de ma hte considon et de mes sents inviolables.

183. Brief van Gen. Janssens aan Min. Decrès, 26 Nov. 1810.

Monseigneur,

A la veille de mon départ pour la destinée éloignée que je vais chercher d'atteindre, il ne me reste plus qu'à témoigner à Votre Excellence toute ma gratitude des bontés, que j'ai éprouvées de sa part, depuis que j'ai eu le bonheur d'être en relation avec Elle.

Pénétré de reconnoissance de l'acceuil que j'en ai reçu, j'en conserverai toujours le souvenir. — Veuillez, Monseigneur, en recevoir l'assurance.

Veuillez aussi mettre aux pieds de Sa Majesté Impériale, l'hommage de ma fidélité & de mon dévouement sans bornes. Je sens toute l'importance du poste qu'Elle me confie, & tâcherai de ne pas tromper son attente.

Je suis avec respect
Monseigneur,

Votre très humble & obt. Serviteur
Paris, le 26 Novembre 1810. JANSSENS.

A S. Ex. Mgr. le Comte Decrès, Ministre
de la Marine & des Colonies.

---

184. Nota van Min. Decrès, Nov. 1810.

[1]) M'expliquer ce que c'est que le Directeur Général et le président.

Qu'est ce que c'est que la haute régence?

De combien de membres ce compose 't-elle?

Estce la même chose que ce que j'entends parler conseil suprême?

---

1) Eigenhandig van Decrès. Het antwoord van Dozy is er bijgevoegd met de volgende kantteekening: „Présenté a S. E. le 30 Nov. 1810 et remporté. Dozij." Decrès vraagt deze inlichtingen naar aanleiding van Daendels' brief van 30 Nov. 1809, afgedrukt bij Van Deventer XIII, blz. 433 vv.

Le G^al^. Siberg vit-il encore?

Est ce un homme influent?

Etait-il en dispositions angloises, hollandoises ou neutres?

Ce système de neutralité existe-t-il réelement a Java? [1])

Faire une note des plaintes portées contre le Gal Sandol et me la remettre. [2])

N'y avoit-il pas des plaintes antérieures portées contre ce même Général dans d'autres occasions ou colonies?

Quelles sont les deux lettres de Mr. Van Polanen aux S^rs^. Meyer et Golback? [3])

Quel est le caractère connu de M^r^. van Polanen? [4])

---

185. Brief van Gen. Janssens aan Min. Decrés, 28 Dec. 1810.

[5]) A Bord de la Frégate de S: M: La Méduse le 28 decembre 1810.

Monseigneur!

Nous sommes à la voile, et je pars penetré de reconnoissance de toutes les bontés dont Sa Majesté notre auguste Souverain, et vous, Monseigneur, m'avez honore. - Justifier pleinement ces grandes faveurs sera une tâche difficile, mais aucuns soins, aucun effort dont je suis capable, ne seront negligés, pour y parvenir.

---

1) Antwoord van Dozy: „On l'a toujours regardé comme chimérique et Monsr. Prediger m'a souvent assuré, que s'il le Général Daendels ne le provoque pas, l'idée n'en viendroit pas."

2) Dozy: „Les plaintes dont le Genl. Daendels fait mention, ne sont jamais porté contre lui en Hollande & ne me sont par consequence pas connu".

3) Dozy: „Les traductions sont cy jointes." Zij dateeren van 10 Sept. 1808 en 1 Jan. 1809.

4) Dozy: „J'ai été en relation avec Mr. Van Polanen lorsque il etoit premier conseiller & moi secretaire en second au Cap de bonne Esperance, et je l'ai vu agir avec beaucoup de sagesse. Il y etoit généralement estimé par ses connoissances, sa probité et surtout du General en chef, Janssens, dont il fut le collaborateur le plus zêlé pour le bien être de la Colonie."

5) Hier staat: „répondre qu'aussitot que ce jeune homme aura l'âge, il sera fait page. Paris ce 2 Janvier 1811."

Votre Excellence voudra-t-elle me permettre qu' avec mes adieux je lui adresse encore quelques prières.

Sa Majesté l'Empereur m'a fait esperer que mon fils aurait l'honneur de le servir en qualité de Page: Il sera bien consolant pour moi de penser qu'un regard de bonté du monarque, au quel je suis tout devoué, tombera sur mon fils unique. Il est le seul de mon nom que je laisse en Europe: mon neveu, fils unique de feu mon frère, m'accompagne.

Mon gendre Mr. Copes van Hasselt, juge au Tribunal departemental de la Gueldre, aura, j'espère, le bonheur de faire partie de la Cour Impériale à la Haye: Permettez moi, Monseigneur, de le recommander a votre bienveillance; sa conduite est telle qu'il ne sera point indigne des faveurs de Sa Majesté.

Si ma demande n'est pas indiscrete, je prierais Votre Excellence de vouloir bien faire toucher mensuellement mes appointemens de Général de Division à mes fondés de Pouvoirs. Je sais, qu'il pourrait en resulter que le Gouvernement ferait payer un officier qui aurait cesse d'exister; mais dans ce cas là, la retenue nécessaire pourrait être faite sur la pension que l'Empereur a eu la générosité d'accorder à mes Enfans: mes appointemens, comme tout ce que j'aurai en Europe, leur etant exclusivement destinés . . . . .

. . . . . .

Je prie Votre Excellence de mettre au Pieds de Sa Majesté les témoignages de ma reconnaissance, de mon zêle pour son service et de mon dévouement sans borne à sa personne sacrée.

Enfin, Monseigneur, avec tous mes interêts personnels je recommande à Votre bienveillance mon Etat Major, Messieurs les Auditeurs, qui m'accompagnent, et le Capitaine de frégate Raoul. J'ai infiniment á me louer d'eux tous, le meilleur esprit les anime. Veuillez je vous prie conserver votre interêt et vos bontés pour l'expédition entière.

Si j'ai infiniment à me louer du Ministre à qui j'ai l'honneur d'écrire, permettez aussi que mes remercimens s'adressent à Mr. le Vice Amiral Decrès; mon coeur me dit qu'en toute circonstance il me voudra du bien, et qu'en continuant à mériter son amitié il n'en refusera pas de nouvelles preuves si les circonstances me mettaient dans le cas de les reclamer.

Je prie Votre Excellence d'agréer avec les témoignages de ma vive reconnaissance l'assurance des sentimens respectueux avec lesquels je suis

Monseigneur

Votre très humble et très obeisant serviteur
J. W. Janssens.

A Son Excellence le Ministre de la Marine et des Colonies.

---

186. Aanvullingen van den brief van Van Polanen aan Min. Van der Heim, 3 Jan. 1811, tot hetgeen Van Deventer (Opkomst, XIII, p. 531—534) daaruit reeds afdrukte.

blz. 531: *aangeboden*: met de toezegging dat hij daar van niet dan secreetelijk in Europa zoude gebruik maken en daar door zorge dragen dat het nimmer ter kennisse van zijne principalen zoude koomen. Dit is eene proeve van welke schandelijke middelen den G. D. zich bediend om zijne driften en daden te bedekken en te verschonen.

Op gister ontfing ik van het huis van J. L. R. & S. een brief waarin zij mij het volgende melden: we were yesterday surprised by the arrival of Capt. Hamilton from Java in the ship Telegraph which vessel is safe at Martha's Vineyard in a passage of 120 days. Totten in the Cornelia arrived safe & Mr. Destouches did all in his power to convince the Marshal of the fairness of the contracts, but he would not hearken to them. He is inveterate against you and says you & us got the better of Meyer who is honest but no merchant. He insist that we have leagued together to ruin the colony *& that we paid you Ds.* 6000 *for each of the contracts.* He is so much feared that no person dares to say any thing to him, on any subject when they know it will be disagreable to him.

Dus heeft den G. D. zijne opgeraapte beschuldiging nu eindelijk meer gespecialiseerd zeeker in de overtuiging dat hij niet zal gehouden worden die te bewijzen. Het verwonderd mij echter uit het rapport van Capt. Hamilton te ontwaren dat Coll. Destouches, ook

een vertrouwelijke zendeling van G. D. het gewaagd heeft, de waarheid, op zijne bevinding gegrond, hulde te doen.

Deezen Coll. D. na het vertrek van de Goldsearcher in Newyork aangekoomen zijnde en zich daar veel hebbende laten voorstaan op het vertrouwen waar in hij bij den G. D. stond, heeft door een der contractanten zonder meedeweeten der andere ouvertures gekreegen van den inhoud der toen geslote contracten, met dit gevolg dat weldra bekend wierd dat hij bij verscheide handelaren zich informeerde na de prijzen der uitgezonde goederen en de waarde der O. I. Producten. Ook vernam men dat hij schriftelijke aanteekeningen verzamelde, onderwerpelijk den Indischen handel. De Coll. D. heb ik toen nog immer gezien en het blijkt nu dat [toen ik van zijne bemoeijenis lang na zijn vertrek hebbe kennis gekreege] ik hem ten onrechte heb verdagt gehouden dat hij het van zijn belang zoude oordeelen mijne gedragingen te misrepresenteeren.

Het blijkt nu ook dat den Secs. Meijer hoewel mijn verklaarde vijand reeds voorlopig in zijne brieven aan den G. D. de door mij voor zijne komst in America aangegane contracten verdeedigd heeft, dan dat dit getuigenis van twee geheel aan den G. D. gedevoueerde en van hem afhankelijke personen bij hem van geen invloed is geweest en dat zo men al eens zoude kunnen onderstellen dat hij ter goeder trouwe mij heeft kunnen verdenken, hij geene eer of grootmoedigheid bezit om zijne misslag te erkennen.

Mogt, het geen ik vurig wensche, in den samenloop van het gewicht van zo veele andere belangens en afwisselingen het van enig gewicht geoordeeld worden, na mijne gedragingen in den post mij door UE. toebetrouwd, te informeeren, is daartoe nu de geleegenheid. De vorige Hollandsche Colonien, zijn nu het eigendom van Z. M den Franschen Keizer, en ik hoop dat ik mij niet te zeer vermeete, met te wenschen, dat Z. M. Minister in America, geauthoriseerd zal worden een onderzoek in mijne zaak te doen. Aan dien Minister heb ik mij reeds in de maand Meij van het vorig Jaar in Newyork en daarna in Princeton, geaddresseerd, dan Z. E. verklaarde mij geen last te hebben, zich in zaken van den Koning van Holland te immisceeren. Had Z. E. gemeend, eene inzage in mijne handelingen te mogen neemen, zoude ik Z. E. daarvan volkomen opening hebben gegeeven, dewijl ik toen reeds voorzag, dat den Gen. Daendels, die verklaard had, *met mij niets te doen te willen*

hebben, de door mij aangegane contracten, niet zoude nakomen

De vijf huizen van commercie met welke ik gecontracteerd heb, dezelve met welke den Sec^{s}. Meijer daarna zich genoodz[aakt] heeft gevonden verder te contracteeren, bestaand uit elf Personen, waar van sommigen ten onrechte op mij onvergenoegd zijn, en den supercargo Bartsch een vertrouwelijke hoofd clerck van een dier huizen, is na zijne terugkomst van Java uit den dienst daarvan ontslagen. Onder zo veele Personen, die alle door het niet nakomen der contracten schade geleeden hebben, kan het niet moeijelijk zijn te ontdekken of er enige collusie bij het aangaan der contracten heeft plaats gehad.

bl. 532: *heeft de Gen. Daendels*: tot het zonderbaare hulpmiddel toevlugt genomen, om bij de aankomst der tijding van het verlies van Ambon, in zijne courant van den 11 Mey eene tirade van zijne compositie te plaatsen die met de volgende periode besluit:

Er komt bij, dat een zeer bekend vriend der Engelschen die zich deed benoemen tot agent voor deeze Kolonie in America, ondernomen heeft contracten te sluiten, welke den val deezer Kolonie ten gevolge zouden hebben gehad, bijaldien daarin door de Hoge Regeering niet was voorzien. De brieven van deezen Man geeven op elke bladzijde de duidelijkste bewijzen van Anglomanie en haat tegen het Fransche Gouvernement.

Van deeze grove en belachelijke kunstgreep zal hij zich ongetwijffeld ook in Europa bediend hebben om zijnen schuld in het verlies van Ambon ware het mogelijk te bedekken, en de aandagt daarvan af te trekken. Om zijne geweldige daden te verschonen heeft hij reeds bevorens de ongelukkige slagtoffers daar van meede van Anglomanie beschuldigd, die zo die nieuwlijk onder onze Landgenooten in Indië is ontstaan, aan niets anders kan worden toegeschreeven dan aan de onderdrukking van zijn bestuur en de overtuiging dat zij dadelijk aan de bescherming van hunne Souverain onttrokken zijn.

bl. 532: *kolonialen handel*: [1]) Daar die ook in handen van U. E. is kan ik mij daarop gerustelijk beroepen of daarin enige de minste grond voor de voorz. valsche accusatie van den Gen. D. te vinden is.

bl. 532: *behoorde te verklaren*: In een dier Publicatien, welke ik

1) Hier is geen hiaat bij Van Deventer, l. c. aangegeven. Deze aanvulling moet echter staan tusschen „kolonialen handel" en „De beide partijen" aldaar.

reeden heb te onderstellen geschreeven te zijn door een Lid van het vorig Ministerie met wien ik gemeenzaam ben bekend geweest, verklaard hij onder anderen van mij spreekende:

„His repugnance to England was enforced in his conversations with all the keen feelings which belong to him, who however erroneously, attributed the downfall of his country to her alliance."

In het officiëel Papier is zo men meend door den teegenswoordigen Secretaris van Staat mijne correspondentie toegeschreeven „from a desire on the part of the writer to conciliate the good will of the mighty Napoleon, or his instrument the Governor General of Dutch India."

En verder:

„This Letter writer, whose honesty, impartiality, penetration and opportunities are thus highly extolled, allow that the faction, as he impudently calls our Government, are hostile to war with England; that they are so from the love of office, and that it is to this personal consideration that the interests and power of the Nation are sacrificed. What is this, but an admission, that the American Government *ought to declare war against England*, and that by not doing so, the honor and intrests of the Nation are sacrificed?" [Nu v. Devent. bldz. 532: „Dit getuigenis"].

---

187. Brief van Daendels aan den Keizer, 18 Febr. 1811.

Sire a L'empereur et Roi.

Le navire, qui porte a V. M. ma depêche du 7 de ce mois, ainsi que copie de ma précedente, étant sur le point de mettre a la voile de Sourabaya pour l'Isle de France, je n'ai qu'un instant pour Lui annoncer l'heureux arrivée en ce port de l'aviso le Claudius Civilis Capitaine Pool, parti le 18 Septembre dernier du port du Texel.

Ses depêches m'apportent la nouvelle dont j'attendais la consideration, depuis si longtems avec impatience, de la reunion de la Hollande, depuis le mois juillet passi, a l'Empire Français.

Sire! mes principes connues de V. M. doivent lui être un sur garant de toute la joie que j'eprouve a l'occasion de ce grand Evénément. Mon coeur se sent soulagé, en pensant que le nation Hollandaise si longtems un objet de pitié par la conduite des gens auxquels elle étant livrée, va voir enfin, ses destinées fixées pour jamais, va partager celles du premier peuple de la terre, et vivre sous les Loix du plus grand, comme du plus genereux des Monarques.

Je ferai publier de suite cette grande nouvelle, desirée ardemment par presque toute la population coloniale et je ferai retourner le Brig le Claudius Civilis avec les proces verbaux des sermens pretés par les fonctionnaires civils et militaires.

Par cette occasion j'ai reçu de nouveaux ordres du ministre van der Heim pour homologner les contrats de M. van Polanen, qui aurait perdu la colonie, s'il etait venu quelques mois plutôt; mais ayant rompu toute communication depuis un an avec cet homme dangereux nous sommes par là dans l'impossibilité d'y obeir.

Aucune nouvelle de l'Isle de France m'est arrivée jusqu'a ce jour, ce qui est une preuve prèsque certaine, que l'avenir à manqué dans ses projets sur cette Isle. Car les navires, qui nous arrivent d'Atchin et autres endroits journellement, en auraient apporté la nouvelle.

Je prends la liberté Sire! de recommander dans vos soins paternels, mon Epouse et neuf enfants, qui gémissent en Hollande sous le mauvais traitement de Monseigneur v. d. Heim a leur égard.

J'ai recommande aussi aux bontés de V. M. mon frère Daendels sous prefet en Gueldre, homme probe et bon administrateur, ainsi que le ministre des finances en Hollande Appelius, également homme de bien et grand travailleur, et qui n'appartient nullement du parti dont les conseils ont guidé la conduite du Roi, votre frère, et dont les projets tendaient à perdre la Hollande, si par son genie et sa protection paternelle Votre Majesté ne l'avait arretée sur les bords de l'abyme.

Sire, madame Daendels m'ecrit qu' Elle a appris du Duc de Reggio que Votre Majesté avait dejà expedié deux avisos pour Java; aucun n'etant encore arrivé, il est a craindre qu'ils ne soient tombés au pouvoir de l'ennemi.

Je suis avec le plus profond respect

Batavia ce 18 Fevrier 1811.

188. Brief van Van Polanen aan D'Ozy, 12 Maart 1811.

bij Bridgeport — Connecticut
Maart 12 - 1811.

WelEdelgebooren Heer, veel geachte Vriend.

Den 5e deezer maand, ontfing ik de aanschrijving van Z. E. den Minister van Marine en Colonien, van *den 12e van Zomermaand des vorigen jaars*, waarin gezegd word, ingesloten te zijn, eenen briet aan den G. G. Daandels, in welken hem gelast word te respecteeren de contracten door mij hier te Lande, ten behoeve der O. I. Colonien aangegaan, dan dezen brief heb ik in het enveloppe niet gevonden. Ik behoeve U niet te zeggen, dat deeze aanschrijving nu te laat is gekomen, en dat, al ware die en den brief aan den G. G. D. al in tijds bij mij ontfangen, het ten hoogsten twijffelagtig is, of die aan de bedoeling zouden hebben beantwoord.

Ook heb ik den 9 deezer ontfangen, Z. E. Missive en bijlagen van *den 9 van Grasmaand, 1810, quadruplicaat*, betreffende de order van de Heer van Alphen op de Bataviasche treasury. Bij verscheidene scheepsgeleegenheeden, heb ik U en de Hr. V. A. reeds bedeeld, dat van die order geen gebruik in America kan worden gemaakt, wijl den handel van hier met Java, geheel heeft opgehouden. De beide pacquetten, kosten mij aan postage Ds. 4.52 Cents, en dus blijf ik nog heeden de lasten dragen van eene commissie, reeds op den 5 Februarij 1810, door den G. G. D. vernietigd.

Bij de twee laatste scheepen van Batavia aangekomen, heb ik geene brieven ontfangen, dan het volgende word mij van den Supercargo I. Colt, van Newyork gemeld:

Though Gen. D. would pay no more respect to the contracts after Mr. Meyers arrival, nor accept Mr. Meyers private draft on gouvernement at the stipulated exchange, yet he received him with great appearance of friendship, and in three or four days afterwards, presented him with the office of Secretary General, with a handsome salary, he also purchased a house for him, in which he is to live, and pay when he is able. Mr. Meyer was every evening and indeed dined with the Marshall every day, and was treated by him with

marked attention, of course was also much courted, by almost all that are in office, or those who seeked any favour.

With respect to Coll. van den Bosch, he never received the Letters of his father in law [Gen. Sandol Roy] nor was he made acquainted with the contents of them. Tho' he had, for some time, lived in retirement at his country seat, and in no ways, by words or actions interfered in the Government, yet the only warning he received after our arrival, was to prepare to leave the Colony, in 60 days, while the Marshall *did not wish such correspondents in the Island.* Mrs de Marolles would have written to you, but has been forbid to do so, by the Marshall, on pain of banishment. I offered to take her letter at my own risk, but she declined for fear of the Marshall. Accounts are received here of his dismissal, but whether his successor, if unarmed, will be able to dislodge him, is very questionable.

Zie daar dan nu een bewijs van de goede trouw waarmeede mijn contract met de Goldsearcher, door den Gen. D. fraudulens is verklaard. Die door Meijer aangegaan en daarna door hem en mij onderteekend, hebben, in bedrage, de mijne verre te boven gegaan, en minder favorable termen bedongen, dan mijn eerste contract. Ik ben bedreigd met 4000 stokslagen en te worden opgehangen, en Meijer word met gunsten overladen! Daar ik mij nu volkomen, en wel door den Gen. D. gejustificeerd reeken, meen ik te mogen hopen, dat het teegenwoordig Bewind over de O. I. Colonien, mij in zo verre recht zal laten weedervaren, met mij eene ordonnantie op het Gouvernement te Batavia te verleenen van 16000 Dollars, voor de twee jaren tractement, mij bij mijne benoeming toegelegd. Voor het teegenswoordige laat het zich niet aanzien, dat ik daarvan enig nut zal trekken, dan ik gevoel te wel, dat ik met minder hoop van succes enige andere aanspraak tot dedommagement zoude maken in den teegenswoordigen staat van zaken.

Ik wensche ook te weeten, of ik mij nog kan beschouwen, als Raad van Indien. Het is bij mij twijffelagtig of ik geduurende de Zomermaanden, tot enig werk op mijne farm, zal in staat zijn. Mijnen ijver van het vorig najaar, is mij deerlijk opgebroken, en ben nog niet volkomen hersteld.

Het gerucht gaat in New york, dat D. is gerappelleerd, en den Gen. J. in zijne plaats benoemd. Hierdoor kan Java behouden wor-

den, bijaldien het niet reeds te laat zal zijn. Hij zal als een beschermengel ontfangen worden, hoe zeer het ontwijffelbaar is dat D. een ontwerp beraamd heeft, om zich in de souverainiteit van Java, die hem in effecte was afgestaan, te maintineeren, dan ik verwagt, dat hij zich zal bedrogen vinden, bijaldien den Gen. J., daar zo wel bekend en zo algemeen geacht, tot zijnen opvolger benoemd is.

Den geweezen agent van de Huizen in de contracten geinteresseerd, is van Batavia ook te rug gekoomen met deeze aanbieding van Daendels: om hun op hunne volgende cargo's 75 prct. winst te geeven; de Producten 10 pct. lager te stellen, en hun te permitteeren, $^2/_3$ van die cargo's, aan particulieren te verkoopen, waardoor zij zeeker niet minder dan 150 prct. op hunne expeditiën zouden winnen; dan zij vertrouwen hem niet. Bij mijne contracten heb ik een voordeel op de cargo's toegestaan van *25* prct., en die *geheel* voor het Gouvernement bedongen. Op de cargo van het schip Thames, had het Gouvernement bij *publieke verkoop*, eene gemiddelde winst, op de bijzondere articulen, van 6 Capitalen kunnen bekoomen. Zijne teegenswoordige aanbiedingen, zijn zo voordeelig als men hier kan begeeren, vooral daar hij de *opium* ook begreepen heeft onder de articulen, welke aan particulieren zullen verkogt worden.

Dus zijn dan, ook door deeze aanbieding, mijne en Meijers contracten, door den Gen. D. zelf volkoomen verdeedigd, en het kan nu niet meer twijffelagtig geoordeeld worden, of die in den toenmaligen en nog voortduurenden staat van zaken, allesints gepast en voordeelig voor de Colonien zijn geweest. Ook kan ik niet verwagten, dan dat men zal hebben ingezien, dat de verklaring van den Gen. D. dat hij met mij niets te doen wilde hebben; dat hij de tusschenkomst van niemand hoegenaamd, waar meede hij wel expresselijk, in de eerste plaats, Z. E. den Minister bedoelde, in het bestuur der Colonien zoude dulden; en dat hij alles bij den Koning konde goed maken, de enige reedenen van den grond zijn geweest, dat hij mijne contracten heeft verbroken en de Colonien aan de nadeelige gevolgen daarvan, die nu ondervonden worden, heeft bloot gesteld.

Gelief aan den Gen. Sandol Roy, mijnentweegen te laten weeten, dat zijn Vrouw, Dochter, Schoonzoon en Kinderen, gedwongen zijn geworden om hunne passage te neemen, in eene kleine brik, voor Frankrijk bestemd, zo dat zij gevaar loopen in Engeland te zullen worden opgebragt. Hij heeft hun geweigerd met het schip Governor

Strong te vertrekken, om na zijne gewoonte, wreedheid bij zijne geweldadigheid te voegen.

Wees verzeekerd van mijne voortduurende hoogachting en de beste wenschen van

Uwen Vriend en Dienaar
R. G. van Polanen.

Het Duplicaat van mijnen laatsten brief aan Z. E. den Minister voege ik hierneevens.

---

189. Brief van den Stedehouder Le Brun aan den Keizer, 1 April 1811.

Sire

La famille du Général Daendels, une femme et neuf enfants sont actuellement dans une situation pénible. Le Roi avoit ordonné que 25,000 des appointements du Général seroient comptés en Europe à sa femme. Au mois de Juillet dernier cet ordre fut révoqué, cependant cette famille ne reçoit rien de Batavia, et ce qui pourrait lui être envoyé tombe au pouvoir de l'ennemi.

Daendels a eu beaucoup d'ennemis, et sans doute aussi il a fait bien des fautes, malheur de son caractère, mais où il n'est entré ni infidélité ni trahison.

Je supplie Votre Majesté de venir au secours de cette famille qui est digne du plus grand intérêt.

La femme et les enfants toucheroient certainement le coeur de Votre Majesté, et peut être elle finira par traiter le père même avec bonté.

Hommage et respect

Amsterdam le 1er Avril 1811. Le Brun.

---

190. Missive van G. G. en Raden van Indië aan Min. Van der Heim, 10 April 1811.

Met de op den 17e van Sprokkelmaand alhier ter reede gearriveerde keizerlijke koninklijke Brik Claudius Civilis hebben wij van Zijne Excellentie den Minister van Marine en kolonien van het

voormalig koninkrijk Holland ontvangen eene missive, gedateerd den 1e van Slagtmaand 1809, inhoudende de bedeeling, dat Hoogstdenzelve den Heer van Polanen had gecontinueerd in de commissie weleer door hem door den Generaal Wiese en den waarnemend Directeur Generaal van IJsseldijk opgedragen, met instandhouding van het tractement, hem bij de eerste benoeming toegelegd.

Dat Hoogstdenzelve op de ontvangene tijding, dat den Heer van Polanen het aanschrijven daarvan ontvangen had, denzelve had aangeschreven, dat hij tot nader order verblijven zoude, om de correspondentie tusschen het Ministerie in Holland en de oostersche Kolonien levendig te houden en de wederzijdsche belangens te surveilleeren.

Dat Zijne Excellentie het in alle gevallen daar voor wilde gehouden hebben, dat hoezeer persisteerende bij voorm. aanschrijving dat het middel van subsistentie moest blijven op den voet, zooals zulks door den Generaal Wiese was bepaald, zulks in geen geval minder zoude zijn als 4000 Americaansche dollars.

Dat Hoogstdenzelve den Raad van Polanen had geautoriseerd wissels op dit gouvernement af te geven ter somma van Rd. 8000 zilver geld, zooals dit door den Generaal Wiese aan Zijne Excellentie den Minister was opgegeven, betaalbaar in producten, met bijvoeging dat hij ingeval van een nadeelige wisselcours, zoodat dezelve geen 4000 Americaansche Dollars mogten rendeeren, dezelve zal mogen te boven gaan, tot het volle rendement van 4000 van die Dollars toe.

Dat Zijne Excellentie verwagte, dat die traites door ons zouden worden gehonoreerd, met autorisatie verder, om de reiskosten van meerm. Raad van Polanen herwaards te voldoen, indien deszelvs verblijf in America door verandering van omstandigheden langer van geen noodzakelijkheid mogte bevonden worden.

Deze missive hebben wij ter onzer zitting van den 22 van Sprokkelmaand gesteld in handen van den Heer Oud Directeur Generaal van IJsseldijk en den Raad Ordinair Mr. Wijnand van Hoesen en gem. Heeren gecommitteerd dezelve te examineeren en aan ons voordragt te doen van het rapport, hetwelk over de voorschr. zaak aan Uw Excellentie gedaan zoude kunnen worden.

Naar aanleiding van het door gem. Heeren uitgebragt rapport hebben wij als nu de eer Uw Excellentie in allen eerbied te avanceeren, Dat de commissie door Zijne Excellentie den Minister van Marine en Kolonien van het voormalig Koninkrijk Holland op den

Heer van Polanen gecontinueerd, voorzeker geen ander doel heeft gehad, als om door dat intermediair deze kolonie gedurende de stremming van allen handel, van spetie en de noodige behoeftens te voorzien.

Dat echter in de strekking door gem. Heer van Polanen daar in gehouden, dat oogmerk niet alleen grootendeels uit het oog verlooren is, zijne mesures niet aan het doelwit en de verwachting beantwoord hebben, maar zelve, dat indien de verrichtingen door het Gouvernement alhier niet waren gestuit, en wij de in America aangegane contracten gehomologeerd hadden, zulks aan deze kolonie importante nadeelen zoude hebben toegebragt, voornamentlijk omtrent de specerijen, die bij de contracten op zeer lage prijzen gesteld waren, en uit hoofde der geringe volume voor een groot fonds, bij preferentie gevraagd zijn, waartoe de aanbrengers der contracten berechtigd waren, daar aan dezelve overgelaten was producten *naar hunne verkiezing* te neemen, en dat wel voor prijzen bijna een derde en andere tot twee derde minder als waarvoor die alhier verkocht worden.

Dat de prijzen door den Heer van Polanen speciaal voor de specerijen bepaald, in dezen vooral Uw Excellentie's opmerking verdienen, alzoo, indien het Gouvernement dezelve na den inhoud der contracten had afgestaan, hetzelve daar door buiten de gelegenheid gesteld zoude zijn, die in den handel voor de alhier bepaalde prijzen om te zetten, door welken verkoop echter niet weinig is toegebragt om den financieelen staat dezer kolonie staande en buiten verwarring te houden, zoo dat, indien het Gouvernement daarin anders gehandeld had, hetzelve bereeds voorlang in de uiterste verlegenheid zoude gebragt zijn.

Om Uw Excellentie te overtuigen van onze plichtsbetrachting in dezen, hebben wij de eer Uw Excellentie aan te bieden de hiernevens gevoegde memorie [1]) van de producten, die sedert het arrivement van de Brik Goldsearcher op Java, het eerste vaartuig dat alhier onder kontract aangekomen is, voor de gefixeerde prijzen alhier zijn van de hand gezet, en waaruit blijkt, dat de somma daar door in 's Lands kas gekomen Rijksdaald: 1512548:46 bedragen heeft, bij welke memorie al verder wordt aangetoond, dat, indien diezelfde producten, volgens de prijzen bij opgem: contracten waren

1) Zie aan het slot van deze Missive.

afgestaan, den Lande daardoor zoude zijn benadeelt met eene somma van Rds. 698664:38 zilver geld, en waaruit al verder consteerd, dat zich dien verkoop niet enkel bepaald heeft tot de Chinesche of Inlandsche handelaars, maar zich ook heeft uitgestrekt tot de Amerikaanen zelve, die steeds met graagte de producten voor de bij het gouvernement gefixeerde prijzen hebben ontvangen. Wij hebben alverder de eer Uw Excellentie in eerbied te kennen te geven, dat de restanten specerijen bij aankomst van het eerste schip onder contract niet alleen sedert verkocht zijn, maar ook dat de aanzienlijke op nieuw uit de Moluccos aangebragte quantiteit, volgens opgave van den Heer Directeur generaal op eenmaal tegens de alhier bepaalde prijzen zoude kunnen worden verkocht, bij aldien wij zulks raadzaam en noodzakelijk mochten oordeelen, en dat de agenten der Amerikaansche huizen van commercie, met dewelke de contracten aangegaan zijn, met wisselverlies gelden alhier genegotieerd hebben, om specerijen in te koopen, waar uit dus consteerd, dat de alhier door ons voor die producten bepaalde prijzen *niet te hoog*, maar daarentegen de door den Heer van Polanen bij de contracten bepaalde prijzen *veel te laag* en tot ruine dezer colonie ingesteld zijn.

Wij vermeenen ons te mogen vleijen met Uw Excellentie's approbatie onzer handelingen, na dat alle de motiven die ons daar toe bewoogen hebben aan Uw Excellentie onder het oog gekomen zullen zijn, en dat het niet naarkomen en respecteeren der door den Heer van Polanen aangegane contracten, hoewel daartoe voorzien met eene autorisatie voor Zijne Excellentie den Minister van Marine en Kolonien van het voormalig Koninkrijk Holland op hooge last van Zijne Majesteit Louis Napoleon voormaals Koning van Holland gegeven, door Uwe Excellentie niet zal beschouwd worden als eene disobedientie of wederstreving van de ontvangene beveelen, maar als een gevolg van plichts betrachting, geschikt na de omstandigheden van eene Kolonie die sedert eenige Jaren, door de facheuse gevolgen van den oorlog, als het ware op zich zelven en zonder secours en assistentie uit Europa heeft moeten bestaan, en waarvan de correspondentie met het Moederland, uithoofde van de verre distantie, ten uitersten moeijelijk gemaakt is, zoo dat bij aldien wij niet steeds met den meesten ijver en trouw onvermoeijd werkzaam geweest waren in het beramen van alle mogelijke middelen om het bestier dezer kolonie gaande te houden, en ons te soutineeren tot verwon-

dering van dezulken die waanden de ondergang der kolonie reeds vooruit te zien, de gevolgen zeer zeker nu bereeds boven ons bereik, om dezelve te behouden, geklommen zouden zijn.

Wij vermeenen te meer reden te hebben ons met Uw Excellenties gunstige approbatie te mogen vleijen, als Uw Excellentie het oog gelieft te laten vallen op de goederen door den Heer van Polanen herwaards gezonden, en de conditien door hem ter bezorging derzelve herwaards, aangegaan, en zich daarentegen voor den geest te brengen, de aanschrijvingen dienaangaande door het Ministerie in Holland geëxpedieert, om zich *eenige* opofferingen te zullen getroosten *mits* dat daar over bevorens met Zijne Excellentie den Gouverneur Generaal wierd gecorrespondeert, en de voorwerpen waaruit die zouden voortvloeijen *noodzakelijk* voor den dienst van Java gevordert wierden, en *niet* voor de zulken, waarvan men zich konde passeren, dewelke op dien voet bereeds bij voorraad door Zijne Majesteit den Koning waren geapprobeerd en het ons uit die aanschrijving zelve is voorgekomen, dat Zijne Excellentie den Minister voornoemd daarmede niet heeft kunnen bedoelen een opoffering van bijna de helft der waarde der indiervoegen afgestane producten, behalve dat een gedeelte der aangezondene goederen niet alleen onnoodzakelijk, maar zelfs onverschillig en overtollig voor ons geweest is, als bestaan hebbende in artikelen, die in deze kolonie zelve worden aangemaakt en veel beter koop als de herwaarts gezondene door den Heer van Polanen. Om de wille van het geheel onereuse en schadelijke voor deze kolonie, dat er in de handelingen van gem: Heer van Polanen gelegen is, hebben wij gedifficulteerd in de valideering van de 4000 Spaansche matten, waartoe ZijnEd. bij de herwaards zending van de eerste vaartuigen aanzoek gedaan heeft, en ofschoon er tot nog toe geene wissels door ZijnEd. op het Gouvernement getrokken zijn, zullen wij in gevalle van presentatie, op de bekomene beveelen ten dien opzichte ter betaling, zonder dezelve te protesteeren, de acceptatie daarvan uitstellen tot tijd en wijlen wij met de stellige beveelen van Uwe Excellentie, aan wien wij vertrouwen, dat alle stukken en bescheiden die zaak specteerende ter hand gekomen zullen zijn, zoowel ten dien opzichte, als tot de continuatie van die uitbetaling gemunieerd zullen worden, hebbende de opgemelde stukken en bescheiden bestaan in de navolgende:

Eene missive van ons aan Zijne Excellentie den Minister van

Marine en Kolonien in dato 20 van Sprokkelmaand 1810, waartoe als bijlagen hebben gediend:

Extract resolutie van den 2 van Wintermaand 1809 waarbij de commissie van den Heer Van Polanen als nutteloos wordt verklaart,

twee brieven van den Heer van Polanen aan Zijne Excellentie den Gouverneur Generaal gericht, gedateerd New York den 20 van Sprokkelmaand 1809.

Contract tusschen gem. Heer van Polanen en Jacob le Roy en Zoon tot den ontvangst en aflevering aan hunne order van een lading specerijen te Sourabaija of Ambon, tegen daarbij gestipuleerde prijzen en conditien ged. als voren.

nader contract van den Heer van Polanen met Jacob le Roy en Zoon en Le Roy Bayard en Mc: Evers, aangegaan op den 22 van Herfstmaand 1809 om tegen gelden op Canton te verkrijgen of hierin niet slagende op simpel quitantie specerijen te Amboina te ontvangen volgens de prijzen bij het eerste contract bedongen.

missive van de supercarga's van de Brik Goldsearcher in name E. G. Bartsch en W. Henry aan Zijne Excellentie den Gouverneur Generaal, gedateerd Sourabaija den 28 van Louwmaand 1810 waarbij dezelve de vervulling van gemelde contracten verzoeken.

Cargo van de Brik bedragende in geld en goederen Sp. 61 400.

een missive van ons aan Zijne Excellentie den Minister van Marine en Koloniën ged. 2 van Zomermaand 1810, waar toe als bijlage gediend heeft

rapport van de Heeren van IJsseldijk en van Hoesen, aantoonende het verlies, hetwelk den Lande zoude hebben geleden, bij de naarkoming der door den Heer van Polanen gesloten contracten. Waaromtrent dan ook, wij bij dezen om de geëerde orders van Uwe Excellentie verzoeken, als ook om geinformeerd te worden van Uwe Excellentie's begeerte hoedanig wij ons zullen hebben te gedragen, ingevalle de reeders der onder contract herwaards gezondene vaartuigen vermeenen mochten, ten dien opzichte reclames te kunnen doen, onder eerbiedige opmerking, dat de cargo's van die vaartuigen zich, zonder eenige zwarigheid te maken, hebben onderworpen aan de voorstellen aan hun gedaan om hun op de aangebragte goederen een billijk advans van 50 à 100 pct. toe te staan, en de producten voor de alhier bepaalde prijzen te ontvangen.

We hebben de eer met verschuldigde hoogachting te verblijven, enz.

Memorie. — Aanwijzing der Producten dewelke sedert de aankomst van de Amerikaansche Brik the Goldsearcher op Sourabaija tot heeden, zoo aan de voormelde Brik als andere successive alhier en te Sourabaija gearriveerde Amerikaansche scheepen en aan chineesche handelaren zijn verkogt geworden, met aantooning van derzelver rendementen in zilver geld, als:

14887	pikols	Koffijboonen	a rds. 20	de pikol	rds. 297740
40855	ponden	Foelie	" " 5⅓	het pond	" 217893.16
317160	"	Nooten	" " 2½	" "	" 792900
195855	"	Nagelen	" 50 st.	" "	" 204015.30

Bedraagt te samen Rds. 1512548.46

Indien deze voornoemde Producten navolgens de door den Heer van Polanen met de Amerikaanen geslotene Kontrakten, aan de Amerikanen voor de geaccordeerde prijzen waren afgestaan geworden, zoude dezelve gerendeert hebben, als:

14887	Piks.	koffijboonen	à 10 Sp. matten	de pikol	rds. 198493.16
40855	ponden	ofte 326 $\frac{105}{125}$	pik. foelie	à 250 sp. matten	108946.32
317160	"	" 2537 $\frac{35}{125}$	" nooten	" 125 " "	422880
195855	"	" 1566 $\frac{105}{125}$	" nagulen	" 40 " "	83564.38

of te samen Rds. 813884.38

En daardoor het Gouvernement zijn benadeeld geworden in zilvergeld Rds. 698664.8

Batavia den 28 van Sprokkelmaand 1810.

(w. g.) C. W. Tholman.

---

191. Rapport van Daendels aan Min. Van der Heim over den toestand van Java, 22 April 1811.

Mémoire adressé à Son Excellence le Ministre de la Marine et des Colonies, sur l'isle de Java.

L'armée Impériale dans cette isle, se monte à 17774 hommes, suivant le tableau ci-joint, du chef de l'Etat-major-général.

Les rations pour ces troupes, ainsi que les habillemens des sous-

officiers et soldats, consistent entièrement dans les productions de ce pays· les sous-officiers et soldats Européens devraient être habillés en drap ordinaire d'Europe; mais nos magasins en étant dépourvus depuis long tems, nous sommes obligés de leur donner le même habillement qu'aux autres.

Par ce même tableau, Votre Excellence verra aussi qu'il ne nous reste en officiers, sous-officiers et soldats Européens que 2400 hommes: Je ne puis donc que prier Votre Excellence de supplier Sa Majesté Imperiale et Royale, d'y pourvoir, ainsi que j'ai eu l'honneur de le demander à Votre Excellence par ma lettre du 21 Février dernier.

Depuis 17 ans, cette Colonie n'a reçu ni fusils ni sabres: la plus grande partie de ceux dont nous nous servons sont très mauvais et près que irréparables. Je prie donc encore Votre Excellence de nous en envoyer une quantité suffisante, par la premiére occasion.

J'ai trouvé les magasins d'artillerie dans le plus grand désordre: il n'y avait pas dans toute la colonie, un affut de position dont on put se servir sans danger; l'affuttage de campagne était aussi très deffectueux; et nous commencions à manquer de bombes, grénades et boulets.

Il a été pourvu à ces besoins par l'établissement d'un attelier de construction à Sourabaya, dans le quel plus de mille ouvriers sont constamment en activité, et dont les batimens, entièrement neufs, sont très vastes et très beaux.

On a deja fait dans cet attelier plus de deux cens affûts de côte, une grande quantité d'affûts de campagne et autres articles nécessaires pour l'armée; et le tout aussi bien travaillé qu'on pourrait le faire en Europe.

J'ai trouvé à Samarang un commencement de fonderie, à laquelle j'ai donné une telle extension et amélioration qu'on est en ce moment occupé à y fondre des carrouades; et depuis long tems on y a coulé avec succès une grande quantité de bombes, grénades, boulets de canon, enclumes et autres articles importans.

J'ai fait faire aux moulins-à-poudre, des changemens utiles; et la quantité de poudre est augmentée du double et de beaucoup meilleure qualité; de nouveaux magasins de poudre ont été construits à Meester-Cornelis, à Salatiga et au dessus de Sourabaya.

L'Arsenal qui se trouvait dans le chateau de Batavia, est transporté au Jardin de Weltevreeden.

Les hôpitaux sont aujourdhui installés à l'instar de ceux d'Europe, et des augmentations et embellissemens ont été fait à celui de Batavia, de même qu'à celui de Samarang, on en a construit un superbe tout en pierres, sur la grande rivière de Sourabaya, à environ une lieue au dessus de la ville.

J'ai trouvé les casernes des troupes également fort défectueuses; et une grande partie étaient encore casernées en ville et dans des forts très mal-sains de Batavia; actuellement la garnison est logée dans des batimens très salubres construits à Molenvlit pour cet objet, lesquels, peuvent contenir au delà de deux mille hommes.

On a construit à Rijswijk, une lieue au dessus de la ville, des casernes, des écuries et des hangards pour les canons, pour 400 hommes de cavalerie et deux compagnies d'artillerie à cheval; et dans le jardin de Weltevreeden, autrefois la demeure du Gouverneur-Général, où un bataillon est déjà caserné, on construit de nouvelles casernes et pavillons en briques pour 3000 hommes.

A Sourabaya, on est aussi occupé à construire des casernes en briques pour le régiment de garnison; et les troupes de ligne occupent à Denoyo, un peu au dessus de la ville, des logemens très propres et bien faits quoiqu'en bois et bambous.

Je ne puis donner à Votre Excellence un tableau de la situation de notre marine aussi satisfaisant que celui de notre armée de terre; depuis huit ans la colonie n'a pas reçu le moindre secours de la Hollande, et quoiqu'il en ait été de même pour l'armée de terre, il nous a été plus facile de trouver les moyens d'y supplier. Cependant dès mon arrivée j'ai taché de donner quelque essor a notre marine coloniale; j'ai fait construire cinquante Cruis-prauws, qui ont gardé pendant trois ans la côte de Java, et l'ont garantie contre les pirates de Borneo et des Célébes, lesquels auparavant ne cessaient de l'inquiéter; quinze autres batimens, construits sur un nouveau modèle et armés de pièces de 18 et de 24 ont été stationnés dans la rade de Batavia, qui depuis cette mesure, sa seule défense, a pourtant été respectée par les chaloupes ennemies, les quelles n'ont plus osé l'approcher, comme autrefois, jusques dans la baye intérieure.

Ces bateaux ont été envoyés à Sourabaya pour être stationnés sous le fort Louis, dans la passe de Menares, ne pouvant plus être utiles à Batavia, contre une force ennemie considérable que nous

prévoyons y être incessamment, et qu'ils augmentent au contraire infiniment la force du fort Louis.

Nous trouvant dans la plus grande pénurie de toutes choses, j'ai envoyé six batimens en Europe chargés de denrées precieuses, et j'ai profité de cet envoi pour expédier des dépêches à Sa Majesté l'Empereur, à notre ci-devant Roi et à son ministre de la marine; desquels batimens l'arrivée nous est encore inconnue.

Je fais maintenant construire à Rembang, quarante six galéres (Schep prauws et cora-coras); ce sont des embarcations légères armées de deux caronades, et qui ont l'avantage de bien marcher à la voile et à l'aviron. Elles sont destinées à garantir la côte des pirates, et à entretenir la communication entre la côte de Java et celle de Sumatra; ces batimens ne tirant que peu d'eau, ne peuvent être atteints par des batimens de guerre, et ils sont trop bien armés pour avoir à craindre les canôts ou chaloupes des vaisseaux.

Cette colonie a des moyens suffisants pour créer une marine respectable; les forêts qui étaient naguères livrées au pillage d'un petit nombre d'individus privilégiés, peuvent aujourdhui, par une sage administration, fournir tous les bois nécessaires à la construction de frégates et moindres batimens; le traité récemment conclu avec les cours de Djocjocarta et de Souracarta nous a encore fait acquérir une grande augmentation de bois propres à toute sorte de construction, mais nous manquons d'hommes instruits pour en tirer le parti nécessaire, et pour pouvoir construire des batimens aussi bons voiliers que le sont ceux de France.

J'ai déjà demandé itérativement qu'il nous fut envoyé des Ingénieurs-constructeurs capables, et des hommes propres à bien choisir les bois qu'il faut employer: je prie Votre Excellence de pourvoir cette Colonie d'employés aussi nécessaires.

Batavia était autrefois le principal endroit où il y avait des magasins et où l'on pouvait réparer les vaisseaux; mais comme la rade y est tout-à-fait ouverte et extrêmement mal saine, Sourabaya, où des centaines de navires peuvent mouiller, était le seul port propre à la remplacer: mais cette dernière rade avait le défaut de toutes les autres: c'est-à-dire de n'être garantie par aucune fortification; ce qui a été suffisamment prouvé en 1807, lorsque ce qui restait d'une Escadre formidable fut pris par une flotte anglaise; pour rémédier à ce défaut, j'ordonnai aussi-tôt mon arrivée ici, la construction du

fort Louis, qui a entièrement rempli notre attente, et lequel est monté de cent pièces de gros calibre, sur des affûts de c te, et de huit mortiers.

A l'est de Sourabaya, il reste encore une passe nommée le Tregter, mais comme il n'y a que 14 à 15 pieds d'eau, les gros batimens ne sauraient y entrer: j'avais cependant fait commencer la construction d'un nouveau fort, mais les circonstances présentes m'ont fait prendre le parti d'arrêter momentanément ce travail.

J'ai fait prolonger la rivière de Sourabaya par de fortes jettées, qui, avec d'autres moyens, que j'y ai fait employer, l'ont creusée jusqu' à 15 et 17 pieds de profondeur: cette rivière est protégeé, à son embouchure, par un fort monté de 28 pièces de 18, également sur des affûts de cote, lequel deviendra cependant inutile lorsque le fort dont la construction a été commencée dans le Tregter, sera achevé: alors son emplacement sera très propre pour y établir un chantier de construction.

Il n'existait point non plus à Sourabaya de magasins de marine, ni aucuns autres batimens nécessaires dans les ports: maintenant on y construit des atteliers de forgerons, charpentiers & c^{a}., et logemens pour les employés.

Il n'était pas moins indispensable d'avoir un port dans l'ouest de cette isle: après bien des efforts, j'ai dû abandonner l'établissement que j'avais fait commencer à Meeuwebaay, et j'ai dû m'arrêter à un port beaucoup moins grand, formé par les deux islots de Marak, que je voulais joindre à la côte de Java par une jettée; mais la même insalubrité s'y est manifestée depuis les douze derniers mois, ce qui m'a forcé d'en arrêter le travail; les fortifications continuent cependant à y être poussées avec activité, et elles sont assez formidables pour qu'aucun ennemi n'ait encore osé les attaquer: mais le peu de santé dont jouit toujours la garnison, l'empêcherait de faire une longue résistance. Cette baye quoique seulement fermée à moitié à déjà servi d'abri à nombre de navires: je n'oserais cependant conseiller d'y faire rélacher les batimens de Sa Majesté sans une nécessité absolue, vu que le climat n'y respecte rien: cette insalubrité ne s' étant manifestée que depuis un an, l'on peut encore espérer qu'elle ne durera pas, après que les fortifications auront été achevées.

Les magasins de la marine sont, ainsi que Votre Excellence le

croira facilement, peu pourvus : la plus stricte oeconomie seule, nous a donné les moyens de pourvoir à nos besoins jusqu' à ce moment, et de pouvoir faire les expéditions pour l'Europe, dont j'ai parlé, et quoique nous espérions qu'ils pourront encore suffire pendant quelque tems, nous n'en avons pas moins besoin d'implorer le secours de Votre Excellence, tant pour ces articles que pour ceux énoncés plus haut, surtout si nous avions le bonheur de voir arriver une escadre impériale dans ces mers.

A mon arrivée ici, Batavia était encore la résidence du Gouvernement: le conseil des Indes tenait ses séances au chateau le Diamant et là se trouvaient tous les bureaux, les archives, la caisse etc. — tout cela a été transféré dans un local spacieux, situé sur le Molenvliet, à 1/2 lieue de la ville, et il n'y a plus aucune administration, soit en ville, soit dans ce chateau, excepté les deux collèges de Justice, l'administration du port et les magasins.

Il manquait un hôtel pour le Gouverneur Général: le jardin de Weltevreeden habité par le chef du Gouvernement, ne répondait pas à sa dignité.

Sur la plaine de Weltevreeden, on bâtit un nouvel hôtel pour lui, dont le batiment principal est déjà achevé; et le tout l'eut été d'ici à six mois, sans les circonstances présentes qui arrêtent tous travaux de ce genre.

Il n'y avait point de grande route dans toute l'isle de Java si ce n'est aux environs de Batavia et près de quelques Résidences de la côte et il eut été difficile de transporter des troupes, et impossible de transporter de l'artillerie d'une partie de l'isle à l'autre; en deux ans de tems, il a été créé un grand chemin depuis Anjer, dans le détroit de la Sonde, jusques près de Banjoewangie; et une poste regulière a été établie: de manière que depuis un an, les diligences et voitures particulières vont de Batavia à Sourabaya, et vice versa, aussi promptement que par la poste en Europe. Nous devons à cette route en grande partie, la conservation de cette colonie, si nous avons le bonheur de repousser l'ennemi; puisqu'elle m'a fourni le moyen de faire venir en trois semaines de Sourabaya et de Samarang, ici à Meester Cornelis, plus de six mille hommes.

Les canaux que j'avais ordonné de creuser, pour joindre la rivière de Joana à celle de Tanjolangie et de Tanjolangie à Samarang, ayant été achevés sont aujourdhui d'une très grande utilité, tant

pour le transport des marchandises que pour le défrichement d'une grande étendue de terres, qui jusqu' alors étaient restées noyées sous des eaux superflues faute d'écoulement.

Pour ce qui concerne l'état des finances de ces possessions, je puis faire à Votre Excellence un rapport tout-à-fait favorable; et si depuis 1808 tout commerce avec l'Amérique et le Danemark n'avait été interrompu, cette Colonie serait abondamment pourvue du nécessaire, pouvant compter qu'il eut été importé annuellement un million et demie de piastres; au lieu qu'à présent elle manque totalement d'espèces, tellement qu'il n'y en a plus du tout en circulation. J'y ai cependant pourvu, pour le courant de cette année, tant par la vente des terres de Panneroekan, et de Bezoeki pour la somme de 400,000 piastres, au capitaine Chinois de Sourabaya qui les avait en ferme pour sa vie, pour la somme de 6000 piastres par an; que par la vente du district de Probolingo, au capitaine Chinois de Passarouang, son frère, pour la somme de 750,000 piastres payable en dix ans, en vingt paymens égaux: pour la quelle somme il a été créé du papier qui a chaque payment est annullé: ce qui a procuré au Gouvernement l'avantage de disposer de suite de la somme totale.

Le Gouvernement n'avait d'autre revenu de cette dernière terre que 2000 piastres, 70⅓ coyans de riz et 140 piastres pour la ferme des nids d'oiseaux, excepté le gain sur la livraison de caffé et de bois de Jatty, qui n'était cependant d'aucune importance dans ce district.

Le déficit de papier-monnaie pour cette année à Batavia, a également été couvert par la vente de différentes terres dans les environs de la ville, et appartenant au Gouvernement, qui ont rendu, 1,210,800 rijksdalers papier-monnaie; ainsi que par une négociation forcée de 1,600,000 rijksd^{s}. papier-monnaie, prises sur les fonds des colons repatriés et laissés à leurs fondés de pouvoir: et enfin par une négociation volontaire sur les particuliers, de la somme de 617000 rijksdalers papier monnaie, qui doit être remboursée, soit en denrées, soit en numéraire, en déduisant 37½ p %, ainsi que Votre Excellence pourra le voir par le rapport du directeur-général des finances et domaines de sa Majesté.

La vente des districts de Pannoroukan, Bezoeki et Probolingo, n'a point entièrement remédié à la disette de numéraire; et c'est

pourquoi j'ai eu l'honneur de prier Votre Excellence, par ma lettre du 21 Fevrier dernier, d'engager les negocians français à charger les batimens qu'ils nous enverraient, un quart en piastres et autre numéraire: j'ose donc réïtérer aujourdhui cette prière.

Le caffé est depuis long tems considéré et doit toujours l'être, comme la branche principale du revenu de cette Colonie: j'ai donc à mon arrivée ici taché, par tous les moyens possibles, d'en étendre la culture, en assurant au Javan qui le cultive le payement, et au Gouvernement la livraison entière de ce précieux produit.

La surveillance de la culture du caffé est confiée à un Inspecteur-général; et il a été fait annuellement des plantations considérables dans toute l'isle et sur les meilleures terres. Le cultivateur étant assuré du payement de son travail et garanti contre toutes les vexations qui se commettaient autrefois. Il prend également à coeur et la culture et la recolte.

La recolte annuelle de caffé monte déjà maintenant à vingt millions de livres; et il est certain qu'en suivant la marche tracée elle augmentera tous les ans.

Le riz, considéré comme marchandise, n'est point d'un grand intérêt; mais sous tout autre rapport tout aussi important que la culture du caffé; puisque c'est la principale nouriture aussi bien des Européens que des Javans, et joint au sel forme les articles qui nous assurent à la paix un commerce intéressant, tant avec les isles dans les mers des Indes, qu'avec une partie du continent.

La persuasion de cela m'a également fait employer tous les moyens mis à ma disposition pour étendre la culture du riz. A mon arrivée dans cette colonie, les terres qui avoisinent Batavia étaient présqu'entièrement privées de culture, et la capitale avait besoin de plus de 5000 coyans de riz du Java, par an, qui en tems de guerre coûtaient infiniment de peines a y transporter, et s'ils manquaient mettaient Batavia et ses environs dans le plus grand danger d'éprouver une famine. Le Gouvernement Colonial le vendait à un prix trop modique, et sans compter la perte des batimens pris par les ennemis ou les pirates, la caisse perdait à cette vente annuellement 250 000 Rijksdalers.

Par l'augmentation du prix du riz, en donnant moi-même l'exemple d'améliorer les terres, et en donnant de la considération au propriétaire, qui se livre aux cultures, la culture a été tellement augmentée

aux environs de Batavia, que l'on a lieu d'espérer, qu'en peu d'années, ce departement pourra se suffire à lui même.

Le peu de demandes de poivre en a fait abandonner la culture à Java, d'autant plus qu'elle nuisait a celle du caffé.

Les livraisons de l'Empereur de Souracarta et du sultan du Mattaram, et les terres des Lampons sur l'isle de Sumatra, nous assurent d'une quantité suffisante de poivre, pour en approvisionner la France.

Les revenues du Gouvernement consistent indépendamment du bénefice sur le caffé, en fermes; droits et contributions, ainsi que Votre Excellence aura pû le voir par le compte rendu par le Directeur-Général, ont infiniment augmenté durant le tems que j'ai gouverné cette colonie, quoique pendant tout ce tems le commerce avec le Danemark et l'Amérique ait été interrompu, et que nous ayons conséquemment été privés du droit de 6 p% sur l'entrée des marchandises qu'ils auraient introduites.

Je suis encore dans l'impossibilité de présenter à Votre Excellence une statistique de cette Colonie, à cause du grand nombre de travaux dont les divers Préfêts sont chargés.

(signé) DAENDELS.

Meester Cornelis 22 Avril 1811.

---

192. Brief van Van den Bosch aan Van Polanen, 13 Mei 1811.

Veelgeachte Vriend!

Het onvoorzigtig schrijven van mijn schoonvader [1]) aan mij uit Amerika, heeft voor mij en mijne famille zeer onaangename gevolgen gehad, weinigstens heeft het de Heer Daendels, tot een pretext verstrekt, mij met mijne geheele famille, aan boord van een vaartuig van 120 ton te plaatsen, en naar Bourdeaux te zenden. [2]) Mijne

1) De Sandol-Roy.

2) 31 Oct. 1810, zooals blijkt uit een voorloopig schrijven van Van den Bosch aan Van Polanen van 30 Oct. 1810; waarin o.a.: „Ik word door Zijne Excellentie den Maarschalk met een brik van 120 ton met mijne geheele famille na Frankrijk gezonden, en zulks om dat eene door mijn schoonvader geschreven brief aan Zijn Excellentie mishaagd heeft".

schoonmoeder, vrouw en kinderen waren van deze conscriptie niet uitgesloten: en gedurende zes maanden zijn wij met twaalf personen, in eene ruimte van 12 voet^{n}. lengte en 10 voet^{n}. breedten, opgesloten geweest. Mevrouw de Marolles Uwe Dogter, is met zeer veel moeite dit ongelukkig lot ontslipt, en ik mag het Uw niet ontveinzen dat wellicht het voornemen om haar Ed. tot een voorwerp van meer verfijnde wraak te doen verstrekken, daar toe gecontribueerd heeft; zijne woede is tegens Uw, tot die hoogte gestegen, dat hij in tegenswoordigheid, van meer dan 40 menschen, gesworen heeft, Uw te zullen doen Fusilleren, bij Uw eerste intrede in de Colonie; al waren het ook, dat de Koning van Holland, Uw als Gouverneur Generaal, na Batavia zond. Mevrouw de Marolles heeft zig tevens op haar woord van Eer moeten verbinden om in het vervolg, geene brieven, aan Uwe Ed. gestr. te zullen schrijven, nog van Uw te accepteren. En mijn waarde vriend, laat ik Uw van haar en mijnent wegen bidde mogen, het ongelukkig lot uwer Dogter en vrienden op Java niet te verswaren, door aan het billijkst resentiment gehoor te geven, het bestuur van Robespiere, is niet wreder, is niet bloeddorstiger geweest, als dat van Daendels. Een volkome insurectie, is ook daar van het gevolg geweest, bij mijn vertrek hadden de inwoonders van Surabaya, zig reeds alle van schuiten voorzien, om bij de eerste nadere stap van Radien Rongo, rijksbestierder en schoonzoon des Sultans, die aan het hoofd van twintig duizend man naar derwaards marcheerde, te vlugten. Met een woord, bij mijn vertrek, was geheel Java in een staat van ellende gedompeld, waarin zig welligt nimmer een Hollandsche Colonie bevond en waar uit zij door niets gered kan worden, dan het gelukken der expeditie die Engeland tegen haar onderneemt. En wel verre dat die samenloop van ongelukken, enige verzachting in de maatregelen van D. zou te weeg brengen, schijnt hij integendeel, het verdubble zijner wreede maatregelen als zijne enigst toevlugt te beschouwen, het zal Uw verwonderen dat menschen zulke wreedheden dulden, dan laat hetgeen in andere lande gebeurd is, ter verklaring strekken, waar om het gering, en weereloos overblijfsel der Hollanders op Java, hunne hals krommen onder het ijzere juk. Dan laten wij van dit ongelukkig onderwerp afstappen, en permiteerd mij thans tot mijn eijge zaken die in dit ogenblik alle mijne aandagt vorderen terug te keren. Circa hondert mijl van Bourdeaux zijn wij door een Engelsch oorlogschip den 4

dezer genomen en alhier opgebragt, en met veel genereusiteit behandelt . . . . . .

Na Uwen Ed. Gestr. en famille verder alles goeds toegewenscht te hebben, verblijf ik met alle Hoog achting

Veel geachte vriend

Plymouth
den 11 Meij 1811.

U wel Ed. Gestr. Dw. dienaar
J. VAN DEN BOSCH.

---

193. Brief van G. G. Daendels aan Generaal Janssens, 13 Mei 1811.

Le Gouverneur Général Daendels
au
Général de division Janssens, nommé par l'Empereur, notre Auguste Maitre, au Gouvernement Général de Java.

Monsieur le Général!

J'ai bien reçu les différentes lettres du 27 Avril et du 2 et 9 de Mai, dont Votre Excellence m'a honoré.

D'après la décision de Votre Excellence, je me prépare a lui remettre le Gouvernement, au jour même, que Votre Excellence le désire.

Je crois de mon devoir de mettre en attendant Votre Excellence en état de connaitre mes travaux organiques, financiers et administratifs, afin qu'Elle soit au fait de l'organisation de cette Isle, du moment même, ou Elle prendra les rênes du Gouvernement Colonial, et qu'Elle puisse juger, si elle est basée sur l'interêt des finances et sur les règles d'une bonne police; si elle est conforme aux moeurs des Javans, et si j'ai réussi a corriger les anciens abus, sans en avoir fait naitre de nouveaux.

. . . . . .

Buitenzorg
ce 13 Mai 1811.

(signé) DAENDELS.
Conforme à l'original
B. BLOK.
Greffier de S. E. le Gr. Gl.

---

194. Brief van Generaal Janssens aan G. G. Daendels, 14 Mei 1811.

Tyepannas le 14 Mai 1811.

Le General de division J. W. Janssens a Son Excellence le Gouverneur Général Daendels.

Monsieur le Gouverneur Général.

Entre Bijabang et Tjoerogong, j'ai reçu la lettre que Votre Excellence m'a fait l'honneur de m'écrire en date du 13 de ce mois.

. . . . . .

Les ordres, que j'ai reçus de notre Auguste Souverain, me prescrivant de prendre le Gouvernement dans les vingt quatre heures, il paraîtra sans doute convénable à Votre Excellence, que cela ait lieu après demain.

. . . . . .

Sa Majesté m'aijant par ses lettres patentes renvoijé pour plus amples instructions à celles, soit ostensibles, soit secrettes, qui vous auraient été données par le Roi, je Vous prie de vouloir bien me les remettre.

. . . . . .

. . . . . .

(signé) J. W. Janssens.
Conforme à l'original
B. Blok, Greffier.

---

195. Besluit van Janssens, 21 Mei 1811.

Extract uit de Resolutien genomen in Raden van Indien op den 21sten van Bloeijmaand 1811.

Zijne Excellentie den Gouverneur Generaal in persoon ter vergadering verschenen zijnde heeft gedaan eene schriftelijke voordragt waarbij enz.

Volgende deze voordragt en dit decreet van Z. M den Keizer van den 21e van Slagtmaand 1810 hierna geinsereerd.

Hoog Edele Heeren!

Ik heb de eer aan U HoogEdelhedens over te leggen Kopy van het Keizerlijk Decreet van den 21e van Slagtmaand 1810 waarbij mijn tractement als Gouverneur Generaal van Zijner Majesteits bezittingen beoosten Isle de France, bepaald op viermaal honderd Duizend Francs 's jaars en daarenboven voor eens Honderd duizend Francs om te voorzien in diverse eerste benodigdheden bij mijn aankomst in deze Kolonie.

Z. M. heeft mij door dit tractement op eene voet willen stellen om op een loyale wijze te leven overeenkomstig het karakter hetgeen ik in Hoogstdeszelfs dienst bekleede, en het is de intentie van Z. M. dat ik de veritabele waarde ontvang, welke de voormelde vijfmaal honderd duizend Francs in het Rijk hebben en door mij plus minus op Hondert Duizend Spaansche Matten in specie begroot wordt.

Naauw geset in mijne principes zoo voor mij zelve als voor anderen om niet meerder van een ambt te genieten als deszelfs wettige inkomsten bedragen, zoude ik aan de andere zijde niet kunnen toestaan dat ik daarin voor een penning werd benadeeld, en dit te minder aangezien ik verplichtingen te vervullen heb, welke daaronder noodwendig zouden moeten lijden.

Ik rekene evenzeer dat den dienst van onzen geëerbiedigden Souverein, aanmerkelijk zoude worden verachterd, wanneer Hoogstdeszelfs representant in deze Kolonie al aanstonds bij zijne eerste komst hier te Lande genoodzaakt wierd schulden te contracteeren die behalve dat zij hem in zijne pecunieele omstandigheden zouden kunnen derangeren of bederven, hem ongeschikt zoude maken de aangelegen pligten die op hem rusten, op eene onbelemmerde wijze en zonder eenige invloed van personele gunst of obligatien te vervullen.

En ofschoon het zichtbaar is, dat Z. M. hierin heeft willen voorzien door de geaccordeerde Honderd Duizend Francs voor eens, zie ik mij echter in het geval gebragd niet alleen om de opgemelde Honderd Duizend Francs dadelijk tot onderscheidene onvermijdelijke aankopen te moeten besteden, maar nog daarenboven eene groote somme zal noodig zijn tot het doen van overname, die mij door Z. Exc. den gewezen Gouverneur Generaal Daendels voorgesteld en in de betrekkingen van Gouverneur Generaal voor mij noodzakelijk

zijn, waartoe ik derhalve engagementen zoude moeten aangaan, die gelijk ik hierboven heb aangehaald, mij toeschijnen met eene getrouwe en behoorlijke uitoefening mijner uitgestrekte pligten ten eenemale strijdig te zijn.

Trouwens ik acht het niet billijk dat den Gouverneur Generaal van Z. M. Bezittingen in deze gewesten in zijn privé zoude bekostigen établissementen of andere aangelegenheden, die hem in zijn ambt en tot bevordering van 's Rijks belangen noodig zijn, waardoor hij gebragt zoude worden onder een bezwaar geheel vreemd aan andere Hooge Ambtenaren van het Rijk, welkers betrekkingen meer of min met de zijnen uit een oogpunt kunnen worden beschouwd.

En het is alzoo op de aangegeven gronden dat ik UwHoogEdelhedens proponeere.

1°. Om vermits na het inkomen van een Rapport, hetgeen ik van den Heer Directeur Generaal gevraagd heb, over de cours der muntspecien van het Rijk tot dezulke welke in deze Kolonie nog in omwandeling zijn, eerst zal kunnen worden beslist over de wezentlijke waarde welke mijn appointementen in francs berekend hier te Lande hebben, provisioneel aan mij uit 's Gouvernements Kas te doen verstrekken vijftig duizend Rijksdaalders papieren geld, onder den titel van voorschot, om zoo haast de waarde van mijn tractement zal wezen vastgesteld of gerestitueerd of daarmede verrekend te worden.

2°. Om, aangezien den dienst der Volkplanting niet gedoogd mij duurzaam verre van deze Hoofdplaats te bevinden, maar noodzakelijk vorderd dat ik een temporair verblijf hebbe te Batavia, mitsgaders het nieuwe Gouvernements Locaal op Weltevreden nog lange niet ter bewoning in gereedheid kan zijn, het Huis van Z. Exc. den Generaal Daendels op Goenong Saharie met de daarbij behoorende meubelen, voor rekening van het Gouvernement ten dienste van den Gouverneur Generaal over te nemen tegen dezelfde prijs waarvoor dit huis en meubelen door Zijne Excellentie is ingekocht, volgens de kwitantien en inventaris daarvan voorhanden zijnde, alsmede in voege voorschreven over te nemen het daarnaast gelegen huis van den President van het Collegie van Administratie der Houtbosschen Smissaert, per taxatie of billijke overeenkomst met den Eigenaar, alzoo zondere bijvoeging van dat Huis de behuizingen te Goenong Sarie geheel ongenoegzaam zoude zijn voor de huisvesting van den

Gouverneur Generaal en de personen die tot hem behooren, en eindelijk nog de meubelen, welke voor de gemelde beide behuizingen ontbreken, door aankoop te laten *suppleren*, voorts de Weeskamer te Batavia te autoriceren de penningen daartoe benoodigd onder verband van de vermelde Tuin en meubelen te beleenen uit de Rente die op de door haar gecreëerde brieven van crediet zijn overgewonnen, en verder de gemelde tuin en meubelen, de laatste voor zoover zij niet voor het Gouvernementaal Hotel kunnen dienen, met afschaffing van het voorschreven verband te doen verkoopen zoodra het gedagte Hôtel zal kunnen worden betrokken, mitsgaders het provenu van dien weder te laten komen tot vermeerdering van het beloop der gedagte overgenomen renten.

3°. Om voor zooverre de meubilaire goederen in de Gouvernements Hotels te Samarang en te Sourabaya nog aan Z. E. den Generaal Daendels in particulieren eigendom toebehoren, dezelve evenals de meubelen van den huize Buitenzorg voor den Lande te doen overnemen tegen eene gemoedelijke taxatie en de betaling te laten geschieden uit de overgewonnen renten hier vorengemeld.

4°. Om nadien bij Buitenzorg gelegen is een stuk Land genaamd Panarangang, in Eigendom toebehoorende aan den Generaal Daendels, hetwelk voor de tijdelijke Gouverneur Generaal niet kan worden ontbeerd, als dienende tot het weiden van slagtvee, het aankweeken van groenten enz. voor zijne Tafel, het gemeld stuk Land Gouvernementswege van den Gouverneur Generaal tot het voorschreven einde te doen overnemen tegen tauxatie en als voren te laten betalen uit de overgewonnen renten onder art. 2 vermeld.

Met voorstel eindelijk om de generale Directie met de uitvoering van het een en ander, onder mijne approbatie te laten belasten.

Batavia den 21e van Bloeimaand 1811.

J. W. Janssens.

Extrait des Minutes de la Secretairie d'Etat du Palais des Tuilleries le 21 Novembre 1810.

Napoleon, Empereur des Français, Roi d'Italie, Protecteur de la Confederation du Rhin et Mediateur de la Confederation Suisse.

Nous avons decreté et decretons ce qui suit:

Article 1r.

Le General Janssens, nommé Gouverneur Général de nos Etablissements à l'Est de l'Isle de France est nommé grand officier de la Legion d'honneur a date du jour ou il prendra possession du Gouvernement, que nous lui avons confié.

Article 2.

Il jouira jusqu'a son arrivée à sa destination des appointements de son grade de general de Division, et à date du jour de son arrivée sur notre Isle de Java, il jouira d'un traitement annuel de quatre cent vingt cinq mille francs, desquels frs. 25000 pourront être payées en France à telles personnes qu'il aura designées pour le reçevoir.

Les quatre cents mille Francs qui doivent completer la totalité de ses appointements lui seront payés mensuellement par douzièmes sur la Caisse de l'Isle de Java.

Cependant la somme de vingt cinq mille francs payable en francs sera payée mensuellement par douzièmes à date du jour de son depart de France.

Article 3.

Moyennant les appointements ci dessus: Notre Gouverneur Général est chargé de tous les frais de ses Bureaux particuliers et des appointements de ses secretaires.

Article 4.

Dans les cas, ce que Dieu ne veuille, ou notre dit Gouverneur Général viendroit à mourir dans les quatre premières années de l'exercice de son Gouvernement nous assurons par le present decret une pension annuelle et totale a ses Enfans et petits Enfants, de la somme de douze mille francs a repartir entre eux dans la proportion de leurs droits naturels a son heritage.

Article 5.

Notre dit Gouverneur General reçevra avant de s' embarquer une somme de cent mille francs pour frais de son Equipement, deplacement et de sa table pendant la traversée.

Article 6.

A son arrivée à l'Isle de Java il reçevra sur les fonds de la Caisse

de cette Colonie une somme de cent mille francs pour frais de premieres installations.

Article 7.

Nos Ministres de la Marine et des Colonies et du Tresor public sont chargés, chacun en ce qui le concerne de l'execution du present decret.

NAPOLEON.

Le Ministre Secretaire d'Etat

H. B. DUC DE BASSANS.

Le Ministre de la Marine et des Colonies

DECRES.

Zoo is conform de voordragt van Zijne Excellentie besloten.

Eerstelijk enz.

Ten tweede enz.

Ten Derde: Het huis van Z. Exc. den Generaal Daendels op Goenong Sarie met de daarbij behoorende meubelen voor rekening van het Gouvernement, ten dienste van den Gouverneur Generaal over te nemen, tegen dezelfde prijs waarvoor dit Huis en meubelen door gem. Z. Exc. is ingekocht, volgens de kwitantien en Inventaris daarvan voorhanden zijnde, als mede in voege voorschreeven over te nemen het daar naast gelegen huis van den Resident van het Kollegie van administratie der Hout bosschen Smissaert per taxatie of billijke overeenkomst met den Eigenaar en eindelijk nog de meubelen welke voor de gemelde beide behuizingen ontbreken, door aankoop te laten suppleren, en de Weeskamer te Batavia te autoriseeren de penningen daartoe benodigd onder verband van de gemelde Tuin en meubelen te beleenen uit de renten, die op de door haar gecreëerde brieven van crediet zijn overgewonnen en verder de gemelde tuin en meubelen, de laatste voor zoo verre zij niet voor het Gouvernementeel Hotel kunnen dienen, met opheffing van het voorz. verband te doen verkoopen, zoodra het gedagt Hotel zal kunnen worden betrokken, mitsgaders het provenu van dien weder te laten komen tot vermeerdering van het beloop der gedagte overgewonnen renten.

Ten vierde. De meubilaire goederen in de Gouvernements Hotels te Samarang en Sourabaya voor zoo verre dezelve nog aan Z.Ed.G. den Generaal Daendels in particulieren Eigendom toebehoren door den

Lande te doen overnemen tegen eene gemoedelijke taxatie en de betaling te laten geschieden uit de overgewonnen renten hier voren vermeld.

Ten vijfde. Het stuk Land gelegen bij Buitenzorg met name Panarangang, Gouvernementswege van den Generaal Daendels te doen overnemen tegen taxatie en als voren te laten betalen met de renten onder art. 2 vermeld.

En eindelijk de generale Directie met de uitvoering van het een en ander onder approbatie van Z. Ex. den Gouverneur Generaal te belasten.

Den Heer Raad Extraordinair Romswinkel heeft hier in als gemachtigde van den President der Hout administratie Smissaert aan de Vergadering te kennen gegeven, dat gemeld huis op Goenong Sarie door zijn principaal te voren gelaten was voor Rks. 26 000 papiere geld, dan dat hij sedert qualificatie had gegeven hetzelve voor 7000 Sp. matten te verkopen en de Vergadering den prijs van Rs. 26 000 papiere geld in de tegenwoordige omstandigheden convenabel gevonden hebbende voor het gedagte huis, zoo is op het voorstel van Z. Exc. den Gouv. Generaal besloten het gemeld Huis voor Rs. 26 000 papieren van crediet in te koopen.

Accordent
P. Wedding
Archivas.

---

196. Dagboek van den afgetreden G. G. Daendels van 27 Maart tot en met 31 Mei 1811.

Ayant été informé, par différentes voies, que les anglais préparaient une expédition contre l'Isle de France et l'Isle de Java, je me suis occupé, depuis ce tems, de rassembler nos moyens, pour la mettre en état de défense.

Déjà depuis long tems j'avais demandé avec instance, dans toutes mes lettres au ci-devant Roi, qu'on m'envoyat de prompts secours en officiers, soldats et bonnes armes, dont la colonie avait le plus grand besoin.

Mes sollicitations à cet égard, étant demeurées sans effet, et me

voyant totalement abandonné par le Ministère de la Marine et des Colonies Hollandais, je fus obligé, long tems avant la réunion de la Hollande à la France, de m'adresser directement à S. M. impériale et royale, en lui rendant compte de ma cruelle position et de mes besoins.

J'attendais avec confiance le résultat de mes démarches auprès de l'Empereur, lorsque la nouvelle de la réunion me parvint officiellement, par la corvette la Claudius Civilis.

Cet événement mémorable vint encore augmenter mon espoir, mais je prévis bien que cela même devait hâter l'exécution des desseins de l'ennemi.

En effet, vers le commencement de ce mois, parût devant Batavia la frégate anglaise la Léda, qui nous donna la nouvelle de la capitulation de l'isle de France; et par les discours du capitaine à un officier parlementaire, je sus que l'expéd^{on} contre cette colonie était prête à parraitre: j'appris également d'un matelot anglais, déserteur, que cette expédition était composée de 200 voiles; qu'elle avait à bord 15000 hommes tout Européens (attendu que les Sypays avaient refusé de s'embarquer et pour l'isle de France et pour Batavia) et qu'elle pourrait être ici vers le *26 Mars*.

N'ayant plus aucun doute sur l'apparition prochaine des ennemis je donnai les ordres suivants:

200 canoniers dressés, formant une compagnie et 1000 hom^{s}. d'infanterie également exercés, formant un bataillon, seront envoyés ici de Samarang, partie en voiture et partie à cheval, dans dix jours; et seront suivis, trois semaines après, du second bataillon de garnison de 1000 hommes, presque tout composé de recrues, lesquels seront transportés de la même manière.

450 milices à cheval et 1100 hommes à pied doivent être fournis par les départemens et arriver par marches forcées; et le 3me régiment d'infanterie de ligne ainsi que la 3me compagnie de l'artillerie légère de la division de Sourabaya se tiendront prêtes à être transportés par eau et par terre.

J'ai fait venir s' établir à Buitenzorg, l'état major gén^{l}, le trésor, la direction générale, la chancelerie, les bureaux administratifs, l'imprimerie &^{a}, et fait fortifier à la hâte les environs de cette campagne; mais notre principale deffense consiste dans l'emplacement de quelques ouvrages de campagne à M^{r}. Cornelis, situé à 2½ lieues

de la ville de Batavia, sur une coline qui offre plusieurs avantages.

Toutes les marchandises précieuses appartenant au Gouvernement, les munitions et une quantité de provision de bouche suffisante sont transportées dans l'intérieur.

Ne voulant pas exposer nos troupes dans les environs mal-sains de Batavia ni m'engager dans un combat près de cette ville, où le nombre et la qualité des troupes ennemies auraient sur nous un très grand avantage, je n'ai cherché qu'à retenir l'ennemi dans ce quartier mal sain le plus long tems possible; et en consequence j'ai fait abattre tous les ponts, couper tous les chemins et boucher toutes les rivières et les canaux, afin qu'il ne puisse qu'avec difficulté réunir ses moyens et avancer sur nous, soit qu'il fasse son débarquement vis-à-vis de la ville, soit à l'Est où la profondeur de l'eau permet aux batimens armés de protéger la descente, soit enfin qu'il exécute son débarqement sur les deux points à la fois.

Les ordres sont aussi donnés pour que l'ennemi soit inquiété dans sa marche et dans ses travaux pour réparer les ponts et chemins et débarrasser les rivières, par un petit nombre de troupes acclimatées; il est également ordonné que les chevaux, buffles et bateaux seront transportés dans l'intérieur; et que les fonctionres publics seront placés derière le corps des troupes afin d'ôter aux ennemis toute assistance dans ses transports et subsistances.

Dans cet état de choses se trouvait la colonie le 27 Mars 1811, lorsque ce journal fut commencé.

27 Mars. Je me trouve à Batavia, et pars à 5 heures du matin, pour aller inspecter les travaux à Mr. Cornelis.

Je suis de retour à 8 heures ¼ — à 9, j'ai été visiter ceux d'Anthiol, qui sont fort avancés; revenu avant 11 heures.

Donné ordre au major du Génie, Schultz, d'envoyer un chef d'ouvriers à Buitenzorg, pour faire un batardeau dans la rivière de Tjidani afin que les ouvrages qu'on y construit soient entourés d'eaux par le moyen d'un canal creusé depuis bien longtems.

Ordonné que tous les malades de l'hopital général, seront transportés dans celui nouvellement construit à Tanjong (Est), situé derière Mr. Cornelis, et autorisé le commissaire ordonnateur et le chirurgien en chef de se concerter pour les augmentations et fournitures nécessaires à ce nouvel hospice.

A 1 heure après midi parti pour Buitenzorg; arrivé a 5. Reçu

le rapport que les diverses administrations s'y sont installées et ont déjà ouvert leurs travaux, et que les magasins de vivres s'y forment également.

Les rapports des préfets m'annoncent la prochaine arrivée de nos troupes en marche. J'apprends aussi que la corvette anglaise le Samarang et le brick le Baracuta, après avoir visité la rade de Samarang et de Rembang sont en route pour Batavia; et que la frégate la Léda a été jointe par une nouvelle frégate anglaise récemment entrée dans le détroit, où elles se tiennent, et où il semble qu'elles attendent la flotte expéditionnaire.

28 Mars. Je suis parti à 5 heures du matin accompagné du brigadier Gutzlaff, chef d'état major, qui commande les troupes ici, pour aller visiter l'avant poste à 2 lieues ½ sur le chemin de l'ouest, très favorabt situé, entre un étang et un ravin (que je joins ensemble par des coupures) et qui ne peut être tourné.

J'ai ensuite visité les redoutes qu'on construit dans la terre de Buitenzorg, sur ce même chemin et sur celui de Tangarang; elles sont très avancées.

Le premier convoi d'artillerie destiné pour ces divers ouvrages vient d'arriver et la reste est en route.

Je suis informé que les anglais ont pris, dans la rade de Samarang deux grands navires chinois (de la Chine) partis en dernier lieu d'ici, chargés en partie pour compte du Gouvernement; cet envoi consistant en fer et en arrak était fait sous le nom des propriétaires de ces navires mais pourtant il n'en a pas été plus respecté.

Reparti de Buitenzorg à 1 heure après midi; arrivé a 4½ hres a Mr. Cornelis où j'établis mon quartier Général.

Ecrit au Landrost de Batavia de faire fermer toutes les écluses ou éperviers de la rivière Tjacon ou Toegre qui se trouvent dans les terres de Mrs. Collier, Cox et des Portugais; Mr. Baljé s'étant personnellement chargé de faire fermer les trois établis dans ses biens. Le Landrost devra avoir soin qu'ils ne soient point ouverts jusqu'à nouvel ordre.

Pareil ordre au major Schultz pour qu'il fasse fermer les éperviers de la rivière Sonthal, et de le faire de manière à ce qu'il s'ensuive la plus haute inondation possible, il fera de même boucher le canal Slokkan dans les endroits déjà designés. Il me fera toutes les 24 heures un rapport exact sur l'effet de ces inondations.

29 Mars. Envoyé par extra poste au Brigadier Gaupp à Soura-baya ordre de faire marcher de suite pour Batavia, la compagnie d'artillerie à cheval avec ses pièces et caissons; ainsi que le 3me régiment de ligne (infanterie) avec invitation de se conformer à ce qui avait été prescrit à cet égard le 16 Mars dernier pour accélérer la marche de ces troupes.

Donné ordre aux préfets de Sourabaya, Rembang, Japara, Samarang, Paccalongang, Tagal, Cheribon et districts de Batavia, de fournir les pedattijs, chevaux, bateaux et battoors nécessaires pour accélérer la marche des dites troupes; a 7 heures ½ j'ai été visiter les batteries et travaux.

Reçu le rapport qu'un Parlementaire anglais est arrivé à Anjer apportant la nouvelle officielle de la capitulation de l'isle de Ternate, laquelle a eu lieu le 1r Septembre dernier; le capitaine a demandé de mettre à terre le lieutenant colonel Methman et quelques autres officiers et employés avec 50 hommes de garnison; mais le Préfet s'y est refusé faute de moyens de transport pour la Capitale.

Cette possession nous était à charge, comme ne produisant rien après la prise d'Amboine et de Banda. J'avais expédié deux navires le Discovery et le Lassum, pour y porter des vivres et habillemens pour les troupes, dont le sort ne m'est pas connu, ayant heureusement sauvé le 3e navire destiné pour cette isle, sur la nouvelle venue de Malâka, de la prise de cette possession de S. M. Impériale.

Pris un arrêté portant que les troupes du dept. de Batavia seront mises sur le pied de guerre pour les vivres et fourages, à dater du 1er Avril.

30 Mars. Les 1er et 5e escadrons de dragons sont arrivés aujourdhui au camp de Mr. Cornelis, ainsi que 101 artilleurs que j'ai fait venir de Marac bay.

Il est également arrivé à Buitenzorg une compagnie d'artillerie de Samarang, forte de 188 hommes; et les Dyayang Sekars de Tagal.

31 Mars. Il est arrivé aujourdhui, à Buitenzorg, les Djayan secars ou milice à cheval de Paccalongang.

1r Avril. On me marque par un courier extraordre de Sourabaya, que la Goelette Américaine le Général Green, y est arrivé, venant d'ici, pour prendre à son bord une partie de l'équipage du navire Americain péri sur les côtes de la nouvelle Hollande; ayant perdu elle même, dans la baye de Marac et dans la rade de Batavia, son

capitaine et la prèsque totalité de son équipage, par l'insalubrité de l'air; et que le supercargue de cette goelette, Mr. Duncan, a rapporté au Commissre général de la marine, qu'il a été visité dans son passage par la frégate la Leda, par le brick le Baracuta et la corvette le Samarang à bord desquels il a entendu dire que ces batimens feraient partie de l'expédition qui avait fait voile du Bengale contre Java.

Les Djayang secars de Tagal et de Samarang sont arrivés à Buitenzorg où ils sont, avec ceux précédemment arrivés placés à 2 lieues et demie en avant, il y est également arrivé plusieurs détachemens de Javans, armés de piques, venant des Bataviaasche Regentschappen.

La frégate anglaise le Bucephalus et le Cartel l'Amboine sont venus en rade extérieure de Batavia; après avoir hissé le pavillon parlementaire, ils ont envoyé une chaloupe, qui a apporté le 1r lieutenant de la frégate avec une lettre du capitaine Pilly proposant de faire venir en rade ce batiment parlementaire pour mettre à terre les prisonniers de Ternate et leurs effets: ce qui lui a été accordé ainsi que de lui fournir un passeport pour continuer son voyage au Bengale; et de faire des provisions, de l'eau, du bois etca comme étant uniquement employé pour le transport des dits prisonniers.

Cet officier a nommé Samuel Achmouty, comme général de l'expédition.

2 Avril. Le 1r bataillon du 3me regiment de garnison de Samarang, fort de près de 1000 hommes, n'ayant eu que 19 déserteurs pendant une route de 12 jours, est arrivé a Buitenzorg.

Les prisonniers de Ternate sont débarqués; et je les ai distribués dans les deux régimens de ligne (1r et second).

3 Avril. Les trois batimens ennemis qui se trouvent en rade extére de Batavia ont envoyé leurs chaloupes, la nuit dernière, en devant de cette rade, où elles ont brulé quatre navires et enlevé cinq autres; la plupart de ces navires étaient neutres.

Le nombre des frégates ennemies est encore augmenté: d'après le dernier rapport, l'une se tenait au milieu du détroit de la Sonde, une autre était sous l'isle du Nord où elle fesait de l'eau et du bois, ce qui donne à présumer que c'est la Leda; et une troisième a été devant Bantam; on n'est par sûr que celle ci n'a pas été le Bucephalus, ce qui nous empêche de savoir si parmi ces frégates il n'y en a qu'une ou bien deux nouvellement arrivées.

Je suis instruit que la frégate de Bucephalus a au moins cinq officiers de terre à son bord.

Tout ceci me donne la certitude que la flotte expéditionnaire ne peut être eloigné; et j'aurais déja fait déclarer ce departement en état de siége pour que les employés civils et militaires se retirassent, selon mes ordres, à trois lieues derrière le corps de troupes et fait en même tems retirer dans l'intérieur tous les chevaux, buffles et autres moyens de transports; si je ne craignais que cela ne fit déserter les ouvriers dont nous avons encore besoin, spécialement pour transporter du riz et autres articles que nous continuons à faire monter journellement des magasins de Batavia dans l'intérieur de ce département.

En attendant, j'ai fait partir les familles des militaires, aux quelles je n'ai pas permis de rester parmi les anglais, pour que cela ne put influencer sur les pères et les époux qui sont à l'armée: on leur a assigné ses campagnes, dont les propriétaires prevenus long tems d'avance les ont très bien recues. Je leur en ai donné l'exemple en logeant chez moi à Buitenzorg, tout le conseil des Indes et beaucoup d'autres personnes. En conformité de mes ordres du 27 l'hopital de Weltevreeden est entièrement evacué, et celui de Taniong (Est) définitivement installé.

Conformément à mon arrêté du 29, ordonné qu'il sera delivré aux troupes noires deux rations de viande fraiche par semaine, chacune d'une livre net; une plus grande quantité étant jugée nuisible à leur santé, d'après le rapport du chirurgien en chef F. C. H. Asmus.

Les travaux aux environs de la ville, savoir: les coupures des diverses avenues, batardeaux, ouvrages en pilotis dans les rivières, destruction des ponts, ayant pour but d'arrêter quelque tems l'ennemi dans le climat le plus mal sain du monde, sont comme finis: après la déclaration de mise en état de siége, il ne restera qu'à boucher la grande rivière ainsi que celle d'Ankee pour rendre l'entrée aux chaloupes encore plus difficile, et pour lequel travail tout est préparé, de couper quelques ponts et de faire quelques coupures dans des chemins dont nous ne pouvons nous passer actuellement.

Les travaux au camp de M. Cornelis avancent à un tel point que dans deux ou trois jours je n'y saurais plus rien ajouter pour augmenter la force du front, que je fais finir avant de renforcer par quelques nouveaux ouvrages le coté opposé, mais dont le travail n'est pas d'une très grande conséquence.

4 Avril. Le Major Muller est revenu de Marac bay; et j'en lui ai donné le commandement de Boyong-gedee, où est établi l'avant poste de Buitenzorg.

D après mes ordres, le Directeur Général avait envoyé à Marac bay 60 coyans de riz et autres provisions, par des petits bateaux appellés Tjunias; ceux destinés pour la marine sont arrivés; mais depuis lors plusieurs autres batimens ayant été pris, j'ai fait donner ordre de débarquer a Bantam ceux qui s'y trouvaient refugiés.

5 Avril. Nous avons la nouvelle que trois de ces bateaux sont tombés au pouvoir des Anglais hier et cinq autres aujourdhui.

Un des brigands du Bantam a cherché à débaucher un chef de Bougies établi dans cette province par notre permission: celui ci loin d'acquiescer, nous a envoyé la lettre de ce rebelle et propose de le livrer. Je lui ai fait offrir 1000 piastres par tête de chaque chef de ces brigands qu' il pourrait prendre.

6 Avril. J'étais informé que sur les 16 Tjunias ci-dessus, sept s'étaient sauvées dans la riviere de Bantam, ou je leur avait de suite fait donner ordre de débarquer leur chargement pour être transportés à Ceram; mais nous venons d'apprendre que ces embarcations ont malheureusement éprouvé le même sort que les autres.

Cet évenement retarde l'approvisionnement de Marac bay, cependant j'ai donné les ordres pour qu'il ait lieu dans le plus bref delai possible, tant par le moyen des canaux intérieurs dont on pourra se servir, jusqu'à une certaine dîstance que par charrois etc.

L'acharnement avec le quel les anglais détruisent toutes les embarcations qu'ils peuvent atteindre, nous oblige à prendre cette voie et à renoncer à toute navigation de côtes dans cette partie de l'isle; nous sommes dailleurs informés par le Cape du parlementaire venu de Ternate, que le capitaine de la frégate la Leda l'a prévenu qu'il ne lui permettrait point de continuer son voyage au Bengale qu'après l'arrivée de l'amiral avec la flotte expéditionnaire, ce qui est pour nous une preuve de plus qu'elle est très prochaine.

7 Avril. Je suis parti ce matin a 5 heures pour Buitenzorg où divers objets tant administratifs que militaires demandaient ma présence.

J'ai pris le chemin de l'ouest pour visiter en passant les ouvrages de Boyong gedee, et donner les directions nécessaires pour leur entier achèvement.

A mon arrivée j'ai reçu les divers corps des officiers civils et militaires; et j'ai été satisfait des rapports qui m'ont été faits et sur l'organisation de ce corps de réserve et sur la marche des différentes parties de l'administration générale qui s'y trouve entièrement installée.

Le brick anglais le Baracuta a disparu dans le nord ammenant avec lui trois prises, ayant renvoyé une 4e prise sans doute à cause de son peu de valeur.

Il reste en vue les navires suivants: la fregate le Bucephalus, la corvette le Samarang et le Parlementaire.

8 Avril. Ce matin j'ai encore été revoir les travaux de B. Gedee et inspecté le bataillon nouvellement arrivé de Samarang, ainsi que le Djayan Secars, en ayant été fort content. A 1 heure ½ après midi, je suis reparti pour le quartier general où je suis arrivé à 4¾.

Je suis informé, encore par le capitain du parlementaire de Ternate, que la flotte expeditionnaire à dû partir de l'Inde vers le 12 Mars dernier; et par un capitaine dont le navire a été brulé par les croiseurs, que c'est l'amiral Drury qui la commande.

J'ai donné l'ordre qu'une seconde compagnie d'artillerie de la division de Samarang partit pour se rendre ici, deux jours apres le passage par cette ville du 3me regiment qui vient de Sourabaya, ces troupes devront être transportées de la même manière que les autres.

9 Avril. Le nombre des batimens anglais est augmenté d'une frégate, qu'on a reconnu être la Léda, ayant auprès d'elle 14 des 16 Tjunias qu'elle a capturés.

La frégate le Bucephalus a fait voile à l'est, et effectué un débarquement du coté de la Maronde, pour obtenir des vivres, spécialement des buffles et des cochons: n'ayant qui se les procurer, ce détachement s'est rembarqué sans causer de dégat.

10 Avril. La position des frégates ennemies est aujourdhui comme suit: le Bucephalus a fait voile vers le nord, et est hors de vue; la Léda, avec ses 16 prises, à l'ouest de l'isle Edam. La corvette avec le Parlementaire sont à l'ancre, en dedans de l'isle d'Amsterdam.

Nous avons la nouvelle de Sourabaya qu'un batiment à trois mâts était en vue d'Oedjong panka (portant pavillon hollandais, qu'on suppose être le discovery revenant de Ternate.

11 Avril. Nous profitons du retard de l'ennemi pour finir et perfectionner les ouvrages ici à M. Cornelis, ainsi que pour en com-

mencer quelques autres sur les derrières de la position, que j'avais retardé jusqu'a ce que ceux du front fussent entièrement achevés.

A deux heures après midi, un batiment ennemi, venant du coté du nord a mouillé a l'ouest de l'isle Edam; et à 5 heures un second navire est venu mouiller à l'est de l'isle de Leyden, venant aussi du N.

Le Parlementaire que j'avais envoyé à la frégate la Leda pour faire savoir au capitaine que les Tjunias qu'il avait pris devant Marac bay étaient propriétés particulières, a rapporté que le dit capitaine lui a fait dire qu'il n'était plus en son pouvoir de les rendre: nouvelle preuve que l'expédition contre cette colonie est attendue tres incessamment, et que l'on garde ces embarcations pour s'en servir dans la descente, a quoi elles sont très propres.

12 Avril. Les trois batimens mouillés hier a l'est de l'isle Edam, ont appareillé et fait route à l'ouest; il y a encore un navire mouillé en dedans de l'isle Amsterdam; le Cartel de Ternate n'est plus en vue.

Le départ de ce parlementaire qui, d'après la déclaration du capitaine de la Léda, ne devait avoir lieu qu'après l'arrivée de l'expédition, le refus de renvoyer les Tjunias, et les dernières manoeuvres des croiseurs, portent à croire qu'ils ont reçu de nouvs ordres, et peut être même que l'amiral est déjà parmi eux.

13 Avril. Je viens de recevoir la nouvelle que le 3e regim. de ligne est parti de Sourabaya le 6 de ce mois étant prèsque au grand complet; et que le 1r bataillon de garnison de Samarang fort de 1015 hommes, devait partir le 10 de ce mois pour Buitenzorg; ce bataillon est prèsque tout composé de recrues.

La Corvette le Discovery envoyée à Ternate pour y porter des vivres, habts &ca y étant arrivée et s' apercevant que les Anglais en étaient les maîtres, est heureusement revenue à Sourabaya avec sa cargaison.

J'ai donné ordre, aujourdhui, de faire venir de Sourabaya par bateaux armés, un bataillon de 1000 hommes du regiment de garnison. — J'ai aussi donné ordre de désarmer interieurement le Water casteel et le Ploegerscaye, et de faire venir ici les détachemens d'artillerie qui étaient encore à Batavia, ainsi qu'un bataillon de garnison pour être formé en un seul bataillon avec celui qui est déja à M. Cornelis, et qui étant entièrement composé de recrues a

besoin d'être amalgamé à d'anciens soldats. Je destine ce bataillon, ainsi organisé, a rester ici en garnison avec l'artillerie permanente et quelques autres corps de garnison, et en outre je pourrai disposer, quand toutes les troupes qui ont ordre de se rendre ici, seront arrivées d'un corps mobile de 7000 hommes pour me porter partout où besoin sera, et spécialement si l'ennemi tentait de s'emparer de la position de Buitenzorg ou fesait des mouvemens pour se placer sur mes derrières.

Ce matin deux batimens ennemis étaient mouillés à l'est de l'isle de Leyden: le 3me qui hier fesait voile à l'ouest n' est plus en vue.

14 Avril. Les batimens ennemis sont encore aujourdhui mouillés à la même place qu' hier.

J'ai ce jour, pensionné le colonel Dehort, trop avancé en age pour le service actif qu' exigent les circonstances actuelles, et j'ai nommé le major Canarts Colonel du 1r reg. de garnison, dont fait partie le bataillon formé hier.

15 Avril. A 7 heures du matin les deux batimens ont appareillé, l'un a mouillé l'après midi, en dehors de la barre le Smitje, et l'autre qui a fait route vèrs l'est, n'était plus en vue, au coucher du soleil.

16 Avril. Arrêté par le conseil des Indes, sur ma demande, que tout individu, qui achèterait de l'ennemi des denrées coloniales provenu des magasins de l'état des canons munitions de guerre ou des propriétés immeubles ou mobilières appartenant au Gouvermt sera puni de mort.

Les batimens ennemis continuent leur croisière ordinaire; aujourd hui ils ont envoyé 4 chaloupes à terre, à l'est de Batavia, avec une 50me dhommes qui ont pillé plusieurs habitations et tué quelques bestiaux qu'ils ont emportés à bord. On les a vu occupés toute la matinée à sonder le long de la côte, précisement à l'endroit le plus propice pour un débarquement.

J'ai la nouvelle que le 3e regt devait arriver le 13 à Samarang et l'artillerie suivait de près.

17 Avril. Les anglais sont encore descendus au même endroit, et ont aussi pillé les habitations et maltraités des esclaves qui se trouvaient là.

18 Avril. Je suis parti ce matin a 5 heures pour Buitenzorg.

Deux des batimens anglais sont mouillés par le travers de l'isle Edam; le 3me n'est plus en vue.

19 Avril. Un des deux navires anglais a appareillé et a fait voile à l'est, le 2e a resté mouillé.

20 Avril. Je suis de retour ici au quartier général à 4 heures après midi, apres avoir passé deux jours et demi à Buitenzorg; les ouvrages y sont entièrement finis, et l'avant poste est très avancé.

J'ai fait faire quelques changemens à l'une des redoutes qui etait trop basse.

La digue dans la rivière de Tjdani [sic] qui doit porter ses eaux dans la grande rivière afin d'entourer les ouvrages de Buitenzorg d'une petite rivière de 6 à 7 pieds d'eau, sera achevée dans 5 ou 6 jours avec tous les autres ouvrages qui en dependent.

Pendant mon séjour à Buitenzorg, j'ai reçu plusieurs rapports de Cheribon, qu'une frégate et un brick anglais étaient dans ces eaux sans que nous puissions savoir d'où vient le brick, n'ayant pas paru devant Batavia, d'ou se sont absentées la frégate et la corvette, de manière qu'il est à croire que ce sont cette frégate et cette corvette qui sont à Cheribon.

Aujourdhui le 3me régiment de ligne arrive à Samarang; demain le 1r bataillon du regt de Samarang arrive à B.zorg. Deux compagnies de grenadiers du régiment de garnison de Sourabaya fortes de 410 hommes, sont parties, embarquées sur 8 galères, pour être conduites jusqu' à Joana par eaux, et ensuite par terre, venant ici pour y être incorporées dans le premier et deuxième regiment de ligne.

Le Landrost Teysseyre me rend compte en détail du débarquement des anglais, rapporté ci-dessus: Le 17 il est venu à terre 4 chaloupes, et le 18 trois, près du molin à sucre à Cramat; leur but était de se procurer des provisions fraiches; mais tous les bestiaux ayant été envoyés à l'intérieur, ils n'ont trouvé que quelques volailles qu' ils ont prises ainsi que quelques rubs (?) de sucre emportant la vase aussi.

Deux autres chaloupes sont descendues le 17 près de Moera Gambang, où elles ont demandé également des provisions; n'en ayant pû trouver ils ont pillé jusqu'aux petites maisons Javanes, specialement une parceque le propriétaire y avait une espèce de canon pour se deffendre contre les pirates.

21 Avril. Je reçois d'Anjer et de Marac bay le rapport qu'il est entré de l'ouest un brick fesant route à l'est; ce qui sera sans doute le Baracuta retournant de Bengalen, où il aura conduit ses prises.

Peu de tems après sont également venus en vue de M. bay un gros batiment à 3 mâts et deux brick, venant aussi de l'ouest, aussitôt que le 1r brick les a appercus il a changé sa route et s'est dirigé sur eux.

22 Avril. J'ai donné ordre au brigadier De Kock, chef de l'état major d'écrire au capitaine de la frégate anglaise le Bucephalus, Pelly, que je désirais, avant que la descente soit effectuée avec L. L. E. E. l'amiral Drury et le général Achmouty, quelques articles relativement 1° à une capitulation pour la capitale; 2° aux arrangemens à prendre pour l'administration générale des magasins de l'état; 3° à une convention pour les hopitaux qui pourraient être pris de part et d'autre; 4° à une arrangement pour l'échange et l'entretien des prisonniers réciproques.

Mes motifs en fesant cette proposition sont: pour le premier article = d'assurer les propriétés et l'existence des habitans de Batavia qui sans cela, se trouveraient exposés à la fois à la fureur des soldats ennemis et au pillage d'une immense population noire, qui n'étant plus contenue et peut être même poussée par le besoin, pourrait, dans le désordre, se porter a tous les excès; pour le 2e article = l'immense quantité de caffé, sucre, riz etca qui reste dans les magasins de la ville, et que nous n'avons pû enterrés, nous oblige à y laisser les administrateurs pour veiller à leur conservation et à l'approvisionnement de la ville, en empêchant le dégat et le pillage; la continuation de cette administration doit également convenir à l'ennemi, apres qu'il se sera emparé dela capitale puisque ces administrateurs lui seront subordonnés pour cet objet, et n'auront aucune communication avec nous; pour le 3e article = nos hopitaux n'étant point dans des emplacemens fortifiés, il est urgent de savoir de quelle manière l'ennemi traitera ces établissemens afin de prendre nos mesures en conséquence, et guider notre conduite dans le cas où quelques uns de ses propres hopitaux tomberaient entre nos mains; pour le 4e article = la convention qui existe relativement à l'echange des prisonniers ne pouvant plus exister puisque les noirs ne sont pas échangés contre des Européens, il est de la derniere nécessité d'établir a cet effet une base; d'autant plus qu'il s' est repandu ici un bruit que les anglais voulaient déposer nos soldats noirs sur des iles inhabitées.

23 Avril L'officier de mar'ne, envoyé à bord du Bucephalus

porter la lettre du brigadier de Kock a rapporté la réponse du Capne Pelly, il y a à bord de cette frégate 200 hommes du 89 regiment, et 100 à bord de la Léda, le lieutenant colonel est malade.

Par les discours du Capitaine Pelly (et par ceux d'un officier qui a été ici prisonnier pendant long tems, et avec le quel notre officier parlemre s'est entretenu pendant que le capitaine écrivait) il parait que la flotte expéditionnaire est attendue d'un instant à l'autre.

Les chaloupes des croiseurs ont encore fait aujourdhui un débarquement au même endroit et tenu la même conduite.

24 Avril. Le capitaine Pelly a envoyé ici son premier lieutenant avec une seconde reponse à la lettre du brigadier De Kock, sur les propositions de la quelle j'ai donné à cet officier l'explication verbale des motifs qui m'ont porté à les faire; et à l'égard de l'article pour l'échange des prisonniers je lui ai fait connaitre que mon intention était qu'il fut basé comme suit: un blanc pour un blanc, un noir pour un noir et 4 noirs avec leurs fusils pour un blanc.

La frégate le Bucephalus et la corvette le Samarang bloquent dans ce moment le port de Batavia; la frégate la Leda est à l'ouest, du coté de l'isle des Cochons et il se confirme qu'une frégate et un brick ennemis sont dans les eaux de Cheribon, sans qu'on sache le nom de ces batimens, ni le but de leur station.

Le navire à 3 mâts et les trois bricks qui sont entrés dans le détroit de la Sonde, ont passé la pointe St. Nicolas, fesant voile à l'est; ils doivent bientôt paraitre ici dans la rade exterieure.

Les forces ennemies consistent donc dans les eaux de Java en 4 fregates, une corvette et 5 bricks.

25 Avril. J'ai donné ordre aujourdhui de couler à l'embouchure de la rivière les navires destinés à cet objet crainte que l'ennemi ne vint les bruler, en forte que la rivière se trouve à présent entièrement fermée. Pendant qu'on était occupé à ce travail un canot anglais était non loin de là sondant et examinant avec des longues vues ce qui se passait à terre.

26 Avril. Rien de nouveau.

27 Avril. Aujourdhui à 2 heures après midi j'ai reçu une lettre du capne Leblond Plassan, commandant de la fregate de S. M. I. & R. la Nymphe par la quelle il m'annonce son heureuse arrivée à Banjoewangie, ayant à bord le Général Jumel accompagné de trente personnes tant civiles que militaires et de 150 soldats.

J'ai de suite repondu par extra poste au capitaine Plassan pour l'informer des forces ennemis en croisière sur nos côtes, et le prévenir que j'ai donné des ordres au Commissaire Général de la marine à Sourabaya pour que tous les secours et rafraichissemens nécessaires lui soient fournis à son arrivée dans cette rade.

Le capitaine Plassan m'informant aussi que sept autres frégates ont été expediées pour ici et qu'a bord d'une d'elles est S. E. le Général Janssen, nommé Gouverneur Général des Indes; j'ai ordonné au colonel Gicquel Destouches de se rendre de suite à Sourabaya pour se concerter avec le Commiss. Général de la marine et le Capitaine Plassan pour prendre les mesures les plus propres à assurer l'entrée de ces frégates dans la rade de Sourabaya, laissant à leur sagesse de décider s'il ne serait pas préférable pour éviter la rencontre des vaisseaux ennemis, de les faire entrer par le passage du Tregter, qui quoique n'ayant que 14 pieds d'eau offre cependant une entrée praticable le fond n'étant que de vase mole: l'amiral Jersey, il y a quelques années y passa avec une fregate,

J'ai écrit au Général Jumel que m'attendant à être attaqué ici d'un instant à l'autre, je l'invitais à partir en poste avec ses officiers pour venir me joindre, et de laisser ordre au détachement de le suivre immédiatement, le quel devra être transporté de la meme manière que l'a été toute la division de Sourabaya.

La présence du capitaine Le Blond Plassan pouvant être utile à son bord je l'ai prié de donner au Gal Jumel le paquet particulier qu'il est chargé de me remettre en mains propres de la part de S. E. le ministre de la marine.

La dépêche (que le capitaine Plassan m'a envoyée aujourdhui) de S. E. que j'ai sous les yeux ne contient que l'instruction relative à la prestation du serment à S. M. I. et R. par les fonctionnaires civils et militaires de Java, ce qui a été exécuté dès l'arrivée du Claudius Civilis absolument de la manière que nous prescrit S. E. le ministre.

J'ai invité le capitaine Plassan à vouloir bien joindre à la garnison du fort Louis, un détachement de ses canoniers marins.

28 Avril. Le 3me regiment est arrivé aujourdhui a Buitenzorg, il a eu pendant la marche depuis Sourabaya 200 déserteurs.

29 Avril. J'ai fait écrire au capitaine Plassan par le brigadier de Kock de vouloir bien ménager son biscuit et ses salaisons, attendu

que nos magasins sont prèsque totalement dégarnis de ce dernier article et qu'il ne nous reste qu'une très petite quantité de farine: le prévenant en même tems que les ordres sont donnés qu'il reçoive tous les rafraichissemens nécessaires et surtout du bon boeuf, dont j'avais dès long tems fait former un grand parc à Sumanap, précaution sans laquelle on n'aurait pû trouver aujourdhui que des bêtes à cornes très maigres, et prèsque tout de taureaux.

Nos réglemens pour l'administration de la marine différant de ceux suivis dans les ports de France, le capitaine Plassan a été invité de s'adresser au Commissaire Général de la marine pour toutes les demandes qu'il aura à faire afin d'éviter toute difficulté ou retard; en attendant que les changemens nécessaires dans cette partie de l'administration puissent être introduits. J'ai écrit au Général Janssen et l'ai d'avance félicité sur son heureuse arrivée.

30 Avril. J'ai donné avis au capitaine Plassan ainsi qu'a M. le Colonel Gicquel et au commissaire général de la marine que deux bricks marchands se disant américains, se sont présentés devant Bantam, et ont fait savoir à terre qu'ils avaient la permission des croiseurs anglais d'y venir vendre leurs cargaisons, composés de toiles, jambons, madère, opium etc., et que cinq autres batimens a peu près semblables avaient fait voile du coté de Chéribon, sans doute pour y trafiquer aussi de leurs cargaisons.

Ces batimens étant évidemment suspects, j'ai donné les ordres nécessaires pour que nos embarcations armées tachent de s'en emparer; et j'ai invité le capitaine Plassan de se concerter avec le commissaire général et le colonel Gicquel pour prendre les mesures les plus propres à cet effet.

J'ai en même tems prié le capitaine Plassan de nous envoyer avec les fusils venus par la Nymphe, 700 sabres pour notre cavalerie.

Aujourdhui à 6 heures du soir le général Jumel est arrivé au quartier général; il m'a apporté le paquet particulier que le capitaine Plassan était chargé de me remettre lui même, et dans le quel j'ai eu le bonheur de trouver une lettre de S. M. I. et R., et une de son Exc. le Ministre de la marine, dont le contenu me comble de joie. Sa Majesté avait reçu mes dépêches par nos deux navires le Javan et le Goed Trouw, heureusement arrivés à Bordeaux, et Elle daigne me témoigner sa satisfaction pour tout ce que j'ai fait

pour la conservation et la prospérité de son importante Colonie de Java. Sa Majesté en m'annonçant les puissants secours de toute espèce qu'Elle nous envoie, a la bonté de me marquer aussi qu'elle a exempté de tous droits d'entrée les denrées coloniales de l'isle de Java qui seront introduites dans les ports de l'Empire.

La Compagnie d'artillerie à pied de Samarang forte de 195 hommes, est arrivé ici aujourdhui. Le 3me régiment vient aussi d'arriver au quartier général.

1 Mai. Je reçois d'A njer un rapport m'annonçant que 14 grosses voiles ennemies venant du Nord, ont été en vue; et qu'au coucher du soleil elles ont fait voile à l'ouest; ce qui nous porte à croire que c'est le dernier convoi de Chine.

La frégate anglaise la Léda est revenue en rade extérieure devant Batavia.

Mis à l'ordre l'arrivée et l'entrée en fonctions du Général de Bde Jumel.

2 Mai. Le capitaine de la Léda a envoyé ici un officier parlementaire avec une lettre pour m'informer qu'il a eu communication des propositions que j'ai chargé le capitaine du Bucéphalus de faire connaître à leurs Excellences l'amiral Drury et le général Auchmuty lors de leur arrivée devant Batavia; cette lettre du capitaine de la Léda était accompagnée d'une espèce de commentaire par le quel feignant de ne pas entendre mes intentions, ce capitaine propose s'il ne me conviendrait pas d'étendre les termes d'une capitulation conditionnelle pour la capitale, à tout le reste de l'isle.

Je n'ai pas voulu, en reponse, relever cette indiscretion afin de ne pas détruire l'opinion qu'ils ont de l'infériorité de nos moyens de défense, et je me suis borné à marquer au capitaine Sayer que j'attendrai l'arrivée de la flotte expéditionnaire devant la rade de Batavia, pour savoir la réponse définitive de leurs Excellences à mes propositions relatives à l'échange et entretien des prisonniers et à la conduite à tenir réciproquement pour les hôpitaux etc.

Je reçois un rapport du S. Prefet de Banjouwangie qui m'informe de l'heureuse arrivée de la frégate de S. M. I. et R. la Meduse, à bord de la quelle est son E. le Général Janssen, et de la corvette la Sapho.

Les 14 voiles qui hier fesaient route vers l'ouest, n'étaient plus en vue au lever du soleil.

3 Mai. Un vaisseau de ligne ennemi, est entré dans le détroit de la Sonde; il a voulu communiquer avec Anjer en se disant vaisseau français, capitaine Robert Surnuff.

4 Mai. Le préfet, de Sourabaya écrit, par courier extraordinaire, que le 26 du mois passé la frégate la Meduse et la corvette la Sapho ont remis à la voile de Banjouwangie pour se rendre à Sourabaya, et que le général Janssen avec 15 personnes de sa suite est parti par terre.

Un gros navire à 3 mats ennemi, venant de l'est est en vue de Batavia.

5 Mai. Donné spécialement le commandement de la division mobile au Général Jumel, et mis sous ses ordres les brigadiers von Ludzow et Jauffret. Le brigadier Gaupp est nommé commandant du campement de M. Cornelis. Le Major Muller commandant de l'artillerie du campement et des redoutes n°. 1, 2. 3. Le Lieut. Colonel Rauws commandant du front de l'arrière. Le Lieut.-Colonel Faber commandant des redoutes n°. 4, 5 et des bateries vis-à-vis la grande rivière. Le Lieut-Colonel de Groot commandant des redoutes n°. 6, 7. Le Colonel Weinrick a reçu ordre de mettre promptement en état tout ce qui concerne l'artillerie du campement; il doit lorsque le canon d'alarme sera tiré se rendre à Buitenzorg pour y prendre le commandement de l'artillerie, et avoir la direction de tout ce qui concerne les munitions de reserve.

Un batiment ennemi venant de l'est est en vue de Batavia; reçu une lettre du Général Janssens, de Banjoewangie annonçant son arrivée.

6 Mai. La 2e compagnie d'artillerie légère de Sourabaya est arrivée ici; il est arrivé aussi deux compagnies d'infanterie, qui ont été reparties dans le 1r et 2e regimens de ligne. Il est ordonné que 400 hommes recrues seront tirés du 3e régiment pour être également repartis dans le 1er et 2e régiment, 200 dans chaque, afin d'égaliser en force les 3 regimens.

Le batiment qui est venu de l'est hier en vue de Batavia est apparement le même qui a envoyé l'autre jour un canot à terre à la pointe St. Nicolas où il a brulé un village et où il a eu un homme de tué par les habitans. Nous croyons que ce batiment est la brick la Baracuta.

7 Mai. Rien de Nouveau.

8 Mai. Le préfet de Sourabaya informe de l'arrivée dans cette rade de la frégate la Meduse, capitaine Raoul, ainsi que de la corvette la Sapho, commandée par le lieutenant de vaisseau Philibert, la quelle est entrée par le passage du Tregter.

Reçu une seconde lettre du Gal Janssens annonçant son arrivée à Sourabaya, la réception de ma lettre au cape Leblond Plassan, le départ d'une certaine quantité d'officiers et sous-officiers, et que relativement à mes craintes pour les frégates attendues et précautions a prendre à leur égard il était de mon opinion.

9 Mai. Les croiseurs sont toujours les mêmes; il y a devant Batavia trois batimens qui changent journellement de position; un autre est devant Rembang et un 5me devant la pointe St. Nicolas.

10 Mai. Rien de nouveau.

11 Mai. Le Landrost de Sourabaya m'informe que le Général Janssens est parti le 5 du courant et qu'il sera le 12 à Cheribon; le Landrost ajoute que S. E. avait reçu avant son départ ma lettre du 29; et que 234 offers, sous offers et soldats étaient en route pour se rendre ici.

Ma santé souffrant toujours ici et ma présence n'y étant plus necessaires, tous les ouvrages étant sur le point d'être achevés, je partirai demain matin pour Buitenzorg où j'attendrai l'arrivée du Gal Janssens.

12 Mai. Je suis parti ce matin à 4 heures de M. Cornelis et suis arrivé ici à Buitenzorg à 8.

13 Mai. J'ai reçu la reponse du Général Janssens à ma dépêche du 27 passé, par la quelle il m'annonce que les ordres du Ministre de la marine et des Colonies portent que le Gouvernement lui soit remis dès son arrivée.

J'ai repondu que j'était prêt à le lui remettre le jour même qu'il le désirera, en lui envoyant en même tems un tableau de la situation de la Colonie avec plusieurs pces y relatives.

14 Mai. Je reçois la nouvelle que le Général Janssens a pressé sa marche, et qu'il arrivera demain au lieu d'après demain.

15 Mai. Je viens de recevoir une lettre du Gal Janssens en réponse à la mienne d'avant hier, dans la quelle il s'exprime très favorablement sur les travaux et établissemens nouveaux, qu'il a vus et examinés dans la partie de l'isle qu'il vient de parcourir. Il fixe le jour du 16 pour celui de son installation.

A 11 heures du matin le Gal Janssens est arrivé ici: il m'a remis une lettre de S. E. le Ministre m'annonçant qu'il avait plû à S. M. l'Empereur d'accéder à mes prières en me nommant un successeur et que son choix était tombé sur le Gal Janssens, auquel je devais remettre le Gouvernement 24 heures après son arrivée; le Ministre me dit aussi qu' un batiment fin voilier et bien équipé devra être mis à ma disposition pour me ramener en france; ajoutant que S. M. a daigné lui donner ordre de me faire savoir qu' à mon arrivée, je recevrais des marques de la satisfaction et des bontés de S. M. I. et R.

16 Mai. Aujourdhui a 10 heures du matin, en plein conseil et en présence du Général Jumel, des brigadiers etc., j'ai remis les rènes du Gouvernement Général à Son Excellence le Général Janssens.

Nos discours à cette occasion sont consignés dans un extrait des registres du conseil des Indes, dont je suis porteur.

Le Général Janssens dit entre autres que la conduite noble et délicate que j'ai tenue á son égard dans cette circonstance surpasserait l'opinion qu'on aurait pû s'en former d'avance, si mes principes et mon caractère étaient moins connues de S. M. l'Empereur et de lui même: ajoutant que les renseignemens que je lui ai donné sur les affaires gouvernementales et sur tout ce qui lui est utile de savoir surpassent également tout ce qu'on était en droit d'attendre de moi dans une semblable occasion.

J'ai écrit en suite au Général Janssens que lui ayant ainsi remis le gouvernement, je continuerai avec plaisir jusqu' à mon départ à lui fournir tous les renseignemens, non seulement relativement aux affaires gouvernementales mais encore à tout ce qui peut influer sur son bonheur et bien-être personnel en cette colonie; mais qu'étant en droit d'attendre de sa part une conduite réciproque, je lui demande en réponse de déclarer formellement l'état où il a trouvé la Colonie et celui des travaux et établissemens entrepris et finis pendant le court terme de mon Gouvernement; le priant de ne me faire cette déclaration qu' à son retour de Batavia, c'est à dire après qu'il aura vu l'armée et examiné sa comptabilité, parcouru tous les travaux commencés ou achevés, et vérifié les améliorations opérées dans les diverses branches de l'administration générale, les quelles, depuis long tems, ne laissent plus de porte ouverte aux délapidations et autres mesuses.

J'ai remis au Général Janssens un double de mes réponses aux questions militaires du Gén[l] Jumel.

17 Mai. La journée s'est passée en conférences entre le Général Janssens et moi, dans les quelles je lui ai communiqué toutes les données qui peuvent le mettre au fait des affaires et de la situation de la Colonie.

18 Mai. J'ai remis au Général Janssens, sur sa demande, un mémoire sur l'emploi des forces navales et les expéditions hors de l'isle de Java, le quel n'était point compris dans mes réponses aux questions du Gal Jumel.

Mon désir étant de ne point priver la Colonie d'une frégate, dans les circonstances présentes, il a été décidé entre le Général Janssens et moi que la corvette la Sapho cap[e] Philibert, sera destinée à me transporter en france.

Ecrit en conséquence au dit commandant en lui donnant la liste des personnes qui m'accompagnent et en l'invitant, lui et son Etat major, à accepter ma table pendant le voyage (dont les fraix seront pour moi seul) lui fesant connaître en même tems que je désire que son batiment soit prêt à mettre sous voiles dans trois semaines.

Ecrit aussi au Préfêt de Sourabaya pour le prier d'acheter pour mon compte quelques unes de nos provisions pour la traversée.

19 Mai. Le Général Janssens vient de partir pour Batavia. J'ai donné des ordres et pris les arrangemens nécessaires pour qu'il trouve à Campon-Malayo une table de 24 couverts, pour 4 jours.

20 Mai. Je me suis occupé aujourdhui à mettre en ordre mes papiers particuliers et officiels, ainsi qu' à ordonner quelques autres preparatifs de voyage.

21 Mai. Idem.

22 Mai. Aujourdhui à midi le Général Janssens est revenu ici de Batavia. Il a passé en revue le corps de troupes, et en a été extrêmement content: Il a été etonné qu' avec d'aussi faibles moyens je soie parvenu à former ces troupes d'une fort belle apparence et tres bien disciplinées.

Le Général a encore visité tous les travaux et les administrations; et il parait en être également satisfait.

23 Mai. J'ai remis ce jour au Général Janssens un mémoire sur les limites et l'incorporation des nouvelles acquisitions, dans nos anciens districts appellés Regenschapen [sic].

Hier et aujourdhui j'ai eu avec le Génl. Janssens et Mrs. les auditeurs une entrevue sur les finances et le maintien du Crédit du papier-monnoie, duquel dépend, suivant moi, dans les circonstances actuelles, la sureté de la Colonie.

24 Mai. Cette journée a été employée à emballer et expédier tous mes effets et papiers particuliers.

25 Mai. Terminé avec S. E. le Général Janssens la cession que je lui ai faite, sur sa prière, de l'argenterie, Esclaves, Chevaux, voitures, vins et autres boissons, d'après les deux inventaires la quelle cession a été passé à 25 p% au moins au dessous de la valeur actuelle, ce qui, sur une somme de 90 000 Rx fait un objet (?) environ de 20 000 Rx.

J'ai en outre fait présent à S. E. de mon plus beau carosse avec un attelage de 4 de mes plus beaux chevaux; des harnais plaqués pour un attelage de six, de mon meilleur cheval de selle avec tout son equipage, le tout estimé ensemble 5000 Rx, plus de 103 buffles, 9 jumens, tous les instrumens aratoires et de labour; les bleds, siègles et orges semés, outre 15 à 20 sacs non semés pour la consommation; les grains potagères et tous les légumes en terre; au delà de 6000 poissons dans les viviers, achetés successivement depuis deux ans, à 20 Rx le %; mes prairies artificielles qui suivant l'usage auraient dû être prises sur estimation; tout le linge de table; estimant la valeur de tous ces objets (la voiture et les chevaux non compris) de 8 a 9000 Rx, de manière que par le bas prix auquel j'ai passé ces divers articles ou par les objets que S. E. le General Janssens a bien voulu agréer comme présent, elle a été bonnifiée d'une somme d'environ 35 à 40 000 Rx.

Je suis venu à Batavia pour presser les préparatifs de mon départ.

26 Mai. Rien de nouveau.

27 Mai. S. E. le Général Janssens et toute sa maison, sont arrivés à Weltevreden où S. E. vient établir sa résidence.

28 Mai. J'ai eu avec S. E. le Général Janssens, hier soir et aujourdhui des conférences sur divers objets et surtout sur les affaires de la Colonie.

29 Mai. J'ai été passer la soirée chez S. E. le Général Janssens.

30 Mai. S. E. le Général Janssens et son état major ont passé la soirée chez moi dans l'hôtel de Mr. v. Braam, présidenl du conseil des Indes.

31 Mai. Apres plusieurs conférences avec S. E. le Général Janssens, ayant pour objet de trouver le meilleur moyen d'assurer l'approvisionnement de la Colonie en articles d'Europe et en espèces monoyées, et d'ouvrir un débouché assuré pour les denrées coloniales, j'ai adressé à S. E., avec une nôte approximative des objets necessaires à la consommation de l'isle, pour une année, mes idées sur le plan auquel nous nous sommes arrêtés le quel a pour base:

1°. que le Ministère de la Marine fut autorisé à tirer sur le Gouvernement Colonial, des traites payables en denrées Coloniales, pour une somme égale aux envois d'espèces que S. M. I. et R. voudra bien ordonner en faveur de la Colonie.

2°. que, pour faciliter aux particuliers un moyen de retirer une plus grande quantité de denrées et prévenir en meme tems que les objets d'Europe n'éprouvent une trop grande baisse par l'encombrement, le Gouvernement Colonial délivre, en remboursement des sommes que des particuliers verseront dans son trésor, soit pour leur compte soit pour compte de leurs correspondans d'Europe, des bons de denrées, payés ici d'avance et acquitables ici au porteur ou négociables en Europe à la volonté du propriétaire.

---

197. Brief van den oud-Gouv.-Gen. Siberg aan Min. Van der Heim, 20 Juni 1811.

Monseigneur.

Nous avons eu l'honneur de recevoir le lettre dont Votre Excellence a bien voulu nous honorer sous la date du 25 Aout 1810.

l'Importance du grand evenement qui reunit notre Patrie à la France, et dont nous avons reçu la connaisance le 18 Fevrier de cette année, a fait la plus grande sensation sur les esprits dans ce pays, maintenant que les Anglais sont en possession de l'Ile de france et de Bourbon; et que le petit nombre d'habitans chrêtiens qui se trouvent ici, se voient entourés d'un grande nombre de Musulmans, de gentils, et d'Esclaves malintentionnés, mais Dieu qui gouverne tout, nous assistera, et nous sauvera!

Notre derniere à été expediée par M. Maurisse, et depuis ce tems, pour les raisons alleguées nous nous sommes abstenus d'ecrire, pre-

ferant de nous en rapporter aux communications de bouche à donner par d'autres; ce qui peut avoir causè la supposition que nos lettres à V: E: ont été perdues; mais pour autant que nous pouvons le tracer, toutes celles que nous avons expediées ont été reçues par V. E.

Jusqu' ici nous n'avons aucunes nouvelles de M. Maurisse, ce que nous n'attribuons pas a ses intentions, mois au manque de bonnes et sures occasions. Et comme la nouvelle organisation, en Departements de l'Empire sera longue à faire, nous craignons, que son affaire ne trainera au longueur, et que par l'immensité des occupations de l'Empereur, il sera difficile d'obtenir une fin à son affaire.

En contre nous avons reçu des lettres de notre belle fille Mad: Sieberg Alting nous donnant de bonnes nouvelles de sa santé, de sa situation et de ces enfans etc. etc.

Nous nous recommandons etc.

Batavia ce 6 Avril 1811. Signé Sieberg.

P. S. Par manque d'occasion celle ci est restée jusqu' aujourdhui 30 Mai.

En attendant notre nouveau gouverneur general Janssens est arrivé; ceci donnerait matière à une longue lettre, quoique nous n'aions par reçu des lettres de vous, avec Lui; mais nous preferons d'attendre, jusqu' apres le depart de M. le general Daendels, avec qui nous depechons celle ci, et apres avoir vu les choses de plus pres. Troisième suite.

Par P. S. du 30 Mai a la notre du 6 avril V. E. aura vu que le nouveau g. g. Janssens est arrivé. Nous n'y avons rien ajouté, parce que la lettre partait avec une corvette qui serait à transporter le general Daendels, lequel ayant bien des delais est parti le 13 Juin de Batavia, pour aller à Sourabaya ou il doit s'embarquer pour passer par le détroit de Baly.

Par la nous sommes en état, de vous faire connaitre de plus pres le général Daendels, un vrai monstre, par deux fragmens ci inclus, dont l'un donne une esquisse de son caractère, et l'autre contient une description de la cause, suite et continuation de la guerre de Bantam. Mon esprit s'arrête et la plume me tombe des mains, quand je pense aux crimes, versement de sang innocent, et vexations tyranniques,

et devastations, de cet homme. Ce qui est sur, c'est que plusieurs Individus, parmi lesquels aussi moi, comme amis reconnus de V. E. etaient destinés, à être assassinés, et qu'il n'y a que l'arrivée aussi heureuse qu'inattendue du G. G. Janssens, qui l'aye empêché. Laquelle arrivée est donc à regarder comme un bienfait du Ciel surtout puisque les habitans Indigènes, commençaient à aiguiser leurs armes, pour tomber sur le géneral Daendels, ce qui aurait fait verser en outre encore bien du sang innocent.

Au milieu de ces malheurs et circonstances, je considere avec effroi la situation de l'administration que le general Janssens vient de prendre en mains, comme tout est dévasté, les caisses du gouvernement, et des particuliers épuisées jusqu' au fond, et les moyens reparateurs difficils a trouver; notre credit auprès des Indigènes perdu, de maniere qu'il faudra bien de tems pour reparer les affaires, quoique le gouv: gen: actuel fasse tout ce qui est en son pouvoir pour y reussir; et est en même tems vraiment l'homme, qui par sa prudence, conduite, et manieres insinuantes, pourra y parvenir. Surtout comme S. E. prend les informations et les bons conseils, de ceux qu'il honore de sa confiance, et parmi lesquels je me trouve au premier ligne. Ce a quoi nonobstant mon age avancé, et la faiblesse de ma santé, je ne veux pas me refuser pour prouver jusqu'a mon dernier soupir mon attachement aux interets de cette colonie, et a Sa Majesté l'empereur des français.

Je renierais les sentiments de mon coeur, si je ne souhaitais au géneral Daendels la vengeance céleste, et le juste prix, et punition pour tant de crimes, et forfaits, dont le reçit, qui sera fait indubitablement par tant d'autres que moi, serait à désirer, qu'il parvint ainsi que cette lettre, sous les yeux de l'Empereur. Alors on connaitrait les trésors immenses qu'il à acquis, par tant de voyes illicites, que l'on peut estimer au moins à quatre millions et demi de florins d'hollande. Avec lesquels néanmoins le gen. Daendels, ne pourrait indemniser que très insufficiemment les pertes et les dommages qu'il a causés à l'Etat; mais considerant combien son ame est attaché à l'argent, cela pourrait, si ou les lui ferait paier comme amende, être regardé comme un équivalent de la punition que ses crimes ont merité. Avec le gen. Daendels partira en même tems M. Blok. Un homme connu dans les annales de 1785 et 1786, comme avoir distrait des sommes de la Caisse de l'Etat. Qui s'est si fortement distingué à l'assemblée

nationale, enfin si bien connu par V. E., Enfin dont on peut dire *tel maitre tel valet*! Pour le quel le gen. Daendels à crée, une place inutile de griffier, ou il n' a rien fait; et cependant y à su gagner une somme de cent mille florins avec lesquels il retourne en Europe.

J'espere que cette Lettre, écrite avec autant d'impartialité, que de verité parviendra promptement à V. E. Apres quoi, maintenant qu'il y aura plus de liberté pour la correspondance, je pourrai vous écrire plus amplement sur les affaires des Indes. Surtout si par l'aide et l'assistance de la providence divine, nous puissions rester ce qui nous sommes, et n'être pas attaqués, et conquis par les anglais, ce dont nous nous trouvons menacés, et craignons de voir arriver à tous moments.

Je suis avec ma femme d'une bonne santé, etc. etc.

Batavia ce 20 Juin 1811. (signé) Sieberg.

---

198. Nota van Generaal De Sandol Roy, zonder datum.

Le 26 Desembre 1809 le Général Dândels Gouverneur General des Indes Orientales, reçu des depêches du Gouvernement Holandais, que contenoient ma nommination de General Major, dattée du 12 Juillet 1809. Le même jour, le Gouverneur me donna l'ordre de m'embarquer 7 jours apres sur une Goelette americaine, pour porter des dépêches au Roi. A mon arrivée à Amsterdam, je reçu l'ordre d'aller à Paris pour y remettre mes dépêches à Bonaparte. Pendant 6 mois, je sollicitai journellement mon renvoi dans la Colonie: enfin peu de jours avant le départ de Son Excellence le Général Jansen, nommé pour succéder au Général Dândels, je me rendis à l'audience des Thuileries, dans l'intention de demander à Bonaparte, à partir avec le nouveau Gouverneur; mais Bonaparte sans me donner le temps de faire ma demande, me dit, d'un air men(a)çant: Général il a de graves accusations portées contre vous; on dit, que vous êtes Anglais et mauvais Francais; alors je demandais à Bonaparte d'être admis à presenter un memoire, pour prouver que j'avois fait mon

devoir, comme commandant en chef des troupes Hollandaises dans les Indes. Jeus pour réponse: au ministre des Colonies (et) de la Marine, et toutes mes sollicitations, pour que ma conduite fut examinée et jugée, n'aboutirent qu'à être pensionné et a recevoir l'ordre de partir pour Neuchatel en Suisse ma Patrie. — Le Ministre de la Marine Decrès me conseilla d'obéir, en ajoutant: vous etes en surveillance. Sur la reclamation que je lui fis de mes apointemens, ainsi que mes frais de route de Gothenbourg à Paris, il me repondit, que tout ce qui regardoit la ci-devant Hollande, étoit remis à une comission, établi à Amstredam. Je m'adressai à cette comission, et ce ne fut qu'après un an de sollicitations que j' obtins le tiers de mes frais de route, en coupons de 500 francs, qui le jour même de leur émission perdoient 18 pour cent, quant à mes apointemens ma demande est restée sans réponse. Il est aisé de constater en Hollande, par les papiers de la commission chargée de la liquidation de la dette nationale 1°. que mes appointements à compter du 12 Juillet 1809 jusqu'au 1 Avril 1811 n'ont pas été payées 2°. que mes frais de route ont etes reduits au tiers. La scene que Bonaparte ma faite aux Thuileries s'est passée en presence de 300 personnes, et si je ne me trompe, Son Excellence le Général Jansen etoit du nombre; ce qui est certain, c'est qu'il en a eu connoissance, car il m'a fait l'honneur de m'en parler.

Quand on considérera, que j'ai été envoyé de Batavia en Hollande par l'Amerique et la Suéde et ensuite à Amstredam (et) à Paris, que pendant 6 mois, j'ai sollicité à Paris mon renvoi dans la Colonie et le payement des arrérages qui m'étoient dus, sans obtenir autre chose qu'une pension de trois mille livres reduite aux deux tiers, et que j'ai été mis sous surveillance de la police, comme mauvais François on conviendra que j'ai été mal recompensé de 30 ans de services dont 20 passés a Batavia, occupé sans relâche à mettre le militaire sur un bon pied et à préserver la Colonie des fureurs révolutionnaires.

De Sandol Roy

Ancien Général.

199. Brief van Daendels aan Min. Decrès, 18 Oct. 1811.

A Son Excellence le Ministre de la Marine et des Colonies.

Monseigneur,

J'ai l'honneur d'annoncer à Votre Excellence mon arrivée en ce port, à bord de la Corvette de Sa Majesté Impériale et Royale, La Sapho, après une traversée de 111 jours.

Je crois de mon devoir, Monseigneur, de rendre à Votre Excellence, en même tems, un compte succint des circonstances de l'installation de mon successeur, et de la situation générale de la Colonie, au moment de mon départ.

La frégate de Sa Majesté, la Nymphe, Capitaine Leblond-Plassan, m'apporta, vers la fin d'avril dernier, deux dépêches de Votre Excellence, en date du 22 novembre an 10.

Dans ces dépêches, ainsi que dans une lettre, que Sa Majesté Impériale et Royale, a daigné m'adresser, le 25 Novembre, j'ai vu avec satisfaction que mon Auguste Maitre était satisfait de mes services : approbation qui remplit tous mes voeux.

Par la dépêche du 22 novembre, Votre Excellence me communique la réunion de la Hollande à l'Empire français, et m'ordonne de la part de Sa Majesté, de prêter le serment d'une manière solennelle en conseil assemblé, de recevoir celui de ses membres individuellement, ensuite celui de tous les officiers supérieurs de l'armée &c, ainsi que de tous les fonctionnaires publics et employés.

L'heureuse nouvelle de ce grand événement, que j'attendais avec impatience depuis long tems, et auquel j'avais préparé le public, comme je l'ai fait connaître dans mes différentes dépêches à Sa Majesté, et dans plusieurs feuilles du journal de la Colonie, m'avait été annoncé dès le 18 fevrier dernier, par une dépêche de Son Excellence le Ministre de la Marine et des Colonies de Hollande, apporté par le brick le Claudius Civilis, [1]) par laquelle Son Excellence me donnait les même ordres et instructions relativement à la prestation du serment.

1) Dit schip was in Aug. 1810 uit Nederland vertrokken, blijkens een missive van Decrès uit Amsterdam van 18 Sept. 1811.

Je m'y conformai dès lors ponctuellement et sans aucun retard; et j'ai aujourd' hui la satisfaction de transmettre à Votre Excellence le procès-verbal dressé et signé par mes deux secrétaires-généraux, [1]) par lequel Votre Excellence pourra voir que les ordres à ce sujet ont été exécutés, la cocarde française et le pavillon Impérial furent en même tems, mis à la place de la cocarde et pavillon hollandais; et l'on s'occupa de suite à changer les sceaux et armes du Roi en ceux de l'Empire.

Dans la seconde dépêche, Votre Excellence veut bien me faire part de l'arrivée de ma lettre du 20 Avril 1810 à Sa Majesté l'Empereur, et m'informer que Sa Majesté avait daigné pourvoir à nos besoins, en ordonnant l'envoi d' hommes, munitions et provisions de toute espèce dont la Colonie avait un besoin si urgent: cette nouvelle a produit une joie générale dans le pays.

C'est dans cette dépêche, Monseigneur, que Votre Excellence me recommande de bien traiter les habitans et naturels du pays: cet ordre si conforme à mes principes et à la conduite que j'ai constamment tenue, m'a fourni l'occasion de faire connaître aux princes Javans les sentimens paternels de Sa Majesté à leur égard et desirant profiter de la circonstance pour montrer la munificence de mon maitre, j'envoyai à l'Empereur de Souracarta et au nouveau Sultan de Mataram une etoile à chacun, garnie de diamants, ayant au milieu le chiffre de Sa Majesté Imperiale et Royale. Ces deux princes ont reçu ce present avec une vive reconnaissance et dans leurs reponses Ils m'ont exprimé leur admiration et sincère attachement pour le grand Monarque, son suzerain. Monseigneur, lorsque je reçus les depèches de Votre Excellence j'etais occupé à Meester Cornelis, position avantageuse, située sur la hauteur, à 2 lieues de Batavia, laquelle j'avais fortifiée et armée de 160 pieçes de gros calibre, non comprises 30 pieçes d'artillerie legère, et ou j'avais rassemblé environ treize mille hommes.

Je répondis de suite au Capitaine Plassan, qui m'avait aussi annoncé la prochaine arrivée de plusieurs autres frégates, à bord d'une des quelles était Son Excellence le Général Janssens, nommé Gouverneur-Général à ma place, pour lui indiquer les mesures à prendre pour la sureté des batimens attendus; et je priai le Général

---

1) In originali op 't Rijksarchief aanwezig. En verg. Doc. 187.

de Brigade Jumel de vouloir bien venir me joindre au Camp, [1]) avec son détachement.

J'ordonnai en même tems au Commissaire général de la Marine, de fournir tous les approvisionnemens nécessaires aux batimens, à mesure qu'ils arriveraient; et à tous les préfets de traiter Son Excellence le Général Janssens, à son arrivée et sur son passage, comme il convient à un Gouverneur-Général.

Deux jours après, j'écrivis à Son Excellence le Général Janssens, quoiqu'Elle ne fut pas encore arrivée, pour lui communiquer la situation de la Colonie, et l'informer que j'attendais à tout instant une flotte ennemie très considérable avec une armée de débarquement; laissant à son choix de prendre de suite les rènes du Gouvernement, ou d'attendre que les circonstances fussent changées, si dumoins cela n'était contraire aux ordres de Sa Majesté.

Son Excellence le Général Janssens arriva peu de jours après à Banjoewangi, d'où Elle m'écrivit pour m'informer de son arrivée et m'annoncer qu' Elle se rendait par terre à Sourabaya. Elle m'écrivit une seconde lettre de cette dernière ville; et de Samarang, Elle fit réponse à ma première lettre, laquelle me parvint à Buitenzorg le 13 Mai, à 6 heures du matin.

Son Excellence le Général Janssens me prévenait que son intention était de recevoir le Gouvernement de mes mains, immédiatement, conformément aux ordres de Sa Majesté l'Empereur.

En consequence, j'ordonnai de suite les préparatifs pour la cérémonie; et dans ma réponse du même jour, je priai Son Excellence de fixer le jour de Son installation.

Je lui adressai en même tems un précis de la situation de la Colonie, avec offre de lui fournir tous les renseignemens nécessaires, comme Votre Excellence verra par la copie de ma lettre sous n°. 1. [2])

Dans la nuit du 14 au 15, Son Excellence me répondit qu'espérant arriver le lendemain à Buitenzorg, Elle croyait convenable que le Gouvernement lui fut déféré le 16 suivant, ainsi qu'il parait par la copie de sa lettre sous n°. 2. [2])

Son Excellence arriva le 15 mai à midi; et Elle me remit la 3e. dépêche de Votre Excellence du 24 novembre passé, qui m'annonçait

---

1) Meester-Cornelis.

2) Verg. hiervóór Doc. 193—194.

que Sa Majesté Impériale et Royale avait daigné prendre mes prières en considération, et nommé pour me succéder le Général de division Janssens, grand officier de la Légion d'honneur.

Le lendemain, 16 [mai] à 9 heures du matin, je remis à Son Excellence, en conseil assemblé et en présence du Général Jumel, des Brigadiers et des états-majors, les rênes du Gouvernement, suivant la forme convenue entre Elle et moi.

Depuis l'installation de Son Excellence le nouveau Gouverneur Général jusqu' au jour de mon départ de Sourabaya, le 30 juin, je me suis fait un devoir de la mettre au cours des affaires de la Colonie, et ne lui ai rien laissé ignorer de tout ce que l'expérience m'avait appris sur les meilleurs moyens d'assurer la prospérité de cette belle possession, et sur sa deffence contre les attaques de l'Ennemi.

. . . . . .

Je me propose de partir un on deux jours après mon débarquement, pour Paris, où j'aurai l'honneur d'aller prendre les ordres de Votre Excellence.

Je la supplie, en attendant, de vouloir bien informer Sa Majesté Impériale et Royale de mon arrivée, et mettre au pied du trône l'hommage de mon respect et de mon entier dévouement.

. . . . . .

Port du Passage . . . . . .
le 18 Octobre 1811. DAENDELS.

---

200. Drie brieven van J. Blaauw aan J. Valckenaer, 5 Nov., 17 Nov. en 27 Nov. 1811.

5 November 1811:

De heer Generaal Daendels is thans te Parijs — hij heeft gewandeld in het Palais Royal, geaccompagneerd van twee Hollanders en een Jaager, zwaar gegalonneerd agter zig; dit is men op die plaats niet gewoon en is geremarqueerd geworden; ik heb hem niet gezien, maar ik hoor dat hij er zeer wel uitziet — hij zal nu zeker Keizers komst alhier afwagten, om als dan gepresenteerd te worden.

Men heeft mij gezegd, dat zijn plan zijn zoude in het Zuiden van Frankrijk een Landgoed te koopen om aldaar de rest van zijne dagen in rust en vreede door te brengen.

17 November 1811:

De Generaal schijnt plan te hebben hier een Hotel te zullen huuren en zijne famielje te laaten overkoomen. Ik denk dat op dit alles geen finaal besluit zal genomen worden voordat hij aan den Keizer gepresenteerd is geworden. Hij heeft zeer naar U gevraagd en zelf met hartelijkheijd aan Uwen Bankier. Deeze heeft hem gezegd, dat gij te Rambouillet bij den Keizer zijnde met veel lof van hem gesprooken had — dit was hem buitengemeen aangenaam — Ondaatje heeft hem gevraagd, waarom hij Liebeherr zoo mishandeld had en zijn antwoord was, ik zou hem hebben kunnen laten op hangen; want ik heb de bewijzen (deeze moeten zijn geinterceptteerde brieven door L. geschreven) in handen, dat hij de Indische vorsten teegens mij opgezet heeft — ik heb het hem vergeeven, maar ik kon hem in de Kolonie niet houden — zijn gezondheid is geknakt. Hij is zwaar met aambijen geplaagd en klaagt zeer over Rhumaticque pijnen — de koude is hem ook zeer hinderlijk — hij zit altoos met een Oost-Indisch zwart zijden mutsie op het hoofd en is zeer corpulent — hij schijnt schatrijk te weezen en het niet over de Balk te zullen smijten, want hij is zeer naauwziende geworden. Alle die hem naderen geeven hem de titel — Zijne Excellentie. B. Blok spreekt hem nooit aan als onder dien titel — in een woord, hij pretendeerd zig compleet te kunnen verantwoorden omtrent allen die zig over hem zouden kunnen beklagen. Hooren en wederhooren — ik denk dat hij wel ontvangen zal worden; — niemand twijfelt daaraan — maar tot zwaare actieve dienst is hij, denkt men, niet meer te Employeeren uit hoofde zijner gezondheijd.

27 November 1811.

Daar gij mij in een voorigen vroeg of B. Blok dagt om zijne crediteuren te voldoen kan ik u nu zeggen dat hij opentlijk zelf zegt alle zijn schulden te zullen kunnen betalen en als het hem in het realyseeren meede loopt denkt hij nog 25 a 30 (mille guldens) voor zig zelf over te houden — Dat alles heeft hij overgewonnen in den

tijd van nog geene twee jaaren, die hij op Batavia geweest is [1]) — men zou hieruit kunnen afleiden dat zijn patroon zeer rijk moet zijn — dit heb ik hooren verzekeren dat zo breed niet is en dat, wanneer hij alles gerealiseerd zal hebben, hij op zijn best 300 (mille guldens) zal bezitten — dat is toch niet om van te schreeuwen en vooral niet om van de Revenues van dat capitaal te Parijs te koomen leeven, zooals zeer zeeker zijn plan schijnt — Van de zes scheepen die hij vol en zoet gezonden heeft, zijn er drie in de kaars gevloogen en dus zijn aandeel weg — hij is niet tot eenig particulier gehoor bij den Keizer toegelaaten — hij is met verscheijde andere personen gepresenteerd geworden, en de couranten hebben er geen mentie van gemaakt — dit alles duid geen hooge faveur aan. Hij heeft een zedig appartement gehuurd in de Rue Neuve de Luxembourgh, en de Tapissier, die order heeft om neegen bedden te leveren, is op dit oogenblik bezig de noodige meubilairen aan te schaffen — hieruit concludeer ik dat vrouw en kinderen verwagt worden — is dit nu verkiezing dat hij hier blijft, of is het een wenk, die hem gegeven is, zal hij het best kunnen weeten. Het is altoos vreemd, dat men na zulk een reis geen zugt zou hebben om zijn vaderland eens weder te zien — te Hattem op zijn Landgoed zou hij van de Revenues van zijn capitaal, hoedanig het ook weezen mag, als een Prinsie kunnen leeven.

Het clabaudeeren van een partij teegen hem misnoegde menschen zal hem minder kwaad doen als zekere memorie, die, zegt men door den heer Polanen van America tot zijnen laste overgezonden. — deeze memorie is aanwezig bij de marine alhier, en heeft zeer veel impressie gemaakt. Ik sprak twee menschen, die ze geleezen hebben, en deze hebben mij gezegd dat het een meesterstuk van Redeneerkunde is — trouwens dat is Polanen wel toevertroud — hij toond aan, dat de generaal geen recht hoegenaamd bezat willekeurig te verbreeken contracten, die hij met Eerste Huizen in America geslooten had ten laste van de Colonien, daar hij gemunieerd was met plein pouvoir niet alleen van de Hooge Regeering te Batavia, maar van den Koning van Holland ook — hij bewijst dat zijne verbintenissen wel verre van onereus na de tijdsomstandigheeden voordeelig voor den Staat waaren en dat onkunde en willekeur dezelve alleen

1) Hij was de stiefvader van Buijskes en werd door Daendels bij zijn secretarie aangesteld als griffier.

verbrooken hebben — hij zegt ronduit en geeft daarvan de bewijzen, dat die openbaare schending van de goede trouw alleen oorzaak is, dat alle de Moluccos in handen der Engelschen zijn gevallen, terwijl de Americanen hem door nadere verbintenissen in staat zouden gesteld hebben alle die colonien dermate van volk en al het nodige te voorzien, dat een kleine Engelsche magt het niet gewaagd zou hebben om er zig van te empareeren, zooals nu geschied is — hij zegt in zijne memorie, dat de generaal aan zijn wraak alleen opgeofferd heeft den Commandant van Amboine, en om voor te koomen, dat deeze geen getuige teegen hem was, dat de Colonie van alles bij de overgaave ontbloot was. De gevolgtrekkingen zijn meesterlijk — zegt men — gededuceerd en moeten noodwendig hier sensatie gemaakt hebben, ten nadeele van den Generaal — ik geloof egter niet, dat hem iets onaangenaams desweegen zal wedervaaren, maar het zou wel invloed kunnen hebben op verdere gunstbewijzen, en ook geen hoog denkbeeld geeven van de administratieve talenten van den generaal.

De laatste tijdingen van Batavia loopen tot de laatste Augustus, en toen was alles in goeden staat — de drie nadere gezonden fregatten zijn in de kaars gevlogen en door de Engelschen genomen — dit staat officieel in de couranten. Er marcheerd altoos veel volk naar Duitsland, en men begint opnieuw sterk te gelooven dat vroeg in het voorjaar gewigtige zaaken zig zullen developpeeren — mijn hartelijk compliment aan de Generaal en Uwe verdere huisgenooten.

---

201. Audientie-aanvraag voor Daendels bij den Keizer, 15 Nov. 1811; met Napoleon's antwoord.

Paris 15 9bre 1811.

Sire!

Le Général Daendels sollicite l'honneur d'être admis près de Votre Majesté. J'ai l'honneur de la prier de vouloir bien faire connoitre ses intentions.

Je suis avec respect, Sire
De Votre Majesté
Le fidèle serviteur et sujet
Decrès. [1])

1) Links bovenaan staat als antwoord bijgeschreven: „me le présenter demain. St. Cloud le 16 Novembre 1811. N[apoleon]."

202. Brief van den oud-Gouv.-Gen. Daendels aan den Keizer, 14 Dec. 1811.

A l'Empereur.

Sire,

Par mon départ précipité de Java pour obeir aux ordres de Votre Majesté et apporter moi même des nouvelles de la Colonie, j'ai du abandonner ce que je possedais et que je tenais des bontés du Roy Louis. J'ai versé dans la caisse du gouvernement, pour subvenir à ses besoins, la moitié de mon avoir sans aucun intéret; et j'ai pris en payement des bons au porteur, payables à leur présentation, en café, sucre et poivre, à prendre dans les magasins de l'Etat. J'ai mis ces bons sous les yeux de Son Excellence le Ministre de l'Interieur.

Ayant fait des efforts inutiles pour ceder ces bons à des Négociants français, je n'ai d'autre moyen pour en tirer parti que de les vendre au commerce americain: j'ai déja reçu des propositions à cet egard; mais il me serait impossible d'en trouver le prix même le plus modique, si Votre Majesté ne daignait m'accorder des licenses pour les transports de ces marchandises avec une exemption, si non entière, au moins de moitié des droits, et avec l'autorisation que les navires Americains portent leur chargement en Amerique pour ensuite etre expedié de la en France sur un plus grand nombre de batimens plus fins voiliers et plus petits. Je prends la liberté de joindre içi les comptes simulés tels qu'ils m'ont été fournis. Les cinq navires Americains qui seront necessaires pour cette expedition s' engageront à porter a Java les objets dont la colonie a besoin et qu'ils expedieront des ports des Etats Unis, tels que fer, farine, boeuf et porc salés.

Ils reçevront à Java des certificats d'origine du Gouverneur-General pour la quantté de six cent milliers de café, six cent milliers de Poivre et Dix huit cents milliers de sucre de la Colonie; les quels certificats d'origine seront divisés en plusieurs parties, suivant la convenance des negociants.

Les deux tiers des 1800 milliers de sucre représentent la valeur de marchandises que les batiments Americains porteront á Java, et

dont ils seraient obligés ainsi, de réexporter le produit en sucre pris dans les magasins de l'Etat.

Je suis avec le plus profond respect

Sire

de Votre Majesté

Le très humble, très obeissant et le plus fidele serviteur et sujet

DAENDELS.

Paris 14 Décembre 1811.

---

203. Dispositie van 24 Dec. 1811.

24 December 1811 deelt de Minister van Oorlog aan Daendels mede „que d'apres les ordres de l'Empereur, le Ministre de la Marine et des Colonies, vous a mis à ma disposition à date du 18 Octobre dernier, jour de votre debarquement."

---

204. Brief van A. Goldbach aan Van Polanen, 7 (?) Jan. 1812.

Hoog Geachte Vriend.

UwEd. Geb. brief die mij van Rheenen moest aanbrengen gewierd mij in copia, den Generaal Daendels behield de origineele. Zij had bij na mijn ongeluk te weege gebragt, gelukkig het verfoeilijkste der bestieren is eenmaal geeindigd, dan beklagendstwaardigst dat, dat van den achtingswaardige Generaal Janssens zo kort duurde, echter gelove ik dat dien brave man, te zwak, in dit tijdvak, en omringd van de slegtste en onbekwaamste menschen, was.

Zo ik Uw EdG. een schets wilde geven van het verfoeilijk bestier dat wij doorgestaan hebben, dan moest ik uw ziel met smert vervullen, door de zelve te doen kennen, dat er monsters leeven, die een Nero, Hilogaballus, Robispiëre en diergelijke gedrogten overtreffen. Der vrouwen Eer, bezittingen, en leeven, niets is vijlig geweest, en alles geschonden, het Regt met de voete getreeden!!! in een tijd van bedaardheid van geest, zal ik van dat bestier eenige fragmenten

ten papiere brengen, en die Uw EdG. doen geworden, intusschen, de brave de Kock, en ik hebben het geluk gehad, dat wij van het grootste monster onbemind, geacht zijn geworden, niet te min hebben wij een jaar in ongunst zijnde, de grootste onaangenaamheeden doorgestaan.

Den Generaal Jansens kwam als Gouverneur Generaal in het laatst van April j.l. hier aan, met twee Fregatten en een Corvet, bragt eenige Hollanders meede, en ook Franschen, en daar onder een Generaal Majoor Jumel genaamd, eenige weinige franschen uitgezonderd, waren die franschen een uitschot, en zagen ons aan als voorwerpen, welke niet spoedig genoeg weg geruimd konde worden, als Landdrost in den Oosthoek (het eerste en belangrijkste land-drost ambt geworden,) wist ik mij echter te maintineeren.

De Engelschen dit Eijland attacqueerende gedroegen de franschen zig alderslegtst. Den Generaal Jumel was de onbekwaamste vent die op voeten gaat. Lutzow heeft nog de meeste braafheid, en Militaire kennis bloot gelegd!!! den brave Janssens entbrak moed, teidig de franschen buiten de geleegenheid te stellen schadelijk te zijn, de Hollanders gedroegen zig wel, of schoon men geen reeden konde hebben de franschen aan te kleeven, was niemand der onze een verrader, of deed niet al het mogelijke ter afbreuk van de Engelschen.

Onder het Engelsch bestier is mij aangeboden het Magistraatschap in den Oosthoek, (de eerste civile persoon in dit departement) mijne omstandigheeden hebben mij gebooden, die post aanteneemen.

De Heer Raefles is Lieut. Gouverneur van dit Eijland, de chef des troupes, Muntinghe en Cransen!! zijn Leeden in den Raad hem toegevoegd, en daar bij L. W. Mijer Hollandse Secretaris Generaal!!! — De Heer Hope Commissaris te Samarang, en den Collonel Gibbs alhier.

Wardenaar die onder het bestuur van den Generaal Daendels Raad van Indien wierd!! is als tweede in een commissie der Engelschen naar Palembang geweest, dat Comptoir vonden zij afgelopen, zeeker veroorzaakt door de brutale wijze waarop Daendels in Januarij 1811 de Palembangsche Gezanten ontfing, en de dreigementen teegens hun vorst, waar meede hij dezelve te rug zond.

Van Braam die onder de Generaal Daendels Praesident der Hoge Regeering was, en als zijn opvolger, door Zijn Excellentie benoemd, blijvende teevens minister te Souracarta!!! verloor dat Praesidium,

en voor beschikking onder de Generaal Jansens, en is thans door een Engelsch Minister vervangen, denzelve had bij het voormalig Gouvernement te goed, twee en een halve ton piasters, of rijxdaalders (dit ben ik niet zeeker:) door voorschot, die hij nu kwijt is, hij blijft echter een zeer rijk man, hij en den Generaal Daendels zijn de eenige die schatten onder het verachtelijkst bestier vergaderde, overigens zijn de meeste ingezeetenen van Java geruineerd geworden.

Het Batavias crediet papier is door het Engelsch bestier waardig gesteld de zes-en-een halve rijxdaalders gelijk aan een piaster zilver, zij vonden het in die eevenreedigheid, maar thans, wil men bij particuliere een piaster hebben, moet men tien rijxdaalders papier betalen.

Alhier, dat gedeelte dat wij Java plagten te noemen, is door Daendels ook een crediet papier ingevoerd geworden, waar door ik UwEdG. een beschrijving zal geeven, en dan voor dit maal besluiten.

Een der schoonste streeken van Java, Probolingo, of liever Banger en Lamatjang genaamd, inhoudende een oppervlakte van ruim Een Honderd en twintig vierkante Engelsche mijlen, leggende tusschen Passerouang en Bezoeki, besproeid aan de Noord, en Zuidkant door twee zeën, en bezittende vijf-en-dertig duizend zielen aan bewoonders.

Dit landschap is aan een Chinees verkogt voor een Millioen rijxdaalders, te betalen in tien jaren, en in twintig termijnen, als van zes maanden tot zes maanden met vijftig duizend rijxdaalders, bij den verkoop zijn direct Een millioen aan crediet papieren in de wandeling gebragt, en daar meede een aantal schulden betaald. Voor het vervallen der termijnen word een loterij getrokken, van de Nommers op het gemeld crediet papier bekend gesteld, waar na de uitgetrokken nommers vernietigd worden, en de bezitters daar van de daar op bekend gestelde waarde in zilver erlangen.

De waarde van het Landschap is aftemeeten daar den koper geen geld heeft, en uit de revenuen het zelve betaald, en wanneer een paar Ton was bezittende, binnen vijf jaren daar eenmaal Honderd twintig duijzend rijxdaalders uit zoude konnen trekken 's jaarlijks.

Dit heeft niet weg genomen dat het gebrek aan zilvere specie in de wandeling, en het onbruikbare van crediet papier op het zoogenaamd Java, wanneer de communicatie met Batavia gesloten is, veroorzaakt hebben, dat men al spoedig voor Een Honderd rijxdaalders zogenaamd Probolingo papier geen vijftig rijxdaalders zilver

konde bekomen, niet teegenstaande dat er geeseling gesteld was, teegens het agioteeren.

En wel ingezien waren Een Honderd rijxdaalders aan Probolingo crediet papier bij de invoering maar vijf-en-vijftig waardig, en is hier geen commercie te drijven, en zelve bij na geen behoefte te kopen, zonder zilver specie — wanneer het Gouvernement den handelaar, of andere ingezeetenen, het hun verschuldige, in dat papier voldeed, ware zij genoodzaakt zilver opteneemen. De gewone, of liever een lage intrest is hier op het zilver 9 pct, de middelkans die men had om uitgeloot te worden, is vijf jaren, het emplooi van Een Honderd zilver in die tijd kost dus vijf en veertig rijxdaalders, die afgetrokken van Een honderd, toond een waarde aan van vijf en vijftig.

Onderscheide debiteuren, en hier onder voornamentlijk Van Braam hebben zig ten kosten van hunne crediteuren verrijkt, voor al te Samarang daar het papier tot 60 p^rct. rabbat daalde, ik ken er die met 800 rds. 2000 rds. afbetaalde, als wisselende voor 800 zilver 2000 probolingo papier in. Op het weigeren van het Probolingo papier voor zilver aanteneemen, stond lijfstraffe.

Ook den Generaal Daendels leide alhier vijftig duizend rijxdaalders die hem in zilver geleend waren, met zo veel Probolingo papier af.

De Leeden der voormalige Gouvernementen, zijn het reiden met twee stokken verboden geworden, dit is hun smertelijk.

Door den Generaal Daendels zijn hier aan rein en onrein Commandeurs, en ridder orders uitgedeeld, en zelve het Dubbel van de ordens hem door den Koning meede gegeeven, deeze commandeurs en Ridders willende op Java blijve, moeten hunne orden afleggen.

Na verzeekering van altoos met Hoogachting te zijn teekene

Hoog Geachte Vriend
UWelEdG. Dw. D. en vriend
A. Goldbach.

Sourabaija
den 7 (?) Januarij
1812.

P. S.[1]) Had men het Americaans contract gestand gedaan, waren hier zo veele niet geruineerd geworden, en de coffij ze is nu nog eevenwel verloren. Met opzet heb ik deeze snaar niet geroerd.

1) Eigenhandig.

205. Brief van Minister Decrès aan Generaal Daendels, 20 Jan. 1812.

Paris le 20 Janvier 1812.

J'ai reçu, General, la lettre, en date du 7 de ce mois, par laquelle vous demandés, tant pour vous-même, que pour divers officiers et employés qui vous ont accompagné à votre retour de Java, l'exemption de la retenue a percevoir pour le fret sur 19 Paniers de Macis transportés de cette colonie en France, à bord de la corvette La Sappho. J'aurais désiré qu'il eût dépendu de moi de vous satisfaire à cet égard; mais: il m'est impossible de m'ecarter des dispositions d'un decret Imperial du 14 Juin 1811, portant (art. 1er). „Le fret de toutes les denrées coloniales qui auront été transportées „de l'Isle de Java en France, sur des vaisseaux, fregates ou autres „Batimens de notre Marine Imperiale, pour le compte, soit des fonc„tionnaires et officiers civils ou militaires, soit des habitans de cette „colonie, sera perçu et prelevé en nature par les agens de l'admi„nistration de la Marine dans nos Ports, sur le Pied du Tiers des „Denrées, de chaque espêce, debarquées".

Recevez, General, avec l'Expression de mes regrets, l'assurance de ma consideration distinguée. (signé) Decres.

---

206. Idem aan idem, 7 Febr. 1812.

Paris le 7 Fevrier 1812.

Les observations contenues, général, dans la Lettre que vous m'avez fait l'honneur de m' ecrire le 6 de ce mois, et qui tendent à appuyer votre demande d'une exemption de fret, pour quatre petites caisses de thé et quelques pots de confiture, rapportés par vous de Java et destinés à votre usage personnel, m'ont paru succeptibles d'etre prises en consideration.

Je vous préviens que je donne ordre, en consequence, au commissaire de Marine à Bayonne, de n'exercer aucune retenue pour cause de fret, sur les objets dont il s'agit.

Recevez, Général, les assurances de ma consideration distinguée.

(signé) Decres.

P.S. Je vais faire payer vos frais de voyage et ceux de votre aide de camp.

---

207 Brief van A. Faure aan Van Polanen, 12 Maart 1812.

Kaapstad den 12e Maart 1812.

Waardste Vriend!

. . . . . .

. . . . onze vrienden Le Roy & Son . . . .

Van Batavia, en het eyland Java, heb ik zedert de overgang aan de Engelschen, geen tijding dan door een brief van de Heer van IJsseldijk. Hij meld mij bij een brief van den 3 October, over St. Helena ontfangen, de fond en comble geruineerd te zijn, zo door de verliezen in Holland als in de Indiën. Hij bevond zich in den zelfden staat als toen hij in 1776 Texel verliet. Ik kan niet geloven dat den Inventaris van Mevrouw, onze goede kennis, ook gevlogen is. De vorsten van Java en Madura, meld de Hr. v. IJsseldijk, hadden gewedijverd in ontrouw aan het voormalig Gouvernement, maar, voegt hij er bij, zij zijn door de mishandelingen van Daendels daartoe uitgenodigt. Doordat de Hr. Janssens niet heeft willen capituleeren zijn de geldopschietingen aan het Holl. of Fransch Gouvt. niet gerespecteerd. Deezen Ex gouverneur is in retour na Engeland in het laatst van December op St. Helena aangeweest en zeer wel ontfangen.

. . . . . .

. . . . Ontzeg mij vooral niet uwe dierbare en boven alles geschatte vriendschap . . . . .

U getrouwe vriend
A. F.

---

208. Brief van den oud-Gouv.-Gen. Janssens aan den Minister van Marine en Koloniën, 1 Jan. 1813.

Oui Monseigneur l'Etat militaire dans l'Etablissement ou j'ai commandé montoit a mon arrivée, a passé dix sept mille individus.

Une grande partie consistoit en Javans forcés depuis peu a être soldat, etat qu'ils ont en horreur; si la nation Javane est la lie des nations considerée comme militaire, les nouveaux soldats etoient la

lie des Javans. Ils desertoient par troupes; durant le tems que j'ai eu le gouvernement de ce pays, la desertion continuoit, et n'a été moins de soizante quatorze par semaine et c'est monté quelquefois jusqu'a *deux cent cinquante*; elle ne deminuait qu'apres l'invasion de l'ennemi.

Dans les Hopitaux de Tanjong seul il y avait passé *deux mille cinq cent* malades.

---

209. Uittreksel uit den staat van dienst van Generaal Janssens, 5 Jan. 1813.

Etat de service du Général de Division

J. W. Janssens.

Etat de Service.

. . . . . .

Gouverneur Général des Etablissemens Français à l'est de l'Isle de France, 16 Novembre 1810.

. . . . . .

Décorations.

Chevalier de l'ordre de l'Union	7 Janvier	1807.
Commandeur	30 Nov.	1807.
Grand-croix	10 février	1808.
Membre de la Légion d'Honneur	24 Nov.	1810.
Officier de la Légion	25 d°.	1810.
Commandant	28 Decembre	1810.
Grand Officier	16 Mai	1811.
Grand-croix de l'ordre de la Réunion	22 février	1812.

Le Général de Division.

Paris le 5 Janvier 1813. J. W. Janssens.

---

210. Verbaal van den Minister van Koophandel en Koloniën Goldberg, 8 Dec. 1814.

Aan Zijne Koninklijke Hoogheid.

Het heeft zijne Koninklijke Hoogheid behaagd, bij appostillaire Besluit van den 15 Augs ll. n. 20 aan het Departement van Koophandel en Kolonien te renvooyeren de Requesten van Teysset & Co. kooplieden te Amsterdam als daartoe gelast door Mr. R. G. van Polanen, laatstelijk Raad Ordinair van Indien en sedert woonachtig te Bridgeport in Noord-America, te kennen gevende, dat gem. hunne principaal door en van wegens het Gouvernement zoo in Indie als hier te Lande, is belast geweest met eene secreete commissie om door het aangaan van Contracten met Huizen van Commercie in Noord-America in de dringendste behoeften der Hollandsche Bezittingen in Oost Indien te voorzien tegens betaling in Koloniale producten, onder toelage eener remuneratie van 8000 Rijksds. zilvergeld 's jaars, betaalbaar te Batavia, dat hij in die commissie is werkzaam geweest van den 15 November 1808 tot den 4 April 1811, wanneer hij geweigerd heeft te voldoen aan de orders van den Gouv. Genl. Daendels om eene schriftelijke verklaring in te zenden van gehoorzaamheid aan den Keizer Napoleon en zich van dien dag af aan heeft beschouwd van zijn ambt en commissie te zijn ontslagen; wijders verzoekende dat de gemelde remuneratie van 8000 Rds. Zilvergeld 's jaars over het voors: tijdvak zijnde 2 jaren en ruim 4 maanden ten bedrage van ruim 18666 Rijksds. zilvergeld, waarvan de betaling door den gouvr. genl. Daendels is geweigerd geworden, met de interessen van dien, aan gemelden zijnen principaal te Batavia mogen worden voldaan, wanneer de Oost-Indische Bezittingen weder onder het Nederlandsch bestuur zullen zijn teruggebragt.

De ondergeteekende heeft de eer om op het voors: Request aan Zijne Koninklijke Hoogheid te berichten dat bij onderzoek aan denzelven is gebleken dat de Commissie om de Hollandsche Bezittingen in Oost-Indien van de onontbeerlijkste behoeften te voorzien tegen betaling in koloniale producten, door contracten tot dat einde in Noord-America aan te gaan, aan den Hr. van Polanen is opgedragen geworden in den Jare 1807, door den toenmaligen Gouvr. Genl. Wiese, gezamentlijk met den Directeur Generaal Van IJsseldijk; dat hij vervolgens op denzelfden voet daarin is gecontinueerd door den

gewezen Minister van Marine en Kolonien Van der Heim met agreatie van den toenmaligen Koning, bij eene aanschrijving in dato 19 April 1809; dat hij daaraan ook heeft voldaan door het aangaan van diverse contracten met respectable Huizen van Commercie, ingevolge van welke eene menigte van behoeften naar Oost-Indien zijn overgevoerd, doch dat de Gouvr. Genl. Daendels niettegenstaande de daartoe ontvangene uitdrukkelijke aanschrijving niet heeft goedgevonden om die contracten te homologeren, op grond dat de prijzen der producten, die voor de aangebragte goederen in betaling moesten worden afgestaan, te laag bepaald waren, en uit dien hoofde ook geweigerd heeft het aan den Hr. Van Polanen toegelegd honorarium te voldoen.

En vermits de redenen van die weigering, welke voorkoomen bij de brieven van den Gouvr. Genl. Daendels, voor zooverre die alhier voorhanden zijn, evenmin als de wederlegging derzelve bij de brieven van den Hr. Van Polanen, alhier niet zoo volledig kunnen worden onderzocht en beoordeeld als op Java, alwaar die zaak eigentlijk behoort en ook de betaling van het honorarium moest plaats hebben, zoo zoude de ondergeteekende, onder eerbiedige correctie, van gevoelen zijn, dat het verzoek van den gewezen Raad Ords van Polanen zoude behooren te worden gerenvoyeerd aan de Comissarissen Generaal en Gouvr. Genl. over de Oost Indische Bezittingen; en dezelve aanbevolen om op Java te onderzoeken, of en in hoeverre de door den Hr. Van Polanen aangegane contracten in Noord America tot voorziening der Indische Bezittingen van onontbeerlijke behoeften, zijn geweest overeenkomstig de secreete Commissie aan hem tot dat einde door den toenmaligen Gouvr. Genl. en Directeur Generaal opgedragen en mitsdien aan het oogmerk hebben beantwoord; mitsgaders om, zulks alzoo bevindende, aan den Heer Van Polanen ofte zijnen gemagtigden aldaar te doen uitbetalen, zoodra de staat der Koloniale geldmiddelen zulks zal toelaten, zoodanige sommen als dezelve zullen oordeelen aan hem ter zake voorschr. in billijkheid te competeren.

De ondergeteekende neemt de vrijheid een concept Besluit in dien geest hierbij over te leggen.

Wij Willem enz.

Disponerende op de Requesten van Teisset & Co. q q, Kooplieden

te Amsterdam, houdende verzoek dat aan derzelver principaal Mr. R. G. van Polanen, na de herstelling van het Nederlandsch Bestuur op Java moge worden voldaan eene somme van Rds. 18666 zilvergeld, voor het aan denzelven toegelegd honorarium à Rds. 8000 's jaars, wegens eene hem opgedragene en ten uitvoer gebragte secreete commissie om de Indische Bezittingen van de onontbeerlijkste behoeften te voorzien.

Gehoord het Rapport van Onzen Staatsraad Goldberg, belast met de Portefeuille van Koophandel en Kolonien, in dato 8 December 1814 nº. 646.

Hebben goedgevonden en verstaan ons met deszelfs rapport te vereenigen, en denzelven mitsdien in zijn voorschreven kwaliteit te autoriseeren, zooals hij geautoriseerd wordt bij dezen:

1º. om aan de benoemde Commissarissen Generaal en Gouverneur Generaal op te dragen om na de herstelling van het Nederlandsche Gouvernement op Java, aldaar te doen onderzoeken, in hoeverre door den gewezen Raad Ordⁿ. Mr. R. G. van Polanen is voldaan aan de door den voormaligen Gouvr. Genl. Wiese en Directeur Genl. Van IJsseldijk aan denzelve in den jare 1807 opgedragen, secreete commissie, tot voorziening der Oost Indische Bezittingen van onontbeerlijke behoeften, door het aangaan van contracten met huizen van Commercie in Noord-America tegens betaling met Indische producten, mitsgaders of en in hoeverre daar mede aan het oogmerk is beantwoord.

2º. om, daartoe termen zijnde en zoodra de staat der Koloniale geldmiddelen zulks zal toelaten, aan den voorn. Mr. R. G. van Polanen ofte zijne gemagtigden op Java te doen uitbetalen, zoodanige somme als dezelve zullen oordeelen overeenkomstig het aan den zelve ter zake van de voorm. Secreete Commissie toegelegd honorarium van 8000 Rds. zilvergeld jaarlijks, aan hem in billijkheid te competeren.

---

211. Koninklijk besluit van 10 Dec. 1814, nº. 32.

WIJ WILLEM, BIJ DE GRATIE GODS, PRINSE VAN ORANJE NASSAU, SOUVEREIN VORST DER VEREENIGDE NEDERLANDEN, ENZ., ENZ., ENZ.

Disponerende op de requesten van Teysset en Cº. q q. Kooplieden te *Amsterdam*, houdende verzoek dat aan derzelver principaal *Mr.*

R. G. van Polanen na de herstelling van het Nederlandsch Bestuur op Java moge worden voldaan eene Somme van Rijksdaalders 18666 zilver geld voor het aan denzelven toegelegd honorarium à Rds. 8000 's jaars wegens eene aan hem opgedragene en ten uitvoer gebrachte secreete commissie om de Indische Bezittingen van de onontbeerlijkste behoeften te voorzien.

Gehoord het Rapport van onzen Staatsraad *Goldberg* belast met de portefeuille van Koophandel en Kolonien in dato 8 December 1814 n°. 646.

Hebben goedgevonden en verstaan

Ons met deszelfs rapport te vereenigen en denzelven mitsdien in zijne voorschreven kwaliteit te autoriseren zooals hij geauthoriseerd wordt bij dezen om aan de benoemde Commissarissen Generaal en Gouverneur Generaal op te dragen.

1°. Om na de herstelling van het Nederlandsch Gouvernement op *Java* aldaar te doen onderzoeken in hoeverre door den gewezen Raad ordinair *Mr. R. G. van Polanen* is voldaan aan de door den voormaligen Gouverneur Generaal *Wiese* en den Directeur-Generaal *van IJsseldijk* aan denzelven in den jare 1807 opgedragen Secreete commissie, tot voorziening der Oost Indische Bezittingen van onontbeerlijke behoeften door het aangaan van contracten met huizen van Commercie in *Noord America* tegens betaling met Indische producten mitsgaders of en in hoeverre daarmede aan het oogmerk is beantwoord.

2°. om daartoe termen zijnde en zoodra de staat der Koloniale geldmiddelen zulks zal toelaten, aan den voornoemden *Mr. R. G. van Polanen* ofte zijne gemagtigden op *Java* te doen uitbetalen zoodanige sommen als dezelve zullen oordeelen overeenkomstig het aan denzelven ter zake van de voorschreeven Secreete commissie toegelegd honorarium van 8000 Rxds zilvergeld jaarlijks aan hem in billijkheid te competeeren.

---

212. Twee briefjes van H. J. de Veer aan J. Valckenaer, zonder datum, en 12 Dec. 1814.

I.

Mon cher Valckenaer! Le General Daendels, qui n'imagine pas, peut être à juste titre, qu'on puisse s'occuper plus agreablement qu'a

l'entendre ou à le lire sur ses hauts faits dans l'Isle de Java et sa correspondance avec son ami *le Sultan de Djokjokarta* Amangkoe Boeana Senopatie, Ingelage et plusieurs autres noms m'a envoyé ce matin *sept heures et demi* deux de ses fils pour me prévenir qu'il vous avait vu hier et qu'il vous avait laissé dans la plus vive impatience de lire son ouvrage non achevé encore, et que j'ai tardé de vous envoyer pour le faire au complet, plus encore pour vous epargner 3 florins de port au moins, car le paquet pour qui ne le lit pas, parait lourd. J'aurais donc eu tort de faire l'economie une fois de ma vie; condemne moi, et l'envie me m'en prendra plus. En attendant je remettrai ce que j'aurai a main demain au soir a Madame Fynje, qui aura le plaisir de vous voir apres demain.

II.

12 Decembre 1814.

Samedi passé j'etais a 2½ heures dans ma chambre ici et un moment apres le Genl. Daendels avait son paquet, il doit vous l'avoir dit, je lui ai offert mes petits services à Paris, ... (maar daarop had hij geen acht geslagen, enz.).

---

213. Brief van G. A. Reinking aan S. I. Wiselius, 19 Jan. 1815.

WelEdel Gestrenge Heer en Vriend!

Ik heb niet gemanqueerd UwEdG. bij elke voorkomende gelegenheid met mijne lotgevallen bekend te maken, toen ik pas op de Caap was begon ik reeds kort na mijn arrivement met aan UEG. te schrijven, ik vervolgde dit na mijn aankomst te Batavia bij elke zig voordoende gelegenheid; ik liet tevens niet na om mij bij elken nieuwelings in deeze gewesten uit het Vaderland aankoomende na uwen welstand te informeeren: nog in het jaar 1812 gav ik brieven voor UEG. voor den Heer Valkenaer, voor mijnen ouden vriend Driessen enz. aan de Heeren Möllenbeck en Holsman, na de vermeestering van dit Eiland door de Britsche wapenen, als krijgsgevangenen naar Europa overgaande ter bestelling mede; dan tot mijn

hartelijk leedweezen zie ik het antwoord op mijn schrijven tot dusverre met uitgestrekt verlangen te vergeefsch te gemoet.

Ik ben bij de bloedige worsteling over het bezit van dit kostelijk Land zwaar gewond geworden, en heb er mijn Linkerarm en voet schier bij ingeschooten; „au moins l'usage m'en est interdit pour cette vie" — ik ben zederd dien tijd buiten betrekking met het Gouvernement gebleeven; en mijne weinige in de Rechten vergaderde, en, zooveel mijn beroep toeliet, aangekweekte kundigheden hebben mij een wel niet ruim, doch echter redelijk bestaan bezorgd. Ik had het in den Militairen Dienst tot Lieut. Coll. Adjt. gebragt en stond op het poinct om Majoor bij het 3e Regmt. Inf. van Ligne te worden; aan den Maarschalk Daendels heb ik geen groote verplichting voor buitengewoone of spoedige bevordering; maar hij heeft mij ook geen tort gedaan. Men zegge van hem wat men wil, hij was een knap en ferm man, de noodzaakenlijke cathegorische Imperatif bezat hij in den hoogsten graad, hij wist zig te doen gehoorzaamen. — Op zijn zedelijk charakter valt zekerlijk niet veel te roemen quod ad sexum, maar hij heeft hier toch verbeteringen gemaakt, waaraan de vorige Gouverneurs (Pieter Both, Koen, Maatzuiker, Imhoff, Mossel en Overstraten uitgezonderd) naauwelijks gedacht hadden, uithoofde zij zig slegts met hun eigen **Ik**, en met het fortuin hunner Familien en Lievelingen bezig hielden, nimmer het oog sloegen op de immer aangroeijende magt der Engelschen in Indien, en derzelver rustelooze pogingen om ons den voet te ligten, en de middelen om deeze en andere colonien te bewaaren en teegen den afguust en aanvallen der Engelschen tot nut van het Lieve Vaderland met kracht en nadruk te beschermen, te deerlijk verwaarloosden; -- eene treurige waarheid, die de ondervinding en onzen leeftijd maar al te duidelijk geleeraard en bevestigd heeft; want de meeste onzer kostelijke be zittingen zijn zoo wel in den Eersten, als in den nu pas geëindigden Engelschen oorlog, bijkans zonder slag of stoot weggenomen.

Onze Ex Maarsch. D. heeft hier vrienden; maar ook zeer veele vijanden, en onder de laatsten zijn de Luiden van het oude Licht, de verwaaten eigendunkelijke oppermachtige Edele Heeren de allerbitterste; deeze vrienden konden niet verdraagen dat de **M** aan het heilige huisje der Edele Heeren p . . . . . (sit venia verbo). Hij besnoeide de knevelarijen en dieverijen der Ambtenaaren — hij zette ieder op zijn plaats; de Edele Heer kon geen Lid van de soit disant

Hooge Tafel, en tevens Commissaris over den Inlander zijn, hij was geen Regent, en Commissaris van de Lombardbank meer — De Edele Heer kon niet meer Commissaris Inspecteur van het venducomptoir, van het ambachtskwartier, van het Eiland Onrust enz. en tevens Lid der Regeering zijn; hij was niet meer Beschrijver van een of meer Buitencomptoiren, en te gelijk dikwijls Rechter in differenten en quaestien die van daar ter beslissing aan deeze Regeering wierden overgezonden. De Hooge Regeering kon niet meer eigendunkelijk en vaak met barbaarsche wreedheid over het Leven en de gezondheid van 's Lands oorlogsvolk te waater en te Land beschikken — Kort het opperbeleid van Zaaken was overgebragt, en berustte in de handen van den Repraesentativen Oppergebieder, en de Edele Heeren hadden een ruim aan hunne waardigheid geëvenredigd jaarlijks inkomen van bijna 20.000 Rds. papier van credit, 't geen destijds 10.000 Rs. zilver was: hiervan konden zij, als meest alle reeds aanzienlijke vermoogens en bezittingen hebbende ruim en zeer fatsoenlijk leven; maar nog Europeers, nog Chineezen, nog Mooren nog Javaanen mogten op zwaare straf, meer de voorspraak en hulp van den Edele Heer of van Njonja Meprouw verzoeken, of eigentlijk koopen voor chitsen, zijden stoffen, Juweelen, paerlen, Brillanten, stofgoud, welriekende oly, etter van Roozenoly, Rijst, fraaije en uitgezogte houtwerken, kaersen, waxdammen, koeyen geiten ganzen eenden en ander pluimvee, voor geen vette kalveren, voor geen slaaven en fraaije slavinnen, nog contanten — enz. enz.

De openbaare Ambten wierden schaamteloos aan de meest geevende verkogt en het publiek wist bijkans altijd eenigen tijd vooraf, wie der sollicitanten een vacant geworden Ambt zou bekoomen, en na de begeeving van het ambt wist men hoeveel er aan den G. G., den heer Directeur, en de andere Heeren der Hooge Tafel voor betaald was Enz. — dit alles schafte de M. af, hij besnoeide het al te gevaarlijk gezag en den voor het opperbewind bedenkelijken invloed der Inlandsche Regenten, hij zette den trotsen Euvelmoed van den Soesoehoenang Keijzer van Souracarta, en van den Sultan van Djocdjocarta paal en perk. — De magt, invloed, en tergende trotsheid van de genoemde Inlandsche Vorsten en grooten was tot eene zoo dreigende hoogte geklommen, dat zij vaak opentlijk der Hooge Regeering weerstreefden, en niet minder dikwijls de beste en nuttigste inrichtingen ter verbetering bij de hand genomen en int

werk gesteld door kuiperijen, intrigues en wel eens omkoopingen van 's Lands ambtenaren op Java, ook nu en dan door oproerige beweegingens dwarsboomden, of ten eenenmaal deeden mislukken en in 't riet loopen.

Toen *D.* hier kwam waren wij in eenen ruineusen en kostbaaren oorlog met Cheribon ingewikkeld, deeze heeft ons zeer veele menschen gekost, en had het aanzien van, door het eeuwig duurend knoeij-systema der Ind. Regeering, en de verkeerde ellendige halve maatregelen, die men nam in een tijdstip, dat men de muiterij nog als in de geboorte kon smooren, alle Europeesen te zullen opslokken en verteeren — 't is echter tevens waar, dat de knevelarijen van den Ed. Hr. Walbeck, en nog veel meer die van den Ed. Hr. Rose cum uxore den Cheribonners billijke stof tot misnoegen en tot onvredenheid gegeven hadden; deeze geknevelde, uitgeplunderde, tot op het gebeente uitgezoogen menschen beklaagden zig meermalen, maar de Edele Heeren hadden vrienden beschermers deelgenooten van den buit te Batavia, dus wierden zij met versmaading weggejaagd en teruggezonden, en nu raadeloos, wanhoopend geworden wreekten zij zig niet op hunne bloedzuigers, maar begonden zeer verkeerdelijk alles te vuur en te zwaard te verwoesten, te blaaken en te branden; zij bedierven hiermeede hunne oorspronkelijk goede zaak, zij wierden nu als muitelingen beschouwd uit vreeze, dat dit vuur ook tot andere gedeelten van het Eiland zou overslaan, zond men Trouppes tegen hun af en ziedaar de oorlog in ligter laaijen vlam ontstooken, een oorlog nog zooveel te verschrikkelijker dewijl eene alles vernielende pestziekte op het eigen tijdstip het land ontvolkte en tot eene huilende wildernis maakte.

Alles was bekrompen naar en Eigenbaatig ingerigt een systema van achterdochtige kinderachtige vreeze belette of verbood den weetgierigen Natuuronderzoeker den beminner van Landelijke Schoonheden, om het binnenste deezer overheerlijke Landstreeken te bezoeken — Om ruim 12 uuren van Batavia naar Buitenzorg te reizen moest men eene schriftelijke permissie van den Heer G. G. en een of twee oppassers van den Land Commissaris bij zig hebben en houden tot de terugkomst; wanneer de Heer Gouv. Gen. naar Buitenzorg (zijn Eigendom zoolang hij in Functie was), reisde, wierd hij door een Commissie uit de Hooge Regeering vergezeld tot aan Rustenburg; aldaar overnagtte ZijnHEdelh. en reisde vervolgens 's an-

deren daags tot Tanjong Oost, of Tjiemangies, om dan op den derden dag fris en gezond, na deezen vermoeijenden togt van nog geen 13 Hollandsche uuren, op Buitenzorg aan te koomen, en het door staatzorgen afgepijnde hoofd gerustelijk op het zagte hoofdkussen neer te leggen — Voor Zijne HoogEdelheid vertrok was het Extraordinaire Vergadering bij de Hooge Regeering, en nu nam men het tederst hartroerendste afscheid van Zijne HoogEdelheid, en wenschte hem behouden en gelukkige reize, even of hij naar Kamschatka moest of zou gaan — hartbreekender was nog het Farewell wanneer Z. HEdelh. 's ochtends van den tweeden dag van de Eerste pleisterplaats Rustenburg (drie uuren van de Hoofdstad geleegen) de reize naar Tanjong 3 uuren verder zou voort zetten, waarna de Commissie uit de Hooge Indiasche Regeering naar Batavia terugkeerde, en aldaar in eene even zoo Extraordinaire vergadering verslag van haar verrichtingen deed, even of zij het Lot en de bestemming van geheele Staaten en volkeren bepaald en geregeld had.

Daendels deed het naar het uiterlijk aanzien prachtig kasteel van Batavia, dat ongezonde moordhol, dat zoo veele duizenden Europeërs inzwolg voor het grootste gedeelte afbreeken, alleen de overheerlijke talrijke magazijnen en pakhuizen, om derzelver nabijheid aan de zee, en het geriev der koophandel op de oude plaatsen laatende blijven; hij brak de onnutte keeten van batterijen, benevens het zoogenaamde Waterkasteel, die zoo veele schatten en menschen gekost hadden, om derzelver absolute nutteloosheid, en ongezonde ligging aan en in het modderig stinkend zeestrand, af. Dat alle deeze batterijen en kasteelen onnut waren, en dat *M*: D. ook hierin met rijpen raade is te werk gegaan, en gehandeld hebbe, bewijst volkoomen de Landingsplaats, welke de Engelschen, destijds onze vijanden (maar thands wederom onze charmante getrouwe belangelooze geloovs en Bondgenooten) zig verkoozen hebben, namelijk op Tjielintjing, 3 uuren van de Hoofdstad aan zee geleegen. Daendels verplaatste de Comptoiren Drukkerij enz: van het Gouvernement in een buiten de stad aan 't Molenvliet geleegen zeer aangenaam en zeer gezond zeer spacieus gelegen Buitenhuis. Hij verfraaide de reeds zeer fraaije Environs van Batavia nog aanmerkelijk — Weltevreden inzonderheid, benevens de daar en in den omtrek gecantonneerde en gecaserneerde Trouppes, waren het bijzonder voorwerp van zijne werkzaame bezorgdheid voor de gezondheid zijner Trouppes.

Zoudt gij kunnen gelooven Vriend! dat er geen Posterijen op dit groote en schoone Eiland waren? Wagenverhuurderijen waren er zeeker genoeg in de Stad en Buitensteeden; maar men ging zelden verder dan Weltevreeden of Mr. Cornelis, hij die zijn Landgoederen en Buitenplaats wenschte te bezoeken, deed dit met zijn eigen rijtuig, en in de Regenmousson veelal met Pedatty's of Buffelkarren — naardien de wegen zelvs op eene geringe distantie van de Hoofdstad als dan op zeer veele plaatsen zelv te paard moeijelijk te passeeren waren; echter was D: de schepper van een Landstraat van bijkans den Westelijksten uithoek van Java, tot op eenen geringen afstand van Banjoewangie; over klippen, hemelhooge bergen door moerassen en ontoegankelijke bosschen, onveilig gemaakt door wilde dieren en roovers baande hij eene overheerlijke breede schoone Landweg, hij opende door verscheide andere wegen den toegang tot het binnenste des Lands tot aan de Hoven der machtigste Javasche vorsten. Er was voor Ds. komst op Java geene of weinige Politie, de openbaare wegen waren tot in en bij de Hoofdstad zelve ten uiterste onveilig, hij zuiverde de boven en beneden Landen van struikroovers, moordenaaren en vagebonden, hij stelde de noodige orders dat met den meesten spoed de Rapporten van het eene einde des Eilands tot het andere wierden overgebragt. In zeven dagen tijds ontving men op Sourabaya een briev van Batavia met de ordinaire post, daar men te vooren drie a vier weeken en langer hierna moest wachten, op alle Stations waren genoegzaame wagens en paarden ten gerieve der reijzigers in gereedheid voor eenen gematigden prijs. Hij vermeerderde en verbeterde de culture door het geheele Land; maar vooral was de Rijstcultuur in de Bataviasche ommelanden eene zijner eerste zorgen ten einde Batavia en de volkrijke Environs buiten den toevoer van Java te kunnen doen bestaan. Hij groev canaalen en vaarten ter gemakkelijker afvoer der Producten; de coffycultuur was onder zijn Bestuur aanmerkelijk toegenomen Hij leide het schoone Fort Lodewijk aan den mond van den Trechter tusschen Java en Madura, de Redoutes op Menaré aan de monden van de Solosche rivier, het Fort Calimaas aan den mond der rivier van Sourabaya, aan — hij verlengde het hoofd der laatstgem. rivier door Jettées, en maakte dezelve voor gelaaden Brikken tot aan de werff en verder bevaarbaar, hij stigtte de constructie winkel de plaatsvervangster van het geheel onnut geworden zeer kostbaar en door deszelvs lig-

ging te Batavia ongezond ambachtskwartier, hij vergrootte en verbeterde de werff te Sourabaya, hij vergrootte de munt te Sourabaya considerabel — 'T is echter tevens waar, dat zijne Regeering zeer kostbaar geweest is; maar tot zoo veele en zoo buitengemeene werkzaamheden was ook veel geld noodig; D: voorzag echter in alles, hij schiep eene Flotille, die Java's kusten tegen de zeeroovers beveiligde, en het wel eens met succes tegen Engelsche Fregatten durvde op te neemen: Elk ambtenaar wierd op zijn tijd betaald, en om alle deeze uitgaaven te vinden, wierd er eene quotisatie over de rijkste ambtenaaren en ingezeetenen van deeze Colonie geheeven, en toen dit niet genoeg opleverde om in de dringende behoeftens te voorzien, wierden de onuitgezette gelden van uitlandige persoonen uit de handen hunner gemachtigden hier opgevraagd, en voor dezelve alle Landsproducten verboden. — — „maar" zeggen zijne Antagonisten „hij had met alle deeze uitgaaven kunnen supersedeeren, aangezien de Penurie waarin zig 's Lands Cassa bevond; dan had hij niet noodig gehad om de gelden van uitlandige persoonen (c'est a dire de zoodanige die niet uitgezet of renteloos lagen) uit de handen van derzelver gem.[achtigden] alhier op te eischen, en in 's Lands Cassa over te brengen en alzoo uit de circulatie te brengen — dit is de groote steen des aanstoots voor de gem. hier; deeze vrienden zijn overhoops gewoon om de gelden van hunne Principaalen jaar en dag voor zig zelve te gebruiken of op Interest te beleggen; zij trekken er dus de misen van, zonder dat de Principaal ooit grondige kennis erlangt van 't gebruik dat er van zijn geld gemaakt is; gelukkig nog zoo er ooit iets van te recht komt, want zeer dikwijls maakt de gem. een fatsoenlijk banqueroetje, de communicatie met het Vaderland wegens den oorlog gestremd, en bijna ten eenemale afgesneden zijnde, leevden deeze vrienden recht lekker onbekommerd, onbezorgd en zeer op hun gemak van eens andermans geld; kwam er al eens eene Exhortatoire missive tot het doen van remisen, dan wist men dit kunstig, onder voorwendsel van zee en oorlogsgevaar, al uit te stellen of geheel van de hand te wijzen — Toen het Besluit van den *M*: om de bovengem. gelden in 's Lands Cassa te storten, uitkwam, hoorde men allerwegen een luide kreet opgaan over de onrechtvaardigheid deezer zoo ongehoorde maatregel; maar dit was niet de stem der belangelooze vaderlandsliefde, maar van eigenbaatige gierigheid, om er geen andere naam aan te geeven. De Staaten der

Boedels van deeze uitlandige personen kwamen nu onder het oog van het Gouvt. en van het publiek, de zelve moesten onder Eede bekend gesteld en opengelegd worden, er viel nu niets meer te slieren (een oud Bataviasch woord in goed Hollandsch zoo veel beteekenende als verdonkeremaanen, te kort doen, verdonkeren, steelen).

Verder word aan D: nog te laste gelegd

Qu'il aimait la belle blonde;

Et la brune aussi —

maar men vergeet hier bij te voegen, dat alle vrouwen, Juffrouwen en Mevrouwen, die D: kan geenfileerd hebben, het even gaarne gedaan wilden hebben, als hij het deed, dat veele zelvs den Heeren gemaals ten marchepied tot fortuin verstrekt hebben; en dat de laatst gem. eerst begonden te schreeuwen, toen de grap bekend was geworden en zij van hunne volontaire of involontaire opoffering niet die voorrechten plukten, die zij er zig van hadden voorgesteld. —

Zoo is het dan in Holland wederom Oranje Boven: veel geluks er mee!! Daendels, vertelt men hier, is in ongenade gebleeven bij den Souverainen Vorst, en is naar Frankrijk geboegseerd, alwaar de Minister van Politie verzogt is een waakend oog op hem te houden — Zommigen willen dat graav D: van Hogendorp wel eens als gouverneur naar herwaards kon koomen, dit zou de Heeren Siberg, Engelhardt, IJsseldijk en anderen niet aanstaan — Wij hebben behalve veele andere Hollandsche Familien en Individu's, ook de Familien van van Groll en van den Berg en de Nijs hier gekreegen; de drie hoofden der opgem. Familien zijn terstond Leden van de Weeskamer geworden, en alle hunne zoonen zijn op eene andere voordeelige wijze geemployeerd geworden.

De Heer Chirurgijn majoor Sluiter is de vriendelijke brenger deezes, ZijnEd. wacht na het sluiten om aan boord van de Charlotte Capt. Brouwer te gaan — ik hoop spoedig met eenige Letteren van UEG. gerespecteerde hand te worden vereerd, zullende het mij liev zijn te moogen verneemen, dat het UEG. en de Uwen in allen opzigte wel gaat, ik sluite met de vriendelijke bede, om mijne Respectueuze Complimenten bij gelegenheid bij de Heeren Valckenaer en van Kooten af te leggen, UEG. verzoekende wel te willen agreeren de gevoelens van bijzondere consideratie en Respect waarmede ik de Eer heb te zijn

WelEdele Gestrenge Heer!

UwelEd. G. Dw. Dienaar!

G. A. Reinking.

Onder de werken door den M: D: ter verdediging deezer Colonie aangelegd verdiend ook genoemd te worden het geretrancheerde camp van Mr. Cornelis, niet door den aanlegger gedestineerd om zig daarin op te sluiten, gelijk Zijn Exc. Janssens (destijds veel vaart loopende op den tytel van Fransch generaal doch nu, zooals ik met genoegen verneem weder van batterijen veranderd, en Luit. Genl. in Hollandschen dienst!) assez sottement et b.t.m.t. gedaan heeft waarvan dan ook het gevolg geweest is, dat deeze colonie, evenals de Caap bevoorens in 's vijands handen gevallen is — veel min om daarin zig te laaten in forma belegeren, maar tot een oogenblikkelijke wijkplaats, in gevalle de vijand het hem in de Environs van de stad en op Weltevreden te bang maakte.

Indien D: aan wien men zoo veel te laste ligt hier ware geweest op het oogenblik der Landing, dan geloove ik dat de Engelschen het zwaar te verantwoorden zouden gehad hebben. —

Vale et me amare perge!

---

214. Statement of facts and observations, subjoined to the petition to his Royal Highness the Sovereign Prince of the Netherlands, [by Le Roy, Bayard & Mc. Evers]. Jan. 1815.

Although the claim of the petitioners may be judged to be fully substantiated, when the petitioners shall have proved, that the contracts entered into by them have been formed by public Agents of the Dutch Government, on a special Commission for the purpose, and have on the part of the petitioners been litterally and faithfully executed:

and however their claim must be considered as substantially to be founded on these facts, they presume it will not be irrelevant to their cause, to prove also by some observations that in the peculiar circumstances of the times, and the total derangement, amounting nearly to an annihilation of the trade of the world, the tracts of the Dutch East India Colonies, tracts there so severely felt, that they threatened their existence, could not have been supplied on better terms. In the petition to His Royal Highness the petitioners

have stated that before they have entered into any negotiations with the agents of the Dutch Government, they have ascertained that the said Agents were duly qualified to enter in the name and behalf of that Government into engagements, the which being made, were to be considered as absolutely binding on the Dutch Government and on the Government in India.

His first application to the petitioners for supplying the East India Colonies from America, was made to them in the year 1808 by Mr. Meyer — declaring and proving himself to be empowered by General Daandels for that purpose, which was further corroborated by Admiral Buysken's letter from Batavia of May 1808 — wherein he further stated, that Mr. Meyer was to communicate the object of his mission to the commercial house of Messrs. Le Roy, Bayard & Mc. Evers, to whom Admiral Buysken's letter was addressed. A general Embargo, at the time of Mr. Meyer's first arrival, being in force in America, the object of his mission could not then be accomplished, and he departed for Holland.

This embargo having been rescinded in 1809, the petitioners were applied to by Mr. van Polanen, who communicated to them 1st a commission granted to him at Batavia, on the 15 Nov. 1807, by the then Governor and Director General, and by which he proved to dispose by contract in America, of certain quantity of spices, in payment of certain supplies, as expressed in a List, subjoined to his commission for the Islands of Amboina and Banda, 2ndly a letter of the Minister of Marine and Colonies in Holland, dated 19 May 1809, by which the before mentioned commission of the Governor and Director General at Batavia was renewed with further and ample power, to supply by all practicable means in the general tracts of the East Colonies only with this restriction that all payments for contracted goods should be made at Batavia and in no event to be chargeable to the Government in Holland.

On their official document the petitioners found themselves sufficiently authorised to enter into negotiations with Mr. van Polanen, and entered with him in contract for the dispatch of money and goods by the Brig Gold Searcher, the Alert, and the Batavia to Sourabaya in the Island of Java.

After the departure of those vessels, the petitioners were informed in the month of December 1809, by Mr. van Polanen that Mr. Meyer

had returned to America, and had been adjoined to him in the execution of his commission by the Minister of Marine and Colonies, as appeared by a letter of the 18st of July 1809, and it was on this occasion that Mr. van Polanen thought it proper, to acquaint the petitioners, that by his advices from Batavia, with regard to the character and conduct of General Daandels he was informed, that he affected to act independently of the Government in Holland and had declared to consider himself bound by no instructions or restrictions, that, passionate and insolent, he acted generally under the influence of his passions, in total disregard of the Council; that he even had declared, that he would suffer no interference from whomsoever with his government, and that he had been heard to make use of very intemperate language, especially against the then Minister for the Colonies, and also against him van Polanen; that he van Polanen had therefort determined not to interfere in future with any negotiations Mr. Meyer was intent and had intended on him to enter into for the supply of the Colonies, notwithstanding he thought the interest of the Colonies required it, but that he was of opinion, that those interests would be better promoted by leaving all negotiations entirely in the hands of Mr. Meyer, trusting that he, being the special and confidential Agent for the same purpose of the general Daandels, the latter would not act so inconsistently, if he should as it was to be apprehended, venture to disregard the authority of his Government in Europe, as to disavow the aids af his own Agent; that he van Polanen convinced of the urgent necessity of sending further supplies to the Colonies, such being also the reiterated orders of H. E. the Minister, requested the petitioners to enter into negotiations with Mr. Meyer, and engaged himself, that he would by his signature of the future contracts on his official responsability, pledge the faith of his government, when in his judgment, he should consider them entitled to his approbation.

Mr. Meyer afterwards arrived in New-York and having in vain attempted to engage some houses of Commerce in Philadelphia and Baltimore, to enter into contracts with him, found himself obliged to apply to the petitioners.

It appeared then that he was furnished by Mr. van Polanen of his whole correspondence with the government in Holland and in India, relating to the first contracts, and thereby had become fully

acquainted with the grounds and calculations on which they had been made, and he declared his unqualified approval of them; he proposed to enter into further and more extensive contracts, and although in the negotiation and conclusion of them, the petitioners treated only with him, they informed Mr. van Polanen, who remained at his residence in Princetown, N. Y., of the subject, state and progress of the negotiation. The contracts entered into with Mr. Meyer, for the ship Telegraph, Cornelia, Governor Strong and Catherina Augusta, were consequently fully approved of by Mr. van Polanen, and received after their completion his signature and that of Mr. Meyer.

The legality of the contracts is therefor, in the humble opinion of the petitioners, beyond all dispute. And although it was not a doubtful question with them, if the governor Daandels was bound to submit to the dispositions of the government from which he held his commission, they had reason to think themselves doubly secure by having treated with his own confidential agent, deputed by him for that purpose to America; who had failed in his attempts in Europe to procure the least assistance from there for the colonies; who by his residence in Europe and in America had become acquainted with the numerous impediments the trade in colonial produces had at that time to struggle with. An Agent in whose talents and integrity the General Daandels, it may be supposed, had placed the more his confidence, as having, as the petitioners are informed, filled with reputation the first commercial and financial office at Batavia.

It does not belong, after this, to the petitioners to enquire, how the General Daandels can have thought to reconcile his subsequent declaration, that Mr. Meyer was unacquainted with mercantile affairs, after having himself appointed him to a most important mission, wherein nothing but mercantile knowledge was required.

The general Daandels seems not to have been aware, that this declaration amounted to a self-accusation, that he had in the choice of an agent to transact the most important affairs of the Colonies in America, been himself wilfully unmindful of the great interests, committed to his charge. And the petitioners should not have considered themselves authorised to the foregoing remark, were it not, that the declaration of the General Daandels, if it could be believed in, would deprive them of the strength their claim receives from the consideration, that the contracts have been made, not only with an

authorised agent of the Dutch Government, but also with the confidential agent of the general Daandels, who was to execute them, and that they were consequently doubly binding on him.

However it has so happened that under this pretext of the incapacity of Mr. Meyer, the general Daandels has exonerated his Agent from the principel share he has had in the passing of the contracts, and has promised to consider them as the sole act of the agent of the Dutch Government.

That agent seeing himself personally insulted by the manner in which general Daandels had annulled the contracts, and the petitioners at the time it came to their knowledge, thinking him in his person and property responsable for it, he has in his vindication, given to the petitioners, in his letter of 28th July 1810, a full statement of the grounds on which he has acted, and communicated to them the letter of H. E. the Minister of the colonies of the 9th April 1810 — whereby it appears, that the first contracts the general Daandels had ventured to annul, have been fully approved by the Minister, with a pressing recommandation to continue in the measures he had adopted for the relief of the colonies and a reiterated order on the general Daandels to fulfill the contracts made or to be made by Mr. van Polanen, by which declaration and command, the highest security is given to the claims, of the petitioners, which the laws ever require in the case of civil contracts, namely the approbation by the principal of the acts of his agents by which the principal virtually adopts such act as his own act and deed — and it is on this uncontroversible principle the petitioners respectfully consider their claims on the Dutch Government to be founded.

No objection can also be urged against the petitioners for their agents having submitted to the hard and ruinous conditions prescribed to them by General Daandels.

After a short hasardous voyage to the Island of Java they would not venture to depart from there to any other port in India by which their insurance made at a high premium, would have become forfeited and where their cargoes were not in demand and would not have been of any value. However after having entered a port in Java, at that time declared in a state of blockade by the British Naval Commanders in India, their vessels and property would have been liable, in meeting with any British cruiser in the Indian Seas,

to seizure and condemnation for having broken the blockade of the Island of Java.

The vessels of the petitioners having once entered the port of Java, and their money according to a standing rule there being immediately landed, were entirely in the power and at the discretion of General Daandels, and the Agents of the petitioners were but too soon informed, that the least resistance against his will, would draw on them the terrible effects of displeasure of a man, who prided himself on the violence of his measures, recognised no authority but that of his own will, and had made himself an object of terror to all who were within the reach of his uncontrolable power.

But have the agents of the petitioners been unmindful of their duty in endeavouring to enter their protest against the government at Batavia, for the non fulfilment of the contracts, but vainly, as general Daandels had forbade them to do it, and the Notary applied to, refused to aid, for fear of forfeiting his life in doing so.

After the foregoing statement of the lawfulness and solidity of the contracts, the petitioners beg leave to represent in a cursory review, the peculiar causes and circumstances under which they have been made.

During the years 1806 and 1807 the American commerce and navigation was, nearly everywhere, harrassed and interrupted by British and French cruisers, in consequence of the restrictions laid by the blockading Decrees issued by Great Britain against neutral nations, trading to the countries and colonies of their enemies by French decrees affecting neutral commerce generally. The Berlin and Milan Decrees were promulgated during this time, and in their successive operation and extension, destroyed all American commerce to the continent of Europe.

The first long embargo was laid by the U. S. of America in December 1807, and continued till April 1809.

It was owing principally to these concurring circumstances, that for nearly three years, little or no supplies reached Java from the U. States. The internal state of the mother country prevented even all intercourse with the colonies.

The first embargo was removed in consequence of an arrangement afterwards disavowed by the British government, the orders in council and the blockades of the British remained in force; the U.

S. enacted a nonimportation act against Great Britain, who on her side continued to distress more and more the commerce of the U. S.

A similar practice was continued by the Imperial Government of France. With the exception of Russia and Sweden, in all the ports of France, Italy, Spain, Holland and in the North of Europe American vessels and cargoes were, under different pretexts, seized by French Authorities, or given up to them.

In 1809 France passed rigorous Decrees, prohibiting the introduction of colonial produce into France, or in the countries called his allies, except under French flag or by special License. In November 1809 the American government dismissed Mr. Jackson the British Minister, which event gave rise in America to an apprehension of an approaching war with Great Britain. A rumor also had reached the U. S. that the whole Island of Java was declared in a state of blockade, by Admiral Drury, which afterwards proved to be fact.

This was the political and commercial situation of the U. S. of America in May 1809 when the contracts for supplying the Dutch colonies in the E. Indias came into agitation and after the removal of the embargo a subject of consideration with the petitioners.

Mr. van Polanen having made several attempts to engage American Merchants to renew their former intercourse with Java, or to enter into contract with him, applied to the petitioners, who had also previously been engaged in the trade to Java. It does not belong to them to mention their standing in America, but they are free to aver, that they are known, and as they flatter themselves, advantageously known, as well in Holland as in Java, where their connections are among the most respectable houses and individuals, in the civil and military service.

Among these is Admiral Buyskens who arrived in America in 1807. The petitioners fitted out a ship to carry him to Java, and it was previous to his departure, when but partially acquainted with the wants of the East India Colonies, but having observed during his residence the numerous difficulties and dangers the American commerce was subjected to, that he proposed the petitioners, by Letter of the 13th Novr. 1807, to carry certain supplies to Java, engaging him to allow them a profit of 50 pct. on the vessels, and 150 pct on the goods, and to pay them in coffee at the rate of 12

Drs the picol, or in bills of Amsterdam, at the option of the petitioners: which terms were infinitely more advantageous to them, than have since been allowed them by the contracts.

When the contracts were first proposed to the petitioners, some of them had by dear bought experience found that the trade to Batavia could not be renewed but with the prospect of loss, so long as the price of colonial produce should not be considerably reduced. During the embargo in 1808, they had sent an Agent from America to Madeira, with letters of credit for Drs. 50000 on England and Holland. A portuguese vessel was chartered and proceeded with the money to Java; spices were received in return *at the usual high prices*, and this voyage seemingly so well planned, proved a loosing enterprise to the concern. The Ship Constellation, which carried to Batavia Admiral Buyskens, returned to New York in 1808, during the embargo, and brought a cargo of coffee, pepper and some few spices. The coffee and pepper notwithstanding the embargo, could not bring the first cost and after remaining in the U.S. for about 12 months, were reshipped to Holland, where the coffee was sold, but the pepper seized by French authorities, pretendently as being British produce, was carried to Antwerp and lost to the concern.

It is true that during the long embargo in the U. S. many articles had risen very high, being in part occasioned by actual want of articles for use and consumption; but the great and principal rise in most all articles originated in the spirit of speculation. This remark is in particular applicable to superfluous articles such as spices. The spirit of speculation had driven them up the nutmegs to Drs. 10 the pound, Cloves to 110 cents and Mace to Ds 10 but these prices were entirely artificial. No sooner was the embargo removed and shipments were made to Europe, than nutmegs in succession declined to Ds 7-6 5 4 and last at Ds 3 and were then unsaleable. The same with Mace which was soon down to Drs. 5 and cloves at 80 cents; but even at those reduced prices unsaleable and in no demand. And no wonder. Every outlet to ship their surplus importations was cut off to the American Merchants, they remained therefore on the hands of the importers. And if they ventured to ship them to Europe they experienced that there also the prices were equally nominal. Seizure in foreign ports was always apprehended and often experienced but everywhere the high Duties, the

high freight and insurance, reduced considerably the value of their importations into the ports of Europe.

It was owing to all these concurring circumstances, that even after the embargo had been removed in 1809, the trade to the Island of Java remained entirely suspended and has continued so with very ew casual exceptions from that time till the Island has fallen by conquest in the power of the British. This is a most convincing proof that the American Merchants had entirely abandoned the trade to Java and that no other inducement could have engaged the petitioners to enter into it, than the reduced prices of the colonial produce stipulated by the contracts.

Not even the reduction of those prices could have induced the petitioners to consider the terms secured to them by the contracts as an object of speculation. But they flattered themselves with the hope, that commerce had arrived at the summit of its calamities; that the grievous sufferings of the nations of Europe, by the forcible deprivation of their trade and industry, would no longer be endured at least, that necessity alone would produce a relaxation in the numerous impediments which were everywhere found in the way of all lawful trade. But in this expectation the petitioners have also been disappointed, by the subsequent events. Since 1809 and 1810 commerce has almost become proscribed and annihilated and the consequence with regard to the petitioners has been, that their contracts with the Dutch government have occasioned to them a very severe loss.

It is not however on account of those losses that the petitioners claim to be indemnified: but they have been more considerable by the non fulfilment of the contracts, and it is only for the additional loss they have sustained by the breach of those contracts that the petitioners respectfully apply to the justice of H. R. H. to be indemnified. The amount of those additional losses will be more apparent by the following statements, showing the difference in the prices as contracted for, and those prescribed by General Daandels, and forced on the Agents of the petitioners.

In the Brig Gold Searcher was shipped in specie	Ds 40.345
And in goods, according to a list formed by Mr. van Polanen, with an advance on the prime cost of 25 pct.	Ds. 21.055
	Ds. 61.400

The sale of the quantity of spices to be received in payment for the above amounts in the U. S. was not contemptated nor expected. This suggested the plan to send the spices to China and to endeavour to realise them there with a moderate profit and to take in return a cargo of Teas, an article of ready sale in America.

The second contract for the Gold Searcher the petitioners will not bring into view, as being mere conditional, it being left at the option of the government at Java to accept it or not, as well as it remained with the supercargoes of the petitioners, to decide if it should be found profitable to execute it.

The plan to send the Gold Searcher from Java or Amboyna to China was intirely frustrated by the refusal of General Daandels to comply with the contracts, and the higher price put on the spices, which made it too hasardous to attempt to dispose of them in China.

On the 40345 Ds shipped in the Gold Searcher and delivered to the Government in India no advance was stipulated, and the goods to the amount of Ds 16844 were charged with 25 pct. being Ds 4211. This sum of Ds 4211 was therefore the whole advance of the amount of Ds 57189, shipped from America, and consequently no more than about $7\frac{1}{2}$ pct., on the actual capital delivered at Java.

For this trifling advance the petitioners had to pay the insurance of 20 pct. on vessel and cargo: and the expenses of the voyage, the insurance for the homeward cargo was 30 pct. and upwards.

Nothing therefore could compensate for the certain loss on the outward voyage, the insurance homewards and the employ of a great capital, not to be realised at soonest but within 2 or 3 years, than a reduction of the prices of the spices to be taken in payment.

Even after this reduction, as by contract, the expect profit to arise to the concern, would not have amounted to the profits generally contemplated on an Indian voyage in America. This the petitioners are able evidently to prove by the following statement, founded on the supposition that their contract should have been complied with by the government in India.

Cost and outfits of Brig Gold Searcher, inclusive of insurance	Ds	23727.66
First and actual cost of the cargo		66193
	Ds	89920.66

2 Years interest from the outset to the time the return cargo is realised			10790,48
Wages and expenses on her return, supercargo commission			9500
		Ds	110211,14
Deduct.: Valuation of the Brig after her return			12000
Total cost		Ds	98211,14
In payment of which the petitioners were to receive as p. contract			
320 picols nutmegs weighing in America ℔40.000 supposed to be sold at Ds 4 p. ℔		Ds	160000
160 — cloves	℔ 20.000 at 30 cts		16000
60 — Mace	℔ 7.500 at Ds 8		60000
		Ds	236000
To be deducted for duties			
on 40/m nutmegs ded. 50 cents	Ds 20000		
20/m cloves " 20 cents	4000		
7500 ℔ Mace " 12.5	9375		33375
		Ds	202626
Insurance home			
On Brig Ds 20000 a 30 pct & policy	Ds 6001.25		
" cargo 20000	60005		66006,25
		Ds	136619,75
Deduct the above first			98211,14
would leave a profit of		Ds	38407,61

or about 39 pct.

By the return of the Gold Searcher in America the prices calculated on by the foregoing statement, could not be realised, they were some time afterwards reshipped to the North of Europe, with great risk and under high premiums of insurance where they found low prices and little demand and were not entirely disposed of by the latest accounts received in America.

The difference in the spices contracted for by contract of the Goldsearcher, and those forcibly received at Sourabaya amount as pr annexed statement G. S. n°. 1 to Ds 71598,61.

The Cargo of the Schooner Alert, being chosen after the direction

of Mr. van Polanen & for the use of the government at Java, many articles were not permitted to be purchased by individuals, such as opium. Other articles such as Drugs and Medicines being sent for the same purpose & for an amount of Ds 5700.— no one would or could purchase.

The contract for the Alert being declared null and void by the Gen. Daandels he took the cargo nevertheless, which bona fide cost in New York Ds. 45468 and paid for it at Java Ds. 47327,28, being an advance of about 4 pct.

The foregoing remarks with regard to the Brig Gold Searcher are also applicable to the cargo sent out by the Alert, and need not here to be repeated. The difference between the prices contracted for & those given in payment amount as per annexed statement to Ds. 47187.70.

The contract for the Brig Batavian & its cargo, was also after its arrival at Java not complied with by the Gen. Daandels.

This Brig intended for the use of the government at Java was of a superior construction and armed. The cargo was entirely composed of articles denominated contraband & was a lawful prise wherever taken, vessel and cargo were therefore insured at 50 pct.

Vessel & cargo we contracted to the Government at Java

for . . . , ...	Ds	104000
the contract being broken, the Brig sold at Sourabaya for	"	37720
& the cargo for	"	58432.35
together	Ds	96152.35

almost the amount contracted for, notwithstanding that part of the cargo merely sent for the use of the government were left on the hands of the concern & sold at immense loss. The annexed statement shews the difference between the terms of the contract & the forced sale & payments at Java, to amount to Ds 75110.17. The contract for the Ship Telegraph was entered into with Mr. van Polanen & Mr. Meyer, the latter having selected & pointed out the cargo at 50 pct. advance, the difficulties of the times being considerably increased.

The ship Telegraph was sent to bring home the proceeds of the Brig Batavian & cargo & also of the Schor. Cornelia & cargo, then fitting out and contracted for the Government at Java, and further to carry out a number of Dutch passengers, sent by the Dutch Government by the way of America to India, but who having no means

to provide for themselves or to pay their passage, the advance was furnished by the concern. The said Agents gave us their draft on the Government at Batavia, for these expenditures & passage money. So Mr. Meyer was also advanced in ready money & without any advance or charge Ds 4000, being the amount H.E. the Minister for the Colonies had authorised him by Decree of Hooymaand 1809, to draw on the Government of Batavia for his salary. All those advances were to be repaid at Java, in produce, at the rates expressed in the contracts.

This contract wherein Mr. Meyer the special & confidential Agent of the general Daandels, had acted as the principal agent, was however also disregarded by him.

Besides the information received by General Daandels, and communicated to him by Mr. Meyer of the more & more increasing difficulties of the times & the fears entertained in America for a war with Great Britain & also with France, a stipulation added to that contract would have convinced him, that those apprehensions were really entertained by the concern. It was therefore that a stipultaton was inserted in the contract for the Telegraph, that if the proceeds of her cargo & of the Brig & cargo of the Batavian & of the Schor. Cornelia could not be brought to America, but under increased dangers, they were in that event to be permitted to remain in Java; & that even if Holland was to join France in a war with America the property of the concern thus remaining at Java, should be safe & not subject to confiscation or seizure; in consideration as the contract expresses it "for the services rendered by the concern & the advantage derived to the Colonies from their engagements & expeditions".

The contract being however annulled, the cargo was disposed of as well as possible & for its proceeds & the amount of the Drafts on the Government, the Agent of the concern were forced to receive payment in spices, of an indifferent & quality at the fixed exorbitant prices. The amount of the difference in the contracted and prescribed prices amount as per Statement T n° 4 to Ds 48856.39.

The contract for the Schooner Cornelia & her Cargo, both for the use of the Government at Java, was also after its arrival at Batavia annulled by the Gen. Daandels.

The cargo consisted of Naval Stores, being contraband of war,

& was selected in New York by Mr. Destouches, Adjudant General of the Navy, to Gen. Daandels, who went out in the Schor. passage free.

The contract being declared void, the Schor. and cargo were sold at Batavia & the proceed, paid in the produce of the Colony at the fixed high prices.

The same fate befell the contract for the ship Governor Strong, being principally sent with a small cargo to bring home the proceed of the sales of the Cornelia & Batavia.

The difference between the terms of the two last contracts, & the forced sale & payment at Batavia, amount as pr. statement to Ds. 51078,66,

The last contract was for the Brig Catherina Augusta, & was particularly urged & recommended by Mr. Meyer, who agreed and wished to return by her to Java.

This contract was also refused. The opium the Government took at their own price. For the spices, to the amount of Ds. 30.000, no advance was allowed & payment made in such produce of the colonies, in quantity or quality as the Government pleased, & at the former high prices, which occasioned a difference to the terms of the contract of Ds. 83.580.

By the statement referred to, the petitioners trust to have fully proved, that they have suffered by the unlawful & arbitrary conduct of General Daandels, & the breach on his part of the solemn contracts made by an authorised Agent of the Dutch Government & on the faith of that Government, and also by his own acknowledged Agents a capital sum of Ds. 377411.53.

It was by the return of the Brig Goldsearcher in July 1810, that the petitioners received the intelligence, that her contract & that for the Alert, had been refused to be complied with by the Gen. Daandels.

The Concern on receiving this intelligence thought it prudent to desist from further expeditions & to wait the result of the verbal explanations Mr. Meijer was to give to Gen. Daandels, which he had flattered the concern with, were undoubtedly to reconcile him to the contracts, if it should have happened that he had formed an erroneous & hasty judgment on them. But the event has proved, that the representations & arguments of his Agent Meijer & his adjudant General Destouches, who also had been sent by him on

a confidential commission to Europe, & the striking fact which could not have passed unobserved by him, that since the embargo, no shipments had been made but under contract to Java, made no such impression on Gen. Daandels as to make it a matter of necessity to him to dispose at a lower price of a small part of the already accumulated produce of the colonies to supply his pressing wants, which at the then state of the world, he could only hope for from America. But regardless of there considerations & of the fatal consequences of his persisting, as irrevocable, in the prices he had in the year 1809 fixed on the produce, he preferred putting a total stop to the trade between America & Java, to a return from his first hasty step, in stigmatising the first made contracts as most ruinous for the Colonies & as being effected by fraud.

But the General Daandels has afforded to the petitioners, an irrefragable proof, that he himself did not believe in this unfounded and to them insulting assertion. His agent Mr. Meyer, who had by his unqualified declaration & his subsequent acts, approved the terms contracted for by Mr. van Polanen, & who had the principal share & the whole direction in the contracts under which the ships Telegraph & Governor Strong, the Schor. Cornelia & the Brig Catherina Augusta had been sent to Batavia; this Agent instead of being made responsable for his conduct, or at least disgraced for it, continued after his return to Batavia, to be in the favour of the General Daandels, and was soon afterwards appointed by him, to the honorable office of first Secretary to the Government.

Mr Meyer found himself therefore not disappointed in his expectations in leaving America, that he had rendered himself meritorious with Gen. Daandels, in having provided him by the contracts with so many article, he stood so much in need of. And he proved his conviction of the advantages the Colonies derived from those contracts further, by proposing & executing under his signature, Eight separate contracts, nearly on the terms of the former, with the houses of Messrs. Le Roy Bayard & M. Evers and Jacob Le Roy & Son, to be acted upon after his departure from America.

No less contradictory will it appear also in the General Daandels, that after having stigmatised the American contractors in the resolve of the Government of the 5 February 1810, and in the Gazette printed under his authority at Batavia, & sent by him to the Dutch

Consul at New York, to be republished in America, he has afterwards by several Letters, made himself reiterated proposals, & invitations for a renewed & more extensive trade to Batavia, to Messrs. Le Roy, Bayard & M. Evers, the principal house concerned in the contracts, whose signature was affixed to the second contract for the Goldsearcher and who had informed him by letter also, that they were concerned in the contracts.

And if after this, further proof could be wanted of the real opinion of Gen. Daandels with regard to the American contractors, it will be found in the written proposals offered by him in the month of October 1810, to Capn. Totten the General Agent of the Concern then at Java & the urgency those proposals have been repeated, in *a sketch of a contract to be entered into by the Agent of Messrs. Jacob Le Roy & son & others, for their principals & the Government at Java.*

No stronger evidence can be required, that General Daandels believed & was convinced of the truth of the declaration Mr. van Polanen had first made him & was afterwards corroborated by his own Agents, that notwithstanding the great spirit of enterprise of the American Merchants, the trade to Java had been, & continued to be, totally abandonned by them, & that none had been found, except one solitary instance, willing to reëngage in that trade, even on the terms on which the contracts were made with the petitioners. They are therefore warranted in their belief, of the concurring testimony of all their Captains & Supercargo's, that nothing but a private picque & on open declared enmity against Mr. van Polanen, who being appointed by H. E. the Minister of the Colonies in Holland as Agent for the E. I. Colonies, whereby Mr. Meyer was superseded in the same appointment made by Genl. Daandels, has been the cause of his disapprobation of the first contracts, a disapprobation expressed in such intemperate & unjustifiable language in an official Document, that it excludes even the semblance of calm reason & the asserted plea of public Duty.

It requires certainly but too little knowledge of the unprecedented and depressed state of commerce in Colonial produce at the time & after the contracts were made & of the hazards those articles were exposed to in nearly all the principal markets of Europe, that Gen. Daandels could really have entertained the opinion that

the prices of all acticles or the East India produce, were not to be very materially affected by it in India.

But this was especially to be expected in the Dutch Colonies, who could hope for no purchasers but only from America. Shortly after their being in possession of the British, when with regard to trade, they were placed, during the war, in infinitely better circumstances, Messrs Le Roy Bayard & M. Evers, were again invited by Mr. Meyer, by letter of the 6 October 1812, to make shipments to Batavia, & informed *that coffee was in abundance at* D^{s} 4½ *the Picol* (by contract the concern had agreed to take coffee at *10* D^{s} the picol & they have been forced to take it D^{s}. 15). . . . . .

It only remains to state yet in a few words the further consequences to the petitioners by the non fulfillment of the contracts. Their supercargo's not venturing to proceed to China with the spices at the high rate they had been forced to receive them, returned to the U. S. where they were unsalable.

The price of coffee when the ship Governor Strong & the Brig Catherina Augusta returned, was in America from 12 to 13 cents, the pound, Duties 5 cents.

In consequence of the encreased culture of coffee in the & West Indies & South America, coffee had greatly fallen in price. Fine Green coffee might in the years 1809 & 1810, have been bought in St Domingo at from 4 to 5 cents, in Guadeloupe, Martinique & Jamaica at 7 & 8 cents, Havanna & Porto Rico at 6 & 7 cents and on the Spanish Main & in the Brazils at 5 & 6 cents. How could it rationally be expected that Java coffee could unter these circumstances, be sold at Batavia for 15 cents.

The foregoing West India & South America prices, explain the ground, on which the British Government at Batavia has produced the price of coffee at Java propectionally lower, on account of the greater distance from Europe & North America.

The import duties being rated in the U. S. on

Coffee 5 cents a pound
Nutmegs 50 " "
Cloves 20 " "
and on Mace 174 Doll.

and it being impossible for the petitioners to realise their importations from Java in America & in order not to forfeit the high

Duties, they were forced, even under the most discouraging aspects, to export nearly the whole, with the additional charge of from 20 to 25 pct. insurance. The greatest part had to proceed to Russia, the then only open ports for the American commerce. Two of the ships, with the last Cargoes, were in the Baltic, when the U. S. declared war against Great Britain. Before this, the ship Telegraph, on her voyage to Europe & having part of the spices on board, was burnt on the high seas by two french Frigates. The Coffee in Russia did not net 10 cents a pound, & the last only sold there in the summer of 1814. From this price the freight & insurance was to be deducted, so that it may be considered, the whole was sunk.

Nor did the petitioners fare better with their spices in Russia. They found there no sale for them & for fear they might fall into the hands of the french Invaders, they were mostly transported, at an enormous expense to Austria, some of them remained in Moskou & were lost in the general conflagration of that city. And at this moment January 1815, no advices have reached the petitioners, that their spices have been finally realised in Europe.

The petitioners flatter themselves to have proved in the foregoing short remarks, that they have been the only Merchants in the U. S. of America, who trusting in the good faith of the Dutch government, have during the formerly unheard of dangers & vexations, the commerce of almost every part of the world has been exposed to, supplied the Dutch colonies with many articles of the first necessity, the want of which were considered there as indangering the very existence of those colonies.

The petitioners trust that the Documents respectfully subjoined to this statement will fully prove the facts & conclusions on which their claim is founded: they take moreover the liberty to suggest, that having been informed that Mr. van Polanen is to return to his native country he has on their application engaged, to present himself after his arrival in Holland to H. E. the Minister for the Colonies, in order to give all further explications on the snbject.

Heavy as have been already the disoppointements & losses of the petitioners, they beg leave nevertheless to declare, that they are willing in furtherance as they hope, of the final settlement of their claim, to accept in payment coffee at Java, in such proportions yearly, during this & the two following years, as His Royal Highness shall

be pleased to determine, and under an engagement if it should be required, that the coffee there received, shall be brought to a port in the Dominions of His Royal Highness in Europe & there sold for the benefit of the petitioners by their agents.

A new & happier era has now arisen. The Dutch colonies are again in the possession of their lawfull Sovereign, on whose Justice the petitioners respectfully rely, for a compensation of the great loss they have sustained in having trusted to the national good faith of the former Dutch Government.

New York January 1815. Le Roy Bayard & M. Evers
for themselves and Jacob Le Roy & Son.

---

215. Request van I. Iselin en Co., q.q. Le Roy, Bayard en Mc. Evers, 20 Dec. 1814.

Aan Zijne Koninglijke Hoogheid den Souvereinen Vorst der Vereenigde Nederlanden.

Een der groote en heilzame Staatsregelen, waaraan het land, hetwelk het geluk heeft van door Uwe Koninglijke Hoogheid bestuurd te worden, zijn opkomst en bloei grootendeels te danken heeft, is voorzeker gelegen in die onwrikbare trouw en kiesche nauwgezetheid, waarmede het Nederlandsche Gouvernement gewoon was zijne verbintenissen en contracten met byzondere persoonen aangegaan, gestand te doen en na te komen. Een ander niet minder heilig beginsel, onwankelbaar bij het Nederlandsche Gouvernement gevolgd, en welks magtige invloed het vertrouwen van alle gedeelten der wereld voor hetzelve tot zich trok, was die standvastige geneigheid om aan alle billijke vorderingen en pretentien van vreemdelingen een gelijk promt en onvertogen regt te doen wedervaren, als aan ingezetenen dezer lande zelven.

Het zijn, Doorluchtig Vorst en Heer, deeze twee groote beginselen, waarvan de ondergetekenden eerbiedig de toepassing moeten inroepen op de belangrijke zaak welke zij de eer hebben aan Uwe Koninglijke Hoogheid voor te dragen, eene voordragt, welke zij doen met al den eerbied verschuldigd aan een Souverein, die gewoon is op alle zijne daden het kenmerk der regtvaardigheid te drukken, maar ook tevens met die bescheidene vrijmoedigheid, welke hen door de

overtuiging van de klaarheid hunner zaak en hun onbetwistbaar regt wordt ingeboezemd. Op dringende uitnoodiging van den tijdelijken Gouverneur Generaal van Nederlandsch-Indie, wierden de ondergetekenden overgehaald om in de jaren 1809 en 1810 met den geauthoriseerden Agent van het Hollandsch Gouvernement, den Heer R. G. van Polanen, Raad Ordinair van Hollandsch Indie, aan te gaan onderscheidene contracten, ten doel hebbende om Java van verscheidene objecten, waaraan op dat tijdstip een ontrustend gebrek was, op de meest geschikte wijze te voorzien.

Ten gevolge van deeze aangegane contracten, wierden door de ondergetekenden alleraanzienlijkste afschepingen naar Java gedaan in differente bodems, alle volgens de voorschriften der aangegane contracten beladen en in het vooruitzicht om die laadingen op den voet dier contracten ter dispositie van het Gouvernement van Java af te leveren en voor het beloop derzelve eene retourlading van koffij specerijen enz. tegens expresselijk gespecificeerde prijzen in te nemen. De ondergetekenden voldeden van hunne zijde met de punctueelste nauwgezetheid aan alle de voorschriften, waartoe zij zich bij de contracten verpligt hadden, doch moesten tot hunne onbeschrijflijke verbazing ondervinden, dat het Javasche Gouvernement heeft kunnen goedvinden om bij eene Arbitraire Politique Resolutie, als 't ware met een pennestreek, de heilige verbintenis, bij voormelde contracten aangegaan, te vernietigen, van de door de ondergetekenden aangebrachte schepen en ladingen, naar welgevallen te nemen, hetgeen hem verkieslijk voorkwam, en het beloop daarvan eigendunkelijk te betaalen met koffij, specerijen, enz., niet op den voet der prijzen bij de contracten expresselijk gestipuleerd en gespecificeerd, gelijk dit alles aan Uwe Koninglijke Hoogheid op de evidentste wijze consteeren zal uit de inspectie der resolutie van den Hoogen Raad van Indie ten deezen geannexeerd.

Indien het konde geacht worden de taak te zijn van de ondergetekenden om de erroneuse gronden, op dewelke de resolutie van den Hoogen Raad van Indie berust, te enerveeren, dan inderdaad zouden de ondergetekenden geen moeilijke arbeid te verrigten hebben; zij zouden zich met eene onbepaalde fiducie durven beroepen op het getuigenis van alle der commercie kundigen, dat de contracten door hen met de Hollandsche agenten aangegaan in alle opzichten het kenmerk dragen van zodanige loyaale commercieele handeling,

als van huizen, welke het geluk hebben van zodanig een reputatie te jouisseeren als die der ondergetekenden, te wachten is. Zij zouden er gerustelijk bijvoegen, dat de conditien in de contracten vermeld, wel verre van onder de toen exterende omstandigheden voor de ondergetekenden te avantageus te zijn, integendeel zoo weinig aan het groot gevaar en de onkosten daarmede gepaard geproportioneerd waren, dat niettegenstaande alle aangewende moeite van de zijde der Hollandsche agenten geen enkel ander Americaansch Huis was over te halen zich aan deeze operatie te wagen.

De ondergetekenden zouden eindelijk, tot wegneming van alle schijn van bedenkingen ten deezen opzichte, kunnen bijvoegen, dat de oud-eerste Secretaris der hooge Indische Regeering, de Heer Meijer, door den toenmaligen Minister van Marine en Colonien aan den Heer van Polanen in zijn agentschap toegevoegd, niet alleen de aangegane contracten als hoogstvoordeelig voor het Hollandsche Gouvernement beschouwd en als zodanig met de vereerendste uitdrukkingen voor de ondergetekenden bij een nader contract, blijkens de daarvan bij deezen gevoegde copie heeft geinhaereerd en geconfirmeerd, maar zelfs de conditien bij de latere contracten ten behoeve van de ondergetekenden heeft verbeeterd [1]).

Dan, Doorluchtig Vorst en Heer, het is de taak niet van de ondergetekenden om zich in eene discussie in te laten over het meer of minder voordeelige of onereuze der aangegane contracten, het is hun belang om de zaak bij deszelfs natuurlijke eenvoudigheid te bepaalen, welke alleen hierop nederkomt, die er ten deezen de plegtigste verbintenissen exteeren, waaraan, van de zijde der ondergetekenden, punctueel voldaan is, en welke integendeel, van de zijde van het Javasch Gouvernement, willekeurig verbroken zijn; door welke verbreking de ondergetekenden op een enorm verlies gebragt zijn, waarvan zij regt hebben eene billijke schadeloosstelling te reclameeren. De ondergetekenden hebben de eer de eenvoudige en klaare opgave van den aart en extensie van dit verlies onder het oog van Uwe Koninglijke Hoogheid te brengen, door de ten dezen geannexeerde kosten en waarachtige opgave van de schaden, waarvan de ondergetekenden de eer hebben zich te gedragen. De ondergetekenden nemen nog de vrijheid ten deezen opzichte alleen bij te

1) Dit nader Contract volgt hieronder als Bijlage I; benevens nog een Rekening van schaden als Bijlage II.

voegen, dat alle de faits, bij deeze opgave van geledene schaden, geallegeerd, zijn van de evidentste Notorietyt, en voornamentlijk berustende op den letterlijken inhoud der onderscheidene contracten zelve, waaraan de ondergetekenden zich al wederom refereeren en welke contracten (zooals de ondergetekenden moeten veronderstellen) bij het departement van Marine en Colonien of onder de archieven van den Staat berusten, of anderzins, des gerequireerd, door de ondergetekenden kunnen worden geëxhibeerd.

De ondergetekenden vermeenen eerbiedig hiermede hunne zaak aan Uwe Koninglijke Hoogheid te hebben voorgedragen, met die eenvoudigheid welke het kenmerk van de waarheid is, zij verkeeren in het volkomenste vertrouwen, dat Uwe Koninglijke Hoogheid, overtuigd van de evidente billijkheid hunner zaak, hun dat regt zal doen wedervaren, waarop zij eenen zoo duidelijken aanspraak hebben, en hetwelk zij eerbiedig met des te meer vrijmoedigheid voor hunzelven durven inroepen als ingezetenen van een Staat, waarmede dit Land in zulke oude en uitgestrekte commercieele betrekkingen staat, en waarin de grootste en tederste belangen van zooveele duizenden onderdanen van Uwe Koninglijke Hoogheid onder eene wederkeerige bescherming van wetten en goede trouw gesteld zijn.

Om alle deeze redenen en op alle voorzegde gronden, keeren zich de ondergetekenden tot Uwe Koninglijke Hoogheid, eerbiedig verzoekende, dat het Hoogstdenzelve behagen moge Hoogstdeszelfs Minister van Staat voor de Zaken van Colonien, ofte wien het anders Uwe Koninglijke Hoogheid mogte behagen daartoe te designeeren, te authoriseeren om met de ondergetekenden ter reguleering en vereffening der schadevergoeding, aan de ondergetekenden ter zake voorschreven competeerende, zodanige arrangementen aan te gaan en te executeeren als op grond van billijkheid en regtvaardigheid zal bevonden worden te behooren.

(w. g.) J. Iselin
for my house
Le Roy Bayard Mc Evers
and as Agent for
Jacob Le Roy & Son
all of New York
at the house of Messrs
N. & I. & R. van Staphorst
Bankers of United States of America.

A. V. D. Vyvers
Soll.

Bijlage I.

Het contract werd 22 Februari 1810 voor eene expeditie met de Telegraaf gesloten, en de bedoelde en aan Meijer toegeschreven verbetering was het volgende:

De Agenten in consideratie neemende de voordeelen der colonie bij de bereids gedaane afscheepingen door J. Le Roy & Zoon toegebracht en die welke uit de expeditien van het schip Telegraph en Schooner Cornelia zullen voortvloeijen en betreffende de tegenwoordige en waarschijnlijke ongewisse staat der politicque verschillen tusschen de Vereenigde Staaten van Amerika en Frankrijk en England, en de gevoed wordende vrees voor den uitslag en het gevolg daarvan, bepaalen en verbinden zich bij deezen, dat zo wel het provenu van de lading van het Schip Telegraph als Goldsearcher, alsmeede der ladingen van de Brik Batavia en de Schooner Alert & Cornelia en het kostende van de Brik Batavia & Schooner Cornelia met hunne uitrustingen en inventarissen in 's Gouvernements pakhuijzen en Magazijnen zullen mogen verblijven voor den tijd van een jaar, in te gaan van den dag hunner aankomst aan het Eijland Java, zoodanig dat gemelde Heeren Le Roy Bayard & Mc. Evers & J. Le Roy en Zoon geduurende dien tijd niet verplicht zullen zijn op te geven, welke artikelen zij in betaaling der voormelde Cargazoenen en scheepen begeeren te te ontfangen, maar dat dezelve in gevallen zij zulks verkiezen voor Reekening van het Gouvernement in Indien, vrij van alle ongelden, zullen verblijven voor den bepaalden tijd van een jaar, in te gaan met den dag dat ieder schip zijne Laading afscheept en den agent of supercarga eene order van die voor het provenu en in betaaling van voormelde laading en scheepen ontfangen zal hebben Dog bij aldien de gemelde Heeren Le Roy Bayard & Mc. Evers en J. Le Roy & Zoon, tengevolge van eene oorlog tusschen Frankrijk & de Vereenigde Staaten van Amerika en het Koningrijk Holland daarin betrokken zijnde ofte eene oorlog met eene andere mogendheid dan wel door andere oorzaaken verhinderd en belet zouden worden hunne scheepen naar het Eijland Java te zenden, zij in dien gevalle vrijheid zullen hebben de Producten welke zij in betaaling der voormelde laadingen en scheepen zouden moeten ontvangen na verloop van de gestipuleerde tijd voor hunne Rekening en risico te mogen laaten liggen, zo lang als zulks onvermijdelijke omstandigheeden het zullen vereischen en noodzaakelijk maaken, en waarvoor

geen pakhuijshuur in Rekening gebracht, maar wel eene billijke bepaaling voor spillagie en indrooginge gemaakt zal worden. Gemelde ondergeteekende agenten verzeekeren en guarandeeren gemelde Heeren Le Roy Bayard & Mc. Evers en Jacob Le Roy en Zoon verder bij deesen, dat uit aanmerking der beweezene diensten door gemelde Le Roy Bayard en Mc. Evers en de erlangde voordeelen voor Zijner Majesteits bezittingen in Oost Indien zo wel bij deeze expeditien als bij de tusschen de Heeren Jacob Le Roy en Zoon en den Heer R. G. van Polanen aangegane transactien dat ingevalle van eenen oorlog tusschen de Vereenigde Staten van America en Holland of Frankrijk de fondsen en goederen, welke zij op het Eijland Java mogten hebben en geproflueerd zijn uit dat of de voorige kontracten met de Brik Batavian en Schooner Alert, verzeekert zullen zijn teegens alle sequestratie en confiscatie van de zijde van het Gouvernement in Indien en dat elk hunner scheepen aldaar zijnde vergund zal worden eene laading in te neemen en daarmeede onverhinderd te vertrekken, en dat zij vrijheid zullen hebben om ter afhaal van zoodanige producten alsdan noch zullen overblijven te zenden een schip of scheepen onder neutrale flag, om dezelve onverhinderd te moogen vervoeren, niettegenstaande een algemeen of bijzonder verbod daarteegen.

(w. g.) R. G. van Polanen.
L. W. Meijer.

Bijlage II.

Rekening van schaden geleeden door Le Roy Bayard en Mc Evers en Jacob Le Roy en Zoon te New York spruitende uit de nonexecutie (van de zijde van de Hooge Raad van Indien) der contracten door hen aangegaan en gesloten met de Agenten van het Hollandsche Gouvernement de Heeren R. G. van Polanen en L. W. Meijer.

Expeditien naar Java gedaan.	Beloop hetwelk door 't Javasche gouvernement ingevolge de contracten moet betaald worden.
Goldsearcher Lading	61400 Spaansche Daalders.
Alert d°.	56835
Batavian d°. & schip . . .	104000

Telegraph d°.	26165.31	
Reiskosten van diverse Personen door de Holl. Agenten gezonden. . .	13053.50	
Salaris van den Heer Meijer voorgeschoten.	4000.—	
Cornelia Lading en schip . .	66237.55	
Govr Strong d°. . .	17668.62	
Cathe Augusta d°. . .	105427.—	
		454786.93

De contracten door het Javasche gouvernement geschonden zijnde heeft hetzelve de goederen voor zoverre dezelve convenieerden tot willekeurige Prijzen overgenoomen, en vergund 't overschot aan Particulieren te verkoopen, welke opgebragt hebben als volgt

Goldsearcher.	70360.53	
Alert	46705.56	
Batavian	94142.54	
Telegraph	24640.38	
Reiskosten toegestaan	11093.33	
Salaris van den Heer Meijer . . .	4000.—	
Cornelia	59404.54	
Governor Strong	41315.—	
Cathe. Augusta.	75827.87	
		427490.25

Zoodat wij minder ontvangen hebben dan in de contracten gestipuleerd is 27296.73

In betaaling van de hiervoor gemelde goederen heeft de Hooge Regeering van Java gegeven 't volgende, te weeten

106977 ℔ Muscaat Nooten a $	1.87½ (Rs. Ds. 2½ per ℔)		D 200581.87½
36033 " Kruidnagelen "	93¾ (60 stuyvers)		33780.94
52581 " d°. "	78⅛ (50 d°.)		41078.90
16429 " Foely "	4.— (Rs. Ds. 5⅓)		65716.—
5517 Picols koffij	15.— (Rs. Ds. 20 per picol)		82755.—
In Japan Hout, kasten en kisten etc. etc. voor			3577.53½
			D 427490.25

Maar in gevolge de contracten hadden de hierboven genoemde

Producten maar moeten toegerekend worden tegens de volgende Prijzen

106977	℔ Muscaat Nooten a	$ 1 per ℔	(Sp.Ds.	125 per Picol)	D	106977
88614	" Kruid Nagelen	" 32 cts.	("	40 ")		28356
16429	" Foely	" 2.—	("	250 ")		32858
5517	Picols koffie	" 10.—				55170
Japan Hout, kisten etc. etc.						3577
zoodat wij naar waarheid niet meerder ontvangen hebben dan					D	226938
in plaats van 't beloop ons ingevolge de contracten verschuldigd						454787
dus hebben wij nog te vorderen					Spaansche Daalders	227849

bij welk montant moet gevoegd worden vier jaaren Intressen extra kosten etc.

Amsterdam 20 December 1814.

(get.) J. Iselin voor mijn Huis
Le Roy Bayard & Mc. Evers
en als Agent van
Jacob Le Roy en Zoon.

---

216. Declaratie van G. Totten voor den "Judge & Justice of peace" te New Haven (Conn. U. S. A.), 15 Maart 1815.

I Gilbert Totten of the City of New Haven in the State of Connecticut in the United States of America, do hereby declare, and to this declaration make oath: That in the month of July, in the year of our Lord, one thousand eight hundred and ten, I landed from the Schooner Cornelia, on the Island of Java, then in possession of the Dutch East India Company, as Agent for the mercantile Houses of Le Roy, Bayard & Mc. Evers & Jacob Le Roy & Sons of the City of New York, in the United States of America, for the purpose of attending to the fulfilment of contracts, for vessels & cargoes, for the use of the said Island of Java, made by R. G. van Polanen & L. W. Meijer, with said Le Roy Bayard & Mc. Evers & Jacob Le Roy & Sons.

That, on my arrival there, I found that the Marshal Daendels, had refused to comply with the contracts made for the cargoes of the Brig Goldsearcher & Schooner Alert, and for the Brig Batavian & Cargo, which vessels had previously arrived at the Island; and finding, that he also refused to respect the contracts for the Schooner Cornelia and her Cargo, for the cargoes of the ships Telegraph &

Governor Strong, and for the Cargo of the Brig Catherina Augusta, I requested permission to protest again the nonfulfilment of the contracts, in order to indemnify the said Le Roy Bayard & Mc Evers, and Jacob Le Roy & Son, against any loss, to which they otherwise would be subjected.

That Marshall Daendels, whose will was the Law of the Island, and from which there was no appeal, ordered me not to think of such a measure and added, that I should be furnished with an extract of the proceedings of the Council upon the business, which would supercede the necessity of any protest.

That notwithstanding the peremtory Interdict of Marshal Daendels, I applied to a Notary to draw up a Protest, who refused so to do, and alledged as a reason, for his refusal, that he dared not do is, without express permission from the Marshal without which it might cost him his life.

New Haven, March 15th 1815.

Signed G. Totten.

---

217. Request van Van Polanen, aan den Koning; zonder dagteekening.

Geeft met eerbied te kennen Mr. Rogier Gerard van Polanen dat hij gedurende vijfendertig Jaren den Lande in verschillende betrekkingen heeft gediend en bij zijn laatst verblijf in Indien, het ambt van Vice President van den Hogen Raad van Justitie heeft bekleed, dat hij, suppliant in de verlegenheid waarin zich het Gouvt. te Batavia in het Jaar 1807 bevond door de interruptie van den handel der Amerikanen in commissie is gezonden naar N.-A. welke zending door het Gouvernement alhier goedgekeurd en verder geëxtendeerd zijnde des suppliants handelingen daarin de volkomenste goedkeuring van het Bewind hier te Lande hebben verworven gelijk hij dan ook ten bewijze van het vertrouwen in hem gesteld is benoemd geworden tot Raad Ords. van N. Indien.

Dat hij supplt. bij en na de gewelddadige inlijving van zijn Vaderland in het Fransche Keizerrijk in zijne voorschreven posten is gecontinueerd geworden, dan dat hij geweigerd heeft den eed van gehoorzaamheid aan den toenmaligen Franschen Keizer af te leggen en zich zelven daardoor uit den dienst heeft ontslagen.

Dat hij suppt. zodra de onafhankelijkheid van zijn vaderland is teweeg gebragt en de vreede tusschen Engeland en de Vereenigde Staten van America hem hiertoe in de geleegenheid heeft gesteld, hier is teruggekomen in het Vertrouwen, steunende op de bewustheid dat hij zich in alle zijne vorige ambtsbetrekkingen getrouwelijk van zijne plichten gekweten heeft weeder in zijne post van Raad van Indie, waarvan hij door het geweld zijn vaderland aangedaan, is gedepossedeerd, door H. M. goedgunstige dispositie te zullen worden hersteld.

Dat hij vernomen heeft dat hierteegens zoude kunnen obsteeren U. M. Besluit, waarbij aan Hr. C. G. de benoeming tot alle ambten in Indien is gedemandeerd geworden, dan dat hij supplt. eerbiedig vertrouwd dat het niet kan geoordeeld worden dat U. M. zich daardoor de macht zouden hebben benomen om den supplt. te herstellen in de uitoeffening van een ambt, waarvan hij in voege voorschreeven is gedepossedeerd en hetwelk hem niet is opgedragen ten prejudice van een enige der ambtenaren in Indië nog minder door gunsten nog connectien met de personen van het toenmalig bewind, tot welken hij in geene de minste personele betrekking stond, maar wel uit hoofde van zijne langjarige publieke diensten en de kennis en ervaring welke hij suppt. daardoor heeft verkreegen van de algemeene belangen, het bestuur en den handel van U. M. bezittingen in Indien.

Reedenen waarom hij Suppt. met allen eerbied van de rechtvaardigheid van U. M. meend te mogen verzoeken, dat het U. M. goedgunstig behagen moge Hoogstderzelver C. C. G. G. tot de O. I. Koloniën te autoriseeren om den Suppt. bij de aanstaande organisatie van het bestuur aldaar weeder aan te stellen tot Raad van Neerlands Indie.

't Welk doende enz.
R. G. van Polanen.

---

218. Rapport van Min. Goldberg aan den Koning, 2 Mei 1815.

N°. 18. 's-Gravenhage den 2 Mei 1815.

Het heeft Zijne Majesteit behaagd, bij apostillair besluit van den 20 January 1815 no. 4 aan het Departement van Koophandel en Kolonien te renvoyeren om berigt, consideratie en advies de Requeste van J. Iselin, zoo voor deszelfs huis van negotie, onder de

firma van Le Roy, Bayard en M. Evers, mitsgaders als Agent van Jacob le Roy en Son, alle kooplieden te New York, daarbij verzoekende, dat het Zijne Majesteit moge behagen, deszelfs Minister voor de Kolonien ofte iemand anders te autoriseren om met den Requestrant arrangementen aan te gaan ter regulering en vereffening der schadevergoeding de voornoemde kooplieden competerende, ter zake van het niet homologeren door het Gouvernement van Java, der contracten door den Agent van het Ministerie van Marine en Kolonien in Holland Mr. R. G. van Polanen met dezelve aangegaan, om de Nederlandsche Oost Indische Bezittingen, voor hunne rekening van de meest benoodigde behoeften te voorzien, tegens voldoening met koffij, specerijen en andere producten, tot de prijzen, zooals bij dezelve contracten uitdrukkelijk waren overeengekomen.

Alvorens aan dien last te voldoen acht de ondergeteekende het noodig vooraf een kort verslag te geven van den oorsprong en aard der missie van den gemelden Hollandschen Agent.

De Heer van Polanen, voorheen Eerste Raad van Policie aan de Kaap de Goede Hoop, wierd door het Gouvernement dier Kolonie in den jare 1805 naar Batavia gezonden om met de Hooge Indische Regeering middelen te beramen ter ondersteuning dier Afrikaansche Volkplanting. Die Bezitting in den jare 1806 aan het Brittisch Gouvernement zijnde overgegaan, bleef de Heer van Polanen te Batavia en wierd aldaar geëmployeerd als Vice President van den Hoogen Raad van Justitie.

De zorgelijke toestand waarin Java vervolgens wierd gebragt door het nemen en vernielen der Zeemagt, en de onmogelijkheid om als toen de Moluccos van geld en de zoo hoog benoodigde levensmiddelen te voorzien, mitsgaders de kostbare specerijen van daar af te halen, deed de Hooge Regeering bedacht zijn om in tijds de noodige middelen te beramen, waardoor de Bezittingen buiten bezwaar van Java, uit hunne eigen middelen zouden kunnen worden verzorgd, hetgeen alleen door middel van eene aan de Amerikanen aan te bieden vrije vaart en handel, kon worden ten uitvoer gebragt.

De voorslagen en onderhandelingen tot dat einde te beproeven konden niet als in Amerika zelve worden ondernomen. Onder alle de Ambtenaren aan wien de behandeling eener zoo belangrijke zaak zoude kunnen opgedragen worden, konde geen meerder in aanmerking komen dan de voornoemde Vice-President Mr. R. G. van

Polanen, die door een veeljarig verblijf in Amerika, in een publiek carakter, en wel in de handelsteden, kon verondersteld worden de kennis en de geschiktheid te bezitten om zodanige negotiatie, met hoop van eene gelukkige uitslag en op de voor den Lande meest voordeelige wijze ten uitvoer te kunnen brengen.

Hoe gaarne ook de Hooge Regeering dien bekwamen Ambtenaar ook bij den Hoogen Raad van Justitie hadde gehouden begreep dezelve nogtans, dat het gewigtige dier commissie moest prevaleeren, en zij vondt zich dus wel genoodzaakt hem dien last op te dragen. Ofschoon denzelven ten dien einde wel wierd gemunieerd met alle mogelijke onderrigtingen en voorschriften, naar welke hij zich in het volbrengen dier Commissie zoude hebben te gedragen, moest echter veel aan zijn beleid en voorzigtigheid worden overgelaten; doch men lag hem onder de verplichting van aan den Minister van Marine en Kolonien in Holland, omstandig verslag te doen van zijne verrigtingen en van de gronden en beweegredenen zijner handelingen, gelijk men hem ook niet heeft doen vertrekken zonder zich verbonden te hebben om in Amerika zich te stellen en te houden ter dispositie van den zoo even genoemden Minister in Holland. De Staatkundige gesteldheid van Amerika ten aanzien van Engeland en Frankrijk en het daaruit voortgevloeid generaal embargo in de havens der Vereenigde Staten, beletteden den Heer van Polanen aan het oogmerk zijner zending te kunnen voldoen. Hij schreef dienvolgens bij missive in dato 12 Julij 1808 aan den Minister van Marine en Kolonien in Holland, dat bij aldien dat beletsel met het einde van dat jaar niet zoude zijn geëxpireerd hij zich zoude moeten beschouwen uit 's lands dienst te zijn ontslagen [1]), ten ware hij eene aanschrijving ter contrarie uit Europa mogt ontvangen. Het aanzien van den Heer van Polanen in Amerika, zijne bekwaamheden en zijne locale kennis door het voormalig verblijf aldaar in een publiek carakter deeden hem ook hier te lande als de geschikste persoon beschouwen om, zoo er, ten gevalle der Nederlandsche Bezittingen in Oost-Indie eenige verligting bij het Amerikaansche Gouvernement te bewerken ware,

1) Zooals uit vergelijking met het oorspronkelijk stuk op blz. 68 blijkt, had Van Polanen geschreven: „bijaldien deeze verhindering, door de opheffing van het embargo, na het uiteinde van dit Jaar mogt ophouden, *zal ik mij niet gerechtigd oordeelen, die te volvoeren*, doordien alsdan mijne commissie zal zijn geexpireerd, en ik mij zal moeten beschouwen te zijn ontslagen uit 's Lands dienst, tenzij enz."

zulks niet beter dan door zijne tusschenkomst zoude kunnen geschieden. Het was in dien geest dat de Minister een schriftelijk voorstel deed aan den Koning, tevens voordragende om den Heer van Polanen te benoemen tot Raad Ordinair van Indie. Welk een en ander door den Koning dadelijk wierd geapprouveerd.

Hierop schreef de Minister aan den Raad Ordinair van Polanen eene ampele missive, waarbij denzelven namens den Koning, in zijne commissie wierd gecontinueerd en hem de volkomenste magt verleend om alles te bewerkstelligen wat uitvoerbaar zoude bevonden worden ter bereiking van het gewigtig oogmerk om Indie van geld en andere behoeften te voorzien tegen voldoening in producten; en tevens berigt dat Zijne Majesteit order had gesteld om bij het Amerikaansch Gouvernement aanzoek te laten doen, ten einde eenige verzachting te gedogen in de bepalingen omtrent het embargo, en door het vrijstellen van drie à vier schepen zijne commissie uitvoerbaar te maken; en daartoe wel te willen aannemen de voorstellen, welke door hem Agent deswegens zoude worden gedaan; wijders berigtende dat de pecuniele voet op welke hij die commissie had aanvaard in kracht zoude blijven; voorts hem kennis gevende van zijne benoeming tot Raad ordinair van Nederlandsch Indie, met vrijheid om derwaards over te gaan, dan wel in Amerika te blijven, zooals hij zulks voor het belang der zaak zoude raadzaam oordeelen; en dat van deze zijne benoeming was kennis gegeven aan den Gouverneur Generaal Daendels, met aanschrijving om van zijne erkende talenten, zoodanig gebruik te maken als ten beste voor 's Lands dienst en tot zijne meeste satisfactie zoude bevonden worden te behooren.

Het effect der pogingen dientengevolge door den Raad Ordinair van Polanen aangewend, nam eenen aanvang met de expeditie van de Brik Goldsearcher, van welke gelegenheid hij tevens profiteerde om den Gouverneur Generaal Daendels eenige ten uitersten belangrijke aanmerkingen aan te bieden, die den toestand des handels met betrekking tot Java's hoofdproducten, volkomen kenbaar maakten.

Bij ontvangst van een afschrift dezer belangrijke missive deed de Minister daarvan een uitvoerig verslag aan den Koning en betuigde bij eene missive van dezelfde dagteekening aan den Raad Ordinair van Polanen zijne volkomen tevredenheid over alle deszelfs verrigtingen.

Deze eerste expeditie wierd spoedig gevolgd door eene tweede

met de Brik the Batavian, welk vaartuig, als zeer snel bezeild zijnde, voor den dienst der koloniën wierd ingekocht. Eene derde expeditie geschiedde met de Schoener Alert, een vierde met het schip the Thames en zoude nog in dat jaar 1809 door een vijfde gevolgd worden.

Volgens opgaven der Requestranten zijn deze expeditien sedert nog met eene zesde en zevende vermeerderd; doch deze zijn hoogstwaarschijnlijk die welke door den Secretaris der Hooge Regeering L. W. Meijer op last van den Gouverneur Generaal Daendels zijn gecontracteerd, doch welke niet tot stand hebben kunnen komen, zonder de sanctie van den Agent van Polanen, in wiens probiteit en erkend caracter de Amerikaansche huizen van commercie alleen fidutie stelden.

De hoop, die dat goed begin hier te Lande inboezemde op den gelukkigen uitslag eener maatregel welke allerwenschelijkst wierd beschouwd, wierd echter al ras verijdeld. De Gouverneur Generaal Daendels weigerde die aangegane contracten te homologeren en kondigde die weigering openlijk aan in de Bataviasche Koloniale Courant van den 16 Februari 1810.

De motieven voor die weigering rusteden voornamelijk op de mindere prijzen voor welke de Raad van Polanen de Javasche producten en specerijen had afgestaan, in vergelijking van de prijzen welke daarvoor te Batavia willekeurig waren gesteld.

Deze motieven zijn breedvoerig gedetailleerd bij een Rapport van de Raden van IJsseldijk en van Hoesen, op last van den Gouverneur Generaal Daendels ingesteld.

De beduchting dat deze weigering zoude kunnen plaats hebben, was hier te Lande reeds bekend geworden, en had aanleiding gegeven, dat de Minister bij zijn voormeld Rapport aan den Koning in dato 9 van grasmaand 1810 tevens had voorgesteld en overeenkomstig hetwelk door den Koning de noodige autorisatie is verleend, om den Gouverneur-Generaal Daendels aan te schrijven om alle de contracten welke door den Raad Ordinair van Polanen, tot voorziening van Indie zouden worden aangegaan, na te komen en te vervullen, hem tevens doende opmerken, in welke onaangenaamheden het Gouvernement hier te Lande bij het niet voldoen aan die contracten zoude kunnen worden gewikkeld, door de reclames die van wege de contractanten ter andere zijde zoude worden geëntameerd. En wierd den Agent van Polanen niet alleen van deze aanschrijving

kennis gegeven, maar ook de expeditie daarvan aan denzelven opgedragen. Dan de openbare weigering om die contracten te eerbiedigen, en het noodzaken der supercarga's tot het aannemen van willekeurige conditien, in Amerika bekend geworden zijnde, waren alle verdere pogingen vruchteloos. De Raad Ordinair van Polanen zond daarop eene ampele defensie van zijn gedrag en handelingen aan den Minister die, hoe bondig ook, bijna als overbodig kan beschouwd worden, daar alle zijne verrigtingen de goedkeuring van het hoogst bestuur hadden erlangd; doch waarop de Gouverneur-Generaal Daendels geen prijs heeft gesteld, daar hij zich heeft durven veroorloven aan den Koning te schrijven, dat hij met deszelfs Minister niets te doen wilde hebben.

De ondergeteekende vertrouwd, dat het aangehaalde voldoende zal zijn om, zoowel den oorsprong en aard der missive van den heer van Polanen, als den uitslag van deszelfs pogingen ter voorziening der Indische Bezittingen genoegsaam te doen kennen.

Dit derhalve voor berigt doende strekken, heeft dezelve alsnu de eer de navolgende consideratie dienaangaande aan zijne Majesteit voor te dragen.

Dat de reclame der Requestranten om eene billijke schadevergoeding geenszins van grond is ontbloot, ja zelfs als regtmatig kan worden beschouwd; daar deze aanzienlijke huizen van Commercie in het volle vertrouwen hebben gehandeld met een Agent, niet alleen door het Gouvernement geaccrediteerd, maar die ook successive de blijken van goedkeuring wegens zijne verrigtingen van zijnen Hoogen Committent heeft mogen erlangen.

Dat de Gouverneur Generaal die aan het Gouvernement in het Moederland ondergeschikt is, verplicht was, zelfs zonder daartoe uitdrukkelijken last te hebben ontvangen, de aangegane contracten te homologeren en het hem niet vrijstond, gesteld zelfs dat dezelve onereus waren daarvan af te wijken, veel minder geheime maatregelen van het Gouvernement openbaar te maken, en de onderhandelingen, waarin eene neutrale mogendheid zijdelings werd gecompromitteerd, voor het oog der wereld bloot te leggen; eenen stap die in de toenmalige gesteldheid van Holland met Frankrijk, en voor de Amerikanen zelve, een bron van veele moeijelijkheden had kunnen te weeg brengen. En dus als principe vastgesteld zijnde, dat de Requestranten billijkerwijze niet kunnen worden gelaten de slagtoffers eener laak-

bare ongehoorzaamheid aan de wettige bevelen van het Gouvernement, verdiend in de tweede plaats onderzocht te worden of die schadeloosstelling kan worden gebaseerd op de berekening welke de Requestranten bij hun Request hebben overgelegd, en die, volgens dezelve eene aanzienlijke somma van tweehonderd zeven en twintig duizend achthonderd negen en veertig Spaansche Dollars zoude bedragen, ongerekend de Interessen, extrakosten etc. welke zij sustineren nog te kunnen berekenen.

Indien al het principe van schadevergoeding wordt toegestaan, zoo is het echter niet mogelijk om hier te Lande na te gaan, wat er volgens de contracten is aangebragt en tot welke prijzen die goederen hadden moeten worden ontvangen, mitsgaders welke producten en tegen wat prijzen daarvoor in betaling hadden moeten worden afgeleverd, ten einde daar door de berekening van het verschil te kunnen beoordeelen.

Bovendien zoo kan, volgens het aangenomen principe de vereevening nimmer hier te Lande geschieden, maar alleen in de Kolonie, alwaar de contracten hadden moeten en kunnen worden gestand gedaan, namelijk op Java. Dit is ook in overeenstemming met de primitieve orders door den toenmaligen Koning gegeven, ingevolge van welke de contracten zijn aangegaan.

Eindelijk is het ook nog eene gewigtige bedenking of het Gouvernement op zijn beurt zich niet zal behooren te doen vergoeden de schadeloosstelling, welke hetzelve verplicht zal zijn te accorderen, door diegenen, welke bevonden zullen worden deze schade te hebben veroorzaakt, vooral wanneer de middelen daartoe nog voorhanden zijn.

Wel is waar dat de Gouverneur Daendels, door zijn voorstel tot het niet homologeren dier contracten bij den Raad van Indie te doen aannemen, zich heeft trachten te dekken tegen de strikte applicatie van dezen in Indie voorheen algemeen gepraktiseerde wijze een verhaal voor de nadeelen van wandirectie op de geenen die Dezelve bedreven hadden, door een gedeelte der schuld op de toenmalige Raden van Indie over te brengen, maar de vraag zou zijn, of hij, die zoo min de billijkheid als zijnen plicht geobserveerd heeft, en die in dit geval voorzeker als de eerste oorzaak moet worden gehouden, niet in de eerste plaats aansprakelijk zoude behooren te worden gesteld, met vrij lating om een gedeelte der

schade te mogen verhalen op diegeenen welke hij in gemoede kon oordeelen met hem te hebben medegewerkt om 's Lands belangen zoo zigtbaar in gevaar te brengen, door de nadeelige gevolgen welke daaruit klaarblijkelijk moesten voortvloeijen.

En het is op grond van deze consideratien, dat de ondergeteekende, onder eerbiedige correctie van advies zou zijn:

1°. Dat in het verzoek van den Requestrant om met denzelven alhier arrangementen aan te gaan, tot regulering en vereffening der gepretendeerde schade vergoeding, niet kan worden getreden, zoowel uit hoofde van het aangenomen principe, dat alle pretensien ten laste der Kolonien, op de plaats zelve moeten verevend; als voornamelijk omdat de plaats gehad hebbende handelwijze, zoo ten aanzien van de aangebragte goederen als van de daarvoor afgestane producten, alleen op Java kan wordt onderzocht en beoordeeld.

2°. Dat echter als principe wordt vastgesteld, dat aan deszelfs principalen of derzelver gemagtigden, zoodanige schadeloosstelling zal worden goedgedaan als na behoorlijk onderzoek op Java, bevonden zal worden, hun naar regt en billijkheid te competeeren.

3°. Dat ten dien einde hunne reclame, met alle de daartoe alhier voorhanden zijnde relative stukken, kopijelijk zullen worden gesteld in handen van Commissarissen-Generaal, gedesigneerd om de Nederlandsche Bezittingen in Oost-Indie van het Engelsch bestuur over te nemen, met autorisatie om het voorschreven onderzoek in loco, zoodra mogelijk ten uitvoer te brengen en vervolgens daaromtrent te disponeren, zooals dezelve, overeenkomstig het gemanifesteerd principe zullen oordeelen te behooren.

4°. Dat Commissarissen-Generaal al mede behooren te worden geautoriseerd om tegelijk te onderzoeken, of en in hoeverre de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indie, die tot het besluit om de contracten niet te homologeren, zullen hebben geconcurreerd, hetzij gezamentlijk dan wel ieder afzonderlijk, zullen kunnen en behooren te worden verantwoordelijk gesteld voor de nadeelen daardoor aan den Lande toegebragt, teneinde des noods en wanneer daarvoor termen mogten zijn, op dezelve te kunnen verhalen de schadevergoeding, welke geoordeeld zal worden aan de Requestranten te moeten worden uitgekeerd ter zake van het niet voldoen aan de contracten, welke op last en van wege het Hollandsch Gouvernement met dezelve in der tijd ter goeder trouw zijn aangegaan, doch op voorstel van

den Gouverneur-Generaal Daendels en opgevolgd besluit van de Hooge Regeering in dato 5 Mei [1]) 1810 niet gerespecteerd zijn geworden.

De Staats Raad
in buitengewoonen dienst, belast
met de portefeuille van het Departement van Koophandel en Kolonien.

(w. g.) GOLDBERG.

---

219. Koninklijk besluit van 9 Mei 1815, n°. 5.

WIJ WILLEM, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Geexamineerd hebbende het rekest van *Le Roy Bayard* en *Mc Evers* en *Jacob le Roy en Zoon*, kooplieden te *New York* strekkende om te geraken tot de regulering en verevening der schadevergoeding hun competerende wegens de willekeurige verbreeking van zeekere contracten, die zij in 1809 en vervolgens met den toenmaals gevolmagtigden Agent van Holland Mr. *R. G. van Polanen* hadden aangegaan.

En gezien het daarop gerequireerd advies van onzen Staats Raad in buitengewoonen dienst belast met de Portefeuille van Koophandel en Kolonien in dato 2 Mei 1815 n°. 18.

In aanmerking nemende het bestendig beginsel der Nederlandsche administratie, dat pretensien ten laste der Kolonien, in de Kolonien zelve moeten worden verevend, en tevens overwegende dat speciaal in het onderhavige geval de plaats gehad hebbende handelingen zoo ten aanzien der aangebrachte goederen als omtrent de daarvoor afgestane producten, nergens dan op Java kunnen worden onderzocht en met volledige juistheid beoordeeld.

Hebben goedgevonden en verstaan Ons met het voorschr. rapport te vereenigen en mitsdien te bepalen

1°. dat de aan de Rekwestranten ter voorgemelde zake competerende schadeloosstelling zal worden geregeld en voldaan door de

---

(1) Moet zijn: 5 Febr. 1810; 5 Mei is de dagteekening van het rapport van v. IJsseldijk en v. Hoesen.

Commissarissen generaal tot de overneming der Oost Indische Bezittingen, aan welken te dien einde en onder aanbeveling om zich zoodra mogelijk na hunne aankomst op *Java* van dezen last te kwijten, de reclamatie in den Hoofde dezes gemeld en de daartoe in *Nederland* voorhanden relatieve stukken, zullen worden ter hand gesteld;

en 2°. dat door dezelve Commissarissen generaal ernstiglijk zal worden onderzocht en vervolgens gerapporteerd of en in hoeverre de gouverneur generaal en Raden van Indie die tot het besluit om de bedoelde contracten niet te homologeeren hebben geconcurreerd, het zij gezamentlijk dan wel ieder afzonderlijk zullen kunnen en behooren verantwoordelijk te worden gesteld voor de nadeelen aan den Lande toegebracht, te dien effecte dat het eventueel montant der boven gemd: schadevergoeding op hen worde verhaald.

En is het Departement van Koophandel en Kolonien belast met de uitvoering dezes, welks inhoud sub n°. 1 aan de Rekwestranten zal worden mede gedeeld.

Laken, den 9en Mei 1815.

geteekend Willem,
van wege den Koning,
geteekend A. R. Falck.
Accordeert met deszelfs origineel,
De Griffier ter algemeene Staats-secretarie,
J. Daunartz.

---

220. Brief van Van Polanen aan Min. Goldberg, 17 Aug. 1815 (?).

Hoog Edelgestreng Heer.

Sints mijne aankomst in deeze plaats heb ik de vrijheid gebruikt mij verscheide malen aan het Hotel van Uwe Excellentie te presenteeren. Deesen middag den laatsten geweest zijnde welke ter audientie bij Z. M. is toegelaten ben ik te laat gekomen om U E op deszelfs audientie aan te treffen. Er was een tijd dat U E. mij niet ongunstig heeft beoordeeld en het zoude mij smerten, dat den teegenswoordigen invloed van eenen Daendels daar in ene verandering

heeft te weeg gebragt. Ik meene U E. met geene sollicitatie lastig te vallen, dan ik achte U E. goede opinie te hooge om niet te wenschen dat mij een oogenblik vergund worde om mij aan U E. te expliceeren, vergun mij dit van U E. te verzoeken.

's Hage 17 Augt. (1815?).

U E. de goedheid gehad hebbende mij toe te zeggen aan Z. M. voor te zullen dragen mijne begeerte om in de Oost Indien of in Noord America in een mijner vorige bedieningen weeder te worden geemployeerd, gebruik ik de vrijheid UE. een ogenblik audientie te verzoeken ten einde van de dispositie van Z. M. geinformeerd te worden.

7 Sept.

---

221. Request van Daendels aan den Koning, zonder dagteekening.

Aan Zijne Majesteit den Koning.

Geeft met alle Eerbied te kennen Herman Willem Daendels, oud Gouverneur Generaal van Neerlands Indien

Dat hij vóór en bij zijn vertrek van Batavia aan het Coloniaal Gouvernement overgedaan hebbende, onderscheide hem in Eigendom behoorende vaste goederen, bestaande in de Plaats Buitenzorg, des zelfs Basaar of Marke, 27000: — Rijksdaalders jaarlijks renderende, een capitaal Huis op Gonong Sarie bij Batavia, en een stuk lands onder Buitenzorg, voor welk een en ander hij bij gem: zijn vertrek uit die gewesten wegens Penurie van penningen geene andere betaling heeft kunnen obtineren, dan dertig stuks Bons aan Toonder, ieder van 500 pikols van 125 ponden, betaalbaar 1/3 in koffij 1/3 in Peper en 1/3 in Suiker, zijnde het afschrift van een dezer hierbij gevoegd.

Den Requestrant houdt zich overtuigd van de onmogelijkheid, waarin zich het Coloniaal Gouvernement bevindt om deze schuld thans te kunnen voldoen, of wel binnen zoodanig termijn als hij in andere omstandigheden aan Uwe Majesteit zoude verzogt hebben, te bepalen.

Er blijft den Requestrant in deze toestand van zaken, dus niet anders over, dan deze pretensie ter kennisse te brengen

van het Gouvernement met eerbiedige bede aan Uwe Majesteit, om zodanige gunstige besluiten te willen nemen waarbij de voldoening van deze pretensie moge worden verklaard Preferent; en wel boven de Coloniale schulden, der in kas gestelde gelden,

En waartoe de suppliant met alle reverentie vertrouwd plausibele redenen te exteren, terwijl dezelve jouisseren van intrest; en ook dat deze in den form zijn van wisselbrieven; — met aanschrijving aan Heeren Commissarissen Generaal om den requestrant te informeren of wel deszelvs gevolmagtigde te Batavia, ten einde gemelde Bons hetzij in eens, hetzij bij gedeeltens tot betalinge te kunnen presenteeren.

Twelk doende &c
(w. g.) BOELLAARD
D. L.
Sollic.

---

222. Koninklijk besluit van 27 Oct. 1815, n°. 15.

WIJ WILLEM, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE NASSAU, GROOT HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de rekweste van *Herman Willem Daendels*, Oud-Gouverneur Generaal van *Nederlandsch Indie*, houdende verzoek:

1°. dat zekere ten rekweste vermelde Bons door het Koloniaal Gouvernement van *Java* afgegeven, mogen worden verklaard praeferent en wel boven de koloniale schulden wegens de in kas gestorte gelden.

2°. dat Kommissarissen generaal mogen worden aangeschreven om den Rekwestrant of zijnen gemagtigde te *Batavia* te informeeren wanneer dezelve Bons hetzij in eens, hetzij bij gedeelten ter betaling zullen kunnen worden gepresenteerd,

Gezien het rapport von den Staatsraad Directeur Generaal van het Departement van Koophandel en Kolonien van den 24 dezer n°. 120.

Hebben goedgevonden en verstaan uit aanmerking dat het niet beslist is of het Nederlandsch Gouvernement zich met die Bons, of zelfs met de schuld, waaruit de zelve zijn spruitende, al dan niet

kan inlaten, en alvorens in deze te disponeren, Commissarissen Generaal van Nederlandsch Indien aan te schrijven, zooals geschiedt bij deze, om geene van de bons, welke van het voormalig Fransch Keizerlijk Gouvernement op Java, in dato den 10 Junij 1811, voor overgenomene vaste goederen aan den oud gouverneur generaal Daendels zijn afgegeven, te erkennen veel min te voldoen, voor en aleer Wij onze intentie te dezen opzichte zullen hebben doen verstaan,— voorts om, na hunne aankomst op Java te onderzoeken en te dienen van berigt nopens de transactie die met den gemelden oud gouverneur generaal Daendels, wegens de overname van zijne vaste goederen heeft plaats gehad, wordende wijders dezelve Commissarissen bij deze herinnerd aan ons besluit van 9 Mei 1815, n°. 5, waarbij de Gouverneur Generaal en de Raden van Indien des nodig, verantwoordelijk zijn gesteld voor de schadevergoeding welke bevonden mogt worden te resulteeren uit het niet homologeren der contracten door den Agent van Polanen met huizen van Commercie in America tot voorziening van de Oost-Indische bezittingen in den jare 1809 aangegaan.

En zal afschrift dezes worden gezonden aan het departement van koophandel en kolonien ten fine van executie.

Amsterdam, den 21 October 1815

(geteekend) Willem
van wege den Koning
(geteekend) A. R. Falck.

---

223. Brief van Van Polanen aan Janssens, 27 Aug. 1816.

Hoog Edel Gestrenge Heer, veel geachte Vriend.

Mijne reis naar het nabuurig gedeelte van Duitschland is volbragt en ik ben in zo verre met den teegenswoordigen staat des Lands, en de geestgesteldheid der Inwooners bekend geworden, dat ik in geene bedenking heb kunnen neemen er mijn verblijf te vestigen. Aan de teleurstelling die ik in mijn vaderland heb ondervonden, niet ongevoelig kunnende zijn en dus vastelijk besloten hebbende het weeder te verlaten, blijf mij geene andere keuze overig dan naar Amerika terug te keeren. Ik heb daar vrienden nagelaten, die het mij tot geene

oneer zullen rekenen, dat ik bij het toegenswoordig Gouvernement onwaardig ben geoordeeld mijn Vaderland weeder te dienen. Waaraan dit is toe te schrijven is mij nu niet meer twijffelagtig. Een mijner vrienden aan de Caap heeft mij bedeeld, dat de Heeren Elout en Buijskens er geen geheim van hebben gemaakt dat zij zich hier verzet hebben teegens mijne plaatsing in Indien, en dat de oude *routiniers* aldaar zooals zij de oude ambtenaren heeten, plaats zullen moeten maken, voor hunne gunstelingen die met het schip Nassau staan te volgen.

Bij mijne terug komst van Amsterd alwaar ik geweest ben om eene passage naar Amerika te bespreeken heb ik een bezoek bij den Coll. v. d. Bosch afgelegd, die mij gezegd heeft aan UE. een exemplaar van mijn werkje [1]) toegezonden te hebben. In deeze provintie heeft het eene sterke sensatie gemaakt, en zo verre ik heb kunnen verneemen hebben de bijlagen het door mij voorgestelde oogmerk volkomen bereikt. Van de zijde der schrijvers in de Letteroeffeningen en der Recensenten verwagt ik eenen hevigen aanval . . . . .

. . . . Dit zal mijne vierde en zeeker mijne laatste reis naar Amerika zijn . . . . . .

Ik moet U nu mijne hooggeachte vriend vaarwel zeggen. Ik heb mij niet bedrogen gevonden in het vertrouwen het welk ik gesteld heb in de voortduuring van Uwe vriendschap en welwillendheid te mijwaards. Uwe achting te genieten is mij geene geringe troost en vergoeding in het onregt mij aangedaan en de verneedering die ik gevoel van gevraagd te hebben en afgeweezen te zijn.

---

224. Antwoord van Janssens aan Van Polanen 6 Sept. 1816.

Brussel, den 6 September 1816.

Hoog Edel Gestr. Heer, bijzonder geachte Vriend!

In de gewone ommegang is het aangenomen, elkanderen iets beleefds te zeggen en veelal meer, als de rechte mening is; tusschen ons is zulks het geval niet en ik moet U Hoog Edel Gestr. oprecht ver-

---

1) Zijn anoniem verschenen „Brieven, betreffende het Bestuur der Koloniën enz.", Amsterdam 1816.

klaren, dat mij de brief van 27 Augustus J.L. onaangename aandoeningen heeft veroorzaakt.

Indien men tot een zeer hogen onderdom opklimt, verliest men telkens van zijne vrienden en men blijft eindelijk als het ware, alleen over; dit ongeluk gebeurt mij vroeger als den loop der natuur heeft voorgeschreven; mijne beste vrienden zijn: de Heer d'Ozy, de Generaal Majoor De Kock, de Heer J. A. Truter en UHoogEdelGestr. en het wordt mij ontzegd, met hen, in een en hetzelfde werelddeel te leven.

. . . . . .

Een dag . . . . zal men zich verwonderen, dat de Heer van Polanen zijn land heeft verlaten, waar men hem miskende en dat D. onder de Regeering van een Koning uit het Huis van Oranje, een post van gezag en vertrouwen bekleed.

. . . . . .

De brieven over het bestuur in Indiën [1]), moeten onbevooroordeelden overtuigen, maar derzelver getal is zeer gering.

Men moet zich op warme aanvallen verwachten en UHoogEdelgestr. verwijdering, zal de wederleggingen moeielijk maken. Men gelooft van de zoogenaamde Volkplantingen alles, behalve de waarheid.

. . . . . .

J. W. Janssens.

---

225. Extract-Besluit van Commissarissen-Generaal van Ned.-Indië, 28 Aug. 1817.

Extract uit het Register der Handelingen en Besluiten van Commissarissen generaal over Nederlandsch Indie.

Djocjocarta Donderdag den 28 Augustus 1817.

Is in nadere deliberatie gebragt het rapport door de Heeren Engelhardt, Maurisse en Timmerman Thijssen, op den 20 December des voorleden jaars uitgebragt, ter voldoening aan het besluit van

---

1) Zie vorige noot.

den 20 September daar te voren n°. 31 betrekkelijk de voldoening aan het besluit zijner Majesteit van den 9 Mei 1815 n°. 5 waarbij het hoogst denzelven behaagd heeft aan Commissarissen Generaal op te dragen de regeling en voldoening der schadeloosstelling aan de Americaansche kooplieden Le Roy, Bayard & Mc Evers en Jacob le Roy en Zoon te betalen, wegens het niet nakomen van zekere contracten, die zij in 1809 en vervolgens met den toenmaligen gevolmachtigden agent van Holland Mr R. G. van Polanen en den Heer L. W. Meyer hebben aangegaan, alles breder vermeld in de notulen van 20 December en 20 September 1816.

En zijn nadat alle de contracten, rekeningen en andere stukken, daartoe behorende, voor zooverre zij overgelegd, en te vinden zijn geweest, ter rondlezing en examinatie gezonden en deswegens onderscheidene bijzondere conferentien, zoo met de gecommitteerden als met de gemachtigden dier americaansche kooplieden Totten zich thans ter dezer plaatse bevindende gehouden waren, de volgende gronden tot beslissing dezer hoogst gewigtige zaak gelegd.

1°. Dat bij gedacht besluit van Z M. beslist zijnde dat aan de Americaansche Handelhuisen eene schadeloosstelling ter bewuste zake toekomt, thans alleenlijk in aanmerking komt de regeling van die schadeloosstelling en van de wijze van voldoening.

2°. dat elk bijzonder geval, naar aanleiding en volgens den inhoud van het contract daarin tusschen partijen gesloten, moet worden beoordeeld, en de schade uit vergelijking van dat contract onder wederzijdsche verplichtingen daaruit geboren, met hetgeen wezenlijk door partijen gedaan of verzuimd is, opgemaakt.

3°. dat geen winstderving kan in rekening geleden worden, daar noch derzelver aanwezen kan bewezen, noch de hoegrootheid bepaald worden.

4°. Dat even weinig kunnen worden in rekening geleden de interessen door de Americaansche huizen daarop gebragt over de verlopen Jaren, als niet verschuldigd, en vooral niet door het Nederlandsch Gouvernement, maar dat de interessen op de toe te wijzen kapitale som alleenlijk aanvang zullen nemen met den dag van dit besluit.

5°. Dat even weinig eenige onkosten uit hoofde van langer ophouden van het scheepsvolk kunnen worden geleden, alzoo in geene delen bewezen is, dat deze en diergelijke onkosten aan de niet vol-

doening aan de zijde van het toenmalig Hollandsche Gouvernement te wijten zijn.

6°. Dat almede in geene de minste aanmerking komen kan de post op de verschillende rekeningen gebragt, wegens de onvoldoende kwaliteit der specerijen aan de bewuste Americaansche huizen geleverd, alzoo daarvan geen voldoend bewijs door hen wordt overgelegd, en de gezaghebbers der verschillende schepen dezelve hebben aangenomen, daar zij die hadden kunnen afkeuren, gelijk ook in enkele gevallen gebeurd en dan eene betere kwaliteit geleverd is, blijkens het rapport van den gewezen Directeur Generaal Chassé en den gewezen Administrateur Generaal van Riemsdijk.

7°. Dat bij de overweging der verschuldigde schadevergoeding wel degelijk in aanmerking komen moeten, de wijze waarop de kooplieden van hunne kant, aan de aangegane verbintenissen voldaan hebben, en de meerdere prijzen, aan hen in sommige gevallen boven den bedongen toegelegd: —

En naar aanleiding van de alzoo gelegde gronden overgegaan zijnde tot de beschouwing van elk geval op zich zelve, zoo is in overweging gebragt

A. Het voorgevallene met de brik *the Goldsearcher*, krachtens het contract te Nieuw York op den 20 Augustus 1809 tusschen Jacob le Roy & Zoon ter eenre & R. G. van Polanen ter andere zijde gesloten.

En is gebleken volgens dat contract

a. Dat Jacob Le Roy & Zoon op Sourabaya of Ambon moesten leveren eene somma van 40345 Spaansche Daalders en de goederen aan den voet van dat contract gemeld en voor dezelve in betaling erlangen

320 Picols Noten
160 " Nagelen
60 " Foelie

zonder dat eenige winst op de aangebragte of prijs op de in betaling te ontvangen goederen gemeld wordt

b. dat uit het rapport van den Heer Engelhardt (c. s.) en de schriftelijke opgave van den toenmalige prefect, en van den Administrateur blijkt, dat de gestipuleerde som van 40,345 Spaansche matten, niet volgens het contract in Spaansche matten maar in verscheiden specien op deze eilanden niet gangbaar bestond, en dat

uit diezelfde stukken, zoowel als uit de rekeningen door de Kooplieden zelve geformeerd, de goederen door hun zijn van de hand gezet met 75 prct. winst, en dus met 50 prct. meer dan naar hunne eigene opgave toekwam, hoezeer uit het hier boven aangehaalde volgt, dat hier niet dan eene ruiling was bedongen en de geheele 75 prct. dus als winst moet worden aangemerkt.

c. dat uit deze en andere omstandigheden notoir is, dat naar striktheid door de kooplieden Le Roy & Zoon, aan het contract van hunne zijde niet voldaan is, dat hun voor de weigering van deze lading aan te nemen eene winst van 75 prCt. op de aangebragte goederen is geworden, dat het Hollandsch Gouvernement, aldus hen billijk behandelde met voor het beloop der door hem aangebragte en verkogte specien en goederen, uit te reiken specerijen tegen Marktprijs: terwijl eindelijk

d. uit de rekening en verdere stukken blijkbaar is, dat het voors: beloop was Sp.D. 69406-49 en de geleverde specerijen bedragen eene somma van Sp.D. 70246 zoodat in waarheid hier minder dan verschuldigd was, geleverd is.

Op alle welke gronden te dezer zake geen vergoeding van schade kan toegestaan worden.

B. Het voorgevallene met de schoener Alert, krachtens het contract te Nieuw York op den 28 October 1809 tusschen Jacob le Roy & Zoon en R. G. van Polanen geslooten

En is gebleken

a. dat volgens gemelde contract door Jacob Le Roy & Zoon, zouden worden verzonden de goederen ter waarde van Sp.Ds. 45468 met 25 pr Ct. avance, zoodat het Hollandsch Gouvernement dezelve zoude moeten overnemen tegen Sp.Ds. 56335, dat ter voldoening dier som zoude worden afgegeven

koffij tegen Sp.D. 10 de Picol, geheel of gedeeltelijk specerijen tegen de volgende prijzen als:

Noten	$^4/_8$	a 125	per Picol
Nagelen	$^3/_8$	40	" "
Foely	$^1/_8$	250	" "

b. Dat uit het rapport van den Hr. Engelhard c.s. en de schriftelijke opgave van den voormaligen prefect, en van den administrateur blijkt, dat de Levantsche opium met dat schip aangebragt, was

van eene inferieure kwaliteit, zoodat de Capitein en officier der Chinesen die afkeurden, en de pachter niet dan gedwongen dezelve wilde ontvangen, en dat zelfs een klein gedeelte zoo slecht was dat het geheel werd afgekeurd, en het gouvernement zeker het overige gedeelte alleen uit bijzondere consideratie tegen den andersints bepaalde prijs heeft overgenomen, en aan welke slechte kwaliteit van de opium geheel het geleden verlies te danken is, daar dat verlies beloopt Sp.D^{s}. 10850, terwijl eindelijk een gedeelte der goederen voor 75 & en 30 per Ct. avance, en dus voor veel meer dan de bedongen 25 per Ct. is verkogt.

c. Dat alzoo het verlies van Sp.D. 9507-22 nooit ten laste van het Hollandsch Gouvernement kan gebragt worden.

d. Dat integendeel de kooplieden van hunne zijde in gebreken gebleven zijnde aan het contract te voldoen door ondeugdelijke waar te leveren, het Gouvernement dus niet verplicht was dat contract van zijne zijde gestand te doen, en dat alzoo nu het op vergoeding van schade aankomt niet het Gouvernement maar de kooplieden zelve deze groote schade, welke aan hunne handelwijze te wijten is, lijden moeten, en dat zij dus ook in deezen, uit hoofde van het niet vervullen van het contract geen aanspraak kunnen maken op de uitlevering van producten tegen den bedongen prijs, maar genoegen moeten nemen met die te ontvangen tegen den marktprijs, op alle welke gronden geen vergoeding van schade te dezer zake kan toegestaan worden.

C. Het voorgevallene met de Brik de Bataviaan volgens het contract te New York op den 28 October 1809 tusschen Jacob le Roy & Zoon & R. G. van Polanen gesloten

En is gebleken

a. Dat Jacob Le Roy & Zoon, volgens dat contract op Soerabaya moesten leveren eenige contrabande goederen, bij dat contract gespecificeerd ter waarde van Sp.D. 33140 en te gelijk in eigendom afstaan de Brik zelve waarmede die goederen zouden vervoerd worden, welke Brik getaxeerd was op Sp.D. 18860 en makende te samen uit Sp.D. 52000, welke met een avans van 100 per ct. en dus van Sp.D. 104000 door het Hollandsche Gouvernement zouden worden overgenomen, en tot welker voldoening aan Jacob Le Roy & Zoon, zouden worden uitgeleverd de volgende goederen, als

2000	Picols	tin	a 10 $	20000
4000	„	koffij	10	40000
220	„	noten	125	27500
180	„	nagelen	40	7200
37 1/5	„	foelie	250	9300
			Sp.D.	104000

b. Dat uit het Rapport van de Heeren Engelhardt c s. en de schriftelijke opgave van den voormaligen prefect, en den administrateur blijkt dat de Brik zelve gelijk uit de rekening door de in deze betrokken kooplieden (overgelegd?) bekend staat, met de bedongen 100 perct. is overgenomen,doch dat desniettegenstaande de geheele opbrengst, de Brik daarmede onder begrepen, slechts bedraagt Sp.D. 94749.14 centimes en dat dus daarop in waarheid verloren is Sp. 9250.86 ct., dat door gemelde kooplieden dit verlies wel gebragt wordt op de somma van Spaansche Ds. 9902.69 dan dat zulks is toe te schrijven aan een dwaling door welke zij Sp.D. 643.33 voor bedorven goederen & Sp.D. 8,50 C: voor betaalde tol voor goederen, aan particulieren verkocht, abusievelijk van het Rendement hebben afgetrokken.

c. dat wel is waar niet alle de goederen aangebragt als contrabande kunnen worden beschouwd, en dus nauwelijks in de termen van het contract schijnen gebragt te kunnen worden, maar dat daartegen in aanmerking komt, dat de goederen in het contract zijn gespecificeerd, en dat alzoo de kooplieden van hunne zijde aan de op hen genomen verplichting voldaan hebben.

d. dat dezelfde aanmerking geld op de gezonden schoenen, alzoo ook deze in het contract zijn opgegeven en genoemd; en dat evenzeer de overtreding der order van den agent van Polanen ten aanzien der hoeveelheid schoenen, zoo dezelve al bestaat, geen invloed kan hebben op de bepaling der schade door het niet vervullen van het contract aan Jacob Le Roy & Zoon toegebragt.

e. Dat alzoo de gemelde kooplieden aanspraak maken konden op de bedongen hoeveelheid producten, tegen de overeengekomen prijzen.

f. Dat bij onderzoek gebleken is, dat aan hen zijn gegeven de volgende goederen:

3133¾	℔	foely	a $	250	per pic.	$ 6267.50
26.833	℔	kruidnagelen	„ „	20	„	8586.56
24.607 10/12	℔	note Muskaat	„ „	125	„	24607.75
12.303	℔	kruidnagelen	„ „	40	„	3936.96
					te samen	$ 43.398.77

terwijl zij aanspraak hadden kunnen maken op eene quantiteit specerijen ter somma van $ 89945.50.

Op alle welke gronden aan Jacob Le Roy & Zoon ten aanzien dezer zaken wordt toegestaan een schadevergoeding

a. wegens verlies op aangebragte goederen ter somma van $ 9250.86

b. wegens te veel berekende waarde der goederen hun in retour gegeven ter Sa. van 46546.73

En alzoo te samen $ 55797.59

D. Het voorgevallene met het schip Telegraaph volgens het contract te Nieuw York den 20 February 1810 tusschen Le Roy Bayard & Mc Evers en Jacob Le Roy & Zoon ter eenre en L. W. Meyer en R. G. van Polanen ter andere zijde gesloten

En is gebleken

a. dat volgens genoemd contract, de beide daarin genoemde Amerikaansche huizen zouden leveren aan het Hollandsch Gouvernement eenige goederen, volgens eene daarvan gemaakte lijst ter waarde van $ 17443.54

met 50 per ct. avance 8721.77

te zamen $ 26165 31

voor welk bedrag aan hun zoude moeten geleverd worden

Koffij	a $	10	per	picol
Tin	"	10	"	"
Zwarte Peper	"	5	"	"
Nagelen	"	40	"	"
Notemuscaat	"	125	"	"
Foelie	"	250	"	"

terwijl wijders nog te dezen zouden dienen betaald te worden twee wissels door L. W. Meyer op autorisatie van het Ministerie van Kolonien in Holland getrokken als

eene a $ 13053 " 33
eene " 4000 "

b. dat volgens het rapport door den heer Engelhardt c.s. en de schriftelijke opgave van den toenmaligen Prefect, en van den Administrateur en de verkooprekening de lading heeft opgebragt eene Sa van Sp.D. 24640.88, zoodat het Holl. Gouvernement uit dien hoofde zoude te vergoeden hebben eene Somma van Spaansche Ds 1524.43.

Dat daartegen dient te worden afgetrokken het volgende, te weten. De bij dien bodem aangebragte 100 Vaten bier volgens factuur bedragende $ 766.31
met 50 per cent 383.15
te zamen $ 1149.46
dan daar het bederf toch niet zou toegelaten hebben de bieren aan te nemen, die dan ook per vendutie maar gerendeerd hebben eene somma van Sp m. 775.40
zoodat hierop te korten is „ 374.6
gelijk mede te min uitgeleverde opium a Sp.D. 15 berekend met 50 pret. avans „ 360
dient te worden afgetrokken hetgeen alzoo te samen eene vermeerdering uitmaakt van Sp. Mn „ 734.6
hetgeen dienvolgens het verlies brengt op Sp.D. 790.37.

Dat ten aanzien der meergemelde wissels ook nergens door de gemelde huizen bewezen wordt, dat van dezelve door het Hollandsch Gouvernement geweigerd zou zijn te betalen eene somma in Sp.Ds. 2440, veel minder opgegeven de redenen waarom in die betaling zoude zijn gedifficulteerd, en dat deeze som dan ook in de rekening van schadevergoeding met geene mogelijkheid kan worden geadmitteerd. Dat alzoo het zuiver beloop van de opbrengst der goederen en wissels moet gerekend worden te hebben bedragen eene somma van $ 41.694.21
waarvan na aftrek der afgekeurde bieren 775.40
overblijft 40.918.81
voor welke volgens het aangegeven contract specerijen tot de bepaalde prijzen moeten geleverd worden, en welker bedrag zoude belopen hebben eene somma van $ 40.918.81
hetgeen met het betaalde tot 20.684.35
een verschil uitmaakt van $ 20.234.46
op alle welke gronden aan Le Roy Bayard & Mc Evers & Jacob Le Roy & Zoon wordt toegestaan een schadevergoeding

a. wegens verlies op de aangebragte goederen ter somma van 790.37

b. wegens te veel berekende waarde der goederen in retour gegeven eene somma van 20234.46

En alzoo te zamen 21024.83

E en *F*. Het voorgevallene met de schepen Cornelia & Governor Strong volgens contract te Nieuw York op den 6e Maart 1810 & 3 Mei 1810 tusschen Le Roy Bayard & Mc Evers & Jacob Le Roy & Zoon ter eenre en L. W. Meyer en R. G. van Polanen ter andere zijde gesloten

En is gebleken

a. Dat volgens die contracten de Brik Cornelia zou geladen worden met contrabande goederen, ter waarde van een somma van Sp. Daalders 17613.10

En dat dezelve goederen met de schoener zelve en welke werd getaxeerd op eene somma van 15505.65

te samen 33118.75

zou worden uitgeleverd aan het Holl. Gouvt om door hetzelve te worden overgenomen met een kapitaal avance en alzoo voor eene somma van 66237.50

En dat in betaling van deze somme zoude worden uitgeleverd

Noten	3/8	tegen Sp.D.	125	p. pikol
Foely	1/8	"	250	"
Nagelen	1/8	"	40	"
Koffij		"	10	"
Peper		"	5	"
Tin		"	10	"

Dat de Governor Strong zoude overvoeren eene hoeveelheid van omtrend 80 Tonnen Russisch IJzer, waarvan de prijs bepaald wordt op de som van Sp.D. 9645.75

waarop hen zoude gevalideerd worden eene avance van 50 per Ct. uitmakende alzoo eene somma van Sp.D. 14468.66

En dat voor dat beloop door het Holl. Gouvernement aan hen zoude worden in betaling gegeven dezelfde producten tegen dezelfde prijzen als hierboven zijn opgegeven.

b. Dat volgens het rapport van de Heeren Engelhard c.s. en de overgelegde verkooprekeningen blijkt, dat van de Brik Cornelia en de lading gezamenlijk is geprovenieerd eene somma van 59404.54

En alzoo minder dan aan hun competeerde 6832.96

Dat volgens hetzelfde rapport en stukken de lading ijzer met het schip de Governor Strong aan Mathijs Meyer was verkocht voor eene somma van 22068.75

En over zulks voor de Amerikaansche kooplieden had uitgeleverd een winst van 7600.13

d. dat alzoo uit een en ander blijkt, dat de som voor welke de bewuste kooplieden de beloofde producten konden aankoopen bestond in de waarde van de lading der Brik Cornelia ter somma van 66237.50

En van de waarde van de lading der Schoener Governor Strong ter somma van 14468.62

te zamen 80706.12

e. dat uit het meergemeld rapport in vergelijking met de stukken blijkt, dat de aangevoerde wijnen, of het bedrag daarvan, nimmer kan worden in rekening gebragt daar dezelve in het contract niet zijn begrepen, gelijk mede de Sp.D. 4151.8 als het saldo van de Batavian, reeds in rekening gebragt zijn.

f. dat de Holl. Regering aan de voorm. kooplieden heeft uitgeleverd de volgende goederen tegen de nevensgaande prijzen als

2194 picol	Koffij	a Rds 20	$ 32914.55
15620 ℔	Noten	" Rds 2½	29287.16
7820 ℔	Nagelen	" 50 st. per ℔	6101.37
1392 ℔	Foelij	" Rds 5 1/3	5570 08

dus te zamen $ 73873.16

terwijl voor de aangebragte gelden, hadden behoren te worden uitgeleverd tegen de volgende prijzen

De	Koffij	a 10 Sp.Ds de Pikol	
"	Noten	" 125 "	
"	Foelie	" 250 "	
"	Nagelen	" 40 "	of in 't geheel 42652.64

Op alle welke gronden aan le Roy, Bayard & Mc Evers & Jacob le Roy & Zoon wordt toegestaan eene schadevergoeding, ter somma van 31220.42

G. het voorgevallene met het schip Catharina Augusta volgens contract op 18 Mei 1810 te New York gesloten tusschen Jacob Le Roy en Zoon en Le Roy Bayard & Mc Evers ter eenre & R. G. van Polanen en L. W. Meyer ter andere zijde

En is gebleken

a. Dat volgens hetzelve contract gemelde handelhuizen aan het Holl Gouvernement zouden leveren Sp. Daalders 30 000
met 33 1/3 pr ct. avance, dus 40.000
en 5000 ℔ opium a 12 Sp.D. ℔ 60.000

Sp.D. 100.000

dat zij daartegen in betaling zouden erlangen de volgende producten tot de hier na aangeteekende prijzen

Koffij	a	10	Sp. per Picol
Tin	"	10	"
Peper	"	5	"
Foelij	"	250	"
Noten	"	125	"
Nagelen	"	40	"

b. Dat uit het rapport van de Heeren Engelhardt cum suis en de schriftelijke opgave van den toenmaligen Prefect en van den administrateur en ook volgens de papieren der kooplieden de contanten in Sp. M^tt^ alleenlijk zijn aangenomen tegen $ 30000
dat de opium zoo die door het Gouvernement aangenomen als die aan particulieren verkocht is, heeft opgebracht 45827.87

75327.87

waardoor een verlies wordt aangebragt van 24172.13

100000.—

Dat dus gemelde kooplieden het regt hebbende om de gemelde 100000 te ontvangen en producten tegen de bovengemelde prijzen, daartegen van het Holl. Gouvernement ontvangen hebben de volgende goederen tegen de hierna aangerekende prijzen

22110	℔	noten muscaat a $ 125	$	22110.--
11055	"	kruidnagelen 60		3537.50
2576¼	"	foelij 250		5052.50
1300	pic	koffij 10		13000.—
		ontvangen		43700.—

c. Dat eindelijk nog ten aanzien der wissels door L W. Meyer getrokken, noch van de vragt voor Jones bepaald eenige specificatie overgelegd wordt, en de balansen van 2000 door den agent Totten geformeerd in geen de minste aanmerking komen kan.

Op alle welke gronden aan Le Roy Bayard, Mc Evers & Jacob Le Roy & Zoon, ten dezen aanzien wordt toegestaan, eene schadevergoeding ter somma van $ 56299.90.

Blijkende uit de zamentrekking, dat aan de meergemelde Americaansche huizen van negotie, in eens competeerd, uit hoofde van de verschillende operatien, door hen met de Heeren van Polanen en

Meyer aangegaan en de niet vervulling van dezelve, door de Hollandsche regeering eene somma van Sp. Ds. 164342.74
ofte Ind. Guldens 361554

En wijders in aanmerking genomen zijnde dat aan G. Totten gemagtigde van dezelve huizen thans hier tegenwoordig bij besluit van 24 Dec. ll. n°. 34 bij wijze van voorschot is toegestaan en door hem ontvangen eene hoeveelheid van 8000 picols koffij a 9 Sp. D. uitmakende alsoo eene somma van Sp. M. 72000
En dat aan denzelven nog is uitgereikt volgens besluit van den 1en Febr. ll. n°. 22 eene somma in geld van 2000

te zamen Sp.D. 74000
of Ind. guldens 162800

Zoo wordt de alsnog te betalen vergoeding van schade bepaald op eene somma van Ind. gl. 198756
en voorts bepaald dat dezelve som aan dezelve Totten of andere gemagtigden, van de in dezen betrokken Americaansche handelhuizen, in drie termijnen zal worden voldaan waarvan de eerste zal verschijnen op den Eersten October 1817, de tweede op 1 April 1818 en de derde op 1 October 1818 en zulks met de interessen van 6 pct. van den dag van dit besluit, tot de volle en effectueele voldoening.

Wordende het aan de genoemde Americaansche huizen vrijgelaten om telken termijn desverkiezende, zich aan de Hooge Regering van Neerlandsch Indien te wenden tot het bekomen van producten tegen marktprijs in stede van klinkende gelden, welke op hetzelve verzoek, in redelijkheid en naar gelang der omstandigheden zal beslissen.

Afschrift van dit besluit zal worden gegeven aan den Gouverneur Generaal, aan G. Totten als gemachtigde van de in dezen gemelde Americaansche Handelhuizen, aan President en Raden van fin. en de algemeene Rekenkamer tot informatie, en kennis worden gegeven van hetzelve aan den Directeur Generaal van het Departement van Kooph. en Kol. bij den brief in het register sub 1a R.

Accordeert met voors. Register.
De Secretaris Generaal
(w. g.) R. Dozy.

226. Brief van Commissarissen-Generaal aan Min. Goldberg, 3 Sept. 1817, Secreet L^a R.

SECREET L^a R. Samarang 3 Septr. 1817.

Bij onzen brief van 3 Januarij n°. 30 gaven wij U HoogEdele Gestrenge den uitslag te kennen van het rapport uitgebragt door de personeele Commissie door ons benoemd ter regeling van de schadevergoeding aan de kooplieden Le Roy, Bayard en Mc Evers te New York toegestaan wegens de verbreking der contracten op last van het Gouvernement in het Vaderland door de Agenten van Polanen en Meijer met dezelve gesloten.

Wij hebben deze zaak nader zelve in overweging genomen zoodra de moeijelijke werkzaamheden die uit de liquidatie met de Engelsche autoriteiten zijn voortgevloeid ons daartoe den tijd eenigermate overlieten en hebben na rijpe overweging geoordeeld, dat de beslissing dezer zaak zoo belangrijk voor het Gouvernement ofte ook voor hen, welke eventueel mogten gerekend worden de schade te zullen moeten dragen, niet dan met rijpen rade diende plaats te hebben.

Wij hebben dan bij de beschouwing en overdenking van het rapport der bovengemelde Commissie met de bijlagen, waarvan authentieke kopijen hiernevens gezonden worden, opgemerkt, dat hier en daar eenige gewichtige en afdoende omstandigheden waren voorbijgezien; dit toch moest vaststaan dat zoo de algemeene weigering van de tijdelijke Hooge Regering of den Gouverneur Generaal den billijken grond tot schadevergoeding opleverde, er dan toch werkelijke schade van de zijde der kooplieden moest worden bewezen, terwijl anders die schade niet kon gerekend worden te zijn aangedaan door het Gouvernement in de gevallen waarin de kooplieden ook bij de homologatie van het contract schade zouden gehad hebben, doordien zij aan dat contract niet voldaan en alzoo het Gouvernement buiten alle verpligting gesteld hadden; — op dit onwederlegbaar beginsel rust de geheele afwijzing van schadevergoeding van een tweetal schepen en de bepaling der vergoeding uit andere contracten wordende geëischt.

Wij nemen voor het overige de vrijheid ons te gedragen aan het hiernevens gaand Extract uit het Register onzer Handelingen en Besluiten, waarvan het resultaat hierop nederkomt.

Dat wegens de expeditien met de Brik de Goldsearcher en de

schooner Alert geene schadevergoeding kan worden toegestaan.

dat die van de Batavian wordt bepaald op	$ 55.797.59
die voor de Telegraph op	21.024.83
van de Cornelia en Governor Strong op	31.224.42
en van de Catharina Augusta op	56.299.90
of te samen Sp. M.	164.342.74

Die uitkomst geeft een aanmerkelijk verschil met de berekening der Rapporteurs, die, zooals wij U HoogEdele Gestrenge bij onze boven-aangehaalde Missive van den 3 Januarij opgaven, de schadevergoeding hadden berekend op $ 236 683.61 & bovendien in het begrip stonden, dat op het bedragen der uitgevoerde goederen ter somma van $ 206 683 renten behoorden te worden gevalideerd voor den tijd dat de schepen naar Europa waren teruggekeerd totdat de betaling zou gedaan worden.

UHoogEdele Gestrenge is reeds voorloopig geinformeerd geworden dat wij aan den agent van de heeren Le Roy, Bayard en Mc Evers eene betaling in koffij op rekening hadden gegeven en tevens eenige kontanten tot goedmaking der kosten van de belading van het schip Rufus King, waarmeede dezelve is vervoerd; — het beloop hiervan ter somma van *f* 162 800 van de door ons erkende schadevergoeding afgetrokken zijnde, blijft er nog overig te voldoen *f* 198754, welke wij in drie termijnen aflosbaar hebben gesteld, te weten $^1/_3$ op den 1 October 1817, $^1/_3$ op den 1 April 1818 en $^1/_3$ op den 1 October 1818.

Wij hebben gemeend deze moeijelijke en tedere zaak op deze wijze te moeten beslissen, — wij hebben met naauwkeurigheid en gemoedelijkheid geoordeeld en steeds in het oog gehouden, aan de eene zijde de uitgedrukte verklaring van Zijne Majesteit dat er vergoeding van schade moest gegeven worden en aan den anderen kant de billijke bezuiniging in de berekening zelve, die door de Americaansche kooplieden en door derzelver gemagtigden in Nederland naar ons oordeel merkelijk was overschreden.

Wij kunnen eindelijk niet afzijn met een woord te melden hoe hoogst moeijelijk het onderzoek der feiten geweest zij, daar de archieven door de tusschen gekomen omstandigheden merkelijk in wanorde geraakt en gedeeltelijk vermist zijn.

Wij hebben nu eene Commissie benoemd tot onderzoek in hoeverre de gewezen Gouverneur Generaal Daendels of de Leden der Hooge Regering in zijnen tijd, hetzij gezamenlijk of afzonderlijk konden

geacht worden verpligt te zijn om die uit hunne eigen gelden te vergoeden.

Wij hebben gemeend met dat onderzoek, hetwelk bij het 2e Artikel van Z. M. besluit van den 9 Meij 1815 nº. 5 ons is bevolen, te moeten wachten tot na de afdoening en bepaling der vergoeding zelve, ten einde dit onderzoek of de twijfeling daaruit ontstaan geen aanleiding zou geven, dat ter regter of linker zijde wierd afgeweken.

Wij hebben daarom almede dit onderzoek opgedragen niet aan dezelfde personen [1]) waaraan de vragen over de hoeveelheid der vergoeding was voorgesteld, maar aan geheel andere en wel nieuw uitgekomen ambtenaren, die geen deel gehad hebben aan het bestier of de administratie van vroegere dagen noch eenigszins (immers voor zoo verre ons bekend is) in betrekking met den voormaligen Gouverneur Generaal Daendels, of eenig ander Lid der Hooge Regering staan. Onze keus is gevallen op de Heeren Bousquet, secretaris van den Raad van financien en Van der Meulen, Raad in den Hoogen Raad van Justitie.

Wij hopen dat onze besluiten te dezen aanzien genomen de goedkeuring van Zijne Majesteit zullen wegdragen.

De Commissarissen Generaal van Nederlandsch Indie.
Van wege Dezelve.
De Secretaris Generaal
R. Dozy.

---

227. Koninklijk besluit van 13 April 1818, nº. 149.

Nº. 149. Wij WILLEM, bij de gratie Gods Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz. enz. enz.

Op het rapport van den 13den April 1818, nº. 14.

Wij keuren goed de door Kommissarissen Generaal van Nederlands Indien genomen besluiten omtrent de schadevergoeding aan de Amerikaansche handelhuizen van Le Roy, Bayard en Mac Evers en van Jacob Le Roy & Son te New-York.

's Hage, den 17 April 1818.
(Get.) Willem.

1) Engelhard, P. S. Maurisse en I. S. Timmerman Thijssen.

---

228. Request van Van Staphorst, qq. Le Roy Bayard & Mc Evers, (Aug. 1818). [1])

Aan den Koning.

Vertoonen met het hoogste respect Le Roy Bayard en Mc Evers en Jacob Le Roy en Zoon, allen van New York in de Vereenigde Staaten van Amerika ten deezen hun domicilie kiezende ten kantore van hunne speciale gemagtigdens N. en I. en R. van Staphorst te Amsterdam, Banquiers van de voorzegde Staaten.

Dat zij vertooners de vrijheid moeten nemen om eerbiedig aan het geheugen van Uwe Majesteit te herinneren dat het Uwe Majesteit behaagd heeft om bij Hoogstdeszelfs besluit van den 9den Mey 1815 op der Vertooners requeste genomen te beslissen dat ter zaake der enorme Schadens door de willekeurige verbreeking der bij gemelde requeste gespecificeerde contracten veroorzaakt aan de vertooners zoude worden gegeeven eene compleete en juiste schadeloosstelling met last aan Uwer Majesteits Commissarissen Generaal ter overneeme van de Hollandsche Oost-Indische Bezittingen naar Java gedepecheerd om de door Uwe Majesteit alzoo toegestaane schadeloosstelling aldaar te regelen en af te doen.

Dat deeze Uwer Majesteits zoo regtvaardige als edelmoedige dispositie niet alleen aan de Vertooners maar ook aan alle hunne landgenooten een nieuw blijk heeft opgeleverd van die beginselen van regtvaardigheid, welke het stempel op alle de daden van Uwe Majesteit drukken en zij daarin een nieuw eclatant bewijs gevonden hebben dat diezelfde Nederlandsche trouw welke bij de geheele wereld tot een spreekwoord geworden was en waaraan het Land zijne grootheid en den koophandel zijnen bloei verschuldigd was onder Uwe Majesteit gehandhaafd en plechtig bewaard was.

Dat de Vertooners dan ook ten gevolge van Uwer Majesteits opgemeld Besluit eene behoorlijke en nauwkeurige berekening der schade hun ter zaake van willekeurige verbreking van de onderscheidene aangegaane contracten toegebragt, opgemaakt met alle de justificatoire stukken gemunieerd aan de welgemelde Heeren Commissarissen hebben ingeleverd, die dan ook spoedig na hunne aan-

1) Het Exhibitum is toch van 1 Sept. 1818.

komst op Java, het een en ander deze gewigtige zaak betreffende in handen hebben gesteld van eene door hunne Excellentie daartoe benoemde commissie bestaande uit de Heeren Engelhard, Maurissen en Timmerman Thijssen om aan hen Heeren Commissarissen Generaal deswegens een raport uit te brengen.

Dat het voorzegde gerequireerde raport bij welgemelde Heeren Commissarissen zijnde ingekomen hunne Excellentien effectivelijk zijn overgegaan tot het regulen en bepalen van het quantum der schade naar hoogstderzelver inzien aan de ondergeteekende verschuldigd en ten dien einde op den 20 Augustus 1817 te Djokjocarta hebben uitgebragt een Besluit ten deezen geannexeerd sub L^{a} A, waaruit de vertooners tot hunne merkelijke verbaazing en grievend leedwezen hebben moeten ontwaaren dat hunne Excellentien het beloop der geheele schade reduceeren tot de geringe hoofdsom van $ 164342.74 met interessen, eerst beginnende te loopen met den datum van het pas genoemde besluit, welke som niet alleen verre beneden de helft is van dat quantum van schade, hetwelk volgens de uitrekening van de zijde der vertooners ingebragt, door hen is gereclameerd geworden, maar zelfs ook beneden dat quantum hetwelk volgens raport van de zoo even gemelde door heeren Commissarissen zelve genoemde commissie als aan de vertooners verschuldigd was opgegeeven, welke door gemelde Commissie bij derzelver raport aan de vertooners toegekende som (gelijk Uwe Majesteit blijken zal wanneer Hoogstdezelve zich het uitgebragte raport onder deszelfs oog zal laaten brengen) is gebragt op het montant van $ 236696.06 met bijvoeging van de daarop verschuldigde interessen loopende a mora, dat is van het tijdstip der verbreking van de respective contracten.

Eene omstandigheid die te opmerkelijk is daar de Commissie van voorzegde raporteurs, bestaande uit de heeren Engelhard, Maurissen en Timmerman Theijssen door welgemelde Heeren Commissarissen Generaal zelve is benoemd, en welke benoeming heeft plaats gehad buiten alle concurrentie van de Vertooners of hunne gemagtigdens en dus alleen en exclusivelijk geschied is door Uwer Majesteits opgemelde Heeren Commissarissen Generaal welke zeker moeten verondersteld worden tot onderzoek dezer zaak en het uitbrengen van een raport deswegens te hebben gedemandeerd aan zoodanige Persoonen welke door lange ondervinding en plaatselijke kunde

daartoe volkomen competend waaren en wier allomme bekende probiteit het volkomenste vertrouwen van Heeren Commissarissen verdiende.

Dat de vertooners die met het meeste respect doordrongen zijn van het alomme bekende verheven caracter en beginselen van Uwer Majesteits opgemelde Commissarissen Generaal alleen zich ten deezen zullen veroorlooven eerbiedig aan te merken, dat zij vertooners vermeenen dat de oorzaak van de zoo in het ooglopende geringe bepaling der schaaden niet alleen zoo verre beneden de vordering der vertooners, maar ook zelfs zoo merkelijk beneden het toegekende bij het raport der door Heeren Commissarissen Generaal zelve benoemden raporteurs daaraan (het zij met respect gezegd) voornamentlijk toe te schrijven is, dat heeren Commissarissen als Hooge Administrateurs en Hooge Politique Ambtenaren deeze zaak meer beschouwd hebben uit het oogpunt van administrative convenientie dan wel uit een Judicieel oogpunt en met in het ooghouding van strict Judicieele voorschriften en notien van regten, en waaruit dan ook gelijk de Vertooners almeede respectivelijk moeten aanmerken schijnt geproflueerd te zijn, dat de regeling der schaade van Heeren Commissarissen Generaal meer het kenmerk van eene aangenomene administrative en politique latitude draagt dan wel van de toepassing van vaste en onveranderlijke regtsgronden, welke intusschen ten deezen alleen de waaren maatstaf van de bepaling van het quantum der schade hadden behooren uit te maken.

Dat intusschen, hoe het hier ook mede mogen gelegen zijn, het aller evidenst is dat bij het hiervoren gemelde Besluit van Heeren Commissarissen geenszins voldaan is aan de rechtvaardige en grootmoedige intentie van Uwe Majesteit, welke voorzeker geen schadeloosstelling ten halve, maar eene volledige voldoening gewild heeft en waarom dan ook de Vertooners in de onvermijdelijke noodzakelijkheid gebragt zijn om nader hun toevlugt tot de rechtvaardigheid van Uwe Majesteit te nemen, en van Hoogstdezelve eerbiedig een billijk herstel te verzoeken van grieven, waarvan de enorme grootheid zoowel als de evidenste klaarheid op de voldoenste wijze aan Uwe Majesteit zal blijken uit de Memorie van grieven ten dezen sub L[a] B geannexeerd, aan welker inhoud, een afdoend en concludend betoog van hunne grieven voorstellende, de Vertooners zich met allen eerbied refereeren.

Omme alle welke redenen Vertooners zich keeren tot Uwe Majesteit, zeer eerbiedigljk verzoekende dat het Uwe Majesteit behaagen moge om op al het hiervooren geallegeerde te slaan eene gunstige en welwillende reflectie en dientengevolge de zoo evidentelijk bij de geannexeerde memorie aangeweezen grieven van de vertooners door eene billijke suppletie en verbetering der aan hen toegekende schadeloosstelling dermaten te doen repareeren als Uwe Majesteit, volgens de ingeroepen gronden der rechten en naar de bekende principes van rechtvaardigheid, welke Uwe Majesteits regeering in alle haare daden kenmerken zal vermeenen te behooren en ingevalle Uwe Majesteit in haare hooge wijsheid moge vermeenen, dat de beoordeeling der voorgedragene grieven minder voor eene politique regeling dan wel voor een Justicieele onderzoek en beslissing vatbaar was, in dat geval verzoeken de Vertooners subordinatelijk, dat het Uwe Majesteit alsdan behaagen moge om het onderzoek en finale beoordeeling van de gegrondheid of ongegrondheid der aangevoerde grieven en mitsdien tot suppletie of rejectie van eene verbeterde schadevergoeding te nomineeren en aan te stellen twee of meerdere neutrale en kundige personen omme bij forme van arbitrage in deezen zoodanige uitspraak te doen als zij naar begi sels van recht en billijkheid zullen vermeenen te behooren ofte wel eindelijk ingevalle Uwe Majesteit in hare Wijsheid de zaak daartoe meerdere gedisponeerd mogte oordeelen, dat het Uwe Majesteit alsdan moge behagen om aan de Vertooners naar aanleiding van Artikel 179 der grondwet een geregtshof aan te wijzen, bij hetwelk de Vertooners hunne regtsvordering ter bekoming van de bij hun gesustineerde suppletie van schadevergoeding zullen kunnen inbrengen, en welk gerechtshof alsdan in deeze zaak tusschen den Staat en de Vertooners zoodanige uitspraak zal kunnen doen als dezelve in goede Justitie zal vermeenen te behooren.

Hetwelk doende etc. etc.

N. en J. en R. van Staphorst
als speciaale gemagtigdens van
Le Roy Bayard & Mc Evers en
Jacob Le Roy & Son.

229. Rapport van Veecnens, Dozy en Baud aan Commissarissen-Generaal, 30 Nov. 1818, Secreet.

SECREET. Batavia den 30^{en} November 1818.

Bij secreet Besluit van den 19^{en} Sept. ll. L^{a} A. behaagde het Uwe Excellentien ons toe te zenden eene missive van den Directeur generaal van het Departement van Koophandel en Kolonien van den 30 Oct: 1815 no. 2788, dienende ten geleide van een Koninklijk Besluit van den 27^{e} bevorens n^{r}. 35, houdende dispositie op een rekwest van den gewezen Gouverneur Generaal van Indië H. W. Daendels, waarbij hij had verzocht „dat zekere bons door het coloniale gouvernement van Java op den 10 Juni 1811 afgegeven, mogten worden verklaard preferent en wel boven de coloniale schulden wegens in cas getelde gelden" met last

1°. om te dienen van verslag, hoedanig het is gelegen met de transactie tusschen den voormaligen Gouverneur generaal Daendels en het Fransch Keizerlijk Gouvernement, wegens de overname van vaste goederen, aangegaan

2°. om te berigten of het Nederlandsche Gouvernement zich met die schuld en gevolgelijk met de erkenning en betaling der bons daaruit gesproten, al dan niet behoort in te laten, en

3°. om te dienen van consideratie en advies of in den geest van het Koninklijk Besluit van den 9^{e} Mei 1815 n°. 5 de destijdige Gouverneur Generaal en Raden van Indië ter dezer zake *casu quo* eenige verantwoordelijkheid kon incumberen.

Bij marginaal renvooij van den 21 Septb. ll. n°. 17 hebben Uwe Excellentien ons nog toegezonden om daarop bij het rapport tengevolge van het evengemelde Besluit te doen het nodige regard te slaan, een Rekwest van I. A. van Braam & I. C. Romswinckel in hoedanigheid als gemagtigden van den gewezen Gouverneur Generaal Daendels verzoekende de voldoening van eenige bons, waarvan hun constituant houder is voor 5000 Picols Koffij, 5000 Picols Peper en 5000 Picols Suiker, waarvoor het bedragen alhier in 's Lands kas is gestort en uit welke bons de gemachtigden van den gewezen Gouverneur Generaal Daendels in Nederland door het Ministerie der Kolonien zijn overgewezen tot de Indische Regeering.

De bewoordingen van Z. M. Besluit van den 21 Oct. 1815 n°. 35,

en van Uwer Excell. Besluit van den 19 Sept. L^a^. A., zijn blijkbaar ingerigt na de veronderstelling, dat de onderwerpelijke bons, zijn gesproten uit eene overname van vaste goederen, en het is ook waarschijnlijk alleen om die reden dat Uwe Exc. verlangen den aard dezer transactie, als met de wettigheid der bons in een naauw verband staande, te kennen. — Ofschoon nu uit het onderzoek door ons gedaan gebleken is, dat deze bons in geenerhande betrekking staan tot eenige overdragt van vaste goederen, hebben wij echter vermeend ons niet te mogen onttrekken aan de opvolging van den letterlijken zin van Uwer Excellenties besluit en alzoo ook te moeten dienen van berigt omtrent de tusschen het Fransch Keizerlijk Gouvernement en den Gouverneur Generaal Daendels wegens de overname van vaste goederen aangegane transactie, uit welke de nu ter betaling aangebodene bons worden verondersteld te zijn voortgesproten.

Ten einde deze geheele zaak echter met meer duidelijkheid te behandelen, hebben wij ons veroorloofd de rangschikking der vragen ons door Uwe Excellentie voorgesteld, eenigzins te veranderen, en zullen alzoo:

1°. Berigten welke de Bons zijn waarvan de gewezen Gouverneur Generaal Daendels thans houder is en waaruit dezelve zijn gesproten, met bijvoeging onzer consideratien in hoeverre het Nederlandsch Gouvernement zich met derzelver erkenning & betaling behoort in te laten.

2°. Berigten hoedanig het is gelegen met de overdragt van vaste goederen, uit welke deze bons worden verondersteld te zijn ontstaan.

& 3°. Dienen van onze consideratien & advies in hoeverre ter dezer zake nog eenige verantwoordelijkheid aan de toenmalige Hooge Regering kan incumberen.

1°. Daar in het Koninklijk Besluit van den 27^en^ October 1815 n°. 35 noch den aart noch de hoegrootheid der aan Zijne Majesteit aangeboden bons wordt bekend gesteld, heeft de daarbij aangehaalde datum ons dien weg moeten aanwijzen, dien wij in de beantwoording der eerste vraag moeten volgen. Wij hebben daarom de boeken der maand Juny 1811 nagegaan en hebben bevonden, dat op den 25 dier maand door den Gouverneur Generaal Daendels bij den Ontvanger Generaal te Batavia is gestort eene som van 396666 Rijks. en 32 stuivers papier, ... en dat deze storting is geschied in voldoening voor 5000 picols koffij, 5000 picols peper en 5000 picols suiker.

Vervolgens van de gemachtigde van den gewezen Gouverneur Generaal Daendels visie verzocht hebbende van de bons welke het onderwerp van het aan Uwe Excell. gepresenteerde verzoekschrift uitmaken, hebben dezelve ons doen toekomen afschriften van *drie* dezer bons, welke zijn verleend voor 500 picols koffij, 500 picols peper en 500 picols suiker, onder informatie tevens dat Dertig dezer bons, te zamen uitmakende de hierboven genoemde hoeveelheden van 5000 picols coffij, 5000 picols peper en 5000 picols suiker, of in geld de som van Rks. 396666 en 32 stuivers papier in der tijd aan hunne principaal zijn afgegeven.

Letten wij nu op den datum dezer bons, namelijk den 10 Junij 1811, welke dezelfde is die in Z. M. besluit van den 27 Oct. 1815 n°. 35 wordt aangehaald, en op de juiste overeenkomst tusschen de sommen gelds en de hoeveelheid producten in deze Bons en in het Cassa Boek van 1811 voorkomende, zoo blijft er bij ons geen twijffel over, of het verzoek door den gewezen Gouverneur Generaal Daendels, onmiddellijk aan Z. M. gedaan, en dat door de gemachtigden van Braam en Romswinckel aan Uwe Excellentie ingediend handelt over dezelfde pretensie, te meer, daar wij niet hebben kunnen ontdekken, dat aan den gewezen Gouverneur Generaal Daendels eenige andere bons hoegenaamd zijn afgegeven.

Wij weten niet op welken grond in Z. M. Besluit van den 27en Octb. 1815 n°. 35 van deze bons wordt gesproken als herkomstig uit eene overdragt van vaste goederen. Uit de afschriften der *drie* bons ons door de de gemagtigden van Braam en Romswinckel gesuppediteerd, blijkt duidelijk dat dezelve zijn verleend voor in cas getelde gelden, de kassarekening van den Ontfanger Generaal, zoo even door ons aangehaald, bewijst dat deze incastelling werkelijk heeft plaats gehad, en wij zulks nader aantonen, dat de eenige overdragt van vaste goederen uit welke deze bons zouden hebben kunnen ontstaan, geheel was afbetaald voor dat dezelve zijn verleend.

Welligt is deze veronderstelling haar aanzijn verschuldigd aan eene overeenkomst in de somme, als bedragende de bons Rkds 396666.32 en de waarschijnlijk bedoelde overname van goederen Rkds. 400000, en welligt ook aan de veronderstelling dat de generaal Daendels zonder deze overname de benodigde fondsen tot het inkopen der producten, waarvoor de bons zijn verleend niet had kunnen machtig worden.

Dan dit zijn louter gissingen en de gewezen Gouverneur Generaal Daendels had uit den verkoop der Buitenzorgsche Landen aan particulieren en uit de opbrengst der vogelnestjes zulke groote sommen vergaard, dat hij hoogstwaarschijnnelijk ook zonder de bedoelde overname van goederen door het Gouvernement zoude zijn in staat gesteld geweest om het bedragen, waarvoor hem de nu ter betaling aangeboden Bons zijn afgegeven, in 's Lands Kas te storten.

Wij geloven daarom dat deze bons uit hetzelfde oogpunt moeten worden beschouwd als alle andere welke voor vrijwillig in kas getelde gelden zijn afgegeven gedurende het tijdvak dat Java een bezitting van het Fransche Keizerrijk was, en dat dezelve behooren te deelen in de algemeene maatregelen welke omtrent zoodanige bons zullen worden genomen.

Bij de liquidatie derzelve zoude het welligt eenige opmerking verdienen dat de producten op deze bons vermeld, *dadelijk ter dispositie van den houder zijn gesteld geworden.* Reeds destijds werd een vijandelijke invasie alle oogenblik te gemoet gezien en voor hen die bekend waren met de middelen welke tot verdediging overbleven, konde de uitslag niet twijffelachtig zijn.

Waarom de voormalige Gouverneur Generaal Daendels, onder die omstandigheden niet dadelijk heeft getracht de hem afgestane producten te bewaren voor het gevaar om in handen des vijands te vallen is voor ons moeijelijk op te lossen, daar dit toen gemakkelijk had kunnen geschieden door dezelve afgescheiden van 's Lands eigendommen, onder het beheer zijner eigene zaakgelastigden te brengen. Het is blijkbaar dat door deze nalatigheid het Nederlandsche Gouvernement als nu in het geval wordt gesteld om eene vordering te liquideren, waarvoor reeds eenmaal de middelen van betaling ter dispositie van den schuldeischer zijn gesteld geworden.

De preferentie waarop de gewezen Gouverneur Generaal Daendels in het door hem aan Zijne Majesteit ingediende rekwest aanspraak maakt, schijnt ons toe op geenerhande gronden te kunnen worden gereclameerd en van zoodanig voorrecht wordt ook geen gewag gemaakt in het rekwest door zijne gemachtigden I. A. van Braam en J. C. van Romswinckel aan Uwe Excellentie gepresenteerd.

2°. Thans overgaande tot de beantwoording der tweede vrage, namelijk hoedanig het is gelegen met de transactie tusschen het Fransch Keizerlijk Gouvernement en den voormaligen Gouverneur Generaal

Daendels aangegaan, wegens de overname van vaste goederen, hebben wij de eer Uwe Exc. te berigten, dat onder het Fransch Keizerlijk Bestuur geene overname van vaste goederen, van groot belang voor Rekening van den Lande is gedaan. Bij het vertrek van den Generaal Daendels is wel is waar, van denzelven overgenomen een klein stukje grond genaamd Panaragan, behoorende tot de Buitenzorgsche Landen en hetwelk tot weide en tuinen van het Gouvernements Gebouw aldaar onontbeerlijk was, en voorts nog een Huis nabij Batavia gelegen, hetwelk den Gouverneur Generaal Janssens wenschte te betrekken, in afwachting van de voltooijing van het Paleis op Weltevreden, doch deze geheele transactie bedroeg echter na onze gissing slechts 60000 a 70000 Rijksd. papier en kan alzo niet die zijn, welke in het Besluit van Z. M. van den 27e October 1815 n°. 35 als de oorsprong der bons wordt bedoeld. Deze overname moet alzoo onder het Hollandsche Gouvernement zijn voorgevallen, en in dat tijdvak rigt zich de aandacht van zelve op de transactie welke in het Jaar 1810 tusschen den toenmaligen Gouverneur Generaal en het Gouvernement is aangegaan.

De aard dezer handeling wordt geheel uitgelegd in eene Resolutie van den 19e January 1810, doch daar het niet ondienstig zal zijn dezelve in verband met de wijze, waarop de gewezen Gouverneur Generaal Daendels den eigendom van de toen overgedragene vastigheden had verkregen, te beschouwen, zullen wij hier laten voorafgaan een kort overzigt van hetgeen vroeger daarmede was voorgevallen.

Bij eene resolutie der Hooge Regering van den 29 Maart 1808 werd verklaard dat de Gouverneur Generaal Daendels het Landgoed Buitenzorg in vollen eigendom voor zich en zijne erven zoude bezitten onder zekere bepalingen ten aanzien der koffijcultuur en der Lasten welke dat Landgoed zoude moeten dragen. Deze afstand is goedgekeurd bij Kabinetsorder van den toenmaligen Koning van Holland, gedagteekend Loo, den 19 Julij 1809, en de Gouverneur Generaal Daendels is alzo in het bezit van Buitenzorg voor zich en zijne erven, door de Koninklijke Sanctie begunstigd geworden.

Geheel Buitenzorg was sedert het bestuur van den Baron van Imhoff telkens door den afgaande aan den nieuw aankomenden Gouverneur Generaal afgestaan voor de som van 39500 Rijksd., eene som onevenredig zelfs aan de inkomsten welke het Land toen op-

leverde, en voor dezen geringen prijs verkreeg de gewezen Gouverneur Generaal Daendels daarvan het volle bezit zonder eenige verplichting tot wederovergifte.

Voor deze 39500 Rkds. heeft de Generaal Daendels terugbekomen.

1°. van P. Tency voor kampong Baroe, een gedeelte van Buitenzorg	zilver R.	60000
2°. van denzelve voor een stuk grond en het huis van Pondok Gedeh, een gedeelte van Buitenzorg	zilver	10000
3°. van N. Engelhard, W. J. Cranssen en P. W. H. van Riemsdijk voor Tjomas Tjidjoeroek Dermaga en Sindang Barang, alle behorende aan Buitenzorg	papieren geld	231500
4°. van dezelve benevens P. Engelhard voor Tjawi, Pondok Gedé en het nog onverkogte gedeelte van Kampong Baroe alle behoorende tot Buitenzorg	papier	250000
5°. van het Gouvernement voor de Bazar van Buitenzorg		200000
6°. van het Gouvernement in 1811 voor Panaragang, mede een gedeelte van het voormalige Buitenzorg	pro memorie	
7°. voor een stuk grond aan I. A. van Braam afgestaan, waarvan de waarde onbekend is	pro memorie	
zoodat de bekende posten beloopen zilver 70000 Rds. en papier Rijksdaalders		681500
het zilver tot papier gebragt met 100 pct. Agio		140000
Of in het geheel Rijksdaalders		821500
waarvan afgetrokken de inkoopsprijs		39500
Blijft aan rijksdaalders		782000

welke som alzoo behalve de posten n°. 6 en 7 door den Generaal Daendels op Buitenzorg is gewonnen en deze begroting komt vrij wel overeen met de opgave welke de Generaal Daendels zelven in zijne gedrukte memorie daarvan geeft, alzoo hij in de noot pag. 30 zegt: *dat de geheele verkoping Rijksd.* 860.000 *heeft opgeleverd nadat de inkomsten door eene verbeterde inrigting op Rijksds.* 60.000 *'s jaars waren gebracht.*

Het is hier de plaats niet om te onderzoeken of de Gouvernenr Generaal Daandels aan Buitenzorg zodanige belangrijke verbeteringen heeft gedaan dat het Land daardoor in waarde is gerezen van Rijksdaalders 39 500 tot op Rijksd. 860 000. Wij vinden ons echter genoopt hiervan het volgende te zeggen.

Den 29 Maart 1808 verkreeg hij den Eigendom van het geheel voor Rijksd. 39500 en den 15 Junij van dat Jaar droeg hij reeds een zeer gering gedeelte daarvan over aan P. Tency voor Rijksd. 70000 zilvergeld, zijnde zeker drie maal zooveel als hem het geheele Land had gekost, hetwelk blijkbaarlijk geen gevolg van eenige verbetering konde zijn. En waarin bestaan dan nog de verbeteringen waarvan hij spreekt? Waarlijk niet in eene meerdere ontginning van ongecultiveerd Land, noch in het verschaffen van meerdere gemakken aan den landbouwer, door ondernemingen op eigen kosten gedaan, maar in de volgende bepalingen, welke alleen de Gouverneur Generaal konde daarstellen en welke allen strekken ten voordeele van 's lands Kas, namelijk:

1°. Dat Buitenzorg wordt vrijgekocht van de Lasten, waaraan alle andere Landen onderworpen waren;

2°. Dat het alzoo niet, gelijk bevorens, verpligt was, voor een geringe prijs, eene aanzienlijke hoeveelheid padie voor het Gouvernement te Batavia te leveren;

3°. Dat de post van Kommandant te Buitenzorg, welke tot dusverre uit de inkomsten was betaald, ingetrokken en na eenigen tijd weder ten laste van den Lande gecreëerd werd.

4°. Dat de Regent, die almede uit de Inkomsten werd onderhouden, werd verplaatst.

5°. Dat de in Buitenzorg gedebiteerde opium van de pagt aan den Lande vrijgekend, het voordeel daarvan geheel en alleen aan den Eigenaar getrokken en een nieuwe Amfioenkit te Tjiceroa aangelegd werd, en

6°. Dat de uitsluitende Handel in Zout en Suiker, welke veel opbragt, aan de pachter van de Baroe werd gegund. Doch het was voornamelijk de innerlijke waarde van Buitenzorg, des zelfs vruchtbare en wel bewaterde grond en des zelfs groote uitgestrektheid, die van de grootste Provincien van ons Moederland evenaarende, welke het mogelijk maakten om met Rijksd. 39 500 ruim Rijksds. 800000 te winnen, en dit zoude zelfs voor een particulier niet eens

doenlijk zijn geweest, terwijl hiertoe ten deele noodig waren de vrijstellingen, vergunningen, verplaatsingen en het daarstellen der monopolien, hiervoren verhandeld, en welke de Gouverneur Generaal alleen konde bevelen. Nadat de Gouverneur Generaal Daendels op de wijze hierboven omschreven den Eigendom van Buitenzorg had verkregen, vestigde hij zijn verblijf aldaar en deed veel verbeteren aan de gebouwen, welke slechts bestonden in de beginselen van den aanleg door den Gouverneur Generaal Van Imhoff geprojecteerd. — In January 1810 begaf eene commissie van Raden van Indie zich op zijne uitnoodiging naar Buitenzorg ten einde openingen te ontvangen van het Financieel bestaan van den Gouverneur Generaal. Haar Rapport benevens de daarop genomen resolutie der Hooge Regering van den 19 January 1810 zijn hiernevens overgelegd sub H. en behelzen omstandig de gronden waarop toen werd besloten om voor rekening van den Lande van den Gouverneur Generaal Daendels over te nemen:

a. Het huis van Buitenzorg en eene strook gronds van de Baloeboer:

b. De markt van Buitenzorg;

c. De inventaris van Buitenzorg en van het Huis Bodjong.

Uit dit stuk en uit eene rekening-courant op den 30 Maart 1810 tusschen den Gouverneur Generaal Daendels en het Gouvernement afgesloten, en hiernevens gevoegd sub L[a] I. waarin deze transactie van overname omstandiger ontwikkeld wordt, blijkt, dat de Gouverneur Generaal Daendels, bij die gelegenheid het oude Huis van Buitenzorg, mitsgaders de grond voor *niets* aan den Lande teruggaf, dat hij het rembours eischte der sommen van Rijksd. 4259.45 zilver en Rijks. 112082.47 papier, door hem tot het repareren der oude gebouwen en tot het opzetten van nieuwe besteed; dat hij voorts aan het Gouvernement voor 94623.7 Rijksd. papier overdeed de door hem successivelijk ingekochte meubelen en Inventarisgoederen van Buitenzorg en Bodjong, en dat hij eindelijk de Bazaar van Buitenzorg aan den Lande voor eene somme van Rijksd. 200000 verkocht.

Volgens de hierboven aangehaalde rekening courant competeerde aan den Gouverneur Generaal Daendels op den 30 Maart 1810 de som van Rijksd. 400000 van den Lande, welke als een rentegevende schuld is blijven voortloopen tot op den 30 April 1811, toen door de Hooge Regeering werd besloten om uit de sommen welke door het

verkoopen van de geconquestreerde Bamtamsche Landen en de Bazaar van Meester Cornelis in 's Lands kas stonden te vloeijen, de vorderingen van den Gouverneur Generaal Daendels af te doen.

Dit geschiedde door aan denzelve een ordonnancie op dit Vendukantoor af te geven voor Rijksd. 400000, waarvan door hem op den 4 Meij 1811 is ontvangen eene som van 133610 R. terwijl het overige ter somma van 266390 R. reeds vroeger door hem was afgestaan aan de Weeskamer om daarmede af te dragen eene beleening van den Heer van Riemsdijk en door dien weg af te betalen eene particuliere handeling, welke hij met dezen heer had aangegaan, van welk een en ander de bewijzen hiernevens gaan.

Daar deze gelden echter eerst op den 1 October bij het Vendukantoor betaalbaar waren, zijn aan den gewezen Gouverneur Generaal Daendels daarop nog tot dien dag renten te goed gedaan. Wij achten ons verplicht hier nog aan te merken, dat uit de ordonnancie van den Directeur Generaal . . . . . zoude blijken, dat aan den gewezen Gouverneur Generaal Daendels was betaald in stede van 400000 Rijksd. de som van Rijksd. 402000, doch dat dit een erreur schijnt te zijn, alzoo de door denzelve verleende reçues slechts de eerste somme bedragen.

De overdragt van vaste goederen, welke waarschijnlijk in Z. M. Besluit van den 27 Oct. 1815 n°. 35 word bedoeld, is alzoo geheel afgelopen, en de nader aan den Gouverneur Generaal Daendels vereende Bons kunnen, zooals reeds gezegd is, niet beschouwd worden met deze transactie eenige onmiddellijke connexie te hebben, ten ware men hier voor wilde houden de onbewezene veronderstelling, dat de gelden welke tot het verkrijgen der Bons zijn gebezigd, die zijn welke door deze overdragt waren verkregen.

3°. alsnu zullende overgaan tot het dienen van consideratien en advies in hoeverre in den geest van Z^r. M^s. Besluit van den 9 Mey 1815 n°. 5, aan den destijdigen Gouverneur Generaal en Raden van Indie ter zake van de hierboven gemelde transactie nog eenige verantwoordelijkheid kan incumberen, oordeelen wij het nodig te laten voorafgaan dat het ons is voorgekomen *dat Uwe Excellentien speciaal van ons verlangen te weten in hoeverre de toenmalige Gouverneur en Raden zouden kunnen worden gehouden tot vergoeding der nadelen, welke deze overname aan den Lande heeft veroorzaakt.*

Door een Kabinets order van den toenmaligen Koning van Holland,

gedagteekend Loo, den 19e van Hooijmaand 1809 en aan den Gouverneur Generaal en Raden van Indie medegedeeld bij secreete missive van den Minister van Marine en Kolonien van den 24e Hooijmaand des zelven jaars, waren geapprobeerd de gemaakte schikkingen omtrent *Buitenzorg* en *Weltevreden*, of in andere woorden het besluit der Hooge Regering van den 29e Maart 1808, waarbij onder andere *Buitenzorg* aan den Gouverneur Generaal Daendels in vollen Eigendom wordt afgestaan voor zig en zijne erven. Hij konde alzoo over dit Eigendom naar welgevallen beschikken en van de zijde der Hooge Regering konde er ook geene zwarigheid bestaan om indien 's Lands belang dit vorderde een goed onder de Koninklijke sanctie verkregen van den Eigenaar terug te koopen.

In Januarij 1810 bragt eene personele commissie uit Raden van Indie bestaande, zooals reeds hierboven is gezegd, een rapport uit over het *Financieel bestaan van den Gouverneur Generaal Daendels en de huishoudelijke schikkingen daaraan verbonden* en stelde onder andere voor om een gedeelte van Buitenzorg, bestaande in de huizingen, een stuk grond en de Bazaar, met en benevens het ameublement, zoo van Buitenzorg als van Bodjong over te nemen voor rekening van den Lande.

De Hooge Regering stemde hierin toe en bouwde hare concurrentie tot dit voorstel in het bijzonder op de noodzakelijkheid om den Gouverneur Generaal een gezond Buitenverblijf in de nabijheid der hoofdplaats, voor rekening van den Lande te verschaffen, en om almede buiten deszelfs bezwaar te voorzien in het ameublement der Hotels, welke dezelve te Samarang en te Soerabaya zoude moeten betrekken, bij gelegenheid dat de oostelijke gedeelten van het Eiland voor het welzijn van den dienst, van tijd tot tijd door hem zouden worden bezocht.

Wanneer wij letten op hetgeen elders plaats heeft ten aanzien van de huisvesting van Ambtenaren, welke met Gouverneurs van Bezittingen kunnen worden gelijk gesteld, op de schikkingen letten onder het Bestuur van den Gouverneur Generaal Janssens voor deszelfs verblijf in Batavia gemaakt en eindelijk op de bepalingen, welke onder de tegenwoordige order van zaken, wegens de huisvesting van den Gouverneur Generaal bestaan, kunnen wij niet twijffelen aan de gegrondheid der motieven door de Hooge Regering bijgebragt om de reparatien aan het huis van Buitenzorg gedaan, uit 's Lands kas

te doen rembourseren, en de Inventaris van dat huis en van Bodjong, welke het bijzonder eigendom van den Gouverneur Generaal Daendels waren over te nemen voor rekening van den Lande. Bij de eerste opslag komt de overname der Bazaar minder doelmatig voor, en hierbij doet zich dadelijk de bedenking op, waarom de Hooge Regering niet reeds bij den eersten afstand van Buitenzorg aan den Gouverneur Generaal Daendels in 1808 is bedacht (geweest) om dat gedeelte van dit landgoed, hetwelk naderhand voor het gebruik der tijdelijke Gouverneurs Generaal nodig werd geoordeeld, tot dat einde te reserveren, waardoor dezelve zoude vermijd hebben te vervallen in de kostbare maatregel om voor Rijksd. 200000 slechts een klein gedeelte terug te koopen van een goed, waarvan zoo kort te voren door hen zelfs de possessie was afgestaan voor eene som ongeveer een vijfde gedeelte van dat montant uitmakende; doch deze bedenking, hoe gegrond anders ook, verliest echter hare kracht door de ongereserveerde goedkeuring door den Koning van Holland op dezen afstand verleend en door de wezenlijke waarde van het teruggenomen perceel, welke na het algemeen gevoelen de somma van 200000 Rijksd. overtrof.

Daar te boven was de Gouverneur Generaal Daendels nu eenmaal eigenaar van dat kostbare Landgoed, verlangende om zich bij zijn vertrek van het Eiland, eene gebeurtenis welke hij waarschijnlijk reeds in 1810 anticipeerde, te ontdoen van hetgeen van Buitenzorg nog onverkogt was; had het Gouvernement de Bazaar niet terug genomen zoude hij dezelve voorzeker aan particulieren hebben verkocht en dit zoude voor volgende Gouverneurs Generaal een groot ongerief zijn geweest, want de bazaar grenst onmiddellijk aan de tuinen van het Gouvernements gebouw en te midden van gouvernements Land, en zoude alzoo zeer oneigenlijk een particuliere passage zijn.

Om alle deze redenen zijn wij van gevoelen dat deze transactie, afgescheiden van de eerste cessie van Buitenzorg niet nadeelig was voor den Lande, en dat de toenmalige Hooge Regering wegens deze overname van alle verantwoordelijkheid behoort te worden vrijgekend.

De President van den Raad van Financien
VEECKENS.
De Secretaris Generaal
R. DOZY.
De Secretaris van het Gouvernement
J. C. BAUD.

230. Brief van Commissarissen-Generaal aan Min. Goldberg, 17 Dec. 1818. Met Bijlage: het Rapport Bousquet-Van der Meulen, van 30 Juli en 28 Sept. 1818. [1])

L[a]. OO. den 17den December 1818.

Het behaagde aan Z. M. om bij besluit van den 9den Mei 1815 No. 5, op de daarbij vermelde gronden te bepalen:

1°. dat de schadeloosstelling aan zekere Amerikaansche handelhuizen toekomende wegens het niet vervullen door het Indisch bestuur van kontracten met hen in den jare 1809 en vervolgens aangegaan door ons zoude worden geregeld en voldaan;

2°. dat door ons zou worden onderzocht en vervolgens gerapporteerd of en in hoe verre de Gouverneur-Generaal en Raden van Indie, die tot het besluit om de bedoelde contracten niet te homologeren hadden geconcurreerd, hetzij gezamentlijk dan wel ieder afzonderlijk zoude kunnen en behooren verantwoordelijk gesteld te worden voor de nadeelen aan den Lande toegebragt, te dien effecte, dat het eventueel montant der gemelde schadevergoeding op hen wierde verhaald;

Wat wij ter voldoening aan het eerste lid van dat besluit gedaan hebben, is uit vroegere berigten Uwe Excellentie bekend, en wij hebben het genoegen gehad daarop de goedkeuring van Z. M. sedert te erlangen, blijkens het ons toegezonden besluit van den 17den April 1818 No. 149.

Dadelijk na de regeling der schadeloosstelling en wel bij secreet besluit van den 22sten Augustus 1817 La A, benoemden wij eene Commissie, ten einde te onderzoeken hetgeen in het 2de Lid van het bovenaangehaald Koninklijk besluit van 9 Mei 1815 verlangd wierd.

Wij hebben gemeend, dat dit onderzoek niet aan dezelfde personen, welke ons op het eerste punt berigt hadden, kon worden opgedragen, maar dat zulks door anderen behoorde te worden verrigt, en meer bepaaldelijk door zoodanige personen, die door hunne onpartijdigheid en kunde geschikt konden geacht worden tot dit belangrijk en teeder onderzoek. Wij droegen dan hetzelve op aan twee nieuw uitgekomen en kundige ambtenaren, den toenmaligen Secre-

1) Aanvankelijk verzonden en verloren met 's Konings schip van oorlog Admiraal Evertsen, en sedert opnieuw ingezonden en vermeld bij de verbalen van 6 Mei 1820 n°. 40.

taris van den Raad van Financien Bousquet en het toenmalig Lid in den hoogen Raad van Justitie B. R. van der Meulen. De belangrijkheid der zaak, de vele en gewigtige ambtsbezigheden van deze beide, zoowel als de opgekomen verwijdering van woonplaats door het bekomen van andere ambtsbetrekkingen schijnen het deze gecommitteerden onmogelijk te hebben gemaakt vroeger hunne taak te volbrengen, dan voor weinige maanden; zijnde hun rapport op den 30sten July en 18 September ll.: door hen geteekend, en daarna bij ons ingebracht op den 9den October jl.

Wij hebben de eer dit stuk kopielijk hierbij aan Uwe Excellentie toetezenden, zoowel als de bijlagen door gemelde gecommitteerden bij hun rapport overgelegd, waarbij wij nog voegen kopy van de oorspronkelijke Instructie op den 15den November 1807, door den toenmaligen Gouverneur-Generaal Wiese en Directeur Generaal van Ysseldijk aan Mr. R. G. van Polanen gegeven, welk stuk eerst later gevonden is, hoezeer de substantiele inhoud daarvan genoegzaam was bekend.

Uwe Excellentie zal bij de lezing van dit zeer uitgewerkt en beredeneerd verslag ontwaren, dat het feitelijke met nauwkeurigheid, voor zoover die in den verwarden staat der archieven mogelijk was, is uit een gezet. en opgehelderd, wij zien ook geen kans daarbij eenig meerder licht bij te zetten. Dit evenwel moeten wij als ons gevoelen opgeven, dat bij het onderzoek en de beoordeeling van dit verslag, en van deze zaak noodwendig zal moeten vergeleken worden alles wat wij gezegd, en opgegeven hebben ter gelegenheid van de toezending van ons besluit, bij hetwelk wij de schadevergoeding van de Amerikaansche huizen, naar ons inzien toekomende, geregeld hebben.

Want tnsschen dat alles en het tegenwoordig onderwerp is een (naar onze meening) naauw en noodzakelijk verband; de feiten toch dienen uit en door elkander te worden toegelicht.

Dit feitelijke heeft verder eenen grooten invloed op de regtsquestie zelve, of liever deze laatste hangt daarvan geheellijk af, de personele Commissie heeft daarvan kennis gehad en Uwe Excellentie zal zeker met genoegen zien met welk eene naauwgezetheid zij het onderwerp haar ten onderzoek opgedragen heeft behandeld, en hoe veel regts kennis bij dat verslag door haar is aan den dag gelegd.

Wij kunnen echter niet ontveinzen dat bij ons wel eenige twijfeling is opgekomen of alle de redeneringen hetzij dan voor of ook wel tegen de gehoudendheid van den Gouverneur-Generaal en de

Raden van Indie aangevoerd, even wigtig zijn, dan wij menen ons voor eene geheele ontwikkeling van dezelve te mogen en te moeten onthouden. Wij gelooven toch dat dezelfde rede, welke ons heeft aangezet, om tot het onderzoek nu ingesteld eene andere Commissie te benoemen, dan die welke over de schadevergoeding heeft verslag gedaan, ons beter doet afzien van een stellig advies hierin uit te brengen. Wij gelooven wijders dat wij ons daarvan te eerder mogen onthouden, omdat de zaak nu is van een ruimeren regtskundigen aard, die door kundige regtsgeleerden in het vaderland even zeer en met meer onzijdigheid kan worden nagegaan en beoordeeld, en dat het dus veiliger is dat Z. M. des behagende, daartoe de consideratien en het advies hetzij van den Minister van Justitie, of van andere bekwame mannen inwinne, alvorens tot een besluit te komen, erwijl wij verder (onder eerbiedige correctie) in bedenking moeten geven, of niet in allen gevalle de Gouverneur-Generaal Daendels, die (dit zijn wij met de door ons benoemde Commissie eens) in de eerste plaats aansprakelijk zou zijn, zijn tegenzeggen zouden behooren te hebben met andere woorden, of niet de afdoening dezer belangrijke zaak behoort tot de gewone regtsvordering.

Wij geven een en ander maar op als losse bedenkingen, en verzoeken van verdere ontwikkeling te mogen worden verschoond.

De Commissarissen-Generaal
van Nederlandsch-Indie.

Bijlage. Rapport Bousquet—Van der Meulen van
— 30 Juli en 28 Sept. 1818. [1])

Aan
Hunne Excellentien Heeren Kommissarissen
Generaal over Nederlandsch Indie.

Het heeft Uwe Excellentiën behaagd, bij secreet Besluit van den 22 Augustus 1817 Lett. a aan ons optedragen om te onderzoeken en aan Uwe Excellentien rapport te doen of en in hoeverre de Gouverneur Generaal en Raden van Indie die tot het Besluit om de Contracten tusschen Mr. R. G. van Polanen alleen, of wel met L. W. Meijer gezamentlijk en de Newyorksche kooplieden Le Roy, Bayard en M. Evers, en Jacob Leroy en Zoon gesloten, niet te

1) Verhandeld bij het rapport van den Minister van Koloniën van 24 Januari 1821 n°. 57.

homologeere, hebben geconcurreerd, het zij gezamentlijk, dan wel ieder afzonderlijk zullen kunnen en behooren verantwoordelijk te worden gesteld voor de nadeelen aan den Lande toegebracht, ten dien effecte dat het Montant der Schadevergoeding aan gen. Kooplieden toekomende op hun worde verhaald.

Indien wij als een hoogst vereerend blijk van Uwer Excellenties vertrouwen, onze benoeming tot dit onderzoek beschouwen mogen, en het zelve niet dubbelzinnig straalt in de premissen welke deeze benoeming voor afgaan, kunnen wij echter Uwe Excellentie ook niet ontveinzen dat het groote gewigt der zaak, waarmede Uwe Excellentie ons gelastten dat wij ons bezig zouden houden en de tedere aart van een dusdanig onderzoek ons wel eens met eenige bezorgdheid het zelve hebben doen voortzetten, niet uithoofde van eenige vrees voor personeele onaangenaamheden welke vroeg of laat het gevolg zouden kunnen worden van het Resultaat onzer opinien, indien welligt de belangen van eenige particulieren daardoor mogten worden gecompromitteerd — hier tegen wierden wij genoegzaam en door het bezef van Pligt, en door het welbekende karakter Uwer Excellentien gerust gesteld — maar alleen uit aanmerking van de moeijlijkheid die ons voorkwam aan de oplossing van het opgegeven vraagstuk te zijn verbonden, en door de vrees dat onze kundigheden in de behandeling van het zelve te kort zouden kunnen schieten, en wij bij de uitkomst niet zouden beantwoorden aan het gunstig denkbeeld, hetwelk Uwe Excellentiën had genoopt om ons met het zelve te belasten. Deze redenen hebben dan ook gedeeltelijk medegewerkt om ons Rapport zoo lang te doen uitstellen terwijl aan de menigvuldige bezigheden welke respectievelijk ons deel zijn geweest in de publieke betrekkingen waarin het Uwe Excellentien heeft behaagd ons te plaatsen en aan Locale omstandigheden, het ander gedeelte dezer vertraging toegeschreven moet worden.

Wij hebben inmiddels gebruik gemaakt van de autorisatie, welke Uwe Excellentiën ons hebben gelieven te verleenen bij het 3e Artikel van Hoogergemeld Besluit om van de Hooge Secretariën en van den bewaarder der andere archieven alle zodanige stukken en bescheiden te vragen als wij tot een geregeld onderzoek ter voldoening aan onze Last vermeenen zouden noodig te hebben, schoon wij ons verplicht vinden Uwe Excellentiën te informeeren dat wij van onze nasporingen bij de archieven van den Raad van Indie, weinig vrucht

hebben gehaald en ons hebben moeten te vreden stellen met die stukken en bescheiden welke ons uit de Secretarie van Uwe Excellentiën successievelijk gesuppediteerd zijn geworden, en welke wij de Eer hebben hier nevens weder Eerbiedig over te leggen, terwijl wij aan een andere zijde moeten bekennen dat, [op *een* stuk na, het welk wij vruchteloos op alle plaatsen hebben gezocht en het geen (schoon niet volstrekt onontbeerlijk) echter veel had toegebracht om met een vasten tred in ons onderzoek en in de beschouwing der zaak in quaestie voorttegaan, de secreete Instructie namentlijk op den 15 November 1807 door den Gouverneur Generaal Wiese en den Directeur Generaal van IJsseldijk aan den Heer R. G. van Polanen gegeven, dat, zeggen wij, de ter onze dispositie gestelde stukken, in derzelver verband beschouwd en met elkander vergeleken ons eene vrij volledige verzameling van preuves heeft opgeleverd tot het constateeren der positieven, welke den grond en het richtsnoer onzer redeneeringen, en het daaruit geformeerd advies hebben uitgemaakt.

Deze stukken zijn, behalven het Besluit van Z. M. den Koning in d°. 9 Mei 1815 n°. 5 copielijk bij het Besluit Uwer Excellentien gevoegd: —

1. Een origineel Extract uit de Resolutiën van de Raden van Indië in d°. 5 Februari 1810 waar bij op grond der motiven, in het breede bij het zelve gedeveloppeerd is besloten de Contracten door den Heer Mr. R. G. van Polanen aangegaan met de Americaansche huizen van Negotie I. Le Roy en Son niet te Homologeeren, en de Commissie op denzelfden Ambtenaar door den voormaligen Gouverneur Generaal Wiese, en Directeur Generaal van IJsseldijk geslagen, als mede een Besluit van den H. Raad van Indiën, van den 2den van wintermaand 1809 in te trekken en buiten effect te stellen.

2. Copij van eene dispositie van den Minister van Marine en Koloniën van den 18 van Hooymaand 1809, houdende eene autorisatie op den gewezen Secretaris L. W. Meijer om den Heer R. G. van Polanen behulpzaam te zijn in het beramen en uitvoeren der middelen welke tot de aanvoer der behoeftens naar en den afhaal der Producten van de Oost Indische bezittingen konden strekken.

3. Kopij van het Rapport met 8 bijlagen, door den Heer Staatsraad in buitengewone dienst, belast met de Portefeuille van het Departement van Koophandel en Koloniën aan Zijne Majesteit den

Koning, den 2 Meij 1815 aangeboden, welk stuk c. a. ons ter geleide van Uwer Excellenties nader beslnit van 19 December 1817 Lett. A Secreet, is geworden. Alle welke wij van de Secretarie Uwer Excellenties hebben ontvangen, en waar bij wij nog voege: —

4. Een door ons geformeerd Extract uit de Besluiten van den Gouverneur Generaal en Raden van Indie van den 30 November 1809 betreffende de ontfangst in Copielijke toezending aan de Hooge Regeering van de Missive van den Minister van Koophandel en Koloniën van 13 April 1809 aan den Gouverneur Generaal geschreven en te Batavia met het Americaansche Schip Nimrod aangekomen.

5. Een mede door ons geformeerd Extract uit bovengemelde besluiten van den 2 December 1809, betreffende het geen toen reeds door de Hooge Regeering ten aanzien van de missive van den Heer van Polanen op een Rapport van den Heer van IJsseldijk is geresolveerd. Schoon het uit al deze stukken gebleken is dat er omtrent de daadzaak zelve, de weigering namelijk van de Hooge Indiasche Regeering om de Contracten door den Heer R. G. van Polanen met de Americaansche Huijzen aangegaan te homologeeren, geen de minste twijfel of dubieteit ontstaat, schoon zulks reeds in facto, wordt geposeerd, zoo wel bij zijner Majesteits besluit van den 9 Meij 1815 nº. 5 als bij dat van Uwe Excellentiën, van den 22 Augustus 1817 Lr. A en dus daar door alle verdere recherches omtrent het fait zoude kunnen gerekend worden weg te vallen, schoon wij eindelijk de volledige erkenning hier van in het besluit van de Hooge Regeering van 5 Februarij 1810 vinden waarbij uitdrukkelijk wordt gezegd dat, *na deliberatie over de schriftelijke propositie van Zijne Excellentie den Maarschalk en Gouverneur-Generaal is goedgevonden*

1. *om welm. contracten niet te homologeeren*

2. *om finaal in te trekken de commissie door den Heer Gouverneur Generaal Wiese en den Directeur Generaal van IJsseldijk op den Heer R. G. van Polanen in der tijd verleend.*

Vermeenen wij echter zoo wel deze daadzaak als al het voorafgegaane, de omstandigheden namelijk die tot de Secreete Commissie van den Heer Polanen aanleidingen hebben gegeven, de intrekking derzelve, en de gevolgen van dien, welke alle in het Rapport door den Staatsraad in buitengewone Dienst, belast met de portefeuille van Koophandel en Kolonien aan Z. M. den Koning gedaan, in het breede zijn gedetailleerd, nog eens voor af in een

zeer kort bestek te samen te trekken, teneinde na de historia facti te hebben geposeerd vervolgens met meerdere gerustheid de Juridique questie, die uit deeze zaak voorvloeit te kunnen abordeeren, *of namelijk en zoo ja in hoeverre de auteurs van het verbreeken der meergenoemde contracten voor de nadeelen daar door aan den Lande toegebracht verantwoordelijk, en tot vergoeding derzelve aanspraaklijk zijn.*

De omstandigheden des oorlogs in het jaar 1807 de Hooge Regeering van Indie in de onmooglijkheid hebbende gebracht om de Molukssche eilanden van geld, en de benoodigde Levensmiddelen te voorzien, en om de kostbare specerijen van daar af te halen, wierden de toenmalige Gouverneur Generaal Wiese, en Directeur generaal van IJsseldijk bedacht om tot bereiking van dit oogmerk den Heer R. G. van Polanen toenmalig Vice President van den Hooge Raad van Justitie te Batavia te zenden naar de Vereenigde Staten van America, ten einde bij deze natie, als de eenigste neutrale, welke dien aangaande in aanmerking konde komen, te beproeven om door het aanbieden eener vrije vaart en handel op bovengen. eilanden, en van een uitlokkend vooruitzicht op voordeel, de speculanten te engageeren tot het aanvoeren van gedachte noodwendigheden, en daar door het Eiland Java van den Last van het onderhoud der Oostersche Comptoiren te ontheffen.

Deze Agent wierd door bovengen. Heeren gemunieerd met alle die aanwijzingen en bescheiden, naar welke hij, in het volvoeren zijner Commissie zich zoude hebben te gedragen, en inzonderheid met de Secreete instructie, waarvan wij zooeven melding maakten, en welke onder anderen, substantie inhield:

1°. Dat deze Last in den loop van het volgende jaar 1808 moest worden volbracht.

2°. Dat de voor de Molucces bestemde goederen zouden bestaan in 2000 vaten meel, 70 vaten spek en 94 vaten vleesch.

3°. Dat de Heer van Polanen ten aanzien van de prijzen welke hij voor de in America te verkoopen specerijen zoude bedingen, in het oog zoude houden dat tot de verkoop derzelve te Batavia besloten was, in de verwachting dat daar voor zouden kunnen worden bedongen de gemiddelde prijzen, voor welke die in China in de 4 laatste jaren verkocht waren geworden na aftrek van eene matige winst welke zoude kunnen worden berekend voor de omweg, om de specerijen op Ambon en Banda af te halen, en voor de risico van alle aart die

allen moesten gelaten worden voor rekening van de eigenaars der schepen, zijnde aan deze instructie eene notitie van gemelde prijzen gehegt.

4. Dat echter uit hoofde van de groote aangelegenheid van het bedoelde oogmerk Zijner Commissie, na vergeefsch beproefd te hebben de hiervoren aangewezen prijzen voor de specerijen te bedingen, hij dezelve 10 a 12 pCt. lager mogt afstaan en ten aanzien van derzelver hoeveelheid, over 10—12 pCt. meer disponeeren.

5. Dat hij ten aanzien van *dit alles* eene zoo nauwkeurig mogelijke berekening zoude maken, welke hij benevens de gronden en motiven zijner handelingen aan den Minister van Koophandel en Kolonien zoude overzenden.

6. Dat overigens veel aan Zijne discretie en voorzichtigheid wierd overgelaten, doch hij speciaal wierd gelast om zich in America te stellen en te houden ter dispositie van den Minister van Koophandel en Koloniën in Holland; van het oogmerk dezer zending, van den Persoon die dezelve moest uitvoeren en van de voorschriften die hem gegeven waren, deden de Gouverneur Generaal Wiese, en de Directeur Generaal IJsseldijk voorts een ampel verslag aan Zijne Excellentie den Minister van Koophandel en Koloniën in Holland bij hunne Secreete missive van 15 November 1807.

Het generaal embargo in de havens der Vereenigde Staten op alle schepen liggende, verijdelde ondertusschen de pogingen van den heer van Polanen in de uitvoering Zijner commissie, en alzoo hij voorzag dat indien dit beletsel niet tijdig wierd weggenomen, deze commissie ook met het einde van het jaar zoude expireeren, en hij zich van dezelve ontslagen moest rekenen, adresseerde hij zich deswegens bij missive in dato 12 Julij 1808 aan den Minister van Marine en Koloniën om deszelfs orders te ontvangen, Hoogstdenzelven tevens van den aart dezer commissie opening gevende.

De Minister, hiervan verslag aan den Koning hebbende gedaan, wierd door Z. M. geautoriseerd om den Heer van Polanen, *namens Hoogstdenzelven* in die commissie te continueere en hem te qualificeere, om zoo rasch eene opheffing van het Embargo de verhinderingen mogt wegnemen, die hem in de Executie van zijnen last hadden belet, als dan daarmede op nieuw voorttegaan en in het algemeen om voor de onderstand der Oost-Indische Kolonien alles te doen en te verrigten wat de omstandigheden zouden gedogen, zonder

hem in de wijze van uitvoering te bepalen. Aan deze Koninklijke last wierd door den Minister voornoemd bij missive van den 19 April 1809 voldaan, en daar bij onder anderen de duidelijke opening van den aart der meergem. Commissie, welke de Minister uit de zoo evengenoemde brief van de Heer van Polanen had ontfangen, erkend.

Het effect van deze aanschrijving en van de daarop dadelijk gevolgde pogingen van den Heer van Polanen was het aangaan van verscheiden contracten met de Huizen van Jacob Le Roy en Son, en Le Roy, Bayard en Mac Evers, welke successievelijk de schepen the Goldsearcher, the Batavian, Allert, en the Thames, alle nog in 1809 uitzonden.

De Gouverneur Generaal Wiese middelerwijl door den Maarschalk Daendels in deze hooge post vervangen zijnde geworden was door laatstgem. in den loop van 1808 de geweezen Secretaris L. W. Meijer naar America gezonden met eene zoo het schijnt soortgelijke commissie doch hierin niet hebbende kunnen slagen, begaf zich deze ambtenaar in Holland, en wierd, op de vertoning der autorisatie welke hij van den nieuwe Gouverneur Generaal had ontfangen, tot het aangaan van contracten in America, door den Minister van Marine en Kolonien in Julij 1809 geautoriseerd om naar America te retourneeren, en zich aldaar te vervoegen bij den Heer van Polanen, en denzelven te helpen beramen en uitvoeren de middelen, welke tot den aanvoer der behoeftens naar, en den afhaal der producten van de Oostindische Bezittingen zouden kunnen strekken, terwijl voorts aan gem: Secretaris Meijer door den Minister voorn^{d}. te kennen wierd gegeven dat het verstrekken van eenige nieuwe of andere last op een ander persoon dan den Heer van Polanen tot verwarring aanleiding zoude geven, dat de beoordeeling van de Artikelen, uit America naar Indiën te zenden, en van het al of niet aangaan van eenige contracten, even als zulks bij missive van 19 April 1809 reeds was geschied, ook nu wederom bij herhaling geheel en al wierd overgelaten aan de prudentie van den Heer van Polanen, aan wien de Heer Meijer wierd geadjungeerd om communicatief en met deszelfs toestemming de uitvoering van alles, wat ter voorziening in de behoeften der Kolonie zoude wezen, of worden beraamd, te faciliteeren.

Van de zoo evengenoemde verandering in het Opperbestuur van Indiën schijnt de Heer van Polanen na 't schrijven van Zijne missive van den 12den Julij 1808 kennis te hebben gekregen, en daar in het

antwoord van den Minister van 19 April 1809 aan hem was aanbevolen om die artikelen, welke de Maarschalk Daendels mogt nodig hebben, te expedieëren, nam gem. agent ook de gelegenheid waar van de Expeditie van de hierbovengenoemde schepen, om den Maarschalk kennis te geven, van de aangegane contracten en verzendingen, welke hij opgaf slechts te moeten dienen tot een proef van de uitvoering zijner last, en om zijne orders tot de verdere Executie van dezelve te vragen.

Na de terugkomst van den Heer Meijer in America wierden ondertusschen de onderhandelingen voortgezet, ingevolge de qualificatie op denzelve en den Heer van Polanen gezamentlijk verleend, zoo dat de reeds genoemde Expeditie nog van eene zesde en zevende gevolgd wierden.

Dan bij de aankomst der respectieve schepen in Indie, weigerde de Gouverneur Generaal Daendels de aangegane contracten te homologeeren, en vond goed de Commissie van den Heer van Polanen finaal in te trekken om redenen in het Besluit van de Hooge Regeering van 5 Febr: 1810 en het Rapport eener personeele commissie uit dezelve van den 5 Meij 1810 vervat, en noodzaakte vervolgens de Americaansche Super Carga tot het aannemen van willekeurige conditien, waar door, zoo rasch het een en ander in America bekend werd, alle verdere onderhandelingen afbraken, en alle pogingen vruchteloos wierden.

Wij kunnen hier ten slotte bijvoegen dat het Hollands gouvernement door den Minister der Marine en Kolonien bij Missive van den 12 Junij 1810 de Gouverneur Generaal deed gelasten om de contracten die door den Heer van Polanen zouden zijn of worden aangegaan, na te komen en te vervullen, welke aanschrijving echter de vernietiging dezer contracten niet kon voorkomen, dewijl zulks reeds op den 5 Februari bevorens plaats had gehad.

En thans tot de nadere beschouwing van deze zaak overgaande zullen wij

I. *In de Eerste Plaats*, onderzoeken of de hooge Regeering van Indiën al dan niet *bevoegd was* om de contracten door den Heer Mr. R. G. van Polanen alleen, of wel met L. W. Meyer gezamentlijk en de Newyorksche Kooplieden aangegaan te verbreken, en de Commissie op den Heer R. G. van Polanen verleend in te trekken; en, daar van het negative of het affirmative van deze quaestie respec-

tievelijk zal afhangen of de daar uit ontstaane nadeelen al dan niet op de auteurs van deze vernietiging kunnen worden verhaald, zullen wij met het poseeren van eenige verdere pointen van onderzoek, tot dat deze questie zal zijn opgelost, supersedeeren.

Wij gaan tot dat einde na de verschillende aspecten waar onder de Hooge Regering van Indien in deze kan worden beschouwd.

1. In de eerste plaats, en wel ten aanzien van de door den Heer van Polanen gesloten contracten komt zij voor als constituante of Lastgeefster, en de Heer van Polanen zelf als geconstitueerde, of Procurator, aan wien een procuratie is gegeven, welke speciaal was ten opzichte van het object, en generaal ten opzichte van de wijze van Executie.

Men zoude wel is waar, bij den Eersten opslag van het oog, getenteerd zijn om te twijfelen of dit wel het ware oogpunt is, waar uit de handelingen van de Hooge Regeering moeten worden beschouwd en of hier het gezegde van Ulpianus (quod) alteri stipulari nemo potest (L 38 § 17 ss. de verb. oblig:) niet van applicatie zoude kunnen worden gemaakt? wie toch zijn de oorspronkelijke lastgevers in dezen geweest? Niet de Hooge Indische Regeering zelve, maar slechts de Gouverneur Generaal Wiese en de Directeur gener: van IJsseldijk. Dit blijkt niet alleen uit alle de stukken zijdelings, maar wel speciaal en zeer uitdrukkelijk uit de Missive door deze twee ambtenaaren op den 15 November 1807 aan Zijne Excellentie den Minister van Koophandel en Kolonien van Zijne Maj. den Koning van Holland geschreven en waar in Zij met zoo veel woorden te kennen geeven dat *zij het zijn*, „die aan den Heer van Polanen eene Secreete instructie „hebben gegeven, dat *zij* de geheele behandeling dezer zaak op zich „hebben genomen, dat het voorstel tot het decerneeren dezer com„missie *niet eens* bij de Hooge Regeering is gebracht, dat zij tegen „de aangenomen vormen van het bestuur hebben gehandeld, enz.„ „en brengen tot verdediging van deze handelwijze alleen voor, dat „de dagelijksche ondervinding hen heeft geleerd dat de geheimste „Besluiten der Hooge Regering gedévulgeerd wierden, dat dit ook „wederom het gevolg zoude zijn geweest van de onderwerping dezer „zaak aan de deliberatiën van den Raad, en dat zich ook wederom „in dezen ongetwijfeld zoude hebben gemanifesteerd de geest van „oppositie, waar door de publieke zaak reeds zoo menigmaal was „veragterd.„

Het zoude welligt eene zeer intricate questie hebben kunnen opleveren, indien de Hooge Regeering, naderhand van deze demarche van den toenmaligen Gouvern: Generaal en Directeur Generaal onderricht, hen tot verantwoording had geroepen van een zoo oogenschijnlijk misbruik van gezag, en indien zij geweigerd had, om de contracten door den Heer van Polanen, krachtens eene zoo onwettig aan hem verleende Secreete Instructie aangegaan te homologeeren op grond dat zij aan het geven van dezelve geheel vreemd was geweest, dat zij daar in noch gekend was geworden, noch dezelve door eene subsequante approbatie had geratificeerd, en zij dan ook ten gevolge daarvan, al het nadeel het welk uit deze eigendunkelijke daad had kunnen profiueeren, voor Rekening van deze ambtenaren had gelaten;

Daar dit ondertusschen het fundament niet is geweest, waarop zich de Hooge Regeering heeft veroorloofd om meergem: contracten te niet te doen, daar zij integendeel zich met deze zaak, als de hare heeft ingelaten, daar Zij eindelijk bij haar Besluit van 5 Februari 1810 de commissie door bovengem: Gouverneur en Directeur Generaal op R. G. van Polanen geslagen, diserte heeft gerevoceerd, kan en moet zulks, onzes inziens, worden aangemerkt als eene tacite ratificatie hunner handelingen en moet de hooge Regeering ook worden beschouwd als zelve te zijn de oorspronkelijke Lastgevers van Polanen, en zij alleen dus ook worden aangesproken voor het verbreeken van die contracten en het intrekken van die Commissie, indien naderhand wordt bewezen dat deswegens iemand aangesproken moet worden.

Maar gesteld eindelijk hier omtrent al eenige objectiën met regt konden worden gemaakt, des neen, als dan zwichten dezelve alleen voor die enkele consideratie dat de Heer van Polanen door het Gouvernement zelve in deze commissie was gecontinueerd, welke continuatie al hetgeen in hare oorsprong minder Legaal zoude mogen zijn, wegneemt, en aantoont dat het verrichte van den Gouverneur Generaal en den Directeur Generaal deszelfs sancties van het Gouvernement had ontvangen, en dus volmaakt hetzelfde ten aanzien van de Hooge Indische Regeering was, als of zulks door het volle lichaam van dezelve gedaan was geworden.

Het effect nu van zoodanige eene procuratie is dat daar door de Lastgever of constituant zich zelve verbind ten aanzien van hem of hun met wien de geconstitueerde gequalificeerd is geworden te han-

delen [1]), deze Procuratie kan of eene openbare, of eene geheime Last, of beiden behelzen, dienende de eerste aan den zaakgelastigde om vertoond te worden aan degeen, met welk hij moet handelen, de tweede om hem te strekken tot Secreete Instructie. Deze laatste is volgens het publieke recht van dien aard dat wanneer de zaakgelastigde dezelve te buiten zoude zijn gegaan, de lastgever niettemin verbonden is tot het naarkomen van de gesloten engagementen, dewijl de geheime orders, alleen rakende dengeen aan wien dezelve zijn gegeven dezen laatste wel verplichten kunnen tot vergoeding der schade, welke hij door dit te buiten gaan kan hebben veroorzaakt, maar de verbintenis ten aanzien van den derden niet minder in haare volle kracht doen blijven bestaan. Hoe zoude men anders eenige staat kunnen maken op het geen men met iemand, die in naam van eenen anderen handelt, contracteert? want er zoude altijd te vreezen kunnen zijn, dat zijne geheime instructie van zijne openbare Last verschillende waren, hetgeen steeds een voorwendsel zoude opleveren om hetgeen de zaakgelastigde mogt hebben verricht te desavoueeren, en mitsdien alle engagementen illusoir te maken. Dit het geval niet zijnde met den openbaren last, is degeen die uit krachte derzelve door zijnen zaakgelastigde wordt verbonden, slechts gehouden, het gemaakte engagement te presteeren, voor zoo ver de zaakgelastigde binnen de palen hem bij die last voorgeschreven, gebleven is, dewijl als dan die last aan den derden met wien de verbintenis is aangegaan, gecenseerd wordt, bekend te zijn. [2])

Wij zouden dus gerechtigd zijn hier uit te besluiten dat dewijl de last aan den Heer van Polanen gegeven, begrepen was in een Secreete instructie, het zij dan dat hij dezelve te buiten was gegaan, of niet, de Hooge Regeering van Indie niet bevoegd was om de contracten door hem gesloten te verbreken, doch schoon het niet schijnt dat de Heer van Polanen ook nog buiten deze eene openbare last heeft gehad, maar hij zich op die Instructie beroept, in de contracten, welke hij met de Americaansche Huijzen heeft aangegaan, en dewijl dus daardoor die last eenigzints als openbaar zoude kunnen worden beschouwd, en de Hooge Regeering haare weigering om die contracten te homologeeren, daar op fundeert *dat hij de palen van zijnen last te*

---

1) L. ss. de Institoria actione, initio.

2) L. 5 § 11 eodem titulo.

buiten is gegaan, oordeelen wij het niet buiten ons bestek om zulks ten naauwkeurigste te onderzoeken.

Dan welke waaren deze Palen? Het gemis van de meergen: Secreete instructie zelve, of eene Copy daarvan stelt ons wel niet in staat om over haren geheelen inhoud te oordeelen, dan wij volgen slechts hier in de argumenten der Hooge Regeering zelve in haar Besluit van den 5 Februari 1810, en het rapport der personeele Commissie belast met het examineeren van de wijze waarop door den Heer van Polanen aan gem. instructie was voldaan, op den 5 Meij daaraanvolgende aan de Hooge Regeering ingediend, en dan zullen wij zien dat men deze overschrijding voornamentlijk doet bestaan.

1e. *in de prijzen*, waar voor door Polanen de respectieve alhier te laden producten aan de Americaansche Huizen waren afgestaan;

2e. *in den aart der goederen* door Polanen gezonden, en

3e. *in de tijd* welke zijne missie moest duuren.

Indien wij nu deze accusatiën slechts vergelijken met de uittreksels zijner instructie, zooals die in de voorhanden autentique stukken voorkomen en met de missive van den Gouverneur Generaal en Directeur Generaal aan den Minister, zal het ons niet moeilijk vallen de waarde dezer accusatiën te bepalen. Uit de Missive namelijk van Polanen van den 15 Mey 1810 aan den toenmaligen Minister van Marine en Kolonien (Bijl. n°. 8) geschreven, blijkt dat de Prijzen welke hem tot bazis zijner operatie moesten dienen, de gemiddelde Prijzen waren, waar voor in de laatste 4 Jaaren de specerijen in China waren verkocht, *na aftrek van eene matige winst voor den te nemen omweg*, enz. en met vrijlating om desnoods dezelve nog met 10—12 pct. te verminderen. In zoo ver komt hier mede ook overeen het geen in het zoo even aangehaalde Rapport der Personeele Commissie omtrend die prijzen wordt aangevoerd, dan het zelve verschilt daarin met den inhoud der instructie,

1e. dat bij het Rapport met stilzwijgen wordt voorbijgegaan waar op de berekening van die *matige winst* moest worden gefundeerd, ten minsten dezelve aldaar voorkomt als slegts voor de *te nemen omweg* gecalculeerd te moeten worden, terwijl bij de instructie onmiddelijk daar op volgt en *voor de risico van aller aart die geheel en alleen moet gelaten worden voor rekening van de eigenaars dier schepen.*

2e. dat bij het rapport der personeele commissie de gemiddelde prijzen der specerijen, gedurende de 4 laatste Jaren, in China na-

volgens eene aan den Heer van Polanen ter handgestelde nota gecalculeerd waren op 100 Sp. D. de Picol nagelen, 325 de Picol noten, en 600 de Picol foely, terwijl uit de Secreete Instructie, en wel bepaaldelijk uit de nota die aan dezelve gehegt is geweest en door den Heer van Braam was geformeerd geworden, consteert dat de prijzen van bovengen: artikelen respectievelijk op 56, 180 en 335 Sp. D. berekend waren geworden.

Schoon deze prijzen aan den Heer van Polanen als maatstaf zijner operatiën zijn opgegeven, konden zij echter niet als Limiten worden beschouwd, aangezien de vermindering, welke hij geautoriseerd was op die Prijzen toe te staan voor de risico van aller aart, te Batavia wel gegist, maar slegts in America gekend kon worden, en afhing van den staat waar in hij de Americaansche handel zoude vinden, en van den voet op welke de Vereenigde Staten te dier tijd zouden staan met Frankrijk en Engeland, het geen ook bij den uitkomst ten volle bleek het geval te zijn, dewijl de Heer van Polanen bij zijn arrivement in America eene bijna totale stilstand van handel, een volstrekt decouragement bij de Americaansche kooplieden om eenige mercantiele speculatiën op Java uittevoeren (daar de Engelschen zich meester maakten van alle neutrale schepen die op vijandelijke havens voeren) en bij gevolg een veel hooger cours van assurantie voor alle zeegevaren aantrof, dan men op Batavia had kunnen onderstellen, alwaar dezelve op 5 percent was gecalculeerd (1) terwijl hij die bijna zonder cours vond, immers fluctueerende tusschen 30 a 50 pct. zonder zelfs nog de verzekering te hebben, dat voor zodanige eene enorme premie, assurantie te verkrijgen was.

Men moet onderstellen dat de obstakels, welke de Heer van Polanen in de uitvoering zijner commissie zoude kunnen aantreffen, en de onmogelijkheid om hem aan vaste banden te leggen, ook niet aan de penetratie van den Gouverneur Generaal Wiese, en den Directeur Generaal van IJsseldijk zijn geechapeerd, en wij meenen, zonder zelfs te weten of — en wat de Secreete Instructie daaromtrent behelst, hiervan het duidelijkste blijk te vinden in de Missive van deze ambtenaaren aan den Minister van Koophandel en Kolonien van den 15 November 1807, waar in zij zelfs bekennen „dat zij *uit den aart der zaak* veel aan zijne discretie en voorzichtigheid hadden

(1) Bijl. No. 8 fo. 22.

moeten overlaten». Welke is die aart der zaak anders dan de onkunde waar in men natuurlijk te Batavia verseerde omtrent alle die gevallen, het zij verduistering van den politiquen Horisont der Americaanen, het zij eene belangrijke daling in de Prijzen der specerijen, welke niet te voorzien, niet apriori berekend konden worden, en welke dus op de meerdere of mindere mogelijkheid voor den Heer van Polanen om Zich aan de hem opgegeven Prijzen te houden, moesten influenceeren, en wij kunnen ons niet onthouden van bij deze gelegenheid eene aanmerking te uiten, welke dikwijls bij het lezen der stukken, die van de zijde der Hooge Regeering geproduceerd zijn geworden van onze lippen is gevloeid, dat wij tot onze hoogste verwondering mede als teekenaar van het Besluit van 5 Februari 1810 en van het rapport van den 5 Meij daar aan volgende hebben gevonden dienzelfden Directeur Generaal welke in November 1807 de secreete Instructie voor van Polanen had helpen opmaken, en dus bij het omitteeren in zijn rapport van die bijzonderheden, welke ten faveure van de handelingen van Polanen pleiten, niet kan gecenseerd worden zulks uit gebrek van kennis te hebben gedaan.

Toetsen wij nu èn aan deze instructie, met de daar aan geannexeerde *berekening* (*geen bepaling*) der prijzen waar voor de specerijen moesten worden verkogt, èn aan de duidelijk gemanifesteerde instantie der lastgevers, de contracten welke door den Heer van Polanen zijn gesloten, is het er verre af dat wij hem de Palen zijner instructie te buiten zouden zien gaan. Indien toch van de respectieve prijzen der specerijen, bij de nota die aan de instructie gehegt is geweest, bekend gesteld voor de meergem: matige winst en de assurantie voor alle zeegevaren slechts 50 % te samen, en voor de eventueele lagere markt der specerijen op de plaats van derzelver debouché 10 % volgens qualificatie aan den Heer van Polanen verleend, en dus met elkander 60 % wordt afgetrokken, wordt hier door de prijs der nagelen van 56 op 22, die der nooten van 180 op 72, en die der foely van 335 op 134 sp. Dr. de Pikol gereduceerd, terwijl dezelve respectievelijk door de Heer van Polanen voor 40, 125 en 250 sp. Dr. per Picol zijn afgestaan.

Het is er dus verre af dat hij, naar den Letter zijner Instructie, de Palen hem daar bij voorgeschreeven zoude hebben overschreden, en naar dien de Hooge Regeering in haar besluit en de personeele commissie in haar rapport ook, *ten aanzien van dezen grief*, den

Heer van Polanen eerder schijnen te beschuldigen van tegen *den geest* dan wel tegen de letter zijner Instructie te hebben gehandeld, vermeenen wij het noodzakelijk ook deze handeling aan dien geest te toetsen, waar in wij in plaats van synthetisch, gelijk wij zoeven deden, analitisch te werk zullen gaan. Wat zoude namelijk de Prijs zijn geweest waarvoor, naar de *berekening* (geen *bepaling*, dit dient steeds in het oog te worden gehouden) aan de secreete Instructie geannexeerd, de Heer van Polanen ondersteld wierdt de specerijen te zullen kunnen verkopen? — 56 $ de nagelen 180 $ de noten en 335 $ de foely, na aftrek van 5 % assurantie en 12 % voor eene eventueele lage markt, dus 17 % op ieder, of wel 46½ voor de nagelen, 149½ voor de noten, en 278 voor de foely; dus heeft de Heer van Polanen 6½ $ voor de nagelen, 24½ $ voor de noten en 28 $ voor de foely minder gemaakt dan door de lastgevers was berekend. En dan vragen wij hoe de hooge Regeering en de Personeele commissie ter goede trouw kunnen sustineeren dat eene zoo weinig beduidende korting als eene overschrijding van de Palen der Secreete Instructie, naar de geest derzelve, kan worden beschouwd; dan vragen wij of de Heeren Wiese, van IJsseldijk en van Braam, welke de twee Eerste de Instructie zelve, en de laatste de daaraan gehechte Bereekening hebben geformeerd, indien zij met de entraves die de handel op dat oogenblik in America ondervond, en de hachelijke positie van 't staatkundig Bestaan der vereenigde staten bekend waren geweest, de *risico van aller aart* tegen 5 % op die Berekening zouden hebben doen figureeren; dan vraagen wij of de waaragtige geest van de secrete Instructie in plaats van in eene stricte observantie van de op die berekening voorkomende Prijzen der specerijen gelegen te zijn, niet eerder moest gezocht worden in de berekening van het Hoofddoel van de geheele missie van den Heer van Polanen, het ontzetten namelijk van de Oostersche kantoren en of eene zoo luttele afwijking van die prijzen (gesteld die afwijking werkelijk plaats had, des neen) in de minste proportie staat met de uitvoering van dien, bovenal voornamen, en belangrijke last?

Van meer gewigt is de tweede reden, die door de Hooge Regeering in haar Besluit en de Heeren van IJsseldijk en van Hoesen in hun rapport tot het niet homologeeren der meergem: contracten is bij gebracht, dat door de Americaansche kooplieden aan de met Polanen bedongen conditiën niet is voldaan, met het zenden van spetie, die

niet gangbaar was, en van *diverse goederen*, die of in het geheel niet aannemelijk waren door haare slechte qualiteit of ver beneden die, waar voor zij op de facture waren gebracht en berekend. Deze toch is een stilzwijgende conditie, waar van het niet volbrengen aan de zijde der leveranciers ontfangers libereerd van de verplichting om de goederen te accepteeren, met vrijlating om daar voor afzonderlijk te transigeeren. Te recht zijn dus naar ons oordeel die goederen geweigerd, of een andere basis van berekening dan die der facturen aangenomen, dan dit gaf de Hooge Regeering geen Regt om de geheele, en alle de contracten te vernietigen vooral *die* niet, waar bij van de zijde der kooplieden aan het Engagement was voldaan, ofschoon al door de hooge Regeering is beweerd dat de aangebrachte ladingen niet geschikt waren om in de bestaande behoeftens te voorzien. — Want behalve dat door van Polanen ten duidelijkste wordt aangetoond, waarom hij tot 't accepteeren van eenige goederen, die misschien niet directelijk tot de objecten van aller eerste noodwendigheid behoorden, heeft moeten overgaan, wilde de geheele Expeditie door zijne weigering niet vervallen, en behalven dat die goederen ook gering in getal waren, spreekt zich de Hooge Regeering bij monde van hare rapporteurs formeel tegen, gelijk op bladz: 11 van het rapport blijkt, alwaar erkend wordt »dat de lading met de Brik Bataviaan aangebracht, in goederen »bestond die van zeer veel nut voor deze kolonien waren, en dat »het schip Thames beladen was met onderscheidene artikelen die »in de kolonien van dienst konden zijn«. En wie zoude durven ontkennen dat in een oogenblik, waarop de levensmiddelen tot eene zoo hoge prijs waren gestegen, eene lading als die welke door de Brik Goldsearcher was aangebragt en welke in 576 vaten meel, 50 vaten spek, en 30 vaten gezouten vleesch bestond een belangrijk ontzet was, wie zoude deze aanvoer als ondoelmatig kunnen bebeschouwen, wie kan beweeren dat de mandataris zijn mandaat te buiten is gegaan, *daar de Instructie zelve de last in hield om juist die goederen, en wel bepaaldelijk* 2000 *vaten Meel*, 70 *vaten spek*, 96 *vaten vleesch naar Ambon te zenden*?

Er is meer! Uit de geheele handeling van den Heer van Polanen, en bepaaldelijk uit zijne missives van den 12 Julij 1808 aan den Minister van Koophandel en Kolonien, en 20 Augustus 1809 aan den Gouverneur Generaal blijkt dat de door hem op contracten gedaane expeditiën die nog geen derde gedeelte beliepen van het geen

waartoe hij gequalificeerd was geworden, slechts moesten dienen tot een proef; dat hij niet meer dan die proef had willen nemen, juist omdat hij wist dat deze expeditiën, ofschoon niet onverschillig ten aansien van het secours dat zij in de verlegenheid waarin men zich in bevond kwamen aanbrengen, echter hoogst waarschijnlijk niet aan de verwachting zouden beantwoorden, en zooals men zegt, uit de hand zoude vallen. Hij zoude vrij van verwijt zijn geweest indien hij voor het volle montant der goederen wier bezorging hem was opgedragen, had gecontracteerd, en indien eens door eene zamenloop van omstandigheden die niets vreemds in zich zoude hebben gehad in een oogenblik dat de fakkel des oorlogs bijna den gantsche aardbodem in brand had gestoken, de prijzen waar voor op Batavia de specerijen konden worden verkocht, nog beneden die, tegen welken door Polanen was gecontracteerd waren gevallen, of wel alle uitzicht, alle mogelijkheid om dezelve van de hand te zetten, was verdweenen, en naast Pakhuizen opgepropt met specerijen, ledige pakhuizen van de noodwendigste levensmiddelen en andere behoefte hadden gestaan, zodanig dat er gebrek en hongersnood uit gebroken waren, hoe ligt zoude dan Polanen beschuldigd hebben kunnen worden van aan bekrompene berekeningen het behoud der kolonie te hebben opgeofferd, van eigendunkelijk slechts een gedeelte van Zijne last te hebben volvoerd daar hem zelfs de Latitude was gegeven van 10 of 12 percent, om boven de, als benodigd berekende, quantiteiten te gaan? Hoe kan dus de Hooge Regeering, om dat die proef nog minder gunstig is uitgevallen dan men berekend had, nu de kolonie door de omzigtigheid van haren agent bewaard is gebleven voor enorme verliezen, welke de gantsche uitvoering zijner commissie medegesleept zoude hebben, beweeren, dat hij de palen derzelve te buiten is gegaan?

Eindelijk retrancheert zich de Hooge Regeering achter het argument, het welk zij echter in hare besluiten of Rapporten reeds op den voorgrond heeft gezet dat aangezien *de tijd*, waarop de Expeditiën plaats hadden moeten hebben, reeds verstreken was, de commissie van den heer van Polanen daar door ipso facto was vervallen, en dat dus deze agent ook te dien opzichte de palen zijner instructie te buiten is gegaan, dewijl hij na de Expiratie van die tijd in geen qualiteit nog is blijven fungeeren. Wij erkennen dat, indien de Hooge Regeering volstrekt geen kennis had gedragen van het geen Polanen had

kunnen of moeten bewegen om, na de expiratie van de tijd, bij zijne secreete instructie vermeld, werkzaam te blijven, dit argument veel bij ons zoude hebben afgedaan, om het desaveu van de Hooge Regering op Polanen's operatie te justificeeren. Dan nu rijst onze verwondering ten top, dat men met zulk een argument voor den dag heeft kunnen komen daar het uit alle de stukken consteert dat de Hooge Regeering, toen zij het Besluit van 5 Februari 1810 heeft genomen en de stellers van het meergem: rapport, die zelf leden van de Hooge Regering waren, toen zij drie maanden naderhand dit rapport indienden, ten volle onderricht zijn geweest van al het geen daar omtrent heeft plaats gehad.

In de premissen van gemeld besluit staat immers ten duidelijkste dat aan de Hooge Regeering door de Maarschalk en Gouverneur Generaal zijn overgelegd 2 Missives van de Heer van Polanen van den 20sten Augustus 1809, bij welke missives gemelde agent zelve verklaart, dat de aan hem opgedragen commissie in Maart 1808 toen hij in America was aangekomen uithoofden van het embargo onuitvoerbaar was geweest, — dat die uitvoering naar wensch zoude hebbe kunnen gelukken bij de opheffing van dit embargo, indien zijne commissie niet met 1 Januari 1809 had opgehouden, — dat hij zich dus ook van dezelve ontslagen had gerekend, en dit ook in tijds bij zijne missive van den 12den Julij 1808 aan Zijne Excellentie den Minister van Koophandel en Koloniën, *ter wiens dispositie hij zich, volgens zijne secreete Instructie na zijn arrivement in America moest stellen, en wiens orders hij moest observeeren, had geschreven*, doch dat hij van deze order had ontvangen om in die commissie te continueeren en de hem opgedragen last te volvoeren, gelijk zulks consteert uit de door hem bij zijne missive overgelegde aanschrijving van den Minister, waar in die order in de duidelijkste en nadrukkelijkste wijze was vervat. Dit is zeker, ons bedunkens, geenzints de taal nog de handelwijze van iemand die zich zelve opwerpt, die zijne last miskent, die zich van de gehoorzaamheid aan zijne superieuren zoekt te débarasseeren, en deze taal erkend de Hooge Regeering gehoord, deze verklaringen gelezen, deze order van hare superieuren gezien te hebben, en kan echter, na dit alles goedvinden, om te zeggen dat de commissie van den Heer van Polanen in de Executiën had moeten beschouwd worden als vervallen.

Het komt ons dus voor dat de drie voorname redenen, waarop

de Hooge Regeering heeft gesustineerd dat de Heer van Polanen de Palen zijner commissie heeft overschreden, het bedingen namelijk van lager Prijzen voor de specerijen dan hem bij zijne instructie was voorgeschreven, het niet zenden van goederen voor deze kolonie geschikt, en het outrepasseeren van de tijd, welke zijne commissie moest duren, van alle grond ontbloot, dat mitsdien de contracten door de heer van Polanen *als gecommitteerde* aangegaan, wel en wettiglijk zijn gesloten en de vereischten bezitten, welke volgens de wet gerequireerd worden om den committent te verbinden [1]) dat dus de Hooge Regeering als Lastgever niet geregtigd was om deze contracten niet te homologeeren maar in tegendeel verplicht was om dezelve gestand te doen en, voor zoo verre de conditiën aan de eene zijde geimpleerd waren, de vervulling derzelve aan de andere ook gevolg te doen nemen.

Uwe Excellentiën zullen hoopen wij eerbiedigst ons ten goede houden indien wij opzettelijk zoo lang bij deze disquisitie zijn stilgestaan, aangezien het ons is voorgekomen, dat dit point vooraf ten duidelijkste en tot de evidentie toe, moest worden opgehelderd, alvorens te onderzoeken welke de verplichtingen der Hooge Regeering van Indiën waren in anderen aspecten beschouwd, daar het bij ons altijd niet als een justificatie, of behoorlijke defensie, maar als eene groote vermindering van schuld, wanneer deze al eens geconstateerd mogt worden, in aanmerking zoude zijn gekomen zo het werkelijk ware gebleken dat de Heer van Polanen de Palen zijner instructie te buiten had gegaan. Het had ten minste eene tweestrijd kunnen justificeeren waar in men zich zoude hebben kunnen bevinden omtrent hetgeen men tot handhaving van 's Lands welvaart had moeten doen voor zoo verre als men zich alleen had beschouwd als de lastgevers van de Heer van Polanen. In hoe verre deeze tweestrijd overigens gefundeerd was, zullen wij naderhand breeder developpeeren.

Wij hebben ons voorts in dit onderzoek alleen bepaald bij al het geen directelijk de zaak, welke wij behandelden, betrof, zonder ons in te laten met zodanige argumenten of stellingen welke niets in dezelve af deden, zonder dus te willen rescontreeren de personaliteiten welke in de stukken van de Hooge regering van Indië of die van haare Leden tegen den Heer van Polanen worden gevonden, even

1) Pothier Contracten en verbindtenissen § 448.

min als die waarmede dezelve in de defensie van laatstgen: worden gereciproceerd, en zonder eindelijk acht te slaan op alle die berekeningen van schade en nadeel, welke in eerstgemelde aangetoond worden, als de gevolgen van de handelingen van Polanen te zijn, en die het zij pretens, het zij werkelijk bestaande, niet anders bewijzen dan dat die handelingen ab excutie (?) zijn beoordeeld, en dus eerder zouden strekken om de besluiten van de Hooge Regeering ten aanzien der geslotene contracten een nieuwe graad van willekeurigheid en wederrechtelijkheid bij te zetten, dan om dezelve te justificeeren.

Wij hebben voorts, van die contracten sprekende, alleen den Heer van Polanen genoemd, zonder mentie te maken van die welke gezamenlijk door hem en den gewezen secretaris L. W. Meijer zijn gesloten, daar dezelve allen van eenerleij aart zijn, en het hier minder aankwam op de Personen, welke door de Hooge Regering waren gecommitteerd, om met de Americaansche huizen te handelen, als op die handelingen zelfs en het Lot dat zij in Indie hadden ondergaan, schoon wij niet onopgemerkt voorbij willen gaan dat de Hooge Regeering als eene der motiven welke haar hadden doen besluiten de handelingen van Polanen te desapprobeeren, heeft bijgebracht, dat deze ambtenaar zeer wel had kunnen en moeten berekenen dat daar hij geene gelegenheid had gevonden aan Zijne last te voldoen, de groote oost niet onvoorzien konde worden gelaten, maar daartoe door het Gouvernement andere middelen zouden worden gearripieerd (1) terwijl de Gouverneur Generaal in 1808 den Secretaris L. W. Meijer met eene speciale commissie zend, om in America juist dat zelfde te doen waar toe Polanen reeds was gecommitteerd, het geen mede uit het adres van Meijer aan Zijne Excellentie den Minister van Marine en Kolonien en het Besluit van dezen in dato 18 Julij 1809 ten klaarste consteert, en het dus onwaar was dat het object van de missie van Polanen als vervuld moest worden beschouwd.

Dan alvorens van deze materie geheel af te stappen werpen wij nog een blik op het besluit van de Hooge Regeering in dd. 2den december 1809, het welk bij 't besluit van 5 Febr: 1810 art. 2 wordt ingetrokken. Het blijkt uit hetzelve dat het niet alleen door de 2 missives, welke de Goldsearcher had aangebracht, is geweest dat de Hooge Regeering van de continuatie van de missie van Polanen door het gouvernement kennis heeft gekregen, maar dat zij daar van

1) Rapport der Personeele commissie fol: 4.

tijdens gemeld besluit van den 2 December 1809 en wel reeds op den 30 November te voren, door middel van eene missive van den Gouverneur Generaal en copielijke toezending van de Missive van den Minister van Marine en Kolonien, van den 13 van Grasmaand 1809 aan hem Gouverneur Generaal geschreven, was onderricht.

Dit geheele Besluit is gegrond op een rapport van den Directeur Generaal van Ysseldijk, zonder ons op te houden met de ongenoegzaamheid te bewijzen van dit ellendig stuk, waarbij gem. ambtenaar avoueert dat hij geene nadere opening omtrent de zending van Polanen kan suppediteeren, aangezien hij van de Papieren „relatif „die commissie op het speciaal verzoek van Zijn Excellentie Wiese „geen copie heeft gehouden, en hij alles wat hij daar van zeggen „kon, op zijn geheugen moet laten aankomen" terwijl hij een weinig lager positief zegt „dat eene van de speciaale voorwaarden in dezen „is geweest dat in gevallen de uit America te ontbieden contanten „en goederen niet voor Ult°. Aug^{s}. 1808 aldaar, (namelijk in de „Molukkes) konden worden bezorgd, als dan de commissie zoude „worden beschouwd als vervallen" iets, het geen niet alleen uit de aart der zaak bijna onmogelijk was, maar waar van ook geene de minste questie is in de fragmenten der secreete instructie welke wij bezitten, en 't welk met den geheele geest van de missive van den Gouverneur Generaal en Directeur Generaal van 25 Nov: 1807 strijd, zonder ons op te houden met de soort van ironie waar mede in dat Besluit wordt gezegd „dat men aan de Minister wil prouveeren dat „deze regering altijd involgt haare Plicht om aan de heilige bevelen „van zijne Majesteit, en de orders en aanschrijvingen van hem „Minister te obedieeren" terwijl juist bij dat besluit en vervolgens bij dat van 5 Febr: 1810 de heilige bevelen van Zijne Majesteit en de orders en aanschrijvingen van den Minister als 't ware met voeten worden vertreden, zij het ons genoeg hier aan te toonen dat toen eerst de missie van meergen: gecommitteerde beschouwd is te hebben opgehouden, en zulks op grond dat *noch binnen* den bepaalde tijd, noch *naderhand* aan het oogmerk van die missie was voldaan, dat dus de hooge Regeering *toen nog* als wettig beschouwde de handelingen welke Polanen *naderhand*, en wel krachtens de continuatie in zijne missie van hooger Hand bevolen, zoude hebben kunnen verrichten, en dat, dewijl het vervallen verklaren van dezelve steunde *op de niet uitvoering* Zijner last, om

welke redenen dan ook onverschillig, deze verklaring geene terugwerkende kracht kon bezitten, en van geene applicatiën konde zijn op dat gedeelte der Last, het welk voor dien tijd bereids werkelijk uitgevoerd was. Dit schijnt de Hooge Regering dan ook wel degelijk te hebben begrepen, en daarom dan ook te hebben goedgevonden om dit besluit buiten effect te stellen. Dan welke waarde eene zodanige intrekking heeft, vermeenen wij geheel onnoodig na te gaan. Wij laten haare bevoegdheid daar om eene commissie door haar gedecerneerd weder te herroepen, deze bevoegdheid wordt door de omstandigheden gewijzigd, maar het zoude ons bedunkens aandruischen tegen alle regelen van gezond verstand om te willen beweeren dat die bevoegdheid zich ook zoude uitstrekken tot het vervallen verklaren *van hetgeen bereids door de gecommitteerde* gedaan *is*, speciaal wanneer het wederzijdsche engagementen betreft; dit ware hetzelfde als wanneer de Hooge Regering de macht had om te verklaare dat zij niemands eigendommen meer zoude respecteeren en op die grond, een ieder van het zijne te ontzetten.

Uit al het geargumenteerde blijkt dus ten volle dat er noch een gebrek in de persoon heeft ontstaan, noch een gebrek in zijne handelingen, — niet in de persoon, dewijl hij wettig gecontinueerd zijnde in zijne commissie, deze commissie deszelfs bestaan had behouden, na dat de tijd die aanvangkelijk was bepaald, was geexpireerd, en zij dus van dezelfde kracht en waarde bleef, als of zij aanvangkelijk voor een langer tijd was gedecerneerd, — niet in de Zaak, dewijl zij zoo wel quoad materiam, als quoad formam behandeld is naar de termen der gegeven instructien, — dat dus de Hooge Regeering van Indie, al ware zij zelfs een independent lichaam en geene rekenschap aan iemand verschuldigd geweest, in het aspect als contractanten door middel van eenen derden, hare contracten had moeten gestand doen en dus zoo veel te meer daar zij haare macht niet uit haar zelve ontleende, maar voor het gebruik derzelve verantwoordelijk was.

2. Wij vinden ons alzo van zelve geleid tot de beschouwing van het ander aspect waar in de Hooge Regering van Indie voorkomt: in hare betrekking met de Hoogstgebiedende Macht. — Uwe Excellentien veroorloven ons om aan 't hoofd dezer beschouwing te plaatsen het geen in de premissen van het besluit der Hooge Regeering van 5 Febr. 1810 door den toenmaligen gouverneur Generaal wordt ge-

avanceerd. Dit misbruik wordt daar gezegd, sprekende van het misbruik het welk de Heer van Polanen van het vertrouwen van Zijne Excellentie den Minister van der Heim zoude gemaakt hebben, „dit Misbruik beschouwd zijne Excellentie de Gouverneur Generaal van zoodanig gewigt, dat hoe zeer Hoogst dezelve een ieder wenschte voor te gaan in het betrachten eener stipte gehoorzaamheid aan alle de beveelen van zijne Majesteit en Hoogstdezelfs ministers, Zijne Excellentie in twijfel zoude hebben gestaan of hoogstdeszelfs Plicht niet zoude hebben gevorderd aan deze regeering voor te stellen deze schadelijke contracten, als voor deze Kolonie in haare gevolge ten hoogste ruineus zijnde, te anulleeren, alware het ook dat de Heer van Polanen eene volmagt had, uitgestrekt genoeg om op zulk eene onvergeeflijke voet tot het bederf der Kolonien mede te werken; dan dat het Zijne Excellentie aangenaam was geweest, dat er geen de minste noodzakelijkheid was voor deze stap, wijl de Heer van Polanen gegaan zijnde boven het oogmerk, en het voorschrift van Zijne Last, daardoor zijne onderhandelingen van zelf aan nulliteit waren onderworpen, daar immers" &c. En hierop volgen alsdan alle de argumenten waar uit de Gouverneur Generaal wil bewijzen dat Polanen de Palen zijner instructie te buiten is gegaan.

Deze fundamenten nu door ons, in het eerste gedeelte onzer considerati ën, geheel, zo wij vermeenen, weggenomen en van alle kracht ontbloot zijnde, moet van zelfs het daarop geextrueerde instorten, en het is dus nu geen twijfel meer, maar eene daadzaak geworden dat de Hooge Regering, amplecteerende des Gouverneurs Generaal opinien en voorstellen werkelijk de contracten heeft gebroken, *ofschoon de* volmagt van den Heer van Polanen uitgestrekt genoeg *was* om dezelve aan te gaan. Er is dus, aangezien die volmagt emaneerde uit de Hoogst gebiedende magt zelve, *willens en wetens* door de Hooge Indische Regeering gehandeld, *strijdig met een uitdrukkelijke en positive last met een expres en direct bevel* in eene *speciale* en *beschrevene* zaak van het Gouvernement zelve, en alzoo bied zich dan nu de questie aan of *„Een inferieur Bestuur bevoegd kan zijn om de beveelen der Hoogstgebiedende Magt niet op te volgen, en contrarie dien handelen".*

Het zoude slechts exercitationis causa kunnen zijn, indien wij hier de onderscheidene gevallen een voor een nagingen, welke bij het onderzoek van het geen hier omtrent door het regt der volken s gestatueerd in het midden kunnen worden gebracht en daar onze

taak zulks niet medebrengt, zullen wij ons alleen bepalen, bij dat geval, waar op de Gouverneur Generaal schijnt te hebben gezinspeeld, wanneer hij zegt dat hij in twijfel zoude hebben kunnen staan om een positief bevel niet op te volgen, (doch waarin hij dan ook werkelijk gelijk wij zoo even aantoonden, hetzelve niet opgevolgd heeft) namelijk „of de disobedientie eener geconstitueerde autoriteit aan de „Hoogst gebiedende Macht geoorlooft is, ter bevordering van een „grooter nut dan hetgeen uit de strikte opvolging van hare bevelen „zoude zijn geboren?"

Deze questie is zeker speculatief; wat toch is het gantsche oogmerk der Maatschappij anders dan het gezamentlijk bijdragen tot het algemeen welzijn? wat is het oogmerk van het toebetrouwen van het Hoogste gezag in handen van een of eenige weinigen anders dan om tot meerder waarborg voor het algemeen welzijn te strekken? en wat is die een, wat zijn die eenigen anders dan menschen die niet alleen aan vooroordeelen, en verkeerde begrippen onderhevig zijn, maar nog meer dan het gros hunner andere natuurgenoten blootgesteld zijn aan misleiding door intriganten welke het algemeene belang beneden hun eigen belang stellen, en die dus al ligt, zelfs met de beste voornemens, tot het nemen van verkeerde of ondoelmatige maatregelen kunnen worden overgehaald? Hoe! zal een braaf en ijverig Regent, dien het welzijn, de bloei, het behoud van Hoogst belangrijke bezittingen zijn aanbetrouwd, en ter harte gaan, dezelve veil moeten geeven voor de pogingen van den eersten baatzuchtige dien het zal gelukken om de ogen van de souverein te verblinden? Vorderd het zoo even gezegd oogmerk der Maatschappij niet van hem dat hij het algemeene welzijn als zijn hoogste wet beschouwen, en als uit haaren aart onmogelijk alle zodanige bevelen welke tot ondergang van dit algemeene welzijn zouden strekken? moet hij niet onderstellen dat de souverein zelve niet anders dan het goede wil, en dus stilzwijgend aan zijne bevelen hegt de voorwaarde, dat zij met dat goede zullen stroken. Leveren de gedenkrollen van oudere en latere geschiedenissen, die dikwijls de onzekerheden van het Publieke recht hebben beslist, niet de voorbeelden op van de dankbaarheid der natiën aan die onvertsaagde Mannen, die haar behoud hadden gesteld boven de stelligste bepalingen, welke hun waren gegeven, en die het resultaat waren van onbedachtzaamheid, van heilloze suggestiën, of van het gebrek aan genoegzame kennis van

de ware gesteldheid der zaken? De rechten der overheid moeten gewis geeerbiedig worden, maar zij zijn geen willekeurig attribut, en hebben tot grondslag het algemeen nut. En zoo dit in 't algemeen waar is, hoe veel te meer moet zulks gelden in tijden waar in men dikwijls een besluit moet nemen dat niet a priori kan worden voorgeschreven, maar door de omstandigheden moet worden gedicteerd, op verafgelegene plaatsen, die geene mogelijkheid overlaten tot het doen van representatiën, of het inbrengen van bedenkingen, en waar in geene andere keuze overblijft dan tusschen eene zekere ruimte indien men zich aan 't gegeven voorschrift houd, en een zeker behoud indien men slechts aan de stem van redelijkheid en gezond verstand het oor leend?

Indien het waar is dat het geluk en de welvaart eener maatschappij alleen afhangt van het positive en momentaneele voordeel, het welk zij kan behalen, en dat het algemeene welzijn daar in bestaat dat het eigendom van het gemeene best in geen gevallen hoegenaamd eenige vermindering mag ondergaan, of in de waagschaal worden gesteld, dan zouden welligt deze of soortgelijke redeneeringen eenen grooten invloed kunnen uitoeffenen op de solutiën der zoo even geopperde questie, ten aanzien der desobedientie welke eene geconstitueerde autoriteit zich somts tegen de bevelen der Hoogstgebiedende macht zoude kunnen veroorloven. Maar indien het bewezen is dat orde en ondergeschiktheid aan de wet de wezentlijke bolwerken zijn van het geluk en de welvaart der volken, en dat het slechts in zeer enkelde gevallen gebeurt, dat het momentaneel belang zich in oppositie met die orde en ondergeschiktheid aan de wet bevind, als dan moeten die zelfde redeneeringen ten eenenmale caduceeren, die enkelde gevallen, moeten slechts beschouwd worden als exceptien die den regel confirmeeren, en die enkelde momentaneele belangen zwijgen voor het onwaardeerbaar belang van het geheel. Wij ontkennen geenzins dat die gevallen plaats kunnen hebben, en dat het voor hem die niet verder dan het tegenwoordige ziet, die ieder geval, ieder belang van de gezamentlijke belangens isoleert, en uit zijn eigen bijzonder oogpunt beschouwd, onaangenaam kan zijn om juist het lot te treffen van dat bijzonder belang eens te moeten opofferen aan het behoud van datgeen hetwelk het algemeene belang constitueerd, maar wij vermeenen dat zulks geheel in het niet verzinkt wanneer men

het algemeen welzijn in deszelfs gantschen omvang beschouwd, en van geen het minste gewigt is in de schaal van rechten en Plichten, die uit het samenstel van alle de deelen, van het algemeen welzijn resulteeren.

En dus de zaak niet beoordeelende naar losse grond beginselen, die telkens naar de opinien van hun die er de toepassing van maken varieeren, maar dezelve opsporende ex ipsissimis fontibus juris, zullen wij weinig moeite in derzelver beslissing vinden.

Daar ondertusschen zoo veel ons bekend is de questie van een formeele disobedientie van eene geconstitueerde autoriteit jegens de Hoogstgebiedende Macht, en van de consequentien welke daaruit voor den overtreder proflueeren, niet expresselijk bij het Burgerlijk wetboek, noch bij de schrijvers over het Publieke regt is behandeld komt het ons voor dat dezelve uit hetgeen de Analogie van rechten doceert, opgelost moet worden.

De commissie uit kracht van welke eene geconstitueerde autoriteit ageert, kan worden geconsidereerd of als eene generale procuratie, wanneer derzelver object algemeen is, of als een mandaat, wanneer zij een speciaal oogmerk heeft, en een bepaalde, unique last behelst; zij heeft in beide de gevallen die overeenkomst met deze civiele contracten, dat zij door het consentement van de procurator en mandataris verbindende zijn, alzoo eene geconstitueerde autoriteit het zij bij haare algemeene beloften of eed van getrouwheid aan den Mandator en gehoorzaamheid aan de wet, hetzij bij eene speciale belofte tot nakoming van datgeen hetwelk haar bij eene instructie opgelegd is, of naderhand opgelegd zal worden, die last vrijwillig op zich neemt. Een ander point van overeenkomst is dat de procurators en mandataris in beide gevallen zich verantwoordelijk aan den lastgever stellen. Ja zelfs strekt zich die overeenkomst uit tot dat radicaal van het mandaat (welk mandaat trouwens zelfs tot de constitutie van de procurators noodig is) dat hetzelve gratis sine mercede wordt gesuscipieerd, dewijl het honorarium of salaris hetwelk de mandataris ontfangt, en hetgeen doorgaans aan de exercitie eener geconstitueerde autoriteit is verbonden, niet als belooning, *merces*, wordt aangemerkt. L. 10 § 9 ss. Mandati vel contra. —

Men zoude ons misschien kunnen tegenwerpen dat dewijl er geen civiele actie geboren wordt uit de violatie van het Mandaat door een geconstitueerde autoriteit, hetzelve ook niet met een Civiel mandaat kan worden geassimileerd. Doch het is niet altijd

de *natuur der actie*, welke *die der obligatie* determineert, dewijl dikwijls verscheiden actien uit een en dezelfde oorzaak geboren worden, zoo zelf dat de eene, welke het meeste vordert, de andere waardoor minder gevorderd zoude worden, teniet kan doen. Het is evenmin de *Vierschaar*, welke over dezelfde cognosceert, die hierin een onderscheid kan maken, dewijl de actie een *Regt* zijnde, geboren uit eene tegenovergestelde *obligatie*, deze obligatie den geobligeerden blijft verbinden, welke dan ook de actie zij die de eigenaar gebruikt, en welke de vierschaar is, waarvoor hij dezelve brengt.

De aart nu van het Mandaat is dat de Mandataris zich van Zijne Last kwijte *volgens het hem gegeven voorschrift* „ut Mandataris „exsequatur mandatum juxta praescriptum modum" (Voet-ad-L 8 § 6 ss. Mandati vel contra), dat de Mandataris de palen van zijn Last niet overschrijde, zal hij niet aangemerkt worden tegen dien Last te hebben gehandeld. „Diligenter", zegt Paulus, „fines mandati custo- „diendi sunt; nam qui excessit, aliud quid facere videtur" L. 5 init. ss. eod. tit. Indien er ten dien opzichte al eenig onderscheid tusschen het civiele Mandaat, en dat der hoogstgebiedende Macht aan eene geconstitueerde autoriteit gegeven bestaat, is zulks slechts in de graad van verplichting, welke voor laatst gemelde nog veel zwaarder dan in de gevallen van het gemeene Leven is. De Hoogstgebiedende macht vertegenwoordigt de wet zelve; waar deze zich duidelijk verklaart, is een slaafsche onderwerping en een strikte gehoorzaamheid de plicht van degeen die haar bevel ontfangt; welke waarborg zoude er voor haar inviolabiliteit bestaan, indien degeen die met haare uitvoering is belast geregtigd was om haar eerst aan zijne deliberatiën te onderwerpen, en onder voorwendsel van een grooter nut te bevorderen, haar straffeloos mogt overtreden? „Corrumpi atque dissolvi officium „omne imperantis ratus", (zegt te regt Gellius. Noct. att. L. 1 Cap. 13) „si quis ad id, quod facere jussus est, non obsequio debito, sed „consilio non desiderato respondeat". Waar zoude het gezag der Hooge Overheid blijven, hoe zouden de belangen van den staat kunnen worden gehandhaafd, indien derzelver Ministers de handelingen des Souvereins mogten interpreteren, en dezelve, hetzij dan ter goeder- hetzij ter kwader trouw tegenstreven? de Regeering van een staat is evenals het gebied over een Leger, Hem die aan het Roer van den staat is gezeten is ook het bestuur van dezelve overgelaten.

Zijne plannen mogen gegist worden, maar zijne orders mogen geene tegenkanting dulden. Hoe streng waren de Romeinsche wetten niet op de ongehoorzaamheid, daar zij zelfs den gelukkigen uitslag eener daad die tegen een speciaal bevel was ondernomen, met den dood deden boeten — „In bello qui rem a Duce prohibitam fecit, aut man„data non servavit, capite punitur, *etiamsi res bene gesserit*, L. 3 § 15 ss. de Re Militari." Niet minder wordt deze rigoureuse naarkoming van het bevel der Hoogste macht tot behoud van het gemeenebest en handhaving der orde vereischt, en geensints aan de ondergeschikten overgelaten om hetzelve alvorens te beoordeelen, zal het geheele gezag van de overheid niet caduceeren, en in een twistgeding met haare ondergeschikten overgaan. „Vides", zegt Bynkershoek, questiones Juris publici L: 2. C. 2, „Vides sic omnem imperii „auctoritatem convelli, nec Principi amplius jubendum, sed cum sub„ditis suis disputandum esse"; En Tacitus Hist: L. 1 cap. 83. „Si „cur jubeatur quaerere singulis liceat, pereunte obsequio, etiam „imperium intercidit". En men zegge hier niet dat deze grondbeginselen of wetten alleen den onderdaan, of den particulieren burger specteeren. Eene geconstitueerde autoriteit is zulks alleen ten aanzien van hem, over wien zij gesteld is, maar is zelfs niet meer dan onderdaan ten aanzien der Hoogstgebiedende Macht van welke zij de haare ontleend, en haare daden wanneer zij niet naar het gegeven voorschrift zijn ingericht, worden wederkerig die van een particulier persoon jegens diezelfde macht waaraan zij is onderworpen, „nam „omnis facultas gubernandi, quae est in Magistratibus", zegt Grotius (de I. B. & P., L. 1 C. 4 § 6) „summae potestati ita subjicitur, ut „quidquid contra voluntatem summi Imperantis faciant, id defectum „sit a facultate, ac proinde pro actu privato habendum."

Het is er dus zeer verre van af dat het aan eene geconstitueerde autoriteit, geoorloofd zoude zijn om een positief bevel van de Hoogst gebiedende macht, om het even ook om welke redenen, zelfs dan wanneer met eene contrarie handelwijze een grooter nut zoude kunnen worden bevorderd, tegen te streven, tenzij misschien in het enkelde geval wanneer zodanig een bevel tegen Goddelijke en menschelijke wetten mocht strijden, als wanneer aan de stem dezer laatsten alleen gehoor zoude moeten worden gegeven. Dan dit is het geval niet bij de hooge Regering van Indie geweest. Zij had eene duidelijke en speciale Last van Zijne Majesteit ontfangen, Zij heeft

die ontfangst erkent, het twijffelen dus of zij dezelve wel observeeren zoude, was reeds misdadig, en hare finale weigering om dezelve gestand te doen, het annulleeren namelijk van contracten, die haar expresselijk waren bevolen te respecteeren, en het eigendunkelijk revoceeren eener commissie die door de Hoogste macht zelve gecontinueerd was, *en dus niet meer aan eene revocatie onderworpen dan door diegeen van wien zij op nieuws haar aanzijn had verkregen*, voltooide de Maat harer disobedientie. *Zij was dus nòg als oorspronglijke Lastgever, noch als Mandataris van de Souverein bevoegd om de contracten door den Heer van Polanen in America met of zonder den Secretaris L. W. Meyer gesloten, te verbreeken, en de commissie waar in de Heer van Polanen door het Hollandsch gouvernement was gesteld, eigener autoriteit te revoceeren.*

Wij hebben vermeend alle de gronden welke ons tot deze conclusie hebben geleid niet duidelijk en breedvoerig genoeg te kunnen developpeeren, daar het ons is voorgekomen dat van de juiste bepaling van deze eerste questien, van het acquireeren van dit standpunt, niet alleen hetgeen ons verder te onderzoeken valt, geheel dependeert maar ook vooral omdat deze zelfde gronden de handleiding moesten zijn, in de beschouwing der consequentien die de handelingen der hooge Regering na zich hebben gesleept, en ons de applicatie der wetten op dezelve moesten faciliteeren.

II. En thans tot deze applicatie overgaande stellen wij ons de volgende vragen voor.

1. Welk recht competeerd het Gouvernement als hoogstgebiedende macht wegens de overtreding van deszelfs bevelen door de Hooge Indische Regering, met den Heer van Polanen niet te continueeren in deszelfs Commissie, en met het verbreken der contracten door dezen agent, krachtens dezelve gesloten?

2. Tegen wien en in welke proportie moet dit Recht worden geprosequeerd.

ad 1. In het eerste gedeelte van dit rapport hebben wij trachten te bewijzen dat de Hooge Indische Regering zich schuldig heeft gemaakt in twee betrekkingen, de eene als onderdaan jegens de Hoogste Macht, met de formeele weigering van gehoorzaamheid aan hare bevelen, de tweede als mandataris met het verbreken van contracten die wettig waren aangegaan en welke zij, als Lastgevers krachtens het Mandaat, aan haar zelve verleend, allerzints verplicht was naartekomen.

Het regt hetwelk de hoogstgebiedende Macht competeerd wegens de overtreding van deszelfs bevelen rust op de aart en het bestaan der maatschappij zelfs, welke die Macht in handen van eene of eenige weinigen heeft geconcentreerd en wordt uitgeoefend in het straffen der schuldigen. Deze overtreding echter is tweederlei soort, zij verseert namelijk omtrent gevallen die door de wetten zijn voorzien en ter repressie van welke bepaalde straffen zijn gestatueerd (alsdan valt zij in de classe van de commune delicten, en de strafbepaling wordt aan den competenten Rechter overgelaten) of wel zij bestaat in daden die wel aanlopen tegen de orde, en de ondergeschiktheid welke aan de Hoogsgebiedende Macht verschuldigd is, en als zodanig Hoogst misdadig zijn, doch welke niet door de wetten hebben kunnen worden voorzien, en waarvan de strafbepaling aan degeen die souvereiniteit uitoeffend verblijft schoon dezelve zich zelden tot het Leven, de vrijheid of de eigendommen van den schuldigen uitstrekt. Dit laatste soort echter van overtredingen kan, naarmate der bijkomende omstandigheden ook wederom vallen in de eerstgemelde klasse, en wel inzonderheid als rebellie of Misdaad van gekweste Majesteit worden aangemerkt en als zodanig gestraft, wanneer namelijk de overtreder zich niet vergenoegd met een Lijdelijke ongehoorzaamheid, maar nog daar en boven daden uitvoert, welke diametraal tegen de gegeven bevelen strijdig zijn, *en juist het tegenovergestelde verricht* van hetgeen hem was opgelegd en waardoor het gezag en de macht van de souvereiu wordt te kort gedaan. „Majestatem minuere dicitur", zegt Cicero, L. 2. De Terent., „qui de „dignitate aut amplitudine aut potestate Populi, aut eorum quibus „Populus potestatem dedit, aliquid derogat". En vermits bij ons iedere geconstitueerde autoriteit bij de aanvaarding zijner functie den Eed van getrouwheid aan de hoogst gebiedende Macht aflegt, kan dezelve, in cas van oppositie tegen haare beveelen, ook als schuldig aan meineed beschouwd en als zodanig behandeld worden.

Wij rekenen het buiten ons bestek om te decideeren, onder welke klasse van overtreding behoort de formeele weigering door de Hooge Regeering van Indien gepleegd, in het niet erkennen van den Heer van Polanen als agent van het Gouvernement, gepaard met eene faitelijke revocatie van dien ambtenaar, waarin zij geheel en al de palen van haren magt heeft overschreden en zich een gezag heeft aangematigd den toenmalige souverein alleen toekomende; genoeg

zij het ons bewezen te hebben, dat er een delict, om niet te zeggen eene misdaad, door de Hooge Indische Regering begaan is.

Nu toch moet deeze overtreding dit met alle delicten nood wendig gemeen hebben, dat het de overtreders niet alleen verbindt tot de straffen tot instandhouding der maatschappelijke order vastgesteld, maar hun ook de verpligting oplegt om alle schaden welke door hunne ongeoorloofde wederregtelijke handelingen voortgevloeid zijn te vergoeden (de Groot Inl. B 3. D 32 N 27) En het volgt dan ook van zelve dat indien het nader komt te blijken dat de Hoogst gebiedende macht door het ongeoorloofde verwerpen harer stellige bevelen schade heeft geleden, Zij deze met alle regt actione ex Lege Aquilia op de Hooge Indische regering mag verhalen. Voet ad tit: ss. ad L. Aquiliam N. 15.

En het is niet alleen volgens de regelen van het burgerlijke regt maar ook en welligt nog duidelijker, nog stelliger door die van het Publieke recht dat deze eisch van schadevergoeding den souverein tegen deszelfs onderdaanen wordt toegekend. In het geven van de definitie van schaden, zegt Puffendorf, „damnum notat omnem laesionem, „corruptionem, diminutionem ejus quod nostrum jam est, aut inter„ceptionem ejus quod ex jure perfecto debebamus haberi, sive id datum „sit a natura, sive accedente facto humano, aut Lege attributum, aut „denique omissionem aut denegationem alicujus prestationis, quam „alter nobis ex obligatione perfecta exhibere tenebatur". — En het zal zeker geen betoog nodig hebben dat de obsequentie van de beveelen der Hoogstgebiedende macht onder de obligationes perfectissimae behoort.

Beschouwen wij nu al verder de tweede betrekking, waarin wij stelden dat de Hooge Indische Regeering zich heeft schuldig gemaakt, te weeten dat zij als Mandataris contracten verbrooken heeft, die wettig waren aangegaan, die zij als Lastgeefster krachtens het Mandaat aan haar zelve verleendt, allesints verplicht was naar te komen, dan bevinden wij dat ook uit dien hoofde aan de opperste macht volgens alle gronden van regten een regt tot vordering van schadevergoeding moet toegestaan worden.

Immers deze contracten tot object hebbende *goederen*, welke tot *zekere prijzen* moesten worden geleverd, en aangegaan zijnde met de *toestemming* van beide partijen (de Americaansche Huizen en het Gouvernement) zijn wezenlijke contracten van koop en verkoop. En

uit dezelve wordt dus gebooren een *Actio emti* aan de Americaansche Huizen tegen het Gouvernement tot het leveren van het gekochte en het praesteeren van de schadens die uit ontrouw of verzuim van allen graad ontstaan.

En alzo het gouvernement verbonden is geworden door deszelfs Mandataris, welke ten aanzien der levering zijn mandaat niet heeft vervuld, verkrijgt hieruit in de tweede plaats het gouvernement tegen deszelfs Mandataris eene actio mandati directa L. 1 § 11 et L. 16 ss. depositi. Deze laatste actie nu tendeert mede tot vergoeding der schade, niet alleen door ontrouw, (dolo), maar zelfs door verzuim, in den ligste graad, culpa etiam levissima, aangebracht, LL. 13 en 21 Cod. mandati; L. 8 § ult. in med. eodem titulo. En daar het uit Zijner Majesteits Besluit van den 9 Meij 1815 n°. 5 blijkt dat Hoogstdezelve het bovengenoemd regt aan de Americaansche Huijzen ten volle heeft erkend, en tengevolge de schadevergoeding aan dezelve competerende ook werkelijk bereids door Uwer Excellenties besluit van den 28sten Augustus 1817 n°. 9 is geregeld, spreekt het van zelfs, dat thans het gouvernement ook geregtigd is om de geledene schade op dien, wien de vergoeding incumbeert, verder te verhalen.

Maar welke is nu de schade die door het gouvernement kan worden geeischt? Deze vraag verplicht ons om in alle de Particulariteiten te treden welke tijdens het gebeurde en vervolgens plaats hebben gehad.

Men stelle dat de hooge Indische Regeering in plaats van de gemaakte contracten niet te homologeeren dezelve, behoudens die reserve welke haar competeerde voor het defect in derzelver vervulling van de zijde der Americanen, had gerespecteerd, en dat alle de Producten waren afgeleverd geworden volgens de bedongen prijs. Het spreekt van zelfs dat er dan geene questie van schade zoude plaats hebben gehad.

Het effect hiervan zoude zijn geweest dat er als dan zoo veel speceryen of Producten meer zouden zijn geleverd geworden, als, volgens de zooveel lager bedongen prijs nodig waren tot het balanceeren van de waarde of het provenu der aangebrachte Ladingen.

Het niet leveren van dit different op dat tijdstip ontsloeg daarom het Nederlandsch gouvernement niet van deszelfs verpligting om zulks eens te doen, en indien men in vredestijd geleefd had, en de Americaansche Huijzen hadden bij het Nederlandsch Gouvernement op

de vervulling der contracten aangedrongen, met dat gevolg dat de Hooge Indische Regering op nader bevel van het Gouvernement dat surplus van producten had geleverd, zoude er ook geen questie van schade of van schadeloosstelling zijn geweest.

Die schade had dan alleen plaats kunnen hebben indien de prijzen, waarvoor de producten aan de Americanen hadden moeten worden geleverd in plaats van lager zoo veel hoger ware geweest dan de prijscourant en men dus bij verkoop derzelve aan anderen minder geld daarvoor had gemaakt dan aan de Americaanen; zelfs zoude het dan moeten consteeren dat om naderhand aan de contracten te voldoen, men verplicht zoude zijn geweest om diezelfde specerijen wederom duurder in te kopen; want indien men slechts dezelfde prijzen had moeten besteden of minder dan waarvoor men die specerijen aan anderen had verkocht, of indien er na die verkoop nog eene genoegzame voorraad ware overgebleven om de Americaansche huijzen het hunne te geven, zoude er nog geen schade geleden zijn geworden.

Het eenigste onderscheid dat er nu tusschen dit geval en dat waarin men zich tegenwoordig bevind plaats heeft is dat, in stede van zulks op den 4 Februari 1810 te doen, het gouvernement deszelfs engagementen eerst op den 28 Aug: 1817 en dus ruim 7 jaren later vervuld, als hebbende zulks uithoofde der naderhand (en toen het geen tijd meer was om de Zaak te verhelpen) tusschen beide gekomen omstandigheden niet eerder kunnen geschieden. Het Gouvernement heeft dus niets meer gedaan dan hetgeen waartoe het bij de contracten was verplicht in zooverre dat in plaats van goederen het equivalent derzelve betaald is geworden.

En vermits er geene interessen noch ander dedommagement voor dit langere uitstel aan de Americaanen bij afreekening is gevalideerd, heeft ook de vervulling der contracten in 1817 op zich zelve, en zonder op de omstandigheden te letten geene wezentlijke schade aan het Gouvernement toegebracht, en hetgeen bij het Besluit zijner Majesteit en bij dat Uwer Excellentien van den 28 Augustus 1817 als schadeloosstelling voorkomt, is in effecte niets anders dan de aanvulling van het nog ontbreekende aan de prestatie van datgeene waartoe het gouvernement was verbonden.

Indien dus de zaken in statuquo, zooals zij zich voor den oorlog met de Engelschen of liever voor de invasie van deze kolonie door de Britsche wapenen behouden waren gebleven, zoude er ons be-

dunkens ook geene repetitie van de schade uithoofde van het verbreeken der meergemelde contracten, *tegen de verbreekers* kunnen worden gesustineerd.

Dan het is juist deze omstandigheid, en deeze omstandigheid alleen, welke de zaak van aart doet veranderen, en deze repetitie van schade allersints fundeert.

Het is ons namentlijk gebleken uit eene lijst der goederen die tijdens het vermeesteren van dit eijland in de Pakhuijzen en andere bergplaatsen voor handen waren, welke lijst ons van goederhand gesuppediteerd is geworden, dat dezelven bestonden uit ruim :

190.000 Picols Koffij.
512 „ Nagelen.
880 „ Nooten.
700 „ Foelie.

welke slechts berekend tegen de Prijzen waarvoor dezelve aan de Americaanen hadden moeten worden afgestaan bedragen :

voor de koffij à 10 $ de Picol	$ 1900000
„ Nagelen 40 $	20480
„ Noten 125 $	110000
„ Foelie 250 $	175000
Dus te zamen	$ 2205480

en alzoo ruim dertien maal zoo veel dan de schadeloosstelling bedraagt door Uwe Excellentien bij besluit van 28 Augustus 1817 aan de Americaansche Huijzen toegestaan, en welke eene som aanwijst van $ 164342.74.

Het consteert daarenboven dat deze goederen, ten tijden dat de Americaansche schepen zich hier bevonden, en de hun toekomende specerijen slechts gedeeltelijk hebben ontvangen, alhier aanwezig waren, gelijk zulks te zien is uit het verslag van den toenmaligen Gouverneur Generaal Daendels, in 1814 uitgegeven, op f°. 73 van het 1e deel, alwaar dezelve zegt dat „de gelukkige aankomst der schepen „door den Landdrost van Banda met specerijen naar Batavia gezon„den, hem in staat heeft gesteld om de kleine schepen uit America, „die niet anders dan specerijen konden laden, te bevrachten, en het „gouvernement hierdoor *bovendien expeditien naar Noordamerica, „Holland en Frankrijk heeft kunnen afzenden, terwijl nog een aan„zienelijke hoeveelheid in de Magazijnen overig is gebleven.*„

En vermits deze ladingen van Banda de laatste zijn geweest welke het Nederlandsch Oost Ind: gouvernement uit de moluksche Eilanden voor de Engelsche invasie heeft ontfangen, waren het ook deze en geene anderen, waaruit de bovengem: afleveringen hadden plaats gehad, en de overgebleven restanten ontstonden,

En wat is nu met deze rijke overgebleven restanten gebeurd? Zij zijn alle gevallen in handen der Engelsche Prijsmeesters, welke dezelve voor goede Prijs hebben verklaard, en zijn dus geheel voor het Nederlandsch Gouvernement verloren geraakt.

Had dus de Hooge Indische Regering de contracten met de Americaansche Huizen gestand gedaan, zouden deze specerijen of producten aan dezelve afgeleverd en de schuld van het Gouvernement jegens dezelve vereffend zijn geweest, en het verlies een zoo aanzienlijk capitaal minder hebben bedragen. Het is dus aan de nalatigheid of het verzuim in den hoogsten graad van de Hooge Indische Regeering te wijten dat het Nederlandsch Gouvernement deze schade heeft bekomen welke hetzelve dus nu te recht, naar aanleiding van hetgeen wij des wegens vermenen bewezen te hebben, op haar kan verhalen.

Te vergeefsch zoude men ons hier willen objicieeren dat volgens diezelfde Regelen van Regten, welke wij hebben ingeroepen, de mandataris niet gehouden zijnde tot reparatie der schade, uit ontevoorziene gebeurenissen ontstaande (L. 13 Cod.-mandati) en de Leeraars van het Publieke recht door ons geinvoceerd insgelijks bepalende dat toevallige oorzaken geene verplichting tot schadevergoeding geven, (Puffendorf de I : N : G : Jure naturali et gentium L : 3, c. 1 § 6) de Hooge regering ook niet verantwoordelijk kon zijn voor de Oorlogsevenementen, die als onvoorziene gebeurenissen of toevallige oorzaken kunnen worden beschouwd, — want, behalven dat het casus fortuitus *dan eerst* van de verplichting van schadevergoeding ontheft, *wanneer dezelve geen gevolg is van onze schuld*, (1) en dat de capture der $ 164000 aan specerijen, welke nog aan de Americanen toekwamen geen plaats zoude hebben kunnen grijpen, indien in tijds aan de contracten was voldaan, zoo kon de invasie van het eiland Java, met de gevolgen van dien nog veel minder als eene ontevoorziene gebeurenis worden beschouwd, dewijl de vijand reeds zoo

(1) Pothier, Contr: en verbindtenissen, § 142 in fin.

digt in de Nabuurschap zijnde, en alle de possessiën van den Staat in Oostindien bedreigende, het integendeel bijna als onmooglijk moest doen stellen dat eene eenige en vooral eene zoo rijke buit als Java hem zoude kunnen ontsnappen, daar de middelen om hem tegenstand te bieden of hem afteslaan bereids zoo ontoereikende waren op dat ogenblik, en, volgens den toenmaligen toestand der publieke zaken, de vernieling van onze geheele Zeemagt en de uitgeputte staat van 's Lands finantien in Europa, op geene de minste verbetering, maar integendeel op een dagelijksch toeneemende verergering moesten reekenen.

Welke is daarenboven de schade die in dit geval de Mandataris gehouden is restitueeren? dezelfde, welke door het Gouvernement aan de Americaansche kooplieden moet worden vergoed. En daaromtrent zegt de wet dat de verkoper zelfs gehouden wordt tot de schade welke uit het casus fortuitus, na verzuim van levering, opkomt (L. 4 Cod. de periculo et commodo rei venditae). Hetgeen dus het gouvernement presteert verhaalt zij hier slechts op de mandataris.

Dit is dus het ware oogpunt waaruit na ons oordeel de schade moet worden beschouwd, en ons antwoord op de Eerste vraag welke wij ons hebben voorgesteld is dus, dat buiten en behalve de straf, welke aan de toenmalige Hooge Indische Regering ter zake van laesie van het opperste gezag kan worden geinfligeerd, aan haar de gantsche vergoeding incumbeert van hetgeen door het Gouvernement aan de Americaansche Huijzen gegeven of betaald is geworden, bij Liquidatie van hetgeen gebleken is aan dezelve, ten gevolge van de meergenoemde aangegane contracten te competeeren.

Wij stelden ons in de tweede plaats voor de beantwoording der vraag tegen wien en in welke proportie dit recht moet worden geprosequeerd?

ad 2. Wij begrepen deze vraag afzonderlijk te moeten behandelen omdat dezelve welligt tot eene nieuwe questie kon aanleiding geven, die eerst beslist diene te worden; men zoude namelijk misschien willen beweeren dat de Hooge Indische Regering een moreel lichaam zijnde, niet derzelver tijdelijke individus voor hetgeen zij collectief in hunne qualiteit hebben gedaan verantwoordelijk kunnen worden gesteld, dat zij als generale procuratores handelende, wel wegens onkunde of slechte directie, konden worden gerevoceerd, en door

anderen worden vervangen, maar dat alle de uit deze handelingen ontstane schade ten Laste van diegeen, welke hem als bekwaam en kundig geoordeeld had, en hun de administratie in handen heeft gegeven, het Gouvernement namelijk, moet vallen, alzoo aan het gouvernement de keus van deszelfs geemployeerden wordt gelaten, en hetzelve dus ook daarvoor alleen verantwoordelijk is.

Wij geloven dat, indien ons bestek het toeliet wij zeer wel dit algemeene grondbeginsel zoude kunnen refuteeren doch het zij ons genoeg aantetoonen dat, toegegeven hetzelve algemeen waar mogt zijn, des neen, hetzelve op het onderhorige geval van geene applicatie kan zijn.

Er heeft hier geen directie of administratie plaats gehad, het zijn hier geene verkeerde maatregelen die de Regering in de beschikking over 's Lands goederen of eigendommen heeft genomen, zooals bij voorbeeld zoude zijn geweest het laden van Producten op eigen schepen voor eigen Rekening, onder Hollandsche Fransche vlag, het opstapelen van dezelve op eene plaats, van waar het de Engelsche gemakkelijk zoude zijn geweest dezelve te veroveren, hetwelk een en ander schoon ter goeder trouw hebbende kunnen worden bevolen, echter groote onkunde of negligentie aan den dag had gelegd maar waartegen geene speciale uitdrukkelijk bevel bestond. Dit is hier het geval niet.

Hier bestond een van de algemeene instructien distinct, bevel, gegeven in een speciaal en distinct geval, waar geene kunde, of overleg, geene deliberatie meer te pas kwam, en waarin eene bloote doch strikte opvolging van de ontfangen last wierd gevorderd. Hier voornamelijk geld het reeds aangehaalde van onzen onsterflijken wetgever van het Publieke recht „dat de faculteit „van regeeren, welke de geconstitueerde autoriteit bezit, zoodanig „aan de Hoogstgebiedende macht is onderworpen, dat al wat tegen „den wil van den Hoogsten gebieder wordt gedaan, als verstoken van „die faculteit, en *dus als eene private handeling beschouwd moet „worden*".

Het is dus niet meer als 't ware het Lichaam der hooge Indische Regering, maar eenige Individus die het gezag, aan hun als Leden van dezelve toevertrouwd hebben misbruikt, van wien men de schade aan de Publieke zaak toegebracht, kan repeteeren, gelijk ook zulks werkelijk, blijkens de aanhaling van Zijne Excellentie den Heer

Staatsraad Goldberg in deszelfs Rapport aan Z. M. den Koning van den 2 Meij 1815 voorheen in Indiën algemeen gepractiseerd is geworden.

Wij vinden ons dus onbezwaard op deze door ons voorgestelde vraag te antwoorden dat diegeen der Leden van de hooge Indische Regering welke tot het besluit van 5 Februari 1810 hebben geconcurreerd en hetzelve met hunne handtekening hebben bekrachtigd naar ons oordeel tot vergoeding der bovengem. schade, en wel *ieder in solidum*, naar den aart der beide door ons bevorens opgegevene Actiën, (de Groot Inl. B. 3 D 32 N. 35 en de Lex 60 § 2 ss. Mandati vel contra) aanspreekelijk zijn. Dan het is niet op deze alleen, dat gem. vergoeding ons bedunkens neder moet komen, maar ook wel degelijk op de persoon van de Gouverneur generaal zelve, wel is waar, zooals Z. Ex. den Heer Staatsraad evengenoemd in deszelfs rapport aanmerkt, dat gen. ambtenaar zich welligt heeft trachten te dekken voor de gevolgen van deze willekeurige handelwijze, met slechts het voorstel daartoe te doen, en aan de regeering de beslissing over hetzelve over te laten. Doch hier diend te worden opgemerkt dat, daar de gouverneur generaal volgens de Instructie van G.G. en raden van Indië (art. 7) alleen bevoegd was om in de vergadering der Hooge Regering zaken in deliberatie te brengen, hij ook wezentlijk en de eerste aanlegger en de raadgever was van al hetgeen aldaar verhandeld of besloten wierd, daar het van zelf spreekt dat hetgeen iemand zelfs voorsteld, voor al wanneer hij zulks met breedvoerige en beredeneerde argumenten ondersteund, en als zijn eigen gevoelen doet voorkomen, ook door hem wordt aangeraden en goedgekeurd dat hij uit de aart zijner functiën en uit hoofde der eed van getrouwheid aan de Hoogstgebiedende macht en observatie van de wetten, geene voorstellen *doen mogt* tendeerende tot het provoceeren eener formeele disobedientie, als zijnde zelfs de handhaver van die wetten (art. 23 van zijne Instructie) en van 's Konings gezag, dat hem de magt was gegeven om, in gevalle hij mogt begrijpen dat de Leden van de Raad zich in hunne beraadslagingen mogten hebben geabuseerd niettemin tegen hun gevoelen aan te handelen (art. 15 Instr. v. d. G. G. en R.), dat deze magt hem niet was gegeven om dezelven te doen slapen, maar dat hij verplicht was, daar waar het noodzakelijk was, dezelven te gebruiken, dat er geen geval van grooter aangelegenheid

kon exsteeren dan wanneer er questie kon zijn over het al of niet obedieeren aan het uitdrukkelijk bevel van den Souverein, en hij dus met zich niet te opposeeren tegen een besluit hetwelk des souvereins gezag ten eenemaal onderste boven stiet, werkelijk daaraan heeft geadhereerd.

De Romeinsche wetten verklaren zich mede ten duidelijkste ten opzichte der gehoudenheid of schuld van de geene die op deeze wijze tot het pleegen van eenen misdaad toebrengen: immo etsi erat servus omnimodo fugiturus, vel furtum facturus, *hic vero laudator hujus propositi extitit, tenetur* L. § 4 ss. de servo corrupto.

Een voorstel van den Gouvernenr Generaal is dus wezentlijk èn eene raadgeving èn eene goedkeuring en de eerste trap, de eerste bewegende oorzaak van het Besluit der Hooge Regering, *zonder welke dit besluit niet zoude kunnen bestaan*, en het is deze stelling alleen waarop de zoo evengenoemde magt berust, dewijl Zijne afkeuring genoegzaam is om dit besluit te annulleeren.

Hij heeft dus èn door eene reële en directe medewerking èn door (de misdaad kunnende en moetende beletten,) zulks niet te doen, werkelijk geconcurreerd tot de daadzaak zelve, waaruit de schade geboren is, en is mitsdien mede tot het vergoeden derzelve verantwoordelijk.

Moeielijker valt ons het onderzoek in welke proportie de schade op den Gouverneur Generaal en de Leden der Hooge Regering moet worden verhaald.

Wel is waar wij zeiden boven, dat de beide Actiën welke wij betoogd hebben, dat de hoogstgebiedende Magt competeerden beiden in solidum waren, en wanneer wij nu uit den aart van diergelijke actiën voortredeneeren, zo blijkt het dat de Hoogstgebiedende magt naar verkiezing en zonder in achtneming van eenige proportie een of meer der schuldigen voor de geheele schade kan aanspreeken, mits hem door cessie van actie het vermogen gevende, om hunne medeschuldenaren voor hun gedeelte aantespreken, dan wij meenen echter dat het gebruik make van dit strikte regt vooral, in deze zaak zeer ligt tot eenige onbillijkheid zou kunnen aanleiding geven.

Het is niet te ontkennen dat de Leden der Hooge Indische Regering die tot het neemen van het Besluit om de contracten door van Polanen in America aangegaan mitsgaders om de commissie van dien ambtenaar te revoceeren geconcurreert hebben, allen schuldig

zijn, dan het komt ons tevens voor dat er in de graad van culpabiliteit naar billijkheid eenig onderscheid behoord te worden gemaakt tusschen hun welke het voornoemde besluit het eerst voorgedragen, aangeraden, en men vergeve ons het woord, met drogredenen ondersteund hebben en diegeenen welke zich alleen tot het concurreeren daartoe door den eerstgenoemde hebben laten overhalen, en bijgevolg een minder handelend deel in het nemen daarvan gehad hebben en dat uit dien hoofde de hoogstgebiedende magt wel niet regtens verpligt is, maar echter meer volgens de regelen van billijkheid zoude handelen in dien zij de eerstgenoemde schuldigen ook in de eerste plaats verantwoordelijk stelden.

Dan het is juist in het bepalen deezer differente graden van culpabiliteit dat de moeielijkheid gelegen is, van welken wij zoo even gewaagden.

Konden wij onderricht zijn in hoe verre de Gouverneur Generaal vooral in de toen plaats hebbende omstandigheden waardoor de gelegenheid om zich in het vaderland te addresseeren schier geheel benoomen werdt zijne invloed heeft gebruikt om aan de Hooge Regeering zijne voorstellen te doen adopteeren, of die invloed niet bestuurd is geworden door de vrees van in zijne ongenade te vallen, indien men zijne wil wederstond, en welligt of een ambt te moeten verliezen en met hetzelve van alle middelen van bestaan te zijn verstoken, of uit de Kolonie te worden verdreven, of mogelijk nog erger mishandelingen te ondergaan; konden wij weten op welke wijze de deliberatiën der Hooge Regering zich hebben toegedragen, of daar in debatten hebben plaats gehad die door personeele consideratiën weder zijn gesmoord, of de besluiten door unanimiteit van stemmen of slechts door de meerderheid zijn genomen, welke de dissenteerenden Leden zijn geweest, of zich, en zoo ja, door wien, de stem van Pligt en gehoorzaamheid heeft doen horen, zouden wij welligt en zonder schroomvalligheid en zonder vrees van den schuldige, met den onschuldigen te vermengen, diegeen, waarop naar ons oordeel de strengheid der wet in hare verschillende gradatiën diende te worden geappliceerd, aan Uwe Excellentien nader te doen kennen.

Daar ons nu de aart van dit onderzoek, hetwelk Uwe Excellentien hebben verlangd dat secreet behandeld zoude worden en hetwelk dus bij zodanige opsporingen al spoedig eene schadelijke publiciteit zoude verkrijgen, zulks verbied, hebben wij wederom geene

andere toevlugt kunnen neemen dan tot die gronden van regt en billijkheid, waaraan wij al hetgene van eene publieke autoriteit in deeze belangrijke zaak geweest is, tot dusverre hebben getoetst. En dan vermogen wij uit het deel hetwelk wij hebben trachten te bewijzen dat de Gouverneur Generaal Daendels in de misdadige handelingen van de Hooge Regering van Indien heeft gehad hem als Eerste aanlegger en eerste oorzaak van dezelven, zonder wien dezelve nooit plaats gehad hadden, ook op den voorgrond zetten, „qui consentum requisitum adhibet, qui adiuvat, aut qui alio modo „in ipso crimine participat, primario tenetur" zegt Grotius.

Door zijne qualiteit daarenboven als gouverneur generaal stond hij aan het Hoofd der Hooge Regering, de Besluiten en andere verrigtingen van den Gouverneur Generaal en raden moesten worden uitgedrukt, als gedaan bij de Gouverneur Generaal en raden en niet anders, en daar zijn verblijf op Buitenzorg niet als eene absentie kan worden aangemerkt uit eene vergadering, die als 't ware buiten hem niet kon bestaan, die op geene voorstellen dan de zijne kon delibereeren, en een zodanig voorwendsel indien hetzelve kon worden gealligueerd om daaruit te prouveeren dat hij geen deel aan de Besluiten, bij welke hij niet persoonlijk present was, had gehad, tot de absurdste conclusie zoude leiden, aangezien dat verblijf op Buitenzorg blijkens de notulen van die vergaderingen, habitueel was, kan ook dit voorwendsel in deeze niet gelden. Voegen wij hier de plaats hebbende omstandigheden bij, gaan wij alsdan na welk eene dubbelde mate van vertrouwen het gouvernement op deze Hooge Ambtenaar had gesteld, en hoe Plicht en Erkentenis beide hem hadden moete animeeren om het gezag van zijne souverein te maintineeren, om nooit iets te ondernemen directelijk noch indirectelijk, hetgeen dit gezag aan het wankelen moest brengen, om altijd voortegaan in die deugden die onze natie tot dus verre hadden gekenschetst, omzichtigheid en bedaardheid in het nemen van Besluiten, of het doen van Voorstellen, waarbij de Hollandsche Eer bij de vreemdeling zoude kunnen worden gecompromitteerd, religieuse trouw aan de gemaakte engagementen, stipte gehoorzaamheid aan de wet, door welke alleen evenzoo veel als door kracht van wapenen de welvaart dezer gewesten moest worden gemaintineerd en alle de andere Leden met hem in het Hooge Bestuur gezeten dit voorbeeld volgende, ook niet in het geval zouden zijn gebracht om hunne plichten te verzaken ,

dan gewis is er, om alle deze redenen geen de minste twijfel of de Gouverneur Generaal Daendels is de Eerste en voornaamste schuldige in deze geweest, en moet dus ook aangemerkt worden als de eerste persoon, op wien ter zake van de verbreeking van meer gem: contracten, en het niet respecteeren van 's Gouvernement orders de vergoeding der schade aan den Lande toegebracht in solidum moet worden verhaald, behoudens zijn regres tot de verdere deelnemers aan deze handelingen, indien daartoe termen bij de wet mogten worden gevonden.

En hiermede vermeenen wij de taak die ons was opgelegd te hebben afgehandeld, en hebben de eer hetzelve verders aan Uwer Excellenties beter oordeel te submitteeren.

Batavia en Sourabaija den 30 Julij en
28 September 1818.
(w. g.) Bousquet.
(w. g.) van der Meulen.

---

231. Brief van Commissarissen-Generaal aan Min. Falck, 25 December 1818.

SECREET.
LITT. SS. Batavia den 25 December 1818.

Aan Zijn Excellentie
den Minister voor het Openbaar Onderwijs
de Nationale Nijverheid en de Koloniën.

De Staatsraad Directeur Generaal voor het Departement van Koophandel en Koloniën deelde ons bij brief van den 30 October 1815 n°. 2788 mede, het besluit door Zijne Majesteit op den 27 daar te voren onder n°. 35 genomen op de rekesten van Herman Willem Daendels, oud Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indie, houdende verzoek:

1°. dat zekere ten rekeste vermelde bons door het Koloniaal Gouvernement van Java afgegeven, mogten worden verklaard preferent en wel boven de koloniale schulden wegens de in kas gestorte gelden.

2°. dat Commissarissen Generaal mogten worden aangeschreven om den rekestrant of zijne gemagtigden te *Batavia* te informeren wanneer

dezelve bons, hetzij in eens, hetzij gedeeltelijk, ter betaling konden worden gepresenteerd.

Bij dat besluit vond Zijne Majesteit goed „uit aanmerking dat „het niet beslist was, of het Nederlandsch Gouvernement zich met „die bons, of zelfs met de schuld waaruit dezelve waren spruitende, „al dan niet kon inlaten, om alvorens te disponeren, ons aan te „schrijven om geen van die bons welke van het voormalig Fransch „Keizerlijk Gouvernement op Java in dato 10 Junij 1811 voor over„genomen vaste goederen, aan den oud Gouverneur Generaal Daendels „waren afgegeven, te erkennen, veelmin te voldoen, voor en aleer „Zijne Majesteit deszelfs intentie te dezen opzigte zou hebben doen „verstaan. Voorts om te onderzoeken en te dienen van berigt „nopens de transactien die met den gem: oud Gouverneur Generaal „Daendels, wegens de overname van zijne vaste goederen hadden „plaats gehad."

Zaken van grooter en algemeener belang hebben ons telkens verhinderd dit teder stuk in overweging te nemen. Wij hebben echter op den 19e September dezes jaars eene Commissie tot onderzoek benoemd, in welker handen wij daarna stelden een op den 20 September ingekomen verzoek van de gemagtigden van den gewezen Gouverneur Generaal Daendels, om liquidatie en uitbetaling der pretensien evenals die van alle andere gouvernements crediteuren. Deze Commissie heeft ons haar berigt en consideratien ingeleverd bij eenen brief gedagteekend den 30 November ll., met overlegging van vele bijlagen, alle welke stukken wij de eer hebben bij deze Uwer Excellentie toe te zenden.

De Directeur Generaal voornoemd zond ons wijders bij brief van den 7 November 1816 n°. 5 een besluit door Zijne Majesteit op den 20 September daar te voren onder n°. 20 genomen op de rekeste van J. A. van Braam, Minister aan het hof van den Keizer te Souracarta, houdende verzoek dat de questie tusschen de voormalige Gouverneurs Generaal Daendels en Janssens, uit hoofde van het gedeeltelijk beloop van zekere geplukte vogelnestjes gerezen, mogt worden onderzocht en beslist, ten einde de Suppliant en de verdere gemagtigden van den Generaal Daendels voor verdere aanspraak zouden worden beveiligd.

Zijne Majesteit vond goed:

1e. Het verzoek ten rekeste gedaan, als zijnde van het ressort der regtbanken te declineren en te wijzen van de hand.

2e. Den Staatsraad Directeur Generaal van het Departement van Koophandel en Kolonien met toezending van alle de stukken en van kopy van het rapport van den Raad van State te autoriseren tot het inwinnen van informatien bij ons omtrent de som van Rds 65183.37 papieren geld, welke door den suppliant ter dispositie van den generaal Janssens was gelaten, ten einde deswegens aan Zijne Majesteit te dienen van berigt, consideratien en advies of, en in hoeverre het belang van het rijk zoude kunnen vorderen omtrent deze zaak nog eenig verder onderzoek te doen.

De Directeur Generaal geeft als zijne meening in den gemelden brief op, dat tot dit besluit aanleiding heeft gegeven het voorkomende bij het rapport van den Raad van State, welke meende dat Zijne Majesteit belang had te onderzoeken of en in hoeverre de opbrengst der vogelnestjes, welke het onderwerp van het geschil uitmaakte, al of niet had kunnen toekomen aan de gewezen Gouverneur Generaal van Indie.

De Directeur Generaal voegt er bij dat de Generaal Daendels bij zijne gedrukte Memorie pg. 30 opgevende de redenen en motieven op welke hij gemeend had zich de voordeelen op de pluk der vogelnestjes te kunnen en te mogen toeeigenen, hij Directeur Generaal echter moest observeren dat deze vermeerdering van inkomsten door het Gouvernement in Nederland nimmer was gehomologeerd geworden.

Ook dit stuk bleef door de veelvuldige bezigheden lang liggen. Wij ontvingen daarna een rekest van de gemagtigden van den gewezen Gouverneur Generaal Daendels, verzoekende onze beslissing op het bewuste geschil, welk verzoek echter wij op grond Zijner Majesteits besluit dadelijk van de hand wezen, dan bij Uw besluit van den 12 October dezes jaars stelden wij ook alle deze stukken in handen van dezelfde Commissie hier boven genoemd en dezelve leverde ons haar rapport in bij brief van den 30^{en} November ll. welk stuk en bijlagen wij almede hier nevens overzenden.

Het moge verwondering baren, dat wij beide deze zaken, welke toch in geen onmiddellijk verband staan, bij deze gezamentlijk behandelen, dan wij kregen hiertoe aanleiding door het lezen van de beide brieven ons door de benoemde Commissie geschreven; in het berigt althans over het gebeurde met de vogelnestjes is meer dan eene belangrijke redenering gebezigd, die even zeer, ja welligt nog meer toepasselijk is op de zaak der bons, en wij begrepen daarom

te moeten zorgen, dat niet eene geheel afzonderlijke beschouwing en beoordeeling van deze beide zaken plaats greep. Het was ook met dat oogmerk, dat wij dezelfde personen tot beide commissien benoemden, en wij vertrouwen voorts dat de benoemde personen alle de vereischten bezitten, welke bij de beoordeeling dezer tedere en netelige zaak waarin zoo ligt vooringenomenheid hare rol kan spelen, behoorden te zamen te vloeijen. Wij moeten zelve ons daartegen zorgvuldig wachten van den invloed, welke de bedenking van het groote nadeel den lande toegebragt, ligtelijk zou kunnen hebben op de beoordeeling van hetgeen in alle de plaats hebbende en gehad hebbende omstandigheden nu als regtvaardig en billijk moet gerekend worden, maar wij achten het even pligtmatig ons daarvoor te wachten, dat wij uit eene te groote angstvalligheid niet rondelijk de zaak zouden voorstellen, zooals zij naar het licht ons gegeven, bestaat.

Wij mogen dus aan Zijne Majesteit niet onthouden de volgende algemeene bedenkingen, welke bij ons, na het lezen der berigten van de Commissie, zijn opgekomen.

De Commissie zegt in den aanvang van haar berigt betrekkelijk die bons voor producten afgegeven, dat het besluit van Zijne Majesteit en ook het onze schijnt genomen te zijn in de onderstelling dat die bons voortsproten uit eene overname van vaste goederen; *dat het intusschen uit het onderzoek door haar gedaan, gebleken is, dat dezelve bons in geenerhande betrekking staan tot eenige overdragt van vaste goederen.*

Wij hebben te dezen aanzien grooten twijffel; het is te bejammeren dat bij Zijner Majesteits besluit, of bij des Directeurs generaal aanschrijving niet tevens ter onzer inlichting gezonden is het rekest door den Oud Gouverneur generaal Daendels aan den Koning ingediend. Dit stuk toch is in waarheid onmisbaar tot waar verstand der zaken en het is te wenschen dat in het algemeen zoodanige verzoekschriften of andere stukken, welke ten grond van eenig besluit, houdende last tot onderzoek gediend hebben, bij die besluiten gevoegd worden.

Intusschen komt het ons voor, dat de uitdrukkingen in 's Konings besluit, wel uit niets anders kunnen getrokken zijn dan uit het rekest van den gewezen gouverneur generaal Daendels zelven, terwijl daarenboven het verzoek door denzelven gedaan, een overtuigend

bewijs inhoudt, dat de bons welker voldoening hij vraagt, uit eene andere oorzaak gesproten zijn dan uit eene gewone inkastelling; het verzoek toch is: *dat dezelve mogen worden verklaard preferent en wel boven de koloniale schulden wegens in kas getelde gelden*, het schijnt ons daarom toe dat de Commissie zich vergist, wanneer zij aanmerkt dat uit het besluit de aard der schuld niet blijkt. Wanneer wij hierbij aandachtelijk nagaan de bijlagen door de commissie bij haar rapport gevoegd, dan komt ons de loop der zaak voor de volgende te zijn: Uit de bijlagen *G* en *H* (welke in den aanvang klaarblijkelijk verkeerdelijk als tot 1808 behorende gemerkt zijn, gelijk uit *H* op het einde blijkt, dat zulks in 1810 is voorgevallen, men zie ook Litt. *a* bij het rapport over de vogelnestjes gevoegd) blijkt, dat de gouverneur generaal Daendels heeft voorgesteld en dat de Hooge regering heeft aangenomen de koop van de Basaar, de huizen, de meubelen enz. van Buitenzorg, voor eene somme van 400000 Rijksd^{s}, dat hij de betaling niet verlangde doch de som liet in 's lands kas tegen betaling van interessen, en wel tot den tijd dat het hem Gouverneur Generaal zoude gelegen komen zekere 50.000 Rijksd^{s} aan den lande verschuldigd, terug te geven. Van dit alles wierd eene rekening courant opgemaakt uit welke bleek dat het saldo den Gouverneur Generaal Daendels toekomende bedroeg 400000 Rijksd^{s} — dit stuk, opgemaakt den 31 Maart 1810 is onder Litt. I bij het rapport gevoegd.

De bijlagen onder K. L. en M. bewijzen, dat in de maand April 1811 de Hooge regering besloten heeft die 400000 Rijksd^{s} uit de penningen van den verkoop der Bantamsche landen gekomen aan den Heer Daendels uit te betalen, — dat de Directeur Generaal vendumeesteren op 17 Mei tot die uitbetaling gelast heeft en dit op den 4 Junij die som door denzelven heer Daendels is ontvangen, terwijl eindelijk uit de bijlagen sub *C* en *D* blijkt dat de Bons zijn afgegeven op den 10 Junij 1811.

Nu komt het ons voor dat men redelijkerwijze niet twijffelen kan aan het verband hetwelk er is tusschen de afgegeven bons en de overdracht der Buitenzorgsche goederen; — met andere woorden dat de gelden voor welke de bons zijn afgegeven, haren oorsprong hebben en betaald zijn voor den afstand dier goederen — zooal (hetgeen wij echter niet doorzien) deze penningen met eenige andere vermengd mogen geweest zijn; dit zou toch de groote zaak niet ver-

anderen. Dit alles doet ons dan overtuigd zijn van de juistheid, waarmede deze beide zaken bij besluit des Konings in verband gebragt zijn, en tevens van de billijkheid van Zijner Majesteits wensch om ten aanzien dezer transactie te worden ingelicht.

Wij kunnen te dien aanzien geen meerder licht geven dan bij de rapporten der commissie en de bijlagen door dezelve medegedeeld, verspreid is.

Kortelijk komt het hierop neer. De Gouverneur Generaal Daendels laat zich toewijzen den vollen en vrijen eigendom van Buitenzorg voor eene somme van 39900 Rijksd.; hij verkoopt onmiddellijk een klein gedeelte voor 70000 Rijksd.; hij gaat met den verkoop voort van de andere gedeelten, die hem eene winst van ruim 600000 Rijksd. opbrengen terwijl hij eindelijk het toen nog overschietende weder aan den lande overdoet voor eene somme van 3 a 400000 Rijksds. Wij geven deze sommen globaal op; het komt op eenige duizenden bij zulk een belangrijke zaak niet aan.

Het is zoo, de toewijzing van Buitenzorg is door het toenmalig Hollandsch Gouvernement goedgekeurd, en hiervan uitgaande zoude men komen tot het besluit, dat Buitenzorg alsoo het eigendom geworden zijnde van den Gouverneur Generaal Daendels hij dus vrijelijk over zijn eigendom konde beschikken en het was dan welligt verkieselijk dat het Gouvernement van het overschietende eigenaar wierd.

Deze aanmerking geeft aanleiding tot twee bedenkingen; de eerste is door de commissie bij derzelver rapport over de vogelnestjes gemaakt. »Op welke wijze is aan den Koning van Holland de zaak voorgedragen? Heeft Zijne Majesteit bij die gelegenheid alle inlichtingen bekomen welke hoogstdezelve met juistheid over de waarde van dien afstand konde doen oordeelen?«

Wij herhalen diezelfde vragen bij deze; en mogen niet verbergen dat wij er grootendeels aan twijffelen. Bij vroegere en latere woordenwisselingen en berigten over de beschikking van Buitenzorg en Weltevreden ten behoeve en gebruike van den tijdelijken Gouverneur Generaal heeft men zich nimmer een juist denkbeeld van Buitenzorg gevormd, of liever men heeft daaronder altijd begrepen een buitenverblijf; van daar dat nog zelfs bij de aanschrijving van den Minister van Marine en Kolonien van den 24 Julij 1809, de goedkeuring des Konings op de volgende wijze te kennen gegeven wordt:

„Dat Zijne Majesteit heeft geapprobeerd de gemaakte schikkingen omtrent de *Landgoederen Buitenzorg en Weltevreden*". Bij de rapporten van de leden der hooge regering, welke den afstand aan den Gouverneur Generaal Daendels zijn voorafgegaan komt niets voor dat tot eenig ander denkbeeld kon aanleiding geven; de som van 39900 Rijksd. voor welke Buitenzorg van den eenen Gouverneur Generaal op den anderen overging, kon ook niets anders doen bevroeden.

Het was dus het *Landgoed* Buitenzorg dat de Minister en de toenmalige Koning in het oog hadden bij de goedkeuring van den afstand, en geensints het *regentschap* Buitenzorg met de uitgestrektheid van Landen in dat Regentschap gelegen, dat in de oogen van het Gouvernement wierd afgestaan. Waren alle de omstandigheden aan het Gouvernement bekend geweest nimmer zou het zelve voor 39900 Rijksdˢ. hebben afgestaan eene bezitting die een millioen Rijksdˢ. waard was, waarvan een zeer gering gedeelte in vergelijking van het geheel, dadelijk na den afstand, voor dat nog de goedkeuring ontvangen was, verkocht was voor bijna een kapitaal meer, namelijk voor 70000 Rijksdˢ. Te willen zeggen dat die waarden door de aangebragte verbeteringen zoo gestegen was, is onwaar; ten aanzien van het gering gedeelte zoo even aangevoerd, is dit blijkbaar en de commissie heeft deswegens ook juiste aanmerkingen in het midden gebragt. Wij mogen er bijvoegen, dat die verbeteringen evenzeer ten nutte van 's Lands kas had kunnen en behooren te worden daargesteld. Zoo dus de regel waar is *nemo suum jactare velle praesumitur* en deze behoort (het zij met eerbied gezegd) door een Gouvernement ten aanzien van Landsgoederen altijd in het oog gehouden te worden, dan is die goedkeuring op verkeerde onderrigtingen steunende, en de ondervinding heeft doen zien dat het hier niet blijft bij eene *laesio ultra dimidium*. — Maar nu tot de tweede bedenking, die aan de eerste niet weinig kracht bijzet. Na de aanzienelijke en gedeeltelijke verkoopingen bleef na den jare 1810 juist over zulk een gedeelte als tot gerief van den tijdelijken Gouverneur Generaal noodig was. De Gouverneur Generaal Daendels bood dus uit overweging hiervan aan, dat gedeelte weder aan den lande over te doen. De toenmalige leden van de Hooge regering namen dit aanbod met erkentenis aan; men bepaalde de waarde van de Landen en de Bazaar op eene Somme van 200 000 Rixdˢ. en men gaf aan

den Generaal Daendels terug de gedane verbeteringen aan het huis ter Somme van 116 duizend Rijksds. meestal papieren geld. Dit overgeschoten gedeelte kwam dus bij den wederinkoop den lande op meer te staan dan achtmalen zooveel als de koopschat bedroeg voor welken het geheel district, waarvan reeds daarenboven 600 000 Rijksds. was genoten, door het land zelve was afgestaan. — Bij het aangaan van zulke aanzienelijke onderhandelingen mist men berigten en waarderingen van deskundigen, — niets van dit alles is hier gedaan noch bij den eersten afstand noch bij den wederafstand. Was het billijk dat hier terugbetaald werden de kosten van vertimmeringen, en hadden die vertimmeringen (wij vragen niet) zooveel gekost, maar was het perceel daardoor zooveel in waarde gestegen? Wij hebben daarvan geen bewijs gezien en gelooven niet dat het te bewijzen was. Het om niets teruggeven van het huis en de grond, waarop het stond, was een zonderling voorwendsel.

Waarom was het overgeschoten land en bazaar zooveel waard? de Commissie berigt het ons, omdat de Gouverneur Generaal Daendels als hoofd van de regering, het land dat hij toen als bijzonder persoon bezat, vrij sprak van lasten, welke van hetzelve anders aan den lande moesten betaald worden, zoodat door deze weinig te prijzen daad, dit land in de handen van hem, als bijzonder persoon, meerder waardig wierd; — die meerdere waarde had hetzelve voor het gouvernement niet.

En nu meenen wij genoeg gezegd te hebben ter voldoening aan Z. M. begeerte om ingelicht te worden omtrent den aard der transactie betrekkelijk de overname van vaste goederen. Wij hebben de zaak uit een eenigsints ander gesigtspunt beschouwd dan de Commissie, maar wij leggen ons voor het overige gretig bij veel der door haar aangevoerde redeneringen neder.

Na deze voordragt komen er meer dan eene vraag op.

Zou het toenmalig Hollandsch Gouvernement, had het zelve de omstandigheden gekend, den afstand goedgekeurd hebben?

Zou hetzelve zich, wanneer die omstandigheden ook na die goedkeuring waren bekend geworden, zich hebben kunnen gebonden achten aan des zelfs eenmaal gegeven goedkeuring die op geheel andere inlichtingen rustte?

Is het tegenwoordig Nederlandsch Gouvernement daaraan gebonden? Kan het daarentegen overgaan tot eene geheele vernietiging van het het gebeurde?

Zijn er redenen van algemeen belang om eene zaak welke zoo uit haar geheel gebragt is, en bij welke nu zooveel personen belang hebben, als niet vatbaar voor eene verandering te beschouwen, immers ze te laten berusten?

Zijn de redeneringen door den Gouverneur Generaal Daendels bijgebragt, ten betoog van de noodzakelijkheid eener vermeerdering van tractement in die tijden, wigtig genoeg om denzelven te laten behouden het bezit van het genomene, waarin hij door de opgevolgde goedkeuring van het toenmalig Gouvernement, hoe dan ook verkregen, meende zeker te zijn?

Is men daarenboven nog gehouden de zoo aanmerkelijke somme welke na al het gebeurde nog gevorderd wordt, te betalen?

Is het onregtvaardig, onbillijk, hard die vorderingen te ontzeggen aan een man die zoo men hem in het bezit van het reeds uit die weinig loffelijke onderhandeling genotene laat, boven het hem toegestane tractement een winst van 600 000 Rijksd^{s}. in drie jaren gedaan heeft, welke zonder eenige reden aan het land onthouden is?

Wij vergenoegen ons met de opgave van die vragen, welke Z. M. welligt aan de beantwoording van anderen zal willen opgeven.

Wij gaan over tot de bijzondere behandeling van het andere onderwerp over hetwelk Z. M. heeft begeerd te worden ingelicht.

Bij de aanmerkingen door de Commissie aangevoerd voegen wij eene die de handelingen van den Gouverneur Generaal Daendels met betrekking tot de toeeigening van de inkomsten der bewuste vogelnestjes, in een eenigsints gunstiger licht zou plaatsen. Wij zeggen eenigsints gunstiger, want er blijft nog veel bedenkelijks in.

De vogelnestklippen in der Vorsten landen wierden in dien tijd door den Keizer en Sultan in pacht uitgegeven aan de Nederlandsche residenten of Ministers bij hunne hooven. Deze hadden daarvan zeer aanzienelijke voordeelen doch deelden die met den gouverneur van Java, onder wiens onmiddelijk bestuur zij werkzaam waren. Deze voordeelen kwamen dus uit den boezem van de Vorsten; niet uit de kas, uit de eigendommen van het land. Toen dus de Gouverneur Generaal Daendels het Gouvernement van Java introk, en de voordeelen door dezen uit het stuk der vogelnestjes spruitende aan zich trok, nam hij niet tot zich voordeelen onmiddellijk aan den lande behoorende.

Daartegen evenwel komt in aanmerking dat hij in de plaats van

den Gouverneur van Java eenen Commissaris, eenen Landdrost aanstelde, en daardoor de uitgaven vermeerderde, terwijl de Gouverneur van Java geen of geene noemenswaardige bezoldiging genoot. Het is intusschen niet te ontkennen, dat de Gouverneur Generaal Daendels tegen de stellige bevelen van het Gouvernement, zich daaruit eene vermeerdering van inkomsten eigener gezag, bezorgde.

Men zou a priori deze toeeigening in den Gouverneur Generaal Daendels als bijna onmogelijk hebben mogen stellen; maar het, moest volstrektelijk onmogelijk aangezien worden, dat hij daartoe zou hebben overgegaan nadat hij, bij ondervinding vernemende dat zijne bezoldiging te gering was, zich uit Buitenzorg eene zekere vermeerdering had bezorgd.

Voor hem persoonlijk scheen daar wel geen periculum in mora en hij had veiliger die gelden tot zoolange in 's Lands kas en ten lands gebruike kunnen afstaan, totdat het Gouvernement daartoe door hem aangezocht, deswegens uitspraak zou gedaan hebben. Hij heeft dit eerst ingezien, zoo het schijnt, na een genot van twee jaren, en wij kunnen niet denken, dat eenig Gouvernement aan den Gouverneur Generaal, die zoozeer reeds bevoordeeld was, die inkomsten zou hebben toegekend, al ware het ook dat men dezelve in het vervolg aan eenen Gouverneur Generaal zou hebben willen afstaan; ja, het is veel meer waarschijnlijk dat het Gouvernement, toen zooals nu, de inkomsten der vogelnestjes aan zich getrokken, en was het noodig, de jaarwedde van den Gouverneur Generaal verhoogd zoude hebben. Zulk een handelwijze zou vooral den Gouverneur Generaal Daendels betaamd hebben, die met zooveel ijver streed tegen de ongewettigde inkomsten, welke andere dienaren zich veroorloofden. Wij voegen ons voor het overige bij het aangevoerde door de Commissie en vergenoegen ons met alverder hier de vraag te opperen, moet het Gouvernement de handelingen welke de Gouv. Gen[l]. Daendels zich veroorloofd heeft te houden, met betrekking tot de vogelnestjes afkeuren, en alzoo de voordeelen door hem daaruit genoten voor het land reclameren of zijn er redenen om hier weder hem te laten in het bezit van het genotene?

Wij durven voorts niet stellig opgeven, welke invloed de beslissing welke Z. M. zou gelieven te nemen op het geschil tusschen de Heeren Daendels en Janssens gerezen, zal hebben en of het nodig zij dit punt hierbij in overweging te nemen. Wij meenen door dit een

en ander de zaak genoeg ontwikkeld te hebben en voorbereid tot een nader onderzoek hetwelk Z. M. mogelijk door kundige mannen in het Vaderland zal verkiezen te laten doen.

De Commissarissen Generaal over
Nederlandsch Indië

(w. g.) Cornelis Theodorus Elout
van der Capellen
A. A. Buijskes.

---

232. Minuut-missive van Van Polanen aan Van den Bosch, van tusschen 25 Nov. 1819 en 20 Maart 1820.

Waarde Vriend.

. . . . . .

[Uit Indië heb ik vernomen] dat mijn vriend D'Ozy, die om zijne bekwaamheid braafheid en werkzaamheid de algemeene agting en vertrouwen in Indien geniet, tot Raad van Indien is aangesteld, eene post die hem eer zoude aandoen ware het niet dat den berugten Van Braam zijnen ambtgenoot is . . . . .

Het is U niet onbekend dat ik hoogst gevoelig ben geweest dat mij door Uwen Koning is geweigerd geworden de hernieuwing van mijne vorige nominatie in den Raad van Indien, en dat ik mij vooral vernederd heb gevonden daarom gevraagd te hebben en met stilzwijgen afgeweezen te zijn. De tijd die alles verzagt en ons de waarde doet kennen van wat wij in het voorleedene of vurig gehoopt of gevreesd hebben, heeft mij ook thans doen inzien dat ik minder gevoelig had behoren te zijn aan de te leurstelling die ik in mijn Vaderland ondergaan heb . . . . .

Ook vermindert mijne vorige schrijflust aanmerkelijk . . . . .

---

233. Rapport van Min. Falck aan den Koning, 24 Jan. 1821, n°. 56.

Aan den Koning.

U. M. is al sedert vele jaren bekend met den aard der pretentien welke het onderwerp uitmaken van de hierbij teruggaande rekeste en memorie. Le Roy, Bayard en Mc Evers & Jacob le Roy & Son, kooplieden te New York in Noord-Amerika hadden, tijdens het voormalig Hollandsch Bestuur, met een van deszelfs agenten contracten aangegaan welke de gouverneur generaal *Daendels* zich veroorloofde te verbreken. Hieruit ontstond voor hen aanmerkelijke schade en, op hun beklag, had U. M. de goedheid (besluit van 9 Mei 1815) aan de naar *Java* bestemde Kommissarissen Generaal de taak op te dragen van het gebeurde in al deszelfs bijzonderheden op *Java* zelve, te onderzoeken, het beloop der schade te regelen en tot vergoeding derzelve billijke schikkingen vast te stellen.

Kommissarissen Generaal voldeden aan dezen last te midden der beslommeringen van het bestuur eener pas overgenomene kolonie, en terwijl zij op elk gedeelte der hulpmiddelen welke dezelve tot herstel der zaken aan kon bieden den hoogsten prijs moesten stellen, wezen zij aan de Supplianten toe en voldeden in korte termijnen eene waarde van niet minder dan driemaal honderd en zestig duizend guldens, Indisch, ja zelfs, lang vóórdat het onderzoek afgeloopen was hadden zij hun acht duizend pikols koffy uit 's Lands pakhuizen doen verstrekken tegen 9 piasters de pikol, een prijs die zeer korten tijd eene buitengewone rijzing onderging en op welken dienvolgens eene aanzienlijke winst behaald wierd. Men vergelijke dit een en ander met het resultaat der bepalingen sedert omtrent de voldoening van andere achterstallige Indische schulden gemaakt en er zal reden zijn om zich te verwonderen over de bevoordeeling die de loop der omstandigheden aan de Amerikaansche huizen boven zoo vele onderdanen van Uwe Majesteit heeft doen ondervinden. Wat Hoogst denzelven echter voornamentlijk belet heeft te vermoeden dat men immer tegen de door Kommissarissen Generaal geregelde afdoening op zoude komen was dat deze laatsten en meer bijzonder de Heer *Elout* met den gemagtigden agent der supplianten personelijk onderhandeld en

de oorspronkelijke vorderingen in detail gedebatteerd hadden en dat hun vervolgens genomen besluit (28 Augustus 1817) noch van dezen agent noch aan de genen welken hij van *Java* vertrekkende, van zijne procuratie voorzag, aanleiding heeft gegeven tot vertogen, voorbehoudingen of protesten. Integendeel is op den gestelden termijn, het laatste derde van de toegewezen som, door hen met den verschenenen intrest, gaaf ontvangen en aanvaard.

Doch terwijl dit in *Indien* geschiedde en kort nadat U. M. het verrigte van Kommissarissen Generaal had goedgekeurd (besluit van 17 April 1818 n°. 49) wierd deze zaak welke men vertrouwde afgedaan en wel zeer edelmoedig afgedaan te hebben door de reclamanten verlevendigd, welke het onderwerp des tegenwoordigen rapports uitmaken.

Ik heb dezelve aangehouden tot de terugkomst van den Heer *Elout* in het vaderland en kan thans de eer hebben U. M. deszelfs advies deswege aan te bieden. Opmerkelijk is vooral de daar in voorkomende verklaring: «ik zoude als regter op de mij voorgebrachte stukken en ingewonnen berichten geen ander vonnis geveld hebben dan overeenkomstig het nu genomen besluit.» Ondertusschen heb ik mijn oordeel door deze verklaring niet eeniglijk laten bestemmen, doch mij de moeite getroost om de argumenten in de Memorie van grieven voorkomende met die te vergelijken welke voor de beslissing van Kommissarissen Generaal of uitdrukkelijk aangevoerd zijn of aangevoerd kunnen worden. Dit hernieuwde onderzoek heeft mij slechts geringen twijfel over de billijkheid dier beslissing overgelaten en alleen met betrekking tot min beduidende punten.

Ten aanzien der winstderving en van het beginnen van den intrest ben ik verre van der supplianten meening gegrond of aannemelijk te vinden, — en herinner ik mij daarbij de bijzonderheden die reeds hier boven zijn aangestipt: den spoed welken men op *Java* in het behandelen der onderhavige zaak betracht heeft; de min voordeelige wijze op welke andere schuldvorderingen van eene ten minste even zoo gave natuur afgedaan zijn of zullen worden; de ontegenzeggelijke winst die de reclamanten op de hun in voorloopige afrekening gegevene koffij hebben behaald; hun aanvankelijk berusten in het besluit van Kommissarissen Generaal en het genieten van al de voordeelen die hun het zelve toekende zonder eenige reserve of protest — dan ben ik ten eenemale onbezwaard om op hun verzoek

tot eene billijke suppletie en verbetering der reeds uitbetaalde schadeloosstelling declinatoir te adviseren.

Subordinatelijk hebben zij gevraagd:

a. van U. M. toestemming tot eene arbitrage;

doch in den stand der kwestie, zooals ik denzelve kortelijk heb voorgedragen, kan ik mij niet overreden dat daartoe eenige termen bestaan, en het is waarschijnlijk aan de zijde der Amerikaansche Huizen te veel gevergd dat het Rijk de altijd min of meer wisselvallige kansen van eene arbitragie of regtsgeding vrijwillig te gemoet zoude gaan, na aan deszelfs tegenpartij de gronden van hare aanspraak, hoe die dan ook geschapen mogen zijn, in het edelmoedig genomene en mildelijk ten uitvoer gelegde besluit van 9 Mei 1815 verschaft te hebben. Want had niet U. M. te dier tijd de bijzondere goedheid gehad van ten behoeve dier huizen gunstig te beschikken nog voordat de Kommissarissen vertrokken waren door welke de kolonien moesten worden overgenomen — later zoude het misschien aan vele bedenkingen onderhevig zijn geworden om het beginsel der schadevergoeding voor daden van een vroeger bestuur aan te nemen en speciaal om dit beginsel bij uitzondering, ruimer en spoediger te doen werken dan voor de Nederlanders zelve.

Eindelijk vragen de supplianten:

b. Aanwijzing door U. M. van een geregtshof, bij welke zij de vordering tot meergem. suppletie kunnen doen gelden.

Mogt het raadzaam geoordeeld worden om hieraan op eenigerlei wijze te voldoen, zoo zoude die aanwijzing meest eigenaardig kunnen vallen op het hoog geregtshof over Nederlandsch Indien. Immers de oorsprong der schuld, welker bedrag men vermeerderd wenscht te zien, is koloniaal, uit de middelen van Java is de betaling gedaan; op Java alleen zijn de getuigen te vinden en de bijzonderheden te vernemen op welke het schijnt dat bij den regter de meeste prijs gesteld worden moet. Ondertusschen meene ik mij te herinneren dat soortgelijke verzoeken tot aanwijzing van een geregtshof om de Staat te belaagen doorgaans bij U. M. zijn gedeclineerd, en dat is zeker dat het Departement van Kolonien meer dan ééns voor het Hooggeregtshof van Financien en Zeezaken, en na deszelfs vernietiging voor het Hooggeregtshof te *'s Hage* gedagvaard geworden is, zoodat, in allen geval en bijaldien U. M. ook in dit gedeelte van der supplianten rekest mogt difficulteren, hunne zaakverzorgers hier te

te lande zich in geene verlegenheid zullen vinden over de wijze op welke zij derzelver gesustineerd regt kunnen vervolgen.

A. R. F.

Stukken hiertoe betrekkelijk
Koninklijk besluit van 9 Mei 1815
Resolutie van KK.GG. 28 Aug. 1817 (de schadeloosstelling regelende)
Missive van den zelfden dag ter geleide Koninklijk besluit van 17 April 1818.
Missive van den Staatsraad *Elout* aan den Minister Falck, in dato 24 Juni 1820.

bevinden zich onder de bijlagen van het onderwerpelijk rekest.

234. Rapport van Min. Falck aan den Koning, 24 Jan. 1821, n°. 69.

Aan den Koning.

Na het vraagstuk wegens de schadeloosstelling competerende aan zekere Amerikaansche huizen van commercie dat behandeld is in mijn eerbiedig rapport van heden n°. 68, doet zich èn om het verband der zaak èn op grond van U. M. besluit van 9 Mei 1815 n°. 5 de quaestie op of en in hoeverre de Gouverneur Generaal en de Raden van Indien, door welker handelwijze die schadeloosstelling bij den Lande is geincurreerd deswege verantwoordelijk zijn te dien effecte, dat het bedrag op hen dient te worden verhaald.

Eene bijzondere omstandigheid noopt mij om zonder verder uitstel U. M. hooge beslissing daaromtrent in te roepen. Wijlen de Gouv. Gen. Daendels die in dezen voornamentlijk betrokken is komt op den staat der krediteuren van Indien voor met eene hoogst aanzienlijke som en bij de voldoening van den Indischen achterstand waartoe onlangs, overeenkomstig het besluit van 4 Nov. 1820, algemeene orders aan het koloniaal bestuur gezonden zijn, zal het belangrijk zijn te weten of het bedrag waartoe deszelfs pretensie zal worden verevend (bij raming f 189000) ten volle aan zijne erven of regtverkrijgenden behoort te worden uitgekeerd. Voorloopig is door

mij de noodige waarschuwing gedaan ten einde de zaak te Batavia niet worde gebracht buiten haar geheel.

Aanvankelijk was reeds bij het voormelde besluit van 9 Mei 1815 de mogelijkheid ondersteld dat de voornaamste regeringspersonen op *Batavia* aansprakelijk waren voor de gevolgen der verbreking van de met de Amerikaansche huizen gesloten kontrakten. Kommissarissen Generaal hebben het opzettelijk onderzoek dier vragen aan twee regtskundigen (de heeren J. Bousquet en B. R. van der Meulen) opgedragen en hun advies, dat hiernevens gaat, verdient om de nauwkeurigheid en waarheidsliefde waarvan het de blijken draagt, eervol onder U. M. oogen gebracht te worden. Misschien is deze en gene redenering voor gegronde aanmerking vatbaar, maar, wat mij betreft, ik heb, na herhaalde lezing, voor voldingend betoogd en bewezen moeten houden:

„dat de heer *van Polanen*, die de bedoelde kontrakten in Amerika had gesloten, daarin was te werk gegaan overeenkomstig zijn oorspronkelijken lastbrief en op volledige autorisatie van de hoogste magt in het moederland";

„dat bij de aankomst der schepen ten gevolge van die kontrakten uitgerust, op *Batavia* kennis wierd gedragen van deze volledige autorisatie der hoogste magt";

„dat de Gouverneur Generaal en Raden van Indie desniettegenstaande van zich hebben kunnen verkrijgen om het gestand doen der kontrakten te weigeren";

„dat de gevolgen dezer weigering, welke in de uitkeering van eene aanzienlijke somme gelds aan de medekontraktanten bestaan hebben, moeten komen ten laste en voor rekening dergenen die zich in de uitoefening hunner functien, aan eene zoo klaarblijkelijke ongehoorzaamheid hebben schuldig gemaakt";

„dat het eerste en voornaamste deel dezer aansprakelijkheid behoort te worden thuis gebracht op het hoofd van hem die, slechts kort geleden uit *Nederland* in de kolonie aangekomen en met het bijzonder vertrouwen van den Souverein bekleed, op den geest zijner medebestuurders eene te voren bij den Raad van Indie ongekende mate van invloed oefende; een invloed aan welke, volgens veler getuigenis, de gewaarwording van schrik niet altijd vreemd was".

Toen Uwer Majesteits Kommissarissen mij dit advies deden geworden was hun het overlijden van den Generaal Daendels niet

bekend, geen wonder dus dat zij voorstelden om hem vóór alle dingen, zijn tegenzeggen te vergunnen en zelfs in bedenking gaven om de geheele zaak te beschouwen en te behandelen als behoorende tot de gewone regtsvordering.

Thans doet zich de vraag onder andere gezichtspunten op. U. M. zal te beslissen hebben of de kolonie zich wegens de door haar gepresteerde schadevergoeding zal verhalen op

de weinig bemiddelde weduwe en kinderen van den Heer *Daendels* of op

de leden van den Raad van Indie welke in der tijd op zijn voorstel en aandringen tot het verbreken der kontrakten besloten hebben.

Dit laatste gedeelte der alternatieven komt mij bedenkelijk voor niet alleen omdat de meesten hunner opgehouden hebben te leven, zonder bezittingen na te laten, waaruit eenige naamwaardige somme gelds gereedelijk zoude zijn te recupereren, maar ook en wel hoofdzakelijk uit hoofde der bereids door mij aangevoerde omstandigheid van den dwangzieken invloed, welken zich de Gouverneur Generaal op alle gemoederen had aangematigd en verworven en waartoe de wijze op welke men een man zoo bekend door zijnen driftigen en heerschzuchtigen aard tot dien hoogen post had uitgezonden, in zooverre medegewerkt had, dat de zwakheid en de blinde onderwerping zijner onderhoorigen eenigzins verontschuldigbaar schijnen moet. Daarenboven, hoewel het tamelijk zeker is, dat niet alle Raden van Indië zich zijn voorstel om Polanen's kontracten te verbreken, hebben laten welgevallen, behelzen echter de notulen geene aanwijzing bij name van de leden die tot het besluit van ongehoorzaamheid toestemmender wijze hebben geconcurreerd.

Mevrouw Daendels en hare kinderen bezitten, zoo ik naar waarheid onderrigt ben, geen vermogen, zoo zelfs dat hetgeen zij van de verevening van den Indischen achterstand hopen, zoude moeten strekken tot dekking van reeds gemaakte schulden.

Ware de strafbare handeling voor welke den Lande moet worden geboet, eerst korten tijd geleden gepleegd, zoo zoude deze laatste omstandigheid niet zwaar bij mij wegen. Maar thans ontbreekt het aan twee der hoofdpunten, welke eene straf doelmatig maken, want het misdrijf zelf is al ruim tien jaren oud en hij die zich hetzelve veroorloofde, kan geen gevoel meer hebben van de maatregelen door welke men alsnog oordeelen mogt de geledene schade te moeten

verhalen. Misschien zoude men eenigzins verder kunnen gaan en in bedenking mogen geven of de Generaal *Daendels*, indien hij in het geval ware van zich te verdedigen, niet met eenigen grond de schuld die hij onder eene vroegere regering op zich laadde, zoude trachten te bedekken met den iever dien hij nog vóór de vestiging van de tegenwoordige ten behoeve der onafhankelijkheid van Nederland en van de herstelling van het Huis van Nassau aan den dag had gelegd en met de bereidwillige aanvaarding van eenen post (het bestuur ter kuste van Guinea) niet alleen in aanzien en belang verre beneden de betrekkingen in welke hij zich sedert twintig jaren had bevonden, maar ook bij uitstek gevaarlijk voor gezondheid en leven, en, wat erger is, gevaarlijk zonder kans of uitzicht op het behalen van roem. Het oogpunt der bestraffing latende varen blijft mij nog een woord te zeggen over het financieele oogpunt. De schade die uit de Koloniale middelen aan de Amerikaansche huizen vergoed is, heeft eene somme bedragen van ruim *f* 360 000.—. Wat de Erven *Daendels* te beuren hebben indien hunne vordering op den Indischen achterstand volgens het besluit van 4 Nov. ll. verevend wordt, zal niet veel meer dan de helft van die som beloopen (*f* 189 000). Het totaal van dien achterstand is, zooals U. M. zich zal gelieven te herinneren op vier millioen geraamd buiten den intrest. Op deze uitgave, in welke overigens bereids voorzien is, zoude eene in vergelijking, onbeduidende som worden bespaard en de Kolonie zoude slechts eene halve vergoeding erlangen van de haar door wijlen den Gouv. Genl. *Daendels* veroorzaakte schade indien U. M. mogt besluiten om het regt van den Lande in des zelfs volle gestrengheid te laten werken op het door hem in min gunstige omstandigheden nagelaten huisgezin.

Ik acht het onnoodig dit berigt en deze consideratien te doen vergezeld gaan van eenig stellig advies, en besluite hier met eerbiedig mijne hoop uit te drukken, dat mijn rapport en des zelfs bijlage genoegzaam bijzonderheden behelzen om het oordeel van U. M. en van hen dien Hoogstdezelve over deze zaak verder raadplegen zal, te bepalen.

(w. g.) A. R. F.

235. Rapport van den Min. van Justitie Van Maanen aan den Koning, 30 Maart 1821.

L^a. O^II. Brussel, den 30 Maart 1821.

Ter eerbiedige voldoening aan Uwer Majesteits appointement van 25 Januari 1821 n°. 61 heb ik rijpelijk geëxamineerd het hiernevensgaand Rapport van mijnen geachten ambtgenoot den Minister *Falck*, waarbij gehandeld wordt over de vraag of en in hoeverre de gewezen Gouverneur generaal *Daendels* en de Raden van Indiën aansprakelijk zijn voor de schadeloosstelling, welke Uwe Majesteit aan zekere Amerikaansche Handelhuizen heeft moeten toekennen ter zake dat gedachte Gouverneur generaal en Raden hebben kunnen goedvinden om willekeurig de contracten te verbreken, welke de agenten van het gouvernement met die huizen van commercie gesloten hadden.

Alvorens tot de behandeling dier gewigtige vraag toe te treden acht ik het voor noodzakelijk om aan Uwe Majesteit eerbiedig te kennen te geven, dat de lezing van het eerste gedeelte der bijgevoegde Memorie van regten door de Heeren *Bousquet* en *van der Meulen* opgesteld, mij ten eenen male heeft overtuigd, dat het *in facto* waar en ontegenspreekelijk is, dat de gewezen Gouverneur generaal *Daendels* en de Raden van Indien in allen opzigte willekeurig en tegen hunnen pligt hebben gehandeld door de contracten af te keuren, welke zij uit gehoorzaamheid voor het Hoog Bestuur en uit den aard der zake gehouden waren te eerbiedigen en dat die gewezen ambtenaren bijgevolg als de eenige oorzaak zijn te beschouwen van het aanzienlijk verlies, hetwelk de Staat, door de toekenning van de bewuste schadevergoeding geleden heeft.

Dan, Sire! niettegenstaande de volmondige erkenning dezer daadzaken, welke de stellers der Memorie in het helderst daglicht hebben geplaatst, ben ik er, behoudens beter oordeel, echter verre van daan om mij te vereenigen met de daaruit afgeleide gevolgtrekking, dat de Staat, de geledene schade op den boedel van den Heere *Daendels* ofte van de leden van den Raad zoude kunnen verhalen.

Behalve de zwarigheden, welke de Heeren Advyseurs zelve hebben op den voorgrond geplaatst, en onder anderen de onmogelijkheid van met zekerheid, in regten, te kunnen betogen of die willekeurige handelwijze aan den Gouverneur generaal alleen dan wel aan hem

benevens de Leden van het kollegie, en, in het laatste geval, aan welke Leden moet worden toegeschreven, ben ik, onder verbetering van oordeel, dat in geen geval, en al bleek er, ten duidelijkste welke der ambtenaren voor den willekeurigen maatregel hebben gestemd, door het gouvernement met hoop van succes tot eenige schadevergoeding tegen die ambtenaren kan worden geageerd. Indien men toch het tweede gedeelte der onderwerpelijke Memorie van regten ontleedt en met aandacht gadeslaat, dan zal men zich ras overtuigen, dat het geheele systema der kundige stellers gebouwd is op het, zoo ik meen ongegrond beginsel, dat er tusschen het gouvernement en zijne ambtenaren zouden bestaan eene *lastgeving* en *lastaanvaarding*, en dat, bijgevolg, op dit geval toepasselijk zijn al de regelen van regten, welke in die materie kunnen worden ingeroepen.

Dan, Sire! dat geheele stelsel vervalt, wanneer men in aanschouw neemt, dat lastgeving (mandatum) is een *contract* of *overeenkomst*, waarbij de eene partij aan de andere eenen last opdraagt, dien laatstgemelde aanneemt, en wijders dat dit contract uit zijnen aard *gratuit* is.

Ik vertrouw, dat de bloote definitie van het contract van lastgeving Uwe Majesteit reeds aanvankelijk zal overtuigen van de hooge mate van ongerijmdheid, welke er zoude bestaan, indien het gouvernement zoude kunnen worden geacht, met ieder ambtenaar eene overeenkomst te hebben gesloten om deze of geene verrigting voor hetzelve te doen, en die overtuiging zal, zoo ik mij verbeelde, nog grooter worden, door de overweging, dat, in die veronderstelling, elk verschil tusschen den lastgever en lasthebber een object van regterlijk onderzoek zoude moeten uitmaken, vermits, naar regten, uit het *mandaat* wordt geboren de *actio directa* tegen den lasthebber om te geven rekening en verantwoording zijner gestie en de *actio contraria* tegen den lastgever om zijnen procuratie-houder buiten schade te stellen, al hetgeen, zoo ik mij niet bedriege, van geene toepassing kan zijn, tusschen een gouvernement en den geen die door hetzelve tot een of ander ambt, bediening of post geroepen wordt.

Indien toch, in het onderwerpelijk geval, de bedoelde ambtenaren *ex mandato* zouden verbonden zijn en op hun toegepast kunnen worden de regtsregelen, welke bij de Memorie van regten zijn aangevoerd, dan zoude dat stelsel tot de ongerijmdheid leiden, dat het Gouvernement buiten magte is geweest om met de Amerikaansche

Huizen van Negotie te transigeeren, omdat, in die veronderstelling, de Ambtenaren belang hadden gehad om van hunne zijde in regten staande te houden, dat zij de Amerikaansche contracten *met regt* hebben verbroken, teneinde daardoor het Gouvernement en bij gevolgtrekking hunzelve van de gevorderde schadevergoeding zoo mogelijk te bevrijden.

Ik geloof derhalve met volle overtuiging, dat de stellers der Memorie van een verkeerd beginsel zijn uitgegaan, dat er naar den regel in geenen deele een *contract* tusschen het gouvernement en zijne agenten of ambtenaren bestaat, waaruit eene civiele actie kan worden geboren, maar dat, wanneer het hoog bestuur door het pligtverzuim van zijne beambten schade lijdt, hetzelve die schade moet toeschrijven aan de teleurstelling van het vertrouwen waarmede de ambtenaren ten onregte is vereerd geweest.

Tegen al dat geredeneerde zal welligt kunnen worden tegengeworpen de vraag, of dan een Gouvernement, in geen geval, het regt heeft om 's Rijks schatkist te doen schadeloosstellen voor het nadeel, dat dezelve door de ontrouwe handelwijze der beambten geleden heeft? en of er dan nimmer en in geen geval, termen aanwezig zijn, dat een ambtenaar tot schadevergoeding kan worden opgeroepen?

De oplossing dezer vraag, welke ik mijzelven had voor oogen gesteld, zal, zoo ik vertrouw, Uwe Majesteit overtuigen, dat de omstandigheden op den algemeenen regel, welke ik de vrijheid zal nemen zoo aanstonds te ontwikkelen, ten bewijze strekken, dat eene civiele vervolging van ambtenaren alleen in de uitgezonderde gevallen mogelijk is.

Van het beginsel uitgaande, dat er geen contract tusschen het Hoog Bestuur en den ambtenaar bestaat, lijdt deze regel uitzondering, wanneer het gouvernement zoodanige handelingen verrigt of diensten verlangt, welke in het burgerlijk leven, door ieder particulier kunnen verrigt of verlangd worden, en in die gevallen bestaat er geene gezonde reden om aan het Gouvernement eene actie te ontzeggen, welke aan ieder burger toekomt.

Deze onderscheiding in acht houdende zal het Gouvernement van zijne comptabele ambtenaren rekening en verantwoording kunnen vragen, tegen aannemers van publieke werken in regten kunnen ageren enz. omdat ieder particulier, in het dagelijksche leven, kan in de gelegenheid zijn zich in dezelfde omstandigheden te bevinden,

daar buiten kijf ieder particulier een rentmeester, ontvanger, betaalmeester enz. kan in zijnen dienst hebben of een werk aanbesteden, en in het algemeen overeenkomsten van dien stempel aangaan.

Zoodra echter de functien, aan den ambtenaar toevertrouwd, van dien aard zijn, dat tot de uitoefening daarvan een openbaar gezag vereischt wordt, kan het pligtverzuim of het misdrijf van den ambtenaar wel tot afzetting of tot penale vervolging aanleiding geven, edoch nimmer en in geen geval, kan dezen aangaande *civiliter* tegen den ontrouwen ambtenaar worden geageerd, tenzij het misdrijf waaraan deze zich heeft schuldig gemaakt van dien aard is, dat hij hetzelve ook tegen *particulieren* had kunnen plegen.

Uit de toepassing dezer onderscheiding volgt, dat wanneer bijvoorbeeld de Gouverneur eener vesting dezelve aan den vijand buiten noodzakelijkheid of tegen de krijgswetten heeft overgegeven; wanneer de Commandant van een Legercorps door het verwaarlozen zijner instructien, magazijnen in handen van den vijand heeft doen vallen; — wanneer de opziener van waterwerken, door verwaarlozing, eene dijkbreuk heeft teweeg gebragt; dat dan de openbare beambte wel door de strafwet kan worden getroffen, doch dat nimmer *civiliter* in die gevallen kan worden geageerd, tot waardeering der schade, welke daardoor aan den Lande mogt zijn veroorzaakt, omdat de publieke persoon een misdrijf heeft gepleegd hetwelk in geldswaarde onwaardeerbaar is.

Indien echter een ambtenaar eene daad had bedreven, welke hij ook tegen partikulieren had kunnen plegen; bij voorbeeld, het ten zijnen bate verkoopen van roerende goederen, aan den Staat toebehoorend, het moedwillig in de brand steken van 's Lands eigendommen, het bederven van een waterwering enz. dan lijdt het, naar mijns inzien geen twijfel, dat de Staat, even zeer als een partikulier zijne civiele belangen kan doen gelden.

Na dit geredeneerde vermeen ik met stilzwijgen te kunnen voorbijgaan de bedenkingen, welke mijn geachte ambtgenoot heeft ontleend uit de diensten, welke de Gouverneur Generaal *Daendels* bevorens heeft gepresteerd, en uit den ongelukkigen staat, waarin zijne weduwe en kinderen zouden worden gebragt, wanneer de schade op zijnen boedel werd verhaald; welke bedenkingen alleen en op zich zelve, Uwe Majesteit welligt niet zouden afhouden om 's Rijks regten te doen gelden, bij aldien de zaak voor vervolg vatbaar mogt zijn

hetwelk mij echter zoo zeer bedenkelijk toeschijnt, dat ik de vrijheid neme Uwe Majesteit ontkennend daaromtrent te advyseeren.

De Minister van Justitie,
(w. g.) VAN MAANEN.

---

236. Extract uit het advies van den Raad van State, 15 Oct. 1821, n°. 5.

Met terzijde stelling alzoo van dit punt, zal de Raad zich alleenlijk bepalen tot het onderzoek van de vraag of het in de gegeven omstandigheden doelmatig en aan Uwe Majesteit zelfs aan te raden zoude zijn om regtsmiddelen tegen de Erven Daendels en de Leden van den Raad van Indien te doen beproeven, tot verhaal van de schadevergoeding aan de Amerikaansche huizen gegeven.

Na eene attente overweging van dezelve en van alles wat ter materie dienende is, aarzelt de Raad niet om de oplossing van deze kwestie aan Uwe Majesteit negatief voor te stellen, al was het ook dat men in overeenstemming met de gevoelens van de beide geraadpleegde departementen het voor *in facto* moet houden voor bewezen, dat de gewezen Gouverneur Generaal Daendels en die Raden van Indien welke voor het niet erkennen der gemaakte contracten hebben gestemd, strijdig met hunne verpligting hebben gehandeld en uit hoofde van ongehoorzaamheid aan hoogere bevelen strafbaar zouden zijn geweest.

De gronden die den Raad tot dit gevoelen geleid hebben, bestaan voornamelijk daarin, dat hij zich zelfs niet heeft kunnen verbergen dat er in geval van het ondernemen van geregtelijke poursuites zich motieven van defensie zouden voordoen die, wanneer dezelve in zoodanig geval door de gedaagden met ernst werden bij de hand genomen, den goeden uitslag van zoodanige procedures ten uitersten twijfelachtig schijnen te maken en dan nog bij eene gewenschte uitkomst weinig hoop zouden overlaten om van dezelve het bedoelde effect te erlangen.

Trouwens hoe zal men kunnen ontkennen, dat de gedaagden die in dat geval zoo in hunne kwaliteit als erfgenamen als uit eigen

hoofde wegens medewerking ter zake van eene ongeoorloofde en willekeurige daad, tot vergoeding van schade worden aangesproken tot hunne verdediging niet zouden kunnen aanvoeren dat zoo wanneer de gewezen Gouverneur Generaal Daendels nog in leven was, hij zijn gehouden gedrag ten aanzien van het verbreken der kontrakten op aannemelijke gronden voor den Regter zouden hebben weten te verschoonen; dat de schade welke het Gouvernement thans ondervindt ter somme van 360000 guldens ten gevolge van eene transactie tusschen het Gouvernement en de Amerikaansche handelhuizen aangegaan op die som begroot is zonder dat hij of de verdere daarbij geconcerneerde Raden van deze overeenkomst de allerminste kennis bekomen hebben, veel min daarover gehoord zijn geworden; zoude men ook niet kunnen beweren dat de gewezen Gouverneur Generaal misschien zoude hebben gesustineerd, dat hij in de moeijelijke positie, waarin hij zich destijds gedurende den oorlog geheel afgesneden van en buiten alle communicatie met het Moederland bevond, de verbreking van de contracten als eene volstrekt noodzakelijke en door den drang der omstandigheden geboden daad had beschouwd, en dat hij alzoo ter goeder trouw en in de hoop van de hooge goedkeuring van zijnen Souverein te zullen ondervinden had gehandeld; te dien effecte dat hij daardoor zoude behooren te worden geconsidereerd van alle verantwoordelijkheid en verpligting tot het geven van schadevergoeding te zijn gelibereerd.

---

237. Kabinetsorder van 23 Oct. 1821.

n°. 26. 's-Gravenhage den 23 October 1821.

Ik vinde mij door den Koning gelast hiernevens aan U. E. ten fine van consideratie en advies te doen toekomen een door den Raad van State uitgebragt advies, op de daarbij gevoegde rapporten van den Minister van Justitie en van het Publieke Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën, als mede op eene memorie van regten, allen betrekkelijk de vraag of en in hoeverre de gewezen Gouverneur Generaal *Daendels* en de Raden van *Indien* kunnen geacht worden aansprakelijk te zijn voor de schadeloosstelling, welke aan

de Amerikaansche handelshuizen heeft moeten worden toegekend, wegens het willekeurig verbreken van de met die huizen door de agenten van het gouvernement gesloten contracten.

Ofschoon Z. M. erkent dat het bedenkelijk zoude kunnen zijn te dezer zake procedures tegen de Erven van den Gouverneur Generaal *Daendels* aan te vangen, en dat zoodanige procedures met vele zwarigheden gepaard zouden kunnen gaan, wil Hoogstdezelve evenwel aan U. Ex. in overweging hebben gegeven of het niet geheel iets anders is aan die Erven uit te betalen hetgeen zij op den Indischen achterstand nog te vorderen hebben en of er voor het Gouvernement geene termen zijn zouden om door het inhouden daarvan gebruik te maken van het eenige middel, bij hetzelve voorhanden om ten minste gedeeltelijk het door den Staat geleden verlies te herstellen.

Het zal Z. M. aangenaam zijn in het door U. E. op de onderwerpelijke zaak uit te brengen rapport ook hare gedachten omtrent de bedoelde bedenking aan te treffen.

De Staatsraad etc.

Aan Z. E. den Minister van
Financien.

---

238. Rapport van den Min. van Finantiën Elout aan den Koning, 25 April 1822.

Secreet n°. 627. 's-Gravenhage den 25 April 1822.

De Staatsraad belast met de directie der Staats-Secretarie daartoe door Uwe Majesteit gelast heeft op den 23 October 1821 den ondergeteekende ten fine van consideratien en advijs doen toekomen een door den Raad van State uitgebragt advies op de daarbijgevoegde rapporten van de Ministers van Justitie en voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Kolonien, alsmede op eene memorie van regten, allen betrekkelijk de vraag of en in hoeverre de gewezen Gouverneur Generaal *Daendels* en de Raden van Indiën kunnen geacht worden aansprakelijk te zijn voor de schadeloosstelling, welke aan de Amerikaansche handelhuizen heeft moeten worden toegekend, wegens het willekeurig verbreken van de met die huizen door de Agenten van het Gouvernement gesloten kontrakten.

De voorn. Staatsraad gaf daarbij verder te kennen, dat hoezeer Uwe Majesteit erkende dat het bedenkelijk zoude kunnen zijn te dezer zake procedures tegen de erven van den Gouverneur Generaal *Daendels* aan te vangen en dat zoodanige procedures met veel zwarigheden gepaard zouden kunnen gaan, Hoogst dezelve den ondergeteekenden in overweging wilde gegeven hebben of het niet geheel iets anders is aan die Erven uit te betalen hetgeen zij op den Indischen achterstand nog te vorderen zouden hebben, en of er voor het Gouvernement geen termen zouden zijn om door het inhouden daarvan gebruik te maken van het eenige middel bij hetzelve voorhanden om ten minsten gedeeltelijk het door den Staat geleden verlies te herstellen.

De zaak, welke het onderwerp van onderzoek uitmaakt, is den ondergeteekende in alle hare omstandigheden bekend geworden, toen hij de eer had Uwe Majesteit in Nederlands Indien mede te vertegenwoordigen.

Commissarissen Generaal toch hebben ten gevolge van Uwer Majesteits besluiten eerst de schadevergoeding, waarvan hier de rede is, onderzocht en geregeld, en daarna aan eene persoonlijke commissie de vragen ter onderzoek voorgesteld of en in hoeverre de gewezen Gouverneur Generaal Daendels en de Raden van Indien aansprakelijk waren voor de schaden aan den Lande uit het niet gestand doen der bewuste contracten voortgesproten. Het verslag van deze Commissie is thans bij de stukken voorhanden; bij gelegenheid evenwel dat Commissarissen Generaal hetzelve aan het Departement van Koloniën toezonden, merkten zij aan dat welligt te dezen niet zou kunnen worden beslist, tenzij de gewezen Gouverneur Generaal in zijne belangen gehoord was, en gaven in bedenking den Minister van Justitie te hooren. Voordat de Minister van Koloniën zich in staat bevond, dit een en ander ter kennis van Uwe Majesteit te brengen, was de Heer Daendels overleden, en den veranderden staat van Zaken gaf denzelven Minister aanleiding om althans de gestrengheid van het regt zooals het in het regtsgeleerd advies wordt betoogd, op de weinig bemiddelde weduwe en kinderen niet te doen werken.

De Minister van Justitie, in wiens handen Uwe Majesteit het advijs van het Departement van Koloniën heeft doen stellen, meende om bij zijn rapport aangevoerde redenen, dat het zeer bedenkelijk was of naar regten de gewezen Gouverneur Generaal Daendels of de

Raden van Indien tot de schadevergoeding gehouden waren, zoodat hij meende dat de zaak voor geen vervolg vatbaar was. De Raad van State, welks consideratien en advijs door Uwe Majesteit ten dezen gevraagd waren, heeft Uwe Majesteit stellig ontraden om de Erven van den voormaligen Gouverneur Generaal Daendels en de Leden van den Raad van Indien die zulks zoude mogen aangaan in regten aan te spreken — dan de gronden waarop dit advijs rust, zijn weder geheel verschillende van die der beide gem. Ministers.

Wat hiervan zij, genoeg is het dat allen eenstemmig tot het zelfde besluit komen, hoezeer dan door onderscheidene beweegredenen geleid.

De ondergeteekende voegt zich daarbij dan ook; hij zal wel niet treden in eene breede ontwikkeling van zijne gronden, maar hij acht zich evenwel verpligt met een enkel woord aan te merken, dat hij met alle bescheidenheid twijfelt of de leer in het verslag van zijnen geëerden ambtgenoot, den Minister van Justitie voorgedragen, wel den toets kan doorstaan — liefst zou hij zich vereenigen met het aangevoerde door den Raad van State — terwijl ook de bedenkingen door den Minister van Koloniën bijgebracht als bijredenen kunnen worden aangenomen.

Uwe Majesteit zelve schijnt tot zulk een besluit over te hellen, en het is dus noodeloos dit nader te ontwikkelen. Meer komt het nu aan op de vraag of in het inhouden der uitbetaling van hetgeen aan den overleden Gouverneur Generaal Daendels uit den Indischen achterstand nog zoude toekomen, een middel zou kunnen gevonden worden om het door den Staat geleden verlies te herstellen.

De ondergeteekende meent in allen eerbied deze vraag ontkennend te moeten beantwoorden.

Wanneer er geen termen zijn voor eene regtsvordering dan is er ook geen regt tot het weigeren van een betaling, die anderzins zoude behoren gedaan te worden — de eenige grondtoon tot compensatie of retentie .welken een crediteur kan oeffenen, is gelegen in eene wederkeerige vordering van den eersten op den laatsten — eens aangenomen dat deze niet bestaat of ten minsten aan grote bedenkingen onderhevig is, zoo vervalt alle grond tot weigering van betaling; zulk eene weigering zou zelfs eene aanspraak in regten van de anderen zijde ten gevolge hebben, en alzoo zou men in procedures komen die men zoekt te vermijden.

De ondergeteekende vertrouwt, dat deze eenvoudige maar naar zijn inzien onwrikbare redenering voldoende is ter vestiging van zijn gevoelen, dat de vordering, welke de overleden Gouverneur Generaal Daendels op den Indischen Achterstand hebben mogt, aan zijne regt verkregen hebbende niet onthouden kan worden op grond dat het Gouvernement zich alzoo schadeloos (kan) stellen van de geleden verliezen, waarvan de onderhavige stukken handelen — met andere woorden, die vordering op de Indische achterstand moet niet met de zaak der Americaansche schadevergoeding in verband gebragt worden.

Van welken aard die vordering is, kan welligt een onderwerp van nader onderzoek worden. Commissarissen Generaal hebben indertijd ook daaromtrent een verslag aan het Departement van Kolonien ingezonden, waarvan het gevolg hier te Lande den ondergeteekenden onbekend is.

De Minister van Financien.

(w. g.) Elout.

---

239. Kabinetsorder van 27 April 1822.

Secreet. 's Hage den 27 April 1822.

L^{a}. B^{5}

De Koning gelast mij aan Uwe Excellentie te doen geworden de hiernevensgaande adviezen van de Ministers van Justitie en van Financien en van den Raad van State, uitgebracht op Uw rapport van den 24 Januari 1821 n°. 69 en bijlagen, betrekkelijk tot de vraag of en in hoeverre de gewezen Gouverneur Generaal *Daendels* en de Raden van Indië kunnen geacht worden aansprakelijk te zijn voor de schadeloosstelling welke aan de Amerikaansche handelshuizen heeft moeten worden toegekend, wegens het willekeurig verbreken van de met die huizen door de agenten van het Gouvernement gesloten kontracten en U tevens uit te noodigen om Z. M. deswege te dienen van advies in verband en met mededeeling van het verslag hetwelk volgens het slot van het Rapport van den Minister van Finantien in der tijd omtrent den aard der vordering van wijlen den Gouverneur

Generaal Daendels op den Indischen achterstand, door Commissarissen Generaal van Nederlands Indie aan Uwe Excellentie gedaan is.

De Staatsraad enz.

Z. E. den Minister van het Publiek onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën.

---

240. Rapport van Min. Falck aan den Koning, 12 Sept. 1822.

n°. 672. Den 12 September 1822.

Aan den Koning.

Bij rapport van 24 Januarij 1821 n°. 69 had ik de eer U. M. verslag te doen van de toen bij mij ontvangen depêche van Kommissarissen Generaal te *Batavia* rakende het den Lande (al dan niet) competeerende regres op den voormaligen Gouverneur Generaal *Daendels* en een gedeelte van de nevens hem gediend hebbende Raden van *Indien* ter zake van de door hun toedoen bij den Lande geincurreerde en aan zekere Americaansche Handelhuizen uitbetaalde schadevergoeding en voorts aan Hoogstdenzelven voor te dragen, dat, naar het mij was voorgekomen, die schadevergoeding op gem. Gouverneur Generaal en Raden, doch voornamelijk op den eersten, volgens het strikte regt konde worden verhaald, met bijvoeging intusschen van de redenen, die het bij mij bedenkelijk maakten om zoodanig verhaal tegen de weduwe van den Gouverneur Generaal *Daendels* of de erfgenamen en representanten der bedoelde Raden van Indie te beproeven. Het behaagde U. M. dit mijn rapport om consideratien en advies te renvoyeren aan den Heer Minister van Justitie, voorts op het advies van dezen Minister, de consideratie en het advies in te nemen van den Raad van State en alverder het advies van dit Kollegie tenzelfden einde te renvoyeren aan den Heer Minister van Financien, aan wien U. M. tevens in overweging heeft gegeven, of er ten behoeve van den Staat geene termen zouden aanwezig zijn voor de retentie van die gelden welke de erfgenamen

van dikwijls gem. Gouverneur Generaal *Daendels* op den Indischen achterstand mogten te vorderen hebben? ten einde door dit middel het bij den Staat geleden verlies ten minste gedeeltelijk te herstellen?

Ook door den Heer Minister van Financien is aan U. M. verlangen voldaan en Hoogstdezelve heeft nu laatstelijk door den Heer Staatsraad, belast met de directie der Staats Secretary, al deze stukken aan mij doen toekomen, met noodiging om U. M. ter dezer zake te dienen van nadere consideratien en advies, in verband en onder mededeeling van het verslag, rakende den aard der vorderingen van wijlen den Gouverneur Generaal *Daendels* op den Indischen achterstand, door Kommissarissen Generaal te *Batavia* indertijd aan mij ingezonden en waarvan de Minister van Financien bij het slot van zijn rapport melding maakt.

Na eene vergelijkende lecture van de drie opgenoemde en hierbij teruggaande adviezen, is het mij gebleken, dat dezelve ten slotte, onderling en ook met mij, daarin overeenstemmen, dat het onraadzaam zij in de onderhoorige zaak procedures aan te vangen.

De gronden van deze eenstemmige conclusie loopen intusschen zeer uiteen. De Heer Minister van Justitie ontkent alle verantwoordelijkheid zoo van den voormaligen Gouverneur Generaal als van de Raden, die tot het met de vroeger ontvangen bevelen strijdige besluit hunne stem gegeven hebben. De Heer Minister van Financien trekt deze leer in twijfel, doch neemt iets later, hoezeer zonder eenig betoog, eveneens aan dat er geen grond van regtsvordering bestaat, en oordeelt diensvolgens de door U. M voorgestelde vraag, opzigtelijk het inhouden der van de Erven *Daendels* competerende gelden ontkennend te moeten beantwoorden. De Raad van State laat zich op de regtskwestie volstrekt niet uit en bepaalt zich eenigijk tot de mededeeling van sommige opmerkingen, die, naar zijn oordeel, de bovengemelde conclusie wettigen.

Wat mij betreft, overeenkomstig mijne eenmaal geuitte meening, voeg ik mij bij mijnen ambtgenoot den Minister van Financien en twijfel, evenals hij, met alle bescheidenheid, aan de geldigheid van de door den Minister van Justitie ontwikkelde Regtsdoctrine, doch ik verschil daarentegen van hem met opzigt tot de gevolgtrekking, meenende dat, wijl er wel degelijk een grond van regtsvordering bestaat, er ook termen voor retentie of compensatie, of voor beiden aanwezig zijn, en ik zoude zeer bereidvaardig te dezer gelegenheid

de zaak in dit opzigt zoowel als met betrekking tot de verantwoordelijkheid der dikwijls bedoelde personen, nader in hare bijzonderheden nagaan en de gronden van een en ander breeder ontwikkelen, indien niet bij mij nog altijd dezelfde bedenkingen bestonden, welke ik de eer had bij mijn gem. rapport van 24 Januarij 1821 aan U. M. voor te dragen en waaraan deze en gene door den Raad van State gemaakte opmerking nog nadere kracht bijzet.

Derhalve, gelijk ik vroeger vermeende, het beproeven van een regtstreeksch verhaal op de Erven *Daendels* niet te kunnen aanraden, even zoo moet ik mij thans op dezelfde gronden of liever op grond van dezelfde bedenkingen, onthouden van te adviseren tot een zijdelings verhaal, gelijk in het middel van retentie of compensatie ligt opgesloten.

De aanwending intusschen van ditzelfde middel komt mede in overweging bij de meer bepaalde beschouwing, waartoe ik thans overga, van zekere vordering der Erven *Daendels* ten laste van den Indischen achterstand.

In het jaar 1815 adresseerde zich aan U. M. de meergen. oud-Gouverneur Generaal *Daendels* met verzoek dat het bedrag van zekere bij zijn rekwest nader omschreven dertig stuks bons, mogt worden verklaard *preferent* boven de koloniale schulden uit de gewone in kas tellingen gesproten, uit hoofde en ter zake, dat dezelve bons hadden gestrekt tot betaling van vaste goederen door hen vóór en tijdens zijn vertrek, aan de Regering van *Indië* verkocht, en dat voorts Kommissarissen Generaal mogten worden aangeschreven om den Rekwestrant of zijne gemagtigden te *Batavia* te doen weten, wanneer gem. bons ter betaling zouden kunnen worden aangeboden.

U. M. heeft daarop, sub dato den 24 October 1815 n°. 35 het besluit genomen, waarvan ik, gemakshalve, een afschrift hiernevens voeg, zoowel als van het evengem. rekest. Dit besluit is door den voormaligen Directeur Generaal van Koophandel en Kolonien dadelijk medegedeeld aan Kommissarissen Generaal van *Neerlands Indie* en deze hebben bij secrete missive van 25 December 1818 1ª SS., welke benevens hare bijlagen in originali hiernevens gaat, voldaan aan den last, hun bij het laatste gedeelte van evengem. besluit opgelegd en het is deze missive, welke het Verslag bevat, waarvan door den Minister van Financien, bij het slot van zijn rapport, gesproken wordt.

Inmiddels is door gem. Heer Directeur Generaal van Koophandel en Koloniën, almede aan Kommissarissen Generaal te *Batavia* toegezonden U. M. besluit van 20 September 1816 n°. 20 waarvan U. M. insgelijks een afschrift hiernevens vindt, en waarbij Hoogstdezelve van de hand wijst het verzoek van een der gemagtigden van den voormaligen Gouverneur Generaal *Daendels*, om beslissing van de tusschen dezen en den Gouverneur Generaal *Janssens* gerezene kwestie over het gedeeltelijke beloop van zekere geplukte en verkochte vogelnestjes, met autorisatie op den Directeur van Koophandel en Koloniën om bij Kommissarissen Generaal te *Batavia*, nadere en bepaalde informatie ten aanzien van den grond en zamenhang dezer zaak in te winnen.

Kommissarissen Generaal hebben, om redenen bij hunne voorzeide missive aangevoerd, hun berigt en hunne consideratien in hetzelfde verslag begrepen en ik zal derhalve gelegenheid hebben om tegelijk over dit punt mijn gevoelen aan U. M. voor te dragen.

En wat dan allereerst betreft de meergem. vordering van gem. Gouverneur Generaal, U. M. vindt den oorsprong van dezelve genoegzaam aangewezen in het nevensgaande verslag en deszelfs bijlagen, waaraan ik vermeen mij, in dit opzigt, veiliglijk te kunnen gedragen, alleenlijk doende opmerken, dat de bewoordingen door wijlen den Heer *Daendels* zelven in zijn rekest gebezigd, peremtoir de meening wederleggen van de personeele commissie, welke Kommissarissen Generaal met het onderzoek ten deze belast hadden, dat de bons niet afkomstig waren van eene overdragt van vaste goederen aan den Lande. Wat voorts den aard, namelijk de daaruit voortvloeijende verschuldigdheid of onverschuldigdheid, der gevorderde som betreft, ook daaromtrent bevat, naar mijn inzigt, het verslag beslissende bijzonderheden, en wanneer ik afga op de feiten door Kommissarissen Generaal of door de personeele Kommissie geposeerd en daarbij de toedragt der zaak, zoo als dezelve zich uit die feiten en omstandigheden ontwikkelt, voor bewezen houde, dan kunnen de *dertig* stuks bons, waarvan de betaling wordt gevraagd, niet wel anders beschouwd worden dan als de vrucht van zeer berispelijke handelingen, waarin de Gouverneur Generaal *Daendels*, door de toegevendheid, de slapheid of het mindere doorzigt der toenmalige Raden van *Indie* niet is weerhouden of verhinderd geworden. De vragen door Kommissarissen Generaal gedaan, laten alzoo slechts een ontkennend

antwoord toe, met uitzondering misschien van de vierde, in zooverre als daarbij het regt van *derde bezitters ter goeder trouw* moet of kan in aanmerking komen. Doch, wat den gewezen Gouverneur Generaal betreft, zoo schijnt het aan geene bedenking onderhevig te zijn, dat het Gouvernement tot de uitbetaling van het bedrag der bewuste bons, ongehouden is. De *laesio ultra dimidium*, die den grond van deze ongehoudenheid uitmaakt, is genoegzaam bewezen in het regtsmiddel, waarvan het gouvernement zich zoude kunnen bedienen, is, vermits de zaak tot het ressort der justitie te *Batavia* behoort en diensvolgens naar het daar nog vigerende oud-Hollandsch regt moet beoordeeld en *behandeld* worden, de bekende *actio venditi ad it ut emtor vel recepto pretio, restituat rem vel tantum adjiciat, quantum justo pretio deest;* welke actie, vermits volgens de leer der Regtsdoctoren, daarop van applicatie is de *prescriptio triginta annorum*, zij niet is geprescribeerd.

Volgens den bekenden regel *non debet, cui plus licet quod minus est non licere*, zoude mijns bedunkens, het Gouvernement kunnen beginnen, zoo niet geheel volstaan met, op grond van de gem. *laesio ultra dimidium* de likwidatie der bewuste 30 bons te weigeren, vermits dezelve als onverschuldigd kan worden beschouwd en betaald zijnde *condictione indebiti* zoude kunnen worden teruggevorderd.

Derhalve ook met betrekking tot deze zaak, voor zooverre betreft *het regt*, hetwelk de staat zoude kunnen uitoefenen, bestaat er bij mij niet de minste twijfel, maar met opzigt tot de dadelijke uitoefening van dit regt neem ik andermaal de vrijheid mij te gedragen aan de bedenkingen, vervat in mijn rapport van 24 Januari 1821 n°. 69, die uithoofde van de gelijkheid der beide zaken in hare gevolgen, ook hier van toepassing zijn en bij de herinnering waaraan mij nog voor den geest is gekomen of niet U. M. ingeval Hoogst dezelve om redenen van Staatkundig belang, door het weigeren der uitbetaling van de Bons, een exempel wilde statueren, zoude kunnen goed vinden om tevens aan de weduwe *Daendels* haar leven gedurende, een matige jaarrente of gratificatie te verzekeren, door welk blijk van milddadigheid zij zich met erkentelijkheid zouden kunnen overtuigen, dat het in dezen bij het Gouvernement niet om consideratien van een pecunieelen aard is te doen geweest noch om de vernietiging der uitzigten, waarmede zij, die overigens aan al het

gebeurde geen deel of schuld heeft, zich persoonlijk mag hebben gevleid.

Mij rest nu nog te spreken van de zaak der vogelnestjes en het geschil over een zeker gedeelte van de opbrengst derzelve tusschen de Gouverneurs Generaal *Janssens* en *Daendels* gerezen. Omtrent de zaak in het algemeen zou ik niets te voegen weten bij het Rapport door meergemelde personele Kommissie sub dato 30 November 1818 uitgebragt en bij de stukken voorhanden, maar tegen de aanmerking, door Kommissarissen in het tweede gedeelte van haar verslag gemaakt, dat, namelijk de bij den Gouverneur Generaal *Daendels* genoten voordeelen uit den boezem der Vorsten en niet uit 's Lands kas kwamen en krachtens welke zij meenen dat de handelwijs van dien Gouverneur Generaal in een eenigzins gunstiger licht moet voorkomen, geldt mijns inziens deze tegenbedenking, dat, in allen gevalle de betrekking tusschen de Residenten nevens den Gouverneur van *Java's* Noord Oostkust en de bedoelde Vorsten geene particuliere betrekking was, maar de betrekking van ambtenaren, die een hooger Gouvernement representeren gegrond op traktaten of oude herkomsten van een politieken aard, ten gevolge waarvan die ambtenaren zekere voordeelen genoten; dat, zoo de halve opbrengst der vogelnestjes in der Vorsten landen *sensu stricto* geen eigenlijk inkomen van den Staat wezen mag, dezelve echter als zoodanig moet beschouwd worden, vermits daardoor de bezoldiging van den Gouverneur van *Java* en ook die van de Residenten te *Souracarta* en *Djocjocarta* aan den Lande bespaard werd, zoodat het bestaande verschil slechts in den vorm huisvest, uithoofde dat die opbrengst dadelijk in handen van gem. Gouverneur en Residenten kwam zonder alvorens in 's Lands kas gestort en vervolgens weder op de gewone wijze uitbetaald te zijn.

Na de intrekking derhalve van den post van Gouverneur van *Java's* Noord Oostkust, had het anders bij dezen genoten deel in de opbrengst der vogelnestjes in 's Lands kas behooren te worden overgebragt, zoodra ten minste de Gouverneur Generaal zich daarover eenige beschikking aanmatigde, gelijk hij gedaan heeft, door de pacht aan te houden, hetwelk hij niet in zijn privé konde doen en evenmin ter vermeerdering van zijn inkomen van Gouverneur Generaal, vermits hij daartoe niet was geautoriseerd. Maar vooral was het overbrengen van die gelden in 's Lands kas de pligt geweest van den Gouverneur Generaal *Daendels*, omdat hij, gelijk ook door Kommis-

sarissen Generaal wordt aangevoerd, in plaats van den ingetrokken post van Gouverneur van *Java* eenen nieuwen post, dien van Kommissaris of Landdrost creëerde en de daardoor veroorzaakte uitgaven ten laste van den Lande bragt.

Naar mijn gevoelen heeft dan de gouverneur generaal *Daendels* zich ook weder in dit geval aan een hoogst ongeoorloofd bedrijf schuldig gemaakt en zich een inkomen toegeëigend, waarop hij (en hij vooral) niet de minste aanspraak had, veel min eenig regt konde doen gelden, en het lijdt bij mij geen twijffel, dat van hem gouverneur generaal het onder dien titel genotene, met de interessen, zoude kunnen worden terug gevorderd en dat hij, bij weigering, eene geregtelijke condemnatie niet zoude kunnen ontgaan.

Doch is deze terugvordering aan te raden of bestaan er, gelijk Heeren Kommissarissen generaal, hoewel in een anderen zin reeds vroegen, termen om den gouverneur generaal *Daendels* in het bezit van het genotene te laten? Mijn antwoord op deze vraag zoude zijn, dat bij de bekende omstandigheden van de Erven *Daendels*, van dergelijke condictie of terugvordering weinig goeds te wachten is en ook de gunstigste condemnatie ten hunnen laste geen het minste voordeel geven kan; op grond van welke omstandigheid, ik zoude vermeenen tot geene geregtelijke poursuites te dezer zaak te moeten adviseren. Te minder daar, in dit opzigt voor het vervolg niets te vreezen is en de opbrengst der vogelnestjes thans aan 's Lands kas verantwoord wordt. Wat nu ten slotte betreft de som van Rds. 66183.30, die de generaal *Janssens* zich door de gemagtigden van zijnen voorganger had doen ter hand stellen met voornemen om dezelve *a deposito* te houden totdat van hooger hand over de bevoegdheid van den oppergezaghebber om zoodanig voordeel te genieten uitspraak zoude zijn gedaan en het Fransche gouvernement, van welk gen. generaal zijne zending had ontvangen en van welk alleen hij afhankelijk was, heeft hem in 1815, bij de likwidatie zijner tractementen dat aanzienlijk bedragen finaal toegekend.

Al het vorenstaande en wat de daartoe betrekkelijke stukken inhouden in een kort overzicht, om U. M. beslissing gemakkelijk te maken, bijeentrekkende, vind ik:

1°. dat, naar het eenstemmig oordeel der door U. M. geraadpleegden, op de Erven *Daendels* geen verhaal behoort te worden beproefd omtrent de schade bij den Staat geincurreerd tengevolge de

door wijlen den gouverneur generaal gehoudene handelwijze met de Amerikaansche Kooplieden.

2°. dat, op grond van gelijksoortige bedenkingen, niet kunnen worden teruggevorderd de sommen die zich de gouverneur generaal *Daendels* tegen alle reden en pligt, uit de pacht der vogelnestjes toegeëigend had.

3°. dat, voor zooveel het Departement van Koloniën betreft, ontkennend moet worden beantwoord de bij U. M. besluit van 26 September 1816 n°. 20 geopperde vraag of het belang van het Rijk misschien zoude kunnen vorderen nog eenig verder onderzoek te doen omtrent de insgelijks van de pacht der vogelnestjes afkomstige questieuse som van Rds. 66183.30.

en 4°. dat het bedenkelijkste punt betrekking heeft tot het door den generaal *Daendels* successivelijk verrigte met *Buitenzorg*, moetende, indien U. M. overeenkomstig de strekking van het praeadvies van Kommissarissen generaal, dat alles meent te moeten afkeuren, de verevening der Bons, op den voet voor den Indischen achterstand bepaald, definitief aan de belanghebbende ontzegd en geweigerd worden, terwijl, indien U. M. het meer geraden acht om het te laten berusten bij de homologatie in 1809 door het toenmalige gouvernement op de schikkingen omtrent *Buitenzorg* en *Weltevreden* verleend, alsdan dient te worden ingetrokken het verbod bij Koninklijk besluit van 27 October 1815 n°. 35 tegen de erkenning en voldoening der bons van wijlen den Heer *Daendels* voorkomende, in welk geval derzelver bedrag, evenals de overige schulden van Indië op den voet van het besluit van 4 November 1820 zal worden gelikwideerd.

De Min. enz.

A. R. F.

---

241. Extract uit een brief van Spoors aan Constant, 24 Sept. 1822.

Het komt nu maar aan op de nieuwe bedenkelijkheid door den Heer Elout te berde gebragt. Ja! ik erken volmondig dat op de aankoop (van Buitenzorg en Weltevreden) zeer veel te zeggen valt.

Daendels erkende dit zelf, maar hij sloeg dien weg in om een potje te maken. Dit hadden alle gouverneurs vóór hem gedaan, doch langs middelen dien in lang zoo onschuldig niet waren. Door dien aankoop waren ten minste geen particulieren benadeeld. Dan hoe 't ook zij, het Gouvernement van dien tijd (Koning Lodewijk) heeft den aankoop goedgekeurd, zekerlijk uit overweging dat het tractement aan Daendels als Gouverneur gemaakt niet hoger was. De *verkoop* blijft dus overig, en dan sustineer ik, dat D. de *aangekochte* goederen te *goedkoop* en vooral niet te duur heeft afgestaan. De *betrekkelijkheid* der prijzen tusschen koop en verkoop komt niet in aanmerking, en dit zijn twee afzonderlijke handelingen. De eerste is goedgekeurd door het competente gezag en al wat men daaromtrent zou willen aanvoeren, is daardoor vervallen. Ten aanzien van de andere kan men vragen of het Gouvernement thans genegen zou zijn die goederen weer af te staan voor gelijken prijs als waarvoor Daendels die verkocht heeft. Dit zou dan toch het geval moeten zijn, zoo men Daendels wil beschuldigen van een *bedrog boven de helft*. De geheele ophef die men daarover maakt vervalt, wanneer men de intrinsique waarde in aanmerking neemt. De Rijksdaalder waarvoor de verkoop geschied is. Ik helder dit met een voorbeeld op (finantieele beschouwingen omtrent Rijksdaalder en de bons door D. gekregen in betaling). Die somma is dan het voornaamste hetwelk Daendels voor alle zijne moeite en gevaren uit de O.-I. in 1808 tot 1811 als Gouv. Gen. heeft weggedragen. En dit wil men zijne ongelukkige weduwe nog onthouden! Is er wel immer een Gouv. Gen. uit die oorden teruggekomen met minder? Ik ken apothekers die met meer dan het dubbelde gerepatrieerd zijn. Zoude de Hr. Elout met het ongeluk op zijn retour nog niet wat meer overgehouden hebben?

---

242. Rapport van Min. Falck aan den Koning, 12 Jan. 1823.

N°. 36. Brussel den 12 Jan. 1823.

Overeenkomstig den mij van wege Uwe Majesteit toegekomen last heb ik de eer hierbij over te leggen het ontwerp van een besluit

door welk ik meene dat finaal zoude kunnen worden afgedaan al het gene achtervolgens aan Hoogstdeszelfs aandacht onderworpen is geweest met betrekking tot de handelingen van wijlen den Heer *Daendels* als Gouverneur Generaal van de Oost Indische Bezittingen. Wat het pensioen betreft welk Uwe Majesteit zich niet ongenegen verklaard heeft aan zijne weduwe toe te leggen zal ik thans alleen herinneren dat het voor Mevrouw *van der Capellen* bedongene pensioen ingeval haar man in de eerste vijf jaren van zijne ambtswaarneming was komen te overlijden, vier duizend gulden zoude hebben bedragen en al de omstandigheden in acht genomen zijnde meene ik dat Mevrouw *Daendels* alle reden hebben zal van zich over Uwer Majesteits edelmoedigheid te verheugen indien zij jaarlijks drie vierden van deze som genieten mag. Doch welke gunst zij ook van Uwe Majesteit te verwerven hebbe, het is mij beter voorgekomen dat zij eerst zelve daartoe aanzoek doe, en het is uit dien hoofde dat deswege in het besluit zooals ik het ontworpen heb geen woord gevonden wordt.

De Minister
voor het publieke onderwijs
de Nationale Nijverheid & de Kolonien
(w. g.) A. R. Falck.

Aan den Koning.

---

243. Koninklijk besluit van 14 Jan. 1823, n°. 25.

14 Jan. 1823
n°. 25.

Wij WILLEM bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Willende overgaan tot de afdoening van verschillende dusverre onbeslist geblevene punten betrekkelijk tot het bestuur der Oost-Indische Bezittingen ten tijde van wijlen den Gouverneur Generaal *Daendels*.

Herzien:

1°. Ons besluit van 9 Mei 1815 n°. 5, krachtens welk moest worden onderzocht of en in hoeverre op de voormalige Regering van *Oost-Indie*

dan wel op eenige van hare leden behoorde te worden verhaald het bedrag der schadevergoeding van wege het Rijk toegekend aan de Amerikaansche kooplieden met welken indertijd op hooger last was gecontracteerd door *Mr. R. G. van Polanen.*

2°. Ons besluit van 20 September 1816 n°. 20, waarbij onder afwijzing van zeker verzoek van *J. A. van Braam* voor eene nadere beslissing gereserveerd is de vrage of nog eenig onderzoek te passe komt omtrent de pacht der vogelnestjes, speciaal voor zooveel derzelver opbrengst in geschil is geweest tusschen de Generaals *Daendels* en *Janssens.*

3°. Ons besluit van den 27 October 1815 n°. 35, bij welk de dispositie op zeker verzoek van den oud-Gouverneur Generaal *Daendels* aangehouden en daarentegen van onze Kommissarissen Generaal over Nederlandsch Indie een berigt geworden is wegens de transactien die met evengem. gezaghebber, staande zijn verblijf op *Java* ten aanzien der overneming zijner vaste goederen hadden plaats gevonden;

Gezien:

de rapporten ten gevolge van die besluiten door Kommissarissen Generaal ingezonden vergezeld van de adviezen der personele Commissien door hen met het naauwkeurig onderzoek der respectieve vraagpunten belast, zijnde deze adviezen gedagteekend Batavia 30 Julij, 28 September en 30 November 1818.

Gelet:

op de consideratien en advies achtervolgens ingediend
door het Departement van Kolonien 24 Januari 1821 n°. 69,
door dat van Justitie 30 Maart 1821 L. O."
door den Raad van State in dato 15 October 1821 n°. 5,
door het Departement van Financien in dato 25 April 1822 n°. 627
en andermaal door het Departement van Kolonien in dato 12 September 1822 n°. 672.

En in overweging nemende:

dat, hoe laakbaar ook de verbreking in Indie van de door *Mr. R. G. van Polanen* q. q. aangegaane verbintenissen geweest zij, het echter na een zoo ruim tijdsverloop en bij de velerlei gebeurtenissen die in hetzelve plaats gevonden hebben onmogelijk is te bepalen in welke mate de voor het Rijk nadeelige gevolgen dier ongehoorzaamheid op de ambtenaren die zich aan dezelve hebben schuldig gemaakt

en waarvan de meesten, zoo niet allen, overleden zijn, zoude kunnen worden verhaald;

dat de opbrengst van de pacht der vogelnestjes, welke de Gouverneur Generaal *Daendels* zich na de afschaffing van den post van *Java* (1) boven het hem toegelegde tractement, eigendunkelijk had toegeeigend, sedert de herstelling van het Nederlandsch Gezag in *Oost-Indië* behoorlijk aan de koloniale kas was verantwoord;

dat de uit dezelfde pacht van 1810/1 afkomstige som van Rds. 66183.30 ter zake van welke tusschen de Generaals *Daendels* en *Janssens* verschil is geweest en die laatstgenoemde als een *depositum* naar *Europa* mede genomen had, hem bij de verevening zijner tractementen door het Fransch Gouvernement van hetwelke hij zijne zending ontleend had, finaal is toegewezen;

dat de vaste goederen uit welker overneming door het Indisch Bestuur de waarde der bons (396666⅔ Rijksd.) gesproten is, tot welker preferente erkenning door wijlen den Gouverneur Generaal *Daendels* verzoek is gedaan, hem grootendeels waren aangekomen uit de hoogst berispelijke schikking die *Buitenzorg* in zijne handen had gebragt, — eene schikking die nimmer de homologatie van het Gouvernement in *Europa* zoude hebben erlangd indien het de omstandigheden naar behooren gekend had en aan hetzelve een waarachtig berigt was gegeven van de waarde des eigendoms dat voorn. Gouverneur Generaal zich voor een uitschot van slechts 39500 Rijksdaalders had laten toewijzen.

Hebben goedgevonden en verstaan:

a. geen gevolg te geven aan de verantwoordelijkheid Gouverneur Generaal en Raden van Indie indertijd opgelegd voor de schadevergoeding die het verbreken der contracten van *Mr. R. C. van Polanen* het Rijk in het geval brengen mogt van aan de belanghebbende toe te kennen.

b. het onderzoek betreffende de pacht der vogelnestjes en het geschil deswege tusschen de Generaals *Daendels* en *Janssens* gerezen, te houden voor voldongen en afgeloopen.

c. te verklaren dat de dertig stuks bons in het sub n°. 3 vermelde rekest omschreven, niet vatbaar zijn voor verevening ten laste van het Rijk of van de Koloniale Kas.

---

(1) Bedoeld wordt de post van Gouverneur van Java's Noord Oostkust.

Er zal hiervan bij afschrift dezes, worden kennis gegeven aan den Raad van State en aan de Departementen van Justitie en van Financien, tot informatie, mitsgaders aan Onzen Minister voor het publieke onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Kolonien tot informatie en narigt en voor zooverre l^a. C betreft op de gewone wijze aan den solliciteur *Boellaard*, door wien het sub n°. 3 bedoelde rekest in der tijd is ingediend.

Brussel den 14 Januari 1823.
(w. g.) WILLEM.
DE MEY VAN STREEFKERK.

---

244. Brief van Van Polanen aan Van den den Bosch, 17 Jan. 1829.

New York Jany 17 1829.

Mijn waarde vriend!

Uwen brief van den 24 October is mij juist ter hand gekomen. Dit duplicaat hoop ik morgen naar Antwerpen te zullen kunnen verzenden en ik haast mij U in weinige regelen voor het tegenwoordige te antwoorden.

Ware mij uwen voorslag enige jaren vroeger voorgekomen zoude ik die met vreugde aangenomen hebben. Ik zoude mij gelukkig hebben gerekend, onder U, mijn Vaderland weeder mijn dienst te kunnen bewijzen . . . .

Zoo gij bij den ontfangst deezer ten mijnen aanzien, bij den Koning niet te ver zult zijn gegaan, laat het dan daarbij berusten. Ik weet dat men hem vooroordeelen teegens mij heeft ingeboezemd. Hij kan niet weeten dat sints zijn gematigd en verstandig bestuur mij is gebleken, ik gewillig mij als zijn onderdaan zoude beschouwen: dat is ook voor hem van geen belang.

Ik geef mij zelf geheel in Uwe handen, onder deeze ernstige en opregte verzeekering, dat geen eer of voordeel mij tot de aanneming van deezen post zoude overhalen, ware het niet voor de hoop en begeerte om weeder met U vereenigd te zijn.

God bless you & farewell!

Den 24e van deeze maand vertrekt weeder een Packetschip naar Engeland, daarbij zal ik U nader schrijven. Ik verzoek U geen verdere stappen in deeze zaak te doen voor gij dien brief zult hebben ontfangen. Uwen voorslag is mij zoo geheel onverwagt voorgekomen en ik heb geen geheelen dag gehad om mij daarop te beraden. Aan wat gij reeds voor mij gedaan hebt, zal ik mij echter niet onttrekken.

---

245. Brief van Van den Bosch aan Van Polanen, 12 Juni 1829.

's Gravenhage den 12e Juny 1829.

Zeer waarde Vriend!

Door een zamenloop van omstandigheden is het mij niet mogelijk geweest eerder aan U te schrijven. — Bij mijne voorgaande heb ik U kennis gegeven, van den tegenstand welke mijne wenschen ten aanzien Uwer benoeming bij de Minister voor de Marine en Kolonien ondervonden, en tevens, dat ik de aanstelling van den raad van Indië zoo lang mogelijk zou trachten te vertragen, ten einde, na alle zaken geregeld te hebben, eindelijk daarop terug te komen, en dat mij deze handelwijze te meer noodzakelijk scheen, daar het oogenblik tot een beslissende stap in mijn belang (: want zoodanig beschouw ik uwe benoeming) mij niet gunstig voorkwam. Dat oogenblik hetwelk ik verbeide, is eindelijk aangebroken, de Koning heeft ten laatste tusschen den Minister en mij moeten beslissen zoo in dit als in eenige andere belangrijke punten. — Z. M. overtuigd van de gegrondheid mijner gevoelens, heeft aan al mijne verlangens voldaan, en dientengevolge U bij besluit van den 6 dezer, waarvan hiernevens kopij gaat, tot Raad van Indië benoemd. — De Minister heeft hierop zijne demissie gevraagd na de verlangde voordragt te hebben ingezonden, en deze zal worden verleend zoodra eenen opvolger om van hem de zaken overtenemen zal zijn benoemd, hetwelk echter waarschijnlijk nog eenige weken zal duren. — Ik mag mij zelve dus geluk wenschen met eene benoeming, die ik van het eerste oogenblik af, beschouwd heb als een der beste middelen om de gewigtige doeleinden mijner zending te bereiken, al de magt en alle de mid-

delen die ik daartoe nodig heb zijn mij genereus verleend, en met uwe medewerking, durf ik mij dan ook vleijen, dat aan het billijk verlangen des Konings, zoo verre dat de omstandigheden zullen toelaten, op de beste wijze door ons zal worden voldaan.

Uwe bezwaren, mij medegedeelt bij missive van den 23 Januarij 1829, zullen, hoop ik door de schikkingen welke op Java kunnen worden gemaakt, merkelijk verminderen, ik ben overtuigd in U te zullen vinden eenen getrouwen raadsman in wiens uitgebreide kunde en langdurige ondervinding, ik die voorligting zal kunnen vinden, welke ik in mijne moeijelijke betrekking zoo zeer nodig zal hebben, het is dus niet zoo zeer eene werktuigelijke of gewone arbeid die ik van U zal hebben te verlangen (: voor deze worden altijd voorwerpen gevonden) maar eene zoodanige bijstand, die men alleen bij eenen kordate en kundige raadsman vinden kan . . . . . .

. . . . . Ik reken te veel op uwe vriendschap dan dat ik mij te leur zou gesteld vinden in mijne verwagting U daar te zien, hoezeer uw brief van den 18e April aan den Heer Bagman geschreven, mij eenige bekommering gebaard heeft, ik durf echter hopen, dat eene nadere overweging U zal doen inzien, dat het verlangen des Konings om het gevoelen zijns Ministers te kennen, in eene zaak die onmiddelijk het vak, waarmede deze belast was, betrof, niet als onbillijk kon worden beschouwd, schoon zulks geenszins insluit, dat wanneer de Minister van een opposiet gevoelen zijn mogt, de Koning zich aan dat gevoelen zou onderwerpen, dit is de gewoonte niet van onzen Koning, maar in zoodanige gevallen is hij gewoon, de reden voor en tegen te overwegen, en te beslissen naarmate de belangens van het Rijk, dit heeft in het onderwerpelijk geval plaats gehad, en ik ben overtuigt, dat niets anders de grond uwer benoeming geweest is dan de voor U vereerende overtuiging bij den Koning, dat uwe talenten en bekwaamheden voor mij van het grootste nut kunnen zijn, en dat de bedenkingen des Ministers geenszins die overtuiging hebben kunnen ontzenuwen.

Aan mij tevens is de last opgedragen U het besluit des Konings medetedeelen, het is de eerste daad die ik in mijn betrekking als Gouverneur-Generaal verrigt, en het aandenken daarvan, zal mij daarom te aangenamer blijven, om dat zij gestrekt heeft om ons wederom te vereenigen, en mij de gelegenheid verschaffen zal U persoonlijk te kunnen verzekeren dat ik altijd met hoogachting zijn zal:

Uw vriend!

J. VAN DEN BOSCH.

246. Brief van Janssens aan Van Polanen, 24 Jan. 1830.

's Hage, 24 Januari 1830.

Wel Geboren Heer veel geachte Vriend!

. . . . . .

Den 13de dezer, ligt ongesteld zijnde, wierd dadelijk aan de Minister van Staat, de Mey van Streefkerken, de zakelijken inhoud van UWGB. schrijvens medegedeeld, met nodiging zulks ter kennis van den Koning te brengen. Het spoedig bekomen antwoord overtuigde mij dat hier niet mede was gedraald: ook bekwam ik de zekerheid, dat door geen anderen weg was bekend geworden, dat UWGB. had moeten afzien, van de reis aantenemen om de belangrijke post te Batavia te aanvaarden.

De gevorderde jaren en het doorstaan van eene ziekte zijn genoegzame verschooningen; dan het zal de Generaal van den Bosch, en met veel reden, zonderling veel moeijte doen. Zoo dikwerf hebben wij te zamen over UWGboren gesproken, en Zijne Ex. stelden den hoogsten prijs, den Heer van Polanen tot voorname hulp, in deszelfs moeijelijke bestemming te hebben.

Over onze Oostindische Bezittingen, is zooveel gesproken en geschreven, het heeft aan het Rijk en den Handel reeds schatten gekost, men heeft zoodanig geweifeld in het geen men opbouwde en schier te gelijk weder afbrak, dat alle verdere redeneringen er over beginnen te walgen. De Generaal Van den Bosch moet nu niet meer voorstellen doen of wederleggingen inzenden maar handelen, en de zaken redden of dezelve zullen niet gered worden. Wat moet hij in die beslissende omstandigheid, niet levendig UWGBorens gemis gevoelen!

. . . . . .

Alhoewel 5 jaren jonger als UWGB. ben ik oud; laten wij voor de ons nog overblijvende tijd betrekkingen onderhouden.

. . . . . .

J. W. Janssens.

---

247. Brief Van den Bosch aan Van Polanen, 10 Oct. 1831.

Buitenzorg 10 October 1831.

Hooggeachte Vriend!

Nog lang heb ik mij gevleid dat de staat Uwer gezondheid zou verbeteren en ik U nog eenmaal hier zou zien aankomen, en het is niet dan na de herhaalde verzekering van den Heer Bagman Uwentwege ontvangen te hebben, dat ik ben overgegaan om Uwe plaats te vervullen of liever eenen anderen in Uwe plaats te benoemen, want U te remplaceeren is mij niet mogelijk.

Ik behoef U niet te zeggen, hoe smartelijk het mij is geweest, mij in mijne hoop te leur gesteld te vinden. In meer gevorderde jaren, inzonderheid in mijne tegenwoordige betrekking, sluit men geene nieuwe vriendschappelijke betrekkingen meer. Een oud, beproefd vriend, in wiens karakter en bekwaamheid men een volkomen vertrouwen stelt, is dan ook een kleinood, welks gemis niet kan worden vergoed . . . .

. . . . Altijd blijf ik eenen hoogen prijs stellen op alles wat U betreft; Uwe brieven zijn mij ook uithoofde van der zelver belangrijkheid in andere opzigten te aangenaam, om U niet dringend te verzoeken, mij van tijd tot tijd iets van U te doen hooren.

Overtuigd van Uwe belangstelling in dit land, en mijne verrigtingen, waag ik het U eene korte schets daarvan aantebieden, te meer daar de goede uitslag mijner pogingen, U zeker tot eenig genoegen strekken zal.

. . . . . .

Onveranderlijk Uw Vriend

J. VAN DEN BOSCH.

248. Brief van Hertog Bernard van Saksen-Weimar aan Van den Bosch, 7 Nov. 1834.

General! Je prends la liberté d'offrir a Votre Excellence un exemplaire du »Precis de la Campagne de Java en 1811« que je viens de publier. Des extraits de mon Précis ont paru dans les journaux de ce pays ci. Ils m'ont valu des reproches d'avoir proné le General Daendels; mais d'un autre coté je leur dois la lettre de la veuve de cet Officier General, lettre dont j'ai l'honneur de joindre ci-joint une copie.

Votre Excellence a servi sous les ordres du Général Daendels et Elle a éprouvée des desagrémens de sa part. Elle a le coeur trop bien placée et l'âme trop élevée pour en vouloir encore aux mânes de ce brave et je le considéreais comme une preuve de ce que Votre Excellence ait été contente de mon travail, si Elle ferait rendre justice à une Veuve envers laquelle il parait qu'on aie agi arbitrairement.

Ce n'est qu'avec respect que la nation et l'armée prononcent le nom de Votre Excellence.

La benediction des veuves et des orphelins n'est pas la moindre des fleurons dans la couronne civique d'un grand homme.

Boxtel 7 Nov. 1834.

---

249. Brief van de Weduwe Daendels aan den Hertog Bernard van Saksen-Weimar, 12 Aug. 1834.

Monseigneur

Ayant été informé que Votre Altesse Serenissime desiroit l'ouvrage du General Daendels sur les Indes Orientales, j'ai l'honneur de lui offrir un des exemplaires, que j'expedie aujourdhui pour la Haye.

Je saisis avec empressement cette occasion de temoigner à Votre Altesse le vif interêt que j'ai eprouvé en parcourant un fragment de Son ouvrage sous le titre: *Precis de la Campagne de Java en* 1811; la justice que Votre Altesse veut bien rendre à la mémoire de mon

epoux le Genl. Daendels, m'a rempli d'une vive reconnaissance, son caractère ayant été jusqu' ici non seulement méconnu, mais honteusement calomnié; calomnié d'une maniere si infame, qu' on ose s'en prévaloir pour refuser une pension à sa veuve et (en) la laissant vainement présenter requête sur requête, pour reclamer ses justes pretentions sur le Gouvernement des Indes (prétentions qui du vivant du Genl. Daendels ont été mis au niveau avec les autres dettes des Indes), seul heritage laissé par le Général Daendels à sa veuve et huit enfans. Ses quatre fils, laissés au dépourvu par la mort prématurée de leur père, ont été obligé de s'expatrier; deux sont morts des suites des climats malsains où ils ont été exposés, les deux autres, encore loin de leur mère la soutiennent avec deux de ses filles dans une modeste aisance.

Puis je donc assez témoigner ma reconnaissance au grand homme qui ne dedaigne pas de faire revivre la memoire d'un brave militaire, mort en servant sa patrie et qui par cette preuve de justice a procuré à sa veuve et à ses enfans les plus doux instans qu'ils ont gouté depuis longtems.

C'est avec le plus profond respect que j'ai l'honneur d'être

Hattem
ce 12 Aout 1834.

Monseigneur
De Votre Altesse sérenissime
la tr. R. servante
A. E. R. van Vlierden.
Doure Daendels.

---

250. Rekest van de Weduwe Daendels en hare kinderen (Aug. 1844).

Geven enz.

dat aan de Supplianten is kenbaar geworden het arrest van den Hoogen Raad dd. 28 Junij 1844, waarbij derzelver actie tegen den Staat is verklaard niet ontvankelijk, en zij virtualiter met hunne vordering naar het Indisch bestuur zijn verwezen;

dat aan hen supplianten volgens de wet eene voorziening in revisie tegen opgemeld arrest is verbleven, maar zij te rade zijn geworden van dat middel af te zien, en zij integendeel uitdrukkelijk verklaren in dat arrest van 28 Junij jl. te berusten;

dat intusschen zich hier voordoet de hoogst zeldzame omstandigheid, dat in een en hetzelfde Rijk, bij onderscheidene arresten, allen

in het hoogste ressort gewezen, de regterlijke magt dan eens *niet* en dan weder *wel* bevoegd is verklaard om over der supplianten vordering te cognosceeren, en daaruit gereedelijk zoude volgen, dat de supplianten bevoegd waren Uwe Majesteit te adieeren tot het aanwijzen eener regtbank, waarbij het twistgeding kon worden uitgemaakt;

dat de supplianten *niet* verkiezen ook dien weg in te slaan, maar zijn gekomen tot het eendrachtig besluit om zich te dezen op de grootmoedigheid van Uwe Majesteit en deszelfs bekende billijkheid en regtvaardigheid te verlaten, dat voorzeker door Uwe Majesteit zal worden acht geslagen, zoowel op de hoogst bijzondere omstandigheden, welke hier te zamen loopen als op de hardheid, welke er in zoude gelegen zijn, dat vrouw en kinderen, welke door den Generaal Daendels in min gunstige omstandigheden zijn achtergelaten, ten eenenmale zouden zijn en blijven verstoken van datgeen, wat de overledene tot hun éénig erfdeel had bestemd.

dat voorts het vroegtijdig en noodlottig afsterven van hunnen man en vader, en tevens het zoo lang verstoken zijn van die gestorte gelden alle zoo vele redenen zijn, welke door Uwe Majesteit zullen worden overwogen en, naar der supplianten vertrouwen en overtuiging voor hen tot een gunstigeren afloop van zaken zullen strekken, als zij welligt door het verder voeren en volhouden van procedures zouden kunnen bereiken;

dat zij supplianten, te gelijkertijd bij het indienen dezer requeste de quaestieuze bons op het Ministerie van Koloniën hebben gedeponeerd, ten overtuigende blijke, dat zij zich geheel en in alles op de grootmoedigheid van haren Koning verlaten.

't Welk doende &a.

A. E. R. van Vlierden,
Wed. H. W. Daendels.
J. M. C. Grenfeld,
geb. Daendels.
William Grenfeld S. B.
A. E. R. Daendels.
H. G. T. Daendels.
C. J. Daendels voor A. D. Daendels.
C. J. Daendels.
P. W. Böhtlingk geb. van Braam.
F. Böhtlingk.

251. Rapport van den Min. van Koloniën Baud, 10 Aug. 1844.

L^a A, n^0. 31.

's Gravenhage den 10 Augustus 1844.

Kommissoriaal van den 7en Augustus 1844 n^0. 69.

Rekest van Vrouwe *A. E. R. van Vlierden*, weduwe van *Herman Willem Daendels*, in leven oud Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië, en de verdere erfgenamen van den zelven, in verband tot het door hen tegen den Staat gevoerd regtsgeding, te kennen gevende, dat zij de *bons*, waarover dat regtsgeding liep, hebben gedeponeerd op het Ministerie van Koloniën, en dat zij zich nu voor eene eindafdoening, geheel en al verlaten op de grootmoedigheid des Konings.

Consideratien en advies van den ondergeteekende.

Als eene korte herinnering worden de volgende daadzaken hier ter neder gesteld.

Weinige dagen voordat de Gouverneur Generaal *Daendels*, in 1811 *Java* verliet, stortte hij in 's Lands kas aldaar, eene waarde van Rijksdaalders 396.666.32, waarvoor hem, ingevolge de destijds bestaande bepalingen, door den Fransch Keizerlijken Directeur Generaal van Financien, dertig stuks *bons* werden uitgereikt, betaalbaar in produkten.

Twee maanden ongeveer na de afgifte dier bons, werd *Java* door de Engelschen veroverd, en kwam eerst in 1816 weder onder het Nederlandsch gezag.

De Generaal *Daendels*, die in den tusschentijd de waarde zijner *bons* niet had ontvangen, vroeg derzelver liquidatie of voldoening, op gelijken voet met de overige koloniale crediteuren, maar de regering heeft daarin bestendig gedifficulteerd, omdat de bons niet van het *Nederlandsche*, maar van het *Fransche Keizerlijk* bestuur afkomstig waren en omdat er onderscheidene bezwaren bestonden tegen de handelingen van den heer *Daendels* als Gouverneur Generaal, handelingen, welke na het gevoelen der regering gronden opleverde voor eene aanzienlijke tegenvordering.

Die handelingen, door speciale commissien in Indië, en door de Ministers van Justitie en van Koloniën, benevens de Raad van State onderzocht geworden zijnde, is de slotsom van dit alles geweest dat

bij een Koninklijk besluit van den 14 Januarij 1823 n°. 25 is verklaard, dat de bewuste bons *niet* vatbaar waren voor verevening.

Eene missive van den Staatsraad, belast met de directie der Staatssecretarie, dd. 21 September 1822, n°. 187, had echter reeds des Konings genegenheid te kennen gegeven, om aan de weduwe van den inmiddels, op den 2en Mei 1818, in 's lands dienst, *ter kuste van Guinea* overledenen Gouverneur Generaal *Daendels*, een pensioen uit de Koloniale kas toe te leggen, aan welk voornemen toen geen gevolg werd gegeven, omdat men het raadzaam achtte dat de weduwe tot het vragen van dat pensioen het initiatief zou nemen. Later (na beste herinnering in 1826 of 1827) heeft de ondergeteekende in zijne toenmalige betrekking van *Directeur voor de zaken der Koloniën*, kennis gedragen van, en deel gehad aan onderhandelingen die tot hetzelfde doel strekten.

Van Gouvernements wege verklaarde men zich bereid om niet slechts aan Mevrouw *Daendels* te verzekeren het reeds in het rapport van den Minister Falck van den 12 Jan. 1823 n°. 36 genoemde pensioen van *f* 3000 's jaars, gerekend van het overlijden van haren echtgenoot, maar zelfs om dat pensioen nog hooger te stellen. Dit aanbod verbond men evenwel aan de stipte handhaving van het Koninklijk besluit van den 14 Jan. 1823 n°. 25, waarbij de onvatbaarheid der bewuste bons voor verevening was uitgesproken en men eischte dienvolgens dat Mevrouw Daendels die bons vooraf aan het Gouvernement zou uitleveren.

De onderhandelingen hadden toen geen gevolg. De weduwe en de kinderen van den Gouverneur Generaal *Daendels*, beschouwden het overgeven der *bons* als eene voor de nagedachtenis des overledenen, kwetsende erkentenis, dat de regering gegronde tegenvorderingen op hem had, en zij besloten daarom tot het inslaan van den weg van regten, eerst in *Indie* en nu laatstelijk *hier te lande*.

Dit heeft niet geleid tot eenige uitspraak over het eigentlijk punt in geschil namelijk de verpligting van het Nederlandsch Indisch gouvernement om de *bons al* dan *niet* te verevenen.

Het Hoog Geregtshof van Nederlandsch Indië verklaarde bij eene sententie van 19 Juli 1837 (in revisie bekrachtigd) *dat de zaak niet vatbaar is voor eene regterlijke uitspraak*, en de Hooge Raad der Nederlanden wees bij arrest van den 28 Junij 1844 de vordering af *als behoorende tot de Koloniale zaken en daardoor onvatbaar om in Nederland in raauwactie te worden beregt.*

Het middel van revisie bij den Hoogen Raad zou nu nog aan de rekestranten overschieten; maar, bij het in margine omschreven adres, geven zij te kennen, dat zij te rade zijn geworden om de bons onvoorwaardelijk aan het Gouvernement uit te leveren, gelijk zij die dan ook reeds in handen van den ondergeteekende hebben overgegeven, terwijl zij verder, zonder eenig bepaald verzoek te doen, zich onderwerpen aan zoodanige beschikking als het Uwer Majesteit behagen zal in hun belang te nemen.

Zij hebben zich alzoo nu geplaatst op het standpunt, waarop de vroegere onderhandelingen werden afgebroken. Zij stellen het onvoorwaardelijk opgeven van hunne pretensie thans op den voorgrond en het komt den ondergeteekende voor, dat zij nu van de welwillendheid van Uwe Majesteit mogen hopen, datgene wat zij vroeger als voorwaarde hadden kunnen bedingen niet slechts, maar wat hun zelfs toen onder 's hands is aangeboden.

In de conferentie in welke de ondergeteekende deze zaak met U. M. heeft behandeld, heeft H.D. zich reeds genegen verklaard om door eene vrijgevige beslissing de diensten van wijlen den Gouv. Genl. Daendels te erkennen. In overeenstemming hiermede heeft de ondergeteekende de eer Uwe Majesteit eerbiedig in overweging te geven om aan Vrouwe A. E. R. van Vlierden, weduwe van den oud Gouverneur Generaal *Herman Willem Daendels* een pensioen uit de koloniale kas te verleenen van *f* 3500.— 's jaars, gerekend te zijn ingegaan met den 1^{n} Mei 1818, hebbende wijlen haar echtgenoot als Gouverneur Generaal *ter Kuste van Guinea* traktement genoten tot ult^{o} April 1818. De voldoening van het vóór 1 Januarij jl. te goede bedrag wordt bij het in eerbied hierbij gevoegd ontwerp van besluit betaald door middel van promessen, door den Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië af te geven en aflosbaar in tien jaarlijksche termijnen met bijvoeging van 6% rente, zijnde het Nederlandsch geld tot Indisch geld herleid volgens den bestaanden koers van 72 cents van den gulden.

Van en met 1° Januarij jl. kan het pensioen zonder bezwaar hier te lande worden betaald.

Ten slotte heb ik de eer op te merken, dat wanneer de bons thans worden gekweten op den voet van den Indischen achterstand (waaronder verscheiden schulden van dezen aard zijn gerangschikt) de erfgenamen wegens kapitaal en renten zouden hebben te ontvangen

gehad een beloop van ƒ 409300.—. Thans zal de opoffering (behalve het loopende pensioen, hetwelk om de zeer hooge jaren der weduwe, niet lang zal behooren te worden gekweten) zich bepalen tot eene som van ƒ 124769, welke voor het gemak der splitsing en met het oog op eene mogelijk verdere daling der wissels in eene ronde som van ƒ 130000.— is uitgedrukt.

De Minister van Koloniën,
(J. C. Baud).

---

252. Koninklijk Besluit van 12 Aug. 1844, nº. 24.

nº. 24.

Wij WILLEM II bij de Gratie Gods Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz.

Op de rekeste van *Aleida Elisabeth Reiniera van Vlierden*, weduwe van wijlen *Mevrouw Willem Daendels*, in leven Gouverneur Generaal van *Nederlandsch Indië*.

Josina Maria Christina Daendels, echtgenoot van *William Grenfell*, *Aleida Elisabeth Reiniera Daendels*, *Henriette Geertruida Theodora Daendels*, *Augustus Dirk Daendels*, *Constant Jacques Daendels* en *Petronella Wilhelmina van Braam*, echtgenoot van *Mr. P. Böhtlingk*, in hoedanigheid als erfgenamen van wijlen den Gouverneur Generaal *H. W. Daendels* voornoemd, daarbij te kennen gevende dat zij in *Nederlandsch Indië* en in dit Rijk hebben zien mislukken hunne pogingen om door regtsmiddelen te verkrijgen de door de regering steeds betwiste erkenning of liquidatie eener vordering ontleend uit 30 stuks bons op den 10n Junij 1811 door het toenmalig Fransch bewind op *Java* afgegeven aan wijlen den Gouverneur Generaal voornoemd voor eene gezamenlijke waarde van 396666.32 Rijksdaalders, Koloniaal papieren geld, en dat zij alsnu te rade zijn geworden om deze bons onvoorwaardelijk over te geven aan de regering en zich zonder eenig bepaald verzoek te verlaten op zoodanige beschikking als het ons behagen zou te hunnen opzigte te nemen;

Herlezen het Koninklijk besluit van den 11e Januarij 1823 nº. 25, waarbij na aanleiding van onderscheidene adressen en om de redenen bij dit besluit vermeld ontkennend is beslist de vrage *of de regering zich tot de liquidatie der bewuste bons gehouden moest achten.*

Onzen Minister van Koloniën gehoord, rapport van den 10e Augustus 1844 nº. 31.

Overwegende dat meermalen aan de eerste rekestranten is te kennen gegeven de bereidwilligheid der regering om door een betamelijk pensioen met vervroegden ingang de gewigtige diensten van haren overleden echtgenoot te erkennen, maar dat die erkenning steeds afhankelijk is gemaakt van de remuneratie van eene in het oog der regering door tegenvorderingen vernietigde pretentie.

Overwegende dat door het tegenwoordig adres en door de overlevering der bewuste bons aan de gestelde voorwaarde is voldaan, als hebbende de adressanten de uit die bons ontleende vordering alsnu bepaaldelijk laten varen.

Hebben besloten en besluiten

Art. 1.

Aan Vrouwe *Aleida Elisabeth Reiniera van Vlierden* weduwe van den Oud Gouverneur Generaal *Herman Willem Daendels* wordt uit de Koloniale geldmiddelen toegelegd een pensioen van *drieduizend vijfhonderd gulden* ƒ 3500 's jaars, gerekend te zijn ingegaan met den 1en Mei 1818.

Art. 2.

Het voornoemd pensioen zal worden gekweten:

a. Van af 1 Mei 1818 tot ultimo December 1843 door de afgifte door onzen Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië van promessen, aflosbaar in tien gelijke jaarlijksche termijnen, met den intrest van 6 pct. 's jaars voor een gezamenlijk beloop van ƒ 130000 Indisch.

b. Van af 1 Januarij 1844 door de zorg van het Departement

van Koloniën op den voet der overige hier te lande uit de Koloniale kas gekweten wordende pensioenen.

Onze Minister van Koloniën is belast met de uitvoering dezes.

's Gravenhage, den 12en Augustus 1844

(w. g.) WILLEM.

Accordeert met deszelfs origineel
Den fd. Secretaris Generaal bij het Ministerie
van Koloniën.
(w. g.) Cornets de Groot.

De Minister van Koloniën
(w. g.) J. C. Baud.

SUPPLEMENT.

14bis. Bijlagen bij de Secreete Instructie voor Van Polanen van 15 Nov. 1807 (zie p. 18—20 hiervóór).

1. *Eerste Nota-Van Braam.*

Een schip aanbrengende 100000 Spaansche matten krijgt daarvoor in de tegenwoordige proportie van $\frac{2}{3}$ coffij a 18 Spm & $\frac{1}{3}$ zuijker in coffij a 20 Spm. een quantiteit van

4680 Pics coffij a 18 Spm	is $	84240
en 790 " " " 20 " (in plaats van 2340 Pics suijker)		15800
	te samen $	100040

Volgens Americs Prijs Court van den 28e Febrij ll. rendeerde de coffij 31 a 32 cents per amer. ℔ welk over de 5470 Picols gerekend a 133$\frac{1}{3}$ americ ℔ de picol, zoude uijtmaken een bedragen van 728333$\frac{1}{3}$ americ ℔ en die bereekend tegens den minderen prijs van 30 cents zoude beloopen $ 218500

Hiervan afgetrokken de volgende onkosten als

vragt $ 6 per picol is	$ 32820	
assurantie 8 a 10 of 9 pcto	9000	
commissie 5 pcto	5000	
Min wigt 5 " (dat echter altoos geen plaats heeft)	10924	
Inkomende rechten 5 cts over 691917 ℔	34596	
Zakken lossen & draagloon (stelle)	2000	
of in 't geheel		94340
resteerd $		124160
den inkoop hier af getrokken tot		100000
resteerd aan zuijvren winst $		24160

dan wel 24 pct ruijm.

Deze koffij is echter gerechtigd tot den uijtvoer in welk geval van de ink. rechten tot $ 34596
maar alleen 2½ pct gedecorteerd worden tot 814

als wanneer weder tot de winstrekening terugkeert het resteerende tot 33782

de winwichten hebben ook altoos geen plaats, en van die decortatie zoude gemakkelijk $\frac{3}{5}$ gedeelte weder ten voordeele kunnen gebragt worden met 6555

als wanneer nog buijten de 5 pct° commissie gelden die altoos ook niet geheel betaald worden nog zuijver overschiet een winst van $ 64497
of wel ruim 64½ prc^to.

Om hier in tegenoverstelling den inkoops Prijs der specerijen te berekenen, dat daarop dezelfde winst zoude behaald worden, diend vooreerst in aanmerking genoomen te worden dat wanneer dezelve na America zoude vervoerd worden, het niet wel mogelijk is daar op eene calculatie te maken vermits een buijtengewoone aanvoer die prijs niet alleen merkelijk doet dalen maar er zelfs geen vertier voor te vinden is, en waarom men in dit geval ook den voorm. prijscourant tot geen basis kan neemen.

Ik heb echter om daar omtrend eenig idé te formeeren de volgende basis genomen. — De nagulen staan volgens de evengem. Prijscourant teg. 88 cents 't americ. ℔ en calculeere dat dezelve bij een buijtengewoone aanvoer zoude rendeeren 60 cents per americ. ℔. In dat geval zoude het ℔ hier niet duurder kunnen verkogt worden dan 16 st. of wel 25 cents
want als men hier op beswaard de volgende ongelden als hier voren op de coffij, dat is aan vragt gelijk gesteld de 1700 ℔ tegen 14 Picols coffij, dan zoude het ℔

aan vragt kosten	5 cents
assurantie 9 Percent	2¼
commissie 5 "	1¼
Inkoomende rechten	20
hetwelk te saamen gevoegd tot	28½
neevens de hieromme op de coffij bereekende 25 pct° winst tot	6¼

het bedraagen zoude belopen van den verkoop tot 59¾ cents per ℔, terwijl ik het verschil der Holl. en Americaansche ℔ evalueere voor minwigten & andere ongelden etc.

De nooten muscaat kan in gelijk geval als vooren ook niet meerder bereekend worden, dat in America zal rendeeren, als 2 à 2½ Spm p. ℔ — in zulk een geval kan den verkoop hier ook niet hooger

gesteld worden dan 67 à 68 st. 't ℔ of wel 106 cents

hierop dezelfde vragt bezwaard tot	5	cents
assurantie 9 prcto	9.54	
commissie 5 "	5.30	
Inkomende rechten	50.—	
25 prCt winst	26.50	
		96⅓

als wanneer als voren de verkoop zoude zijn tot $ 2.02⅓ 't ℔

De Foelij zoude in gelijk geval niet meerder op den verkoopprijs niettegenstaande deselve tegens $ p. ℔ op de Prijscourant staat, niet meerder tot verkoop kunnen gecalculeerd worden dan op 5 Spm p. ℔, en zoude den verkoop als dan alhier moeten berekend worden tegens $ 2½ of 250 cents

hierop deselve ongelden bezwaard als		
vragt proportioneel p. ℔	30	cents
assurantie 9 pct	22½	
commissie 5 "	12½	
Inkomende rechten	125	
winst 25 prcts.	62½	
gevoegd bij den inkoop met		2.52½
zoo moet den verkoop al weeder beloopen		$ 5.02½ cts.

Behalven nog de aanmerking dan deeze articulen in lang dat vertier niet als de coffij hebben, en deeze Fondsen zeer lang ongeemployeerd somtijds blijven leggen, hetgeen tot werkelijk bezwaar van den handel strekt.

Konde men echter het zodanig schikken, dat die specerijen na de West van Indien of wel na China vervoerd wierden, in dit geval zoude de winst zoo wel als den verkoopsprijs merkelijk kunnen verhoogt worden, daar de Inkoomende rechten op alle deeze articulen alleen een schoon advans zoude weezen, hetwelk in die gevallen niet zoude behoeven gedecorteerd worden. En waar op na de bekende verkoopsprijzen op die plaatsen eene gemakkelijke calculatie zoude kunnen gemaakt worden.

2. *Tweede Nota-Van Braam.*

(Staat reeds afgedrukt op p. 424—425 hiervóór).

3. *Nota van Van Polanen.*

De nagulen, gecalculeerd na den prijs der vorige 4 Jaaren, kunnen worden gesteld op 100 Ds de Picol.

De notenmuscaat op 300 a 350 Ds de picol.

De Foelij op 600 Ds de Picol.

Dit zijn de prijzen bij een verkoop in China *voor contant* te bedingen; en er wordt gezegd dat den verkoop *voor goederen* 25 pct. hooger is.

De Americanen, sints het dalen van de prijs der Gensing en der Otterhuiden, drijven hunnen handel op China geheel met contanten.

De Europische waarden worden daar door de Engelschen aangebragt.

In de voorgestelde expeditie moet aan den Americaanschen koopman eene winst worden toegestaan om den omweg over Ambon goed te maken.

De assurantie van America naar China blijkt bij de laatste prijscourant te zijn 4 a 5½ pct.

Die assurantie moet hij in allen gevallen doen, maar voor den voorgestelden omweg zal hij mogelijk 2 à 3 pct. meerder moeten betalen.

Wanneer den Americaan eene winst voor dien omweg kan doen van 22 pct. op het gantsche capitaal in zijn schip geladen is dit voor hem zeer belangrijk; op een capitaal aan geld en goederen van 15000 Ds maakt dit 33000 Ds.

Bij die 22 prCt. gevoegd zijnde de hogere assurantie van 3 pCt. zoude men hem de specerijen op Ambon 25 prCt. lager moeten geeven dan hij in China daarvoor bekoomen kan.

dus de nagulen voor 75 Dls de picol, of 30 ct. het pond.
de Nooten voor 225 " " of *f* 4½ het pond.
de Foelij voor 450 " " of *f* 9 het pond.

Waarschijnlijk zouden men hooger Prijzen kunnen bedingen, wanneer men in aanmerking neemt, dat die specerijen in China voor goederen wordende verkogt, 25 pct. meerder zullen rendeeren: want 47 pct. winst op het gantsche capitaal zoude eene exorbitante winst zijn, bij welke dan nog moet gevoegd worden de winst op de chineesche goederen in America.

Ook mag men als zeeker stellen, dat de specerijen direct van Ambon naar China gevoerd in plaats van over Batavia naar America

gelijk nu geschied, een veel hooger prijs in China zouden waard zijn.

Wanneer ook de Americanen niet langer gedwongen wierden specerijen en veelal veronderde specerijen in te neemen zoude men de prijs der koffij gerustelijk kunnen verhoogen. [1])

68bis. Brief van Van Polanen aan den Secretary of State, 20 Juli 1809.

Washington.

Sr.

I have received from His Excellency the Minister of Marine and Colonies of the Kingdom of Holland, the enclosed Letter, intended to be directed to the Secretary of State of the United States of America, now in office.

Although I feel my self under the present existing circumstances, no longer charged to adress you on the subject, mentioned in that Letter, as the late change in the former general Embargo Laws make it unnecessary, I have nevertheless thought it my duty to forward it to you, as you will find in it, I trust, a proof of the confidence His Majesty the King of Holland entertains in the reciprocent friendly dispositions of the American Government.

The trade of America to the Dutch Colonies in East India now being made lawfull by the existing Laws of this Country, I hope that the Decrees and regulations, still supposed to be in force in Holland and on the Continent of Europe, will no longer prevent it being renewed or extended as formerly; and that a belief in the determination of the American Government, effectually to protect the just and unequivocal rights of its neutrality, will induce the belligerant Powers to respect them in future.

I have the honour to be respectfully

Sir

Princetown N. I. Your obedient servant
July 20 — 1809.

1) Bij deze laatste alinea staat in het hs. in margine: „vervalt".

74bis. Aanteekening van Van Polanen nopens zijn 1e Contract over de Goldsearcher van 20 Aug. 1809. [1])

Daar het mogelijk is, dat het Gouvernement te Batavia reeds zal hebben voorzien in de behoefte van Amboyna, heb ik bedongen, dat de Brik Goldsearcher eerst Soerabaja zal aandoen, alwaar het ter keuze van het Gouvernement is gelaaten de brik daar te ontlaaden of de reis naar Ambon te laaten vervolgen, voorzien met eene acte van autorisatie voor den Gouvr. aldaar om de lading en specie te ontfangen en de gestipuleerde Specerijen af te leveren.

Onder de benaming van Specerijen van de beste qualiteit word begreepen dat die volkoomen gaaf, niet vermolmd of wormstekig zullen zijn. De conditie om geene lading te breeken is van gewicht, omdat daardoor andersints de assurantie van onwaarde zoude zijn; so als die mede plaats heeft ten aanzien van het ontlossen en inladen op een en dezelfde plaats.

De Cargo volgens specifique Lijsten daarvan geformeerd bestaat

in goederen van	Ds.	16844
25 pct. advans		4211
Specie		40345
	Ds.	61400

Hiervoor is in betaling bedongen

320	Pikols	Muscaat Noten	a 125	Ds.	40000
160	"	Nagels	" 40		6400
60	"	Foely	" 250		15000
				Ds.	61400

Onder de contanten heb ik bedongen, dat Ds. 6000 in halve, vierde, agste en sestiende Dollars zullen overgezonden worden, mij verzeekerd houdende, dat deeze kleine Spaansche muntspecien van veel nut in de circulatie in Indie zal zijn.

Ook gaat onder de contanten over tot eene proeve of die in onze bezittingen in Indie bij gebrek aan Hollandsche kleine munt, zouden kunnen worden geintroduceerd

1) Zie p. 203, en verg. p. 224. — De uitvoerige brief van Van Polanen aan Daendels van denzelfden 20en Aug. 1809 omtrent datzelfde 1e Contract over de Goldsearcher staat afgedrukt bij Van Deventer, XIII, p. 356—385. Genoemde brief heeft echter een Postscript (l. c. p. 374—385), loopend van 25 Aug. — 25 Sept.

2000 cents, zijnde $^1/_{100}$ gedeelte van een amerikaansche dollar					Ds. 20
4000 halve cents					20
			Zilveren Americaansche munt.		
600	stukjes	van	5	cent	30
300	"	"	10	"	30
400	"	"	25	"	100
200	"	"	50	"	100
				te samen ter waarden van	Ds. 300

74ter. Aanteekening van denzelfden nopens zijn 2e Contract over de Goldsearcher van 22 Sept. 1809. [1])

Wel verre dat de politicque relaties van dit Land een gunstiger aanschijn zouden neemen, neemt de bedugting toe, dat de geschillen met Frankrijk en Engeland niet zullen kunnen worden bijgelegd. De laatste berigten uit Engeland van den 8 Julij zijn eenstemmig in de verklaring, dat niettegenstaande de verwagte vreede tusschen de Fransche en Oostenrijksche Keizers, het Engelsch Ministerie heeft voorgenomen den oorlog voort te zetten, zo veel mogelijk offensief te ageeren, en niets toe te geeven in de handhaving van Engelands oppermacht op zee. Men verwagt dus zelf in Engeland niet, dat de geschillen met America zullen worden bijgelegd. De opschorting van den handel met Engeland door het Americaansch Gouvernement, was in Engeland voorzien en bekend geworden, dan heeft op het Ministerie geenen indruk gemaakt. Men schijnt in Engeland te zullen afwagten welken keer de zaaken tusschen Frankrijk en Amerika neemen zullen. Americaansche scheepen worden in Europa, bij aanhoudenheid door Fransche kapers genomen en opgebragt. Hoezeer ik voorgenomen had in geene verdere onderhandeling hier te Lande te treeden, alvoorens ik een antwoord op mijne Missive van den 20 Augustus ll. van U. E. zoude hebben ontfangen, heb ik het onder de teegenswoordige vooruitzigten raadzaam geoordeelt, het voorenstaand contract aan te gaan. De soliditeit van de Huizen van Commercie daarin betrokken is zo zeer buiten twijfel en in Holland bekend, dat ik mij, bij Z. E. den Minister van Marine en Kolonien, daarvoor personeel heb verantwoordelijk gesteld.

---

1) Zie p. 224, en de noot op blz. 724 hiervóór.

Bij aldien de Ds. 59900 in China niet zullen verkreegen worden, verzoek ik U. E. mij bij alle mogelijke gelegenheden, eene der quitantien en eene Lijst te laten toekomen van de goederen welke U. E. voor die som in retour zal begeeren.

Door het etablissement in de Meeuwenbaaij kan U. E. mij met de Amerikaansche teruggaande China scheepen uwe orders doen toekoomen, onder een couvert aan het huis van Jacob le Roy & Son — New-York als een brief door een Americaansch schip daar agter gelaten.

De superscriptie moet zijn

Mess.r Jacob le Roy and Son
New-York.

Ik verzoek U. E. de nodige orders aan den Gouverneur van Ambon te willen afgeeven ter voldoening aan dit contract.

93bis. Dispositie van Daendels op een exemplaar van Van IJsseldijk's Rapport van 30 Nov. 1809 (zie pag. 241—243 hiervóór).

De G. G. steld voor zich te conformeren met de consideratien van den Directeur Generaal, eenlijk met bijvoeging, dat voor de gelden en producten die hier worden aangebragt, in de Moluccos Specerijen zullen kunnen worden ontvangen, met een rabat van 25 pct. beneden den marktprijs alhier (1).

113bis. Uittreksel uit een schrijven van L. W. Meyer, verzonden uit New-York aan de Hooge Regeering van Indië. Zonder dagteekening, maar uit de 2e helft van Maart 1810.

Zeedert mijne laatste (2) heb ik aangegaan het contract voor *The Governor Strong*, belaaden met Cm Ca Sp. 9000 aan ijzer tegen 50 pct. advans, zijnde grootendeels geschikt om de bereids in Indien zijnde fondsen van de geïnteresseerde Huizen over te brengen, en

(1) Dienovereenkomstig werd beschikt bij de resolutie van den 2en van Wintermaand 1809, waarbij ook aanteekening werd gehouden van de benoeming van Polanen.

(2) N. 1. van 5 Maart 1810.

het contract voor de Brik *Catharina Augusta*, waarmeede ik zal overkoomen, geladen met Sp. m. 30000 tot een praemium van $33\frac{1}{3}$ pct. en 4000 opium a 12 sp. m. het ℔. De geïnteresseerde handelshuizen mij stellig verklaard hebbende na mijn vertrek niets van belang te zullen expediëeren, voor en aleer zij tijding van de eerste contracten ontfangen, heb ik, om geen tijd zonder de colonie secours te bezorgen voorbij te laten gaan, met hen conditioneele contracten aangegaan voor 300000 sp. m. a $33\frac{1}{3}$ pct. praemium . . . enz.

113ter. Brief van W. C. van Braam aan Min. Van der Heim, 22 Maart 1810.

Hoog Edelen Gestrengen Heer!

Uwe Excellenties zeer geeerde missive van den 11e deezer, en de daar bij ingeslootene, zijn mij op den 19e geworden, even tijdig genoeg, om de voornaamste derzelver, met een geleide brief, aan den Gouverneur Generaal Decan, per de schoener de Ant, die den 20e naar Isle de France in zee gestooken is te kunnen verzenden; . . . . den Capitein welke instructiën heeft, om ingevalle hij door Bloqueering belet wierd, aldaar binnen te loopen zijne Reize naar Java voorttezetten, draagt kennis dien brief voornamentlijk voor den Gouverneur Generaal Daandels geschikt is; ik hebbe vermeend in deezen zodanig te moeten handelen, dewijl den Heer Lacombe, geene haast in zijne uitrusting schijnt te maaken, en er zeeker nog wel een Maand verloopen zal, eer dit vaartuig gereed zal zijn; de onzeekerheid, hoedanig de maatregelen van den Franschen Keizer, omtrent ons Land, in onze bezittingen zullen opgenomen worden, gevoegdt bij een gerucht dat zig alhier (: zeedert ik de Eere had, Uw Excellentie mijne laatste toetezenden) verspreidt dat zig den Gouverneur Generaal Daandels als opperhoofd van het Eiland Java benoemdt, en als zodanig die bezitting onafhangelijk verklaardt had, schijnen ook den voorne Heer huiverig te maken denzelven direct derwaarts aftezenden . . . . .

Vanwaar de tijding, den Gouverneur Generaal Daandels betreffende, voortkomt, heb ik dog te vergeefs trachten optespeuren, en ik slaan er geen de minste geloof aan, dewijl de tijdingen van Isle de

France daar van wel eenige melding zoude gemaakt hebben, en de laatste zijn daar omtrend volstrekt onweetend.

. . . . . .

Ik hebbe mij tot dus verre weerhouden, om in Eenige de treurige omstandigheeden van ons Vaderland betreffende kennisgevingen naar Indien te treeden; eensdeels, omdat ik mij, in mijne betrekkingen, daar toe niet bevoegd reekende, en ander deels omdat ik vreesde dezelve veelligt, eene verkeerde uitwerking zoude kunnen hebben, dog daar Uwe Excellentie mij daar toe de vergunning geeft, zal ik van de Eerst voorkoomende geleegendheid gebruik maaken om den Gouv. Gen^{rl} Daandels, een omstandig verslag van alle gebeurtenissen zo van het laatste gedeelte van het afgeloopene, als het teegenswoordige jaar toetezenden; Uwe Excellentie kan zig verzeekerd houden, dat hoedanig dan ook het hart, van een waar Hollander, zig onder alle de teegenswoordige gebeurtenissen moedt gevoelen, den inhoud steeds den geest van het betrachten zijner eerste plichten verkleefdheid aan het Vaderland, zal ademen, en dus mijne schrijvens van die zijde niet dan eenen voordeeligen indruk zullen kunnen maaken.

. . . . . .

Bordeaux
den 22^{e} van Lentemaandt
1810.

W. C. van Braam.

126bis. Extract uit een brief van Van Polanen aan Van IJsseldijk, 18 Nov. 1809, als Bijlage bij Daendels' brief van 25 April 1810 (1).

Extract uit een missive, geschreven door den Heer R. G. van Polanen uit New York den 18 November 1809 aan den Heer oud Directeur Generaal te Batavia, W. H. van IJsseldijk.

Van alles, wat de O. I. Zaken betreft, krijg ik aanhoudend informatie uit Holland, en het doet mij leed, UwelEd. Groot Achtb. te moeten zeggen, dat in de laatsten, UwelEd. Groot Achtb. niet dan te zeer betrokken is.

Het geschenk, door de Regering aan den Maarschalk, op uwe propositie gedaan van een gedeelte van 's Konings domeinen in het Bantamsche, is met verbaazing vernoomen en ten hoogsten, gelijk niet

(1) Zie p. 346, noot.

anders verwagt kan worden, afgekeurd. — Dit zal UWelEd Groot Achtb. blijken uit de depeches, waar van Meijer de overbrenger is. — Mij word verzekerd, dat ware dit in een ander tijdstip, dan het teegenswoordige geschied, Z. M. zijne gevoeligheid daar over meer dadelijk zoude hebben doen blijken. Voorzichtigheid gebied mij, mij dienaangaande in geschriften niet verder uit te laten.

(Onderstond) Accordeert. (was getekend) VAN IJSSELDIJK.

Accordeert
B. BLOK.

136bis. Brief van Daendels aan den Keizer, 26 Mei 1810.

Sire,

J'ai l'honneur d'adresser à Votre Majesté le duplicata de ma lettre du 20 avril passé, par le Koninglijke Hollander (le royal Hollandais), second bâtiment qui part d'ici pour Bourdeaux chargé de productions de cette colonie.

Depuis lors, il nous est arrivé de facheuses nouvelles des Moluques. Amboine, l'isle principale, est prise et occupée par les Anglais, et je ne doute pas que bientôt les autres isles ne tombent également en leur pouvoir.

Je prends la liberté de joindre ici, Sire, copie de ma lettre à Sa Majesté le Roi, mon Maitre; elle mettra votre Majesté en état de connaître notre malheureuse situation.

Il est bien urgent, Sire, qu'on vienne à notre secours; des officiers et soldats experimentés nous sont indispensables, car à l'exception de quelques officiers que j'ai amenés avec moi, personne n'a fait la guerre.

Soyez, Sire, notre soutien et notre interprète auprès du Roi, mon Maitre, car nos ennemis sont puissants et dangereux.

Je suis etc.

Batavia le 26 Mai 1810.

137bis. Memorie van De Sandol Roy over Java in Dec. 1809 [1]), genoteerd door Van Polanen in Mei (?) 1810.

Notes sur l'etat actuel de l'Isle de Java, au Mois de Decembre 1809, tant par rapport aux affaires Militaires que civiles.

Etat Militaire.

A l'arrivée du Gouverneur General Daendels, la force armée de l'Isle de Java, était de 9857 hommes soldés; une Milice à Sourabaja formee par Mr. de Hogendorp, de 4000 hommes, 2000 avec des fusils, 1150 avec des piques et 500 artillerie légère.

Le General, sans consulter s'il en aurait les moyens, a directement resolu de doubler l'armée soldée et de reformer les Milices. Avant son arrivée, je me suis plusieurs fois adressé au Gouvernement, pour obtenir du Gouvernement de l'Isle de France, des officiers et sous-officiers, pour donner de la consistance aux Bataillons, puisqu'il est de toute necessité, que nos troupes Indiens soyent commandés par des Européens, tant pour empêcher qu'ils ne deviennent dangereuses pour la sureté interieure, que pour les rendre capables pour la defense contre l'ennemi. C'est á mes demandes continuelles qu'un quart de l'armée à été composée d'officiers Français.

J'observerai en outre, que depuis 20 ans, le Gouvernement en Europe n'a point envoyé de fusils à Batavia, que même les 800 hommes, arrivés de la Rochelle, n'etaient pas armés. Ce qui est d'autant plus étonnant, que ce corps etait parti durant l'intervalle de la paix d'Amiens et que le Committé Asiatique, n'ignorait pas mon ambaras. Mr. Keyser ancien capitaine et secretaire de la Commission, avait avant son depart pour l'Europe, inspecté les troupes et je lui avais donné toutes les ouvertures possibles, sur nos moyens de defense et sur nos besoins.

Le general Daendels, sans Européens, sans armes, ordonne directement apres son arrivée, le doublement de l'armée, qui presentement, j'ose l'assurer, est plus mal composée et plus mal armée que ci-devant.

[1]) Op 26 Dec. 1809 was De Sandol Roy per Nimrod uit Batavia vertrokken. — Zie van Polanen's schrijven aan Faure: „In het ontwerpen van een Memorie, enz." (p. 414 hiervóór; verg. p. 439, r. 12 v. o.)

L'organisation projettée par lui, y compris l'état Major et les officiers est de 21578 hommes, mais quoique les habitans ont été forcé de lui vendre 600 Esclaves, au prix de 175 Rds, et qu'il continue d'en achetter au prix de 180 Rds, des nouvelles importations, le complet de l'armée, n'avait été porté au 1r Decembre 1809, qu'a 14080 hommes, y compris tous les officiers.

Dans les 14080 hommes, le nombre d'Europeens et creoles, ne se montait qu'a 2513 têtes, et de ce nombre se trouvent $^1/_6$ d'invalides et $^1/_8$ de creoles, dont plusieurs sont officiers et si mauvais soldats, que sous l'ancien Regime il etait defendu de les avancer au grade d'officiers.

Je puis donc assurer, que la force effective de l'armée, est moindre qu'a l'arrivée du general Daendels, non seulement parce que le corps des officiers est plus mal composé et par la mort d'un nombre d'Europeens, tant officiers que soldats, mais aussi par l'esprit dont l'armée est animé. Elle est fatiguée par les continuelles marches et contramarches, qui occasionnent de frequentes maladies et une mortalité sans exemple.

Les nouvelles recrues (?) d'esclaves, ne sont pas acclimatés avant leur première maladie, qui souvent les laissent longtems dans un etat de langueur. Les soldats sont souvent employés a la construction des chemins ce qui les rend malades et en fait perir, surtout si c'est dans des endroits marécageux. Les differentes expeditions dans le Royaume de Bantam, ont couté la vie a plusieurs officiers et soldats. Dans la dernière malheureuse expedition, au mois de Novembre et de Decembre, nous avons eu tués un Lieut.-Collonel, quatre capitaines, huit Lieutenants et quarante Europeéns et entre 3 et 400 soldats noirs, sans compter les morts dans les hopitaux. Des 4000 hommes dont ce detachement etait composé il y avait le 16 Decembre 1809, plus de 1000 a l'hopital, et tous les jours il en arrivait d'autres.

C'est cette dernière expedition, dans laquelle le general en personne a été obligé de lever le siege de Fort Tjibogor, qui a faite une impression très desavantageuse sur les Troupes, qui jusqu'alors le croyait invincible et a relévé le courage des Bantammois,

Le soldat Européen, traité avec plus de vigueur et obligé a un service trop dur et fatiguant dans le climat de l'Inde, est en même tems moins bien nourri que ci-devant. Ils avaient alors des Pommes de terre en abondance, et au prix de 40 sols la mesure, mais depuis

que le géneral est proprietaire de Buitenzorg, et s'est assuré par là le privilege exclusif de la vente des Pommes de terre, il a avancé le prix de la mesure à 3 Rds. ou 144 sols; un prix fort au dessus des moyens du soldat, et qui par là est privé de la plus saine partie de sa nourriture. Tous les douceurs, tant en argent qu'en nourriture, accordés par l'ancien Gouvernement aux Militaires, employés aux Expeditions, ont été retirés par le General.

Les depenses de l'état Militaire pour l'Isle de Java, n'ont jamais surpassés 1400000 Rds par an. Sous le General Daendels, ils ont montés en 1808 à 2700000 Rds quoique l'armée n'est pas au complet; cependant l'Etat major de l'armée est completté.

Cet etat Major consiste en
5 Brigadiers
15 Collonels
6 Majors
44 Lieutenant Collonels
170 Capitaines
et 350 Lieutenants et Sous Lieutenants.

Etat Civil.

L'instruction de sa Majesté le Roi, pour le Gouverneur General, n'ayant pas été communiquée au Conseil, c'est donc seulement par ses actions et declarations, qu'on peut juger des pouvoirs qui lui ont été confiés. On le croit donc revetu d'un pouvoir illimité, tant dans les affaires Militaires que civiles. Sa seule volonté est même une loi pour le conseil, et pour les cours de Justice. Il ne permet pas aux Membres du conseil, d'exprimer ou de faire paraitre sur les Registres, une opinion contraire à la sienne. Le General ne vient que tres rarement au conseil, non pour s'éclairer, mais pour brusquer et intimider les membres. Le President, en son absence, fait savoir sur tous les points de deliberation, la volonté du General et le conseil decrète en consequence. Si un Membre fait quelques observations avant de se conformer à la proposition faite de la part et au nom du general, il en doit être informé, et une reprimande grossiére souvent en presence de ses Domestiques, en est la suite, avec une ménace d'être renvoyé du conseil.

Le Conseil est par consequent une parfaite nullité. Il est la

risée de tous, les habitans et les Membres ne s'interessent plus à la chose publique. Il coute néanmoins 155000 Rds par an. Le Lieutenant Gouverneur General a 40000 Rds d'appointement par an. La Cour Suprême de Justice, retenu quelquefois par leur conscience, et la crainte de l'opinion publique, à se conformer aux vues du general, a été licentiee, et une autre cour a été nommée par le general, dont la grande majorité est composée par des personnes sans talents et sans respectabilité. Cette cour néanmoins dispose en dernier ressort, des propriétés et de la vie des employés et des habitans. On la regarde uniquement comme un instrument de tyrannie entre les mains du General.

Cette acte d' autorité a repandu d'allarme dans toute l'Isle et parmi toutes les classes d'habitans: elle a destruite toute sureté personelle.

On se soumettrait néanmoins sans murmure, au despotisme exercé par le General, si son Caractere violent et emporté, pouvait se soumettre à la raison et à la justice; si la tranquillité et la sureté génerale etaient le but et la suite de son gouvernement; si ce qu'il croit être une fermeté inébranlable, etait unie à une parfaite raison; s'il voulait considerer, que par gouverner sagement et ne rien risquer au developpement de son autorité, il devait user avec ménagement du droit de commander; s'il voulait condescendre avec prudence aux mécontentements dont il est la cause et se donner le tems de rendre à l'autorité l'appui de la confiance. Au lieu de cette conduite sage, qui ménerait aux resultats qu'il doit se proposer, il a adopté un systéme de violence, de ménace et caprice et ne gouverne que par la crainte.

Personne dans la Colonie, avait la disposition ou le courage et moins encore les moyens, de s'opposer aux reformes utiles, dont la necessité étoit généralement reconnue. Depuis bien longtems on demandait un gouvernement ferme, qui etabliroit la sureté des personnes et des biens. Tous les gens honnêtes se sont empressés à éclaircir le General sur l'état interieur de la colonie, et sur les moyens de corriger les abus, et tous les employés, ou par necessité ou par conviction, se seroient prêtés volontairement à seconder le General, en tout ce qui pouvoit méner au bien general. Mais pour les entretenir dans cette disposition, il eut été necessaire, que le general donnat lui même du desinteressement, par lequel et par des

mésures de sagesse et de modération, il se seroit assuré l'estime et la confiance. On a vu, au contraire, que le grand but du general est de s'enrichir au plus vite. La cession frauduleuse de la terre de Buitenzorg, appartenante au Roi, pour 45000 Rds, dont la valeur reconnue etait de 500000 Rds; le present qu'il a aussi forcé le conseil à lui faire du District de Tjassingie, valué a 200000 Rds, et la proposition ensuite faite au conseil, de changer ce District, qui avoit été ruiné par la guerre de Bantam, pour la Province de Bandong, valant au moins le double, de cette de Tjassingie; la guerre de Bantam, qu'il a provoquée, et qui a mis les grandes richesses du Roi de Bantam, entre les mains du General; tous ces faits publics, ont convaincu tout le monde, qu'il demande des sacrifices a d'autres, en même tems qu'il met tout en usage pour s'enrichir aux dépens du Roi et de l'interet général.

Personne ne doute, que Sa nomination de Monsr. van Braam, comme son successeur et a la charge de Lieutenant general, un homme flétri, d'une lacheté reconnue, entièrement depourvu de caractère, et qui a passé toute sa vie a faire un commerce en detail et souvent de contrabande, n'a d'autre but de la part du General, que de se l'attacher, et d'être de moitié dans toutes ses spéculations.

Au lieu d'entretenir, ou de faire naitre une honorable ambition parmi les officiers Militaires et civils, il les traite, dans ses frequens accés de rage, et en public, avec la plus grossière brutalité; par quoi il les degrade, et rend tous les autorités intermédiaires méprisables aux yeux du public. De la qu' aucune de ces autorités n'est plus respectée. Tous les esprits sont avilis, par l'humiliation auquel tous sont reduits. Le chemin a sa faveur, est de se faire espion et delateur. Il craint parce qu'il sait qu'il est détesté et le merite. Aux moindres occasions, il menace de faire donner des coups de bâton, et de faire pendre, et cette menace a été plusieurs fois executée, sans la moindre forme de procès et même sans examination préalable.

Le mecontentement général, qui est la suite necessaire de cet etat des choses, doit faire craindre pour la conservation de la Colonie, en cas que les Anglais s'aviseront d'en profiter. La terreur que le General a inspiré à toutes les classes et a toutes les Nations, qui composent la population de l'Isle de Java, et le danger personnel de chaque individu qui sent qu'il n'y a aucune Loi ni aucune autorité qui puisse le protéger contre les effets de la fureur du General, peut bientot faire envisager le mal de passer sous la domination des Anglois, qui au moins protégent leurs sujets, comme un bien et comme le seul moyen de se soustraire à un despotisme, qui n'a

aucun frein, ni dans le caractère du General, ni dans les institutions politiques et militaires, qui seule forment un appui contre la persecution et l'injustice.

Le delabrement des finances, occasionné pas les grandes dépenses du General et par la dépreciation du papier monnoye, qu'il a augmenté d'une nouvelle emission de 1200 000 Rds. et le manque de confiance dans son Gouvernement, sera bientot suivi d'une misère universelle et menera à des nouveaux moyens violens pour y remedier. Le manque de sureté personnelle des Européens contre les Indigénes et contre leurs Esclaves, par la destruction de tous les forts dans l'intérieur, qui seule pouvoient les mettre à l'abri d'une insurrection, les desertions continuelles des Soldats noirs avec armes et bagage, et qui se joignent aux Bantammois ou se disperdent dans l'interieur; les frequents assassinats tant à la campagne que dans les environs de la capitale, que les punitions les plus sévéres n'ont pu arrêter; la diminution journalière du petit nombre de Militaires Européens; les suites que la retraite du general devant le fort Tjibogor peut avoir sur l'esprit des Javanois, et peut être une entreprise de la part des Anglois, qui doivent avoir, dans ce moment, une parfaite connoissance du mécontentement général et de la faiblesse des moyens de défense, par le rapport d'un capitaine Anglois, Ingenieur et d'ailleurs tres intelligent, à qui le general a permis de visiter la partie de l'Orient de l'Isle, pendant plusieurs mois; tout cela reuni, ne peut que faire envisager la possession de l'Isle de Java comme tres précaire et amener à des catastrophes, qui sont craints et prévus par tous les fidelles sujets de Sa Majesté, avec effroi.

Het vorenstaande (van de hand van Mr. R. G. van Polanen) is het kort begrip van hetgeen de Heer Gen. Majoor Sandol Roy mij (v. P.) bedeeld heeft, en na voorleezing door hem bekrachtigd.

139bis. Uittreksel uit een Nota van Min. Van der Heim, 10 (?) Juni 1810 (1).

Au Roi.

Note.

Tout ce qui précède n'est relatif qu'à la Marine. Si Sa Majesté juge convenable ou nécessaire d'envoyer un successeur au Général Daendels, les fraix de cette expédition, dont il n'a pu être question

(1) In elk geval tusschen 10 en 21 Juni 1810.

lorsqu' on a redigé le Budget ne pourront se couvrir avec moins de Deux cent mille Florins.

184bis. Nota van Min. Decrès op de „Lettre de la Haute Régence en date 31 Janvier 1810" (1), begin Dec. (?) 1810.

(2) Je n'entends rien de cette depêche, qui me parait contenir des details utiles sur l'état des finances.

Il faut faire une analyse de ce qu' elle contient de plus important (3).

Je voudrois avoir l'état de tous les employés à l'isle de Java, leur placement et fonctions, leur solde &c.

Idem pour le militaire.

186bis. Uittreksel uit een brief van A. Faure aan Van Polanen, 14 Jan. 1811.

Kaapstad den 14de Januarij 1811.

Waardste Vriend!

Geen vaderland meer hebbende, een voorstander zijnde van beeter wetten en staatsregeling dan die der Franschen, daarbij bekend en ingenomen met het zagt Java's climaat, gevoel ik, dat, na een expulsie van het thans bestaande Batavia's schrikbewind, mijn vriend Van Polanen, van alle verbintenissen ontslagen, en daartoe aangezogt, zijne dagen bij voorkeur in dat Hemelsch Land zal gaan slijten.

UEd. altoos oprechte Vriend

A. Faure. (4)

---

(1) Afgedrukt bij Van Deventer, deel XIII, blz. 440—449. De brief behoorde tot de „lettres et depêches reçues par la corvette le Javanais et le Brik Royal Hollandais, Novembre 1810".

(2) Eigenhandig van Decrès.

(3) Hier teekent Dozy aan: „L'analyse a été presenté à S. E. le 7 Dec. 1810". Verg. hierbij de noot op p. 460.

(4) In het origineel (ontv. 5 April 1811) komt nog als P. S. voor: „Mondelingse tijdings zijn hier ontfangen dat den Gouv. van de Molluko's Wieling te Batavia zoude zijn opgehangen."